Uwien ya Jɔtiefɛ̀nku ya gbɔnku

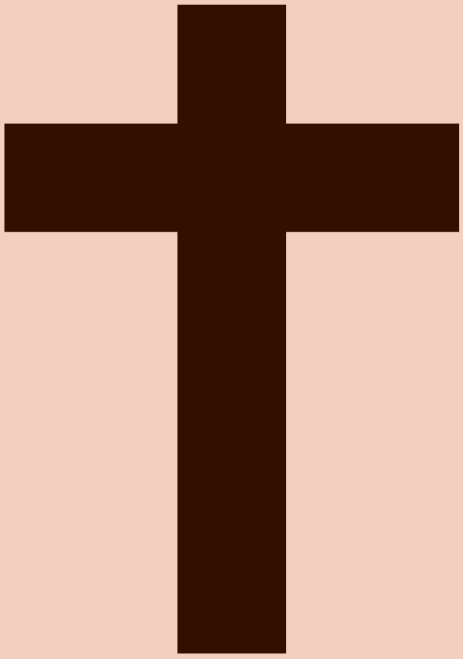

The New Testament in the Ngangam language of Togo

Uwien ya Jɔtiefɛ̀nku ya gbɔnku
The New Testament in the Ngangam language of Togo

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ngangam

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Ngangam

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
f30fbe0b-cda1-5a60-a4ee-8be80c6caef6

Contents

Matie 1
Mark 50
Luk 81
San 132
Itùon 168
Erom yaab 215
1 Korɛnt yaab 235
2 Korɛnt yaab 255
Galasi yaab 268
Efɛs yaab 276
Filip yaab 283
Kolɔs yaab 288
1 Tesalonik yaab 293
2 Tesalonik yaab 298
1 Timote 301
2 Timote 307
Tit 311
Filemɔn 314
Ebrembɛ 316
Saak 333
1 Piɛr 339
2 Piɛr 345
1 San 349
2 San 355
3 San 356
Sud 357
Mikpiirm 359

Tigbɛmɔnmɔnt tà
Matie
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Matie yé Yesu Kristo ya panpaankaab piik nin bile nnɔ ya uba nɛ. U kɛle' u'gbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ lii yé Sufmbɛ nɛ ki pekre' ki paan' Kristo ya sɛn bo.

U wuɔn' kugbɔnku kuu ni ki ye Yesu nɛ yé uyo bo Uwien là pùon' Sufmbɛ ki ye u li sɔn wà wɔ ń baa kí lá ŋmiɛn bɛ kí li yé bi'bɛr nnɔ. U kɛle' Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gbɛr ku'ni tù yɛbe, ki wuɔn' Yesu sɔnsɔn' tù len' nà nnɔ ma bo, ki tɔke' ki ye Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ.

Kugbɔnku kuu ya cincinm, liyul 1 kí tĭ baa iyul 2, Matie lienh Yesu ya màam nin u'buwaam bo nɛ. Yesu yé ubɛr nɛ ki baa' wɔ ń ñɛn binib bi'biɛre ni.

Kí cin iyul 3:1 kí tĭ baa iyul 4:11, Matie lienh San sĭi' Yesu Uwien ya ñunm ma bo nin Satan biike' wɔ ma bo nɛ.

Kí cin iyul 4:12 kí tĭ baa 18: 35, Matie lienh Yesu tien' nà Galile ya tinfɛnm ni nnɔ nɛ. U pɔn' mikpɛnjɛnm mà yɛbe nɛ ki wɔkn' binib Uwien ya bɛl ya gbɛr, ki cère' biwiɛnb faake' ki yɛbe.

Kí cin iyul 19 kí tĭ baa iyul 25, Yesu jon' Yerusalɛm bó, ki tĭ wɔkn' binib Uwien ya gbɛr ni'bó. U wɔkn' binib ugbengbenyo ya gbɛr, ki tɔke' bɛ ki ye bi la cère uba ń lɛre kí tuln bɛ.

Kí cin iyul 26 kí tĭ baa iyul 28, Matie lienh Sufmbɛ ya ciɛnb cuo' Yesu, ki cère' bi bun' wɔ tibuur, ki kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nin u mɛkre' ma bo ya gbɛr nɛ.

Yesu ya yaajɛb ya yel
(Luk 3:23-38)

1 *Yesu Kristo ya yaajɛb ya yel ya gbɔnku sɔ nɔ. U là yé *Dafid ya yaabil nɛ, nɛ Dafid mɔ yé *Abraham ya yaabil.
2 *Abraham là maa' *Isaak, nɛ *Isaak mɔ maa' *Sakɔb, *Sakɔb mɔ maa' Suda nin u'ninjiɛb.
3 Suda mɔ maa' Farɛs nin Sera. Bi'naa ya yel si Tamar. Farɛs mɔ maa' Ɛsilɔm, Ɛsilɔm mɔ maa' Alam,
4 Alam mɔ maa' Aminadab, Aminadab mɔ maa' Nasɔn, Nasɔn mɔ maa' Salima,
5 Salima mɔ maa' Bos. U'naa ya yel si Lahab. Bos mɔ maa' Yobɛd. U'naa ya yel si Lut. Yobɛd mɔ maa' Yɛse,
6 Yɛse mɔ maa' ubɛr *Dafid. *Dafid mɔ maa' Salomɔn. U'naa là yé Yuri ya po nɛ, nɛ *Dafid taa' wɔ ki kuɔn'.
7 Salomɔn mɔ maa' Erobowam, Erobowam mɔ maa' Abiya, Abiya mɔ maa' Asafu,
8 Asafu mɔ maa' Yosafat, Yosafat mɔ maa' Yolam, Yolam mɔ maa' Osiyas,
9 Osiyas mɔ maa' Yowatam, Yowatam mɔ maa' Ahas, Ahas mɔ maa' Esekiyas,
10 Esekiyas mɔ maa' Manase, Manase mɔ maa' Amos, Amos mɔ maa' Yosiyas,
11 Yosiyas mɔ maa' Yekoniya nin u'ninjiɛb uyo wà Israyɛl yaab ya nɛnnɛndb là tɔn' nin bɛ lituɔl ki cuo' bɛ ki jon' *Babilonn nnɔ.
12 Bi cuo' bɛ ki jon' Babilonn ma nnɔ, ni ya puoli bó nɛ Yekoniya maa' Salatiɛl, Salatiɛl mɔ maa' Sorobabɛl,
13 Sorobabɛl mɔ maa' Abiyud, Abiyud mɔ maa' Eliyakim, Eliyakim mɔ maa' Asɔ,
14 Asɔ mɔ maa' Sadɔk, Sadɔk mɔ maa' Akim, Akim mɔ maa' Eliyud,
15 Eliyud mɔ maa' Eleyasaa, Eleyasaa mɔ maa' Matan, Matan mɔ maa' *Sakɔb,
16 *Sakɔb mɔ maa' *Yosɛf, wà yé Mari ya cɛ nnɔ. Mari mɔ maa' *Yesu wà bi yih wɔ *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nnɔ.

17 Kí ñɛ *Abraham kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ baa *Dafid, bi là te yaajɛb piik nin binan nɛ. Kí ñɛ *Dafid kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ baa uyo wà Israyɛl yaab ya nɛnnɛndb là cuo' bɛ ki jon' Babilonn nnɔ, bi'mɔ là te yaajɛb piik nin binan nɛ. Uyo wà bi'nɛnnɛndb là cuo' bɛ ki jon' Babilonn nnɔ kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ baa *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ya yo, bi'mɔ là te yaajɛb piik nin binan nɛ.

Yesu ya màam ya gbɛr
(Luk 2:1-7)

18 Bi maa' Yesu Kristo ma bo sɔ. Bi là pun' u'naa Mari ujɛ uba nɛ bi yih wɔ *Yosɛf. Wa laan là kuɔn' wɔ, nɛ *Mifuoñaanm cère' u punbe'.
19 U'cɛ *Yosɛf yé ugbɛmàndaan ma nnɔ, nɛ kí yíe wɔ ń bɔle kí ŋɔre wɔ ŋɔ tigbɛr nnɔ la ñɛ saali.
20 U maaleh nnɔ ma nnɔ, nɛ ki laa' Yonbdaan ya tond uba tidɛknt ni. Utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «*Yosɛf, *Dafid ya yaabile, la fɛnge kí ye ŋa ń taa a'po Mari kí baa a'den, kimɛ *Mifuoñaanm nɛ cère' u punbe'.
21 U li maa kibujɛbuk, nɛ á yin kɛ̀ *Yesu*, kimɛ wɔn nɛ li ñɛn u'bol yaab bi'biɛre ni.»
22 Nɛn kɛ là tien' ŋɔ Yonbdaan là cère' u'ñɔbonsɔknl len' nà nnɔ, nɛ̀ ń tien nɛ. U là len' ki ye:
23 «Ujɛfaan wà ŋa bɛn jɛ li punbe kí maa kibujɛbuk. Bi li yin kɛ̀ Emaniɛl.» Ni'tingi si: «‹Uwien te nin tɛ.› »
24 Nɛ *Yosɛf finde', ki tien' Yonbdaan ya tond tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien nà nnɔ, nɛ ki taa' u'po Mari,
25 ka duɔn' nin wɔ haali u tĭ maa' kibujɛbuk, nɛ u yin' kɛ̀ Yesu.

2

Bibɛnbɛnb biba baa' ki puke' Yesu

1 Tɔ, bi maa' *Yesu Bɛtelɛm ya du ni nɛ, Sude ya tinfɛnm ni, uyo wà Herod yé ubɛr nnɔ. Bi maa' *Yesu ma nnɔ, nɛ binib bà ŋmɔbe mibɛnm iŋmaabii bo ya biba ñɛn' lɛnpuoli bó ní ki baa' Yerusalɛm,
2 nɛ ki niire' ki ye: «Bi maa' kibuk kà kĭ yé Sufmbɛ ya bɛr nnɔ te lɛ saan-i? Kimɛ ti laa' ki'ŋmaabil lɛnpuoli bó nɛ ki baa' tí puke kɛ̀.»
3 Ubɛr Herod nin Yerusalɛm ya nib kɛ cii' tigbɛr nnɔ ma nnɔ, nɛ tù bɛke' bɛ cɛɛn.
4 Nɛ u yin' *Sufmbɛ nin *bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb kɛ, ki niire' bɛ ki ye bi li maa Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo lɛ saan-i?
5 Nɛ bi ye: «Bɛtelɛm ya du wà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ ni, kimɛ *Uwien ya ñɔbonsɔknl là kɛle' ki ye Uwien ye:
6 ‹Sin Bɛtelɛm ya du wà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ,
ŋa mɔnbe ki yé dufɛnm Sude ya tinfɛnm ya du kɛ ni,
kimɛ ubɛr li ñɛ sin ni nɛ,
kí li yé wà li likeh n'nib Israyɛl yaab.› »
7 Nɛn bo nɛ Herod bɔle' ki yin' bibɛnbɛnb nnɔ, ki niire' bɛ liŋmaabil nnɔ cinbe ki puɔ' uyo wà,
8 nɛ ki sɔn' bɛ Bɛtelɛm bó ki ye: «Li joh mɛn kí tĭ nuun kí bɛnde kibuk nnɔ ya gbɛr mɔnmɔnm. Ni laa' kɛ̀ la, ní liɛbe ní kí lá tɔke nni, n'mɔ ń jo kí tĭ puke kɛ̀.»
9 U len' ki gben', nɛ bi siere' ki bure'. Bi joh ma nnɔ nɛ ki laa' liŋmaabil là bi là laa' lɛ̀ lɛnpuoli bó nnɔ, le bɛ usɛn ki tĭ baa' kibuk nnɔ te nà saan nnɔ, nɛ ki sere' ni'saan paaki.
10 Bi laa' lɛ̀ nnɔ ma nnɔ, nɛ bi'yɛnm sɔnge' ki tĭ kɛnde'.

---

* **1:21** Yesu ya tingi si: Uwien ŋmiɛndeh binib nɛ.

11 Bi kɔn' iden nnɔ, nɛ ki laa' kibuk nnɔ nin ki'naa Mari. Bi gbaan', ki puke' kibuk nnɔ,
ki ñɛn' bi'kɔl ni tibonmɔnmɔnt ki de' kɛ̀. Bi de' kɛ̀ miñɔ̀km nin liŋubl liba bi yih lɛ̀ ansan
nin mikpɔm miba bi yih mɛ̀ miir*.
12 Ni ya puoli bó nɛ Uwien tɔke' bɛ tidɛknt ni ki ye bi la liɛbe ubɛr Herod bó. Nɛn bo nɛ
bi ñɛn' usɛnpaankɛ ki kun'.

Bi taa' Yesu ki sɛn' ki jon' Esipt bó

13 Bi kun' ma nnɔ nɛ *Yosɛf laa' Yonbdaan ya tond uba tidɛknt ni. Nɛ utond nnɔ tɔke'
wɔ ki ye: «Fii kí taa kibuk kiɛ nɔ nin ki'naa kí sɛn kí jo *Esipt bó, kí tì ń li te ni'bó, kí li gu
lidaali là n li tɔke ŋɛ kí ye á liɛbe ní, kimɛ ubɛr Herod li nuun kibuk nnɔ wɔ ń ku kɛ̀.»
14 Nɛn saan nɛ Yosɛf fii' ki taa' kibuk nnɔ nin ki'naa kuñɔnku ki jon' *Esipt,
15 ki tì te ni'bó haali Herod tì kpo'. Nì tien' ŋɔ Yonbdaan là cère' u'ñɔbonsɔknl len' nà
nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. U là ye: «Uwien ye: ‹N yin' n'buk kɛ̀ ń ñɛ ní *Esipt ni.› »

Ubɛr Herod ku' mubujɛbumu

16 Tɔ, Herod bɛnde' ki ye bibɛnbɛnb nnɔ lɛre' wɔ ma nnɔ, nɛ u'benku ni ben' ki gbien',
nɛ u cère' u'sojambɛ ku' Bɛtelɛm ya du nin u'dugbaan kɛ ya bujɛbumu mùa kɛ ŋmɔbe ibin
ile nin mùa ŋa laan baa' ibin ile nnɔ. U là niire' bibɛnbɛnb nnɔ bi cinbe ki laa' liŋmaabil
nnɔ uyo wà. Nɛn nɛ cère' u jiɛ' ki kpaan' ibin ile.
17 U ku' mubumu nnɔ ma nnɔ nɛ nì tien' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Seremi là len' ma ki ye:
18 «Bi cii' imuɔ bó Lama ya du ni,
udaan uba muɔh ikumuɔ,
ki kpìɛndeh ki gbiekeh.
Lasɛl nɛ muɔh u'bumu bo,
uba ŋa ń fre kí suon wɔ,
kimɛ u'bumu ŋa ji te.»

Bi taa' Yesu ki siere' Esipt ni

19 Nì tete, nɛ Herod tì kpo'. U kpo' ma nnɔ, nɛ *Yosɛf laa' Yonbdaan ya tond uba tidɛknt
ni, *Esipt ni.
20 Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Fii kí taa kibuk nnɔ nin ki'naa kí liɛbe Israyɛl ya du bó, kimɛ
binib bà là nuunh bɛ ń ku kɛ̀ nnɔ kpo'-a.»
21 Nɛ u fii' ki taa' kibuk nnɔ nin ki'naa, ki liɛbeh Israyɛl ya du bó.
22 *Yosɛf cii' ubɛr Herod ya bijɛ Akelayus teke' u'baa ya bɛl Sude ya tinfɛnm ni. Nɛn
bo nɛ u fɛnge', ka yíe wɔ ń baa ni'bó, nɛ Uwien wuɔn' wɔ tidɛknt ni nɛ u bure' Galile ya
tinfɛnm bó.
23 U tì baa', nɛ ki kɔ udu uba ni, bi yih wù Nasarɛt. Nì tien' nnɔ ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknb
là len' nà nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. Bi là len' ki ye: «Bi li yin wɔ Nasarɛt ya du ya nil nɛ.»

3

San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya gbɛr
(Mark 1:1-8; Luk 3:1-18; San 1:19-28)

1 San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ baa' uyo uba ki te kupenpelku ni, Sude ya
tinfɛnm ni, ki kpaandeh ki teh:
2 «Lèbre mɛn ni'tetem, kimɛ Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ.»
3 *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' San ya gbɛr ki ye:
«Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:
‹Tùɔre mɛn Yonbdaan ya sɛn,
kí cubn u'sɛngbɛmu kí de wɔ.› »

---

* **2:11** *Miir* yé mikpɔm miba ya bol nɛ. Bi taah kusiiku kuba ya bol ya siim nɛ ki teh mɛ̀. Mi'daaku faa cɛɛn nɛ.

4 San là guo liliɛrl là nnɔ, bi taa' ñɔkma ya kobr nɛ ki lon' lè. U là gbin kugbɔnku ya
ningbɛnl nɛ u'ciɛk ni. U'jier là si inacu nin tisiir nɛ.
5 Binib ñɛh ní Yerusalɛm nin Sude ya tinfɛnm kɛ nin Sudɛn ya kpenl ya tinfɛnm kɛ ni,
ki bàareh u'saan,
6 ki kpiireh bi'biɛre, nɛ u siih bɛ Uwien ya ñunm, Sudɛn ya kpenl ni.
7 San laa' *Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ bàareh u'saan ki yɛbe ki yíe wɔ ń sɨ̈i bɛ
Uwien ya ñunm. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Iwaalɛb ninbi, ŋmɛ nɛ wuɔn' nɛ ni li tien ma kí ñɛ
Uwien ya benpiebe wà we ní nnɔ ni?
8 Li sɔnh mɛn itùon yà wɔngeh ki teh ni mɔnbe ki lèbre' ni'tetem,
9 ki la li maaleh ni'yɛnm ni ki teh: ‹Ti'yaajɛ si *Abraham ma nnɔ, nɨ̈ dèkre' nɛ›, kimɛ n
tɔkeh nɛ nɛ, Uwien li fre kí cère itɛn yiɛ nɔ ń kpɛnde *Abraham ya yaabii.
10 Uwien bonde' liyɛl ŋɔ wɔ ń kpɨ̈kre isiin. Isiin yà kɛ ŋa lùonh biimɔnmɔn la, u li gɛ yɨ̈
kí wiɛ umu ni nɛ.
11 Min taah miñunm nɛ ki siih nɛ Uwien ya ñunm, ki wɔngeh ki teh ni lèbre' ni'tetem.
Ama wà li paan n'puoli bó ní nnɔ ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' nni. Ma kpɛ ń cɛkre u'tacaan.
Wɔn nɛ lá li cère *Mifuoñaanm nin umu ń jiire ní ni'bo.
12 U taa' kiyonyiek wɔ ń tɨ̈ lende u'ji. U li taa mijibim kí cùɔn ubɔnbuɔn ni, kí taa tifent
kí wiɛ umu wà ŋa ń kpiin ni.»

San sɨ̈i' Yesu Uwien ya ñunm
(Mark 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Tɔ, u ya yo nɛ *Yesu ñɛn' Galile ya tinfɛnm bó ní ki baa' San saan, Sudɛn ya kpenl
saan ŋɔ San ń sɨ̈i wɔ Uwien ya ñunm.
14 San ŋa tuo', nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Sin wà bi li sɨ̈i min Uwien ya ñunm nnɔ, a'mɔ ji liɛbe'
ki baa' min saan-ii?»
15 Nɛ *Yesu ye: «Tuo kí tien nnɔ fɛnfɛnnɔ. Nnɔ nɛ ti li fre kí tien Uwien yíe nà kɛ.» Nɛ
San tuo' ki sɨ̈i' wɔ Uwien ya ñunm.
16 U sɨ̈i' *Yesu ma nnɔ nɛ u ñɛn' miñunm ni i ya tàan bo. Kutaaku yàare', nɛ u laa' *Uwien
ya Fuoñaanm jiinh ní ki naan unɛnjel, ki lá kɛ̀le' u'bo.
17 Nɛ uniɛke uba ñɛn' paaki bó ní ki ye: «N'bijɛ sɔ, n yíe wɔ, nɛ n'yɛnm sɔnge u'bo.»

4

Satan biike' Yesu
(Mark 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 U ya yo nɛ *Mifuoñaanm tuke' *Yesu ki jon' kupenpelku ni ŋɔ usɛnpol ń tɨ̈ biike wɔ.
2 *Yesu lòle' buñɔbu iwien pinan nin tiñɔnt pinan. Ni ya puoli bó nɛ mikònm cuo' wɔ,
3 nɛ *usɛnpol unibiikl baa' u'saan, ki lá tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijɛ la, cère itɛn
yiɛ ń kpɛnde kpɔnɔ.»
4 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Nil ŋa li fuobe jier baba
bo; u li fuobe iñɔbon yà kɛ ñɛh Uwien ya ñɔbu ni nnɔ mɔ bo nɛ.› »
5 Nɛ *usɛnpol taa' wɔ ki jon' Uwien ya du Yerusalɛm ni, ki tɨ̈ duon' wɔ *Uwien ya duku
ya paaki lekleki,
6 nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijɛ la, maabe kí ci tingi, kimɛ nɨ̈ kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ni ki ye:
‹Sin bo, Uwien li cère u'tondb ń guɔre ŋɛ,
ŋɔ a'taal la mɛ tɛnl.› »
7 Nɛ *Yesu ye: «Nì tí kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni mɔ ki ye: ‹Ŋa ń biike a'Yonbdaan Uwien.›
»
8 *Usɛnpol tí taa' wɔ ki tɨ̈ don' lijɔfɔfɔkrl liba bo, ki wuɔn' wɔ uŋɛndun ya bɛl kɛ nin i'faal,
9 nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «A gbaan' n'nintuɔli ki puke' nni la, n li taa nɛn kɛ kí de sin nɛ.»
10 Nɛ *Yesu ye: «Sin, Satan, siere n'saan, kimɛ nɨ̈ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

‹A li gbaan kí kpiɛke a'Yonbdaan Uwien nɛ,
kí li pukeh wɔn baba.› »
11 Nɛn saan nɛ *usɛnpol siere' ki dàan' wɔ. Nɛ *Uwien ya tondb baa' ki lá toreh wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni (Mark 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 *Yesu cii' bi cuo' San ki tĭ pɛkn', nɛ u siere' ni'saan ki liɛbe' Galile ya tinfɛnm bó.
13 U bure' ki tĭ baa' Nasarɛt, ki gèbre' ki tĭ te Kapɛrnawum ya du ni. Udu nnɔ te miñunciɛnm saan nɛ, Sabulɔn nin Nɛftali ya tinfɛnm ni.
14 U kèle' ni'saan ma nnɔ, nɛ nĭ tien' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' ma ki ye:
15 «Sabulɔn nin Nɛftali yaabɛ,
ninbi bà kɔ ki kpieke Galile ya ñunciɛnm,
Sudɛn ya kpenpuol bó nnɔ,
mitinfɛnm mà bi yih mè bà ŋa yé Sufmbɛ ya tinfɛnm nnɔ.
16 Binib bà là te licinñunl ni nnɔ,
bi laa' kuwenwenciɛnku.
Binib bà mikuum là kpàakeh bɛ, mi'jinjinku yiin bi'bo nnɔ,
kuwenwenku wende' bi'bo.»
17 Kí ñɛ u ya yo kí taa kí li joh, nɛ *Yesu cin' ki kpaandeh ki teh: «Lèbre mɛn ni'tetem, kimɛ Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ.»

Yesu yin' bijɛnbɛb binan bɛ ń paan u'bo (Mark 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 *Yesu cuonh ki kpàakeh Galile ya ñunciɛnm, nɛ ki laa' ninjiɛb bile, bi te ki wiɛnh bubɛbu. Bi là yé bijɛnbɛb nɛ. Bi yih uba Simɔn, ki baanh wɔ Piɛr*, ki yih u'ninjɛ Andre.
19 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Paan mɛn n'bo ní, ŋɔ ń cère ní li taakeh binib ki dienh nni.»
20 Bi dàan' bi'bàan i ya tàan bo, nɛ ki paan' u'bo.
21 U jɛnde' waamu, nɛ ki tí laa' ninjiɛb bile mɔ, Sebede ya bijiɛb Saak nin u'ninjɛ San. Bɛn nin bi'baa Sebede te bi'ñɛrbu ni, ki tùɔreh bi'bàan. Nɛ *Yesu yin' bɛ.
22 Nɛ bi dàan' bi'baa nin buñɛrbu nnɔ i ya tàan bo, ki paan' u'bo.

Yesu kpaandeh Uwien ya gbɛr, ki buuh biwiɛnb (Luk 6:17-19)

23 Nɛ *Yesu cuonh Galile ya tinfɛnm kɛ ni, ki kɔh Sufmbɛ ya táan ya dur ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr, ki kpaandeh Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt, nɛ ki buuh iwĭɛn kɛ ya bol.
24 Nɛ u'yel kpienh Siri ya tinfɛnm kɛ ni. Bi tukeh binib bà bun iwĭɛn kɛ ya bol ki bàareh u'saan nɛ u buuh bi'kɛ. Bɛn si: isɛnpol ŋaake bà nin bà luh libinbil nin bà ya gbɛnɛnt faan'.
25 Nɛ inigociɛn ñɛn' ní Galile ya tinfɛnm ni nin mitinfɛnm mà bi yih mè Idu Piik nnɔ ni nin Yerusalɛm ni nin Sude ya tinfɛnm ni nin Sudɛn ya kpenpuol bó, nɛ ki paan' u'bo.

5

Yesu wɔknh u'panpaankaab lijuɔl bo

Uwien ya mɔnm te binib bà bo (Luk 6:20-23)

1 *Yesu laa' inigol nnɔ ma nnɔ, nɛ ki don' ki tĭ kèle' lijuɔl liba bo. U'panpaankaab taan' u'saan,
2 nɛ u cin' ki wɔknh bɛ ki teh:
3 «Binib bà ŋmɔbe ijiinyɛnmaale nnɔ,
Uwien ya mɔnm te bi'bo,
kimɛ *Uwien ya bɛl yé bi'yaal nɛ.

---

* **4:18** *Piɛr* ya tingi si: litɛnpenl nɛ.

4 Binib bà muɔh nnɔ, Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ Uwien li sɔnge bi'yɛnm.
5 Binib bà jiindeh bi'ba tingi nnɔ, Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ uŋɛndun wuu li yé bi ya faal nɛ.
6 Binib bà ya nun mɔ́n bɛ ń li yé binimɔ̀nb nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ bi lá li lɛ bi yíe nà.
7 Binib bà muɔh bi'tɔb micɛcɛkm nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ Uwien li muɔ bɛ micɛcɛkm.
8 Binib bà taa' bi'ba ki de' Uwien, bi'fɛ̀l bo ŋa ŋməbe jɔknt nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ bɛn nɛ li lɛ Uwien.
9 Binib bà nuunh uyɛnduɔn ya sɛn nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ Uwien li yin bɛ u'bumu.
10 Binib bà jinh ijɛnd bi'nimɔ̀nt bo nnɔ,
Uwien ya mənm te bi'bo,
kimɛ bɛn nɛ si Uwien ya bɛl.
11 «Binib sukreh nɛ, ki jɛ̀ndeh nɛ, ki lienh ni'bo iñɔbonbil kɛ ya bol min bo la, Uwien ya
mənm te ni'bo.
12 Li te mɛn uyɛnsɔnge ni, kí li poknh, kimɛ ni li lɛ lisuul là yɛbe paaki bó. Bi là jɛ̀nde'
*Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nnɔ mɔ nnɔ nɛ.»

Ninbi nɛ yé miyaam nin kuwenwenku uŋɛndun wuu ni (Mark 9:50; Luk 14:34-35)

13 «Ninbi nɛ yé uŋɛndun wuu ya yaam. Ama miyaam saa' ka ji ŋmɛ la, niba ŋa te kí ji ń
fre kí ŋmaake mɛ̀. Ma ji yé bonn, bi li wule mɛ̀ nɛ, nɛ binib ń li taanh mi'bo ki gɛ̀breh.
14 «Ninbi nɛ yé uŋɛndun wuu ya wenwenku. Udu wà te ligbɛngbɛnl bo ŋa ŋməbe bəlm.
15 Unil sɛ' lifrl la, wa ń taa sɛnku kí cubn li'bo. U li taa lɛ̀ kí tuɔn likpɛnkpɛnl bo nɛ, lɛ̀ ń
li wendeh bà kɛ te iden ni.
16 Ni'mɔ ya wenwenku ń li wendeh binib ya nun bó, bɛ ń li lɛnh ni teh nà nĭ mɔn nnɔ,
ŋɔ kí pɛ̀ke ni'Baa wà te paaki bó.»

Yiko ya wɔknm

17 «La maaleh mɛn ki teh n baa' ń lá gben *yiko nin Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr nɛ.
Ma baa' ń lá gben tù. N baa' ń lá tien tù cinbe ki ye ma bo nɛ.
18 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, yiko nnɔ uba kpein mənɔn ŋa ń juore fɛnm, u'kɛ lĭ li tien nɛ.
Kutaaku nin kitink li wuɔke kí kpaan ma kɛ la, yiko nnɔ ya gbɛyɔyɔl liba mənɔn ŋa ń
juore fɛnm.
19 Nɛn bo, wà kɛ kɛnde' yiko nnɔ ni uba bo waamu mənɔn, ki wɔkn' binib bɛ ń li teh
u'yaam la, u li yé uwaal nɛ Uwien ya bɛl ni. Wà kɛ tuo' *yiko nnɔ, ki wɔkn' binib nnɔ la, u
li yé uciɛn nɛ Uwien ya bɛl ni.
20 N tɔkeh nɛ nɛ, ni'nimɔ̀nt ŋa cɛn' *Yiko ya wənwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ yaar la, na lĭ
li kɔ *Uwien ya bɛl ni.»

La cère mɛn ni'benku ni ń li beh tɔb bo

21 «Ni cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹La ku nil. Unil ku' u'tɔ la, bi li bu wɔ tibuur nɛ.›
22 Ama min tɔkeh nɛ ki teh wà kɛ ya benku ni ben' u'tɔ bo la, bi li bu wɔ tibuur nɛ. Wà
kɛ tɔke' u'tɔ ki ye u yé fɛnm la, tibuur ya ciɛnb li bu wɔ tibuur nɛ. Wà kɛ tɔke' u'tɔ ki ye u
yé uwaar la, u kpɛ wɔ ń kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni nɛ.
23 Nɛn bo, a joh á pu Uwien mipum u'ponpuol bo, ki tĭ tiɛre' ki ye sin nin a'tɔ ŋməbe
mimaam la,

24 taa a'pum nnɔ kí ble li'saan, kí jo ní tĭ gben mɛ̀ kí yaan, kí liɛbe ní kí lá pu Uwien
a'pum nnɔ.
25 «Sin nin unil ŋmɔbe mimaam nɛ u tuke mɛ̀ ki joh tibuur la, taan nin wɔ buñɔbu tonm,
uyo wà ni laan te usɛn ni. Nnɔ ŋa ñí la, u li taa ŋɛ kí tĭ ŋukn tibuur ya ciɛn, u'mɔ ń taa ŋɛ
kí ŋukn lipɛkl ya ciɛn wɔ ń pɛkn ŋɛ.
26 N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, ŋa tĭ pɛ̀n' ki gben' tibuur ya like la, ŋa ń ñɛ len.»

Linaŋmaal ya gbɛr

27 «Ni cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹La teh naŋmaal.›
28 Ama min tɔkeh nɛ ki teh wà kɛ liike' upii ŋɔ u'mɛnku kɔn' u'ni la, u duɔn' nin upii nnɔ
ŋɔ u'fɛ̀l ni.
29 Nɛn bo, a'nɔjienunbu nɛ cèreh a biih la, lĭkre bù kí wiɛ kí jɛnde a'ba saan. A'gbɛnɛnt
ya niba bó juore' fɛnm la, nĭ tu nin a'gbɛnɛnt kɛ ń kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni.
30 A'nɔjie nɛ cèreh a biih la, cere wù kí wiɛ kí jɛnde a'ba saan. A'gbɛnɛnt ya niba bó
juore' fɛnm la, nĭ tu nin a'gbɛnɛnt kɛ ń kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni.»

Ujɛ la wiɛ u'po
(Matie 19:9; Mark 10:11-12; Luk 16:18)

31 «Bi tí là liɛbe' ki ye: ‹Unil wiɛ' u'po la, wɔ ń kɛle kugbɔnku kí de wɔ, kí wuɔn kí ye u
wiɛ' wɔ nɛ.›
32 Ama min tɔkeh nɛ ki teh ujɛ wà kɛ ya po ŋa tien' naŋmaal ŋɔ u wiɛ' wɔ la, u sureh upii
nnɔ wɔ ń kpɛnde unaŋmaa nɛ. Ujɛ wà kuɔn' bi wiɛ' upii wà la, u tien' linaŋmaal nɛ.»

Yesu len' ipɔ̀l ya gbɛr

33 «Ni tí cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹La pole tonnɛnku bo. A pole' Uwien la, á tien
a pole' ki ye bà.›
34 Ama min tɔkeh nɛ ki teh ni la lĭ ń pole. Ni la pole taaku, kimɛ kutaaku yé Uwien ya
bɛrbiɛk nɛ.
35 Ni la pole tink mɔ, kimɛ kitink yé Uwien ya tàan paandeh nà bo nɛ. Ni la pole
Yerusalɛm mɔ, kimɛ Yerusalɛm yé Uwien Ubɛrciɛn ya du nɛ.
36 La pole a'yul, kimɛ ŋa ń fre kí cère a'yurku kuba mɔnɔn ń kpɛnde kuyupenpienku,
ka ń fre kí cère kù ń kpɛnde kuyubɔnbɔnku mɔ.
37 Ni'lenm ni, nĭ yé imɔ̀n la, ní ye ‹imɔ̀n›. Nĭ tí yé kutonnɛnku la, ní ye nĭ yé
‹kutonnɛnku›. Ni ji pukn' nà kɛ la, nĭ yé usɛnpol, ubiɛrɔ yaann nɛ.»

La teh mɛn biɛre ki tuukeh fɛ̀n
(Luk 6:29-30)

38 «Ni tí cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹Unil fiɛ' u'tɔ ya nunbu la, bɛ ń fiɛ u'mɔ yaabu.
Unil fekre' u'tɔ ya ñinl la, bɛ ń fekre u'mɔ yaal.›
39 Ama min tɔkeh nɛ ki teh unil tien' ŋɛ mibiɛrm la, la jiin wɔ biɛrm. Unil kpɔ̀be'
a'nɔjiekpiɛnku la, pekre a'nɔgɛnkpiɛnku mɔ kí de wɔ.
40 Unil taa' ŋɛ ki jon' tibuur wɔ ń tĭ fie a'liɛrwawaal la, cèbe wɔ a'liɛrgbenku mɔ.
41 Unil wɔbn' ŋɛ ki ye á tuke u'tukl kí pĭɛre wɔ kɔnsini uba la, pĭɛre wɔ kɔnsini ule.
42 Wà miɛ' ŋɛ nibonn la, pu wɔ. Wà mɔ yíe á kpende wɔ nibonn la, la sikre wɔ buɔn.»

Li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 «Ni tí cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: ‹Li yíe wà yíe ŋɛ, kí li nɛn wà nɛn ŋɛ.›
44 Ama min tɔkeh nɛ ki teh: ‹Li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb, kí li kàareh ki dienh binib bà
jɛ̀ndeh nɛ,
45 ŋɔ kí li yé ni'Baa wà te paaki bó ya bumu, kimɛ wɔn nɛ cèreh u'wien puɔreh
ki wendeh bibiɛrdɛnb nin binimɔ̀nb, ki cèreh utaa mɔ niih ki dienh binimɔ̀nb nin
bibiɛrdɛnb.›
46 Ni yíe bà yíe nɛ baba la, ni li lɛ li lɛ suul ba? Bilɛnpotekb mɔnɔn ŋa teh nnɔ-ɔɔ?

47 Ni fuondeh ni'yaab baba la, bɛ lèbre'? Bà ŋa yé Sufmbɛ mɔnɔn ŋa teh nnɔ-ɔɔ?
48 Nɛn bo, ninbi li te mɛn mɔnmɔnm kí tĭ gben tɛn ni'Baa wà te paaki bó te ma bo.»

6

Ni li punh mipum ma bo

1 «Li bɛn mɛn, ki la teh nimɔ̀nt binib ya nun bó ki nuunh bɛ ń lɛ kí pèke nɛ. Ni teh nnɔ la, na ń lɛ suul ni'Baa wà te paaki bó saan.
2 «A pun' ucɛcɛkdaan nibonn la, la cuonh ki kpaandeh ni'kɛ saan tɛn iñuɔn ilele ya nib teh ma itáan ya dur ni nin isɛnjɛ ni ŋɔ binib ń lɛ kí pèke bɛ. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi laa' bi'suul ŋɔ.
3 A pun' ucɛcɛkdaan nibonn la, la cère a'nɔgɛn ń li bɛn a'nɔjie de' nà.
4 Pu wɔ lididikl bo. A'Baa wà lɛnh a teh nà lididikl bo nnɔ nɛ li su ŋɛ.»

Ni li kàareh ma bo
(Luk 11:2-4)

5 «Ni kàareh la, ni la li te tɛn iñuɔn ilele ya nib. Bi yíe bɛ ń li sieh itáan ya dur ni nin isɛnnaan ni nɛ ki kàareh ŋɔ binib ń li lɛnh bɛ. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi laa' bi'suul ŋɔ.
6 Sin wɔn, a tĭ ń yíe á kàare la, kɔ a'duku ni, kí pĭin, kí kàare a'Baa wà ŋa lɛnh wɔ nnɔ. A'Baa wà lɛnh a teh nà lididikl bo nnɔ nɛ li su ŋɛ.
7 «Ni kàareh la, ni la li kàareh ki ñɔbleh ki tɛkreh tɛn bà ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo. Bi maaleh ki teh bi lienh ki gbiekeh nɛ la, Uwien li cenge bi'bó.
8 La teh mɛn tɛn bɛn, kimɛ ni'Baa bɛn nà wiɛbe nɛ kí lɛ na laan miɛ' wɔ nè.
9 Ní li kàareh ki teh nɔ:
‹Ti'Baa wà te paaki bó,
cère binib kɛ ń li boh a'yel,
10 Cère a'bɛl ń baa ní,
cère a'yíem ń tien tingi ni tɛn paaki bó.
11 De tɛ dinnɔ ya wentunl ya jier,
12 fère tɛ ti'biil,
tɛn ti'mɔ fèreh ma bà biih tɛ nnɔ.
13 La cère tí lu mibiikm ni.
Ama fie tɛ usɛnpol ubiɛrɔ ya nuɔ ni*.
[Kimɛ sin nɛ si libɛl nin ufaa nin ukpiɛke
uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.]†›
14 «Kimɛ ni fèreh binib bi'biil la, ni'Baa wà te paaki bó mɔ li fère nɛ ni'yaal.
15 Ama na fèreh binib bi'biil la, ni'Baa mɔ ŋa ń fère nɛ ni'yaal.»

Ni lòle' buñɔbu la, ni li teh ma bo

16 «Ni lòle' buñɔbu la, ni la li saah ni'nun bó tɛn iñuɔn ilele ya nib. Bi saah bi'nun bó ŋɔ binib ń bɛnde kí ye bi lùo buñɔbu nɛ. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi laa' bi'suul ŋɔ.
17 Sin wɔn, a lòle' buñɔbu la, fɛnde a'nun bó, kí luobe a'yur mikpɔm,
18 ŋɔ binib la bɛnde kí ye a lùo ñɔbu. Ama a'Baa wà te a'saan lididikl bo nɛ bɛn. Wɔn wà lɛnh a teh nà lididikl bo nnɔ nɛ li su ŋɛ.»

Paaki bó ya faal
(Luk 12:33-34)

19 «La li nuunh mɛn ní lɛ lifaal kí gbien uŋɛndun wuu ni. Kimɛ likuotuul nin uyonyon li saa lè. Nɛ Binasub mɔ li lɔnbe kí kɔ kí suu lè.
20 Ama li nuunh mɛn lifaal là yɛbe paaki bó. Nɛn bó kuotuul ŋa ń mɔ lè, nasu mɔ ŋa ń lɔnbe kí kɔ kí suu lè.
21 Kimɛ a'faal te nà saan la, a'fèl mɔ dɔ nɛn saan nɛ.»

---

* **6:13** Bi li fre kí lɛbre *fie tɛ usɛnpol ubiɛrɔ ya nuɔ ni* kí ye ñɛn' tɛ mibiɛrm ni mɔ. † **6:13** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni: *kimɛ sin nɛ si libɛl nin ufaa nin ukpiɛke uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm* ŋa te tu'ni.

Bununbu yé tigbɛnɛnt ya frl nɛ
(Luk 11:34-36)

22 «Bununbu yé tigbɛnɛnt ya frl nɛ. A'nun mɔn la, a'gbɛnɛnt kɛ te kuwenwenku ni nɛ.
23 Ama a'nun ŋa mɔn la, a'gbɛnɛnt kɛ te licinñunl ni nɛ. A'nun yà cèreh a te kuwenwenku ni nnɔ ŋa ji lɛnh la, a te licinñunl là ni nnɔ ji li te milɛ bo?»

Nil ŋa ń fre kí li pɛ cɛnbaambɛ bile bo
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 «Nil ŋa ń fre kí li pɛ cɛnbaambɛ bile bo. U li nɛn uba nɛ, kí li yíe utɔ. U li se uba ya ciɛk bó nɛ, kí li likeh utɔ fɛnm. Na ń fre kí li pɛ Uwien bo ki liɛbe' ki pɛ ilike mɔ bo.»

La cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n tijier nin tiwɛngolkaar bo

25 «Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ ki teh ni la cère nɛ̀ ń li wiɛbe nɛ ni li tien ma kí li fuobe bo, ki la li maaleh ki teh: ‹Ti li ji ba?› Ki la cère nɛ ń li wiɛbe nɛ ni'gbɛnɛnt bo, ki la li maaleh ki teh: ‹Ti li gole ba?› Limiɛl ŋa cɛn' tijier-ii? Tigbɛnɛnt mɔ ŋa cɛn' tiwɛngolkaar-ii?
26 Liike mɛn inuɔn yà laanh paaki bó te ma bo. Ya koh, ka ceh ki cɔngeh bɔnbuɔn ni. Ama ni'Baa wà te paaki bó nɛ jindeh yǐ. Na nín cɛn' yǐ pelpel-ii?
27 Ni'ni ŋmɛ nɛ u'nǐinm ni, u li fre kí fɔkn u'miɛl waamu mɔnɔn kí pukn-i?
28 «Bɛ bo nɛ ni cèreh nǐ wiɛbe nɛ tiwɛngolkaar bo? Maale mɛn kí liike kumuɔku ni ya sir puh ma bo, ta sɔnh tuonl, ka loh kpɛlcɛr.
29 Ama n tɔkeh nɛ nɛ, ubɛr Salomɔn nin u'fàaciɛnl kɛ, wa là gole' kpɛlcɛr tù mɔn ki baa' mipuum nnɔ ya miba mɔnɔn.
30 Uwien cèreh timɔsir tà te dinnɔ kubaaku ni, ki li wun teke umu puh mipúmɔnmɔnm la, bɛ li cère wa ń tien ninbi binib mimɔnm kí cɛn timuɔr-i? Ni'tekjim nɛ pɔre' nɛ.
31 Nɛn bo, ni la cère nɛ̀ ń li wiɛbe nɛ, ki la li maaleh ki teh: ‹Ti li ji ba? Ti li ñu ba? Ti li gole ba?›
32 Kimɛ bà ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo ya nun nɛ mɔ́n tu ya bont kɛ bo. Ni'Baa wà te paaki bó bɛn ki ye ni ciɛke tibont nnɔ kɛ.
33 Laan li nuunh mɛn *Uwien ya bɛl, kí li teh Uwien yíe nà, u li taa tibont nnɔ kɛ kí pukn nɛ.
34 Nɛn bo, la cère mɛn nɛ̀ ń li wiɛbe nɛ wenli wà we ní nɔ bo. Wenli nɛ ni li wun maale wenli ya gbɛr bo. Lidaali là kɛ nin li'jɛnd nɛ.»

7

La biindeh mɛn tɔb
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 «La biindeh mɛn nib ŋɔ Uwien mɔ la biin nɛ.
2 Ni biindeh binib ma bo la, Uwien mɔ li biin nɛ nnɔ nɛ. Ni taah nà ki bǐkreh tibont ki dienh binitɔb nnɔ Uwien mɔ li taa nɛn nɛ kí biike kí de nɛ.
3 Bɛ tien' a lɛnh kumuɔku kùa te a'tɔ ya nunbu ni, ka ji lɛnh jaantɛlkɛ wà puɔn a'yaabu ni?
4 A li tien mila kí tɔke a'tɔ kí ye: ‹Cère ń ñɛn kumuɔku kùa te a'nunbu ni nɔ›, ŋɔ jaantɛlkɛ puɔn a'yaabu ni?
5 Sin iñuɔn ilele ya nilɔ, kpiɛ kí ñɛn jaantɛlkɛ wà puɔn a'nunbu ni nnɔ, kí li lɛnh mɔnmɔnm, kí yaan kí fre kí ñɛn kumuɔku a'tɔ yaabu ni.
6 «La taah mɛn tibont tà yé Uwien yaar ki dienh isɛngbɛle, ŋɔ ǐ la lá liɛbe kí kèkère nɛ. La taah mɛn ni'laan ki dienh fangambɛ, ŋɔ bi la tɛtɛ i'bo.»

Li miɛh mɛn, kí li nuunh, kí li ñih kunagɛnku
(Luk 11:9-13)

7 «Li miɛh mɛn, bi li pu nɛ; li nuunh mɛn, ni li lɛ; li ñih mɛn kunagɛnku, bi li pǐire.
8 Kimɛ wà kɛ miɛh la, bi punh wɔ nɛ. Wà kɛ nuunh la, u lɛnh nɛ. Wà kɛ mɔ ñih kunagɛnku la, bi pǐireh nɛ.

9 Ni'ni ŋmɛ ya buk miɛ' wɔ kpɔnɔ la, u li de kɛ̀ litɛnl-i?
10 Bii kɨ miɛ' wɔ ujɛn la, u li de kɛ̀ uwɛ?
11 Ninbi bibiɛrdɛnb, ni bɛn ki dienh ni'bumu nà mɔn la, bɛ li tien ni'Baa wà te paaki bó ŋa ń cère binib bà miɛh wɔ nà mɔn nnɔ bɛ ń lɛ nɛ̀!
12 «Nɛn bo, ni yíe binib ń li teh nɛ nà kɛ nnɔ, ni'mɔ ń li teh bɛ nɛn. *Yiko ya gbɔnku nin Uwien ya ñɔbonsɔknb wɔknh nà kɛ nnɔ ya tingi nínɔ.»

Ni li ñɛ bunañɔbu bùa kɨ kɔ (Luk 13:24)

13 «Ñɛ mɛn bunañɔbu bùa wiɛbe kí kɔ, kimɛ bunañɔbu bùa piɛ nin usɛn wà piɛ jondeh tɛ fɛnm bó nɛ. Binib kpɨendeh usɛn wà piɛ nɛ ki yɛbe.
14 Bunañɔbu bùa nin usɛn wà joh limiɛl bó nnɔ ŋa piɛ. Binib bà nuunh ki lɛnh u ya sɛn ŋa yɛbe.»

Binib ya tetem nɛ li cère bɛ ń bɛnde bi yé bidɛnb bà (Luk 6:43-44)

15 «Liike mɛn ni'yul bo nin bitonnɛnñɔbonsɔknb. Bi bàareh ni'saan ki te suoo tɛn ipe nɛ, ama ki nín ji yé ikɛ̀r ki bre.
16 Bi'tùon nɛ li cère ní bɛnde bi yé binib bà ya bol. Ba pɔ̀h cɛcɛ bɛnɛnk bo. Ka pɔ̀h kɛnkɛn mɔ konkonbu bo.
17 Nɛn bo, busumɔnmɔnbu kɛ lùonh ibii yà mɔn nɛ. Busubu bùa ŋa mɔn mɔ lùonh ibii yà ŋa mɔn nɛ.
18 Busumɔnmɔnbu ŋa ń fre kí lùon ibii yà ŋa mɔn. Busubu bùa ŋa mɔn mɔ ŋa ń fre kí lùon ibii yà mɔn.
19 Busubu bùa kɛ ŋa lùonh ibii yà mɔn la, bi li gɛ bù kí wiɛ umu ni nɛ.
20 Nɛn bo, binib ya tùon nɛ li cère ní bɛnde bi yé binib bà ya bol.»

Uwien ya bɛl ni ya kɔm ya gbɛr (Luk 13:25-27)

21 «Na yé wà kɛ yih nni ki teh: ‹Yonbdaan, Yonbdaan›, nɛ li kɔ Uwien ya bɛl ni. Ama wà teh n'Baa wà te paaki bó yíe ma bo, nɛ li kɔ u'bɛl ni.
22 Lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, binib bà yɛbe li tɔke nni kí ye: ‹Yonbdaan, Yonbdaan, a ya yel bo ŋa ñí nɛ ti sɔkn' Uwien ya gbɛr, ki ŋɔre' isɛnpol binib saan, ki tien' miyɔkm ya bont-ii?›
23 Nɛ n li tɔke bɛ kí ye: ‹Jɛnde mɛn n'saan, ma bɛn nɛ fiebu. Ni yé bà teh nà bre nɛ.› »

Binib bile mɛn' bi'dur ma bo (Luk 6:47-49)

24 «Tɔ, wà kɛ ciih n'gbɛr tuu nɔ, ki teh tù ye ma la, u naan ujɛ wà ŋmɔbe miyɛnfuom, ki mɛn' u'duku kutɛntiɛku bo nɛ.
25 Utaa nii', miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile' kuduku nnɔ bo, kutafaaku mɔ fii' ki lɛkn' ku'bo. Kù se kutɛntiɛku bo ma nnɔ, nɛ ka lu'.
26 «Ama wà kɛ ciih n'gbɛr tuu nɔ, ka teh tù ye ma la, u naan ujɛjɔr wà mɛn' u'duku litɛngbil bo nɛ.
27 Utaa nii', miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile' kuduku nnɔ bo, kutafaaku mɔ fii' ki lɛkn' ku'bo, nɛ kù lu' kpɛlkpɛl.»

Yesu ya wɔknm ŋmɔbe mituɔm

28 *Yesu wɔkn' ki tɨ gben', nɛ u wɔkn' linigol nnɔ iñɔbon yà nnɔ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn.
29 Kimɛ wa wɔknh bɛ tɛn *Yiko ya wɔnwɔknb wɔknh ma bo, u wɔknh bɛ tɛn unil wà du u wɔknh nà nnɔ bo nɛ.

8

Yesu cère' ujend uba lùore'
(Mark 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 *Yesu jiinh lijuɔl bo, nɛ linigociɛnl pɛ u'bo.
2 Tɔ, ujend uba baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe la, a li
fre kí cère ń lùore.»
3 Nɛ *Yesu tɛnde' u'nuɔ ki mɛ' wɔ, nɛ ki ye: «N yíe, lùore.» Nɛ u pɔk ki lùore' i ya tàan bo.
4 Nɛ *Yesu ye: «Liike a'yul bo ki la tɔke nil, ama jo kí tĭ lɛ utɔtuɔrkɛ, kí tien lituɔrl tɛn
Moyis là ye bɛ ń li teh ma bo. Nɛn nɛ li wuɔn kí ye a lùore'.»

Yesu buu' sojaciɛn uba ya tonsɔnl
(Luk 7:1-10)

5 *Yesu cuonh ki tĭ kɔh Kapɛrnawum ya du ni uyo wà nnɔ, nɛ sojambɛ kobk ya ciɛn uba
baa' u'saan ki gbáan' wɔ ki ye:
6 «Yonbdaan, n'tonsɔnl nɛ wɔbe' ki dɔ iden, ki wɔlndeh cɛɛn.»
7 Nɛ *Yesu ye: «Min li jo kí tĭ buu wɔ.»
8 Nɛ u tɔke' *Yesu ki ye: «O, Yonbdaan, ma kpɛ á baa kí kɔ n'den. A lĭ len' mɔnɔn ki ye
‹Faake› la, n'tonsɔnl nnɔ li faake nɛ.
9 Kimɛ min mɔnɔn ŋmɔbe binib bà yé nin nni biciɛnb, nɛ ki mɔ yé sojambɛ biba ya ciɛn.
N tɔke' uba ki ye: ‹Li joh› la, u joh nɛ, n tɔke' utɔ ki ye ‹Dɛn› la, u bàareh nɛ. N tí tɔke'
n'tonsɔnl ki ye wɔ ń tien nà la, u teh nɛn nɛ.»
10 *Yesu cii' u'ñɔbon ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' wɔ miyɔkm, nɛ u tɔke' binib bà pɛ u'bo nnɔ ki
ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ma laan laa' nil wà ŋmɔbe miɛ ya tekjim Israyɛl yaab ni mɔnɔn.
11 N tɔkeh nɛ nɛ, binib yɛbe ki li ñɛ lɛnpuoli bó ní nin nintuɔli bó ní, kí lá kɛ̀le kí ji
*Abraham nin *Isaak nin Sakɔb saan tijier *Uwien ya bɛl ni.
12 Ama bi li ñɛn bà bi li si *Uwien ya bɛl nnɔ kí wiɛ saali licinñunl ni. Nɛn saan nɛ bi li
te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.»
13 *Yesu tɔke' sojambɛ ya ciɛn nnɔ ki ye: «Li kunh. Nɛ̀ ń tien' ŋɛ tɛn a teke' nni ki jin' ma
bo.» Nɛ uciɛn nnɔ ya tonsɔnl faake' i ya tàan bo.

Yesu buu' binib bà bun iwĭɛn kɛ ya bol
(Mark 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 *Yesu jon' Piɛr den, nɛ ki laa' Piɛr ya cɔbnaa dɔ ki bun, u'gbɛnɛnt ton.
15 *Yesu mɛ' u'nuɔ, nɛ u'gbɛnɛnt sɔnge'. Nɛn saan nɛ u fii' ki cènde' wɔ.
16 Ni'daali ya tajuɔku, nɛ bi tuke' binib ligol ki baa' Yesu saan isɛnpol ŋaake bɛ. *Yesu
ŋɔre' isɛnpol nnɔ nin u'ñɔmaam, nɛ ki cère' bà kɛ bun nnɔ faake'.
17 U tien' nnɔ ŋɔ uñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. U là len' ki ye: «Wɔn nɛ
ñɛn' ti'jiint, ki teke' ti'wĭɛn kɛ ki tuke'.»

Binib bà yíe bɛ ń paan Yesu bo ya gbɛr
(Luk 9:57-62)

18 Tɔ, *Yesu laa' linigol guɔn' wɔ, nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère mɛn tí puore kí
jo miñunciɛnm ya gbaatɔl bó.»
19 Yiko ya wɔnwɔknl uba baa' u'saan, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, a joh nà bó kɛ la, n
li pɛ a'bo nɛ.»
20 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Iŋɛk ŋmɔbe ifɛle, inuɔn mɔ ŋmɔbe titer, ama *Unil ya Bijɛ
wɔn ŋa ŋmɔbe u li kpɔ̀kn nà saan yul.»
21 Nɛ u'panpaankaab ya uba mɔ tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, cèbe nni ń jo kí tĭ sube n'baa
ŋɔ kí liɛbe ní kí paan a'bo.»
22 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li pɛ n'bo, kí cère bitɛnkpiib ń li subeh bi'tɔb.»

Yesu cère' kutafaaku ŋmile'
(Mark 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 *Yesu kɔn' buñɛrbu nɛ u'panpaankaab mɔ paan' u'bo.
24 Bi joh ma nnɔ nɛ kutafaabiiku kuba fii' miñunm bo ki cèreh iñungbegbel fih ki yildeh buñɛrbu nnɔ bo. Nin nɛn kɛ ŋɔ *Yesu wɔn dɔ nɛ ki gɔh.
25 Nɛ bi baa' ki lá finde' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ŋmiɛn tɛ, ti benh tí luo nɛ.»
26 Nɛ u ye: «Bɛ tien' ni sɛn' bujɛwaanbu? Ni'tekjim nɛ pɔre' nɛ.» Nɛn saan nɛ u fii' ki tiɛn' kutafaaku nin miñunm bo. Nɛ kutafaaku nin miñunm kɛ ŋmile' cim.
27 Nì cuo' binib miyɔkm, nɛ bi niireh ki teh: «U yé bɛ ya nitunbu sɔ, kutafaaku nin miñunm kɛ tì boh wɔ?»

Yesu ŋɔre' isɛnpol binib bile saan
(Mark 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Bi tì baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Gadara yaab ya tinfɛnm ni, nɛ binib bile ñɛn' ikul bó ní ki cende' wɔ. Isɛnpol nɛ là ŋaake bɛ. Bi là bre cɛɛn nɛ, nɛ nib ŋa kaabe ki ñɛh ni'bó ya sɛn.
29 Bi laa' *Yesu ma nnɔ, nɛ ki wuureh i ya tàan bo ki teh: «Uwien ya Bijɛ, tinbi nin sin tu lɛ nɛ? A baa' á lá jènde tɛ nɛ uyo ŋa laan baa'-aa!»
30 Tɔ, fangambɛ biba mɔ là te ka fɔke nin ni'saan ki yɛbe ka dindin, bi kpaah bɛ.
31 Nɛ isɛnpol nnɔ gbáan' *Yesu ki ye: «A ŋɔre' tɛ binib biɛ saan la, á cèbe tɛ tí jo kí tì kɔ fangambɛ biɛ nɔ.»
32 Nɛ *Yesu ye: «Li joh mɛn.» Nɛ ì siere' binib nnɔ saan, ki tì kɔn' fangambɛ nnɔ. I ya tàan bo, nɛ fangambɛ nnɔ kɛ sɛn' ki tinde' ligbɛngbɛnl, ki tì lu' miñunm ni ki luo'.
33 Bà kpaah fangambɛ nnɔ sɛn' ki jon' udu bó, ki tì tɔke' binib *Yesu cère' bijɛb nnɔ faake' ma bo nin nà kɛ tien'.
34 Udu nnɔ ya nib kɛ ñɛn' ki lá tuobe' *Yesu usɛn ni, nɛ ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń ñɛ bi'tinfɛnm ni.

9

Ujɛ uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère u faake'
(Mark 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 *Yesu liɛbe' ki kɔn' buñɛrbu ki tí puore' miñunciɛnm ki kun' u'du ni.
2 Nɛ bi tuke' ujɛ uba linagɛnl bo u'tàan nin u'nuɔ kɛ faan' ki baa' u'saan. U laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, nɛ u tɔke' ujɛ wà ya tàan nin u'nuɔ faan' nnɔ ki ye: «N'bukɛ, cuo a'ba, n fère' ŋɛ a'biɛre ŋɔ.»
3 Nɛn saan nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb biba maaleh ki teh: «Ujɛ wuɔ sukreh Uwien nɛ.»
4 *Yesu bɛnde' bi'yɛnmaale, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni ŋmɔbe yii ya yɛnmaalbiɛre?
5 Ni lɛ ba nɛ faa? N tɔke wɔ kí ye n fère' wɔ u'biɛre nɛ faa bii wɔ ń fii kí cuon nɛ faa?
6 Nɛn bo, n li wuɔn nɛ kí ye *Unil ya Bijɛ ŋmɔbe mituɔm uŋɛndun wuu ni wɔ ń fère binib bi'biɛre.» Nɛ ki tɔke' wà ya nuɔ nin u'tàan faan' nnɔ ki ye: «Fii, kí yuure a'nagɛnl, kí li kunh.»
7 Nɛ u fii', ki kun'.
8 Linigol nnɔ laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ nì cuo' bɛ bujɛwaanbu, nɛ bi pèke' Uwien u de' binib mituɔm mà nnɔ bo.

Yesu yin' Matie wɔ ń paan u'bo
(Mark 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 *Yesu siere' ni'saan ki joh ma nnɔ, nɛ ki laa' ulɛnpotekl uba kɛ lɛnpotekbùol, bi yih wɔ Matie. Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» Nɛ u fii' ki paan' u'bo.
10 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu te Matie den ki jinh tijier. Bilɛnpotekb ligol nin bibiɛrdɛnb mɔ baa' ki kɛ wɔn nin u'panpaankaab saan, ki jinh.
11 *Farisiɛnmbɛ laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki niire' u'panpaankaab ki ye: «Bɛ tien' ni'cɛnbaa tɛ ki jinh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb-i?»

12 *Yesu cii' bi len' ma bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Binib bà ŋmɔbe laanfiɛ ŋa nuunh dɔktiɛ, bà bun nɛ nuunh dɔktiɛ.»
13 Nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien ŋa yíe bɛ ń li teh tuɔrɛ ki dienh wɔ, ama u yíe bɛ ń li muɔh tɔb micɛcɛkm nɛ. Nɛn bo, li joh mɛn kí tĩ bɛnge iñɔbon yiɛ nɔ ya tingi. Kimɛ ma baa' ń yin nimɔ̀nb, n baa' ń yin bibiɛrdɛnb nɛ.»

Uñɔlòle ya gbɛr
(Mark 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Tɔ, San ya panpaankaab baa' ki lá niire' Yesu ki ye: «Bɛ tien' tinbi nin *Farisiɛnmbɛ lùoh buñɔbu, nɛ a ya panpaankaab bɛn ŋa lùoh?»
15 Nɛ u jiin' bɛ ye: «Binib bà bi yin' bɛ upiikuɔn li fre kí li te uyɛnsaa ni uyo wà piicɛ laan te bi'saan-ii? Ama uyo uba we ní bɛ ń ñɛn piicɛ nnɔ bi'saan. U ya yo nɛ bi li lòle buñɔbu.»
16 Nɛ ki tí ye: «Uba ŋa ń taa kpɛlcɛfɛ̀nku ya jenl, kí lekn liliɛrkpaal. U tien' nnɔ la, kukpɛlcɛfɛ̀nku ya jenl nnɔ li kɛre liliɛrkpaal nnɔ nɛ libònl nnɔ ń yɛbre kí pukn.
17 Uba mɔ ŋa ń taa midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' kí piɛke iyɔkpaan ni. U tien' nnɔ la, iyɔl nnɔ li kpiɛre kí saa, nɛ midaam nnɔ mɔ ń wule kí ñɛnde. Bi piɛkeh midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' iyɔfɛ̀n ni nɛ. Bi tien' nnɔ la, liyɔl nnɔ ŋa ń saa, midaam nnɔ mɔ ŋa ń wule.»

Yesu cère' upii uba faake', ki mɛkre' kibupiik kiba mɔ
(Mark 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 *Yesu te ki lienh, nɛ uciɛn uba baa', ki lá gbaan' u'nintuɔli ki tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ kpo' itàan yiɛ bo nɛ. Ama dɛn kí taa a'nuɔ kí paan u'bo, ŋɔ wɔ ń liɛbe kí li fuobe.»
19 Nɛ *Yesu fii' ki paan' u'bo nin u'panpaankaab.
20-21 Tɔ, upii uba mɔ là te ni'saan, ki laa' tifɛr ibin piik nin ile ta gben'. U maale' u'yɛnm ni ki ye: «N mɛ' u'wɛngolkaar mɔnɔn la, n li faake nɛ.» Nɛ ki baa' *Yesu ya puoli bó ní, ki nɛkn' wɔ, nɛ ki mɛ' u'wɛngolkaar ya ñɔgbɛn.
22 *Yesu jiɛbe' ki laa' wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ, cuo a'ba. A'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ.» Nɛ u pɔk ki faake' i ya tàan bo.
23 *Yesu tĩ baa' uciɛn nnɔ den, nɛ ki laa' biwopieb nin linigol te ni'saan ki ŋmɔbe kuwaaku ki gbien'.
24 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ñɛ mɛn saali, kimɛ kibupiik nnɔ ŋa kpo', kĩ gɔh nɛ.» U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi lɛh wɔ.
25 Bi ŋɔre' linigol nnɔ ki ñɛn' saali, nɛ u kɔn' kibupiik nnɔ dɔ kuduku kùa ni nnɔ, ki cuo' ki'nuɔ, nɛ kĩ fii'.
26 Nɛ tigbɛr nnɔ yɛre' ki gbe mitinfɛnm nnɔ ni ni'kɛ saan.

Yesu cère' ijùɔn ile likre'

27 *Yesu siere' ni'saan ki bure'. U joh ma nnɔ, nɛ ijùɔn ile pɛ u'bo, ki wuureh ki teh: «*Dafid ya yaabile*, muɔ tɛ micɛcɛkm.»
28 *Yesu tĩ baa' iden, ijùɔn nnɔ nɛkn' wɔ, nɛ u niire' yɛ̀ ki ye: «Ni teke' ki jin' ki ye n li fre kí likre nɛ-ɛɛ?» Nɛ ĩ jiin' wɔ ki ye: «A li fre, Yonbdaan.»
29 Nɛ u mɛ' i'nun, ki tɔke' yɛ̀ ki ye: «Nɛ̀ ń tien nɛ tɛn ni teke' nni ki jin' ma bo.»
30 Nɛ ĩ likre'. Nɛn saan nɛ u tùɔre' ki kpɛkpɛ' i'bo ki ye ĩ la tɔke nil.
31 Ama bi ñɛn' ma nnɔ, nɛ ki lienh u'bó mitinfɛnm nnɔ ni ni'kɛ saan.

Yesu buu' ulɛntɛb uba

32 Tɔ, uyo wà bi ñɛh nnɔ, nɛ bi tuke' ní ujɛ uba usɛnpol cère' u'lɛnl tɛbe' ki baa' *Yesu saan.
33 *Yesu ŋɔre' usɛnpol nnɔ, nɛ u ji freh ki lienh. Nĩ cuo' linigol miyɔkm cɛɛn, nɛ bi ye: «Ta laan laa' niɛ ya bonn tinbi Israyɛl yaab ni.»

---

* **9:27** *Dafid ya yaabile* yé miyinm mà uyo uba la, bi taah mɛ̀ ki yih Uwien là pùon' ki ye u li sɔn wà ní wɔ ń li yé ubɛr nnɔ nɛ. Bi kɛle' tigbɔnt tà Grɛkmbɛ ya lenm ni nnɔ, bi kɛle' ki ye Dafid ya Bijɛ nɛ.

34 Ama *Farisiɛnmbɛ bɛn lienh ki teh isɛnpol ya ciɛn nɛ de' wɔ mituɔm u ŋuɔh isɛnpol binib saan.

Yesu muɔh inigol micɛcɛkm

35 *Yesu cuonh iducɛnciɛn kɛ ni nin iduwawaale ni, ki wɔknh binib itáan ya dur ni, ki kpaandeh Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt, ki buuh iwɨ̈ɛn kɛ ya bol.
36 U laa' inigol, nɛ ki muɔ' bɛ micɛcɛkm cɛɛn, kimɛ bi dɔre', bi'yɛnm saa', nɛ bi te tɛn ipe yà ŋa ŋmɔbe wa kpaah yɛ̀.
37 Nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Tijier ben' ki yɛbe, ama bà li taan tù ŋa ji yɛbe.
38 Nɛn bo, gbáan mɛn ukpɛdaan wɔ ń̩ sɔn bitonsɔnb bɛ ń̩ tɨ̈ taan u'jier.»

10

Yesu ya tondb piik nin bile
(Mark 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Nɛ *Yesu yin' u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ní, ki de' bɛ mituɔm bɛ ń̩ li ŋuɔh isɛnpol binib saan, kí li buuh iwɨ̈ɛn kɛ ya bol.
2 U'tondb piik nin bile nnɔ ya yel sɔ: ukpiɛk, Simɔn wà bi yih wɔ Piɛr nnɔ nin u'ninjɛ Andre, Sebede ya bijiɛb Saak nin u'ninjɛ San,
3 Filip nin Batelemi, Toma nin Matie ulɛnpotekl, Alfe ya bijɛ Saak nin Tade,
4 Simɔn wà ya nun mɔ́n u'du ya gbɛr* bo nin Sudas Iskariyɔt wà lá li kuɔre Yesu nnɔ.

Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile
(Mark 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 *Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile nnɔ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «La jo mɛn bà ŋa yé Sufmbɛ ya du ni. Ni'taal la tɛ Samari ya tinfɛnm ya du uba mɔnɔn ni.
6 Ama li joh mɛn Israyɛl yaab saan, kimɛ bɛn nɛ te tɛn ipe yà tùre' usɛn.
7 Ni joh la, ní li kpaandeh ki teh Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ!
8 Kí li buuh biwiɛnb, kí li mɛkreh bitɛnkpiib, kí li cèreh ijend lùoreh, kí li ŋuɔh isɛnpol binib saan. Ni laa' mituɔm nnɔ ma, na pɛ̀n' niba. Ni'mɔ ń̩ li buuh binib, ki la li nuunh paaku.
9 Ni joh la, ni la tuke ñɔ̀km, ki la tuke like ya kur, ki la cùɔn likbu buba nin bu'tɔbu;
10 ki la tuke sɛnjokɔl, ki la tuke liɛr ile, ki la tuke tacaan, ki la ŋuuke gbien, kimɛ utonsɔnl kɛ jinh u'tuonl bo nɛ.
11 «Ni tɨ̈ baa' udu wà ni la, ní nuun unimɔ̀n wà li teke nɛ u'den, kí li te nɛn saan kí tɨ̈ baa' uyo wà ni li siere udu nnɔ ni.
12 Ni kɔn' iden yà ni la, ní fuonde iden nnɔ ya nib kí ye: ‹Li te mɛn uyɛnduɔn ni.›
13 Iden nnɔ ya nib teke' nɛ la, uyɛnduɔn nnɔ li yé bi'yu nɛ. Ama ba teke' nɛ la, u li juore ni'yu nɛ.
14 Iden yà ya nib bii udu wà ya nib ŋa teke' nɛ, ka teke' ni'gbɛr mɔ la, ñɛ mɛn nɛ̀ kí kpakpaare ni'tàan ya tɛngunku† kí wiɛ nɛ̀.
15 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, binib nnɔ ya tudɛre li cɛn Sodɔm nin Gomɔr ya du ya nib yu.»

Bi li jɛ̀nde Yesu ya nib ma bo
(Mark 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 «N sɔnh nɛ ma nɔ, ni li te tɛn ipe nɛ te ikɛ̀r ya siik ni. Nɛn bo, ní li ceke tɛn iwɛ, kí li te suoo tɛn inɛnjel.
17 Li bɛn mɛn binib bó, bi lá li cuo nɛ kí jon tibuur, kí ñɨ̈ nɛ inalɛbe bi'táan ya dur ni.

---

* **10:4** Yesu ya yo, Sufmbɛ ni, biba ya nun là mɔ́n bi'du ya gbɛr bo nɛ, nɛ bi mɔ̀h bɛ ń̩ fie bi'du Erom yaab saan. † **10:14** Sufmbɛ bo kí kpakpaare itàan ya tɛngunku ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, nɨ̈ yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.

18 Min bo, bi lá li tuke nɛ kí jo tibuur idu ya ciɛnb nin bibɛrb saan. Nnɔ nɛ ni li yé n'mɔ̀nkunb bɛn nin bà ŋa yé Sufmbɛ kɛ saan.
19 Bi cuo' nɛ ki jon' tibuur la, la nĭin mɛn ni li len ma bo bii ni li len kí ye bà. Uyo lá baa' la, ni li bɛnde ni li len kí ye bà.
20 Kimɛ na yé ninbi nɛ li len, ni'Baa *Uwien ya Fuoñaanm nɛ li cère ní len.
21 «U ya yo nɛ unil li kuɔre u'ninjɛ, bɛ ń ku wɔ. Baa mɔ li kuɔre u'buk, bɛ ń ku kè. Mubumu mɔ li fii kí sere mu'naambɛ nin mu'baambɛ bo, kí cère bɛ ń ku bɛ.
22 Min bo nɛ binib kɛ li nɛn nɛ. Ama wà kɛ li mĭnde kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ fɔre nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre.
23 Bi jèndeh nɛ udu uba ni la, ní sɛn kí jo udutɔ ni. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, *Unil ya Bijɛ li baa ní kí lɛ na laan bòn' Israyɛl ya du kɛ.
24 «Wà bɛngeh ŋa ń cɛn wà wɔknh wɔ. Utonsɔnl mɔ ŋa ń cɛn u'cɛnbaa.
25 Nĭ kpɛ wà bɛngeh ń li te tɛn wà wɔknh wɔ nɛ, utonsɔnl mɔ ń li te tɛn u'cɛnbaa. Bi yin' ududaan isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul la, ba ń yin u'den yaab mɔ nà cɛn' nnɔ-ɔɔ?»

Li fɛnge mɛn Uwien baba
(Luk 12:2-7)

26 «Nɛn bo, la fɛnge mɛn nib. Niba ŋa te ki buɔ ŋɔ ba lá li ñɛn nè upaan bo. Tigbɛr tuba mɔ ŋa te kí juore kí li buɔ ŋɔ ba lá li bɛnde tù.
27 N tɔkeh nɛ nà licinñunl ni nnɔ, kpaande nè mɛn kuwenwenku ni. N bunbeh nɛ nà litubl ni nnɔ, kpaande nè mɛn kudulɛkaaku ya paaki.
28 La fɛnge mɛn nib, kimɛ bi kuuleh tigbɛnɛnt baba nɛ. Ba ń fre kí ku naank. Li fɛnge mɛn wà li fre kí ku tigbɛnɛnt nin kinaank kɛ umu wà ŋa ń kpiin ni.
29 Bi li fre kí kuɔre inuɔn ile iŋɛ nɛ? Nin nɛn kɛ ŋɔ uba mɔnɔn ŋa ń lu kí kpo ŋɔ ni'Baa ŋa bɛn.
30 Ninbi wɔn, Uwien bɛn haali ni'yur mɔnɔn ya ñɔbu.
31 Nɛn bo, la fɛnge mɛn. Ni cɛn' inuɔn ligol.»

Li lienh binib ya nun bó ki teh a yé Yesu yɔ
(Luk 12:8-9)

32 «Wà kɛ lienh binib ya nun bó ki teh u yé n'yɔ la, n'mɔ li len n'Baa wà te paaki bó ya nun bó kí ye udaan mɔ yé n'yɔ nɛ.
33 Ama wà kɛ lienh binib ya nun bó ki teh wa yé n'yɔ la, n'mɔ li len n'Baa wà te paaki bó ya nun bó kí ye udaan mɔ ŋa yé n'yɔ.»

Na yé ñɔkpaan, nĭ yé lituɔl nɛ
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 «Ni la li maaleh ki teh n tuke' uñɔkpaan nɛ ki baa' uŋɛndun wuu ni. N tuke' lituɔl nɛ ki baa'.
35 N baa' ń pàare kibujɛbuk nin ki'baa nɛ, kí pàare kibupiik nin ki'naa, kí pàare yaabisɛ mɔ nin u'cɛ ya naa.
36 Unil den yaab nɛ li yé u'nɛnnɛndb.
37 «Wà kɛ yíe u'naa bii u'baa ki cɛn' min la, wa kpɛ wɔ ń li yé n'yɔ. Unil wà kɛ mɔ yíe u'bisɛ bii u'bijɛ ki cɛn' min la, u'mɔ ŋa kpɛ wɔ ń li yé n'yɔ.
38 Wà kɛ ŋa yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki paakeh n'bo la, wa kpɛ wɔ ń li yé n'yɔ.‡
39 «Wà nuunh wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Wà li tuo kí kpo min bo nnɔ, wɔn nɛ li lɛ limiɛl.»

Uwien li su binib ma bo
(Mark 9:41)

40 «Unil teke' nɛ la, u teke' min nɛ. Unil teke' nni la, u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ.

‡ **10:38** *Yesu ya yo, bi là ye bɛ ń kpɛ unil la, wɔn bugbɛn nɛ tukeh u'dɔpɔnpɔn ki joh bi li tĭ kpɛ wɔ nà saan.

41 Unil teke' *Uwien ya ñəbonsəknl ki ye u yé *Uwien ya ñəbonsəknl ma nnə nɛ cère' u teke' wə la, u li lɛ *Uwien ya ñəbonsəknl ya suul. Unil teke' unimàn ki ye u yé unimàn ma nnə nɛ cère' u teke' wə la, u li lɛ unimàn ya suul.
42 N təkeh nɛ imàn nɛ, wà kɛ de' ibaan yiɛ nə ya uba kiñunyibuok baba mənən, ki ye u yé n'panpaankɛ ma nnə nɛ cère' u de' wə la, wà ń lúo u'suul fiebu.»

11

San wà siih binib Uwien ya ñunm sən' u'panpaankaab Yesu saan (Luk 7:18-35)

1 *Yesu təke' u'panpaankaab piik nin bile bi li tien ma ki tĭ gben' ma nnə, nɛ ki siere' ni'saan, ki jon' ki tĭ wəknh binib Uwien ya gbɛr, ki kpaandeh tù mitinfɛnm nnə ya du ni.
2 Tə, San wà siih binib Uwien ya ñunm te lipɛkl ni uyo wà nnə nɛ ki cii' *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ya tùon bó. Nɛ ki sən' u'panpaankaab u'saan, ki ye bɛ ń tĭ niire wə kí ye
3 wən nɛ yé wà li baa ní* nnə bii bi li guure utə nɛ?
4 Bi tĭ niire' Yesu, nɛ u təke' bɛ ki ye: «Liɛbe mɛn kí tĭ təke San ni cii' nà nin ni laa' nà:
5 ijùən likreh, iwəb cuonh, ijend lùoreh, igbaan ciih, bitɛnkpiib mɛkreh, nɛ bijiinb ciih Uwien ya gbɛmənmənt.
6 Wà ŋa tùre' Uwien ya sɛn min bo la, Uwien ya mənm te u'bo.»
7 San ya panpaankaab liɛbeh uyo wà nnə, nɛ *Yesu cin' ki təkeh linigol San ya gbɛr ki teh: «Ni là jon' kupenpelku ni ní tĭ liike ba? Ni là jon' ní tĭ liike limuənl là mitafaam jèngeh lè nɛ-ɛɛ?
8 Ni nín là jon' ní tĭ liike ba? Ni là jon' ní tĭ liike unil wà guo tikpɛlcɛmənmənt nɛ-ɛɛ? Binib bà guoh tikpɛlcɛmənmənt kəh bibɛrb den nɛ.
9 Tə, ni nín là jon' ní tĭ liike ni lɛ bonn nɛ? Ni là jon' ní tĭ liike *Uwien ya ñəbonsəknl nɛ-ɛɛ? N təkeh nɛ imàn nɛ, u cɛn' *Uwien ya ñəbonsəknl mənən.
10 Kimɛ wən San bo nɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbənku ni ki ye: ‹Liike, n li sən n'tond wə ń liere ŋɛ, kí lá tùəre a'sɛn.›
11 N təkeh nɛ imàn nɛ, ba laan maa' nil uba u cɛn' San wà siih binib Uwien ya ñunm nnə. Ama unil wà yé uwaal Uwien ya bɛl ni cɛn' wə.
12 Kí ñɛ San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnə, bi piikeh Uwien ya bɛl nin ufaa nɛ, nɛ bà faa nuunh bɛ ń fie lè†.
13 *Uwien ya ñəbonsəknb kɛ nin yiko là len' nĭ li te ma bo, kí lá baa San ya yo.
14 Ni yíe ní cii mənmənm la, ní li bɛn kí ye San yé *Uwien ya ñəbonsəknl *Eli wà bi li liɛbe ní nnə nɛ.
15 Wà ŋməbe litubl la, wə ń cii.
16 «N li taa ba kí nɛnge fɛnfɛnnə ya nib-i? Bi naan tɛn mubumu nɛ kɛ kidaak ni ki jeleh, ki təkeh mu'təmu
17 ki teh: ‹Ti piebe' nɛ liwol,
nɛ na ŋən' ciɛk.
Ti gɛn' ikuyuon,
nɛ na kpiɛnde'.›
18 «Kimɛ San baa' ki kùə tijier tubambɛ, ki lùoh buñəbu, ka ñuh daam, nɛ bi ye usɛnpol nɛ ŋaake wə.
19 *Unil ya Bijɛ baa' ki jinh ki ñuh, nɛ bi ye: ‹Liike mɛn ujɛ wuə yé ufənfuəb nɛ, ki yé udɛyibl, ki jəreh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb.› Tə, Uwien ya tùon nɛ wəngeh u'yɛnfuom mən ki kpɛ ma bo.»

---

* **11:3** Bi ye *Wà li baa ní* la, bi niireh Uwien là pùon' ki ye u li sən wà ní wə ń lá ŋmiɛn Sufmbɛ nnə nɛ. † **11:12** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ: *Kí ñɛ San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnə, bi piikeh Uwien ya bɛl nin ufaa nɛ, nɛ bà faa nuunh bɛ ń fie lè bii kí ñɛ San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnə,* binib ya nun mán bɛ ń kə Uwien ya bɛl ni nin ufaa nɛ.

Nĩ bre idu yà ŋa tuo' ki teke' Yesu ki jin' nnɔ bo (Luk 10:13-15)

20 Tɔ, *Yesu cin' ki kɔnh nin idu iba ya nib. U là tien' miyɔkm ya bont tù yɛbe idu nnɔ
ni, nɛ i'nib ŋa lèbre' bi'tetem. Nɛn nɛ cère' u kɔnh nin bɛ.
21 U len' ki ye: «Korasinn yaabɛ, nĩ bre ni'bo. Bɛtsayida yaabɛ, nĩ bre ni'mɔ bo. Kimɛ ni
laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Tir nin Sidɔn yaab mɔ bi là laa' tù la, bi bi tien' tɛn bi
kɛ mikuum nɛ, ki pùnpùkn' mifɛntɛm, ŋɔ kí wuɔn kí ye bi lèbre' bi'tetem nĩ wuɔke'.
22 N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudɛre li cɛn Tir nin Sidɔn
yaab yu.
23 Ninbi Kapɛrnawum yaabɛ, ni maaleh ki teh Uwien li duon nɛ paaki nɛ-ɛɛ? U li jiin
nɛ kutɛnkpiiku ni nɛ. Kimɛ ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Sodɔm yaab mɔ bi là laa'
tù la, bi'du nnɔ bi biɛ ki te nɛ haali nin dinnɔ.
24 N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudɛre li cɛn Sodɔm yaab
yu.»

Dɛn mɛn Yesu saan kɨ lɛ lifuorl (Luk 10:21-22)

25 U ya yo nɛ *Yesu len' ki ye: «Baa, sin kutaaku nin kitink ya Yonbdaan, a bɔle' tibont
tà biyɛnfodɛnb nin bibɛnbɛnb nnɔ, a taa' tù ki wuɔn' biwaab nɛ. Nɛn bo nɛ n pèkeh ŋɛ.
26 Imɔ̀n, Baa, a yíe nɛ ki tien' nnɔ.
27 «Tɔ, n'Baa nɛ taa' tibont kɛ ki ŋukn' nni. N'Baa ŋa ñí la, uba ŋa bɛn min u'Bijɛ yé udaan
wà. Min u'Bijɛ ŋa ñí la, uba mɔ ŋa bɛn n'Baa yé udaan wà. Binib bà n yíe ki taa' n'Baa ki
wuɔn' bɛ nnɔ mɔ bɛn u yé udaan wà.
28 «Ninbi bà kɛ tuke ituk ì kpiɛke ki jii' nnɔ, dɛn mɛn n'saan, n li de nɛ lifuorl.
29 Buke mɛn n'najɛdɛbiku, kí cère ń wɔkn nɛ, kimɛ n te suoo nɛ, ki ŋmɔbe liyɛnguol. Ni
li lɛ lifuorl n'saan,
30 kimɛ n'najɛdɛbiku ya bukm ŋa faa. N'tukl mɔ ŋa kpiɛke.»

12

Saba ya daali ya gbɛr (Mark 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 *Saba uba ya daali, *Yesu nin u'panpaankaab gèbreh ikpàan iba ni. Mikònm cuo'
u'panpaankaab, nɛ bi cin' ki coh ijifen* ki cienh ki nukeh ki ŋmɔnh.
2 *Farisiɛnmbɛ laa' bi teh nnɔ ma nnɔ, nɛ bi tɔke' *Yesu ki ye: «Liike a'panpaankaab teh
yiko ye bi la teh nà *Saba ya daali ma.»
3 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Na kaan' *Uwien ya gbɔnku ni *Dafid là tien' ma bo nɛ-ɛɛ? Mikònm
là cuo' wɔn nin u'nib,
4 nɛ u kɔn' Uwien ya ninbonl ni, ki taa' kpɔnɔ wà bi taa' ki de' Uwien nnɔ wɔn nin bɛn
ŋmɔn'. Ama bitɔtuɔrkaab baba ŋa ñí la, wɔn nin u'nib ŋa ŋmɔbe sɛn bɛ ń ŋmɔn kpɔnɔ nnɔ.
5 Bii na kaan' nà kɛle' yiko ya gbɔnku ni nɛ? Nĩ kɛle' ki ye *Saba ya daali la, bitɔtuɔrkaab
kɛndeh *Saba ya daali ya yiko bo nɛ Uwien ya duku† ni, ama uba ŋa biindeh bɛ.
6 N tɔkeh nɛ nɛ, unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' Uwien ya duku‡.
7 Nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Uwien ŋa yíe bɛ ń li teh tuɔrɛ ki dienh wɔ ama u
yíe bɛ ń li muɔh tɔb micɛcɛkm nɛ.› Ni bi bɛn iñɔbon nnɔ ya tingi la, na bi li biindeh binib
bà ŋa ŋmɔbe biil nɔ.
8 Tɔ, *Unil ya Bijɛ nɛ ŋmɔbe usɛn wɔ ń wuɔn bi li tien nà *Saba ya daali.»

---

* **12:1** Bi yin' nà *ijifen* migbiirm miɛ ni nnɔ yé *Sufmbɛ donbó ya jier tuba nɛ bi yih tù ble. † **12:5** Migbiirm miɛ ni bi ye Uwien ya duku la, ba niireh kuduku nnɔ ya benku ni baba, bi niireh iluo mɔ nɛ. Nà saan kɛ bi ye Uwien ya duku la, bi sɔbe ki niireh iluo nnɔ nɛ. ‡ **12:6** Bi li fre kí lɛbre *Unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' Uwien ya duku* kí ye *nà cɛn' Uwien ya duku te niɛ saan nɔ mɔ.*

Ujɛ uba ya nuɔ faan', Yesu cère u faake' Saba ya daali (Mark 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Tɔ, *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki kɔn' bi'taanl ya duku ni.
10 Ujɛ uba mɔ te len u'nuɔ uba faan'. Nɛ bi niire' Yesu ki ye: «Unil ŋmɔbe usɛn wɔ ń buu uwiɛn Saba ya daali-ii?» Kimɛ bi là nuunh bi li dule nà bo kí biin wɔ nɛ.
11 Nɛ u ye: «Ni'ni ŋmɛ nɛ ŋmɔbe upebaab, nɛ upe nnɔ lu' kubùoku ni *Saba ya daali la, wa ń ñɛn wɔ?
12 Unil ŋa cɛn' upe-ee? Nɛn nɛ wuɔn' ki ye ti'yiko ye unil ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien nà mɔn *Saba ya daali.»
13 Nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Tɛnde a'nuɔ.» U tɛnde' u'nuɔ nɛ u jire' u'ciɛm tɛn u'tɔ.
14 Nɛn saan nɛ *Farisiɛnmbɛ nnɔ ñɛn' ki taan' ki kɛle' bɛ ń gbiere kí liike bi li tien ma kí ku Yesu.

Yesu yé Uwien ya tonsɔnl nɛ

15 *Yesu cii' ma nnɔ nɛ ki siere' ni'saan. Linigociɛnl paan' u'bo, nɛ u buu' bi'ni biwiɛnb kɛ,
16 ki kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la cère bɛ ń bɛnde wɔ.
17 U tien' nnɔ ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nè ń tien nɛ. U là len' ki ye Uwien ye:
18 «N'tonsɔnl sɔ nɔ,
N yíe wɔ,
N'yɛnm sɔnge u'bo,
nɛ n gènde' wɔ.
N li jiin n'Fuoñaanm u'bo,
ŋɔ wɔ ń li tɔkeh inibol kɛ n li bu binib tibuur ma bo.
19 Wa ń li nuunh gbɛr, ka ń li wuureh,
ba ń cii u'waaku bó isɛnjɛ ni.
20 Wa ń tonde limuɔnl là kuɔ' ki gbàabe,
ka ń kpiin lifrl là benh lè ń kpiin,
u li te nnɔ nɛ kí tĭ baa uyo wà
u li cère nibonmɔ̀nn ń liere usɛn.
21 «Wɔn bo nɛ inibol kɛ li ŋmɔbe lidɛndɛnl.»

Biba ye Yesu ŋmɔbe Bɛlsebul ya tuɔm nɛ (Mark 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 U ya yo nɛ bi tuke' ní ujɛ uba ki baa' *Yesu saan. Usɛnpol nɛ cère' u yé ujuɔn, u'lɛnl mɔ tɛbe'. *Yesu buu' wɔ, nɛ u ji freh ki lienh, ki lɛnh mɔ.
23 Nĭ cuo' linigol nnɔ kɛ miyɔkm, nɛ bi lienh ki teh: «Ujɛ wuɔ ŋa lii yé *Dafid ya yaabil-ii?»
24 Ama *Farisiɛnmbɛ cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki lienh ki teh isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul nɛ dienh wɔ mituɔm u ŋuɔh isɛnpol binib saan.
25 *Yesu bɛn bi'yɛnmaale ma nnɔ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Libɛl là kɛ ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, libɛl nnɔ li juore fɛnm nɛ. Udu uba ya nib bii iden iba ya nib mɔ bore' tɔb, ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, udu nnɔ bii iden nnɔ mɔ li juore fɛnm nɛ.
26 Nɛn bo, Satan liɛbe' ki ŋuɔh wɔn Satan binib saan la, u kɔnh nin u'ba nɛ, nɛ u'bɛl li tien mila ka ń juore fɛnm-i?
27 Ni len' ki ye isɛnpol ya ciɛn *Bɛlsebul nɛ de' nni mituɔm n ŋuɔh isɛnpol binib saan. Tɔ, ŋmɛ nín de' ni'panpaankaab mɔ mituɔm bi ŋuɔh isɛnpol binib saan-i? Ni'panpaankaab teh ma bo nɛ li wuɔn kí ye ni ŋmɔbe imɔ̀n bii na ŋmɔbe.
28 Ama *Uwien ya Fuoñaanm nɛ dienh nni mituɔm n ŋuɔh isɛnpol. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien ya bɛl baa' ní ni'saan.

29 Mitɔm la, uba ŋa ń fre kí kɔ ufɛfaa den, kí fie u'bont, ka ŋmɔbe tuɔm mà u li kpiɛ kí lòle wɔ kí yaan. U lòle' wɔ la, u ya yo nɛ u li fre kí kɔ u'den kí fie u'bont.
30 «Wà kɛ ŋa se n'ciɛk bó la, u nɛn nni nɛ. Wà kɛ ŋa taakeh ki toreh nni la, u kpiɛndeh nɛ.
31 Nɛn bo, n tɔkeh nɛ nɛ, Uwien li fère binib bi'biɛre kɛ, kí fère bɛ bi sukreh wɔ isuk yà kɛ. Ama unil suke' *Mifuoñaanm mɛn la, Uwien ŋa ń fère wɔ.
32 Unil len' *Unil ya Bijɛ bo fɛnfɛnm la, Uwien li fère wɔ. Ama unil len' *Mifuoñanm mɛn bo fɛnfɛnm la, Uwien ŋa ń fère wɔ kitink kiɛ bo, ka ń fère wɔ paaki bó mɔ.»

Busubu nin bu'bii ya gbɛr
(Luk 6:43-45)

33 «Ní li bɛn kí ye busubu mɔn la, bu'bii mɔ li mɔn nɛ. Bù bre la, bu'bii mɔ li bre nɛ. Busubu ya bii nɛ li cère bɛ ń bɛnde bù yé busubu bùa ya bol.
34 Iwaalɛb ninbi, ni bre ma nnɔ, ni li tien mila kí len iñɔbon yà mɔn-i? Kimɛ unil kɛ len' ki kun' nà bó la, nǐ ñɛn' iyɛnmaale yà te u'fèl bo nɛ.
35 Unimàn ya yɛnmaalmɔnmɔn nɛ cèreh u teh nà mɔn, nɛ ubiɛrdaan ya yɛnmaalbiɛre cèreh u teh nà bre.
36 «N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, nɛn daali nɛ u li niire bɛ bi là len' ñɔbonfɛnfɛnm wà kɛ nnɔ ya gbɛr.
37 A'lenm bo, nɛ Uwien li bù ŋɛ ugbɛmàndaan bii u li biin ŋɛ.»

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn
(Mark 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 U ya yo nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb biba nin *Farisiɛnmbɛ biba tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, ti yíe á tien miyɔkm ya bonn niba nɛ tí lɛ.»
39 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, ni yé binibiɛrb nɛ, ka cuube Uwien saan, nɛ ki nuunh ní lɛ miyɔkm ya bonn. *Uwien ya ñɔbonsɔknl *Sonas ya yɔkm ya bonn baba ŋa ñí la, na ji li lɛ yɔkm ya bontɔnn niba.
40 Sonas là tien' ujɛnciɛn ya benku ni iwien ita nin tiñɔnt tuta ma nnɔ, nnɔ nɛ *Unil ya Bijɛ mɔ li tien kitink ni iwien ita nin tiñɔnt tuta.
41 Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, Ninif yaab li fii kí sere fɛnfɛnnɔ ya nib ya nun bó kí biin bɛ. Kimɛ *Sonas là kpaande' Ninif ya du ni Uwien ya gbɛr ma nnɔ, bi là cii' nɛ ki lèbre' bi'tetem. Ama unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' *Sonas.§
42 Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, *Seba ya piibɛr li fii kí biin fɛnfɛnnɔ ya nib, kimɛ u là ñɛn' ní fɔnfɔkm nɛ wɔ ń lá cenge Salomɔn ya yɛnfogbɛr. Ama unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' Salomɔn.»*

Isɛnpol liɛbe' unil bo la, nǐ bre u'bo ma bo
(Luk 11:24-26)

43 «Usɛnpol siere' unil saan la, u cuonh ki lindeh kupenpelku ni nɛ, ki nuunh u li kèle nà saan kí fuore. U tǐ luo' la,
44 nɛ wɔ ń ye u li liɛbe ki tǐ kɔ u là ñɛn' nà saan nnɔ nɛ. U li liɛbe ní kí lɛ niba ŋa te u'kɔnkuɔn nnɔ ni, bi tùɔre' ki ŋère' wù, ki tien' tibonmɔnmɔnt len.
45 Nɛn saan nɛ u li jo kí tǐ taa ní isɛnpol ilole yà bre ki cɛn' wɔn, i'kɛ ń lá li ŋaake unil nnɔ bo, kí cère wɔ ń juore fɛnm kí cɛn u là te mikpiɛkm ma bo. Nǐ li te nnɔ nɛ fɛnfɛnnɔ ya nibiɛrb mɔ bo.»

Yesu ya naa nin u'ninjiɛb
(Mark 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 *Yesu laan biɛ ki lienh nin linigol nnɔ, nɛ u'naa nin u'ninjiɛb baa' ki lá se saali ki nuunh bɛ ń tɔke wɔ tigbɛr.

---

§ **12:41** Liike 12:6. * **12:42** Liike 12:6.

47 [Nɛ linigol nnɔ ni uba tɔke' wɔ ki ye: «A'naa nin a'ninjiɛb se saali ki nuunh bɛ ń tɔke ŋɛ tigbɛr.»]
48 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Ŋmɛ yé n'naa? Bi lɛ yé n'ninjiɛb-i?»
49 Nɛ ki tɛnde' u'nuɔ ki wuɔn' u'panpaankaab ki ye: «Liike mɛn, n'naa nin n'ninjiɛb sɔ.
50 Unil wà kɛ teh n'Baa wà te paaki bó yíe ma la, wɔn nɛ yé n'ninjɛ, ki yé n'ninsɛ, ki yé n'naa.»

13

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm (Mark 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Nɛn daali nɛ *Yesu ñɛn' ki jon' ki tĩ kèle' miñunciɛnm ya gbaal.
2 Linigociɛnl taan' u'saan, nɛ u kɔn' ki kèle' buñɛrbu buba ni. Linigol nnɔ kɛ se miñunm ya gbaal.
3 Nɛ u tɔkeh bɛ tibont tù yɛbe mikpɛnjɛnm ni. U tɔkeh bɛ ki teh: «Ukpaal uba nɛ là jon' wɔ ń tĩ plè tibonbuor ya bim.
4 U plèh ma nnɔ, miba lu' usɛngbɛ, nɛ inuɔn baa' ki lá ki jin' mè.
5 Mitɔm lu' kutɛntiɛku bo, tɛnbim ŋa yɛbe nà saan. Tɛnbim ŋa yɛbe ma nnɔ, nɛ mĩ pɛn' tonm.
6 Uwien ñɛn' ki tonge', nɛ ki sɛ' mè. Ma ŋmɔbe ñaan mɔnmɔnm ma nnɔ, nɛ mĩ waan', ki kpo'.
7 Mitɔm mɔ lu' kujɛgorku ni. Nɛ kujɛgorku kpére', ki wɔbn', ki ku' mè.
8 Mitɔm mɔ lu' kitinmɔnmɔnk bo, nɛ ki lùon'. Miba lùon' kokobk, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ pitata.
9 «Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpɛnjɛnm-i? (Mark 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Nɛ u'panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' a pɔh bɛ mikpɛnjɛnm-i?»
11 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien cère' ninbi nɛ bɛnde' u'bɛl ya gbɛbɔlkaar, ama wa cère' bɛn bɛnde'.
12 Kimɛ wà ŋmɔbe la, bi li de wɔ kí pukn, nɛ wɔ ń li ŋmɔbe kí gbien. Wà ŋa ŋmɔbe la, bi li fie u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.
13 Nɛn nɛ cère' n pɔh bɛ mikpɛnjɛnm. Kimɛ bi likeh nɛ ka lɛnh, ki cengeh ka ciih, ka bɛndeh ni'tingi mɔ.
14 Bi te nnɔ ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nè ń tien nɛ. U là ye:
‹Ni li ciih ka bɛndeh ni'tingi,
kí li likeh ka lɛnh.
15 Kimɛ udu wuu ya nib ya yul faa nɛ.
Bi kpɛ bi'tub nɛ,
ki ŋuun',
ka yíe bi'nun ń lɛ,
ka yíe bi'tub ń cii,
ka yíe bɛ ń bɛnde ni'tingi bi'yɛnm ni,
ka yíe bɛ ń lèbre bi'tetem,
ŋɔ ń buu bɛ.› »
16 «Ninbi wɔn, Uwien ya mɔnm te ni'bo, kimɛ ni'nun lɛnh, ni'tub mɔ ciih.
17 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin bigbɛmòndɛnb ligol là yíe bɛ ń lɛ ni lɛnh nà nɔ, nɛ ka laa' nè, ki yíe bɛ ń cii ni ciih nà nɔ, nɛ ka cii' nè.»

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm ya tingi (Mark 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 «Ninbi, cenge mɛn wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm ya tingi.

19 Wà kɛ ciih Uwien ya bɛl ya gbɛr, ka bɛndeh tu'tingi la, usɛnpol ubiɛrɔ bàareh nɛ, ki ñɛndeh bi bule' nà u'fɛ̀l ni nnɔ. Mibim mà lu' usɛngbɛ nnɔ ya tingi nínɔ.
20 Mibim mà lu' kutɛntiɛku bo nnɔ mɔ yé unil wà ciih Uwien ya gbɛr, ki teknh tù tontonm nin uyɛnsɔnge,
21 ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan u'fɛ̀l ni, ka wuɔkreh u'ni mɔ nɛ. Liwɔbl bii ijɛnd tu' wɔ tu'bo la, u pɔk kí taa tù kí wiɛ nɛ.
22 Mibim mà lu' kujɛgorku ni nnɔ mɔ yé unil wà ciih tigbɛr nnɔ, uŋɛndun ya gbɛr nin lifaal ya yɛnmaale yà lɛreh binib nnɔ, wɔbndeh tù, ki cèreh ta ń fre kí sɔn tuonl nɛ.
23 Mibim mà lu' kitinmɔnmɔnk bo nnɔ mɔ yé unil wà ciih tigbɛr nnɔ, ki bɛndeh tu'tingi ki te tɛn mibim mà lùonh nɛ. Miba lùonh kokobk, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ pitata.»

Utɛlmɛntɛ ya kpɛnjɛnm

24 *Yesu tí pɔn' linigol nnɔ mikpɛnjɛntɔm ki ye: «Uwien ya bɛl naan ukpaal wà plè' ifi u'kpàabu ni nɛ.
25 Binib tǐ duɔn' ki gùɔn' uyo wà nnɔ, nɛ u'nɛnnɛnd baa' ki taa' utɛlmɛntɛ ki plè' ki ŋmɛ̀re' ifi nnɔ ni, nɛ ki bure'.
26 Ifi nnɔ tǐ kpére' ki maa' ma nnɔ, nɛ bi laa' utɛlmɛntɛ mɔ te i'ni.
27 Nɛ ukpaal nnɔ ya tonsɔnb niire' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, ŋa là plè' ifi baba nɛ a'kpàabu ni-ii? Utɛlmɛntɛ wuɔ mɔ ñɛn' la?›
28 Nɛ u ye: ‹N'nɛnnɛnd nɛ tien' nnɔ.› Nɛ bi niire' wɔ ki ye: ‹A yíe tí jo kí tǐ ŋɛŋɛbe wɔ-ɔɔ?›
29 Nɛ u ye: ‹Hnhn. Dàan mɛn. Ni ye ní ŋɛbe utɛlmɛntɛ nnɔ la, nba la ni li ŋɛbe kí kpɔbe ifi iba.
30 Cère mɛn ifi nnɔ nin utɛlmɛntɛ nnɔ kɛ ń li te kí tǐ be. Nǐ tǐ kpaan' uceceyo la, n li tɔke bifiiceb kí ye bɛ ń kpiɛ kí ŋɛŋɛbe utɛlmɛntɛ nnɔ kí lòlòle, kí tǐ sɛ, ŋɔ kí yaan kí ce ifi nnɔ kí tǐ cùɔn n'bɔnbuɔn ni.› »

Mibim mà ñilke ya kpɛnjɛnm
(Mark 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 *Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛntɔm ki ye: «Uwien ya bɛl naan mibim mà bi yih mɛ̀ mutaar ujɛ uba taa' mɛ̀ ki bule' u'kpàabu ni nɛ.
32 Mɛn nɛ yé mibim mà ñilke tikpinsir kɛ ya bim ni. Ama mǐ pɛn' la, mǐ li kpére kí gɛ̀bre kpinsiiku kɛ kpinsiiku, kí tien busubu nɛ inuɔn ń li bàareh ki lá tereh bu'sigben bo ki kɔh.»

Kpɔnɔ ya ñɔke ya kpɛnjɛnm
(Luk 13:20-21)

33 *Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛntɔm ki ye: «Uwien ya bɛl naan kpɔnɔ ya ñɔke wà upii uba bun' kpɔnɔyom mà dindin, ki taa' wù ki tien' len, nɛ kpɔnɔ nnɔ kɛ nuule' nɛ.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpɛnjɛnm-i?
(Mark 4:33-34)

34 *Yesu tɔkeh inigol ni'kɛ mikpɛnjɛnm ni nɛ. Wa tɔkeh bɛ tuba ka pɔn' bɛ kpɛnjɛnm.
35 U teh nnɔ ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl là len' nà nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. U là yé:
«N li yàare n'ñɔbu kí pɔ mikpɛnjɛnm,
kí kpiire tibonbɔlkaar tà là te
haali uŋɛndun ya cincinyo nnɔ.»

Utɛlmɛntɛ ya kpɛnjɛnm ya tingi

36 *Yesu dàan' linigol nnɔ, ki liɛbe' ki kun'. Nɛ u'panpaankaab baa' u'saan ki niire' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ utɛlmɛntɛ wà te ifi ni nnɔ ya kpɛnjɛnm ya tingi.»
37 Nɛ u ye: «Ukpaal wà plè' ifi nnɔ yé *Unil ya Bijɛ nɛ.
38 Bukpàabu nnɔ yé uŋɛndun wuu nɛ. Ifi nnɔ yé Uwien ya bɛl ni ya nib nɛ. Utɛlmɛntɛ nnɔ yé usɛnpol ubiɛrɔ ya nib nɛ.

39 Ukpaal ya nɛnnɛnd wà plè' utɛlmɛntɛ nnɔ yé usɛnpol nɛ. Lifiicel yé uŋɛndun ya gbenm nɛ. Nɛ bifiiceb nnɔ yé *Uwien ya tondb.
40 Utɛlmɛntɛ ya ŋɛbm kí tĭ sɛ nnɔ yé uŋɛndun ya gbenm lá li te ma bo nɛ.
41 *Unil ya Bijɛ li sɔn ní u'tonsɔnb Uwien ya tondb uŋɛndun wuu ni, bɛ ń lá cuo bà tulndeh binib nin bibiɛrdɛnb kɛ kí ñɛn bɛ u'bɛl ni,
42 kí tĭ wiɛ umuciɛn ni. Nɛn saan nɛ bi li muɔh ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.
43 U ya yo nɛ binimɔ̀nb li te bi'Baa ya bɛl ni ki windeh tɛn uwien. Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

Lifaal là buɔ ya kpɛnjɛnm

44 «Uwien ya bɛl naan lifaal là buɔ bukpàabu buba ni nɛ. Unil uba laa' lifaal nnɔ, nɛ ki taa' lɛ̀ ki nɛbre' ki bɔle'. Nĭ ŋmaake' wɔ ki tĭ kɛnde', nɛ u jon' ki tĭ kuɔre' u'bont kɛ, ki liɛbe' ki tĭ dɛ' bukpàabu nnɔ.»

Lilɛnbimɔnmɔnl ya kpɛnjɛnm

45 «Uwien ya bɛl liɛbe' ki naan ukpenkpend wà cuonh ki nuunh ilɛnbii* yà mɔn wɔ ń dɛ nɛ.
46 U tĭ laa' lilɛnbimɔnmɔnl là ŋmɔbe kudaaku ki gbien', nɛ ki jon' ki tĭ kuɔre' u'bont kɛ, ki liɛbe' ki tĭ dɛ' lɛ̀.»

Bubɛbu ya kpɛnjɛnm

47 «Uwien ya bɛl tí liɛbe' ki naan bubɛbu nɛ bi wiɛ' bù miñunm ni, ki cuo' ijɛn kɛ ya bol.
48 Bù gbe ijɛn ma nnɔ, nɛ bi dɛre' bù ki ñɛn' liwɛl bo, ki kɛ̀le' ki gèngènde' bi jinh yà ki kpĭen' ikpɛncub ni, ki taa' ba jinh yà ki wiɛ'.
49 Uŋɛndun ya gbenm mɔ lá li te nnɔ nɛ. Uwien ya tondb lá li baa uŋɛndun ni, kí bore bibiɛrdɛnb nin binimɔ̀nb
50 kí taa bibiɛrdɛnb kí wiɛ umuciɛn ni. Nɛn saan nɛ bi li muɔh ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.»

Tibonkpaar nin tibonfɛ̀nt ya gbɛr

51 *Yesu niire' u'panpaankaab ki ye: «Ni cii' ni'kɛ ya tingi-ii?» Nɛ bi tuo' hnn.
52 Nɛ u ye: «Nnɔ nɛ *Yiko ya wɔnwɔknl wà kɛ paan' Uwien ya bɛl ya gbɛr bo la, u naan udendaan wà ñɛndeh u'faal ni tibonkpaar nin tibonfɛ̀nt nɛ.»

Nasarɛt ya nib ŋa teke' Yesu ki jin'
(Mark 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Tɔ, *Yesu pɔn' mikpɛnjɛnm nnɔ ki tĭ gben' ma nnɔ, nɛ ki siere' ni'saan,
54 ki liɛbe' u'du ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr bi'taanl ya duku ni. U'wɔknm cuo' bɛ miyɔkm, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «U laa' la miɛ ya yɛnfuom-i? U laa' la miɛ ya tuɔm ki teh miyɔkm ya bont-i?
55 Kanpinta ya bijɛ ŋa ñí-ii? Ba yih u'naa Mari-ii? Saak nin *Yosɛf nin Simɔn nin Sudas ya ninjɛ ŋa ñí-ii?
56 U'ninsiɛb kɛ ŋa te niɛ saan-ii? U nín laa' nɛn kɛ lɛ saan-i?»
57 Nnɔ nɛ bi'yɛnm ŋa ŋmaake' u'bo, nɛ ba teke' u'gbɛr.
Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «*Uwien ya ñɔbonsɔknl kɛ ñɔbonsɔknl ya tiɛma du ni yaab nin u'den yaab baba nɛ ŋa boh wɔ.»
58 Ba teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, nɛ wa tien' yɔkm ya bont tù yɛbe ni'saan.

14

San wà là siih binib Uwien ya ñunm ya kuum
(Mark 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 U ya yo nɛ Galile ya bɛr Herod, cii' bi lienh *Yesu bó,

* **13:45** Bi yin' nà *lilɛnbil* nnɔ yé nibonn nà windeh nɛ. Bi wokreh miñunciɛnm ya wɛnfuobk kiba nɛ ki ñɛndeh nɛ̀.

2 nɛ ki tɔke' u'tonsɔnb ki ye: «San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnɔ nɛ. U mɛkre' bitɛnkpiib ni nɛ. Nɛn nɛ cère' u ŋmɔbe mituɔm ki teh miyɔkm ya bont.»
3 Tɔ, nà cère' Herod len' nnɔ si: u là sɔn' u'sojambɛ bi tǐ cuo' San, ki lòle' wɔ tikudɔkr, ki pɛkn', ŋɔ nè ń ŋmaake u'ninjɛ Filip ya po Herodiyad nɛ.
4 Kimɛ San là tɔke' Herod ki ye wa ŋmɔbe sɛn wɔ ń taa u'ninjɛ Filip ya po Herodiyad kí kuɔn.
5 San là len' nnɔ nɛ Herod yíe wɔ ń ku wɔ, ama ki ji fɛnge Sufmbɛ, kimɛ bi lienh ki teh San yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.
6 Herod maa' uwien wà nnɔ gɔbre' ki baa', nɛ u tien' kunacenku. Herodiyad ya bisɛ baa' ki lá ŋɔn' kiciɛk Herod nin u yin' bà kunacenku nnɔ ya nun bó. Herod ya yɛnm sɔnge' u'bo,
7 nɛ u pole' ki ye u miɛ' wɔ nà kɛ la, u li de wɔ.
8 Nɛ u'naa sure' wɔ u tɔke' Herod ki ye: «N yíe á tùkre San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya yul nɛ, kí kpǐen kikɛnsɛnk ni kí de nni.»
9 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ nǐ saa' ubɛr Herod ya yɛnm. Ama u pole' bicɛnb ya nun bó ma nnɔ, nɛn nɛ cère' wa yǐe'.
10 Nɛn saan nɛ u sɔn' soja uba ki ye wɔ ń jo lipɛkl bó kí tǐ tùkre San ya yul ní.
11 Soja nnɔ tuke' li'yul nnɔ ní kikɛnsɛnk ni, ki lá de' ujɛfaan nnɔ. Nɛ u'mɔ taa' ki tǐ de' u'naa.
12 San ya panpaankaab baa' ki lá yuure' u'gbɛnɛnt ki tǐ sube', nɛ ki jon' ki tǐ tɔke' *Yesu tigbɛr nnɔ.

Yesu jin' linigociɛnl liba
(Mark 6:30-44; Luk 9:10-17; San 6:1-14)

13 *Yesu cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ wɔn nin u'panpaankaab kɔn' buñɛrbu ki bure' bi'baba nib ŋa te nà bó. Inigol cii' u bure', nɛ ki ñɛn' idu ni, ki cuon' ki paan' u'bo.
14 *Yesu ñɛn' buñɛrbu ni uyo wà nnɔ, nɛ ki laa' linigociɛnl liba. Nɛ ki muɔ' bɛ micɛcɛkm cɛɛn, ki buu' bi'ni bà bun.
15 Nǐ juɔre', nɛ u'panpaankaab baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ, nɛ nǐ gèbre' tijier ya ji yo ma nɔ, cère linigol liɛ lè ń jo idu ni kí tǐ dɛ tijier kí ji.»
16 Nɛ u ye: «Na ciɛke bɛ ń jo, ninbi bugbɛn, de bɛ mɛn bɛ ń ji.»
17 Nɛ bi ye: «Ti ŋmɔbe kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile baba nɛ.»
18 Nɛ u ye: «Taa ní mɛn.»
19 Nɛ ki tɔke' linigol nnɔ ki ye lè ń kèle timuɔr bo tingi ni. Nɛ ki yuure' kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile nnɔ, ki yaare' ki liike' paaki, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab, nɛ bi gbiire' linigol nnɔ.
20 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo', nɛ bi tantaan' kpɔnɔjen nin ijɛnjen yà sǐen' nnɔ, ki gbien' ikpɛncub piik nin ile.
21 Binib bà jin' tijier nnɔ, bijɛb là li baa tɛn itur iŋun. Ba kaan' piib nin bumu.

Yesu cuonh miñunm bo
(Mark 6:45-52; San 6:15-21)

22 I ya tàan bo, nɛ *Yesu wɔbn' u'panpaankaab ki ye bɛ ń liɛbe kí kɔ buñɛrbu nnɔ kí liere wɔ usɛn, kí puore miñunciɛnm kí jo ligbaatɔl, ŋɔ wɔ ń cèbe linigol nnɔ kí yaan.
23 U cèbe' lè, nɛ ki don' lijuɔl bo u'baba wɔ ń kàare. Nǐ tǐ biire' ki laa' u biɛ ki te lijuɔl nnɔ bo nɛ.
24 U ya yo ki laa' u'panpaankaab mɔ te buñɛrbu ni ki jɛnde' liwɛl ŋɔ. Kutafaaku fii' ki tobreh bɛ, iñungbegbel jèngeh buñɛrbu nnɔ.
25 Ikuojɛ muɔh uyo wà nnɔ, nɛ u cuonh miñunm bo, ki tuo bi'saan.
26 U'panpaankaab laa' u cuonh miñunm bo ma nnɔ, nɛ bi'fèl sɛn' cɛɛn. Bi maaleh ki teh nǐ yé ufɛnfɛnd nɛ, nɛ ki wuure' ijɛnwaanwuure.
27 Nɛ u tɔke' bɛ i ya tàan bo ki ye: «Cuo mɛn ni'ba. Min *Yesu nɛ. La sɛn mɛn jɛwaanbu.»

28 Nɛ Piɛr ye: «Yonbdaan, nǐ mɔnbe ki yé sin nɛ la, cère n'mɔ ń cuon miñunm bo kí baa a'saan.»
29 Nɛ *Yesu ye: «Dɛn.» Nɛ u ñɛn' buñɛrbu ni, ki cuonh miñunm bo ki joh *Yesu saan.
30 Ama u laa' kutafaaku joh ki faa ma nnɔ, bujɛwaanbu cuo' wɔ, nɛ u cin' ki feleh ki kɔh miñunm ni, nɛ ki wuure' ki ye: «Yonbdaan, ŋmiɛn nni.»
31 *Yesu tɛnde' u'nuɔ ki cuo' wɔ i ya tàan bo nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «A'tekjim nɛ pɔre' ŋɛ. Bɛ tien' a jieh?»
32 Bi'kɛ bile kɔn' buñɛrbu ni uyo wà nnɔ, nɛ kutafaaku nnɔ go.
33 Nɛn saan nɛ bà te buñɛrbu ni nnɔ gbaan' *Yesu ya nintuɔli ki ye: «Imàn, a mɔnbe ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ.»

Yesu cère' biwiɛnb faake' Genesarɛt ya tinfɛnm ni (Mark 6:53-56)

34 Bi tǐ baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Genesarɛt ya tinfɛnm ni, nɛ ki ñɛn' buñɛrbu ni.
35 Ni'saan ya nib bɛnde' Yesu, nɛ ki sɔnkn' mitinfɛnm nnɔ ya nib kɛ, bi taa' biwiɛnb kɛ ki baa' u'saan,
36 ki gbáanh wɔ ki teh wɔ ń cère biwiɛnb ń mɛ u'liɛrku ya ñɔgbɛn baba. Bà kɛ mɛ' u'liɛrku ya ñɔgbɛn nnɔ kɛ faake' nɛ.

15

Yesu nin Sufmbɛ ya yaajɛbok ya gbɛr (Mark 7:1-13)

1 Tɔ, *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknb biba ñɛn' Yerusalɛm bó ki baa' *Yesu saan, nɛ ki niire' wɔ ki ye:
2 «Bɛ tien' a'panpaankaab saah ti'yaajɛbok-i? Kimɛ bi jinh tijier nɛ ka nire' ki paan' iyaajɛbok ye ma bo.»
3 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ninbi kɛndeh Uwien ya wɔbl bo ni'yaajɛbok bo?
4 Kimɛ Uwien là len' ki ye: ‹Li boh a'naa nin a'baa›, ki tí len' ki ye: ‹Unil tɔke' u'naa bii u'baa liñɔbonbil la, bɛ ń ku wɔ.›
5 Ama ninbi wɔknh binib ki cèreh wà kɛ lienh ki teh u bi li de u'naa bii u'baa nà nnɔ, wa ji li fre kí de wɔ nè, nǐ yé Uwien yaann nɛ.
6 Nɛ udaan ŋa ji boh u'naa nin u'baa. Nnɔ nɛ ni taah ni'yaajɛbok ki lèbeh Uwien ya gbɛr.
7 Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' ni'gbɛr ma nnɔ, u là ŋmɔbe imàn nɛ. U là len' ki ye Uwien ye:
8 ‹Binib biɛ pèkeh nni buñɔbu ni nɛ,
bi'yɛnm ŋa nɛke n'saan.
9 Bi pukeh nni fɛnm nɛ,
ki wɔknh binib iyaajɛbok baba.› »

Tibont tà kuɔndeh unil tijɔknt (Mark 7:14-23)

10 *Yesu yin' linigol nnɔ, nɛ ki tɔke' lè ki ye: «Li cengeh mɛn, ŋɔ kí cii n li tɔke nɛ tigbɛr tà nɔ ya tingi.
11 Tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni ŋa ń fre kí kuɔn wɔ jɔknt. Tà ñɛh u'ñɔbu ni nnɔ, tun nɛ kuɔndeh wɔ tijɔknt.»
12 Nɛn saan nɛ *Yesu ya panpaankaab nɛkn' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye: «A bɛn a'lenm miɛ wire' *Farisiɛnmbɛ-ɛɛ?»
13 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Kusiiku kùa kɛ n'Baa wà te paaki bó ŋa caan' kù la, u li ŋɛbe kù nɛ.
14 La tɔnge bɛ mɛn. Bi yé ijùɔn nɛ ki dǐɛh ijùɔn. Ujuɔn dǐɛh ujuɔn la, bi'kɛ bile li lu kubùoku ni nɛ.»
15 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi.»
16 Nɛ u ye: «Ni'mɔ ŋa laan biɛ ki bɛn tibont ya tingi nɛ-ɛɛ?

17 Na bɛn ki ye tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni nnɔ kɔh u'puoku ni nɛ, nɛ u joh kunincɛnku
ki ñɛndeh tù-uu?
18 Ama tibont tà te unil ya fɛ̀l ni nnɔ, nɛ ñɛh u'ñɔbu ni, ki kuɔndeh wɔ tijɔknt.
19 Kimɛ iyɛnmaalbiɛre nin linikul nin linaŋmaal nin lisɔnsɔndl nin bunasubu nin
kutonnɛnku nin isuk kɛ ñɛh unil ya fɛ̀l ni nɛ.
20 Tuu ya bont nɛ kuɔndeh unil tijɔknt. Kí ji tijier ka ń nire kí paan iyaajɛbok ye ma bo
wɔn ŋa ń fre kí kuɔn nil jɔknt.»

Upii uba teke' Yesu ki jin', ka yé Suf
(Mark 7:24-30)

21 *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki bure' Tir nin Sidɔn ya tinfɛnm bó.
22 Tɔ, upii uba là te mitinfɛnm nnɔ ni ki yé Kanaan ya pii, ki baa' ki lá wuureh ki teh:
«Yonbdaan, *Dafid ya yaabile*, muɔ nni micɛcɛkm. Usɛnpol nɛ ŋaake n'bisɛ ki jèndeh wɔ
cɛɛn.»
23 *Yesu ŋa gɛre' wɔ. Nɛ u'panpaankaab nɛkn' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń ŋɔre upii bugbɛn,
u pɛ bi'bo ki ŋmɔbe kuwaaku nɛ.
24 Nɛ *Yesu ye: «Uwien sɔn' nni ní ń lá tore Israyɛl yaab baba nɛ, kimɛ bɛn nɛ te tɛn ipe
yà tùre' usɛn».
25 Ama upii nnɔ baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli nɛ ki gbáanh wɔ ki teh: «Yonbdaan, tore nni.»
26 Nɛ *Yesu ye: «Na mɔn bɛ ń taa mubumu ya jier ki wiɛ' isɛngbɛle.»
27 Nɛ upii nnɔ ye: «Yonbdaan, nǐ yé imɔ̀n nɛ, ama isɛngbɛle mɔnɔn jinh ijieyɔyɔl yà ñɛh
i'dɛnb ya tebl bo ki luh nnɔ nɛ.»
28 Nɛ *Yesu ye: «Upii, a teke' nni ki jin' nǐ yɛbe. Nɛ̀ ń tien a yíe ma bo.» Nɛ u'bisɛ pɔk ki
faake' i ya tàan bo.

Yesu cère' biwiɛnb faake' ki yɛbe

29 *Yesu siere' ni'saan ki tǐ baa' Galile ya ñunciɛnm ya gbaal, nɛ ki don' lijuɔl bo ki kɛ̀le'.
30 Nɛ binib bàareh u'saan ki yɛbe, ki tukeh ní idiɛn nin ijùɔn nin itɛjenb nin ig-
baanlɛntɛb nin biwiɛntɔb bi yɛbe, ki lá blinh *Yesu ya nintuɔli. Nɛ u cèreh bi'kɛ faakreh.
31 Binib nnɔ laa' igbaanlɛntɛb lienh, itɛjenb jire' i'ciɛm, idiɛn cuonh cucul, ijùɔn mɔ lɛnh
ma nnɔ nɛ nǐ cuo' bɛ miyɔkm, nɛ bi pèkeh Israyɛl yaab ya Wien.

Yesu tǐ jin' linigociɛnl liba
(Mark 8:1-10)

32 Nɛ *Yesu yin' u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: «Linigol liɛ nɔ ŋmɔbe nni micɛcɛkm cɛɛn
nɛ. Bi te n'saan ma wienta sɔ, ba ji ŋmɔbe niba bɛ ń ji. Ma yíe ń cèbe bɛ bɛ ń li kunh, ka
jin' niba ŋɔ kí tǐ dɔre usɛn ni.»
33 Nɛ bi ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ. Ti li lɛ la kpɔnɔ wɔ ń li yɛbe kí de liɛ ya nigol lɛ̀
ń ŋmɔn kí gbo?»
34 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni ŋmɔbe kpɔnɔ uŋɛ?» Nɛ bi ye: «Ulole nin mujɛnwawaamu mɔ
waamu.»
35 Nɛ u tɔke' linigol nnɔ ki ye lɛ̀ ń kɛ̀le tingi ni,
36 nɛ ki yuure' kpɔnɔ ulole nin mujɛnwawaamu nnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa'
ki de' u'panpaankaab, bi gbiire' linigol nnɔ.
37 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo', nɛ bi tantaan' tijenjent tà sǐen' nnɔ, ki gbien' ikɛndɛn ilole.
38 Binib bà ŋmɔn' nnɔ, bijɛb là te itur inan nɛ. Ba kaan' piib nin bumu.
39 U cèbe' linigol nnɔ, nɛ ki kɔn' buñɛrbu ki bure' Magadan ya tinfɛnm bó.

16

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn
(Mark 8:11-13; Luk 12:54-56)

* **15:22** Liike 9:27.

1 *Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ biba baa' *Yesu saan, ki yíe bɛ ń biike wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien miyɔkm ya bonn, kí wuɔn bɛ kí ye u'tuɔm ñɛn' Uwien saan nɛ.
2 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «[Kutaajuɔku ni laa' kutaaku wien la, ni tɔkeh ki teh taa ŋa ń nii nɛ.
3 Nɛ kutɛnŋaaku ni laa' kutaaku biike la, ni tɔkeh ki teh utaa li nii dinnɔ. Ni likeh kutaaku bo, nɛ ki bɛndeh utaa li nii bii wa ń nii. Nɛ ka ji li fre kí sekn kí bɛnde tibont tà teh fɛnfɛnnɔ nɔ ya tingi-ii?]*
4 Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, ni yé binibiɛrb nɛ, ka cuube Uwien saan, nɛ ki nuunh ní lɛ miyɔkm ya bonn. *Uwien ya ñɔbonsɔknl Sonas ya yɔkm ya bonn baba ŋa ñí la, na ji li lɛ yɔkm ya bontɔnn niba.» U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki siere' ki dàan' bɛ.

Yesu lienh Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ ya kpɔnɔ ya ñɔke bó (Mark 8:14-21)

5 *Yesu ya panpaankaab joh bɛ ń puore miñunciɛnm ma nnɔ, bi sunde' ka tuke' kpɔnɔ.
6 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Li bɛn mɛn *Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ ya kpɔnɔ ya ñɔke bó.»
7 Nɛ bi maaleh ki teh: «Ta tuke' kpɔnɔ ma nnɔ nɛ cère' u len' nnɔ.»
8 *Yesu bɛnde' bi maaleh ki teh bà, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni lienh ki teh na tuke' kpɔnɔ? Ni'tekjim nɛ pɔre' nɛ.
9 Na laan biɛ ki cii' tibont ya tingi nɛ-ɛɛ? Na tiɛn n là taa' kpɔnɔ uŋun ki jin' bijɛb itur iŋun ma nnɔ, ni là tantaan' nà sɨen' nnɔ ikpɛncub ubiɛn wà nɛ-ɛɛ?
10 Na tiɛn n là taa' kpɔnɔ ulole ki jin' bijɛb itur inan ma nnɔ, ni là tantaan' nà sɨen' nnɔ ikɛndɛn ubiɛn wà nɛ-ɛɛ?
11 N ye ní li bɛn *Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ ya kpɔnɔ ya ñɔke bó ma nnɔ, na bɛn ki ye ma lienh kpɔnɔ ya gbɛr-ii?»
12 Nɛn saan nɛ bi bɛnde' ki ye wa lienh kpɔnɔ ya ñɔke ya gbɛr, ama u ye bɛ ń li bɛn Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ ya wɔknm bó nɛ.

Piɛr len' ki ye Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ (Mark 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 *Yesu tɨ baa' Sesare Filip ya tinfɛnm ni nin u'panpaankaab, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Binib lienh ki teh *Unil ya Bijɛ yé ŋmɛ?»
14 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ nɛ. Bitɔb lienh ki teh a yé *Eli nɛ. Bitɔb mɔ lienh ki teh a yé Seremi bii Uwien ya ñɔbonsɔknb ya uba nɛ.»
15 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ninbi nín teh n yé ŋmɛ?»
16 Nɛ Simɔn Piɛr jiin' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ. A yé wɔn Uwien wà fuobe ya Bijɛ nɛ.»
17 Nɛ *Yesu ye: «Simɔn, Sonas ya bijɛ, Uwien ya mɔnm te a'bo. Na yé nisaal nɛ kpiire' ki wuɔn' ŋɛ. N'Baa wà te paaki bó nɛ kpiire' ki wuɔn' ŋɛ.
18 Piɛr, n ye a yé litɛnpenl nɛ. Nɛ li ya tɛnpenl bo nɛ n li sien n'taanl yaab tɛn kuduku se litɛnpuul bo ma bo. Mikuum ya tuɔm ŋa ń faake nin n'taanl nnɔ.
19 N li de ŋɛ Uwien ya bɛl ya dupien. A yɨe' nibonn nà uŋɛndun wuu ni la, bi li yɨe nɛ̀ paaki bó mɔ nɛ. A tuo' nibonn nà uŋɛndun wuu ni la, bi li tuo nɛ̀ paaki bó mɔ nɛ.»
20 Nɛn saan nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke nil kí ye u yé *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo.

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bó (Mark 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Kí ñɛ u ya yo nɛ *Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh nɨ kpɛ wɔ ń jo Yerusalɛm, *Sufmbɛ ya ciɛnb nin *bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb ń tɨ jɛ̀nde wɔ kí gbien, kí ku wɔ, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.

---

* **16:3** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni 16:2a-3 ŋa te tu'ni.

22 Nɛn saan nɛ Piɛr taa' wɔ ki jɛnde', ki tĭ kɔnh nin wɔ ki teh: «Yonbdaan, Uwien ń cère nè ń tien mitafaam kí gèbre. U la cère nè ń tu ŋɛ.»
23 Nɛ *Yesu jiɛbe' ki tɔke' Piɛr ki ye: «Paare n'puoli; Satan, a lĭeke nni usɛn nɛ. Kimɛ a'yɛnmaale ŋa ñɛn' Uwien saan, ĭ yé binib yi nɛ.»
24 Nɛ ki tɔke u'panpaankaab ki ye: «Unil yíe wɔ ń paan n'bo la, u la tɔnge uba, wɔ ń li yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh, kí li paakeh n'bo†.
25 Kimɛ wà kɛ yíe wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Ama wà kɛ li tuo kí kpo min bo la, wɔn nɛ li lɛ limiɛl.
26 Unil laa' unɛndun wuu ni ya bont kɛ ŋɔ ki tĭ luo' limiɛl la, u laa' bɛ ya kpɛle nɛ? Bii unil li taa bà kí pɛ kí teke u'miɛl-i?
27 Lidaali liba, Unil ya Bijɛ lá li baa ní, kí li tɔke nin u'tonsɔnb Uwien ya tondb, kí li ŋmɔbe u'Baa Uwien ya kpiɛke. U ya yo nɛ u li jiin unil kɛ u sɔn' ma bo.
28 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, binib bà se niɛ saan nɔ ya biba li lɛ *Unil ya Bijɛ we ní u'bɛl ni nɛ kí yaan kí kpo.»

17

Yesu ya gbɛnɛnt lèbre'
(Mark 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Iwien iluob gèbre', nɛ *Yesu taa' Piɛr nin Saak nin u'ninjɛ San ki jɛnde' ki tĭ don' lijɔfɔfɔkrl liba bo.
2 U'gbɛnɛnt lèbre' bi'nun bó nɛ u'nun bó windeh tɛn uwien. U'wɛngolkaar pende' tɛn kuwenwenku.
3 Nɛ bi laa' Moyis nin Eli puɔ' u'saan bi tɔkeh tigbɛr.
4 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ti te niɛ saan ma nɔ, nĭ mɔn nɛ. A yíe la, á cère ń pɔ niɛ saan ininbon* ita, sin liba, Moyis liba, *Eli mɔ liba.»
5 U lienh u'ñɔbu ŋa laan lu' nɛ kutɛwɔlgbɔnpenpienku kuba baa' ki lá pibn' bi'bo. Nɛ bi cii' uniɛke uba bó kutɛwɔlgbɔnku nnɔ ni u ye: «N'Bijɛ sɔ nɔ, n yíe wɔ; nɛ n'yɛnm sɔnge u'bo. Li cengeh mɛn u'bó.»
6 U'panpaankaab cii' uniɛke nnɔ bó ma nnɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ ki tĭ kɛnde', nɛ bi pùon' tingi ni.
7 *Yesu baa' ki lá mɛ' bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Fii mɛn. La cère mɛn jɛwaanbu ń li ŋmɔbe nɛ.»
8 Bi yaare' ma nnɔ, ba ji laa' nitɔ, bi laa' Yesu baba nɛ.
9 Bi jiinh lijuɔl nnɔ ya tingi ma nnɔ, nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye: «Ni la tɔke uba ni laa' nà nɔ, kí tĭ baa uyo wà Unil ya Bijɛ li mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ.»
10 Nɛ u'panpaankaab nnɔ niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' *Yiko ya wɔnwɔknb lienh ki teh *Eli li baa nɛ kí yaan Kristo ń baa ní?»
11 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «*Eli li mɔnbe kí baa kí lá tùɔre tibont kɛ nɛ kí yaan.
12 N tɔkeh nɛ nɛ, *Eli baa' ŋɔ. Ama ba bɛnde' wɔ, nɛ ki tien' wɔ bi yíe ma bo. Bi jènde' wɔ ma bo nnɔ, bi li jènde *Unil ya Bijɛ mɔ nnɔ nɛ.»
13 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, nɛ u'panpaankaab bɛnde' ki ye u lienh San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya gbɛr nɛ.

Yesu ŋɔre' usɛnpol kibuk kiba saan
(Mark 9:14-29; Luk 9:37-43)

14 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab nnɔ tĭ baa' linigol saan uyo wà nnɔ, nɛ ujɛ uba baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli,
15 ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, muɔ n'buk micɛcɛkm. Kĭ luh libinbil nɛ ki jèndeh ki gbiekeh. Kĭ sɔbe ki luh umu nin miñunm ni nɛ.

† **16:24** Liike 10:38. * **17:4** Sufmbɛ là taah tiwɛngbɔnt bii tikpɛlcɛjɔjuɔkt nɛ ki pɔh *ininbon.*

16 N tuke' kɛ̀ ki baa' ní a'panpaankaab saan, nɛ ba fre' ki cère' kĭ faake'.»
17 Nɛ *Yesu ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, na teke' Uwien ki jin', ki yé binib bà bre. N li wuɔke ni'saan kí tĭ kpaan mila nɛ? N li ŋmɔbe sukle ni'bo kí tĭ kpaan mila nɛ?» Nɛ ki ye: «Taa mɛn kibuk nnɔ ní.»
18 Bi taa' kɛ̀ ní, nɛ u tiɛn' usɛnpol wà ŋaake kɛ̀ nnɔ bo, nɛ u siere' ki'saan. Nɛ kĭ faake' i ya tàan bo.
19 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu ya panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ bi'baba bo ki ye: «Bɛ tien' tinbi ŋa fre' ki ŋɔre' usɛnpol nnɔ?»
20 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni'tekjim nɛ ŋa yɛbe. Nɛn nɛ cère' na fre' ki ŋɔre' wɔ. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni bi ŋmɔbe mitekjim mĭ waa tɛn kusiiku kùa bi yih kù mutaar nnɔ ya bim mɔnɔn la, ni bi li fre kí tɔke lijuɔl liɛ kí ye: ‹Siere niɛ saan, kí tĭ sere niɛ bó,› nɛ lɛ̀ ń siere. Na bi li gbɛle niba.
21 [Ama usɛnpol wuɔ ya bol wɔn, na lòle' ñɔbu ki kàare' la, na ń fre kí ŋɔre wɔ.]»†

Yesu tĭ len' u'kuum nin u'mɛkrm bó
(Mark 9:30-32; Luk 9:43b-45)

22 Lidaali liba, *Yesu nin u'panpaankaab taan' Galile ni, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Bi li taa *Unil ya Bijɛ kí ŋukn binib,
23 bɛ ń ku wɔ. Ama wienta daali, u li mɛkre bitɛnkpiib ni.» Nɛ bi'yɛnm saa' ki gbien'.

Uwien ya duku ya lɛnpo

24 *Yesu nin u'panpaankaab baa' Kapɛrnawum ya du ni. Nɛ binib bà teknh Uwien ya duku ya lɛnpo nnɔ baa' ki lá niire' Piɛr ki ye: «A'cɛnbaa wɔn ŋa pèh Uwien ya duku ya lɛnpo nɛ-a?»
25 Nɛ u ye: «U pèh nɛ.»
Piɛr tĭ baa' iden, nɛ *Yesu kpiɛ' ki niire' ki ye: «Simɔn, uŋɛndun wuu ya bɛrb teknh bi'du ya nib saan nɛ lɛnpo bii bicɛnb saan-i? A maaleh ki teh ba?»‡
26 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Bi teknh bicɛnb saan nɛ.» Nɛ *Yesu ye: «Nnɔ la, bi'du ya nib bɛn fuoreh nɛ-a!
27 Ama ta yíe tí bii bɛ. Li joh miñunciɛnm bó kí tĭ wiɛ ufebe. A li cuo ujɛnkpiɛk wà nnɔ, á yàare' u'ñɔbu, a li lɛ bulikbu u'ñɔbu ni. A taa kí tĭ pɛ̀ min nin sin bo.»

18

Ŋmɛ yé unikpɛkpiɛk-i?
(Mark 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 U ya yo nɛ *Yesu ya panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Ŋmɛ yé unikpɛkpiɛk Uwien ya bɛl ni?»
2 Nɛ u yin' kibuk kiba, ki taa' kɛ̀ ki sien' bi'siik ni,
3 nɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, na cère' ni'tetem te tɛn mubumu yaam la, na ń kɔ *Uwien ya bɛl ni.
4 Unil wà kɛ jiin' u'ba tingi ki te tɛn kibuk kiɛ nɔ te ma bo la, u ya daan nɛ yé unikpɛkpiɛk Uwien ya bɛl ni.
5 Wà kɛ teke' kibuk tɛn kiɛ n'yel bo la, u teke' min nɛ.»

La cère ubaan uba ń tùre Uwien ya sɛn
(Mark 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 «Ama ibaan yà teke' nni ki jin' nɔ, unil cère' i'ni uba tùre' Uwien ya sɛn la, bi bi taa' linècièl, ki jɔn' u'tule ni, ki ture' wɔ ki wiɛ' miñunciɛnm ya lùɔl ni la, nĭ bi li tu udaan bo.
7 Mibiikm yé nibonn nà bre uŋɛndun bo nɛ. Mibiikm lĭ li tuu ki te nɛ. Ama nĭ bre unil wà cèreh mibiikm bàareh nnɔ bo.

† **17:21** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 21 ŋa te tu'ni. ‡ **17:25** Yesu ya yo ya bɛrb ŋa là teknh bi'du ya nib lɛnpo. Bi là teknh bi jɛ̀keh idu yà nnɔ ya nib nin bicɛnb nɛ lɛnpo.

8 «A'nuɔ bii a'taal nɛ cèreh a biih la, cere tù kí wiɛ kí jɛnde a'ba saan. A ŋmɔbe unuɔ uba
bii litaal liba, ŋɔ ki laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm la, nǐ tu nin á li ŋmɔbe inuɔ ile nin itàan
ile, ŋɔ kí kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni.
9 A'nunbu nɛ cèreh a biih la, lǐkre bù kí wiɛ kí jɛnde a'ba saan. A ŋmɔbe bununbu buba,
ki laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm la, nǐ tu nin á li ŋmɔbe inun ile, ŋɔ kí kɔ umu wà ŋa ń kpiin
ni.»

Upe wà bole' ya kpɛnjɛnm (Luk 15:3-7)

10 «Li bɛn mɛn ki la yin ibaan yiɛ ya uba fɛnm. N tɔkeh nɛ nɛ, *Uwien ya tondb bà gu bɛ
nnɔ tuu ki tiɛn bi'bó n'Baa wà te paaki bó ya nun bó nɛ.
11 [Unil ya Bijɛ baa' uŋɛndun wuu ni wɔ ń lá ŋmiɛn binib bà tùre' Uwien ya sɛn nɛ.]*
12 «Unil ŋmɔbe ipe kobk, i'ni uba bole' la, ni maaleh ki teh u li tien mila? Wa ń cère ipe
piwɛ nin iwɛ nnɔ kupekpaabaaku ni, kí jo kí tǐ nuun wà bole' nnɔ-ɔɔ?
13 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u tǐ laa' wɔ la, u'yɛnm li sɔnge upebaab nnɔ bo, kí cɛn ipe piwɛ
nin iwɛ yà ŋa bole' nnɔ bo.
14 Nnɔ nɛ, ni'Baa wà te paaki bó ŋa yíe ibaan yiɛ ya uba ń tùre.»

A'tɔ bii' ŋɛ la, a li tien ma bo

15 «A'tɔ bii' ŋɛ la, ñikn kí jo kí tǐ lɛ wɔ ni'lele bo, kí tɔke wɔ u'biil. U cii' ki de' ŋɛ la, tigbɛr
nnɔ gben' nínɔ.
16 U yǐe', ka cii' ki de' ŋɛ la, ñikn kí taa unil uba bii bile, kí kpɔbn a'ba bó, kí tí ń jo u'saan
kí tǐ lɛ wɔ, ŋɔ ní gben tigbɛr nnɔ, kimɛ nǐ kɛle' Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Bi ye bɛ ń gben
tigbɛr tà kɛ la, bi li cenge bimɔ̀nkunb bile bii bita bó nɛ kí yaan kí gben tù.›
17 Ama u yǐe', ka cii' ki de' bi'mɔ la, taa tù kí tɔke *Kristo ya taanl yaab. U yǐe', ka cii' ki
de' bi'mɔ la, á liike wɔ tɛn unil wà ŋa bɛn Wien bii ulɛnpotekl.
18 «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni yǐe' nibonn nà kɛ uŋɛndun wuu ni la, bi li yǐe nɛ̀ paaki bó mɔ
nɛ. Ni tuo' nibonn nà kɛ uŋɛndun wuu ni la, bi li tuo nɛ̀ paaki bó mɔ nɛ.
19 «N tí tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni'ni bile kpaan' buñɔbu uŋɛndun wuu ni, ki kàare' ki miɛ'
n'Baa wà te paaki bó nà kɛ la, u li de bɛ nɛ̀ nɛ.
20 Kimɛ binib bile bii bita taan' nà saan n'yel bo la, n te bi'siik ni.»

Utonsɔnl wà ŋa tuo' ki fère' u'tɔ ya gbɛr

21 Nɛn saan nɛ Piɛr baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, n'tɔ biih nni la, n li fère wɔ bolm
miŋɛ nɛ? N li fère wɔ haali bolm milole nɛ-ɛɛ?»
22 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Na yé á fère wɔ bolm milole; fère wɔ haali pilolole bolm
milole.
23 «Nɛn bo, Uwien ya bɛl naan ubɛrciɛn wà yíe wɔ ń bɛnde u'faal kpɛ ma u'tonsɔnb saan
nnɔ nɛ.
24 U cin' ma nnɔ, bi taa' ní u'tonsɔnl uba nɛ, u kɔn' lifɛ̀nl ni u'cɛnbaa saan ilike tibɔtɔr
tibɔtɔr ta dindin.
25 Wa ŋmɔbe like kí pɛ̀ lifɛ̀nl nnɔ ma nnɔ, nɛ u'cɛnbaa ye lifɛ̀nl nnɔ bo, bɛ ń taa wɔn nin
u'po nin u'bumu nin u ŋmɔbe tibont tà kɛ kí kuɔre, kí taa ilike ní.
26 Nɛ utonsɔnl nnɔ gbaan' u'cɛnbaa ya nintuɔli, ki gbáanh wɔ ki teh: ‹N'cɛnbaa, ñikn kí
tien sukle. N li pɛ̀ ŋɛ n kɔn' lifɛ̀nl là ni a'saan nnɔ kɛ.›
27 Nɛ u'cɛnbaa muɔ' wɔ micɛcɛkm cɛɛn, ki cèbe' wɔ lifɛ̀nl nnɔ, nɛ ki taa' wɔ ki wiɛ'.
28 «Ama utonsɔnl nnɔ ñɛn' saali, ki laa' u'tonsɔntɔ uba u ŋmɔbe u'fɛ̀nl ilike kubɔtuɔku,
nɛ u cuo' wɔ, ki sɛre' u'tule ni, ki tɔke' wɔ ki ye: ‹Pɛ̀ nni a ŋmɔbe n'fɛ̀nl là nnɔ kɛ.›
29 Nɛ u'tonsɔntɔ nnɔ gbaan' u'nintuɔli, ki gbáanh wɔ ki teh: ‹Ñikn kí tien sukle. N li pɛ̀
ŋɛ.›
30 Nɛ wa tuo', ki cuo' wɔ ki tǐ pɛkn', wɔ ń li te len haali nin uyo wà u li tǐ pɛ̀ lifɛ̀nl nnɔ.

---

* **18:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 11 ŋa te tu'ni.

31 U'tonsɔntɔb laa' nĭ tien' ma, bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi jon' ki tĭ tɔke' bi'cɛnbaa nà kɛ tien'.
32 Nɛn saan nɛ bi'cɛnbaa yin' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: ‹Utonsɔnbiɛrɔ sin! A gbáan' nni ma nnɔ, nɛ n cèbe' ŋɛ a'fènl kɛ.
33 A'mɔ ŋa bi li muɔ a'tonsɔntɔ micɛcɛkm tɛn n muɔ' ŋɛ ma bo-oo?›
34 U'cɛnbaa ya benku ni ben' u'bo, nɛ u cère' bi dɛre' u'tub ki taa' wɔ ki tĭ pɛkn', wɔ ń li te len haali nin uyo wà u li tĭ pè lifènl nnɔ kɛ kí gben.
35 «Ni'ni wà kɛ ŋa fèreh u'tɔ u'biil nin u'fèl kɛ la, n'Baa wà te paaki bó mɔ li dɛre u'tub nnɔ nɛ.»

19

Uwien taan' nà la, nil la bore nè
(Mark 10:1-12)

1 *Yesu len' ki tĭ gben' uyo wà nnɔ, nɛ ki ñɛn' Galile ya tinfɛnm ni, ki jon' Sude ya tinfɛnm mà te Sudɛn ya kpenpuol bó nnɔ ni.
2 Linigociɛnl paan' u'bo, nɛ u tĭ cère' bi'ni bà yé biwiɛnb faake'.
3 *Farisiɛnmbɛ biba nɛkn' wɔ, ki yíe bɛ ń biike wɔ, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Ujɛ ŋmɔbe usɛn wɔ ń wiɛ u'po maam kɛ maam bo-oo?»
4 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na kaan' nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ-ɛɛ? Nĭ kɛle' ki ye micincinm Uwien là ñɛn' bɛ ma nnɔ, ‹u là ñɛn' ujɛ nin upii nɛ›,
5 nɛ ki ye: ‹Nɛn nɛ cère' ujɛ kuɔn' upii la, u li dàan u'naa nin u'baa, wɔn nin u'po ń taan, nɛ bɛn bile nnɔ ń taan kí tien unibaab.›
6 Nnɔ nɛ ba ji te nib bile, bi ji yé unibaab nɛ. Tɔ, Uwien taan' nà la, nil la bore nè.»
7 Nɛ bi liɛbe' ki niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' Moyis là ye unil ye wɔ ń wiɛ u'po la, wɔ ń kɛle kugbɔnku kí de wɔ kí wuɔn kí ye u wiɛ' wɔ nɛ?»
8 Nɛ *Yesu ye: «Ni'yufaa bo nɛ cère' Moyis là de' nɛ usɛn ní li wiɛnh ni'puob. Ama micincinm na là te nnɔ.
9 N tɔkeh nɛ nɛ, ujɛ wà ya po ŋa tien' naŋmaal ŋɔ u wiɛ' wɔ ki tí kuɔn' upiitɔ la, ujɛ nnɔ tien' linaŋmaal nɛ.»
10 Nɛ *Yesu ya panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «Ujɛ nin u'po ya gbɛr te nnɔ la, ujɛ ŋa bi kuɔn' pii la, nĭ bi tu.»
11 Nɛ *Yesu ye: «Nib kɛ ŋa ń fre kí tien ni len' nà nɔ. Uwien de' bà mituɔm bi la kuɔn piib nnɔ, bɛn nɛ li tuo.
12 Isɛn yà cèreh binib ŋa kuɔndeh piib ŋa tɛtɛ. Biba te, bi maa' bɛ, ba yé jɛb. Bitɔb te, bi fàare' bɛ nɛ. Bitɔb mɔ te, ka kuɔndeh piib Uwien ya bɛl ya tuonl bo nɛ. Wà kɛ li fre kí cii la, wɔ ń cii.»

Yesu nin mubumu
(Mark 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Nɛn saan nɛ bi tukeh mubumu ki bàareh *Yesu saan ŋɔ wɔ ń taa u'nuɔ kí paan mu'bo, kí kàare kí de mù. Nɛ u'panpaankaab kɔnh nin bɛ.
14 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn mubumu mù ń li bàareh n'saan. La piendeh mù mɛn, kimɛ binib bà te tɛn mubumu nɛ si Uwien ya bɛl.»
15 U taa' u'nuɔ ki paan' mu'bo ki gben', nɛ ki siere' ni'saan.

Ufàadaan uba ya gbɛr
(Mark 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Tɔ, unacenfaan uba baa' *Yesu saan, ki niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, n li tien milɛ mɔnm ŋɔ kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm-i?»
17 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Bɛ tien' a niireh nni nà mɔn bo? Wà mɔn te uba nɛ. A yíe á lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm la, li boh *iwɔb.»
18 Nɛ u ye: «I lɛ wɔb-i?» Nɛ *Yesu ye: «La ku nil, ki la teh naŋmaal, ki la suh, ki la nɛndeh nib bo,

19 kí li boh aʼnaa nin aʼbaa, kí li yíe aʼtɔ tɛn a yíe aʼba ma bo.»
20 Nɛ unacenfaan nnɔ ye: «N boh niʼkɛ nɛ. Bɛ biɛ ki pɔre' nni?»
21 Nɛ *Yesu ye: «A yíe á li yé unimɔ̀n kí tĭ gben la, jo kí tĭ kuɔre a ŋmɔbe tibont tà, kí taa ilike kí de bicɛcɛkdɛnb, kí li ŋmɔbe lifaal paaki bó, ŋɔ kí baa kí lá paan nʼbo.»
22 Unacenfaan nnɔ cii' nnɔ ma nnɔ, uʼyɛnm saa', nɛ u siere' ki bure', kimɛ u ŋmɔbe lifaal ki gbien'.
23 Nɛ *Yesu tɔke' uʼpanpaankaab ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, nĭ faa ki gbien' nin ufàadaan ń kɔ Uwien ya bɛl ni.»
24 Nɛ ki ye: «N tí tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, nĭ faa nin ufàadaan ń kɔ *Uwien ya bɛl ni ki cɛn' ñɔkma ń càare' mikpɛlpienbonm ni.»
25 Uʼpanpaankaab cii' nnɔ ma nnɔ, nĭ bɛke' bɛ cɛɛn, nɛ bi ye: «Nì te nnɔ la, ŋmɛ li fre kí ŋmɛre?»
26 *Yesu caan' biʼbo inun, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Binib nɛ ŋa ń fre, Uwien wɔn ŋa gbɛle' niba.»
27 Nɛ Piɛr ye: «Tinbi wɔn la, ti dàan' tiʼbont kɛ nɛ ki paan' aʼbo-a! Ti li lɛ bɛ ya kpɛle?»
28 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Unil ya Bijɛ lá li kɛ̀le kibɛrbiɛk bo, kí li ŋmɔbe ukpiɛke kí gbien uŋɛndunfaan ni. U ya yo nɛ ninbi bà pɛ nʼbo nnɔ mɔ li kɛ̀le mubɛrbiɛmu piik nin mule bo, kí bu Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile nnɔ tibuur.
29 Wà kɛ dàan' uʼden bii uʼninjiɛb bii uʼninsiɛb bii uʼnaa bii uʼbaa bii uʼbumu bii uʼkpàan nʼyel bo la, u li lɛ niʼkɛ bolm kobk, ki li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm mɔ.
30 Bisɛnlierb lá li paan puoli ki yɛbe. Puoli yaab mɔ lá li liere usɛn ki yɛbe.»

20

Ufàadaan uba pɛ̀n' uʼpaatieb ma bo

1 «Uwien ya bɛl naan ufàadaan wà fii' kutɛnŋɛsɔnsɔnku wɔ ń tĭ nuun paatieb bɛ ń lá sɔn uʼkpàabu ni ya tuonl nɛ.
2 U laa' biba, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: ‹N li pɛ̀ nɛ liwentunl ya paaku nɛ›. Bi tuo' nɛ u wuɔn' bɛ uʼkpàabu.
3 Uwien pende', nɛ u jon' kidaak bó ki tĭ laa' bitɔb se kiʼni, ka ŋmɔbe tuonl.
4 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: ‹Niʼmɔ ń jo kí tĭ sɔn nʼkpàabu ni. Ni sɔn ki kpaan' ma bo la, n li pɛ̀ nɛ nnɔ nɛ›,
5 nɛ bi bure'. Liwenyul, nɛ u tí liɛbe' kidaak bó, ki tĭ laa' bitɔb mɔ se kiʼni, nɛ u tɔke' biʼmɔ nnɔ. Uwien dere', nɛ u tí liɛbe' kidaak bó, ki tí tĭ tien' nnɔ.
6 Uwien móndeh uyo wà nnɔ, nɛ u tí liɛbe' kidaak bó, ki tí tĭ laa' bitɔb mɔ tí se kiʼni, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: ‹Bɛ tien' nɛ ni tun' ki se nɔ nnɔ ka sɔnh niba?›
7 Nɛ bi ye: ‹Ta laa' wà li de tɛ tuonl nɛ› Nɛ u ye: ‹Niʼmɔ ń li joh kí tĭ sɔn nʼkpàabu ni.›
8 «Uwien lu' ma nnɔ, nɛ ufàadaan nnɔ tɔke' uʼtonsɔnb ya ciɛn ki ye: ‹Yin paatieb nnɔ ní kí lá pɛ̀ bɛ biʼpaaku. Cin kí li paanh bà paan' puoli bó ní nnɔ kí tĭ fɔre bà liere' usɛn.›
9 Bà baa' liwenmónl nnɔ baa' bɛ ń lá teke biʼpaaku, nɛ u pɛ̀n' wà kɛ liwentunl ya paaku.
10 Bà liere' usɛn nnɔ mɔ baa' bɛ ń lá teke biʼpaaku ki maaleh ki teh bi li lɛ kí gɛ̀bre puoli bó yaab nnɔ nɛ. Nɛ u pɛ̀n' biʼmɔ wà kɛ liwentunl ya paaku.
11 Bi teke' biʼpaaku ma nnɔ, nɛ ki kɔnh nin ufàadaan nnɔ
12 ki teh: ‹Bà paan' puoli bó nnɔ sɔn' kukurku kuba kpein nɛ. Tinbi ya gbɛn nɛ ben' liwentunŋmɛnl. Kutòntònku nii' tɛ. Nɛ a cère' tinbi nin bɛn ya paaku kpɛ-a!›
13 Nɛ ufàadaan nnɔ tɔke' biʼni uba ki ye: ‹Nʼjɔ, ma jin' ŋɛ. A bi tuo' ki ye a li teke liwentunl ya paaku nɛ. Na te nnɔ-ɔɔ?
14 Teke aʼlike kí li kunh. N yíe ń de puoli bó yaab tɛn n de' ŋɛ ma bo nɛ.
15 Ma ŋmɔbe sɛn ń taa nʼlike kí tien n yíe ma bo-oo? N ŋmɔbe tinimɔ̀nt ma nnɔ nɛ cère' a ŋmɔbe iponponbe-ee?› »

16 Tɔ, *Yesu tɔke' ki ye: «Nnɔ nɛ puoli bó yaab lá li liere usɛn, nɛ bisɛnlierb mɔ lá li paan puoli bó.»

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bó nta bo
(Mark 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 *Yesu yíe wɔ ń dùo Yerusalɛm bó, nɛ ki taa' u'panpaankaab piik nin bile nnɔ, ki ñɛn' ugbɛ. Bi joh ma nnɔ nɛ u tɔkeh bɛ ki teh:
18 «Li cengeh mɛn, ti doh Yerusalɛm bó nɛ. Ti tĭ baa' la, bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb, bɛ ń bu wɔ tibuur, kí ye u kpɛ bɛ ń ku wɔ,
19 nɛ kí taa wɔ kí ŋukn bà ŋa yé Sufmbɛ, bɛ ń lɛ̀ wɔ, kí ñĭ wɔ inalɛbe, kí yaan kí kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.»

Yesu ya panpaankaab bile ya naa ya miɛbu
(Mark 10:35-45)

20 Nɛn saan nɛ Sebede ya bijiɛb bile ya naa taa' bɛ ní *Yesu saan, ki lá gbaan' u'nintuɔli, ki ye wɔ ń pu wɔ nibonn niba.
21 Nɛ u niire' wɔ ki ye: «A yíe ba?» Nɛ u ye: «A lá jin' a'bɛl la, á cère n'bijiɛb bile biɛ ń li kɛ a'saan. Uba ń li kɛ a'nɔjie bó, utɔ mɔ a'nɔgɛn bó.»
22 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na bɛn ni miɛh nni nibonn nà. Ni li fre kí ji n li ji ijɛnd yà nnɔ-ɔɔ?»* Nɛ bi ye: «Ti li fre.»
23 Nɛ u ye: «Imɔ̀n, ni li ji n li ji ijɛnd yà nnɔ. Ama binib bà li kɛ̀le n'nɔjie bó nin n'nɔgɛn bó nnɔ wɔn na yé min nɛ li gɛ̀nde bɛ. N'Baa nɛ li de mifɛnm nnɔ u bonde' mɛ̀ ki ble' binib bà nnɔ.»
24 Nɛ u'panpaankaab piik bà sĭen' nnɔ cii' Sebede ya bijiɛb nnɔ tɔke' *Yesu ki ye bà, nɛ bi'benku ni ben' bi'bo.
25 Nɛ *Yesu yin' bɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni bɛn nĭ te ma uŋɛndun wuu ni. Bà yé idu ya bɛrb nnɔ wɔbndeh i'nib nɛ, nɛ bà ŋmɔbe ticiɛnt nnɔ wɔngeh bɛ bi'tuɔm kpɛ ma bo.
26 Na ń li te nnɔ ninbi ni. Ni'ni wà yíe wɔ ń li yé uciɛn la, wɔ ń tien u'ba ni'tonsɔnl.
27 Wà yíe wɔ ń li yé usɛnlier la, wɔ ń tien u'ba u'yonb.
28 Kimɛ *Unil ya Bijɛ ŋa baa' uŋɛndun wuu ni bɛ ń sɔn kí de wɔ. U baa' wɔn nɛ ń sɔn kí de binib, kí kpo ŋɔ kí dɛ binib bà yɛbe kí wiɛ.»

Yesu likre' ijùɔn ile
(Mark 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 *Yesu nin u'panpaankaab ñɛh Seriko ya du ni uyo wà nnɔ nɛ linigociɛnl paan' bi'bo.
30 Ijùɔn ile kɛ sɛngbaal ki cii' bi ye *Yesu nɛ gɛ̀breh, nɛ ĭ wuureh ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile, muɔ tɛ micɛcɛkm.»
31 Nɛ linigol nnɔ tɛngeh i'bo ki teh yɛ̀ ń ŋmile, ama ĭ tùɔreh ki wuureh nɛ ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile, muɔ tɛ micɛcɛkm.»
32 Nɛ *Yesu sere' ki yin' ijùɔn nnɔ, nɛ ki niire' yɛ̀ ki ye: «Ni yíe ń tien bà kí de nɛ?»
33 Nɛ ĭ ye: «Yonbdaan, ti yíe tí likre nɛ.»
34 *Yesu muɔ' yɛ̀ micɛcɛkm cɛɛn, ki mɛ' i'nun, nɛ ĭ likre' i ya tàan bo, ki paan' u'bo.

21

Binib kpiɛkreh Yesu u tĭ kɔn' Yerusalɛm ni
(Mark 11:1-11; Luk 19:28-40; San 12:12-19)

1 *Yesu nin u'panpaankaab tĭ nɛke Yerusalɛm, ki tuo' Bɛtifaaje ya du, u te Olifi ya siin ya juɔl bó. Bi tĭ tuo' ni'saan ma nnɔ, nɛ *Yesu sɔn' u'panpaankaab ni bile
2 ki tɔke' bɛ ki ye: «Li joh mɛn udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tĭ kɔn' u'ni la, ni li pɔk kí lɛ uŋuunñɔ uba lùo, u'buk se u'saan. Ní lore wɔ, kí taa wɔn nin u'buk kɛ ní.
3 Unil ye nɛ niba la, ní ye: ‹Yonbdaan nɛ ciɛke yĭ.› Bi li pɔk kí cère ní taa yĭ kí bure nɛ.»

* **20:22** Yesu taa' kunɛnnɛnku kuba nɛ ki wuɔn' ijɛnd nnɔ yɛbe ki kpɛ ma bo. Kun si: kí ñu kijɛndyiek ni.

4 Nĭ tien' ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl là len' nà nnɔ nè ń tien. Nɛ u là ye:
5 «Tɔke mɛn Siyɔn yaab kí ye bi'bɛrciɛn we ní.
U te suoo nɛ, ki jɛke unjuunñɔ nin u'buk.»
6 Nɛ *Yesu ya panpaankaab bile nnɔ bure', ki tĭ tien' u len' ma nnɔ,
7 ki tuke' unjuunñɔ nin u'buk nnɔ ki baa' Yesu saan, nɛ ki taa' bi'liɛr ki paan' i'bo, *Yesu jèke'.
8 Binib ligol taah bi'liɛr ki pèreh usɛn ni. Bitɔb mɔ bɛreh tifɛr kí lá pèreh.
9 Nɛ linigol là le usɛn nin là pɛ puoli nnɔ wuureh ki teh: «Osana*, *Dafid ya yaabil. Uwien ya mɔnm ń li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo. Osana, Uwien wà te paaki bó.»
10 Tɔ, *Yesu tĭ baa' Yerusalɛm ni ma nnɔ, nɛ udu nnɔ kɛ jènge', binib niireh ki teh: «U lɛ daan bɛ nɛ?»
11 Nɛ linigol nnɔ ye: «U yé *Yesu *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà ñɛn' Nasarɛt Galile ya tinfɛnm ni nnɔ nɛ.»

Yesu ŋɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo
(Mark 11:15-19; Luk 19:45-48; San 2:13-22)

12 *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, nɛ ki ŋɔre' binib bà kuɔreh tiwɛnt nin bà daanh nnɔ kɛ ki ñɛn'. Ki tuture' bilikkpendb ya teb nin bà kuɔreh inɛnjel nnɔ mɔ ya biɛmu ki gbɔ̀be'.
13 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni
ki ye: ‹Bi li yin u'duku ikaare ya duku nɛ,
ama ninbi taah kù ki teh binasub ya tantaanbùol nɛ.› »
14 Nɛn saan nɛ ijùɔn nin iwɔ̀b bàareh *Yesu saan Uwien ya duku ya luo bo, nɛ u cèreh ĭ faakreh.
15 *Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb laa' *Yesu tien' miyɔkm ya bont tà nnɔ, ki cii' mubumu wuureh Uwien ya duku ya luo bo ki teh: «Osana, *Dafid ya yaabil» ma nnɔ, nɛ bi'benku ni ben' u'bo.
16 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Ŋa ciih mubumu muu lienh ki teh ba nɛ-ɛɛ?» Nɛ u ye: «N ciih. Na laan kaan' *Uwien ya gbɔnku ni nĭ kɛle' nà saan ki ye: ‹Uwien cère' mubumu nin mucɛnfɛndmu pèkeh wɔ nnɔ nɛ-ɛɛ?› »
17 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki siere' ki dàan' bɛ, ki ñɛn' Yerusalɛm ni, ki jon' ki tĭ gɔn' Betani ya du ni.

Yesu wiɛ' bukɛnkɛnbu buba miŋùum
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 Nĭ faa', *Yesu liɛbeh Yerusalɛm bó ma nnɔ, nɛ mikònm cuo' wɔ.
19 U laa' bukɛnkɛnbu buba se sɛngbaal, nɛ u jon' bu'saan, ka laa' kɛnkɛn bu'bo. U laa' tifɛr baba nɛ bu'bo, nɛ ki tɔke' bù ki ye: «Ŋa ji li lùon bil fiebu.» Nɛ busubu nnɔ kuore' bu'kɛkɛ i ya tàan bo.
20 U'panpaankaab laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn. Nɛ bi ye: «O! Bɛ tien' busubu nnɔ pɔk ki kuore' nɔ nnɔ?»
21 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni teke' Uwien ki jin', ka maaleh milele la, ni'mɔ li fre kí tien nnɔ. Na yé ni li tien nɛn baba nɛ. Ni tɔke' lijuɔl liɛ ki ye lɛ̀ ń fii kí tĭ lu miñunciɛnm ni la, nĭ li tien nnɔ nɛ.
22 Ni miɛ' Uwien nibonn nà kɛ ni'kaare ni, ki teke' ki jin' la, u li de nɛ nɛ̀.»

Bi niire' Yesu wà de' wɔ usɛn wɔ ń tien u teh nà nɔ
(Mark 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr, nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb nɛkn' wɔ ki niire' wɔ ki ye: «A ŋmɔbe usɛn á tien a teh nà nɔ-ɔɔ? Ŋmɛ nɛ de' ŋɛ u ya sɛn-i?»

---

* **21:9** *Osana* ya tingi si: Uwien si ukpiɛke nɛ.

24 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'mɔ li niire nɛ iniire iba kpein nɛ. Ni fre' ki jiin' nni la, n'mɔ li tɔke nɛ n ŋmɔbe usɛn wà ki teh n teh nà nɔ.
25 San là siih binib Uwien ya ñunm ma nnɔ, ŋmɛ là de' wɔ usɛn-i? Uwien bii binib-i?» Nɛn saan nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien nɛ de' wɔ usɛn la, u li niire tɛ kí ye bɛ tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i?
26 Ti tí ye binib nɛ de' wɔ usɛn la, ti fɛnge linigol nnɔ mɔ, kimɛ bi'kɛ maaleh ki teh San là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.»
27 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Ta bɛn.» Nɛ *Yesu mɔ jiin' bɛ ki ye: «N'mɔ ŋa bɛn, ka ń tɔke nɛ n ŋmɔbe usɛn wà ki teh n teh nà nɔ mɔ.»

Ninjiɛb bile ya kpɛnjɛnm

28 *Yesu tí len' ki ye: «Maale mɛn kí liike n li tɔke nɛ nà nɔ ya tingi. Ujɛ uba nɛ là te ki ŋmɔbe bijiɛb bile, nɛ ki tɔke' uciɛn ki ye: ‹N'bukɛ, jo kí tĩ sɔn bukpàabu ni dinnɔ.› Nɛ u ye:
29 ‹Ma we.› Nĩ pukn' waamu, nɛ u lèbre' u'yɛnmaale ki jon' ukpàabó.
30 Nɛ ujɛ nnɔ jon' uwaal saan ki tɔke' mɔ ki ye: ‹N'bukɛ, jo kí tĩ sɔn bukpàabu ni dinnɔ.› Nɛ u ye: ‹N'baa, n li jo,› nɛ ka jon'.»
31 Nɛ *Yesu niire' bɛ ki ye: «Mubumu mule nnɔ ni, ki lɛ tien' ki'baa yíe nà?» Nɛ bi jiin' ki ye: «Ukpiɛke nnɔ.» Nɛ u ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, *bilɛnpotekb nin ijɛnkpend li kpiɛ kí kɔ Uwien ya *bɛl ni nin nɛ.
32 Kimɛ San baa' ní ki lá wuɔn' nɛ usɛn wà mɔn, nɛ na teke' wɔ ki jin'. Ama bilɛnpotekb nin ijɛnkpend nɛ teke' wɔ ki jin'. Nin ni laa' bi teke' wɔ ki jin' ma kɛ nnɔ na lèbre' ni'tetem, ní teke wɔ kí ji.»

Bikpàab bà bre ya kpɛnjɛnm
(Mark 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 «Li cengeh mɛn mikpɛnjɛntɔm. Udendaan uba nɛ là te ki ŋmɔbe bukpàabu, ki caan' bukpàabu nnɔ ni tisir tà bi taah tu'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ, nɛ ki bɛke' ki linde' bù, ki gbin' kubùoku kùa bi li ŋmɛngeh isibii nnɔ bu'ni, ki caan' kininbɛntaak bu'ni, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, nɛ ki bure' usɛn.
34 Uyo wà isibii nnɔ tĩ ben' nnɔ, nɛ u sɔn' u'tonsɔnb bikpàab nnɔ saan, bɛ ń tĩ teke wɔn ukpɛdaan ya bó ní.
35 Bitonsɔnb nnɔ tĩ baa' ma nnɔ, nɛ bikpàab nnɔ cuo' bɛ, ki ñi' uba, ki ku' utɔ, ki yèke' utɔ itɛn.
36 Nɛ ukpɛdaan nnɔ tí sɔn' bitonsɔntɔb bi yɛbe ki gèbre' bikpiɛkb nnɔ. Nɛ bikpàab nnɔ tí tĩ tien' bi'mɔ nnɔ.
37 Nɛ u fɔre' ki sɔn' u'bijɛ bi'saan, ki maaleh ki teh u yé u'bijɛ ma nnɔ, bi li tĩ bo wɔ nɛ.
38 Ama bikpàab nnɔ laa' u'bijɛ we ní ma nnɔ, nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: ‹Wɔn nɛ yé u'faajil, cère mɛn tí ku wɔ, ŋɔ lifaal nnɔ ń juore ti'yaal.›
39 Nɛ bi cuo' wɔ, ki ñɛn' ukpɛgbɛ, ki tĩ ku' wɔ.»
40 *Yesu niire' ki ye: «Tɔ, ukpɛdaan nnɔ lá baa' ní uyo wà la, u li tien bikpàab nnɔ mila?»
41 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb nnɔ jiin' wɔ ki ye: «U li ku bibiɛrdɛnb bugbɛn mikubiɛrm nɛ, kí taa u'kpàabu nnɔ kí de bikpɛtɔb bɛ ń li dienh wɔ isibii uyo wà u yíe.»
42 Nɛ *Yesu ye: «Na kaan' *Uwien ya gbɔnku ni nĩ kɛle' nà saan ki ye:
‹Litɛnl là bidumɛb wiɛ' lɛ̀ nnɔ,
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku nnɔ nɛ-ɛɛ?
Yonbdaan nɛ tien' nnɔ,
nɛ nĩ ŋmɔbe kuñuɔrku ti'nun bó.›
43 «Nɛn nɛ cère' n tɔkeh nɛ ki teh Uwien li fie u'bɛl ni'saan, kí taa lɛ̀ kí de linibol là li teh u yíe nà.
44 [Wà kɛ lu' litɛnl nnɔ bo la, u li kɔkuɔ nɛ. Litɛnl nnɔ lu' wà bo la, lĩ li mɛmɛre wɔ nɛ.]»†

† **21:44** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 44 ŋa te tu'ni.

45 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki bɛnde' ki ye *Yesu tɔkeh bi ya
gbɛr nɛ.
46 Nɛ bi'nun mɔ́n bɛ ń cuo wɔ, ama bi fɛnge' linigol nnɔ, kimɛ linigol nnɔ tuo' ki ye *Yesu
yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.

22

Tipiikuɔnjier ya kpɛnjɛnm
(Luk 14:15-24)

1 *Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye:
2 «Uwien ya *bɛl naan ubɛr wà tien' u'bijɛ ya piikuɔn,
3 ki sɔn' u'tonsɔnb bɛ ń tĭ yin binib bà u yíe bɛ ń baa kí lá ji nnɔ nɛ. Bi yin' bɛ, nɛ bi yĭe'
ka baa'.
4 Nɛ u tí sɔn' bitonsɔntɔb bɛ ń tĭ tɔke bɛ kí ye u bonde' u'jier kɛ ki gben'-a. U kòre' u'najɛ
nin u'wɛnkobr tà gbenge, ki bonde' tibont kɛ ki gben'-a, ki ye bɛ ń baa ní,
5 nɛ ba tɔnge'. Biba bure' bi'kpàan bó, bitɔb mɔ bure' bi'kpenkpende.
6 Bà sĭen' nnɔ cuo' bitonsɔnb nnɔ, ki jènde' bɛ, ki ku' bɛ.
7 Ubɛr nnɔ ya benku ni ben' ki gbien', nɛ u sɔn' u'sojambɛ, bi tĭ ku' binikub nnɔ, ki sɛ'
bi'du.
8 Nɛ u tɔke' u'tonsɔnb ki ye: ‹Upiikuɔn ya jier bonde'-a. Ama binib bà n yin' bɛ nnɔ ŋa
kpɛ bɛ ń ji tijier nnɔ.
9 Li joh mɛn udu ni nin isɛnnaan, kí tĭ yin ní ni li lɛ binib bà kɛ, bɛ ń baa kí lá ji upiikuɔn
ya jier nnɔ.›
10 Nɛ u'tonsɔnb nnɔ jon' udu ni nin isɛnnaan, ki tĭ yin' ní bi laa' bà nnɔ kɛ, bà mɔn nin
bà bre kɛ. Nɛ bi baa' ki gbe kuduku kùa bi jinh tijier ku'ni nnɔ.
11 «Ubɛr kɔn' wɔ ń liike binib bà baa' bɛ ń ji tijier nnɔ, nɛ ki laa' ujɛ uba ŋa guo upiikuɔn
nnɔ ya kpɛlcɛr.
12 Nɛ u niire' wɔ ki ye: ‹N'jɔ, a tien' mila ki kɔn' ní niɛ saan, ka guo piikuɔn ya kpɛlcɛr-i?›
Nɛ wa jiin' wɔ.
13 Nɛ ubɛr nnɔ tɔke' u'tonsɔnb ki ye bɛ ń cuo wɔ, kí lòle u'nuɔ nin u'tàan, kí ñɛn wɔ kí tĭ
wiɛ saali licinñunl ni. Nɛn saan nɛ u li te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.
14 Kimɛ binib bà Uwien yih bɛ nnɔ yɛbe nɛ, ama u gèndeh bà nnɔ nɛ ŋa yɛbe.»

Sesa ya lɛnpolike
(Mark 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Tɔ, *Farisiɛnmbɛ jon' ki tĭ taan' ki gbiere' ki liike' bi li tien ma kí dɛle kí cuo *Yesu
miyɛnfuom ni.
16 Nɛ ki sɔn' bi'panpaankaab nin ubɛr Herod yaab ya biba *Yesu saan. Nɛ bi tĭ tɔke' wɔ
ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye a tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ, ki wɔngeh tɛ Uwien ya sɛn mɔnmɔnm,
ka fɛnge uba, ka boh uba ki cɛn' utɔ.
17 Nɛn bo, tɔke tɛ a maaleh ma bo. Ti ŋmɔbe usɛn tí li pèh lɛnpo ki dienh ubɛrciɛn Sesa*
bii ta ŋmɔbe?»
18 *Yesu bɛn bi'cekn kpɛ ma bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, bɛ tien' ni
bĭkreh nni?
19 Wuɔn nni mɛn lɛnpo ya likbu.» Bi taa' milikbim miba ki wuɔn' wɔ nɛ,
20 u niire' bɛ ki ye: «Ŋmɛ ya nɛnnɛnku nin u'yel te mi'bo?»
21 Bi ye: «Ubɛrciɛn Sesa,» nɛ u ye: «Taa mɛn nà yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà mɔ yé
Uwien yaann kí de Uwien.»
22 Bi cii' nnɔ ma nnɔ, nĭ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn, nɛ bi dàan' wɔ ki bure'.

* **22:17** Bi là yih Erom yaab ya bɛrciɛn kɛ bɛrciɛn *Sesa* nɛ.

Bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gbɛr
(Mark 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Nɛn daali nɛ Saduseyɛnmbɛ biba baa' *Yesu saan. Bɛn nɛ lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa
ń mɛkre nnɔ. Bi niire' wɔ iniire
24 ki ye: «Cɛnbaa, Moyis là len' ki ye: ‹Unil ya ninjɛ kpo' ki cère' u'po, ka ŋmɔbe buk la,
wɔ ń kere ukpopii nnɔ, kí maa mubumu kí de u'ninjɛ wà kpo' nnɔ.›
25 Tɔ, ninjiɛb bilole biba nɛ là te ti'ni, nɛ ukpiɛk lá kuɔn' upii, ki kpo' ka maa' buk. Nɛ
ulie kere' ukpopii nnɔ,
26 ki mɔ kpo' ka maa' buk. Wà tɔ u'bo nnɔ mɔ tien' nnɔ. Bi'kɛ bilole tien' nnɔ, ki kpo' ka
maa' buk.
27 Nɛ upii nnɔ mɔ tĩ tonde' ki kpo'.
28 Tɔ, bitɛnkpiib lá mɛkre' uyo wà la, ŋmɛ li si upii nnɔ? Kimɛ bi'kɛ kuɔn' wɔ ki tĩ bòn'
nɛ.»
29 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na bɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni, ka bɛn Uwien ya tuɔm
kpɛ ma bo. Nɛn nɛ cèreh ni tùreh.
30 Bitɛnkpiib lá mɛkre' la, jɛb ŋa ń kuɔn piib, piib mɔ ŋa ń kun cɛr. Bi li te tɛn *Uwien ya
tondb nɛ paaki bó.
31 Bitɛnkpiib ya mɛkrm mɛn la, na kaan' Uwien là tɔke' nɛ tigbɛr tà nnɔ nɛ-ɛɛ?
32 U là ye: ‹Min nɛ yé *Abraham nin *Isaak nin *Sakɔb ya Wien.› Uwien ŋa yé tɛnkpiib
ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien nɛ.»
33 Linigol nnɔ cii' *Yesu tɔke' bɛ nnɔ ma nnɔ, nɛ nĩ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn.

Li lɛ wɔbl yé likpiɛkl-i?
(Mark 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 *Farisiɛnmbɛ cii' *Yesu len' ki jin' *Saduseyɛnmbɛ, nɛ ki taan' u'saan.
35 Bi'ni bà bɛn yiko mɔnmɔnm nnɔ ya uba, nuunh wɔ ń dɛle kí cuo *Yesu nɛ ki niire' wɔ
ki ye:
36 «Cɛnbaa, yiko ya gbɔnku ni, li lɛ wɔbl cɛn' wɔbl kɛ wɔbl-i?»
37 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: « ‹Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fɛ̀l kɛ nin a'tetem kɛ nin
a'yɛnmaale kɛ.›
38 Lɛn nɛ yé liwɔbkpiɛkl ki cɛn' wɔbl kɛ wɔbl.
39 Liwɔbliel naan likpiɛkl là sɔ: ‹Li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.›
40 Moyis ya gbɔnt kɛ nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà kɛ nnɔ te iwɔb ile yà ni sɔ.»

Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nin Dafid ya gbɛr
(Mark 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 *Farisiɛnmbɛ taan' ma nnɔ, nɛ *Yesu niire' bɛ
42 ki ye: «Ni maaleh *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo bo ki teh ba? Ŋmɛ ya yaabil si wɔ?» Nɛ
bi ye: «*Dafid ya yaabil nɛ.»
43 Nɛ u ye: «U yé *Dafid ya yaabil la, nĩ tien' mila, *Mifuoñaanm là cère' *Dafid yin' wɔ
Yonbdaan-i? Kimɛ *Dafid là len' ki ye:
44 ‹Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:
Kɛ̀le n'nɔjie bó,
kí tĩ baa' uyo wà n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb kɛ bo litaal.›
45 «*Dafid là yin' Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien' mila ki liɛbe' ki yé
u'yaabil-i?»
46 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, uba mɔnɔn ŋa fre' ki laa' ñɔbonl ki jiin' wɔ. Kí ñɛ nɛn daali
ma, uba ŋa ji kaabe' ki niire' wɔ niire.

23

Li bɛn mɛn Yiko ya wɔnwɔknb nin Farisiɛnmbɛ bó
(Mark 12:38-40; Luk 11:43-45; 20:45-47)

1 Nɛn saan nɛ *Yesu tɔke' inigol nin u'panpaankaab ki ye:
2 «Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ nɛ ŋmɔbe usɛn bɛ ń li tɔkeh Moyis ya yiko ya
tingi.
3 Nɛn bo, bi tɔkeh nɛ nà kɛ nnɔ, ní li tuonh, kí li teh bi ye ma. Ni nín la sɔnh bi sɔnh ma
bo, kimɛ bi lienh nà nnɔ ba teh nɛn.
4 Bi lùoh ituk yà kpiɛke nɛ ki cèreh binib tukeh, ama bɛn bugbɛn ŋa toh bɛ ń taa bi'nɔbil
mɔnɔn kí mɛ yè.
5 Bi teh bi'bont kɛ binib nɛ ń li ñuɔreh bɛ. Nɛn bo nɛ bi taah Uwien ya gbɛr ya ñɔbon ki
teh itil* iba ni, ĭ piɛ ki cɛn' bi'tɔb yɛ, ki ñiɛh ki pĭɛndeh bi'liɛr ya ñɔgbɛn.
6 Bi yíe bɛ ń li kaah binikpɛkpiɛkb ya kànkàan nɛ tinacent ni, ki yíe bɛ ń li kaah inun
bó ya biɛmu bo itáan ya dur ni,
7 ki yíe binib ń li gbaandeh ki fuondeh bɛ mudaamu ni, ki yih bɛ ‹Cɛnbaa›.
8 Ninbi la li nuunh binib ń li yih nɛ cɛnbaa, kimɛ ni ŋmɔbe Cɛnbaa uba kpein nɛ. Ni'kɛ
yé ninjiɛb nɛ.
9 Ni la yih uba ni'baa uŋɛndun wuu ni, kimɛ ni ŋmɔbe Baa uba kpein nɛ, u te paaki bó.
10 Ni la li nuunh uba ń li yih nɛ u'ciɛn, kimɛ ni ŋmɔbe uciɛn uba kpein nɛ. Wɔn nɛ yé
Uwien ya Nigɛndkɛ *Kristo.
11 Ni'ni wà yé usɛnlier la, wɔ ń li yé ni'tonsɔnl.
12 Wà kpiɛke' u'ba la, Uwien li yuɔn wɔ. Wà jiin' u'ba tingi la, Uwien li kpiɛke wɔ.»

Nĭ bre iñuɔn ilele ya nib bo
(Mark 12:40; Luk 11:39-42, 44, 47-52; 20:47)

13 *Yesu tí len' ki ye: «Ninbi, *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ,
nĭ bre ni'bo, kimɛ ni piindeh bunañɔbu binib la kɔ Uwien ya bɛl ni nɛ. Ninbi ŋa ń kɔ len,
ka ń tuo binib bà yíe bɛ ń kɔ nnɔ mɔ ń kɔ. [
14 Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ
ni jinh ki pendeh bikpopiib, nɛ ki kàareh nĭ wuɔkreh, ki lɛreh ki teh ni yé binimɔ̀nb nɛ.
Nɛn bo nɛ Uwien li dɛre ni'tub kí cɛn u li dɛre binitɔb ya tub ma bo.]†
15 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ
ni cuonh ni'kɛ saan, ki puonh ikpen, ni'nun mɔ́n ní lɛ unil uba kpein mɔnɔn kí tien wɔ
unil wà pɛ yiko bo nɛ. Ni tĭ laa' wɔ la, nɛ ni teh wɔ unil wà kpɛ utudɛre umu wà ŋa ń kpiin
ni bolm mile ki cɛn' ninbi.
16 «Ninbi bisɛnwuɔnjuɔnbɛ, nĭ bre ni'bo; ni tɔkeh ki teh: ‹Unil pole' Uwien ya duku la,
na yé niba,› ki liɛbe' ki teh: ‹Unil pole' miñɔ̀km mà te ku'ni nnɔ la, wɔ ń tien u pole' ki ye
ma nnɔ.›
17 Ninbi ijɔrjùɔn, ni lɛ bonn cɛn' nitɔnn-i? Miñɔ̀km nnɔ bii Uwien ya duku kùa cère'
miñɔ̀km nnɔ yé Uwien yaam-i?
18 Ni tí tɔkeh ki teh: ‹Unil pole' Uwien ya ponpuol la, na yé niba,› ki liɛbe' ki teh: ‹Unil
pole' tibonpukaar tà te li'bo nnɔ la, wɔ ń tien u pole' ki ye ma nnɔ.›
19 Ninbi ijùɔn, ni lɛ bonn cɛn' nitɔnn-i? Tibonpukaar nnɔ bii Uwien ya ponpuol là cère'
tibonpukaar nnɔ yé Uwien yaar-i?
20 Nɛn bo, unil pole' Uwien ya ponpuol la, u pole' Uwien ya ponpuol ki kpɔbn' nà kɛ te
li'bo nnɔ mɔ nɛ.
21 Unil pole' Uwien ya duku la, u pole' Uwien ya duku ki kpɔbn' Uwien wà te ku'ni nnɔ
mɔ nɛ.
22 Unil pole' kutaaku la, u pole' Uwien ya biɛk ki kpɔbn' Uwien wà kɛ̀ ki'bo nnɔ mɔ nɛ.
23 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nĭ bre ni'bo, kimɛ
ni gbiinh ni'ninjo nin ni'kɛn nin ni'mɔsiyuole bolm piik nɛ, ki taah miba ki dienh Uwien,
nɛ ki dàandeh nà yé nibonmɔ̀nn yiko nnɔ ni. Nɛn si: tinimɔ̀nt nin micɛcɛkm ya muɔm
nin mitekjim mà mɔn. Ni bi li teh nɛn nɛ, ki la sunde tibontɔr tà sĭen' nnɔ bó.

---

* **23:5** Sufmbɛ là kiɛh Uwien ya gbɛr ya ñɔbon nɛ ki teh *itil* ni ki kpiɛh bi'yutun. † **23:14** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 14 ŋa te tu'ni.

24 Ninbi bisɛnwuɔnjuɔnbɛ, ni cɛh ki ñɛndeh uŋmaŋmaasi nɛ. Ama ki ji ñuh ki kpɔbeh ñɔkmaŋmɛn.
25 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nǐ bre ni'bo, kimɛ ni ñikndeh ki cɛndeh isɛn nin tiyer ya puoli nɛ. Ama tù gbe ni sun' tibont tà nin ni'nunfɔke cèreh ni lɛnh tà nɛ.
26 Ninbi Farisiɛnjuɔnmbɛ, kpiɛ mɛn kí cɛnde tu'benku ni, kí yaan tu'puoli bó mɔ ń wende.
27 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nǐ bre ni'bo, kimɛ ni naan ikul yà bi pende' yè nɛ. Saali mɔn, nɛ benku ni gbe inikpɔb nin tijɔknt kɛ ya bol.
28 Ni'mɔ te nnɔ nɛ. Binib likeh nɛ la, bi teh ni yé binimànb nɛ, ama iñuɔn ilele ya gbɛr nin itùonbiɛrɛ nɛ gbe ni'fèl bo.»
29 «Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ, iñuɔn ilele ya nibɛ, nǐ bre ni'bo, kimɛ ni mɛh *Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nnɔ ya kul nɛ, ki mɔngreh binimànb ya kul,
30 nɛ ki lienh ki teh: ‹Ti bi là te ti'yaajɛb ya yo la, ta bi li tuo tinbi nin bɛn ń kpaan buñɔbu kí ku *Uwien ya ñɔbonsɔknb.›
31 Ni lienh nà nnɔ nɛ wɔngeh ki teh ni yé binib bà là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb nnɔ ya yaabii.
32 Ni'yaajɛb là sɔn' itùonbiɛrɛ yà nnɔ, sɔn mɛn kí tonde yè.
33 Iwɛ ninbi, ni yé iwaalɛb nɛ, ni li tien mila kí ñɛ utudɛre wà li tu nɛ umu wà ŋa ń kpiin ni?
34 Nɛn bo nɛ n li sɔn *biñɔbonsɔknb nin biyɛnfodɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb ni'saan. Ni li ku biba, kí kpɛ bitɔb idɔpɔnpɔn bo, kí ñǐ bitɔb mɔ inalɛbe ni'táan ya dur ni, kí li tuɔnh idu ki jèndeh bɛ.
35 Nɛn nɛ cère' Uwien li dɛre ni'tub binib bà bi là ku' bɛ ba bii' niba nnɔ kɛ bo, kí cin unimàn Abɛl, ki tǐ baa' Baraki ya bijɛ Sakari, wà ni là ku' wɔ Uwien ya duku ya dubenku nin Uwien ya ponpuol ya sɛsiɛke nnɔ.
36 N tɔkeh nɛ imàn nɛ, Uwien li dɛre fɛnfɛnnɔ ya nib ya tub tibont nnɔ kɛ bo.»

Yesu kpɨɛndeh Yerusalɛm bo
(Luk 13:34-35)

37 Nɛ ki ye: «Yerusalɛm, Yerusalɛm, a kuuleh *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki yèkreh u sɔnh binib bà a'saan itɛn ki kuuleh bɛ. Uyo kɛ n là yíe ń taan a'nib n'ba saan tɛn ukuoñɔ taakeh u'bumu u'fiɛbe ni ma bo, nɛ ba tuo'.
38 Liike mɛn Uwien sɛln' nɛ ni'kɔnkuɔn ma.
39 N tɔkeh nɛ nɛ, na ji li lɛ nni kí tǐ baa uyo wà ni li len ki ye: ‹Uwien ya mɔnm ń li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.› »

24

Bi lá li bere Uwien ya duku
(Mark 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 *Yesu siere' Uwien ya duku ya luo bo ki ñɛn' ki joh, nɛ u'panpaankaab nɛkn' wɔ ki wuɔn' wɔ bi mɛn' Uwien ya duku ma bo.
2 Nɛ u ye: «Ni laa' tibont tuu kɛ-a? N tɔkeh nɛ imàn nɛ, kuduku kuu nɔ ya tɛnl liba mɔnɔn ŋa lá li juore kí li pɛ tɔl bo, bi lá li bere ku'kɛ nɛ.»

Ijɛnd ya yo lá li te ma bo
(Mark 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Yesu jon' ki tǐ kèle' Olifi ya siin ya juɔl bo, nɛ u'panpaankaab baa' u'saan bi'baba, ki lá niire' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ, tibont nnɔ kɛ lá li tien uyo wà. Ku lɛ dǐɛku ba li wuɔn tɛ kí ye nǐ kpaan' a'babaayo nin unɛndun ya gbenm-i?»
4 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń tuln nɛ.

5 Kimɛ binib lá li baa ki yɛbe, kí li ŋmɔbe n'yel ki teh bi yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ,
kí tuln binib bi yɛbe.
6 Ni li cii binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm bii fɔnfɔkm. Cuo mɛn ni'ba, ki la cère ni'fɛ̀l ń li tiinh,
kimɛ ti ya bont kɛ li tien nɛ kí yaan, na laan yé gbengbenyo.
7 Linibol liba li jɛ̀ke linibotɔl. Libɛl liba ya nib mɔ li jɛ̀ke libɛtɔl yaab. Mikònm li lu idu
ya yɛbe ni, kitink li jènge bùol, bùol.
8 Nɛn kɛ li te tɛn imɛrwiɛn ya cincinm nɛ.
9 «U ya yo nɛ bi lá li cuo nɛ, kí jènde nɛ, kí ku nɛ. Min bo nɛ inibol kɛ li nɛn nɛ.
10 U ya yo nɛ binib bà yɛbe li wiɛ n'sɛn, kí li kuɔreh tɔb, kí li nɛn tɔb.
11 Bitonnɛnñɔbonsɔknb li baa ki yɛbe kí lɛre binib bi yɛbe.
12 Itùonbiɛrɛ li yɛbreh ki joh nɛ. Nɛn nɛ li cère binib bà yɛbe ya yíem ń waake.
13 Ama wà kɛ li mĭnde kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ fɔre nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre.
14 Bi li kpaande *Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt tuu uŋɛndun kɛ ni inibol kɛ ń cii, nɛ kí
yaan uŋɛndun ń gben.»

Nibonn nà ŋmɔbe ijuɔke ya gbɛr
(Mark 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 «Tɔ, ni li lɛ ijuɔke ya bonn nà saah tibont tà kɛ mɔn nnɔ se Uwien ya duku ya dubenku
ni tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknl Daniɛl là len' nibonn nnɔ bo ma bo.» (Wà kɛ kàanh la, wɔ ń
li ciih ni'tingi.)
16 Uyo nnɔ lá baa' la, binib bà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ, bɛ ń sɛn kí jo ijuɔn bó.
17 Wà te kudulɛkaaku ya paaki la, u la jiire kí kɔ iden ni, kí taa niba.
18 Wà mɔ te ikpàan bó la, u la ji ń liɛbe kí kun, wɔ ń tĭ taa u'liɛrgbenku.
19 U ya yo bipiib bà punbe nin bà ŋmɔbe mubumu mùa ŋaanh, li ŋmɔbe micɛcɛkm nɛ.
20 Li kàareh mɛn, Uwien la cère ní sɛn kusɛnañuɔku bii *Saba ya daali.
21 Kimɛ binib li ji ijɛnd kí gbien. Haali uŋɛndun ya cincinm, kí lá baa fɛnfɛnnɔ, nib ŋa
laan jin' i ya jɛnd ya bol, ka ji lĭ li ji yɛ̀ fiebu.
22 Uwien ŋa bi kùore' ijɛnd nnɔ ya wien bo la, uba mɔnɔn ŋa bi li ŋmɛre. U gènde' binib
bà nnɔ bo nɛ cère' u kùore' iwien nnɔ bo.
23 «U ya yo unil tɔke' nɛ ki ye: ‹Liike mɛn, *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo te niɛ saan› bii, ‹u
te niɛ bó› la, ni la tuo.
24 Kimɛ bitonnɛnmɔ̀nkunb li baa. Biba li ye bi yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ. Bitɔb li
ye bi yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb nɛ. Bi li tien micincilnm ya bont nin miyɔkm ya bont, kí
tuln binib. Bi li nuunh nĭ tuo' la, bɛ ń tuln Uwien gènde' binib bà nnɔ mɔnɔn nɛ.
25 Li bɛn mɛn, n kpiɛ' ki tɔke' nɛ tigbɛr nnɔ ŋɔ.
26 «Nɛn bo, bi tɔke' nɛ ki ye: ‹Liike mɛn *Kristo te kupenpelku ni› la, la jo mɛn. Bi tí tɔke'
nɛ ki ye: ‹U buɔ niɛ saan› la, la teke mɛn kí ji.
27 Utɛmɛknde ñɛh lɛnpuoli bó ki tĭ bàareh nintuɔli bó ma bo nnɔ, Unil ya Bijɛ ya baam
mɔ lá li te nnɔ nɛ.
28 «Liwɛnkpil te nà saan la, inɛnyobl taakeh nɛn saan nɛ.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gbɛr
(Mark 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 «I ya dɛn ya jɛnd gèbre' la, i ya tàan bo,
‹uwien li biike,
uŋmaal ŋa ji li wien,
iŋmaabii li cecere kí lu,
tibont tà ŋmɔbe mituɔm paaki bó li jènge.›
30 U ya yo bi li lɛ Unil ya Bijɛ ya dĭɛku te paaki bó ní. Nɛ inibol yà kɛ te utingbɛn bo nnɔ
ń muɔ kí kpiɛnde. Bi li lɛ *Unil ya Bijɛ te titɛwɔlgbɔnt ni ki we ní, ki ŋmɔbe ukpiɛke nin
ufaa ki gbien'.

31 Linatunciɛnl li muɔ uyo wà nnɔ, u li sɔn u'tonsɔnb Uwien ya tondb bɛ ń jo lɛnpuoli nin nintuɔli nin ugɛn nin ujie bó, kí cin utingbaan uba kí tĭ baa utɔ, kí taan Uwien gènde' binib bà nnɔ kɛ.»

Bukɛnkɛnbu ya kpɛnjɛnm
(Mark 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 «Bukɛnkɛnbu ya tetem yé mikpɛnjɛnm nɛ ni'bo. Ni lá laa' bù tɔh isigben ki teh tifɛr la, ni bɛn ki ye nĭ nɛke uñalɛnd nɛ.*
33 Nnɔ nɛ, ni lá laa' nɛn kɛ la, ní li bɛn kí ye *Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'nañuɔn saan ŋɔ†.
34 N tɔkeh nɛ imàn nɛ, tibont nnɔ kɛ li tien kí lɛ fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ ŋa laan kpo' ki gben'.
35 Kutaaku nin kitink li gben. Ama n'gbɛr tun ŋa ŋmɔbe tù ń gben.»

Uba ŋa bɛn lidaali là Unil ya Bijɛ li baa ní
(Mark 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 «Ama uba ŋa bɛn tibont nnɔ li tien lidaali là bii uyo wà. Paaki bó, Uwien ya tondb ŋa bɛn. U'Bijɛ mɔ ŋa bɛn, Uwien Baa baba nɛ bɛn.
37 *Nowe ya yo là te ma bo nnɔ, Unil ya Bijɛ ya baam mɔ lá li te nnɔ nɛ.
38 Nowe ya yo, uyo wà miwuɔm ŋa laan là jin' kitink nnɔ, binib là jinh nɛ ki ñuh, bijɛb kuɔndeh bipiib, bipiib mɔ kunh ticɛr, ki tĭ baa' lidaali là Nowe kɔn' buñɛrciɛnbu.
39 Ba là bɛn ki ye niba li tien bɛ, ki tĭ baa' uyo wà miwuɔm kun' nin bi'kɛ. Uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa ní nnɔ, nĭ li te nnɔ nɛ.
40 U ya yo, bijɛb bile li bɔ bukpàabu ni, bi li taa uba kí dàan utɔ.
41 Bipiib bile li nàanh unɛgɔn uba bo, bi li taa uba kí dàan utɔ.
42 Nɛn bo, la gɔh mɛn, kimɛ na bɛn lidaali là Yonbdaan li baa ní.
43 Ni bɛn ki ye ududaan bi bɛn uyo wà unasu li baa la, wa bi li dɔ ki gɔh, u bi li kɛ ki gu nɛ nasu la kɔ u'den.
44 Nɛn bo, ni'mɔ ń bonde kí li gu, kimɛ uyo wà na maaleh ki teh Unil ya Bijɛ li baa ní nnɔ, u ya yo nɛ u li baa ní.»

Utonsɔnl wà mɔn nin wà bre ya gbɛr
(Luk 12:41-48)

45 «U lɛ tonsɔnl ba nɛ ŋmɔbe mibɛnm u'cɛnbaa du u'bo? Wɔn si: wà ya cɛnbaa de' wɔ ticiɛnt wɔ ń li likeh u'den yaab, kí li loh bɛ tijier uyo wà nĭ kpɛ nɛ.
46 Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa baa' ki laa' u sɔnh lituonl nnɔ li'donbó la, Uwien ya mɔnm li te utonsɔnl bugbɛn bo.
47 N tɔkeh nɛ imàn nɛ, u'cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ ń li likeh u'bont kɛ.
48 Ama utonsɔnl nnɔ bre la, u li maale u'fèl ni kí ye u'cɛnbaa li wuɔke,
49 nɛ kí cin kí li ñih u'tonsɔntɔb, ki pɛ bidɛyib bo, ki jinh, ki ñuh.
50 Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa li baa ní lidaali là nin uyo wà wa maaleh ki teh u li baa ní.
51 U li bien u'gbɛnɛnt cɛɛn kí cère wɔ ń lɛ iñuɔn ilele ya nib li lɛ utudɛre wà nnɔ. Nɛn saan nɛ u li te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.»

25

Bijɛfɛnb piik ya kpɛnjɛnm

1 «Tɔ, Uwien ya bɛl li naan bijɛfɛnb piik bà taa' bi'fr, bɛ ń tĭ tuobe wà ŋmɔbe upiikuɔn nnɔ usɛn bó nɛ.*
2 Bi'ni biŋun yé ijɔr, nɛ biŋun mɔ yé biceknb.
3 Ijɔr nnɔ taa' bi'fr, ka tuke kpɔm.
4 Biceknb nnɔ taa' bi'fr, ki tuke mikpɔm mɔ ki kpaabe.

---

* **24:32** Sufmbɛ donbó ya kɛnkɛnde teh nnɔ nɛ. † **24:33** Bi li fre kí lɛbre *Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'nañuɔn saan ŋɔ* kí yé nà li tien nnɔ ya yo baa' ŋɔ, nĭ li tien nɛ. * **25:1** Uyo bo, *Sufmbɛ ya piikuɔndaali, piicɛ nin u'yul nɛ là tĭ ń jo kí taa u'jɛkpen kí tĭ kuɔn.

5 Piicɛ nnɔ wuɔke' ma nnɔ, migùɔnm cuo' bɛ nɛ bi gùɔn'.
6 «Kuyɔku ya siik, nɛ bi cii' bi wuureh ufaa bo ki teh: ‹Liike mɛn, piicɛ nɛkn' ní ŋɔ. Ñɛ mɛn kí tuobe wɔ usɛn bó.›
7 Nɛ bijɛfɛ̀nb piik nnɔ kɛ finde', ki bondeh bi'fr.
8 Nɛn saan nɛ ijɔr iŋun nnɔ tɔke' biceknb biŋun nnɔ ki ye: ‹Pu tɛ mɛn mikpɔm, ti'fr benh yɛ̀ ń kpiin nɛ.›
9 Nɛ biceknb nnɔ ye: ‹Nĩ yé fɛnm! Ti'kpɔm ŋa ń baa tinbi nin ninbi kɛ. Li joh mɛn bà kuɔreh mikpɔm saan kí tĩ dɛ.›
10 Bi bure' bɛ ń tĩ dɛ, nɛ piicɛ baa' ní. Nɛ biceknb biŋun bà bonde' nnɔ paan' piicɛ nnɔ bo, ki kɔn' bi teh nà saan upiikuɔn nnɔ, nɛ bi pĩin'.
11 «Tɔ, ijɔr nnɔ mɔ lá baa' ní, nɛ ki ye: ‹Cɛnbaa, Cɛnbaa, pĩire tí kɔ.›
12 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: ‹N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ma bɛn nɛ.›
13 «Nɛn bo, la gɔh mɛn! Kimɛ na bɛn lidaali là bii uyo wà nɛ.»

Bitonsɔnb bita ya kpɛnjɛnm (Luk 19:11-27)

14 «*Uwien ya bɛl tí naan ujɛ wà joh usɛn, ki yin' u'tonsɔnb ki taa' u'faal ki de' bɛ nnɔ nɛ.
15 U taa' milikbim itur iŋun ki de' uba, ki taa' itur ile ki de' utɔ, ki taa' liturl liba ki de' utɔ mɔ. U de' bi'kɛ bi li fre kí sɔn ma bo nɛ, nɛ ki pɔk ki siere' ki bure'.
16 Wà teke' itur iŋun nnɔ, i ya tàan bo nɛ u tien' ukpenkpende, ki laa' kpɛle itur iŋun ki pukn'.
17 Wà teke' itur ile nnɔ mɔ tien' ukpenkpende ki laa' kpɛle itur ile ki pukn'.
18 Ama wà teke' liturl liba nnɔ jon' ki tĩ gbin' kubùoku, nɛ ki taa' u'cɛnbaa ya likbim nnɔ ki subn'.
19 «Nì tete, nɛ bitonsɔnb nnɔ ya cɛnbaa lá liɛbe' ní, ki yíe wɔ ń bɛnde u'faal kpɛ ma bi'saan.
20 Nɛ utonsɔnl wà là teke' itur iŋun nnɔ tuke' ní, itur iŋun ki pukn', ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, a là de' nni itur iŋun nɛ. Liike, n'mɔ tien' ukpenkpende ki laa' kpɛle itur iŋun ki pukn', yin sɔ.›
21 Nɛ u'cɛnbaa ye: ‹Nĩ mɔn, a yé utonsɔnmɔnmɔn nɛ, ki sɔn' lituonl mɔnmɔnm. A tien' mɔnmɔnm tibont tà waa ni. N li tien ŋɛ tibont tà yɛbe ya ciɛn. Dɛn kí li poknh nin nni.›
22 Nɛ utonsɔnl wà là teke' itur ile nnɔ mɔ tuke' ní, ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, a là de' nni itur ile nɛ. Liike, n'mɔ tien' ukpenkpende ki laa' kpɛle itur ile ki pukn', yin sɔ.›
23 Nɛ u'cɛnbaa ye: ‹Nĩ mɔn, a yé utonsɔnmɔnmɔn nɛ, ki sɔn' lituonl mɔnmɔnm. A tien' mɔnmɔnm tibont tà waa ni. N li tien ŋɛ tibont tà yɛbe ya ciɛn. Dɛn kí li poknh nin nni.›
24 Nɛ utonsɔnl wà là teke' liturl liba nnɔ mɔ tuke' ní, ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, n bɛn a'bó a'gbɛr faa nɛ. Ŋa bule' nà saan la, a ceh nɛn saan nɛ. Ŋa cokn' nà saan la, a woreh nɛn saan nɛ.
25 Nɛn nɛ cère' n sɛn' bujɛwaanbu, ki taa' a'likbim, ki gbin' kubùoku ki subn'. Liike, a'likbim sɔ.›
26 Nɛ u'cɛnbaa ye: ‹Utonsɔnbiɛrɔ sin, ukpaayuon sin, a len' ki ye a bɛn n'bó, ki ye ma bule' nà saan la, n ceh nɛn saan nɛ, ma cokn' nà saan la, n woreh nɛn saan nɛ.
27 A bɛn nnɔ ma nnɔ, bɛ tien' ŋa nín taa' n'likbim ki tĩ ble' banki ŋɔ n lá baa ní la, ń lɛ n'likbim nin kpɛle kí pukn-i?›
28 Nɛ ki ye: ‹Fie mɛn u'turl liba nnɔ, kí taa kí pukn wà ŋmɔbe itur piik nnɔ.
29 Kimɛ wà kɛ ŋmɔbe la, bi li pukn wɔn nɛ, wɔ ń li ŋmɔbe ki gbien'. Wà ŋa ŋmɔbe la, bi li tonde kí fie u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.
30 Utonsɔnbiɛrɔ wuɔ wɔn, wa ŋmɔbe kpɛle; ñɛn wɔ mɛn kí tĩ wiɛ saali licinñunl ni. Nɛn saan nɛ u li te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñɔgbɛn.› »

Unil ya Bijɛ li bu binib tibuur

31 «*Unil ya Bijɛ li baa ní, ki li tɔke nin Uwien ya tondb kɛ. U ya yo nɛ u li ŋmɔbe ukpiɛke
ki gbien', kí kɛ̀le u'bɛrbiɛk bo tɛn ubɛrciɛn.
32 Bi li taan uŋɛndun ya nib kɛ u'nun bó, nɛ wɔ ń bore bɛ tɛn upekpaal boreh ipe nin
iwɔ̀b ma bo,
33 kí taa ipe kí jon n'nɔjie bó, kí taa iwɔ̀b kí jon u'nɔgɛn bó.
34 Nɛn saan nɛ ubɛrciɛn li tɔke bà te u'nɔjie bó nnɔ kí ye: ‹Ninbi bà n'Baa tien' nɛ u'mɔnm
nnɔ, dɛn mɛn kí lá ji libɛl là u là bonde' lɛ̀ ki ble' nɛ haali uŋɛndun ya cincinm nnɔ.
35 Kimɛ mikònm là cuo' nni, nɛ ni de' nni tijier n jin'. Uñuñun là cuo' nni, nɛ ni de' nni
miñunm n ñun'. N là yé ucaan, nɛ ni teke' nni.
36 N là te liñil, nɛ ni de' nni tiwɛngolkaar n gole'. N là bun, nɛ ni baa' ki lá fuonde' nni.
N là te lipɛkl ni, nɛ ni baa' n'saan.›
37 Nɛ binimɔ̀nb nnɔ li niire nni kí ye: ‹Yonbdaan, u lɛ yo ba nɛ ti là laa' ŋɛ mikònm
ŋmɔbe ŋɛ, ti de' ŋɛ a jin'-i? Ki laa' ŋɛ uñuñun ŋmɔbe ŋɛ, ti de' ŋɛ a ñun'-i?
38 Ki laa' ŋɛ a yé ucaan, ti teke' ŋɛ? Ki laa' ŋɛ a te liñil, ti de' ŋɛ tiwɛngolkaar a gole'?
39 Ki laa' ŋɛ a bun bii a te lipɛkl ni, ti baa' ki lá fuonde' ŋɛ?›
40 Nɛ ubɛrciɛn li jiin bɛ kí ye: ‹N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni là tien' nnɔ ki de' n'yaab ibaan nnɔ
ma nnɔ, ni tien' ki de' min nɛ.›
41 «Nɛ kí tɔke bà te n'nɔgɛn bó nnɔ kí ye: ‹Ninbi bà Uwien wiɛ' nɛ miŋùum nnɔ, jɛnde
mɛn n'saan, kí tĭ kɔ Uwien sɛ̀re' umu wà wa ń kpiin, ki ble' usɛnpol nin u'tondb nnɔ ni.
42 Kimɛ mikònm là cuo' nni, nɛ na de' nni jier n jin'. Uñuñun là cuo' nni, nɛ na de' nni
ñunm n ñun'.
43 N là yé ucaan, nɛ na teke' nni. N là te liñil, nɛ na de' nni wɛngolkaar n gole'. N là bun
bii n là te lipɛkl ni, nɛ na baa' ki lá fuonde' nni.›
44 Nɛ bi'mɔ li niire nni kí ye: ‹Yonbdaan, u lɛ yo ba nɛ ti là laa' ŋɛ, mikònm ŋmɔbe ŋɛ bii
uñuñun ŋmɔbe ŋɛ bii a yé ucaan bii a te liñil bii a bun bii a te lipɛkl ni, nɛ ta tore' ŋɛ?›
45 Nɛ n li jiin bi'mɔ kí ye: ‹N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, na là tore' n'yaab ibaan nnɔ ma nnɔ, na
tore' min nɛ.›
46 Bi li lɛ utudɛre wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ama binimɔ̀nb nnɔ bɛn li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe
gbenm nɛ.»

26

Bi kpaan' iyɛ bɛ ń ku Yesu
(Mark 14:1-2; Luk 22:1-2; San 11:45-53)

1 Uyo wà *Yesu len' ni'kɛ ki tĭ gben' nnɔ nɛ ki tɔke' u'panpaankaab ki ye:
2 «Ni bɛn ki ye iwien ile gɛ̀bre' la, tinbi Sufmbɛ li jele ti'Pak ya nacenku. U ya yo nɛ bi li
taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn binib, bɛ ń tĭ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.»
3 Tɔ, bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb taan' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Kayif den u luo bo
4 ki kpaan' iyɛ ki ye bi li bɔle nɛ kí cuo Yesu, kí ku wɔ.
5 Nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ti la cuo wɔ mɛn kunacenku nnɔ ya yo. Ti cuo' wɔ u ya yo la,
udu ya nib li kpre.»

Upii uba wule' Yesu ya yul bo lɛfina
(Mark 14:3-9; San 12:1-8)

6 *Yesu là te Betani ya du ni, Simɔn, ujend den.
7 U jinh uyo wà nnɔ nɛ upii uba kɔn' ní ki tuke lɛfina uba u'daaku faa cɛɛn alabaat* ya
dingl ni, bi yih lɛfina nnɔ naar. Upii nnɔ taa' lɛfina nnɔ kɛ ki wuwule' *Yesu ya yul bo.
8 U'panpaankaab laa' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'benku ni ben', nɛ bi ye: «Bɛ tien' u ñɛ̀nde' lɛfina
wuɔ nɔ?
9 Ti bi li fre kí kuɔre wɔ kí lɛ ilike yĭ ń li yɛbe kí taa kí de bijiinb-a!»

* **26:7** *Alabaat* yé litɛnl liba ya bol nɛ li'daaku faa cɛɛn.

10 *Yesu bɛnde' bi lienh nà bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni ŋaabeh upii wuɔ ya yɛnm nɔ nnɔ? U tien' nni nà mɔn nɛ.
11 Bijiinb lì li te ni'saan uyo kɛ nɛ; ama min ŋa ń li te ni'saan uyo kɛ.
12 U taa' lɛfina wuɔ ki wule' n'gbɛnɛnt bo ma nnɔ, u bonde' n'subm nɛ.
13 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, bi li kpaande tigbɛmɔnmɔnt tuu uŋɛndun ni nà saan kɛ nnɔ, bi li len u tien' nà nɔ bó, ŋɔ binib ń li tiɛn u'bó.»

Sudas yie wɔ ń kuɔre Yesu
(Mark 14:10-11; Luk 22:3-6)
14 *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt nnɔ jon' *bitɔtuɔrciɛnb saan,
15 ki tì niire' bɛ ki ye: «N taa' *Yesu ki ŋukn' nɛ la, ni li de nni ba?» Nɛ bi kaan' ilike ya kur pita ki de' wɔ.
16 Nɛn daali nɛ u cin' ki nuunh u li ñɛ isɛn yà kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Pak ya nacenku
(Mark 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; San 13:21-30)
17 Kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya nacenku ya cincindaali, nɛ *Yesu ya panpaankaab nɛkn' wɔ ki niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ŋɛ Pak ya nacenku ya jier lɛ saan-i?»
18 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ní jo udu bó udaan uba saan, kí tì tɔke wɔ ki ye: ‹Ti'Cɛnbaa ye u'yo baa'-a, wɔn nin u'panpaankaab li baa kí lá ji Pak ya nacenku ya jier a ya den nɛ.› »
19 Nɛ u'panpaankaab tien' u tɔke' bɛ ma bo, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.
20 Nì juɔre' nɛ *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ kèle' ki jinh.
21 Bi jinh uyo wà nnɔ, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imòn nɛ, ni'ni uba li kuɔre nni.»
22 Bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi'kɛ niireh wɔ jɛjɛ ki teh: «Yonbdaan, n teh min ŋa ñí-a?»
23 Nɛ u ye: «Min nin wà taan' ki paan' lisɛnl ni nɔ nɛ li kuɔre nni.
24 Unil ya Bijɛ li kpo tɛn nì kɛle' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ma bo nnɔ nɛ. Ama unil wà li kuɔre wɔ nnɔ, nì bre udaan bo. Ba bi maa' wɔ mɔnɔn la, nì bi li tu.»
25 Nɛ Sudas wà li kuɔre wɔ nnɔ mɔ niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, n teh min ŋa ñí-a?» Nɛ *Yesu ye: «A ye nnɔ.»

Yonbdaan ya jier
(Mark 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korɛnt 11:23-25)
26 Bi te ki jinh tijier ma nnɔ, nɛ *Yesu yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' bɛ, ki ye: «Teke mɛn kí ŋmɔn, nà sɔ yé n'gbɛnɛnt.»
27 Nɛ ki taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ki taa' ki de' bɛ, ki ye: «Ni'kɛ ń ñu mɛn,
28 nà sɔ yé n'sèm. Mɛn nɛ wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtieku. Mì li puube binib bà yɛbe ya kpɛle bo ŋɔ Uwien ń fère bɛ bi'biɛre.
29 N tɔkeh nɛ nɛ, ma ji li faa kí ñu daam†, haali kí tì baa lidaali là min nin ninbi li liɛbe kí taan kí ñu mè midɛfènm n'Baa ya bɛl ni.»
30 Bi gɛn' Uwien ya yuon ki gben', nɛ ki ñɛn' ki don' Olifi ya siin ya juɔl bo.

Yesu tɔke' Piɛr ki ye u li niɛ kí ye wa bɛn wɔ
(Mark 14:27-31; Luk 22:31-34; San 13:36-38)
31 Tɔ, *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Kuñɔnku kuu nɔ, nà li tu nni nnɔ li cère ni'kɛ ń sɛn kí dàan nni, kimɛ nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹N li ku upekpaal, nɛ upepɛke kɛ ń yɛre.›
32 Ama uyo wà n li mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ, n li liere nɛ kí jo Galile.»
33 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Nà li tu ŋɛ nnɔ li cère bi'kɛ ń sɛn kí dàan ŋɛ mɔnɔn la, min ŋa ń sɛn kí dàan ŋɛ fiebu.»
34 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh ŋɛ imòn nɛ, kuñɔnku kuu, a li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ.»

† **26:29** *Midaam* nnɔ yé isibii ya daam mà bi yih mè fɛn nnɔ nɛ.

35 Nɛ Piɛr ye: «Haali bi li ku min nin sin kɛ mɔnɔn la, ma ń niɛ kí ye ma bɛn ŋɛ.» Nɛ
u'panpaankaab kɛ mɔ len' nnɔ.

Yesu kàare' niba saan bi yih nɛ̀ Gɛtsemani
(Mark 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' niba saan, bi yih nɛ̀ Gɛtsemani. Nɛ u tɔke' bɛ ki
ye: «Juore mɛn niɛ saan, ń jɛnde kí tĭ kàare.»
37 Nɛ ki taa' Piɛr nin Sebede ya bijiɛb bile ki bure'. Bujɛwaanbu cin' ki kɔh wɔ nɛ u'yɛnm
saah,
38 nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'yɛnm saa' ki tĭ kɛnde' tɛn mikuum nɛ benh nin nni. Ni'mɔ ń
juore niɛ saan, ki la gɔh.»
39 U jɛnde' waamu, nɛ ki pùon', ki kàareh ki teh: «O, n'Baa, nĭ tuo' la, á cère ijɛnd yiɛ ń
jɛnde nni. Ama la cère nɛ̀ ń li yé min yíe ma bo, cère nɛ̀ ń li yé sin yíe ma bo.»
40 U liɛbe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi dɔ ki gɔh nɛ, nɛ u tɔke' Piɛr ki ye:
«O! Na ń fre kí la gùɔn kukurku kuba mɔnɔn-ii?
41 La gɔh mɛn, kí li kàareh ŋɔ ki la lu biikm ni. Ni'yɛnm yíe, ama mituɔm nɛ pɔre' nɛ.»
42 Nɛ ki tí jɛnde' waamu, ki kàare' nle bo ki ye: «O, n'Baa, na ń tuo á jɛnde n'saan ijɛnd
yiɛ nɔ la, cère a'yíem ń tien.»
43 U tí liɛbe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi tí gɔh nɛ, kimɛ migùɔnm nɛ
ñɔ̀nde' bɛ.
44 Nɛ u dàan' bɛ, ki tí jɛnde' waamu, nɛ ki kàare' nta bo nin i ya ñɔbonbaab.
45 U tí liɛbe' ní u'panpaankaab nnɔ saan, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni biɛ ki fuoreh nɛ ki gɔh-a!
Uyo nɛkn' ní ŋɔ! Bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn bibiɛrdɛnb.
46 Fii mɛn tí jo. Liike mɛn, wà kuɔre' nni nnɔ nɛkn' ní ŋɔ.»

Yesu ya cuom
(Mark 14:43-50; Luk 22:47-53; San 18:3-12)

47 U laan biɛ ki lienh nɛ Sudas u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ya uba baa' ní nin
linigociɛnl bi tuke mujusiemu nin ilɛnbɛn. Bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb nɛ sɔn' bɛ
ní.
48 Sudas wà kuɔre' *Yesu nnɔ tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni lá laa' n jon' ki tĭ lɔkn' wà la,
wɔn nínɔ, ní cuo wɔ.»
49 U pɔk ki cuon' ki nɛkn' Yesu, nɛ ki ye: «Cɛnbaa, n fuondeh ŋɛ,» nɛ ki lɔkn' wɔ.
50 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N'jɔ, tien a baa' á tien nà.»
Nɛn saan nɛ binib nnɔ nɛkn' ki lá cuo' Yesu.
51 Bà te Yesu saan nnɔ ya uba nère' u'jusiek ki gɛ' ki paare' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya
tonsɔnl uba ya tubl.
52 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «jiin a'jusiek nnɔ kí cùɔn ki'tuɔku ni, kimɛ wà kɛ kuuleh nin
kijusiek la, kijusiek nɛ li ku u'mɔ.
53 Ŋa bɛn ki ye n miɛ' n'Baa Uwien la, u li sɔn ní u'tondb icɛk icɛk piik nin ile n'saan
fɛnfɛnnɔ-ɔɔ?‡
54 N tien' nnɔ la, nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ li tien mila kí tien-i?»
55 Nɛn saan nɛ u tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilɛnbɛn ní lá cuo nni
tɛn n yé udukond nɛ-a! N là kaah idaan kɛ *Uwien ya duku ya luo bo ki wɔknh binib, nɛ
na cuo' nni u ya yo.
56 Nɛn kɛ tien' ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' nà *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ̀ ń tien
nɛ.»
Nɛn saan nɛ u'panpaankaab kɛ sɛn' ki dàan' wɔ.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Yesu tibuur
(Mark 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; San 18:13-14, 19-24)

‡ **26:53** Erom ya sojacɛkl liba ya sojambɛ là li baa tɛn itur iluob.

57 Binib bà cuo' *Yesu nnɔ taa' wɔ ki jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Kayif den, *Yiko ya
wɔnwɔknb nin Sufmbɛ ya ciɛnb taan' nà saan nnɔ.
58 Piɛr pɛ *Yesu bo, ki te fɔnfɔkm, ki tĭ baa' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn den nɛ ki kɔn' ki tĭ kɛ̀le'
biguguurb saan, wɔ ń liike nĭ li gben ma bo.
59 Bitɔtuɔrciɛnb nin tibuur ya cɛkl yaab kɛ nuunh bi li dule kutonnɛnku kùa bo kí biin
Yesu ŋɔ kí ku wɔ nɛ.
60 Nin binib baa' ki lá nɛn' u'bo kutonnɛnku ki yɛbe ma kɛ nnɔ, ba laa' u'biil. Mifɔfɔrm
nɛ biñɔŋmaadɛnb bile baa'
61 ki lá len' ki ye: «Ujɛ wuɔ len' ki ye: ‹N li fre kí bere Uwien ya duku, kí liɛbe kí mɛ kù
iwien ita.› »
62 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn fii' ki sere', ki tɔke' *Yesu ki ye: «Ŋa ń len kí jiin-ii? Ŋa ŋmɔbe
tuba á len kí jiin binib bà biindeh ŋɛ nɔ-ɔɔ?»
63 *Yesu ŋmin, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tɔke' wɔ ki ye: «Uwien wà fuobe ya yel bo, a yé
Uwien ya NigɛndkɛKristo, ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ la, tɔke tɛ.»
64 Nɛ *Yesu ye: «Sin nɛ ye nnɔ. Ama n tɔkeh nɛ nɛ, kí ñɛ fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh, ni li lɛ
Unil ya Bijɛ kɛ Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya jie bó, ki li lɛ wɔ titɛwɔlgbɔnt ni paaki bó, u
we ní.»
65 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn kɛre' wɔn bugbɛn ya liɛrl,§ nɛ ki ye: «U
suke' Uwien nɛ. Ta ji nuunh mɔ̀nkunl. Ni cii' u suke' Uwien ma bo.
66 Ni maaleh mila?» Nɛ bi ye: «U kpɛ mikuum nɛ.»
67 Nɛn saan nɛ bi cɛreh u'nun bó tiñinsɛnt, ki kureh wɔ, nɛ bitɔb mɔ kpɔ̀breh wɔ itɛnpɛ,
68 ki tɔkeh wɔ ki teh: «A yé Uwien ya NigɛndkɛKristo la, bukre wà ñi' ŋɛ.»

Piɛr niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Mark 14:66-72; Luk 22:56-62; San 18:15-18, 25-27)

69 Tɔ, Piɛr kɛ uluo bo, nɛ upiitonsɔnl uba baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «A'mɔ là te nin Galile
ya *Yesu wuɔ nɛ.»
70 Nɛ Piɛr niɛ' bi'kɛ ya nun bó ki ye: «Ma bɛn a ye á ye bà.»
71 U joh bunañɔjɛbu bó, nɛ upiitonsɔntɔ laa' wɔ, ki tɔke' binib bà te ni'saan nnɔ ki ye:
«Ujɛ wuɔ mɔ là te nin Nasarɛt ya *Yesu nɛ.»
72 Nɛ u tí niɛ' ki pole' ki ye: «Ma bɛn ujɛ bugbɛn.»
73 Nĭ pukn' waamu, nɛ binib bà te ni'saan nnɔ baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Nì yé imɔ̀n nɛ,
a'mɔ yé *Yesu yaab ya uba nɛ; a'lenm nɛ wɔngeh a yé nà bó yɔ.»
74 Nɛ Piɛr cin' ki niɛh ki poleh ki teh «Ma bɛn ujɛ wuɔ nɔ. N nɛn' la, Uwien la dàan nni.»
Nɛ ukuojɛ pɔk ki muɔ' i ya tàan bo.
75 Nɛn saan nɛ Piɛr tiɛre' *Yesu bi tɔke' wɔ ma ki ye: «A li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni
nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ nnɔ.» Nɛ ki ñɛn' saali, ki tĭ muɔ' ki gbiɛnde' cɛɛn.

27

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur
(Mark 15:1; Luk 23:1-2; San 18:28-32)

1 Nĭ faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb kɛ kɛ̀le' ki bonde' ki
liike' bi li tien ma kí ku Yesu.
2 Bi lòle' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki tĭ ŋukn' gobina Pilat.

Sudas kpo' ma bo
(Itùon 1:18-19)

3 Tɔ, Sudas wà kuɔre' *Yesu nnɔ laa' bi bun' *Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum ma nnɔ,
u'yɛnm ŋaabe' ki gbien', nɛ u jiin' ilike ya kur pita nnɔ, wɔ ń tĭ de bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ
ya ciɛnb,

§ **26:65** Sufmbɛ bo kí *kɛre* liliɛrl ya tingi si: unil ya benku ni ben' bii u te uyɛnsaa ni nɛ.

4 nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «N bii' nɛ. N kuɔre' unil wà ŋa ŋmɔbe biil nɛ.» Nɛ bi ye: «Na yé ti ya
gbɛr, a'yaar nínɔ.»
5 Nɛ u taa' ilike ya kur nnɔ ki wiɛ' Uwien ya duku ni, ki siere', nɛ ki jon' ki tĭ jɔn' u'ba.
6 Tɔ, bitɔtuɔrciɛnb gèngènde' ilike ya kur nnɔ, nɛ ki ye: «Nì yé misèm ya like nɛ. Ti'yiko
ŋa ń tuo tí taa yĭ kí kpĭen Uwien ya duku ya liklɛkl ni.»
7 Bi gbiere' ki liike' bi li tien yĭ ma, nɛ ki taa' yĭ ki dɛ' umaar ya kpàabu, bɛ ń li subeh
bicɛnb.
8 Nɛn bo nɛ bi yih ni'saan «Misèm ya kpàabu» haali nin fɛnfɛnnɔ.
9 Nĭ tien' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Seremi là len' ma ki ye: «Bi taa' ilike ya kur pita nɛ;
Israyɛl yaab là kpaan' udaan ya daaku ubiɛn wà nnɔ,
10 nɛ ki dɛ' umaar ya kpàabu. Yonbdaan là tɔke' nni ki ye nnɔ nɛ.»

Pilat bun' Yesu tibuur
(Mark 15:2-5; Luk 23:3-5; San 18:33-38)

11 *Yesu se gobina Pilat ya nun bó, nɛ u niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?»
Nɛ Yesu jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye nnɔ.»
12 Bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb biindeh Yesu, ama wa len' tuba.
13 Nɛ Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Ŋa ciih bi biindeh ŋɛ mibiinm mà kɛ ya bol-ii?»
14 Ama *Yesu ŋa jiin' wɔ ñɔbonl liba mɔnɔn. Nɛn nɛ cuo' wɔ miyɔkm cɛɛn.

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum
(Mark 15:6-15; Luk 23:13-25; San 18:39-19:16)

15 Sufmbɛ ya Pak ya nacenku kɛ nacenku ya yo la, Pilat tĭ ń ñɛn lipɛkl ya nil wà linigol
yíe wɔ nɛ kí wiɛ.
16 U ya yo ki laa' unil uba te lipɛkl ni u'yel kpére', bi yih wɔ *Yesu Barabas.
17 Linigol taan' ma nnɔ, nɛ Pilat niire' lɛ̀ ki ye: «Ni yíe ń ñɛn ŋmɛ lipɛkl ni? *Yesu Barabas
bii *Yesu wà bi yih wɔ *Kristo nnɔ?»
18 Pilat niire' nnɔ, kimɛ u bɛn ki ye bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb ŋmɔbe kinɛnk nɛ
*Yesu bo. Nɛn nɛ cère' bi taa' wɔ ki lá ŋukn' wɔ.
19 Uyo wà Pilat kɛ ki buh *Yesu tibuur nnɔ, nɛ u'po sɔn' ki tɔke' wɔ ki ye: «La taa a'gbɛr
kí kuɔn ujɛ wà ŋa ŋmɔbe biil nɔ ya gbɛr ni. Kimɛ ujɛ bugbɛn bo, n dɛkn' tidɛknt kuñɔnku
kuu tù wiɛbe nni cɛɛn.»
20 Ama bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb sure' linigol nnɔ ki ye lɛ ń tɔke Pilat wɔ ń wiɛ
bɛ Barabas, kí ku Yesu.
21 Nɛ Pilat tí niire' bɛ ki ye: «Bijɛb bile biɛ ni, ni yíe ń wiɛ u la?» Nɛ bi ye: «Wiɛ Barabas.»
22 Nɛ Pilat niire' bɛ ki ye: «Nnɔ la, *Yesu wà bi yih wɔ *Kristo nnɔ, n li tien wɔ mila?» Nɛ
bi'kɛ ye: «Bɛ ń kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.»
23 Nɛ u tí niire' bɛ ki ye: «U tén ki bii' li lɛ biil nɛ?» Nɛ bi tùɔreh ki wuureh ki gbiekeh ki
teh: «Bɛ ń kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.»
24 Pilat laa' wa ń fre kí tien niba, bi kpireh ki joh nɛ, nɛ u taa' miñunm, ki nire' bi'nun
bó, nɛ ki ye: «Ma te ujɛ wuɔ ya kuum ni. Nĭ yé ni ya gbɛr nɛ.»
25 Nɛ bi'kɛ ye: «Cère u'kuum ń li yé tinbi nin ti'bumu ya gbɛr.»
26 Pilat wiɛ' bɛ Barabas, ki cère' u'sojambɛ ñi' *Yesu inalɛbe, nɛ u taa' wɔ ki de' bɛ bɛ ń
tĭ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.

Sojambɛ lɛh Yesu
(Mark 15:16-20; San 19:2-3)

27 Tɔ, Pilat ya sojambɛ nnɔ taa' *Yesu ki kɔn' Pilat den uluo bo, nɛ ki taan' bi'cɛkl ya
sojambɛ kɛ, ki guɔn' ki linde' wɔ,
28 ki gore' wɔ, nɛ ki taa' kuliɛrmónmónku kuba ki goln' wɔ,
29 ki taa' ikonkon ki lònlòn' uyukpɛkpiɛ ki kpɛle' u'yul, ki taa' lilɛnbɛnl ki ŋukn' u'nɔjie
ni, nɛ ki gbaandeh u'nun bó, ki lɛh wɔ ki teh: «Sufmbɛ ya bɛrɔ, ti fuondeh ŋɛ-a!»

30 Nɛ ki cɛreh u'bo tiñinsɛnt, ki taah lilɛnbɛnl nnɔ ki kpaakeh u'yul bo.
31 Bi lɛ̀' wɔ ki tĭ gben', nɛ ki gore' kuliɛrmɔ́nmɔ́nku nnɔ, ki taa' u'wɛngolkaar ki jiin' ki goln' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki bure' bɛ ń tĭ kpɛ udɔpɔnpɔn bo.

Bi kpɛ' Yesu udɔpɔnpɔn bo
(Mark 15:21-32; Luk 23:26-43; San 19:17-27)

32 Bi tĭ ñɛh udu ni ma nnɔ, nɛ ki cende' ujɛ uba bi yih wɔ Simɔn, u yé Sirɛnn ya du ya nil nɛ. Bi cuo' ujɛ bugbɛn ki wɔbn' wɔ, wɔ ń tuke *Yesu ya dɔpɔnpɔn.
33 Bi tĭ baa' niba saan, bi yih nɛ̀ Golgota, ni'tingi si: «Kuyukpɔbku ya Bùol.»
34 Nɛ ki taa' midaam mà cuuke' nà to kɛrkɛri ki de' Yesu, ki ye wɔ ń ñu. U lèn', nɛ ki yĭe' ka ñun'.
35 Sojambɛ nnɔ kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo. Nɛ ki taa' u'wɛngolkaar ki fùɔre' imúɔn ki gbiire' tù,
36 nɛ ki kɛ ni'saan ki gu wɔ.
37 Bi là kɛle' nà cère' bi kpɛ' wɔ nnɔ ki tɛbn' u'dɔpɔnpɔn bo u'yul bó. Bi là kɛle' ki ye: «Sufmbɛ ya bɛr *Yesu sɔ nɔ.»
38 Bi kpɛ' idukond ile mɔ u'saan idɔpɔnpɔn bo, bi kpɛ' uba u'nɔjie bó, ki kpɛ' u'tɔ u'nɔgɛn bó.
39 Binib bà gɛ̀breh ni'saan nnɔ sukreh wɔ ki gònbeh iyul ki tɔkeh wɔ
40 ki teh: «Sin wà ye a li bere Uwien ya duku kí liɛbe kí mɛ kù iwien ita nnɔ, ŋmiɛn a'ba-a! A yé Uwien ya Bijɛ la, jiire ní udɔpɔnpɔn wuu bo-a!»
41 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Yiko ya wɔnwɔknb nin Sufmbɛ ya ciɛnb mɔ lɛh wɔ ki teh:
42 «U ŋmiɛn' binitɔb nɛ, ka ń fre kí ŋmiɛn u'ba-a! U yé Israyɛl yaab ya bɛr la, wɔ ń jiire ní udɔpɔnpɔn wuu bo fɛnfɛnnɔ, ŋɔ tí teke wɔ kí ji.
43 U du Uwien bo nɛ, ki tɔke' ki ye u yé Uwien ya Bijɛ. Uwien yíe wɔ la, wɔ ń ŋmiɛn wɔ fɛnfɛnnɔ.»
44 Nɛ idukond yà bi kpɛ' yɛ̀ u'saan idɔpɔnpɔn bo nnɔ mɔ sukreh wɔ nnɔ.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo
(Mark 15:33-41; Luk 23:44-49; San 19:28-30)

45 Tɔ, kuwensiiku ya yo nɛ nĭ ci' ki bĭike' utingbɛn kɛ bo ki tĭ baa' kutaajuɔku tikur tuta ya yo.
46 Nĭ tuoh tikur tuta ya yo nɛ *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «Eli, Eli, lama sabaktani?» Ni'tingi si: «N'Wien, n'Wien, bɛ tien' a wiɛ' nni?»
47 Binib bà se ni'saan nnɔ ya biba ŋa cii' u wuure' ki ye bà mɔnmɔnm nɛ ki ye: «U lii yih Eli nɛ.»
48 Nɛ bi'ni uba sɛn' i ya tàan bo ki jon' ki tĭ yuure' ticitɔnt, ki lá sèkn' midɛŋmiŋmiikm miba ni, ki taa' ki tuun' lilɛnbɛnl bo, ki tɛnde' ki kòle' u'ñɔbu ki ye wɔ ń muɔre.
49 Nɛ bà sĭen nnɔ ye: «Dàan, tí liike *Eli li baa kí lá ŋmiɛn wɔ bii wa ń baa.»
50 Nɛn saan nɛ *Yesu tí wuure' ufaa bo, nɛ ki kpo'.
51 U ya yo nɛ kukpɛlcɛkpɛkpiɛku kùa bore' Uwien ya duku ni bolm mile nnɔ kɛre' ku'siik ni paaki ki tĭ ci' tingi. Kitink jènge', itɛn yɛyɛkre',
52 ikul bibiire', nɛ Uwien cère' binib bà là pɛ u'sɛn bo ki kpo' nnɔ mɛkre' ki yɛbe.
53 Bi ñɛn' ikul ni, nɛ *Yesu mɛkre' uyo wà bitɛnkpiib ni nnɔ, bi kɔn' Uwien ya du Yerusalɛm ni, ki cère' binib laa' bɛ ki yɛbe.
54 Sojambɛ kobk ya ciɛn nin sojambɛ bà te *Yesu saan ki gu wɔ nnɔ laa' kitink jènge' ma, ki laa' tibont tà kɛ tien' nnɔ, nɛ nĭ cuo' bɛ bujɛwaanbu ki gbien', nɛ bi ye: «Imɔ̀n, ujɛ wuɔ mɔnbe ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ.»
55 Bipiib biba mɔ là te ni'saan ki yɛbe, ki se fɔnfɔkm ki likeh. Bi là ñɛn' haali Galile nɛ ki pɛ u'bo ki toreh wɔ.
56 Bi'ni biba si: Mari Madelɛnn nin Saak nin *Yosɛf ya naa Mari nin Sebede ya bijiɛb ya naa.

Yesu ya subm
(Mark 15:42-47; Luk 23:50-56; San 19:38-42)

57 Nĭ juɔre', nɛ ufàadaan uba baa' ní ki yé Arimate ya nil, bi yih wɔ *Yosɛf. U mɔ là yé
*Yesu ya panpaankɛ nɛ.
58 U jon' Pilat saan ki tĭ tɔke' wɔ ki ye u tuo' la, wɔ ń cèbe wɔ *Yesu ya gbɛnɛnt. Nɛ Pilat
de' usɛn ki ye bɛ ń cèbe wɔ tù.
59 Nɛ *Yosɛf taa' *Yesu ya gbɛnɛnt, ki taa' kukpɛlcɛfènku ki tɛntɛn' tù,
60 ki taa' tù ki tĭ ble' ufɛle uba ni, ki binde' kutɛngbengbenku kuba, ki bĭin' bufɛnañɔbu
nɛ ki bure'. U là cère' bi cube' ufɛle nnɔ kujɔtɛnku kuba ya kɛle ni nɛ ki de' wɔn bugbɛn.
Ba laan là sube' nil len.*
61 Mari Madelɛnn nin Maritɔ nnɔ mɔ là te ni'saan, ki kɛ likul nnɔ ya nun bó.

Sojambɛ gu Yesu ya kul

62 Lidaali là bi bondeh *Saba ya daali nnɔ gèbre', nĭ faa' nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin
*Farisiɛnmbɛ taan' ki jon' Pilat saan,
63 ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti tiɛre' ki ye utonnɛndaan nnɔ là fuobe ma nnɔ, u là ye u
kpo' la, wienta daali u li mɛkre bitɛnkpiib ni.
64 Nɛn bo, cère sojambɛ ń li gu u'kul, ki tĭ baa' wienta daali, ŋɔ u'panpaankaab la baa
kí lá suu kí ñɛn u'gbɛnɛnt, kí tɔke binib kí ye u mɛkre' bitɛnkpiib ni nɛ. Bi tien' nnɔ la, ku
ya tonnɛnfɔrkaaku li cɛn kukpiɛku.»
65 Nɛ Pilat ye: «Sojambɛ sɔ. Li joh mɛn ki tĭ cère bɛ ń li gu u'kul ni yíe ma bo.»
66 Nɛ bi bure' ki tĭ pɔle' ki diɛke' litɛnl là bi likul nnɔ, ki cère' sojambɛ nnɔ gu.

28

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni
(Mark 16:1-10; Luk 24:1-12; San 20:1-10)

1 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa nnɔ, nɛ Mari Madelɛnn nin Maritɔ wɔre' ki
fii' ki jon' bɛ ń tĭ gɔnde likul nnɔ.
2 I ya tàan bo nɛ kitink jènge' ki gbien', nɛ Yonbdaan ya tond uba ñɛn' paaki bó ní, ki lá
biire' litɛnl nnɔ ki binde' lè, ki kèle' li'bo.
3 U windeh tɛn utɛmɛknde, nɛ u'wɛngolkaar pĭen tein.
4 Sojambɛ bà gu likul nnɔ laa' wɔ ma nnɔ, bujɛwaanbu cuo' bɛ cɛɛn. Bi'gbɛnɛnt ŋɔh, nɛ
bi fifike'.
5 Nɛ utond nnɔ tɔke' bipiib nnɔ ki ye: «Ninbi, la fɛnge mɛn. N bɛn ni nuunh *Yesu wà bi
là kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nnɔ nɛ.
6 Wa ji te niɛ saan. U mɛkre' tɛn u là len' ma bo nɛ. Dɛn mɛn, kí liike u là dɔ nà saan.
7 Jo mɛn tonm kí tĭ tɔke u'panpaankaab kí ye u mɛkre', ki liere' bɛ ki bure' Galile bó ŋɔ.
Bi li tĭ lɛ wɔ nɛn bó nɛ. N ŋmɔbe tun nɛ ń tɔke nɛ.»
8 Nɛ bipiib nnɔ pɔk ki siere' likul nnɔ saan; bujɛwaanbu ŋmɔbe bɛ, ama bi'yɛnm mɛn
sɔnge cɛɛn nɛ bi tiinh ki joh bɛ ń tĭ tɔke *Yesu ya panpaankaab Uwien ya tond nnɔ tɔke'
bɛ nà nnɔ.
9 Bi joh ma nnɔ nɛ *Yesu cende' bɛ usɛn ni, ki fuonde' bɛ. Nɛ bi gbaan' u'nintuɔli, ki cuo'
u'tàan ki puke' wɔ.
10 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «La fɛnge mɛn. Li joh mɛn kí tĭ tɔke n'panpaankaab kí ye bɛ ń li
joh Galile. Bi li tĭ lɛ nni nɛn bó nɛ.»

Bi pèn' Sojambɛ ilike bɛ ń tɔke kĭ ye Yesu ŋa mɛkre'

11 Uyo wà bipiib nnɔ joh nnɔ, nɛ sojambɛ bà gu *Yesu ya kul nnɔ ya biba jon' Yerusalɛm,
ki tĭ tɔke' bitɔtuɔrciɛnb bi laa' nà kɛ.
12 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin Sufmbɛ ya ciɛnb taan' ki kèle' ki gbiere', nɛ ki ñɛn' ilike ĭ yɛbe ki
de' sojambɛ nnɔ,

---

* **27:60** Sufmbɛ là subeh bitɛnkpiib nnɔ nɛ.

13 ki tɔke' bɛ ki ye: «Li joh mɛn kí li tɔkeh binib ki teh ni dɔ kuñɔnku ki gɔh, nɛ u'panpaankaab baa' ki lá sun' ki ñɛn' wɔ likul nnɔ ni.
14 Pilat cii' la, tinbi nɛ li duɔn u'yɛnm kí ñɛn nɛ len.»
15 Sojambɛ nnɔ teke' ilike nnɔ, nɛ ki jon' ki tĩ tien' bi tɔke' bɛ ki ye ma bo. Nɛn bo nɛ bi kpaandeh tigbɛr nnɔ Sufmbɛ ni haali nin dinnɔ.

Yesu sɔn' u'panpaankaab uŋɛndun ni ni'kɛ saan
(Mark 16:14-18; Luk 24:36-49; San 20:19-23; Itʉon 1:6-8)
16 Tɔ, *Yesu ya panpaankaab piik nin uba nnɔ jon' Galile ni, lijuɔl là *Yesu là yiɛn' bɛ li'bo nnɔ bo.
17 Bi laa' wɔ ma nnɔ, nɛ ki gbaan' u'nintuɔli ki puke' wɔ. Ama bi'ni biba jieh.
18 Nɛ *Yesu nɛkn' bɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Uwien de' nni mituɔm kɛ paaki nin tingi.
19 Nɛn bo, li joh mɛn inibol kɛ saan, kí tĩ tien bɛ n'panpaankaab, kí sĩi bɛ Uwien ya ñunm, Baa nin Bijɛ nin *Mifuoñaanm ya yel bo,
20 kí wɔkn bɛ bɛ ń li boh n tɔke' nɛ nà kɛ nnɔ. Ní li bɛn kí ye n te ni'saan uyo kɛ kí tĩ baa uŋɛndun ya gbenm.»

Tigbɛmɔnmɔnt tà
Mark
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Mark ŋa yé Yesu ya tondb piik nin bile nnɔ ya uba. Ama u cii' Yesu ya gbɛr Piɛr nin Pɔl saan nɛ, kimɛ u tien' bi'saan ki wuɔke'. U kɛle' kugbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ ya biba ŋa yé Sufmbɛ. Wa kɛle' ku'ni bi maa' Yesu ma bo, ka kɛle' Yesu len' tigbɛr tà nnɔ mɔ nĭ fɔke, ama u tùɔre' ki kɛle' Yesu sɔnsɔn' itùon yà nin u tien' miyɔkm ya bont tà kɛ, ki wuɔn' Yesu buu' biwiɛnb nin wɔn nin Sufmbɛ ya ciɛnb finfinde' ma bo nɛ.

Mark cin' u'gbɔnku ma nnɔ, u wuɔn' ki ye Yesu yé Uwien ya Bijɛ nɛ (1:1), ki tĭ tonde' nin wɔn Yesu, Uwien ya Bijɛ ya kuum udɔpɔnpɔn bo ya gbɛr (15:39).

Bi li fre kí gbiire Mark ya gbɔnku ibɔk ile. Libɔkkpiɛkl cinh liyul 1:1 kí tĭ baa iyul 8:26 nɛ libɔkliel cinh iyul 8:27 kí tĭ baa 16:20. Kugbɔnku kuu ya bɔkkpiɛkl ni (1:1–8:26), Yesu buu' biwiɛnb, ki ŋɔre' isɛnpol binib saan, ki wɔkn' binib Uwien ya gbɛr. Ama wa yíe binib ń bɛnde u yé udaan wà nɛ ka toh binib mɔ ń tɔke u yé udaan wà. Kugbɔnku kuu ya bɔkliel ni (8:27–16:20), Mark yíe wɔ ń wuɔn binib kí ye Yesu yé Uwien ya Bijɛ nɛ. U yé Uwien ya Bijɛ ma nnɔ, nɛ cère' u teh miyɔkm ya bont.

Imàn, Yesu yé Uwien ya Bijɛ nɛ, ama u tuo' ki tien' u'ba unisaal ki tuo' Uwien ya ñɔbu bó, ki jin' ijɛnd ki tĭ kpo' udɔpɔnpɔn bo.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gbɛr
(Matie 3:1-12; Luk 3:1-18; San 1:19-28)

1 *Uwien ya Bijɛ *Yesu Kristo ya gbɛmɔnmɔnt ya cinm.
2 Tù cin' tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là kɛle' ma u'gbɔnku ni ki ye:
«Liike, n li sɔn n'tond wɔ ń liere ŋɛ,
kí lá tùɔre a'sɛn.
3 Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:
‹Tùɔre mɛn Yonbdaan ya sɛn,
kí cubn u'sɛngbɛnmu kí de wɔ.› »
4 Nnɔ nɛ San wà siih binib Uwien ya ñunm baa' ki te kupenpelku ni, ki kpaandeh ki teh: «Lèbre mɛn ni'tetem, ń sĭi nɛ Uwien ya ñunm ŋɔ Uwien ń fère nɛ ni'biɛre.»
5 Nɛ Sude ya tinfɛnm yaab kɛ nin Yerusalɛm yaab kɛ bàareh u'saan ki kpiireh bi'biɛre, nɛ u siih bɛ Uwien ya ñunm Sudɛn ya kpenl ni.
6 San là guo liliɛrl là nnɔ bi taa' ñɔkma ya kobr nɛ ki lòn' lè. U là gbin kugbɔnku ya ningbɛnl nɛ u'ciɛk ni. U là jinh inacu nin tisiir nɛ.
7 U là tɔkeh linigol nnɔ ki teh: «Uba li paan n'puoli bó ní ki ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' nni. Ma kpɛ ń bùɔn kí lore u'tacɛningbɛn.
8 Min taa' miñunm nɛ ki sĭi' nɛ Uwien ya ñunm. Wɔn nɛ lá li cère *Mifuoñaanm ń jiire ní ni'bo.»

San sĭi' Yesu Uwien ya ñunm
(Matie 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Tɔ, i ya dɛn nɛ *Yesu ñɛn' Nasarɛt, udu wà te Galile ya tinfɛnm ni nnɔ ki baa' San saan. Nɛ San sĭi' wɔ Uwien ya ñunm Sudɛn ya kpenl ni.
10 *Yesu ñɛh miñunm ni uyo wà nnɔ nɛ ki laa' kutaaku kɛre', ki laa' *Mifuoñaanm jiinh ní ki naan unɛnjel, ki lá kèle' u'bo.
11 Nɛ uniɛke uba ñɛn' paaki bó ní ki ye: «Sin, a yé n'bijɛ nɛ, n yíe ŋɛ nɛ n'yɛnm sɔnge a'bo.»

Satan biike' Yesu

12 I ya tàan bo, nɛ *Mifuoñaanm taa' *Yesu ki jon' kupenpelku ni.
13 U là tien' len iwien pinan nɛ, nɛ *Satan bĭkreh wɔ. U te nin kumuɔku ni ya wɛnt nɛ, nɛ Uwien ya tondb toreh wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni

14 Tɔ, nĭ tete nɛ bi lá cuo' San ki pɛkn'. Ni ya puoli bó nɛ *Yesu jon' Galile ki tĭ kpaandeh Uwien ya gbɛmɔnmɔnt,
15 ki teh: «Uyo baa'-a! Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ. Lèbre mɛn ni'tetem, kí teke tigbɛmɔnmɔnt kí ji.»

Yesu yin' bijɛnbɛb binan bɛ ń paan u'bo
(Matie 4:18-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

16 *Yesu cuonh ki kpàakeh Galile ya ñunciɛnm, nɛ ki laa' Simɔn nin u'ninjɛ Andre te ki wiɛnh bubɛbu. Bi là yé bijɛnbɛb nɛ.
17 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Paan mɛn n'bo ní, ŋɔ ń cère ní li taakeh binib ki dienh nni.»
18 Bi dàan' bi'bàan i ya tàan bo, nɛ ki paan' u'bo.
19 U jɛnde' waamu ki pukn', nɛ ki tí laa' Sebede ya bijiɛb Saak nin u'ninjɛ San te bi'ñɛrbu ni, ki tùɔreh bi'bàan.
20 *Yesu yin' bɛ i ya tàan bo nɛ bi dàan' bi'baa Sebede nin u'tonsɔnb buñɛrbu nnɔ ni, ki paan' u'bo.

Yesu ŋɔre' usɛnpol ujɛ uba saan
(Luk 4:31-37)

21 Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' Kapɛrnawum ya du ni. *Saba ya daali nɛ *Yesu kɔn' bi'taanl ya duku ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr.
22 Nĭ cuo' binib bà cengeh u'bó nnɔ miyɔkm cɛɛn, kimɛ wa wɔknh bɛ tɛn *Yiko ya wɔnwɔknb wɔknh ma bo, u wɔknh bɛ tɛn unil wà du u wɔknh nà bo nɛ.
23 Ujɛ uba mɔ là te *Sufmbɛ ya taanl ya duku nnɔ ni usɛnpol ŋaake wɔ, nɛ u wuure'
24 ki ye: «Nasarɛt ya Yesu, tinbi nin sin tu lɛ nɛ? A baa' á lá boln tɛ nɛ-ɛɛ? N bɛn a yé udaan wà. A yé Uwien ya Niñaan nɛ.»
25 Nɛ *Yesu tiɛn' u'bo ki ye: «Ŋmile, kí siere ujɛ wuɔ saan.»
26 Nɛ usɛnpol nnɔ ñɔnñɔnge' ujɛ nnɔ nin ufaa, ki wuure' ki gbien', nɛ ki siere' u'saan.
27 Nɛ nĭ cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn. Nɛn saan nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Nì yé bɛ sɔ? U wɔknh miwɔknfɛnm nɛ ki du mi'bo-a, ki wɔbndeh isɛnpol mɔnɔn ĭ tuonh u'ñɔbu bó-a!»
28 Nɛn bo nɛ *Yesu ya yel kpére' Galile ya tinfɛnm ni ni'kɛ saan.

Yesu buu' binib bà bun iwĭɛn kɛ ya bol
(Matie 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 *Yesu nin bà pɛ u'bo nnɔ ñɛn' litaanl ya duku nnɔ ni, nɛ ki jon' Simɔn nin Andre den. Saak nin San mɔ pĭɛre' bɛ.
30 Tɔ, Simɔn ya cɔbnaa dɔ ki bun, u'gbɛnɛnt ton. Nɛ bi pɔk ki tɔke' *Yesu ki ye u bun,
31 nɛ u baa' u'saan ki cuo' u'nuɔ ki fin' wɔ. U'gbɛnɛnt sɔnge' nɛ u cènde' bɛ.
32 Ni'daali ya tajuɔku uwien lu' ma nnɔ, nɛ bi tukeh bà bun iwĭɛn kɛ ya bol nin isɛnpol ŋaake bà nnɔ kɛ ya bol ki bàareh *Yesu saan.
33 Udu nnɔ ya nib kɛ là taan' Simɔn nin Andre den nɛ bunañɔbu saan.
34 Nɛ *Yesu buu' binib bà bun iwĭɛn kɛ ya bol bi yɛbe, ki ŋɔre' isɛnpol binib saan ĭ yɛbe ka cèreh ĭ lienh, kimɛ ĭ bɛn wɔ.

Yesu tɔke' binib Uwien ya gbɛr Galile ya tinfɛnm ni
(Luk 4:42-44)

35 Utɛnŋafaa nɛ *Yesu fii' nĭ bĭike ki ñɛn' ki jon' nib ŋa te nà saan ki tĭ kàareh.
36 Nɛ Simɔn nin u'tɔntɔknlieb mɔ fii' ki ñɛn', ki nuunh wɔ,
37 bi tĭ laa' wɔ ma nnɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Binib kɛ nuunh ŋɛ nɛ.»

38 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Tí jo mɛn nitɔnn bó, itengbaan yà te kɔnkɔnm nnɔ ni ŋɔ ń tĭ tɔke
Uwien ya gbɛr ni'mɔ bó. Kimɛ nɛn bo nɛ n baa'.»
39 Nɛ ki taa' bɛ ki jon' Galile ya tinfɛnm kɛ ni, ki tĭ kɔh Sufmbɛ ya táan ya dur ni, ki
kpaandeh Uwien ya gbɛr, ki ŋuɔh isɛnpol binib saan.

Yesu cère' ujend uba lùore'
(Matie 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Ujend uba baa' *Yesu saan, nɛ ki gbaan' u'nintuɔli, ki gbáan' wɔ ki ye: «A yíe la, a li
fre kí cère ń lùore.»
41 Yesu muɔ' wɔ micɛcɛkm cɛɛn, nɛ ki tɛnde' u'nuɔ, ki mɛ' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «N yíe,
lùore.»
42 I ya tàan bo nɛ lijendl nnɔ pɔk ki gben' nɛ u lùore'.
43 Nɛn saan nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye wɔ ń li joh, nɛ ki kpɛkpɛ' u'bo,
44 ki ye: «Liike a'yul bo ki la tɔke nil, ama jo tí tĭ lɛ utɔtuɔrkɛ, kí tien milùorm ya tuɔrl
tɛn Moyis là ye bɛ ń li teh ma bo. Nɛn nɛ li wuɔn kí ye a lùore'.»
45 Ama ujɛ nnɔ bure' ma nnɔ, u tĭ kpaandeh tigbɛr nnɔ ni'kɛ saan nɛ. U tien' nnɔ ma nnɔ,
nɛ *Yesu ŋa ji li fre kí kɔ du uba ni, ka bɔle'. U là juonh idugbaan nɛ nib ŋa te nà saan. Nɛ
binib ñɛh ni'kɛ bó ki bàareh u'saan.

2

Ujɛ uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère' u faake'
(Matie 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Iwenkàankɛ gèbre', nɛ *Yesu liɛbe' ki jon' Kapɛrnawum ya du bó. Binib cii' u te u càan'
iden yà nnɔ ni,
2 nɛ linigol taan' ni'saan ki yɛbe haali fɛnm ŋa ji tĭ te nañɔbu ni mɔnɔn. Nɛ u tɔkeh bɛ
Uwien ya gbɛr.
3 Tɔ, binib biba tuke' ujɛ uba u'tàan nin u'nuɔ kɛ faan' ki baa' Yesu saan. Binib binan
nɛ là tuke' wɔ.
4 Linigol nnɔ bo ba ń fre kí taa wɔ kí nènde *Yesu ma nnɔ, nɛ ki don' u te kudulɛkaaku
kùa ni nnɔ ya paaki, ki cube' libònl u se nà saan nnɔ, nɛ ki taa' ujɛ nnɔ ki kuɔn' ki yekn'
nin linagɛnl nnɔ ki ble' *Yesu ya nun bó.
5 *Yesu laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, nɛ u tɔke' ujɛ nnɔ ki ye: «N'bukɛ, n fère' ŋɛ a'biɛre
ŋɔ.»
6 *Yiko ya wɔnwɔknb biba kɛ ni'saan ki maaleh bi'fèl ni ki teh:
7 «Bɛ tien' ujɛ wuɔ lienh nɔ nnɔ? U sukreh Uwien nɛ. Uwien baba ŋa ñí la, ŋmɛ li fre kí
fère binib bi'biɛre?»
8 *Yesu pɔk ki bɛnde' u'yɛnm ni bi maaleh ma bo nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni maaleh
nɔ nnɔ ni'yɛnm ni?
9 Ni lɛ ba faa? N tɔke ujɛ wuɔ kí ye n fère' wɔ u'biɛre nɛ faa bii wɔ ń fii kí yuure u'nagɛnl
kí li cuonh nɛ faa?
10 Nɛn bo, n li wuɔn nɛ kí ye Unil ya Bijɛ ŋmɔbe mituɔm uŋɛndun wuu ni wɔ ń fère binib
bi'biɛre.» Nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya nuɔ nin u'tàan faan' nnɔ ki ye:
11 «N lienh sin nɛ, fii kí yuure a'nagɛnl, kí li kunh.»
12 I ya tàan bo nɛ u fii' ki yuure' u'nagɛnl ki ñɛn' saali bi'kɛ ya nun bó. Nĭ cuo' bi'kɛ
miyɔkm cɛɛn nɛ bi pèkeh Uwien ki teh: «Ti fii' ma, ta laan laa' niɛ ya bonn ya tunbu.»

Yesu yin' Lefi wɔ ń paan u'bo
(Matie 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 *Yesu liɛbe' ki jon' Galile ya ñunciɛnm ya gbaal, nɛ binib ligol bàareh u'saan, u tɔkeh
bɛ Uwien ya gbɛr.
14 U joh ma nnɔ nɛ ki laa' ulɛnpotekl uba kɛ lɛnpotekbùol, bi yih wɔ Lefi u yé Alfe ya
bijɛ. Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» Nɛ u fii' ki paan' u'bo.

15 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu te Lefi den ki jinh tijier. Bilɛnpotekb ligol nin bibiɛrdɛnb mɔ
là kɛ wɔn nin u'panpaankaab saan ki jinh tijier, kimɛ bi là paakeh u'bo ki yɛbe.
16 *Yiko ya wɔnwɔknb biba, bà yé *Farisiɛnmbɛ nnɔ laa' *Yesu nin bilɛnpotekb nin
bibiɛrdɛnb tɛ ki jinh tijier ma nnɔ nɛ bi niire' u'panpaankaab ki ye: «Bɛ tien' u tɛ ki jinh
nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb-i?»
17 *Yesu cii' bi len' ma bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Binib bà ŋmɔbe laanfiɛ ŋa nuunh dɔktiɛ,
bà bun nɛ nuunh dɔktiɛ. Ma baa' ń yin nimɔ̀nb, n baa' ń yin bibiɛrdɛnb nɛ.»

Uñɔlòle ya gbɛr
(Matie 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Uyo uba nɛ San ya panpaankaab nin *Farisiɛnmbɛ là lùo buñɔbu, nɛ binib biba baa'
ki lá niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien' San ya panpaankaab nin *Farisiɛnmbɛ yaab lùoh buñɔbu
a'yaab bɛn ŋa lùoh?»
19 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Binib bà bi yin' bɛ upiikuɔn li fre kí lòle buñɔbu uyo wà piicɛ laan
te bi'saan-ii? Piicɛ laan te bi'saan la, ba ń fre kí lòle ñɔbu.
20 Ama uyo uba we ní bɛ ń ñɛn piicɛ nnɔ bi'saan ufaa. U ya yo nɛ bi li lòle buñɔbu.»
21 Nɛ ki tí ye: «Uba ŋa ń taa kpɛlcɛfɛ̀nku ya jenl kí lekn liliɛrkpaal. U tien' nnɔ la,
kukpɛlcɛfɛ̀nku ya jenl nnɔ li kɛre liliɛrkpaal nnɔ nɛ libònl nnɔ ń yɛbre kí pukn.
22 Uba mɔ ŋa ń taa midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' kí piɛke iyɔkpaan ni. U tien' nnɔ la,
midaam nnɔ li kpiɛn iyɔl nnɔ, kí wule kí ñɛnde nɛ iyɔl nnɔ mɔ ń saa. Bi piɛkeh midaam
mà ŋa laan muɔ' ki ben' iyɔfɛ̀n ni nɛ.»

Saba ya daali ya gbɛr
(Matie 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 *Saba uba ya daali nɛ *Yesu nin u'panpaankaab gɛ̀breh ikpàan iba ni. Bi cuonh ki
joh ma nnɔ nɛ u'panpaankaab coh ijifen* ki cienh.
24 Nɛ *Farisiɛnmbɛ niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien' a'panpaankaab teh yiko kùɔn' nà *Saba
ya daali?»
25 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Na laan kaan' *Dafid là tien' ma bo nɛ-ɛɛ? Wɔn nin u'nib ŋa là
ŋmɔbe jier ma mikònm cuo' bɛ nnɔ
26 u kɔn' Uwien ya ninbonl ni, uyo wà Abiyatar là yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nnɔ, ki taa'
kpɔnɔ wà bi taa' ki de' Uwien nnɔ ki ŋmɔn', nɛ ki de' wɔn nin bà tɔke nnɔ bi'mɔ ŋmɔn'.
Ama bitɔtuɔrkaab baba nɛ là ŋmɔbe usɛn bɛ ń ŋmɔn kpɔnɔ nnɔ.»
27 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Unisaal bo nɛ Uwien sien' *Saba ya daali, na yé *Saba ya daali bo
nɛ Uwien ñɛn' unisaal.
28 Nɛn bo, Unil ya Bijɛ nɛ ŋmɔbe usɛn wɔ ń wuɔn bi li tien nà haali *Saba ya daali
mɔnɔn.»

3

Ujɛ uba ya nuɔ uba faan', Yesu cère' u faake' Saba ya daali
(Matie 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 *Saba uba ya daali nɛ *Yesu tí liɛbe' ki kɔn' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni. Ujɛ uba mɔ
te len u'nuɔ uba faan'.
2 Nɛ bi sekndeh ki likeh u li cère ujɛ nnɔ ń faake *Saba ya daali bii wa ń cère wɔ ń faake,
kimɛ bi là nuunh bi li dule nà bo kí biin wɔ nɛ.
3 Nɛ *Yesu tɔke' ujɛ wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «fii kí sere siik ni.»
4 Nɛ ki niire' bɛ ki ye: «*Saba ya daali la, unil ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien nà mɔn bii nà bre
nɛ? U ŋmɔbe usɛn wɔ ń ŋmiɛn unil bii wɔ ń ku wɔ nɛ?» Ba jiin' wɔ.
5 Nɛ u liike' bɛ ki gɔbre' ki bòn' nin ubenpiebe, u'yɛnm saa' bi'yufaa bo, nɛ u tɔke' ujɛ
wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Tɛnde a'nuɔ.» U tɛnde' u'nuɔ nɛ u jire' u'ciɛm.

---

* **2:23** Liike Matie 12:1.

6 Nɛn saan nɛ *Farisiɛnmbɛ ñɛn', ki taan' ki kɛ̀le' i ya tàan bo nin Herod yaab bɛ ń gbiere
kí liike bi li tien ma kí ku Yesu.

Linigol taan' Yesu saan

7 Nɛ *Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan ki bure' miñunciɛnm bó, nɛ linigociɛnl
paan' u'bo. Linigol nnɔ ñɛn' ní Galile ya tinfɛnm ni nin Sude ya tinfɛnm ni
8 nin Yerusalɛm ni nin Idume ya tinfɛnm ni nin mitinfɛnm mà te Sudɛn ya kpenpuol
nnɔ ni nin Tir nin Sidɔn ya tinfɛnm ni nɛ. Bi là yɛbe cɛɛn nɛ. Bi cii' *Yesu teh miyɔkm ya
bont ma nnɔ nɛ cère' bi baa' u'saan.
9 Nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye bɛ ń taa buñɛrbu kí pùkn miñunm bo wɔ ń kɔ ŋɔ linigol
nnɔ la pɛbe wɔ.
10 Kimɛ u là cère' binib faake ki yɛbe ma nnɔ nɛ biwiɛnb kɛ kpiɛleh bɛ ń nɛ̀nde kí mɛ
wɔ.
11 Isɛnpol yà ŋaake binib nnɔ laa' wɔ la, ì cèreh bi gbaandeh u'nintuɔli nɛ ki wuureh ki
teh: «A yé Uwien ya Bijɛ nɛ.»
12 Ama *Yesu tɛngeh isɛnpol nnɔ bo nɛ ki teh ǐ la cère binib ń bɛnde u yé udaan wà.

Yesu gɛ̀nde' u'tondb piik nin bile
(Matie 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu don' lijuɔl bo, ki yin' u yíe binib bà nnɔ. Bi baa' u'saan,
14 nɛ u gɛ̀nde' binib piik nin bile bɛ ń li tuu ki te u'saan, nɛ ki yin' bɛ u'tondb. U gɛ̀nde'
bɛ wɔ ń li sɔnh bɛ bi tǐ tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt nɛ,
15 kí li ŋmɔbe mituɔm ki ŋuɔh isɛnpol binib saan.
16 U gɛ̀nde' binib piik nin bile bà nnɔ ya yel sɔ: Simɔn, u baan' wɔ Piɛr
17 nin Sebede ya bijiɛb Saak nin u'ninjɛ San, u baan' bɛ Bowanɛrgɛs, ni'tingi si: «itɛtiɛn
ya nib»
18 nin Andre nin Filip nin Batelemi nin Matie nin Toma nin Alfe ya bijɛ Saak nin Tade
nin Simɔn wà ya nun mɔ́n u'du ya gbɛr bo
19 nin Sudas Iskariyɔt wà lá li kuɔre wɔ nnɔ.

Biba ye Yesu ŋmɔbe Bɛlsebul ya tuɔm nɛ
(Matie 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 *Yesu kun' nɛ linigol tí taan' u'saan haali wɔn nin u'panpaankaab ŋa tǐ ŋmɔbe fɛnm
bɛ ń ji jier mɔnɔn.
21 U'den yaab cii' nǐ te nnɔ nɛ bi baa' bɛ ń taa wɔ. Kimɛ bi maaleh ki teh u waare' nɛ.
22 Tɔ, Yiko ya wɔnwɔknb bà ñɛn' Yerusalɛm bó ní nnɔ lienh ki teh Bɛlsebul nɛ ŋaake wɔ.
Wɔn isɛnpol ya ciɛn nɛ dienh wɔ mituɔm u ŋuɔh isɛnpol binib saan.
23 Nɛ u yin' bɛ ki pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «*Satan li tien mila kí ŋɔre wɔn *Satan?
24 Libɛl liba ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, libɛl nnɔ li juore fɛnm nɛ.
25 Iden iba mɔ ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ŋmiɛl ni la, iden nnɔ li juore fɛnm nɛ.
26 Nɛn bo nɛ *Satan liɛbe' ki kɔnh nin u'ba la, u li gben kí juore fɛnm nɛ.
27 «Uba ŋa ń fre kí kɔ ufɛfaa den kí fie u'bont ka ŋmɔbe tuɔm mà u li kpiɛ kí lòle wɔ kí
yaan. U lòle' wɔ la, u ya yo nɛ u li fre kí kɔ u'den kí fie u'bont kɛ.
28 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Uwien li fère binib bi'biɛre kɛ, kí fère bɛ bi suke' wɔ isuk ǐ yɛbe
ki kpɛ ma kɛ.
29 Ama, unil suke' *Mifuoñaanm mɛn la, Uwien ŋa ń fère wɔ, u'biɛre li juore u'bo nɛ
haali uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.»
30 Bi tɔke' wɔ ki ye usɛnpol nɛ ŋaake wɔ ma nnɔ, nɛ cère' u len' nnɔ.

Yesu ya naa nin u'ninjiɛb
(Matie 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Tɔ, *Yesu ya naa nin u'ninjiɛb baa' ní ki lá te saali, nɛ ki sɔn' bɛ ń tǐ yin wɔ.

32 Linigol kɛ ki guɔn' wɔ, nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «A'naa nin a'ninjiɛb [nin a'ninsiɛb]* te saali ki nuunh ŋɛ.»
33 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «ŋmɛ nɛ yé n'naa? Bi lɛ yé n'ninjiɛb-i?»
34 Ki liike' ki bòn' binib bà kɛ ki guɔn' wɔ nnɔ nɛ ki ye: «Liike mɛn, n'naa nin n'ninjiɛb sɔ.
35 Unil wà kɛ teh Uwien yíe nà la, wɔn nɛ yé n'ninjɛ, ki yé n'ninsɛ, ki yé n'naa.»

4

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 *Yesu tí liɛbe' ki jon' Galile ya ñunciɛnm ya gbaal ki tĭ wɔknh binib Uwien ya gbɛr. Linigociɛnl tí taan' u'saan nɛ u kɔn' ki kèle' buñɛrbu ni miñunm bo. Linigol nnɔ kɛ te miñunm ya gbaal.
2 Nɛ u wɔknh bɛ tibont tù yɛbe mikpɛnjɛnm ni, ki tɔkeh bɛ ki teh:
3 «Li cengeh mɛn, ukpaal uba nɛ jon' wɔ ń tĭ plè tibonbuor ya bim.
4 U plèh ma nnɔ, miba lu' usɛngbɛ, nɛ inuɔn baa' ki lá jin' mè.
5 Mitɔm lu' kutɛntiɛku bo, tɛnbim ŋa yɛbe nà saan. Tɛnbim ŋa yɛbe ma nnɔ, nɛ mĭ pɛn' tonm.
6 Uwien ñɛn' ki tonge', nɛ ki sɛ' mè. Ma ŋmɔbe ñaan mɔnmɔnm ma nnɔ, nɛ mĭ waan', ki kpo'.
7 Mitɔm mɔ lu' kujɛgorku ni. Nɛ kujɛgorku kpére' ki wɔbn' mè nɛ ma lùon'.
8 Mitɔm mɔ lu' kitinmɔnmɔnk bo, ki pɛn', ki kpére', ki lùon'. Miba lùon' pitata, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ kokobk.»
9 Nɛ ki tí ye: «Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpɛnjɛnm-i?
(Matie 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 *Yesu nin u'tondb piik nin bile nin binib bà tuu ki paakeh u'bo nnɔ tĭ te bi'baba ma nnɔ, nɛ bi niire' wɔ mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi.
11 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien nɛ cère' ninbi bɛnde' u'bɛl ni ya gbɛbɔlkaar. Binib bà ŋa te u'bɛl ni nnɔ wɔn, nĭ yé bɛn bo mikpɛnjɛnm baba nɛ,
12 ŋɔ
‹bɛ ń li likeh ka lɛnh,
kí li cengeh ka ciih ni'tingi,
nnɔ ŋa ñí la, bi cii' ni'tingi,
ki lèbre' bi'tetem la,
Uwien li fère bɛ bi'biɛre nɛ.› »

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm ya tingi
(Matie 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 *Yesu niire' bɛ ki ye: «Na cii' mikpɛnjɛnm miɛ ya tingi la, ni li tien mila kí cii mà kɛ sĭen' nnɔ ya tingi?
14 Mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi sɔ: ukpaal nnɔ te tɛn unil wà tɔkeh binib Uwien ya gbɛr nɛ.
15 Mibim mà lu' usɛngbɛ nnɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr, *Satan bàareh i ya tàan bo ki lá ñɛndeh tù bi'fèl ni nɛ.
16 Mibim mà lu' kutɛntiɛku bo nnɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr, ki teknh tù tontonm nin uyɛnsɔnge,
17 ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan bi'fèl ni nɛ, nɛ ta wuɔkreh bi'ni mɔ. Liwɔbl bii ijɛnd tu' bɛ tu'bo la, bi pɔk kí wiɛ Uwien ya sɛn nɛ.
18 Mibim mà lu' kujɛgorku ni nnɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr,
19 nɛ uŋɛndun wuu ya gbɛr nin lifaal ya yɛnmaale yà lɛreh binib nnɔ nin tibont kɛ ya yɛnmaale kɔh bi'fèl ni, ki wɔbndeh tù, ki cèreh ta ń fre kí sɔn tuonl.

* **3:32** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni *nin a'ninsiɛb* ŋa te tu'ni.

20 Mibim mà lu' kitinmɔnmɔnk bo nnɔ mɔ yé binib bà ciih tigbɛr nnɔ, ki teknh tù, ki te tɛn mibim mà lùonh nɛ. Miba lùonh pitata, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ kokobk.»

Lifrl ya kpɛnjɛnm (Luk 8:16-18)

21 Nɛ *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «Unil sɛ' lifrl la, u li taa kusɛnku kí cubn li bo-oo? Bii u li taa lɛ̀ kí sien igado ya tingi-ii? Wa ń taa lɛ̀ kí tuɔn likpɛnkpɛnl bo ka-aa?
22 Kimɛ niba ŋa te ki buɔ ŋɔ ba lá li lɛ nɛ̀, niba mɔ ŋa ń juore kí li buɔ ŋɔ ka lá li ñɛ upaan bo.
23 Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»
24 U tí tɔke' bɛ ki ye: «Liike mɛn ni'yul bo nin ni ciih tigbɛr tà nɔ. Ni taah nà ki bǐkreh tibont ki dienh binitɔb nnɔ Uwien mɔ li taa nɛn nɛ kí biike kí de nɛ. U li biike kí gèbre nnɔ mɔnɔn kí de nɛ.
25 Kimɛ wà ŋmɔbe la, bi li de wɔ kí pukn nɛ. Wà ŋa ŋmɔbe la, bi li tonde kí fie u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.»

Kitink cèreh tibonbuor pɛh ma bo ya kpɛnjɛnm

26 Yesu tí len' ki ye: «Uwien ya bɛl naan tibonbuor ya bim mà ujɛ uba bule' mɛ̀ u'kpàabu ni nɛ.
27 U gɔh-ɔɔ, u likeh ñɔnku nin wien ni-ii, mibim nnɔ pɛh nɛ ki kpienh, wa bɛn mǐ teh ma bo.
28 Kitink nɛ cèreh mǐ pɛh, ki cinh ki kpienh, kí tǐ pobe kí maa, kí tien ijifen, kí fɔre nin mibim.
29 Nǐ lá ben' ki kpaan' micem la, nɛ wɔ ń taa puoko kí jo kí tǐ ce.»

Mibim mà ñilke ya kpɛnjɛnm (Matie 13:31-32, 34; Luk 13:18-19)

30 *Yesu tí len' ki ye: «Ti li taa ba kí nɛnge Uwien ya bɛl-i? Ti li taa milɛ kpɛnjɛnm ba kí nɛnge lɛ̀?
31 Lǐ naan mibim mà bi yih mɛ̀ mutaar nnɔ nɛ. Mɛn nɛ yé mibim mà ñilke tikpinsir kɛ ya bim ni kitink bo.
32 Ama bi bule' mɛ̀ la, mǐ li pɛ kí kpére kí gèbre kpinsiiku kɛ kpinsiiku, kí tien isigben yà gbenge. Inuɔn li fre kí tere isigben nnɔ ya sɔnge ni kí li kɔ mɔnɔn.»
33 *Yesu taah mikpɛnjɛnm ma sɔ ya bol mǐ yɛbe ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr, bi li fre kí cii ma bo.
34 Wa tɔkeh bɛ tuba ka pɔn' bɛ kpɛnjɛnm. Ama wɔn nin u'panpaankaab lá te bi'baba la, nɛ u tɔkeh bɛ mikpɛnjɛnm nnɔ kɛ ya tingi.

Yesu cère' kutafaaku ŋmile' (Matie 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ni'daali ya taajuɔku, uwien benh wù ń kɔ ma nnɔ, nɛ Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère mɛn tí puore kí jo miñunciɛnm ya gbaatɔl bó.»
36 U cèbe' linigol nnɔ, nɛ u'panpaankaab kɔn' u'saan buñɛrbu ni ki tuke' wɔ ki bure'. Iñɛrtɔ mɔ là pɛ bi'bo.
37 Bi joh ma nnɔ nɛ kutafaabiiku kuba fii', ki cèreh iñungbegbel fih ki yildeh buñɛrbu nnɔ bo, nɛ miñunm kuonh bu'ni haali bù tǐ benh bù ń gbe.
38 Nin nɛn kɛ ŋɔ *Yesu wɔn dɔ buñɛrbu ni nɛ puoli bó ki gɔh ki kuu liyukukul. Nɛ bi baa' ki lá finde' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti benh tí luo, nɛ ŋa tɔnge-ee?»
39 Nɛn saan nɛ u finde', ki tiɛn' kutafaaku nnɔ bo, nɛ ki tɔke' miñunm nnɔ ki ye: «Duɔn suoo.» Nɛ kutafaaku go, ni'kɛ ŋmile' cim.
40 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni sɛn' bujɛwaanbu nɔ nnɔ? Na laan biɛ ki ŋmɔbe tekjim nɛ-ɛɛ?»
41 Bujɛwaanbu cuo' bɛ ki gbien' nɛ bi niireh tɔb ki teh: «U cinbe ki yé bɛ ya nitunbu sɔ, kutafaaku nin miñunm kɛ tǐ boh wɔ?»

5

Usɛnpol ŋaake ujɛ uba Yesu ŋɔre' wɔ
(Matie 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 *Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Gerasa yaab ya tinfɛnm ni.
2 U ñɛh buñɛrbu ni uyo wà nnɔ nɛ ujɛ uba pɔk ki ñɛn' ikul bó ní ki cendeh wɔ. Usɛnpol
nɛ là ŋaake wɔ.
3 U là kɔ bi subeh binib tijɔlulnt tà ni nnɔ nɛ. Bi lòle' wɔ tikudɔkr mɔnɔn la, u cienh tù
nɛ. Nɛn bo nɛ uba ŋa ji là li fre kí cuo wɔ.
4 Bi là taah mugbiɛmu nin tikudɔkr nɛ ki lùoh wɔ, nɛ u cienh tikudɔkr nnɔ ki kòh
mugbiɛmu nnɔ. Uba ŋa là li fre wɔ.
5 U là tuu ki te ikul nnɔ ni nin igbɛngbɛn bo nɛ ñɔnku nin wien ni ki wuureh, ki taah
itɛn ki bungreh u'ba.
6 U te fɔnfɔkm, ki laa' Yesu, nɛ ki sɛn' ki lá gbaan' u'nintuɔli,
7 ki wuure' ufaa bo ki ye: «Yesu, Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya Bijɛ, min nin sin tu lɛ
nɛ? N gbáanh ŋɛ nɛ, Uwien bo, la jènde nni.»
8 Yesu tɔke' usɛnpol nnɔ ki ye wɔ ń siere ujɛ nnɔ saan ma nnɔ nɛ cère' u len' nnɔ.
9 Nɛn saan nɛ *Yesu niire' wɔ ki ye: «Bi yih ŋɛ ba?» Nɛ u ye: «Ti yɛbe ma nnɔ, bi yih nni
Ligol nɛ,»
10 ki tùɔreh ki gbáanh wɔ ki teh u la ŋɔre bɛ kí ñɛn mitinfɛnm nnɔ ni.
11 Tɔ, fangambɛ biba mɔ là te ni'saan ligbɛngbɛnl bo ki yɛbe ka dindin, bi kpaah bɛ.
12 Nɛ isɛnpol nnɔ gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń cèbe yè, yè ń jo kí tĭ kɔ fangambɛ biɛ nɔ.
13 U tuo', nɛ ì siere' ujɛ nnɔ saan, ki tĭ kɔn' fangambɛ nnɔ. Nɛ fangambɛ nnɔ kɛ sɛn' ki
tinde' ligbɛngbɛnl, ki tĭ lu' miñunm ni ki luo'. Fangambɛ nnɔ là li baa tɛn itur ile.
14 Bà kpaah fangambɛ nnɔ sɛn' ki jon' udu ni nin idugbaan ki tĭ tɔke' binib tigbɛr nnɔ.
Bi cii' tù ma nnɔ, nɛ ki baa' bɛ ń lá liike nà tien'.
15 Bi baa' *Yesu saan ki laa' ujɛ wà isɛnpol yà yɛbe là ŋaake wɔ nnɔ ya yɛnm jire' u kɛ ki
guo, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ.
16 Nɛ binib bà là te ni'saan ki laa' *Yesu cère' ujɛ nnɔ faake' ma bo nin nà tien' fangambɛ
nnɔ tɔke' bɛ ni'kɛ.
17 Nɛ bi gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń ñɛ bi'tinfɛnm ni.
18 Nɛ u liɛbe' ki kɔn' buñɛrbu. U liɛbeh wɔ ń tĭ kɔ buñɛrbu ma nnɔ nɛ ujɛ wà isɛnpol là
ŋaake wɔ nnɔ gbáanh wɔ ki teh wɔ ń cère wɔ ń paan u'bo.
19 Nɛ u yĭe', ki tɔke' wɔ ki ye: «Liɛbe kí kun kí tĭ tɔke a'den yaab Yonbdaan muɔ' ŋɛ
micɛcɛkm ki tien' nà kɛ ki de' ŋɛ nnɔ.»
20 Nɛ u bure' ki gèbreh mitinfɛnm mà bi yih mè Idu Piik nnɔ ni, ki tɔkeh binib *Yesu
tien' nà kɛ ki de' wɔ. Nɛ nĭ cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn.

Yesu cère' upii uba faake', ki mɛkre' kibupiik kiba mɔ
(Matie 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 *Yesu liɛbe' ki puore' miñunciɛnm ya gbaatɔl nin buñɛrbu nɛ linigociɛnl taan' u'saan
miñunm nnɔ ya gbaal.
22 Nɛn saan nɛ *Sufmbɛ ya taanl ya duku ya ciɛn uba baa', bi yih wɔ Yayirus. U laa'
*Yesu ma nnɔ, nɛ ki gbaan' u'nintuɔli,
23 ki gbáan' wɔ cɛɛn ki ye: «N'bisɛ benh wɔ ń kpo nɛ. N gbáanh ŋɛ nɛ, dɛn kí taa a'nuɔ kí
paan u'bo wɔ ń faake kí li fuobe.»
24 Nɛ *Yesu paan' u'bo ki bure', linigociɛnl pɛ u'bo ki pɛbeh wɔ ikɛle kɛ.
25 Tɔ, upii uba mɔ là te ni'saan, ki laa' tifɛr ibin piik nin ile ta gben'.
26 U là jon' dɔktiɛmbɛ ligol saan, ki laa' ijɛnd kɛ ya bol bi'nuɔ ni, ki ñɛnde' u'like kɛ ki tĭ
gben' na tungreh, ama u'wĭɛn nnɔ kpireh ki joh nɛ.

27-28 U cii' bi lienh *Yesu bó, nɛ u maale' u'yɛnm ni ki ye: «N mɛ' u'wɛngolkaar mɔnɔn
la, n li faake nɛ.» Nɛ ki pɛ *Yesu bo linigol nnɔ ni, ki tǐ mɛ' u'wɛngolkaar.
29 U'fɛr nnɔ pɔk ki gben' i ya tàan bo, nɛ u bɛnde' u'gbɛn ni ki ye u'wǐɛn nnɔ gben'-a!
30 U ya yo nɛ *Yesu mɔ pɔk ki bɛnde' ki ye mituɔm miba ñɛn' u'ni, nɛ ki jiɛbe' linigol nnɔ
ni ki niire' ki ye: «Ŋmɛ mɛ' n'wɛngolkaar-i?»
31 Nɛ u'panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «A laa' linigol liɛ pɛbeh ŋɛ ikɛle kɛ ma bo nɛ a niireh
ki teh ŋmɛ mɛ' ŋɛ-ɛɛ?»
32 Nɛ u jiɛbeh ki likeh ni'kɛ saan wɔ ń lɛ udaan wà mɛ' wɔ.
33 Upii nnɔ bɛn nibonn nà tien' wɔ ma nnɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' wɔ u'gbɛnɛnt ŋɔh. Nɛ u
baa' ki lá gbaan' *Yesu ya nintuɔli, ki tɔke' wɔ tigbɛmɔ̀nt kɛ.
34 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ. Li joh nin uyɛnduɔn. A'wǐɛn
nnɔ gben' nínɔ.»
35 *Yesu laan te ki lienh, nɛ binib biba ñɛn' Yayirus donbó ki lá tuobe' bɛ usɛn ni nɛ ki
tɔke' Yayirus ki ye: «A'bisɛ kpo'-a! La ji ń li ŋmɔbe Cɛnbaa yɛnŋaabe.»
36 *Yesu cii' bi len' ma bo. Nin nɛn kɛ u tɔke' wɔ ki ye: «La fɛnge, teke nni kí ji baba.»
37 Nɛ ka cère' binib kɛ paan' u'bo, u cère' Piɛr nin Saak nin Saak ya ninjɛ San baba nɛ
paan' u'bo.
38 Bi tǐ baa' Yayirus den nɛ ki cii' kuwaaku bó. Binib te ni'saan ki yɛbe, ki muɔh ki
kpǐɛndeh cɛɛn.
39 *Yesu kɔn' iden nnɔ ni nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni muɔh ki ŋmɔbe kuwaaku nɔ
nnɔ? Kibuk nnɔ ŋa kpo', kǐ gɔh nɛ.»
40 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi lɛh wɔ. Nɛn saan nɛ u ŋɔre' bi'kɛ ki ñɛn' saali, nɛ ki taa' kibuk
nnɔ ya naa nin ki'baa nin u'panpaankaab bita nnɔ ki kɔn' kǐ te kuduku kùa ni nnɔ,
41 nɛ ki cuo' ki'nuɔ, ki tɔke' kɛ̀ bi'lenm ni ki ye: «Talita kumi,» ni'tingi si: «Kibupiikɛ, n
tɔkeh ŋɛ nɛ fii!»
42 Nɛ kǐ fii' ki sere' i ya tàan bo, ki cuonh. Bi laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ nǐ cuo' bi'kɛ miyɔkm ki
tǐ kɛnde'. Kǐ là yé ibin piik nin ile ya bupiik nɛ.
43 Nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo, ki ye bi la tɔke nil, nɛ ki ye bɛ ń de kɛ̀ tijier kɛ̀ ń ji.

6

Nasarɛt ya nib ŋa teke' Yesu ki jin'
(Matie 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 *Yesu siere' ni'saan ki liɛbe' u'du ni nɛ u'panpaankaab paan' u'bo.
2 *Saba ya daali nɛ u kɔn' bi'taanl ya duku ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr. Nǐ cuo'
linigol là cenge u'bó nnɔ miyɔkm cɛɛn, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «U laa' nɛn kɛ lɛ saan-i? U
laa' la miɛ ya yɛnfuom-i? U teh miyɔkm ya bont tà nɔ, u teh mila ki teh tù?
3 Kanpinta ŋa ńí-ii? Mari ya bijɛ ŋa ńí-ii? Saak nin Yosɛ nin Sud nin Simɔn ya ninjɛ ŋa
ńí-ii? U'ninsiɛb ŋa te niɛ saan-ii?» Nnɔ nɛ bi'yɛnm ŋa ŋmaake' u'bo nɛ ba teke' u'gbɛr.
4 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «*Uwien ya ñɔbonsɔknl kɛ ñɔbonsɔknl ya du ni yaab nin u'densɛn
yaab nin u'dencɛnl yaab baba nɛ ŋa boh wɔ.»
5 U taa' u'nuɔ ki paan' biwiɛnb biba bo nɛ bi faake' baba ŋa ńí la, wa ji fre ki tien' yɔkm
ya bontɔnn ni'saan.
6 Ba teke' wɔ ki jin' ma nnɔ nɛ nǐ cuo' wɔ miyɔkm cɛɛn.

Yesu sɔn' u'panpaankaab piik nin bile
(Matie 10:5-15; Luk 9:1-6)

U siere' ni'saan nɛ ki cuonh itengbaan ni ki wɔknh binib tigbɛmɔnmɔnt.
7 U yin' u'panpaankaab piik nin bile nɛ ki sɔn' bɛ bilele, ki de' bɛ mituɔm bɛ ń li ŋuɔh
isɛnpol binib saan.

8 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni joh la, ni la tuke jier, ki la tuke kɔl, ki la cùɔn like, ki la tuke
niba nin nitɔnn, ní li tuke ugbien baba,
9 kí cɛke itacaan, ki la tuke liɛr ile mɔ.
10 Ni tĭ baa' nà kɛ saan bi teke' nɛ iden yà ni la, ni la lèbre den kí tĭ baa' lidaali là ni li
siere ni'saan.
11 Nà saan ya nib ŋa teke' nɛ ki yĭe' ni'gbɛr la, ní siere nè kí kpakpaare ni'tàan ya
tɛngunku* kí wiɛ nè. Nɛn nɛ li yé ni'saan ya nib bo kudĭɛku.»
12 Nɛ u'panpaankaab bure' ki tĭ kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt ki teh: «Lèbre mɛn ni'tetem.»
13 Nɛ ki ŋuɔh isɛnpol ĭ yɛbe binib saan ki taah mikpɔm ki faanh biwiɛnb bi yɛbe, nɛ bi
faakreh.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya kuum
(Matie 14:1-12; Luk 9:7-9)

14 Tɔ, *Yesu ya yel kpienh ni'kɛ saan haali ubɛr Herod mɔnɔn tĭ cii', kimɛ bi lienh *Yesu
bo ki teh San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnɔ nɛ mɛkre' bitɛnkpiib ni. Nɛn nɛ cère'
u ŋmɔbe mituɔm ki teh miyɔkm ya bont.
15 Bitɔb lienh ki teh u yé Eli nɛ. Bitɔb mɔ teh u yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl tɛn
biñɔbonsɔkntɔb bà là te uyo bo nnɔ nɛ.
16 Herod cii' *Yesu ya gbɛr ma nnɔ nɛ ki ye: «N là cère' bi tùkre' San wà ya yul nnɔ wɔn
nɛ mɛkre' bitɛnkpiib ni.»
17 Nà cère' Herod len' nnɔ si: wɔn nin u'yul nɛ là cère' u'sojambɛ cuo' San ki lòle' wɔ
tikudɔkr ki pɛkn', u'po Herodiyad bo. Kimɛ Herodiyad là yé Herod ya ninjɛ Filip ya po
nɛ, nɛ u taa' wɔ ki kuɔn'.
18 Tɔ, San tɔke' Herod ki ye wa ŋmɔbe sɛn wɔ ń taa u'ninjɛ ya po.
19 Nɛn bo nɛ Herodiyad là nɛn San ki yíe wɔ ń ku wɔ, ka ń fre,
20 kimɛ Herod là boh San nɛ, ki bɛn ki ye u yé unimɔ̀n nɛ, ki yé Uwien ya nil, nɛ ka sè
u'bo. Herod là cengeh San ya gbɛr la, wa ji tĭ bɛn u maaleh ki teh bà, ama u nín yíe wɔ ń
li tuu ki cengeh u'bó nɛ.
21 Ama lidaali liba Herodiyad laa' u li dule nà bo. Herod maa' uwien wà nnɔ gɔbre' ki
baa', nɛ u tien' tijier tù yɛbe, ki yin' binikpɛkpiɛkb nin u'sojaciɛnb nin Galile ya tinfɛnm
ya ciɛnb bɛ ń baa kí lá ji.
22 Bi te ki jinh ma nnɔ nɛ Herodiyad ya bisɛ baa' ki lá ŋɔn' kiciɛk bi'kɛ ya nun bó. Ubɛr
Herod nin bà kɛ jinh u'saan tijier nnɔ ya yɛnm sɔnge' u'bo. Nɛ u tɔke' ujɛfaan nnɔ ki ye:
«Miɛ nni a yíe nà, ń de ŋɛ.»
23 Nɛ ki pole' ki ye: «A miɛ' nni nà kɛ la, n li de ŋɛ nè nɛ; haali nĭ yé n'bɛl ya gbiirm bolm
mile mɔnɔn la, n li tuo.»
24 Nɛ ujɛfaan nnɔ ñɛn' ki tĭ niire' u'naa ki ye: «N'naa, n li tɔke wɔ kí ye wɔ ń de nni ba?»
Nɛ u tɔke' u'bisɛ ki ye: «Tɔke kí ye a yíe San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya yul nɛ.»
25 Nɛ u pɔk ki liɛbe' ki kɔn' i ya tàan bo ubɛr Herod saan, ki tɔke' wɔ ki ye: «N yíe itàan
yiɛ bo á tùkre San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya yul nɛ kí kpĭen kikɛnsɛnk ni kí
de nni.»
26 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ nĭ saa' ubɛr Herod ya yɛnm ki gbien'. Ama u pole' bicɛnb ya
nun bó ma nnɔ nɛn nɛ cère' wa yĭe'.
27 Nɛn saan nɛ u sɔn' soja uba i ya tàan bo wɔ ń jo kí tĭ gɛ kí tùkre San ya yul ní. Nɛ soja
nnɔ jon' lipɛkl ni ki tĭ cuo' San ki tùkre' liyul,
28 ki kpĭen' kikɛnsɛnk ni, ki lá de' ujɛfaan nnɔ. Nɛ u'mɔ taa' ki tĭ de' u'naa.
29 San ya panpaankaab cii' nĭ te nnɔ, nɛ ki baa' ki lá yuure' u'gbɛnɛnt, ki tĭ sube'.

Yesu jin' linigociɛnl liba
(Matie 14:13-21; Luk 9:10-17; San 6:1-14)

---

* **6:11** Sufmbɛ bo *kĭ kpakpaare itàan ya tɛngunku* ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, nĭ yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.

30 Tɔ, *Yesu ya tondb liɛbe' ki taan' u'saan, nɛ ki tɔke' wɔ bi tien' nà kɛ nin bi wɔkn' binib nà kɛ.
31 Binib mɔ te ni'saan ki yɛbe, biba joh, bitɔb liɛbeh. Nɛn bo nɛ wɔn nin u'panpaankaab ŋa laa' fɛnm mɔnɔn bɛ ń ji jier. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn tí bure nib ŋa te nà saan kí tĭ ń li te ti'ba kí fuore waamu.»
32 Nɛn saan nɛ bi kɔn' buñɛrbu ki bure' bi'baba nib ŋa te nà bó.
33 Ama binib laa' bi cubn' nà bó, bà yɛbe bɛnde' bɛ nɛ ki ñɛn' idu kɛ ni, ki sɛn' ki kpiɛ' ki baa' ni'saan nin bɛ.
34 *Yesu baa' ki ñɛn' buñɛrbu ni uyo wà nnɔ nɛ ki laa' linigociɛnl liba. Nɛ ki muɔ' bɛ micɛcɛkm cɛɛn, kimɛ bi te tɛn ipe yà ŋa ŋmɔbe wà kpaah yè nɛ. Nɛn bo nɛ u cin' ki tɔkeh bɛ tigbɛr tù yɛbe.
35 Uwien benh wù ń kɔ ma nnɔ nɛ u'panpaankaab baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ, nɛ uwien mɔ benh wù ń kɔ ma nɔ,
36 cère binib biɛ nɔ ń jo mudufifiirmu nin itengbaan yà kɔkuɔ niɛ saan nɔ ni kí tĭ dɛ niba kí ji.»
37 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi bugbɛn de bɛ mɛn bɛ ń ji.» Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yíe tí ñɛn iwentun kobiile ya tuonl ya paaku nɛ kí dɛ kpɔnɔ kí lá de bɛ, bɛ ń ŋmɔn-ii?»
38 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni ŋmɔbe kpɔnɔ uŋɛ? Jo mɛn kí liike.» Nɛ bi bure' ki tĭ liike', ki liɛbe' ní ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Ti ŋmɔbe kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile nɛ.»
39 Nɛ u tɔke' u'panpaakaab ki ye bɛ ń cère binib nnɔ kɛ ń kèle timɔsɔngt bo icɛk icɛk.
40 Nɛ bi kèkèle' icɛk icɛk binib piŋunŋun nin binib kokobk.
41 Nɛn saan nɛ u yuure' kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile nnɔ, ki yaare' ki liike' paaki, nɛ ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab bɛ ń gbiire binib nnɔ kɛ. Bi gbiire' ijɛn ile nnɔ mɔ ki tí taa' ki de' bi'kɛ.
42 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo',
43 nɛ bi tantaan' kpɔnɔjenjent nin tijɛnjenjent tà sĭen' nnɔ, ki gbien' ikpɛncub piik nin ile.
44 Binib bà jin' tijier nnɔ bijɛb là te itur iŋun nɛ.

Yesu cuonh miñunm bo
(Matie 14:22-33; San 6:15-21)

45 I ya tàan bo nɛ *Yesu wɔbn' u'panpaankaab ki ye bɛ ń liɛbe kí kɔ buñɛrbu nnɔ kí liere wɔ usɛn kí puore miñunciɛnm ya gbaatɔl kí jo Bɛtsayida ya du ni ŋɔ wɔn bugbɛn ń cèbe linigol nnɔ lè ń kun.
46 U cèbe' linigol nnɔ ma nnɔ nɛ ki don' lijuɔl bo wɔ ń tĭ kàare.
47 U'panpaankaab joh ma nnɔ nĭ tĭ biire' ki laa' buñɛrbu nnɔ te miñunm ya siik ni nɛ; nɛ *Yesu te liwɛl bo u'baba.
48 U laa' kutafaaku tobreh bɛ, nĭ faa bi'bo ki gbien' ba ji li fre kí kùre. Ukuojɛmuɔyo nɛ u cuonh miñunm bo ki joh bi'saan ki tĭ nɛkn' bɛ ki benh wɔ ń gèbre.
49-50 Bi laa' unil cuonh miñunm bo ma nnɔ bi maaleh ki teh nĭ yé ufɛnfɛnd nɛ. Bujɛwaanbu cuo' bɛ ki gbien' nɛ bi wuure'.
Nɛ u tɔke' bɛ i ya tàan bo ki ye: «Cuo mɛn ni'ba, Min *Yesu nɛ, la sɛn mɛn jɛwaanbu.»
51 Nɛ ki kɔn' bi'saan buñɛrbu ni. U kɔn' buñɛrbu ni nɛ kutafaaku nnɔ go. Nɛ nĭ bɛke' bɛ cɛɛn.
52 Bi'yɛnm là libe' ma nnɔ nɛ cère' ba bɛnde' u taa' kpɔnɔ ki tien' miyɔkm ya bonn nà nnɔ ya tingi.

Yesu cère' biwiɛnb faake' Genesarɛt ya tinfɛnm ni
(Matie 14:34-36)

53 Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Genesarɛt ya tinfɛnm ni, ki ñɛn' buñɛrbu ni, nɛ ki lòle' bù.
54 Bi ñɛn' buñɛrbu ni uyo nnɔ nɛ binib bɛnde' *Yesu i ya tàan bo.

55 Nɛ ki tiinh ki joh mitinfɛnm nnɔ ni ni'kɛ saan, ki tukeh biwiɛnb inagɛn bo. Bi cii' u te
nà saan la, nɛ bi taah bɛ ki joh u'saan.
56 U jon' iducɛnciɛn ni bii itengbaan ni la, bi taah biwiɛnb nɛ ki lá siendeh binib taakeh
nà saan, ki gbáanh wɔ ki teh wɔ ń cère biwiɛnb ń mɛ u'liɛrku ya ñɔgbɛn baba. Bà kɛ mɛ'
u'liɛrku ya ñɔgbɛn nnɔ kɛ faake' nɛ.

7

Yesu nin Sufmbɛ ya yaajɛbok ya gbɛr
(Matie 15:1-9)

1 *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknb biba ñɛn' Yerusalɛm bó, ki baa' ki lá taan' *Yesu
saan.
2 Bi laa' *Yesu ya panpaankaab biba jinh inɔbɔnjɔkn, ni'tingi si: ba nire' ki paan'
iyaajɛbok ye ma bo.
3 Tɔ, *Farisiɛnmbɛ nin Suftɔb kɛ pɛ bi'yaajɛbok bo nɛ. Ba nire' ki paan' bi'yaajɛbok ye
ma bo la, ba ń ji jier.
4 Nɛ bi ñɛn' kidaak ki baa' ka sɔkre' bi'ba ki paan' bi'yaajɛbok ye ma bo la, ba ń ji jier.
Bi liɛbe' ki ŋmɔbe iyaajɛboktɔ mɔ ì yɛbe: tɛn tiñunñuwɛnt nin icùɔn nin tikur ya sèn ya
cɛndm.
5 Nɛ *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknb nnɔ niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien'
a'panpaankaab ŋa pɛ ti'yaajɛbok ye ma bo?»
6 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' ni'gbɛr
ma nnɔ, u là ŋmɔbe imɔ̀n nɛ. U là len' ki ye Uwien ye:
‹Binib biɛ pèkeh nni buñɔbu ni nɛ,
bi'yɛnm ŋa nɛke n'saan.
7 Bi pukeh nni fɛnm nɛ,
ki wɔknh binib iyaajɛbok baba.›
8 Nɛ *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: ‹Ni wiɛnh *Uwien ya wɔbl, nɛ ki boh iyaajɛbok.› »
9 Nɛ ki tí tɔke' bɛ ki ye: « ‹Ninbi ya bùol, kí wiɛ *Uwien ya wɔbl, kí paan ni'yaajɛbok bo ŋa
faa-a!›
10 Kimɛ Moyis là len' ki ye: ‹Li boh a'naa nin a'baa›, ki tí len' ki ye: ‹Unil tɔke' u'naa bii
u'baa liñɔbonbil la, bɛ ń ku wɔ.›
11 Ama ninbi wɔknh binib ki cèreh bi lienh ki teh bi bi li de bi'naambɛ nin bi'baambɛ nà
nnɔ, ji yé ‹kɔrban nɛ› ba ji li fre kí de bɛ nɛ̀. Kɔrban ya tingi si: nǐ yé Uwien yaann nɛ.
12 Nɛn bo, ninbi nɛ cèreh ba toreh bi'naambɛ nin bi'baambɛ.
13 Nnɔ nɛ ni taah ni'yaajɛbok ki lèbeh Uwien ya gbɛr, ki tɔkeh yè ni'tɔb ki nɛbreh, ki teh
tibontɔr tɛn tuu nɔ tù yɛbe.»

Tibont tà kuɔndeh unil tijɔknt
(Matie 15:10-20)

14 Yesu tí yin' linigol nnɔ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni'kɛ ń li cengeh n'bó ŋɔ kí cii n li tɔke nɛ
tigbɛr tà nɔ ya tingi.
15 Tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni ŋa ń fre kí kuɔn wɔ jɔknt. Tà ñɛh u'fɛ̀l ni nnɔ, tun nɛ
kuɔndeh wɔ tijɔknt.
16 [Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.]»*
17 U siere' ki dàan' linigol nnɔ ki tǐ kɔn' iden iba ni. U ya yo nɛ u'panpaankaab niire' wɔ
mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi.
18 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni'mɔ ŋa laan biɛ ki bɛn tibont ya tingi nɛ-ɛɛ? Na bɛn ki ye tibont
tà kɔh unil ya ñɔbu ni ŋa ń fre kí kuɔn wɔ jɔknt-ii?
19 Kimɛ ta kɔh u'fɛ̀l ni, tù kɔh u'puoku ni nɛ, nɛ u joh kunincɛnku ki ñɛndeh tù.» *Yesu
len' nnɔ ma nnɔ, u wuɔn' ki ye jier tuba ŋa kùɔ nɛ.

---

* **7:16** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 16 ŋa te tu'ni.

20 U tí ye: «Tibont tà ñɛh unil ya fèl ni nnɔ, tun nɛ kuɔndeh wɔ tijɔknt.
21 Kimɛ tibonbiɛrt ñɛh unil ya fèl ni nɛ. Tun si: iyɛnmaalbiɛre nin lisɔnsɔndl nin bunasubu nin linikul
22 nin linaŋmaal nin ununfɔke nin mibiɛrm nin milɛrkjim nin fɛnfɛnm nin mituom nin isuk nin tigbengt nin mijòrtetem.
23 Tibonbiɛrt tuu kɛ ñɛh unil ya fèl ni nɛ, ki kuɔndeh wɔ tijɔknt.»

Upii uba teke' Yesu ki jin', ka yé Suf (Matie 15:21-28)

24 *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki jon' Tir ya tinfɛnm ni. U kɔn' iden iba ni, ka yíe uba ń bɛnde kí ye u te ni'saan ama wa fre' ki bɔle' u'ba.
25 Tɔ, upii uba là te mitinfɛnm nnɔ ni usɛnpol ŋaake u'bisɛ. U cii' *Yesu bó, nɛ ki baa' i ya tàan bo ki lá gbaan' u'nintuɔli.
26 Upii nnɔ ŋa yé Suf, bi maa' wɔ Siri ya tinfɛnm ya kɛle wà bi wù Fenisi nnɔ ni nɛ. U gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń ŋɔre usɛnpol wà ŋaake u'bisɛ nnɔ.
27 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Cère mubumu ń ji kí gbo kí yaan, kimɛ na mɔn bɛ ń taa mubumu ya jier kí wiɛ isɛngbɛle.»
28 Nɛ upii nnɔ ye: «Yonbdaan, nǐ yé imòn nɛ, ama isɛngbɛle jinh mubumu ya jieyɔyɔl yà luh tingi ni nnɔ nɛ.»
29 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A'ñɔbonmɔnmɔnl liɛ bo, li jo, usɛnpol nnɔ dàan' a'buk ŋɔ.»
30 U liɛbe' ki kun', ki tǐ baa' ki laa' usɛnpol nnɔ mɔnbe ki dàan' u'buk ŋɔ, kǐ dɔ kuduku ni.

Yesu cère' ugbaanlɛntɛb uba faake'

31 *Yesu tí siere' Tir ya tinfɛnm ni, ki ñɛn' Sidɔn ya du ni, ki jon' Galile ya ñunciɛnm ya kɛle wà te mitinfɛnm mà bi yih mè Idu Piik nnɔ bó.
32 Tɔ, binib biba tuke' ugbaanlɛntɛb uba ki baa' u'saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń taa u'nuɔ kí paan u'bo.
33 Nɛ *Yesu taa' wɔ ki ñɛn' linigol nnɔ ni, ki jon' ugbɛ, ki taa' u'nɔbii ki tuun' ugbaan nnɔ ya tub ni, ki sǐi' tiñinsɛnt ki mɛ u'lɛnl,
34 ki yaare' ki liike' paaki, ki fuore' ki jiin', nɛ ki ye «Efata,» ni'tingi si: «Ñɛre.»
35 Nɛ u'tub ñɛre' i ya tàan bo, u'lɛnl mɔ tɛbre', nɛ u cin' ki lienh mɔnmɔnm.
36 Nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke uba. Nin u kpɛpkɛ' bi'bo ma kɛ nnɔ, bi tùɔreh ki kpaandeh tù nɛ.
37 Nǐ cuo' binib miyɔkm ki tǐ kɛnde' nɛ bi lienh ki teh: «U teh nà kɛ nnɔ mɔn nɛ, haali ki tǐ cèreh igbaan mɔnɔn ciih, ki cèreh bilɛntɛb mɔ lienh.»

8

Yesu tí jin' linigociɛnl liba (Matie 15:32-39)

1 I ya dɛn nɛ, linigociɛnl liba tí taan' *Yesu saan. Ba ŋmɔbe niba bɛ ń ji, nɛ u yin' u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye:
2 «Linigol liɛ nɔ ŋmɔbe nni micɛcɛkm cɛɛn nɛ. Bi te n'saan ma wienta sɔ. Ba ji ŋmɔbe niba bɛ ń ji.
3 Biba ñɛn' ní fɔnfɔkm nɛ. N cèbe' bɛ bi kunh ka jin' niba la, bi li tǐ dɔre usɛn ni.»
4 Nɛ u'panpaankaab jiin' wɔ ki ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ. Ŋmɛ li fre kí lɛ tijier niɛ saan kí de binib biɛ kɛ bɛ ń ji kí gbo?»
5 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni ŋmɔbe kpɔnɔ uŋɛ?» Nɛ bi ye: «Ulole.»
6 Nɛ u tɔke' linigol nnɔ ki ye lè ń kèle tingi ni, nɛ ki yuure' kpɔnɔ ulole nnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ' ki taa' ki de' u'panpaankaab, bɛ ń gbiire linigol nnɔ. Nɛ bi taa' ki gbiire' bɛ.

7 Bi ŋmɔbe mujɛnwawaamu muba mɔ. Nɛ u yuure' mu'mɔ, ki faare' Uwien, nɛ ki ye bɛ
ń taa mu'mɔ kí gbiire linigol nnɔ.
8 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo', nɛ bi tantaan' tijenjent tà sïen' nnɔ, ki gbien' ikɛndɛn ilole.
9 Binib nnɔ là li baa tɛn itur inan. Nɛn saan nɛ u cèbe' bɛ,
10 nɛ wɔn nin u'panpaankaab kɔn' buñɛrbu i ya tàan bo ki bure' Dalmanuta ya tinfɛnm
bó.

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn (Matie 16:1-4)

11 *Farisiɛnmbɛ baa' ki lá cin' ki niɛh nin *Yesu miniɛm. Bi yíe bɛ ń biike wɔ nɛ ki tɔke'
wɔ ki ye wɔ ń tien miyɔkm ya bonn nà li wuɔn kí ye u'tuɔm ñɛn' Uwien saan nɛ.
12 *Yesu fuore' ki jiin', nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien' fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ nuunh bɛ ń lɛ
miyɔkm ya bonn-i? N tɔkeh nɛ imàn nɛ, ba ń lɛ yɔkm ya bonn niba.»
13 Nɛ ki siere' bi'saan ki liɛbe' ki kɔn' buñɛrbu ki joh wɔ ń tï puore miñunciɛnm.

Yesu lienh Farisiɛnmbɛ nin Herod ya kpɔnɔ ya ñɔke bó (Matie 16:5-12)

14 Tɔ, Yesu ya panpaankaab là sunde' ka tuke' kpɔnɔ. Kpɔnɔ uba kpein nɛ là te bi'saan
buñɛrbu ni.
15 *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye: «Li bɛn mɛn *Farisiɛnmbɛ nin Herod ya kpɔnɔ ya ñɔke bó.»
16 Nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ta tuke' kpɔnɔ ma nnɔ nɛ cère u len' nnɔ.»
17 *Yesu bɛnde' bi tɔkeh tɔb ki teh bà, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni tɔkeh tɔb ki teh na
tuke' kpɔnɔ? Na laan biɛ ki freh ki seknde h tibont nɛ-ɛɛ? Bii na ciih tu'tingi nɛ? Ni'yɛnm
biɛ ki liibe nɛ-ɛɛ?
18 Ni ŋmɔbe inun, bɛ tien' na lɛnh-i? Ni ŋmɔbe itub, bɛ tien' na ciih-i? Na tiɛn,
19 n là taa' kpɔnɔ uŋun ki kɔkuɔ', ki gbiire' binib itur iŋun ma nnɔ, ni là tantaan' nà sïen'
nnɔ ki gbien' ikpɛncub ubiɛn wà nɛ-ɛɛ?» Nɛ bi ye: «Piik nin ile.»
20 Nɛ u liɛbe' ki niire' bɛ ki ye: «Na tiɛn n là taa' kpɔnɔ ulole ki kɔkuɔ', ki gbiire' binib
itur inan ma nnɔ, ni là tantaan' tijenjent tà sïen' nnɔ ki gbien' ikɛndɛn ubiɛn wà nɛ-ɛɛ?»
Nɛ bi ye: «Ilole.»
21 Nɛ u ye: «Na laan biɛ ki ciih tibont ya tingi nɛ-ɛɛ?»

Yesu likre' ujuɔn uba Bɛtsayida ya du ni

22 Yesu nin u'panpaankaab tï baa' Bɛtsayida ya du ni, nɛ bi tuke' ujuɔn uba ki baa' *Yesu
saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń taa u'nuɔ kí mɛ wɔ.
23 *Yesu cuo' u'nuɔ, nɛ ki dère' wɔ ki ñɛn' udu ni, ki sii' tiñinsɛnt, ki sèkn ujuɔn nnɔ ya
nun, ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, ki niire' wɔ ki ye: «A lɛnh nibonn-ii?»
24 U likre', nɛ ki ye: «N lɛnh binib ama bi naan isiin nɛ ki cuonh.»
25 Nɛ *Yesu liɛbe' ki taa' u'nuɔ ki pi' u'nun bó, u faake' nɛ ki tùɔre' ki ŋɛbe' inunbii ki
caan' ki ji lɛnh tibont kɛ mɔnmɔnm.
26 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye wɔ ń li kun ki la liɛbe udu nnɔ ni*.

Piɛr len' ki ye Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo (Matie 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 *Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan ki bure' iduwawaale yà te ka fɔke nin Sesare
Filip ya tinfɛnm nnɔ bó. Bi joh ma nnɔ nɛ u niire' bɛ ki ye: «Binib lienh ki teh n yé ŋmɛ
nɛ?»
28 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm nɛ. Bitɔb
lienh ki teh a yé Eli nɛ. Bitɔb mɔ lienh ki teh a yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya uba nɛ.»
29 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ninbi nín teh n yé ŋmɛ nɛ?» Nɛ Piɛr jiin' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya
Nigɛndkɛ Kristo nɛ.»
30 Nɛn saan nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke nil u yé udaan wà.

---

* **8:26** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nï kɛle' ki ye: «La tï tɔke nil tigbɛr nnɔ udu ni nɛ.»

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bó
(Matie 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Ni ya puoli bó nɛ Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh: «Nì kpɛ Unil ya Bijɛ ń ji ijɛnd kí gbien nɛ. *Sufmbɛ ya ciɛnb nin bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb li wiɛ u'gbɛr, kí ku wɔ, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.»
32 U tɔke' bɛ tigbɛr nnɔ tù wien nɛ. Nɛn saan nɛ Piɛr taa' wɔ ki jɛnde', ki tĭ kɔn' nin wɔ ki ye u la lienh ki teh nnɔ.
33 Ama *Yesu jiɛbe' ki liike' u'panpaankɛtɔb nɛ ki tiɛn' Piɛr bo ki ye: «Paare n'puoli, Satan. Kimɛ a'yɛnmaale ŋa ñɛn' Uwien saan, ĭ yé binib yi nɛ.»
34 Nɛ ki yin' linigol nin u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: «Unil yíe wɔ ń paan n'bo la, u la tɔnge u'ba, wɔ ń li yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki paakeh n'bo.
35 Kimɛ wà kɛ yíe wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Ama wà kɛ li tuo kí kpo min nin tigbɛmɔnmɔnt tuu bo nnɔ, wɔn nɛ li lɛ limiɛl.
36 Unil laa' uŋɛndun wuu ni ya bont kɛ ŋɔ ki tĭ luo' limiɛl la, u laa' bɛ ya kpɛle nɛ?
37 Unil li taa bà kí pɛ̀ kí teke u'miɛl-i?
38 Unil ye min nin n'gbɛr ŋmɔbe wɔ ifɛ fɛnfɛnnɔ ya nib bà ŋa cuube Uwien saan, ki yé bibiɛrdɛnb nnɔ saan la, udaan mɔ lá li ŋmɔbe nni ifɛ nɛ uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa ní nin Uwien ya tondb, wɔ ń li ŋmɔbe u'Baa Uwien ya kpiɛke nnɔ.»

9

1 U tí tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ninbi bà se niɛ saan nɔ ya biba li lɛ Uwien ya bɛl we ní nin mituɔm nɛ kí yaan kí kpo.»

Yesu ya gbɛnɛnt lèbre'
(Matie 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Iwien iluob gèbre', nɛ *Yesu taa' Piɛr nin Saak nin San ki jɛnde' ki tĭ don' lijɔfɔfɔkrl liba bo bi'baba. U'gbɛnɛnt lèbre' bi'nun bó,
3 nɛ u'wɛngolkaar pende' kponkpon, ki windeh tein. Uba ŋa te uŋɛndun wuu ni kí fre kí tien kukpɛlciɛku kù ń li pĭen nnɔ.
4 Nɛ bi laa' Eli nin Moyis puɔ' u'saan bi tɔkeh tigbɛr.
5 Nɛn saan nɛ Piɛr tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, ti te niɛ saan ma nɔ, nĭ mɔn nɛ. Cère tí pɔ ininbon ita, sin liba, Moyis liba, Eli mɔ liba.»
6 Piɛr ŋa bɛn u li len kí ye bà, kimɛ bujɛwaanbu cuo' wɔn nin bipanpaankɛtɔb nnɔ ki gbien'-a.
7 Kutɛwɔlgbɔnku kuba baa' ki pibn' bi'bo, nɛ bi cii' uniɛke uba bó kutɛwɔlgbɔnku nnɔ ni u ye: «N'Bijɛ sɔ nɔ, n yíe wɔ, li cengeh mɛn u'bó.»
8 I ya tàan bo nɛ bi jiɛbe' ki liike', ka ji laa' nitɔ, bi laa' *Yesu baba nɛ se bi'saan.
9 Bi jiinh lijuɔl nnɔ ya tingi ma nnɔ, nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke uba bi laa' nà nɔ kí tĭ baa uyo wà Unil ya Bijɛ li mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ.
10 Nɛ bi tuo' u ye ma nnɔ, ama ki ji niireh tɔb ki teh u ye wɔ ń ye ba nɛ ki ye «kí mɛkre bitɛnkpiib ni?»
11 Nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Bɛ bo nɛ Yiko ya wɔnwɔknb lienh ki teh Eli li baa nɛ kí yaan Kristo ń baa ní?»
12 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Eli li mɔnbe kí kpiɛ kí baa kí lá tùɔre tibont kɛ nɛ kí yaan. Ama nĭ nín tien' mila ki liɛbe' ki kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye binib li jènde Unil ya Bijɛ kí gbien, kí yuɔn wɔ?
13 N tɔkeh nɛ nɛ, Eli baa' ní ŋɔ. Nɛ bi tien' wɔ bi yíe ma bo. Bi tien' wɔ tɛn nĭ kɛle' ma u'bo *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ.»

Yesu ŋɔre' usɛnpol kibuk kiba saan
(Matie 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab bita nnɔ tĭ baa' u'panpaankɛtɔb saan, nɛ ki laa' linigociɛnl se ki guɔn' bɛ. *Yiko ya wɔnwɔknb biba mɔ te, ki niɛh nin bɛ miniɛm.
15 Linigol nnɔ laa' *Yesu i ya tàan bo ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn. Nɛ bi sɛn' ki jon' ki tĭ fuonde' wɔ.
16 Nɛ u niire' u'panpaankaab ki ye: «Ninbi nin bɛn niɛh bɛ bo?»
17 Nɛ linigol nnɔ ni, ujɛ uba tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, n tuke' n'buk nɛ ki baa' a'saan. Usɛnpol uba nɛ ŋaake kɛ̀, ki tien' kɛ̀ ulɛntɛb.
18 U cuo' kɛ̀ nà saan la, u gbɔ̀breh kɛ̀ nɛ, nɛ kuñinsɛnjujuku puubeh ki'ñɔbu bó, kĭ ŋmɔnh iñin, ki'gbɛnɛnt mɔ tɛreh. N gbáan' a'panpaankaab bɛ ń ŋɔre usɛnpol nnɔ, nɛ ba fre'.»
19 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, na teke' Uwien ki jin'. N li wuɔke ni'saan kí tĭ kpaan mila nɛ? N li ŋmɔbe sukle ni'bo kí tĭ kpaan mila nɛ?» Nɛ ki ye: «Taa mɛn kibuk nnɔ ní.»
20 Nɛ bi taa' kɛ̀ ki baa' u'saan. Usɛnpol nnɔ laa' *Yesu ma nnɔ nɛ ki cère' ki'gbɛnɛnt ŋɔh pepebu, kĭ lu' ki bindeh, kuñinsɛnjujuku puubeh ki'ñɔbu bó.
21 Nɛ *Yesu niire' ki'baa ki ye: «Nì cin' kɛ̀ ma nĭ wuɔke'-aa?» Nɛ ki'baa ye: «Nì cin' kɛ̀ haali ki'buwaam ni nɛ.
22 U sɔbe ki gbɔ̀breh kɛ̀ umu nin miñunm ni nɛ, ki nuunh wɔ ń ku kɛ̀. A li fre la, á muɔ tɛ micɛcɛkm kí tore tɛ.»
23 Nɛ *Yesu ye: «Bɛ tien' a ye n li fre la? Wà teke' ki jin' ŋa ń gbɛle niba.»
24 Nɛ kibuk nnɔ ya baa wuure' i ya tàan bo ki ye: «N teke' ŋɛ ki jin', tore nni, kimɛ n'tekjim nɛ pɔre' nni.»
25 *Yesu laa' linigol nnɔ tiinh ki taakeh ní, nɛ u tiɛn' usɛnpol nnɔ bo ki ye: «Usɛnpol wà teh binib igbaanlɛntɛb nnɔ n tɔkeh ŋɛ nɛ, dàan kibuk kiɛ, ki la ji ń ŋɛkn kɛ̀ lidaali liba.»
26 Usɛnpol nnɔ wuure', nɛ ki cère' kibuk nnɔ ya gbɛnɛnt ŋɔh pepebu, nɛ ki dàan' kɛ̀. Kĭ dɔ ki naan utɛnkpii, nɛ binib bà yɛbe ye kĭ kpo'-a!
27 Ama *Yesu cuo' ki'nuɔ ki fin' kɛ̀. Nɛ kĭ fii' ki sere'.
28 *Yesu kun' ma nnɔ nɛ u'panpaankaab niire' wɔ bi'baba bo ki ye: «Bɛ tien' tinbi ŋa fre' ki ŋɔre' usɛnpol nnɔ?»
29 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Yiɛ ya sɛnpol ya bol wɔn, ikaare baba ŋa ñí la, bonn ŋa te kí fre kí ŋɔre yɛ̀.»

Yesu tĭ len' u'kuum nin u'mɛkrm bó
(Matie 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan, nɛ ki cuon' ki càare' Galile ya tinfɛnm. *Yesu ŋa yíe uba ń li bɛn u te nà saan,
31 kimɛ u yíe wɔ ń wɔkn u'panpaankaab nɛ. U tɔke' bɛ ki ye: «Bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn binib, bɛ ń ku wɔ. Ama wienta daali u li mɛkre bitɛnkpiib ni.»
32 U'panpaankaab ŋa cii' u'lenm nnɔ ya tingi nɛ ka kaabe' bɛ ń niire wɔ mɔ.

Ŋmɛ yé unikpɛkpiɛk-i?
(Matie 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' Kapɛrnawum ya du ni, nɛ ki kɔn' kuduku kuba ni. Bi te kuduku nnɔ ni ma nnɔ, nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni bi niɛh bɛ bo usɛn ni?»
34 Nɛ bi se ki ŋmin, kimɛ bi bi niɛh ticiɛnt bo nɛ usɛn ni.
35 Nɛn saan nɛ u kɛ̀le' ki yin' u'panpaankaab piik nin bile nnɔ kɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Unil yíe wɔ ń li yé usɛnlier la, wɔ ń tien u'ba bi'kɛ ya gbaarkɛ, kí li yé bi'kɛ ya tonsɔnl.»
36 Nɛ ki taa' kibuk kiba ki sien' bi'siik ni, ki yuure' kɛ̀ ki bibe', ki tɔke' bɛ ki ye:
37 «Wà kɛ teke' kibuk tɛn kiɛ n'yel bo la, u teke' min nɛ. Wà kɛ teke' nni la, na yé u teke' min nɛ, u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ.»

Wà ŋa nɛn tɛ la, u se ti'ciɛk bó nɛ
(Luk 9:49-50)

38 Nɛn saan nɛ San tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti laa' unil uba u ŋuɔh isɛnpol binib saan a'yel bo. Wa pɛ ti'bo ma nnɔ nɛ ti pien' wɔ.»
39 Nɛ *Yesu ye: «La ji ń pien wɔ mɛn, kimɛ nil ŋa ń fre kí tien miyɔkm ya bonn n'yel bo ŋɔ kí pɔk kí len n'bo nà bre i ya tàan bo.
40 Wà ŋa nɛn tɛ la, u se ti'ciɛk bó nɛ.
41 N tɔkeh nɛ imàn nɛ, wà kɛ de' nɛ kiñunyibuok ki ye ni yé Kristo yaab ma nnɔ nɛ la, wa ń lúo u'suul fiebu.»

La cère ubaan uba ń tùre Uwien ya sɛn
(Matie 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 «Ama ibaan yà teke' nni ki jin' nɔ, unil cère' i'ni uba tùre' Uwien ya sɛn la, bi bi taa' linècièl, ki jɔn' u'tule ni, ki ture' wɔ ki wiɛ' miñunciɛnm ni la, nǐ bi li tu udaan bo.
43 A'nuɔ nɛ cèreh a biih la, cere wù. A ŋmɔbe unuɔ uba ŋɔ ki laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm la, nǐ tu nin á li ŋmɔbe inuɔ ile, ŋɔ kí kɔ umucɛnciɛn wà ŋa ń kpiin ni.
44 [Ni'saan, ‹Mu ŋa ń kpiin. Ininbiɛb yà ŋmɔnh tigbɛnɛnt mɔ ŋa ń kpo.›]*
45 A'taal nɛ cèreh a biih la, cere lè. A ŋmɔbe litaal liba ŋɔ ki laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm la, nǐ tu nin á li ŋmɔbe itàan ile, ŋɔ kí kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni. [
46 Ni'saan, ‹Mu ŋa ń kpiin. Ininbiɛb yà ŋmɔnh tigbɛnɛnt mɔ ŋa ń kpo.›]†
47 A'nunbu nɛ cèreh a biih la, lǐkre bù. A ŋmɔbe bununbu buba ki kɔn' Uwien ya bɛl ni la, nǐ tu nin á li ŋmɔbe inun ile, ŋɔ kí kɔ umu wà ŋa ń kpiin ni.
48 Ni'saan, ‹Mu ŋa ń kpiin. Ininbiɛb yà ŋmɔnh tigbɛnɛnt mɔ ŋa ń kpo.›
49 «Umu nɛ li cère unil kɛ ń ŋmaake tɛn miyaam.
50 Miyaam yé nibonn nà mɔn nɛ. Ama mǐ saa' ka ji ŋmɛ la, niba ŋa te kí ji ń fre kí ŋmaake mè. Ní li ŋmɛ tɛn miyaam, kí li ŋmɛ nin tɔb.»

10

Uwien taan' nà la, nil la bore nè
(Matie 19:1-12; Luk 16:18)

1 *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki jon' Sude ya tinfɛnm mà te Sudɛn ya kpenpuol bó nnɔ ni. Inigol tí taan' u'saan, nɛ u tí wɔkn' bɛ tɛn u tí ń teh ma bo.
2 *Farisiɛnmbɛ biba nɛkn' wɔ ki yíe bɛ ń biike wɔ, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Ujɛ ŋmɔbe usɛn wɔ ń wiɛ u'po-oo?»
3 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Moyis là ye ní li teh mila?»
4 Nɛ bi ye: «Moyis là ye ujɛ yíe wɔ ń wiɛ u'po la, wɔ ń kɛle kugbɔnku kí de wɔ kí wuɔn kí ye u wiɛ' wɔ.»
5 Nɛ *Yesu ye: «Ni'yufaa bo nɛ cère' Moyis là kɛle' ki ye ní li teh nnɔ.
6 Ama micincinm, uyo wà Uwien là ñɛn' uŋɛndun wuu nnɔ, ‹u là ñɛn' ujɛ nin upii nɛ.
7 Nɛn nɛ cère' ujɛ kuɔn' upii la, u li dàan u'naa nin u'baa,
8 nɛ bɛn bile nnɔ ń taan kí tien unibaab.› Nnɔ nɛ ba ji te nib bile, bi ji yé unibaab nɛ.
9 Tɔ, Uwien taan' nà la, nil la bore nè.»
10 Bi tǐ baa' iden nɛ u'panpaankaab mɔ liɛbe' ki niire' wɔ tigbɛr nnɔ bo.
11 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ujɛ wà wiɛ' u'po, ki tí kuɔn' upiitɔ la, ujɛ nnɔ yé ujɛnaŋmaa nɛ u'po ukpiɛk nnɔ bo.
12 Upii wà fii' u'cɛ saan, ki tǐ kun' ujɛtɔ la, upii nnɔ yé upiinaŋmaa nɛ.»

Yesu nin mubumu
(Matie 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Tɔ, binib tukeh mubumu, ki bàareh *Yesu saan ŋɔ wɔ ń mɛ mù, nɛ u'panpaankaab kɔnh nin bɛ.

---

* **9:44** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 44 ŋa te tu'ni. † **9:46** Liike 9:44.

14 U laa' bi kɔnh nin bɛ ma nnɔ, na ŋmaake' wɔ, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn mubumu
mù ń li bàareh n'saan. La piendeh mù mɛn, kimɛ binib bà te tɛn mubumu nɛ si Uwien
ya bɛl.
15 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, wà kɛ ŋa teke' Uwien ya bɛl ya gbɛr kibuk yaam la, wa ń kɔ li'ni.»
16 Nɛn saan nɛ u yuunh mubumu nnɔ, ki taah u'nuɔ ki paakeh mu'bo, ki teh mù Uwien
ya mɔnm.

Ufàadaan uba ya gbɛr
(Matie 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 *Yesu siereh uyo wà nnɔ, nɛ ujɛ uba sɛn' ki baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli, ki niire' wɔ ki
ye: «Cɛnbaa wà mɔn, n li tien mila kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm-i?»
18 Nɛ *Yesu niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' a yih nni wà mɔn-i? Uwien baba ŋa ñí la, uba ŋa
mɔn.
19 A bɛn iwɔb yà ye: ‹La ku nil, ki la teh naŋmaal, ki la suh, ki la nɛndeh nib bo, ki la jinh
nib, kí li boh a'naa nin a'baa nnɔ.›
20 Nɛ ujɛ nnɔ ye: «Cɛnbaa, n boh ni'kɛ haali n'buwaam ni nɛ.»
21 *Yesu liike' wɔ, u'yɛnm sɔnge' u'bo, nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Nibonn niba nɛ pɔre' ŋɛ. Jo
kí tĩ kuɔre a ŋmɔbe tibont tà kɛ nnɔ, kí taa ilike nnɔ kí de bicɛcɛkdɛnb, kí li ŋmɔbe lifaal
paaki bó, ŋɔ kí baa kí lá paan n'bo.»
22 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ujɛ nnɔ saa' u'nun bó, ki siere' ki bure' nin uyɛnsaa, kimɛ
u ŋmɔbe lifaal ki gbien'.
23 *Yesu jiɛbe' ki liike' u'panpaankaab, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Nì faa ki gbien' nin binib bà
ŋmɔbe lifaal nnɔ ń kɔ Uwien ya bɛl ni.»
24 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ miyɔkm cuo' u'panpaankaab cɛɛn, nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye:
«N'bumu, Uwien ya bɛl ni ya kɔm faa cɛɛn nɛ.
25 Nì faa nin ufàandaan ń kɔ Uwien ya bɛl ni ki cɛn' ñɔkma ń càare mikpɛlpienbonm
ni.»
26 Nì tùɔre' ki bɛke' bɛ cɛɛn, nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «O, nì te nnɔ la, ŋmɛ li fre kí ŋmɛre?»
27 *Yesu caan' bi'bo inun, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Binib nɛ ŋa ń fre, Uwien wɔn ŋa ń gbɛle
niba, u li fre kí tien ni'kɛ.»
28 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Tinbi wɔn la, ti dàan' tibont kɛ nɛ ki paan' a'bo-a!»
29 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà kɛ dàan' u'den bii u'ninjiɛb bii u'ninsiɛb
bii u'naa bii u'baa bii u'bumu bii u'kpàan min nin tigbɛmɔnmɔnt bo la,
30 u li lɛ iden nin ninjiɛb nin ninsiɛb nin naambɛ nin mubumu nin ikpàan, ni'kɛ bolm
kobk fɛnfɛnnɔ, ama u li lɛ ijɛnd mɔ. Nɛ uyo wà we ní nnɔ, u lá li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe
gbenm.
31 Bisɛnlierb lá li paan puoli ki yɛbe. Puoli bó yaab mɔ lá li liere usɛn ki yɛbe.»

Yesu tĩ len' u'kuum nin u'mɛkrm bớ nta bo
(Matie 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 *Yesu nin u'panpaankaab doh Yerusalɛm bó, nɛ u le usɛn. Bi joh ma nnɔ
u'panpaankaab ya yɛnm saa' nɛ bujɛwaanbu cuo' bà mɔ pɛ u'bo nnɔ. Nɛn saan nɛ u tí
yin' u'panpaankaab piik nin bile nnɔ u'ba saan nɛ ki cin' ki tɔkeh bɛ nà li tĩ tu wɔ ni'bó.
33 U tɔke' bɛ ki ye: «Li cengeh mɛn, ti doh Yerusalɛm bó nɛ. Ti tĩ baa' la, bi li taa Unil ya
Bijɛ kí ŋukn bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb, bɛ ń bu wɔ tibuur, kí ye u kpɛ mikuum,
kí taa wɔ kí ŋukn bà ŋa yé Sufmbɛ.
34 Bi li lɛ̀ wɔ, kí cɛre u'bo tiñinsɛnt, kí ñĩ wɔ inalɛbe, kí yaan kí ku wɔ, nɛ wienta daali
wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.»

Saak nin San ya miɛbu
(Matie 20:20-28)

35 Tɔ, Sebede ya bijiɛb Saak nin San nɛkn' Yesu, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti yíe á tuo
kí tien ti li miɛ ŋɛ nà nɛ.»

36 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni yíe ń tien ba nɛ kí de nɛ?»
37 Nɛ bi ye: «A lá jin' a'bɛl la, á cère ti'ni uba ń li kɛ a'nɔjie bó, utɔ mɔ ń li kɛ a'nɔgɛn bó.»
38 Nɛ u ye: «Na bɛn ni miɛh nibonn nà. Ni li fre kí ji n li ji ijɛnd yà nnɔ-ɔɔ?» Bii ni li fre kí kɔ n li kɔ micɛcɛkm mà ni nnɔ ni-ii? *
39 Nɛ bi ye: «Ti li fre.» Nɛ u ye: «Imɔ̀n, ni li ji n li ji ijɛnd yà nnɔ, ki li kɔ n li kɔ micɛcɛkm mà ni nnɔ ni.
40 Ama binib bà li kɛ̀le n'nɔjie nin n'nɔgɛn bó nnɔ wɔn, na yé min nɛ li gènde bɛ. Uwien nɛ li de mifɛnm nnɔ u bonde' mɛ̀ ki ble' binib bà nnɔ.»
41 U'panpaankaab piik bà sïen' nnɔ cii' Saak nin San tɔke' wɔ ki ye bà, nɛ bi'benku ni cin' ki beh bi'bo.
42 Nɛn saan nɛ u yin' bɛ u'ba saan ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni bɛn nǐ te ma uŋɛndun wuu ni. Bà yé idu ya bɛrb wɔbndeh i'nib nɛ, nɛ bà ŋmɔbe ticiɛnt nnɔ wɔngeh bɛ bi'tuɔm kpɛ ma bo.
43 Na ń li te nnɔ ninbi ni. Ni'ni wà yíe wɔ ń li yé uciɛn la, wɔ ń tien u'ba ni'tonsɔnl.
44 Ni'ni wà yíe wɔ ń li yé usɛnlier la, wɔ ń tien u'ba ni'kɛ ya yonb.
45 Kimɛ Unil ya Bijɛ ŋa baa' uŋɛndun wuu ni bɛ ń sɔn kí de wɔ. U baa' wɔn nɛ ń sɔn kí de binib, kí kpo ŋɔ kí dɛ binib bà yɛbe kí wiɛ.»

Yesu likre' Bartime
(Matie 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 *Yesu nin u'panpaankaab tǐ baa' Seriko ya du ni. Bi ñɛh u'ni uyo wà nnɔ nɛ linigociɛnl paan' bi'bo. Ujuɔn uba kɛ sɛngbaal ki miɛh, bi yih wɔ Bartime, u yé Time ya bijɛ.
47 U cii' bi ye Nasarɛt ya *Yesu nɛ gèbreh, nɛ u cin' ki wuureh ki teh: «Yesu, *Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛcɛkm.»
48 Linigol nnɔ tɛngeh u'bo ki teh wɔ ń ŋmile, ama u tùɔreh ki wuureh nɛ ki teh: «*Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛcɛkm.»
49 Nɛ *Yesu sere' ki ye: «Yin wɔ mɛn ní.» Nɛ bi yin' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cuo a'ba! Fii kí sere, u yih ŋɛ.»
50 Nɛ u wiɛ' u'liɛrgbenku, ki fii' wukbu, ki baa' *Yesu saan.
51 *Yesu niire' wɔ ki ye: «A yíe ń tien ba kí de ŋɛ?» Nɛ u ye: «Cɛnbaa, n yíe ń likre nɛ.»
52 Nɛ *Yesu ye: «Li joh, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ.» U likre' i ya tàan bo, nɛ ki paan' *Yesu bo.

11

Binib kpiɛkreh Yesu u tǐ kɔn' Yerusalɛm ni
(Matie 21:1-11; Luk 19:28-40; San 12:12-19)

1 *Yesu nin u'panpaankaab tǐ nɛke Yerusalɛm ki tuo' Bɛtifaaje nin Betani ya du. I te Olifi ya siin ya juɔl bó nɛ. Bi tǐ tuo' ni'saan ma nnɔ, nɛ u sɔn' u'panpaankaab ni bile
2 ki tɔke' bɛ ki ye: «Li joh mɛn udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tǐ kɔn' u'ni la, ni li pɔk kí lɛ uŋuunfanfaan uba lùo. Uba ŋa laan jɛ̀ke' wɔ. Ní lore wɔ kí taa ní.
3 Unil niire' nɛ ki ye bɛ tien' ni loreh wɔ la, ní ye: ‹Yonbdaan nɛ ciɛke wɔ. U li jiin wɔ ní fɛnfɛnnɔ wuɔ.› »
4 Bi bure', nɛ ki tǐ laa' uŋuunfanfaan nnɔ lùo iden iba saali bunañɔbu saan ki nɛke usɛn. Nɛ bi cin' ki loreh wɔ.
5 Binib bà se ni'saan nnɔ ya biba niire' bɛ ki ye: «Ni teh ba sɔ? Bɛ tien' ni loreh uŋuunfanfaan wuɔ nɔ?»
6 Nɛ bi jiin' bɛ *Yesu bi ye bɛ ń ye ma nnɔ. Nɛ binib nnɔ cɛ̀be' bɛ bi bure',
7 ki tuke' uŋuunfanfaan nnɔ ki baa' *Yesu saan, nɛ ki taa' bi'liɛr ki paan' u'bo, *Yesu jɛ̀ke'.
8 Nɛn saan nɛ biba taah bi'liɛr ki pèreh usɛn ni ki yɛbe. Bitɔb kɔh kumuɔku ni, ki bɛreh tifɛr ki mɔ lá pèreh.
9 Bà le usɛn nnɔ nin bà pɛ puoli nnɔ kɛ wuureh ki teh: «Osana*, Uwien ya mɔnm ń li te

* **10:38** Yesu taa' tinɛnnɛnt tule nɛ ki wuɔn' ijɛnd nnɔ yɛbe ki kpɛ ma bo. Tun si: kí ñu kijɛndyiek ni bii kí lùo ijɛnd ni.
* **11:9** Liike Matie 21:9.

wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.
10 Uwien ya mɔnm ń li te ti'yaajɛ *Dafid ya bɛl là we ní nnɔ bo. Osana, Uwien wà te
paaki bó.»
11 Tɔ, *Yesu tĭ baa' Yerusalɛm, ki kɔn' Uwien ya duku† ya luo bo, ki liike' tibont kɛ. Uwien
benh wù ń kɔ ma nnɔ, nɛ wɔn nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ñɛn' ki bure' Betani
ya du bó.

Yesu wiɛ' bukɛnkɛnbu buba miŋùum
(Matie 21:18-19)

12 Kutaaku faa', nɛ *Yesu nin u'panpaankaab ñɛn' Betani ya du ni ki bure'. Bi joh ma
nnɔ nɛ mikònm tĭ cuo' wɔ.
13 U laa' bukɛnkɛnbu buba tĭ se fɔnfɔkm ki ŋmɔbe tifɛr. Nɛ u jon' wɔ ń tĭ liike u li lɛ niba
bu'bo bii wa ń lɛ. U tĭ baa' bu'nintuɔli, ki laa' tifɛr baba nɛ bu'bo. Kimɛ na là yé kɛnkɛn ya
lònlùonyo.
14 Nɛ u tɔke' busubu nnɔ ki ye: «Uba ŋa ji li lɛ bil liba a'bo fiebu.» Nɛ u'panpaankaab cii'
u len' ki ye bà.

Yesu ŋɔre' binib Uwien ya duku ya luo bo
(Matie 21:12-17; Luk 19:45-48; San 2:13-22)

15 Yesu nin u'panpaankaab tĭ baa' Yerusalɛm. Nɛ *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo
bo, ki cin' ki ŋuɔh binib bà kuɔreh tiwɛnt nin bà daanh tiwɛnt nnɔ ki ñɛndeh; ki tureh
bilikkpendb ya teb nin bà kuɔreh inɛnjel nnɔ ya biɛmu ki gbɔ̀breh.
16 Wa cèreh nib tukeh wɛnt ki gɛ̀breh Uwien ya duku ya luo bo.
17 Nɛn saan nɛ u tɔke' bɛ ki ye:
«Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Bi li yin n'duku inibol kɛ ya kaare ya duku nɛ›,
ama ninbi taa' kù ki tien' binasub ya tantaanbùol nɛ.»
18 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb cii' *Yesu tien' ma bo. Nɛ bi nuunh bi li tien ma
kí ku wɔ, ama ki ji fɛnge wɔ. Kimɛ u'wɔknm sɔnge linigol nnɔ ya yɛnm cɛɛn nɛ.
19 Nĭ juɔre' ma nnɔ, nɛ *Yesu nin u'panpaankaab tí siere' udu nnɔ ni.

Yesu wiɛ' bukɛnkɛnbu bùa miŋùum nnɔ kuore'
(Matie 21:20-22)

20 Kutɛŋɛsɔnsɔnku, nɛ bi cuonh ki gɛ̀breh bukɛnkɛnbu nnɔ saan, ki laa' bù kuore' paaki
ki tĭ ci' tingi.
21 Nɛ Piɛr tiɛre' nà wun tien', nɛ ki tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, liike, a wun wiɛ'
bukɛnkɛnbu bùa miŋùum nnɔ, kuore'-a!»
22 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Teke mɛn Uwien kí ji.
23 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà kɛ li tɔke lijuɔl liɛ kí ye lɛ̀ ń fii kí tĭ lu miñunciɛnm ni, ki
teke' ki jin' ki ye nĭ li tien tɛn u len' ma bo, ka maaleh milele la, nĭ li tien nnɔ nɛ.
24 Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ ki teh ni miɛ' Uwien nibonn nà kɛ ni'kaare ni la, ní li du kí ye ni
laa' nɛ ŋɔ, nɛ ni li mɔnbe kí lɛ nɛ̀ nɛ.
25 Uyo wà ni te ki kàareh, kí lá tiɛre ki ye uba ŋmɔbe nɛ tigbɛr tà kɛ la, ní fère udaan ŋɔ
ni'Baa wà te paaki bó nnɔ mɔ ń fère nɛ ni'biil. [
26 Ama na fère' ni'tɔb la, ni'Baa wà te paaki bó mɔ ŋa ń fère nɛ.]»‡

Bi niire' Yesu wà de' wɔ usɛn wɔ ń tien u teh nà nɔ?
(Matie 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesu nin u'panpaankaab tí liɛbe' ki baa' Yerusalɛm ni. *Yesu kɔn' ki cuonh Uwien
ya duku ya luo bo, nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb baa'
u'saan,

† **11:11** Liike Matie 12:5. ‡ **11:26** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba migbiirm 26 ŋa te tu'ni.

28 ki niire' wɔ ki ye: «A ŋmɔbe usɛn á tien a teh nà nɔ-ɔɔ? Ŋmɛ nɛ de' ŋɛ usɛn á tien nè?»
29 Nɛ u ye: «N'mɔ li niire nɛ iniire iba kpein nɛ. Ni fre' ki jiin' nni la, n'mɔ li tɔke nɛ n ŋmɔbe usɛn wà ki teh n teh nà nɔ.
30 San là siih binib Uwien ya ñunm ma nnɔ, ŋmɛ nɛ là de' wɔ usɛn-i? Uwien bii binib nɛ? Tɔke nni mɛn.»
31 Nɛn saan nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien nɛ de' wɔ usɛn la, u li niire tɛ kí ye: ‹Bɛ tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i?›
32 Ta ń fre kí ye binib mɔ sɔ.» Bi fɛnge linigol nnɔ mɔ, kimɛ bi'kɛ tuo' ki ye San là cinbe ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.
33 Nɛ bi tɔke' *Yesu ki ye: «Ta bɛn.» Nɛ u'mɔ ye: «N'mɔ ŋa bɛn, ka ń tɔke nɛ wà de' nni usɛn ń tien n teh nà nɔ mɔ.»

12

Bikpàab bà bre ya kpɛnjɛnm
(Matie 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Ujɛ uba nɛ là ŋmɔbe bukpàabu, ki caan' bukpàabu nnɔ ni tisir tà bi taah tu'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ, nɛ ki bɛke' ki linde' bù, ki gbin' kubùoku kùa bi li ŋmɛngeh isibii nnɔ bu'ni, ki caan' kininbɛntaak bu'ni, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, nɛ ki bure' usɛn.
2 Uyo wà isibii nnɔ tĭ ben' nnɔ, nɛ u sɔn' utonsɔnl uba bikpàab nnɔ saan, wɔ ń tĭ teke wɔn ukpɛdaan ya bó ní.
3 Utonsɔnl nnɔ tĭ baa' nɛ bi cuo' wɔ ki ñi', ki ŋɔre' wɔ, u liɛbe' inuɔkuon.
4 Ukpɛdaan nnɔ tí sɔn' utonsɔntɔ bi'saan. Nɛ bi tĭ ñiñi' ki cube' u'yul, ki susuke' wɔ.
5 U tí liɛbe' ki sɔn' utonsɔntɔ bi'saan. Wɔn tĭ baa' ma, bi ku' wɔ nɛ. U liɛbe' ki sɔnsɔn' bitonsɔnb bi'saan bi yɛbe, bi tí ñiñi' biba, ki kuku' bitɔb.
6 U'bijɛ baba nɛ ji sĭen' u'saan, u yíe u'bijɛ nnɔ cɛɛn. Nɛ u fɔre' ki sɔn' wɔ bi'saan, ki maaleh ki teh u yé u'bijɛ ma nnɔ, bi li tĭ bo wɔ nɛ.
7 Ama bikpàab nnɔ laa' u'bijɛ nnɔ we ní ma nnɔ, nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: ‹Wɔn nɛ yé u'faajil, cère mɛn tí ku wɔ ŋɔ lifaal nnɔ ń juore ti'yaal.›
8 Nɛ bi cuo' wɔ ki ku', ki ñɛn' ki tĭ wiɛ' kpɛgbaal.
9 «Tɔ, ukpɛdaan nnɔ li tien mila? U li baa kí lá ku bikpàab nnɔ nɛ, kí taa bukpàabu nnɔ kí guun bikpɛtɔb.
10 Na kaan' *Uwien ya gbɔnku ni nĭ kɛle' nà saan ki ye:
‹Litɛnl là bidumɛb wiɛ' lè nnɔ,
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku nnɔ nɛ-ɛɛ?
11 Yonbdaan nɛ tien' nnɔ,
nɛ nĭ ŋmɔbe kuñuɔrku ti'nun bó.› »
12 *Sufmbɛ ya ciɛnb bɛnde' ki ye *Yesu pɔn' bɛn nɛ mikpɛnjɛnm. Nɛn bo nɛ bi'nun mɔ́n bɛ ń cuo wɔ, ama bi fɛnge' linigol nnɔ nɛ ki siere' ki dàan' wɔ.

Sesa ya lɛnpolike
(Matie 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Bi sɔn' *Farisiɛnmbɛ biba nin ubɛr Herod yaab ya biba *Yesu saan bɛ ń tĭ dɛle wɔ, wɔ ń len kí lòle u'ba.
14 Bi tĭ baa' nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye a tɔkeh tigbɛmònt nɛ, ka fɛnge uba, ka boh uba ki cɛn' u'tɔ. A wɔngeh tɛ Uwien ya sɛn mɔnmɔnm nɛ. Tɔ, ti ŋmɔbe usɛn tí li pèh lɛnpo ki dienh ubɛrciɛn Sesa bii ta ŋmɔbe?* Tí li pèh bii ti la pèh?»
15 *Yesu bɛn ki ye bi yé iñuɔn ilele ya nib nɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni bĭkreh nni? Taa mɛn milikbim miba ní ń liike.»

* **12:14** Liike Matie 22:17.

16 Bi taa' ní; nɛ u niire' bɛ ki ye: «ŋmɛ ya nɛnnɛnku nin u'yel te mi'bo?» Nɛ bi ye:
«Ubɛrciɛn Sesa.»
17 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Taa mɛn nà yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà mɔ yé Uwien
yaann, kí de Uwien.» U len' nnɔ ma nnɔ nɛ nĩ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn.

Bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gbɛr
(Matie 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Nĩ ya puoli nɛ Saduseyɛnmbɛ biba baa' *Yesu saan. Bɛn nɛ lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa
ń mɛkre nnɔ.
19 Bi tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, Moyis là kɛle' yiko ki de' tɛ ki ye: ‹Unil ya ninjɛ kpo' ki cère'
u'po, ka ŋmɔbe buk la, wɔ ń kere ukpopii nnɔ, kí maa mubumu kí de u'ninjɛ wà kpo' nnɔ.›
20 Tɔ, ninjiɛb bilole biba nɛ là te, nɛ ukpiɛk lá kuɔn' upii, ki kpo', ka maa' buk.
21 Wà tɔ u'bo nnɔ kere' ukpopii nnɔ ki mɔ kpo' ka maa' buk. Wà mɔ tɔ wɔn bo nnɔ mɔ
kere' wɔ ki mɔ kpo' ka maa' buk.
22 Bijɛb bilole nnɔ kɛ tien' nnɔ ki kpo' ka maa' buk. Upii nnɔ mɔ tĩ fɔre' ki kpo'.
23 Tɔ, bitɛnkpiib lá mɛkre' uyo wà la, ŋmɛ li si upii nnɔ? Kimɛ bi'kɛ bilole kuɔn' wɔ ki tĩ
bòn' nɛ.»
24 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na bɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ya tingi, ka bɛn Uwien
ya tuɔm kpɛ ma bo. Nɛn nɛ cèreh ni tùreh.
25 Bitɛnkpiib lá mɛkre' la, jɛb ŋa ń kuɔn piib, piib mɔ ŋa ń kun cɛr. Bi li te tɛn Uwien ya
tondb nɛ paaki bó.
26 Bitɛnkpiib ya mɛkrm mɛn la, na kaan' Moyis ya gbɔnku ni nà saan Uwien là len' nin
Moyis kufɛtuku kuba saan kù teknh umu ka wih nnɔ nɛ-ɛɛ? U là tɔke' Moyis ki ye: ‹Min
nɛ yé *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb ya Wien.›
27 Uwien ŋa yé tɛnkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien nɛ. Ninbi lienh ki teh bitɛnkpiib
ŋa ń mɛkre ma nnɔ ni tùre' kpɛlkpɛl nɛ.»

Li lɛ wɔbl yé wɔbkpiɛkl-i?
(Matie 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 *Yiko ya wɔnwɔknl uba là te ni'saan ki cii' bi niɛh nin tɔb ma, nɛ ki laa' *Yesu jiin' bɛ
mɔnmɔnm ma bo. U nɛkn' *Yesu ki niire' wɔ ki ye: «Iwɔb kɛ nni li lɛ yé likpiɛkl-i?»
29 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Liwɔbkpiɛkl si: ‹Ninbi Israyɛl yaabɛ, li cengeh mɛn:
Yonbdaan Uwien baba nɛ yé Yonbdaan.
30 Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fèl kɛ nin a'tetem kɛ nin a'yɛnmaale kɛ nin a'tuɔm kɛ.›
31 Liwɔbl là tɔ si: ‹Li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.› Wɔbl liba ŋa te ki gèbre' liɛ ya wɔbl.»
32 Nɛ u tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, a tɔke' tigbɛmɔ̀nt nɛ. A tɔke' ki ye Yonbdaan Uwien
yé Uwenbaabe nɛ, uba ŋa te ki pukn' u'bó ma nnɔ, tù te nɛ.
33 Unil yíe Uwien nin u'fèl kɛ nin u'yɛnmaale kɛ nin u'tuɔm kɛ, ki yíe u'tɔ tɛn u yíe u'ba
ma bo la, nɛn nɛ mɔn ki cɛn' wɔ ń li taah tiwɛnt ki teh ituɔrɛ ki wĩndeh ki dienh Uwien
nin mipum kɛ ya bol.»
34 *Yesu laa' u len' nin mibɛnm, nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «ŋa fɔke nin Uwien ya bɛl.» Nɛn
gèbre' ma nnɔ, uba ŋa ji kaabe' ki niire' *Yesu niire ki pukn'.

Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nin Dafid ya gbɛr
(Matie 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 *Yesu là te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr ma nnɔ, nɛ ki
niire' bɛ ki ye: «Nì tien' mila *Yiko ya wɔnwɔknb lienh ki teh Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo
yé *Dafid ya yaabil-i?
36 Mifuoñanm là cère' *Dafid bugbɛn len' ki ye:
‹Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:
Kèle n'nɔjie bó,
kí tĩ baa uyo wà
n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb bo litaal.›

37 *Dafid mɔnɔn là yin' Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien' mila ki liɛbe' ki yé u'yaabil-i?» Linigociɛnl cengeh *Yesu ya gbɛr, nɛ nĭ ŋmɛ lè cɛɛn.

Li bɛn mɛn Yiko ya wɔnwɔknb bó
(Matie 23:1-36; Luk 20:45-47)

38 Yesu wɔknh bɛ Uwien ya gbɛr, nɛ ki tɔkeh bɛ ki teh: «Li bɛn mɛn *Yiko ya wɔnwɔknb bó. Bi yíe bɛ ń li guoh tiliɛrgbengt nɛ ki gaakeh, ki yíe binib ń li gbaandeh ki fuondeh bɛ mudaamu ni,
39 ki yíe bɛ ń li kaah binikpɛkpiɛkb ya kànkàan itáan ya dur ni nin tinacent ni.
40 Bɛn nɛ jinh ki pendeh bikpopiib, ki kàareh nĭ wuɔkreh, ki bɔndeh binib ya nun bó. Nɛn bo nɛ Uwien li tùɔre kí dɛre bi'tub cɛɛn.»

Ukpopiicɛcɛkdaan uba ya pum
(Luk 21:1-4)

41 Tɔ, *Yesu kɛ ki nɛke Uwien ya pum ya likkpienbùol, nɛ ki likeh linigol nnɔ kpĭendeh len ilike ma bo. Bifàadɛnb bà yɛbe bàareh ki kpĭendeh ilike len ĭ yɛbe.
42 Ukpopiicɛcɛkdaan uba mɔ baa' ki lá kpĭen' milikbim mile ma baa' gbɔnku kuba mɔnɔn.
43 Nɛ *Yesu yin' u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imòn nɛ, ukpopiicɛcɛkdaan wuɔ kpĭen' ilike ki cɛn' bà kɛ kpĭen' nnɔ.
44 Kimɛ bi'kɛ de' ka pɔkre' bi'like ya pɔkl. Ama wɔn yé ucɛcɛkdaan nɛ, ki tonde' u ŋmɔbe nà kɛ nnɔ ki lá kpĭen'.»

13

Bi lá li bere Uwien ya duku
(Matie 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 *Yesu siere' Uwien ya duku ya luo bo ki ñɛn', nɛ u'panpaankaab ni uba tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, liike itɛn yiɛ gbenge ki kpɛ ma bo-a! Liike bi taa' yè ki mɛn' tidur tù ŋmɔbe kuñuɔrku ma bo-a!»
2 Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «A laa' tiduciɛnt tuu nɔ-ɔɔ? Bi lá li bere tu'kɛ nɛ, tɛnl liba mɔnɔn ŋa lá li juore kí li pɛ tɔl bo.»

Ijɛnd ya yo lá li te ma bo
(Matie 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Yesu jon' ki tĭ kèle' Olifi ya siin ya juɔl bo, Uwien ya duku ya nuun bó, nɛ Piɛr nin Saak nin San nin Andre baa' u'saan bi'baba, ki lá niire' wɔ ki ye:
4 «Tɔke tɛ, tibont nnɔ kɛ lá li tien uyo wà? Ku lɛ dĭɛku ba li wuɔn kí ye uyo nnɔ baa'.»
5 Nɛ u cin' ki tɔkeh bɛ ki teh: «Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń tuln nɛ.
6 Kimɛ binib lá li baa ki yɛbe kí li ŋmɔbe n'yel ki teh bi yé min nɛ, kí tuln binib bà yɛbe.
7 Ni lá cii binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm ni bii fɔnfɔkm la, ni la cère ni'fèl ń li tiinh. Kimɛ tu ya bont kɛ li tien nɛ kí yaan, na laan yé gbengbenyo.
8 Kimɛ linibol liba li jèke linibotɔl. Libɛl liba ya nib mɔ li jèke libɛtɔl yaab. Kitink li jènge bùol, bùol. Mikònm mɔ li lu. Nĭ li te tɛn imɛrwiɛn ya cincinm nɛ.
9 «Ninbi bɛn wɔn, li bɛn mɛn. Bi lá li cuo nɛ kí jon tibuur, kí ñĭ nɛ itáan ya dur ni. Min bo, bi lá li tuke nɛ kí jo tibuur idu ya ciɛnb nin bibɛrb saan. Nnɔ nɛ ni li yé n'mɔ̀nkunb bi'saan.
10 Bi li kpaande tigbɛmɔnmɔnt tuu inibol kɛ saan nɛ kí yaan.
11 Bi cuo' nɛ ki jon' tibuur la, ni la pɔk kí li yɔke ni li len kí ye bà. Uyo nnɔ lá baa' la, *Mifuoñaanm nɛ li tɔke nɛ ni li len kí ye bà. Na yé ninbi nɛ li len, *Mifuoñaanm nɛ li len.
12 U ya yo nɛ unil li kuɔre u'ninjɛ, bɛ ń ku wɔ. Baa mɔ li kuɔre u'buk, bɛ ń ku kè. Mubumu mɔ li fii kí sere mu'naambɛ nin mu'baambɛ bo, kí cère bɛ ń ku bɛ.
13 Min bo nɛ binib kɛ li nɛn nɛ. Ama wà kɛ li mĭnde kí li ŋmɔŋmɔbe kí tĭ fɔre nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre.»

Nibonn nà ŋməbe ijuɔke ya gbɛr
(Matie 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 «Ni li lɛ ijuɔke ya bonn nà saah tibont tà kɛ mən nnɔ se na bi li sere nà saan. (Wà kɛ
kàanh la, wɔ ń li ciih ni'tingi.) Uyo nnɔ lá baa' la, bà li te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ, bɛ ń sɛn
kí jo ijuɔn bó.
15 Wà te kudulɛkaaku ya paaki la, u la jiire kí kɔ iden ni, kí taa niba.
16 Wà mɔ te ikpàan bó la, u la liɛbe kí kun, wɔ ń tĩ taa u'liɛrgbenku.
17 U ya yo bipiib bà punbe nin bà ŋməbe mubumu mùa ŋaanh, li ŋməbe micɛcɛkm nɛ.
18 Li kàareh mɛn, Uwien la cère nè ń tien kusɛnañuɔku.
19 I ya dɛn binib li ji ijɛnd kí gbien. Haali uŋɛndun ya cincinm kí lá baa fɛnfɛnnɔ, nib
ŋa laan jin' i ya jɛnd ya bol, ka ji lĩ li ji yè fiebu.
20 Yonbdaan ŋa bi kùore' ijɛnd nnɔ ya wien bo la, uba mənən ŋa bi li ŋmɛre. U gènde'
binib bà nnɔ bo nɛ cère' u kùore' iwien nnɔ bo.
21 «U ya yo unil tɔke' nɛ ki ye: ‹Liike mɛn, Uwien ya NigɛndkɛKristo te niɛ saan› bii ‹u
te niɛ bó› la, ni la tuo.
22 Kimɛ bitonnɛnmànkunb li baa. Biba li ye bi yé Uwien ya NigɛndkɛKristo nɛ. Bitəb li
ye bi yé *Uwien ya ñəbonsɔknb nɛ. Bi li tien micincilnm ya bont nin miyɔkm ya bont, kí
tuln binib. Bi li nuunh nĩ tuo' la, bɛ ń tuln Uwien gènde' binib bà nnɔ mənən nɛ.
23 Ninbi li bɛn mɛn. N kpiɛ' ki tɔke' nɛ tigbɛr nnɔ kɛ ŋɔ.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gbɛr
(Matie 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 «Ama, ijɛnd nnɔ ya yo gèbre' la,
uwien li bĩike,
uŋmaal ŋa ji li wien,
25 Iŋmaabii li cecere kí lu,
tibont tà ŋməbe mituɔm paaki bó li jènge.
26 U ya yo nɛ bi li lɛ Unil ya Bijɛ te titɛwɔlgbənt ni, ki we ní, ki ŋməbe ufaa nin ukpiɛke ki
gbien'.
27 U ya yo nɛ u li sɔn Uwien ya tondb bɛ ń jo lɛnpuoli nin nintuɔli nin ugɛn nin ujie bó, kí
cin utingbaan uba kí tĩ baa utɔ, kí taan Uwien gènde' binib bà nnɔ kɛ.»

Bukɛnkɛnbu ya kpɛnjɛnm
(Matie 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 «Bukɛnkɛnbu ya tetem yé mikpɛnjɛnm nɛ ni'bo. Ni lá laa' bù tɔh isigben, ki bundeh
la, ni bɛn ki ye nĩ nɛke uñalɛnd nɛ*.
29 Nnɔ nɛ, ni lá laa' tibont tuu teh la, ní li bɛn kí ye Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'nañuɔn saan
ŋɔ†.
30 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, tibont nnɔ kɛ li tien kí lɛ fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ ŋa laan kpo' ki gben'.
31 Kutaaku nin kitink li gben. Ama n'gbɛr tun ŋa ŋməbe tù ń gben.»

Uba ŋa bɛn lidaali là Unil ya Bijɛ li baa ní
(Matie 24:36-44)

32 «Ama uba ŋa bɛn tibont nnɔ li tien lidaali là bii uyo wà. Paaki bó, Uwien ya tondb ŋa
bɛn. U'Bijɛ mənən ŋa bɛn, Uwien Baa baba nɛ bɛn.
33 Li bɛn mɛn ki la gɔh, kimɛ na bɛn uyo nnɔ.
34 Nĩ naan ujɛ wà joh usɛn ki tɔke' u'tonsɔnb ki ye bɛ ń li likeh u'den mənmənm, ki wuɔn'
wà kɛ u li sɔn lituonl là, ki tɔke' u'nañəguurl ki ye u la gɔh, ki yaan ki bure' nɛ.
35 Nɛn bo, la gɔh mɛn, kimɛ na bɛn uyo wà ududaan li baa ní. U li baa ní kutajuɔku-uu,
kuyɔku-uu, ukuojɛmuɔyo-oo, kutɛnŋaaku-uu, na bɛn.
36 Li bɛn mɛn, ŋɔ u la lá lure kí baa kí lɛ ni dɔ ki gɔh.

---

* **13:28** Liike Matie 24:32. † **13:29** Liike Matie 24:33.

37 N tɔkeh nɛ nà nɔ n tɔkeh binib kɛ nɛ, la gɔh mɛn.»

14

Bi kpaan' iyɛ bɛ ń ku Yesu
(Matie 26:1-5; Luk 22:1-2; San 11:45-53)

1 Nĭ sĭen' iwien ile bɛ ń jele *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku. U ya yo nɛ bi ŋmɔnh kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke. *Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nuunh bi li tien ma kí bɔle kí cuo *Yesu kí ku wɔ,
2 nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ti la cuo wɔ mɛn kunacenku nnɔ ya yo. Ti cuo' wɔ u ya yo la, udu ya nib li kpre.»

Upii uba wule' Yesu ya yul bo lɛfina
(Matie 26:6-13; San 12:1-8)

3 Tɔ, *Yesu là te Betani ya du ni, Simɔn ujend den ki jinh tijier. U jinh uyo wà nnɔ nɛ upii uba kɔn' ní ki tuke lɛfina uba u'daaku faa cɛɛn alabaat* ya dingl ni, bi yih lɛfina nnɔ naar. Upii nnɔ kpɔbre' lidingl nnɔ ya tule, ki taa' lɛfina nnɔ kɛ ki wuwule' *Yesu ya yul bo.
4 Binib bà te ni'saan nnɔ ya biba ya benku ni ben', nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Bɛ tien' u ñènde' lɛfina wuɔ nɔ?
5 Bi bi li fre kí kuɔre wɔ kí lɛ nè ń gèbre iwentun kobiita ya paaku kí taa kí gbiire bijiinb-a!» Nɛ ki kɔnh nin upii nnɔ.
6 Nɛ *Yesu ye: «Cère wɔ mɛn wɔ ń fuore. Bɛ tien' ni ŋaabeh u'yɛnm nɔ nnɔ? U tien' nà mɔn nɛ ki de' nni-a!
7 Bijiinb lĭ li te ni'saan uyo kɛ nɛ. Ni yíe ní tore bɛ uyo wà la, ni li fre kí tore bɛ; ama min ŋa ń li te ni'saan uyo kɛ.
8 U tien' u li fre kí tien nà nɛ. U taa' lɛfina nnɔ ki wule' n'bo ki kpiɛ' ki bonde' n'gbɛnɛnt ŋɔ bɛ ń sube nni nɛ.
9 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, bi li kpaande tigbɛmɔnmɔnt tuu uŋɛndun ni nà saan kɛ nnɔ, bi li len u tien' nà nɔ bó, ŋɔ binib ń li tiɛn u'bó.»

Sudas yíe wɔ ń kuɔre Yesu
(Matie 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt nnɔ jon' ki tĭ laa' bitɔtuɔrciɛnb ki ye u li taa *Yesu kí ŋukn bɛ.
11 Bi cii' nnɔ ma nnɔ bi'yɛnm sɔnge' cɛɛn, nɛ bi pùon' ki ye bi li de wɔ ilike. Nɛ u bure' ki tĭ nuunh u li ñɛ isɛn yà kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Sufmbɛ ya Pak ya nacenku
(Matie 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; San 13:21-30)

12 Kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya nacenku ya cincindaali, lidaali là bi kòreh *Sufmbɛ ya Pak ya pefanfaan nnɔ nɛ *Yesu ya panpaankaab niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ŋɛ kunacenku nnɔ ya jier lɛ saan-i?»
13 Nɛ u tɔke' u'panpaankaab ni bile ki ye: «Ní jo udu bó. Ni tĭ kɔn' u'ni la, ni li lɛ ujɛ uba u tuke liñuncuɔl ki cendeh nɛ. Ní paan u'bo,
14 kí tĭ kɔ u li kɔ iden yà ni nnɔ ni kí tɔke udendaan kí ye: ‹Ti'Cɛnbaa ye wɔn nin u'panpaankaab li ji kunacenku nnɔ ya jier ku lɛ duku ni?›
15 U li wuɔn nɛ lidutɔtuɔl ya paaki ya duciɛnku kuba bi bonde' kù ŋɔ, tibont kɛ te ku'ni. Ní tien tɛ kunacenku nnɔ ya jier kun ni.»
16 Bi bure' ki tĭ baa' udu nnɔ ni, nɛ ki laa' *Yesu tɔke' bɛ ki ye bi li lɛ nà kɛ nnɔ, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.
17 Nĭ juɔre' nɛ *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ baa' ki kɔn' kuduku nnɔ ni.

---

* **14:3** Liike Matie 26:7.

18 Bi kɛ ki jinh uyo wà nnɔ nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ninbi bà te ki jinh
n'saan nɔ ni ya uba nɛ li kuɔre nni.»
19 Bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi niireh wɔ jɛjɛ ki teh: «N teh min ŋa ñí-a?»
20 Nɛ u ye: «Ninbi piik nin bile biɛ ni ya uba nɛ li kuɔre nni. Min nin udaan nɛ taan' ki
paan' lisɛnl ni nɔ.
21 Unil ya Bijɛ li kpo tɛn nǐ kɛle' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ma bo nnɔ nɛ. Ama unil
wà li kuɔre wɔ nnɔ nǐ bre udaan bo. Ba bi maa' wɔ mɔnɔn la, nǐ bi li tu u'bo.»

Yonbdaan ya jier
(Matie 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korɛnt yaab 11:23-25)

22 Bi te ki jinh tijier ma nnɔ, nɛ *Yesu yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki
de' bɛ, ki ye: «Teke mɛn. Nà sɔ yé n'gbɛnɛnt.»
23 Nɛ ki taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ki taa' ki de' bɛ, bi'kɛ ñun'.
24 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Nà sɔ yé n'sèm. Mɛn nɛ wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib
kujɔtieku. Mǐ li puube binib bà yɛbe ya kpɛle bo.»
25 Nɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ma ji li ñu sibii ya daam haali kí tǐ baa lidaali là n li
liɛbe kí ñu mè midɛfènm Uwien ya bɛl ni.»

Yesu tɔke' Piɛr ki ye u li niɛ kí ye wa bɛn wɔ
(Matie 26:31-35; Luk 22:31-34; San 13:36-38)

26 Bi gɛn' Uwien ya yuon ki gben' nɛ ki ñɛn' ki don' Olifi ya siin ya juɔl bo.
27 Nɛn saan nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Ni'kɛ li sɛn kí dàan nni, kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ni ki ye: ‹N li ku upekpaal nɛ ipe kɛ ń yɛre.›
28 Ama uyo wà n li mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ, n li liere nɛ kí jo Galile.»
29 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Bi'kɛ li sɛn kí dàan ŋɛ mɔnɔn la, min ŋa ń sɛn.»
30 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, kuñɔnku kuu a li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ
kí yaan ukuojɛ ń muɔ kí lere.»
31 Nɛ Piɛr ñiikeh ki lienh ki teh: «Haali bi li ku min nin sin kɛ mɔnɔn la, ma ń niɛ kí ye
ma bɛn ŋɛ.» Nɛ bitɔb bà sǐen nnɔ kɛ len' nnɔ.

Yesu kàare' ni'ba saan bi yih nɛ̀ Gɛtsemani
(Matie 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab tǐ baa' niba saan, bi yih nɛ̀ Gɛtsemani. Nɛ u tɔke' bɛ ki
ye: «Juore mɛn niɛ saan, ń jo kí tǐ kàare.»
33 Nɛ ki taa' Piɛr nin Saak nin San ki bure'. Bujɛwaanbu cin' ki kɔh wɔ nɛ u'yɛnm saah.
34 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'yɛnm saa' ki tǐ kɛnde' tɛn mikuum nɛ benh nin nni. Ni'mɔ ń
juore niɛ saan, ki la gɔh.»
35 U jɛnde' ki jon' inun bó waamu, nɛ ki pùon' ki kàareh ki teh nǐ li tuo la, Uwien la cère'
ijɛnd yiɛ ya yo ń baa ní,
36 ki lienh ki teh: «O, n'Baa, a li fre kí tien nibonn kɛ. Cère ijɛnd yiɛ ń jɛnde nni. Ama la
cère nɛ̀ ń li yé min yíe nà, cère' nɛ̀ ń li yé sin yíe nà.»
37 U liɛbe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi dɔ ki gɔh nɛ, nɛ u tɔke' Piɛr ki ye:
«Simɔn, a gɔh nɛ-ɛɛ? Ŋa ń fre kí la gùɔn kukurku kuba mɔnɔn-ii?
38 La gɔh mɛn, kí li kàareh ŋɔ ki la lu biikm ni. Ni'yɛnm yíe, ama mituɔm nɛ pɔre' nɛ.»
39 Nɛ ki tí jɛnde' waamu, ki kàare' nin i ya ñɔbonbaab.
40 U tí liɛbe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi tí gɔh nɛ, kimɛ migùɔnm nɛ
ñɔ̀nde' bɛ, ba bɛn bi li jiin kí ye bà.
41 U tí jon' ki kàare' ki liɛbe' ní nta bo, ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni biɛ ki fuoreh nɛ ki dɔ ki gɔh-a!
Nǐ dèkre'-a! Uyo baa'-a! Bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn bibiɛrdɛnb.
42 Fii mɛn tí jo. Liike mɛn, wà kuɔre' nni nnɔ nɛkn' ní ŋɔ.»

Yesu ya cuom
(Matie 26:47-56; Luk 22:47-53; San 18:3-12)

43 U laan biɛ ki lienh nɛ Sudas u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ya uba nin linigol pɔk
ki puɔ' u'bo ki tuke mujusiemu nin ilɛnbɛn. Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin
*Sufmbɛ ya ciɛnb nɛ sɔn' bɛ ní.
44 Sudas wà kuɔre' *Yesu nnɔ tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni lá laa' n jon' ki tĭ lɔkn' wà la,
wɔn nínɔ. Ní cuo wɔ, kí tùɔre kí li ŋuuke wɔ ki joh.»
45 Tɔ, Sudas tĭ baa' nɛ ki pɔk ki nɛkn' *Yesu nɛ ki ye: «Cɛnbaa,» nɛ ki lɔkn' wɔ.
46 Nɛ bi cuo' Yesu.
47 Bà te ni'saan nnɔ ya uba nère' kijusiek ki gɛ' ki paare' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnl
uba ya tubl.
48 Nɛ *Yesu tɔke' bà baa' bɛ ń lá cuo wɔ nnɔ ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilɛnbɛn ní lá
cuo nni tɛn n yé udukond nɛ-a!
49 Idaan kɛ n là te ni'saan Uwien ya duku ya luo bo nɛ ki wɔknh binib, nɛ na cuo' nni u
ya yo. Tɔ, ni cuo' nni fɛnfɛnnɔ, ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nè ń tien nɛ.»
50 Nɛn saan nɛ u'panpaankaab kɛ sɛn' ki dàan' wɔ.
51 Unacenfaan uba mɔ là pɛ u'bo ki fifike' bukpɛlbu. Bi ye bɛ ń cuo unacenfaan nnɔ ki
tĭ dèkre nin u'kpɛlbu,
52 nɛ u dàan' bù ki sɛn' liñil ki bure'.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Yesu tibuur
(Matie 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; San 18:13-14, 19-24)

53 Bi taa' *Yesu ki jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn den. Bitɔtuɔrciɛnb kɛ nin *Sufmbɛ ya ciɛnb
nin *Yiko ya wɔnwɔknb mɔ taan' ni'saan.
54 Piɛr pɛ *Yesu bo, ki te fɔnfɔkm ki tĭ baa' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn den, ki kɔn' ki kèle'
biguguurb saan ki lokreh umu.
55 Bitɔtuɔrciɛnb nin tibuur ya cɛkl yaab kɛ nuunh bi li dule nà bo kí biin *Yesu ŋɔ kí ku
wɔ. Bi tien' ma kɛ ba laa' u'biil.
56 Binib ligol nɛn' u'bo kutonnɛnku kɛ ya bol ama bi'gbɛr nnɔ ŋa cende'.
57 Bi'ni biba fii' ki sere' ki nɛn' u'bo ki ye:
58 «Ti cii' u len' ki ye u li bere Uwien ya duku kùa binib mɛn' kù nnɔ, kí mɛ kutɔku iwien
ita, nib ŋa ń mɛ kun.»
59 U ya sɛn ni mɔnɔn bi'gbɛr ŋa cende'.
60 Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn fii' ki sere' binib nnɔ kɛ ya siik ni, nɛ ki niire' *Yesu ki ye: «Ŋa ń
len kí jiin-ii? Ŋa ŋmɔbe tuba á len kí jiin binib bà biindeh ŋɛ nɔ-ɔɔ?»
61 Nɛ *Yesu ŋmin ka gɛre'. Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tí niire' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya
Nigɛndkɛ Kristo nɛ-ɛɛ? A yé ti pèkeh wà nnɔ ya Bijɛ nɛ-ɛɛ?»
62 Nɛ *Yesu ye: «N yé wɔn nɛ. Ni li lɛ Unil ya Bijɛ kɛ Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya jie bó,
ki li lɛ u te titɛwɔlgbɔnt ni paaki bó, ki we ní.»
63 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn kɛre' wɔn bugbɛn ya liɛrl†, nɛ ki ye: «Ta ji
nuunh mànkunl.
64 Ni cii' u suke' Uwien ma bo. Ni maaleh mila?» Nɛ bi'kɛ ye u bii' ki kpɛ mikuum.
65 Bi'ni biba cin' ki cɛreh u'bo tiñinsɛnt ki taa' kukpɛlciɛku ki pibn' u'nun bó, ki kureh
wɔ, ki tɔkeh wɔ ki teh: «Bukre' wà kure' ŋɛ.» Nɛ biguguurb nnɔ taa' wɔ nin itɛnpɛ.

Piɛr niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Matie 26:69-75; Luk 22:56-62; San 18:15-18, 25-27)

66 Piɛr te uluo bo uyo wà nnɔ, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya piitonsɔnl uba baa'
67 ki laa' Piɛr lokreh umu, nɛ u tùɔre' ki liike' wɔ ki ye: «A'mɔ là te nin Nasarɛt ya *Yesu
wuɔ nɛ.»

† **14:63** Liike Matie 26: 65.

68 Nɛ Piɛr niɛ' ki ye: «Ma bɛn, ka cii' a'lenm nnɔ ya tingi.» Nɛ ki siere' ki kɔn' kunakuuku ni. [U ya yo nɛ ukuojɛ muɔ'.]‡
69 Upiitonsɔnl nnɔ tí laa' wɔ nɛ ki tí tɔke' binib bà te ni'saan nnɔ ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔ yé *Yesu yaab ya uba nɛ.»
70 Nɛ Piɛr tí niɛ' nle bo.
Nǐ tí pukn' waamu nɛ binib bà te u'saan nnɔ mɔ tɔke' wɔ ki ye: «Nì yé imɔ̀n nɛ, a yé *Yesu yaab ya uba nɛ, kimɛ a'mɔ yé Galile ya nil nɛ.»
71 Nɛ Piɛr cin' ki niɛh ki poleh ki teh: «Ma bɛn ni lienh unil wà ya gbɛr nɔ, n nɛn' la, Uwien la dàan nni»
72 Nɛ ukuojɛ pɔk ki muɔ' i ya tàan bo ki lere'. Nɛn saan nɛ Piɛr tiɛre' *Yesu bi tɔke' wɔ ma ki ye: «A li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ kí lere» nnɔ, nɛ ki muɔ' cɛɛn.

15

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur
(Matie 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; San 18:28-38)

1 Nǐ faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin tibuur ya cɛkl yaab kɛ kɛ̀le' ki bonde' bi li tien ma bo. Bi lòle' *Yesu, nɛ ki taa' wɔ ki tǐ ŋukn' Pilat.
2 Pilat niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé *Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?» Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye nnɔ.»
3 Tɔ, Bitɔtuɔrciɛnb nnɔ biin' wɔ isɛn yà yɛbe ni.
4 Nɛ Pilat tí niire' wɔ ki ye: «Ŋa ń len kí jiin-ii? Cenge bi biindeh ŋɛ mibiinm mà kɛ ya bol-a!»
5 Ama *Yesu ŋa ji jiin' ñɔbonl, nɛ nǐ cuo' Pilat miyɔkm.

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum
(Matie 27:15-26; Luk 23:13-25; San 18:39-19:16)

6 *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku kɛ nacenku ya yo la, Pilat li ñɛn lipɛkl ya nil wà linigol yíe wɔ nɛ kí wiɛ.
7 U ya yo ki laa' ujɛ uba te lipɛkl ni bi yih wɔ Barabas. Wɔn nin binib bà là pɛ u'bo nnɔ là kpǐin' kukpiinku nɛ ki ku' unil uba. Nɛn bo nɛ bi là pɛkn' bɛ.
8 Linigol nnɔ baa' Pilat saan ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien u tǐ ń teh ma kunacenku nnɔ ya yo.
9 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni yíe ń wiɛ nɛ *Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?»
10 U niire' nnɔ, kimɛ u bɛn ki ye bitɔtuɔrciɛnb ŋmɔbe kinɛnk nɛ *Yesu bo, nɛn nɛ cère' bi taa' wɔ ki ŋukn' wɔ.
11 Ama bitɔtuɔrciɛnb bɛn sureh linigol nnɔ nɛ ki teh bɛ ń tɔke Pilat wɔ ń wiɛ bɛ Barabas.
12 Nɛ Pilat tí niire' bɛ ki ye: «Nnɔ la, ujɛ wà ni yih wɔ *Sufmbɛ ya bɛr nnɔ n li tien wɔ mila?»
13 Nɛ bi wuure' ki ye: «Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!»
14 Nɛ Pilat tí niire' bɛ ki ye: «U tén ki bii' li lɛ biil nɛ?» Nɛ bi tùɔreh ki wuureh ki gbiekeh ki teh: «Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!»
15 Pilat yíe wɔ ń sɔnge bi'yɛnm nɛ ki wiɛ' Barabas. U cère' u'sojambɛ ñi' *Yesu inalɛbe, nɛ u taa' wɔ ki de' bɛ bɛ ń tǐ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.

Sojambɛ lɛh Yesu
(Matie 27:27-31; San 19:2-3)

16 Sojambɛ nnɔ taa' wɔ ki kɔn' Pilat den uluo bo, nɛ ki yin' bi'cɛkl ya sojambɛ kɛ ki taan',
17 ki taa' kuliɛrmɔ́nmɔ́nku* kuba ki goln' wɔ, nɛ ki taa' ikonkon ki lònlòn' uyukpɛkpiɛ ki kpɛle' u'yul,

---

‡ **14:68** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni *u ya yo nɛ ukuojɛ muɔ'* ŋa te tu'ni. * **15:17** U ya yo, bibɛrb là guoh tiliɛrmɔ́nt tà ya daaku faa nɛ.

18 nɛ ki teh tɛn bi pɛ̀keh wɔ nɛ ki teh: «*Sufmbɛ ya bɛrɔ, ti fuondeh ŋɛ-a!»
19 Ki taah lilɛnbɛnl ki kpaakeh u'yul bo, ki cɛreh u'bo tiñinsɛnt nɛ ki gbaandeh u'nun
bó ki gòndeh.
20 Bi lɛ̀' wɔ ki tĭ gben', nɛ ki gore' kuliɛrmɔ́nmɔ́nku nnɔ, ki taa' u'wɛngolkaar ki jiin' ki
goln' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki ñɛn' ki bure' bɛ ń tĭ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo.

Bi kpɛ' Yesu udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:32-44; Luk 23:26-43; San 19:17-27)

21 Bi joh ma nnɔ nɛ ki tĭ cende' ujɛ uba bi yih wɔ Simɔn, u yé Sirɛnn ya du ya nil nɛ, ki
ñɛn' ikpàan bó ní. U yé Alɛksand nin Lufus ya baa nɛ. Bi cuo' ujɛ bugbɛn ki wɔbn' wɔ, wɔ
ń tuke *Yesu ya dɔpɔnpɔn.
22 Bi taa' *Yesu ki tĭ baa' niba saan, bi yih nɛ̀ Golgota, ni'tingi si: «Kuyukpɔbku ya Bùol.»
23 Nɛ ki taa' midaam mà cuuke' uñɔke wà bi yih wù miir nnɔ ki de' wɔ ki ye wɔ ń ñu.
Nɛ u yĭe' ka ñun'.
24 Sojambɛ nnɔ kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo. Nɛ ki taa' u'wɛngolkaar bɛ ń tĭ gbiire nɛ ki fùɔre'
imúɔn ki liike' wà kɛ li ji nà bó.
25 Nĭ là te kutɛnŋaaku tikur tiwɛ nɛ, nɛ bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo.
26 Bi là kɛle' nà cère' bi kpɛ' wɔ nnɔ ki tɛbn' u'dɔpɔnpɔn bo u'yul bó. Bi là kɛle' ki ye:
«*Sufmbɛ ya bɛr.»
27 Bi kpɛ' idukond ile mɔ idɔpɔnpɔn bo Yesu saan. Bi kpɛ' uba u'nɔjie bó, ki kpɛ' utɔ
u'nɔgɛn bó. [
28 Nɛ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ tien'. Nĭ kɛle' ki ye: «Bi kaan' wɔ ki kpɔbn'
idukond bó nɛ.»]†
29 Binib bà gèbreh ni'saan nnɔ sukreh wɔ ki gònbeh iyul ki tɔkeh wɔ ki teh: «Sin wà là
ye a li bere Uwien ya duku kí liɛbe kí mɛ kù iwien ita nnɔ
30 ŋmiɛn a'ba, kí jiire ní udɔpɔnpɔn wuu bo-a!»
31 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb mɔ lɛh wɔ ki teh: «U ŋmiɛn' binitɔb nɛ, ka ń fre
kí ŋmiɛn u'ba-a!
32 Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo, Israyɛl yaab ya bɛrɔ, jiire ní udɔpɔnpɔn wuu bo fɛnfɛnnɔ,
tí lɛ ŋɔ kí teke ŋɛ kí ji-a!» Nɛ bi kpɛ' idukond yà u'saan idɔpɔnpɔn bo nnɔ mɔ sukreh wɔ
nnɔ.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:45-56; Luk 23:44-49; San 19:28-30)

33 Tɔ, kuwensiiku ya yo nɛ nĭ ci' ki bĭike' utingbɛn kɛ bo ki tĭ baa' kutaajuɔku tikur tuta
ya yo.
34 Tikur tuta ya yo nɛ *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «Elowi, Elowi, lama sabaktani?»
Ni'tingi si: «N'Wien, n'Wien, bɛ tien' a wiɛ' nni?»
35 Binib bà se ni'saan nnɔ ya biba ŋa cii' u wuure' ki ye ba mɔnmɔnm nɛ ki ye: «Li cengeh
mɛn u yih Eli nɛ.»
36 Bi'ni uba sɛn' ki jon' ki tĭ yuure' ticitɔnt ki lá sèkn' midɛŋmiŋmiikm miba ni, ki taa' ki
tuun' lilɛnbɛnl bo, ki tɛnde' ki kòle' u'ñɔbu ki ye wɔ ń muɔre, nɛ ki ye: «Dàan mɛn, tí liike
Eli li baa kí lá jiin wɔ bii wa ń baa.»
37 Nɛn saan nɛ *Yesu wuure' ufaa bo, nɛ ki kpo'.
38 U ya yo nɛ kukpɛlcɛkpɛkpiɛku kùa bore' Uwien ya duku ni bolm mile nnɔ kɛre' ku'siik
ni paaki ki tĭ ci' tingi.
39 Sojambɛ kobk ya ciɛn wà se *Yesu ya nun bó nnɔ laa' u kpo' ma bo nɛ ki ye: «Imɔ̀n,
ujɛ wuɔ mɔnbe ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ.»
40 Bipiib biba mɔ là te ni'saan, ki se fɔnfɔkm ki likeh. Bi'ni uba si Mari Madelɛnn, utɔ si
Saakbuk nin Yosɛ ya naa Mari, utɔ mɔ si Salome.

† **15:28** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 28 ŋa te tu'ni.

41 *Yesu là te Galile ma nnɔ, nɛ bipiib nnɔ là pɛ u'bo, ki sɔnh itùon ki toreh wɔ. Bipiib
bà là pɛ u'bo ki tĭ baa' Yerusalɛm nnɔ mɔ là te ni'saan ki yɛbe.

Yesu ya subm
(Matie 27:57-61; Luk 23:50-56; San 19:38-42)

42-43 Nĭ juɔre' ma nnɔ nɛ ujɛ uba baa' ní bi yih wɔ Yosɛf u yé Arimate ya nil, ki yé tibuur
ya cɛkl yaab ya uba binib boh wɔ cɛɛn. U'mɔ là gu Uwien ya bɛl li baa ní uyo wà nnɔ nɛ.
Nĭ là yé kutaaku kùa li faa *Saba ya daali, uyo wà bi bondeh *Saba ya daali nnɔ nɛ. Yosɛf
jon' Pilat saan nin lifèl ki tĭ tɔke' wɔ ki ye u tuo' la, wɔ ń cèbe wɔ *Yesu ya gbɛnɛnt.
44 Pilat cii' bi ye *Yesu kpo' ŋɔ ma nnɔ nɛ nĭ cuo' wɔ miyɔkm. Nɛn saan nɛ u yin' sojambɛ
kobk ya ciɛn ki niire' wɔ ki ye: «*Yesu kpo' ma nĭ wuɔke'-aa?»
45 Nɛ u tɔke' wɔ u kpo' uyo wà. Pilat cii' u kpo' uyo wà ma nnɔ, nɛ ki de' Yosɛf usɛn wɔ ń
tĭ taa u'gbɛnɛnt.
46 Nɛ Yosɛf jon' ki tĭ dɛ' kukpɛlciɛku kuba, nɛ ki jiin' *Yesu ya gbɛnɛnt udɔpɔnpɔn bo, ki
taa' kù ki tɛntɛn' tù, ki taa' ki tĭ ble' ufɛle uba ni. Bi là cube' ufɛle nnɔ kujɔtɛnku kuba ya
kɛle ni nɛ, nɛ ki binde' kutɛngbengbenku kuba, ki bĭin' bufɛnañɔbu‡.
47 Nɛ Mari Madelɛnn nin Yosɛ ya naa Mari laa' bi ble' *Yesu nà saan.

16

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni
(Matie 28:1-8; Luk 24:1-12; San 20:1-10)

1 *Saba ya daali gèbre' ma nnɔ, nɛ Mari Madelɛnn nin Saak ya naa Mari nin Salome
jon' ki tĭ dɛ' mikpɔm mà ya nu ŋmɛ bɛ ń tĭ faan *Yesu ya gbɛnɛnt.
2 Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa nnɔ, nɛ bipiib nnɔ wɔre' ki fii' nĭ bĭike ki bure'
likul nnɔ bó ki tĭ baa' ki laa' uwien te ki puɔreh.
3 Bi joh ma nnɔ nɛ ki niireh tɔb ki teh: «ŋmɛ li tĭ biire tɛ kutɛnku nnɔ?»
4 Bi tĭ tuo ni'saan sɔ, ki liike' ki laa' kutɛnku nnɔ ŋa ji bi. Kù là yé kutɛncɛnciɛnku nɛ.
5 Bi tĭ baa' ki kɔn' likul nnɔ ni nɛ ki laa' unacenfaan uba kɛ unɔjie bó ki guo
kuliɛrpenpienku. Nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ cɛɛn.
6 Nɛn saan nɛ unacenfaan nnɔ tɔke' bɛ ki ye: «La cère mɛn nè ń cuo nɛ jɛwaanbu. Ni
nuunh Nasarɛt ya *Yesu wà bi là kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nnɔ nɛ. U mɛkre'-a! Wa ji te niɛ
saan. Liike mɛn, bi là taa' wɔ ki ble' nà saan sɔ.
7 Li joh mɛn, kí tĭ tɔke Piɛr nin u'panpaankɛtɔb kí ye u liere' bɛ ki bure' Galile bó ŋɔ. Bi
li tĭ lɛ wɔ nɛn bó nɛ tɛn u là tɔke' bɛ ma bo.»
8 Nĭ bɛke' bipiib nnɔ cɛɛn nɛ bi ñɛn' likul nnɔ ni ki tiinh bi'gbɛnɛnt kɛ ŋɔh. Bujɛwaanbu
cuo' bɛ ma nnɔ nɛ ba tɔke' nil.

Yesu mɛkre' ki cère' bi laa' wɔ
(Matie 28:9-10; San 20:11-18; Luk 24:13-35)

[
9 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa nnɔ ya tɛŋaaku, *Yesu mɛkre' ma nnɔ nɛ ki
kpiɛ' ki taa' u'ba ki wuɔn' Mari Madelɛnn. Wɔn nɛ yé upii wà isɛnpol ilole là ŋaake wɔ,
*Yesu ŋɔre' yè nnɔ.
10 U jon' *Yesu yaab saan ki laa' bi te uyɛnsaa ni, ki kɛ ki muɔh. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye u laa'
Yesu.
11 Bi cii' u ye u laa' *Yesu u fuobe, nɛ ba teke' ki jin'.
12 Ni ya puoli bó nɛ bi'ni bile là cuonh ki joh udugbaan bó. Bi joh ma nnɔ nɛ *Yesu cère'
bi laa' wɔ. Wa te tɛn u là te ma uyo wà Mari Madelɛnn laa' wɔ nnɔ.
13 Bi liɛbe' bi'tɔb saan ki tĭ tɔke' bɛ ki ye bi laa' Yesu, nɛ ba tí teke' ki jin'.

Yesu cère' u'panpaankaab piik nin uba laa' wɔ
(Matie 28:16-20; Luk 24:36-49; San 20:19-23; Itùon 1:6-8)

‡ **15:46** Liike Matie 27:60.

14 *Yesu fɔre' ki cère' u'panpaankaab piik nin uba laa' wɔ uyo wà bi te ki jinh tijier. U kɔn' nin bɛ ki ye bɛ tien' ba teke' binib bà laa' wɔ u mɛkre' nnɔ len' nà nnɔ ki jin-i? Nɛ ki ye bi'yul nɛ faa.
15 Nɛ ki tí tɔke' bɛ ki ye: «Li joh mɛn uŋɛndun ni ni'kɛ saan kí li kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt binib kɛ saan.
16 Wà kɛ li teke kí ji kí cère bɛ ń sǐi wɔ Uwien ya ñunm nɛ li ŋmɛre. Wà kɛ ŋa teke' ki jin' la, Uwien li dɛre u'tub.
17 Binib bà kɛ li teke kí ji nnɔ li tien miyɔkm ya bont. N'yel bo, bi li ŋɔre isɛnpol, ki li len milencɛnm,
18 ki li cuo iwɛ ya ń tien bɛ niba. Bi ñun' uñɔkñɛndkɛ la, wa ń tien bɛ niba. Bi li taa bi'nuɔ kí paan biwiɛnb bo nɛ bɛ ń faake.»

Uwien taa' Yesu ki don' paaki bó
(Luk 24:50-53; Itɯon 1:9-11)

19 Yonbdaan *Yesu tɔke' bɛ tigbɛr ki tǐ gben' nɛ Uwien cère' u don' paaki bó, ki tǐ kèle' u'jie bó.
20 Nɛn saan nɛ u'panpaankaab joh ni'kɛ saan ki tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt. Nɛ Yonbdaan toreh bɛ ki cèreh bi teh miyɔkm ya bont. Nɛn nɛ wɔngeh ki teh bi lienh tigbɛr tà nnɔ te nɛ.]*

* **16:20** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 9 kí tǐ baa 20 ŋa te tu'ni.

Tigbɛmɔnmɔnt tà
Luk
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi yih wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ Luk nɛ. Wa yé Yesu ya tondb piik nin bile nnɔ ya uba. Ama u tùɔre' ki nuun' bà là pɛ Yesu bo saan nɛ ki bɛnde' u'gbɛr cin' ma bo nin tù tĭ fɔre' ma bo. U là tɔke nin Pɔl u'sɛn ya jom ni ma nnɔ nɛ cère' u bɛnde' tù ki pukn'.

U kɛle' kugbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ ŋa yé Sufmbɛ. Bi teke' Yesu ki jin' nɛ. Nɛn nɛ cère' u tɔkeh bɛ iñɔbonfafaa ya tingi nin Sufmbɛ ya yaajɛtentienm mà ba bɛn mè nnɔ.

Luk kɛle' kugbɔnku kùa nɔ pɛ Matie nin Mark yaar bo nɛ, ama u kɛle' tigbɛr tuba ta te Matie nin Mark nin San ya gbɔnt ni. Tun si: Yesu jon' ki fuonde' Mart nin Mari (10:38-42) nin Samari ya jɛnimɔ̀n ya gbɛr (10:29-37) nin ujɛ wà ya buk bole' u liɛbe' ki laa' kɛ̀ nnɔ ya gbɛr (15:11-32).

Luk bo, Yesu Kristo nɛ yé Yonbdaan nɛ, ki yé Uwien sɔn' wà wɔ ń lá ŋmiɛn binib. Imɔ̀n, Uwien mɛkre' wɔn Yesu nɛ, ki de' wɔ mituɔm tibont kɛ bo. Luk ya gbɔnku ya gbɛr tĭ tonde' Yerusalɛm ni nɛ (iyul 24) nin Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo nin u'mɛkrm bitɛnkpiib ni.

Nà cère' Luk kɛle' kugbɔnku kuu nɔ

1 Ni bɛn ki ye binib bà yɛbe ñikn' ki kɛle' tigbɔnt ni tibont tà là tien' ti'ni nnɔ.
2 Bi kɛle' tù tɛn binib bà là te tu'cincinyo ki laa' tù tien' ma bo, ki yé binib bà kpaandeh Uwien ya gbɛr nnɔ là wɔkn' tɛ ma bo nɛ.
3 Nɛ n'mɔ tùɔre' ki nuun' ki bɛnde' tù cin' ma bo, nɛ ki maale' ki ye nĭ mɔn n'mɔ ń paan tu'bo mɔnmɔnm kí kɛle tù tentien ma bo, kí de sin uciɛn Teofil,
4 ŋɔ a'mɔ ń bɛnde kí ye bi wɔkn' ŋɛ tigbɛr tà nnɔ mɔnbe ki te nɛ.

Uwien ya tond uba len' ki ye bi li maa San

5 Uyo wà Herod là yé Sude ya bɛr nnɔ, ki laa' utɔtuɔrkɛ uba te, ki yé Abiya ya cɛkl yaab ya uba, bi yih wɔ Sakari; ki yih u'po Elisabɛt, u yé Arɔn ya yaabil.
6 Bi'kɛ bile là yé binib bà cuube nɛ Uwien ya nun bó, ki boh Yonbdaan ya wɔb, ki teh u yíe nà kɛ mɔnmɔnm.
7 Ama ba là ŋmɔbe buk, kimɛ Elisabɛt là yé uŋɔl nɛ, nɛ bi'kɛ bile là pore'-a.
8 Nĭ kpaan' Sakari ń sɔn lituonl Uwien ya nun bó, kimɛ u'cɛkl li sɔn itùon Uwien ya nun bó uyo wà nnɔ baa'.
9 Nɛ bitɔtuɔrkaab ya tentienm bo, bi fùɔre' imúɔn, nĭ lu' Sakari bo, nɛ bi gènde' wɔ, wɔ ń kɔ Yonbdaan ya dubenku ni, kí tĭ sɛ liŋubl.
10 Uyo wà u te ki siɛnh liŋubl nnɔ, Uwien ya nib ligol te saali nɛ ki kàareh.
11 Nɛn saan nɛ Yonbdaan ya tond uba baa' u'saan, ki se bi siɛnh liŋubl liponpuol là bo nnɔ ya jie bó.
12 Sakari laa' wɔ ma nnɔ, nĭ bɛke' wɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' wɔ.
13 Nɛ utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Sakari, la cère' nɛ̀ ń cuo ŋɛ jɛwaanbu. Uwien cii' a'kaare bó. A'po Elisabɛt li maa kibujɛbuk, nɛ á yin kɛ̀ San.
14 Kĭ li cère a'yɛnm ń sɔnge kí gbien, nɛ binib bà yɛbe mɔ li pokn ki'màam bo.
15 Kĭ li yé unikpɛkpiɛk nɛ Yonbdaan ya nun bó. Ka ń ñu sibii ya daam, ka ń ñu dɛfɛfaam kɛ dɛfɛfaam. *Mifuoñaanm li te ki'bo ki gbien' haali ki'naa ya benku ni nɛ.
16 Kĭ li cère Israyɛl yaab bà yɛbe ń liɛbe kí paan Yonbdaan Uwien bo.
17 Kĭ li ŋmɔbe *Uwien ya Fuoñaanm nin mituɔm tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknl Eli nɛ. Kĭ li liere Yonbdaan usɛn, kí cère bibaambɛ ń liɛbe kí taan nin bi'bumu buñɔbu, kí cère binib

bà ŋa tuo' Uwien ya ñɔbu bó ń li ŋmɔbe iyɛnmaale tɛn binimɔ̀nb, kí cère binib ń li yé binib bà bonde' bɛ ń teke Yonbdaan.»
18 Nɛ Sakari tɔke' utond nnɔ ki ye: «Bɛ li cère ń bɛnde kí ye a len' nà nɔ, nǐ te? Kimɛ min pore'-a nɛ n'po mɔ pore'.»
19 Nɛ utond nnɔ jiin' wɔ ki ye: «N yé Uwien ya tond Gabriɛl nɛ, ki te Uwien ya nun bó ki sɔnh u'tùon. U sɔn' nni ní ń lá tɔke ŋɛ tigbɛmɔnmɔnt tuu nɛ.
20 Tɔ, a'lɛnl li tɛbe, ŋa ji li freh ki lienh kí tǐ baa uyo wà nibonn nnɔ ń tien, kimɛ ŋa teke' ki jin' ki ye n tɔke' ŋɛ tigbɛr tà nɔ ya yo lá baa' la, tù li tien.»
21 U ya yo ki laa' linigol nnɔ gu Sakari li ñɛ ní Uwien ya duku ni uyo wà nɛ. U wuɔke' ka ñɛn' ní ma nnɔ nɛ nǐ bɛke' bɛ cɛɛn.
22 U lá ñɛn' ní ka ji freh ki lienh, nɛ bi bɛnde' ki ye u laa' niba nɛ tidɛknt yaam Uwien ya duku ni. Nɛ u wɔngeh bɛ migbaam, ka freh ki lienh.
23 Sakari ya tùon ya wien tǐ gben' nɛ u liɛbe' u'den.
24 Nǐ tete nɛ u'po Elisabɛt lá punbe', ki bɔle' u'ba ki tǐ baa' iŋmaale iŋun,
25 nɛ ki maale' u'yɛnm ni ki ye: «A laa'-aa! Uyo wà Yonbdaan yíe nɛ ki muɔ' nni, ki ñɛn' nni ifɛ ni binib ya nun bó.»

Uwien ya tond tɔke' Mari ki ye u li maa Yesu

26 Elisabɛt ya tɛnpunbe ya ŋmaalluob ni, nɛ Uwien sɔn' u'tond Gabriɛl Galile ya tinfɛnm ya du uba ni, bi yih wù Nasarɛt.
27 U là sɔn' wɔ ujɛfaan uba saan nɛ wa bɛn jɛ, bi yih wɔ Mari. Bi là pun' wɔ ujɛ uba nɛ u yé *Dafid ya yaabil, bi yih wɔ Yosɛf.
28 Utond nnɔ baa' ki kɔn' Mari den, nɛ ki ye: «N fuondeh ŋɛ Mari. Yonbdaan tien' ŋɛ tinimɔ̀nt ki gbien', nɛ ki te nin ŋɛ.»
29 Mari cii' iñɔbon nnɔ ma nnɔ nɛ nǐ bɛke' wɔ cɛɛn, u maaleh wɔ ń bɛnde ifuonde nnɔ ya tingi si bà.
30 Nɛ utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Mari, la cère nɛ̀ ń cuo ŋɛ jɛwaanbu, kimɛ Uwien tien' ŋɛ tinimɔ̀nt nɛ.
31 Liike-a! A li punbe, kí maa kibujɛbuk kí yin kɛ̀ Yesu.
32 Kǐ li yé unikpɛkpiɛk nɛ, bi li yih kɛ̀ Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya Bijɛ nɛ. Yonbdaan Uwien li de wɔ u'yaajɛ *Dafid ya bɛl.
33 U li yé ubɛr nɛ Sakɔb ya yaabii bo uyo kɛ. Nɛ u'bɛl nnɔ ŋa ń li ŋmɔbe gbenm.»
34 Nɛn saan nɛ Mari tɔke' utond nnɔ ki ye: «Nì li tien mila kí tuo, kimɛ ma bɛn jɛ-a?»
35 Nɛ utond nnɔ jiin' wɔ ki ye: «*Mifuoñaanm li jiire ní a'bo, nɛ Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya tuɔm ń lèkn a'bo tɛn usɔnge. Nɛn nɛ cère' a li maa kibuk kà nnɔ, li yé uñaan, bi li yih kɛ̀ Uwien ya Bijɛ nɛ.
36 Liike, a'puole Elisabɛt punbe' ma u'ŋmaalluob sɔ. Wɔn wà bi là yih wɔ uŋɔl nnɔ punbe' u'por ni nɛ.
37 Kimɛ Uwien ŋa gbɛle' niba.»
38 Nɛn saan nɛ Mari jiin' utond nnɔ ki ye: «N yé Yonbdaan ya piitonsɔnl nɛ. Nɛ̀ ń tien tɛn a len' ma nɔ.» U ya yo nɛ utond nnɔ siere' ki dàan' wɔ.

Mari jon' ki tǐ fuonde' Elisabɛt

39 I ya dɛn nɛ Mari pɔk ki bure' ijuɔn bó, Sude ya tinfɛnm ya du uba ni.
40 U tǐ baa' ki kɔn' Sakari den, nɛ ki fuonde' Elisabɛt.
41 Elisabɛt cii' ifuonde nnɔ ma nnɔ, nɛ u'buk nukbe' u'benku ni. *Mifuoñaanm jiire' ní u'bo ki gbien',
42 nɛ u len' ufaa bo ki ye: «Uwien tien' ŋɛ u'mɔnm ki cɛn' bipiib kɛ, ki tien' mimɔnm kibuk kà te a'benku ni nnɔ mɔ bo.
43 N'mɔ ya ba nɛ n'Yonbdaan ya naa baa' n'saan-i?
44 Kimɛ uyo wà a'fuonde lu' n'tubl ni nnɔ, nɛ n'buk nukbe' n'benku ni nin uyɛnsɔnge.

45 Sin wà teke' ki jin' ki ye Yonbdaan tɔke' ŋɛ nà nnɔ li tien nnɔ, Uwien ya mɔnm te
a'bo.»

Mari gɛn' iyuon ki donde' Yonbdaan

46 Nɛ Mari ye:
«N ñɛngeh Yonbdaan,
47 ki ŋmɔbe uyɛnsɔnge ki gbien',
Uwien, n'Ŋmiɛnl bo.
48 U tiɛre' min u'tonsɔnpiijiin bó,
fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh,
binib kɛ li len kí ye Uwien ya mɔnm te n'bo.
49 Kimɛ mituɔm kɛ ya daan tien' nni
tibont tà ŋmɔbe ukpiɛke,
u'yel si: Uñaan nɛ.
50 U li tuu ki teh binib bà boh wɔ tinimɔ̀nt nɛ,
haali uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.
51 U wuɔn' binib u'tuɔm,
ki ŋɔre' binib bà maaleh ki teh
bi yé binikpɛkpiɛkb nnɔ.
52 U ñɛn' bibɛrciɛnb bi'bɛl ni,
ki kpiɛke' bijiinb.
53 U de' binib bà mikònm ŋmɔbe bɛ tibont na ŋmɔbe fuul,
ki ŋɔre' bifàadɛnb bi bure' inɔpien.
54 U tiɛre' u'nimɔ̀nt bó,
ki tore' u'tonsɔnb Israyɛl yaab,
55 tɛn u là ye u li tuu ki teh ma
ki dienh ti'yaajɛ *Abraham nin u'yaabii nnɔ.»
56 Mari tien' Elisabɛt saan nǐ baa' tɛn iŋmaale ita,
nɛ ki liɛbe' ki kun'.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya màam

57 Elisabɛt ya mamaayo baa', nɛ u maa' kibujɛbuk.
58 U'den yaab nin u'kɔnkuɔnlieb cii' Yonbdaan muɔ' wɔ micɛcɛkm ki gbien', nɛ wɔn nin
bɛn kɛ pokn'.
59 Kibuk nnɔ ya wienniin daali, nɛ bi baa' bɛ ń jiɛ ki'punl, ki yíe bɛ ń yin kɛ̀ Sakari tɛn
ki'baa.
60 Nɛ ki'naa yǐe', ki ye bi li yin kɛ San nɛ.
61 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye ba yih a'den ya nil uba li ya yel-a.
62 Nɛ bi niire' ki'baa migbaam ki ye u yíe wɔ ń yin u'buk li lɛ yel ba?
63 Nɛ u wuɔn' bɛ ki ye bɛ ń de wɔ kudɔbipɛnpɛnku kuba wɔ ń kɛle ku'bo. Bi de' wɔ, nɛ u
kɛle' ki ye: «ki'yel si San» nɛ. Nɛ nǐ cuo' bi'kɛ miyɔkm.
64 I ya tàan bo nɛ Sakari ya lɛnl tɛbre', nɛ u cin' ki lienh, ki pɛ̀keh Uwien.
65 Nɛn saan nɛ bujɛwaanbu cuo' binib bà kɛ kɔ ka fɔke nin ni'saan nnɔ. Sude ya tinfɛnm
ya du yà kɛ te ijuɔn bó nnɔ ya nib lienh tigbɛr nnɔ.
66 Tù de' binib bà kɛ cii' tù nnɔ iyɛnmaale. Nɛ bi maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «Kibuk kiɛ lá
li yé bɛ ya nitunbu sɔ?» Kimɛ Yonbdaan ya tuɔm te ki'bo.

Sakari ya yuon

67 Nɛn saan nɛ *Mifuoñaanm jiire' ní kibuk nnɔ ya baa Sakari bo ki tǐ gben', ki cère' u
sɔkndeh Uwien ya ñɔbon ki teh:
68 «Tí pɛ̀ke mɛn Yonbdaan, tinbi Israyɛl yaab ya Wien,
kimɛ u baa' u'nib saan, ki teke' bɛ ki wiɛ',

69 ki cère' wà li ŋmiɛn tɛ,
ñɛn' u'tonsɔnl *Dafid den,
ki ŋmɔbe mituɔm.
70 U là cère' u'ñɔbonsɔknb len' nɛn nɛ uyo bo.
71 Bi là len' ki ye:
‹Uwien ye u li fie tɛ bà se ti'bo saan,
kí ñɛn tɛ bà kɛ nɛn tɛ ya nuɔ ni.
72 U là muɔ' ti'yaajɛb micɛcɛkm,
ki tiɛre' u'jɔtieku bó.›
73 U là pùon' nà sɔ ti'yaajɛ Abraham:
74 ‹u là ye u li ñɛn tɛ ti'nɛnnɛndb ya nuɔ ni,
ŋɔ tí li pukeh wɔ ki la fɛnge,
75 kí li pɛ u'bo mɔnmɔnm,
kí li cuube u'nun bó,
ti'fuobm kɛ ni.›
76 ‹Sin, n'bukɛ, bi li yin ŋɛ
Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya ñɔbonsɔknl.
Kimɛ a li liere Yonbdaan,
kí tùɔre u'sɛn kí de wɔ,
77 kí cère u'nib ń bɛnde kí ye u li fère bɛ bi'biɛre, bɛ ń ŋmɛre.›
78 Kimɛ ti'Wien ŋmɔbe tinimɔ̀nt ki gbien'.
U'nimɔ̀nt nnɔ bo nɛ u li cère kuwenwenku ń ñɛ paaki bó kí wende ti'bo tɛn uwien puɔreh ma bo.
79 Kuwenwenku nnɔ li wende binib bà te licinñunl ni, mikuum ya jinjinku yiin bi'bo nnɔ. Kù li wuɔn tɛ usɛn wà li de tɛ uyɛnduɔn.»
80 Kibuk nnɔ kpienh, nɛ ki lɛnh miyɛnm*. Kĩ te kupenpelku ni nɛ ki tĩ baa' uyo wà kĩ ñɛn' ki'tuonl upaan bo Israyɛl yaab ya nun bó.

2

Yesu ya mɔ̀am ya gbɛr (Matie 1:18-25)

1 Tɔ, i ya dɛn nɛ Erom ya bɛrciɛn Ogust caan' ki ye bɛ ń kàan binib bà kɛ te u ya tinfɛnm bo nnɔ.
2 Bi là kaan' kukènkpiɛku bu'gbɛn ma nnɔ ki laa' Kirinus nɛ yé Siri ya tinfɛnm ya gobina.
3 Wà kɛ là li jo kí tĩ kàan kukènku nnɔ u'yaajɛdu ni nɛ.
4 Nɛn bo nɛ Yosɛf ñɛn' Galile ya tinfɛnm ya du wà bi yih wù Nasarɛt nnɔ ni, ki jon' bi maa' *Dafid udu wà ni u te Sude ya tinfɛnm ni, bi yih wù Bɛtelɛm nnɔ ni, kimɛ Yosɛf bugbɛn yé *Dafid ya yaabil nɛ.
5 U là tɔke nin Mari utɛnpunb ki jon' ni'bó kukènku nnɔ nɛ. Bi là pun' Yosɛf u ya jɛfaan nɛ, ama wa laan là kuɔn' wɔ.
6 Bi te Bɛtelɛm ni u yo wà nnɔ, nɛ Mari ya mamaayo baa',
7 u maa' u'jɛfɛnmɛl kĩ yé kijɛk ki taa' tikpɛlcɛr ki pɔbn' kɛ̀, ki taa' kɛ̀ ki kpĩen' tiwɛnt jinh nà ni, kimɛ fɛnm ŋa là te cɛnduku ni.

Uwien ya tond uba tɔke' biwɛnkpaab Yesu ya mɔ̀am bó

8 Tɔ, biwɛnkpaab biba là te mitinfɛnm nnɔ ni, ki kɔh ikpàan bó, ki gɔh ki gu bi'wɛnt kuñɔnku.
9 Yonbdaan ya tond uba puɔ' bi'saan, nɛ Yonbdaan ya wenwenku wende' ki yile' bi'bo, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ cɛɛn.

---

* **1:80** Bi li fre kí lɛbre *ki lɛnh miyɛnm* kí ye ki pɛ Uwien ya sɛn bo nin ki'yɛnmaale kɛ mɔ.

10 Nɛn saan nɛ utond nnɔ tɔke' bɛ ki ye: «La fɛnge mɛn, kimɛ n tuke tigbɛmɔnmɔnt nɛ ń
lá tɔke nɛ. Tigbɛr nnɔ li sɔnge binib kɛ ya yɛnm kí gbien.
11 Dinnɔ wuɔ nɔ, bi maa' niʼŋmiɛnl *Kristo Yonbdaan, *Dafid ya du ni.
12 Nà sɔ li yé kudïɛku: ni li lɛ kicɛnfɛndk kiba puɔbe tikpɛlcɛr ni ki kpe tiwɛnt jinh nà
ni.»
13 Nɛ Yonbdaan ya tondb ligol baa' utondbaab nnɔ saan i ya tàan bo bi pèkeh Uwien ki
teh:
14 «Uwien si ukpiɛke paaki bó. Uyɛnduɔn ń li te kitink bo binib bà Uwien yíe bɛ nnɔ bo»
15 Yonbdaan ya tondb nnɔ siere' ki liɛbe' ki don' paaki bó u yo wà nnɔ, nɛ biwɛnkpaab
nnɔ ji tɔkeh tɔb ki teh: «Tí jo mɛn Bɛtelɛm, kí tï liike nibonn nà tien' niʼbó ŋɔ Yonbdaan
cère' tí bɛnde nɔ.»
16 Nɛ bi pɔk ki bure' ki tï baa' ki laa' Mari nin Yosɛf nin kicɛnfɛndk nnɔ, ki kpe tiwɛnt
jinh nà ni.
17 Bi laa' kɛ̀ ma nnɔ, nɛ ki len' Yonbdaan ya tond bi tɔke' bɛ nà kɛ kicɛnfɛndk nnɔ bo nnɔ.
18 Nɛ nï bɛke' binib bà kɛ cii' biwɛnkpaab len' tigbɛr tà nnɔ.
19 Mari wɔn cengeh tigbɛr nnɔ kɛ, nɛ ki tùɔreh ki taah tù ki blinh uʼfɛ̀l bo.
20 Nɛn saan nɛ biwɛnkpaab nnɔ siere' ki liɛbeh, ki pèkeh Uwien, ki kpiɛkreh wɔ, bi cii'
nà nin bi laa' nà bo. Kimɛ niʼkɛ tien' tɛn Yonbdaan ya tond bi len' ma bo nɛ.
21 Wienniin daali bi jiɛ' kibuk nnɔ ya punl nɛ ki yin' kɛ̀ Yesu. Kimɛ Yonbdaan ya tond
là ye bɛ ń yin kɛ̀ li ya yel nɛ ki yaan bi punbe' kɛ̀.

Bi taa' Yesu ki kɔn' Uwien ya duku ya luo bo ki wuɔn' Uwien

22 Uyo wà nï kpaan' bɛ ń tien tijɔknt ya ñɛnm ya tuɔrl tɛn Moyis ya yiko ye ma bo nnɔ,
nɛ Mari nin Yosɛf taa' kibuk nnɔ ki jon' Yerusalɛm, bɛ ń tï wuɔn Yonbdaan.
23 Kimɛ nï kɛle' Yonbdaan ya yiko ya gbɔnku ni ki ye: «Kibujɛbukpiɛk kɛ li yé Yonbdaan
yaak nɛ.»
24 Mari nin Yosɛf li tien lituɔrl nnɔ Yonbdaan ya yiko ye ma bo nɛ. U ye bɛ ń li taah
kumuɔku ni ya nɛnjel ile bii iden ya nɛnjefanfaan ile nɛ ki teh lituɔrl nnɔ.
25 Tɔ, ujɛ uba là te Yerusalɛm ni, bi yih wɔ Simeyɔn, u yé unil wà cuube nɛ, ki pɛ *Uwien
bo mɔnmɔnm, ki gu lidaali là Uwien li ñɛn Israyɛl yaab biʼjɛnd ni. *Mifuoñaanm là te
uʼbo,
26 ki tɔke' wɔ ki ye wa ń kpo, ka laa' Yonbdaan ya Nigɛndkɛ Kristo.
27 *Mifuoñaanm cère' u kɔn' Uwien ya duku* ya luo bo. U te len uyo wà nnɔ, nɛ
kicɛnfɛndk *Yesu ya naa nin kiʼbaa tuke kɛ̀ ki kɔn' ní, bɛ ń lá tien kɛ̀ lituɔrl Yonbdaan
ya yiko ye ma bo,
28 nɛ Simeyɔn teke' kɛ̀ ki ŋuuke, ki pèkeh Uwien ki teh:
29 «Tɔɔ, Yonbdaan, fɛnfɛnnɔ a tien' a là tɔke' nni nà nnɔ.
A li fre kí cère min aʼtonsɔnl ń kpo nin uyɛnduɔn.
30 Kimɛ a cère' nʼnun laa' Uŋmiɛnl.
31 A là bonde' wɔ uŋɛndun ya nib kɛ ya nun bó nɛ.
32 U yé kuwenwenku kùa li cère bà ŋa yé Israyɛl yaab ń bɛnde ŋɛ nɛ.
Wɔn bo nɛ binib li kpiɛke aʼnib Israyɛl yaab.»
33 Kibuk nnɔ ya naa nin kiʼbaa cii' Simeyɔn len' kiʼbo tigbɛr tà nnɔ, nɛ nï bɛke' bɛ.
34 U tien' bɛ Uwien ya mɔnm, ki tɔke' kiʼnaa Mari ki ye: «A li bɛn ki ye kibuk kiɛ bo, tinbi
Israyɛl yaab ni bà yɛbe li lu, bà yɛbe mɔ li fii. Kï yé kudïɛku kùa li cère binib ŋa ń len ki
cii' tɔb bó nɛ.
35 Kï li cère iyɛnmaale yà buɔ binib bà yɛbe ya fɛ̀l ni ń ñɛ upaan bo. Sin Mari mɔnɔn, nï
li wire ŋɛ tɛn bi cɔke' ŋɛ kijuk nɛ.»
36 Upii uba mɔ là te, ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl, bi yih wɔ Ann. U yé Fanuyɛl ya bisɛ,
ki yé Asɛr ya bol ya nil, ki pore' cɛɛn. U là tien' uʼcɛ saan ibin ilole, nɛ u kpo' ki cère' wɔ,

* **2:27** Liike Matie 12:5; Mark 11:11.

37 u juore' ki yé ukpopii ki tĭ baa' ibin piniin nin inan, ka jɛndeh Uwien ya duku, ki
pukeh wɔ ñɔnku nin wien ni, ki lùoh buñɔbu, ki kàareh.
38 Tɔ, u ya yo nɛ u'mɔ baa' ní, ki cin' ki faareh Uwien kibuk nnɔ bo, nɛ ki tɔke' ki'gbɛr
Yerusalɛm ya nib bà kɛ là gu uyo wà Uwien li teke bɛ kí wiɛ nnɔ.

Yosɛf nin Mari liɛbe' ki kun' Nasarɛt

39 *Yesu ya baambɛ tien' Yonbdaan ya yiko ye ma nnɔ kɛ, nɛ ki liɛbe' ki kun' Nasarɛt,
bi'du ni Galile ya tinfɛnm ni.
40 Kibuk nnɔ kpienh, ki faakreh, ki lɛnh miyɛnfuom, nɛ Uwien ya mɔnm te ki'bo.

Yesu tɔke nin u'baambɛ ki jon' Yerusalɛm

41 Binl kɛ binl *Yesu ya baambɛ doh Yerusalɛm bó nɛ ki tĭ jeleh Pak ya nacenku.
42 *Yesu tĭ laa' ibin piik nin ile uyo wà nnɔ, nɛ bi tuke' wɔ ki don' Yerusalɛm bó tɛn bi tĭ
ń tuu ki joh ma kunacenku nnɔ.
43 Kunacenku nnɔ ya wien tĭ gben' ma nnɔ nɛ bi liɛbe' ki kunh bi'donbó. Ama kibuk
*Yesu wɔn là juore' Yerusalɛm ni nɛ, ba bɛn ki ye u juore'.
44 *Yesu ya baambɛ cuon' liwentunŋmɛnl ki maaleh ki teh u lii te bisɛnjotɔb ni nɛ. Bi lá
tiɛre' ki liike' ka laa' wɔ, nɛ ki cin' ki nuunh wɔ bi'yaab nin bi'bɛnbɛnkaab kɛ ni.
45 Ba laa' wɔ, nɛ ki pekre' ki nuunh wɔ ki liɛbeh Yerusalɛm.
46 Wienta daali nɛ bi laa' wɔ Uwien ya duku ya luo bo, u kɛ *Yiko ya wɔnwɔknb ya siik
ni, ki cengeh bi'wɔknm, ki niireh bɛ iniire.
47 Nĭ jin' binib bà kɛ cengeh u'bó nnɔ, kimɛ u ŋmɔbe mibɛnm, nɛ ki jiindeh bɛ
mɔnmɔnm.
48 Uyo wà u'baambɛ tĭ laa' wɔ nnɔ, nĭ bɛke' bɛ cɛɛn, nɛ u'naa ye: «Kibukɛ! Bɛ nɛ a tien' tɛ
nɔ nnɔ? Liike min nin a'baa ya yɛnm saa' ma cɛɛn uyo wà ti nuunh ŋɛ nnɔ-a!»
49 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Bɛ bo nɛ ni nuunh nni? Na bɛn ki ye ń li te n'Baa den nɛ-ɛɛ?†»
50 Ama ba cii' u tɔke' bɛ liñɔbonl là nnɔ ya tingi.
51 Nɛn saan nɛ *Yesu paan' bi'bo ki liɛbe' Nasarɛt, kimɛ u là boh bɛ nɛ. U'naa taah tigbɛr
nnɔ kɛ ki blinh u'fɛ̀l bo.
52 *Yesu kpienh ki yɛbreh, u'yɛnfuom pukndeh, nɛ Uwien nin binib kɛ ya yɛnm sɔnge
u'bo.

3

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gbɛr
(Matie 3:1-12; Mark 1:1-8; San 1:19-28)

1 Erom yaab ya bɛrciɛn Tibɛr Sesa ya bɛl ya piikn binlŋun bo, ki laa' Pɔns Pilat nɛ yé
Sude ya tinfɛnm ya gobina. Herod mɔ yé Galile ya tinfɛnm ya gobina, u'ninjɛ Filip mɔ yé
Iture nin Trakonit ya gobina, nɛ Lisaniyas mɔ yé Abilɛnn yɔ.
2 U yo wà Anni nin Kayif yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛnb nnɔ nɛ Uwien len' nin Sakari ya bijɛ
San kupenpelku ni.
3 U cin' ki cuonh mitinfɛnm mà nuɔn Sudɛn ya kpenl nnɔ ni, ki kpaandeh ki teh: «Lèbre
mɛn ni'tetem, ń sĭi nɛ Uwien ya ñunm ŋɔ Uwien ń fère nɛ ni'biɛre.»
4 U tien' nnɔ ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi ya gbɔnku ni nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. Nĭ
kɛle' ki ye:
«Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:
‹Tùɔre mɛn Yonbdaan ya sɛn,
kí cubn u'sɛngbɛnmu kí de wɔ.
5 Bi li taa titɛnt kí gbien tijɔbòr kɛ,
kí bere kí jenge ijuɔn nin igbɛngbɛn kɛ,
kí naare isɛn yà kɛ pɔle',

† **2:49** Bi li fre kí lɛbre *ń li te n'Baa den* kí ye ń li sɔnh n'Baa ya tuonl nɛ mɔ.

kí kpɛlke isɛn yà kɛ ŋa kpɛlke.
6 Unisaal kɛ li lɛ Uwien ŋmiɛndeh ma binib.› »
7 Nɛn saan nɛ San tɔkeh linigol là bàareh u'saan, ki nuunh wɔ ń sɨ̀i bɛ Uwien ya ñunm nnɔ ki teh: «Iwaalɛb ninbi, ŋmɛ nɛ wuɔn' nɛ ni li tien ma kí ñɛ Uwien ya benpiebe wà we ní nnɔ ni?
8 Li sɔnh mɛn itùon yà wɔngeh ki teh ni lèbre' ni'tetem, ki la li maaleh ni'yɛnm ni ki teh: ‹Ti'yaajɛ si *Abraham ma nnɔ, nɨ̌ dɛ̀kre' nɛ›, kimɛ n tɔkeh nɛ nɛ, Uwien li fre kí cère itɛn yiɛ nɔ ń kpɛnde *Abraham ya yaabii.
9 Uwien bonde' liyɛl ŋɔ wɔ ń kpɨ̀kre isiin. Isiin yà kɛ ŋa lùonh biimɔnmɔn la, u li gɛ yɨ̀ kí wiɛ umu ni nɛ.»
10 Nɛ inigol nnɔ niireh wɔ ki teh: «Ti nín li tien mila?»
11 Nɛ u jiindeh bɛ ki teh: «Wà ŋmɔbe iliɛr ile la, wɔ ń taa liba kí pu wà ŋa ŋmɔbe. Wà mɔ ŋmɔbe tijier la, wɔ ń pu wà ŋa ŋmɔbe.»
12 Bilɛnpotekb mɔ baa' u'saan wɔ ń sɨ̀i bɛ Uwien ya ñunm, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti'mɔ li tien mila?»
13 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «La wɔbndeh mɛn nib bɛ ń li paanh nɨ̌ gèbreh bi sien' nɛ ubiɛn wà.»
14 Nɛ sojambɛ mɔ niire' wɔ ki ye: «Nɛ tinbi le? Ti'mɔ li tien mila?» Nɛ u jiin' bi'mɔ ki ye: «La fienh mɛn nib ya bonn, ki la biin wà ŋa ŋmɔbe biil. Cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge ni'paaku bo.»
15 Binib là gu Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ya baam, nɛ ki maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «San la lii yé wɔn nɛ-a?»
16 Nɛ San tɔke' bi'kɛ ki ye: «Min taah miñunm nɛ ki siih nɛ Uwien ya ñunm. Ama uba we ní, ki cɛn' nni. Ma kpɛ ń lore u'tacɛningbɛn. Wɔn nɛ lá li cère *Mifuoñaanm nin umu ń jiire ní ni'bo.
17 U taa' kiyonyiek ŋɔ wɔ ń tɨ̌ lende u'ji. U li taa mijibim kí cùɔn ubɔnbuɔn ni, kí taa tifent kí wiɛ umu wà ŋa ń kpiin ni.»
18 Tɔ, San liɛbe' ki taa' iñɔbontɔ ɨ̀ yɛbe ki saake' binib ya gbɛnɛnt, ki tɔke' bɛ tigbɛmɔnmɔnt.
19 U ya yo nɛ gobina Herod là taa' u'ninjɛ ya po Herodiyad, ki kuɔn', ki liɛbe' ki sɔn' itùonbiɛrtɔ mɔ ɨ̀ yɛbe. Nɛn kɛ bo nɛ San tɔke' wɔ ki ye u bii'.
20 Nɛn bo nɛ Herod cuo' San ki tɨ̌ pɛkn', ki liɛbe' ki bii' ki pukn'.

San sɨ̀i' Yesu Uwien ya ñunm
(Matie 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 San là siih binib kɛ Uwien ya ñunm ma nnɔ, nɛ ki sɨ̀i' *Yesu mɔ. *Yesu kàareh uyo wà nnɔ, nɛ kutaaku yàare',
22 *Mifuoñaanm jiinh ní ki naan unɛnjel ki lá kɛ̀le' u'bo, nɛ uniɛke uba ñɛn' paaki bó ní ki ye: «Sin, a yé n'bijɛ* nɛ, n yíe ŋɛ nɛ n'yɛnm sɔnge a'bo.»

Yesu ya yaajɛb ya yel
(Matie 1:1-17)

23 Uyo wà *Yesu baa tɛn ibin pita nnɔ, nɛ ki cin' u'tuonl. Binib là maaleh ki teh u yé Yosɛf ya bijɛ nɛ. Yosɛf là yé Heli ya bijɛ nɛ,
24 Heli mɔ yé Matat ya bijɛ, Matat mɔ yé Lefi ya bijɛ, Lefi mɔ yé Mɛlki ya bijɛ, Mɛlki mɔ yé Yanayi ya bijɛ, Yanayi mɔ yé Yosɛf ya bijɛ,
25 Yosɛf mɔ yé Matatiyas ya bijɛ, Matatiyas mɔ yé Amos ya bijɛ, Amos mɔ yé Nahum ya bijɛ, Nahum mɔ yé Esili ya bijɛ, Esili mɔ yé Nagayi ya bijɛ,
26 Nagayi mɔ yé Mart ya bijɛ, Mart mɔ yé Matatiyas ya bijɛ, Matatiyas mɔ yé Semeyinn ya bijɛ, Semeyinn mɔ yé Yosɛk ya bijɛ, Yosɛk mɔ yé Yoda ya bijɛ,

* **3:22** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni bi ye: A yé n'bijɛ nɛ. Dinnɔ n tien' ŋɛ n'bijɛ.

27 Yoda mɔ yé Yowanan ya bijɛ, Yowanan mɔ yé Lesa ya bijɛ, Lesa mɔ yé Sorobabɛl ya
bijɛ, Sorobabɛl mɔ yé Salatiɛl ya bijɛ, Salatiɛl mɔ yé Neri ya bijɛ,
28 Neri mɔ yé Mɛlki ya bijɛ, Mɛlki mɔ yé Adi ya bijɛ, Adi mɔ yé Kosam ya bijɛ, Kosam mɔ
yé Elmadam ya bijɛ, Elmadam mɔ yé Ɛri ya bijɛ,
29 Ɛri mɔ yé *Yesu† ya bijɛ, *Yesu mɔ yé Eliesɛr ya bijɛ, Eliesɛr mɔ yé Yorim ya bijɛ, Yorim
mɔ yé Matat ya bijɛ, Matat mɔ yé Lefi ya bijɛ,
30 Lefi mɔ yé Simeyɔn ya bijɛ, Simeyɔn mɔ yé Suda ya bijɛ, Suda mɔ yé Yosɛf ya bijɛ,
Yosɛf mɔ yé Yonam ya bijɛ, Yonam mɔ yé Eliyakim ya bijɛ,
31 Eliyakim mɔ yé Meleya ya bijɛ, Meleya mɔ yé Mena ya bijɛ, Mena mɔ yé Matata ya
bijɛ, Matata mɔ yé Natan ya bijɛ, Natan mɔ yé *Dafid ya bijɛ,
32 *Dafid mɔ yé Yɛse ya bijɛ, Yɛse mɔ yé Yobɛd ya bijɛ, Yobɛd mɔ yé Bos ya bijɛ, Bos mɔ
yé Sala ya bijɛ, Sala mɔ yé Nasɔn ya bijɛ,
33 Nasɔn mɔ yé Aminadab ya bijɛ, Aminadab mɔ yé Adimin ya bijɛ, Adimin mɔ yé Arini
ya bijɛ, Arini mɔ yé Ɛsiləm ya bijɛ, Ɛsiləm mɔ yé Farɛs ya bijɛ, Farɛs mɔ yé Suda ya bijɛ,
34 Suda mɔ yé Sakɔb ya bijɛ, Sakɔb mɔ yé *Isaak ya bijɛ, *Isaak mɔ yé *Abraham ya bijɛ,
*Abraham mɔ yé Tara ya bijɛ, Tara mɔ yé Nakor ya bijɛ,
35 Nakor mɔ yé Seruk ya bijɛ, Seruk mɔ yé Eragawu ya bijɛ, Eragawu mɔ yé Falɛk ya
bijɛ, Falɛk mɔ yé Ebɛr ya bijɛ, Ebɛr mɔ yé Sala ya bijɛ,
36 Sala mɔ yé Kayinam ya bijɛ, Kayinam mɔ yé Afaksad ya bijɛ, Afaksad mɔ yé Sɛm ya
bijɛ, Sɛm mɔ yé Nowe ya bijɛ, Nowe mɔ yé Lamɛk ya bijɛ,
37 Lamɛk mɔ yé Matusala ya bijɛ, Matusala mɔ yé Enɔk ya bijɛ, Enɔk mɔ yé Yarɛd ya bijɛ,
Yarɛd mɔ yé Malelɛl ya bijɛ, Malelɛl mɔ yé Kayinam ya bijɛ,
38 Kayinam mɔ yé Enɔs ya bijɛ, Enɔs mɔ yé Sɛt ya bijɛ, Sɛt mɔ yé Adam ya bijɛ, Adam mɔ
yé Uwien ya bijɛ.

4

Satan biike' Yesu
(Matie 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 *Mifuoñaanm jiire' ní *Yesu bo ki gbe u'ni. U siere' Sudɛn ya kpenl saan, nɛ mĭ tuke'
wɔ ki jon' kupenpelku ni,
2 nɛ usɛnpol bĭkreh wɔ len ki tĭ baa' iwien pinan. Iwien pinan nnɔ wa jin' niba. I gèbre'
ma nnɔ nɛ mikònm cuo' wɔ.
3 Nɛn saan nɛ usɛnpol tɔke' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Bijɛ la, cère litɛnl liɛ ń kpɛnde
kpɔnɔ.»
4 *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Nil ŋa ń li fuobe jier baba
bo.› »
5 Nɛ usɛnpol taa' wɔ ki don' nà saan dokre', ki wuɔn' wɔ uŋɛndun ya bɛl kɛ i ya tàan bo,
6 nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «N li de ŋɛ libɛl liɛ ya ciɛnt nin li'faal kɛ, kimɛ bi là taa' ni'kɛ ki de'
min nɛ. N li fre kí taa nè kí de n yíe wà.
7 Nɛn bo, a gbaan' n'nintuɔli ki puke' nni la, sin nɛ li si ni'kɛ.»
8 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹A li gbaan kí kpiɛke a'Yonbdaan Uwien nɛ
kí li pukeh wɔn baba.› »
9 Nɛ *usɛnpol taa' wɔ ki jon' Yerusalɛm, ki tĭ duon' wɔ *Uwien ya duku ya paaki lekleki,
nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijɛ la, maabe kí lá ci tingi ni,
10 kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Sin bo, Uwien li wɔbn u'tondb bɛ ń guure
ŋɛ.›
11 Ki tí ye: ‹Bi li guɔre ŋɛ ŋɔ a'taal la mɛ tɛnl.› »
12 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Nì tí kɛle' mɔ ki ye: ‹Ŋa ń biike a'Yonbdaan Uwien.› »

† **3:29** Migbiirm miɛ ni bi ye **Yesu* la, ba niire' Yonbdaan Yesu. U'mɔ te uba nɛ.

13 Usɛnpol biike' *Yesu mibiikm kɛ ya bol ki tĭ gbɛle', nɛ ki laan siere' ki dàan' wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni
(Matie 4:12-17; Mark 1:14-15)

14-15 *Yesu liɛbe' ní Galile ya tinfɛnm ni nin *Mifuoñaanm ya tuɔm, ki wɔknh *Sufmbɛ ya táan ya dur ni; nɛ binib kɛ kpiɛkreh wɔ. U ya yo nɛ u'yel kpienh mitinfɛnm nnɔ ni ni'kɛ saan.

Nasarɛt ya nib ŋa teke' Yesu ki jin'
(Matie 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 *Yesu baa' Nasarɛt ya du ni, bi wube' wɔ nà saan, nɛ ki kɔn' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni *Saba ya daali tɛn u tĭ ń teh ma uyo kɛ. U fii' ki sere' wɔ ń kàan *Uwien ya gbɔnku,
17 nɛ bi taa' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi ya gbɔnku ki de' wɔ. U père' kugbɔnku nnɔ, nɛ ki kaan' nà saan nĭ kɛle' ki ye:
18 «Yonbdaan ya Fuoñaanm te n'bo,
kimɛ u gènde' nni ń tɔke bijiinb tigbɛmɔnmɔnt nɛ,
ki sɔn' nni ní ń lá tɔke iyonbe kí ye ĭ li teke i'yul,
kí tɔke ijùɔn kí ye ĭ li likre,
kí tɔke bi jèndeh bà nnɔ kí ye bi li ñɛ bi'jɛnd ni,
19 kí tɔke binib libinl là Yonbdaan li tien bɛ tinimònt.»
20 *Yesu konkonde' kugbɔnku nnɔ, ki jiin' ki de' litaanl ya duku ya tonsɔnl, nɛ ki kèle'. Binib bà kɛ te kuduku nnɔ ni caan' u'bo inun,
21 nɛ u cin' ki tɔkeh bɛ ki teh: «Tigbɛr tà ni cii' tù nɔ, dinnɔ nɛ tù tien'.»
22 Nɛ bi'kɛ kun' u'bo imòn. U len' iñɔbonmɔnmɔn yà nnɔ bɛke' bɛ cɛɛn, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Wa yé Yosɛf ya bijɛ-ɛɛ?»
23 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N bɛn ki ye ni li pɔ nni mikpɛnjɛnm miɛ nɔ ki ye: ‹Dɔktiɛ, buu a'ba.› Ni tí li tɔke nni kí ye ‹ni cii' n tien' nà kɛ Kapɛrnawum ya du ni nnɔ, ń tien nè n'du ni mɔ.› »
24 Nɛ ki tí ye: «N tɔkeh nɛ imòn nɛ, ‹*Uwien ya ñɔbonsɔknl kɛ ñɔbonsɔknl ya tiɛma du ni yaab nɛ ŋa teknh u'gbɛr.› »
25 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, Eli ya yo utaa là sere' ibin ita nin iŋmaale iluob nɛ, nɛ mikònciɛnm lu' uŋɛndun kɛ ni. U ya yo ki laa' bikpopiib po nɛ Israyɛl ya du ni.
26 Nin nɛn kɛ ŋɔ Uwien ŋa là sɔn' Eli bi'ni uba mɔnɔn saan. Ama u là sɔn' wɔ Sarɛpta ya du wà te Sidɔn ya tinfɛnm ni nnɔ ya kpopii uba saan nɛ.
27 *Uwien ya ñɔbonsɔknl Elise ya yo ki laa' ijend po nɛ Israyɛl ya du ni, ama Elise ŋa là cère' bi'ni uba mɔnɔn lùore', u là cère' Naaman wà yé Siri ya tinfɛnm ya nil nnɔ baba nɛ lùore'.
28 Binib bà kɛ te litaanl ya duku ni nnɔ cii' u len' nà nnɔ nɛ bi'benku ni ben' u'bo ki gbien',
29 nɛ bi fii', ki cuo' wɔ ki ñɛn' udu ni, ki taa' wɔ ki tĭ baa' bi'du nnɔ te ligbɛngbɛnl là bo nnɔ ya tintinm saan, bɛ ń ture wɔ kí wiɛ li'tingi.
30 Ama u ñɛn' bi'siik ni, ki bure'.

Yesu ŋɔre' usɛnpol ujɛ uba saan

31 U tĭ baa' Galile ya tinfɛnm ya du uba ni bi yih wù Kapɛrnawum, ki cin' ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr *Saba ya daali.
32 U'wɔknm nnɔ cuo' binib nnɔ kɛ miyɔkm cɛɛn, kimɛ u du u'wɔknm nnɔ bo nɛ.
33 Tɔ, ujɛ uba là te Sufmbɛ ya taanl ya duku nnɔ ni usɛnpol ŋaake wɔ. U laa' Yesu, nɛ ki wuure' ufaa bo ki ye:
34 «Ho! Nasarɛt ya Yesu, tinbi nin sin tu lɛ nɛ? A baa' á lá boln tɛ nɛ-ɛɛ? N bɛn a yé udaan wà, a yé Uwien ya Niñaan nɛ.»
35 Nɛ *Yesu tiɛn' u'bo ki ye: «Ŋmile, kí siere ki dàan ujɛ wuɔ nɔ». Nɛ usɛnpol nnɔ gbòbe' ujɛ nnɔ binib kɛ ya siik ni, ki dàan' wɔ ka tien' wɔ niba.

36 Nɛ nɨ̌ cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn. Nɛn saan nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Bɛ ya gbɛr sɔ nɔ? U
ŋmɔbe ufaa nin mituɔm nɛ ki wɔbndeh isɛnpol, ɨ̌ dàandeh binib-a!»
37 Nɛ *Yesu ya yel kpienh mitinfɛnm nnɔ kɛ ni.

Yesu buu' binib bà bun iwɨ̌ɛn kɛ ya bol
(Matie 8:14-17; Mark 1:29-34)
38 *Yesu ñɛn' litaanl ya duku nnɔ ni, ki jon' Simɔn den, ki laa' Simɔn ya cɔbnaa bun,
u'gbɛnɛnt ton cɛɛn. Bi gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń̀ cère wɔ ń̀ faake.
39 Nɛ u gòn' u'bo, ki tiɛn' iwɨ̌ɛn nnɔ bo nɛ u faake' ki pɔk ki fii' ki cènde' bɛ.
40 Uwien benh wù ń̀ lu uyo wà nnɔ, nɛ bà kɛ yaab bun iwɨ̌ɛn kɛ ya bol tukeh bɛ ki bàareh
*Yesu saan. U taah u'nuɔ ki paakeh bi'bo, nɛ bi faakreh.
41 U cèreh isɛnpol mɔ dàandeh linigol, ki wuureh ki teh: «A yé Uwien ya Bijɛ nɛ.» Ama
*Yesu tɛngeh i'bo nɛ ka cèreh ɨ̌ lienh kimɛ ɨ̌ bɛn ki ye u yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.
42 Nɨ̌ faa', nɛ *Yesu siere' ki jon' nib ŋa te nà saan. Nɛ linigol cin' ki nuunh wɔ. Bi tɨ̌ laa'
wɔ, nɛ ka ji yíe wɔ ń̀ siere kí dàan bɛ.
43 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Nì kpɛ ń̀ taa Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt tuu nɔ kí tɔke idutɔ mɔ
yaab nɛ, kimɛ nɛn bo nɛ Uwien sɔn nni ní.»
44 Nnɔ nɛ u tɔkeh binib Uwien ya gbɛr *Sufmbɛ ya táan ya dur tà te Sude ya tinfɛnm ni
nnɔ ni.

5

Yesu yin' u'panpaankɛkpiɛkb
(Matie 4:18-22; Mark 1:16-20; San 1:35-51)
1 Lidaali liba *Yesu là se Genesarɛt ya ñunciɛnm ya gbaal, nɛ linigol pɛbeh wɔ ki nuunh
bɛ ń̀ cenge Uwien ya gbɛr.
2 U laa' iñɛrde ile miñunm nnɔ ya gbaal. Bijɛnbɛb ñɛn' i'ni ki te ki sɔkreh bi'bàan.
3 Nɛ *Yesu kɔn' iñɛrde nnɔ ya buba, bù yé Simɔn yaabu, nɛ ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń̀ sule
kí kɔ miñunm ni waamu. U sule' ki kɔn', nɛ *Yesu kèle' buñɛrbu nnɔ ni, ki cin' ki wɔknh
inigol Uwien ya gbɛr.
4 U wɔkn' ki tɨ̌ gben', nɛ ki tɔke' Simɔn ki ye: «Jo miñunm ñɔ nà saan, ní tɨ̌ wiɛ ni'bàan
kí cuo ijɛn.»
5 Nɛ Simɔn jiin' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti jènde' kuñɔnŋmɛnku nɛ ka cuo' bonn. Ama sin len'
ma nɔ, n li wiɛ.»
6 Bi wiɛ', ki cuo' ijɛn ɨ̌ yɛbe ka dindin, haali ibàan tɨ̌ benh yè ń̀ kɛre.
7 Nɛ bi kɛnbe' ki yin' bi'jɛnbɛtɔb bà te buñɛrtɔbu ni nnɔ, bɛ ń̀ baa kí tore bɛ. Bi baa', nɛ
bi ñɛn' ijɛn nnɔ ki gbien' iñɛrde ile nnɔ kɛ, haali ɨ̌ tɨ̌ benh yɨ̌ ń̀ lin.
8 Simɔn Piɛr laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki gbaan' *Yesu ya nun bó, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan,
jɛnde n'saan, kimɛ n yé ubiɛrdaan nɛ.»
9 Bi cuo' ijɛn ɨ̌ yɛbe ma nnɔ, nɛ nɨ̌ cuo' Simɔn nin bà kɛ te u'saan nnɔ miyɔkm cɛɛn.
10 Miyɔkm cuo' Sebede ya bijiɛb Saak nin San bà yé Simɔn ya tonsɔntɔb nnɔ mɔ. Nɛn
saan nɛ *Yesu tɔke' Simɔn ki ye: «La fɛnge, fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh, a ji li taakeh binib nɛ
ki dienh nni.»
11 Bi dère' bi'ñɛrde nnɔ ki ñɛn' ugbɛ, ki dàan' ni'kɛ, nɛ ki paan' u'bo.

Yesu cère' ujend uba lùore'
(Matie 8:1-4; Mark 1:40-45)
12 Lidaali liba nɛ *Yesu te mitinfɛnm nnɔ ya du uba ni, ujɛ uba mɔ te len lijendl gbe
u'gbɛnɛnt kɛ bo. U laa' Yesu, nɛ ki baa' ki lá pùon' u'nun bó, ki gbáan' wɔ ki ye: «Yonbdaan,
a yíe la, a li fre kí cère ń̀ lùore.»
13 Nɛ *Yesu tɛnde' u'nuɔ ki mɛ' wɔ, nɛ ki ye: «N yíe, lùore.» Nɛ lijendl nnɔ pɔk ki gben' i
ya tàan bo.

14 Nɛ *Yesu kpɛkpɛ' u'bo ki ye u la tɔke nil nà tien', nɛ ki tɔke wɔ ki ye: «Li jo kí tĩ lɛ utɔtuɔrkɛ, kí tien milùorm ya tuɔrl tɛn Moyis là ye bɛ ń li teh ma bo. Nɛn nɛ li wuɔn kí ye a lùore'.»
15 *Yesu ya yel tùɔreh ki kpienh, nɛ inigol taakeh u'saan bɛ ń cenge u'gbɛr ki yɛbe, ki nuunh wɔ ń buu bi'ni bà yé biwiɛnb.
16 Ama u sɔbe ki siereh bi'saan nɛ, ki joh nib ŋa te nà saan, ki tĩ kàareh.

Ujɛ uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère' u faake'
(Matie 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Lidaali liba nɛ *Yesu te ki wɔknh Uwien ya gbɛr. *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknb bà ñɛn' Galile nin Sude ya tinfɛnm ya du kɛ ni nin Yerusalɛm bó ní nnɔ mɔ te ni'saan. Yonbdaan Uwien ya tuɔm cèreh u buuh biwiɛnb.
18 Nɛ bijɛb biba tuke' ujɛ uba linagɛnl bo ki baa' ní. Ujɛ nnɔ ya tàan nin u'nuɔ nɛ là faan'. Bi nuunh bɛ ń taa wɔ kí kuɔn kuduku ni kí tĩ ble *Yesu ya nun bó nɛ.
19 Linigol nnɔ bo ba laa' fɛnm bɛ ń kuɔn wɔ Yesu saan ma nnɔ, nɛ ki don' u te kudulɛkaaku kùa ni nnɔ ya paaki, ki cube' libònl, nɛ ki taa' wɔ ki kuɔn' ki yekn' nin linagɛnl nnɔ, ki ble' siik ni *Yesu ya nun bó.
20 *Yesu laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya tàan nin u'nuɔ faan' nnɔ ki ye: «N fère' ŋɛ a'biɛre ŋɔ.»
21 Nɛn saan nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ cin' ki maaleh ki teh: «U yé ŋmɛ nɛ ki sukreh Uwien nɔ? Uwien baba ŋa ñí la, ŋmɛ li fre kí fère binib bi'biɛre?»
22 *Yesu bɛnde' bi'yɛnmaale, nɛ ki niire' bɛ ki ye: « ‹Bɛ tien' ni maaleh nɔ nnɔ ni'yɛnm ni?›
23 Ni lɛ ba nɛ faa? N tɔke wɔ kí ye n fère' wɔ u'biɛre nɛ faa bii wɔ ń fii kí li cuonh nɛ faa?
24 Nɛn bo, n li wuɔn nɛ kí ye Unil ya Bijɛ ŋmɔbe mituɔm uŋɛndun wuu ni wɔ ń fère binib bi'biɛre. Nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya tàan nin u'nuɔ faan' nnɔ ki ye: ‹N lienh sin nɛ, fii, kí yuure a'nagɛnl, kí li kunh.› »
25 I ya tàan bo nɛ u pɔk ki fii' bi'nun bó, ki yuure' linagɛnl là u bi dɔ li'bo nnɔ, ki pèkeh Uwien ki kunh.
26 Nì cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn, nɛ bi pèkeh Uwien. Bujɛwaanbu cuo' bɛ, nɛ bi lienh ki teh: «Ti laa' miyɔkm ya bonn dinnɔ.»

Yesu yin' Lefi wɔ ń paan u'bo
(Matie 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu siere' ni'saan ki joh, ki laa' ulɛnpotekl uba bi yih wɔ Lefi, u kɛ lɛnpotekbùol. *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.»
28 Nɛ u dàan' ni'kɛ, ki fii' ki paan' u'bo.
29 Lefi tien' tijier u'den tù yɛbe ki teke' *Yesu kucènku. Bilɛnpotekb ligol nin binitɔb mɔ là te tijier nnɔ ya jim.
30 Nà ŋmaake' *Farisiɛnmbɛ nin bi'yaab bà yé *Yiko ya wɔnwɔknb nnɔ, nɛ bi niire' *Yesu ya panpaankaab ki ye: «Bɛ tien' ni jinh, ki ñuh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb-i?»
31 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Binib bà ŋmɔbe laanfiɛ ŋa nuunh dɔktiɛ, bà bun nɛ nuunh dɔktiɛ.
32 Ma baa' ń yin nimànb, n baa' ń yin bibiɛrdɛnb nɛ bɛ ń lèbre bi'tetem.»

Uñɔlòle ya gbɛr
(Matie 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 *Farisiɛnmbɛ nnɔ tɔke' *Yesu ki ye: «San ya panpaankaab nin tinbi *Farisiɛnmbɛ yaab sɔbe ki lùoh buñɔbu nɛ, ki kàareh, nɛ a'yaab bɛn jinh ki ñuh-a!»
34 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ni li fre kí cère binib bà bi yin' bɛ upiikuɔn nnɔ ń lòle buñɔbu uyo wà piicɛ laan te bi'saan-ii?
35 Ama uyo uba we ní bɛ ń ñɛn piicɛ bi'saan. U ya yo nɛ bi li lòle buñɔbu.»

36 Nɛ u tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Uba ŋa ń jiɛ kí lekre liliɛrfɛ̀nl ya kpɛlciɛku kí lekn likpaal. U tien' nnɔ la, u li saa lifɛ̀nl nnɔ, nɛ lifɛ̀nl ya kpɛlciɛku nnɔ ŋa ń tuo kí cuo nin likpaal nnɔ.
37 Uba mɔ ŋa ń taa midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' kí piɛke iyɔkpaan ni. U tien' nnɔ la, midaam nnɔ li kpiɛn iyɔl nnɔ, kí wule kí ñɛnde nɛ iyɔl mɔ ń saa.
38 Ama bi piɛkeh midaam mà ŋa laan muɔ' ki ben' iyɔfɛ̀n ni nɛ.
39 Wà kɛ ñun' midaam mà muɔ' ki ben' la, wa ji yíe mà ŋa laan muɔ' ki ben', u li ye: ‹Mà muɔ' ki ben' nnɔ nɛ ŋmɛ.› »

6

Saba ya daali ya gbɛr
(Matie 12:1-8; Mark 2:23-28)

1 *Saba uba ya daali, *Yesu nin u'panpaankaab gɛ̀breh ikpàan iba ni, nɛ u'panpaankaab coh ijifen* ki cienh ki nukeh ki ŋmɔnh.
2 Nɛ *Farisiɛnmbɛ biba niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni teh yiko kùɔn' nà *Saba ya daali?»
3 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na kaan' *Dafid là tien' ma bo nɛ-ɛɛ? Mikònm là cuo' wɔn nin u'nib ma nnɔ,
4 u kɔn' Uwien ya ninbonl ni, ki taa' kpɔnɔ wà bi taa' ki de' Uwien nnɔ ki ŋmɔn', ki taa' ki de' u'nib, bi'mɔ ŋmɔn'. Ama bitɔtuɔrkaab baba nɛ là ŋmɔbe usɛn bɛ ń ŋmɔn kpɔnɔ nnɔ.»
5 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Unil ya Bijɛ nɛ ŋmɔbe usɛn wɔ ń wuɔn bi li tien nà Saba ya daali.»

Ujɛ uba ya nuɔ faan', Yesu cère' u faake' Saba ya daali
(Matie 12:9-14; Mark 3:16)

6 *Saba ya dɛtɔl liba, *Yesu tí kɔn' litaanl ya duku ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr. Ujɛ uba mɔ te len, u'nɔjie faan'.
7 *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ sekndeh bɛ ń liike u li cère unil ń faake *Saba ya daali bii wa ń cère, kimɛ bi nuunh bɛ ń lɛ bi li dule nà bo kí biin wɔ nɛ.
8 *Yesu bɛn bi'yɛnmaale ma nnɔ nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Fii kí sere siik ni.» U fii' ki sere',
9 nɛ *Yesu niire' bɛ ki ye: «*Saba ya daali la, unil ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien nà mɔn bii nà bre nɛ? U ŋmɔbe usɛn wɔ ń ŋmiɛn unil bii wɔ ń ku wɔ nɛ?»
10 U liike' bi'kɛ ki gɔbre' ki bòn', nɛ ki tɔke' ujɛ wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Tɛnde a'nuɔ.» U tɛnde' u'nuɔ, nɛ u jire' u'ciɛm.
11 Bi'benku ni ben' cɛɛn, nɛ bi gbiereh bɛ ń liike bi li tien *Yesu ma.

Yesu gɛ̀nde' u'tondb piik nin bile
(Matie 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Lidaali liba nɛ *Yesu don' lijuɔl bo wɔ ń tĭ kàare, ki gɔn' ki kàareh
13 nĭ tĭ faa', nɛ u yin' u'panpaankaab ki gɛ̀nde' bi'ni piik nin bile, ki yin' bɛ u'tondb.
14 U'tondb nnɔ ya yel sɔ: Simɔn, wà u yin' wɔ Piɛr nnɔ nin u'ninjɛ Andre nin Saak nin San nin Filip nin Batelemi
15 nin Matie nin Toma nin Alfe ya bijɛ Saak nin Simɔn wà ya nun mɔ́n u'du ya gbɛr bo,
16 nin Saak ya bijɛ Sudas nin Sudas Iskariyɔt wà lá li kuɔre Yesu.

Yesu kpaandeh Uwien ya gbɛr, ki buuh biwiɛnb
(Matie 4:23-25)

17 Yesu nin u'tondb jiinh lijuɔl nnɔ bo, ki lá sere' li'ñiɛl, u'panpaankaab yɛbe nà saan nnɔ. Linigociɛnl liba mɔ là te ni'saan. Lĭ ñɛn' ní Sude ya tinfɛnm kɛ ni nin Yerusalɛm ni nin Tir ni nin Sidɔn ya du ni nɛ. Idu nnɔ te miñunciɛnm ya gbaal nɛ.
18 Bi baa' bɛ ń cenge u'gbɛr nɛ, kí nuunh wɔ ń buu bi'ni bà yé biwiɛnb. Nɛ u buu' bɛ, ki ŋɔre' isɛnpol mɔ ĭ ŋmɔbe binib bà ki jɛ̀ndeh nnɔ saan.

---

* **6:1** Liike Matie 12:1.

19 Linigol nnɔ kɛ nuunh bɛ ń mɛ wɔ, kimɛ mituɔm miba nɛ ñɛh u'ni ki cèreh bi'kɛ faakreh.

Uwien ya mɔnm te ni'bo
(Matie 5:1-12)

20 Nɛn saan nɛ Yesu caan' u'panpaankaab bo inun, ki ye:
«Ninbi bijiinbɛ, Uwien ya mɔnm te ni'bo,
kimɛ Uwien ya bɛl yé ni'yaal nɛ.
21 Ninbi bà mikònm ŋmɔbe nɛ fɛnfɛnnɔ nɔ,
Uwien ya mɔnm te ni'bo,
kimɛ ni lá li ji kí gbo.
Ninbi bà muɔh fɛnfɛnnɔ nɔ, Uwien ya mɔnm te ni'bo,
kimɛ ni lá li lè.
22 «Binib nɛn nɛ,
ka yíe bɛ ń li lɛnh nɛ,
ki sukreh nɛ,
ki saah ni'yel Unil ya Bijɛ bo la, Uwien ya mɔnm te ni'bo.
23 Bi teh nɛ nnɔ la, cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge ní li poknh,
kimɛ ni li lɛ lisuul là yɛbe paaki bó.
Bi'yaajɛb mɔ là teh nnɔ nɛ Uwien ya ñɔbonsɔknb.»

Nĭ bre binib bo

24 «Ama ninbi bifàadɛnbɛ, nĭ bre ni'bo,
kimɛ ni jin' ni'ŋmaa ŋɔ.
25 Ninbi bà jinh ki gbiɛh fɛnfɛnnɔ nɔ,
nĭ bre ni'bo,
kimɛ mikònm lá li cuo nɛ.
Ninbi bà lɛh fɛnfɛnnɔ nɔ,
nĭ bre ni'bo,
kimɛ ni'yɛnm lá li saa tɛn ni kɛ mikuum nɛ ki muɔh.
26 Binib kɛ pèkeh nɛ la, nĭ bre ni'bo.
Bi'yaajɛb mɔ là teh nnɔ nɛ bitonnɛnñɔbonsɔknb.»

Li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb
(Matie 5:38-48; 7:12a)

27 «N tɔkeh ninbi bà cengeh nni nɔ nɛ, li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb, kí li teh bà nɛn nɛ mɔnmɔnm.
28 Li tɔkeh mɛn binib bà wiɛnh nɛ miŋùum ki teh Uwien ń tien bɛ u'mɔnm, kí li kàareh ki dienh bà sukreh nɛ.
29 Unil kpɔ̀be' a'kpiɛnku kuba la, pekre kutɔku mɔ kí de wɔ. Unil fie' a'liɛrgbenku la, cèbe wɔ a'liɛrwawaal mɔ.
30 Wà kɛ miɛ' ŋɛ nibonn la, pu wɔ. Wà mɔ taa' a'bonn la, la niire wɔ ni'bó.
31 Ni yíe binib ń li teh nɛ nà nnɔ, ni'mɔ ń li teh bɛ nɛn.
32 «Ni yíe bà yíe nɛ baba la, ni li lɛ ku lɛ pɛnpɛku? Bibiɛrdɛnb mɔnɔn yíe bà yíe bɛ nɛ.
33 Ni teh mɔnmɔnm bà teh nɛ mɔnmɔnm baba nɛ la, ni li lɛ ku lɛ pɛnpɛku? Bibiɛrdɛnb mɔnɔn teh nnɔ nɛ.
34 Ni kpendeh bà ni daan ki ye bi li jiin nɛ baba la, ni li lɛ ku lɛ pɛnpɛku? Bibiɛrdɛnb mɔnɔn kpendeh bi'tɔb nɛ, ki daan ki teh bi li jiin bɛ bi kpende' nà nnɔ.
35 Ama ninbi li yíe mɛn ni'nɛnnɛndb, kí li teh bɛ nà mɔn, kí li kpendeh binib tibont, ki la daan ki ye bi li jiin nɛ tù. Ni teh nnɔ la, ni li lɛ lisuul là yɛbe, nɛ ki li yé Uwien Wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya bumu. Wɔn mɔnɔn teh bibiɛrdɛnb nin binib bà ŋa faareh wɔ tinimɔ̀nt nɛ.
36 Li teh mɛn tinimɔ̀nt tɛn ni'Baa Uwien teh ma bo.»

La li biindeh mɛn tɔb
(Matie 7:1-5)

37 «La biindeh mɛn nib ŋɔ Uwien mɔ la biin nɛ. La ye mɛn uba kpɛ utudɛre ŋɔ Uwien
mɔ la ye ni'mɔ kpɛ utudɛre. Li fèreh mɛn binib bi'biɛre ŋɔ Uwien mɔ ń fère nɛ ni'yi.
38 Li punh mɛn binib ŋɔ Uwien mɔ ń li punh nɛ. U li gbien ni'yiek kɛ̀ ń gbe wɔ ń yeyeke,
kí ñiñi kí gbien nɛ̀ ń wule, nɛ kí de nɛ, kimɛ ni taah nà ki bĭkreh tibont ki dienh binitɔb
nnɔ Uwien mɔ li taa nɛn nɛ kí biike kí de nɛ.»
39 *Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Ujuɔn li fre kí dĭɛ u'juɔntɔ-ɔɔ? Bi'kɛ bile ŋa ń lu
kubùoku ni-ii?
40 Wà bɛngeh ŋa cɛn' wà wɔknh wɔ. Ama wà kɛ bɛnge' ki tĭ gben' la, u li te tɛn u'cɛnbaa
nɛ.
41 «Bɛ tien' a lɛnh kumuɔku kùa te a'tɔ ya nunbu ni, ka ji lɛnh jaantɛlkɛ wà puɔn a'yaabu
ni?
42 A li tien mila kí tɔke a'tɔ kí ye: ‹Cère ń ñɛn kumuɔku kùa te a'nunbu ni nɔ›, ŋɔ ka lɛnh
jaantɛlkɛ wà puɔn a'yaabu ni nnɔ. Sin iñuɔn ilele ya nilɔ, kpiɛ kí ñɛn jaantɛlkɛ wà puɔn
a'nunbu ni nnɔ, kí li lɛnh mɔnmɔnm, kí yaan kí fre kí ñɛn kumuɔku a'tɔ yaabu ni.»

Busubu nin bu'bii ya gbɛr
(Matie 7:16-20; 12:33-35)

43 *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «Busumɔnmɔnbu ŋa ń fre kí lùon ibii yà ŋa mɔn. Busubu bùa
ŋa mɔn mɔ ŋa ń fre kí lùon ibii yà mɔn.
44 Busubu ya bii nɛ cèreh bi bɛndeh bù yé busubu bùa ya bol. Ba pɔ̀h kɛnkɛn konkonbu
bo, ka pɔ̀h cɛcɛ mɔ bɛnɛnk bo.
45 Unimɔ̀n ya yɛnmaalmɔnmɔn yà te u'fɛ̀l bo nɛ cèreh u teh nà mɔn, nɛ ubiɛrdaan ya
yɛnmaalbiɛre cèreh u teh nà bre, kimɛ unil kɛ len' ki kun' nà bó la, nĭ ñɛn' iyɛnmaale yà
te u'fɛ̀l bo nɛ.»

Binib bile mɛn' bi'dur ma bo
(Matie 7:24-27)

46 «Bɛ bo nɛ ni yih nni: ‹Yonbdaan, Yonbdaan,› ka teh n tɔkeh nɛ ní li teh ma bo.
47 Wà kɛ baa' n'saan, ki ciih n'gbɛr, ki teh tù ye ma la, n li wuɔn nɛ u naan udaan wà.
48 U naan ujɛ wà yíe wɔ ń mɛ kuduku ŋɔ ki gbin' nĭ ñuɔke', ki pu' litɛnpuul kutɛntiɛku
bo nɛ. Miwuɔm kɔn' ki puube' ki yile' kuduku nnɔ bo, nɛ ka fre' ki jènge' kù, kimɛ udaan
nnɔ mɛn' kù mɔnmɔnm nɛ.
49 Ama unil wà ciih n'gbɛr, ka teh tù ye ma la, u naan ujɛ wà mɛn' kuduku utintɛle bo
nɛ. Miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile' ku'bo, nɛ kù pɔk ki lu' kpɛlkpɛl.»

7

Yesu buu' sojaciɛn uba ya tonsɔnl
(Matie 8:5-13)

1 *Yesu tɔke' binib nnɔ tigbɛr ki gben', nɛ ki bure' Kapɛrnawum ya du bó.
2 Sojambɛ kobk ya ciɛn uba là te ki ŋmɔbe utonsɔnl uba ki yíe wɔ cɛɛn. Utonsɔnl nnɔ lá
bun ki benh wɔ ń kpo.
3 Sojaciɛn nnɔ cii' bi lienh Yesu bó, nɛ u sɔn' Sufmbɛ ya ciɛnb u'saan, bɛ ń tĭ gbáan wɔ
wɔ ń baa kí lá ŋmiɛn u'tonsɔnl nnɔ.
4 Biciɛnb nnɔ baa' *Yesu saan, nɛ ki tùɔreh ki gbáanh wɔ ki teh: «Sojaciɛn nnɔ kpɛ á tore
wɔ nɛ,
5 kimɛ u yíe ti'du ya nib, nɛ wɔn nɛ mɛn' ti'taanl ya duku.»
6 Nɛn saan nɛ Yesu paan' bi'bo ki bure', ki tĭ nɛke sojaciɛn nnɔ den, nɛ u sɔn' u'jɔtieb bi
tuobe' wɔ usɛn bó, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, sojaciɛn nnɔ ye a la ji ń jènde a'ba, kimɛ
wa kpɛ á baa kí kɔ u'den.
7 Nɛn bo nɛ u maale' ki ye wa kpɛ wɔ ń bugbɛn ń tuobe ŋɛ usɛn bó mɔnɔn. A lĭ len' ki ye
faake la, u'tonsɔnl nnɔ li faake nɛ.

8 Kimɛ wɔn mɔnɔn ŋmɔbe binib bà yé nin wɔ biciɛnb, nɛ ki mɔ yé sojambɛ biba ya ciɛn.
U tɔke' uba ki ye: ‹Li joh› la, u joh nɛ, u tɔke' utɔ ki ye: ‹Dɛn› la, u bàareh nɛ. U tí tɔke'
u'tonsɔnl ki ye: ‹Tien niɛ› la, u teh nɛn nɛ.»
9 *Yesu cii' u'ñɔbon nnɔ ma nnɔ, nǐ cuo' wɔ miyɔkm, nɛ u jiɛbe' ki liike' linigol là pɛ u'bo
nnɔ ki ye: «N tɔkeh nɛ nɛ, ma laan laa' miɛ ya tekjim ya tunbu Israyɛl yaab mɔnɔn ni.»
10 Binib bà tuobe' *Yesu usɛn bó nnɔ liɛbe' sojaciɛn nnɔ den, ki laa' u'tonsɔnl nnɔ faake'-
a.

Yesu mɛkre' ukpopii uba ya bijɛ

11 Lidaali liba nɛ *Yesu joh udu uba bó, bi yih wù Nayinn, ki tɔke nin u'panpaankaab
nin binib ligol.
12 U tǐ tuo wɔ ń kɔ udu nnɔ ni, nɛ ki laa' ukpopii uba ya bubaabk kpo' bi tuke ki joh
kukaaku bó, nɛ udu nnɔ ya nib pɛ ka dindin.
13 Yonbdaan laa' ukpopii nnɔ ma nnɔ, nɛ ki muɔ' wɔ micɛcɛkm, ki tɔke' wɔ ki ye: «Ji la
muɔh», nɛ
14 ki cuon' ki nɛkn' ikɛliɛn, ki tɛnde' u'nuɔ ki mɛ' yè. Binib bà tuke utɛnkpii nnɔ sere', nɛ
u ye: «Unacien, n lienh sin nɛ, fii.»
15 U fii' ki kèle', ki cin' ki lienh, nɛ *Yesu taa' wɔ ki de' u'naa.
16 Nɛn saan nɛ bujɛwaanbu cuo' bi'kɛ, nɛ bi pèkeh Uwien ki teh: «Uwien ya
ñɔbonsɔknciɛn uba nɛ ñɛn' ti'ni. Uwien nɛ baa' wɔ ń ŋmiɛn u'nib.»
17 Nɛ bi tɔkeh *Yesu tien' nà nnɔ Sude ya tinfɛnm kɛ ni nin itengbaan yà kɛ nɛke Sude
nnɔ ni.

San wà siih binib Uwien ya ñunm sɔn' u'panpaankaab Yesu saan (Matie 11:2-19)

18 San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya panpaankaab jon' ki tǐ tɔke' wɔ tigbɛr nnɔ
kɛ. Nɛ u yin' bi'ni bile,
19 ki sɔn' bɛ Yonbdaan saan, bɛ ń tǐ niire wɔ kí ye wɔn nɛ yé wà li baa* ní nnɔ bii bi li
guure utɔ nɛ?
20 San ya panpaankaab nnɔ baa' *Yesu saan nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: « ‹San wà siih binib
Uwien ya ñunm nnɔ nɛ sɔn' tɛ a'saan tí lá niire ŋɛ› kí ye: ‹Sin nɛ yé wà li baa ní nnɔ bii ti
li guure utɔ nɛ?› »
21 U ya yo ki laa' *Yesu cèreh biwiɛnb bà yɛbe faakreh, ki cèreh iwɔ̀b cuonh, ki ŋuɔh
isɛnpol binib saan, ki likreh ijùɔn ǐ yɛbe;
22 nɛ ki tɔke' San ya panpaankaab nnɔ ki ye: «Liɛbe mɛn kí tǐ tɔke San ni laa' nà nin ni
cii' nà: ijùɔn likreh, iwɔ̀b cuonh, ijend lùoreh, igbaan ciih, bitɛnkpiib mɛkreh, nɛ bijiinb
ciih tigbɛmɔnmɔnt.
23 Wà ŋa tùre' Uwien ya sɛn min bo la, Uwien ya mɔnm te u'bo.»
24 San ya panpaankaab liɛbe' uyo wà nnɔ, nɛ Yesu cin' ki tɔkeh linigol San ya gbɛr ki teh:
«Ni là jon' kupenpelku ni ní tǐ liike ba? Ni là jon' ní tǐ liike limuɔnl là mitafaam jèngeh lɛ̀
nɛ-ɛɛ?
25 Ni nín là jon' ní tǐ liike ba? Ni là jon' ní tǐ liike unil wà guo tikpɛlcɛmɔnmɔnt nɛ-ɛɛ?
Binib bà guoh tikpɛlcɛmɔnmɔnt, ki te liwiel ni nnɔ kɔh bibɛrb den nɛ.
26 Tɔ, ni nín là jon' ní tǐ liike ni lɛ bonn nɛ? Ni là jon' ní tǐ liike Uwien ya ñɔbonsɔknl
nɛ-ɛɛ? N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u cɛn' Uwien ya ñɔbonsɔknl mɔnɔn.
27 Kimɛ wɔn San bo nɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Liike, n li sɔn n'tond wɔ ń liere ŋɛ,
kí lá tùɔre a'sɛn.›
28 «N tɔkeh nɛ nɛ, ba laan maa' nil uba, u cɛn' San. Ama unil wà yé uwaal Uwien ya bɛl ni
cɛn' wɔ.

---

* **7:19** Liike Matie 11:3.

29 «Udu ya nib kɛ, haali nin bilɛnpotekb kɛ cii' San ya gbɛr, ki bɛnde' ki ye Uwien yé
ugbɛmɔ̀ndaan, nɛ ki cère' u sɨ̈i' bɛ Uwien ya ñunm.
30 Ama Farisiɛnmbɛ nin bà bɛn yiko mɔnmɔnm ŋa tuo' u sɨ̈i' bɛ Uwien ya ñunm. Nɛn
nɛ wuɔn' ki ye bi yɨ̈e' Uwien yíe nà.»
31 Yesu tí len' ki ye: «N nín li taa ba kí nɛnge fɛnfɛnnɔ ya nib-i? Bi naan ba?
32 Bi naan tɛn mubumu nɛ kɛ kidaak ni ki jeleh, ki tɔkeh mu'tɔmu ki teh:
‹Ti piebe' nɛ liwol, nɛ na ŋɔn' ciɛk.
Ti gɛn' ikuyuon, nɛ na muɔ'.›
33 Kimɛ San wà siih binib Uwien ya ñunm baa' ki kùɔ tijier tubambɛ, ka ñuh daam, nɛ ni
ye usɛnpol nɛ ŋaake wɔ.
34 Unil ya Bijɛ baa', ki jinh ki ñuh, nɛ ni ye: ‹Liike mɛn ujɛ wuɔ yé ufɔnfuɔb nɛ ki yé udɛyibl,
ki jɔreh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb.›
35 Ama binib bà kɛ tuo' Uwien ya yɛnfuom nɛ bɛn mɨ̈ mɔn ki kpɛ ma bo.»

Upii uba kpiɛke' Yesu

36 Lidaali liba nɛ Farisiɛn uba yin' *Yesu wɔ ń baa kí lá ji u'den, nɛ u jon' Farisiɛn nnɔ
den, ki tɨ̈ kɛ ki jinh.
37 Upiisɔnsɔnd uba mɔ là te udu nnɔ ni. U cii' *Yesu te Farisien nnɔ den ki jinh, nɛ ki
tuke ní lɛfina uba alabaat† ya dingl ni,
38 ki baa' ki lá sere' *Yesu ya puoli bó u'tàan saan, ki muɔh, u'nunsiir luh *Yesu ya tàan
bo, ki sèkndeh yè, nɛ u taah u'yur ki ŋmireh yè, ki bibeh yè, ki taah lɛfina nnɔ ki faanh yè.
39 Farisiɛn nnɔ laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki maale' u'yɛnm ni ki ye: «Ujɛ wuɔ bi yé *Uwien ya
ñɔbonsɔknl la, u bi li bɛnde upii wà miɛkeh wɔ nɔ yé udaan wà. U bi li bɛnde kí ye u yé
usɔnsɔnd nɛ.»
40 Nɛ *Yesu tɔke' Farisiɛn nnɔ ki ye: «Simɔn, n ŋmɔbe tigbɛr tuba ń tɔke ŋɛ.» Nɛ u ye:
«Len n'cɛnbaa»
41 Nɛ *Yesu ye: «Ujɛ uba nɛ kpende' binib bile ilike. U kpende' uba milikbim itur
kobiiŋun, ki kpende' utɔ milikbim itur piŋun.
42 Bi'kɛ bile ŋa ń fre kí pè wɔ ma nnɔ, nɛ u cèbe' bɛ bi'fèn. Bijɛb bile nnɔ ni, u lɛ li yíe
ulikdaan nnɔ ki cɛn' utɔ.»
43 Nɛ Simɔn jiin' wɔ ki ye: «N maale' ki ye wà ya fènl yɛbe nnɔ nɛ li yíe wɔ ki cɛn'.» Nɛ
*Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A tɔke' bù te.»
44 Nɛ ki pekre' upii nnɔ bó, ki tɔke' Simɔn ki ye: «A laa' upii wuɔ-ɔɔ? N kɔn' ní a'den ma
ŋa de' ñunm bɛ ń sɔkre n'tàan, ama upii wuɔ wɔn, u taa' u'nunsiir nɛ ki sèkn' yè, ki taa'
u'yur ki ŋmiŋmire' yè.
45 Ŋa lɔkn' nni ama n tɨ̈ kɔn' ní ma wɔn ŋa dàan n'tàan ya bibm haali nin fɛnfɛnnɔ.
46 Sin ŋa taa' kpɔm mɔnɔn ki fàan' n'yul, ama wɔn taa' lɛfina nɛ ki fàan' n'tàan.
47 Nɛn bo, n tɔkeh ŋɛ nɛ, n fère' wɔ u'biɛre ɨ̈ yɛbe ma nnɔ, nɛ cère' u yíe nni ki gbien',
kimɛ unil wà n fère' wɔ ibiɛre waamu la, udaan mɔ yíe nni waamu nɛ.»
48 Nɛn saan nɛ u tɔke' upii nnɔ mɔ ki ye: «N fère' ŋɛ a'biɛre.»
49 Nɛ wɔn nin binib bà jinh nnɔ maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «Ujɛ wuɔ yé ŋmɛ nɛ, ki tɨ̈ fèreh
binib bi'biɛre?»
50 Nɛ *Yesu tɔke' upii nnɔ ki ye: «A'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ. Li joh nin uyɛnduɔn.»

8

Yesu ya tondb nin bipiib biba pɨ̈ɛreh wɔ

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu joh iducɛnciɛn nin iduwawaale ni, ki kpaandeh Uwien ya bɛl
ya gbɛmɔnmɔnt, nɛ u'tondb piik nin bile nnɔ pɛ u'bo.
2 Bipiib bà u là cère' bi faake' nin u là ŋɔre' bà saan isɛnpol nnɔ mɔ pɛ u'bo. Bɛn si: Mari
wà bi yih wɔ Madelɛnn nnɔ, *Yesu là ŋɔre' isɛnpol ilole wɔn saan nɛ

† **7:37** Liike Matie 26:7.

3 nin Herod ya tonsɔnb ya ciɛn Kusa ya po Sann nin Susann nin bipiitɔb ligol, nɛ bi'kɛ taah bi'bont ki toreh wɔn nin u'tondb.

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Tɔ, binib ñɛn' ní idu kɛ ni, ki baa' *Yesu saan, ki taan' ki tien' linigociɛnl, nɛ u pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye:
5 «Ukpaal uba nɛ là jon' wɔ ń tĭ plè tibonbuor ya bim. U plèh ma nnɔ, miba lu' usɛngbɛ, nɛ binib tɛtɛ' mi'bo, nɛ inuɔn baa' ki lá jin' mè.
6 Mitɔm lu' kutɛntiɛku bo, ki pɛn'. Ni'saan ŋa sɔnge ma nnɔ, nɛ mipiɛm nnɔ kuore'.
7 Mitɔm mɔ lu' kujɛgorku ni, ki pɛn'. Nɛ mipiɛm nnɔ nin kujɛgorku kɛ kpienh, nɛ kujɛgorku wɔbn', ki ku' mè.
8 Mitɔm mɔ lu' kitinmɔnmɔnk bo, ki pɛn' ki kpére', nɛ ki lùon' kokobk.» *Yesu len' ki pukn' ki ye: «Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpɛnjɛnm-i?
(Matie 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 *Yesu ya panpaankaab niire' wɔ mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi.
10 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien nɛ cère' ninbi bɛnde' u'bɛl ya gbɛbɔlkaar. Ama bitɔb bɛn wɔn, nì yé mikpɛnjɛnm nɛ bi'bo ŋɔ
‹bɛ ń li likeh ka lɛnh,
kí li cengeh ka ciih ni'tingi.› »

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpɛnjɛnm ya tingi
(Matie 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 «Mikpɛnjɛnm nnɔ ya tingi sɔ: tibonbuor nnɔ yé Uwien ya gbɛr nɛ.
12 Mibim mà lu' usɛngbɛ nnɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr, usɛnpol bàareh ki lá ñɛndeh tù bi'fɛ̀l ni ŋɔ bi la teke Uwien kí ji kí ŋmɛre nɛ.
13 Mibim mà lu' kutɛntiɛku bo nnɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr, ki teknh tù nin uyɛnsɔnge, ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan bi'fɛ̀l ni nɛ. Bi teke' Uwien ki jin' nì wuɔke' waamu, mibiikm tu' bɛ la, bi pɔk kí wiɛ Uwien ya sɛn nɛ.
14 Mibim mà lu' kujɛgorku ni nnɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gbɛr nɛ ki cèreh uŋɛndun ya gbɛr nin lifaal ya yɛnmaale nin uŋɛndun ya ŋmaa wɔbndeh tigbɛr nnɔ ki cèreh ta fɔreh mɔnmɔnm bi'fɛ̀l ni nɛ.
15 Mibim mà lu' kitinmɔnmɔnk bo nnɔ mɔ yé binib bà ya fɛ̀l bo mɔn, bi ŋmɔbe tigbɛmànt, ki cengeh tigbɛr nnɔ, ki taah tù ki blinh bi'fɛ̀l bo, ki ñikndeh ki cèreh tù sɔnh itùon nɛ.»

Yesu sureh binib bɛ ń li cengeh u'gbɛr
(Mark 4:21-25)

16 *Yesu tí ye: «Uba ŋa ń sɛ frl kí taa lisɛnl kí cubn li'bo bii kí taa lɛ̀ kí sien gado ya tingi. Ama u li taa lɛ̀ kí tuɔn likpɛnkpɛnl bo nɛ ŋɔ bà kɛ kɔh ní iden ni ń li lɛnh.
17 Kimɛ bonn ŋa te ki buɔ ŋɔ ba lá li lɛ nè, gbɛr mɔ ŋa te ki buɔ ŋɔ ka lá li ñɛ upaan bo.
18 Nɛn bo, liike mɛn ni'yul bo nin ni cengeh n'gbɛr ma bo, kimɛ wà ŋmɔbe la, bi li de wɔ kí pukn, wà ŋa ŋmɔbe la, bi li tonde kí fie u maaleh ki teh u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.»

Yesu ya naa nin u'ninjiɛb
(Matie 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 *Yesu ya naa nin u'ninjiɛb baa' ki nuunh wɔ. Linigol te ma nnɔ nɛ ba fre' ki kɔn' ki laa' wɔ.
20 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «A'naa nin a'ninjiɛb te saali ki yíe bɛ ń lɛ ŋɛ.»
21 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'naa nin n'ninjiɛb si binib bà kɛ ciih Uwien ya gbɛr ki teh tù ye ma bo nɛ.»

Yesu cère' kutafaaku ŋmilɛ'
(Matie 8:18, 23-27; Mark 4:35-41)

22 Lidaali liba nɛ *Yesu nin u'panpaankaab kɔn' buñɛrbu, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn tí puore kí jo miñunciɛnm ya gbaatɔl bó.» Nɛ bi bure'.
23 Bi te miñunm bo ki joh ma nnɔ nɛ *Yesu duɔn' ki gɔh. Kutafaabiiku kuba pɔk ki fii' miñunm bo, ki cèreh miñunm fih ki kɔh buñɛrbu nnɔ ni ki gbiekeh. Nĭ là yé kinunbɔnk nɛ bi'bo.
24 Nɛ bi baa' ki lá finde' *Yesu ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, Cɛnbaa, ti benh tí luo nɛ.» *Yesu finde', ki tiɛn' kutafaaku nin iñungbegbel nnɔ bo. Kutafaaku go, iñungbegbel nnɔ lu' nɛ ni'kɛ ŋmile'.
25 Nɛ u niire' u'panpaankaab ki ye: «Ń lɛ ni'tekjim-i?» *Yesu tien' nà nnɔ cuo' bɛ miyɔkm, ki cuo' bɛ bujɛwaanbu, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «U cinbe ki yé bɛ ya nitunbu sɔ nɔ? U tɛngeh kutafaaku nin miñunm mɔnɔn bo, nɛ ni'kɛ boh wɔ.»

Yesu ŋɔre' isɛnpol ujɛ uba saan
(Matie 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Bi tĭ baa' Gerasa yaab ya tinfɛnm ni. Mitinfɛnm nnɔ kuo Galile ya ñunciɛnm nɛ.
27 *Yesu ñɛh buñɛrbu ni uyo wà nnɔ, nɛ mitinfɛnm nnɔ ya jɛ uba cende' wɔ. Isɛnpol nɛ là ŋaake wɔ. U cuonh upuntenge nĭ wuɔke', ka ji te den, ki kɔ bi subeh bitɛnkpiib tijɔlulnt tà ni nnɔ ni.
28 Ujɛ nnɔ laa' *Yesu ma nnɔ nɛ ki gbaan' u'nintuɔli, nɛ isɛnpol nnɔ cère' u wuure' ufaa bo ki ye: «Yesu, Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ya Bijɛ, min nin sin tu lɛ nɛ? N gbáanh ŋɛ nɛ, la jènde nni.»
29 Yesu tɔke' usɛnpol nnɔ kí ye wɔ ń siere kí dàan ujɛ nnɔ ma nnɔ nɛ cère' u len' nnɔ. Usɛnpol nnɔ cuo' ujɛ bugbɛn nĭ wuɔke'. Bi là kuɔndeh wɔ mugbiɛmu, ki lùoh wɔ tikudɔkr, u la jo niba saan nɛ, ama u cienh tikudɔkr nnɔ nɛ ki kòh mugbiɛmu nnɔ. Usɛnpol nnɔ tukeh wɔ ki joh nib ŋa te nà saan nɛ.
30 *Yesu niire' wɔ ki ye: «Bi yih ŋɛ ba?» Nɛ u ye: «Bi yih nni Ligol nɛ.» Isɛnpol ŋaake wɔ ki yɛbe ma nnɔ nɛ cère' u ye nnɔ.
31 Nɛ isɛnpol nnɔ gbáan' *Yesu ki ye u la wɔbn yè, yè ń jo kubùoku* kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nnɔ ni.
32 Tɔ, fangambɛ biba mɔ là te ligbɛngbɛnl bo ki yɛbe ka dindin, bi kpaah bɛ. Isɛnpol nnɔ gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń cèbe yè, yè ń jo kí tĭ kɔ fangambɛ nnɔ. U tuo',
33 nɛ ĭ dàan' ujɛ nnɔ, ki jon' ki tĭ kɔn' fangambɛ nnɔ. Nɛ fangambɛ nnɔ kɛ sɛn' ki tinde' ligbɛngbɛnl nnɔ, ki tĭ lu' miñunm ni ki luo'.
34 Bà kpaah fangambɛ nnɔ laa' nà tien', nɛ ki sɛn' ki jon' udu ni nin idugbaan, ki tĭ tɔke' binib tigbɛr nnɔ.
35 Nɛ bi ñɛn' ki joh bɛ ń tĭ liike nà tien'. Bi tĭ baa', ki laa' ujɛ wà isɛnpol dàan' wɔ nnɔ ya yɛnm jire' u kɛ *Yesu saan, ki guo, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ.
36 Binib bà là te ni'saan ki laa' tibont nnɔ kɛ tentien' ma bo nnɔ tɔke' bɛ *Yesu cère' ujɛ nnɔ faake' ma bo.
37 Nɛ bujɛwaanbu cuo' Gerasa ya tinfɛnm yaab kɛ cɛɛn. Nɛn nɛ cère' bi tɔke' *Yesu ki ye wɔ ń jɛnde bi'saan. *Yesu liɛbe' ki kɔn' buñɛrbu, wɔ ń bure,
38 nɛ ujɛ wà isɛnpol dàan' wɔ nnɔ gbáanh wɔ ki teh wɔ ń cère wɔ ń paan u'bo, nɛ *Yesu ŋa tuo', ki tɔke' wɔ ki ye:
39 «Liɛbe kí kun kí tĭ tɔke binib Uwien tien' nà kɛ ki de' ŋɛ.» Nɛ u bure', ki cuonh udu ni ni'kɛ saan, ki tɔkeh binib *Yesu tien' nà kɛ ki de' wɔ.

Yesu cère' upii uba faake', ki mɛkre' kibupiik kiba mɔ
(Matie 9:18-26; Mark 5:21-43)

---

* **8:31** Sufmbɛ là maaleh ki teh *kubùoku* kuba nɛ te bi pɛkndeh len isɛnpol ki gu lidaali là Uwien li bu yè tibuur.

40 *Yesu liɛbe' ki baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, nɛ linigol teke' wɔ, kimɛ bi'kɛ là gu wɔ nɛ.
41 Nɛ *Sufmbɛ ya taanl ya duku ya ciɛn uba, bi yih wɔ Yayirus, baa' ki lá gbaan' *Yesu
ya nintuɔli, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń dɛn u'den,
42 kimɛ u'bubaabk nɛ bun, ki benh kɛ̀ ń kpo; kĭ ŋmɔbe ibin piik nin ile nɛ. Nɛ *Yesu
paan' u'bo ki bure'.
U joh ma nnɔ nɛ linigol pɛ u'bo ki pɛbeh wɔ, wa ji tĭ freh ki fuoreh.
43 Upii uba mɔ te ni'saan, ki laa' tifɛr ibin piik nin ile ta gben'. U jon' dɔktiɛmbɛ saan, ki
ñɛnde' u'like kí tĭ gben'. Uba ŋa fre' ki buu' wɔ.
44 U baa' *Yesu ya puoli bó, ki lá mɛ' u'wɛngolkaar ya ñɔgbɛn, nɛ u'fɛr nnɔ pɔk ki gben'
i ya tàan bo.
45 Nɛ *Yesu niire' ki ye: «Ŋmɛ mɛ' nni?» Bi'kɛ niɛ' ki ye ba mɛ' wɔ ma nnɔ nɛ Piɛr tɔke'
wɔ ki ye: «Cɛnbaa, linigol là guɔn' ŋɛ nɔ nɛ pɛbeh ŋɛ.»
46 Nɛ *Yesu ye: «Unil uba mɛ' nni, kimɛ n laa' mituɔm miba ñɛn' nni.»
47 Upii nnɔ laa' wa ń fre kí bɔle, bujɛwaanbu cuo' wɔ, u'gbɛnɛnt ŋɔh, nɛ u baa' ki lá
gbaan' *Yesu ya nintuɔli, ki tɔke' wɔ binib kɛ ya nun bó, nà cère' u mɛ' wɔ nin u faake' i
ya tàan bo ma bo.
48 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ. Li joh nin uyɛnduɔn.»
49 *Yesu laan te ki lienh nɛ unil uba ñɛn' Yayirus donbó ki lá tuobe' bɛ usɛn ni, ki tɔke'
Yayirus ki ye: «A'bisɛ kpo'-a! La ji ń li ŋmɔbe Cɛnbaa yɛnŋaabe.»
50 *Yesu cii' bi len' ma bo, nin nɛn kɛ ŋɔ u tɔke' Yayirus ki ye: «La fɛnge, teke nni kí ji
baba, u li ŋmɛre.»
51 *Yesu tĭ baa' Yayirus den, nɛ ka cère' binib kɛ paan' u'bo ki kɔn'. U cère' Piɛr nin San
nin Saak nin kibupiik nnɔ ya naa nin ki'baa baba nɛ paan' u'bo ki kɔn'.
52 Binib bà kɛ te ni'saan nnɔ muɔh ki'kuum bo nɛ ki kpĭɛndeh. Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye:
«La ji muɔh mɛn, ka kpo', kĭ gɔh nɛ.»
53 Nɛ bi lɛh Yesu, kimɛ bi bɛn ki ye kibuk nnɔ kpo'-a!
54 *Yesu cuo' ki'nuɔ, ki tɔke' kɛ̀ ki ye: «N'bukɛ, fii.»
55 Nɛ ki'naank liɛbe' ní i ya tàan bo, kĭ fii' nɛ *Yesu ye bɛ ń de kɛ̀ tijier kɛ̀ ń ji.
56 Nĭ cuo' ki'naa nin ki'baa miyɔkm, nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke nil nà tien'
nɔ.

9

Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile
(Matie 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 *Yesu taan' u'tondb piik nin bile, ki de' bɛ mituɔm nin usɛn bɛ ń li ŋuɔh isɛnpol kɛ ya
bol binib saan, kí li buuh iwĭɛn.
2 U sɔn' bɛ, bɛ ń li tɔkeh binib Uwien ya bɛl ya gbɛr, kí li buuh biwiɛnb,
3 nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni joh la, ni la tuke bonn. Ni la tuke gbien, ki la tuke kɔl, ki la tuke
jier, ki la tuke like, ki la tuke liɛr ile mɔ.
4 Ni tĭ baa' iden yà kɛ bi teke' nɛ la, ni li te nɛn saan kí tĭ baa lidaali là ni li siere udu nnɔ
ni.
5 Udu wà ya nib ŋa teke' nɛ la, ní kpakpaare ni'tàan ya tɛngunku* kí wiɛ nɛ̀, kí siere.
Nɛn nɛ li yé ni'saan ya nib bo kudĭɛku.»
6 Tɔ, bi bure', nɛ ki joh idu ni, ki tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt, ki cèreh biwiɛnb faakreh
ni'kɛ saan.

Herod nuunh wɔ ń bɛnde Yesu yé udaan wà
(Matie 14:1-12; Mark 6:14-29)

* **9:5** Sufmbɛ bo *kĭ kpakpaare itàan ya tɛngunku* ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, na yé uba yaar, nĭ ji yé u'yaar nɛ.

7 Gobina Herod cii' bi lienh *Yesu teh tibont tà kɛ nnɔ bó, nɛ ka bɛn u li maale kí ye bà. Kimɛ biba lienh ki teh: «San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnɔ nɛ mɛkre',»
8 bitɔb lienh ki teh: «Eli nɛ liɛbe' ní», bitɔb mɔ lienh ki teh: «Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nnɔ ya uba nɛ mɛkre' ki liɛbe' ní.»
9 Nɛ Herod ye: «Min bugbɛn nɛ là cère' bi tùkre' San ya yul-a! N cii' bi lienh wà mɔ bó nɔ, u'mɔ yé ŋmɛ nɛ?» Nɛ ki nuunh wɔ ń lɛ Yesu.

Yesu jin' linigociɛnl liba
(Matie 14:13-21; Mark 6:30-44; San 6:1-14)
10 *Yesu ya tondb liɛbe' ní, ki lá tɔke' wɔ bi tien' nà kɛ, nɛ u taa' bɛ ki jɛnde' bi tĩ te bi'baba Bɛtsayida ya du bó ya kɛle.
11 Inigol nnɔ cii' u bure' ma nnɔ nɛ ki paan' u'bo. *Yesu teke' bɛ, ki tɔkeh bɛ Uwien ya bɛl ya gbɛr, nɛ ki buuh bi'ni bà yé biwiɛnb.
12 Uwien benh wù ń lu, nɛ u'tondb piik nin bile nnɔ nɛkn' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ, cère linigol liɛ ń jo idu bó, kí tĩ nuun tijier nin gɔgɔbùol.»
13 Nɛ *Yesu ye: «Ninbi bugbɛn, de bɛ mɛn bɛ ń ji.» Nɛ bi ye: «Ti ŋmɔbe kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile baba nɛ, ti'bugbɛn nɛ ŋa nín jon' ki tĩ dɛ' tijier ki lá de' biɛ ya nib kɛ ŋa ñí la.»
14 Bijɛb là li baa tɛn itur iŋun. Nɛ *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère mɛn linigol nnɔ ń kɛ̀le tingi ni, icɛk icɛk binib piŋunŋun.»
15 Nɛ bi cère' bi'kɛ kɛ̀le' nnɔ.
16 Nɛ *Yesu yuure' kpɔnɔ uŋun nin ijɛn ile nnɔ, ki yaare' ki liike' paaki, ki faare' Uwien tu'bo, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab bɛ ń gbiire linigol nnɔ.
17 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo', nɛ bi tantaan' tijenjent tà sĩen' nnɔ, ki gbien' ikpɛncub piik nin ile.

Piɛr ye Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ
(Matie 16:13-19; Mark 8:27-29)
18 Lidaali liba nɛ *Yesu jɛnde' ki tĩ kàareh, nɛ u'panpaankaab te u'saan. U niire' bɛ ki ye: «Inigol lienh ki teh n yé ŋmɛ nɛ?»
19 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ nɛ, bitɔb lienh ki teh a yé Eli nɛ, bitɔb mɔ lienh ki teh Uwien ya ñɔbonsɔnknb bà là te uyo bo nnɔ ya uba nɛ mɛkre' ki liɛbe' ní.»
20 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ninbi nín teh n yé ŋmɛ nɛ?» Nɛ Piɛr jiin' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.»
21 Nɛ *Yesu tùɔre' ki kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke tù nil.

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bó
(Matie 16:24-28; Mark 8:30-9:1)
22 Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Nì kpɛ Unil ya Bijɛ ń ji ijɛnd kí gbien nɛ. *Sufmbɛ ya ciɛnb nin bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb li wiɛ u'gbɛr, kí ku wɔ, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.»
23 Nɛ ki tɔke' bi'kɛ ki ye: «Unil yíe wɔ ń paan n'bo la, u la tɔnge u'ba. Wɔ ń li yuunh u'dɔpɔnpɔn daan kɛ daan ki bukeh ki paakeh n'bo.
24 Kimɛ wà kɛ yíe wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Ama wà kɛ li tuo kí kpo min bo nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre.
25 Unil laa' uŋɛndun wuu ni ya bont kɛ ŋɔ ki tĩ luo' limiɛl la, u laa' bɛ ya kpɛle?
26 Unil ye min nin n'gbɛr ŋmɔbe wɔ ifɛ la, uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa ní kí li ŋmɔbe wɔn nin u'Baa nin u'tondb ya kpiɛke nnɔ, udaan mɔ li ŋmɔbe wɔ ifɛ nɛ.
27 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ninbi bà se niɛ saan nɔ ya biba li lɛ Uwien ya bɛl nɛ kí yaan kí kpo.»

Yesu ya gbɛnɛnt lèbre'
(Matie 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 *Yesu len' ki gben' ma nnɔ, iwien iniin gèbre', nɛ u taa' Piɛr nin San nin Saak, ki don' lijuɔl liba bo wɔ ń tĭ kàare.
29 U tĭ te ki kàareh ma nnɔ nɛ u'nun bó lèbre', u'wɛngolkaar pende' kponkpon, ki dɔnbeh inun bó.
30 Nɛ bi laa' bijɛ bile u'saan bi tɔkeh tigbɛr. Moyis nin Eli nɛ.
31 Bi'mɔ windeh tein. Bi tɔkeh wɔ u li kpo Yerusalɛm ni ma bo ya gbɛr nɛ.
32 U ya yo ki laa' migùɔnm ñɔ̀nde' Piɛr nin u ya tɔb, nɛ bi dɔ ki gɔh. Bi finde', nɛ ki laa' *Yesu windeh ki dɔnbeh inun bó, ki laa' bijɛb bile nnɔ mɔ se u'saan.
33 Uyo wà, bijɛb nnɔ ye bɛ ń siere *Yesu saan nnɔ, nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti te niɛ saan ma nɔ nĭ mɔn nɛ. Cère tí pɔ ininbon† ita, sin liba, Moyis liba, Eli mɔ liba.» Piɛr len' nnɔ, kimɛ wa bɛn u li len kí ye bà nɛ.
34 U lienh nnɔ u'ñɔbu ŋa laan lu', nɛ kutɛwɔlgbɔnku kuba baa' ki lá pibn' bi'bo. Kù pibndeh bi'bo uyo wà nnɔ nɛ bujɛwaanbu cuo' Piɛr nin u'tɔb nnɔ.
35 U ya yo nɛ bi cii' uniɛke uba bó kutɛwɔlgbɔnku nnɔ ni u ye: «N'Bijɛ sɔ nɔ, n gènde' wɔn nɛ. Li cengeh mɛn u'bó.»
36 Uniɛke nnɔ tĭ ŋmile' uyo wà nnɔ, bi laa' *Yesu baba nɛ ji se. Nɛ bi bɔle' tigbɛr nnɔ bi'ba ya bùol, ka tuo' ki tɔke' nil bi laa' nà nnɔ u ya yo.

Yesu ŋɔre' usɛnpol kibuk kiba saan
(Matie 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Kutaaku faa', nɛ bi jiire' ní lijuɔl nnɔ bo. Nɛ linigociɛnl tuobe' *Yesu usɛn bó.
38 Linigol nnɔ ni ujɛ uba wuure' ki ye: «Cɛnbaa, n gbáanh ŋɛ nɛ, muɔ n'bijɛ, kimɛ u yé n'bubaabk nɛ.
39 Usɛnpol uba nɛ sɔbe ki coh kè, ki cèreh kĭ ciikeh ki wuureh, ki'gbɛnɛnt tɛreh, kuñinsɛnjujuku ñɛh ki'ñɔbu bó. Usɛnpol nnɔ bungreh kè ki gbiekeh, nɛ ka wiɛnh kè tonm.
40 N gbáan' a'panpaankaab bɛ ń ŋɔre usɛnpol nnɔ ki'saan, nɛ ba fre'.»
41 Nɛ *Yesu ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, na teke' Uwien ki jin', ki yé binib bà bre. N li wuɔke ni'saan kí tĭ kpaan mila nɛ? N li ŋmɔbe sukle ni'bo kí tĭ kpaan mila nɛ? Nɛ ki tɔke' ujɛ nnɔ ki ye: ‹Taa a'bijɛ ní.› »
42 Kibuk nnɔ we ní uyo wà nnɔ nɛ usɛnpol nnɔ tí gbɔ̀be' kè tingi ni, ki cère' ki tɛreh. Nɛ *Yesu tiɛn' usɛnpol nnɔ bo, ki buu' kibuk nnɔ, ki taa' kè ki de' ki'baa.
43 Nĭ cuo' linigol nnɔ kɛ miyɔkm nɛ bi lienh ki teh: «Uwien ŋmɔbe mituɔm.»

Yesu tĭ len' u'kuum nin u'mɛkrm bớ
(Matie 17:22-23; Mark 9:30-32)

*Yesu teh nà nnɔ bɛke' linigol nnɔ kɛ, nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye:
44 «Tùɔre kí cenge mɛn n ye ń tɔke nɛ nà nɔ. Nà ń taande bi li taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn binib.»
45 Nɛ ba cii' ni'tingi. Uwien nɛ bɔle' nè ŋɔ bi la bɛnde. Nɛ ba kaabe' bɛ ń niire *Yesu ni'tingi mɔ.

Ŋmɛ yé unikpɛkpiɛk-i?
(Matie 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 *Yesu ya panpaankaab cin' ki niɛh nin tɔb bɛ ń bɛnde wà yé bi'kɛ ya ciɛn nɛ.
47 *Yesu bɛn bi'yɛnmaale, nɛ ki taa' kibuk kiba ki sien' u'ba saan,
48 ki tɔke' bɛ ki ye: «Wà kɛ teke' kibuk tɛn kiɛ n'yel bo la, u teke' min nɛ. Wà kɛ teke' nni la, u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ. Imòn, wà yé uwaal ni'ni la, wɔn nɛ yé ni'kɛ ya ciɛn.»

Wà ŋa nɛn nɛ la, u se ni'ciɛk bớ nɛ
(Mark 9:38-40)

49 Nɛn saan nɛ San tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti laa' unil uba u ŋuɔh isɛnpol binib saan a'yel bo. Wa pɛ a'bo tɛn tinbi ma nnɔ nɛ ti pien' wɔ.»

† **9:33** Liike Matie 17:4.

50 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «La ji ń pien wɔ mɛn, kimɛ wà ŋa nɛn nɛ la, u se ni'ciɛk bó nɛ.»

Samari yaab biba ŋa teke' Yesu

51 Uyo wà *Yesu li liɛbe kí dùo paaki bó nnɔ nɛkn' ní. Nɛ u caan' ki ye u li jo Yerusalɛm
nɛ, pèrm ŋa te len,
52 nɛ ki sɔn' u'tondb bɛ ń liere usɛn. Bi bure' ki tĩ baa' Samari ya du uba ni, bɛ ń bonde
kí li gu wɔ.
53 Ama udu nnɔ ya nib ŋa teke' wɔ, kimɛ u joh Yerusalɛm bó nɛ.
54 U'panpaankaab Saak nin San laa' nnɔ ma nnɔ nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe tí
cère umu ń jiire ní kí lá wi bɛ-ɛɛ?»
55 Nɛ *Yesu jiɛbe' ki liike' Saak nin San, ki kɔn' nin bɛ.
56 Nɛ wɔn nin u'panpaankaab siere' ni'saan, ki bure' udutɔ bó.

Binib bà yíe bɛ ń paan Yesu bo ya gbɛr
(Matie 8:19-22)

57 Bi joh ma nnɔ nɛ ujɛ uba tɔke' *Yesu ki ye: «A joh nà bó kɛ la, n li pɛ a'bo nɛ.»
58 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Iŋɛk ŋmɔbe ifɛle, inuɔn mɔ ŋmɔbe titer, ama Unil ya Bijɛ wɔn
ŋa ŋmɔbe u li kpɔkn nà saan yul.»
59 U tí tɔke' utɔ mɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» Nɛ u ye: «Yonbdaan, cèbe nni ń jo kí tĩ sube n'baa
ŋɔ kí liɛbe ní kí paan a'bo.»
60 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Cère bitɛnkpiib ń li subeh bi'tɔb. Sin wɔn li joh kí tĩ li tɔkeh
binib Uwien ya bɛl ya gbɛr.»
61 Nɛ utɔ mɔ tí tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, n li paan a'bo, ama cère ń kun kí tĩ cèbe
n'den yaab ŋɔ.»
62 Nɛ *Yesu tɔke' u'mɔ ki ye: «Wà kɛ ŋa teke' Uwien ya tuonl tinɔjɛr tule la, wa kpɛ wɔ ń
sɔn Uwien ya bɛl ni ya tuonl.»

10

Yesu sɔn' u'panpaankaab pilole nin bile

1 Ni ya puoli bó nɛ Yonbdaan *Yesu liɛbe' ki gènde' binib pilole nin bile*, ki sɔn' bɛ,
bilele bɛ ń liere kí jo wɔn bugbɛn li jo idu yà kɛ ni nnɔ.
2 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Tijier ben' ki yɛbe, ama bà li taan tù ŋa yɛbe. Nɛn bo gbáan mɛn
ukpɛdaan wɔ ń sɔn bitonsɔnb bɛ ń tĩ taan u'jier.
3 Li joh mɛn. N sɔnh nɛ ma nɔ, ni li te tɛn mupebumu nɛ te ikèr ya siik ni.
4 Ni la tuke likbu, ki la tuke kɔl, ki la taa tacaan, ki la fuonde nil sɛn ni.
5 Ni kɔn' iden yà la, ní kpiɛ kí fuonde iden nnɔ ya nib kí ye: ‹Li te mɛn uyɛnduɔn ni.›
6 Unil te ni'saan ki nuunh uyɛnduɔn la, u li lɛ ni'yɛnduɔn nnɔ. Nnɔ ŋa ñí la, ni'yɛnduɔn
nnɔ li juore ni'yu nɛ.
7 Ní li te i ya den, ki la lèbre dentɔ, kí li jinh ki ñuh bi dienh nɛ nà, kimɛ utonsɔnl kɛ kpɛ
bɛ ń li pèh wɔ nɛ.
8 Ni kɔn' udu wà ni, bi teke' nɛ la, ní li jinh bi li de nɛ nà,
9 kí li buuh biwiɛnb bà te ni'saan, kí li tɔkeh bɛ ki teh Uwien ya bɛl nɛkn' bɛ ŋɔ.
10 Ama ni kɔn' udu wà ni, ba teke' nɛ la, jo mɛn binib taakeh nà saan kí tĩ tɔke bɛ kí ye:
11 ‹Ni'du wuu ya tɛngunku kùa mɔnɔn tɛbn' ti'tàan bo nɔ, ti pipre' kun nɛ kí wiɛ ni'bo.
Ama ní nín li bɛn kí ye Uwien ya bɛl nɛkn' nɛ ŋɔ.›
12 *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: ‹N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, binib
nnɔ ya tudɛre li cɛn Sodɔm† yaab yu.› »

Idu yà ŋa tuo' ki teke' Yesu ki jin'
(Matie 11:20-24)

---

* **10:1** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni bi ye binib pilole nɛ. † **10:12** *Sodɔm* yé uyo bo ya du uba nɛ. U'nib là teh ibiɛre cɛɛn nɛ.

13 *Yesu tí len' ki ye: «Korasinn yaabɛ, nǐ bre ni'bo. Bɛtsayida yaabɛ, nǐ bre ni'mɔ bo.
Kimɛ ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Tir nin Sidɔn yaab mɔ bi là laa' tù la, bi bi tien'
tɛn bi kɛ mikuum nɛ, kí pùnpùkn mifɛntɛm ŋɔ kí wuɔn kí ye bi lèbre' bi'tetem nǐ wuɔke'.
14 Lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudɛre li cɛn Tir nin Sidɔn yaab yu.
15 Ninbi Kapɛrnawum yaabɛ, ni maaleh ki teh Uwien li duon nɛ paaki nɛ-ɛɛ? U li jiin
nɛ kutɛnkpiiku ni nɛ.»
16 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Wà cengeh ni'gbɛr la, u cengeh n'yaar nɛ. Wà nɛn
nɛ la, u nɛn min nɛ. Wà nɛn nni la, u nɛn wà sɔn' nni ní nɛ.»

Yesu ya panpaankaab pilole nin bile nnɔ liɛbe' ní

17 *Yesu ya panpaankaab pilole nin bile nnɔ liɛbe' ní nin uyɛnsɔnge, ki tɔke' wɔ ki ye:
«Yonbdaan, isɛnpol mɔnɔn tuonh ti'ñɔbu bó nɛ a'yel bo.»
18 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N laa' *Satan cere' kutaaku bo tɛn utɛmɛknde ki lá lu'.
19 Liike mɛn, n de' nɛ mituɔm ní li taanh iwɛ nin inɛn bo, kí li ŋmɔbe mituɔm ki cɛn'
unɛnnɛnd ya tuɔm kɛ. Bonn ŋa ń tien nɛ.
20 La li poknh mɛn isɛnpol tuo' ni'ñɔbu bó ma nnɔ bo, ama li poknh mɛn Uwien kɛle'
ni'yel paaki bó ma nnɔ bo.»

Yesu ye wɔn bo ŋa ñí la, uba ŋa ń fre kǐ bɛnde Uwien (Matie 11:25-27; 13:16-17)

21 U ya yo nɛ *Mifuoñaanm cère' *Yesu ya yɛnm sɔnge cɛɛn nɛ u len' ki ye: «Baa, sin
kutaaku nin kitink ya Yonbdaan, a bɔle' tibont tà biyɛnfodɛnb nin bibɛnbɛnb nnɔ, a taa'
tù ki wuɔn' biwaab nɛ. Nɛn bo nɛ n pèkeh ŋɛ. Imòn, Baa, a yíe nɛ ki tien' nnɔ.»
22 *Yesu tí len' ki ye: «N'Baa nɛ taa' tibont kɛ ki ŋukn' nni. N'Baa ŋa ñí la, uba ŋa bɛn min
u'Bijɛ yé udaan wà. Min u'Bijɛ ŋa ñí la, uba mɔ ŋa bɛn n'Baa yé udaan wà. Binib bà n yíe'
ki taa' n'Baa ki wuɔn' bɛ nnɔ mɔ bɛn u yé udaan wà.»
23 Nɛ ki jiɛbe' ki liike' u'panpaankaab, ki tɔke' bɛn baba ki ye: «Ni'nunbu laa' nà nɔ,
Uwien ya mɔnm te ni'bo.
24 N tɔkeh nɛ nɛ, *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin bibɛrb ligol là yíe bɛ ń lɛ ni lɛnh nà nɔ, nɛ
ka laa' nè. Bi là yíe bɛ ń cii ni ciih nà nɔ, nɛ ka cii' nè.»

Samari ya jɛnimòn uba ya gbɛr

25 Nɛn saan nɛ bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ ya uba fii' ki sere' ki nuunh wɔ ń biike *Yesu
nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Uwɔnwɔknlɔ, n li tien mila kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm-i?»
26 Nɛ *Yesu niire' wɔ ki ye: «Bɛ kɛle' *Yiko ya gbɔnku ni? A kàanh bɛ len-i?»
27 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fèl kɛ nin a'tetem kɛ nin a'tuɔm kɛ
nin a'yɛnmaale kɛ, kí li yíe a'tɔ mɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.»
28 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A jiin' mɔnmɔnm. Li teh nnɔ kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.»
29 Ama u yíe wɔ ń wuɔn kí ye u cuube ma nnɔ, nɛ ki tí niire' *Yesu ki ye: «Ŋmɛ nɛ nín yé
n'tɔ?»
30 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ujɛ uba nɛ là ñɛn' Yerusalɛm ki joh Seriko bó, ki tǐ lu' idukond
ya nuɔ ni. Idukond nnɔ fie' u'wɛnt kɛ, ki ñi' wɔ u tǐ benh wɔ ń kpo, nɛ ì siere' ki dàan' wɔ.
31 Nibonn yaam, utɔtuɔrkɛ uba mɔ kpe u ya sɛn ki lá lɛke' u'bo, nɛ ki lɔke' ki gèbre'.
32 Nǐ te pupuki, nɛ Lefi ya bol ya nil uba mɔ kpe u ya sɛn ki mɔ lá lɛke' u'bo, nɛ ki mɔ
lɔke' ki gèbre'.
33 Ama Samari ya nil uba mɔ là joh usɛn ki tǐ baa' ni'saan ki laa' wɔ, nɛ ki muɔ' wɔ
micɛcɛkm cɛɛn.
34 U cuon' ki nɛkn' wɔ, ki taa' midaam mà bi yih mè fɛn nnɔ ki sɔsɔkre' u'gbǐɛn, ki taa'
mikpɔm ki tentien' yè, ki taa' tikpɛlcɛr ki lòlòle' yè, ki taa' wɔ ki jɛkn' wɔn bugbɛn ya ŋuun
bo, ki taa' wɔ ki jon' ticɛndur tuba saan, ki tǐ liike' wɔ.
35 Kutaaku faa' nɛ u ñɛn' ilike ki de' ticɛndur nnɔ ya daan, ki tɔke' wɔ ki ye: ‹Liike nni
wɔ. A ñɛn' ilike ki pukn' yii bó la, n lá liɛbe' ní la, min bugbɛn nɛ li pè ŋɛ.› »

36 Nɛ *Yesu niire' wà bɛn *yiko nnɔ ki ye: «A ya bùol bijɛb bita nnɔ ni, ŋmɛ nɛ yíe wà lu' idukond ya nuɔ ni nnɔ?»
37 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Wà muɔ' wɔ micɛcɛkm nnɔ.» Nɛ *Yesu ye: «Li joh ki mɔ ń tĭ ń li teh nnɔ.»

Yesu jon' ki tĭ fuonde' Mart nin Mari

38 *Yesu nin u'panpaankaab te usɛn ni ki joh ma nnɔ nɛ ki tĭ baa' udu uba ni, nɛ upii uba teke' wɔ u'den, bi yih wɔ Mart.
39 U ŋməbe ninsɛ uba, bi yih wɔ Mari. Mari nnɔ baa' ki lá kɛ̀le' Yonbdaan *Yesu saan, ki cengeh u'gbɛr.
40 Ama Mart wɔn ya nun mɔ́n tijier ya tienm bo nɛ. Nɛn bo nɛ u kpiere' ní ki lá tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, n'ninsɛ cɛ̀be' min baba nɛ itùon nɛ nà teh ŋɛ niba? Tɔke wɔ wɔ ń tore nni-a!»
41 Nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «Mart, Mart, a cère' a'nun mɔ́n tibont tà yɛbe bo nɛ, nɛn nɛ cère' a jieh.
42 Ama nibonn niba kpein nɛ yé nibonmɔ̀nn. Mari wɔn gènde' nɛn nɛ. Uba ŋa ń fie nɛ̀ u'saan.»

11

Yesu wɔkn' u'panpaankaab bi li kàareh ma bo (Matie 6:9-13; 7:7-11)

1 Lidaali liba nɛ *Yesu te niba saan ki kàareh. U kàare' ki tĭ gben', nɛ u'panpaankaab ya uba tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, San wà siih binib Uwien ya ñunm wɔkn' u'panpaankaab bi li kàareh ma bo nɛ, a'mɔ ń wɔkn tɛ ti li kàareh ma bo.»
2 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Ni kàareh la, ní li teh:
‹Ti'Baa,
cère binib kɛ ń li boh a'yel,
cère' a'bɛl ń baa ní,
3 Li dienh tɛ daanl kɛ daanl ya wentunl ya jier.
4 Fère tɛ ti'biɛre, kimɛ ti'mɔ fèreh bà kɛ biih tɛ nnɔ nɛ.
La cère tí lu mibiikm ni.› »
5 *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «Tɛntɛn, ni'ni uba ń li ŋməbe jɔ, nɛ u'jɔ nnɔ ń baa u'den kuyɔku ya siik kí len kí ye: ‹N'jɔ, kpende nni kpɔnɔ uta,
6 kimɛ n'jɔ uba nɛ ñɛn' usɛn ki baa' n'den, nɛ ma ŋməbe jier ń de wɔ.›
7 Nɛ u'jɔ nnɔ ń jiin kuduku ni ki ye: ‹La ŋməbe nni yɛnŋaabe, min nin n'bumu kɛ duɔn' ki piin'-a, ma ń fre kí fii kí de ŋɛ.›
8 N tɔkeh nɛ nɛ, wa ń fii kí de wɔ kujɔtieku bo mɔnɔn la, u li fii kí de wɔ u yíe nà kɛ, u gbien' wɔ uyɛnŋaabe ma nnɔ bo.
9 Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ, li miɛh mɛn, bi li pu nɛ; li nuunh mɛn, ni li lɛ; li ñih mɛn kunagɛnku, bi li pĭire.
10 Kimɛ wà kɛ miɛh la, bi punh wɔ nɛ. Wà kɛ nuunh la, u lɛnh nɛ. Wà kɛ mɔ ñih kunagɛnku la, bi pĭireh nɛ.
11 Ni'ni uba ya buk miɛ' wɔ ujɛn la, u li de kɛ̀ uwɛ-ɛɛ?*
12 Bii kĭ miɛ' wɔ lijènl la, u li de kɛ̀ unɛn-ii?
13 Ninbi bibiɛrdɛnb, ni bɛn ki dienh ni'bumu nà mɔn la, bɛ li tien ni'Baa wà te paaki bó ŋa ń cère *Mifuoñaanm ń jiire ní binib bà miɛh wɔ mɛ̀ nnɔ bo!»

Biba ye Yesu ŋməbe Bɛlsebul ya tuɔm nɛ (Matie 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 Ujɛ uba nɛ là te usɛnpol cère' u'lɛnl tɛbe. *Yesu ŋɔre' usɛnpol nnɔ u'saan, nɛ u ji freh ki lienh. Nĭ bɛke' linigol cɛɛn.

---

* **11:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nĭ kɛle' ki ye: Ni'ni uba ya buk miɛ' wɔ kpɔnɔ la, u li de kɛ̀ litɛnl-ii?

15 Ama biˈni biba lienh ki teh u taah isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan.
16 Bitɔb mɔ yíe bɛ ń biike wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien miyɔkm ya bonn nà li wuɔn kí ye uˈtuɔm ñɛn' Uwien saan nɛ.
17 Ama u bɛn biˈyɛnmaale ma nnɔ nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Libɛl là kɛ ya nib bore' tɔb ki kɔnh biˈŋmiɛl ni la, libɛl nnɔ li juore fɛnm nɛ, nɛ liˈnib ya dur ń lulu tuˈtɔr bo.
18 Ni lienh ki teh n taah isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan bii ba? *Satan ya nib tɔh lituɔl biˈŋmiɛl ni la, uˈbɛl li tien mila ka ń juore fɛnm-i?
19 Ni ye min taah isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan la, niˈyaab taa' ŋmɛ ya tuɔm ki ŋuɔh isɛnpol binib saan? Niˈyaab teh ma bo nɛ li wuɔn kí ye na ŋmɔbe mɔ̀n.
20 Ama min taa' Uwien ya tuɔm nɛ ki ŋuɔh isɛnpol binib saan. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye *Uwien ya bɛl baa' ní niˈsaan.
21 «Ufɛfaa bɛ̀le' uˈjɛkɔnwɛnt, ki kɛ ki gu uˈden la, niba ŋa ń tien uˈfaal.
22 Ama wà mɔ faa ki cɛn' wɔn pi' wɔ ki faake' nin wɔ la, u li fie uˈjɛkɔnwɛnt tà u du tuˈbo nnɔ kɛ, kí fie uˈfaal mɔ kí gbigbiire binib.
23 «Wà kɛ ŋa se nˈciɛk bó la, u nɛn nni nɛ. Wà kɛ ŋa taakeh ki toreh nni la, u kpiɛndeh nɛ.»

Isɛnpol liɛbe' unil saan la, nĭ bre uˈbo ma bo
(Matie 12:43-45)

24 «Usɛnpol siere' ki dàan unil la, u cuonh ki lindeh kupenpelku ni nɛ, ki nuunh u li kɛ̀le nà saan kí fuore. U tĭ luo' la, nɛ wɔ ń ye u li liɛbe kí tĭ ŋɛkn u là siere' ki dàan wà nnɔ nɛ.
25 U li liɛbe ní kí lɛ bi tùɔre' ki ŋɛ̀ŋɛ̀re' uˈkɔnkuɔn nnɔ, ki tien' tibonmɔnmɔnt len.
26 Nɛn saan nɛ u li jo kí tĭ taa ní isɛnpol ilole yà bre ki cɛn' wɔn, iˈkɛ ń lá ŋɛkn unil nnɔ kí li te, kí cère wɔ ń juore fɛnm kí cɛn u là te mikpiɛkm ma bo.»

Uwien ya mɔnm li te binib bà bo

27 *Yesu laan biɛ ki lienh, nɛ upii uba len' ufaa bo linigol nnɔ ni ki ye: «Upii wà maa' ŋɛ ki ŋaan' ŋɛ nnɔ Uwien ya mɔnm te uˈbo.»
28 Nɛ *Yesu ye: «Binib bà cengeh Uwien ya gbɛr, ki boh tù nnɔ, Uwien ya mɔnm te bɛn bo nɛ.»

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn
(Matie 12:38-42)

29 Binib taakeh *Yesu saan ki yɛbreh, nɛ u len' ki ye: «Fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ yé bibiɛrdɛnb nɛ, ki nuunh bɛ ń lɛ miyɔkm ya bonn. *Uwien ya ñɔbonsɔknl Sonas ya yɔkm ya bonn baba ŋa ñí la, ba ji li lɛ yɔkm ya bontɔnn niba.
30 Uwien là tien' Sonas nà nnɔ là yé kudĭɛku nɛ Ninif yaab bo. Nnɔ nɛ, u li tien Unil ya Bijɛ nà nnɔ mɔ li yé kudĭɛku fɛnfɛnnɔ ya nib bo.
31 Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, Seba ya piibɛr li fii kí biin fɛnfɛnnɔ ya nib, kimɛ u là ñɛn' ní fɔnfɔkm nɛ wɔ ń lá cenge Salomɔn ya yɛnfogbɛr. Ama unil uba te niɛ saan nɔ ki cɛn' Salomɔn.
32 Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, Ninif ya nib mɔ li fii kí biin fɛnfɛnnɔ ya nib, kimɛ Sonas là tɔke' bɛ Uwien ya gbɛr, nɛ bi lèbre' biˈtetem. Ama unil te niɛ saan nɔ ki cɛn' Sonas.»

Inun yé tigbɛnɛnt ya frl nɛ
(Matie 5:15; 6:22-23)

33 «Uba ŋa ń sɛ frl kí taa lɛ̀ kí bɔle bii kí taa kusɛnku kí cubn liˈbo, ama u li taa lɛ̀ kí tuɔn likpɛnkpɛnl bo nɛ ŋɔ bà kɛ kɔh ní iden ni ń li lɛnh.
34 Aˈnunbu yé aˈgbɛnɛnt ya frl nɛ. Aˈnun mɔn la, aˈgbɛnɛnt kɛ te kuwenwenku ni nɛ. Aˈnun ŋa mɔn la, aˈgbɛnɛnt kɛ te licinñunl ni nɛ.

35 Nɛn bo, fiin kí liike kuwenwenku kùa te a'bo nnɔ la li yé licinñunl-a!
36 Kuwenwenku wendeh ŋɛ, ka sïen' niba saan la, a'gbɛnɛnt kɛ te ku'ni nɛ. Nï te tɛn lifrl là wien cɛɛn nɛ wendeh ŋɛ.»

Yesu biin' Farisiɛnmbɛ nin Yiko ya wɔnwɔknb
(Matie 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 *Yesu len' ki gben', nɛ Farisiɛn uba yin' wɔ wɔ ń baa kí lá ji u'den, nɛ u jon' Farisiɛn nnɔ den ki tï kɛ ki jinh.
38 Farisiɛn nnɔ laa' *Yesu jinh ka nire' ki paan' iyaajɛbok ye ma bo, nɛ nï cuo' wɔ miyɔkm.
39 Nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «*Farisiɛnmbɛ, liike mɛn ni naan ma, ni ñikndeh ki cɛndeh isèn nin tiyer ya puoli nɛ, ama inasuyɛnmaale nin mibiɛrm nɛ gbe ni'fèl ni.
40 Ijɔr ninbi, na bɛn ki ye Uwien wà ñɛn' tibont tà ni lɛnh tù nnɔ, wɔn nɛ tien' unisaal ya fèl mɔ-ɔɔ?
41 Nɛn bo, taa mɛn ni ŋmɔbe tibont tà, kí pu bijiinb ŋɔ ni'bont kɛ la li ŋmɔbe jɔknt.
42 «Ninbi *Farisiɛnmbɛ, nï bre ni'bo, kimɛ ni gbiinh ni'ninjo nin ni'gɔ̀nt nin ni'kpinfɛtɔr bolm piik nɛ, ki taah miba ki dienh Uwien, ama ka tɔnge ní li cuube, ka yíe Wien mɔ. Ni bi li teh nɛn nɛ, ki la sunde tibontɔr tà sïen' nnɔ mɔ bó.
43 «Ninbi *Farisiɛnmbɛ, nï bre ni'bo, kimɛ ni yíe ní li kaah binikpɛkpiɛkb ya kànkàan nɛ itáan ya dur ni, ki yíe binib ń li gbaandeh ki fuondeh nɛ mudaamu ni.
44 Nï bre ni'bo, kimɛ ni naan ikul yà bere' nib ŋa ji lɛnh yè, ki cuonh ki taanh i'bo ka bɛn nɛ.»
45 Nɛ bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ ya uba tɔke' wɔ ki ye: «Uwɔnwɔknlɔ, a lienh nnɔ ma nɔ, a sukreh ti'mɔ nɛ-a!»
46 Nɛ *Yesu ye: «Ninbi bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ, nï bre ni'mɔ bo, kimɛ ni cèreh binib tukeh itukkpɛkpiɛk nɛ ka toh ni'bugbɛn ń taa ni'nɔbil mɔnɔn kí mɛ yè.
47 Nï bre ni'bo, kimɛ ni mɛh *Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nnɔ ya kul nɛ, ki sunde'-a ki ye ni ya yaajɛb nɛ là ku' bɛ.
48 Ni teh nà nɛ wɔngeh ki teh ni tuo' ni'yaajɛb là tien' nà nnɔ nɛ, kimɛ bi là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb, nɛ ninbi ji mɛh bi'kul.
49 Nɛn bo nɛ Uwien len' nin miyɛnfuom ki ye: ‹N li sɔn n'ñɔbonsɔknb nin bitondb bi'saan. Bi li ku bi'ni biba kí jènde bitɔb.›
50 Nɛn nɛ li cère Uwien ń dɛre fɛnfɛnnɔ ya nib ya tub haali uŋɛndun ya cincinyo bi là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb bà kɛ nnɔ bo ki lá tu fɛnfɛnnɔ,
51 kí cin Abɛl, ki tï baa' Sakari, wà bi là ku' wɔ Uwien ya duku ya luo bo nnɔ. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Uwien li dɛre fɛnfɛnnɔ ya nib ya tub binib nnɔ kɛ ya kuum bo.
52 «Ninbi bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ, nï bre ni'bo, kimɛ na dienh nib sɛn bɛ ń bɛnde Uwien. Ninbi ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo, nɛ ki piendeh binib bà yíe bɛ ń paan u'bo nnɔ mɔ.»
53 *Yesu ñɛn' uyo wà nnɔ, nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ taa' u'bo ubenpiebe nɛ ki niireh wɔ iniire tigbɛr kɛ ya bol bo,
54 ki nuunh bɛ ń dɛle kí cuo wɔ u'lenm ni.

12

Li bɛn mɛn iñuɔn ilele ya nib bó
(Matie 10:26-27)

1 U ya yo nɛ binib itur itur taan' *Yesu saan, haali ki tï pɛbeh tɔb. Nɛ *Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh: «Li bɛn mɛn *Farisiɛnmbɛ ya kpɔnɔ ya ñɔke bó, bi yé iñuɔn ilele ya nib nɛ.
2 Niba ŋa te ki buɔ ŋɔ ka lá li ñɛ upaan bo. Tigbɛr tuba mɔ ŋa te ki juore' kí li buɔ ŋɔ ba lá li bɛnde tù.

3 Ni len' nà kɛ licinñunl ni la, bi li cii nɛ̀ kuwenwenku ni nɛ. Ni bunbe' nà litubl ni
kudubenku bó nnɔ, bi li kpaande nɛ̀ kuduku ya paaki nɛ.»

Li fɛnge mɛn Uwien baba (Matie 10:28-31)

4 «Ninbi bà yé n'jɔtieb nnɔ, n tɔkeh ninbi nɛ: la fɛnge mɛn bà kuuleh tigbɛnɛnt, ka ji li
fre kí tien niba kí pukn.
5 N li wuɔn nɛ udaan wà nĭ kpɛ ní li fɛnge wɔ. Li fɛnge mɛn Uwien. Wɔn nɛ li fre kí cère
ní kpo nɛ ki ŋmɔbe mituɔm wɔ ń taa nɛ kí wiɛ umu wà ŋa ń kpiin ni. N tɔkeh nɛ nɛ, li fɛnge
mɛn wɔn.
6 «Bi li fre kí kuɔre inuɔn iŋun iŋɛ nɛ? Nin nɛn kɛ ŋɔ Uwien ŋa ń sunde i'ni uba mɔnɔn
bó.
7 Nɛn bo, la fɛnge mɛn, kimɛ ni cɛn' inuɔn ligol. Uwien bɛn haali ni'yur mɔnɔn ya ñɔbu.»

Li lienh binib ya nun bó ki teh a yé Yesu yɔ (Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «N tɔkeh nɛ nɛ, wà kɛ lienh binib ya nun bó ki teh u yé n'yɔ la, Unil ya Bijɛ mɔ li len
Uwien ya tondb ya nun bó kí ye udaan mɔ yé u'yɔ nɛ.
9 Ama wà kɛ lienh binib ya nun bó ki teh wa yé n'yɔ la, n'mɔ li len Uwien ya tondb ya
nun bó kí ye udaan mɔ ŋa yé n'yɔ.
10 Unil len' Unil ya Bijɛ bo fɛnfɛnm la, Uwien li fère wɔ. Ama unil suke' *Mifuoñaanm
mɛn la, Uwien ŋa ń fère wɔ.
11 «Bi taa' nɛ ki jon' itáan ya dur ni bii tibuur ya ciɛnb saan bii udu ya ciɛnb saan bɛ ń
bu nɛ tibuur uyo wà la, la nĭin mɛn ni li len ma bo bii ni li len bà kí ñɛ len.
12 Kimɛ *Mifuoñaanm nɛ li cère ní bɛnde ni li len kí ye bà u ya yo.»

Ufàadɛnjɔr uba ya kpɛnjɛnm

13 Linigol nnɔ ni ujɛ uba tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, tɔke n'ninjɛ kí ye wɔ ń gbiire ti'baa
ya faal kí de nni n ya bó.»
14 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ujɛ, ŋmɛ de' nni usɛn ń tùɔre ni'gbɛr bii ń gbiire nɛ ni'faal-i?»
15 Nɛ ki tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Li bɛn mɛn ki la cère ni'nun ń li fɔke lifaal bo, kimɛ unil
ŋmɔbe lifaaciɛnl mɔnɔn la, na yé lɛn nɛ li cère wa ń kpo.»
16 Nɛ ki pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Ufàadaan uba nɛ là te u'kpàan lùon' cɛɛn.
17 Nɛ u maaleh u'fɛ̀l ni ki teh: ‹N li tien mila? Kimɛ ma ji ŋmɔbe ń li cùɔn nà saan n'jier.›
18 Nɛ ki ye: ‹N li tien ma sɔ: n li we n'bɔnbuɔn kɛ nɛ, kí mɛ icɛnciɛn, kí cùɔn n'jier nin
n'bont kɛ,
19 nɛ kí ye n ŋmɔbe lifaal lĭ yɛbe ki li baa nni ibin ibin. Nɛn bo, n li fuoreh nɛ, kí li jinh,
ki ñuh, ki poknh.›
20 Nɛn saan nɛ Uwien tɔke' wɔ ki ye: ‹Ujɔr sin, a li kpo kuñɔnku kuu kɛ. A taan' lifaal là
kɛ nɔ, ŋmɛ ji li si lɛ̀?›
21 Unil wà kɛ nuunh lifaal ki dòkndeh, ka ŋmɔbe nà yé lifaal Uwien ya nun bó nnɔ yaam
mɔ te nnɔ nɛ.»

La cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n tijier nin tiwɛngolkaar bo

22 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ ki teh ni la cère nɛ̀ ń li wiɛbe
nɛ ni li tien ma kí li fuobe bo, ní li maaleh ki teh: ‹Ti li ji ba?› Ki la cère nɛ̀ ń li wiɛbe nɛ
ni'gbɛnɛnt bo, ní li maaleh ki teh: ‹Ti li gole ba?›
23 Kimɛ limiɛl cɛn' tijier, nɛ tigbɛnɛnt mɔ cɛn' tiwɛngolkaar.
24 Maale mɛn kí liike ikankaan te ma bo. Ya koh, ka ceh, ka ŋmɔbe bɔnbuɔn, ka ŋmɔbe
jieblibùol. Ama Uwien nɛ jindeh yɛ̀. Na nín cɛn' inuɔn-ii?
25 Ni'ni ŋmɛ nɛ u'nĭinm ni, u li fre kí fɔkn u'miɛl waamu kí pukn-i?
26 Na nín li fre kí tien nibonwawaann ma nɔ, bɛ tien' ni nĭinh tibontɔr bo?

27 Maale mɛn kí liike tisir puh ma bo. Ta loh kunkum, ka loh kpɛlcɛr mɔ. Ama n tɔkeh nɛ nɛ, ubɛr Salomɔn nin u'fàaciɛnl kɛ wa là gole' kpɛlcɛr tù mɔn ki baa' mipuum nnɔ ya miba mɔnɔn.
28 Uwien cèreh timɔsir tà te kubaaku ni dinnɔ ki li wun teke umu puh mipúmɔnmɔnm la, bɛ li cère wa ń tien ninbi binib mimɔnm kí cɛn timuɔr-i? Ni'tekjim nɛ pɔre' nɛ.
29 Ninbi la cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n ni li ji bà nin ni li ñu bà bo, ki la cère iyɛnmaale ń li jèndeh nɛ.
30 Kimɛ uŋɛndun yaab bà ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo ya nun nɛ mɔ́n tu ya bont kɛ bo. Ama ninbi bɛn wɔn, ni'Baa Uwien bɛn ki ye ni ciɛke tù.
31 Nɛn bo, cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n *Uwien ya bɛl bo, u li taa tibont nnɔ kí pukn nɛ.
32 Kicɛkwawaak ya nibɛ, la fɛnge mɛn, kimɛ ni'Baa Uwien yíe ní li te u'bɛl ni nɛ.»

Lifaal là ŋa ŋmɔbe gbenm
(Matie 6:19-21)

33 «Kuɔre mɛn ni ŋmɔbe nà, kí taa ilike nnɔ kí pu bijiinb, ŋɔ kí li ŋmɔbe muliksɔrmu mùa ŋa ń saa, kí li ŋmɔbe Uwien saan lifaal là ŋa ŋmɔbe gbenm. Nasu ŋa ń nɛkn nɛn saan, kuotuul mɔ ŋa te ni'saan kí mɔ lɛ̀.
34 Kimɛ ni'faal te nà saan la, ni'fɛ̀l mɔ dɔ nɛn saan nɛ.»

Bonde mɛn kí li gu Yonbdaan

35 «Li bondeh mɛn ni'ba, ki la cère ni'fr ń kpíin.
36 Li te mɛn tɛn bitonsɔnb bà gu uyo wà bi'cɛnbaa ñɛn' upiikuɔn bó ki lá ñi' kunagɛnku la, bɛ ń pɔk kí pi̱ire nnɔ.
37 Uwien ya mɔnm te bitonsɔnb bà bi'cɛnbaa li baa ki lɛ bà gɔh nnɔ bo. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u li taa u'tonsɔnkpɛlcɛr kí gole kí cère bɛn nɛ ń kɛ̀le, wɔn ń taa tijier kí gbiire bɛ.
38 U baa' kuyɔku ya siik bii ukuojɛmuɔyo mɔnɔn ki laa' bi bonde' la, Uwien ya mɔnm te bi'bo.
39 Ni bɛn ki ye ududaan bi bɛn uyo wà unasu li baa la, wa bi li cère nasu ń kɔ u'den.
40 Ni'mɔ ń bonde kí li gu, kimɛ uyo wà na maaleh ki teh Unil ya Bijɛ li baa ní nnɔ, u ya yo nɛ u li baa.»

Utonsɔnl wà mɔn nin wà bre ya gbɛr
(Matie 24:45-51)

41 Nɛn saan nɛ Piɛr niire' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, a pɔn' tinbi nɛ mikpɛnjɛnm miɛ bii a pɔn' mɛ̀ binib kɛ nɛ?»
42 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «U lɛ tonsɔnl ba nɛ ŋmɔbe mibɛnm u'cɛnbaa du u'bo? Wɔn si: wà ya cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ ń li likeh u'tonsɔntɔb, kí li loh bɛ tijier uyo wà nĭ kpɛ nɛ.
43 Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa baa' ki laa' u sɔnh lituonl nnɔ li'donbó la, Uwien ya mɔnm li te utonsɔnl bugbɛn bo.
44 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, u'cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ ń li likeh u'bont kɛ.
45 Ama n'ba la, utonsɔnl nnɔ li maale u'yɛnm ni kí ye u'cɛnbaa li wuɔke, nɛ kí cin kí li ñih u'tonsɔntɔb, bijɛb nin bipiib kɛ, kí li jinh, ki ñuh ki yibeh.
46 Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa li baa ní lidaali là nin uyo wà wa maaleh ki teh u li baa, nɛ kí bien u'gbɛn cɛɛn, kí cère wɔ ń lɛ bà ŋa tuo' Uwien ya ñɔbu bó li lɛ utudɛre wà nnɔ.
47 «Utonsɔnl wà bɛn u'cɛnbaa yíe ma, ka bonde' bonn, ka tien' u'cɛnbaa yíe ma la, bi li bien u ya gbɛn nɛ kí gbien.
48 Ama utonsɔnl wà ŋa bɛn u'cɛnbaa yíe ma, ki sɔnh lituonl là kpɛ bɛ ń ñĭ wɔ mɔnɔn la, bi li ñĭ wɔ waamu nɛ. Nɛn bo nɛ bi de' wà nĭ yɛbe la, bi niireh wɔn nɛ bi de' wɔ nà nnɔ bó ki gbiekeh. Bi guun' wà tibont tù yɛbe la, bi niireh wɔn nɛ tu'bó ki gbiekeh.»

Na yé ñɔkpaan, nĭ yé umaapàare nɛ
(Matie 10:34-36)

49 «N tuke umu nɛ ki lá wiɛ' kitink bo, nɛ n bi yíe wù ń pɔk kí teke nɛ.

50 N li jènde kí tĭ kɛnde. Ma jènde' ki tĭ gben' la, n'yɛnm ŋa ń duɔn.
51 Ni maaleh ki teh n tuke uñɔkpaan nɛ ki baa' uŋɛndun wuu ni-ii? Na te nnɔ, n tɔkeh nɛ nɛ, n tuke umaapàare nɛ ki baa'.
52 Kimɛ fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh, binib biŋun te iden iba la, bi li pàare tɔb. Bita li nɛn bile, bile nnɔ mɔ li nɛn bita.
53 Bibaa li nɛn u'bijɛ,
u'bijɛ mɔ li nɛn wɔ;
binaa li nɛn u'bisɛ,
u'bisɛ mɔ li nɛn wɔ;
upii li nɛn u'yaabisɛ,
u'yaabisɛ mɔ li nɛn wɔ.»

Binib ŋa ciih Uwien teh tibont tà fɛnfɛnnɔ nɔ ya tingi (Matie 16:2-3)

54 *Yesu tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni laa' titɛwɔlgbɔnt te nintuɔli bó la, ni pɔk tɔkeh ki teh: ‹utaa li nii nɛ›, nɛ wɔ ń nii.
55 Mitafaam ñɛn' unɔgɛn bó ní la, ni tɔkeh ki teh kutòntònku li cùun, nɛ kù ń cùun.
56 Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, ni freh ki seknde ki bɛndeh kutaaku nin kitink ya bont teteh ma bo, bɛ tien' na fre' ki sekn' ki bɛnde' Uwien teh tibont tà fɛnfɛnnɔ nɔ ya tingi?»

A bii' unil la, cuo u'dunl tonm (Matie 5:25-26)

57 «Bɛ tien' ninbi bugbɛn ŋa freh ki maaleh ki bɛndeh nà mɔn-i?
58 Sin nin unil ŋmɔbe mimaam, nɛ u tuke mè kí jo tibuur la, cère ní gben mè uyo wà ni laan te usɛn ni. Nnɔ ŋa ñí la, u li taa ŋɛ kí tĭ ŋukn tibuur ya ciɛn, u'mɔ ń taa ŋɛ kí tĭ ŋukn lipɛkl ya ciɛn wɔ ń pɛkn ŋɛ.
59 N tɔkeh ŋɛ nɛ, ŋa tĭ pèn' ki gben' tibuur ya like la, ŋa ń ñɛ len.»

13

Lèbre mɛn ni'tetem

1 U ya yo nɛ binib biba baa' ki lá tɔke' *Yesu ki ye Galile yaab biba là te ki teh lituɔrl ki dienh Uwien, nɛ Pilat ku' bɛ.
2 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Ni maaleh ki teh Galile ya nib nnɔ là yé bibiɛrdɛnb ki cɛn' Galile ya nitɔb nɛ cère' bi jènde' bɛ nnɔ-ɔɔ?
3 Na te nnɔ. N tɔkeh nɛ nɛ, na lèbre' ni'tetem la, ni'kɛ mɔ li kpo nnɔ nɛ.»
4 *Yesu tí len' ki ye: «Likpɛnkpɛnfɔfɔkrl là lu' ki ku' bijɛb piik nin biniin Silowe ni ma nnɔ, ni maaleh ki teh bi là teh ibiɛre ki cɛn' Yerusalɛm ya nitɔb kɛ nɛ-ɛɛ?
5 Na te nnɔ. N tɔkeh nɛ nɛ, na lèbre' ni'tetem la, ni'kɛ mɔ li kpo nnɔ nɛ.»

Busubu bùa ŋa lùonh ya kpɛnjɛnm

6 Nɛ ki pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Bukɛnkɛnbu buba nɛ là se ujɛ uba ya kpàabu ni. Nĭ tete nɛ u lá baa' wɔ ń liike bù lùon' bii bua lùon'-i? Nɛ ki laa' bua lùon'.
7 Nɛ u tɔke' u'tonsɔnl wà gu bukpàabu nnɔ ki ye: ‹Ibin ita sɔ n baa' ma kɛ ń pùɔ ikɛnkɛn busubu buu bo la, ma lɛnh bonn. Gɛ bù, la cère bù ń ji ń li se ki teknh kitink ya sensenm fɛnm.›
8 Nɛ utonsɔnl nnɔ tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, dàan bù libinl liɛ nɔ, ń gbii bu'ñiɛl, kí nuun tiwɛnt ya bint kí tien bù.
9 N'ba la, libinl là we ní nɔ, bù li lùon. Bua lùon' la, á ji ń gɛ bù.› »

Yesu cère' upii uba faake' Saba ya daali

10 *Saba uba ya daali nɛ *Yesu te Sufmbɛ ya taanl ya duku kuba ni, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr.

11 Ki laa' upii uba mɔ te len, usɛnpol ŋaake wɔ, ki tien' wɔ uwiɛn ibin piik nin iniin, u bɔ
ka freh ki yaareh.
12 *Yesu laa' wɔ, ki yin' wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Upii, a laa' a'ba,»
13 ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, nɛ u yaare' i ya tàan bo, ki cin' ki pèkeh Uwien.
14 *Yesu cère' upii nnɔ faake' *Saba ya daali ma nnɔ nɛ litaanl ya duku nnɔ ya ciɛn ya
benku ni ben' nɛ u tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni ŋmɔbe iwien iluob nɛ ní li sɔnh itùon. Ni li
bàareh i ya wien nɛ u buuh nɛ, na yé *Saba ya daali nɛ ni li bàareh u buuh nɛ.»
15 Nɛ Yonbdaan *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ninbi iñuɔn ilele ya nibɛ, ni'ni ŋmɛ ŋa ñɛndeh u'nɛ
bii u'ŋuun *Saba ya daali ki tĭ ñundeh?
16 Upii wuɔ yé *Abraham ya yaabil nɛ, nɛ *Satan cère' u bun ibin piik nin iniin ka ń fre
kí yaare. Ma bi li cère wɔ ń faake *Saba ya daali bii?»
17 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ nɛ ifɛ cuo' binib bà kɛ niɛh nin wɔ miniɛm nnɔ. Ama linigol
nnɔ kɛ ya yɛnm sɔnge' u tien' miyɔkm ya bont tà kɛ nnɔ bo.

Mibim mà ñilke ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:31-32; Mark 4:30-32)

18 Nɛn saan nɛ *Yesu ye: «Uwien ya bɛl naan ba? N li taa ba kí nɛnge lɛ̀?
19 Lĭ naan mibim mà bi yih mɛ̀ mutaar ujɛ uba taa' ki bule' u'kpàabu ni nɛ. Mĭ pɛn' ki
kpére' ki tɔn' isigben, nɛ inuɔn tereh i'bo ki kɔh.»

Kpɔnɔ ya ñɔke ya kpɛnjɛnm
(Matie 13:33)

20 *Yesu tí ye: «N tí li taa ba kí nɛnge Uwien ya bɛl-i?
21 Lĭ naan kpɔnɔ ya ñɔke wà upii uba bun' kpɔnɔyom mà dindin, ki taa' wù ki tien' len,
kpɔnɔ nnɔ kɛ nuule' nɛ.»

Ni li ñɛ bunañɔbu bùa kí kɔ
(Matie 7:13-14, 21-23)

22 *Yesu joh Yerusalɛm, nɛ ki ñɛh iducɛnciɛn nin iduwawaale ni ki wɔknh binib Uwien
ya gbɛr.
23 Nɛ udaan uba niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, bà li ŋmɛre ŋa yɛbe nɛ-ɛɛ?» Nɛ *Yesu tɔke' bɛ
ki ye:
24 «Cère mɛn ni'nun n li mɔ́n ní ñɛ bunañɔbu bùa wiɛbe kí kɔ. N tɔkeh nɛ nɛ, kimɛ binib
bà yɛbe li nuunh bɛ ń ñɛ bù kí kɔ ka ń fre.
25 Uyo uba ududaan lá li fii kí pĭin bunañɔbu, nɛ ni juore' kí li se saali ki ñih kunagɛnku
ki teh: ‹Yonbdaan, pĭire tɛ bunañɔbu.› U li tɔke nɛ kí ye: ‹Ma bɛn ni yé nà bó yaab.›
26 Nɛn saan nɛ ni li lienh ki teh: ‹Tinbi nin sin nɛ là taakeh ki jinh ki ñuh. A là te ti'du
ya sɛnjɛ ni nɛ ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr.›
27 Nɛ wɔ ń tɔke nɛ kí ye: ‹N tɔkeh nɛ nɛ, jɛnde mɛn n'saan, ma bɛn ni yé nà bó yaab.
Ninbi, ni'kɛ teh nà bre nɛ.›
28 Nɛn nɛ cère' bi li juon nɛ saali, ní li muɔh ki ŋmɔnh iñɔgbɛn uyo wà ni li lɛ *Abraham
nin *Isaak nin Sakɔb nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ te Uwien ya bɛl ni nnɔ.
29 Binib li ñɛ lɛnpuoli bó ní nin nintuɔli bó ní nin ikɛle kɛ ní kí lá kɛ̀le kí ji tijier Uwien
ya bɛl ni.
30 Nnɔ nɛ bà paan' puoli ya biba lá li liere usɛn. Bà mɔ liere' usɛn ya biba lá li paan
puoli.»

Yesu kpĭɛndeh Yerusalɛm bo
(Matie 23:37-39)

31 U ya yo nɛ *Farisiɛnmbɛ biba nɛkn' *Yesu ki tɔke' wɔ ki ye: «Siere libùol liɛ kí li joh,
kimɛ Herod yíe wɔ ń ku ŋɛ nɛ.»

32 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ kí ye: «Li joh mɛn kí tĭ tɔke u ya tiibe ki ye: ‹Dinnɔ n ŋuɔh isɛnpol
binib saan, ki cèreh biwiɛnb faakreh, ki tí li wun tien nnɔ wenli mɔ, nɛ n'tuonl ń gben
wienta daali.›
33 Ama n li cuon dinnɔ nin wenli nin daalibó nɛ kí baa Yerusalɛm, kimɛ na kpɛ *Uwien
ya ñɔbonsɔknl ń kpo niba saan, ki kɛnde' Yerusalɛm ni.»
34 Nɛ ki ye: «Yerusalɛm, Yerusalɛm, a kuuleh *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki yèkreh u sɔnh
binib bà a'saan nnɔ itɛn ki kuuleh bɛ. Uyo kɛ n là yíe ń taan a'nib n'ba saan tɛn ukuoñɔ
taakeh u'bumu u'fiɛbe ni ma bo, nɛ ba tuo'.
35 Liike mɛn Uwien sɛln' nɛ ni'kɔnkuɔn ma. N tɔkeh nɛ nɛ, na ji li lɛ nni, kí tĭ baa uyo wà
ni li len kí ye: ‹Uwien ya mɔnm ń li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.› »

14

Yesu cère' uwiɛn uba faake' Saba ya daali

1 *Saba uba ya daali nɛ *Yesu jon' *Farisiɛnmbɛ ya ciɛn uba den wɔ ń tĭ ji tijier, nɛ binib
bà te ni'saan nnɔ sieke wɔ.
2 Ujɛ uba mɔ te ni'saan ki se *Yesu ya nun bó u'gbɛnɛnt cɔncuɔn',
3 nɛ *Yesu niire' bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ nin *Farisiɛnmbɛ ki ye: «Unil ŋmɔbe usɛn
wɔ ń buu biwiɛnb *Saba ya daali bii wa ŋmɔbe?»
4 Bi ŋmin, nɛ *Yesu mɛ' ujɛ nnɔ ki cère' u faake', nɛ u cèbe' wɔ u bure'.
5 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni'ni ŋmɛ ya buk bii u'nɛ lu' liñunbunl ni *Saba ya daali la, wa ń
ñɛn wɔ i ya tàan bo?»
6 Nɛ ba fre' ki jiin' wɔ u'niire nnɔ.

Yesu tɔkeh binib ukànkàan ya gbɛr

7 *Yesu laa' bi yin' binib bà tijier ya jim nnɔ gèndeh binikpɛkpiɛkb ya kànkàan ki kaah,
nɛ u pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye:
8 «Unil yin' ŋɛ upiikuɔn ya jier ya jim la, la jo kí tĭ kèle binikpɛkpiɛkb ya kànkàan. Nba
la, u yin' uba mɔ u cɛn' ŋɛ u'mɔ ń lá baa ní,
9 nɛ wà yin' ni'kɛ bile nnɔ ń baa kí lá tɔke ŋɛ kí ye: ‹Cère ujɛ wuɔ ń kèle a kɛ nà saan nɔ.›
Nɛ a fii kí tĭ kèle puoli bó nin ifɛ.
10 Nɛn bo, unil yin' ŋɛ tijier ya jim la, jo kí tĭ kèle puoli bó, ŋɔ wà yin' ŋɛ nnɔ lá baa' la,
wɔ ń tɔke ŋɛ kí ye: ‹N'jɔ, dɛn inun bó ní.› Nɛn saan nɛ nĭ li yé a'bo ukpiɛke sin nin bà kɛ
jinh tijier nnɔ ya nun bó.
11 Kimɛ wà kɛ kpiɛkreh u'ba la, Uwien li yuɔn wɔ. Wà kɛ jiindeh u'ba tingi la, Uwien li
kpiɛke wɔ.»
12 Nɛ *Yesu tɔke' wà yin' wɔ tijier ya jim nnɔ ki ye: «A ye á yin binib tijier ya jim la, la yin
a'jɔtieb, ki la yin a'ninjiɛb, ki la yin a kpi nin bà, ki la yin a'kɔnkuɔnlieb bà yé bifàadɛnb,
kimɛ bi'mɔ li fre kí yin ŋɛ á ji kí jiin.
13 Ama a ye á yin binib tijier ya jim la, yin bijiinb nin itɛjenb nin iwɔb nin ijùɔn.
14 Uwien ya mɔnm li te a'bo, kimɛ bɛn ŋa ŋmɔbe niba bɛ ń jiin ŋɛ. Uwien nɛ li su ŋɛ uyo
wà u li cère binimɔnb ń mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ.»

Tipiikuɔnjier ya kpɛnjɛnm (Matie 22:1-10)

15 Wɔn nin binib bà jinh tijier nnɔ ya uba cii' u len' ma bo nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Bà li ji
tijier Uwien ya bɛl ni nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo.»
16 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ujɛ uba nɛ là tien' tijier tù yɛbe, ki yin' binib ligol bɛ ń baa
kí lá ji.
17 Tijier nnɔ ya jijiyo baa' nɛ u sɔn' u'tonsɔnl u nɔn' ki tɔke' bɛ kí ye bɛ ń dɛn bi bonde'
ni'kɛ ki gben'-a.

18 Nɛ bi'kɛ yïe', a li ye bi kpaan' iyɛ nɛ. Ukpiɛk ye: ‹Tien' nni kafala, ma ń fre kí baa, kimɛ n dɛ' bukpàabu nɛ ki yíe ń jo kí tï liike bù.›
19 Utɔ ye: ‹Tien' nni kafala, ma ń fre kí baa, kimɛ n dɛ' inajɛ piik nɛ ki yíe ń jo kí tï wɔkn yè.›
20 Utɔ mɔ ye: ‹N laan kuɔn' upii sɔ, nɛn bo nɛ ma ń fre kí baa.›
21 Nɛ utonsɔnl nnɔ liɛbe' u'cɛnbaa saan, ki tï tɔke' wɔ bi'kɛ len' ma bo. Nɛn saan nɛ u'cɛnbaa nnɔ ya benku ni ben', nɛ u tɔke' u'tonsɔnl nnɔ ki ye: ‹Jo tontonm isɛnjɛ nin musɛnbumu ni, kí tï taa ní bijiinb nin itɛjenb nin ijùɔn nin iwɔ̀b, bɛ ń baa kí lá ji.›
22 Nɛ utonsɔnl nnɔ liɛbe' ní ki lá tɔke' u'cɛnbaa ki ye: ‹Cɛnbaa, n tien' a ye ma nnɔ, ama mifɛnm biɛ ki sïen'.›
23 Nɛ u'cɛnbaa tɔke' wɔ ki ye: ‹Nnɔ la, jo isɛn ni nin ikpàan ni, kí tï cékn binib bɛ ń baa ŋɔ n'den ń gbe.
24 N tɔkeh nɛ nɛ, binib bà n là kpiɛ' ki yin' bɛ nnɔ uba mɔnɔn ŋa ń lèn n'jier.› »

Dàan mɛn tibont kɛ kí paan Yesu bo
(Matie 10:37-38)

25 *Yesu joh ma nnɔ nɛ binib pɛ u'bo ki yɛbe. U jiɛbe' ki liike' bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye:
26 «Unil baa' wɔ ń paan n'bo, ka yíe nni ki cɛn' u'naa nin u'baa nin u'po nin u'bumu nin u'ninjiɛb nin u'ninsiɛb nin u'miɛl mɔnɔn la, wa kpɛ wɔ ń li yé n'panpaankɛ.
27 Unil wà kɛ ŋa yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki paakeh n'bo la, wa ń fre kí li yé n'panpaankɛ.
28 Ni'ni ŋmɛ nɛ yíe wɔ ń mɛ kuduku la, wa ń kpiɛ kí kɛ̀le kí bù kí liike u'like li baa bii ya ń baa?
29 Wà tien' nnɔ ŋɔ ki pu' kuduku nnɔ ka fre' ki mɛn' ki faa' kù la, binib bà kɛ li lɛ kuduku nnɔ li lɛ̀ wɔ nɛ,
30 kí len kí ye: ‹Liike mɛn udaan wuɔ cin' ki mɛh kuduku nɛ ka fre' ki faa' kù.›
31 U lɛ bɛr ba nɛ ŋmɔbe sojambɛ itur piik ki yíe wɔ ń jo kí tï jɛ̀ke' ubɛrtɔ wà ŋmɔbe sojambɛ itur pile, ŋɔ ka ń kpiɛ kí kɛ̀le kí maale kí liike, u li fre kí taa u'sojambɛ itur piik nnɔ kí tuobe ubɛrtɔ wà ŋmɔbe sojambɛ itur pile nnɔ bii wa ń fre?
32 U laa' wa ń fre la, wɔn nnɔ laan te fɔkm ma nnɔ, u li sɔn ucɛndɛnduol nɛ wɔ ń cende wɔ usɛn ni kí tɔke wɔ kí ye wɔ ń cère bɛ ń gben tigbɛr nnɔ.
33 Nnɔ nɛ ni'ni wà kɛ ŋa dàan' u ŋmɔbe nà kɛ la, wa ń fre kí li yé n'panpaankɛ.»

Miyaam ya kpɛnjɛnm
(Matie 5:13; Mark 9:50)

34 «Miyaam yé nibonn nà mɔn nɛ. Ama mï saa' ka ji ŋmɛ la, niba ŋa te kí ji ń fre kí ŋmaake mɛ̀.
35 Mï li juore fɛnm nɛ, ma ji li ŋmɔbe tuonl. Bi li taa mɛ̀ kí wule nɛ. Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

15

Upe wà bole' ya kpɛnjɛnm
(Matie 18:12-14)

1 Bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛntɔb kɛ nɛkndeh *Yesu saan bɛ ń cenge u'gbɛr.
2 Nɛ *Farisiɛnmbɛ nin Yiko ya wɔnwɔknb bunbeh u'bo ki teh: «Ujɛ wuɔ teknh bibiɛrdɛnb nɛ ki taakeh ki jinh nin bɛ.»
3 Nɛn saan nɛ *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye:
4 «Ni'ni ŋmɛ ŋmɔbe ipe kobk ŋɔ uba bole' la, wa ń cère ipe piwɛ nin iwɛ yà sïen' nnɔ kumuɔku ni, kí jo kí tï nuun wà bole' nnɔ haali kí tï lɛ wɔ?
5 U tï laa' wɔ la, u'yɛnm li sɔnge nɛ wɔ ń yuure wɔ kí buke.
6 U tï baa' iden la, u li yin u'jɔtieb nin u'kɔnkuɔnlieb, kí tɔke bɛ kí ye: ‹Cère mɛn tí li poknh, kimɛ n laa' n'pe wà là bole' nnɔ.›

7 Nnɔ nɛ n tɔkeh nɛ, ubiɛrdaan uba mɔnɔn lèbre' u'tetem la, Uwien ya yɛnm li sɔnge
u'bo kí cɛn binib piwɛ nin biwɛ bà cuube ka ŋmɔbe bɛ ń lèbre bi'tetem nnɔ bo.»

Bulikbu bùa bole' ya kpɛnjɛnm

8 «U lɛ pii ba ŋmɔbe milikbim piik ŋɔ miba bole' la, wa ń sɛ lifrl, kí ŋère kuduku, kí tùɔre
kí nuun kí tĭ lɛ mè?
9 U tĭ laa' mè la, u li yin u'jɔtieb nin u'kɔnkuɔnlieb kí tɔke bɛ kí ye: ‹Cère mɛn tí li poknh,
kimɛ n laa' n'likbu bùa là bole' nnɔ.›
10 Nnɔ nɛ n tɔkeh nɛ, ubiɛrdaan uba mɔnɔn lèbre' u'tetem la, Uwien ya tondb li pokn
u'bo.»

Kibuk kà gaare' ya kpɛnjɛnm

11 *Yesu tí ye: «Ujɛ uba nɛ là te ki ŋmɔbe bijiɛb bile.
12 Nɛ uwaal tɔke' u'baa ki ye: ‹N'Baa, gbiire a'faal kí taa n lá li ji nà bó kí de nni.› Nɛ
u'baa gbiire' u'faal ki de' bi'kɛ bi ya bó.
13 Na wuɔke', nɛ uwaal nnɔ taan' u'faal kɛ, ki bure' fɔnfɔkm udu uba bó, ki tĭ te ni'bó ki
teh fɛnfɛnm, ki ñɛnde' u'faal kɛ.
14 U tĭ ñɛnde' ni'kɛ ki gben', nɛ mikònciɛnm miba lu' udu nnɔ ni. U ya yo nɛ tijiint kɔn'
wɔ.
15 Nɛn saan nɛ u jon' udu nnɔ ya jɛ uba saan wɔ ń taa wɔ lituonl, nɛ ujɛ nnɔ jon' wɔ
u'kpàabó u tĭ gu fangambɛ.
16 U yíe wɔ ń ji fangambɛ nnɔ ya jier mɔnɔn, ama uba ŋa dienh wɔ tù.
17 Nɛ u maale' u'yɛnm ni ki ye: ‹N'baa ya tonsɔnb kɛ jinh ki gbiɛh nɛ, nɛ mikònm benh
mè ń ku min niɛ saan.
18 N li fii kí liɛbe n'baa bó, kí tĭ tɔke wɔ kí ye: «N'Baa, n bii' Uwien, ki bii' a'mɔ.
19 Ma ji kpɛ á yin nni a'bijɛ. Li teh nni tɛn n yé a'tonsɔnb ya uba nɛ.» ›
20 Nɛ ki fii' ki liɛbeh u'baa bó.
«U tĭ tuo iden, ki laan biɛ ki te fɔkm, nɛ u'baa laa' wɔ, nĭ cuo' wɔ micɛcɛkm, nɛ u sɛn' ki
tuobe' wɔ usɛn bó, ki lɔkn' wɔ.
21 Nɛ u'bijɛ tɔke' wɔ ki ye: ‹N'baa, n bii' Uwien, ki bii' a'mɔ. Ma ji kpɛ á yin nni a'bijɛ.›
22 Ama u'baa tɔke' u'tonsɔnb ki ye: ‹Taa mɛn liliɛrmɔnmɔnl ní tonm kí lá goln wɔ, kí
piln wɔ miflĭm, kí cɛkn wɔ itacaan,
23 kí taa ní unafanfaan wà gbenge, kí lá kòre, tí jele kunacenku.
24 Kimɛ n là maaleh ki teh n'bijɛ wuɔ nɔ kpo' nɛ, jaan u fuobe. U là bole' nɛ, nɛ n piire'
wɔ.› Nɛ bi cin' ki jeleh kunacenku.
25 «U ya yo ki laa' u'bijɛ uciɛn te ukpàabó nɛ. U ñɛn' ukpàabó ní ki lá tuo iden, nɛ ki cii'
inacenjelgangaan nin kujaanku bó.
26 Nɛ u yin' bitonsɔnb ya uba, ki niire' wɔ nà tien'.
27 Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: ‹A'waakɛ nɛ liɛbe' ní. U liɛbe' ní nin laanfiɛ ma nnɔ, nɛ a'baa cère'
bi kòre' unafanfaan wà gbenge.›
28 U cii' nnɔ ma nnɔ nɛ u'benku ni ben', u jɛ' ka kɔn', nɛ u'baa ñɛn' ki gbáan' wɔ.
29 Nɛ u tɔke' u'baa ki ye: ‹Liike, n sɔnh ŋɛ itùon ibin ibin nɛ, ka yĭe' a'ñɔbu bó fiebu, ama
ŋa de' nni wɔbuk mɔnɔn, min nin n'jɔtieb ń jele kunacenku.
30 Ama a'bijɛ wuɔ, wɔn là paan' ijɛnkpend bo nɛ, ki tĭ ñɛnde' a'faal ki lá liɛbe' ní, nɛ a
kòre' wɔ unafanfaan wà gbenge-a!›
31 Nɛ u'baa jiin' wɔ ki ye: ‹N'bukɛ, sin te n'saan uyo kɛ nɛ. Sin nɛ si n ŋmɔbe tibont tà kɛ.
32 A'waakɛ wɔn, n là maaleh ki teh u kpo' nɛ, jaan u fuobe. U là bole' nɛ, nɛ n piire' wɔ.
Nɛn bo nɛ nĭ kpɛ tí jele kunacenku kí pokn.› »

16

Utonsɔnl wà ŋmɔbe miyɛnfuom

1 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Ufàadaan uba nɛ là te ki ŋmɔbe utonsɔnl uba u
likeh u'bont kɛ. Bi linde' u'puoli bó ki lá tɔke' u'cɛnbaa ki ye u ñèndeh u'faal nɛ.
2 Nɛ u'cɛnbaa yin' wɔ ki lá niire' wɔ ki ye: ‹N ciih bi lienh a'bo bɛ ya gbɛr sɔ? Wuɔn nni
a tentien' n'bont ma bo, kimɛ ŋa ji li yé n'tonsɔnl.›
3 Nɛ utonsɔnl nnɔ maale' u'yɛnm ni ki ye: ‹N'cɛnbaa li ñɛn nni lituonl ni ma, n li tien
mila? Ma ŋmɔbe tuɔm ń ko kpàar-a! Ki ye n li miɛh mɔ la, nǐ ŋmɔbe nni ifɛ nɛ.
4 Tɔ, n bɛn n li tien ma ŋɔ n'cɛnbaa ñɛn' nni lituonl ni la, biba ń teke nni bi'den.›
5 Nɛ ki yih bà ŋmɔbe u'cɛnbaa ya fènl nnɔ uba uba, nɛ ki niire' ukpiɛk ki ye: ‹A ŋmɔbe
n'cɛnbaa ya fènl iŋɛ?›
6 Nɛ u ye: ‹Mikpɔm tikucinwawaart* kobk.› Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: ‹Taa a'fènl ya gbɔnku
ní kí kèle tonm, kí kɛle tikucinwawaart piŋun.›
7 Nɛ ki niire' utɔ ki ye: ‹Sin, a'mɔ ŋmɔbe u'fènl iŋɛ?› Nɛ u ye: ‹Iji tibɔtɔcɛnciɛnt† kobk.›
Nɛ u tɔke' u'mɔ ki ye: ‹Taa a'fènl ya gbɔnku kí kɛle tibɔtɔcɛnciɛnt piniin.›
8 Utonsɔnl wà ŋa ŋmɔbe gbɛmɔ̀nt nnɔ ya cɛnbaa cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki pèke' wɔ ki ye u
ŋmɔbe miyɛnfuom nɛ ki tien' nnɔ. Kimɛ uŋɛndun wuu ya nib ŋmɔbe miyɛnfuom bi'tɔb
bo ki cɛn' bà yé Uwien yaab.
9 «N tɔkeh nɛ nɛ, ní li taah uŋɛndun wuu ni ya faal là lɛreh binib, ki coh binib kujɔtieku,
ŋɔ lǐ lá gben' la, Uwien ń teke nɛ u'den yà tuu ki te ni.
10 Wà yé unimɔ̀n nibonwawaann ni la, u li yé unimɔ̀n nɛ niboncɛnciɛnn mɔ ni. Wà ŋa
yé nimɔ̀n bonwawaann ni la, wa ń li yé nimɔ̀n boncɛnciɛnn mɔ ni.
11 Na yé nimɔ̀nb uŋɛndun wuu ya faal ni la, ŋmɛ ji li de nɛ lifaamɔ̀nl-i?
12 Na likeh utɔ ya bont mɔnmɔnm la, ŋmɛ ji li de nɛ ni'yaar-i?
13 «Utonsɔnl uba ŋa ń fre kí li pɛ cɛnbaambɛ bile bo. U li nɛn uba nɛ, kí li yíe utɔ. U li se
uba ya ciɛk bó nɛ, kí li likeh utɔ fɛnm. Na ń fre kí li pɛ Uwien bo ki liɛbe' ki pɛ ilike mɔ bo.»

Yesu len' tigbɛtɔr tù yɛbe
(Matie 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 *Farisiɛnmbɛ cii' *Yesu len' tigbɛr tà kɛ nnɔ nɛ ki lɛh wɔ, kimɛ bi yíe ilike ki gbien'.
15 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi, ni yé binib bà yih ni'ba binimɔ̀nb nɛ binib ya nun bó, ama
Uwien bɛn ni'fèl ni te ma bo, kimɛ binib likeh nà tɛn nǐ yé nibonmɔ̀nn la, nǐ yé fɛnm nɛ
Uwien ya nun bó.
16 «Uwien de' Moyis *yiko wà nnɔ, binib là pɛ wɔn nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr
bo nɛ ki tǐ baa' San ya yo. Kí ñɛ u ya yo nɛ bi tɔke' binib Uwien ya bɛl ya gbɛmɔnmɔnt, nɛ
unil kɛ mɔ̀h ki nuunh wɔ ń kɔ li'ni nin ufaa.
17 Nin nɛn kɛ ŋɔ nǐ faa nin Yiko ya gbɛyɔyɔl liba mɔnɔn ń juore fɛnm ki cɛn' kutaaku nin
kitink ya gbenm.
18 «Ujɛ wà kɛ wiɛ' u'po ki tí kuɔn' upiitɔ la, u tien' linaŋmaal nɛ. Upii ya cɛ wiɛ' wɔ, ujɛtɔ
kuɔn' wɔ la, ujɛ nnɔ mɔ tien' linaŋmaal nɛ.»

Ufàadaan uba nin Lasaar ya gbɛr

19 «Ufàadaan uba nɛ là te, ki guoh tiwɛnmɔnmɔnt tà ŋmɔbe kudaaku, ki teh tinacent
idaan kɛ, ki jinh nà ŋmɛ, ki poknh.
20 Ucɛcɛkdaan uba mɔ là dɔ ufàadaan nnɔ ya nañɔjɛbu saan inɛl yèyèke' wɔ ni'kɛ saan,
bi yih wɔ Lasaar.
21 U yíe wɔ ń ji ijieyɔyɔl yà ñɛh ufàadaan nnɔ ya tebl bo ki luh nnɔ mɔnɔn ka ń lɛ.
Isɛngbɛle nɛ bàareh ki lá liɛreh u'nɛl nnɔ.
22 Nǐ tete nɛ ucɛcɛkdaan nnɔ lá kpo'. Nɛ Uwien ya tondb baa' ki lá yuure' wɔ ki don'
paaki bó *Abraham saan. Ufàadaan nnɔ mɔ lá kpo', nɛ bi sube' wɔ.

---

* **16:6** Bi yih *tikucinwawaart* nnɔ nɛ bat. Kuba li fre kí teke tɛn litr pita nin uluob. † **16:7** Bi yih *tibɔtɔcɛnciɛnt* nnɔ nɛ Kɔr. Kuba li fre kí teke tɛn litr kobiita nin piluob.

23 U te kutɛnkpiiku ni ki jèndeh, nɛ ki lá yaare' ki laa' *Abraham fɔnfɔkm, ki laa' Lasaar mɔ te u'saan.
24 Nɛ u wuure' ki ye: ‹N'baa *Abraham, muɔ nni micɛcɛkm, kí sɔn Lasaar wɔ ń tĭ taa u'nɔbijom, kí tuun miñunm ni kí lá sèkn n'lɛnl, kimɛ n jèndeh umu wuu ni ki gbiekeh nɛ.›
25 Nɛ *Abraham tɔke' wɔ ki ye: ‹N'bukɛ, tiɛre kí ye a là fuobe ma nnɔ, a là te liwiel ni nɛ, nɛ Lasaar te ijɛnd ni. Fɛnfɛnnɔ Lasaar ji te uyɛnsɔnge ni nɛ niɛ saan, nɛ sin te ijɛnd ni.
26 Nitɔnn mɔ si: kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nɛ te tinbi nin ninbi ya siik ni, ŋɔ unil yíe wɔ ń ñɛ ti'saan kí jo ni'bó la, u la fre, uba mɔ ŋa ń fre kí ñɛ ni'saan kí baa ti'bùol.›
27 Nɛ ufàadaan nnɔ tɔke' *Abraham ki ye: ‹Wee, n'baa, nĭ te nnɔ la, n gbáanh ŋɛ nɛ, sɔn Lasaar wɔ ń jo n'baa den
28 kimɛ n'ninjiɛb binŋun sĭen' ni'bó. Wɔ ń tĭ gbiere bɛ, ŋɔ bi la baa niɛ saan, ki mɔ ń lá li jèndeh.›
29 Nɛ *Abraham tɔke' wɔ ki ye: ‹Bi ŋmɔbe Uwien de' Moyis *yiko wà nnɔ nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr. Bɛ ń li pɛ *yiko nnɔ bo, kí li cengeh tigbɛr nnɔ teh bà.›
30 Nɛ u ye: ‹N'baa *Abraham, na te nnɔ, ba ń cii, ama unil ñɛn' kutɛnkpiiku ni ki jon' bi'saan la, bi li lèbre bi'tetem.›
31 Nɛ *Abraham tɔke' wɔ ki ye: ‹Ba paan' Uwien de' Moyis *yiko wà nnɔ bo, ka cenge' *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr la, unil mɛkre' bitɛnkpiib ni mɔnɔn la, ba ń tuo kí lèbre bi'tetem.› »

17

La cère uba ń tùre Uwien ya sɛn
(Matie 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Nà li cère binib ń tùre Uwien ya sɛn ŋa lĭ li lúo, ama wà li cère utɔ ń tùre nnɔ, nĭ bre u'bo.
2 Bi bi taa' linèciɛnl ki jɔn' u'tule ni, ki ture' wɔ ki wiɛ' miñunciɛnm ni la, nĭ bi li tu u'bo, nin wɔ ń cère ibaan yiɛ ya uba ń tùre Uwien ya sɛn.
3 Nɛn bo, li bɛn mɛn.
A'tɔ bii' ŋɛ la, wuɔn wɔ u'biil. U tuo' ki ye u bii' la, á fère wɔ.
4 U bii' ŋɛ uwien uba bolm milole, ki baa' a'saan bolm milole ki tɔke' ki ye u bii' ŋɛ la, á fère wɔ.»

Mitekjim ya gbɛr
(Matie 17:19-20)

5 Nɛ u'tondb tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, cère ti'tekjim ń yɛbre kí pukn.»
6 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni bi ŋmɔbe mitekjim mĭ waa tɛn kusiiku kùa bi yih kù mutaar nnɔ ya bim mɔnɔn la, ni bi li tɔke busubu buu kí ye bù ń ŋɛbe bu'ba kí tĭ caan miñunciɛnm ni, nɛ bù ń tuo ni'ñɔbu bó.»

Utonsɔnl bi li sɔnh ma bo u'cɛnbaa ya bùol

7 «Ni'ni ŋmɛ ŋmɔbe utonsɔnl u koh wɔ bukpàabu bii u kpaah wɔ tiwɛnt, ki ñɛn' ni'bó ní la, u li tɔke wɔ kí ye: ‹Dɛn tonm kí lá ji?›
8 Na te nnɔ. U li tɔke wɔ kí ye: ‹Lèbre a'kpɛlcɛr, kí tien tijier, kí taa kí lá sien nni ń ji kí ñu kí tĭ gben kí yaan a'mɔ ń ji kí ñu.›
9 Utonsɔnl tien' u'cɛnbaa ye wɔ ń tien nà la, u li de wɔ faala-aa?
10 Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Ni tien' Uwien ye ní tien nà kɛ la, ní tɔke kí ye: ‹Ti yé bitonsɔnb bà ŋa nuunh bɛ ń pèke tɛ nɛ, ti tien' ti bi li tien nà nɛ.› »

Yesu cère' ijend piik lùore'

11 *Yesu joh Yerusalɛm ma nnɔ, nɛ ki ñɛn' Samari nin Galile ya tinbiɛn.
12 U tĭ kɔh udu uba ni uyo wà nnɔ, nɛ ijend piik tobreh wɔ usɛn bó, ki te fɔnfɔkm,
13 ki lienh ufaa bo ki teh: «Cɛnbaa Yesu, muɔ tɛ micɛcɛkm.»

14 *Yesu laa' yè nɛ ki tɔke' yè ki ye: «Li joh mɛn bitɔtuɔrkaab saan bɛ ń tĩ fiin nɛ.»
I joh ma nnɔ nɛ ki lùore'.
15 Bi'ni uba laa' u lùore' ma nnɔ, nɛ ki liɛbe' ní ki lá pèkeh Uwien ufaa bo,
16 nɛ ki gbaan' *Yesu ya nintuɔli, ki faare' wɔ. Ujɛ bugbɛn yé Samari ya nil nɛ.
17 Nɛn saan nɛ *Yesu ye: «Ijend piik nnɔ kɛ ŋa lùore' bi? Biwɛ nnɔ nín te lɛ saan-i?
18 Ucaan wuɔ baba ŋa ñí la, bi'ni uba mɔnɔn ŋa maale' wɔ ń liɛbe ní kí kpiɛke Uwien-a!»
19 Nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Fii, kí li joh, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ.»

Uwien ya bɛl li baa ní (Matie 24:23-28, 37-41)

20 *Farisiɛnmbɛ niire' *Yesu ki ye: «Uwien ya bɛl li baa ní u lɛ yo ba?» Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Uwien ya bɛl ya baam ŋa yé bonn nà binib lɛnh nè.
21 Ba ń ye: ‹Liike mɛn lĩ te niɛ saan bii lĩ te niɛ bó.› Kimɛ Uwien ya bɛl te ni'ni nɛ.»
22 Nɛ ki tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Uyo uba we ní, ni'nun li mɔ́n ní tien Unil ya Bijɛ saan liwentunl liba mɔnɔn, ka ń lɛ wɔ.
23 Bi li tɔke nɛ kí ye: ‹Liike mɛn, u te niɛ bó,› bii ‹U te niɛ saan.› La jo mɛn, ki la jekbeh.
24 Kimɛ utɛmɛknde ñɛh kutaaku ya kɛle uba, ki muɔreh ki tĩ bàareh ukɛltɔ ma bo nnɔ, Unil ya Bijɛ yaam mɔ li te nnɔ nɛ lidaali là u li baa ní nnɔ.
25 Ama nĩ kpɛ wɔ ń ji ijɛnd kí gbien nɛ. Fɛnfɛnnɔ ya nib li wiɛ u'gbɛr nɛ kí yaan tibont nnɔ kɛ ń tien.
26 Nĩ là te ma bo Nowe ya yo nnɔ, Unil ya Bijɛ ya babaayo mɔ lá li te nnɔ nɛ.
27 Binib là jinh nɛ ki ñuh, bijɛb kuɔndeh bipiib, bipiib mɔ kunh ticɛr, ki tĩ baa' lidaali là Nowe kɔn' buñɛrciɛnbu, nɛ miwuɔm kɔn' ki jin' bi'kɛ.
28 Bii nĩ li te tɛn nĩ là te ma bo Lɔt ya yo nɛ. Binib là jinh nɛ ki ñuh, ki teh ukpenkpende, ki koh tikpàar, ki mɛh tidur.
29 Ama lidaali là Lɔt ñɛn' Sodɔm ya du ni nnɔ, nɛ umu nin mitɛnñɔkjiɛm ñɛn' paaki bó ní utaa yaam ki lá ku' bi'kɛ.
30 Lidaali là Unil ya Bijɛ lá li puɔ ni'bó ní nnɔ, nĩ li te nnɔ nɛ.
31 «U ya yo wà te kudulɛkaaku ya paaki, u'wɛnt te kuduku ni la, u la jiire kí kɔ kí taa tù. Wà mɔ te ikpàan bó la, u la liɛbe kí kun.
32 Tiɛre mɛn Lɔt ya po bó.
33 Wà nuunh wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Wà li tuo kí kpo min bo nnɔ, wɔn nɛ li lɛ limiɛl.
34 N tɔkeh nɛ nɛ, ni'daali ya ñɔnku, binib bile li dɔ gado uba bo, bɛ ń taa uba kí dàan utɔ.
35 Bipiib bile li tɛ ki nàanh unɛgɔn uba bo, bɛ ń taa uba kí dàan utɔ.
36 [Bijɛb bile li te bukpàabu ni, bɛ ń taa uba kí dàan utɔ.]*»
37 Nɛ u'panpaankaab niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, nĩ li tien lɛ saan-i?» Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Liwɛnkpil te nà saan la, inɛnyobl taakeh nɛn nɛ.»

18

Ukpopii uba nin tibuur ya nil uba ya gbɛr

1 Nɛ *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm, wɔ ń wuɔn bɛ kí ye nĩ mɔn bɛ ń li kàareh uyo kɛ nɛ, ki la cère bi'gbɛnɛnt ń ŋɛnde.
2 U tɔke' ki ye: «Tibuur ya nil uba nɛ là te udu uba ni, ka fɛnge Wien, ka boh nib.
3 Ukpopii uba mɔ là te udu nnɔ ni, ki bàareh u'saan, ki tɔkeh wɔ ki teh: ‹Liike min nin n'nɛnnɛnd ya gbɛr tuu kí kun nni imàn.›
4 U tuu ki yĩenh nĩ tĩ wuɔke', nɛ u maale' u'yɛnm ni ki ye: ‹Nin ma fɛnge Wien, ka boh nib ma kɛ nnɔ,

* **17:36** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 36 ŋa te tu'ni.

5 n li kun wɔ imɔ̀n nɛ, kimɛ u gbien' nni uyɛnŋaabe nɛ. Ma kun' wɔ mɔ̀n la, u li tuu ki
bàareh nɛ n'yɛnm ń tĭ ñɛ n'ba ni.› »
6 *Yesu tí tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Ni cii' tibuur ya nil wà ŋa buh buur tu'donbó nnɔ
len' ma bo-a!
7 Uwien nɛ ŋa ji li kun u'nigɛndkaab bà muɔh ki yih wɔ ñɔnku nin wien ni nnɔ imɔ̀n-ii?
U li taande-ee?
8 N tɔkeh nɛ nɛ, u li kun bɛ imɔ̀n na ń taande. Ama Unil ya Bijɛ lá li baa ní uyo wà nnɔ,
u li biɛ kí lɛ binib ŋmɔbe mitekjim kitink kiɛ bo-oo?»

Farisiɛn uba nin ulɛnpotekl uba ya gbɛr

9 *Yesu tí pɔn' mikpɛnjɛnm wɔ ń wuɔn binib bà maaleh ki teh bi cuube ki yindeh binitɔb
nnɔ.
10 U ye: «Bijɛb bile nɛ don' Uwien ya duku bó, bɛ ń tĭ kàare. Uba yé Farisiɛn, nɛ utɔ yé
ulɛnpotekl.
11 Farisiɛn nnɔ se nɛ ki kàareh u'yɛnm ni ki teh: ‹Uwien, n faareh ŋɛ nin ma te tɛn
binitɔb te ma nnɔ bo. Ma suh, ka teh nà bre, ka teh naŋmaal, ka te tɛn ulɛnpotekl wuɔ nɔ.
12 N lùoh buñɔbu bolm mile nɛ iwien ilole ni. N lɛnh nà kɛ nnɔ, n gbiinh nɛ̀ bolm piik
nɛ, ki taah miba ki dienh ŋɛ.›
13 Ama ulɛnpotekl nnɔ, wɔn se fɔnfɔkm nɛ, ka kaabe wɔ ń yaare kí liike paaki bó mɔnɔn,
ki gbiknh liyul ki teh: ‹O, Uwien muɔ min ubiɛrdaan micɛcɛkm.›
14 N tɔkeh nɛ nɛ, Uwien bù' ulɛnpotekl nnɔ nɛ ugbɛmɔ̀ndaan, u kun', nà yé Farisiɛn nnɔ,
kimɛ wà kɛ kpiɛkreh u'ba la, Uwien li yuɔn wɔ nɛ. Wà kɛ jiindeh u'ba tingi la, Uwien li
kpiɛke wɔ nɛ.»

Yesu nin mucɛnfɛndmu
(Matie 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Binib tukeh mucɛnfɛndmu ki bàareh *Yesu saan ŋɔ wɔ ń taa u'nuɔ kí mɛ mù.
U'panpaankaab laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki kɔnh nin bɛ.
16 Ama *Yesu cère' bi taa' mù ki baa' u'saan, nɛ u ye: «Cère mɛn mubuwawaamu mù ń
li bàareh n'saan. La piendeh mù mɛn, kimɛ binib bà te tɛn mubumu nɛ si Uwien ya bɛl.
17 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, wà kɛ ŋa teke' Uwien ya bɛl ya gbɛr kibuk yaam la, wa ń kɔ li'ni.»

Ufàadaan uba ya gbɛr
(Matie 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 *Sufmbɛ ya ciɛn uba niire' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa wà mɔn, n li tien mila kí lɛ limiɛl là
ŋa ŋmɔbe gbenm-i?»
19 Nɛ *Yesu ye: «Bɛ tien' a yih nni wà mɔn-i? Uwien baba ŋa ñí la, uba ŋa mɔn.
20 A bɛn iwɔb yà ye: ‹La teh naŋmaal, ki la ku nil, ki la suh, ki la nɛndeh nib bo, kí li boh
a'naa nin a'baa nnɔ.› »
21 Nɛ uciɛn nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «N boh ni'kɛ haali n'buwaam ni nɛ.»
22 *Yesu cii' nnɔ ma nnɔ nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Nibonn niba biɛ ki pɔre' ŋɛ. Kuɔre a ŋmɔbe
tibont tà kɛ, kí taa ilike nnɔ kí de bijiinb, kí li ŋmɔbe lifaal paaki bó, ŋɔ kí baa kí lá paan
n'bo.»
23 Ama u cii' nnɔ ma nnɔ nɛ u'yɛnm saa' ki gbien', kimɛ u'faal yɛbe.
24 *Yesu laa' u'yɛnm saa' ma nnɔ nɛ u ye: «Nì faa ki gbien' nin binib bà ŋmɔbe lifaal ń
kɔ Uwien ya bɛl ni.
25 Nĭ faa nin ufàadaan ń kɔ Uwien ya bɛl ni ki cɛn' nin ñɔkma ń càare mikpɛlpienbonm
ni.»
26 Nɛ binib bà cengeh u'bó nnɔ ye: «O, nĭ te nnɔ la, ŋmɛ li fre kí ŋmɛre?»
27 Nɛ *Yesu ye: «Binib nɛ ŋa ń fre, Uwien wɔn ŋa gbɛle' niba.»
28 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Tinbi wɔn la, ti dàan' ti'faal nɛ ki paan' a'bo-a!»
29 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà kɛ dàan' u'den bii u'po bii
u'ninjiɛb bii u'naa bii u'baa bii u'bumu, Uwien ya bɛl bo la,

30 u li lɛ haali kí tĭ gèbre tibont tà kɛ u dàan' tù nnɔ fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ. Nɛ uyo wà we ní
nnɔ, u li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm mɔ.»

Yesu len' u'kuum nin u'mɛkrm bó nta bo
(Matie 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ cuonh ki joh, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Li
cengeh mɛn, ti doh Yerusalɛm bó sɔ, *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' nà kɛ Unil ya Bijɛ
bo nnɔ li tien nɛ.
32 Kimɛ bi li taa wɔ kí ŋukn bà ŋa yé Sufmbɛ, bɛ ń lè wɔ, kí jènde wɔ, kí cɛre u'bo tiñinsɛnt,
33 kí ñĭ wɔ inalɛbe, kí yaan kí ku wɔ, nɛ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.»
34 U'panpaankaab nnɔ ŋa cii' ni'tingi, kimɛ iñɔbon nnɔ ya tingi buɔ nɛ, nɛ ba bɛnde' ĭ ye
yè ń ye bà.

Yesu likre' ujuɔn uba
(Matie 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 *Yesu tĭ nɛkn' Seriko ya du ni. Ujuɔn uba là te udu nnɔ ni, ki kaah sɛngbaal ki miɛh
binib tibont.
36 U cii' linigol gèbreh ma nnɔ nɛ u niire' ki ye: «Bɛ teh nɔ?»
37 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Nasarɛt ya *Yesu nɛ gèbreh.»
38 Nɛ u yin' ufaa bo ki ye: «Yesu, *Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛcɛkm.»
39 Binib bà le *Yesu usɛn nnɔ tɛngeh u'bo ki teh wɔ ń ŋmile, ama u tùɔreh ki wuureh nɛ
ki teh: «*Dafid ya yaabile, muɔ nni micɛcɛkm.»
40 Nɛ *Yesu sere' ki ye bɛ ń taa wɔ ní. U nɛkn' *ma nnɔ nɛ Yesu niire' wɔ ki ye:
41 «A yíe ń tien bà kí de ŋɛ?» Nɛ u ye: «Yonbdaan, n yíe ń likre nɛ.»
42 Nɛ *Yesu ye: «Likre, a'tekjim nɛ ŋmiɛn' ŋɛ.»
43 U likre' i ya tàan bo, nɛ ki paan' u'bo, ki pèkeh Uwien. Binib nnɔ kɛ laa' nnɔ ma nnɔ
nɛ ki mɔ pèkeh Uwien.

19

Ulɛnpotekl uba teke' Yesu u'den

1 *Yesu kɔn' Seriko ya du ni, ki joh wɔ ń càare.
2 Ujɛ uba là te len, bi yih wɔ Sase, u yé bilɛnpotekb ya ciɛn nɛ, ki yé ufàadaan mɔ,
3 ki nuunh wɔ ń lɛ *Yesu kí bɛnde wɔ. Ama linigol te ma nnɔ, wa fre' ki laa' wɔ, kimɛ u
yé kinijenjenk nɛ.
4 Nɛ u sɛn' ki liere' usɛn ki tĭ don' busubu buba, *Yesu li gèbre nà saan, ŋɔ u lá gèbreh
la, wɔ ń lɛ wɔ.
5 *Yesu tĭ baa' ni'saan, ki yaare' ki liike', nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Sase, jiire ní tonm, kimɛ
dinnɔ wuɔ nɔ nĭ kpɛ ń gɔ a'den nɛ.»
6 U jiire' ní tonm, nɛ ki teke' *Yesu nin uyɛnsɔnge.
7 Linigol nnɔ laa' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'kɛ bunbeh ki teh: «U jon' ki tĭ càan' ubiɛrdaan nɛ.»
8 Nɛ Sase fii', ki sere', ki tɔke' Yonbdaan ki ye: «Yonbdaan a bɛn-ii! N li gbiire n'faal mile
kí taa miba kí de bijiinb. N là jin' unil ya bonn la, n li jiin nè bolm minan nɛ kí de udaan.»
9 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Dinnɔ Uŋmiɛnl baa' iden yii, kimɛ a'mɔ yé *Abraham ya yaabil
nɛ.
10 Unil ya Bijɛ baa' wɔ ń lá nuun bà bole' nɛ, kí ŋmiɛn bɛ.»

Bitonsɔnb bita ya kpɛnjɛnm
(Matie 25:14-30)

11 Binib bà cengeh *Yesu ya gbɛr nnɔ maaleh ki teh u nɛke Yerusalɛm ma nnɔ, bi li pɔk
kí lɛ Uwien ya bɛl i ya tàan bo nɛ, nɛ u tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm,
12 ki ye: «Unikpɛkpiɛk uba là yíe wɔ ń jo udu uba bó nĭ fɔke, bɛ ń tĭ jin wɔ libɛl wɔ ń liɛbe
ní.

13 Nɛn saan nɛ u yin' u'tonsɔnb piik, ki de' unil kɛ milikbim, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: ‹Taa
mɛn kí li teh ukpenkpende, kí tĭ baa uyo wà n li liɛbe ní.›
14 U'du ni ya nib là nɛn wɔ, nɛ ki sɔn' binib ki ye bɛ ń upaan u'bo kí tĭ tɔke ubɛrciɛn kí
ye: ‹Ta yíe ujɛ wuɔ ń li ye ti'bɛr.›
15 Ama u jin' libɛl nnɔ, ki liɛbe' ki kun' ní, nɛ ki yin' u'tonsɔnb bà u là de' bɛ ilike nnɔ ŋɔ
wɔ ń liike wà kɛ tien' ukpenkpende, ki laa' kpɛle wà.
16 Ukpiɛk baa', ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, a là de' nni milikbim mà nnɔ, n taa' mɛ̀ ki
tien' ukpenkpende, ki laa' piik ki pukn'.›
17 Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: ‹Nĭ mɔn. A yé utonsɔnmɔnmɔn nɛ. A tien' unimɔ̀n nibonwawaann
ni ma nɔ, n li cère a li likeh idu piik.›
18 Nɛ nle mɔ baa', ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, a là de' nni milikbim mà nnɔ, n taa' mɛ̀
ki tien' ukpenkpende, ki laa' miŋun ki pukn'.›
19 Nɛ u tɔke' u'mɔ ki ye: ‹Li yé idu iŋun ya ciɛn.›
20 Nɛ utɔ mɔ baa', ki lá tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, liike, a'likbim nnɔ sɔ. N là pɔbn' mɛ̀
kukpɛlciɛku ni nɛ ki bɔle'.
21 Kimɛ n fɛnge ŋɛ nɛ. A'gbɛr faa nɛ, a yuunh ŋa ble' nà, nɛ ki ceh ŋa bule' nà.›
22 Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: ‹Utonsɔnbiɛrɔ sin, a len' ki lòle' a'ba nɛ. N li ñi nɛn bo nɛ kí bu ŋɛ
tibuur. A ye a bɛn n'bó, n'gbɛr faa nɛ, n yuunh ma ble' nà, nɛ ki ceh ma bule' nà.
23 Bɛ tien' ŋa nín taa' n'like ki tĭ ble' banki n lá baa' ní la, ń lɛ n'like nin kpɛle kí pukn-i?›
24 Nɛ ki tɔke' bà te ni'saan nnɔ ki ye: ‹Fie mɛn u'saan milikbim nnɔ, kí taa kí pukn wà
ŋmɔbe milikbim piik nnɔ.›
25 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛnbaa, u ŋmɔbe milikbim piik-a!›
26 Nɛ u ye: ‹N tɔkeh nɛ nɛ, wà kɛ ŋmɔbe la, bi li de wɔn nɛ kí pukn. Wà ŋa ŋmɔbe la, bi li
tonde kí fie u ŋmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ.
27 N'nɛnnɛndb bɛn wɔn, ba là yíe ń li yé bi'bɛr. Nɛn bo, taa mɛn bɛ ní, kí lá kòkòre bɛ
n'nun bó.› »

Binib kpiɛkreh Yesu u tĭ kɔn' Yerusalɛm ni
(Matie 21:1-11; Mark 11:1-11; San 12:12-19)

28 *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm nnɔ ki tĭ gben', nɛ ki liere' bɛ usɛn bi doh Yerusalɛm bó.
29 U tĭ nɛkn' Bɛtifaaje nin Betani ya du. I te lijuɔl liba saan nɛ, bi yih lɛ̀ Olifi ya siin ya
juɔl. Nɛn saan nɛ u sɔn' u'panpaankaab bile
30 ki ye: «Li joh mɛn udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tĭ kɔn' u'ni la, ni li lɛ uŋuunfanfaan uba
lùo. Uba ŋa laan jɛ̀ke' wɔ. Ní lore wɔ kí taa ní.
31 Unil niire' nɛ ki ye bɛ tien' ni loreh wɔ la, ní tɔke wɔ kí ye: ‹Yonbdaan nɛ ciɛke wɔ.› »
32 *Yesu sɔn' bà nnɔ, bure' ki tĭ laa' tibont nnɔ kɛ te tɛn u bi tɔke' bɛ ma bo.
33 Bi loreh uŋuunfanfaan nnɔ uyo wà nnɔ, nɛ u'dɛnb niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni loreh
wɔ?»
34 Nɛ bi jiin' bɛ ki ye: «Yonbdaan nɛ ciɛke wɔ.»
35 Nɛ ki tuke wɔ ki baa' *Yesu saan, nɛ ki taa' bi'liɛrgbengt ki paan' uŋuunfanfaan nnɔ bo,
ki cère' *Yesu jɛ̀ke'.
36 U joh ma nnɔ nɛ binib taah bi'liɛrgbengt ki pèreh usɛn ni.
37 U tĭ nɛkn' Yerusalɛm ki baa' Olifi ya siin ya juɔl ya tintindbùol, nɛ u'panpaankaab kɛ
ligol cin' ki poknh, ki lienh ufaa bo ki pɛ̀keh Uwien bi là laa' *Yesu tien' miyɔkm ya bont
tà kɛ nnɔ bo,
38 ki wuureh ki teh:
«Uwien ya mɔnm ń li te
ubɛr wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.
Uyɛnduɔn ń li te paaki bó,
pɛ̀ke mɛn Uwien paaki bó.»

39 *Farisiɛnmbɛ bà te linigol nnɔ ni ya biba tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, tɔke
a'panpaankaab biɛ bɛ ń ŋmile.»
40 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ nɛ, bi ŋmile' mənɔn la, itɛn li wuure kí pèke nni
nɛ.»

Yesu muɔh Yerusalɛm bo
41 *Yesu nɛkn' Yerusalɛm ya du, ki laa' wù ma nnɔ nɛ ki muɔh u'bo,
42 ki teh: «Yerusalɛm, a bi bɛn uyɛnduɔn ya sɛn dinnɔ la, nǐ bi li mɔn a'bo. Ama fɛnfɛnnɔ
ŋa ji li lɛ wù, kimɛ u buɔ nɛ.
43 Uyo uba we ní a'nɛnnɛndb lá li ñɛ ni'kɛ bó ní kí lá jebe ŋɛ,
44 kí ku a'nib kɛ, kí bere a'dur kɛ, ka ń cère tɛnl liba ń juore kí li pɛ tɔl bo, kimɛ ŋa bɛnde'
uyo wà Uwien baa' wɔ ń tore ŋɛ.»

Yesu ŋɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo
(Matie 21:12-17; Mark 11:15-19; San 2:13-22)
45 *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, nɛ ki cin' ki ŋuɔh bà kuɔreh tibont u'bo nnɔ ki
ñɛndeh.
46 Nɛ ki tɔkeh bɛ ki teh:
«Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹N'duku li yé ikaare ya duku nɛ,
ama ninbi taa' kù ki tien' binasub ya tantaanbùol nɛ.› »
47 Idaan kɛ *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo nɛ, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr. Nɛ
bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb nuunh bɛ ń ku wɔ,
48 ka laa' bi li ñɛ isɛn yà, kimɛ binib kɛ ya nun mɔ́n bɛ ń cenge u'gbɛr nɛ.

20

Bi niire' Yesu wà de' wɔ usɛn wɔ ń tien u teh nà nɔ
(Matie 21:23-27; Mark 11:27-33)
1 Lidaali liba nɛ *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr, ki
tɔkeh bɛ tigbɛmɔnmɔnt, nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb
baa',
2 ki lá niire' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ, a ŋmɔbe usɛn a tien' a teh nà nɔ-ɔɔ? Ŋmɛ nɛ de' ŋɛ u ya
sɛn-i?»
3 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «N'mɔ li niire nɛ iniire iba nɛ. Tɔke nni mɛn.
4 San là siih binib Uwien ya ñunm ma nnɔ, ŋmɛ là de' wɔ usɛn-i? Uwien bii binib nɛ?»
5 Nɛn saan nɛ bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien nɛ de' wɔ usɛn la, u li niire tɛ kí ye: ‹Bɛ
tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i?›
6 Ti tí ye binib nɛ de' wɔ usɛn la, linigol liɛ li yèke tɛ itɛn kí ku tɛ, kimɛ bi'kɛ tuo' ki ye
San là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.»
7 Nɛ bi jiin' *Yesu ki ye ba bɛn wà là de' San usɛn.
8 Nɛ u'mɔ ye: «N'mɔ ŋa bɛn, ka ń tɔke nɛ wà de' nni usɛn ń tien n teh nà nɔ mɔ.»

Bikpàab bà bre ya kpɛnjɛnm
(Matie 21:33-46; Mark 12:1-12)
9 Ni ya puoli bó nɛ u pɔn' binib mikpɛnjɛnm ki ye: «Ujɛ uba nɛ là ŋmɔbe bukpàabu, ki
caan' bukpàabu nnɔ ni tisir tà bi taah tu'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ, ki taa' bù ki guun' bikpàab
biba, nɛ ki bure' usɛn, ki tǐ wuɔke' ni'bó.
10 Uyo wà isibii nnɔ tǐ ben' nnɔ, nɛ u sɔn' utonsɔnl uba bikpàab nnɔ saan bɛ ń tǐ de wɔ u
ya bó ní. Ama bikpàab nnɔ tǐ ñi' wɔ, ki ŋɔre' wɔ u bure' inɔpien.
11 Nɛ u tí sɔn' utonsɔntɔ, bi tí ñi' u'mɔ, ki suke' wɔ, ki ŋɔre' u'mɔ u bure' inɔpien.
12 Nɛ u tí liɛbe' ki sɔn' nta, bi tí ñi' u'mɔ ki bunbunge' wɔ, nɛ ki ŋɔre' wɔ.
13 Nɛ ukpɛdaan nnɔ ye: ‹N li tien mila? N li sɔn n'bijɛ wà n yíe wɔ nɛ. Nba la, bi li tǐ bo
wɔn.›

14 Ama bikpàab nnɔ laa' u'bijɛ nnɔ we ní ma nnɔ, nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: ‹Wɔn nɛ yé u'faajil,
cère mɛn tí ku wɔ ŋɔ lifaal nnɔ ń juore ti'yaal.›
15 Nɛ bi ñɛn' wɔ ukpɛgbɛ, ki tĭ ku' wɔ.
«Nɛn bo ukpɛdaan nnɔ li tien bɛ mila?
16 U li baa kí lá ku bikpàab nnɔ, nɛ kí taa bukpàabu nnɔ kí guun bikpɛtɔb.»
Linigol nnɔ cii' u len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi ye: «Uwien la cère nè ń tien.»
17 *Yesu caan' bi'bo inun nɛ ki ye: «Na te nnɔ la, nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Litɛnl là bidumɛb wiɛ' lè nnɔ,
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku› nnɔ ya tingi si ba?»
18 Wà kɛ lu' litɛnl nnɔ bo la, u li kɔkuɔ nɛ. Litɛnl nnɔ lu' wà mɔ bo la, lĭ li mɛmɛre wɔ nɛ.
19 *Yiko ya wɔnwɔknb nin bitɔtuɔrciɛnb bɛnde' ki ye *Yesu pɔn' bɛn nɛ mikpɛnjɛnm nnɔ.
Nɛn bo nɛ bi nun mɔ́n bɛ ń cuo wɔ i ya tàan bo, nɛ ki fɛnge' linigol nnɔ.

Sesa ya lɛnpolike
(Matie 22:15-22; Mark 12:13-17)

20 U ya yo nɛ bi cin' ki pingeh Yesu, nɛ ki sɔn' bifinfiinb biba u'saan, bɛ ń li teh tɛn bi yé
binimɔ̀nb nɛ ki yíe bɛ ń cenge u'gbɛr, ŋɔ kí dule u'lenm bo kí cuo wɔ, kí ŋukn udu nnɔ ya
gobina. Wɔn nɛ ŋmɔbe mituɔm udu nnɔ bo.
21 Nɛ bi baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye a lienh nà nin a wɔknh binib nà
kɛ nnɔ cuube nɛ, ki bɛn ki ye ŋa boh uba ki cɛn' utɔ, ki wɔknh mɔnmɔnm binib li tien ma
kí li pɛ Uwien ya sɛn bo.
22 Tɔke tɛ, ti ŋmɔbe usɛn tí li pèh lɛnpo ki dienh ubɛrciɛn Sesa bii ta ŋmɔbe?»
23 Ama *Yesu bɛn bi'cekn nɛ ki tɔke' bɛ ki ye:
24 «Wuɔn nni mɛn milikbim miba.» Bi wuɔn' wɔ, nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ŋmɛ si kunɛnnɛnku
nin liyel là te mi'bo nɔ?» Nɛ bi ye: «Ubɛrciɛn Sesa.»
25 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Taa mɛn nà yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà mɔ yé Uwien yaann
kí de Uwien.»
26 Ba fre' ki laa' bi li dule nà bo kí cuo *Yesu u'lenm ni binib ya nun bó. U'lenm ni, u
jiin' bi'niire ma bo nnɔ cuo' bɛ miyɔkm, nɛ ba ji ye niba.

Bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gbɛr
(Matie 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Saduseyɛnmbɛ biba mɔ nɛkn' Yesu. Bɛn nɛ lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre nnɔ. Bi
niire' wɔ
28 ki ye: «Cɛnbaa, Moyis là kɛle' yiko ki de' tɛ ki ye: ‹Unil ya ninjɛ kpo' ki cère' u'po, ka
ŋmɔbe buk la, wɔ ń kere ukpopii nnɔ, kí maa mubumu kí de u'ninjɛ wà kpo' nnɔ.›
29 Tɔ, ninjiɛb bilole biba nɛ là te, nɛ ukpiɛk lá kuɔn' upii, ki kpo', ka maa' buk.
30 Nɛ ulie kere' ukpopii nnɔ, ki mɔ kpo', ka maa' buk.
31 Nta mɔ tien' nnɔ, ki mɔ kpo', ka maa' buk. Bi teteh nnɔ nɛ jɛb bilole nnɔ kɛ tĭ kuɔn'
upii nnɔ ki bòn', ki kpo', ka maa' buk.
32 Upii nnɔ mɔ tĭ fɔre' ki kpo'.
33 Tɔ, bitɛnkpiib lá mɛkre' uyo wà la, ŋmɛ li si upii nnɔ? Kimɛ bi'kɛ bilole kuɔn' wɔ ki tĭ
bòn' nɛ.»
34 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Uŋɛndun wuu ni nɛ bijɛb kuɔndeh bipiib, bipiib kunh ticɛr.
35 Ama binib bà Uwien ye bi kpɛ bɛ ń mɛkre bitɛnkpiib ni, kí li yé uŋɛndun wà we ní
yaab nnɔ; wun ni jɛb ŋa ń kuɔn piib, bipiib mɔ ŋa ń kun cɛr.
36 Ba ji li kpo, kimɛ bi li te tɛn Uwien ya tondb nɛ. Bi li mɛkre ma nnɔ, bi li yé Uwien ya
bumu nɛ.
37 Moyis mɔnɔn là wuɔn' tɛ nĭ wien ki ye bà kpo' li mɛkre. U laa' nà saan kufɛtuku kuba
kù teknh umu ka wih nnɔ, u yin' Yonbdaan ki ye *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb ya Wien
nɛ.
38 Uwien ŋa yé tɛnkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien nɛ, kimɛ wɔn bo bi'kɛ fuobe
nɛ.»

39 Nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb biba tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, a len' mɔnmɔnm.»
40 Nɛ uba ŋa ji kaabe' wɔ ń niire wɔ niire niba bo.

Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nin Dafid ya gbɛr
(Matie 22:41-46; Mark 12:35-37)
41 Nɛ *Yesu niire' bɛ ki ye: «Nì tien' mila, binib lienh ki teh Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo yé *Dafid ya yaabil-i?
42 Kimɛ *Dafid bugbɛn là len' Uwien ya yuon ya gbɔnku ni ki ye:
‹Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:
Kɛ̀le n'nɔjie bó,
43 kí tĭ baa uyo wà n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb bo litaal.›
44 *Dafid yih *Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien' mila ki liɛbe' ki yé u'yaabil mɔ?»

Li bɛn mɛn Yiko ya wɔnwɔknb bó
(Matie 23:1-36; Mark 12:38-40)
45 Linigol nnɔ cengeh *Yesu ya gbɛr, nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye:
46 «Li bɛn mɛn *Yiko ya wɔnwɔknb bó. Bi yíe bɛ ń li guoh tiliɛrgbengt nɛ ki gaakeh, ki yíe binib ń li gbaandeh ki fuondeh bɛ mudaamu ni, ki yíe bɛ ń li kaah binikpɛkpiɛkb ya kànkàan itáan ya dur nin tinacent ni.
47 Bɛn nɛ jinh ki pendeh bikpopiib, ki kàareh nĭ wuɔkreh ŋɔ binib ń ye bi yé binimɔ̀nb. Uwien li dɛre bi'tub kí gbien kí cɛn binitɔb.»

21

Ukpopiicɛcɛkdaan uba ya pum
(Mark 12:41-44)
1 *Yesu liike', ki laa' bifàadɛnb bàareh ki kpĭendeh ilike Uwien ya pum ya likkpienbùol,
2 ki laa' ukpopiicɛcɛkdaan uba mɔ baa' ki lá kpĭen' milikbim mile.
3 Nɛ u ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ukpopicɛcɛkdaan wuɔ kpĭen' ilike ki cɛn' bi'kɛ.
4 Kimɛ bi'kɛ de' ka pɔkre' bi'like ya pɔkl. Ama wɔn yé ucɛcɛkdaan nɛ, nɛ ki tonde' u ŋmɔbe nà kɛ nnɔ ki baa', ki lá kpĭen'.»

Bi lá li bere Uwien ya duku
(Matie 24:1-2; Mark 13:1-2)
5 Binib lienh Uwien ya duku ya gbɛr ki teh bi taa' itɛn yà ki mɛn' kù nnɔ nin binib pun' Uwien tibont tà, bi taa' ki tien' ku'ni nnɔ mɔn cɛɛn. Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye:
6 «Ni likeh nà nɔ, uyo uba we ní, tɛnl ŋa ń juore kí li pɛ tɔl bo, bi li bere ni'kɛ nɛ.»

Ijɛnd ya yo lá li te ma bo
(Matie 24:3-14; Mark 13:3-13)
7 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, nĭ li tien nnɔ u lɛ yo ba? Ku lɛ dĭɛku ba li wuɔn tɛ kí ye uyo baa'?»
8 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń tuln nɛ. Kimɛ binib lá li baa ki yɛbe, kí li ŋmɔbe n'yel ki teh bi yé min nɛ, kí tɔke kí ye uyo nnɔ baa' ŋɔ. Ni la paan bi'bo.
9 Ni lá cii' binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm, ki cii' binib yĭenh bi'bɛrb ya ñuɔn bó la, ni la cère nɛ̀ ń cuo nɛ jɛwaanbu, kimɛ tu ya bont kɛ li tien nɛ kí yaan. Ama na yé uŋɛndun li pɔk kí gben i ya tàan bo nɛ.»
10 Nɛn saan nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye: «Linibol liba li jɛ̀ke linibotɔl. Libɛl liba ya nib mɔ li jɛ̀ke libɛtɔl yaab.
11 Kitink li jènge kí gbien, nɛ mikònm nin iwiɛnbiɛre mɔ ń lu bùol, bùol. Micincilnciɛnm li tien kutaaku bo.

12 «Ama kí yaan nɛn kɛ ń tien nnɔ, bi li cuo nɛ, kí jènde nɛ, kí cère bɛ ń bu nɛ tibuur
*Sufmbɛ ya táan ya dur ni, kí taa nɛ kí jon lipɛkl. Min bo nɛ bi lá li tuke nɛ kí jon tibuur
bibɛrb nin idu ya ciɛnb saan.
13 Nnɔ nɛ ni li yé n'mɔ̀nkunb bi'saan.
14 Taa mɛn kí ble ni'yul ni kí ye na ń li nuunh ni li tĭ len ma kí ŋmɛre.
15 Kimɛ min nɛ li tɔke nɛ, ni li tĭ len ma bo nin miyɛnfuom, ŋɔ ni'nɛnnɛndb ya uba la fre
kí niɛ nin nɛ, ki la fre kí len kí jiin nɛ.
16 Haali ni'baambɛ nin ni'naambɛ nin ni'ninjiɛb nin ni'yaab nin ni'jɔtieb mɔnɔn li
kuɔre nɛ. Nɛ bi li ku ni'ni biba.
17 Min bo nɛ binib kɛ li nɛn nɛ.
18 Ama ni'ni uba mɔnɔn ya yul ŋa ń gàare.
19 Ni mĭnde' ijɛnd kɛ ni la, ni li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.»

Bi lá li bere Yerusalɛm ya du
(Matie 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 «Ni lá laa' sojambɛ jebe' Yerusalɛm ya du uyo wà la, li bɛn mɛn kí ye bi li bere wù, na
ń taande.
21 Uyo nnɔ lá baa' la, bà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ, bɛ ń sɛn kí jo ijuɔn bó. Bà mɔ te
Yerusalɛm ni la, bɛ ń sɛn kí ñɛ u'ni. Bà mɔ te idugbaan bó la, bi la ji ń kɔ udu ya benku ni.
22 Kimɛ u ya yo nɛ Uwien li dɛre Yerusalɛm ya nib ya tub, ŋɔ nà kɛ kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ni nnɔ ń tien.
23 U ya yo, bipiib bà punbe' nin bà ŋmɔbe mubumu mùa ŋaanh, li ŋmɔbe micɛcɛkm nɛ,
kimɛ Uwien ya benku ni ben' udu nnɔ ya nib bo ma nnɔ, bi li jènde kí gbien.
24 Bi li ku biba nin kijusiek, kí cuo bitɔb kí jon inibol kɛ ya du bó, nɛ bà ŋa yé *Sufmbɛ
nnɔ li ŋuuke Yerusalɛm bugbɛn kí tĭ baa uyo wà Uwien sien' nnɔ.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gbɛr
(Matie 24:29-31; Mark 13:24-27)

25 «Micincilnm ya bont li tien uwien nin uŋmaal nin iŋmaabii bo. Iñungbegbel li fii
miñunciɛnm bo, kí li ŋmɔbe kuwaaku kí gbien, kí ŋaabe binib ya yɛnm ba ji li bɛn bi li
tien ma.
26 Tibont tà ŋmɔbe paaki bó mituɔm li jènge, binib li maaleh nà li tu uŋɛndun wuu nɔ
bo nɛ bi'fɛ̀l ń sɛn kí tĭ kɛnde.
27 U ya yo nɛ bi li lɛ Unil ya Bijɛ te kutɛwɔlgbɔnku ni, ki we ní, ki ŋmɔbe ufaa nin ukpiɛke
ki gbien'.
28 Ni lá laa' tu ya bont kɛ cin' ki teh la, ní cuo ni'ba, kí cère ni'yul ń li cɛ, kimɛ
ni'ŋmɛŋmɛryo nɛkn' ní ŋɔ.»

Bukɛnkɛnbu ya kpɛnjɛnm

29 Yesu tí pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm ki ye: «Sekn mɛn bukɛnkɛnbu nin isitɔ kɛ.
30 Ni lá laa' ĭ bundeh la, ninbi nin ni'yul bɛn kí ye nĭ nɛke uñalɛnd nɛ.
31 Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Ni lá laa' tibont nnɔ teh la, ní li bɛn kí ye Uwien ya bɛl nɛkn' ní
ŋɔ.
32 «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, tibont nnɔ kɛ li tien, kí lɛ fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ ŋa laan kpo' ki gben'.
33 Kutaaku nin kitink li gben, ama n'gbɛr tun ŋa ŋmɔbe tù ń gben.»

La gɔh mɛn ŋɔ Unil ya bijɛ ya baam la pĭln nɛ

34 «Liike mɛn ni'yul bo, ki la cère tidɛyibr nin ujinciɛn nin uŋɛndun ya bont ya nuunm
ń yɛbre ni'fɛ̀l ni ŋɔ Unil ya Bijɛ ya babaadaali la pĭln nɛ,
35 tɛn bubɛbu pĭlndeh ijɛn ma bo, kimɛ Unil ya Bijɛ ya baam li ci binib bà kɛ te utingbɛn
bo nɛ.
36 La gɔh mɛn, kí li kàareh uyo kɛ, ŋɔ kí lɛ mituɔm kí ñɛ ijɛnd yà kɛ we ní nnɔ ni, kí fre
kí sere Unil ya Bijɛ ya nun bó.»

37 Uwien ni la, *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo nɛ ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr, nɛ nĭ biire' la, u joh ki tĭ gɔh Olifi ya siin ya juɔl bo.
38 Nɛ udu ya nib kɛ bàareh u'saan Uwien ya duku ya luo bo kutɛnŋɛsɔnsɔnku ki cengeh u'gbɛr.

22

Bi kpaan' iyɛ bɛ ń ku Yesu
(Matie 26:1-5, 14-16; Mark 14:1-2, 10-11; San 11:45-53)
1 Kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya nacenku kùa bi yih kù *Sufmbɛ ya Pak nnɔ nɛkn' ní.
2 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nuunh bi li tien ma kí ku Yesu, nɛ ki ji fɛnge udu ya nib.

Sudas yie wɔ ń kuɔre Yesu
(Mark 14:10-11; Matie 26:14-16)
3 Nɛn saan nɛ *Satan kɔn' Sudas Iskariyɔt ya fɛ̀l ni. U yé *Yesu ya panpaakaab piik nin bile nnɔ ya uba nɛ.
4 U jon' bitɔtuɔrciɛnb nin Uwien ya duku ya guguurb ya ciɛnb saan, wɔ ń tĭ tɔke bɛ u li tien ma kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ.
5 Bi'yɛnm sɔnge' cɛɛn, nɛ bi kpaan' buñɔbu ki ye bi li de wɔ ilike.
6 U tuo', nɛ ki nuunh u li ñɛ isɛn yà kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ ki la cère linigol nnɔ ń bɛnde.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Sufmbɛ ya Pak
(Matie 26:17-29; Mark 14:12-26)
7 Lidaali là bi jeleh kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya nacenku nnɔ baa'. Nɛn daali nɛ bi kòreh *Sufmbɛ ya Pak ya pefanfaan.
8 Nɛ *Yesu sɔn' Piɛr nin San ki tɔke' bɛ ki ye: «Jo mɛn kí tĭ tien tɛ Pak ya jier tí ji.»
9 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ku'jier lɛ saan-i?»
10 Nɛ u ye: «Cenge mɛn, ni tĭ kɔn' udu ni la, ni li lɛ ujɛ uba tuke liñuncuɔl ki cendeh nɛ. Ní paan u'bo, kí tĭ kɔ u li kɔ iden yà ni nnɔ ni,
11 kí tɔke udendaan ki ye: ‹Ti'Cɛnbaa ye wɔn nin u'panpaankaab li ji Pak ya nacenku ya jier ku lɛ duku ni?›
12 U li wuɔn nɛ lidutɔtuɔl ya paaki ya duciɛnku kuba, bi bonde' kù ŋɔ. Ní tien kunacenku nnɔ ya jier kun ni.»
13 Bi bure', ki tĭ baa' ki laa' *Yesu bi tɔke' bɛ ki ye bi li lɛ nà nnɔ kɛ, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.

Yonbdaan ya jier
(Matie 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korɛnt 11:23-25)
14 Tijier nnɔ ya jijiyo baa', nɛ *Yesu nin u'tondb kɛ̀le' ki jinh.
15 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'nun là mɔ́n min nin ninbi ń taan kí ji kunacenku ya jier nɛ kí yaan ń jɛ̀nde.
16 N tɔkeh nɛ nɛ, kimɛ ma ji li ji ku'jier kí tĭ baa uyo wà ku'tingi li tùɔre kí wende Uwien ya bɛl ni.»
17 Nɛ ki taa' midaam, ki faare' Uwien ki ye: «Teke mɛn midaam miɛ kí gbiire.
18 N tɔkeh nɛ nɛ, ma ji li faa kí ñu sibii ya daam, kí tĭ baa uyo wà Uwien ya bɛl li baa ní.»
19 Nɛ ki taa' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' bɛ, nɛ ki ye: «Nà sɔ yé n'gbɛnɛnt, n taa' ki de' nɛ. Li teh mɛn nnɔ kí li tiɛn n'bó.»
20 Bi jin' ki tĭ gben', nɛ u taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, nɛ ki ye: Midaam miɛ yé n'sɛ̀m nɛ, ki wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtiefɛ̀nku. Ninbi bo nɛ mĭ li puube.
21 «Liike mɛn, wà li kuɔre nni nnɔ kɛ niɛ saan ki jinh nin nni.
22 Unil ya Bijɛ li kpo Uwien sien' wɔ ma bo nɛ. Ama unil wà li kuɔre wɔ nnɔ, nĭ bre udaan bo.

23 Nɛ u'panpaankaab cin' ki niireh tɔb ki teh: ‹Ti'ni ŋmɛ li tien ni ya bonn-i?› »

Yesu ya panpaankaab findeh ticiɛnt bo
(Matie 18:1; 20:25-28; Mark 9:34; 10:42-45)

24 Uyo uba nɛ *Yesu ya panpaankaab findeh nin tɔb wà li yé uciɛn bi'ni.
25 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Idu ya bɛrb wɔbndeh i'nib nɛ, nɛ bà ŋmɔbe ticiɛnt bi'bo cèreh bi yih bɛ binimɔ̀nb.
26 Ninbi yaam ŋa te nnɔ. Wà yé uciɛn ni'ni la, wɔ ń tien u'ba uwaal. Wà yé usɛnlier la, wɔ ń tien u'ba utonsɔnl.
27 Wà teh tijier nin wà jinh, ŋmɛ cɛn' utɔ? Na yé wà jinh-ii? Nin nɛn kɛ ŋɔ min te ni'ni tɛn utonsɔnl nɛ.
28 «Ninbi nɛ ñikn' ka siere' ki dàan' nni uyo wà kɛ nǐ faa n'bo.
29 Nɛn bo, n'Baa cère' u'bɛl yé n'yaal ma nnɔ, n'mɔ li cère lɛ̀ ń li yé ni'yaal,
30 ŋɔ ní li jinh ki ñuh nin nni n'bɛl ni, kí kɛ̀le mubɛrbiɛmu bo, kí bu Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile nnɔ tibuur.»

Yesu tɔke' Piɛr ki ye u li niɛ kí ye wa bɛn wɔ
(Matie 26:31-35; Mark 14:27-31; San 13:36-38)

31 *Yesu tɔke' Simɔn ki ye: «Simɔn, Simɔn, liike *Satan miɛ' usɛn wɔ ń yoyoke nɛ tɛn bi yoknh kufenku ma bo ki ñɛndeh mibim nɛ.
32 Ama n kàare' ki de' sin ŋɔ a'tekjim la pɔre ŋɛ. Uyo wà a liɛbe' ní ki paan' n'bo la, á saake a'ninjiɛb ya gbɛnɛnt.»
33 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, n li tuo bɛ ń pɛkn min nin sin, bii kí kpo nin ŋɛ mɔnɔn-a!»
34 Nɛ *Yesu ye: «Piɛr, n tɔkeh ŋɛ nɛ, dinnɔ mɔnɔn, a li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ.»

Bonde mɛn ni'ba, nǐ yé lituɔl nɛ ni'bo

35 Nɛ ki niire' bɛ ki ye: «N là sɔn' nɛ ma, ki ye ni la tuke like, ki la tuke kɔl, ki la taa tacaan nnɔ, ni là luo' niba-aa?» Nɛ bi ye: «Ta là luo' niba.»
36 Nɛ u ye: «Fɛnfɛnnɔ wà ŋmɔbe bulikbu la, wɔ ń li tuke. Wà mɔ ŋmɔbe likɔl la, wɔ ń li tuke. Wà ŋa ŋmɔbe jusiek la, wɔ ń kuɔre u'liɛrku kí dɛ.
37 N tɔkeh nɛ nɛ, kimɛ nà kɛle' n'bo *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ li tien nɛ.
Nǐ kɛle' ki ye:
‹Bi kaan' wɔ ki kpɔbn' idukond bó nɛ›,
‹bi li mɔnbe kí tien nni nnɔ nɛ fɛnfɛnnɔ.› »
38 Nɛ bi ye: «Yonbdaan, liike-a mujusiemu mule sɔ.» Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Nì li dèkre.»

Yesu kàare' Olifi ya siin ya juɔl bo
(Matie 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 *Yesu ñɛn' ni'saan ki jon' Olifi ya siin ya juɔl bo tɛn u tǐ ń joh uyo kɛ ma bo, nɛ u'panpaankaab mɔ paan' u'bo.
40 U tǐ baa' ni'saan, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Li kàareh mɛn ŋɔ ki la lu biikm ni.»
41 Nɛ ki dàan' bɛ, ki jɛnde' waamu, ki gbaan' ki kàareh
42 ki teh: «N'Baa, a yíe la, cère ijɛnd yiɛ ń jɛnde nni. Ama la cère n ya yíem ń tien, cère a'yaam ń tien.» [
43 Nɛn saan nɛ Uwien ya tond uba ñɛn' paaki bó ní, ki baa' u'saan ki saake' u'gbɛnɛnt.
44 *Yesu ya yɛnm saa' ki tǐ kɛnde', nɛ u tùɔre' ki kàare' nin inunmɔ́n; nɛ kutòntònku ñɛh wɔ ki naan misèm ki tuoreh tingi ni.]*
45 U kàare' ki gben' nɛ ki fii' ki liɛbe' u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi'yɛnm saa' ki gbien', bi dɔ ki gɔh,
46 nɛ u ye: «O! Nǐ tuo', ni dɔ ki gɔh-ɔɔ? Fii mɛn, kí li kàareh ŋɔ ki la lu biikm ni.»

* **22:44** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 43 nin 44 ŋa te tu'ni.

Yesu ya cuom
(Matie 26:47-56; Mark 14:43-50; San 18:3-11)

47 *Yesu laan biɛ ki lienh nɛ linigol liba puɔ' bi'bo, bi yih wà Sudas, u yé *Yesu ya
panpaankaab piik nin bile ya uba nnɔ le bɛ usɛn. U nɛkn' *Yesu nɛ ki lɔkn' wɔ.
48 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Sudas! A li lɔkn Unil ya Bijɛ nɛ kí kuɔre wɔ-ɔɔ!»
49 *Bà te nin Yesu nnɔ laa' nà benh nɛ́ ń tien, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, tí taa
mujusiemu kí gɛgɛ bɛ-ɛɛ?»
50 Nɛ bi'ni uba taa' kijusiek ki gɛ' ki paare' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnl uba ya
nɔjietubl.
51 Nɛ *Yesu ye: «Dàan mɛn, nǐ li dèkre», nɛ ki mɛ' utonsɔnl nnɔ ya tubl nnɔ ki cère' u
faake'.
52 Nɛ ki tɔke' bitɔtuɔrciɛnb nin Uwien ya duku ya guguurb ya ciɛnb nin *Sufmbɛ ya
ciɛnb bà baa' bɛ ń lá cuo wɔ nnɔ ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilɛnbɛn ní lá cuo nni tɛn
n yé udukond nɛ-a!
53 N là te nin nɛ Uwien ya duku ya luo bo idaan kɛ, nɛ na cuo' nni. Ama fɛnfɛnnɔ ninbi
nin ubiɛrɔ ya tuɔm ya yo nɛ baa'.»

Piɛr niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Matie 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; San 18:12-18, 25-27)

54 Nɛn saan nɛ bi cuo' *Yesu ki taa' wɔ ki jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn den. Nɛ Piɛr pɛ bi'bo
ki te fɔnfɔkm.
55 Bi sère' umu uluo ya siik, nɛ ki kèle' ki jebe' wù. Piɛr mɔ baa' ki kèle' bi'ni.
56 Upiitonsɔnl uba laa' wɔ u kɛ umu saan, nɛ u caan' u'bo inun ki ye: «Ujɛ wuɔ nɔ mɔ bi
te nin *Yesu nɛ.»
57 Nɛ u niɛ' ki ye: «Upii, ma bɛn wɔ.»
58 Nǐ pukn' waamu, nɛ unitɔ mɔ laa' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «A'mɔ yé bi ya uba nɛ.» Nɛ Piɛr
ye: «Kayi! Ma yé bi'yɔ.»
59 Nǐ tien tɛn kukurku kuba, nɛ unitɔ mɔ len' ki ye: «Nì yé imàn nɛ, ujɛ wuɔ mɔ bi te nin
*Yesu nɛ, kimɛ u yé Galile yɔ nɛ.»
60 Nɛ Piɛr jiin' wɔ ki ye: «Ujɛ, ma bɛn a ye a ye bà.» U laan biɛ ki lienh nɛ ukuojɛ pɔk ki
muɔ'.
61 U ya yo nɛ Yonbdaan jiɛbe' ki caan' Piɛr bo inun. Nɛ Piɛr tiɛre' Yonbdaan bi tɔke' wɔ
ma ki ye: «Dinnɔ, a li niɛ bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ nnɔ.»
62 Nɛ u fii' ki ñɛn' saali, ki tǐ muɔ' ki gbiɛnde' cɛɛn.

Biguguurb sukreh Yesu ki yieke ki ñih wɔ
(Matie 26:67-68; Mark 14:65)

63 Nɛn saan nɛ binib bà gu *Yesu nnɔ lɛh wɔ, ki yieke ki ñih wɔ,
64 ki taa' kukpɛlciɛku ki pibn' u'nun bó, ki tɔkeh wɔ ki teh: «Bukre' wà ñi' ŋɛ.»
65 Nɛ ki liɛbe' ki sukreh wɔ isuk mɔ ǐ yɛbe.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Yesu tibuur

66 Nǐ faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb nin bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya
wɔnwɔknb taan', ki cère' bi taa' *Yesu ki baa' bi'buur ya cɛkl yaab saan.
67 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ la, tɔke tɛ.» Nɛ u jiin' bɛ ki ye:
«N tɔke' nɛ mɔnɔn la, na lǐ li teke kí ji.
68 N tí niire' nɛ iniire mɔ la, na ń jiin nni.
69 Ama kí ñɛ fɛnfɛnnɔ kí taa kí li joh, Unil ya Bijɛ li kèle Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya
jie bó.»
70 Nɛ bi'kɛ ye: «Nɛn mɛn la, a yé Uwien ya Bijɛ nɛ-a!» Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Ninbi mɔnɔn
len' bù te, n yé wɔn nɛ.»
71 Nɛn saan nɛ bi ye: «Ta ji nuunh mànkunl, tinbi mɔnɔn cii' u'ñɔbu ni.»

23

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur
(Matie 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; San 18:28-38)

1 Nɛ bi'kɛ fii', ki taa' *Yesu ki jon' Pilat saan,
2 ki cin' ki biindeh wɔ ki teh: «Ti laa' ujɛ wuɔ sureh ti'du ya nib nɛ bɛ ń kpre, ki tɔkeh bɛ ki teh, bi la ji ń li pèh ubɛrciɛn Sesa lɛnpo, ki teh u yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo, ubɛr nɛ.»
3 Nɛ Pilat niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé *Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?» Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye nnɔ.»
4 Nɛ Pilat tɔke' bitɔtuɔrciɛnb nin linigol nnɔ ki ye: «Ma laa' ujɛ wuɔ ya biil.»
5 Nɛ bi ñiikeh ki teh: «U wɔknh Sude ya tinfɛnm kɛ ni nɛ, ki cèreh binib kpreh. U cin' Galile ya tinfɛnm ni nɛ, ki ŋmɔŋmɔbe ki lá baa' niɛ saan.»

Herod bun' Yesu tibuur

6 Pilat cii' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki niire' ki ye: «Ujɛ bugbɛn yé Galile yɔ nɛ-ɛɛ?»
7 Pilat cii' *Yesu ñɛn' Galile ma nnɔ, nɛ u ye bɛ ń taa wɔ kí jo Herod saan, kimɛ Herod nɛ likeh Galile ya nib, ki te Yerusalɛm ni i ya dɛn.
8 Herod laa' *Yesu ma nnɔ, nɛ u'yɛnm sɔnge cɛɛn, kimɛ u là cii' u'bó, nɛ ki nuunh wɔ ń lɛ wɔ nǐ tǐ wuɔke', ki daan wɔ ń tien miyɔkm ya bonn ŋɔ wɔ ń lɛ.
9 U niire' *Yesu iniire ǐ yɛbe, ama *Yesu ŋa jiin' wɔ ñɔbonl.
10 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb mɔ te ni'saan ki biindeh wɔ ufaa bo.
11 Herod nin u'sɔjambɛ liike' wɔ fɛnm, ki lɛ̀' wɔ, nɛ Herod taa' kuliɛrku kuba, kù mɔn cɛɛn ki goln' wɔ, ki cère' bi taa' wɔ ki jiin' Pilat saan.
12 Herod nin Pilat ŋa là ŋmɛ. Nɛn daali nɛ bi ŋmaake'.

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum
(Matie 27:15-26; Mark 15:6-15; San 18:39–19:16)

13 Nɛn saan nɛ Pilat yin' bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb nin udu ya nib,
14 ki tɔke' bɛ ki ye: «Ni taa' ujɛ wuɔ ki baa' n'saan ki ye u gaandeh binib nɛ. Nɛn bo nɛ n bun' wɔ tibuur ni'kɛ ya nun bó, ki niire' wɔ iniire ni biindeh wɔ isɛn yà ni nnɔ, ka laa' u bii' bà.
15 Herod mɔ ŋa laa' u bii' bà. Nɛn bo nɛ u jiin' wɔ ní ti'saan. Tɔ, wa tien' nà kpɛ kuum.
16 Nɛn bo, n li cère bɛ ń ñǐ wɔ nɛ, kí taa wɔ kí wiɛ.»
17 [Binl kɛ binl, kunacenku nnɔ ya yo la, Pilat ñɛndeh lipɛkl ya nil uba nɛ ki wiɛnh.]*
18 Nɛ bi'kɛ taan' ki wuure' ki ye: «Ku ujɛ wuɔ nɔ, kí wiɛ tɛ Barabas.»
19 Bi là cuo' Barabas ki pɛkn', kimɛ u là cère' binib kpi' udu ni, nɛ ki ku' unil mɔ.
20 Pilat yíe wɔ ń wiɛ *Yesu ma nnɔ, nɛn nɛ cère' u liɛbe' ki len' nin binib nnɔ.
21 Ama bɛ ń wuureh nɛ ki teh: «Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo! Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!»
22 Nɛ u tí niire' bɛ nta bo ki ye: «U tén ki bii' li lɛ biil bɛ nɛ? Min ŋa laa' u tien' nà nǐ kpɛ kuum. N li cère bɛ ń ñǐ wɔ nɛ, kí taa wɔ kí wiɛ.»
23 Ama bi ñiikeh ki wuureh ufaa bo nɛ ki teh bɛ ń kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo. Bi wuure' ki tǐ faake'
24 nin Pilat, nɛ u gbɛle' ki tuo' bi ye ma.
25 U pɛkre' Barabas wà là cère' binib kpi' udu ni, ki ku unil mɔ nnɔ ki wiɛ'. Bi là ye wɔ ń wiɛ' wɔn nɛ. Ama *Yesu wɔn, u taa' wɔ ki de' bɛ bɛ ń tǐ tien wɔ bi yíe ma nɛ.

Bi kpɛ' Yesu udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:32-44; Mark 15:21-32; San 19:17-27)

26 Bi taa' *Yesu ki bure'. Bi joh ma nnɔ nɛ ki tǐ cende' ujɛ uba bi yih wɔ Simɔn, u yé Sirɛnn ya du ya nil nɛ, ki ñɛn' ikpàan bó ní. Bi cuo' ujɛ bugbɛn ki wɔbn' ki bukn' wɔ udɔpɔnpɔn nɛ u pɛ *Yesu ya puoli bó.
27 Linigociɛnl pɛ *Yesu bo. Bi'ni biba yé bipiib nɛ, ki muɔh ki kpǐɛndeh u'bo.

---

* **23:17** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 17 ŋa te tu'ni.

28 *Yesu jiɛbe' ki liike' bɛ, nɛ ki ye: «Yerusalɛm ya piibɛ, la muɔh mɛn min bo, li muɔh mɛn ninbi nin ni'bumu bo.
29 Kimɛ uyo uba we ní bi li len kí ye: ‹Bipiib bà yé iŋɔl, ka maa', ka ŋaan' nnɔ yaam tu.›
30 U ya yo nɛ binib li tɔke ijuɔn kí ye: ‹Bere mɛn kí ñɛkn ti'bo›, kí tɔke igbɛngbɛn mɔ kí ye: ‹Lèkn mɛn ti'bo.›
31 Kimɛ bi teh udɔsɔnge nɔ la, bi ji li tien mila udɔkuon-i?»
32 Bi là tuke' idukond ile mɔ, bɛ ń tĭ taan kí ku yɛn nin Yesu.
33 Bi tĭ baa' niba saan, bi yih nè «Kuyukpɔbku ya Bùol.» Nɛn saan nɛ bi kpɛ' *Yesu udɔpɔnpɔn bo, nɛ ki kpɛ' idukond ile nnɔ mɔ. Bi kpɛ' uba u'nɔjie bó, ki kpɛ' utɔ u'nɔgɛn bó.
34 [Nɛ *Yesu ye: «N'Baa, fère bɛ bi'biɛre, kimɛ ba bɛn bi teh nà.»]† Sojambɛ taa' u'wɛngolkaar ki fùɔre' imúɔn ki gbiire' tù.
35 Nɛ udu ya nib se ki likeh. *Sufmbɛ ya ciɛnb bɛn lɛh *Yesu nɛ ki teh: «U ŋmiɛn' bitɔb nɛ. U yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo la, wɔ ń ŋmiɛn u'ba mɔ.»
36 Sojambɛ nnɔ mɔ sukreh wɔ, ki nɛkn' wɔ ki taa' midɛŋmiŋmiikm ki tɛnde' wɔ,
37 nɛ ki ye: «A yé *Sufmbɛ ya bɛr la, ŋmiɛn a'ba-a!»
38 Bi là kɛle' ki tɛbn' u'yul ya paaki bó, ki ye: «*Sufmbɛ ya bɛr sɔ nɔ.»
39 Idukond yà bi kpɛ' yè idɔpɔnpɔn bo nnɔ ya uba mɔ sukreh wɔ ki teh: «Ŋa yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo bi? Ŋmiɛn a'ba ŋɔ kí ŋmiɛn ti'mɔ!»
40 Nɛ udukondtɔ nnɔ tiɛn' u'bo ki ye: «Tinbi nin wɔn taan' ki laa' utudɛre uba, nɛ ŋa fɛnge Wien-a!
41 Tinbi yaam kpɛ' utudɛre wuu nɛ, kimɛ bi tien' tɛ ti'tùon kpɛ ma bo nɛ. Ama wɔn ŋa tien' biɛre iba.»
42 Nɛ ki ye: «Yesu, a lá jin' a'bɛl uyo wà la, á li tiɛn n'bó.»
43 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, dinnɔ mɔnɔn a li te nin nni Uwien den nɛ.»

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:45-56; Mark 15:33-41; San 19:28-30)

44 Nĭ là tuo kuwensiiku ya yo nɛ, nĭ ci' ki bĭike' utingbɛn kɛ bo ki tĭ baa' kutaajuɔku tikur tuta ya yo.
45 Wien ŋa ji ñɛh nɛ kukpɛlcɛkpɛkpiɛku kùa bore' Uwien ya duku ni bolm mile nnɔ kɛre' ku'siik ni.
46 U ya yo nɛ *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «N'Baa, n taa' n'miɛl ki ŋukn' ŋɛ.» U len' nnɔ ki tĭ gben', nɛ ki kpo'.
47 Sojambɛ kobk ya ciɛn laa' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki pɛ̀ke' Uwien ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔnbe ki yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ.»
48 Binib bà kɛ baa' ligol bɛ ń lá liike nnɔ, laa' tibont tà kɛ tien', nɛ ki liɛbe' ki kunh nin uyɛnsaa.
49 Binib bà kɛ bɛn wɔ nin bipiib bà ñɛn' Galile ya tinfɛnm bó ní, ki pɛ u'bo nnɔ, se fɔnfɔkm ki likeh.

Yesu ya subm
(Matie 27:57-61; Mark 15:42-47; San 19:38-42)

50-51 Ujɛ uba là te, bi yih wɔ Yosɛf, u ñɛn' *Sufmbɛ ya du uba ni, nɛ bi yih wù Arimate. U là yé *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab ya uba nɛ, ki cuube, ki yé unimɔ̀n, ki gu Uwien ya bɛl li baa ní uyo wà. Wa là tuo' u'tɔb ye bɛ ń tien ma, nɛ ka kuɔn' u'ba bi'tùon ni.
52 U jon' Pilat saan ki tĭ tɔke' wɔ ki ye wɔ ń cɛ̀be wɔ *Yesu ya gbɛnɛnt ŋɔ wɔ ń jiin tù udɔpɔnpɔn bo kí tĭ sube.

† **23:34** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni, *«N'Baa, fère bɛ bi'biɛre, kimɛ ba bɛn bi teh nà»* ŋa te tu'ni.

53 Pilat tuo', nɛ Yosɛf jiin' *Yesu ya gbɛnɛnt udɔpɔnpɔn bo, ki taa' kukpɛlciɛku ki tɛntɛn' tù, ki taa' ki tĭ ble' ufɛle ni. Bi là cube' ufɛle nnɔ kujɔtɛnku kuba ya kɛle ni nɛ, ka laan sube' nil len‡.
54 Ni là yé lidaali là bi bondeh Saba nɛ, nɛ Saba bugbɛn benh wɔ ń cin.
55 Bipiib bà là ñɛn' Galile ya tinfɛnm bó ní ki pɛ *Yesu bo nnɔ, paan' Yosɛf bo, ki tĭ laa' ufɛle nnɔ, ki laa' bi taa' *Yesu ya gbɛnɛnt ki ble' len ma bo.
56 Bipiib nnɔ liɛbe' ki kun', ki tĭ bonde' lɛfina nin mikpɔm. Nɛ ki juore' ki fuore' *Saba ya daali liwɔbl ye ma bo.

24

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni
(Matie 28:1-10; Mark 16:1-8; San 20:1-10)

1 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa nnɔ, nɛ bipiib nnɔ wɔre' ki fii', ki taa' bi là bonde' mikpɔm mà mi'nu ŋmɛ nnɔ ki jon' likul bó.
2 Bi tĭ baa', ki laa' kutɛnku kùa bi là taa' ki bĭin' likul nnɔ ŋa ji bi.
3 Nɛ bi kɔn' ka laa' Yonbdaan *Yesu ya gbɛnɛnt.
4 Nĭ bɛke' bɛ cɛɛn nɛ ba ji bɛn bi li ye bà. I ya tàan bo nɛ bi laa' bijɛb bile baa' ki lá sere' bi'saan, ki guo tikpɛlcɛr tù windeh ki dɔnbeh inun bó.
5 Bujɛwaanbu cuo' bipiib nnɔ, nɛ ba ji kaabe' ki liike' bijɛb nnɔ, nɛ bi niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni nuunh unifuob bitɛnkpiib ni?
6 Wa ji te niɛ saan. U mɛkre'-a. Tiɛre mɛn u là tɔke' nɛ ki ye bà uyo wà u laan là te Galile ni nnɔ.
7 U là ye ‹nĭ kpɛ bɛ ń taa Unil ya Bijɛ kí ŋukn bibiɛrdɛnb, bɛ ń kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo, ŋɔ wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni nɛ.› »
8 Nɛn saan nɛ bipiib nnɔ tiɛre' *Yesu la len' ki ye bà.
9 Bi siere' likul nnɔ saan ki liɛbe' ki kun', ki taa' tigbɛr nnɔ kɛ ki tɔke' *Yesu ya tondb piik nin uba nnɔ nin binitɔb bà kɛ mɔ là pɛ u'bo nnɔ.
10 Bipiib nnɔ ya yel si: Mari Madelɛnn nin Sann nin Mari Saak ya naa. Bɛn nin bipiitɔb nɛ taa' tigbɛr nnɔ ki tɔke' *Yesu ya tondb.
11 Bi tɔke' bɛ ma nnɔ nɛ bi maaleh ki teh nĭ yé mijàrlenm nɛ, nɛ ka teke' tigbɛr nnɔ ki jin'.
12 Nɛn saan nɛ Piɛr fii' ki sɛn' ki jon' likul nnɔ saan, ki gbĭen' ki liike', ki laa' kukpɛlciɛku nnɔ baba nɛ dɔ len. Nibonn nà tien' nnɔ cuo' wɔ miyɔkm cɛɛn, nɛ u liɛbe' ki kun'.

Yesu cère' u'panpaankaab bile laa' wɔ Emayus ya sɛn ni
(Mark 16:12-13)

13 Nɛn daali nɛ *Yesu ya panpaankaab ya bile joh udu uba bó bi yih wù Emayus. Kí ñɛ Yerusalɛm kí tĭ baa udu nnɔ nĭ te tɛn kɔnsini piik nin uba nɛ.
14 Bi joh ma nnɔ nɛ ki lienh tibont tà kɛ tien' nnɔ bó.
15 Bi lienh ki niɛh nin tɔb uyo wà nnɔ, nɛ *Yesu nènde' bɛ, bi tɔke ki joh.
16 Nĭ libe' bi'yɛnm nɛ ba bɛnde' wɔ.
17 U niire' bɛ ki ye: «Ni cuonh ki lienh bɛ ya gbɛr nɛ?» Bi'yɛnm saa' nɛ bi sere'.
18 Bi'ni bi yih wà Kleyopas nnɔ jiin' wɔ ki ye: «N maale' ki ye sin baba nɛ te Yerusalɛm ni, ka bɛn nà tien' len idɛn yiɛ nɔ.»
19 Nɛ u ye: «Bɛ ya bonn tien'-i?» Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Ti lienh nà tu' Nasarɛt ya *Yesu nnɔ ya gbɛr nɛ. U là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ, ki ŋmɔbe mituɔm u'lenm nin u'tùon kɛ ni, binib nin Uwien ya nun bó.
20 Ama ti'yaab bà yé bitɔtuɔrciɛnb nin ti'du ya ciɛnb taa' wɔ ki tĭ ŋukn' Erom ya ciɛnb, bi bun' wɔ ki ye u kpɛ mikuum, nɛ ki kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo.

‡ **23:53** Liike Matie 27:60.

21 Tinbi là daan ki ye wɔn nɛ li teke tinbi Israyɛl yaab kí wiɛ. Nin ti'dɛndɛnl kɛ ŋɔ tibont
nnɔ kɛ tien' ma dinnɔ wienta sɔ.
22 Ama ti'cɛkl ya piib biba tɔke' tɛ tigbɛr tuba tù jin' tɛ. Bi wɔre' ki fii' ki jon' likul bó,
23 ka tĭ laa' *Yesu ya gbɛnɛnt, nɛ ki liɛbe' ní ki lá tɔke' tɛ ki ye Uwien ya tondb biba baa'
bi'saan ki tɔke' bɛ ki ye u fuobe.
24 Nɛ ti'yaab biba mɔ jon' likul nnɔ bó, ki tĭ laa' nĭ te tɛn bipiib nnɔ len' ma nɛ. Ama wɔn
wɔn, ba laa' wɔ.»
25 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «O, bijɛbɛ, mibɛnm nɛ pɔre' nɛ. Na teke' *Uwien ya
ñɔbonsɔknb là len' nà kɛ nnɔ tonm.
26 Nĭ kpɛ Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ń jènde nɛ kí yaan Uwien ń kpiɛke wɔ.»
27 Nɛ ki cin' ki tɔkeh bɛ nà kɛ kɛle' u'bo Uwien ya gbɔnt ni nnɔ. U cin' ki tɔkeh bɛ Moyis
là kɛle' nà u'bo nɛ ki tĭ baa' *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ mɔ là kɛle' nà.
28 Bi tĭ nɛkn' bi joh udu wà ni nnɔ, nɛ *Yesu tien' tɛn u ye wɔ ń gèbre nɛ.
29 Nɛ bi cékn' wɔ ki ye wɔ ń juore bi'saan, uwien benh wù ń lu nɛ, nĭ li biire na ń wuɔke.
Nɛ u juore' bi'saan.
30 Bi kèle' bɛ ń ji uyo wà nnɔ, nɛ u yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ' ki de' bɛ.
31 Nɛn saan nɛ bi'yɛnm cĭbre', bi bɛnde' wɔ, nɛ u pɔk ki fele'.
32 Nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: «U bi lienh ki tùɔreh ki tɔkeh tɛ *Uwien ya gbɔnku ya gbɛr ya
tingi usɛn ni ma nnɔ, nà bi siɛnh ti'fèl ni tɛn umu-uu?»
33 Nɛ bi fii' ki liɛbe' Yerusalɛm i ya tàan bo ki tĭ laa' *Yesu ya tondb piik nin uba nnɔ nin
binitɔb taan' ki te.
34 Bi tɔke' bipanpaankaab bile nnɔ ki ye: «Yonbdaan mɔnbe ki mɛkre'. U cère' Simɔn laa'
wɔ.»
35 Nɛ bipanpaankaab bile nnɔ mɔ tɔke' bɛ nà tien' usɛn ni, ki tɔke' bɛ ki ye bi bɛnde' wɔ
uyo wà u kɔkuɔ' kpɔnɔ nnɔ nɛ.

Yesu cère' u'panpaakaab piik nin uba laa' wɔ
(Matie 28:16-20; Mark 16:14-18; San 20:19-23; Itùon 1:6-8)

36 Bi lienh bi'ñɔbu ŋa lu', nɛ *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni, ki tɔke' bɛ ki ye: «Li te mɛn
uyɛnduɔn ni.»
37 Nĭ fènde' bɛ ki gbien', bujɛwaanbu cuo' bɛ, kimɛ bi maaleh ki teh nĭ yé ufɛnfɛnd nɛ.
38 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' nĭ cuo' nɛ bujɛwaanbu, ni maaleh milele?
39 Liike mɛn n'nuɔ nin n'tàan, min lĭ nɛ. Mɛ nni mɛn kí liike, ni li lɛ n ŋmɔbe tigbɛnɛnt
nin ikpɔb. Fɛnfɛnd ŋa ŋmɔbe gbɛnɛnt ki niireh nin kpɔbl.»
40 U lienh nnɔ uyo wà nnɔ, nɛ ki wɔngeh bɛ u'nuɔ nin u'tàan.
41 Nɛn saan nɛ bi'yɛnm sɔnge', ama ba laan teke' ki jin' ki gben', ki biɛ ki te miyɔkm ni.
Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Nì ŋmɔbe niba libùol liɛ ní ji-ii?»
42 Bi de' wɔ lijɛnjenpulkaal liba.
43 Nɛ u teke', ki ŋmɔn' bi'nun bó.
44 Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «N laan là te nin nɛ uyo wà nnɔ, n là tɔke' nɛ ki ye: nĭ kpɛ Moyis là
kɛle' nà nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' nà nin nà kɛ kɛle' Uwien ya yuon ya gbɔnku
ni n'bo nnɔ, kɛ ń tien nɛ.»
45 Nɛn saan nɛ u cĭbre' bi'yɛnm bɛ ń fre kí cii nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ya tingi.
46 Nɛ ki tí tɔke' bɛ ki ye: «Nì kɛle' ki ye nĭ kpɛ Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ń jènde, kí kpo
kí mɛkre bitɛnkpiib ni wienta daali.
47 Bi li tɔke uŋɛndun ya nib kɛ n'gbɛr, kí ye bɛ ń lèbre bi'tetem ŋɔ Uwien ń fère bɛ
bi'biɛre. Bi li cin Yerusalɛm ni nɛ kí li tɔkeh tù.
48 Ninbi nɛ yé n'mònkunb tibont nnɔ kɛ bo.
49 Min nin n'yul nɛ li cère ní lɛ n'Baa là pùon' ki ye u li de nɛ nà nnɔ. Ní li te Yerusalɛm
ni, kí tĭ baa lidaali là ni li lɛ mituɔm mà li ñɛ paaki bó ní nnɔ.»

Yesu don' paaki bɔ́ ma bo
(Mark 16:19-20; Itùon 1:9-11)

50 *Yesu taa' bɛ ki jon' Betani ya du bó ya kɛle, ki tĩ yuon' uˈnuɔ ki tien' bɛ Uwien ya
mɔnm.
51 U teh bɛ Uwien ya mɔnm uyo wà nnɔ, nɛ ki dàan' bɛ, Uwien cère' u don' paaki bó.
52 Bi gbaan' ki kpiɛke' wɔ, nɛ ki liɛbe' Yerusalɛm nin uyɛnsɔngciɛn.
53 Bi là tuu ki te Uwien ya duku ya luo bo nɛ ki pèkeh Uwien.

Tigbɛmɔnmɔnt tà
San
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Yesu ya tond San nɛ kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ. U yíe binib ń bɛnde Yesu yé udaan wà nɛ. Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ. Wɔn nɛ liɛbe' ki yé Uwien ya Bijɛ.

San kɛle' tigbɛmɔnmɔnt ma bo nnɔ bore' nin Matie nin Mark nin Luk kɛle' tù ma bo. U yíe binib ń tùɔre kí cii Yesu tien' tibont tà nin u len' tà nnɔ ya tingi nɛ. San ya gbɔnku ya cincinm (1:1-18) u tɔkeh binib ki teh Yesu bugbɛn nɛ yé Uwien ya ñɔbonl. U là te nin Uwien nɛ haali ucincinyo nɛ ki baa' ki lá kɔn' nin binib (1:1-18).

San ya gbɔnku gbiire' ibɔk ile nɛ. Libɔkkpiɛkl ni (1:18–12:50), San lienh Yesu tien' miyɔkm ya bont tà nnɔ bó nɛ. U tien' tù ki tĩ dukn' bolm milole nɛ. Tu ya bont nɛ wɔngeh ki teh Yesu yé Uwien ya Bijɛ. Sufmbɛ ya ciɛnb tuu ki findeh nin wɔ ki teh u taah u'ba ki kpàandeh Uwien nɛ, ki kɛndeh Saba ya daali ya yiko bo. Yesu tɔke' binib ki ye wɔn nɛ yé tijier tà dienh limiɛl, ki yé kuwenwenku kùa wendeh uŋɛndun.

Libɔkliel ni (13:1–21:25), San liɛbe' ki ye Yesu nɛ yé usɛn wà unisaal li kpĭen wù kí baa Baa Uwien saan, ki liɛbe' ki ye Yesu siere' uŋɛndun wuu ni ki liɛbe' u'Baa bó (iyul 13–17). Li ya bɔkl ni San lienh bi cuo' Yesu ma bo, ki bun' wɔ tibuur ki ye u kpɛ mikuum, ki kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn ma bo nɛ. U mɛkre' bitɛnkpiib ni, ki cère' u'panpaankaab laa' wɔ u fuobe (iyul 18–21).

Yesu Kristo nɛ yé Uwien ya ñɔbonl

1 Uwien ŋa laan là ñɛn' uŋɛndun ma nnɔ ki laa' Liñɔbonl te nɛ. Lĭ là te nin Uwien nɛ, ki yé Uwien.
2 Lĭ là te nin Uwien nɛ micincinm.
3 Uwien là ñɛn' tibont kɛ nin lɛn nɛ. Uwien ŋa ñɛn' bonn niba ŋɔ la te ni'ñɛnm ni.
4 Lɛn nɛ yé limiɛl ya daan. Limiɛl nnɔ nɛ dienh binib kuwenwenku.
5 Kuwenwenku nnɔ wendeh licinñunl ni, nɛ licinñunl ŋa fre' ki kpiin' kù.*
6 Uwien sɔn' unil uba ní, bi yih wɔ San.
7 U baa' wɔ ń kun kuwenwenku nnɔ bo imɔ̀n nɛ, ŋɔ wɔn bo binib kɛ ń teke kù kí ji.
8 Wɔn ŋa yé kuwenwenku nnɔ, ama u baa' wɔ ń kun ku'bo imɔ̀n nɛ.
9 Kù yé kuwenwenmɔ̀nku kùa baa' uŋɛndun ni kù ń wende binib kɛ nɛ.
10 Uwien ñɛn' uŋɛndun nin Liñɔbonl nnɔ nɛ. Lĭ baa' uŋɛndun ni ama uŋɛndun ya nib ŋa bɛnde' lè.
11 Lĭ baa' li'yaab saan, nɛ li'yaab ŋa teke' lè.
12 Ama binib bà kɛ teke' lè nnɔ, bi teke' lè ki jin' nɛ, nɛ lĭ de' bɛ usɛn bɛ ń li yé Uwien ya bumu.
13 Bi yé Uwien ya bumu ma nnɔ, na yé u maa' bɛ tɛn unisaal maa' mubumu ma bo nɛ, Uwien nɛ yíe ki cère' bi yé u'bumu.
14 Liñɔbonl nnɔ tien' li'ba unisaal, ki baa' ki lá kɔn' ti'ni, ki teh tinimɔ̀nt cɛɛn, ki tɔkeh tigbɛmɔ̀nt baba. Ti laa' u'kpiɛke. Ukpiɛke wà u'Baa Uwien de' wɔ wù, kimɛ u yé u'bubaabk nɛ.
15 San kun' u'bo imɔ̀n ki kpaande' ki ye: «N là lienh wɔn bo nɛ ki teh wà li paan n'bo ní nnɔ cɛn' nni, kimɛ u là te ki laa' ba laan maa' nni.»
16 U'nimɔ̀nt ni nɛ u de' ti'kɛ bupaabu, ki li liɛbe kí de tɛ bù kí pukn.
17 Imɔ̀n, Moyis nɛ là de' tɛ *yiko. Tinimɔ̀nt nin tigbɛmɔ̀nt tun wɔn, *Yesu Kristo nɛ baa' nin tù.

---

* **1:5** Bi li fre kí lɛbre *licinñunl ŋa fre' ki kpiin' kù* kí ye licinñunl ŋa teke' kù mɔ.

18 Uba ŋa kpele ki laa' Wien. Ama u'Bijɛbaab wà yé Uwien ki te nin Uwien nnɔ nɛ cère'
ti bɛnde' wɔ.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gbɛr (Matie 3:1-12; Mark 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Sufmbɛ ya ciɛnb bà te Yerusalɛm ni nnɔ sɔn' bitɔtuɔrkaab nin Lefi yaab† San saan,
nɛ bi tǐ niire' wɔ ki ye: «A yé ŋmɛ nɛ?»
20 Nɛ San kun' imɔ̀n ki ye: «Min ŋa yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo.»
21 Nɛ bi liɛbe' ki niire' wɔ ki ye: «A nín yé ŋmɛ? A yé Eli nɛ-ɛɛ?» Nɛ u ye: «Ma yé Eli.» Bi
tí niire' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nnɔ nɛ-ɛɛ?» Nɛ u ye: «Hnhn.»
22 Nɛ bi tí niire' wɔ ki ye: «A nín yé ŋmɛ nɛ? A bugbɛn tɔke tɛ a yé udaan wà, ŋɔ tí bɛnde
ti li tǐ jiin bà sɔn' tɛ ní nnɔ kí ye bà.»
23 Nɛn saan nɛ San jiin' bɛ ki ye: «N yé
wà wuureh kupenpelku ni ki teh:
‹Tùɔre mɛn kí cubn Yonbdaan ya sɛn,› nnɔ nɛ.
*Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nnɔ nɛ.»
24 Bi sɔn' binib bà San saan nnɔ ya biba là yé *Farisiɛnmbɛ nɛ.
25 Bi liɛbe' ki niire' wɔ ki ye: «Ŋa yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo, ka yé Eli, ka yé *Uwien
ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nnɔ mɔ la, bɛ nín tien' a siih binib Uwien ya ñunm-i?»
26 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Min taah miñunm nɛ ki siih binib Uwien ya ñunm. Ama uba te
ni'siik ni, na bɛn wɔ.
27 U pɛ n'puoli bó ní nɛ, ama ma kpɛ ń lore u'tacɛningbɛn mɔnɔn.»
28 Ni'kɛ là tien' Betani ya du ni nɛ, Sudɛn ya kpenpuol bó. San là siih binib Uwien ya
ñunm nɛn saan nɛ.

Yesu nɛ yé Uwien ya Pebuk

29 Kutaaku faa', San laa' *Yesu we ní u'saan, nɛ u ye: «Liike mɛn, Uwien ya *Pebuk kà
ñɛndeh uŋɛndun ya nib ya biɛre nnɔ sɔ.
30 N là tɔke' wɔn ya gbɛr nɛ ki ye ujɛ uba pɛ n'puoli bó ní ki cɛn' nni nnɔ, kimɛ u là te ki
laa' ba laan maa' nni.
31 Min mɔnɔn ŋa là bɛn udaan wà nɛ, ama n baa' ki siih binib Uwien ya ñunm ŋɔ Israyɛl
yaab nɛ ń bɛnde wɔ.»
32 Nɛ San tɔke' binib ki ye: «N laa' *Mifuoñaanm ñɛn' paaki bó ki jiinh ní, ki naan
unɛnjel, ki lá te u'bo.
33 Min mɔnɔn ŋa là bɛn udaan wà nɛ, ama Uwien wà sɔn' nni ń li siih binib u'ñunm
nnɔ, nɛ tɔke' nni ki ye n li lɛ *Mifuoñaanm jiire' ní ki lá te ujɛ uba bo. Wɔn nɛ li cère
*Mifuoñaanm ń jiire ní binib bo.
34 N laa', nɛ ki kun' imɔ̀n ki ye wɔn nɛ yé Uwien ya Bijɛ.»

Bà kpiɛ' ki tien' Yesu ya panpaankaab

35 Kutaaku faa', nɛ San tí te ni'saan nin u'panpaankaab bile.
36 U laa' *Yesu gèbreh, nɛ u caan' u'bo inun, ki ye: «Liike mɛn, Uwien ya Pebuk sɔ.»
37 San ya panpaankaab bile nnɔ cii' u len' nà, nɛ ki paan' *Yesu bo.
38 *Yesu jiɛbe', ki laa' bi pɛ u'bo, nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni yíe ba?» Nɛ bi ye: «Rabi, a te lɛ
saan-i?» Rabi ya tingi si: Uwɔnwɔknl bii Cɛnbaa nɛ.
39 Nɛ u ye: «Dɛn mɛn, ni li lɛ.» Nǐ là te kutaajuɔku tikur tunan ya yo nɛ. Bi paan' u'bo ki
tǐ laa' u te nà saan, nɛ ki juore' u'saan ki tonde' ni'daali ya wentunl.
40 Bijɛb bile bà là cii' San ya lenm ŋɔ ki paan' *Yesu bo nnɔ, bi yih uba Andre, u yé Simɔn
Piɛr ya ninjɛ.
41 U kpiɛ' ki jon' ki tǐ laa' u'ninjɛ Simɔn nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti laa' Mɛsi.» Mɛsi ya tingi
si: Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.

† **1:19** Lefi yaab yé binib bà là toreh bitɔtuɔrkaab Uwien ya duku ni nɛ.

42 Nɛ ki taa' wɔ ki baa' *Yesu saan. *Yesu caan' Simɔn bo inun, ki tɔke' wɔ ki ye: «Bi yih
ŋɛ Simɔn nɛ, San ya bijɛ. Bi ji li yih ŋɛ Sefas nɛ.» Sefas ya tingi si: Litɛnpenl nɛ.
43 Kutaaku tí faa' nɛ *Yesu yíe wɔ ń jo Galile ya tinfɛnm bó. U laa' Filip nɛ ki tɔke' wɔ ki
ye: «Paan n'bo ní.»
44 Filip nnɔ yé Bɛtsayida ya du yɔ nɛ. Andre nin Piɛr mɔ yé nɛn bó yaab nɛ.
45 Filip jon' ki tĭ laa' Natanayɛl nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti laa' unil wà Moyis là kɛle' u'gbɛr
Yiko ya gbɔnku ni nnɔ. *Uwien ya ñɔbonsɔknb mɔ là len' u'gbɛr. Wɔn si: Nasarɛt ya Yesu,
Yosɛf ya bijɛ.»
46 Nɛ Natanayɛl niire' wɔ ki ye: «Nibonmɔnmɔnn li fre kí ñɛ ní Nasarɛt ya du ni-ii?» Nɛ
Filip tɔke' wɔ ki ye: «Dɛn kí tĭ liike.»
47 *Yesu laa' Natanayɛl we ní u'saan, nɛ u ye: «Liike mɛn, Israyɛl ya bol ya nil tenten sɔ,
u yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ.»
48 Nɛ Natanayɛl niire' wɔ ki ye: «A bɛn nni lɛ saan-i?» Nɛ *Yesu ye: «A bi te bukɛnkɛnbu
ni ma nnɔ n kpiɛ' ki laa' ŋɛ nɛ ki yaan Filip yin' ŋɛ.»
49 Nɛ Natanayɛl ye: «Cɛnbaa, a mɔnbe ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ. A yé Israyɛl ya bɛrciɛn
nɛ.»
50 Nɛ *Yesu ye: «N tɔke' ŋɛ ki ye n laa' ŋɛ bukɛnkɛnbu ni ma nnɔ nɛ a teke' nni ki jin'. A
li lɛ miyɔkm ya bont tà yɛbe ki cɛn' niɛ nɔ.»
51 Nɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni li lɛ kutaaku yɛ, kí lɛ Uwien ya tondb doh kutaaku
ki jiinh ní *Unil ya Bijɛ ya yul ya paaki.»

2

Bi tien' upiikuɔn uba Kana ya du ni

1 Wienta daali nɛ bi tien' upiikuɔn uba Kana ya du ni, Galile ya tinfɛnm ni. *Yesu ya
naa mɔ là te ni'saan.
2 Bi là yin' *Yesu nin u'panpaankaab mɔ upiikuɔn nnɔ.
3 Midaam là pɔre', nɛ *Yesu ya naa tɔke' wɔ ki ye: «Ba ji ŋmɔbe daam.»
4 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Upii, min nin sin tu lɛ nɛ? N'yo ŋa laan baa'-a!»
5 Nɛ u'naa tɔke' bitonsɔnb ki ye: «U ye ma la, ní tien nnɔ.»
6 Tɔ, icincɛnciɛn iluob iba là se ni'saan. Cin kɛ cin là li fre kí teke tɛn icùɔn iniin bii icùɔn
piik nin ile. *Sufmbɛ là kuonh i ya cin ni nɛ miñunm ki taah ki sɔkreh bi'ba, ki paakeh
iyaajɛbok ye ma bo.
7 *Yesu tɔke' bitonsɔnb nnɔ ki ye: «Gbien mɛn icin yii nɔ miñunm.» Nɛ bi gbien' i'kɛ
miɛɛn.
8 Nɛ u ye: «Kon mɛn kí tĭ de wà likeh kunacenku ya tùon.» Nɛ bi kon' ki tĭ de' wɔ,
9 ki laa' miñunm nnɔ kpɛnde' midaam ŋɔ. Nɛ u wube' ki liike', ka bɛn mĭ ñɛn' nà saan.
Ama bitonsɔnb bà kon' ki tĭ de' wɔ nnɔ, bɛn bɛn. Nɛ u yin' piicɛ,
10 ki tɔke' wɔ ki ye: «Wà kɛ ye wɔ ń de midaam la, u kpĭɛreh ki dienh mà ŋmɛ nɛ. Binib
ñun' ki tĭ gbo' la, nɛ u ji dienh mà ŋa ŋmɛ ki gbien'. Sin sĭen' ma ŋmɛ ki tĭ kɛnde' nɛ ki yùɔn'
ki de'-a!»
11 Nɛn nɛ yé miyɔkm ya bonn nà *Yesu cin' ki tien' nɛ̀. U là tien' miyɔkm ya bonn
bugbɛn Kana ni nɛ, Galile ya tinfɛnm ni, ki cère' binib laa' u ŋmɔbe ukpiɛke ma bo. Nɛ
u'panpaankaab teke' wɔ ki jin'.
12 Ni ya puoli bó nɛ wɔn nin u'naa nin u'ninjiɛb nin u'panpaankaab jiire' Kapɛrnawum
ya du bó, ki tĭ tien' ni'bó iwenkàankɛ.

Yesu ŋɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo
(Matie 21:12-13; Mark 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Nĭ là sĭen' waamu nɛ *Sufmbɛ ya Pak ń jele, nɛ *Yesu don' Yerusalɛm bó,

14 ki tĭ kɔn' Uwien ya duku* ya luo bo, ki laa' binib te u'bo. Biba kuɔreh inɛ nin ipe nin inɛnjel, bitɔb kpendeh ilike.
15 Nɛ u taa' iŋmi ki tien' unalɛbe yaam, ki ŋɔre' biwɛnkuɔrb nnɔ nin bi'pe nin bi'nɛ nnɔ kɛ ki ñɛn' saali, ki kpɛnkpiɛn' bilikkpendb nnɔ ya like, ki tuture' bi'teb ki gbɔ̀gbɔ̀be'.
16 Nɛ ki tɔke' binɛnjekuɔrb nnɔ ki ye: «Ñɛn mɛn ni'kɛ niɛ saan! Ni la taa n'Baa ya duku kí tien kukpenkpendduku.»
17 Nɛ u'panpaankaab tiɛre' ki ye nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien, n'nun mɔ́n a'duku ya gbɛr bo cɛɛn, nɛ nĭ siɛnh n'fɛ̀l ni tɛn umu.»
18 Nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb niire' wɔ ki ye: «A li tien mi lɛ yɔkm ya bonn kí wuɔn tɛ kí ye a ŋmɔbe usɛn á tien a teh nà nɔ?»
19 Nɛ u ye: «We mɛn Uwien ya duku kuu, ŋɔ ń taa iwien ita kí liɛbe kí mɛ kù.»
20 Nɛ bi ye: «Bi taa' ibin pinan nin iluob nɛ ki mɛn' Uwien ya duku kuu nɔ, nɛ sin ye a li taa iwien ita kí liɛbe kí mɛ kù-uu?»
21 Ama *Yesu lienh Uwien ya duku kùa bó nnɔ, u niireh u'gbɛnɛnt nɛ.
22 Uyo wà u mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ, nɛ u'panpaankaab tiɛre' ki ye u là len' nnɔ. Nɛ ki teke' nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nin *Yesu ya lenm ki jin'.

Yesu bɛn nà te unil ya fɛ̀l ni

23 *Yesu là te Yerusalɛm ni nɛ Pak ya nacenku nnɔ ya yo, ki tien' miyɔkm ya bont, binib laa', nɛ bà yɛbe teke' wɔ ki jin'.
24 Ama wɔn ŋa du bi'bo, kimɛ u bɛn binib kɛ ya yɛnmaale.
25 Wa nuunh uba ń tɔke wɔ unil ya gbɛr. Kimɛ wɔn bugbɛn bɛn nà te unil ya fɛ̀l ni.

3

Yesu nin Nikodɛm ya gbɛr

1 Ujɛ uba là te bi yih wɔ Nikodɛm, u yé *Farisiɛnmbɛ ya cɛkl ya nil nɛ, ki yé Sufmbɛ ya ciɛnb ya uba.
2 U baa' *Yesu saan kuñɔnku ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye Uwien nɛ sɔn' ŋɛ ní á lá wɔkn tɛ, kimɛ Uwien ŋa te nin nil la, wa ń fre kí tien yɔkm ya bont tɛn a teh ma bo nɔ.»
3 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, ba maa' unil wà ki lere' la*, udaan ŋa ń fre kí lɛ Uwien ya bɛl.»
4 Nɛ Nikodɛm ye: «Unil tien' uciɛn la, bi li tien mila kí maa wɔ kí lere? U li fre kí liɛbe kí kɔ u'naa ya benku ni ŋɔ bɛ ń maa wɔ kí lere-ee?»
5 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, ba maa' nil wà miñunm nin *Mifuoñaanm ni la, udaan ŋa ń fre kí kɔ Uwien ya bɛl ni.
6 Unisaal maa' nà la, nĭ yé unisaal nɛ. *Mifuoñaanm maa' nà la, nĭ yé *Mifuoñaanm yaann nɛ.
7 La cère n tɔke' ŋɛ ma ki ye nĭ kpɛ bɛ ń maa nɛ kí lere nnɔ ń cuo ŋɛ miyɔkm.
8 Mitafaam† joh mĭ yíe nà bó nɛ, nɛ a ciih mi'waaku bó, ka bɛn mĭ ñɛn' nà, ki niireh nin mĭ joh nà. Unil wà kɛ *Mifuoñaanm maa' wɔ la, u'mɔ yaam te nnɔ nɛ.»
9 Nɛ Nikodɛm niire' wɔ ki ye: «Nì li tien mila kí tien-i?»
10 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «A yé unil wà wɔknh Israyɛl yaab Uwien ya gbɛr, nɛ ka bɛn n len' nà nɔ ya tingi-ii?
11 N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, ti lienh ti bɛn nà nɛ, ki kundeh imɔ̀n ti'nun laa' nà bo, nɛ na teknh ti'mɔ̀nkun ki jinh.
12 N tɔkeh nɛ uŋɛndun wuu ni ya gbɛr, nɛ na teknh tù ki jinh. N tɔke' nɛ paaki bó yaar la, ni li tien mila kí teke tù kí ji?

---

* **2:14** Liike Matie 12:5; Mark 11:11; Luk 2:27. * **3:3** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là teh kí *maa ki lere* nnɔ li fre kí ye kí maa paaki bó mɔ. † **3:8** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là teh *Mifuoñaanm nnɔ li fre ki ye mitafaam mɔ.*

13 Unil ya Bijɛ wà ñɛn' paaki bó ki jiire' ní ŋa ñí la, uba ŋa don' paaki bó.
14 «Bi li fin Unil ya Bijɛ paaki bó tɛn Moyis là fin' ma uwɛ udɔ bo ki caan' kupenpelku ni nnɔ nɛ,
15 ŋɔ unil wà kɛ teke' wɔ ki jin' la, wɔ ń lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.»
16 Imɔ̀n, Uwien yíe uŋɛndun ya nib ki gbien', nɛ ki taa' u'Bubaabk ki de' ŋɔ wà kɛ teke' wɔ ki jin' la, u la kpo kí juore fɛnm, ama wɔ ń lɛ *limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.
17 Kimɛ Uwien ŋa sɔn' ní u'Bijɛ uŋɛndun ni wɔ ń lá biin uŋɛndun ya nib, u sɔn' wɔ ní wɔ ń lá ŋmiɛn bɛ nɛ.
18 Wà kɛ teke' wɔ ki jin' la, Uwien ŋa ń biin wɔ. Ama wà kɛ ŋa teke' wɔ ki jin' la, Uwien biin' wɔ ŋɔ, kimɛ wa teke' wɔn Uwien ya Bubaabk ki jin'.
19 Uwien ñi̱ikeh nà bo sɔ ki biindeh binib: kuwenwenku baa' uŋɛndun ni, nɛ binib yíe licinñunl ki cɛn' kuwenwenku, kimɛ bi'tùon bre nɛ.
20 Wà kɛ teh nà bre nɛn kuwenwenku nɛ, ka yíe wɔ ń nɛkn kù, kimɛ u jie u'tùonbiɛrɛ nnɔ li ñɛ upaan bo nɛ.
21 Wà kɛ teh nà mɔn joh kuwenwenku ni nɛ, nɛ binib ń lɛ u'tùon kí bɛnde kí ye u teh Uwien yíe nà nɛ.

San len' Yesu ya gbɛr ma bo

22 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu nin u'panpaankaab jon' Sude ya tinfɛnm ni, ki ti̱ te ni'bó, nɛ u siih binib Uwien ya ñunm.
23 San mɔ là siih binib Uwien ya ñunm, Ɛnɔn ya du ni nɛ, kimɛ miñunm là yɛbe ni'saan. Udu nnɔ kpieke Salim ya du nɛ. Binib là bàareh u'saan, nɛ u siih bɛ Uwien ya ñunm.
24 U ya yo ki laa' ba laan là cuo' San ki ti̱ pɛkn'.
25 San ya panpaankaab findeh nin Suf uba bi sɔkreh bi'ba ki paakeh iyaajɛbok ye ma bo nnɔ bo nɛ.
26 San ya panpaankaab baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, unil wà là te a'saan Sudɛn ya kpenpuol bó, a tɔke' binib u'gbɛr nnɔ, u'mɔ ji siih binib Uwien ya ñunm nɛ, nɛ binib kɛ ji joh wɔn saan.»
27 Nɛ San tɔke' bɛ ki ye: «Nil ŋa ń fre kí li ŋmɔbe niba ŋɔ Wien ŋa de' wɔ nɛ̀.
28 Ninbi bugbɛn yé n'mɔ̀nkunb ki ye n là len' ki ye min ŋa yé Uwien ya Nigɛndkɛ *Kristo, ama Uwien sɔn' nni ń liere wɔn nɛ usɛn.
29 Ujɛ kuɔndeh upii la, wɔn si upii. Piicɛ ya jɔ wɔn te ugbɛ nɛ ki cengeh u'jɔ bó. U ti̱ cii' u'jɔ ya niɛke bó uyo wà la, nɛ u'yɛnm ń sɔnge cɛɛn. N'mɔ ŋmɔbe u ya yɛnsɔnge nɛ ki ti̱ gben'.
30 Ni̱ kpɛ wɔn *Kristo ya yel ń li tùɔreh ki kpienh, nɛ n'yaal ń li sondeh.»

Unil wà ñɛn' paaki bó ní ya gbɛr

31 Wɔn wà ñɛn' paaki bó ní nnɔ nɛ cɛn' nà kɛ te. Unil wà ñɛn' uŋɛndun ni yé uŋɛndun ya nil nɛ, ki lienh uŋɛndun ya lenm. Unil wà ñɛn' paaki bó ní nɛ cɛn' nà kɛ te.
32 U kundeh imɔ̀n u laa' nà nin u cii' nà bo nɛ. Ama uba mɔnɔn ŋa teke' u'mɔ̀nkun nnɔ.
33 Wà kɛ teke' u'mɔ̀nkun nnɔ la, u tuo' ki ye Uwien yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ.
34 Unil wà Uwien sɔn' wɔ ní nnɔ lienh wɔn Uwien ya gbɛr nɛ, kimɛ Uwien taa' *u'Fuoñaanm ki de' wɔ ki ti̱ gben' nɛ.
35 Uwien Baa yíe u'Bijɛ, nɛ ki taa' nà kɛ te ki ŋukn' wɔ.
36 Wà teke' Uwien ya Bijɛ ki jin' la, u ŋmɔbe limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ. Ama wà ŋa tuo' ki teke' Uwien ya Bijɛ ki jin' la, wa ń lɛ limiɛl nnɔ. Uwien ya mutuol li tuu ki te u'bo nɛ.

4

Yesu nin Samari ya pii uba ya gbɛr

1 *Yesu cii' binib tɔke' *Farisiɛnmbɛ ki ye u teh binib u'panpaankaab ki siih bɛ Uwien ya ñunm ki cɛn' San.

2 Imɔ̀n, *Yesu bugbɛn ŋa là siih nib Uwien ya ñunm. U'panpaankaab nɛ là siih bɛ.
3 *Yesu cii' bi lienh nnɔ ma nnɔ nɛ u siere' Sude ya tinfɛnm ni, ki liɛbeh Galile ya tinfɛnm
bó.
4 U joh Galile la, u li ñɛ *Samari ya tinfɛnm ni nɛ.
5 U tǐ baa' Samari ya du uba ni, bi yih wù Sikar. Sakɔb là de' u'bijɛ Yosɛf bukpàabu bùa
nnɔ ŋa fɔke nin ni'saan.
6 Sakɔb ya ñunbunl te nɛn saan nɛ. *Yesu cuon' ki jii', nɛ ki kɛ̀le' liñunbunl nnɔ ya ñɔgbel
bo. Nǐ là tuo kuwensiiku ya yo nɛ.
7 Samari ya pii uba baa' wɔ ń lun miñunm, nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Pu nni miñunm ń
ñu.»
8 U ya yo ki laa' u'panpaankaab jon' udu ya benku ni bɛ ń tǐ dɛ tijier.
9 Nɛ upii nnɔ ye: «Kí ye bɛ bo? Sin Suf mɔ lá miɛh min Samari ya pii miñunm-ii?» U len'
nnɔ, kimɛ Sufmbɛ ŋa là nɛkndeh Samari yaab.
10 Nɛ *Yesu ye: «A bi bɛn Uwien ya paabu, ki tí bi bɛn wà miɛh ŋɛ miñunm nɔ la, sin nɛ
bi li miɛ wɔ, nɛ u bi li de ŋɛ mifuobm ya ñunm.*»
11 Nɛ upii nnɔ ye: «Cɛnbaa, ŋa ŋmɔbe bonlunkaann, liñunbunl nnɔ mɔ ñɔ, a li lɛ
mifuobm ya ñunm nnɔ lɛ saan-i?
12 Ti'yaajɛ Sakɔb nɛ là de' tɛ liñunbunl liɛ nɔ. Wɔn nin u'bijiɛb nin u'wɛnt kɛ là ñun'
li'ñunm. Sin nɛ cɛn' wɔn-ii?»
13 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Wà kɛ ñuh miɛ ya ñunm la, uñuñun li liɛbeh ki coh wɔ nɛ.
14 Ama wà kɛ li ñu n li de wɔ miñunm mà nnɔ, ñuñun ŋa ji li cuo wɔ fiebu. N li de wɔ
miñunm mà nnɔ li te tɛn liñunbunl nɛ u'ni, kí li dienh wɔ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.»
15 Nɛ upii nnɔ ye: «Cɛnbaa, de nni mi ya ñunm, ñuñun ji la cuo nni ŋɔ n ji la bàareh niɛ
saan ki luh.»
16 Nɛ *Yesu ye: «Jo kí tǐ yin a'cɛ kí liɛbe ní.»
17 Nɛ u ye: «Ma ŋmɔbe cɛ.» Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «A ye ŋa ŋmɔbe cɛ ma nɔ, nǐ yé imɔ̀n
nɛ.
18 Kimɛ a kun' ticɛr ki tǐ dukn' jɛb biŋun nɛ. A ji te ujɛ wà saan fɛnfɛnnɔ nɔ ŋa yé a'cɛ. A
len' ma nɔ, a tɔke' tigbɛmɔ̀nt nɛ.»
19 Nɛ upii nnɔ ye: «Cɛnbaa, n bɛnde' ki ye a yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ.
20 Tinbi Samari yaab ya yaajɛb puke' Uwien lijuɔl liɛ bo nɛ, nɛ ninbi *Sufmbɛ ye bi li
pukeh Uwien nà saan si: Yerusalɛm ni nɛ.»
21 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Upii, teke kí ji kí ye, uyo we ní, nib ŋa ji lá li pukeh Baa Uwien
lijuɔl liɛ bo, ka ji li pukeh wɔ Yerusalɛm mɔ ni.
22 Ninbi Samari yaab pukeh Uwien, nɛ ka bɛn wɔ. Tinbi *Sufmbɛ wɔn, ti bɛn wɔ, nɛ ki
pukeh wɔ. Kimɛ wà li ŋmiɛn binib kɛ ñɛn' *Sufmbɛ ni nɛ.
23 Uyo we ní, nɛ nǐ yé fɛnfɛnnɔ nɛ, bipupukmɔ̀nb li pukeh Baa Uwien bi'fɛ̀l ni nɛ
imɔ̀nmɔ̀n. Kimɛ Uwien nuunh bi ya nib ya bol nɛ bɛ ń li pukeh wɔ.
24 Uwien ŋa ŋmɔbe gbɛnɛnt, ba lɛnh wɔ. Binib bà kɛ pukeh wɔ nnɔ li pukeh wɔ bi'fɛ̀l ni†
nɛ imɔ̀nmɔ̀n.»
25 Nɛ upii nnɔ ye: «N bɛn ki ye Uwien ya Nigɛndkɛ, wà bi yih wɔ *Kristo nnɔ, li baa ní.
U lá baa' la, u li tɔke tɛ tibont kɛ ya tingi.»
26 Nɛ *Yesu ye: «Min wà lienh ŋɛ nɔ, n yé wɔn nɛ.»
27 U ya yo nɛ u'panpaankaab liɛbe' ní. Bi laa' wɔn nin upii tɔkeh tigbɛr ma nnɔ nɛ nǐ
cuo' bɛ miyɔkm, ama uba ŋa kaabe' ki niire' wɔ ki ye: «A yíe ba u'saan-i?» Bii «A tɔkeh wɔ
bɛ ya gbɛr-i?»
28 Nɛn saan nɛ upii nnɔ taa' u'cuɔl ki sien', ki jon' udu ya benku ni, ki tǐ tɔke' binib ki ye:
29 «Dɛn mɛn kí tǐ liike ujɛ wà tɔke' nni n tien' nà kɛ nɔ-a! Wa lii yé Uwien ya Nigɛndkɛ
Kristo-oo?»

* **4:10** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là te *mifuobm ya ñunm* nnɔ li fre kí ye miñunbungkaam mɔ. † **4:24** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là teh *bi'fɛ̀l ni* nnɔ li fre kí ye Mifuoñaanm ya tuɔm bo mɔ.

30 Nɛ bi ñɛn' udu ni ki joh *Yesu bó.
31 Upii nnɔ liɛbe' udu bó uyo wà nnɔ, nɛ *Yesu ya panpaankaab gbáanh wɔ ki teh: «Cɛnbaa, ji tijier.»
32 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N ŋmɔbe tijier tuba ń ji na bɛn tù.»
33 Nɛ u'panpaankaab niireh tɔb ki teh: «Uba nɛ nín tuke' tijier ki lá de' wɔ bii?»
34 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'jier si ń tien wà sɔn' nni ní yíe nà nɛ, kí sɔn u'tuonl kí tĭ gben.
35 Ninbi pɔh mikpɛnjɛnm ki teh: ‹Nĭ sĭen' iŋmaale inan nɛ nè ń kpaan tikpɛjier ya taanm.› Ama min tɔkeh nɛ nɛ: yaare mɛn kí liike, tikpɛjier ben' ki kpaan' mitaanm ŋɔ.
36 Wà taakeh tikpɛjier teknh u'paaku nɛ, ki taakeh ni'kɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm bo. Nɛn nɛ li cère wà buuh nin wà taakeh kɛ ń li ŋmɔbe uyɛnsɔnge.
37 Mikpɛnjɛnm mà teh: ‹Uba buuh, nɛ utɔ taakeh› nnɔ yé imàn nɛ.
38 Kimɛ n sɔn' nɛ ní tĭ taan tikpɛjier tà na jènde' tu'bo nɛ. Biba nɛ jènde' ki sɔn', nɛ ninbi jondeh bi'tontonku bo.»
39 Upii nnɔ tɔke' Samari ya tinfɛnm yaab ki ye *Yesu tɔke' wɔ u tien' nà kɛ ma nnɔ nɛ bi teke' *Yesu ki jin' ki yɛbe,
40 ki baa' u'saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ń juore bi'saan, nɛ u tien' nin bɛ iwien ile.
41 Binib teke' wɔ ki jin' wɔn bugbɛn ya lenm bo ki yɛbe ki cɛn' bà teke' wɔ ki jin' upii nnɔ ya lenm bo nnɔ.
42 Nɛ bi tɔke' upii nnɔ ki ye: «Na ji yé a ya lenm baba bo nɛ ti teke' wɔ ki jin'. Tinbi bugbɛn cii' u len' ma bo, ki bɛnde' ki ye u mɔnbe ki yé uŋɛndun ya Ŋmiɛnl nɛ.»

Yesu cère' utonsɔnciɛn uba ya buk faake'

43 Iwien ile nnɔ gèbre', nɛ *Yesu ñɛn' ni'saan ki jon' Galile ya tinfɛnm ni.
44 Wɔn bugbɛn nɛ là len' ki ye *Uwien ya ñɔbonsɔknl kɛ ñɔbonsɔknl ya tiɛma du ni yaab nɛ ŋa boh wɔ.
45 Ama u tĭ baa' Galile ya tinfɛnm ni ma nnɔ, bi teke' wɔ kucènku mɔnmɔnm nɛ, kimɛ bi'mɔ là jon' Yerusalɛm bɛ ń tĭ jele kunacenku ma nnɔ, bi là laa' u tien' nà kɛ kunacenku nnɔ ya yo.
46 U liɛbe' ki baa' Kana ya du ni, Galile ya tinfɛnm ni, u là cère' miñunm kpɛnde' midaam nà saan nnɔ. Gobina ya tonsɔnciɛn uba te Kapɛrnawum ya du ni u'bijɛ bun.
47 Utonsɔnciɛn nnɔ cii' *Yesu ñɛn' Sude ya tinfɛnm bó ki baa' Galile ya tinfɛnm ni, nɛ u baa' ki gbáan' *Yesu ki ye wɔ ń jo u'den, kí cère u'bijɛ ń faake, kimɛ u benh wɔ ń kpo nɛ.
48 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Na laa' yɔkm ya dĭɛku nin yɔkm ya bonn la, na lĭ li teke nni kí ji-a!»
49 Nɛ utonsɔnciɛn nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, jo n'den tonm! A taande' la, a li tĭ baa kí lɛ n'buk nnɔ kpo'-a.»
50 Nɛ *Yesu ye: «Li kunh, a'bijɛ faake'-a.»
Ujɛ nnɔ teke' *Yesu tɔke' wɔ nà nnɔ ki jin', nɛ ki liɛbe' ki kùnh.
51 U kùnh ma nnɔ nɛ u'tonsɔnb tuobe' wɔ usɛn ni ki tɔke' wɔ ki ye: «A'bijɛ faake'-a.»
52 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «U lɛ yo ba nɛ u'gbɛnɛnt tunge'?» Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Wenli kutaajuɔku kukurku kuba ya yo nɛ u'gbɛnɛnt wun sɔnge'.»
53 Nɛ ujɛ nnɔ bɛnde' ki ye u ya yo nɛ *Yesu wun tɔke' wɔ ki ye u'bijɛ faake' ŋɔ. Nɛn saan nɛ wɔn nin u'den yaab kɛ teke' *Yesu ki jin'.
54 Nɛn nɛ tien' miyɔkm ya bonlienn nà *Yesu tien' nè uyo wà u ñɛn' Sude ya tinfɛnm ni, ki liɛbe' ní Galile ya tinfɛnm ni nnɔ.

5

Ujɛ uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cère' u faake'

1 Ni ya puoli bó nɛ Sufmbɛ ya nacenku kuba te Yerusalɛm ni, nɛ *Yesu don' ni'bó.

2 Bi là lùke' kujɛbieku kuba Yerusalɛm ni, kù te bi yih nà saan ipe ya nañɔbu nnɔ. *Sufmbɛ ya lenm ni, bi yih kujɛbieku nnɔ Bɛtsata nɛ. Tininbont tuŋun là se ki guɔn' kù.
3 Biwiɛnb dɔdɔ tininbont nnɔ ni ki yɛbe. Biba yé ijùɔn, bitɔb yé idiɛn, bitɔb mɔ ya nuɔ nin bi'tàan kɛ faan'. [Bi'kɛ là dɔ ki gu uyo wà miñunm li jènge nɛ.
4 Kimɛ uyo uba la, Uwien ya tond uba tĩ ń jiire ní nɛ kí lá kɔ kujɛbieku nnɔ ni, kí kùkùre miñunm. Uyo wà u baa' ki lá kùreh uwiɛn wà kpiɛ' ki kɔn' la, u bun iwĩɛn yà kɛ la, u li faake nɛ.]*
5 Ujɛ uba mɔ là te ni'saan ki bun ibin pita nin iniin.
6 *Yesu laa' u dɔ, nɛ u bɛnde' ki ye u bunge' nĩ wuɔke'-a. Nɛ u niire' wɔ ki ye: «A yíe á faake-ee?»
7 Nɛ uwiɛn nnɔ jiin' wɔ ki ye: «Yonbdaan, miñunm lá jèngeh la, ma ŋmɔbe nil wà li taa nni kí kuɔn mi'ni. N benh ń kɔ la, nɛ uba ń kpiɛ nin nni kí kɔ.»
8 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Fii, kí yuure a'nagɛnl, kí li cuonh.»
9 Nɛ u faake' i ya tàan bo, ki yuure' u'nagɛnl, ki cuonh.
Ni'daali là yé *Saba ya daali nɛ.
10 Nɛn bo nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb tɔke' ujɛ wà faake' nnɔ ki ye: «Dinnɔ yé *Saba ya daali nɛ, ŋa ŋmɔbe sɛn a yuure' a'nagɛnl kí tuke.»
11 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ujɛ wà cère' n faake' nnɔ, wɔn nɛ ye ń yuure n'nagɛnl kí li cuonh.»
12 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «U lɛ daan nɛ ye á yuure a'nagɛnl kí li cuonh-i?»
13 Nɛ ujɛ wà faake' nnɔ ŋa bɛnde' unil wà nɛ, kimɛ linigol là te ni'saan ma nnɔ wa bɛnde' *Yesu taa' nà bó.
14 Uyo uba nɛ *Yesu lá laa' wɔ Uwien ya duku ya luo bo, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Liike, fɛnfɛnnɔ a faake'-a! A la ji ń tien biɛre ŋɔ ijɛnd yà cɛn' yiɛ nɔ la tu ŋɛ.»
15 Nɛ ujɛ nnɔ jon' ki tĩ tɔke' *Sufmbɛ ya ciɛnb ki ye *Yesu nɛ cère' u faake'.
16 Nɛn bo nɛ Sufmbɛ ya ciɛnb cin' ki kɔnh nin Yesu, kimɛ u cère' unil faake' *Saba ya daali.
17 Ama *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «N'Baa sɔnh itùon nɛ haali nin fɛnfɛnnɔ, nɛ n'mɔ sɔnh.»
18 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ nɛ Sufmbɛ ya ciɛnb tùɔreh ki nuunh bɛ ń ku wɔ. Na yé u saa' *Saba ya daali ya kuɔl baba nɛ bi nuunh bɛ ń ku wɔ, kimɛ u yin' Uwien wɔn bugbɛn ya Baa ma nnɔ u taa' u'ba ki kpaan' Uwien nɛ.

Uwien de' u'Bijɛ mituɔm

19 Nɛn saan nɛ *Yesu liɛbe' ki tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, Uwien ya Bijɛ ŋa ń fre kí tien niba u'ba bo. U laa' u'Baa teh nà nnɔ, u'mɔ teh nɛn nɛ. U'Baa teh nà nnɔ, u'mɔ teh nɛn nɛ,
20 kimɛ Baa yíe u'Bijɛ, nɛ ki wuɔn' wɔ u teh nà kɛ. U li wuɔn wɔ itùon yà cɛn' yiɛ nɔ, ŋɔ nɛ̀ ń tùɔre kí cuo nɛ miyɔkm.
21 Uwien Baa mɛkreh bitɛnkpiib, ki cèreh bi fuobe ma nnɔ, nnɔ nɛ u'Bijɛ mɔ li cère u yíe bà nnɔ ń li fuobe.
22 Uwien Baa ŋa buh nil uba buur, u cɛ̀be' u'Bijɛ nɛ tibuur kɛ,
23 ŋɔ binib kɛ ń kpiɛke u'Bijɛ tɛn bi kpiɛkreh u'Baa ma bo. Unil wà kɛ ŋa kpiɛke' Uwien ya Bijɛ la, wa kpiɛke' u'Baa wà sɔn' wɔ ní nnɔ mɔ nɛ.
24 «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà kɛ cii' n'gbɛr, ki teke' wà sɔn' nni ní ki jin' la, u laa' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ. Uwien ŋa ń biin udaan. U ñɛn' mikuum ni nɛ, ki kɔn' mifuobm ni.
25 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, uyo we ní, nɛ nĩ yé fɛnfɛnnɔ nɛ, bitɛnkpiib li cii Uwien ya Bijɛ ya niɛke bó. Bà li cii nnɔ li lɛ limiɛl.
26 Baa yé limiɛl ya daan ma nnɔ nɛ ki cère' u'Bijɛ mɔ yé limiɛl ya daan,
27 ki de' wɔ ufaa wɔ ń bu binib tibuur, kimɛ u yé Unil ya Bijɛ nɛ.
28 La cère mɛn niɛ kɛ ń cuo nɛ miyɔkm. Uyo we ní, binib bà kɛ te ikul ni nnɔ li cii u'niɛke bó,

* **5:4** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 5:3b-4 ŋa te tu'ni.

29 kí ñɛ ní. Bà sɔn' lituonmɔnmɔnl nnɔ li mɛkre kí lɛ limiɛl, nɛ bà sɔn' itùonbiɛrɛ nnɔ mɔ li mɛkre ŋɔ Uwien ń bu bɛ tibuur.»

Nà wɔngeh ki teh Yesu mɔnbe ki ñɛn' ni u'Baa Uwien saan

30 «Ma ń fre kí tien niba n'ba bo. N buh binib tibuur n'Baa ye ma bo nɛ. N'buur cuube nɛ, kimɛ ma nuunh n yíe nà, n nuunh wà sɔn' nni ní nnɔ yíe nà nɛ.
31 N kundeh n'ba bo imɔ̀n la, na ń tuo n'mɔ̀nkun nnɔ.
32 Uba nɛ kundeh n'bo imɔ̀n, nɛ n bɛn ki ye u lienh n'bo nà nnɔ, yé imɔ̀n nɛ.
33 Ninbi bugbɛn là sɔn' ni'tondb San saan, nɛ u tĭ len' n'bo tigbɛmɔ̀nt.
34 Na yé n nuunh unil ya mɔ̀nkun nɛ cère' n tiɛre' nɛ San ya gbɛr. N lienh nnɔ ŋɔ ní ŋmɛre nɛ.
35 San là te tɛn lifrl là bi sɛ' lɛ̀ lĭ wendeh nɛ. Ninbi bugbɛn là tuo' ki pokn' u'wenwenku ni uyo uba.
36 Ama niba kundeh n'bo imɔ̀n, ki cɛn' San ya mɔ̀nkun. Nɛn si: n'Baa de' nni itùon yà nnɔ n sɔnh yɛn nɛ, nɛ n li sɔn yɛ̀ kí tĭ gben nɛ. Itùon bugbɛn nɛ wɔngeh ki teh n'Baa nɛ sɔn' nni ní.
37 N'Baa wà sɔn' nni ní nnɔ, wɔn bugbɛn kundeh n'bo imɔ̀n nɛ. Ama na cii' u'niɛke bó, ka laa' wɔ mɔ.
38 U'gbɛr ŋa te ni'fɛ̀l ni, kimɛ na teke' u sɔn' wà ní nnɔ ki jin'.
39 Ni tùɔreh ki fiinh *Uwien ya gbɔnku, ki maaleh ki teh, ni li lɛ kun ni nɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Kugbɔnku nnɔ nɛ kundeh n'bo imɔ̀n.
40 Nɛ na yíe ní baa n'saan kí lɛ limiɛl nnɔ.
41 «Na yé n nuunh ukpiɛke binib saan nɛ.
42 Ama n bɛn nɛ, ninbi ŋa ŋmɔbe Wien ya yíem ni'fɛ̀l ni.
43 Min baa' n'Baa ya yel bo nɛ, nɛ na teke' nni. Ama unil baa' wɔn bugbɛn ya yel bo la, ni teknh wɔ nɛ.
44 Ni yíe ní li kpiɛkreh tɔb nɛ, ka nuunh kpiɛke wà ñɛh ní Uwien baba saan nnɔ. Nɛn bo, ni li tien mila kí teke nni kí ji?
45 Ni la maaleh ki teh min nɛ li biin nɛ n'Baa saan. Ni du Moyis wà bo nnɔ, wɔn nɛ li biin nɛ.
46 Ni bi teke' Moyis ki jin' la, ni bi li teke n'mɔ kí ji nɛ, kimɛ Moyis là kɛle' n ya gbɛr nɛ.
47 Na teke' Moyis kɛle' nà nnɔ ki jin' ma nnɔ, ni li tien mila kí teke n'gbɛr kí ji?»

6

Yesu jin' linigociɛnl liba
(Matie 14:13-21; Mark 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu puore' Galile ya ñunciɛnm mà bi liɛbe' ki yih mɛ̀ Tiberiyad ya ñunciɛnm nnɔ.
2 Binib laa' u teh miyɔkm ya bont, ki cèreh biwiɛnb faakreh ma nnɔ nɛ bi pɛ u'bo ki yɛbe.
3 Nɛ *Yesu nin u'panpaankaab don' lijuɔl ki tĭ kɛ̀le'.
4 Nĭ là sĭen' waamu nɛ *Sufmbɛ ya Pak ń jele.
5 *Yesu yaare' ki laa' binib we ní u'saan ligol, nɛ u niire' Filip ki ye: «Ti li dɛ tijier lɛ saan ŋɔ binib biɛ ń ji?»
6 Wɔn bugbɛn là bɛn u li tien ma bo, nɛ ki niire' Filip ŋɔ wɔ ń cii u li len kí ye bà.
7 Nɛ Filip jiin' wɔ ki ye: «Ti taa' iwien kobiile ya tuonl ya paaku mɔnɔn ki dɛ' tijier la, ta ń baa unil kɛ ń lɛ finfiimu kí ji.»
8 Nɛ u'panpaankaab ya uba, bi yih wà Andre u yé Simɔn Piɛr ya ninjɛ nnɔ tɔke' *Yesu ki ye:
9 «Kibujɛbuk kiba te niɛ saan ki ŋmɔbe kpɔnɔ uŋun nin mujɛnwawaamu mule ama binib biɛ yɛbe ki kpɛ ma nɔ, nĭ li tien bɛ ba?»

10 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Cère mɛn binib nnɔ kɛ ń kèle.» Timɔsɔngt là yɛbe ni'saan, nɛ
bi kèle' tu'bo. Bijɛb là li baa tɛn itur iŋun.
11 *Yesu yuure' kpɔnɔ nnɔ, ki faare' Uwien, ki gbiire' binib nnɔ, nɛ ki tien' nnɔ
mujɛnwawaamu nnɔ mɔ. U là de' bi'kɛ bi yíe ma bo nɛ.
12 Bi'kɛ ŋmɔn' ki gbo', nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye bɛ ń tantaan tijenjent tà sǐen' nnɔ
ŋɔ niba la ñɛnde.
13 Bi tantaan' binib nnɔ ŋmɔn' kpɔnɔ uŋun nnɔ ki gbo' tijenjent tà sǐen nnɔ, ki gbien'
ikpɛncub piik nin ile.
14 Binib nnɔ laa' *Yesu tien' miyɔkm ya bonn nnɔ ma nnɔ nɛ ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔnbe ki
yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa uŋɛndun wuu ni nnɔ nɛ.»
15 *Yesu bɛnde' ki ye bi nuunh bɛ ń cuo wɔ kí tien bi'bɛr, nɛ ki siere' bi'saan, ki liɛbe' ki
don' lijuɔl u'baba.

Yesu cuonh miñunm bo (Matie 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Kutaajuɔku juɔre' ma nnɔ nɛ u'panpaankaab bure' miñunciɛnm bó,
17 ki tǐ kɔn' buñɛrbu, ki joh miñunciɛnm ya kpenpuol, Kapɛrnawum ya du bó. Nǐ biire'
ki laa' *Yesu ŋa laan baa' bi'saan.
18 Kutafaaku fii' ki joh ki gbiekeh, nɛ iñungbegbel fih.
19 Bi kùre' buñɛrbu ki baa' kɔnsini uŋun bii uluob, nɛ ki laa' *Yesu cuonh miñunm bo
ki nɛkndeh buñɛrbu nnɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ.
20 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Min nɛ. La sɛn mɛn jɛwaanbu.»
21 U len' nnɔ ma nnɔ bi'yɛnm sɔnge nɛ bi taa' wɔ buñɛrbu nnɔ ni. Nɛ i ya tàan bo bi pɔk
ki baa' ugbɛ, bi li ñɛ nà saan buñɛrbu ni.

Linigol nuunh Yesu

22 Kutaaku faa', nɛ linigol là juore' miñunciɛnm ya gbaatɔl nnɔ tiɛre' ki ye buñɛrbu
buba nɛ wun te ni'saan, ki bɛnde' ki ye bù wun fii' uyo wà nnɔ, *Yesu ŋa kɔn' bù,
u'panpaankaab baba nɛ wun kɔn' bù ki bure'.
23 Ama iñɛrtɔ ñɛn' Tiberiyad ya du bó ní ki baa' nà saan Yonbdaan wun taa' kpɔnɔ ki
faare' Uwien, ki de' binib bi ŋmɔn' nnɔ.
24 Linigol nnɔ laa' *Yesu nin u'panpaankaab ŋa ji te ni'saan ma nnɔ nɛ bi kɔn' iñɛrde
nnɔ, ki joh miñunciɛnm ya kpenpuol, Kapɛrnawum ya du bó, bɛ ń tǐ nuun wɔ.

Yesu nɛ yé limiɛl ya jier

25 Bi tǐ laa' wɔ miñunciɛnm ya kpenpuol, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, a baa' niɛ saan
u lɛ yo ba?»
26 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni jin' tijier ki gbo' ma nnɔ, nɛn bo nɛ ni nuunh
nni, na yé ni bɛnde' miyɔkm ya bont nnɔ ya tingi nɛ ki nuunh nni.
27 La sɔnh mɛn ki nuunh tijier tà saah. Ama li sɔnh mɛn ki nuunh tijier tà dienh nɛ
limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Unil ya Bijɛ nɛ li de nɛ tijier bugbɛn, kimɛ Baa Uwien bugbɛn
wuɔn' ki ye u de' wɔn nɛ u'tuɔm.»
28 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Ti li tien mila kí sɔn Uwien yíe itùon yà?»
29 Nɛ *Yesu ye: «Uwien yíe lituonl là si: ní teke min wà u sɔn' nni ní nnɔ nɛ kí ji.»
30 Nɛ bi ye: «A li tien mi lɛ yɔkm ya bonn tí lɛ ŋɔ kí teke ŋɛ kí ji? A li sɔn ba?
31 Ti'yaajɛb là jin' tijier tà bi yih tù *mann nnɔ kupenpelku ni. Nǐ kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ni ki ye: ‹U de' bɛ tijier tà ñɛn' paaki bó ní bɛ ń ji.› »
32 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, na yé Moyis nɛ là de' nɛ tijier tà ñɛn' paaki bó ní
nnɔ. Ama n'Baa nɛ dienh nɛ tijiemɔ̀nt tà ñɛh paaki bó ní.
33 Kimɛ tijier tà Uwien dienh nɛ tù nnɔ, tun nɛ ñɛh paaki bó ní ki dienh uŋɛndun ya nib
limiɛl.»
34 Nɛ bi ye: «Yonbdaan, li dienh tɛ tu ya jier uyo kɛ.»

35 Nɛ u ye: «Min nɛ yé limiɛl ya jier. Wà kɛ baa' n'saan la, kònm ŋa ji li cuo wɔ. Wà kɛ teke' nni ki jin' la, ñuñun ŋa ji li cuo wɔ.
36 N kpiɛ' ki tɔke' nɛ ŋɔ: ni laa' nni, ama na nín teke' nni ki jin'.
37 Binib bà kɛ n'Baa taah bɛ ki dienh nni li baa n'saan. Wà kɛ baa' n'saan la, ma ń wiɛ wɔ.
38 Kimɛ n ñɛn' paaki bó ní ń lá tien wà sɔn' nni ní yíe nà nɛ, ma baa' ń tien n'bugbɛn yíe nà.
39 Wà sɔn' nni ní yíe nà si: u de' nni binib bà kɛ nnɔ, n la cère bi'ni uba ń bole, ama ń mɛkre bi'kɛ uwenfɔrkɛ ya daali*.
40 Kimɛ n'Baa yíe nà si: ‹Binib bà kɛ laa' min u'Bijɛ ki teke' nni ki jin' nnɔ ń lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ. Nɛ n li mɛkre bɛ uwenfɔrkɛ ya daali.› »
41 U ya yo nɛ Sufmbɛ ya ciɛnb bunbeh u'bo, kimɛ u len' ki ye: «Min nɛ yé tijier tà ñɛn' paaki bó ní.»
42 Nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ujɛ wuɔ Yosɛf ya bijɛ *Yesu ŋa ñí-ii? Ti bɛn u'naa nin u'baa-a! Bɛ tien' u len' ki ye u ñɛn' paaki bó ní?»
43 Nɛ *Yesu liɛbe' ki tɔke' bɛ ki ye: «La bunbeh mɛn tɔb saan.
44 N'Baa wà sɔn' nni ní nnɔ ŋa dère' nil, ki baa' n'saan la, nil ŋa ń fre kí baa n'saan. Unil wà kɛ baa' n'saan la, n li mɛkre udaan uwenfɔrkɛ ya daali.
45 Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' ki ye: ‹Uwien li wɔkn bi'kɛ miwɔknm.› Unil wà kɛ cii' n'Baa len' nà miwɔknm nnɔ ni, ki teke' nè la, udaan li baa n'saan.
46 Uba ŋa laa' Baa Uwien, wà ñɛn' ní u'saan nnɔ baba nɛ laa' wɔ.
47 N tɔkeh nɛ imòn nɛ, unil wà teke' nni ki jin' la, u ŋmɔbe limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ.
48 Min nɛ yé limiɛl ya jier.
49 Ni'yaajɛb là jin' tijier tà bi yih tù *mann nnɔ kupenpelku ni. Nin nɛn kɛ ŋɔ bi kpo'.
50 Ama tijier tà ñɛn' paaki bó ní nnɔ, unil jin' tun la, wa ń kpo.
51 Min nɛ yé tijier tà ñɛn' paaki bó ní ki dienh binib limiɛl. Unil jin' tu ya jier la, u li fuobe nɛ uyo kɛ. N'gbɛnɛnt nɛ yé tijier tà n li de tù uŋɛndun ya nib ŋɔ bɛ ń lɛ limiɛl.»
52 Nɛn bo nɛ *Sufmbɛ findeh bi'ŋmiɛl ni ki teh: «Ujɛ wuɔ li tien mila kí de' tɛ u'gbɛnɛnt tí ŋmɔn-i?»
53 Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh nɛ imòn nɛ, na ŋmɔnh Unil ya Bijɛ ya gbɛnɛnt, ka ñuh u'sèm la, miɛl ŋa te ni'ni.
54 Unil wà ŋmɔnh n'gbɛnɛnt ki ñuh n'sèm la, limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm te u'ni, nɛ n li mɛkre wɔ uwenfɔrkɛ ya daali.
55 Kimɛ n'gbɛnɛnt yé tijiemònt nɛ, nɛ n'sèm yé midɛmònm.
56 Unil wà ŋmɔnh n'gbɛnɛnt ki ñuh n'sèm la, u tɛ nin nni, nɛ n'mɔ tɛ nin wɔ.
57 N'Baa yé limiɛl ya daan nɛ ki sɔn' nni ní, wɔn bo nɛ n fuobe. Nnɔ nɛ unil ŋmɔnh n'gbɛnɛnt la, min bo nɛ u'mɔ li fuobe.
58 Tijier tà ñɛn' paaki bó ní te nnɔ nɛ. Ta te tɛn ni'yaajɛb là jin' tà nnɔ. Bɛn kpo'-a. Ama unil jin' tu ya jier la, u li fuobe nɛ uyo kɛ.»
59 *Yesu là wɔknh *Sufmbɛ ya taanl ya duku kùa te Kapɛrnawum ni nnɔ nɛ ki len' nɛn kɛ.

Yesu ya panpaankaab biba siere' u'saan

60 U'panpaankaab cii' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'ni bà yɛbe ye: «Tigbɛr tuu faa nɛ. Ŋmɛ li fre kí cenge tù?»
61 U bɛnde' u'yɛnm ni ki ye bi bunbeh tigbɛr nnɔ bo, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Nì saa' ni'yɛnm nɛ-ɛɛ?
62 Ni nín ji bi laa' Unil ya Bijɛ liɛbe' ki doh paaki bó u là te nà saan nɛ le?
63 *Mifuoñaanm nɛ dienh limiɛl. Unisaal baba ŋa ń fre kí tien bonn. Tigbɛr tà n tɔke' nɛ nɔ ñɛn' *Mifuoñaanm saan nɛ ki dienh limiɛl.

---

* **6:39** *Uwenfɔrkɛ ya daali* yé lidaali là Uwien li bu binib kɛ tibuur nnɔ nɛ.

64 Ama niʼni biba ŋa teke' ki jin'.» Kimɛ *Yesu là bɛn haali micincinm bà ŋa teke' wɔ ki
jin', ki bɛn wà lá li kuɔre wɔ mɔ.
65 Nɛ u tí ye: «Nɛn bo nɛ n tɔke' nɛ ki ye nʼBaa ŋa cɛ̀be' wà la, wa ń fre kí baa nʼsaan.»
66 Kí ñɛ u ya yo nɛ uʼpanpaankaab ni bà yɛbe siere' uʼsaan ka ji tɔkeh nin wɔ.
67 Nɛ u niire' piik nin bile nnɔ ki ye: «Niʼmɔ yíe ní siere bi?»
68 Nɛ Simɔn Piɛr jiin' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ti siere' la, ti li jo ŋmɛ saan-i? Sin nɛ ŋmɔbe
limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm ya gbɛr.
69 Ti teke' ki jin', ki bɛn ki ye sin nɛ yé Uwien ya Niñaan.»
70 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Min nɛ ŋa gɛ̀nde' nɛ piik nin bile-ee? Ama niʼni uba yé usɛnpol
nɛ.»
71 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, u niireh Simɔn Iskariyɔt ya bijɛ Sudas nɛ. Nin Sudas mɔ yé
uʼpanpaankaab piik nin bile nnɔ ya uba ma kɛ nnɔ, wɔn nɛ lá li kuɔre wɔ.

7

Yesu ya ninjiɛb ŋa teke' wɔ ki jin'

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu cuonh Galile ya tinfɛnm ni, ka yíe wɔ ń jo Sude ya tinfɛnm ni,
kimɛ Sufmbɛ ya ciɛnb bà te niʼbó nnɔ nuunh bɛ ń ku wɔ nɛ.
2 Tɔ, nǐ là sìen' waamu nɛ *Sufmbɛ ń jele kunacenku kùa bi yih kù Ininbon ya nacenku
nnɔ.
3 Nɛ uʼninjiɛb tɔke' wɔ ki ye: «Siere niɛ saan, kí li joh Sude ya tinfɛnm bó ŋɔ
aʼpanpaankaab mɔ ń tǐ lɛ a teh miyɔkm ya bont tà.
4 Unil yíe uʼyel ń fii la, wa buɔh u sɔnh nà. A teh miyɔkm ya bont tà nnɔ, cère binib kɛ
ń lɛ a teh nà.»
5 Kimɛ bɛn uʼninjiɛb mɔnɔn ŋa là teke' wɔ ki jin'.
6 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Nʼyo ŋa laan baa'. Ninbi wɔn uyo kɛ mɔn niʼbo nɛ.
7 Uŋɛndun ya nib ŋa ń fre kí li nɛn ninbi. Bi nɛn min nɛ, kimɛ n lienh ki teh biʼtùon bre
nɛ.
8 Ninbi li joh mɛn kunacenku nnɔ. Min ŋa ń jo, kimɛ nʼyo ŋa laan baa'.»
9 U là tɔke' bɛ nnɔ nɛ ki juore' Galile ya tinfɛnm ni.

Yesu jon' Ininbon ya nacenku ya jelm

10 *Yesu ya ninjiɛb bure' kunacenku nnɔ ma nnɔ nɛ uʼmɔ lɔkre' ki paan'.
11 *Sufmbɛ ya ciɛnb nuunh wɔ kunacenku nnɔ ni, nɛ ki niireh ki teh: «U te lɛ sɔ?»
12 Nɛ linigol nnɔ bunbeh ki tɔkeh tɔb uʼgbɛr. Biba teh u yé unimɔ̀n, nɛ bitɔb teh wa yé
nimɔ̀n, u tulndeh binib nɛ.
13 Ama uba ŋa len' uʼgbɛr paan bo, kimɛ bi fɛnge *Sufmbɛ ya ciɛnb nɛ.
14 Bi jele' kunacenku ki tǐ gbiire' siik ni uyo wà nnɔ, nɛ *Yesu jon' Uwien ya duku bó, ki
tǐ wɔknh binib Uwien ya gbɛr.
15 Nǐ cuo' *Sufmbɛ miyɔkm, nɛ bi len' ki ye: «Ujɛ wuɔ ŋa bɛnge' gbɔnku-a! U tien' mila
ki bɛn kugbɔnku miɛ ya bɛnm-i?»
16 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N wɔknh binib nà nɔ, na yé min bugbɛn ya wɔknm. Nǐ yé wà sɔn'
nni ní nnɔ ya wɔknm nɛ.
17 Unil yíe wɔ ń tien Uwien yíe nà la, u li bɛnde n wɔknh binib nà nɔ, nǐ yé Uwien ya
wɔknm nɛ bii n lienh min bugbɛn ya yel bo nɛ.
18 Unil wà lienh wɔn bugbɛn ya yel bo la, u nuunh uʼtiɛma kpiɛke nɛ. Unil wà nuunh
wà sɔn' wɔ ya kpiɛke la, wɔn nɛ yé ugbɛmɔ̀ndaan, ka ŋmɔbe tonnɛnku.
19 Moyis nɛ ŋa là de' nɛ *yiko-oo? Nin nɛn kɛ niʼni uba ŋa pɛ yiko nnɔ bo. Bɛ tien' ni
nuunh ní ku nni?»
20 Nɛ linigol nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Usɛnpol nɛ ŋaake ŋɛ! Ŋmɛ nuunh wɔ ń ku ŋɛ?»
21 Nɛ u ye: «N tien' miyɔkm ya bonn niba kpein nɛ *Saba ya daali, nɛ nǐ cuo' niʼkɛ
miyɔkm.

22 Moyis là ye ní li jɛh ipun. Upunjiɛ ŋa ñɛn' Moyis saan, u ñɛn' ni'yaajɛkpiɛkb saan nɛ. Nɛn bo nɛ *Saba ya daali mɔnɔn, kibuk kà kpaan' ní jiɛ ki'punl la, ni jɛh kɛ̀ nɛ.
23 Ni jɛh ipun *Saba ya daali ŋɔ ni la saa Moyis ya yiko nɛ. Nɛ min cère' uwiɛn ya gbɛnɛnt kɛ faake' *Saba ya daali, nɛ ni'benku ni ben' n'bo-oo?
24 La likeh mɛn nib ya nun bó ki buh bɛ buur. Cère mɛn ni'buur ń li cuube.»

Binib nuunh bɛ ń bɛnde Yesu yé udaan wà

25 Yerusalɛm yaab biba lienh ki teh: «Ujɛ wà bi nuunh bɛ ń ku wɔ nnɔ ŋa sɔ-ɔɔ?
26 Wɔn nɛ lienh binib ya nun bó ba teh wɔ niba nɔ! Bii ti'ciɛnb mɔnbe ki bɛnde' ki ye u yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ?
27 *Kristo lá baa' la, uba ŋa ń bɛnde u ñɛn' nà saan. Ama ujɛ wuɔ wɔn ti'kɛ bɛn u ñɛn' nà saan.»
28 *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib, nɛ ki len' ufaa bo ki ye: «Ni mɔnbe ki bɛn nni ki bɛn n ñɛn' nà saan-a! Nin nɛn kɛ ŋɔ ma baa' n'ba ya baam. Wà sɔn' nni ní nnɔ yé ugbɛmàndaan nɛ. Ama ninbi ŋa bɛn wɔ.
29 Min wɔn, n bɛn wɔ, kimɛ n ñɛn' wɔn saan nɛ, nɛ wɔn nɛ sɔn' nni ní.»
30 Nɛn saan nɛ bi nuunh bɛ ń cuo wɔ. Ama uba ŋa tien' wɔ niba, kimɛ u'yo ŋa laan là baa'.
31 Linigol nnɔ ni binib bà yɛbe nɛ teke' wɔ ki jin', nɛ ki len' ki ye: «Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo lá baa' la, u li tien miyɔkm ya bont kí cɛn ujɛ wuɔ tien' ma bo nɔ-ɔɔ?»

Farisiɛnmbɛ nin bitɔtuɔrciɛnb nuunh bɛ ń cuo Yesu

32 *Farisiɛnmbɛ cii' linigol nnɔ bunbeh *Yesu bo nà kɛ nnɔ, nɛ bɛn nin bitɔtuɔrciɛnb sɔn' biguguurb bɛ ń tĭ cuo wɔ ní.
33 Nɛ *Yesu tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ma ji li wuɔke ni'saan, n li liɛbe wà sɔn' nni ní nnɔ bó.
34 Ni lá li nuun nni ka ń lɛ nni, kimɛ na ń fre kí jo n tĭ li te nà saan nnɔ.»
35 Nɛ *Sufmbɛ niireh tɔb ki teh: «U li jo lɛ saan nɛ ta ń lɛ wɔ? U li jo Grɛkmbɛ ya tinfɛnm mà *Sufmbɛ yɛre' ki te mi'ni nnɔ nɛ kí tĭ ń li wɔknh Grɛkmbɛ-ɛɛ?
36 U len' ki ye ti li nuun wɔ, ka ń lɛ wɔ, ka ń fre kí jo u tĭ li te nà saan nnɔ. U'lenm miɛ nɔ ya tingi si ba?»

Miñunm mà dienh limiɛl ya gbɛr

37 Kunacenku nnɔ ya tontonddaali là yé uwengbenge nɛ. Nɛn daali nɛ *Yesu sere' ki len' ufaa bo ki ye: «Uñuñun ŋmɔbe wà la, wɔ ń dɛn n'saan kí ñu.
38 Unil wà teke' nni ki jin' la, miñunm mà dienh limiɛl li puube u'fɛ̀l ni tɛn likpenl nɛ. Nĭ kɛle' nnɔ nɛ *Uwien ya gbɔnku ni.»
39 U len' nnɔ ma nnɔ, u niireh *Mifuoñaanm mà Uwien lá li de mɛ̀ binib bà teke' wɔ ki jin' nnɔ nɛ. U ya yo ki laa' *Mifuoñaanm ŋa laan là jiire' ní, kimɛ Uwien ŋa laan là kpiɛke' Yesu.

Yesu bo, binib ŋa len' ki cii' tɔb bó

40 Linigol nnɔ cii' *Yesu len' nà nnɔ nɛ biba len' ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔnbe ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nnɔ nɛ.»
41 Bitɔb ye: «U yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.» Nɛ bitɔb mɔ ye: «Kristo li fre kí li yé Galile ya nil-ii?
42 Na kɛle' Uwien ya gbɔnku ni ki ye u li yé ti'yaajɛ *Dafid ya yaabil, kí li yé *Dafid ya du Bɛtelɛm ya nil nɛ-ɛɛ?»
43 Nnɔ nɛ Yesu bo, linigol nnɔ ŋa len' ki cii' tɔb bó, nɛ ki gbiire' icɛk ile.
44 Bi'ni biba là nuunh bɛ ń cuo wɔ ufaa bo nɛ, ama uba ŋa tien' wɔ niba.
45 Biguguurb bà bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ sɔn' bɛ bɛ ń tĭ cuo *Yesu nnɔ liɛbe' bi'saan, nɛ bi niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' na cuo' wɔ ní?»
46 Nɛ bi ye: «Nil uba ŋa laan len' tɛn u ya jɛ.»
47 Nɛ *Farisiɛnmbɛ nnɔ ye: «Ninbi mɔ cère' u tuln' nɛ nɛ-ɛɛ?

48 Biciɛnb nin tinbi *Farisiɛnmbɛ ni, unil te ki teke' wɔ ki jin'-ii?
49 Linigol là teke' wɔ ki jin' nnɔ ŋa bɛn *yiko ya gbɛr nɛ. Bi yé binib bà Uwien wiɛ' bɛ miŋùum nɛ.»
50 Nikodɛm, *Farisiɛnmbɛ ya uba, wà là jon' *Yesu saan uyo uba nnɔ niire' bɛ ki ye:
51 «Tiˈyiko bo, ti li fre kí biin unil, ka kpiɛ' ki bun' wɔ tibuur ki bɛnde' u tien' nà-aa?»
52 Nɛ bi ye: «Sin, aˈmɔ yé Galile yɔ nɛ-ɛɛ? Tùɔre kí fiin *Uwien ya gbɔnku kí liike, a li lɛ Galile ya nil uba mɔnɔn ŋa laan ñɛn' *Wien ya ñɔbonsɔknl?»

Upiinaŋmaa uba ya gbɛr

53 [Nɛ biˈkɛ kùn'.

8

1 *Yesu don' lijuɔl liba bo, bi yih lɛ̀ Olifi ya siin ya juɔl.
2 Nĩ faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, nɛ u liɛbe' Uwien ya duku bó. Binib taan' uˈsaan ki yɛbe, nɛ u kɛ̀le' ki wɔknh bɛ Uwien ya gbɛr.
3 Nɛn saan nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisiɛnmbɛ tuke' ní upii uba bi pĭln' wɔn nin ujɛ, ki lá sien' linigol nnɔ ya nun bó,
4 nɛ ki tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, upii wuɔ nɔ, bi pĭln' wɔn nin jɛ nɛ.
5 Moyis ya yiko ni, nĩ yé liwɔbl nɛ bɛ ń li yèkreh itɛn kí kuuleh ni ya piibol. Tɔ, sin ye ba?»
6 Bi là len' nnɔ ŋɔ bɛ ń dɛle *Yesu kudiɛku nɛ, kí lɛ bi li dule nà bo kí biin wɔ. Nɛ *Yesu gòn' ki ŋmɔbe uˈnɔbil ki dɛngeh tingi ni.
7 Bi ŋaake ki niireh wɔ ma nnɔ nɛ u yaare' ki tɔke' bɛ ki ye: «Niˈni wà ŋa laan tien' biɛre la, wɔn ń kpiɛ kí wiɛ wɔ litɛnl,»
8 ki liɛbe' ki gòn' ki ŋmɔbe uˈnɔbil ki dɛngeh tingi ni.
9 Bi cii' u len' nnɔ ma nnɔ nɛ biˈkɛ siereh uba uba, ki cin' biciɛnb ki tĭ fɔre' biwaab, ki tĭ dàan' *Yesu nin upii nnɔ, u se *Yesu ya nun bó.
10 Nɛ *Yesu yaare' ki niire' wɔ ki ye: «Upii, bi te lɛ saan-i? Uba ŋa biin' ŋɛ-a?»
11 Nɛ u ye: «Yonbdaan, uba ŋa biin' nni.» Nɛ *Yesu ye: «Nˈmɔ ŋa ń biin ŋɛ. Li joh, ki la ji ń li teh biɛre.»]*

Yesu nɛ yé uŋɛndun ya wenwenku

12 *Yesu tí tɔke' linigol ki ye: «Min nɛ yé uŋɛndun ya wenwenku. Unil wà kɛ pɛ nˈbo la, wa ń li cuonh cinñunl ni, ama u li lɛ kuwenwenku kùa dienh limiɛl.
13 «U len' nnɔ ma nnɔ nɛ *Farisiɛnmbɛ tɔke' wɔ ki ye: ‹A kundeh aˈba bo nɛ imɔ̀n. Aˈmɔ̀nkun nnɔ ŋa yé mɔ̀n.› »
14 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N kundeh nˈba bo imɔ̀n mɔnɔn la, nˈmɔ̀nkun nnɔ yé imɔ̀n nɛ, kimɛ n bɛn n ñɛn' nà saan, ki bɛn n joh nà saan mɔ. Ninbi nɛ ŋa bɛn n ñɛn' nà saan, ka bɛn n joh nà saan mɔ.
15 Ni buh tibuur unisaal buh ma bo nɛ. Min ŋa buh uba buur.
16 N li buh binib tibuur mɔnɔn la, nˈbuur cuube nɛ, kimɛ na yé min baba nɛ buh binib tibuur, min nin nˈBaa wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ buh binib tibuur.
17 Niˈyiko ni, nĩ kɛle' ki ye bimɔ̀nkunb bile len' tigbɛbaabt la, biˈmɔ̀nkun nnɔ yé imɔ̀n nɛ.
18 N yé nˈbugbɛn ya mɔ̀nkunl nɛ. Nɛ nˈBaa wà sɔn' nni ní nnɔ mɔ yé nˈmɔ̀nkunl.»
19 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Aˈbaa te la?» Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Na bɛn nni, ka bɛn nˈBaa mɔ. Ni bi bɛn nni la, ni bi li bɛnde nˈBaa mɔ.»
20 U lienh nnɔ, ki laa' u te Uwien ya duku ya luo bo nɛ, bi dienh Uwien mipum nà saan nnɔ, ki wɔknh binib. Uba ŋa cuo' wɔ, kimɛ uˈyo ŋa laan baa'.

Yesu len' ki ye u ñɛn' nĩ paaki bó nɛ

* **8:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 7:53 kí tĭ baa 8:11 ŋa te tuˈni.

21 *Yesu tí tɔke' bɛ ki ye: «N bureh nɛ. Ni li nuun nni, ka ń lɛ nni, kí tĩ kpo nin ni'biɛre.
N joh nà saan nnɔ, na ń fre kí jo ni'saan.»
22 Nɛ Sufmbɛ niireh tɔb ki teh: «U ye wɔ ń ku u'ba nɛ bii? Kimɛ u len' ki ye u jo nà saan
nnɔ, ta ń fre kí jo ni'saan.»
23 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi yé kitink bo yaab nɛ. Ama min ñɛn' ní paaki bó nɛ. Ni yé
uŋɛndun wuu yaab nɛ, nɛ min ŋa yé uŋɛndun wuu yɔ.
24 Nɛn bo nɛ n tɔke' nɛ ki ye ni li kpo nin ni'biɛre. Kimɛ na teke' ki jin' ki ye n yé n yé wà
ma nnɔ ni li kpo nin ni'biɛre nɛ.»
25 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A yé ŋmɛ?» Nɛ u ye: «N tɔke' nɛ micincinm ki ye n yé wà nnɔ, n
yé wɔn nɛ.
26 N ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe ń len ni'bo kí biin nɛ. Ama wà sɔn' nni ní nnɔ yé ugbɛmɔ̀ndaan
nɛ. N cii' tigbɛr tà u'saan nnɔ n tɔkeh tun nɛ uŋɛndun yaab.»
27 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, ba bɛnde' ki ye u lienh u'Baa ya gbɛr nɛ.
28 Nɛn saan nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni li fin Unil ya Bijɛ uyo wà paaki bó nnɔ nɛ kí bɛnde kí
ye ‹n yé n yé wà› nɛ. Ni li bɛnde kí ye ma sɔnh niba n'ba bo. N tɔkeh n'Baa wɔkn' nni nà
nɛ.
29 Wà sɔn' nni ní nnɔ te nin nni nɛ. Wa dàan nni n'baba, kimɛ n teh nà sɔnge u'yɛnm nɛ
uyo kɛ.»
30 *Yesu lienh nnɔ ma nnɔ nɛ binib teke' wɔ ki jin' ki yɛbe.

Ibiɛre coh binib tiyonbt yaam

31 Nɛ *Yesu tɔke' *Sufmbɛ bà teke' wɔ ki jin' nnɔ ki ye: «Ni pɛ n'gbɛr bo ka dàan' tù la, ni
mɔnbe ki yé n'panpaankaab nɛ,
32 ki li bɛnde tigbɛmɔ̀nt. Nɛ tigbɛmɔ̀nt nnɔ li ñɛn nɛ tiyonbt ni.»
33 Nɛ bi ye: «Ti yé *Abraham ya yaabii nɛ. Uba ŋa lĩ cuo' tɛ yonbt. Bɛ tien' a ye ti li ñɛ
tiyonbt ni?»
34 Nɛ u ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, wà kɛ teh ibiɛre la, u yé ibiɛre ya yonb nɛ.
35 Uyonb ŋa ń li tuu ki yé u'yonbdaan den yɔ. Ama unil maa' u'bijɛ la, u li tuu ki yé
u'den yɔ uyo kɛ nɛ.
36 Nɛn bo nɛ Uwien ya Bijɛ ñɛn' nɛ tiyonbt ni la, ni li mɔnbe kí ñɛ tu'ni nɛ.
37 N bɛn ki ye ni yé *Abraham ya yaabii nɛ. Ama ni nuunh ní ku nni nɛ, kimɛ na tuo'
n'gbɛr.
38 Min tɔkeh nɛ n laa' nà n'Baa saan nɛ. Nɛ ninbi teh ni cii' nà ni'baa saan.»
39 Nɛ bi ye: «Ti'baa si *Abraham nɛ.» Nɛ u ye: «Ni bi yé *Abraham ya bumu la, ni bi li
sɔnh u là sɔn' ma bo nɛ.
40 N tɔke' nɛ n cii' tigbɛmɔ̀nt tà Uwien saan nnɔ, nɛ ni nuunh ní ku nni. *Abraham ŋa là
tien' nnɔ.
41 Ninbi teh tɛn ni'baa nɛ.» Nɛ bi ye: «Tinbi ŋa yé gbaandbumu. Ti ŋmɔbe Baa uba nɛ.
Wɔn si Uwien.»
42 Nɛ u ye: «Ni'baa bi si Uwien la, ni bi li yíe nni nɛ, kimɛ n ñɛn' ní Uwien saan nɛ. Ma
baa' n'ba ya baam, wɔn nɛ sɔn' nni ní.
43 Bɛ tien' na ciih n lienh ki teh bà? Kimɛ na lĩ yíe ní cenge n'gbɛr nɛ.
44 Ni'baa si usɛnpol nɛ, nɛ ni nuunh ní li teh u yíe nà. U yé unikul nɛ haali uŋɛndun
ya cinm, ka tɔkeh gbɛmɔ̀nt, kimɛ gbɛmɔ̀nt ŋa te u'ni. U'lenm si kutonnɛnku nɛ, kimɛ u yé
utonnɛndaan nɛ, ki yé kutonnɛnku ya baa.
45 Ama min tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ. Nɛn nɛ cère' na teknh n'gbɛr ki jinh.
46 Ni'ni, ŋmɛ li fre kí wuɔn kí ye n fii' ma, n tien' ibiɛre? N tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ. Bɛ tien'
na teknh n'gbɛr ki jinh-i?
47 Unil wà kɛ yé Uwien yɔ la, wɔn nɛ ciih Uwien ya gbɛr. Ninbi ŋa ciih, kimɛ na yé
u'yaab.»

Unil wà kɛ boh Yesu ya gbɛr ŋa ń kpo fiebu

48 *Sufmbɛ tɔke' wɔ ki ye: «Ta bi len'-ii? A yé Samari ya nil nɛ. Usɛnpol nɛ ŋaake ŋɛ.»
49 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Sɛnpol ŋa ŋaake nni. N boh n'Baa nɛ, nɛ ninbi ŋa boh nni.
50 Min ŋa nuunh ń kpiɛke n'ba; uba nɛ kpiɛkreh nni. Wɔn nɛ si wɔ ń liike tu ya gbɛr.
51 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil boh n'gbɛr la, wa ń kpo fiebu.»
52 Nɛ *Sufmbɛ tɔke' wɔ ki ye: «Fɛnfɛnnɔ wuɔ ti bɛnde' ki ye usɛnpol nɛ ŋaake ŋɛ. Ti'yaajɛ *Abraham nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kpo', nɛ sin len' ki ye unil boh a'gbɛr la, wa ń kpo fiebu-a!
53 A cɛn' ti'yaajɛ *Abraham nɛ-ɛɛ? Wɔn nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ kpo'. Sin yé ŋmɛ nɛ?»
54 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N bi kpiɛkreh n'ba nɛ la, n'kpiɛke nnɔ bi yé fɛnm nɛ. N'Baa nɛ kpiɛkreh nni, wɔn wà ni ye u yé ni'Wien nnɔ.
55 Na bɛn wɔ, ama min bɛn wɔ. N bi ye ma bɛn wɔ la, n bi li tien utonnɛndaan tɛn ninbi nɛ. Ama min bɛn wɔ, nɛ ki boh u'gbɛr.
56 Ni'yaajɛ *Abraham là maale' ki ye u li lɛ n'yo, nɛ ki pokn'. U laa' n'yo nnɔ, nɛn bo nɛ u là ŋmɔbe uyɛnsɔnge.»
57 Nɛ *Sufmbɛ ye: «Ŋa baa' ibin piŋun, nɛ ki ye a laa' *Abraham?»
58 Nɛ u ye: «N tɔke' nɛ imɔ̀n nɛ, ba laan là maa' *Abraham ma nnɔ ki laa' n te nɛ.»
59 Nɛn saan nɛ bi gènde' itɛn bɛ ń yèke kí ku wɔ, nɛ u lɔkre' ki ñɛn' Uwien ya duku ya luo bo.

9

Yesu likre' ujɛ uba bi maa' wɔ ujuɔn

1 *Yesu cuonh ki joh nɛ ki tĭ laa' ujɛ uba, bi maa' wɔ ujuɔn.
2 Nɛ u'panpaankaab niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ujɛ wuɔ nɛ tien' ibiɛre bii u'naa nin u'baa nɛ tien' ŋɔ bi maa' wɔ ujuɔn-i?»
3 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Na yé ujɛ bugbɛn ya biɛre bo, ka yé u'naa bii u'baa ya biɛre mɔ bo. Nĭ te nnɔ ŋɔ unil kɛ ń lɛ Uwien li sɔn lituonl là kí de wɔ nɛ.
4 Nĭ laan wien ma nɔ, nĭ kpɛ tí sɔn wà sɔn' nni ní nnɔ ya tuonl nɛ. Nĭ li biire, nɛ nil ŋa ń fre kí sɔn.
5 N laan te uŋɛndun ni ma nɔ, n yé uŋɛndun ya wenwenku nɛ.»
6 U len' nnɔ ki tĭ gben', nɛ ki sii' tiñinsɛnt tingi ni, ki taa' u'nɔbil ki bunbun' titɛnt, ki fàan' ujuɔn nnɔ ya nun,
7 ki tɔke' wɔ ki ye: «Jo kí tĭ fɛnde kujɛbieku kùa bi yih kù Silowe nnɔ ni.» Silowe ya tingi si: Bi sɔn' wà. Ujuɔn nnɔ jon' ki tĭ fɛnde' ki liɛbeh ní ma nnɔ, u ji like nɛ.
8 Nɛ ukɔnkuɔnlieb nin binib bà bɛn ki ye u yé wà tĭ ń miɛh nnɔ niireh tɔb ki teh: «Na yé ujɛ wuɔ nɛ là tĭ ń kɛ ki miɛh nnɔ-ɔɔ?»
9 Biba ye wɔn nɛ. Bitɔb ye bi naan nɛ, wɔn ŋa ñí. Nɛ wɔn bugbɛn ye: «Min nɛ.»
10 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «A'nun likre' mila bo?»
11 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ujɛ wà bi yih wɔ *Yesu nnɔ, wɔn nɛ bun' titɛnt ki fàan' n'nun, nɛ ki tɔke' nni ki ye ń li joh Silowe ya jɛbieku ni kí tĭ fɛnde. N jon' ki tĭ fɛnde', nɛ ki likre'.»
12 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «U te lɛ saan-i?» Nɛ u ye: «Ma bɛn.»

Farisiɛnmbɛ niire' ujuɔn wà likre' nnɔ iniire

13 Nɛ bi taa' wɔ ki jon' *Farisiɛnmbɛ saan.
14 Tɔ, lidaali là *Yesu bun' titɛnt ki likre' ujuɔn nnɔ là yé *Saba ya daali nɛ.
15 Nɛ *Farisiɛnmbɛ mɔ niire' ujɛ wà là yé ujuɔn nnɔ nĭ tien ma bo ŋɔ u likre'. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «U bun' titɛnt nɛ ki fàan' n'nun, nɛ n fɛnde', ki likre'.»
16 Nɛ *Farisiɛnmbɛ ya biba ye: «Ujɛ bugbɛn ŋa ñɛn' ní Wien saan, kimɛ wa boh *Saba ya daali.» Nɛ bitɔb ye: «Unil yé ubiɛrdaan la, wa ń fre kí tien yɔkm ya bont tɛn u teh ma nɔ.» Bi len' ka cii' tɔb bó nɛ ki gbiire' icɛk ile.

17 Nɛ bi liɛbe' ki niire' ujɛ wà là yé ujuɔn nnɔ ki ye: «Sin wà u likre' ŋɛ nnɔ, a maaleh ki teh u yé ŋmɛ nɛ?» Nɛ u ye: «U yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl uba nɛ.»
18 *Sufmbɛ ya ciɛnb ŋa teke' ki jin' ki ye u là yé ujuɔn, nɛ ki likre'. Nɛ ki yin' u'naa nin u'baa ní
19 ki lá niire' bɛ ki ye: «Ni'bijɛ sɔ nɔ-ɔɔ? Ni maa' wɔ ujuɔn nɛ-ɛɛ? Nĩ tien' mila u ji likeh fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ?»
20 Nɛ u'naa nin u'baa ye: «Ti bɛn ki ye ti'bijɛ nɛ. Ti là maa' wɔ ujuɔn nɛ.
21 Ama ta bɛn nĩ tien' ma u likre' fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ, ka bɛn udaan wà likre' wɔ mɔ. Wa ji yé buk, niire wɔ mɛn. U li tɔke nɛ u'gbɛr.»
22 U'naa nin u'baa là fɛnge *Sufmbɛ ya ciɛnb ma nnɔ nɛ cère' bi len' nnɔ, kimɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb là kpaan' buñɔbu ki ye wà len' ki ye *Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo la, bi li ŋɔre wɔ bi'taanl ya duku ni nɛ.
23 Nɛn bo nɛ u'naa nin u'baa len' ki ye: «Wa ji yé buk, niire wɔ mɛn.»
24 *Farisiɛnmbɛ tí yin' ujɛ wà là yé ujuɔn nnɔ, ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Tɔke tigbɛmànt Uwien ya nun bó. Tinbi bɛn ki ye ujɛ bugbɛn yé ubiɛrdaan nɛ.»
25 Nɛ u ye: «U yé ubiɛrdaan la, ma bɛn. N bɛn nà nnɔ nɛn si: N là yé ujuɔn nɛ, fɛnfɛnnɔ wuɔ n likre'.»
26 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «U tien' mila ki likre' ŋɛ?»
27 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «N kpiɛ' ki tɔke' nɛ, nɛ na tuo' ní cii. Bɛ bo nɛ ni nuunh ń tí ń liɛbe kí tɔke nɛ? Ni'mɔ la lii nuunh ní tien u'panpaankaab nɛ-a?»
28 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ bi suke' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «Sin nɛ yé u'panpaankɛ. Tinbi yé Moyis ya panpaankaab nɛ.
29 Tinbi bɛn ki ye Uwien là tɔke' Moyis nɛ tigbɛr, ama ujɛ wuɔ wɔn, ta bɛn u ñɛn' nà saan.»
30 Nɛ u ye: «Liike mɛn miyɔkm ya bonn-a! U likre' nni, nɛ na bɛn u ñɛn' nà saan-a!
31 Ti bɛn ki ye Uwien ŋa cengeh biɛrdaan ya kaare. Unil boh Uwien ki teh Uwien ya yíem la, Uwien cengeh u ya kaare nɛ.
32 Uŋɛndun ya cincinyo kí lá baa dinnɔ, ta laan cii' nil likre' wà bi maa' wɔ ujuɔn.
33 Ujɛ bugbɛn ŋa bi ñɛn' ní Uwien saan la, wa bi li fre kí tien niba.»
34 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Bi maa' sin a yé ubiɛrdaan, nɛ a yíe á wɔkn tinbi-ii?» Nɛ ki ŋɔre' wɔ ki ñɛn' litaanl ya duku ni.

Bà cinbe ki yé ijùɔn

35 *Yesu cii' bi ŋɔre' wɔ ki ñɛn' litaanl ya duku ni. Nɛ u jon' ki tĩ laa' wɔ, ki niire' wɔ ki ye: «Sin, a teke' Unil ya Bijɛ ki jin'-ii?»
36 Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ŋmɛ nɛ yé Unil ya Bijɛ? Tɔke nni ŋɔ ń teke wɔ kí ji.»
37 Nɛ *Yesu ye: «A laa' wɔ; wɔn nɛ tɔkeh ŋɛ tigbɛr nɔ.»
38 Nɛ u ye: «Yonbdaan, n teke' ŋɛ ki jin',» nɛ ki gbaan' u'nintuɔli ki puke' wɔ.
39 Nɛ *Yesu ye: «N baa' uŋɛndun wuu ni, ń bu tibuur nɛ, kí cère binib bà ŋa lɛnh ń likre, ŋɔ bà like ń juɔn.»
40 Farisiɛnmbɛ bà te u'saan nnɔ cii' u len' ma bo, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Ti'mɔ yé ijùɔn nɛ-ɛɛ?»
41 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni bi yé ijùɔn la, na bi li ŋmɔbe biɛre. Ama ni lienh ki teh ni yé binunyaanb nɛ, nɛn bo nɛ ni juore' ki te ni'biɛre ni.»

10

Yesu nɛ yé upekpaamàn

1 «N tɔkeh nɛ imàn nɛ, unil wà maabe' ki kɔn' upepɛke ni, ka ñɛn' nañɔbu ki kɔn' la, u yé unasu nɛ, ki yé udukond.
2 Ama unil wà ñɛh bunañɔbu ki kɔh nnɔ, wɔn nɛ yé upekpaal.

3 Unil wà gu bunañɔbu nnɔ li pïire wɔ bù nɛ. Ipe bɛn u'niɛke. U yih wɔn bugbɛn ya pe
ya yel, nɛ ki ñɛndeh yè.
4 U tï ñɛn' u'pe kɛ la, u le usɛn nɛ ì pɛ u'bo, kimɛ ì bɛn u'niɛke.
5 Ya ń paan caan bo. I li sɛn wɔ nɛ mɔnɔn, kimɛ ya bɛn cɛnb ya niɛke.»*
6 *Yesu pɔn' bɛ mikpɛnjɛnm miɛ nɔ, ama ba cii' mi'tingi.
7 Nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imòn nɛ, min nɛ yé upepɛke ya nañɔbu.
8 Binib bà kɛ kpiɛ' ki baa' nin nni nnɔ yé binasub nɛ, ki yé idukond, ama ipe ŋa cenge'
bi'bó.
9 Min nɛ yé bunañɔbu. Unil ñɛn' min ki kɔn' la, u li ŋmɛre, kí li kɔh ki ñɛh, ki li lɛ u li ji
bà.
10 Unasu baa' la, u nuunh wɔ ń suu ipe kí kòkòre kí sasaa nɛ. Min baa' ń lá de yè limiɛl
nɛ, ŋɔ niba la pɔre i'fuobm ni.
11 «Min nɛ yé upekpaamòn. Upekpaamòn li tuo kí kpo u'pe bo.
12 Unil wà ŋa cinbe ki yé pekpaal ki kpaah ipe ilike bo, ŋɔ ka yé pedaan mɔ nnɔ, laa'
ukèr we ní la, u li sɛn kí cère yè nɛ. Ukèr li cuo iba, nɛ yà sïen' ń yɛyɛre.
13 Wà kpaah ipe ilike bo nnɔ ŋa tɔnge yè. Nɛn nɛ cère u li sɛn kí dàan yè.
14 Min yé upekpaamòn nɛ, ki bɛn n'pe, nɛ n'pe mɔ bɛn nni,
15 tɛn n'Baa bɛn nni ma, n'mɔ bɛn wɔ nnɔ. Nɛ min li tuo kí kpo n'pe bo.
16 N ŋmɔbe ipetɔ yà ŋa yé upepɛke wuu ya pe. N lï li kpaa i'mɔ nɛ, nɛ ì li cengeh n'niɛke
bó. I'kɛ li taan kí tien upepɛke uba nɛ, kí li ŋmɔbe upekpaal uba.
17 N'Baa yíe nni, kimɛ n li tuo kí kpo, ŋɔ kí liɛbe kí mɛkre.
18 Uba ŋa ń fre kí ku nni. Min nɛ tuo' bɛ ń ku nni. N ŋmɔbe mituɔm ń kpo, ki ŋmɔbe
mituɔm ń mɛkre mɔ. N'Baa nɛ cèbe nni ń tien nnɔ.»
19 *Yesu len' nnɔ nɛ Sufmbɛ ya gbɛr ŋa tí cende'.
20 Bi'ni bà yɛbe tɔke' ki ye: «Usɛnpol uba nɛ ŋaake wɔ. U waare' nɛ. Bɛ tien' ni cengeh
u'bó?»
21 Nɛ bitɔb ye: «U'lenm ŋa yé unil wà usɛnpol ŋaake wɔ ya lenm. Unil wà usɛnpol ŋaake
wɔ li fre kí likre ijùɔn-ii?»

Sufmbɛ ŋa teke' Yesu ki jin'

22 Sufmbɛ là jeleh kunacenku Yerusalɛm ni ki tiɛn bi là tien' lituɔrl ki mɔnge' Uwien ya
duku uyo wà nnɔ nɛ. Nï là yé tiwɔrciɛnt ya yo nɛ.†
23 *Yesu là cuonh ki joh ki liɛbeh Salomɔn ya ninbonku ni Uwien ya duku ya luo bo.
24 *Sufmbɛ ya ciɛnb guɔn' wɔ, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «A li cère tí li jie nè ń tï wuɔke-a? A
yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo la, tɔke tɛ imòn.»
25 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N là tɔke' nɛ, nɛ na teke' nni ki jin'. N sɔnh itùon yà n'Baa ya yel
bo nnɔ nɛ wɔngeh n yé udaan wà.
26 Ninbi ŋa yé n'pe. Nɛn bo nɛ na teke' nni ki jin'.
27 N'pe cengeh n'niɛke bó. N bɛn yè, nɛ ì pɛ n'bo.
28 N dienh n'pe limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Ya ń kpo kí juore fɛnm, uba mɔ ŋa ń fre kí
fie yè n'saan.
29 N'Baa nɛ de' nni yè; u'tuɔm cɛn' mituɔm kɛ.‡ Uba ŋa ń fre kí fie bonn wɔn n'Baa ya
nuɔ ni.
30 Min nin n'Baa te miba nɛ.»
31 Nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb tí yuure' itɛn bɛ ń yèke kí ku wɔ.
32 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N sɔn' ni'nun bó itùonmɔnmɔn ì yɛbe n'Baa ya yel bo. Li lɛ tuonl
bo nɛ ni nuunh ní yèke nni itɛn kí ku nni?»

---

* **10:5** *Yesu ya yo nnɔ upedaan nin u'yul nɛ là sɔbe ki yé upekpaal. Bi là taakeh bi'pe ki gòndeh upepɛke uba ni nɛ, nɛ uguguurl gu yè. Nï faa' la, nɛ wà kɛ ń baa upepɛke nnɔ saan kí yin u'pe, yè ń ñɛ kí paan u'bo. † **10:22** Ba ŋa yé Sufmbɛ là kɔn' Uwien ya duku ni ki kuɔn' kù tijɔnkt, nɛ bi tien' lituɔrl ki liɛbe' ki mɔnge' kù. Sufmbɛ ji la jeleh kunacenku ki tiɛn nɛn bó nɛ. ‡ **10:29** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nǐ kɛle' ki ye: «N'Baa de' nni nà nnɔ yɛbe ki cɛn' nibonn kɛ» nɛ.

33 Nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb ye: «Na yé tuonmɔnmɔnl bo nɛ ti nuunh tí yèke ŋɛ itɛn kí ku ŋɛ. A suke' Uwien nɛ. Sin yé unil, nɛ ki taah a'ba ki teh Uwien.»
34 Nɛ u ye: «Nì kɛle' ni'yiko ya gbɔnku ni ki ye ni yé iwien nɛ.
35 Ti bɛn ki ye uba ŋa ń fre kí ŋmire nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni. Tɔ, Uwien là tɔke' binib bà u'gbɛr nnɔ, u ye bi yé iwien nɛ.
36 Nɛ min wà Uwien gènde' nni ki sɔn' nni ní uŋɛndun wuu ni nnɔ, n len' ki ye n yé u'Bijɛ, nɛ ni ye n suke' wɔ-ɔɔ?
37 Ma sɔnh n'Baa ya tùon la, la teke nni mɛn kí ji.
38 Ama n sɔnh yè la, na lĩ li teke nni kí ji mɔnɔn la, teke mɛn n sɔnh itùon yà nnɔ kí ji, ŋɔ kí bɛnde mɔnmɔnm kí ye n'Baa tɛ nin nni, nɛ n'mɔ tɛ nin wɔ.»
39 Nɛn saan nɛ bi tí nuunh bɛ ń cuo wɔ, nɛ u ŋmɛre' bi'nuɔ ni.
40 U liɛbe' ki jon' Sudɛn ya kpenpuol bó, ki tĩ te San là cin' ki siih binib Uwien ya ñunm nà saan nnɔ.
41 Nɛ binib baa' u'saan ki yɛbe, ki len' ki ye: «San ŋa là tien' yɔkm ya bonn niba, ama u là len' ujɛ wuɔ ya gbɛr tà nnɔ yé imòn nɛ.»
42 Nɛ binib teke' Yesu ki jin' ni'saan ki yɛbe.

11

Lasaar ya kuum

1-2 Ujɛ uba nɛ là te ki bun, bi yih wɔ Lasaar. U yé Mari nin Mart ya ninjɛ nɛ. Wɔn nin bɛn kɛ là kɔh udu uba ni nɛ, bi yih wù Betani. Mari nnɔ yé upii wà là taa' lɛfina ki wule' Yonbdaan ya tàan bo, ki taa' u'yur ki ŋmiŋmire' yè nnɔ nɛ.
3 Ujɛ nnɔ ya ninsiɛb nnɔ sɔn' bi tĩ tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, unil wà a yíe wɔ nnɔ bun nɛ.»
4 Yesu cii' ma nnɔ nɛ ki ye: «Iwìɛn bugbɛn ŋa yé kuum. Ama ĩ li cère binib ń kpiɛke Uwien ŋɔ kí kpiɛke wɔn Uwien ya Bijɛ mɔ.»
5 Yesu là yíe Mart nin u'ninsɛ nin Lasaar ya gbɛr.
6 U cii' Lasaar bun ma nnɔ nɛ u juore' ki tien' u te nà saan nnɔ iwien ile.
7 Iwien ile nnɔ gèbre' nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère mɛn tí liɛbe Sude ya tinfɛnm bó.»
8 Nɛ u'panpaankaab ye: «Cɛnbaa, na yé idɛn yiɛ nɛ Sufmbɛ là nuunh bɛ ń yèke itɛn kí ku ŋɛ ni'bó nɛ a tí liɛbeh ni'bó-oo?»
9 Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien uba ŋa te tikur piik nin tule-ee? Unil cuonh uwien ni la, wa ń gbiɛre, kimɛ uŋɛndun wuu ya wenwenku nɛ cèreh u lɛnh.
10 Ama unil cuonh kuñɔnku la, u li gbiɛre nɛ, kimɛ na wien.»
11 Yesu len' nnɔ ki tĩ gben', nɛ ki tí ye: «Ti'jɔ Lasaar gùɔn'-a, ama n li jo kí tĩ finde wɔ.»
12 Nɛ u'panpaankaab ye: «Yonbdaan, u gùɔn' la, u li faake-a!»
13 Yesu là yíe wɔ ń tɔke kí ye Lasaar kpo' nɛ. Ama u'panpaankaab bɛn maaleh ki teh u lienh migɔmònm ya gbɛr nɛ.
14 Nɛn saan nɛ *Yesu ji tɔke' bɛ nĩ wien ki ye: «Lasaar kpo'-a!
15 U kpo', ma te ni'saan ma nnɔ, ninbi bo nɛ nĩ tien' nni uyɛnsɔnge, kimɛ nɛn nɛ li cère ní tùɔre kí teke nni kí ji. Tí jo mɛn u'bó.»
16 Nɛ u'panpaankaab ya uba, bi yih wà Toma ki liɛbe' ki yih wɔ lilebl nnɔ tɔke' bitɔb ki ye: «Cère mɛn ti'mɔ ń jo kí tĩ kpo nin wɔ.»

Yesu nɛ yé mimɛkrm, ki yé limiɛl

17 *Yesu tĩ baa' Betani ya du ni uyo wà nnɔ, ki laa' Lasaar tien' likul ni iwien inan nínɔ.*
18 Betani ŋa fɔke nin Yerusalɛm. Nĩ li te tɛn kɔnsini uta nɛ.
19 Nɛn nɛ cère' Sufmbɛ là baa' Mart nin Mari saan, bɛ ń lá suon bɛ bi'ninjɛ ya kuum bo ki yɛbe.

---

* **11:17** Liike Matie 27:60.

20 Mart cii' *Yesu we ní, nɛ u tobreh wɔ usɛn bó. Ama Mari wɔn juore' ki kɛ iden nɛ.
21 Mart tĭ tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, a bi te niɛ saan la, n'ninjɛ ŋa bi kpo'.
22 Ama n bɛn ki ye fɛnfɛnnɔ wuɔ mɔnɔn, a miɛ' Uwien nibonn nà kɛ la, u li de ŋɛ nè nɛ.»
23 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A'ninjɛ li mɛkre.»
24 Nɛ Mart ye: «N bɛn ki ye u lá li mɛkre uwenfɔrkɛ ya daali, lidaali là binib li mɛkre nnɔ nɛ.»
25 Nɛ Yesu ye: «Min nɛ yé mimɛkrm ki yé limiɛl. Unil teke' nni ki jin' la, u kpo' mɔnɔn la, u li fuobe nɛ.
26 Wà kɛ fuobe ki teke' nni ki jin' la, wa ń kpo fiebu. A teke' n len' nà nɔ ki jin-ii?»
27 Nɛ Mart ye: «Hnn, Yonbdaan, n teke' ki jin' ki ye a yé Uwien ya Bijɛ nɛ, ki yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo wà li baa ní uŋɛndun ni nnɔ.»
28 Mart len' nnɔ, nɛ ki bure' ki tĭ yin' u'ninsɛ Mari, ki bunbe' ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa baa' ní, ki yih ŋɛ.»
29 Mari cii' nnɔ ma nnɔ nɛ ki pɔk ki fii', ki jon' u'saan.
30 *Yesu ŋa laan kɔn' udu ni, u laan te usɛn ni, Mart tuobe' wɔ nà saan nnɔ nɛ.
31 *Sufmbɛ bà te iden Mari saan, ki suondeh wɔ nnɔ laa' u pɔk ki fii' ki ñɛn' saali ma nnɔ nɛ bi'mɔ paan' u'bo. Bi là maaleh ki teh u joh likul bó nɛ wɔ ń tĭ muɔ.
32 Mari tĭ baa' *Yesu te nà saan uyo wà ki laa' wɔ nnɔ, nɛ ki gbaan' u'nintuɔli, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a bi te niɛ saan la, n'ninjɛ ŋa bi kpo'.»
33 Yesu laa' u muɔh, ki laa' *Sufmbɛ bà pɛ u'bo nnɔ mɔ muɔh ma nnɔ, nɛ u'yɛnm saa' ki gbien',
34 nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni sube' wɔ lɛ saan-i?» Nɛ bi ye: «Yonbdaan, dɛn kí tĭ liike-a!»
35 Nɛ saan nɛ Yesu muɔ'.
36 Nɛ *Sufmbɛ ye: «Liike mɛn u là yíe wɔ nĭ tĭ kpɛ ma.»
37 Nɛ bi'ni biba ye: «Wɔn wà là likre' ujuɔn-ii? Wa bi li fre kí cère Lasaar la kpo-oo?»
38 Nɛn saan nɛ *Yesu ya yɛnm tí saa' ki gbien', nɛ u bure' likul bó. Nĭ là yé kujɔlulnku nɛ, nɛ litɛnl bi ku'ñɔbu.
39 Yesu ye: «Biire mɛn litɛnl nnɔ.» Ujɛ wà kpo' nnɔ ya ninsɛ Mart tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, u lii nuuke'-a! Kimɛ u tien' len iwien inan sɔ.»
40 Nɛ *Yesu ye: «Ma tɔke' ŋɛ ki ye a teke' nni ki jin' la, a li lɛ Uwien ŋmɔbe ukpiɛke ma bo-oo?»
41 Nɛn saan nɛ bi biire' litɛnl nnɔ, nɛ u yaare' ki liike' paaki ki ye: «N'Baa, n faareh ŋɛ nin a cenge' n'bó ma nɔ.
42 N bɛn ki ye uyo kɛ a cengeh n'bó nɛ. Ama linigol liɛ bo nɛ cère' n len' nnɔ, ŋɔ bɛ ń teke kí ji kí ye sin nɛ sɔn' nni ní.»
43 U len' nnɔ, nɛ ki tiɛn' ufaa bo ki ye: «Lasaar, ñɛ ní!»
44 Nɛ ujɛ wà bi yé utɛnkpii nnɔ ñɛn' likul ni ní, tikpɛlcɛr biɛ ki tɛntɛn' u'nuɔ nin u'tàan, kutɔku piibe u'nun bó. Nɛ Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Ñɛnñɛn mɛn tikpɛlcɛr nnɔ, kí cère wɔ ń li joh.»

Bi kpaan' iyɛ bɛ ń ku Yesu
(Matie 26:1-5; Mark 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Sufmbɛ bà là baa' Mari saan ki laa' Yesu tien' nibonn nà nnɔ, bi'ni bà yɛbe teke' wɔ ki jin'.
46 Ama bi'ni biba mɔ jon' *Farisiɛnmbɛ saan ki tĭ tɔke' bɛ *Yesu tien' nà nnɔ.
47 Nɛn saan nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ nnɔ yin' bi'buur ya cɛkl yaab ki taan', nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Ti li tien mila? Kimɛ ujɛ bugbɛn teh miyɔkm ya bont cɛɛn nɛ.
48 Ti cère' u tuu ki teh nnɔ la, binib kɛ li teke' wɔ kí ji, nɛ Erom yaab li baa kí lá bere ti'Wien ya duku, kí gben ti'bol ya nib kɛ.»
49 Bi yih bi'ni uba Kayif, wɔn nɛ là yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn libinl nnɔ, nɛ u tɔke' bitɔb ki ye: «Na bɛn niba,

50 ka bɛn ki ye nǐ mɔn unibaab ń kpo ti'du ya nib bo ŋɔ ti'bol kɛ la gben-ii?»
51 U len' ma nnɔ, na yé wɔn bugbɛn ya yɛnm ni nɛ u len' nnɔ. U là yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn libinl nnɔ ma nnɔ, nɛ cère' u len' tɛn uñɔbonsɔknl ki ye *Yesu li kpo bi'bol ya nib kɛ bo.
52 Na yé bi'bol ya nib baba bo nɛ u li kpo. U li kpo kí taan Uwien ya bumu mùa yɛre' ni'kɛ saan nnɔ kí tien bɛ unibaab nɛ.
53 Kí ñɛ nɛn daali nɛ bi sien' ki ye bi li ku Yesu nɛ.
54 Nɛn bo nɛ *Yesu ŋa ji cèreh *Sufmbɛ lɛnh wɔ. U siere' ni'saan ki bure' udu uba bó, bi yih wù Efrayim, wa fɔke nin kupenpelku, nɛ wɔn nin u'panpaankaab tǐ te ni'bó.
55 Nǐ là sǐen' waamu nɛ bɛ ń jele *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku. Nɛ binib ñɛn' idugbaan ni ki baa' Yerusalɛm ki yɛbe, bɛ ń lá ñɛn bi'yul bo tijɔknt kí bonde kunacenku nnɔ.
56 Bi te Uwien ya duku ya luo bo ki nuunh Yesu ma nnɔ nɛ ki niireh tɔb ki teh: «Ni maaleh mila? U li baa kunacenku kuu bii wa ń baa?»
57 Bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ là len' ki ye unil bɛn u te nà saan la, wɔ ń wuɔn bɛ, bɛ ń jo kí tǐ cuo wɔ.

12

Mari fàan' Yesu ya tàan lɛfina
(Matie 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Nǐ là sǐen' iwien iluob nɛ Sufmbɛ ń jele bi'Pak ya nacenku, nɛ *Yesu jon' Betani ya du ni. Lasaar wà u là mɛkre' wɔ nnɔ, kɔh nɛn ni nɛ.
2 Bi tien' *Yesu tijier ni'saan. Mart nɛ là gbiinh bɛ tijier nnɔ nɛ Lasaar mɔ yé bà jinh tijier *Yesu saan nnɔ ya uba.
3 Mari taa' lɛfina uba u te litrjenku, u'daaku faa cɛɛn, bi yih lɛfina nnɔ naar, ki lá fanfaan' *Yesu ya tàan, ki taa' u'yur ki ŋmiŋmire' yè. Lɛfina nnɔ ya nu teke' kuduku kɛ.
4 Nɛ *Yesu ya panpaankaab ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt, wɔn wà lá li kuɔre Yesu nnɔ ye:
5 «Bɛ tien' ba ń taa lɛfina nnɔ kí kuɔre kí lɛ iwentun kobiita ya paaku kí taa kí de bijiinb-i?»
6 Na yé Sudas tɔngeh bijiinb nɛ. Kimɛ u là yé unasu nɛ. Wɔn nɛ ŋuuke kiliksɔrk ma nnɔ, u suh bi taah ilike yà ki kpǐendeh len nnɔ nɛ. Nɛn nɛ cère' u len' nnɔ.
7 Nɛ *Yesu tɔke' Sudas ki ye: «Cère wɔ wɔ ń fuore. U taa' lɛfina wuɔ wɔ ń bonde n'subm nɛ.
8 Bijiinb lǐ li te ni'saan uyo kɛ nɛ; ama min ŋa ń li te ni'saan uyo kɛ.»
9 Sufmbɛ ligol cii' *Yesu te Betani ya du ni, nɛ ki baa' u'saan. Na yé Yesu baba bo nɛ bi baa'. Bi nuunh bɛ ń lɛ Lasaar wà *Yesu là mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni nnɔ mɔ nɛ.
10 Nɛn saan nɛ bitɔtuɔrciɛnb sien' ki ye bi li ku Lasaar mɔ,
11 kimɛ wɔn bo nɛ *Sufmbɛ teke' *Yesu ki jin' ki yɛbe, ka ji pɛ bɛn bitɔtuɔrciɛnb bo.

Bi kpiɛkreh Yesu u tǐ kɔn' Yerusalɛm ni
(Matie 21:1-11; Mark 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Kutaaku faa', nɛ linigociɛnl là baa' Yerusalɛm ni lɛ̀ ń jele kunacenku nnɔ cii' *Yesu we ní,
13 nɛ bi bɛre' mubiɛbisiimu ya fɛr ki tobreh wɔ usɛn bó, ki wuureh ki teh:
«Osana!
Uwien ya mɔnm ń li te wà we ní
Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.
Uwien ya mɔnm ń li te Israyɛl yaab ya bɛr bo.»
14 *Yesu laa' uŋuunfanfaan ki jɛ̀ke' tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
15 «*Siyɔn* yaabɛ, la cère mɛn nɛ̀ ń cuo nɛ jɛwaanbu.
Liike mɛn, ni'bɛrciɛn we ní,

* **12:15** Bi liɛbe' ki yih Yerusalɛm nɛ Siyɔn.

ki jɛke uŋuunfanfaan.»
16 *Yesu ya panpaankaab ŋa laan là cii' ni'tingi u ya yo. Uwien kpiɛke' wɔ uyo wà nnɔ,
nɛ bi tiɛre' ki ye nɩ̃ kɛle' u'bo nnɔ nɛ *Uwien ya gbɔnku ni, ki bɛnde' ki ye linigol nnɔ tien'
wɔ bi bi li tien wɔ ma bo nɛ.
17 Linigol là là te *Yesu saan lidaali là u là mɛkre' Lasaar ki yin' wɔ ki ye wɔ ń ñɛ ní likul
ni nnɔ, bɛn nɛ là tɔke' binib tigbɛr nnɔ.
18 Nɛn bo nɛ binib ligol tuobe' wɔ usɛn bó, kimɛ bi là cii' u tien' miyɔkm ya bonn nnɔ
ma bo.
19 Nɛn saan nɛ *Farisiɛnmbɛ tɔkeh tɔb ki teh: «Nɩ laa'-aa? Ninbi ŋa ji li fre kí tien niba.
Uŋɛndun ya nib kɛ ji pɛ wɔn bo nɛ.»

Grɛkmbɛ biba nuunh bɛ ń lɛ Yesu

20 Grɛkmbɛ† biba mɔ là baa' Yerusalɛm kunacenku nnɔ ya yo bɛ ń lá puke Uwien.
21 Bi nɛkn' Filip. U yé Bɛtsayida ya du wà te Galile ya tinfɛnm ni nnɔ yɔ nɛ, nɛ ki tɔke'
wɔ ki ye: «Uciɛn, ti yíe tí lɛ *Yesu nɛ.»
22 Nɛ Filip jon' ki tɩ̃ tɔke' Andre. Nɛ bi'kɛ bile jon' ki tɩ̃ tɔke' Yesu.
23 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Uyo wà Uwien li kpiɛke Unil ya Bijɛ nnɔ baa' ní ŋɔ.
24 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, bi bule' mijibim ma kpo' la, mɩ̃ li juore mi'baba nɛ. Ama mɩ̃ kpo'
la, mɩ̃ li pɔ̀re kí yɛbre nɛ.
25 Wà kɛ yíe wɔ ń fie u'miɛl la, wɔn nɛ li kpo kí juore fɛnm. Ama wà kɛ ŋa tɔngeh u'miɛl
uŋɛndun wuu ni la, wɔn nɛ li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.
26 Unil yíe wɔ ń sɔn n'tùon la, udaan ń li pɛ n'bo. N te nà saan la, n'tonsɔnl mɔ li te nɛn
saan nɛ. Unil sɔnh n'tùon la, n'Baa li kpiɛke wɔ.»

Yesu lienh u'kuum bo

27 «Fɛnfɛnnɔ, n'yɛnm saa' ki gbien'-a! N li len kí ye ba? N ye: ‹N'Baa, ñɛ nni ijɛnd yà we
ní nɔ ni-ii?› Ama n baa' nɛn bo nɛ ki lá tu' uyo wuu nɔ.
28 N'Baa, wuɔn a'kpiɛke.»
Nɛn saan nɛ uniɛke uba ñɛn' paaki bó ní ki ye: «N wuɔn' n'kpiɛke ŋɔ, ki li liɛbe kí wuɔn
wù mɔ nɛ.»
29 Linigol là se ni'saan ki cii' uniɛke nnɔ bó nnɔ, ya biba ye utaa nɛ dun', nɛ bitɔb ye
Uwien ya tond uba nɛ len' wɔ.
30 Nɛ u ye: «Na yé min bo nɛ cère' udaan wà len' nɔ len', ninbi bo nɛ u len'.
31 Fɛnfɛnnɔ wuɔ nɛ Uwien li bu uŋɛndun wuu ya nib tibuur. Fɛnfɛnnɔ nɛ Uwien li ŋɔre
wà yé uŋɛndun wuu ya ciɛn nnɔ.
32 Min wɔn, uyo wà bi li fin nni paaki bó nnɔ‡, nɛ n li dɛre binib kɛ kí nɛkn n'ba.»
33 U len' nnɔ ŋɔ wɔ ń wuɔn u li kpo mikuum mà ya bol nɛ.
34 Nɛ linigol nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Ti cii' *Uwien ya gbɔnku ye Uwien ya Nigɛndkɛ *Kristo
li fuobe uyo kɛ nɛ. A tien' mila ki len' ki ye bi li fin Unil ya Bijɛ udɔpɔnpɔn bo paaki bó?
Nmɛ yé Unil ya Bijɛ bugbɛn-i?»
35 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Kuwenwenku ŋa ji li wuɔke' ni'ni. Li cuonh mɛn uyo wà
kuwenwenku laan te, ŋɔ licinñunl la pɩ̃ln nɛ. Unil wà kɛ cuonh licinñunl ni la, wa bɛn u
joh nà bó.
36 Kuwenwenku laan te ma nɔ, teke mɛn kù kí ji, ŋɔ kí li yé kuwenwenku yaab.»
*Yesu len' nnɔ, nɛ ki ñɛn' ni'saan ki jɛnde' ki tɩ̃ bɔle'.

Sufmbɛ ŋa teke' Yesu ki jin'

37 Nin u là tien' miyɔkm ya bont tù yɛbe bi'nun ni ma kɛ nnɔ, ba teke' wɔ ki jin'.
38 Ba teke' wɔ ki jin' ŋɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. U là ye:
«Yonbdaan, ŋmɛ tuo' ki teke' ti len' nà nnɔ ki jin'-i?

† **12:20** Migbiirm miɛ ni bi ye *Grɛkmbɛ la, bi* niireh bà ŋa yé Sufmbɛ nɛ. ‡ **12:32** *Bi li fin nni paaki bó nnɔ* ya tingi te bolm mile bo nɛ. Miba si: kí fin udɔpɔnpɔn bo. Mitɔm si: kí dùo paaki u'Baa saan.

Ŋmɛ bɛnde' a ŋmɔbe mituɔm ma bo?»
39 Esayi tí là len' nà bo cère' ba lĭ li fre kí teke kí ji. U là ye:
40 «Uwien juɔn bi'nun,
ki libe' bi'yɛnm,
ŋɔ bi la lɛnh,
ki la cii' ni'tingi bi'yɛnm ni,
ki la lèbre bi'tetem,
ŋɔ wɔ ń buu bɛ.»
41 Esayi là len' nnɔ, kimɛ u là laa' *Yesu ya kpiɛke ma nnɔ nɛ cère' u len' u'gbɛr.
42 Nin nɛn kɛ, *Sufmbɛ ya ciɛnb bà yɛbe mɔnɔn là teke' *Yesu ki jin'; ama *Farisiɛnmbɛ bo nɛ ba len' upaan bo ki ye bi teke' wɔ ki jin'. Bi là fɛnge' bi li ŋɔre bɛ litaanl ya duku ni nɛ.
43 Kimɛ bi yíe binib ya kpiɛkm ki cɛn' Uwien yaam.

Yesu tɔke' binib tigbɛr tà nnɔ nɛ lá li biin bɛ

44 *Yesu len' ufaa bo ki ye: «Wà kɛ teke' nni ki jin' la, na yé u teke' min baba nɛ ki jin', u teke' wà sɔn' nni ní nnɔ mɔ ki jin' nɛ.
45 Wà kɛ laa' nni la, u laa' wà sɔn' nni ní nnɔ mɔ nɛ.
46 Min yé kuwenwenku nɛ ki baa' uŋɛndun ni, ŋɔ unil wà kɛ teke' nni ki jin' la, u la juore cinñunl ni.
47 Unil cii' n'gbɛr, ka bon' tù la, na yé min nɛ li biin wɔ, kimɛ ma baa' ń lá biin uŋɛndun ya nib, n baa' ń lá ŋmiɛn bɛ nɛ.
48 Wà kɛ wiɛ' nni, ka teke' n'gbɛr la, u laa' nibonn nà li biin wɔ. Uwenfɔrkɛ ya daali la, n'gbɛr nnɔ nɛ li biin wɔ,
49 kimɛ ma tɔkeh n'bugbɛn ya gbɛr. N'Baa wà sɔn' nni ní nnɔ, wɔn nɛ tɔke' nni n li len ma bo nin n li wɔkn ma bo.
50 N bɛn ki ye u'gbɛr dienh binib limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ. Nnɔ nɛ n tɔkeh tà kɛ nɔ n tɔkeh tù n'Baa tɔke' nni tù ma bo nɛ.»

13

Yesu sɔkre' u'panpaankaab ya tàan

1 Nĭ là sĭen' waamu nɛ *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku ń jele. *Yesu bɛn ki ye u'yo baa' wɔ ń ñɛ uŋɛndun wuu ni, kí liɛbe u'Baa bó. U là yíe u'nib bà te uŋɛndun ni nnɔ. U là yíe bɛ ki tĭ gben' nɛ.
2 *Yesu nin u'panpaankaab là jinh kutaajuɔku ya jier uyo wà nnɔ ki laa' usɛnpol de' Simɔn Iskariyɔt ya bijɛ Sudas iyɛnmaale ŋɔ wɔ ń kuɔre Yesu.
3 Yesu bɛn ki ye u'Baa de' wɔ mituɔm tibont kɛ bo, ki bɛn mɔ ki ye u ñɛn' ní Uwien saan nɛ, ki tí liɛbeh Uwien saan.
4 Wɔn nin u'panpaankaab kɛ ki jinh, nɛ u fii' ki sere', ki gore' u'paaki bó ya liɛrl ki ble', ki taa' kukpɛlciɛku ki gbin' u'ciɛk ni,
5 nɛ ki taa' miñunm ki kuore' kusɛnku ni, ki cin' ki sɔkreh u'panpaankaab ya tàan*, ki taah u gbin kukpɛlciɛku kùa nnɔ ki ŋmireh yè.
6 U tĭ baa' Simɔn Piɛr saan, nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, sin ń lá sɔkre min ya tàan-ii?»
7 Nɛ *Yesu ye: «Fɛnfɛnnɔ ŋa ń cii n teh nà nɔ ya tingi, ama a lá li cii nɛ̀ uyo uba nɛ.»
8 Nɛ Piɛr ye: «Ŋa lĭ li sɔkre n'tàan fiebu.» Nɛ *Yesu ye: «Ma sɔkre' a'tàan la, ŋa ń lɛ gbiin n'saan.»
9 Nɛ Simɔn Piɛr ye: «Yonbdaan, nnɔ la, la sɔkre n'tàan baba. Sɔkre n'nuɔ nin n'yul mɔ.»
10 Nɛ *Yesu ye: «Unil sĭi' la, wa ń li nuunh wɔ ń pɔk kí sĭi kí lere, u li sɔkre u'tàan baba nɛ, kimɛ u'gbɛnɛnt kɛ wien nɛ. Ni'mɔ wien nɛ, ama na nín yé ni'kɛ nɛ wien.»
11 Kimɛ *Yesu bɛn udaan wà li kuɔre wɔ, nɛn nɛ cère' u len' ki ye: «Na yé ni'kɛ nɛ wien.»

---

* **13:5** *Itàan ya sɔkrm* là yé liyonbtuonl nɛ.

12 Tɔ, u sɔkre' bi'tàan ki tĩ gben', ki gole' u'liɛrl nnɔ, nɛ ki liɛbe' ki tĩ kɛ̀le', ki niire' bɛ ki
ye: «Ni cii' n tien' nɛ nà nɔ ya tingi-ii?
13 Ni yih nni ni'Cɛnbaa nin ni'Yonbdaan ma nɔ, ni ŋmɔbe imɔ̀n nɛ, kimɛ n yé wɔn nɛ.
14 Min ni'Yonbdaan nin ni'Cɛnbaa sɔkre' ni'tàan ma nɔ, ni'mɔ ń li sɔkreh ni'tɔb ya tàan
nnɔ.
15 Kimɛ min wuɔn' nɛ ni li teh ma nɛ, ni'mɔ ń li teh ni'tɔb tɛn n tien' nɛ ma nɔ.
16 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, utonsɔnl ŋa cɛn' u'cɛnbaa, utond mɔ ŋa cɛn' wà sɔn' wɔ.
17 Ni bɛnde' n len' nà nɔ ya tingi ma nɔ, ni teh nnɔ la, Uwien ya mɔnm li te ni'bo nɛ.
18 «Ma lienh ni'kɛ bo, min n bɛn n gènde' binib bà; ama nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni
nnɔ li tien nɛ. Nĩ kɛle' ki ye: ‹Min nin unil wà taakeh ki jinh n'jier nɛ fii' ki sere' n'bo.›
19 N tɔke' nɛ nibonn nà ŋa laan tien' ya gbɛr fɛnfɛnnɔ, ŋɔ nĩ lá tien' la, ní bɛnde kí ye ‹n
yé n yé wà› nɛ†.
20 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil teke' n sɔn' unil wà la, u teke' min nɛ. Unil teke' nni la, u
teke' wà sɔn' nni ní nnɔ nɛ.»

Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye bi'ni uba li kuɔre wɔ (Matie 26:20-25; Mark 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 *Yesu len' nnɔ ki tĩ gben', u'yɛnm saa' ki gbien', nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔ̀n
nɛ, ni'ni uba li kuɔre nni.»
22 Nɛ u'panpaankaab jiɛbeh ki likeh tɔb, ka bɛn u niireh wà.
23 Bi jinh ma nnɔ, u'panpaankaab ni u yíe wà ki gbien' nnɔ nɛ kɛ ki buɔke wɔ.
24 Nɛ Simɔn Piɛr kɛnbe' wɔ ki ye wɔ ń niire *Yesu kí ye u niireh ŋmɛ nɛ?
25 Nɛ u'panpaankɛ nnɔ gbĩen' *Yesu bo, ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ŋmɛ nɛ?»
26 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N wóre' kpɔnɔ ki se' ki de' wà la‡, wɔn nínɔ.» Nɛ ki wóre'
kpɔnɔ ki se', ki de' Simɔn Iskariyɔt ya bijɛ Sudas.
27 Sudas teke' kpɔnɔ nnɔ uyo wà nnɔ, nɛ *Satan kɔn' u'fɛ̀l ni. Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye:
«Tien a ye á tien nà nnɔ tonm!»
28 Binib bà kɛ ki jinh tijier nnɔ ni uba mɔnɔn ŋa bɛnde' nà cère' *Yesu tɔke' wɔ ki ye nnɔ.
29 Sudas nɛ ŋuuke kiliksɔrk ma nnɔ, biba maale' ki ye *Yesu tɔke' wɔ ki ye wɔ ń jo kí tĩ
dɛ bɛ kunacenku ya bont nɛ, bii wɔ ń jo kí tĩ de bijiinb nɛ niba.
30 Sudas teke' kpɔnɔ nnɔ ma nnɔ nɛ ki pɔk ki ñɛn' i ya tàan bo. Nĩ là yé kuñɔnku nɛ.

Yesu gbiereh u'panpaankaab bɛ ń li yíe tɔb

31 Sudas ñɛn' uyo wà nnɔ nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Fɛnfɛnnɔ Uwien kpiɛke' Unil ya Bijɛ.
Wɔn bo nɛ bi li kpiɛke Uwien mɔ.
32 Wɔn bo nɛ bi kpiɛke' Uwien la, Uwien bugbɛn mɔ li kpiɛke wɔ. U li kpiɛke wɔ fɛnfɛnnɔ
nɛ.
33 N'bumu, ma ji li wuɔke ni'saan. Ni li nuun nni, ama n là tɔke' *Sufmbɛ ya ciɛnb nà
nnɔ, n ji li tɔke ni'mɔ nɛ̀ fɛnfɛnnɔ, kí ye: ‹Na ń fre kí jo n joh nà saan.›
34 N de' nɛ liwɔbfɛ̀nl nɛ: ‹li yíe mɛn tɔb.› N yíe nɛ ma nnɔ, ni'mɔ ń li yíe tɔb nnɔ.
35 Ni yíe tɔb la, nɛn nɛ li cère binib kɛ ń bɛnde kí ye ni yé n'panpaankaab.»

Yesu tɔke' ki ye Piɛr li niɛ ki ye wa bɛn wɔ (Matie 26:31-35; Mark 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Nɛ Simɔn Piɛr niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a joh lɛ bó?» Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N joh
nà bó nnɔ ŋa ń fre kí paan n'bo fɛnfɛnnɔ. A lá li paan n'bo uyo uba nɛ.»
37 Nɛ Piɛr niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, bɛ bo nɛ ma ń fre kí paan a'bo fɛnfɛnnɔ? N li tuo kí
kpo a'bo-a!»
38 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A li mɔnbe kí tuo kí kpo n'bo-oo? N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, a li niɛ
bolm mita kí ye ŋa bɛn nni nɛ kí yaan ukuojɛ ń muɔ.»

---

† **13:19** Liike 8:28. ‡ **13:26** *Kí wóre' kpɔnɔ ki se' ki de'* unil yé kujɔtieku ya dĩɛku nɛ Sufmbɛ bo.

14

Yesu nɛ yé usɛn wà joh Uwien saan

1 *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «La cère mɛn ni'yɛnm ń saa. Teke mɛn Uwien kí ji,
kí teke n'mɔ kí ji.
2 Mifɛnm yɛbe n'Baa den. Ma bi yɛbe la, n bi li tɔke nɛ kí ye n joh ń tĭ bonde mifɛnm kí
ble nɛ-ɛɛ?
3 N jon' ki tĭ bonde' mifɛnm ki ble' nɛ la, n li liɛbe ní, kí lá taa nɛ, ŋɔ ni'mɔ ń tĭ ń li te min
te nà saan.
4 N joh nà bó nnɔ, ni bɛn ni bó ya sɛn.»
5 Nɛ Toma tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ta bɛn a joh nà bó, ti li tien mila kí bɛnde ni'bó ya
sɛn-i?»
6 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Min nɛ yé usɛn wà wɔngeh binib tigbɛmɔ̀nt, ki dienh bɛ limiɛl.
Uba ŋa ń fre kí jo n'Baa saan ka ñɛn' min saan.
7 Ni bi bɛn nni la, ni bi li bɛnde n'Baa mɔ nɛ. Fɛnfɛnnɔ ni bɛn wɔ, ki laa' wɔ mɔ.»
8 Nɛ Filip tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, wuɔn tɛ a'Baa nɛ nĭ li dɛ̀kre tɛ.»
9 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Filip, n te ni'saan nĭ wuɔke' ki kpaan' nɔ, nɛ ŋa bɛn nni-ii! Unil
wà laa' nni la, u laa' n'Baa nɛ. Bɛ tien' a tɔke' ki ye ń wuɔn nɛ n'Baa?
10 Ŋa teke' ki jin' ki ye n tɛ nin n'Baa nɛ, nɛ n'Baa mɔ tɛ nin nni-ii? N tɔkeh nɛ tigbɛr tà
nɔ ŋa yé n'bugbɛn yaar. N'Baa wà tɛ nin nni nnɔ nɛ sɔnh u'tùon.
11 «Teke mɛn kí ji kí ye n tɛ nin n'Baa nɛ, nɛ n'Baa mɔ tɛ nin nni. Na teke' n'gbɛr ki jin'
la, teke nni mɛn kí ji miyɔkm ya bont nnɔ bo.
12 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, unil wà kɛ teke' nni ki jin' la, u li sɔn itùon yà n sɔn' yɛ̀ nɔ. U li sɔn
itùon yà yɛbe nin n sɔn' yà nɔ mɔnɔn, kimɛ n joh n'Baa bó nɛ.
13 Ni miɛ' nà kɛ n'yel bo la, n li tien nɛ̀, ŋɔ bɛ ń kpiɛke n'Baa min u'bijɛ bo.
14 Ni miɛ' nni * nà kɛ n'yel bo la, n li tien nɛ̀.»

Uwien li sɔn Utotorl uba ni

15 Ni yíe nni la, ni li boh n'wɔb nɛ,
16 nɛ n li gbáan n'Baa wɔ ń de nɛ Utotortɔ wɔ ń li te ni'saan uyo kɛ.
17 U yé *Mifuoñaanm nɛ, ki yé tigbɛmɔ̀nt ya daan. Uŋɛndun ya nib ŋa ń fre kí teke mɛ̀,
kimɛ ba lɛnh mɛ̀, ka bɛn mɛ̀ mɔ. Ama Ninbi wɔn, ni bɛn mɛ̀; mĭ te ni'saan, ki li te ni'ni mɔ.
18 Ma ń cère nɛ ní li te tɛn mutɛnkpiibumu. N li liɛbe ní ni'saan.
19 Nĭ sĭen' waamu, uŋɛndun ya nib ŋa ji li lɛ nni, ama ninbi li lɛ nni, kimɛ n fuobe, nɛ
ni'mɔ li fuobe.
20 Ni'daali baa' la, ni li bɛnde kí ye min nin n'Baa taan' ki yé unibaab nɛ, nɛ ninbi nin
min mɔ taan' ki yé unibaab.
21 «Unil wà yíe nni si: wà bɛn n'wɔb ki boh yɛ̀ nɛ. N'Baa li yíe unil wà yíe nni, nɛ n'mɔ li
yíe udaan, kí cère udaan ń bɛnde nni.»
22 Nɛ Sudastɔ, wà ŋa yé Sudas Iskariyɔt nnɔ niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, bɛ bo nɛ a li cère
tinbi ń bɛnde ŋɛ, ka ń cère uŋɛndun ya nib ń bɛnde ŋɛ?»
23 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Wà yíe nni la, u li boh n'gbɛr nɛ, n'Baa li yíe wɔ, nɛ ti li baa
u'saan, kí li kɔh u'saan.
24 Wà ŋa yíe nni la, wa ń li boh n'gbɛr. Ni cengeh tigbɛr tà nɔ ŋa yé n'yaar, tù yé n'Baa
wà sɔn' nni ní nnɔ yaar nɛ.
25 «N laan biɛ ki te ni'saan ma nnɔ nɛ ki tɔke' nɛ tigbɛr tuu nɔ.
26 Ama *Mifuoñaanm mà yé Utotorl nnɔ, n'Baa li sɔn mɛ̀ ní n'yel bo. Mɛn nɛ li wɔkn nɛ
ni'kɛ, kí tiɛre nɛ n tɔke' nɛ tigbɛr tà nnɔ.
27 «Li te mɛn uyɛnduɔn ni. N dienh nɛ n ŋmɔbe uyɛnduɔn wà nnɔ nɛ; ma dienh nɛ wù
tɛn uŋɛndun ya nib dienh ma bo. La cère mɛn ni'yɛnm ń saa, ki la sɛn jɛwaanbu.

---

* **14:14** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni *nni* ŋa te tu'ni.

28 Ni cii' n tɔke' nɛ ki ye n li jo kí liɛbe ní ni'saan. Ni yíe nni la, n joh n'Baa saan ma nnɔ
ni bi li ŋmɔbe uyɛnsɔnge nɛ, kimɛ n'Baa cɛn' nni.
29 N tɔkeh nɛ nibonn nà ŋa laan tien' ya gbɛr fɛnfɛnnɔ, ŋɔ nǐ lá tien' la, ní teke kí ji nɛ.
30 Ma ji li tɔke nɛ tigbɛr nɛ̀ ń̀ wuɔke, kimɛ uŋɛndun wuu ya ciɛn we ní, wa ń̀ fre kí tien
nni niba.
31 Ama nǐ kpɛ uŋɛndun ya nib ń̀ bɛnde kí ye n yíe n'Baa, nɛ ki teh u tɔke' nni ma bo. ‹Fii
mɛn tí jo.› »

15

Yesu nɛ yé busumɔ̀nbu

1 «Min nɛ yé busumɔ̀nbu* nɛ n'Baa yé ukpaal wà tùɔreh busubu nnɔ.
2 Isigben yà kɛ te n'bo ka lùonh nnɔ, u li gɛ yǐ kí wiɛ nɛ. Ama isigben yà kɛ lùonh nnɔ, u
li kpɛkpɛre kí tùɔre yǐ, nɛ yǐ ń̀ tùɔre kí lùon.
3 N tɔke' nɛ tigbɛr tà nɔ tùɔre' ni'tetem ŋɔ.
4 Li tɛ mɛn nin nni, tɛn n tɛ nin nɛ ma. Usigben te u'ba, ka tuuke busubu bo la, wà ń̀ fre
kí lùon. Nnɔ nɛ ni'mɔ ŋa tɛ nin nni la, na ń̀ fre kí tien bonn.
5 «Min nɛ yé busubu, nɛ ninbi yé isigben. Unil wà kɛ tɛ nin nni, n'mɔ tɛ nin udaan la, u
li te tɛn usigben wà lùonh ki gbiekeh nɛ. Na tɛ nin nni la, na ń̀ fre kí tien bonn.
6 Unil wà ŋa tɛ nin nni la, bi li jɛnde wɔ kí tǐ wiɛ nɛ wɔ ń̀ kuore tɛn usigben wà ŋa tuuke
subu bo. Isigben yà kuore' la, bi gɛ̀ndeh yǐ ki kpǐendeh umu ni nɛ ǐ wih.
7 Ni tɛ nin nni, ki ŋmɔbe n'gbɛr ni'fɛ̀l ni, ki miɛ' Uwien ni yíe nà la, u li de nɛ nɛ̀ nɛ.
8 Ni yé n'panpaakaab, ki te tɛn isigben yà lùonh ki gbiekeh la, nɛn nɛ kpiɛkreh n'Baa.
9 N'Baa yíe nni ma nnɔ nɛ n'mɔ yíe nɛ. Li te mɛn n'yíem ni.
10 N boh n'Baa ya wɔb, nɛ ki te u'yíem ni. Ni'mɔ boh n ya wɔb la, ni'mɔ li te n'yíem ni
nɛ.
11 «N tɔke' nɛ nɛn kɛ ŋɔ ní li ŋmɔbe uyɛnsɔnge wà n ŋmɔbe wù nnɔ nɛ; ŋɔ ni'yɛnm ń̀ li
sɔnge kí tǐ gben.
12 N yíe ní li teh nà si: li yíe mɛn tɔb tɛn n yíe nɛ ma bo.
13 Nil ŋa ŋmɔbe yíem ki cɛn' wà li tuo kí kpo u'jɔtieb bo.
14 Ni teh n tɔke' nɛ nà la, ni yé n'jɔtieb nɛ.
15 Ma ji li yih nɛ n'tonsɔnb; n li yih nɛ n'jɔtieb nɛ, kimɛ utonsɔnl ŋa bɛn u'cɛnbaa ya gbɛr
kɛ; ama min tɔke' nɛ tigbɛr tà kɛ n cii' tù n'Baa saan nnɔ.
16 Na yé ninbi nɛ gɛ̀nde' nni, min nɛ gɛ̀nde' nɛ, ki de' nɛ lituonl kí ye ní li joh, kí li te tɛn
isigben yà lùonh isibii yà li tuu ki te. Nɛn bo, ni miɛ' n'Baa nibonn nà kɛ n'yel bo la, u li
de nɛ nɛ̀ nɛ.
17 N yíe ni li teh nà si: ní li yíe tɔb nɛ.»

Uŋɛndun ya nib li nɛn Yesu nin u'yaab

18 «Uŋɛndun ya nib nɛn nɛ la, ní li bɛn kí ye bi kpiɛ' ki nɛnde' min nɛ.
19 Ni bi yé uŋɛndun yaab la, uŋɛndun yaab bi li yíe nɛ nɛ, kimɛ uŋɛndun ya nib yíe
bi'yaab nɛ. Ama ninbi ŋa yé uŋɛndun yaab. N ñɛn' nɛ uŋɛndun ya nib ni ma nnɔ nɛ cère'
bi nɛn nɛ.
20 Li tiɛn mɛn n là tɔke' nɛ nà ki ye: ‹Utonsɔnl ŋa cɛn' u'cɛnbaa nnɔ.› Bi jɛ̀nde' min la, bi
li jɛ̀nde ni'mɔ nɛ. Bi tuo' n'gbɛr la, bi li tuo ni'mɔ yaar nɛ.
21 Min bo nɛ bi li tien nɛ nɛn kɛ, kimɛ ba bɛn wà sɔn' nni ní.
22 Ma bi baa' ki lá tɔke' bɛ n'gbɛr la, uba ŋa bi li biin bɛ kí ye bi tien' ibiɛre, ama fɛnfɛnnɔ,
ba ji li fre kí dule niba bo kí ye ba tien' biɛre.
23 Unil nɛn nni la, u nɛn n'Baa mɔ nɛ.
24 Ma bi sɔn' yɔkm ya tùon yà nisaal ŋa laan sɔn' yɛ̀ bi laa' la, uba ŋa bi li biin bɛ kí ye bi
tien' biɛre. Ama fɛnfɛnnɔ bi laa' yɛ̀ nɛ ki nɛn min nin n'Baa kɛ.

* **15:1** Busubu nnɔ yé tisir tà bi taah tu'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ nɛ.

25 Ama nɛn kɛ tien' ŋɔ nɛ̀ ń cère nà kɛle' bi'yiko ya gbɔnku † ni nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. Nĭ kɛle' ki ye: ‹Bi nɛn nni nɛ ka ŋmɔbe bi nɛn nni bà bo.›
26 «Tɔ, n'Baa li cère ń sɔn Utotorl ní. U yé *Mifuoñaanm nɛ, ki yé tigbɛmɔ̀nt ya daan, ki ñɛn' ní n'Baa saan. Mĭ lá baa' uyo wà la, mĭ li kun n'bo imɔ̀n.
27 Ni'mɔ li kun n'bo imɔ̀n, kimɛ ni te n'saan haali n'tuonl ya cincinyo nɛ.»

16

1 «N tɔke' nɛ nɛn kɛ ŋɔ nĭ lá tien' la, ni la wiɛ ni'tekjim nɛ.
2 Bi li ŋɔre nɛ itáan ya dur ni. Uyo uba mɔnɔn we ní, unil ku' nɛ la, u li maaleh ki teh u tien' lituɔrl nɛ ki de' Uwien.
3 Ba bɛnde' n'Baa yé udaan wà, ka bɛnde' n'mɔ yé udaan wà, nɛn nɛ li cère bɛ ń tien' nɛ nnɔ.
4 N tɔke' nɛ bi lá li tien' nɛ ma bo, ŋɔ u ya yo lá baa' la, ní li tiɛn kí ye n là tɔke' nɛ nɛ̀ ŋɔ.»

Mifuoñaanm ya tuonl

«Ma là tɔke' nɛ tù n'tuonl ya cincinyo, kimɛ min nin ninbi nɛ là te.
5 Ama fɛnfɛnnɔ, n liɛbeh wà sɔn' nni ní nnɔ saan nɛ, nɛ ni'ni uba ŋa niire' nni n joh nà bo-a?»
6 Kimɛ n len' ki ye n li bure kí cère nɛ ma nnɔ nɛ ni'yɛnm saa' ki gbien'.
7 Ama n tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, n jon' nɛ la, nĭ li mɔn ni'bo, kimɛ ma jon' la, Utotorl nnɔ ŋa ń baa ní. N jon' la, n li sɔn wɔ ní ni'saan.
8 U lá baa' la, u li cère uŋɛndun ya nib ń bɛnde kí ye bi yé bibiɛrdɛnb, kí cère bɛ ń bɛnde kí ye Uwien cuube, kí bɛnde kí ye Uwien li bu bɛ tibuur.
9 U li cère bɛ ń bɛnde kí ye bi yé bibiɛrdɛnb, kimɛ ba teke' nni ki jin'.
10 U li cère bɛ ń bɛnde kí ye Uwien cuube, kimɛ n li jo n'Baa saan, nɛ na ji li lɛ nni.
11 U li cère bɛ ń bɛnde kí ye bi li bu bɛ tibuur, kimɛ Uwien bun' uŋɛndun wuu ya ciɛn tibuur ŋɔ.
12 «N biɛ ki ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe ń tɔke nɛ, ama tù li kpiɛke nin nɛ fɛnfɛnnɔ.
13 Uyo wà *Mifuoñaanm lá li baa nnɔ; mɛn mà yé tigbɛmɔ̀nt ya daan nnɔ; mĭ li pekre nɛ tigbɛmɔ̀nt ya sɛn kɛ ni. Ma ń tɔke mi'bugbɛn ya gbɛr, ama mĭ cii' tà nnɔ, tun nɛ mĭ li tɔke nɛ. Mĭ li tɔke nɛ nà lá li tien' ya gbɛr mɔ.
14 Mĭ li kpiɛke nni, kimɛ mĭ li taa n ya gbɛr nɛ kí tɔke nɛ.
15 N'Baa ya bont kɛ yé n'yaar nɛ, nɛn nɛ cère' n ye mĭ li taa n ya gbɛr nɛ kí tɔke nɛ.»

Ni'yɛnsaa li kpɛnde uyɛnsɔnge

16 «Nì sĭen' waamu, na ji li lɛ nni, nĭ pukn' waamu la, ni li lɛ nni.»
17 Nɛ u'panpaankaab biba niireh tɔb ki teh: «U len' nà nɔ ya tingi si ba? U ye nĭ sĭen' waamu, ta ji li lɛ wɔ, nĭ pukn' waamu la, ti li lɛ wɔ, ki ye u joh u'Baa bó!
18 Nɛ ki tí ye ‹U yih ba waamu?› Ta bɛn u ye wɔ ń ye bà?»
19 *Yesu bɛnde' bi yíe bɛ ń niire wɔ iniire, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni niireh tɔb n len' ma ki ye: ‹nĭ sĭen' waamu, na ji li lɛ nni, nĭ pukn' waamu la, ni li lɛ nni nnɔ ya tingi nɛ-a?›
20 N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ninbi li muɔ kí kpiɛnde, nɛ uŋɛndun ya nib li pokn. Ninbi ya yɛnm li saa, ama ni'yɛnsaa nnɔ lá li kpɛnde uyɛnsɔnge.
21 Upii benh nin timɛr la, u te uyɛnsaa ni nɛ u'mɛrwiɛn bo. Ama u tĭ maa' ki gben' la, uyɛnsɔnge li cère wa ji li tiɛre imɛrwiɛn nnɔ bó, kimɛ unifaan kɔn' uŋɛndun ni.
22 Nĭ te nnɔ nɛ ni'mɔ bo; fɛnfɛnnɔ, ni te uyɛnsaa ni nɛ. Ama n lá li liɛbe kí lɛ nɛ, nɛ ní li te uyɛnsɔnge ni. Uba ŋa ń fre kí ñɛn ni'yɛnsɔnge nnɔ ni'fɛ̀l ni.
23 «Nɛn daali na ji li niire nni bonn niba bó. N tɔkeh nɛ imɔ̀n nɛ, ni miɛ' n'Baa nibonn n'yel bo la, u li de nɛ nɛ̀ nɛ.

† **15:25** Bi ye *bi'yiko ya gbɔnku* la, bi niireh Uwien ya Jɔtiekpaaku ya gbɔnku nɛ. Liike 10:34.

24 Na laan miɛ' bonn n'yel bo haali nin fɛnfɛnnɔ. Miɛ mɛn, ní li lɛ ŋɔ kí lɛ uyɛnsɔnge kí tĭ gben.»

Yesu faake' nin uŋɛndun

25 «N tɔke' nɛ ni'kɛ mikpɛnjɛnm ni nɛ. Uyo uba we ní ma ji li pɔ kpɛnjɛnm kí tɔke nɛ gbɛr. Ama n li tɔke nɛ n'Baa ya gbɛr nè ń li wien nɛ.
26 Ni'daali ni li miɛ n'Baa tibont n'yel bo. Ma tɔkeh nɛ ki teh min nɛ li miɛ n'Baa kí de nɛ,
27 kimɛ n'Baa bugbɛn nɛ yíe nɛ, ni yíe nni, ki teke' ki jin' ki ye n ñɛn' ní wɔn saan ma nnɔ bo.
28 Tɔ, n ñɛn' n'Baa saan nɛ ki baa' uŋɛndun ni, n tí li ñɛ uŋɛndun ni kí liɛbe n'Baa bó.»
29 Nɛ u'panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «A laa'-aa! Fɛnfɛnnɔ a ji lienh nĭ wien nɛ, ŋa ji pɔh kpɛnjɛnm.
30 Fɛnfɛnnɔ ti bɛnde' ki ye a bɛn tibont kɛ, ŋa nuunh nil ń niire ŋɛ niire kí yaan á bɛnde u ye wɔ ń niire kí ye bà; nɛn nɛ cère' ti teke' ki jin' ki ye a ñɛn' ní Uwien saan nɛ.»
31 Nɛ *Yesu niire' bɛ ki ye: «Ni teke' ki jin' fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ-ɔɔ?
32 Tɔ, uyo uba we ní, ki lĭ baa'-a, ni'kɛ li yɛre wà kɛ ń taa u ya bó kí cère nni n'baba; ama ma te n'baba, kimɛ n'Baa te nin nni.
33 N tɔke' nɛ tigbɛr tuu nɔ ŋɔ ni tɛ nin nni ma nnɔ, ní li te uyɛnduɔn ni nɛ. Uŋɛndun wuu ni, ni te ijɛnd ni nɛ, ama li co mɛn ni'ba, kimɛ n faake' nin uŋɛndun ki gben' u'tuɔm ŋɔ.»

17

Yesu kàareh Uwien

1 Tɔ, *Yesu len' nnɔ ki gben', nɛ ki yaare' ki liike' paaki bó, ki ye: «N'Baa, uyo baa', wuɔn a'Bijɛ ya kpiɛke, ŋɔ a'Bijɛ mɔ ń wuɔn a'kpiɛke.
2 A de' wɔ mituɔm unisaal kɛ bo ŋɔ wɔ ń taa limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm kí de a de' wɔ binib bà nnɔ kɛ nɛ.
3 Limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm si bɛn ń bɛnde kí ye sin baba nɛ yé Uwien imɔ̀n, kí bɛnde *Yesu Kristo wà a sɔn' wɔ ní nnɔ mɔ.
4 Min wuɔn' a'kpiɛke kitink bo, ki sɔn' a de' nni lituonl là ń sɔn nnɔ ki gben'.
5 N'Baa, fɛnfɛnnɔ, kpiɛke nni a'saan. De nni ukpiɛke wà n là ŋmɔbe wù a'saan ki laa' uŋɛndun ŋa laan te nnɔ.
6 «N cère' binib bà a gènde' bɛ uŋɛndun ya nib ni, ki de' nni nnɔ bɛnde' a yé udaan wà. Bi là yé a'yaab nɛ, nɛ a taa' bɛ ki de' nni, nɛ bi boh a'gbɛr.
7 Fɛnfɛnnɔ, bi bɛnde' ki ye a de' nni nibonn nà kɛ nnɔ ñɛn' a'saan nɛ,
8 kimɛ n tɔke' bɛ a tɔke' nni tigbɛr tà nnɔ, nɛ bi teke' tù, ki mɔnbe ki bɛnde' ki ye n ñɛn' ní a'saan nɛ, ki teke' ki jin' ki ye sin nɛ sɔn' nni ní.
9 «N kàareh ŋɛ ki dienh bɛn nɛ. Ma kàareh ŋɛ ki dienh uŋɛndun ya nib. Ama n kàareh ŋɛ ki dienh binib bà a de' nni bɛ nnɔ nɛ, kimɛ bi yé a'yaab nɛ.
10 Nà kɛ yé n'yaann yé a'yaann nɛ, nɛ nà kɛ mɔ yé a'yaann yé n'yaann nɛ. Bɛn nɛ cèreh binib lɛnh n'kpiɛke.
11 Ma ji li te uŋɛndun ni, bɛn nɛ li te uŋɛndun ni; min we ní a'saan nɛ. N'Baa uñaan, a de' nni a'yel là nnɔ, cère liyel bugbɛn ya tuɔm ń li gu bɛ, bɛ ń li yé unibaab tɛn min nin sin yé unibaab ma bo.
12 N là te bi'saan uyo wà nnɔ, n là gu bɛ nin a'yel là a de' nni nnɔ ya tuɔm nɛ. N guure' bɛ, nɛ nĭ kpaan' wà ń kpo kí juore fɛnm nnɔ baba ŋa ñí la, bi'ni uba ŋa kpo' ki juore' fɛnm. U kpo' ki juore' fɛnm ŋɔ nà kɛle' a'gbɔnku ni nnɔ nè ń tien nɛ.
13 Fɛnfɛnnɔ, n we ní a'saan nɛ. N laan te uŋɛndun ni ma nnɔ nɛ ki lienh nnɔ, ŋɔ bɛ ń li ŋmɔbe uyɛnsɔnge wà n ŋmɔbe wù nnɔ kí tĭ gben.
14 N tɔke' bɛ a'gbɛr, nɛ ŋɛndun ya nib nɛnde' bɛ, kimɛ ba yé ŋɛndun yaab, tɛn n'mɔ ŋa yé ŋɛndun yɔ ma.

15 Ma kàareh ŋɛ ki teh á ñɛn bɛ uŋɛndun ni, ama n kàareh ŋɛ ki teh a la cère usɛnpol ubiɛrɔ nɛ ń tien bɛ niba.
16 Ba yé ŋɛndun yaab tɛn n'mɔ ŋa yé ŋɛndun yɔ ma.
17 Cère bɛn li cinbe ki yé a'yaab tigbɛmɔ̀nt bo. A'gbɛr nɛ yé tigbɛmɔ̀nt nnɔ.
18 A sɔn' nni ní uŋɛndun ni ma nnɔ, nɛ n'mɔ sɔn' bɛn uŋɛndun ni.
19 Bɛn bo nɛ n taa' n'ba ki de' ŋɛ, ŋɔ bi'mɔ ń li cinbe ki yé a'yaab tigbɛmɔ̀nt bo.
20 «Ma kàareh ŋɛ ki dienh bɛn baba, n kàareh ŋɛ ki dienh binib bà bi li tɔke bɛ n'gbɛr bɛ ń teke nni kí ji nnɔ mɔ nɛ.
21 N kàareh ŋɛ ŋɔ bi'kɛ ń taan kí li yé unibaab nɛ. Tɛn sin n'Baa a tɛ nin nni ma n'mɔ tɛ nin ŋɛ nnɔ, cère bi'mɔ ń li tɛ nin tɛ, ŋɔ uŋɛndun ya nib ń teke kí ji kí ye sin nɛ sɔn' nni ní.
22 A de' nni ukpiɛke wà nnɔ, n'mɔ de' bɛ wù, ŋɔ bɛ ń taan kí li yé unibaab tɛn min nin sin yé unibaab ma,
23 kimɛ n tɛ nin bɛ, nɛ a'mɔ tɛ nin nni. Nnɔ nɛ bi taan' ki yé unibaab ki tĭ gben', ŋɔ uŋɛndun ya nib ń bɛnde kí ye sin nɛ sɔn' nni ní, kí bɛnde kí ye a yíe bɛ tɛn a yíe nni ma bo.
24 N'Baa, a de' nni binib bà nnɔ, n yíe ń te nà saan la, bi'mɔ ń li te nin nni nɛ, kí lɛ a de' nni ukpiɛke wà nnɔ, kimɛ a yíe nni ki laa' ŋa laan ñɛn' uŋɛndun.
25 N'Baa ugbɛmɔ̀ndaan, uŋɛndun ya nib ŋa bɛn ŋɛ, ama min bɛn ŋɛ. Nɛ biɛ nɔ mɔ bɛn ki ye sin nɛ sɔn' nni ní.
26 N cère' bi bɛnde' a yé udaan wà, ki li liɛbe kí cère bɛ ń bɛnde ŋɛ, ŋɔ a yíe nni miyíem ma nnɔ ń li te bi'ni, ŋɔ n'mɔ ń li tɛ nin bɛ.»

18

Yesu ya cuom
(Matie 26:47-56; Mark 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 *Yesu len' nnɔ ki tĭ gben', nɛ wɔn nin u'panpaankaab bure' ki tĭ puore' kubunbunku kùa bi yih kù Sedrɔn nnɔ. Isiin ya kpàabu buba te ni'saan, nɛ wɔn nin u'panpaankaab kɔn' bu'ni.
2 Sudas, wà kuɔre' *Yesu nnɔ, mɔ bɛn ni'saan, kimɛ *Yesu nin u'panpaankaab là sɔbe ki taakeh nɛ̀ nɛ.
3 Nɛ Sudas taa' Erom ya sojacɛkl liba nin Uwien ya duku ya guguurb bà bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmbɛ sɔn' bɛ nnɔ, bi joh ni'saan ki tuke ifr nin imɔnafin nin tijɛkɔnwɛnt.
4 *Yesu bɛn nà kɛ li tu wɔ ma nnɔ, nɛ ki tuobe' bɛ usɛn bó, ki niire' bɛ ki ye: «Ni nuunh ŋmɛ?»
5 Nɛ bi ye: «Ti nuunh Nasarɛt ya *Yesu nɛ.» Nɛ u ye: «Min sɔ.» Sudas wà kuɔre' wɔ nnɔ mɔ te bi'ni.
6 U len' ki ye wɔn sɔ ma nnɔ, nɛ bi sulnh puoli bó ki luh.
7 *Yesu tí niire' bɛ ki ye: «Ni nuunh ŋmɛ?» Nɛ bi ye: «Ti nuunh Nasarɛt ya *Yesu nɛ.»
8 Nɛ u ye: «N tɔke' nɛ ki ye min sɔ nɔ. Ni nuunh min nɛ la, cère mɛn biɛ bɛ ń li joh.»
9 U len' nnɔ ŋɔ u là len' tigbɛr tà nnɔ tù ń tien nɛ. U là len' ki ye: «N'Baa a de' nni binib bà nnɔ, ma cère' uba mɔnɔn bole'.»
10 Tɔ, Simɔn Piɛr ŋmɔbe kijusiek, nɛ ki nɛ̀re' ki gɛ' ki paare' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnl uba ya nɔjietubl. Bi yih utonsɔnl nnɔ Malkus nɛ.
11 Nɛ *Yesu tɔke' Piɛr ki ye: «Jiin a'jusiek kí cùɔn ki'tuɔku ni. N'Baa sien' ki ye ń ji ijɛnd yà nnɔ n la ji yè-ɛɛ?»

Bi tuke' Yesu ki jon' Anni saan

12 Sojacɛkl nnɔ nin li'ciɛn nin Sufmbɛ ya guguurb nnɔ cuo' *Yesu ki lòle' u'nuɔ,
13 nɛ ki kpiɛ' ki tuke' wɔ ki jon' Anni saan. Anni yé Kayif ya cuɔjɛ nɛ. Kayif nɛ là yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn libinl nnɔ.
14 Wɔn Kayif nɛ là tɔke' *Sufmbɛ ya ciɛnb ki ye nĭ mɔn unibaab ń kpo bi'du ya nib bo nnɔ.

Piɛr niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Matie 26:69-70; Mark 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Bi tuke *Yesu ki joh ma nnɔ, nɛ Simɔn Piɛr nin *Yesu ya panpaankɛtɔ uba pɛ u'bo.
Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn bɛn *Yesu ya panpaankɛtɔ bugbɛn. Nɛn bo nɛ u paan' *Yesu bo ki
kɔn' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nnɔ den uluo bo.
16 Ama Piɛr wɔn juore' ki se saali nɛ bunañɔbu saan. Nɛ upanpaankɛtɔ wà bitɔtuɔrciɛnb
ya ciɛn bɛn wɔ nnɔ jon' ki tǐ laa' upiitonsɔnl wà gu bunañɔbu nnɔ, nɛ ki cère' Piɛr kɔn'.
17 Nɛ upii nnɔ niire' Piɛr ki ye: «Sin, a'mɔ ŋa lii yé ujɛ wuɔ ya panpaankaab ya uba-aa?»
Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Ma yé u'panpaankɛ.»
18 Tiwɔr là te, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnb nin biguguurb sère' umu, ki lokreh.
Nɛ Piɛr mɔ te bi'saan ki lokreh.

Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn niire' Yesu iniire
(Matie 26:59-66; Mark 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn niire' *Yesu iniire u'panpaankaab bo nin u wɔknh miwɔknm
ma nnɔ bo.
20 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N len' binib kɛ ya nun bó nɛ, ki wɔkn' uyo kɛ ni'táan ya dur
ni nin Uwien ya duku ya luo bo, *Sufmbɛ kɛ taakeh nà saan. Ma len' gbɛr tuba bɔlm ni.
21 Bɛ tien' a niireh min-i? Niire binib bà cenge' n'gbɛr n tɔke' bɛ ki ye bà. Bɛn bɛn n tɔke'
bɛ ki ye bà mɔnmɔnm.»
22 *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, ki laa' biguguurb ya uba se ki nɛke wɔ, nɛ ki kpɔ̀be' wɔ utɛnpɛ,
ki niire' wɔ ki ye: «A jiindeh bitɔtuɔciɛnb ya ciɛn nɛ nɔ nnɔ-ɔɔ?»
23 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N len' nǐ bre nɛ la, wuɔn nà cère' nǐ bre; nɛ n tí len' nǐ mɔn nɛ
la, bɛ tien' a ñih nni?»
24 Nɛn saan nɛ Anni cère' bi taa' *Yesu ki jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Kayif saan u'nuɔ
juore' ki lùo.

Piɛr tǐ niɛ' ki ye wa bɛn Yesu
(Matie 26:71-75; Mark 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Simɔn Piɛr se ki lokreh umu, nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Sin, a'mɔ ŋa lii yé u'panpaankaab
ya uba-aa?» Nɛ u niɛ' ki ye: «Ma yé u'panpaankɛ.»
26 Nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ya tonsɔnb ya uba, wà Piɛr bi gɛ' ki paare' u'tubl nnɔ ya den
yɔ uba tɔke' Piɛr ki ye: «Ma bi laa' ŋɛ u'saan bukpàabu nnɔ ni-ii?»
27 Nɛ Piɛr tí niɛ' ki ye wa bɛn Yesu. Nɛ ukuojɛ pɔk ki muɔ' i ya tàan bo.

Bi taa' Yesu ki jon' Pilat saan
(Matie 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Nɛn saan nɛ bi taa' *Yesu ki ñɛn' Kayif den, ki jon' udu nnɔ ya gobina den, bi yih wɔ
Pilat. Nǐ là yé kutɛnŋɛsɔnsɔnku nɛ. *Sufmbɛ ya ciɛnb ŋa là yíe bɛ ń kuɔn bi'ba jɔknt ŋɔ kí
fre kí jele bi'Pak ya nacenku nɛ. Nɛn nɛ cère' ba tuo' ki kɔn' Pilat den*.
29 Nɛn bo nɛ Pilat ñɛn' saali bi'saan, ki niire' bɛ ki ye: «Ujɛ wuɔ tien' ba ni biindeh wɔ?»
30 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Wa bi yé nibiɛrɔ la, ta bi cuo' wɔ ki ŋukn' ŋɛ.»
31 Nɛ Pilat ye: «Ninbi bugbɛn, taa wɔ mɛn kí tǐ bu wɔ ni'yiko ye ma bo.» Nɛ bi ye: «Tinbi
Sufmbɛ ŋa ŋmɔbe sɛn tí ku nil.»
32 Bi len' nà nɔ nɛ wuɔn' ki ye *Yesu là len' nà ki tɔke' binib, u li kpo mikuum mà ya bol
nnɔ nɛ ń tien.
33 Pilat tí liɛbe' ki kɔn' tibuur ya duku ni, ki yin' *Yesu ki lá niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé
*Sufmbɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?»
34 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «A len' nà nɔ, a maale' a'ba nɛ bii bi tɔke' ŋɛ nɛ ki ye n yé
*Sufmbɛ ya bɛr-i?»

---

* **18:28** Sufmbɛ kɔn' bà ŋa yé Sufmbɛ den la, bi saa' bi'yiko nɛ, *ki kuɔn' bi'ba* tijɔknt kí tǐ kpaan uyo uba.

35 Nɛ Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Min ŋa yé Suf-a! A'bol ya nib nin bitɔtuɔrciɛnb nɛ taa' ŋɛ ki ŋukn' nni. A tien' bɛ nɛ?»
36 Nɛ *Yesu ye: «N'bɛl ŋa yé uŋɛndun wuu ni ya bɛl. N'bɛl bi yé uŋɛndun wuu ni ya bɛl la, n'nib bi li kɔn tijɛr ŋɔ *Sufmbɛ ya ciɛnb la fre kí cuo nni. Ama fɛnfɛnnɔ, n'bɛl ŋa nín te niɛ saan.»
37 Nɛ Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Nɛn mɛn la, a yé ubɛr nɛ-a!» Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye n yé ubɛr. N baa' uŋɛndun wuu ni ń lá tɔke binib tigbɛmɔ̀nt nɛ. Nɛn bo nɛ bi maa' nni. Unil wà kɛ pɛ tigbɛrmɔ̀nt bo nɛ cengeh n'bó.»
38 Nɛ Pilat niire' wɔ ki ye: «Tigbɛmɔ̀nt si ba?»

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum
(Matie 27:15-31; Mark 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pilat len' nnɔ ma nnɔ nɛ ki tí ñɛn' *Sufmbɛ bó, ki tĩ tɔke' bɛ ki ye: «Min ŋa laa' u'biil.
39 Ama binl kɛ binl ni'Pak ya nacenku ya yo la, n tuu ki ñɛndeh lipɛkl ya nil uba nɛ ki wiɛnh. Nɛn bo, ni yíe ń taa *Sufmbɛ ya bɛr nnɔ nɛ kí wiɛ-ɛɛ?»
40 Nɛ bi wuure' ki ye: «La wiɛ wɔn, wiɛ Barabas.» Barabas nnɔ là yé unil wà yĩe' Erom yaab ya ñɔbu bó nɛ.

19

1 Nɛn saan nɛ Pilat cère' bi taa' *Yesu ki ñi' wɔ inalɛbe.
2 Sojambɛ taa' ikonkon ki lònlòn' uyukpɛkpiɛ ki kpɛle' u'yul, ki taa' kuliɛrmɔ́nmɔ́nku kuba ki goln' wɔ,
3 nɛ ki nɛkndeh wɔ ki tɔkeh wɔ ki teh: «Sufmbɛ ya bɛrɔ, ti fuondeh ŋɛ-a!» Nɛ ki kpɔ̀breh wɔ itɛnpɛ.
4 Nɛ Pilat tí ñɛn' saali, ki tɔke' *Sufmbɛ ki ye: «N li taa wɔ kí ñɛn ní saali ni'saan ŋɔ ní bɛnde kí ye ma laa' u'biil.»
5 Nɛn saan nɛ *Yesu ñɛn' ní saali ki kpiɛ ikonkon ya yukpɛkpiɛ, ki guo kuliɛrmɔ́nmɔ́nku nnɔ. Nɛ Pilat tɔke' bɛ ki ye: «Ujɛ bugbɛn sɔ.»
6 Ama bitɔtuɔrciɛnb nin biguguurb laa' wɔ ma nnɔ nɛ ki wuureh ki teh: «Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo! Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!» Nɛ Pilat tɔke' bɛ ki ye: «Ni'bugbɛn ń taa wɔ kí tĩ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo, kimɛ min ŋa laa' u bii' nà nĩ kpɛ kuum.»
7 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Tinbi ŋmɔbe yiko uba nɛ, nɛ yiko nnɔ bo, u kpɛ mikuum nɛ, kimɛ u taa' u'ba ki tien' Uwien ya Bijɛ nɛ.»
8 Pilat cii' bi ye *Yesu taa' u'ba ki tien' Uwien ya Bijɛ ma nnɔ, nɛ bujɛwaanbu tùɔre' ki cuo' wɔ cɛɛn.
9 Nɛ u tí liɛbe' ki kɔn' tibuur ya duku nnɔ ni ki tí niire' *Yesu ki ye: «Sin, a yé lɛ bó yɔ nɛ?» Ama *Yesu ŋa jiin' wɔ.
10 Nɛ Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Ŋa gɛreh min nɛ-ɛɛ? Ŋa bɛn ki ye n ŋmɔbe mituɔm ń wiɛ ŋɛ bii ń kpɛ ŋɛ udɔpɔnpɔn bo-oo?»
11 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Uwien de' ŋɛ mituɔm mà nnɔ baba ŋa ñí la, ŋa ŋmɔbe tuɔm miba n'bo. Nɛn bo nɛ unil wà taa' nni ki ŋukn' ŋɛ nnɔ ya biil cɛn' a'yaal.»
12 Nɛn saan nɛ Pilat nuunh u li tien ma kí wiɛ Yesu, ama *Sufmbɛ wuureh nɛ ki teh: «A wiɛ' wɔ la, ŋa ji yé ubɛrciɛn Sesa* ya jɔ, kimɛ unil wà kɛ yih u'ba ubɛr la, u yé Sesa ya nɛnnɛnd nɛ.»
13 Pilat cii' bi len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ki tí ñɛn' *Yesu saali, nɛ ki kɛ̀le' tibuur ya biɛk bo, bi yih libùol là «Itɛn ya bɛnbɛnl nnɔ.» *Sufmbɛ ya lenm ni, bi yih ni'saan ki teh «Gabata» nɛ.
14 Nĩ là yé lidaali là *Sufmbɛ bondeh bi'Pak ya nacenku nnɔ nɛ, ki tuo liwenyul ya yo, nɛ Pilat tɔke' bɛ ki ye: «Ni'bɛr sɔ.»

---

* **19:12** *Sesa* nɛ là yé Erom yaab likeh mitinfɛnm mà nnɔ kɛ ya bɛrciɛn.

15 Nɛ bi wuure' ki ye: «U kpɛ mikuum nɛ! U kpɛ mikuum nɛ! Kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo!»
Nɛ Pilat niire' bɛ ki ye: «N kpɛ ni'bɛr udɔpɔnpɔn bo-oo?» Nɛ bitɔtuɔrciɛnb jiin' wɔ ki ye:
«Ta ŋmɔbe bɛrtɔ ki kɛnde' ubɛrciɛn Sesa bo.»
16 Nɛn saan nɛ Pilat taa' *Yesu ki ŋukn' bɛ bɛ ń tĩ kpɛ wɔ udɔpɔnpɔn bo. Nɛ bi taa' wɔ ki
bure'.

Bi kpɛ' Yesu udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:32-44; Mark 15:21-32; Luk 23:26-43)

17 *Yesu bugbɛn tuke u'dɔpɔnpɔn ki ñɛn' udu ni, ki joh niba saan, bi yih nɛ̀ «Kuyukpɔbku
ya Bùol.» *Sufmbɛ ya lenm ni, bi yih ni'saan «Golgota» nɛ.
18 Bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nɛn saan nɛ, nɛ ki kpɛ' bijɛb bile mɔ; uba ukɛle uba, utɔ mɔ
ukɛltɔ, nɛ *Yesu fo siik ni.
19 Pilat kɛle' mikɛlm miba ki ye: «Nasarɛt ya *Yesu wà yé *Sufmbɛ ya bɛr nnɔ sɔ», nɛ ki
cère bi taa' ki tɛbn' u'dɔpɔnpɔn bo.
20 Nĩ kɛle' *Sufmbɛ ya lenm ni nin Erom yaab ya lenm ni nin Grɛkmbɛ ya lenm ni nɛ.
Bi kpɛ' *Yesu udɔpɔnpɔn bo nà saan nnɔ ŋa fɔke nin udu ni, nɛn nɛ cère' *Sufmbɛ bà yɛbe
kaan' mikɛlm nnɔ.
21 Nɛ *Sufmbɛ ya tɔtuɔrciɛnb tɔke' Pilat ki ye: «Ŋa bi li kɛle kí ye *Sufmbɛ ya bɛr, a bi li
kɛle kí ye: wɔn nɛ ye u yé *Sufmbɛ ya bɛr nɛ.»
22 Nɛ Pilat tɔke' bɛ ki ye: «N kɛle' nà nɔ n kɛle' nɛ.»
23 Sojambɛ kpɛ' *Yesu udɔpɔnpɔn bo ki gben', nɛ ki gbiire' u'wɛngolkaar igbiin inan,
wà kɛ ugbiin uba ki tĩ sĩen' u'liɛrfɔfɔkrku. Kuliɛrfɔfɔrku nnɔ ŋa ŋmɔbe ñɛñiɛ kí ñɛ paaki
kí tĩ ci tingi, kimɛ bi là lòn' kù nɛ.
24 Nɛn saan nɛ bi tɔke' tɔb ki ye: «Ti la kɛre kù mɛn, cère mɛn tí fùɔre imúɔn, kí liike wà
li ji kù.» Nɛn kɛ tien' ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ̀ ń tien nɛ. Nĩ kɛle' ki ye:
«Bi gbiire' n'wɛngolkaar,
nɛ ki fùɔre' imúɔn,
bɛ ń liike wà li ji n'liɛrku.»
Tɔ, sojambɛ nnɔ tien' nɛn nɛ.
25 *Yesu ya naa nin u'naa ya ninsɛ nin Klopas ya po Mari nin Mari Madelɛnn se
u'dɔpɔnpɔn saan.
26 *Yesu laa' u'naa nin u'panpaankɛ wà u yíe wɔ ki gbien' nnɔ se ki buɔke, nɛ u tɔke'
u'naa ki ye: «Upii, a'bijɛ sɔ,»
27 nɛ ki tɔke' u'panpaankɛ nnɔ mɔ ki ye: «A'naa sɔ.» Kí ñɛ nɛn daali nɛ u'panpaankɛ nnɔ
cère' *Yesu ya naa te u'den.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo
(Matie 27:45-56; Mark 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu bɛn ki ye fɛnfɛnnɔ u sɔn' u'tùon kɛ ki gben'-a, nɛ ki len' ki ye:
«Uñuñun nɛ ŋmɔbe nni,» ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ń tien.
29 Licuɔl liba se ni'saan ki gbe midɛŋmiŋmiikm miba, nɛ bi taa' ticitɔnt ki sèkn' mi'ni, ki
taa' ki tuun' kusiiku kùa bi yih kù isɔp nnɔ ya lɛnbɛnl bo, ki tɛnde' ki kòle' u'ñɔbu.
30 U muɔre' midaam nnɔ nɛ ki ye: «N tien' ni'kɛ ki gben' nínɔ», ki gòn', nɛ ki kpo'.

Soja uba cɔke' Yesu ya kɛle ni likpaanl

31 Nĩ là yé lidaali là *Sufmbɛ bondeh bi'Saba nɛ. U ya *Saba là yé uwengbenge nɛ. Nɛn
bo nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb ŋa là yíe nikpil ń li te dɔpɔnpɔn bo, nɛ ki tɔke' Pilat ki ye wɔ ń cère
u'sojambɛ ń ñĩ kí kuɔ bi kpɛ' binib bà nnɔ ya tàan†, kí jiin bɛ.
32 Nɛ sojambɛ nnɔ baa' ki ñi' ki kuɔ' binib bà bi kpɛ' bɛ idɔpɔnpɔn bo nin *Yesu nnɔ ya
tàan. Bi ñi' ki kuɔ' ukpiɛk yɛ, ki ñi' ki kuɔ' ulie mɔ yɛ.
33 Ama bi tĩ baa' *Yesu saan ma nnɔ, ki laa' u kpo'-a, nɛn bo nɛ ba kuɔ' u'yɛ.

† **19:31** Bi là ñih ki kɔ̀h binib bà bi kpaakeh bɛ idɔpɔnpɔn bo ya tàan ŋɔ bɛ ń kpo tonm nɛ.

34 Nɛ sojambɛ nnɔ ya uba taa' likpaanl ki cɔke' *Yesu ya kɛle ni. Nɛ misèm nin miñunm pɔk ki ñɛn' i ya tàan bo.
35 Unil wà laa' tibont nnɔ nɛ tɔke' u laa' nà. U len' nà nɔ yé imɔ̀n nɛ, nɛ u bɛn ki ye u tɔke' tigbɛmɔ̀nt nɛ, ŋɔ ni'mɔ ń teke kí ji.
36 Bi tien' *Yesu nnɔ ŋɔ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nè ń tien nɛ. Nǐ kɛle' ki ye: «Ba ń kuɔ u'kpɔbl liba mɔnɔn.»
37 Nǐ tǐ liɛbe' ki kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Bi li caan unil wà bi cɔke' wɔ likpaanl nnɔ bo inun.»

Yesu ya subm
(Matie 27:57-61; Mark 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Ni ya puoli bó nɛ Yosɛf wà yé Arimate ya du ya nil nnɔ baa' ki miɛ' Pilat ki ye wɔ ń cɛ̀be wɔ wɔ ń jiin' *Yesu ya gbɛnɛnt udɔpɔnpɔn bo. Pilat tuo', nɛ u jon' ki tǐ jiin' tù. Yosɛf bugbɛn là yé *Yesu ya panpaankɛ nɛ ka tuo' nil ń bɛnde, kimɛ u là fɛnge *Sufmbɛ ya ciɛnb nɛ.
39 Nikodɛm, wà là baa' *Yesu saan miba kuñɔnku nnɔ mɔ baa', ki tuke' lɛfina. Bi cùuke lɛfina wà bi yih wɔ *miir nnɔ nin bi yih wà alowɛs nnɔ nɛ. Lɛfina nnɔ ya kpiɛke li baa' tɛn kilo pita.
40 Yosɛf nin Nicodɛm taa' kukpɛlciɛku ki tɛntɛn' *Yesu ya gbɛnɛnt, nɛ ki taa' lɛfina nnɔ ki tien' tu'bo, *Sufmbɛ subeh bitɛnkpiib ma bo.
41 Isiin ya kpàabu buba te bi kpɛ' *Yesu nà saan nnɔ. Bi là gbin' ufɛle uba bukpàabu nnɔ ni ka laan sube' nil len.
42 Nǐ là yé lidaali là *Sufmbɛ bondeh Saba nɛ, nɛ ufɛle nnɔ mɔ ŋa fɔke nin ni'saan. Nɛn bo nɛ bi taa' *Yesu ki tǐ sube' u'ni.

20

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni
(Matie 28:1-8; Mark 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa nnɔ nɛ Mari Madelɛnn wɔre' ki fii' nǐ bǐike, ki bure' likul nnɔ bó. U tǐ baa' ki laa' kutɛnku kùa bi là taa' ki bǐin' likul nnɔ ŋa ji bi.
2 Nɛ u sɛn' ki jon' Simɔn Piɛr nin *Yesu ya panpaankɛtɔ wà u yíe wɔ ki gbien' nnɔ saan, ki tǐ tɔke' bɛ ki ye: «Bi ñɛn' Yonbdaan likul nnɔ ni ŋɔ! Ta bɛn bi taa' wɔ ki ble' nà saan!»
3 Nɛn saan nɛ Piɛr nin *Yesu ya panpaankɛtɔ nnɔ ñɛn' ki joh likul nnɔ bó.
4 Bi joh ma nnɔ bi'kɛ bile tiinh nɛ, ama upanpaankɛtɔ nnɔ sɛn' ki cɛn' Piɛr ki kpiɛ' ki baa' li'saan,
5 nɛ ki gbǐen' ki liike', ki laa' tikpɛlcɛr nnɔ nɛ dɔ len, ama wa kɔn'.
6 Simɔn Piɛr, wà paan' puoli bó ní nnɔ, mɔ baa', nɛ ki kɔn' likul nnɔ ni, ki laa' tikpɛlcɛr nnɔ dɔ len,
7 ki laa' kukpɛlciɛku kùa bi là taa' ki pibn' *Yesu ya yul nnɔ jɛnde' ki dɔ likonkonl, ku'ba.
8 Nɛn saan nɛ upanpaankɛ wà bi kpiɛ' ki baa' likul saan nnɔ mɔ kɔn' ki laa', nɛ ki teke' ki jin'.
9 Kimɛ haali nin u ya yo ba laan là cii' nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye *Yesu lá li mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ ya tingi.
10 Nɛ *Yesu ya panpaankaab nnɔ liɛbe' ki kùn'.

Yesu cère' Mari Madelɛnn laa' wɔ
(Matie 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Tɔ, Mari juore' ki se saali nɛ likul nnɔ saan ki muɔh. U se ki muɔh, nɛ ki lá gbǐen' ki liike' li'ni,
12 ki laa' Uwien ya tondb bile bi guo tiwɛnpenpient ki kɛ *Yesu ya gbɛnɛnt là dɔ nà saan nnɔ. Uba kɛ u'yul là kunh nà bó, nɛ utɔ mɔ kɛ u'tàan là kunh nà bó nnɔ.
13 Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Upii, bɛ tien' a muɔh?» Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Bi ñɛn' n'Yonbdaan nɛ, ma bɛn bi taa' wɔ ki ble' nà saan.»

14 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ ki jiɛbe' ki laa' *Yesu se, ama wa bɛnde' ki ye *Yesu nɛ.
15 Nɛ *Yesu niire' wɔ ki ye: «Upii, bɛ tien' a muɔh? A nuunh ŋmɛ?» Mari maale' ki ye ujɛ
wà gu bukpàabu nnɔ nɛ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, sin nɛ taa' wɔ la, wuɔn' nni, a ble'
wɔ nà saan ń jo kí taa.»
16 Nɛ *Yesu ye: «Mari.» Nɛ u jiɛbe' ki tɔke' wɔ *Sufmbɛ ya lenm ni ki ye: «Rabuni.» Ni'tingi
si «Cɛnbaa.»
17 Nɛ *Yesu ye: «La li co nni*, kimɛ ma laan don' n'Baa bó, ama jo kí tĭ tɔke n'ninjiɛb kí
ye: n doh n'Baa wà yé ni'mɔ ya baa nnɔ bó nɛ. U yé n'Wien nɛ, ki yé ni'mɔ ya Wien.»
18 Nɛ Mari Madelɛnn jon' ki tĭ tɔke' *Yesu ya panpaankaab ki ye: «N laa' Yonbdaan,» nɛ
ki tɔke' bɛ *Yesu tɔke' wɔ tigbɛr tà nnɔ.

Yesu cère' u'panpaankaab laa' wɔ
(Matie 28:16-20; Mark 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Tɔ, *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùa li faa' nnɔ ya tajuɔku, nɛ *Yesu ya pan-
paankaab taan' ki te kuduku kuba ni ki pĭnpĭin' inañuɔn, kimɛ bi là fɛnge *Sufmbɛ ya
ciɛnb nɛ. Nɛ *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni, ki tɔke' bɛ ki ye: «Li te mɛn uyɛnduɔn ni.»
20 U len' nnɔ, nɛ ki wuɔn' bɛ u'nuɔ nin u'kɛle ni ya gbĭɛn. U'panpaankaab laa' wɔ ma
nnɔ, nɛ bi'yɛnm sɔnge.
21 Nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye: «Li te mɛn uyɛnduɔn ni. N'Baa sɔn' nni ma nnɔ, nɛ n'mɔ sɔn'
ninbi.»
22 U len' nnɔ, nɛ ki piebe' bi'bo, ki tɔke' bɛ ki ye: «Teke mɛn *Mifuoñaanm.
23 Ni fère' binib bà bi'biɛre la, Uwien mɔ li fère bɛ. Na fère' bà la, Uwien mɔ ŋa ń fère
bɛ.»

Toma laa' Yesu nɛ ki teke' ki jin'

24 *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba bi yih wà Toma, ki liɛbe' ki yih wɔ lilebl
nnɔ, ŋa là te nin bitɔb uyo wà *Yesu baa' bi'saan nnɔ.
25 Bipanpaankɛtɔb tɔke' wɔ ki ye: «Ti laa' Yonbdaan.» Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ma laa' bi là
kpɛ' u'nuɔ ni ipenjen nà saan ya gbĭɛn, ka taa' n'nɔbil ki tuun' igbĭɛn nnɔ ni, ka taa' n'nuɔ
ki tuun' bi là cɔke' u'kɛle ni nà saan nnɔ ya gbiɛl ni la, ma ń teke kí ji fiebu.»
26 Tɔ, iwien iniin gèbre', nɛ *Yesu ya panpaankaab tí taan' ki te kuduku ni. Toma mɔ
ji te bi'ni. Nin inañuɔn pipi ma kɛ nnɔ *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni ki ye: «Li te mɛn
uyɛnduɔn ni.»
27 Nɛ ki tɔke' Toma ki ye: «Tɛnde a'nɔbil kí mɛ niɛ saan, kí liike n'nuɔ ya gbĭɛn, kí tɛnde
a'nuɔ kí tuun n'kɛle ya gbiɛl mɔ ni. Ji la maaleh tɛma, teke kí ji.»
28 Nɛ Toma ye: «A yé n'Yonbdaan nin n'Wien nɛ.»
29 Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A laa' nni ma nnɔ nɛ ki teke' ki jin'. Bà ŋa laa' nni ki teke' ki
jin' nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo.»

Nà cère' San kɛle' kugbɔnku kuu

30 *Yesu tien' miyɔkm ya bontɔr mɔ tù yɛbe u'panpaankaab ya nun ni. Ba kɛle' tù
kugbɔnku kuu ni.
31 Bi kɛle' tuu nɔ ŋɔ ní teke kí ji kí ye *Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo, ki yé Uwien
ya Bijɛ nɛ. Ni teke' wɔ ki jin' la, wɔn bo nɛ ni li lɛ limiɛl.

21

Yesu tĭ cère' u'panpaankaab laa' wɔ

1 Ni ya puoli bó nɛ *Yesu tí cère' u'panpaankaab laa' wɔ Tiberiyad ya ñunciɛnm ya
gbaal. U cère' bi laa' wɔ ma sɔ:

---

* **20:17** Bi li fre kí lɛbre *la li co nni* kí ye la mɛ nni mɔ.

2 Simɔn Piɛr nin Toma wà bi liɛbe' ki yih wɔ lilebl nnɔ nin Natanayɛl wà ñɛn' ní Kana
ya du wà te Galile ya tinfɛnm ni nnɔ nin Sebede ya bijiɛb nin *Yesu ya panpaankaatɔb
bile nɛ là taan' ki te.
3 Nɛ Simɔn Piɛr tɔke' bɛ ki ye: «N joh lijɛnbɛl nɛ.» Nɛ bi ye: «Ti'mɔ li paan a'bo.» Nɛ bi
ñɛn' ki bure' ki tĭ kɔn' buñɛrbu. Ba cuo' bonn haali kuñɔnŋmɛnku.
4 Nĭ tĭ wendeh uyo wà nnɔ, nɛ bi laa' *Yesu se miñunm ya gbaal. Ama u'panpaankaab
nnɔ ŋa bɛnde' ki ye wɔn nɛ.
5 Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Hee! Nacenbɛ, na laa' bonn bi?» Nɛ bi ye: «Ta laa' bonn.»
6 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Wiɛ mɛn bubɛbu buñɛrbu ya jie bó, ni li lɛ.» Bi wiɛ' ki cuo' ijɛn ĭ
yɛbe cɛɛn nɛ ka fre' ki dɛre' bubɛbu nnɔ ki jiin' ní.
7 Nɛ *Yesu ya panpaankɛ wà u yíe wɔ ki gbien' nnɔ tɔke' Piɛr ki ye: «Yonbdaan nɛ.» Simɔn
Piɛr cii' Yonbdaan nɛ ma nnɔ, ki laa' u te liñil nɛ, nɛ u taa' u'liɛrl ki gole', ki lu' miñunm ni
ki joh u'saan.
8 U'panpaankɛtɔb bà sĭen' nnɔ we ní buñɛrbu ni ki diɛh bubɛbu bù gbe ijɛn. Ba là fɔke
nin ñunm ya gbaal. Nĭ li te tɛn mɛta kobk nɛ.
9 Bi tĭ baa' miñunm ya gbaal ki ñɛn' buñɛrbu ni nɛ ki laa' ikuɔn ya mu uba, ujɛn puu
u'ni, ki laa' kpɔnɔ mɔ.
10 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Taa ní mɛn ni cuo' ijɛn yà nɔ ya iba.»
11 Nɛn saan nɛ Simɔn Piɛr liɛbe' buñɛrbu nnɔ ni, ki tĭ dɛre' bubɛbu ki ñɛn' liwɛl bo, bù
gbe ijɛngbengbenge kobk nin piŋun nin ita. Nin ĭ yɛbe ma kɛ nnɔ, bubɛbu nnɔ ŋa kɛre'.
12 Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «Dɛn mɛn kí ŋmɔn.» U'panpaankaab ya uba mɔnɔn ŋa tɔnge
wɔ ń niire wɔ kí ye: «Sin ŋmɛ nɛ?» Kimɛ bi bɛn ki ye Yonbdaan nɛ.
13 Nɛn saan nɛ *Yesu nɛkn', ki yuure' kpɔnɔ ki de' bɛ, ki taa' ujɛn nnɔ mɔ ki de' bɛ.
14 *Yesu tĭ mɛkre' bitɛnkpiib ni ki cère' u'panpaankaab laa' wɔ ma, bolmta sɔ.

Yesu ye Piɛr ń li likeh u'nib

15 Bi jin' tijier nnɔ ki gben' uyo wà nnɔ, nɛ *Yesu niire' Simɔn Piɛr ki ye: «Simɔn, San ya
bijɛ, a yíe nni ki cɛn' biɛ nɔ-ɔɔ*?» Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Hnn, Yonbdaan, sin mɔnɔn bɛn ki ye
n fɛ ŋɛ.» Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li likeh n'pebumu».
16 Nɛ ki liɛbe' ki niire' wɔ ki lere' ki ye: «Simɔn, San ya bijɛ, a yíe nni-ii?» Nɛ u tí jiin'
wɔ ki ye: «Hnn, Yonbdaan, sin mɔnɔn bɛn ki ye n fɛ ŋɛ.» Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li yé
n'pekpaal.»
17 Nɛ ki liɛbe' ki niire' wɔ nta ki ye: «Simɔn, San ya bijɛ, a fɛ nni-ii?» Nɛ Piɛr ya yɛnm
saa', kimɛ *Yesu niire' wɔ bolmta sɔ ki ye: «A fɛ nni-ii?» Nɛ u jiin' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a
bɛn tibont kɛ, ki bɛn ki ye n fɛ ŋɛ.» Nɛ *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li kpaah n'pe.
18 N tɔkeh ŋɛ imɔ̀n nɛ, a là yé unacenfaan ma nnɔ, a là guoh a'kpɛlcɛr a'ba nɛ, ki joh a
yíe nà bó. Ama a tĭ pore' uyo wà la, a li yuon a'nuɔ, nɛ unitɔ ń goln ŋɛ, kí taa ŋɛ kí jo ŋa
yíe nà bó.»
19 U len' nnɔ ŋɔ wɔ ń wuɔn, Piɛr lá li kpo mikuum mà ya bol kí kpiɛke Uwien nɛ. U len'
nnɔ ki gben', nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.»

Piɛr niire' Yesu upanpaankɛtɔ nnɔ ya gbɛr

20 Piɛr jiɛbe', ki laa' *Yesu yíe upanpaankɛ wà ki gbien' nnɔ pɛ bi'bo. Upanpaankɛ nnɔ
nɛ là gbĭen' *Yesu bo, bi là jinh tijier uyo wà nnɔ, ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ŋmɛ ye wɔ
ń kuɔre ŋɛ?»
21 Piɛr laa' wɔ ma nnɔ, nɛ ki niire' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, bɛ lá li tu wuɔ mɔ?»
22 Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «N yíe wɔ ń li te kí tĭ baa uyo wà n li baa ní la, nĭ yé a'gbɛr-ii?
Sin, li pɛ n'bo ní dee.»

---

* **21:15** Grɛkmbɛ ya lenm ya ñɔbonl là ya tingi si: *biɛ nɔ* nnɔ li fre kí li yé binitɔb bii tibontɔr mɔ.

23 Li ya ñɔbonl bo nɛ *Yesu yaab ni bi lienh ki teh u'panpaankɛ nnɔ ŋa ń kpo. *Yesu
wɔn ŋa tɔke' ki ye wa ń kpo. Ama u tɔke' wɔ ki ye: «N yíe wɔ li te kí tǐ baa uyo wà n li baa
ní la, nǐ yé a'gbɛr-ii» nɛ?
24 Upanpaankɛ nnɔ nɛ tɔke' binib tigbɛr tuu, ki kɛle' tù kugbɔnku kuu ni. Nɛ ti bɛn ki ye
u'gbɛr nnɔ yé imɔ̀n nɛ.
25 *Yesu tien' tibont tù yɛbe. Bi bi ye bɛ ń kɛle tu'kɛ jɛjɛ la, n maale' ki ye uŋɛndun wuu
ya fɛnm ŋa ń baa bɛ ń ble bi li kɛle tigbɔnt tà nnɔ.

Yesu ya tondb ya tùon
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi yih wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ Luk nɛ. Kugbɔnku bugbɛn yé tigbɛmɔnmɔnt tà u kɛle' tù nnɔ ya tutukl nɛ. Kù tɔkeh Yesu ya tondb là kpaande' u'gbɛmɔnmɔnt uŋɛndun ni ma bo nɛ. Bi cin' ki kpaande' tù Yerusalɛm ni nɛ, ki tuɔn' mitinfɛnm mà guɔn' Yerusalɛm nnɔ, ki ŋmɔŋmɔbe ki tĩ baa' idu yà kɛ guɔn' Mediterane ya ñunciɛnm nnɔ.

Kugbɔnku kuu cin' nin Yesu ya dùom paaki bó Uwien saan ya gbɛr nɛ (1:9). U cère' Mifuoñaanm jiire' ní u'tondb bo ki toreh bɛ bi'tùon ni (2:1-12).

Kí cin iyul 2 kí tĩ baa iyul 12, bi lienh Yesu ya tond Piɛr bo nɛ nĩ yɛbe. Binib bà là kpiɛ' ki teke' Yesu ki jin' nnɔ kɛ là yé Sufmbɛ nɛ. Sufmbɛ ya ciɛnb là jɛ̀nde' bi'mɔ tɛn bi là jɛ̀nde' Yesu ma bo nɛ. Nin bi jɛ̀ndeh bɛ ma kɛ nnɔ Mifuoñaanm dienh bɛ lifɛ̀l nɛ bi tɔkeh binib Yesu ya gbɛmɔnmɔnt, ki teh miyɔkm ya bont (3-8).

Kí cin iyul 13 kí tĩ baa ku'biɛn, bi ji lienh Pɔl bo nɛ nĩ yɛbe. Bi lienh Pɔl concuon' ma bo ki tɔke' binib Uwien ya gbɛr nɛ. Pɔl mɔ là yé Suf nɛ, ki yé Farisiɛnmbɛ ya cɛkl ya uba, ki yé unil wà jɛ̀ndeh Kristo ya taanl yaab cɛɛn.

Lidaali liba nɛ u lá joh Damas ya du bó wɔ ń tí ń tĩ jɛ̀nde bà mɔ teke' Yesu ki jin' ni'bó nnɔ. Nɛ Yesu tĩ jiɛ' wɔ usɛn ki cère' u tien' u'yɔ. U ya Pɔl nɛ ji cère' Yesu ya gbɛmɔnmɔnt yɛre' Mediterane ya ñunciɛnm ya tinfɛnm ni, ki ŋmɔŋmɔbe ki tĩ baa' uduciɛn Erom ni.

Yesu pùon' ki ye u li de u'tondb Mifuoñaanm

1 N'jɔ Teofil, n'gbɔnkpiɛku ni, n tɔke' ŋɛ *Yesu cin' ki tien' nà nin u wɔkn' nà,
2 ki tĩ baa' lidaali là Uwien taa' wɔ ki don' paaki bó nnɔ. Kí yaan Uwien ń taa wɔ kí dùo paaki bó nnɔ *Mifuoñaanm cère' u wɔkn' binib bà u gɛ̀nde' bɛ ki tien' u'tondb nnɔ bi li kpe isɛn yà.
3 U kpo' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ, u cère' bɛn nɛ laa' wɔ mibolm mà yɛbe, ki tĩ baa' iwien pinan, ŋɔ wɔ ń wuɔn bɛ kí ye u mɔnbe ki fuobe. U cère' bi laa' wɔ, nɛ u tɔke' bɛ Uwien ya bɛl ya gbɛr.
4 Lidaali liba wɔn nin bɛn jinh tijier*, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ni la jɛnde Yerusalɛm ni, ama ní li te len, kí tĩ baa lidaali là n'Baa Uwien li de nɛ u là pùon' ki ye u li de nɛ nà nnɔ. Ni cii' lipuonl nnɔ min saan nɛ.
5 Ni là cii' n ye: San là taa' miñunm nɛ ki sĩi' binib Uwien ya ñunm, ama ninbi wɔn, nĩ sĩen' iwenkàankɛ nɛ, n li cère *Mifuoñaanm nɛ ń jiire ní ni'bo.»

Uwien cère' Yesu don' paaki bó

6 *Yesu ya tondb taan' u'saan nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, nɛn mɛn la, fɛnfɛnnɔ nɛ a li fie tinbi Israyɛl yaab ya bɛl, kí jiin kí de tɛ-ɛɛ?»
7 Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Lidaali là nin uyo wà tibont nnɔ li tien nnɔ ŋa yé ni'gbɛr, Baa Uwien nɛ sien' ni'kɛ u yíe ma bo.
8 Ama uyo wà *Mifuoñaanm li jiire ní ni'bo nnɔ, ni li lɛ mituɔm, kí li yé n'mɔ̀nkunb Yerusalɛm ni nin Sude ya tinfɛnm kɛ ni nin Samari ya tinfɛnm kɛ ni nin utingbɛn kɛ bo.»
9 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ Uwien cère' u doh paaki bó bi'nun ni. Nɛ kutɛwɔlgbɔnku kuba baa' ki lèkn' u'bo, ba ji laa' wɔ.
10 U doh uyo wà nnɔ nɛ bi juore' ki se ki likeh paaki bó. Bi se ki likeh ma nnɔ nɛ ki laa' i ya tàan bo bijɛb bile se bi'saan, ki guo tikpɛlcɛpient,
11 ki niire' bɛ ki ye: «Galile yaabɛ, bɛ tien' ni se ki likeh paaki nɔ? Uwien nɛ ñɛn' *Yesu wuɔ ni'saan ki don' paaki. U li baa ní tɛn ni laa' u doh ma bo nɔ nɛ.»

---

* **1:4** Bi li fre kí lɛbre *wɔn nin bɛn jinh tijier nnɔ* kí yé wɔn nin bɛn te mɔ.

Yesu ya tondb nin binitɔb taan' bɛ ń kàare

12 Tɔ, *Yesu ya tondb siere' lijuɔl là bi yih lɛ̀ Olifi ya siin ya juɔl nnɔ bo ki liɛbe' Yerusalɛm
ni. Lijuɔl nnɔ ŋa fɔke nin Yerusalɛm. Nǐ lii te kɔnsini uba nɛ.
13 Bi tǐ baa' Yerusalɛm ni ma nnɔ nɛ ki kɔn' bi tǐ ń taakeh ki te paaki ya duku kùa ni nnɔ.
Piɛr nin San nin Saak nin Andre nin Filip nin Toma nin Batelemi nin Matie nin Alfe ya
bijɛ Saak nin Simɔn wà ya nun món u'du bo ya gbɛr nin Saak ya bijɛ Sudas nɛ kɔn' ki te
kuduku nnɔ ni.
14 Bipiib biba mɔ là te bi'ni, bi ya uba si: *Yesu ya naa Mari nin *Yesu ya ninjiɛb. Bi'kɛ
kpaan' buñɔbu, nɛ ki tuu ki taakeh ki kàareh.

Bi gɛ̀nde' Matiyas ki lère' Sudas ya lènl

15 I ya dɛn nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ taan' litaanl. Bi là li baa binib kobk nin
pile. Nɛ Piɛr fii' ki sere' bi'siik ni, ki tɔke' bɛ ki ye:
16 «N'yaabɛ, nǐ kpɛ *Mifuoñaanm là cère' *Dafid len' Sudas ya gbɛr tà, bi kɛle' tù *Uwien
ya gbɔnku ni nnɔ ń tien nɛ. Wɔn Sudas nɛ là le ki wɔngeh binib bà cuo' *Yesu nnɔ usɛn.
17 Sudas là yé tinbi *Yesu ya tondb ya uba nɛ. *Yesu là gɛ̀nde' u'mɔ ki de' wɔ ti sɔnh
lituonl là nɔ nɛ.»
18 (Sudas tien' nibonn nà bre, nɛ bi pɛ̀n' wɔ ilike, u taa' ki dɛ' kitink kiba; nɛ ki lu' ki'bo
libenlibl u'puoku kpiɛre', nɛ u'niɛr kɛ ñɛn'.
19 *Yerusalɛm ya nib kɛ cii' tigbɛr nnɔ. Nɛn bo nɛ bi yin' kitink nnɔ bi'lenm ni ki ye:
«Akaldama» Ni'tingi si: Misɛ̀m ya tink.)
20 Piɛr tí len' ki ye: «Nì kɛle' iyuon ya gbɔnku kùa te *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ni ki ye:
‹U'den ń tien kulɛngbonku, ŋɔ nil la ji ń li kɔ yǐ.›
Nǐ tí kɛle' ki ye:
‹Unitɔ ń lère u'lènl.›
21 Binib te ki tɔke' nin tɛ uyo wà kɛ Yonbdaan *Yesu là te nin tɛ ti joh ni'kɛ saan nnɔ,
22 ki cin' uyo wà San là siih binib Uwien ya ñunm ki tǐ baa' lidaali là Uwien ñɛn' wɔ ti'bùol
ki cère' u don' paaki nnɔ. Nǐ kpɛ bɛn ya uba nɛ ń kpɔbn ti'bó, kí li yé umɔ̀nkunl Yonbdaan
ya mɛkrm bo.»
23 Nɛn saan nɛ bi gɛ̀nde' bijɛb bile. Bi yih uba Yosɛf, ki baanh wɔ Basabas, ki liɛbe' ki
baanh wɔ Yustus mɔ, ki yih utɔ Matiyas.
24 Nɛ bi kàare' ki ye: «Yonbdaan, sin nɛ bɛn binib kɛ ya fɛ̀l ni te ma bo. Binib bile biɛ ni,
wuɔn tɛ a gɛ̀nde' wà,
25 ŋɔ wɔ ń lère Sudas ya lènl a'tondb ya tuonl ni, kimɛ Sudas dàan' lɛ̀ nɛ ki jon' u kpɛ
wɔn li te nà saan».
26 Bi kàare' Yonbdaan ki gben', nɛ ki fùore' imúɔn bɛ ń liike bi li gɛ̀nde wà. Nɛn nɛ wuɔn'
bɛ ki ye bi li gɛ̀nde Matiyas nɛ. Nɛ bi taa' wɔ ki kpɔbn' *Yesu ya tondb piik nin uba nnɔ bó.

2

Mifuoñaanm ya baam

1 *Pantekot ya nacenku ya daali, nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ kɛ taan' ki te bùol
liba.
2 Nɛ bi cii' i ya tàan bo kuwaaku kuba ñɛn' ní kutaaku bó, ki naan tɛn kutafaabiiku, ki
lá gbe kuduku kùa bi kɛ ku'ni nnɔ.
3 Nɛn saan nɛ bi laa' nibonn niba baa' ki naan imupien, ki pàareh ki paakeh wà kɛ ya
yul bo.
4 Nɛ *Mifuoñaanm kɔn' bi'kɛ ki tǐ gben', ki cère' bi lienh ilenbol, mǐ yíe wà kɛ ń len ma
bo.
5 U ya yo ki laa' *Sufmbɛ bà pɛ Uwien bo mɔnmɔnm nnɔ te Yerusalɛm ni nɛ. Bi ñɛn' idu
yà kɛ te uŋɛndun ni nɛ ki baa'.

6 Bi cii' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya waaku bó ma nnɔ nɛ ki taan' ni'saan ki yɛbe.
Bi cii' bi lienh ma nnɔ nɛ nǐ bɛke' bɛ ki gbien', kimɛ wà kɛ ciih bi lienh u'tiɛma lenm nɛ.
7 Nǐ bɛke' bɛ ki gbien' ba ji bɛn bi li ye bà, ki ñuɔreh binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ, nɛ
ki ye: «O, binib bà lienh nɔ, bi'kɛ ŋa yé Galile yaab-ii?
8 Nǐ tien' mila ŋɔ ti'ni wà kɛ ciih bi lienh u'yaajɛlenm-i?
9 Ti'ni biba ñɛn' Pat ya du bó ní nɛ, bitɔb ñɛn' Medi ya du bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Elam ya
du bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Mesopotami bó ní, bitɔb mɔ yé Sude ya tinfɛnm yaab, bitɔb mɔ
ñɛn' Kapadosi ya tinfɛnm bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Pɔnt ya tinfɛnm bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Asi ya
tinfɛnm bó ní,
10 bitɔb mɔ ñɛn' Friji ya tinfɛnm bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Panfili bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Esipt
bó ní, bitɔb mɔ ñɛn' Libi ya du wà bi yih wù Sirɛnn nnɔ ya tinfɛnm bó ní. Bitɔb mɔ ñɛn'
Erom bó ní.
11 Ti'ni, biba yé *Sufmbɛ nɛ, bitɔb mɔ yé Sufkpɛnkpɛnd. Bitɔb mɔ yé Krɛt yaab, bitɔb
mɔ yé Arabi yaab. Ti'kɛ ciih bi lienh ti'lenm ni nɛ ki tɔkeh Uwien sɔn' itùonciɛn yà nnɔ.»
12 Nǐ bɛke' bɛ ki gbien', ba ji bɛn bi li maale kí ye bà, nɛ ki niireh tɔb ki teh: «Ni'tingi si
ba?»
13 Ama biba mɔ sukreh bɛ nɛ ki teh bi ñun' midaam nɛ ki yibe'.

Piɛr tɔke' linigol Uwien ya gbɛr

14 Nɛn saan nɛ Piɛr nin u'tɔb piik nin uba nnɔ fii' ki sere', nɛ Piɛr len' ufaa bo, ki tɔke'
linigol nnɔ ki ye: «Ninbi *Sufmbɛ nin ninbi bà kɛ te *Yerusalɛm ni nɔ, cenge mɛn n'bó
mɔnmɔnm, ń tɔke nɛ ni'tingi.
15 Ni maaleh ki teh binib biɛ ñun' midaam nɛ ki yibe'-ee? Ba ñun' daam, kimɛ nǐ laan
te kutɛnŋaaku ya kur tuwɛ nɛ.
16 Ama *Uwien ya ñɔbonsɔknl Sowɛl là len' nà nnɔ nɛ teh. U là len' ki ye:
17 ‹Uwien ye: iwenfɔrkɛ yà we ní nɔ;
n li cère n'Fuoñaanm ń baa binib kɛ bo,
ni'bijiɛb nin ni'bisiɛb li sɔnkn n'ñɔbon,
ni'nacenfɛ̀nb nin ni'jɛciɛn li lɛ tibont tidɛknt yaam.
18 U ya yo nɛ n lá li cère n'Fuoñaanm ń baa n'tonsɔnb,
bijɛb nin bipiib bo,
bɛ ń tien n'ñɔbonsɔknb.
19 N li tien micincilnm kutaaku nin kitink bo,
n li cère misèm nin umu nin kumuñiijuɔku ń li te,
20 uwien li bǐike tɛn licinñunl,
nɛ uŋmaal ń mónde tɛn misèm,
kí yaan Yonbdaan ya daali ń baa ní,
u li yé uwengbenge nɛ, ki li ŋmɔbe ukpiɛke.
21 Nɛn daali wà kɛ li muɔ kí yin Yonbdaan ya yel nɛ li ŋmɛre.› »
22 Piɛr tí len' ki pukn' ki ye: «Israyɛl yaabɛ, cenge mɛn n'bó. Ninbi mɔnɔn bɛn ki ye Uwien
cère' Nasarɛt ya *Yesu tien' miyɔkm ya bont nin tibont tà kɛ nisaal ŋa ń fre kí tien tù, ŋɔ
wɔ ń wuɔn nɛ *Yesu yé udaan wà nɛ.
23 Bi taa' wɔ ki ŋukn' nɛ, nɛ ni cère' bà ŋa pɛ yiko bo kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo ki ku' wɔ.
Uwien là bɛn nɛ ki sien' ki ye nè ń tien nnɔ.
24 Ama Uwien mɛkre' wɔ ki ñɛn' wɔ mikuum ya jɛnd ni, kimɛ kuum ŋa ŋmɔbe tuɔm mè
ń juon wɔ kutɛnkpiiku ni.
25 *Dafid là len' u'bo ki ye:
‹N tuu ki lɛnh Yonbdaan n'nun bó nɛ.
U te n'nɔjie bó,
ŋɔ niba la sén n'fɛ̀l nɛ.
26 Nɛn bo nɛ n ŋmɔbe uyɛnsɔnge,
ki lienh miyɛnsɔnglenm,

n bɛn ki ye n li kpo,
ama n ŋmɔbe lidɛndɛnl,
27 kimɛ ŋa ń cère ń juore kutɛnkpiiku ni,
ka ń cère min a'niñaan ń bùre.
28 A wuɔn' nni limiɛl ya sɛn.
A te n'saan ma nnɔ,
a li cère n li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí tǐ gben nɛ.› »
29 Piɛr tí len' ki ye: «Nʼyaabɛ, nǐ kpɛ ń tùɔre kí tɔke nɛ tiʼyaajɛ *Dafid ya gbɛr nɛ. U là kpo', nɛ bi sube' wɔ. Uʼkul biɛ ki te tiʼdu ni haali nin dinnɔ.
30 U là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl nɛ, ki bɛn ki ye Uwien là pùon' ki pole' ki ye u lá li cère uʼyaabil liba ń kɛ̀le uʼbɛrbiɛk bo.
31 Uwien là cère' *Dafid bɛnde' ki ye uʼNigɛndkɛ Kristo lá li mɛkre bitɛnkpiib ni. Nɛn bo nɛ *Dafid là len' uʼbo ki ye:
‹Uwien ŋa cère' u juore' kutɛnkpiiku ni,
ka cère' uʼgbɛnɛnt bùre'.›
32 U ya *Yesu nɛ Uwien mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni, nɛ tiʼkɛ yé bimɔ̀nkunb.
33 Uʼ Baa Uwien kpiɛke' wɔ, ki taa' wɔ ki kàan' uʼjie bó, ki de' wɔ u là pùon' ki ye u li de wɔ Mifuoñaanm mà nnɔ, nɛ u cère' mǐ baa' tiʼbo. Ni ciih nà, ki likeh nɛ̀ nɔ, nǐ yé *Mifuoñaanm ya tuonl nɛ.
34 Ti bɛn ki ye *Dafid ŋa là don' paaki, ama wɔn bugbɛn là len' ki ye:
‹Yonbdaan Uwien tɔke' nʼYonbdaan ki ye:
Kɛ̀le nʼnɔjie bó,
35 kí tǐ baa uyo wà n li cère á tɛ aʼnɛnnɛndb bo litaal.› »
36 Nɛ Piɛr tí len' ki ye: «Israyɛl yaabɛ, niʼkɛ ń mɔnbe kí bɛnde kí ye ninbi kpɛ' *Yesu wà udɔpɔnpɔn bo nnɔ, Uwien tien' wɔn nɛ Yonbdaan, ki tien' wɔ Kristo uʼNigɛndkɛ.»
37 Linigol nnɔ cii' Piɛr len' nnɔ ma nnɔ nɛ nǐ jin' bɛ, ki saa' biʼyɛnm ki gbien', nɛ bi niire' Piɛr nin *Yesu ya tondtɔb ki ye: «Tiʼyaabɛ, ti nín li tien mila?»
38 Nɛ Piɛr jiin' bɛ ki ye: «Lèbre mɛn niʼtetem, kí cère tí sǐi niʼni wà kɛ Uwien ya ñunm *Yesu Kristo ya yel bo, ŋɔ Uwien ń fère nɛ niʼbiɛre, kí pu nɛ *Mifuoñaanm,
39 kimɛ tiʼYonbdaan Uwien là pùon' lipuonl ki ye u li taa *Mifuoñaanm kí de u yin' binib bà kɛ nnɔ. Bɛn si: ninbi nin niʼbumu nin bà kɛ te fɔkm nnɔ.»
40 Piɛr taah iñɔbontɔ ǐ yɛbe ki sureh bɛ, ki saakreh biʼgbɛnɛnt ki teh: «Wiɛ mɛn fɛnfɛnnɔ ya nib bà yé bibiɛrdɛnb nnɔ ya gbɛr ŋɔ Uwien ń ŋmiɛn nɛ.»

Binikpiɛkb bà là teke' Yesu ki jin' nnɔ là fuobe ma bo

41 Nɛ bi sǐi' binib bà tuo' uʼgbɛr nnɔ Uwien ya ñunm. Niʼdaali binib bà pukn' bà teke' *Yesu ki jin' bó nnɔ li baa tɛn itur ita.
42 Bi tuu ki cengeh *Yesu ya tondb ya wɔknm nin inunmɔ́n nɛ, ki te tɛn bi tɛ naa nin baa, ki taakeh ki jinh tijier*, ki taakeh ki kàareh.
43 Tɔ, Uwien cère' *Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont cɛɛn. Nɛn bo nɛ binib kɛ fɛnge Uwien.
44 Binib bà kɛ teke' *Yesu ki jin' nnɔ kpɛ buñɔbu nɛ, ki taah biʼbont kɛ ki gbiinh tɔb.
45 Bi kuɔreh biʼtinmu nin bi ŋmɔbe tibont tà, nɛ ki taah ilike ki gbiinh tɔb, nǐ wiɛbe bɛ ma bo.
46 Idaan kɛ bi là kpɛ buñɔbu nɛ, ki tuu ki taakeh Uwien ya duku ya luo bo, ki taakeh tɔb den ki jinh tijier, ki ŋmɔbe uyɛnŋmaa nin lifɛ̀sɔngl,
47 ki pɛ̀keh Uwien, nɛ biʼdu ya nib kɛ yíe biʼgbɛr. Nɛ idaan kɛ Yonbdaan ŋmiɛndeh binib ki pukndeh biʼbó.

---

* **2:42** *Bi taakeh ki jinh tijier* tà nnɔ li fre kí li yé Yonbdaan ya jier bii tijiefɛ̀nt tuba.

3

Piɛr nin San cère' uwɔb uba faake'

1 Lidaali liba nɛ Piɛr nin San joh Uwien ya duku bó tikur tuta ya kaare ya yo.
2 Tɔ, ujɛ uba là te bi maa' wɔ uwɔb. Idaan kɛ bi yuunh wɔ ki lá kaandeh Uwien ya duku
ya nañɔbu bùa bi yih bù Bunañɔmɔnmɔnbu nnɔ saan, wɔ ń li miɛh binib bà kɔh Uwien
ya duku ya luo bo nnɔ nɛ tibont.
3 U laa' Piɛr nin San tuo bɛ ń kɔ Uwien ya duku ya luo bo, nɛ u miɛ' bɛ nibonn.
4 Piɛr nin San caan' u'bo inun, nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Liike tɛ.»
5 Nɛ u tùɔre' ki likeh bɛ, ki daan u li lɛ bi'saan nibonn nɛ.
6 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Ma ŋmɔbe like, ka ŋmɔbe ñɔ̀km. Ama n li de ŋɛ n ŋmɔbe nà nɛ.
*Yesu Kristo wà yé Nasarɛt ya nil nnɔ ya yel bo, fii kí cuon!»
7 Nɛ ki cuo' u'nɔjie, ki fin' wɔ. Nɛ u'tàan nin u'tɛgbiɛmu pɔk ki faake' i ya tàan bo.
8 U maabe' ki ci', ki sere', ki cin' ki cuonh, nɛ ki paan' bi'bo ki kɔn' Uwien ya duku ya
luo bo, ki cuonh, ki mɛbreh, ki pɛ̀keh Uwien.
9 Linigol kɛ laa' u cuonh ki pɛ̀keh Uwien.
10 Bi bɛnde' ki ye wɔn nɛ tĭ ń kɛ Uwien ya duku ya Nañɔmɔnmɔnbu saan ki miɛh nnɔ.
Bi laa' u faake' ma nnɔ nɛ nĭ cuo' bɛ miyɔkm nin bujɛwaanbu.

Piɛr lienh nin linigol Uwien ya duku ya luo bo

11 Ujɛ nnɔ ŋa dàan' Piɛr nin San. Nĭ cuo' binib nnɔ kɛ miyɔkm nɛ bi sɛn' ki baa' bi'saan
kuninbonku* kuba ni, bi yih kù «Salomɔn ya ninbonku.»
12 Tɔ, Piɛr laa' binib nnɔ ma nnɔ, nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Israyɛl yaabɛ, bɛ tien' nĭ cuo' nɛ
miyɔkm-i? Bɛ tien' ni likeh tɛ tɛn ti'tiɛma tuɔm nin ti pɛ Uwien bo mɔnmɔnm ma nnɔ nɛ
cère' ujɛ wuɔ faake'?
13 Uwien wà *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb nin ti'yaajɛb là pukeh wɔ nnɔ nɛ kpiɛke'
u'tonsɔnl *Yesu wà ninbi kuɔre' wɔ ki yĭe' wɔ Pilat ya nun bó nnɔ. Pilat wɔn là yíe wɔ ń
taa wɔ kí wiɛ nɛ, nɛ na tuo'.
14 Ninbi, yĭe' wà yé uñaan, ki yé ugbɛmɔ̀ndaan, nɛ ki ji tɔke' Pilat ki ye wɔ ń taa unikul
kí wiɛ.
15 Ni ku' wà yé limiɛl ya daan, nɛ Uwien mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni. Tinbi nɛ yé
bimɔ̀nkunb.
16 Ti du u'yel bo ma nnɔ nɛ liyel bugbɛn ya tuɔm cère' ujɛ wà ni likeh wɔ ki bɛn wɔ nɔ
faake'. Ti teke' *Yesu ki jin' ma nnɔ nɛ cère' ujɛ wuɔ laa' laanfiɛ ki tĭ gben' ki se ni'kɛ ya
nun bó nɔ.
17 «N'yaabɛ, n bɛn ki ye ninbi nin ni'ciɛnb ku' *Yesu ma nnɔ, na bɛn nɛ ki sɔn' li ya tuonl.
18 Uwien là cère' u'ñɔbonsɔknb kɛ len' uyo bo ki ye u'Nigɛndkɛ Kristo lá li jènde nɛ. Nɛn
nɛ tien'.
19 Nɛn bo, lèbre mɛn ni'tetem, kí liɛbe kí paan Uwien bo ŋɔ wɔ ń fère nɛ ni'biɛre.
20 Nnɔ nɛ Yonbdaan li de nɛ lifuorl, ki li sɔn ní u'Nigɛndkɛ Kristo ni'saan. Wɔn si *Yesu;
u là gènde' wɔ ninbi bo nɛ.
21 Nĭ kpɛ wɔn *Yesu ń li te paaki bó nɛ, kí tĭ baa uyo wà Uwien li fènde tibont kɛ. Nĭ te
tɛn u là cère' u'ñɔbonsɔknb len' nà kɛ uyo bo nnɔ nɛ.
22 Moyis wɔn là len' ki ye: ‹Yonbdaan Uwien li cère ni'ni uba ń ñɛ uñɔbonsɔknl ni'bo
tɛn min. Ní cenge u li tɔke nɛ nà kɛ.
23 Unil wà kɛ ŋa tuo' uñɔbonsɔknl nnɔ ya ñɔbu bó la, Uwien li ñɛn wɔ u'nib ni nɛ ki gben'
u'gbɛr.›
24 *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ, ki cin' Samiɛl nin biñɔbonsɔkntɔb bà paan' u'bo nnɔ mɔ
là len' nà teh idɛn yiɛ nɔ ya gbɛr.

---

* **3:11** Bi yih nà saan *kuninbonku* nnɔ te Uwien ya duku ya luo bo nɛ. Bi là taa' itɛn nɛ ki mɛn' ku'kpenkpen, ki lɛ' ki yekn' Uwien ya duku ya luo ya guoncɛnciɛnl là guɔn' ki linde' kù nnɔ.

25 Ninbi nɛ yé Uwien ya ñɔbonsɔknb nnɔ ya yaabii, nɛ ki li jonde kujɔtieku kùa u là cuo' kù nin ni'yaajɛb nnɔ bo. U là tɔke' ni'yaajɛ *Abraham ki ye u li tien inibol yà kɛ te utingbɛn bo nnɔ u'mɔnm u ya yaabii bo nɛ.
26 Mikpiɛkm, ninbi bo nɛ Uwien là gènde' u'tonsɔnl Yesu, ki sɔn' wɔ ni'saan wɔ ń lá tien nɛ Uwien ya mɔnm, kí ñɛn ni'ni wà kɛ u'tùonbiɛrɛ ni.»

4

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Piɛr nin San tibuur

1 Piɛr nin San laan biɛ ki lienh nin linigol nnɔ; u ya yo nɛ bitɔtuɔrkaab nin Uwien ya duguurb ya ciɛn nin Saduseyɛnmbɛ baa' bi'saan.
2 Bi'benku ni ben' Piɛr nin San bo, kimɛ bi wɔknh binib ki teh *Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ, binib bà kpo' mɔ li mɛkre nɛ.
3 Bi cuo' bɛ ki laa' uwien lu' ŋɔ, nɛ bi taa' bɛ ki tǐ pɛkn' ki cère' bi te len nǐ tǐ faa'.
4 Nin nɛn kɛ, binib bà cii' Piɛr nin San len' nà nnɔ, bi'ni bà yɛbe teke' *Yesu ki jin'. Bijɛb bà teke' wɔ ki jin' nnɔ li baa tɛn itur iŋun.
5 Kutaaku faa', nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb taan' Yerusalɛm ni.
6 Bà là taan' nnɔ ya biba si: bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Anni nin Kayif nin San nin Alɛksand nin bitɔtuɔrciɛnb ya cɛkl ya nitɔb kɛ.
7 Bi cère' Piɛr nin San sere' bi'siik ni nɛ bi niire' bɛ ki ye: «Ni taa' ba ya tuɔm nɛ bii ni taa' ŋmɛ ya yel nɛ ki buu' uwɔb wuɔ nɔ?»
8 Nɛn saan nɛ *Mifuoñaanm cère' Piɛr tɔke' bɛ ki ye: «Bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnbɛ,
9 ti tore' uwɔb nnɔ ma nnɔ, nɛ ni buh tɛ tibuur dinnɔ, ki niireh tɛ ki teh ti tien' mila ki buu' wɔ.
10 Tɔ, ninbi nin Israyɛl ya nitɔb kɛ ń bɛnde kí ye Nasarɛt ya *Yesu Kristo wà ninbi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo nnɔ, Uwien mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni. U ya yel ya tuɔm nɛ cère' ujɛ wuɔ faake' ki se ni'nun bó nɔ.
11 *Yesu bo nɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
‹Litɛnl là ninbi bidumɛb wiɛ' lɛ̀ nnɔ,
lɛn nɛ lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku.›
12 Miŋmiɛnm ŋa ń ñɛ uba saan ki kɛnde' *Yesu saan, kimɛ *Yesu ya yel baba ŋa ñí la, Uwien ŋa de' nil uba liyel uŋɛndun wuu ni ŋɔ lɛn bo tí fre kí ŋmɛre.»
13 Bi sekn' ki laa' Piɛr nin San ŋa yé nikpɛkpiɛkb udu ni, ka bɛn gbɔnku ki gbien', ki ŋmɔbe lifɛ̀l ki lienh ma nnɔ, nɛ nǐ cuo' bɛ miyɔkm. Nɛ bi bɛnde' ki ye bɛn nin *Yesu nɛ là te.
14 Tɔ, bi laa' ujɛ wà faake' nnɔ se Piɛr nin San saan ma nnɔ nɛ ba ji bɛn bi li ye bà.
15 Bi cère' bi ñɛn' Piɛr nin San tibuur ya duku nnɔ ni, nɛ bi cin' ki gbiereh
16 ki teh: «Ti li tien mila binib biɛ nɔ? Binib bà kɛ te Yerusalɛm ni bɛn ki ye bi mɔnbe ki tien' miyɔkm ya bonn nɛ, ta ń fre kí niɛ.
17 Ama ta yíe tigbɛr nnɔ ń yɛbre udu ni ni'kɛ saan. Nɛn bo, cère mɛn tí mónde bi'bo inun kí wɔbn bɛ, bi la ji ń tɔke nil *Yesu ya gbɛr.»
18 Nɛ bi liɛbe' ki yin' bɛ ki kuɔn', ki pien' bɛ ki ye bi la ji ń wɔkn nil *Yesu ya gbɛr, ki la ji ń tɛ u'yel mɔ.
19 Ama Piɛr nin San tɔke' bɛ ki ye: «Nì kpɛ tí tuo ni ya ñɔbu bó bii Uwien ya ñɔbu bó nɛ? Ninbi mɔnɔn maale mɛn kí liike. Ni lɛ ba mɔn Uwien saan ní-i?
20 Tinbi ŋa ń fre kí li ŋmin kí la tɔke ti laa' nà nin ti cii' nà.»
21 Biciɛnb nnɔ tí mónde' bi'bo inun nɛ ki taa' bɛ ki wiɛ'. Ba laa' bi li dule nà bo kí dɛre bi'tub, kimɛ udu ya nib kɛ pɛ̀keh Uwien miyɔkm ya bonn nnɔ bo nɛ.
22 Piɛr nin San tien' miyɔkm ya bonn, ki cère' ujɛ wà faake' nnɔ ya bin gɛ̀bre' ibin pinan.

Binib bà teke' Yesu ki jin' nnɔ kàareh

23 Tɔ, bi taa' Piɛr nin San ki wiɛ' ma nnɔ nɛ bi liɛbe' ki jon' bi'tɔb saan, ki tĭ tɔke' bɛ
bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb nnɔ tɔke' bɛ nà nnɔ kɛ.
24 Bi cii' ma nnɔ nɛ bi'kɛ kpaan' buñɔbu, ki kàareh Uwien ki teh: «Yonbdaan, sin nɛ ñɛn'
kutaaku nin kitink nin miñunciɛnm, ki ñɛn' tibont tà kɛ te kutaaku bo nin tà kɛ te kitink
bo nin tà kɛ te miñunciɛnm ni.
25 Sin nɛ là cère' Mifuoñaanm ya tuɔm bo, a'tonsɔnl ti'yaajɛ *Dafid len' ki ye:
‹Bɛ bo nɛ bà ŋa yé *Sufmbɛ ya benku ni ben' ki tĭ kɛnde'?
Bɛ bo nɛ idu ya nib maaleh yɛnmaalfɛnm-i?
26 Uŋɛndun ya bɛrciɛnb bonde' bi'ba,
nɛ idu ya bɛrb taan' bi'tɔb saan,
bɛ ń kɔn nin Yonbdaan nin u'Nigɛndkɛ Kristo tijɛr.›
27 Imòn nɛ, ubɛr Herod nin Pɔns Pilat nin bà ŋa yé Israyɛl yaab nin Israyɛl yaab là taan'
udu wuu ni, ki ku' *Yesu wà yé a'tonsɔnñaan ki yé a'Nigɛndkɛ nnɔ.
28 Bi taan' ki tien' a'tuɔm nin a'yíem bo, a là sien' ki ye nà ń tien nnɔ nɛ.
29 Yonbdaan, fɛnfɛnnɔ gbĭen kí liike bi wɔbndeh tɛ liwɔbl là ba, kí de tinbi a'tonsɔnb
lifèl ŋɔ tí li tɔkeh binib a'gbɛr ki la fɛnge.
30 Wuɔn a'tuɔm kí cère biwiɛnb ń faake, miyɔkm ya bont ń li teh, a'tonsɔnñaan *Yesu
ya yel bo.»
31 Bi kàare' ki gben' ma nnɔ nɛ bi taan' ki te nà saan nnɔ jènge'. *Mifuoñaanm baa' bi'kɛ
bo, nɛ bi laa' lifèl ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr.

Binib bà teke' Yesu ki jin' nnɔ taakeh bi'bont ki gbiinh tɔb

32 Linigol là teke' *Yesu ki jin' nnɔ kpɛ buñɔbu nɛ, ki ŋmɔbe iyɛnmaale iba. Uba ŋa lienh
ki teh u'bonn yé u'baba yaann. Bi'kɛ là taakeh bi'bont nɛ ki gbiinh.
33 *Yesu ya tondb ŋmɔbe mitɔciɛnm ki kundeh imòn ki teh Yonbdaan *Yesu mɔnbe ki
mɛkre' bitɛnkpiib ni. Nɛ Uwien juokeh bi'kɛ ki gbiekeh.
34 Bi'ni uba ŋa te ki luo' niba, kimɛ bà kɛ ŋmɔbe mutinmu bii iden nnɔ kuɔreh nɛ ki taah
bi kuɔreh ki lɛnh ilike yà nnɔ,
35 ki lá dienh *Yesu ya tondb, nɛ bi gbiinh, ki dienh unil kɛ nĭ wiɛbe wɔ ma bo.
36 Ujɛ uba te bi'ni, bi yih wɔ Yosɛf. Nɛ *Yesu ya tondb baanh wɔ Banabas, ni'tingi si: «wà
sɔngreh binib ya yɛnm.» U yé Lefi ya yaabil nɛ. Bi maa' wɔ Ciip ya du ni nɛ.
37 U ŋmɔbe bukpàabu buba, ki kuɔre' bù, nɛ ki taa' u kuɔre' ki laa' ilike yà nnɔ, ki lá de'
*Yesu ya tondb.

5

Ananiyas nin u'po Safira ya gbɛr

1 Tɔ, ujɛtɔ mɔ là te bi'ni, bi yih wɔ Ananiyas, ki yih u'po Safira. U kuɔre' u'kpàabu buba,
ki teke' ilike.
2 Wɔn nin u'po kpaan' buñɔbu nɛ u bore' ilike nnɔ ya niba bó ki taa' u'ba, ki tuke' nà bó
sĭen' nnɔ ki lá de' *Yesu ya tondb.
3 Nɛ Piɛr niire' wɔ ki ye: «Ananiyas, bɛ tien' a taa' a'fèl ki cèbe' *Satan nɔ nnɔ, ki lɛre'
*Mifuoñaanm, ki bore' bukpàabu nnɔ ya like ya niba bó ki taa' a'ba!
4 Ŋa laan là kuɔre' bukpàabu nnɔ ma nnɔ, bù là yé a'yaabu nɛ. A kuɔre' bù ma nɔ, ilike
nnɔ mɔ yé a'yi nɛ. Bɛ tien' a maale' a'fèl ni á tien nɔ? A lɛre' Uwien nɛ, ŋa lɛre' nib.»
5 Ananiyas cii' iñɔbon nnɔ ma nnɔ, nɛ ki lu' ki kpo'. Nɛ bujɛwaanciɛnbu cuo' binib bà
kɛ cii' tigbɛr nnɔ.
6 Nɛn saan nɛ binacenfènb baa' ki taa' bukpɛlbu, ki pɔbn' wɔ, ki yuure' ki ñɛn' ki tĭ sube'.
7 Nĭ tien' tɛn tikur tuta, nɛ u'po kɔn' ní, ka bɛn nà tien'.
8 Nɛ Piɛr niire' wɔ ki ye: «Tɔke nni tigbɛmònt, ni kuɔre' bukpàabu bùa nnɔ ya like kɛkɛ
sɔ-ɔɔ?» Nɛ u ye: «Hnn, i'kɛkɛ nínɔ.»

9 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Bɛ tien' sin nin a'cɛ kɛ kpaan' buñɔbu ki biike' *Yonbdaan ya
Fuoñaanm-i? Liike, bà sube' a'cɛ nnɔ nɛ tuo bunañɔbu nɔ. Bi li yuure a'mɔ, kí ñɛn.»
10 Nɛ u'mɔ lu' u'nun bó i ya tàan bo ki kpo'. Binacenfènb nnɔ kɔn' ní ki laa' u kpo', nɛ bi
tí yuure' u'mɔ, ki tĭ sube' u'cɛ saan.
11 Bujɛwaanciɛnbu cuo' Kristo ya taanl yaab kɛ nin binib bà kɛ cii' tigbɛr nnɔ.

Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont

12 *Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont udu ya nib ni cɛɛn. Binib bà teke' *Yesu ki jin'
nnɔ kɛ kpɛ buñɔbu nɛ, ki taan' ki te Salomɔn ya ninbonku* ni.
13 Nitɔb ŋa kaabe' ki taakeh nin bɛ, ama udu ya nib kɛ là pèkeh bɛ nɛ.
14 Nɛ binib ligol, bijɛb nin bipiib kɛ teknh Yonbdaan ki jinh uyo kɛ ki pukndeh bi'bó.
15 *Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont ma nnɔ, nɛ binib yuunh biwiɛnb ki là blinh
tikaagbɔnt nin igado bo isɛngbɛ, ŋɔ Piɛr lá gèbreh, u'jinjinku mɔnɔn lu' bi'bo la, bɛ ń faake.
16 Linigol mɔ tukeh biwiɛnb nin binib bà isɛnpol ŋaake bɛ nnɔ, ki ñɛh ní idu yà nɛke
Yerusalɛm nnɔ ni, ki bàareh *Yesu ya tondb saan nɛ bi cèreh bi'kɛ faakreh.

Bi cuo' Yesu ya tondb

17 Tɔ, bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nin binib bà kɛ pɛ u'bo ki yé Saduseyɛnmbɛ nnɔ laa' *Yesu
ya tondb teh nnɔ ma nnɔ, nɛ bi taa' bi'bo iponponbe, ki jon'
18 ki cuo' bɛ, ki tĭ pɛkn' udu nnɔ ya pɛkl ni.
19 Ama ni'daali ya ñɔnku, nɛ Yonbdaan Uwien ya tond baa' ki lá pĭire' lipɛkl ya
nagɛnku, ki ñɛn' bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye:
20 «Li joh mɛn Uwien ya duku ya luo bo, kí tĭ ń li tɔkeh binib mifuobfènm miɛ ya gbɛr
kɛ.»
21 Bi tuo' u'ñɔbu bó, nɛ kutɛnŋɛsɔnsɔnku bi kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh
binib Uwien ya gbɛr.
Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nin binib bà pɛ u'bo nnɔ baa' ki lá yin' *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl
yaab bà bi liɛbe' ki yih bɛ Israyɛl ya ciɛnb nnɔ kɛ ki taan', nɛ ki sɔn' biguguurb bɛ ń jo lipɛkl
bó kí tĭ taa *Yesu ya tondb ní.
22 Bi tĭ baa' ni'saan ka laa' bɛ, nɛ ki liɛbe' ní ki lá tɔke' ki ye:
23 «Ti tĭ baa' ki laa' lipɛkl ya duku pi mɔnmɔnm nɛ, biguguurb mɔ se kunagɛnku saan
ki gu. Nin nɛn kɛ ti pĭire' ma, ta laa' nil uba mɔnɔn len.»
24 Uwien ya duku ya guguurb ya ciɛn nin bitɔtuɔrciɛnb cii' tigbɛr nnɔ ma nnɔ, nɛ nĭ
bɛke' bɛ *Yesu ya tondb bo cɛɛn, kimɛ ba bɛn nĭ tien' ma†
25 Nɛn saan nɛ unil uba baa', ki tɔke' bɛ ki ye: «Liike mɛn-a! Bijɛb bà ni pɛkn' bɛ nnɔ, bi
te Uwien ya duku ya luo bo ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr.»
26 Nɛn saan nɛ Uwien ya duku ya guguurb ya ciɛn nin u'nib bure' bɛ ń tĭ cuo *Yesu ya
tondb ní. Ba cuo' bɛ nin ufaa, bi tuke' bɛ ní suoo nɛ, kimɛ bi fɛnge udu ya nib la yèke bɛ
tɛn nɛ.
27 Bi tuke' bɛ ki tĭ baa', nɛ ki cère' bi sere' *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab ya nun bó, nɛ
bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tɔke' bɛ ki ye:
28 «Ta là wɔbn' ki pien' nɛ ki ye ni la ji ń wɔkn nil *Yesu ya gbɛr-ii? Nɛ ni cère' ni'wɔknm
gbe Yerusalɛm ni ni'kɛ saan-a! Ni yíe ní ye ujɛ bugbɛn ya kuum ñɛn' tinbi nɛ-a!»
29 Nɛ Piɛr nin *Yesu ya tondtɔb tɔke' bɛ ki ye: «Nì kpɛ tí tuo Uwien ya ñɔbu bó ki cɛn' nin
tí tuo binib ya ñɔbu bó.
30 Ninbi nɛ kpɛ' *Yesu udɔpɔnpɔn bo, ki ku' wɔ, nɛ ti'yaajɛb ya Wien mɛkre' wɔ
bitɛnkpiib ni,
31 ki kpiɛke' wɔ, ki taa' wɔ ki kàan' u'jie bó, wɔ ń li yé ubɛr, kí li yé Uŋmiɛnl, kí cère Israyɛl
yaab ń lèbre bi'tetem ŋɔ Uwien ń fère bɛ bi'biɛre.

---

* **5:12** Liike 3:11. † **5:24** Bi li fre kí lɛbre *ba bɛn nĭ tien' ma* kí ye ba bɛn tigbɛr nnɔ li kpaan ma mɔ.

32 Tinbi nɛ yé tigbɛr nnɔ ya mɔ̀nkunb, nɛ Uwien taa' *Mifuoñaanm mà ki de' binib bà
boh wɔ nnɔ mɔ yé tu'mɔ̀nkunl.»
33 *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab cii' bi len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi'benku ni ben' bi'bo ki tĭ
kɛnde', nɛ bi yíe bɛ ń ku bɛ.
34 Tibuur yaab nnɔ ya uba fii' ki sere' bi'nun bó, bi yih wɔ Gamaliɛl. U yé *Farisiɛnmbɛ
ya uba nɛ, ki yé *Yiko ya wɔnwɔknl mɔ, ki ŋmɔbe liyel *Sufmbɛ kɛ saan. U tɔke' bɛ ki ye
bɛ ń taa *Yesu ya tondb nnɔ kí ñɛ saali waamu.
35 Bi ñɛn' saali, nɛ u tɔke' tibuur ya cɛkl yaab nnɔ ki ye: «Israyɛl yaabɛ, liike mɛn ni'yul
bo nin ni yíe ní tien bijɛb biɛ nà nɔ.
36 Kimɛ ujɛ uba nɛ là te nà laan wuɔke', bi yih wɔ Teyuda. U là yih u'ba unikpɛkpiɛk nɛ,
nɛ bijɛb kobiinan pɛ u'bo. Bi ku' wɔ nɛ binib bà kɛ pɛ u'bo nnɔ yɛre', nɛ licɛkl nnɔ juore'
fɛnm.
37 Ujɛ nnɔ yaam gɛ̀bre', nɛ Galile ya nil uba mɔ fii' ki sure' binib bi paan' u'bo ki yɛbe,
bi yih wɔ Sudas. Nĭ là yé uyo wà bi kàanh kukɛ̀nku nnɔ nɛ. Bi ku' u'mɔ, nɛ binib bà kɛ pɛ
u'mɔ bo nnɔ, mɔ yɛre'.
38 Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ, ji la tuuke mɛn bijɛb biɛ ya gbɛr. Cère bɛ mɛn bɛ ń li joh. Bi lienh
nà nɔ nin bi sɔnh lituonl là nɔ yé unisaal yaam nɛ la, nĭ li juore fɛnm nɛ.
39 Ama nĭ yé Uwien yaam nɛ la, na ń fre kí pien bɛ. Ni kɔnh nin bɛ tijɛr la, nba la, ni lá
li lɛ ni kɔnh nin Uwien nɛ.»
Gamaliɛl len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi tuo'.
40 Bi yin' *Yesu ya tondb, bi liɛbe' ki kɔn' ní, nɛ bi ñi' bɛ, ki pien' bɛ ki ye bi la ji ń li tɔkeh
nil *Yesu ya gbɛr, nɛ ki taa' bɛ ki wiɛ'.
41 *Yesu ya tondb siere' bi'saan nin uyɛnsɔnge, kimɛ bi bɛn nĭ kpɛ bɛ ń ji ifɛ *Yesu ya
yel bo nɛ.
42 Idaan kɛ, bi tuu ki joh Uwien ya duku ya luo bo nin binib den nɛ, ki tĭ wɔknh binib,
ki tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt ki teh *Yesu nɛ yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo.

6

Bi gɛ̀nde' jɛb bilole bɛ ń li toreh Yesu ya tondb

1 Idɛn yà binib bà teke' *Yesu ki jin' ya cɛkl yɛbreh ki pukndeh nnɔ, nɛ *Sufmbɛ bà teke'
*Yesu ki jin' ki lienh Grɛkmbɛ ya lenm nnɔ cin' ki kɔnh nin Suftɔb bà lienh bi'yaajɛlenm
nnɔ* ki teh daan kɛ daan bi gbiinh tibont la, bi sundeh bi ya kpopiib bó nɛ.
2 Nɛ *Yesu ya tondb piik nin bile nnɔ yin' binib bà kɛ teke' *Yesu ki jin' nnɔ ki taan', nɛ
ki tɔke' bɛ ki ye: «Na mɔn tí juore tijier ya gbiirm bo kí dàan Uwien ya gbɛr ya tɔkm.
3 Nɛn bo, ti'yaabɛ, gɛ̀nde mɛn ni'ni jɛb bilole bà *Uwien ya Fuoñaanm te bi'bo, bi ŋmɔbe
miyɛnfuom, ki yé binimɔ̀nb binib ya nun bó, ŋɔ tí cère bɛ ń li sɔnh li ya tuonl.
4 Tinbi *Yesu ya tondb wɔn, tí li mɔ̀ndeh ki kàareh nɛ, kí li tɔkeh binib Uwien ya gbɛr.»
5 *Yesu ya tondb len' nà nnɔ ŋmaake' binib nnɔ kɛ, nɛ bi gɛ̀nde' Etiɛnn, u teke' *Yesu ki
jin' mɔnmɔnm, *Mifuoñaanm te u'bo. Bi gɛ̀nde' Filip nin Prokɔr nin Nikanɔr nin Timɔn
nin Pamena nin Antiyɔk ya Nikola, u yé Sufkpɛnkpɛnd.
6 Bi taa' jɛb bilole nnɔ ki wuɔn' *Yesu ya tondb, bi taa' bi'nuɔ ki paan' bi'bo nɛ ki kàare'
ki de' bɛ.
7 Uwien ya gbɛr yɛreh ni'kɛ saan, nɛ binib teknh *Yesu ki jinh ki yɛbreh ki pukndeh
Yerusalɛm ni. Bitɔtuɔrkaab ligol mɔ tuo' ki teke' *Yesu ki jin'.

Bi cuo' Etiɛnn

8 Uwien juoke' Etiɛnn ki gbien', ki de' wɔ mituɔm ki gbien', ki cère' u teh miyɔkm ya
bont udu ya nib ni.

---

* **6:1** U ya yo binib bà là teknh *Yesu ki jiinh nnɔ, biyɛbnb là yé *Sufmbɛ nɛ. Bi'ni biba là lienh *Grɛkmbɛ ya lenm* nɛ, ki
pɛ Grɛkmbɛ ya tentienm bo. Bitɔb lienh bi'yaajɛlenm, ki pɛ bi'yaajɛtentienm bo. Bɛn nɛ là yɛbe.

9 *Sufmbɛ bà te litaanl ya duku kùa bi yih kù bà ŋa ji yé yonbe ya taanl ya duku nnɔ,
ya biba nin Sirɛnn ya du nin Alɛksandri ya du nin Silisi ya du nin Asi ya tinfɛnm yaab kɛ
taan' ki findeh nin Etiɛnn.
10 Ama ba fre' ki faake' nin wɔ, kimɛ u lienh nin *Mifuoñaanm de' wɔ miyɛnfuom mà
nnɔ nɛ.
11 Nɛn saan nɛ bi de' bijɛb biba ilike bɛ ń nɛn u'bo kí ye bi cii' u suke' Moyis nin Uwien.
12 Bi len' nnɔ ma nnɔ nɛ udu ya nib nin bi'ciɛnb nin *Yiko ya wɔnwɔknb kpre', nɛ ki
bere' ki tǐ cuo' Etiɛnn, ki taa' wɔ ki jon' *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab saan,
13 nɛ ki tuke' bitonnɛndɛnb ní bi lá len' ki ye: «Uyo kɛ ujɛ wuɔ sukreh Uwien ya duku
nɛ, ki saah Moyis ya yiko.
14 Kimɛ ti cii' u len' ki ye Nasarɛt ya *Yesu li we Uwien ya duku kuu, kí lèbre mitetem
mà Moyis là wɔkn' tɛ mɛ̀ nnɔ.»
15 Nɛ tibuur ya cɛkl yaab nnɔ kɛ caan' Etiɛnn bo inun ki laa' u'nun bó te tɛn Uwien ya
tond ya nun bó.

7

Etiɛnn len' ki jin' Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab

1 Nɛn saan nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn niire' Etiɛnn ki ye: «Bi len' ma nɔ, tù te-ee?»
2 Nɛ Etiɛnn jiin' ki ye: «N'baambɛ nin n'ninjiɛbɛ, li cengeh mɛn. Uyo wà ti'yaajɛ
*Abraham laan là kɔ Mesopotami ya du ni, ka laan jon' ki tǐ kɔn' Haraan ya du ni nnɔ, nɛ
Uwien wà ŋmɔbe ukpiɛke puɔ' u'saan,
3 ki tɔke' wɔ ki ye: ‹Ǹɛ a'du ni nin a'yaab ni, kí jo n li wuɔn ŋɛ udu wà nnɔ ni.›
4 Nɛn saan nɛ u fii' Kalde yaab ya du ni, ki tǐ kɔn' Haraan ya du ni. U te wun ni nɛ haali
u'baa tǐ kpo', nɛ Uwien cère' u baa' ki kɔn' udu wà ni kɔ u'ni fɛnfɛnnɔ nɔ.
5 Uwien ŋa de' wɔ tink kiba udu wuu ni, wa de' wɔ tink kǐ kpɛ nin kutɛpɛnku ya pǐɛn
mɔnɔn, ama u pùon' ki ye u li taa udu wuu kí de wɔn nin u'yaabii nɛ, wù ń li yé bi'yu uyo
kɛ. Uyo wà Uwien pùon' lipuonl liɛ nnɔ, ki laa' *Abraham ŋa laan ŋmɔbe buk.
6 Nɛ Uwien tɔke' wɔ ki ye: ‹A'yaabii lá li tien bicɛnb udutɔ ni, nɛ u'nib ń taa bɛ kí tien
iyonbe, kí jènde bɛ ibin kobiinan.
7 Ama min Uwien nɛ li dɛre bi li yé udu wà ya nib ya yonbe nnɔ ya tub. Ni ya puoli bó
nɛ a'yaabii li ñɛ udu nnɔ ni, kí baa kí lá li pukeh nni niɛ saan.›
8 Nɛ Uwien cuo' nin *Abraham kujɔtieku ki tɔke' wɔ ki ye upunjiɛ nɛ yé kudǐɛku kùa
wɔngeh bi'jɔtieku nnɔ. Nɛn bo nɛ *Abraham maa' *Isaak, nɛ ki jiɛ' u'punl wienniin daali.
*Isaak mɔ maa' Sakɔb, ki mɔ jiɛ u'punl. Sakɔk mɔ tien' nnɔ u'bijiɛb. Bɛn nɛ yé ti'yaajɛb
piik nin bile nnɔ.
9 «Tǐ'yaajɛb nnɔ taa' iponponbe bi'waakɛ Yosɛf bo, nɛ ki kuɔre' wɔ binib bo wɔ ń tǐ ń li
yé uyonb Esipt bó. Ama Uwien là te nin wɔ,
10 nɛ ki ñɛn' wɔ u'jɛnd kɛ ni, ki juoke' wɔ, ki de' wɔ miyɛnfuom, ki cère' Esipt ya bɛrciɛn
Farahɔn yíe u'gbɛr; nɛ ki taa' wɔ ki tien' udu nnɔ nin u'den kɛ ya ciɛn.
11 Tɔ, mikònm miba ya bol lu' Esipt nin Kanaan ya du ni ni'kɛ saan. Nǐ là yé
micɛcɛkciɛnm nɛ binib bo. Ti'yaajɛb ŋa ji là ŋmɔbe bi li ji bà.
12 Sakɔb cii' tijier te Esipt ni, nɛ u cère' u'bijiɛb jon' miba ki tǐ dɛ'.
13 Bi jon' nle ma nnɔ, nɛ Yosɛf cère' u'ninjiɛb bɛnde' wɔ, nɛ Farahɔn mɔ bɛnde' Yosɛf ya
bol si là.
14 Nɛn saan nɛ Yosɛf sɔn' bɛ ń tǐ taa u'baa Sakɔb nin u'den yaab kɛ ní Esipt ni. Bi là te
binib pilole nin binun nɛ.
15 Sakɔb nin u'den yaab kɛ jon' ki tǐ kɔ Esipt ni, nɛ u tǐ kpo'. Nǐ tete nɛ u'bijiɛb, ti'yaajɛb
mɔ tǐ kpo',
16 nɛ bi taa' bɛ ki tǐ sube' ufɛle uba ni Sikɛm ya du ni. *Abraham nɛ là taa' ilike ki dɛ'
ufɛle nnɔ Sikɛm ni, Hemɔr yaab saan.

17 «Uyo wà Uwien li tien u là pùon' lipuonl là ki de' *Abraham nnɔ nɛkn' ní. U ya yo nɛ
ti'bol ya nib pòre' ki yɛbre' Esipt ni,
18 ki tĭ baa' uyo wà ubɛrtɔ teke' libɛl Esipt ni. Wɔn ŋa tu' Yosɛf.
19 U là lɛre' ti'bol ya nib, ki jènde' ti'yaajɛb, ki wɔbn' bɛ bɛ ń taa bi'cɛnfɛndmu kí tĭ wiɛ
mù ń kpo.
20 U ya yo nɛ bi maa' Moyis, u là yé kibuk kà mɔn Uwien ya nun bó nɛ. Bi wube' kè
ki'baa den iŋmaale ita nɛ.
21 Bi taa' kè ki tĭ wiɛ' uyo wà nnɔ, nɛ Farahɔn ya bisɛ lɛke' ki'bo, ki yuure' kè, ki wube'
kè tɛn u'tiɛma buk.
22 Bi wɔkn' Moyis Esipt yaab ya yɛnfuom kɛ. U là yé unil wà ŋmɔbe mituɔm u'lenm ni
nin u'tùon ni nɛ.
23 «Tɔ, uyo wà u laa' ibin pinan nnɔ, nɛ u taa' iyɛnmaale ki jon' wɔ ń tĭ fuonde u'yaab
Israyɛl yaab.
24 U tĭ baa' ki laa' Esipt ya nil uba ŋmɔbe Israyɛl yɔ uba ki jèndeh, nɛ u teke' Israyɛl yɔ
bo, ki ñi' ki ku' Esipt yɔ nnɔ.
25 U tien' nnɔ ki maaleh ki teh u'yaab li bɛnde kí ye Uwien li cère wɔn nɛ ń ñɛn bɛ
bi'nɛnnɛndb ya nuɔ ni, ama ba bɛnde'.
26 Kutaaku faa' sɔ u laa' Israyɛl yaab bile kɔnh. U yíe wɔ ń pàa bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye:
‹Ni'ninjiɛl nɛ, bɛ tien' ni ŋmɔbe tɔb ki jèndeh?›
27 Ama wà ŋmɔbe u'tɔ ki jèndeh nnɔ pe' Moyis ki jɛnde', ki tɔke' wɔ ki ye: ‹Ŋmɛ nɛ kàan'
ŋɛ ti'bɛr ŋɔ a li buh tɛ tibuur-i?
28 A yíe á ku nni tɛn a wun ku' Esipt yɔ ma nnɔ nɛ-a!›
29 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ Moyis sɛn' ki jon' Madiyan ya du ni, ki tĭ kɔ, nɛ ki maa'
mubujɛbumu mule ni'bó.
30 «Ibin pinan gèbre', nɛ Uwien ya tond uba baa' Moyis saan kupenpelku ni, Sinayi ya
juɔl saan, ki te kufɛtuku kuba ni kù teknh umu ka wih.
31 Moyis laa' nè ma nnɔ, nɛ nĭ cuo' wɔ miyɔkm. Uyo wà u nɛkndeh wɔ ń liike nnɔ, nɛ ki
cii' Yonbdaan len' ki ye:
32 ‹Min nɛ yé a'yaajɛb ya Wien, ki yé *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb ya Wien.›
Bujɛwaanbu cuo' Moyis, u'gbɛnɛnt ŋɔh, nɛ wa ji kaabe' ki liike'.
33 Nɛn saan nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: ‹Cɛkre a'tacaan, kimɛ a se nà saan nɔ n te
ni'saan nɛ.
34 Imòn, n laa' n'nib Israyɛl yaab ya cɛcɛkm kpɛ ma bo Esipt ni, ki cii' bi'kpiɛnde bó, nɛ
ki jiire' ní ń ŋmiɛn bɛ. Fɛnfɛnnɔ li joh, n sɔn' ŋɛ Esipt bó, á tĭ ñɛn bɛ len nɛ.›
35 «Moyis wà Israyɛl yaab là yĭe' wɔ, ki tɔke' ki ye ŋmɛ kàan' wɔ ubɛr wɔ ń li buh bɛ
tibuur nnɔ, Uwien tien' wɔn nɛ ubɛr nin Uŋmiɛnl, ki sɔn' wɔ, ki cère' u'tond wà là baa'
u'saan kufɛtuku kuba ni nnɔ toreh wɔ.
36 Wɔn nɛ ñɛn' bɛ Esipt ni. U tien' miyɔkm ya bont udu nnɔ ni nin miñunciɛnmónmónm
saan nin kupenpelku ni ibin pinan.
37 Wɔn Moyis nɛ tɔke' Israyɛl yaab ki ye: ‹Uwien li cère ni'ni uba ń ñɛ uñɔbonsɔknl ni'bo
tɛn min.›
38 Israyɛl yaab là taan' kupenpelku ni uyo wà nnɔ, wɔn nɛ là te ti'yaajɛb nin Uwien ya
tond wà lienh nin wɔ nnɔ ya siik ni. Utond nnɔ là tɔke' wɔ tigbɛr tà dienh limiɛl Sinayi ya
juɔl bo wɔ ń lá tɔke tɛ nɛ.
39 Nin nɛn kɛ ti'yaajɛb ŋa tuo' ki bon' wɔ. Bi yĭe' u'ñɔbu bó, nɛ ki yíe bɛ ń liɛbe Esipt ni,
40 nɛ ki tɔke' Arɔn ki ye: ‹Mɛ tɛ ibule yĭ ń li le tɛ usɛn, kimɛ Moyis wà ñɛn' tɛ Esipt ni nnɔ,
ta bɛn nà tu' wɔ.›
41 U ya yo nɛ bi mɛn' ubul uba u naan kinabuk, ki tùɔre' lituɔrl ki de' wɔ, nɛ ki jele'
kunacenku ki pokn' bi mɛn' ubul wà nnɔ bo ki gbien'.
42 Nɛn nɛ cère' Uwien búle' bɛ ibuɔn, ki sɛln' bɛ bi pukeh tiwenwent tà te kutaaku bo
nnɔ, tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni. Bi kɛle' ki ye:

‹Israyɛl yaabɛ, ni là kòre' tiwɛnt ki tien' ituɔrɛ yà
nin ni tien' ituɔrtɔ yà kupenpelku ni ibin pinan nnɔ,
ni là tien' ki de' min nɛ-ɛɛ?
43 Na là tien' ki de' min,
ama ni là yuure' ubul Molok ya ninbonl nɛ ki tuke',
ki yuure' ubul wà naan liŋmaabil bi yih wɔ Erefann nnɔ mɔ.
Ni là mɛn' ibule nnɔ ki ye ni li gbaandeh ki pukeh yin nɛ.
Nɛn bo nɛ n li cère bɛ ń cuo nɛ tiyonbt
kí jon nà bó fɔke ki cɛn' nin *Babilonn.›
44 «Ti'yaajɛb là te kupenpelku ni ma nnɔ bi là ŋmɔbe bɛn nin Uwien cendeh lininbonl là ni nɛ. Kujɔtieku ya gbɔnku mɔ là te lɛn ni nɛ. Uwien nɛ là tɔke' Moyis ki ye wɔ ń tien lininbonl nnɔ. Nɛ Moyis tien' lɛ̀ Uwien wuɔn' wɔ ki ye lɛ̀ ń li naan ma bo nnɔ.
45 Ti'yaajɛb là taa' lininbonl nnɔ ki de' bi'yaabii. Nɛ bi teke' lɛ̀ ki ŋuuke ki tĭ baa' uyo wà Sosuwe yé bi'sɛnlierl nnɔ. Bɛn nin Sosuwe là joh bɛ ń tĭ teke udu wà, bɛn bo Uwien là ŋɔre' inibol u'ni nnɔ ma nnɔ, bi là tuke lɛ̀ nɛ. Lininbonl nnɔ là te nɛn saan nɛ, ki tĭ baa' ubɛr *Dafid ya yo.
46 Uwien ya yɛnm sɔnge *Dafid bo, nɛ *Dafid miɛ' wɔ usɛn wɔ ń mɛ kuduku ki de' wɔn Uwien wà yé u'yaajɛ Sakɔb ya Wien nnɔ*.
47 U'bijɛ Salomɔn nɛ mɛn' Uwien kuduku.
48 «Ama Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ ŋa kɔh nib mɛn' tidur tà ni tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknl là len' ma ki ye Uwien ye:
49 ‹Kutaaku nɛ yé n'bɛrbiɛk,
kitink yé n'tàan taanh nà bo nɛ,
ni li mɛ bɛ ya dubol nɛ kí de nni,
ŋɔ ń li kɔh ku'ni ki fuoreh?
50 Na yé min nɛ ñɛn' tibont kɛ-ɛɛ?› »
51 Etiɛnn tí len' ki ye: «Ni'yul faa, nɛ ni'fɛ̀l bo te tɛn binib bà ŋa pɛ Wien bo, ka cengeh u'gbɛr, ki yĭenh *Mifuoñaanm uyo kɛ. Ni te tɛn ni'yaajɛb nɛ.
52 Ni'yaajɛb là jɛ̀nde' *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ, ki ku' binib bà tɔkeh ki teh Uwien ya Gbɛmɔ̀ndaan li baa ní nnɔ. Fɛnfɛnnɔ, u baa' ní, nɛ ni kuɔre' wɔ, ki ku' wɔ.
53 Uwien là sɔn' u'tondb bi lá de' ninbi nɛ u'yiko, nɛ na bon' wɔ.»

Bi yèke' Etiɛnn itɛn ki ku' wɔ

54 Etiɛnn len' nnɔ ma nnɔ nɛ bi'benku ni ben' ki tĭ kɛnde', nɛ bi gbiɛnh u'bo inɔbii.
55 Ama *Mifuoñaanm te Etiɛnn bo ma nnɔ, nɛ u yaare' ki liike' kutaaku bo, ki laa' Uwien ya wenwenku windeh, ki laa' *Yesu se Uwien ya jie bó.
56 Nɛ u ye: «Liike mɛn, n laa' kutaaku yɛ, nɛ ki laa' Unil ya Bijɛ† se Uwien ya jie bó.»
57 U len' nnɔ ma nnɔ nɛ bi wuure' ufaa bo, ki pipi' bi'tub, nɛ ki taan' ki bere' ki tĭ cuo' wɔ,
58 ki ñɛn' wɔ udu nnɔ ni, bɛ ń tĭ yèke wɔ itɛn kí ku wɔ, nɛ ki gore' bi'liɛrcɛnciɛn ki ble' ki guun' unacenfaan uba bi yih wɔ Sɔl.
59 Bi yèkreh wɔ itɛn uyo wà nnɔ, nɛ u kàareh ki teh: «Yonbdaan Yesu, teke n'naank.»
60 Nɛ ki gbaan', ki wuure' ufaa bo ki ye: «Yonbdaan, la tɔnge bi'biɛre yii nɔ.» U len' nnɔ ki gben', nɛ ki kpo'.

8

1 Sɔl mɔ se bà ku' Etiɛnn nnɔ ya ciɛk bó nɛ.

Sɔl jɛ̀ndeh Kristo ya taanl yaab

* **7:46** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni, nĭ kɛle' ki ye *kĭ mɛ kuduku kĭ de Sakɔb nɛ.* † **7:56** Bi liɛbe' ki yih Yesu nɛ *Unil ya Bijɛ.*

Kí ñɛ nɛn daali nɛ bi cin' ki jèndeh *Kristo ya taanl yaab bà te Yerusalɛm ni nnɔ ki gbiekeh. Nɛn bo nɛ bi'kɛ yɛre', ki jon' Sude nin Samari ya tinfɛnm ni. *Yesu ya tondb baba nɛ ji là sɨen' Yerusalɛm ni.
2 Binib bà pɛ Uwien bo mənmənm nnɔ nɛ sube' Etiɛnn, ki muɔ' u'kuum ki gbien'.
3 Sɔl wɔn là ñikndeh wɔ ń bere *Kristo ya taanl nɛ. U joh iden nɛ kí tɨ coh bijɛb nin bipiib ufaa bo kí tɨ pɛkndeh.

Filip tɔkeh Uwien ya gbɛmənmənt Samari ni

4 *Kristo ya taanl yaab yɛre' ma nnɔ, nɛ ki cuonh ni'kɛ saan ki tɔkeh binib u'gbɛmənmənt.
5 Filip jon' Samari ya tinfɛnm ya du uba ni ki tɨ tɔkeh binib Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo ya gbɛr.
6 Udu nnɔ ya nib cengeh Filip bó, ki lɛnh u teh miyɔkm ya bont tà nnɔ mɔ, nɛn nɛ cère' bi pɛ u'gbɛr bo mənmənm.
7 Isɛnpol ŋaake binib bi yɛbe nɛ u ŋuɔh yè bi'saan, ɨ siereh ki wuureh ufaa bo. U cèreh iwɔ̀b nin idiɛn mɔ faakreh ki yɛbe.
8 Nɛn bo nɛ udu nnɔ ya nib ya yɛnm sɔnge' ki gbien'.
9 Ujɛ uba mɔ là te udu nnɔ ni, bi yih wɔ Simən, u teh iñɔke nɨ coh Samari ya tinfɛnm ya nib miyɔkm. U là yih uba unikpɛkpiɛk nɛ.
10 Nɛ binib kɛ tuo' u'ñɔbu bó, ka tuuke wà yé wà, ki lienh u'bo ki teh: «Uwien ya tuɔm nɛ kpɛnde' unil wuɔ. Bi yih nɛn nɛ mitɔciɛnm.»
11 Bi tuonh u'ñɔbu bó, kimɛ u ñɛn' uyo nɛ ki teh iñɔke nɨ coh bɛ miyɔkm.
12 Ama Filip baa' ki lá tɔke' bɛ Uwien ya bɛl ya gbɛmənmənt, ki liɛbe' ki tɔke' bɛ *Yesu Kristo yé udaan wà, bi teke' ki jin' nɛ u sɨi' bijɛb nin bipiib kɛ Uwien ya ñunm.
13 Simən, uñɔkdaan nnɔ mənən teke' ki jin', nɛ Filip sɨi' u'mɔ Uwien ya ñunm. Wa ji siereh Filip saan, ki lɛnh u teh miyɔkciɛnm ya bont, nɛ nɨ coh wɔ miyɔkm cɛɛn.
14 *Yesu ya tondb bà te Yerusalɛm ni nnɔ cii' Samari ya tinfɛnm ya nib mɔ teke' Uwien ya gbɛr ki jin', nɛ bi sɔn' Piɛr nin San ni'bó.
15 Bi tɨ baa', nɛ ki kàare' ki de' Samari ya nib bà teke' ki jin' nnɔ, ŋɔ Uwien ń de bɛ *Mifuoñaanm.
16 Kimɛ *Mifuoñaanm ŋa laan là jiire' ní bi'ni uba mənən bo. Bi là sɨi' bɛ Uwien ya ñunm baba nɛ, Yonbdaan *Yesu ya yel bo.
17 Nɛn saan nɛ Piɛr nin San taa' bi'nuɔ ki paan' bi'bo, ki kàare' ki de' bɛ, nɛ *Mifuoñaanm jiire' ní bi'bo.
18 Simən uñɔkdaan nnɔ, laa' *Yesu ya tondb taa' bi'nuɔ ki paan' binib bo, *Mifuoñaanm jiire' ní bi'bo ma nnɔ, nɛ u ye u li de bɛ ilike,
19 bɛ ń de wɔ mituɔm nnɔ, ŋɔ u'mɔ taa' u'nuɔ ki paan' unil wà bo la, *Mifuoñaanm ń jiire ní udaan bo.
20 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Sin nin a'like kɛ ń juore fɛnm, kimɛ a maale' ki ye a li fre kí taa ilike kí dɛ Uwien ya paabu nɛ.
21 A'niba ŋa lɨ te tigbɛr tuu ni, kimɛ a'yɛnmaale ŋa cuube Uwien ya nun bó.
22 Lèbre a'tetem, kí wiɛ a'biɛrm miɛ nɔ, kí kàare Yonbdaan, nba la, u li fère ŋɛ a'yɛnmaalbiɛre yii nɔ.
23 Kimɛ n laa' a ŋməbe iponponbe ki gbien', nɛ ibiɛre lùo ŋɛ iŋmi yaam.»
24 Nɛ Simən uñɔkdaan nnɔ, tɔke' Piɛr nin San ki ye: «Ni bugbɛn kàare mɛn Yonbdaan kí de nni, ŋɔ ni len' nà nɔ niba la tu nni.»
25 Piɛr nin San kun' Yonbdaan bo imòn, ki tɔke' binib u'gbɛr ki tɨ gben' nɛ ki liɛbeh Yerusalɛm. Bi joh ma nnɔ nɛ ki tɔkeh tigbɛmənmənt Samari ya tinfɛnm ya du yà yɛbe ni.

Etiyopi ya kɛraciciɛn uba teke' Yesu ki jin'

26 Lidaali liba nɛ Yonbdaan ya tond uba tɔke' Filip ki ye: «Fii, kí taa unɔgɛn bó, kí tĭ kpĭen usɛn wà ñɛh Yerusalɛm ki joh Gasa ya du bó nnɔ. Nib ŋa ji kpĭendeh usɛn bugbɛn.»
27 Filip fii' ki bure'. U joh ma nnɔ nɛ ki laa' ujɛfàarkɛ uba, u yé Etiyopi ya kɛraciciɛn uba nɛ. Wɔn nɛ likeh Etiyopi ya piibɛr Kandasi ya faal kɛ. U là baa' Yerusalɛm ni ki puke' Uwien nɛ.
28 U liɛbe' ki kunh ki kaa kutɛnlolku ni, nɛ ki kàanh *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là kɛle' kugbɔnku kùa nnɔ.
29 Nɛ Mifuoñaanm tɔke' Filip ki ye: «Cuon kí nɛkn kutɛnlolku kuu nɔ.»
30 Filip sɛn' ki nɛkn' kù, nɛ ki cii' u kàanh *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là kɛle' kugbɔnku kùa nnɔ. Nɛ Filip niire' wɔ ki ye: «A kàanh kugbɔnku kùa nɔ, a ciih ku'tingi-ii?»
31 Nɛ u ye: «Nil ŋa wuɔn' nni ku'tingi la, n li tien mila kí cii?» Nɛ ki tɔke' Filip ki ye wɔ ń kɔ ní kí kɛ̀le u'saan.
32 U kàanh *Uwien ya gbɔnku ni nà saan nnɔ, nĭ kɛle' ki ye:
«Bi tuke wɔ tɛn bi tuke upe nɛ ki joh bɛ ń tĭ kòre.
U te tɛn bi gureh kipebuk ya kobr nɛ ka muɔh.
Nnɔ nɛ u'mɔ ŋa len' tuba.
33 Bi yuɔn' wɔ, nɛ ki mun' wɔ imɔ̀n,
ŋmɛ ji li len u'yaabii bó?
Kimɛ bi gben' u'miɛl uŋɛndun wuu ni ŋɔ.»
34 Nɛ ujɛ nnɔ tɔke' Filip ki ye: «N faare' ŋɛ nɛ, laan tɔke nni, *Uwien ya ñɔbonsɔknl nnɔ len' ŋmɛ ya gbɛr nɛ? Wɔn bugbɛn ya gbɛr nɛ bii u len' uba yaar nɛ?»
35 Nɛn saan nɛ Filip ñi' mikɛlm nnɔ bo ki tɔke' wɔ *Yesu ya gbɛmɔnmɔnt.
36 Bi jojoh ki tĭ baa' libùol liba miñunm te ni'saan, nɛ ujɛ nnɔ tɔke' Filip ki ye: «Liike-a, miñunm sɔ-a! A li tuo kí sĭi nni Uwien ya ñunm-ii?»
37 [Nɛ Filip ye: «A teke' *Yesu ki jin' mɔnmɔnm la, usɛn te.» Nɛ u ye: «N teke' ki jin' ki ye *Yesu Kristo yé Uwien ya Bijɛ nɛ.»]*
38 Nɛn saan nɛ u cère' bi sien' kutɛnlolku nnɔ, nɛ wɔn nin Filip kɛ bile jiire', ki kɔn' miñunm ni, nɛ Filip sĭi' wɔ Uwien ya ñunm.
39 Bi ñɛn' miñunm ni uyo wà nnɔ, nɛ Yonbdaan ya Fuoñaanm taa' Filip ki bure'. Ujɛ nnɔ ŋa ji laa' wɔ nɛ ki liɛbe' ki kɔn' u'tɛnlolku ni, ki joh nin uyɛnsɔnge.
40 Filip wɔn, bi tĭ laa' wɔ Asɔt ya du ni nɛ. U ñɛh idu yà kɛ ni nnɔ, u tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt nɛ, ki tĭ baa' Sesare ya du ni.

9

Sɔl pekre' ki paan' Yesu bo

1 U ya yo ki laa' Sɔl laan biɛ ki ŋmɔbe limutuol binib bà teke' Yonbdaan ki jin' nnɔ bo nɛ, ki nuunh wɔ ń ku bɛ. U jon' bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn saan,
2 wɔ ń kɛle kugbɔnku kí de wɔ usɛn wɔ ń jo *Sufmbɛ ya táan ya dur tà te Damas ya du ni nnɔ. U tĭ laa' ni'bó binib bà pɛ *Yesu ya sɛn bo, nĭ yé bijɛb bii bipiib la, wɔ ń cuo bɛ kí lòle, kí taa bɛ ní Yerusalɛm ni.
3 Sɔl joh ki tĭ nɛke Damas ya du ma nnɔ, nɛ kuwenwenku kuba ñɛn' paaki bó ní i ya tàan bo, ki wende' ki yile' u'bo.
4 U lu' tingi ni, nɛ ki cii' uniɛke uba bó u teh: «Sɔl, Sɔl, bɛ tien' a jèndeh nni?»
5 Nɛ Sɔl niire' ki ye: «Yonbdaan, a yé u lɛ daan nɛ?» Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Min *Yesu nɛ, a jèndeh min nɛ.
6 Ama fii, kí kɔ udu ni, bi li tɔke ŋɛ a li tien ma bo.»
7 Sɔl nin bijɛb bà tɔke nnɔ jeke ki se, ka ji li fre kí len, kimɛ bi cii' uniɛke bó nɛ, ama ba laa' wà lienh.

* **8:37** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 37 ŋa te tu'ni.

8 Sɔl fii', u'nunbii kɛ, ama wa ji lɛnh. Nɛ bi cuo' u'nuɔ, ki dère' wɔ ki kɔn' Damas ya du ni.
9 U tien' iwien ita ka lɛnh, ka jinh, ka ñuh mɔ.
10 Tɔ, unil uba là te Damas ya du ni, ki teke' Yonbdaan ki jin', bi yih wɔ Ananiyas. Yonbdaan yin' wɔ tidɛknt yaam ki ye: «Ananiyas.» Nɛ u ye: «Min sɔ, Yonbdaan.»
11 Nɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «Fii, kí tĩ kpĩen usɛn wà bi yih wù usɛn wà cuube nnɔ, kí li joh Sudas den, kí tĩ niire ujɛ uba bó, u te ki kàareh, bi yih wɔ Sɔl. U yé Tars ya du ya nil nɛ.
12 U laa' ujɛ uba tidɛknt yaam, bi yih wɔ Ananiyas, u kɔn' ní u'saan, ki lá taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, wɔ ń likre.»
13 Nɛ Ananiyas jiin' ki ye: «Yonbdaan, n cii' binib len' ujɛ bugbɛn ya gbɛr ki yɛbe. Bi ye u jènde' a'nib ki gbien' Yerusalɛm ni.
14 Bitɔtuɔrciɛnb de' wɔ usɛn u baa' niɛ saan mɔ wɔ ń cuo binib bà taakeh a'yel bo nnɔ nɛ.»
15 Nin nɛn kɛ Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «Li joh u'saan, kimɛ min nɛ gènde' wɔ, wɔ ń cère bà ŋa yé Israyɛl yaab nin bi'bɛrb nin Israyɛl yaab ń bɛnde n yé udaan wà.
16 Min bugbɛn nɛ li wuɔn wɔ u li ji ijɛnd yà kɛ n'yel bo.»
17 Nɛn saan nɛ Ananiyas fii' ki jon' Sudas den, ki tĩ kɔn' Sɔl saan, ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, nɛ ki ye: «N'ninjɛ Sɔl, Yonbdaan *Yesu wà cère' a laa' wɔ usɛn ni, uyo wà a we ní nnɔ nɛ sɔn' nni ní, ń baa kí cère á likre, kí cère *Mifuoñaanm ń jiire ní a'bo.»
18 Nɛ nibonn niba ñɛn' Sɔl ya nun ni i ya tàan bo ki lu' ki naan tijɛnpɔkr. U ya yo nɛ u likre', ki fii', bi sĩi' wɔ Uwien ya ñunm,
19 nɛ u jin' tijier ki laa' mituɔm.

Sɔl kpaande' Uwien ya gbɛr Damas ya du ni

Sɔl tien' Damas ya du ni iwenkàankɛ binib bà teke' Yonbdaan ki jin' nnɔ saan.
20 Nɛ ki cin' i ya tàan bo ki kɔh *Sufmbɛ ya táan ya dur ni, ki tɔkeh binib ki teh *Yesu yé Uwien ya Bijɛ nɛ.
21 Miyɔkm cuo' binib bà kɛ ciih u tɔkeh tigbɛr tà nnɔ, nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Bo, na yé wɔn nɛ là jèndeh binib bà taakeh *Yesu ya yel bo Yerusalɛm ni nnɔ-ɔɔ? Wa baa' wɔ ń lá cuo bà mɔ te niɛ saan nɔ nɛ, kí lòle bɛ, kí taa bɛ kí jo Yerusalɛm, kí tĩ ŋukn bitɔtuɔrciɛnb-ii?»
22 Sɔl wɔn tùɔreh ki faakreh nɛ, ki lienh ki jinh *Sufmbɛ bà te Damas ya du ni nnɔ, ki wɔngeh bɛ ki teh *Yesu mɔnbe ki yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.
23 Iwien yà yɛbe gèbre', nɛ *Sufmbɛ nnɔ gbiere' ki kpaan' bɛ ń ku Sɔl.
24 Idaan kɛ, ñɔnku nin wien ni, bi kɛ ki gu udu nnɔ ya guon ya nañuɔn nɛ, Sɔl lá ñɛn' ní la, bɛ ń ku wɔ. Nɛ u cii' bi kpaan' u'bo iyɛ ma bo.
25 Nɛ kuñɔnku kuba, wɔn nin binib bà te nnɔ yuure' wɔ kukɛndɛncɛnciɛnku kuba ni, ki ñɛn' liguonl.

Sɔl liɛbe' Yerusalɛm bó

26 Nɛ Sɔl bure' ki tĩ baa' Yerusalɛm, ki yíe wɔ ń taan nin binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ; nɛ bi'kɛ fɛnge' wɔ, ka teke' ki jin' ki ye u'mɔ ji yé unil wà teke' *Yesu ki jin' nɛ.
27 Nɛn saan nɛ Banabas taa' wɔ ki jon' *Yesu ya tondb saan, ki tĩ tɔke' bɛ Sɔl là laa' Yonbdaan usɛn ni ma bo nin Yonbdaan len' nin wɔ ma bo nin u laa' lifɛ̀l ki tɔke' binib *Yesu ya gbɛr Damas ya du ni ma bo.
28 Banabas tɔke' bɛ ma nnɔ nɛ bi tuo' ki cère' Sɔl nin bɛn te. U tɔkeh nin bɛ ki cuonh Yerusalɛm ni ni'kɛ saan, ki tɔkeh binib Yonbdaan ya gbɛr nin lifɛ̀l.
29 U là tɔke' *Sufmbɛ bà lienh Grɛkmbɛ ya lenm nnɔ mɔ tigbɛr nnɔ, nɛ bi finde' nin wɔ, ki nuunh bɛ ń ku wɔ.
30 Binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cii' bi nuunh bɛ ń ku Sɔl ma nnɔ, nɛ bi taa' wɔ ki jon' Sesare ya du ni, ki cère' u bure' Tars ya du bó.

31 *Kristo ya taanl yaab bà te Sude ya tinfɛnm ni nin Galile ya tinfɛnm ni nin Samari ya
tinfɛnm ni nnɔ kɛ là te uyɛnduɔn ni nɛ, ki faakreh mitekjim ni, ki boh Yonbdaan bi'fuobm
ni nɛ, *Mifuoñaanm saakreh bi'gbɛnɛnt ki cèreh bi yɛbreh ki pukndeh.

Piɛr cère' Ene faake'

32 Tɔ, Piɛr joh ni'kɛ saan ma nnɔ, nɛ ki jon' Lida ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ
mɔ saan.
33 U laa' ujɛ uba ni'saan u'gbɛnɛnt faan' bi yih wɔ Ene. U dɔ kukaagbɔnku bo haali ibin
iniin ka freh ki fih.
34 Nɛn saan nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Ene, *Yesu Kristo de' ŋɛ laanfiɛ ŋɔ. Fii, kí gbɔgbɔbe
a'kaagbɔnku.» Nɛ u pɔk ki fii' i ya tàan bo.
35 Binib bà kɛ te Lida ya du ni nin Sarɔnn ya du ni nnɔ laa' wɔ, nɛ ki lèbre' bi'tetem, ki
paan' Yonbdaan ya sɛn bo.

Piɛr cère' upii uba mɛkre' Yope ya du ni

36 Upii uba là te Yope ya du ni ki teke' *Yesu ki jin', bi yih wɔ Tabita, ki liɛbe' ki yih u'yel
bugbɛn Grɛkmbɛ ya lenm ni ki teh Dorkas, ni'tingi si: «upiɛcɛl». U là sɔnh itùonmɔnmɔn
ì yɛbe, nɛ ki punh bijiinb mipum.
37 Uwien uba sɔ u lá bunge', ki kpo'. Bi sĩi' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki tĩ ble' lidutɔtuɔl ya duku
kuba ni paaki.
38 Yope ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cii' Piɛr te Lida ya du ni. Idu nnɔ ŋa fɔke
nin i'tɔ ma nnɔ, nɛ bi sɔn' bijɛb bile, bɛ ń tĩ yin Piɛr wɔ ń ñikn kí baa bi'saan tonm.
39 Bi tĩ baa' ki tɔke' Piɛr nɛ u fii' ki paan' bi'bo ki bure'. U tĩ baa' ni'saan, nɛ bi taa' wɔ ki
don' paaki ya duku nnɔ ni. Bikpopiib bà kɛ taan' ni'saan nnɔ te Piɛr ya nun bó ki muɔh,
ki wɔngeh wɔ tikpɛlcɛr tà Dorkas là ñɛle' tù uyo wà u là fuobe nnɔ.
40 Piɛr ŋɔre' bi'kɛ ki ñɛn', nɛ ki gbaan', ki kàare', ki pekre' utɛnkpii nnɔ bó ki len' ki ye:
«Tabita, fii.» Nɛ u likre', ki laa' Piɛr, nɛ ki fii' ki kɛ̀le'.
41 Piɛr cuo' u'nuɔ ki fin' wɔ, nɛ ki yin' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ nin bikpopiib nnɔ,
ki taa' wɔ ki wuɔn' bɛ u fuobe.
42 Binib bà kɛ te Yope ya du ni nnɔ cii' tigbɛr nnɔ. Nɛn bo nɛ binib teke' Yonbdaan ki jin'
ki yɛbe.
43 Piɛr tien' Yope ya du ni ki wuɔke'. U là te ujɛ u'ba den nɛ, bi yih wɔ Simɔn u yé
ugbɔnjɛbl.

10

Kɔrnɛyi laa' Yonbdaan ya tond uba tidɛknt yaam

1 Ujɛ uba là te Sesare ya du ni, bi yih wɔ Kɔrnɛyi. U yé Sojambɛ kobk ya ciɛn nɛ. Bi yih
Sojacɛkl nnɔ «Itali ya Sojambɛ nɛ.»
2 Kɔrnɛyi nin u'den yaab kɛ pɛ Uwien bo mɔnmɔnm nɛ, ki boh wɔ. U punh bijiinb
mipum ki gbiekeh, ki kàareh idaan kɛ.
3 Lidaali liba ya tajuɔku tikur tuta ya yo, nɛ u cinbe ki laa' Uwien ya tond uba tidɛknt
yaam, u kɔn' ní u'saan ki yin' wɔ ki ye: «Kɔrnɛyi.»
4 U liike' Uwien ya tond nnɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' wɔ, nɛ u ye: «Yonbdaan, a ye ba?» Nɛ
Uwien ya tond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «A'kaare nin a punh bijiinb mipum ma nnɔ nɛ cère'
Uwien tiɛre' a'bó.
5 Fɛnfɛnnɔ, sɔn binib bɛ ń jo Yope ya du ni, kí tĩ yin ujɛ uba ní, bi yih wɔ Simɔn, ki baanh
wɔ Piɛr.
6 U te ugbɔnjɛbl uba den nɛ, bi yih u'mɔ Simɔn. Iden nnɔ te miñunciɛnm ya gbaal nɛ.»
7 Uwien ya tond wà len' nin Kɔrnɛyi nnɔ bure', nɛ Kɔrnɛyi pɔk ki yin' u'tonsɔnb ni bile
nin u'sojambɛ bà te u'saan idaan kɛ, ki sɔnh wɔ itùon nnɔ ni ya uba, wà pɛ Uwien bo
mɔnmɔnm nnɔ,
8 ki tɔke' bɛ u laa' nà nnɔ kɛ, nɛ ki sɔn' bɛ Yope ya du bó.

Uwien wuɔn' Piɛr nibonn niba tidɛknt yaam

9 Kutaaku faa' ki laa' bi te usɛn ni ki nɛke Yope ya du. Kuwensiiku ya yo, nɛ Piɛr don' u
te kudulɛkaaku kùa ni nnɔ ya paaki wɔ ń kàare.
10 Mikònm cuo' wɔ, nɛ u yíe wɔ ń ji. Bi teh tijier bɛ ń de wɔ uyo wà nnɔ, nɛ u laa' tidɛknt
yaam,
11 kutaaku yɛ, ki laa' nibonn niba, nĭ naan bukpɛlbu ki piɛ, bi co ni'ñɔgbɛn inan nĭ jiinh
ní tingi.
12 Itàan inan ya wɛnt kɛ ya bol nin tiwɛnt tà fuunh kubenku bo kɛ ya bol nin inuɔn kɛ
ya bol te nibonn nnɔ bo.
13 Nɛ u cii' uniɛke uba bó u ye: «Piɛr, fii kí ku kí ŋmɔn.»
14 Nɛ Piɛr ye: «Kayi, Yonbdaan, n tĭ fii' ma, ma ŋmɔn' nibonn nà yé likuɔl, ki yé tijɔknt
ya bonn fiebu.»
15 Nɛ uniɛke nnɔ tí ye: «Uwien mɔnge' nà la, la ye nĭ yé jɔknt.»
16 Uniɛke nnɔ ye nnɔ bolm mita, nɛ nibonn nnɔ pɔk ki liɛbe' ki don' kutaaku.
17 Uyo wà Piɛr te ki maaleh wɔ ń bɛnde u laa' nibonn nà tidɛknt yaam nnɔ ya tingi nnɔ,
nɛ binib bà Kɔrnɛyi sɔn' bɛ, bi te ki niireh bɛ ń bɛnde Simɔn den nnɔ baa' ni'saan, ki lá
sere' bunañɔbu ni,
18 nɛ ki yin' ki niire' ki ye: «Ujɛ wà bi yih wɔ Simɔn, ki baanh wɔ Piɛr nnɔ te iden yà
sɔ-ɔɔ?»
19 Piɛr laan biɛ ki te ki maaleh u laa' nibonn nà tidɛknt yaam nnɔ ya tingi, nɛ
*Mifuoñaanm tɔke' wɔ ki ye: «Liike, bijɛb bita biba nuunh ŋɛ.
20 Fii kí jiire, kí paan bi'bo, ki la jie, kimɛ min nɛ sɔn' bɛ ní.»
21 Nɛ Piɛr jiire', ki tɔke' bijɛb nnɔ ki ye: «Min nɛ yé unil wà ni nuunh wɔ nnɔ. Ni nuunh
nni bɛ bo?»
22 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Kɔrnɛyi nɛ sɔn' tɛ ní. U yé Sojambɛ kobk ya ciɛn nɛ, ki yé
ugbɛmàndaan, ki boh Uwien. *Sufmbɛ kɛ pèkeh wɔ ki gbiekeh nɛ. Uwien ya tond uba
tɔke' wɔ ki ye wɔ ń yin ŋɛ, á baa u'den wɔ ń cenge a'gbɛr.»
23 Piɛr taa' bɛ ki kɔn', ki cère' bi gɔn'.

Nĭ faa' nɛ u fii' ki paan' bi'bo. Yope ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya biba pĭɛre'
wɔ.
24 Nĭ tí liɛbe' ki faa' nɛ Piɛr baa' Sesare ya du ni. U baa' ki laa' Kɔrnɛyi yin' u'den yaab
nin u'jɔtiemànb bi taan' ŋɔ, ki kɛ ki gu wɔ.
25 Piɛr baa' uyo wà nnɔ, nɛ Kɔrnɛyi tuobe' wɔ, ki lá gbaan' u'nintuɔli, ki puke' wɔ.
26 Nɛ Piɛr tɔke' wɔ ki ye: «Fii», nɛ ki cuo' wɔ ki fin' ki ye: «N'mɔ yé unisaal nɛ.»
27 U lienh nin wɔ ki tĭ kɔn', nɛ ki laa' binib taan' ki yɛbe.
28 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi, ni bɛn ki ye unil wà kɛ yé Suf ŋa ŋmɔbe sɛn wɔ ń kɔ wà ŋa
yé Suf den bii wɔ ń taan nin udaan. Ama min wɔn Uwien wuɔn' nni ki ye n la ye uba yé
jɔknt ka kpɛ ń nɛkn wɔ.
29 Nɛn bo nɛ ni yin' nni ma nnɔ, n baa', ka yĭe'. N ji niireh nɛ nɛ, ni cinbe ki yin' nni bɛ
bo?»
30 Nɛ Kɔrnɛyi tɔke' wɔ ki ye: «Dɛtɔlbó ya tajuɔku tikur tuta ya yo, tɛn wu ya yo, n là te
n'den ki kàareh, nɛ ki laa' ujɛ uba i ya tàan bo, u se n'nun bó ki guo tikpɛlcɛr tù windeh
teen.
31 Nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Kɔrnɛyi, Uwien teke' a'kaare, ki tiɛre' a punh bijiinb mipum ma
nnɔ bó.
32 Nɛn bo, sɔn binib bɛ ń jo Yope ya du ni, kí tĭ yin ujɛ wà te ni'bó, bi yih wɔ Simɔn, ki
baanh wɔ Piɛr nnɔ ní. U te ugbɔnjɛbl uba den nɛ, bi yih u'mɔ Simɔn, u'den te miñunciɛnm
ya gbaal.›
33 U tɔke' nni ma nnɔ, i ya tàan bo, nɛ n sɔn' bɛ ń tĭ yin ŋɛ ní. A baa' ma nɔ, nĭ mɔn.
Fɛnfɛnnɔ, ti'kɛ te niɛ saan Uwien ya nun bó nɛ, ki yíe tí cii tigbɛr tà kɛ u tɔke' ŋɛ á lá tɔke
tɛ nnɔ.»

Piɛr tɔke' Uwien ya gbɛr Kɔrnɛyi den

34 Nɛ Piɛr len' ki ye: «Imɔ̀n nɛ, fɛnfɛnnɔ n bɛnde' ki ye Uwien ŋa yíe uba ki cɛn' utɔ.
35 Inibol kɛ ni, unil te ki boh Uwien, ki teh nà cuube la, Uwien ya yɛnm sɔnge u'bo nɛ.
36 Ni bɛn tigbɛmɔnmɔnt tà Uwien cère' Israyɛl yaab cii' tù nnɔ. Tù yé tigbɛr tà cère' Uwien nin binib taan' buñɔbu kí ñɛ *Yesu Kristo wà yé unil kɛ ya Yonbdaan nnɔ bo nɛ.
37 Ki bɛn San là kpaandeh uyo wà ki teh binib ń lèbre bi'tetem wɔ ń sɔ̀ii bɛ Uwien ya ñunm nnɔ gèbre' ma nnɔ, nibonn nà tien', ki cin' Galile ya tinfɛnm ni ki tĩ baa' Sude ya tinfɛnm kɛ ni.
38 Ki bɛn mɔ ki ye Uwien cère' *Mifuoñaanm te Nasarɛt ya *Yesu bo, ki de' wɔ mituɔm. U là cuonh ni'kɛ saan nɛ ki teh nà mɔn, ki cèreh binib bà kɛ usɛnpol jèndeh bɛ nnɔ faakreh, kimɛ Uwien là te nin wɔ.
39 U tien' tibont tà kɛ *Sufmbɛ ya du ni nin Yerusalɛm ni nnɔ, tinbi nɛ yé tu'mɔ̀nkunb. U ya *Yesu nɛ bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo, ki ku' wɔ.
40 Ama wɔn nɛ, Uwien mɛkre' wɔ wienta daali bitɛnkpiib ni, ki cère' binib laa' wɔ.
41 Wa cère' udu ya nib kɛ laa' wɔ, ama Uwien gènde' tinbi bà uyoyo ti yé bimɔ̀nkunb nnɔ, u cère' tinbi nɛ laa' wɔ. U mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ, tinbi nin wɔn nɛ taan' ki jin', ki ñun'.
42 U tɔke' tinbi nɛ ki ye tí li kpaandeh ki tɔkeh udu ya nib u'gbɛr, kí li yé u'mɔ̀nkunb ki ye Uwien gènde' wɔn nɛ, wɔ ń bu binifuob nin bitɛnkpiib kɛ tibuur.
43 *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛ là kun' wɔn *Yesu bo imɔ̀n ki ye wà kɛ teke' wɔ ki jin' la, Uwien li fère udaan u'biɛre u'yel bo.»

Mifuoñaanm jiire' nɩ́ bà ŋa yé Sufmbɛ bo

44 Piɛr laan biɛ ki lienh, nɛ *Mifuoñaanm jiire' ní binib bà kɛ cengeh u lienh tigbɛr tà nnɔ bo.
45 Nɛ *Sufmbɛ bà teke' *Yesu ki jin' ki pɩ̃ɛre' Piɛr nnɔ, laa' Uwien de' bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ mɔ *Mifuoñaanm nɛ nɩ̃ cuo' bɛ miyɔkm.
46 Bi cii' bi lienh ilenbol ki pèkɛh Uwien. Nɛn saan nɛ Piɛr len' ki ye:
47 «Uwien de' binib biɛ mɔ *Mifuoñaanm tɛn tinbi ma nɔ, ŋmɛ ji li fre kí ye bi la sɔ̀ii bɛ Uwien ya ñunm-i?»
48 Nɛ ki de' usɛn bi sɔ̀ii' bi'kɛ Uwien ya ñunm, *Yesu Kristo ya yel bo. Nɛn saan nɛ bi gbáan' Piɛr ki ye wɔ ń tien bi'saan iwenkàankɛ kí pukn.

11

Piɛr liɛbe' nɩ́ Yerusalɛm ki tɔke' Kristo ya taanl yaab u tien' nà

1 *Yesu ya tondb nin Sude ya tinfɛnm yaab bà kɛ teke' *Yesu ki jin' nnɔ cii' bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ teke' Uwien ya gbɛr ki jin'.
2 Piɛr liɛbe' ní Yerusalɛm u yo wà nnɔ nɛ *Sufmbɛ bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ findeh nin wɔ
3 ki teh: «Bɛ tien' a kɔn' bà ŋa yé *Sufmbɛ den, ki jin' nin bɛ tijier-i?»
4 Nɛn saan nɛ Piɛr taa' tigbɛr cin' ma bo, ki tɔke' bɛ tù tentien' ma bo ki ye:
5 «N là te Yope ya du ni ki kàareh, nɛ ki laa' nibonn niba tidɛknt yaam, nɩ̃ ñɛn' ní kutaaku bo, ki naan bukpɛlbu ki piɛ, bi co ni'ñɔgbɛn inan, nɩ̃ jiinh ní ki lá nɛkn' nni.
6 N liike' nè mɔnmɔnm, nɛ ki laa' itàan inan ya wɛnt kɛ ya bol nin kumuɔku ni ya wɛnt kɛ ya bol nin tiwɛnt tà fuunh kubenku bo kɛ ya bol nin inuɔn kɛ ya bol te nibonn nnɔ bo.
7 Nɛ n cii' uniɛke uba bó u tɔke' nni ki ye: ‹Piɛr, fii kí ku kí ŋmɔn.›
8 Nɛ n ye: ‹Kayi, Yonbdaan, n tĩ fii' ma, nibonn nà yé likuɔl ki yé tijɔknt ya bonn ŋa laan kɔn' n'ñɔbu ni fiebu.›
9 Nɛ uniɛke nnɔ tí len' kutaaku bo ki ye: ‹Uwien mɔnge' nà la, la ye nɩ̃ yé jɔknt.›
10 Uniɛke nnɔ ye nnɔ bolm mita, nɛ ni'kɛ liɛbe' ki don' kutaaku.

11 Nɛ i ya tàan bo, bijɛb bita baa' ní ti te* iden yà nnɔ ya nañɔbu saan. Bi sɔn' bɛ Sesare
ya du bó ní nɛ bɛ ń lá yin nni.
12 Nɛ *Mifuoñaanm tɔke' nni ki ye ń paan bi'bo, ki la ŋmɔbe gèngènde. Nɛ ti'ninjiɛb
biluob biɛ nɔ pĭɛre' nni, ti tĭ baa' ki kɔn' ujɛ nnɔ den,
13 nɛ u tɔke' tɛ u laa' Uwien ya tond uba baa' u'den ma bo, ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń sɔn
binib bɛ ń jo Yope ya du ni, kí tĭ yin ujɛ wà bi yih wɔ Simɔn, ki baanh wɔ Piɛr nnɔ ní.
14 U li tɔke wɔ tigbɛr tà li cère wɔn nin u'den yaab kɛ ń ŋmɛre.
15 N cin' n li lienh, nɛ *Mifuoñaanm pɔk ki jiire' ní bi'bo tɛn mĭ là jiire' ní ti'bo
micincinm ma nnɔ.
16 Nɛn saan nɛ n tiɛre' Yonbdaan là tɔke' tɛ liñɔbonl là nnɔ. U là ye: ‹San là taa' miñunm
nɛ ki sĭi' binib Uwien ya ñunm, ama ninbi wɔn, n li cère *Mifuoñaanm nɛ ń jiire ní ni'bo.›
17 Uwien de' tinbi bà teke' Yonbdaan *Yesu Kristo ki jin' bupaabu bùa nnɔ, u de' bi'mɔ
bu ya paabaabu nɛ. Min yé ŋmɛ nɛ kí fre kí pien Uwien u la tien u yíe ma?»
18 *Sufmbɛ nnɔ cii' Piɛr len' nnɔ ma nnɔ, nɛ ba ji finde' nin wɔ. Bi pèke' Uwien, nɛ ki
tɔke' ki ye: «Imɔ̀n, Uwien nɛ mɔnbe ki cère' bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ mɔ lèbre' bi'tetem ki
laa' limiɛl.»

Antiyɔk yaab teke' Yesu ki jin'

19 Tɔ, bi ku' Etiɛnn uyo wà nnɔ, nɛ bi cin' ki jèndeh binib bà teke' *Yesu ki jin', nɛ bi yɛre'
ni'kɛ saan, ki tĭ baa' Fenisi ya tinfɛnm nin Ciip nin Antiyɔk ya du ni, ki tɔkeh *Sufmbɛ baba
*Yesu ya gbɛr.
20 Ama bi'ni bà yé Ciip nin Sirɛnn yaab nnɔ baa' Antiyɔk ya du ni, nɛ ki cin' ki tɔkeh bà
ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ mɔ Yonbdaan *Yesu ya gbɛmɔnmɔnt.
21 Bi là ŋmɔbe Yonbdaan ya tuɔm nɛ. Nɛn bo nɛ binib teke' Yonbdaan ki jin', ki lèbre'
bi'tetem, ki paan' u'sɛn bo ki yɛbe.
22 Tigbɛr nnɔ lu' *Kristo ya taanl yaab bà te Yerusalɛm ni nnɔ ya tubl ni, nɛ bi sɔn'
Banabas Antiyɔk ya du bó.
23 U tĭ baa' ki laa' Uwien tien' bɛ tinimɔ̀nt ma nnɔ nɛ u'yɛnm sɔnge' ki gbien'. Nɛ u saake'
bi'kɛ ya gbɛnɛnt ki ye bɛ ń li pɛ Yonbdaan ya sɛn bo nin inunmɔ́n.
24 Banabas là yé unimɔ̀n nɛ, ki teke' *Yesu ki jin', nɛ *Mifuoñaanm te u'bo. Nɛn bo nɛ
binib là teke' Yonbdaan ki jin' ki yɛbe ki pukn' u'bó.
25 Ni ya puoli bó nɛ Banabas bure' Tars ya du bó wɔ ń tĭ nuun Sɔl.
26 U tĭ laa' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki baa' Antiyɔk ya du ni. Banabas nin Sɔl tien' len libinŋmɛnl
nɛ ki te Kristo ya taanl yaab ni ki wɔkn' linigol Uwien ya gbɛr. Bi cin' ki yin' binib bà teke'
Yesu ki jin' «Kristo yaab» Antiyɔk ya du ni nɛ.
27 U ya yo nɛ *Uwien ya ñɔbonsɔknb biba ñɛn' Yerusalɛm, ki baa' Antiyɔk ya du ni.
28 Bi yih uba Agabus. U fii' ki sere', nɛ *Mifuoñaanm cère' u len' ki ye mikònciɛnm miba
li lu utingbɛn kɛ bo. (Mikònciɛnm nnɔ mɔnbe ki lu' ubɛrciɛn Klod ya yo nɛ.)
29 Agabus len' nnɔ ma nnɔ nɛ bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ye unil kɛ ń de u li fre kí de nà,
bɛ ń taa kí tĭ tore bi ya tɔb bà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ.
30 Bi'kɛ de', nɛ bi taa' ki sɔn' Banabas nin Sɔl bɛ ń tĭ de *Kristo ya taanl ya ciɛnb bà te
Sude ni nnɔ.

12

Ubɛr Herod jènde' bà teke' Yesu ki jin'

1 U ya yo nɛ ubɛr Herod cin' ki jèndeh *Kristo ya taanl yaab biba.
2 U cère' bi ku' San ya ninjɛ Saak nin kijusiek.
3 U tien' nnɔ, ki laa' nĭ ŋmaake' Sufmbɛ, nɛ u cère' bi tí cuo' Piɛr mɔ. Nĭ là yé uyo wà
*Sufmbɛ jeleh kunacenku kùa bi ŋmɔnh kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke nnɔ nɛ.

---

* **11:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni, nĭ kɛle' ki ye n te nɛ.

4 Bi cuo' wɔ ma nnɔ nɛ ki taa' wɔ ki tĭ pɛkn'. Nɛ ki cère' Sojambɛ icɛk inan gu wɔ. Cɛkl kɛ cɛkl ŋmɔbe sojambɛ binan nɛ. Herod yíe *Sufmbɛ ya Pak ń gèbre ŋɔ nɛ wɔ ń ñɛn Piɛr kí bu wɔ tibuur udu ya nib ya nun bó.
5 Piɛr te lipɛkl ni ma nnɔ nɛ *Kristo ya taanl yaab mɔ te ki kàareh Uwien nin inunmɔ́n, ki dienh wɔ.

Uwien ya tond uba ñɛn' Piɛr lipɛkl ni

6 Tɔ, kutaaku kùa li faa ŋɔ Herod ń ñɛn Piɛr kí bu wɔ tibuur nnɔ ya ñɔnku ki laa' Piɛr dɔ sojambɛ bile ya siik ni nɛ ki gɔh, ki lùo tikudɔkr tule. Biguguurb mɔ se bunañɔbu saan ki gu.
7 Nɛ Yonbdaan Uwien ya tond uba pɔk ki puɔ' nɛ u'wenwenku wende' kuduku nnɔ ni. U ñi' Piɛr ya kɛle ni ki finde' wɔ, nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Fii tonm», nɛ tikudɔkr nnɔ lore' u'nuɔ ni ki lu'.
8 Nɛ utond nnɔ tí tɔke' wɔ ki ye: «Gbin a'ningbɛnl, kí cɛke a'tacaan.» Piɛr tien' nnɔ, nɛ u tí ye: «Gole a'liɛrgbenku kí paan n'bo ní.»
9 Nɛ Piɛr paan' u'bo ki ñɛh, ki maaleh ki teh nĭ yé tidɛknt nɛ. Wa maaleh ki teh utond nnɔ tien' nà nnɔ mɔnbe ki yé imòn nɛ.
10 Bi ñɛh ma nnɔ nɛ ki gèbre' uguguurl uba, ki tí gèbre' ulie, ki tĭ baa' tikur ya nagɛnku kùa pi saali ya nañɔbu nnɔ. Kunagɛnku nnɔ pĭire' ku'ba, nɛ bi ñɛn', ki kpĭen' usɛn uba ki cuon' waamu, nɛ utond nnɔ pɔk ki bure' ki dàan' wɔ.
11 Nɛn saan nɛ Piɛr ya nun bó wende', nɛ u ye: «Fɛnfɛnnɔ nɛ n bɛnde' ki ye nĭ yé tigbɛmònt. Yonbdaan nɛ mɔnbe ki sɔn' u'tond ní u lá fie' nni Herod ya nuɔ ni, ki ñɛn' nni *Sufmbɛ yíe bɛ ń tien nni nà nnɔ ni.»
12 Piɛr cii' nà tien' wɔ nnɔ ya tingi, nɛ ki bure' San wà bi baanh wɔ Mark nnɔ ya naa Mari donbó. Binib taan' ni'saan ki kàareh ki yɛbe.
13 U tĭ baa', ki ñi' saali ya nagɛnku, nɛ upiitonsɔnl uba baa' ki lá liike' udaan wà ñih. Bi yih upii nnɔ Loda.
14 U bɛnde' Piɛr ya niɛke, u'yɛnm sɔnge ki gbien' nɛ wa pĭire, ki sɛn' ki liɛbe' u'tɔb saan, ki tĭ tɔke' bɛ ki ye Piɛr nɛ se bunañɔbu saan saali.
15 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi tɔke' wɔ ki ye u waare' nɛ. Nin nɛn kɛ u ñiikeh ki teh nĭ yé imòn nɛ. Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye nĭ lii yé Uwien ya tond wà gu wɔ nɛ.
16 Piɛr biɛ ki se ki ñih kunagɛnku, bi pĭire' ki laa' wɔn nɛ, nɛ nĭ bɛke' bɛ cɛɛn.
17 Nɛn saan nɛ u yuon' u'nuɔ ki wuɔn' bɛ ki ye bɛ ń ŋmile. Bi ŋmile' nɛ u tɔke' bɛ Yonbdaan tien' ma ki ñɛn' wɔ lipɛkl ni, nɛ ki len' ki pukn' ki ye bɛ ń jo kí tĭ tɔke Saak nin bi ya tɔb tigbɛr nnɔ. Nɛ ki ñɛn' ki bure' niba bó.
18 Nĭ faa' uyo wà nnɔ, nɛ sojambɛ nnɔ ya yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi niireh tɔb ki teh Piɛr wuɔ nín tien' mila?
19 Nɛn saan nɛ Herod cère' bi nuun' wɔ. Bi nuun' wɔ, ka laa', nɛ u yin' biguguurb nnɔ, ki niire' bɛ tigbɛr nnɔ, nɛ ki cère' bi ku' bɛ, nɛ ki siere' Sude ya tinfɛnm ni, ki bure' Sesare ya du bó, ki tĭ tien' ni'bó idɛn ile.

Ubɛr Herod ya kuum

20 Herod ya benku ni piebe' Tir nin Sidɔn ya nib bo ki gbien'. Nɛ bi'kɛ kpaan' buñɔbu bɛ ń jo kí lɛ wɔ. Bi kpiɛ' ki laa' ujɛ uba nɛ bi yih wɔ Blatus, wɔn nɛ gu Herod ya dugɔkaaku. Wɔn nin bɛn kpaan' tù ŋɔ wɔ ń cuo ubɛr ya dunl tigbɛr nnɔ ń gben nɛ, kimɛ tijier ñɛh Herod ya du ni nɛ ki bàareh bi'du ni.
21 Bi sien' lidaali là bɛ ń cende tɔb nnɔ baa', nɛ Herod gole' u'bɛrliɛrl, ki kèle' u'bɛrbiɛk bo, nɛ ki cin' ki lienh binib kɛ ya nun bó.
22 U lienh ma nnɔ, nɛ bi'kɛ wuureh ki teh: «Nì yé Uwien ya niɛke nɛ, na yé nisaal yu.»
23 Nɛ Yonbdaan ya tond uba pebe' wɔ i ya tàan bo, ki cère' iwĭɛn iba ya bol lu' u'bo, nɛ ininbiɛb ŋmɔnh wɔ u tĭ kpo', kimɛ wa kpiɛke' Uwien.
24 U ya yo nɛ Uwien ya gbɛr tùɔre' ki yɛre' ki gbe ni'kɛ saan.

25 Banabas nin Sɔl bɛn wɔn, bi là taa' mipum ki tĭ de' *Kristo ya taanl ya ciɛnb Yerusalɛm
ni ma nnɔ, nɛ ki taa' San wà bi baanh wɔ Mark nnɔ, ki liɛbe' ki jon' Antiyɔk ya du bó.

13

Mifuoñaanm cère' bi gènde' Banabas nin Sɔl ki sɔn' bɛ

1 *Kristo ya taanl yaab bà te Antiyɔk ya du ni nnɔ, *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin *Yesu
ya gbɛr ya wɔnwɔknb te bi'ni. Bɛn si: Banabas nin Simeyɔn, bi baanh wɔ unibɔn nin
Lusiyus, u yé Sirɛnn ya du ya nil nin Manayɛnn, bi taan' ki wube' wɔn nin Herod Antipas
nɛ. Utɔ si Sɔl.
2 Lidaali liba nɛ bi lòle' buñɔbu ki taan' bùol liba ki dondeh Yonbdaan, nɛ *Mi-
fuoñaanm tɔke' bɛ ki ye: «Bore nni mɛn Banabas nin Sɔl bi'ba, bɛ ń sɔn n yin' bɛ lituonl là
bo nnɔ.»
3 Bi lòle' buñɔbu ki kàare' ki tĭ gben' ma nnɔ, nɛ ki taa' bi'nuɔ ki paan' Banabas nin Sɔl
bo, ki cèbe' bɛ bi bure'.

Banabas nin Sɔl jon' Ciip ya dekl bó

4 Tɔ, *Mifuoñaanm sɔn' Banabas nin Sɔl ma nnɔ, nɛ bi bure' ki tĭ baa' Selusi ya du ni, ki
kɔn' buñɛrciɛnbu, ki bure' Ciip ya dekl bó.
5 Bi tĭ baa' lidekl nnɔ ya du uba ni bi yih wù Salaminn, nɛ ki kɔh *Sufmbɛ ya táan ya
dur ni ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr. San Mark mɔ là tɔke nin bɛ ki toreh bɛ.
6 Bi cuon' ki càare' lidekl nnɔ kɛ, nɛ ki tĭ baa' ligbaatɔl ya du uba ni, bi yih wù Pafos, ki
cende' ujɛ uba, u yé uñɔkdaan, ki yé utonnɛnñɔbonsɔknl. U yé Suf nɛ, bi yih wɔ Bar Yesu.
7 Uñɔkdaan nnɔ là te lidekl nnɔ ya gobina saan nɛ, u yé ununwiendaan, u'yel si Sɛgiyus
Pɔlus. U ciɛke wɔ ń cii Uwien ya gbɛr, nɛ ki cère' bi yin' Banabas nin Sɔl ní.
8 Bar *Yesu nnɔ ya yetɔl si Elimas nɛ. Grɛkmbɛ ya lenm ni Elimas ya tingi si uñɔkdaan
nɛ. U jɛh Banabas nin Sɔl ya gbɛr, nɛ ki ñikndeh wɔ ń pien gobina nnɔ u la teke *Yesu kí
ji.
9 Nɛ *Mifuoñaanm cère' Sɔl, wà bi liɛbe' ki yih wɔ Pɔl nnɔ caan' Elimas bo inun,
10 ki tɔke' wɔ ki ye: «Utonnɛndaan sin, a'biɛre nɛ yɛbre' nin ŋɛ, a yé usɛnpol ya bijɛ nɛ,
ki nɛn nà kɛ mɔn. A nuunh á saa Yonbdaan ya gbɛmònt kí tĭ kpaan mila nɛ?
11 Fɛnfɛnnɔ, sin nin Yonbdaan nɛ kòle'. U li cère á juɔn tɛtɛli, ka ji li lɛnh bɔnbɔnl mɔnɔn
kí tĭ baa uyo wà u yíe.» I ya tàan bo, nĭ tien' tɛn ligunl yaam ki bĭike' u'nun bó, nɛ u yekn'
ki juɔn', ki tulnh ki nuunh wà li cuo u'nuɔ kí diɛ wɔ.
12 Gobina nnɔ laa' nĭ tien' nnɔ ma nnɔ, nɛ u teke' Yonbdaan ki jin', kimɛ Yonbdaan ya
gbɛr tà bi wɔkn' wɔ nnɔ jin' wɔ cɛɛn.

Pɔl nin Banabas jon' Pisidi ya tinfɛnm ya du uba ni bi yih wù Antiyɔk

13 Pɔl nin u'tɔntɔknlieb kɔn' buñɛrciɛnbu Pafos ya du ni, ki bure' ki tĭ baa' Pɛje ya du ni,
u te Panfili ya tinfɛnm ni. Nɛn saan nɛ San Mark dàan' bɛ ki liɛbe' Yerusalɛm.
14 Pɔl nin Banabas bɛn siere' Pɛje ya du ni, ki bure' ki tĭ baa' Antiyɔk ya du ni, u te Pisidi
ya tinfɛnm ni. *Saba ya daali, nɛ bi kɔn' ki kèle' bi'taanl ya duku ni.
15 Bi kaan' Moyis là kɛle' *yiko ya gbɔnku kùa nnɔ ni nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle'
nà nnɔ ki gben', nɛ litaanl ya duku nnɔ ya ciɛnb sɔn' bɛ ń tĭ tɔke bɛ kí ye bi ŋmɔbe tigbɛr
bɛ ń tɔke kí saake binib ya gbɛnɛnt la, bɛ ń tɔke.
16 Nɛn saan nɛ Pɔl fii' ki sere' ki yuon' unuɔ ki len' ki ye: «Israyɛl yaab nin ninbi bà kɛ
boh Uwien nnɔ, li cengeh mɛn.
17 Tinbi Israyɛl ya bol ya Wien nɛ là gènde' ti'yaajɛb, ki cère' bi pòre' uyo wà bi là te
Esipt ni nnɔ. Nɛ Uwien taa' u'tuɔm ki ñɛn' bɛ u'ni.
18 U jènde' nin bɛ kupenpelku ni ibin pinan nɛ,
19 ki yaan ki gben' inibol ilole yà là kɔ Kanaan ya tink bo nnɔ, ki taa' bi'tink nnɔ ki de'
tɛ, kĭ kpɛnde' ti'yaak.

20 «Kí ñɛ uyo wà Israyɛl yaab là kɔ Esipt ni nnɔ kí tĭ baa uyo wà Uwien de' bɛ Kanaan
ya tink nnɔ, nĭ tien' tɛn ibin kobiinan nin piŋun nɛ. Ni ya puoli bó nɛ Uwien gèndeh bi'ni
biba ki teh bi'sɛnlierb, ki ŋmɔŋmɔbe ki tĭ baa' u'ñɔbonsɔknl Samiɛl ya yo.
21 U ya yo nɛ bi ye bi yíe bɛ ń li ŋmɔbe ubɛr, nɛ Uwien gènde' Kis ya bijɛ Sawul, u yé
Bɛnsamɛn* ya baamul ya nil ki tien' bi'bɛr. U yé bi'bɛr ki tĭ baa' ibin pinan,
22 nɛ Uwien ñɛn' wɔ libɛl ni, ki taa' *Dafid ki tien' bi'bɛr. Uwien len' wɔn *Dafid bo nɛ ki
ye: ‹N laa' Yɛse ya bijɛ *Dafid, u yé unil wà n'yɛnm sɔnge u'bo nɛ. U li tien n yíe nà kɛ.›
23 Uwien ñɛn' wɔn *Dafid ya yaabii ni nɛ *Yesu ki tien' Israyɛl yaab ya Ŋmiɛnl kí ñɛ u là
pùon' lipuonl là nnɔ bo.
24 San liere' *Yesu usɛn ki baa' ki lá tɔke' Israyɛl yaab ki ye bɛ ń lèbre bi'tetem ŋɔ wɔ ń
sĭi bɛ Uwien ya ñunm.
25 San là benh wɔ ń gben u'tuonl ma nnɔ, nɛ ki niire' bɛ ki ye: ‹Ni bɛn n yé ni maaleh
ki teh n yé wà nnɔ nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ, wɔn pɛ ní n'puoli bó nɛ, ama ma nín kpɛ ń lore
u'tacɛningbɛn mɔnɔn.› »
26 Tɔ, nɛ Pɔl tí tɔke' bɛ ki ye: «N'yaab *Abraham ya yaabii nin bà ŋa yé *Sufmbɛ ki boh
Uwien nnɔ, Uwien là cère' tinbi nɛ cii' tigbɛr tà li cère tí ŋmɛre nnɔ.
27 Nin nɛn kɛ Yerusalɛm ya nib nin bi'bɛrb ŋa bɛnde' *Yesu yé udaan wà, ka cii' *Uwien
ya ñɔbonsɔknb là len' nà, bi kàanh nè *Saba kɛ Saba ya daali nnɔ ya tingi. Nɛn bo nɛ bi
bun' *Yesu tibuur. *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' ki ye bi li tien nnɔ nɛ.
28 Ba laa' bi li dule nà bo kí ye u kpɛ mikuum. Nin nɛn kɛ bi miɛ' Pilat usɛn bɛ ń ku wɔ.
29 Bi tien' wɔ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye bi li tien wɔ ma bo ki gben' ma nnɔ nɛ
ki jiin' wɔ udɔpɔnpɔn bo, ki taa' wɔ ki tĭ sube'.
30 Ama Uwien cère' u mɛkre' bitɛnkpiib ni.
31 *Yesu cère' binib bà là pɛ u'bo ki ñɛn' Galile ki lá baa' Yerusalɛm nnɔ laa' wɔ iwien yà
yɛbe. Fɛnfɛnnɔ bɛn nɛ yé u'mànkunb udu ya nib ya nun bó.
32 Tinbi mɔnɔn tɔkeh nɛ tu ya gbɛmɔnmɔnt nɛ ki teh Uwien là pùon' lipuonl ki de'
ti'yaajɛb nɛ.
33 U tien' lipuonl nnɔ ki de' tinbi bà yé bi'yaabii nɛ; ki mɛkre' *Yesu tɛn nĭ kɛle' ma Uwien
ya yuon ya gbɔnku ni, iyul ile, ki ye:
‹Sin nɛ yé n'Bijɛ.
Dinnɔ nɛ n wuɔn' ki ye n yé a'Baa.›
34 Uwien cère' *Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni, ka ji li liɛbe len, ki niireh nin wɔ ń bùre. U là
len' nɛn nɛ ki ye:
‹N li de nɛ tibont tà n là pùon' ki ye n li de tù *Dafid nnɔ,
tù ñɛn' ní n ya bùol nɛ, ki kpɛ bɛ ń li du tu'bo.›
35 Nɛn bo nɛ nĭ tí kɛle' kugbɔnku nnɔ ni niba saan ki ye:
‹Ŋa ń cère a'niñaan ń bùre.›
36 *Dafid là fuobe uyo wà nnɔ, u là yé Uwien ya tonsɔnl nɛ, ki teh Uwien yíe ma. U tĭ kpo',
nɛ bi sube' wɔ u'yaajɛb saan, u bùre'.
37 *Yesu wɔn, Uwien mɛkre' wɔ nɛ, wa bùre'.
38-39 N'yaabɛ, Moyis ya yiko ŋa là fre' ki bù' nɛ gbɛmàndɛnb ama wa kɛ teke' *Yesu ki jin'
la, Uwien li bù wɔ ugbɛmàndaan nɛ. Ní li bɛn kí ye wɔn bo nɛ bi tɔkeh nɛ ki teh Uwien li
fère nɛ ni'biɛre.
40 Tɔ, liike mɛn ni'yul bo ki la cère *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà nnɔ ń tu nɛ. Bi là len'
ki ye:
41 ‹Ninbi bà yih bitɔb fɛnm nnɔ, liike mɛn,
kí cère nè ń ji nɛ ní juore fɛnm,
kimɛ n li tien miyɔkm ya bonn niba,

* **13:21** *Bɛnsamɛn* yé Sakɔb ya bufɔrkaak nɛ, ki yé Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile nnɔ ya liba ya yaajɛ.

uyo wà ni laan fuobe,
unil tɔke' nɛ lituonl nnɔ bó la,
na ń teke kí ji.› »
42 Pɔl nin Banabas ñɛh litaanl ya duku nnɔ ni uyo wà nnɔ, nɛ bi gbáan' bɛ ki ye *Saba wà we ní nnɔ ya daali, bɛ ń tí ń liɛbe ní, kí lá tɔke bɛ tu ya gbɛr.
43 Litaanl nnɔ yaare' uyo wà nnɔ, nɛ *Sufmbɛ ligol nin binib bà yé Sufkpɛnkpɛnd ki pukeh Uwien nnɔ paan' Pɔl nin Banabas bo. Nɛ Pɔl nin Banabas tɔkeh bɛ ki teh Uwien juoke' bɛ ma nnɔ, bɛ ń li tuu ki pɛ u'sɛn bo mɔnmɔnm.
44 Tɔ, *Saba wà tuɔn' nnɔ ya daali, udu nnɔ ya nib bà yɛbe taan' bɛ ń cenge Yonbdaan ya gbɛr.
45 *Sufmbɛ ya ciɛnb laa' linigol nnɔ taan' ma nnɔ, nɛ bi ponbe' nin bɛ ki gbien', ki sukreh Pɔl, ki saah u tɔkeh tigbɛr tà nnɔ.
46 Nin nɛn kɛ Pɔl nin Banabas laa' lifɛ̀l ki tɔke' bɛ ki ye: «Nì bi kpɛ tí kpiɛ kí tɔke ninbi nɛ Uwien ya gbɛr. Nɛ ni yǐe', ka teke' tù, ki maale' ki ye na kpɛ ní lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Nɛn bo nɛ ti li pekre bà ŋa yé *Sufmbɛ bó.
47 Yonbdaan tɔke' tɛ nà sɔ. U ye:
‹N tien' sin nɛ kuwenwenku á li wende inibol kɛ,
kí cère binib bà kɛ te utingbɛn bo ń ŋmɛre.› »
48 Binib bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ cii' bi len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bi'yɛnm sɔnge' ki gbien', nɛ bi pèkeh Yonbdaan ya gbɛr cɛɛn. Nɛ binib bà kɛ Uwien sien' ki ye bɛ ń lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nnɔ, teke' ki jin'.
49 Nɛn saan nɛ Yonbdaan ya gbɛr yɛreh mitinfɛnm nnɔ kɛ ni.
50 *Sufmbɛ bɛn wɔn, bi cère' bipiikpɛkpiɛkb bà te udu nnɔ ni, ki pukeh Uwien nnɔ nin udu nnɔ ya ciɛnb kpre' Pɔl nin Banabas bo, ki jènde' bɛ, nɛ ki ŋɔre' bɛ ki ñɛn' bi'du ni.
51 Pɔl nin Banabas kpakpaare' bi'tàan ya tɛngunku ki wiɛ' nɛ̀[†], nɛ ki bure' Ikoniyɔm ya du bó.
52 Binib bà teke' *Yesu ki jin' Antiyɔk ya du ni nnɔ wɔn *Mifuoñaanm te bi'bo nɛ bi ŋmɔbe uyɛnsɔnge ki gbien'.

14

Pɔl nin Banabas te Ikoniyɔm ya du ni

1 Pɔl nin Banabas tǐ baa' Ikoniyɔm ya du ni, nɛ ki tien' bi bi tien' mà Antiyɔk ni nnɔ. Bi kɔn' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni ki tɔke' binib Uwien ya gbɛr. Nɛn bo nɛ *Sufmbɛ nin Grɛkmbɛ teke' ki jin' ki yɛbe.
2 Ama *Sufmbɛ biba tien' uyufaa, ka teke' ki jin', ki sure' bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ bi kpre' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ bo, ki maaleh bi'bo nà bre.
3 Nin nɛn kɛ Pɔl nin Banabas tien' udu nnɔ ni ki wuɔke'. Bi là ŋmɔbe lifɛ̀l ki lienh ki du Yonbdaan bo nɛ, nɛ u cèreh bi teh miyɔkm ya bont ŋɔ wɔ ń wuɔn kí ye bi tɔkeh u'juokm ya gbɛr tà nnɔ yé imɔ̀n nɛ.
4 Ama udu nnɔ ya nib ŋa len' ki cii' tɔb bó, nɛ ki gbiire' icɛk ile. Biba se *Sufmbɛ ya ciɛk bó, nɛ bitɔb mɔ se *Yesu ya tondb ya ciɛk bó.
5 *Sufmbɛ nin bi'ciɛnb nin bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ ya biba bonde' bi li tien *Yesu ya tondb ma, ki ye bi li jènde bɛ nɛ, kí yèke bɛ itɛn kí ku bɛ.
6 Pɔl nin Banabas cii' bi nuunh bɛ ń tien bɛ ma, nɛ ki sɛn' ki jon' Likawoni ya tinfɛnm ya du Lista nin Dɛbe nin idu nnɔ ya tengbaan ni.
7 Nɛ ki tɔkeh ni'mɔ bó yaab tigbɛmɔnmɔnt nnɔ.

Pɔl nin Banabas te Lista ya du ni

† **13:51** Sufmbɛ bo *kǐ kpakpaare itàan ya tɛngunku ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, nǐ yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.*

8 Ujɛ uba là te Lista ya du ni, u'tàan faan wà ń fre kí fii kí sere. Bi maa' wɔ uwɔb nɛ, wa
cuon' fiebu.
9 Lidaali liba Pɔl lienh nɛ u cengeh. Pɔl caan' u'bo inun, ki bɛnde' ki ye u'tekjim li cère
wɔ ń faake.
10 Nɛ ki len' ufaa bo ki ye: «Fii kí sere.» Nɛ ujɛ nnɔ fii' ki maabe' ki ci', ki cin' ki cuonh.
11 Linigol laa' Pɔl tien' nà nnɔ, nɛ ki wuure' Likawoni yaab ya lenm ni ki ye: «Ho! Ibule
nɛ kpɛnde' binib ki baa' ti'saan-a!»
12 Nɛ bi yin' Banabas *Seyus, ki yin' Pɔl Hɛrmɛs*, kimɛ Pɔl nɛ sɔbe ki lienh.
13 Ubul *Seyus nnɔ ya duku te udu nnɔ ya guon ya nañɔbu saan nɛ saali. Seyus ya
tɔtuɔrkɛ tuke' ní inajɛ nin misipuum mà u tien' mè uyukpɛkpiɛ yaam ki baa' iguon nnɔ
ya nañɔbu saan, ki yíe wɔn nin linigol nnɔ ń tùɔre lituɔrl kí de Banabas nin Pɔl.
14 Ama *Yesu ya tondb Banabas nin Pɔl cii' nnɔ ma nnɔ, bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi
cuo' bi'liɛr ki kɛre'†, ki sɛn' ki kɔn' linigol nnɔ ya siik ni, nɛ ki wuureh
15 ki teh: «Ti'jɔtiebɛ, bɛ bo nɛ ni teh niɛ ya bonn-i? Ti'mɔ yé binib tɛn ninbi nɛ. Ti baa' ki
tɔkeh nɛ tigbɛmɔnmɔnt nɛ ki teh ni'bule yii yé fɛnm nɛ, ní wiɛ yĭ ki paan' Uwien wà fuobe
bo. Wɔn nɛ ñɛn' kutaaku nin kitink nin miñunciɛnm nin tibont kɛ.
16 Uyo bo, u là cère' inibol kɛ pɛ ì yíe nà bo nɛ.
17 Nin nɛn kɛ wà dàan' mimɔnm ya tienm ŋɔ wɔ ń wuɔn binib u yé udaan wà. U cèreh
utaa niih, tijier teh, ni jinh ki gbuokeh, ki te liwiel ni.»
18 Nin *Yesu ya tondb len' nà kɛ nnɔ bi ñikn' nɛ ki tĭ pien' linigol nnɔ lì la tùɔre tuɔrl kí
de bɛ.
19 Nɛn saan nɛ *Sufmbɛ biba ñɛn' Antiyɔk nin Ikoniyɔm ya du bó ki baa' ní, ki lá sure'
linigol nnɔ, ki cère' lì kpre' Pɔl nin Banabas bo, ki yèke' Pɔl itɛn, ki fuun' wɔ ki ñɛn' udu
ni, ki maaleh ki teh u kpo' nɛ.
20 Binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ baa' ki lá sere' ki guɔn' wɔ, nɛ u fii', ki liɛbe' ki kɔn' udu
nnɔ ni.

Pɔl nin Banabas liɛbe' ki jon' Antiyɔk ya du ni

Kutaaku faa' nɛ Pɔl nin Banabas siere' ki jon' Dɛbe ya du bó,
21 ki tĭ tɔkeh ni'bó yaab tigbɛmɔnmɔnt nnɔ. Nɛ binib teke' tù ki paan' *Yesu ya sɛn bo ki
yɛbe. Bi siere' ki liɛbe' Lista ya du nin Ikoniyɔm ya du nin Antiyɔk ya du wà te Pisidi ya
tinfɛnm ni nnɔ ni.
22 Bi gèbreh idu nnɔ ni ma nnɔ, nɛ ki saakreh bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya gbɛnɛnt, ki
gbiereh bɛ ki teh bɛ ń li tuu ki ŋmɔbe mitekjim, ki tɔkeh bɛ ki teh ti li jènde kí gbien nɛ kí
yaan kí kɔ Uwien ya bɛl ni.
23 Nɛn saan nɛ bi gènde' *Kristo ya táan kɛ ni biciɛnb, nɛ ki lòle' buñɔbu, ki kàare' ki de'
bɛ, ki taa' bɛ ki ŋukn' Yonbdaan wà bi teke' wɔ ki jin' nnɔ.
24 Pɔl nin Banabas ñɛn' Pisidi ya tinfɛnm ni, nɛ ki jon' Panfili ya tinfɛnm ni.
25 Bi tĭ baa' Pɛje ya du ni ki tɔke' udu nnɔ ya nib Uwien ya gbɛr, nɛ ki bure' Atali ya du
bó.
26 Bi tĭ baa', nɛ ki kɔn' buñɛrciɛnbu, ki puore' miñunciɛnm ki liɛbe' Antiyɔk ya du bó. U
ya du ni nɛ *Kristo ya taanl yaab kàare' ki ye Uwien ń juoke bɛ bi sɔn' lituonl là nnɔ bo.
27 Bi tĭ baa', nɛ ki taan' *Kristo ya taanl yaab, ki tɔke' bɛ Uwien cère' bi tien' tibont tà kɛ
nnɔ nin u wuɔn' bà ŋa yé *Sufmbɛ mitekjim ya sɛn ma bo.
28 Pɔl nin Banabas tien' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ saan ki wuɔke'.

15

Bi finde' upunjiɛ bo Antiyɔk ya du ni

* **14:12** Grɛkmbɛ ya du ni bi yih ibule ya ciɛn nɛ Seyus, nɛ ki yih i'tond Hɛrmɛs. † **14:14** Liike Matie 26:65.

1 Tɔ, binib biba ñɛn' Sude ya tinfɛnm bó ní ki baa' Antiyɔk ya du ni, ki lá wɔknh binib bà
teke' *Yesu ki jin' nnɔ ki teh: «Na jiɛ' ni'pun Moyis ya yiko ye ma bo la, Uwien ŋa ń ŋmiɛn
nɛ.»
2 Pɔl nin Banabas ŋa tuo', nɛ ki finde' nin bɛ tigbɛr nnɔ bo ki gbien'. Nɛn bo nɛ bi'kɛ tuo'
ki ye Pɔl nin Banabas nin binitɔb biba ń jo Yerusalɛm, kí tĭ lɛ *Yesu ya tondb nin u'taanl
ya ciɛnb ifinfinde nnɔ bo.
3 Nɛ *Kristo ya taanl yaab bà te Antiyɔk ni nnɔ pĭɛre' bɛ*. Bi joh ma nnɔ nɛ ki ñɛh binib
bà teke' *Yesu ki jin', ki te Fenisi nin Samari ya tinfɛnm ni nnɔ saan, ki tɔkeh bɛ ki teh
bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ lèbre' bi'tetem ki teke' *Yesu ki jin'. Nɛ nĭ sɔngreh bi'kɛ ya yɛnm ki
gbiekeh.

Bi taan' litaanl Yerusalɛm ni

4 Bi tĭ baa' Yerusalɛm ni, nɛ *Kristo ya taanl yaab nin bi'ciɛnb nin *Yesu ya tondb teke'
bɛ kucènku. Nɛ Pɔl nin Banabas tɔke' bɛ Uwien cère' bi tien' tibont tà kɛ nnɔ.
5 *Farisiɛnmbɛ ya cɛkl yaab bà lèbre' bi'tetem ki teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya biba, fii' ki
sere', ki len' ki ye bà ŋa yé *Sufmbɛ ki teke' *Yesu ki jin' nnɔ, nĭ kpɛ bɛ ń jiɛ bi'pun nɛ, kí li
boh Moyis ya yiko.
6 Nɛn saan nɛ *Yesu ya tondb nin u'taanl ya ciɛnb taan' bɛ ń liike bi li tien ma tigbɛr
nnɔ.
7 Bi finde' ki gbien' ma nnɔ, nɛ Piɛr fii' ki sere', ki tɔke' bɛ ki ye: «N'yaabɛ, ni bɛn ki ye
Uwien gènde' nni ni'ni nĭ wuɔke' ŋɔ bà ŋa yé *Sufmbɛ ń cii u'gbɛmɔnmɔnt n'ñɔbu ni, kí
teke *Yesu kí ji nɛ.
8 Uwien bɛn binib ya fèl ni te ma bo, nɛ ki de' bɛ *Mifuoñaanm tɛn u là de' ti'mɔ ma bo
ŋɔ wɔ ń wuɔn bɛ, kí ye u gènde' bɛ nɛ.
9 Wa bore' tinbi nin bɛn, kimɛ mitekjim bo nɛ u sɔkre' bi'fèl bo ya jɔknt.
10 Nĭ te nnɔ la, bɛ tien' fɛnfɛnnɔ ni dɛlkeh Uwien, ki wɔbndeh bɛ, bɛ ń tuke litukl là tinbi
nin ti'yaajɛb ŋa fre' ki tuke' lè?
11 Ama tinbi wɔn, Yonbdaan *Yesu ya juokm bo nɛ ti teke' wɔ ki jin' ki ŋmɛre'. Nĭ te nnɔ
nɛ bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ ya bùol.»
12 Piɛr len' ki gben', nɛ linigol nnɔ ŋmile', ki cengeh Banabas nin Pɔl li len kí ye bà. Nɛ
bi cin' ki tɔkeh bɛ Uwien cère' bi tien' miyɔkm ya bont tà bà ŋa yé *Sufmbɛ ni nnɔ ma bo.
13 Banabas nin Pɔl len' ki gben' ma nnɔ nɛ Saak mɔ ye: «N'yaabɛ, cenge mɛn.
14 Simɔn tɔke' tɛ Uwien cin' ki tien' ma bo. U gènde' bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ ni binib ki
tien' u'yaab.
15 Nĭ tien' tɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' ma bo nɛ, kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku
ni ki ye:
16 ‹Yonbdaan là len' ki ye:
*Dafid ya den lu'†, n li liɛbe ní kí mɛ yĭ,
N li liɛbe ní kí fin lilɛngbenl nnɔ kí cère iden nnɔ ń li se.
17 Nɛn bo nɛ binib bà sĭen' kɛ li nuun min Yonbdaan.
Inibol yà kɛ n yin' yè, yè ń li yé n'yɛ nnɔ li nuun nni.
Yonbdaan nɛ len' nnɔ,
nɛ ki tien' tibont nnɔ kɛ.
18 U cère' binib bɛnde' tibont nnɔ haali uyo bo nɛ.› »
19 Saak tí len' ki ye: «Nɛn bo nɛ n maale' ki ye nĭ mɔn ti la li wɔbndeh bà ŋa yé *Sufmbɛ,
ki lèbre' bi'tetem ki paan' Uwien bo nnɔ nin ti'yaajɛtentienm.
20 Ama cère mɛn tí kɛle kugbɔnku kí tɔke bɛ kí ye: bi la li jinh bule ya jier, kimɛ tù yé
tijɔknt nɛ, ki la teh naŋmaal, ki la ŋmɔnh wɛnkpil, ki la ji sèm.
21 Kimɛ haali ti'yaajɛb ya yo kí lá baa dinnɔ, Moyis ŋmɔbe binib bà wɔknh u'yiko nɛ idu
kɛ ni. Bi tuu ki kàanh wɔ nɛ *Saba kɛ *Saba ya daali *Sufmbɛ ya táan ya dur ni.»

---

* **15:3** Bi li fre kí lɛbre ki *pĭɛre'* kí ye ki tore' mɔ. † **15:16** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ. *Dafid ya den lu'* bii Dafid ya bɛl lu'.

Bi kɛle' kugbɔnku ki de' bà ŋa yé Sufmbɛ

22 Nɛn saan nɛ *Yesu ya tondb nin u'taanl yaab kɛ nin bi'ciɛnb gbiere' ki kpaan' ki gènde' bijɛb biba bi'ni ki pukn' Pɔl nin Banabas bó bɛ ń sɔn bɛ Antiyɔk ya du bó. Bi gènde' Sudas wà bi baanh wɔ Basabas nin Silas nɛ. Bi yé binib bà bi boh bɛ *Kristo ya taanl yaab ni nɛ.
23 Bi de' bɛ kugbɔnku kùa nnɔ bi kɛle' ku'ni ki ye ma sɔ: «Tinbi *Yesu ya tondb nin *Kristo ya taanl ya ciɛnb, fuondeh ti'yaab bà ŋa yé Sufmbɛ ki te Antiyɔk ya du ni nin Siri ya tinfɛnm ni nin Silisi ya tinfɛnm ni nnɔ.
24 Ti cii' ti'yaab biba jon' ni'saan, ki tĭ tɔke' nɛ tigbɛr tà ŋaabeh ni'yɛnm ki dienh nɛ iyɛnmaale. Ta sɔn' bɛ bɛ ń tĭ tɔke nɛ gbɛr.
25 Nɛn bo nɛ ti taan' ki kpaan' buñɔbu, ki gènde' ti'ni binib, tí sɔn bɛ ni'saan, bɛn nin Banabas nin Pɔl, ti'yaab bà ti yíe bɛ nnɔ.
26 Bi yé binib bà ŋa tɔnge' bi'miɛl Yonbdaan *Yesu Kristo ya tuonl bo nɛ.
27 Ti sɔn' Sudas nin Silas, bɛ ń lá tɔke nɛ buñɔbu ni tigbɛr tà ti kɛle' tù kugbɔnku kuu ni nnɔ nɛ.
28 *Mifuoñaanm tore' tɛ ti kpaan' buñɔbu, ti la wɔbn nɛ kí de nɛ *yiko uba wɔ ń li yé ni'bo litukl kí pukn tibont tà yé ni'bo tibonmɔ̀nt nnɔ bó. Tun si:
29 ni la ŋmɔnh tɔtuɔrnɔnt, ki la jinh sèm, ki la ŋmɔnh wɛnkpil, ki la teh naŋmaal. Ni cuo' ni'ba tu ya bont bo la, nɛn nɛ mɔn. Ni'yaam ń li ŋmɛ.»
30 Tɔ, bi cèbe' bi sɔn' binib bà nnɔ bi bure' Antiyɔk ya du bó. Bi tĭ baa' ni'bó, nɛ ki taan' *Kristo ya taanl yaab kɛ, ki taa' kugbɔnku nnɔ ki ŋukn' bɛ.
31 Bi kaan' kù ma nnɔ, nɛ bi'kɛ ya yɛnm sɔnge', kimɛ kù saake' bi'gbɛnɛnt.
32 Sudas nin Silas yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb ma nnɔ, nɛ ki tɔke' bɛ tigbɛr tù yɛbe ki saake' bi'gbɛnɛnt bɛ ń li pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm.
33 Bi wuɔke' ni'saan waamu nɛ ki yaan binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cèbe' bɛ bɛ ń liɛbe bà sɔn' bɛ nnɔ saan nin uyɛnduɔn.
34 [Silas wɔn juore' ki te Antiyɔk ya du ni nɛ.]‡
35 Pɔl nin Banabas mɔ juore' Antiyɔk ya du ni, ki tɔkeh nin binib bi yɛbe ki tĭ wɔknh binib, ki tɔkeh bɛ Yonbdaan ya gbɛr.

Pɔl nin Banabas pàare' tɔb

36 Iwenkàankɛ gèbre', nɛ Pɔl tɔke' Banabas ki ye: «Cère tí liɛbe idu yà kɛ ni, ti là tɔke' binib Yonbdaan ya gbɛr nnɔ, kí tĭ fuonde binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ kí liike bi ŋuuke u'gbɛr ma bo.»
37 Banabas là yíe wɔ ń tuke San wà bi liɛbe' ki yih wɔ Mark nnɔ nɛ.
38 Ama Pɔl ŋa tuo' wɔ ń liɛbe kí tɔke nin San Mark, kimɛ u là siere' ki dàan' bɛ Panfili ya tinfɛnm ni, nɛ ka tore' bɛ bi'tùon ni.
39 Pɔl nin Banabas finde' nin tɔb nĭ tĭ ben' ki fiire', nɛ wà kɛ taa' u ya bó. Nɛn saan nɛ Banabas taa' San Mark ki kɔn' buñɛrciɛnbu, ki bure' Ciip ya dekl bó.
40 Nɛ Pɔl gènde' Silas wɔ ń pĭɛre wɔ. Binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ kàare' Yonbdaan ki ye wɔ ń juoke bɛ, nɛ bi bure',
41 ki ñɛh *Kristo ya táan yà te Siri nin Silisi ya tinfɛnm ni nnɔ saan, ki cèreh i'nib faakreh mitekjim ni.

16

Timote pĭɛre' Pɔl nin Silas

1 Pɔl nin Silas tĭ baa' Dɛbe nin Lista ya du ni, ki laa' ujɛ uba teke' *Yesu ki jin' ki te mifɛnm nnɔ, bi yih wɔ Timote. U'naa yé Suf nɛ, ki teke' *Yesu ki jin', nɛ u'baa yé Grɛk.
2 Binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te Lista nin Ikoniyɔm ya du ni nnɔ kɛ pèkeh Timote nɛ.

‡ **15:34** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 34 ŋa te tu'ni.

3 Pɔl yíe Timote ń pĭɛre wɔ. *Sufmbɛ bà te ni'saan nnɔ bo nɛ u jiɛ' Timote ya punl, kimɛ
*Sufmbɛ nnɔ kɛ bɛn ki ye Timote ya baa yé Grɛk nɛ.
4 Bi cuonh ki ñɛh idu ni ma nnɔ, nɛ ki tɔkeh binib bà teke' ki jin' ki te i'ni nnɔ, *Yesu ya
tondb nin u'taanl yaab ya ciɛnb bà te Yerusalɛm ni ñɛn' isɛn yà nnɔ, nɛ ki sureh bɛ bɛ ń li
pɛ i'bo.
5 Nɛn bo nɛ *Kristo ya táan yaab faakreh mitekjim ni, nɛ binitɔb teknh wɔ ki jinh ki
pukndeh bi'bó daan kɛ daan.

Uwien yíe Pɔl ń jo Maseduɔnn ya tinfɛnm bó

6 *Mifuoñaanm pien' Pɔl nin u'tɔntɔknlieb bi la tɔke Uwien ya gbɛr Asi ya tinfɛnm ni.
Nɛn bo nɛ bi gèbre' Friji nin Galasi ya tinfɛnm,
7 ki tĭ baa' Misi ya tinbiɛn, ki maaleh bɛ ń jo Bitini ya tinfɛnm ni, nɛ *Yesu ya Fuoñaanm
ŋa de' bɛ sɛn.
8 Nɛn saan nɛ bi gèbre' Misi ya tinfɛnm, ki tĭ baa' Trowas ya du ni.
9 Kuñɔnku nɛ Pɔl laa' Maseduɔnn ya tinfɛnm ya jɛ uba tidɛknt yaam, u se u'saan ki
gbáanh wɔ ki teh wɔ ń baa ní Maseduɔnn kí lá tore bɛ.
10 Pɔl laa' Maseduɔnn ya jɛ nnɔ tidɛknt yaam ma nnɔ, nɛ ti * pɔk ki bonde' i ya tàan
bo, tí jo Maseduɔnn ya tinfɛnm bó, kimɛ ti bɛnde' ki ye Uwien nɛ yin' tɛ ni'bó tí tĭ tɔke
u'gbɛmɔnmɔnt.

Upii uba teke' Yesu ki jin' Filip ya du ni

11 Nɛn saan nɛ ti kɔn' buñɛrciɛnbu Trowas ya du ni, ki cubn' Samotras ya dekl bó.
Kutaaku faa' nɛ ti bure' Neyapoli ya du bó.
12 Nɛ ki ñɛn' nɛn saan, ki jon' Filip ya du bó; u yé Maseduɔnn ya tinfɛnm ya ducɛnciɛn
nɛ. Erom yaab nɛ ŋuuke udu nnɔ. Ti tien' u'ni iwenkàankɛ nɛ.
13 *Saba ya daali, nɛ ti ñɛn' udu nnɔ ni, ki jon' ukpen uba ya gbaal. Ti maale' ki ye
*Sufmbɛ taakeh nà saan ki kàareh lii te nɛ̀ nɛ. Ti laa' bipiib biba taan' ni'saan, nɛ ti kɛ̀le'
ki tɔke' bɛ Uwien ya gbɛr.
14 Upii uba là te bi'ni, bi yih wɔ Lidi. U yé Tiyatiir ya du ya pii nɛ, ki pukeh Uwien,
ki kuɔreh ikpɛlde ĭ mɔn ki yé imɔ́nmɔ́n. Yonbdaan cĭbre' u'yɛnm ki cère' u cenge'
mɔnmɔnm, ki tuo' Pɔl len' nà nnɔ.
15 Ti sĭi' wɔn nin u'den yaab kɛ Uwien ya ñunm ma nnɔ, nɛ u tɔke' tɛ ki ye: «Ni tuo' ki
ye n mɔnbe ki teke' Yonbdaan ki jin' la, dɛn mɛn, kí li te n'den.» Nɛ ki cékn' tɛ ti tuo'.

Bi pɛkn' Pɔl nin Silas Filip ya du ni

16 Lidaali liba nɛ ti tí là joh bi taakeh nà saan ki kàareh nnɔ. Nɛ ujɛfaan uba cende' tɛ
usɛn ni, ki yé uyonb; ki ŋmɔbe ipol iba, ki tɔkeh binib nà li wun ń tien. U teh nnɔ nɛ ki
lɛnh lifaal lĭ yɛbe ki dienh u'cɛnbaambɛ.
17 U paan' tinbi nin Pɔl bo ki wuureh ki teh: «Binib biɛ nɔ yé Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ
ya tonsɔnb nɛ. Bi tɔkeh nɛ ni li kpĭen usɛn wà kí ŋmɛre nɛ.»
18 U teh nnɔ nɛ idaan kɛ, Pɔl ya benku ni tĭ piebe', nɛ u jiɛbe' ki tɔke' ipol nnɔ ki ye: «Yesu
Kristo ya yel bo, siere mɛn u'saan.» Nɛ ĭ siere' u'saan i ya tàan bo.
19 Tɔ, ujɛfaan nnɔ ya cɛnbaambɛ laa' ba ji li fre kí lɛ faal u'bo, nɛ bi cuo' Pɔl nin Silas, ki
tuke' bɛ ufaa bo ki jon' udu nnɔ ya nib taakeh nà saan nnɔ, ŋɔ u'ciɛnb ń bu bɛ tibuur.
20 Nɛ ki taa' bɛ ki wuɔn' Erom yaab ya buur ya ciɛnb ki ye: «Binib biɛ nɔ yé *Sufmbɛ nɛ,
ki tuke' fɛnfɛnm ki baa' ti'du ni,
21 ki wɔknh mitetem mà ŋa kpɛ tinbi Erom yaab ń tuo mɛ̀, ki niireh nin tí paan mi'bo.»
22 Bi len' nnɔ ma nnɔ nɛ linigol kpre' bi'bo. Tibuur yaab nnɔ dɛre' ki gore' Pɔl nin Silas
ya wɛnt, nɛ ki ye bɛ ń ñĭ bɛ ilɛnbɛn.

---

* **16:10** Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ ye *tinbi* ma nnɔ, nĭ wuɔn' ki ye u'mɔ tɔke nin Pɔl nɛ.

23 Bi ñi' bɛ cɛɛn, nɛ ki taa' bɛ ki tĭ pɛkn', ki tɔke' wà gu lipɛkl nnɔ ki ye wɔ ń li gu bɛ mɔnmɔnm.
24 Bi tɔke' wɔ ma nnɔ nɛ u kuɔn' bɛ lipɛkl ya dubenku ni, ki taa' bi'tàan ki sɛkn' idɔ ya ŋmɔbe ibon ni, ki lòle' ki mɔkn' yĭ.
25 Nĭ tĭ tuo kuyɔku, nɛ Pɔl nin Silas te ki kàareh, ki gɛh iyuon ki pèkeh Uwien, nɛ lipɛkl ya nitɔb cengeh bi'bó.
26 Nɛ kitink jènge' i ya tàan bo ki gbien', ki cère' lipɛkl ya duku ya tɛnpuul mɔ jènge', nɛ li'nagɛnt kɛ pĭpĭire'. Tikudɔkr tà lùo lipɛkl ya nib nnɔ kɛ cecere'.
27 Wà gu lipɛkl nnɔ finde', ki laa' tinagɛnt yɛyɛ ma nnɔ, nɛ u nère' u'jusiek wɔ ń ku u'ba, ki maaleh ki teh lipɛkl ya nib nnɔ kɛ ñɛn' ki sɛnsɛn' nɛ.
28 Nɛ Pɔl tiɛn' u'bo ki ye: «La tien a'ba nà bre, ti'kɛ te ni'saan.»
29 Wà gu lipɛkl nnɔ ye bɛ ń taa umu ní, nɛ ki tòre' ki kɔn' lipɛkl ya du ni, ki gbaan' Pɔl nin Silas ya nun bó, u'gbɛnɛnt kɛ ŋɔh.
30 Ni ya puoli bó nɛ u taa' bɛ ki ñɛn' saali, ki niire' bɛ ki ye: «Bicìɛnbɛ, n li tien mila kí ŋmɛre?»
31 Nɛ bi jiin' wɔ ki ye: «Teke Yonbdaan *Yesu kí ji, sin nin a'den yaab kɛ li ŋmɛre.»
32 Nɛn saan nɛ bi tɔke' wɔn nin u'den yaab kɛ Yonbdaan ya gbɛr.
33 Nɛ u taa' bɛ u ya yo kuñɔnku nnɔ kɛ ki tĭ sɔkre' bi wun ñiñi' bɛ ma nnɔ ya gbĭɛn. Nɛ Pɔl nin Silas sĭi' wɔn nin u'den yaab kɛ Uwien ya ñunm i ya tàan bo.
34 Nɛ u taa' Pɔl nin Silas ki jon' u'den, ki tĭ de' bɛ tijier. U teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ wɔn nin u'den yaab te uyɛnsɔnge ni.
35 Kutaaku faa' nɛ Erom ya buur yaab nnɔ sɔn' bi'sojambɛ bɛ ń jo kí tĭ tɔke wà gu lipɛkl nnɔ wɔ ń taa bijɛb nnɔ kí wiɛ.
36 Wà gu lipɛkl nnɔ tɔke' Pɔl ki ye tibuur yaab sɔn' ki tɔke' nni ki ye ń taa nɛ kí wiɛ. Nɛn bo, ñɛ mɛn kí li joh nin uyɛnduɔn.
37 Nɛ Pɔl ye: «Tibuur yaab cère' bi ñiñi' tinbi Erom yaab binib ya nun bó ka bun' tɛ buur, nɛ ki pɛkn' tɛ. Fɛnfɛnnɔ bi ji yíe bɛ ń bɔle kí wiɛ tɛ ma nɔ, ta ń tuo. Cère tibuur yaab bugbɛn ń baa kí ñɛn tɛ.»
38 Sojambɛ nnɔ liɛbe' ki tĭ tɔke' tibuur yaab nnɔ Pɔl len' nà nnɔ. Bi cii' Pɔl nin Silas yé Erom yaab ma nnɔ nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ.
39 Nɛ bi baa' Pɔl nin Silas saan ki tien' bɛ kafala, nɛ ki ñɛn' bɛ lipɛkl ni, ki gbáan' bɛ bɛ ń siere udu nnɔ ni.
40 Pɔl nin Silas ñɛn' kupɛnpɛkndu nnɔ ni, nɛ ki jon' Lidi den, ki laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ, ki saake' bi'gbɛnɛnt, nɛ ki bure'.

17

Pɔl nin Silas te Tesalonik ya du ni

1 Pɔl nin Silas siere' Filip ya du ni, nɛ ki gèbre' Anfipolis nin Apoloni ya du ni, ki tĭ baa' Tesalonik ya du ni. *Sufmbɛ ya taanl ya duku kuba te len.
2 Pɔl kɔn' litaanl ya duku nnɔ ni tɛn u tĭ ń teh ma bo. Nɛ ki taa' *Saba uta ki tɔkeh bɛ *Uwien ya gbɔnku ya gbɛr.
3 U tɔkeh tigbɛr nnɔ ya tingi ki teh Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo li jènde, kí kpo kí mɛkre bitɛnkpiib ni nɛ. Nɛ ki teh n tɔkeh nɛ *Yesu wà ya gbɛr nɔ, wɔn nɛ yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo.
4 *Sufmbɛ biba nin Grɛkmbɛ bà pukeh Uwien nnɔ ligol nin bipiikpɛkpiɛkb mɔ ligol ya yɛnm sɔnge' Pɔl len' nà nnɔ bo, nɛ bi kpɔbn' wɔn nin Silas bó.
5 *Sufmbɛ bà ya yɛnm ŋa sɔnge' Pɔl len' nà nnɔ bo nnɔ, taa' u'bo iponponbe, nɛ ki taa' idukond isɛnjɛ ni, ki kpɔbn' bi'ba bó, ki cère' udu nnɔ ya nib taan' ki yɛbe ki kpre' Pɔl nin Silas bo, ki teh fɛnfɛnm udu ni. Bi jon' ujɛ uba den, bi yih wɔ Sasɔn ki tĭ kɔn' nin mituɔm, ki nuunh bɛ ń taa Pɔl nin Silas kí jo udu nnɔ ya nib taan' nà saan nnɔ,

6 nɛ ka laa' bɛ. Ba laa' bɛ ma nnɔ nɛ ki cuo' Sasɔn nin binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya
biba ufaa bo, ki taa' bɛ ki jon' udu nnɔ ya ciɛnb saan, nɛ ki wuureh ki teh: «Binib bà cuon'
ki saa' uŋɛndun kɛ nnɔ, baa' niɛ saan mɔ,
7 nɛ Sasɔn teke' bɛ u'den. Bi kɛnde' ubɛrciɛn Sesa ya yiko bo, nɛ ki lienh ki teh ubɛrtɔ te,
bi yih wɔ Yesu.»
8 Tigbɛr nnɔ cɔke' linigol nin udu nnɔ ya ciɛnb kɛ,
9 nɛ bi teke' Sasɔn nin bi'tɔb nnɔ ilike, ki yaan ki wiɛ' bɛ.

Pɔl nin Silas te Bere ya du ni

10 Nĩ biire' nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cère' Pɔl nin Silas bure' i ya tàan bo Bere
ya du bó. Bi tĩ baa' nɛ ki jon' *Sufmbɛ ya taanl ya duku bó.
11 *Sufmbɛ bà kɔ Bere ya du ni nnɔ teknh tigbɛr ki cɛn' Tesalonik yaab. Nɛn bo nɛ bi
teke' Pɔl tɔke' bɛ tigbɛr tà nnɔ mɔnmɔnm, nɛ ki fiinh *Uwien ya gbɔnku daan kɛ daan bɛ
ń liike tù te bii ta te.
12 Bi'ni binib teke' *Yesu ki jin' ki yɛbe. Nɛ Grɛkmbɛ ya piikpɛkpiɛkb nin bijɛb mɔ teke'
wɔ ki jin' ka dindin.
13 Ama uyo wà *Sufmbɛ bà te Tesalonik ya du ni nnɔ cii' Pɔl te Bere ya du mɔ ni ki tɔkeh
binib Uwien ya gbɛr nnɔ, nɛ bi jon' ni'mɔ bó ki tí tĩ cère' linigol kpre'.
14 Nɛn saan nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ cère' Pɔl siere' i ya tàan bo ki kpĭen' usɛn
wà joh miñunciɛnm bó nnɔ. Silas nin Timote bɛn juore' Bere ya du ni nɛ.
15 Bà pĭɛreh Pɔl nnɔ, pĭɛre' wɔ ki tĩ baa' Atɛnn ya du ni nɛ. Nɛ Pɔl tɔke' bɛ ki ye bi tĩ baa'
la, bɛ ń tɔke Silas nin Timote kí ye bɛ ń baa ní u'saan tonm.

Pɔl tɔkeh Uwien ya gbɛr Atɛnn ya du ni

16 Pɔl gu Silas nin Timote Atɛnn ya du ni uyo wà nnɔ, nɛ ki laa' ibule gbe udu nnɔ ni, nɛ
u'yɛnm saa' ki gbien'.
17 U te *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni, nɛ wɔn nin *Sufmbɛ nin binib bà pukeh Uwien
nnɔ tɔkeh tigbɛr. Idaan kɛ u joh binib taakeh nà saan nɛ ki tɔkeh binib bà bàareh ni'saan
nnɔ *Yesu ya gbɛr.
18 Binib biba mɔ là te ni'saan ki bɛnge' miyɛnfuom, bɛn nin Pɔl lienh. Biba yé
*Epikuryɛnmbɛ, nɛ bitɔb yé *Stoyisiɛnmbɛ. Biba lienh ki teh «Ujɛ wuɔ ñɔñɔbleh ki teh
ba nɛ?» Nɛ bitɔb lienh ki teh: «U lii lienh niba bó ya bule ya gbɛr nɛ.» Bi len' nnɔ, kimɛ
Pɔl tɔkeh *Yesu ya gbɛmɔnmɔnt nin mimɛkrm ya gbɛr nɛ.
19 Bɛn nin wɔn jon' udu nnɔ ya buur ya bùol, bi yih nà saan Ayeropaji* nnɔ, nɛ bi niire'
wɔ ki ye: «A li fre kí tɔke tɛ a wɔknh binib miwɔknfènm mà nɔ-ɔɔ?»
20 Kimɛ a kpaakeh ti'tub nɛ nin a'gbɛcɛnt tuu, nɛ ti yíe tí cii tu'tingi.
21 Tɔ, Atɛnn ya du ya nib kɛ nin bicɛnb bà te udu nnɔ ni nnɔ fɛ tigbɛcɛnt ya tɔkm nɛ. Nɛn
bo nɛ bi taakeh ki kaah uyo kɛ ki tɔkeh tù.
22 Pɔl fii' ki sere' Ayeropaji ya nib nnɔ ya siik ni, nɛ ki ye: «Atɛnn yaabɛ, n sekn' ki laa'
ni pɛ ibule bo cɛɛn nɛ.
23 N cuonh ni'du ni uyo wà nnɔ nɛ ki likeh ni'ponpob, ki tĩ laa' liba bi kɛle' li'bo ki ye:
‹Ta bɛn wà nnɔ mɔ yaal sɔ.› Ni pukeh wà, ka bɛn wɔ nnɔ min baa' ń tɔke nɛ u ya gbɛr nɛ.
24 Wɔn nɛ yé Uwien, ki ñɛn' uŋɛndun nin tibont tà kɛ te u'ni nɔ. Wɔn wà yé kutaaku
nin kitink ya Yonbdaan nnɔ, ŋa kɔ nib mɛn' tidur tà nnɔ ni.
25 Wa nuunh nil ya torm, niba ŋa pɔre' wɔ, kimɛ wɔn nɛ dienh binib limiɛl nin mitafaam
mà bi fuoreh mè nɔ nin tibont kɛ.
26 U ñɛn' unibaab nɛ, ki cère' u pòre' inibol yà te utingbɛn kɛ bo nɔ. Wɔn Uwien nɛ sien'
iyo kɛ, ki bobore' inibol kɛ nin i'kɔnkuɔn.

---

* **17:19** *Ayeropaji* yé ligbɛngbɛnl liba ya yel nɛ Grɛkmbɛ ya lenm ni. Bi là liɛbe' ki yih binib bà taakeh li'bo nnɔ mɔ ki teh Ayeropaji yaab nɛ.

27 U là tien' nnɔ ŋɔ binib ń li nuunh wɔ nɛ. Nba la, bi ŋanŋaanh kí nuunh wɔ la, bi li tǐ lɛ
wɔ. Imàn wa lǐ jɛnde' ti'ni uba mɔnɔn saan.
28 Wɔn bo nɛ ti te, ki fuobe, ki cuonh. Ni'yonyuonb biba mɔ là len' nnɔ nɛ. Bi là len' ki
ye: ‹Ti'mɔ yé Uwien ya bumu nɛ.›
29 Ti yé Uwien ya bumu ma nnɔ, ta bi li maaleh ki teh Uwien naan tɛn ibule nɛ. Unisaal
nɛ taa' u'yɛnmaale nin u'bɛnm ki kpen' itɛn, ki duore' miñɔ̀km nin ilike ya kurku ki tien'
yǐ.
30 Uwien ŋa tɔnge binib ŋa laan là bɛn wɔ ki teh tibont tà nnɔ. Ama fɛnfɛnnɔ u ji tɔkeh
unɛndun ya nib kɛ nɛ ki teh bɛ ń lèbre bi'tetem.
31 Kimɛ u sien' lidaali là u li bu unɛndun ya nib kɛ tibuur tù ń li cuube. U gènde' unil
wà li bu binib tibuur nnɔ. U cère' udaan mɛkre' bitɛnkpiib ni ŋɔ wɔ ń wuɔn binib kí ye u
mɔnbe ki gènde' wɔn nɛ.»
32 Binib nnɔ cii' Pɔl len' ki ye binib li mɛkre bitɛnkpiib ni ma nnɔ, nɛ biba lɛ' wɔ, bitɔb
mɔ len' ki ye: «Ti lá li cenge a'gbɛr tuu uyo uba nɛ.»
33 Nɛ Pɔl siere' bi'saan ki bure'.
34 Nin nɛn kɛ binib biba teke' *Yesu ki jin', ki kpɔbn' Pɔl bó. Bi'ni bi yih uba Denis u yé
Ayeropaji ya nil, utɔ mɔ yé upii, bi yih wɔ Damaris nin binitɔb mɔ.

18

Pɔl te Korɛnt ya du ni

1 Pɔl siere' Atɛnn ni, nɛ ki jon' Korɛnt ya du bó.
2 U tǐ cende' Suf uba bi yih wɔ Akilas nin u'po. Bi maa' wɔ Pɔnt ya tinfɛnm ni nɛ, ki yih
u'po Prisil. Bi ñɛn' Itali ya duciɛn Erom bó nɛ ki baa' na wuɔke'. Kimɛ ubɛrciɛn Klod nɛ là
ble' liwɔbl ki ye *Sufmbɛ kɛ ń ñɛ Erom ya du ni. Pɔl nin bɛn cuo' kujɔtieku.
3 Bɛn nin Pɔl ya tuonl kɛ là tɛ nɛ, bi là pɔh ininbon* nɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl jon' ki tǐ te bi'den,
bi tɛ ki sɔnh.
4 *Saba kɛ *Saba ya daali Pɔl joh *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni nɛ bi tɔkeh tigbɛr, nɛ u
ñikndeh *Sufmbɛ nin Grɛkmbɛ ń teke *Yesu kí ji.
5 Silas nin Timote ñɛn' Maseduɔnn ya du bó, ki baa' ní uyo wà nnɔ, nɛ Pɔl taa' u'ba ki
de' Uwien ya gbɛr ya tɔkm baba, ki tùɔreh ki tɔkeh *Sufmbɛ ki teh *Yesu nɛ yé Uwien ya
Nigɛndkɛ Kristo.
6 Ba tuo' Pɔl ya ñɔbu bó, ki sukreh wɔ ma nnɔ, nɛ u gbɛgbɛ' u'wɛngolkaar ya tɛngunku ki
tɔke' bɛ ki ye: «Na ŋmɛre' la, ni'yaar bo, na ñɛn' min. Fɛnfɛnnɔ n li pekre bà ŋa yé *Sufmbɛ
bó nɛ.»
7 Pɔl siere' ni'saan, ki jon' ujɛ uba den, bi yih wɔ Titiyus Yustus, u yé unil wà pukeh
Uwien nɛ. U'den nin litaanl ya duku nnɔ buɔke nɛ.
8 Litaanl ya duku nnɔ ya ciɛn Krispus nin u'den yaab kɛ teke' Yonbdaan ki jin'. Korɛnt
yaab mɔ cii' Pɔl tɔkeh *Yesu ya gbɛr tà nnɔ, ki teke' ki jin' ki yɛbe, nɛ bi sǐi' bɛ Uwien ya
ñunm.
9 Kuñɔnku kuba nɛ Yonbdaan tɔke' Pɔl tidɛknt yaam, ki ye: «La li fɛnge, li tɔkeh binib
tigbɛmɔnmɔnt nnɔ, ki la li ŋmin.
10 N te nin ŋɛ, uba ŋa ń fre kí tien ŋɛ nà bre, kimɛ n'yaab yɛbe udu wuu ni.»
11 Pɔl tien' ni'saan libinl liba nin iŋmaale iluob nɛ, ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr.

Bi tuke' Pɔl ki jon' Galiyɔn saan tibuur

12 Tɔ, uyo wà Galiyɔn là yé Akayi ya tinfɛnm ya gobina nnɔ nɛ *Sufmbɛ ya ciɛnb kpaan'
Pɔl bo iyɛ, nɛ ki cuo' wɔ, ki jon' tibuur,
13 ki tǐ tɔke' ki ye: «Ujɛ wuɔ sureh binib bɛ ń li pukeh Uwien yiko ŋa ye ma bo nɛ.»
14 Pɔl yàare' wɔ ń len, nɛ Galiyɔn tɔke' *Sufmbɛ nnɔ ki ye: «U bi bii' libiil liba nɛ, bii u bi
tien' kinunbɔnk kiba nɛ la, ninbi Sufmbɛ, n bi li duɔn n'yɛnm kí cenge ni'bó.

* **18:3** Bi là nukeh tigbɔnt nɛ ki *pɔh ininbon nnɔ,* mitɔm la, bi taah tikpɛlcɛr nɛ ki pɔh yè.

15 Ama ni findeh nin təb iñəbon bo nin binib ya yel bo nin ni'yiko bo wən la, nĭ yé
ni'yaar nɛ. Min ŋa yíe n li yé wà li bu tuu ya gbɛr.»
16 Nɛ ki ŋəre' bɛ ki ñɛn' tibuur ya duku ni.
17 Nɛ binib bà kɛ te ni'saan nnə cuo' litaanl ya duku ya ciɛn, Səstɛnn, ki ñih wə tibuur
ya duku ya nun bó, ama Galiyən ŋa lĭ tənge' tù.

Pəl liɛbe' Antiyək ya du bó

18 Pəl biɛ ki tien' Korɛnt ya du ni ki wuəke'. U cèbe' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnə,
nɛ wən nin Prisil nin Akilas bure' bɛ ń tĭ kə buñɛrciɛnbu Sankre ya du ni. U kuo' u'yur
wun ni nɛ u là pùon' lipuonl là nnə bo. Bi kən' buñɛrciɛnbu u ya du ni nɛ ki cubn' Siri ya
tinfɛnm bó.
19 Bi tĭ baa' Efɛs ya du ni nɛ Pəl dàan' u'təntəknlieb, ki jon' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni
bi tĭ təkeh tigbɛr.
20 Bi gbáan' wə wə ń tien bi'saan iwenkàankɛ, nɛ wa tuo',
21 ki cèbe' bɛ, ki təke' bɛ ki ye Uwien tuo' la, u tí li liɛbe ní bi'saan uyo uba. Nɛ ki kən'
buñɛrciɛnbu ki siere' Efɛs ya du ni, ki bure'
22 ki tí baa Sesare ya du ni. U tĭ baa' ma nnə nɛ ki don' Yerusalɛm bó, ki fuonde' *Kristo
ya taanl yaab, nɛ ki ñɛn' ni'bó ki cən' Antiyək ya du bó.
23 U tien' iwenkàankɛ Antiyək ya du ni, nɛ ki tí bure'. U joh ma nnə nɛ ki ñɛn' Galasi nin
Friji ya tinfɛnm ni, ki faake' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnə ya tekjim.

Apolos jon' Efɛs nin Korɛnt ya du ni

24 Ujɛ uba baa' Efɛs ya du ni, ki yé Suf, bi yih wə Apolos. Bi maa' wə Alɛksandri ya du ni
nɛ. U yé unil wà freh ki lienh nɛ, ki bɛn tigbɛr tà kɛle' *Uwien ya gbənku ni nnə mənmənm.
25 Bi là wəkn' wə u li paan ma bo Yonbdaan ya sɛn bo. U'yɛnm pɛ *Yesu ya gbɛr bo
cɛɛn, nɛ u təkeh tù binib, ki wəknh bɛ tù te ma bo mənmənm. Ama u bɛn San là siih binib
Uwien ya ñunm ma bo nnə baba nɛ.
26 Apolos kən' *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni, ki cin' ki təkeh binib *Yesu ya gbɛr nin lifèl.
Prisil nin Akilas cenge' u'gbɛr ki gben', nɛ ki taa' wə ki jon' bi'den, ki tĭ tùəre' ki təke' wə
Uwien ya sɛn ya gbɛr mənmənm.
27 Apolos yíe wə ń jo Akayi ya tinfɛnm bó ma nnə nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnə
saake' u'gbɛnɛnt, ki kɛle' kugbənku ki de' wə wə ń tĭ de bi'təb bà te ni'bó nnə bɛ ń teke wə
kucènku mənmənm. U tĭ baa' ni'bó nɛ ki tore' binib bà teke' *Yesu ki jin' Uwien ya juokm
bo nnə nĭ yɛbe.
28 Kimɛ u lienh ki jinh *Sufmbɛ binib kɛ ya nun bó nɛ, nɛ ki ñĭikeh nà kɛle' *Uwien ya
gbənku ni nnə bo, ki wəngeh ki teh *Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ.

19

Pəl tí te Efɛs ya du ni

1 Apolos laan biɛ ki te Korɛnt ya du ni u yo wà nnə, nɛ Pəl ñɛn' ijuən ya du bó, ki baa'
Efɛs ya du ni, nɛ ki laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnə ya biba len,
2 ki niire' bɛ ki ye: «Ni tĭ teke' *Yesu ki jin' ma nə, *Mifuoñaanm jiire' ni'bo ŋə-əə?» Nɛ
bi ye: «Tinbi ŋa laan lĭ cii' nil len' ki ye *Mifuoñaanm te mənən.»
3 Nɛ Pəl niire' bɛ ki ye: «Bi sĭi' nɛ Uwien ya ñunsii u lɛ ba?» Nɛ bi jiin' wə ki ye: «Bi sĭi' tɛ
San là siih binib Uwien ya ñunsii wà nnə nɛ.»
4 Nɛ Pəl təke' bɛ ki ye: «San là siih binib Uwien ya ñunm mitetem ya lèbrm bo nɛ, nɛ ki
təkeh bɛ ki teh bɛ ń teke wà li paan u'puoli bó ní nnə kí ji. Ni'tingi si: bɛ ń teke *Yesu kí
ji.»
5 Bi cii' Pəl len' nà nnə, nɛ ki cère' u sĭi' bɛ Uwien ya ñunm Yonbdaan *Yesu ya yel bo.
6 Pəl taa' u'nuə ki paan' bi'bo, nɛ *Mifuoñaanm jiire' ní bi'bo, nɛ bi lienh milencɛnm, ki
səkndeh Uwien ya ñəbon.

7 Binib nnɔ kɛ là li baa piik nin bile.
8 Pɔl là joh *Sufmbɛ ya taanl ya duku ni, ki tĭ baa' iŋmaale ita nɛ, ki lienh nin binib ka fɛnge, ki tɔkeh bɛ Uwien ya bɛl ya gbɛr, ki ñikndeh ki sureh bɛ bɛ ń tuo u tɔkeh tigbɛr tà nnɔ.
9 Ama bi'ni biba ya yul faa, ba tuo' ki teke' tigbɛr nnɔ, nɛ ki séreh binib bà teke' *Yesu ki jin' ki pɛ u'sɛn bo nnɔ linigol ya nun bó. Nɛn bo nɛ Pɔl siere' ki dàan' bɛ, ki taa' bà teke' Yesu ki jin' nnɔ, ki jon' Tiranus ya kɛraduku bó ki tĭ wɔknh bɛ idaan kɛ.
10 U tien' nnɔ ki tĭ dukn' ibin ile nɛ. Nɛn bo nɛ Asi ya tinfɛnm ya nib, bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ cii' Yonbdaan ya gbɛr.

Sikefa ya bijiɛb ya gbɛr

11 Uwien cère' Pɔl teh miyɔkm ya bonciɛnt cɛɛn,
12 haali bi tĭ taah mupapaajɛmu nin tikpɛlcɛr tà kɛ mɛ' Pɔl nnɔ mɔnɔn ki tĭ paakeh bi'wiɛnb bo nin isɛnpol ŋaake binib bà bo, nɛ bi faakreh i ya tàan bo.
13 *Sufmbɛ biba mɔ là te ki cuonh ni'kɛ saan ki ŋuɔh isɛnpol binib saan. Bi yíe bɛ ń taa Yonbdaan *Yesu ya yel, kí li ŋuɔh isɛnpol binib saan, nɛ ki lienh ki teh: «*Yesu wà Pɔl tɔkeh binib u'gbɛr nnɔ ya yel bo, siere mɛn.»
14 Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn uba nɛ là te ki ŋmɔbe bijiɛb bilole, ki yé Suf, bi yih wɔ Sikefa. Bɛn nɛ là cuonh ki teh nnɔ.
15 Nɛ usɛnpol cère' ujɛ wà u ŋaake wɔ nnɔ tɔke' bɛ ki ye: «N bɛn Yesu, ki bɛn Pɔl yé udaan wà. Ninbi le? Ni'mɔ yé ŋmɛmbɛ nɛ?»
16 Nɛ ki fii' ki ciin' bɛ, ki faake' nin bi'kɛ ki jènde' bɛ ki gbien', ki bunbunge' bɛ. Nɛ bi'kɛ sɛn' ki ñɛn' u'den iñil.
17 Efɛs ya nib, bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ cii' tigbɛr nnɔ, bujɛwaanbu cuo' bi'kɛ; nɛ bi kpiɛke' Yonbdaan Yesu.
18 Linigol là teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya biba bàareh ki lá tɔkeh binib ya nun bó bi là teh nà na mɔn nin bi là teh iñɔke ma bo.
19 Bà là teh iñɔke nnɔ ya biba tukeh bi'ñɔkgbɔnt ní ki lá taakeh ki cokndeh, ki siɛnh binib kɛ ya nun bó. Bi bù' tigbɔnt nnɔ ya daaku, ki laa' nĭ te tilikur itur piŋun nɛ.
20 Nnɔ nɛ Yonbdaan ya tuɔm bo, u'gbɛr yɛre' ni'kɛ saan ki ŋmɔbe mituɔm.

Kukpiinku kpi' Efɛs ya du ni

21 Ni ya puoli bó nɛ Pɔl maale' ki ye u li ñɛ Maseduɔnn nin Akayi ya tinfɛnm bó nɛ kí jo Yerusalɛm. Nɛ ki ye: «N tĭ baa' ni'bó la, n li jo Erom ya du bó mɔ.»
22 Nɛn saan nɛ u gènde' bà toreh wɔ nnɔ ya bile, bi yih uba Timote, ki yih utɔ Erat, ki sɔn' bɛ Maseduɔnn ya tinfɛnm bó. Nɛ wɔn juore' Asi ya tinfɛnm ni ki tien' iwenkàankɛ.
23 U ya yo nɛ kukpiinku kpi' Efɛs ya du ni Yonbdaan ya sɛn bo ki bre cɛɛn.
24 Ujɛ uba là te udu nnɔ ni, bi yih wɔ Demetriyus. U taah ilike ya kur nɛ ki teh muduwawaamu mùa naan tɛn ubul *Atemis ya duku, ki kuɔreh binib bo. Lituonl nnɔ bo bitonsɔnb lɛnh kpɛle cɛɛn nɛ.
25 Demetriyus taan' binib bà kɛ sɔnh lituonl nnɔ nin binib bà mɔ sɔnh li ya tuonbol, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «N'jɔtiebɛ, ni bɛn ki ye ti fuobe lituonl là bo sɔ-a!
26 Ama Pɔl wɔn lienh ki teh, ibule ŋa yé bonn, binib nɛ mɛh yĭ. U sure' binib bà bi tuo' u'ñɔbu bó yɛbe. Na yé niɛ saan Efɛs ni baba, Asi ya tinfɛnm kɛ ni nɛ. Ninbi mɔnɔn cii', ki sekn' ki laa' mɔ.
27 U teh nnɔ la, na yé ti'tuonl baba nɛ li saa. Ubuciɛn *Atemis mɔ ya duku li juore fɛnm nɛ. Atemis wà, Asi ya tinfɛnm ya nib nin uŋɛndun ya nib kɛ pukeh wɔ nnɔ, mɔ ŋa ji li ŋmɔbe kpiɛke.»
28 Binib nnɔ cii nnɔ ma nnɔ nɛ bi'benku ni ben' ki gbien' nɛ bi wuureh ki teh: «Efɛs yaab ya bul *Atemis yé ubuciɛn nɛ.»

29 Nɛn saan nɛ udu nnɔ ya nib kɛ kpre', ki tɔke ligol ki joh udu nnɔ ya nib taakeh nà saan nnɔ, nɛ ki cuo' Pɔl ya tɔntɔknlieb bile usɛn ni. Bi yih uba Gayus, ki yih utɔ Aristak. Bi yé Maseduɔnn ya tinfɛnm ya nib nɛ.
30 Pɔl yíe wɔ ń jo linigol nnɔ saan, nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ pien' wɔ.
31 Mitinfɛnm nnɔ ya ciɛnb bà yé Pɔl ya jɔtieb nnɔ mɔ sɔn' ki tɔke' wɔ ki ye u la jo linigol nnɔ taan' nà saan nnɔ.
32 U ya yo nɛ linigol nnɔ ŋmɔbe kuwaaku ki gbien', ka ji bɛn nà bó si nà bó. Biba wuureh ki lienh tuba, bi'tɔb mɔ wuureh ki lienh tutɔr. Bi'ni biba ŋa ji là bɛn nà cère' bi taan' ni'saan mɔnɔn.
33 *Sufmbɛ bà te ni'saan nnɔ gènde' ujɛ uba ki lĩen' usɛn, bi yih wɔ Alɛksand. Linigol nnɔ ni biba tɔke' wɔ tigbɛr nnɔ ya tingi, nɛ u yuon' unuɔ ki wuɔn' ki ye u yíe wɔ ń tɔke linigol nnɔ tigbɛr nnɔ ya tingi nɛ.
34 Ama linigol nnɔ bɛnde' ki ye u yé Suf ma nnɔ, nɛ bi taakeh ki wuureh ki tĩ baa' tɛn tikur tule ki teh: «Efɛs yaab ya bul Atemis yé ubuciɛn nɛ.»
35 Udu nnɔ ya kɛraci cère' linigol nnɔ ŋmile', nɛ u len' ki ye: «Efɛs yaabɛ, unil kɛ bɛn ki ye ninbi Efɛs yaab nɛ gu ubuciɛn Atemis ya duku, ki bɛn ki ye u'nɛnnɛnku ñɛn' kutaaku bo nɛ ki jiire' ní.
36 Uba ŋa ń fre kí niɛ kí ye ta te. Nɛn bo, ni bi li duɔn ni'yɛnm nɛ, ki la tien niba ka maale'.
37 Kimɛ ninbi nɛ tuke' bijɛb biɛ nɔ ki baa' niɛ saan. Ba saa' niba ubul ya duku ni, ka suke' ti'bule mɔ.
38 Demetriyus nin u'tonsɔnb ŋmɔbe tigbɛr nin unil la, tibuur ya bùol te, bà buh tibuur mɔ te, bɛ ń jo nɛn bó kí tĩ len.
39 Ni tí ŋmɔbe tigbɛtɔr ki pukn' la, bi li tùɔre tù udu ya taanciɛnl là ñɛndeh *yiko nnɔ ni nɛ.
40 Ta bɛn la, dinnɔ ya taanl liɛ bo, ti'du ya ciɛnb li biin tɛ kí ye ti nuunh tí kpĭin udu nɛ; kimɛ ta ŋmɔbe ti li ñi nà bo kí tɔke nà cère' ti taan'.» U len' nnɔ ki gben', nɛ ki cère' bi'kɛ siere'.

20

Pɔl jon' Maseduɔnn nin Grɛs ya du ni

1 Kukpiinku nnɔ ya waaku tĩ ŋmile' ma nnɔ, nɛ Pɔl cère' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ taan' u'saan, nɛ u saake' bi'gbɛnɛnt, ki cèbe' bɛ ki bure' Maseduɔnn ya tinfɛnm bó.
2 U ñɛh idu yà te mitinfɛnm nnɔ ni, ki tɔkeh binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ tigbɛr tù yɛbe ki saakreh bi'gbɛnɛnt, ki tĩ baa' Grɛs ya du ni,
3 ki tien' len iŋmaale ita. U là benh wɔ ń kɔ buñɛrciɛnbu uyo wà kí jo Siri ya tinfɛnm bó nnɔ nɛ ki cii' *Sufmbɛ kpaan' u'bo iyɛ bɛ ń tien wɔ nà bre, nɛ u ye u li liɛbe' kí ñɛ Maseduɔnn ya tinfɛnm bó nɛ.
4 Nɛ binib biba pĭɛre' wɔ. Bà pĭɛre' wɔ nnɔ ya yel si: Sopatɛr, u yé Bere ya du ya nil nɛ, ki yé Pirus ya bijɛ nin Aristak nin Sekundus, bi yé Tesalonik ya du ya nib nɛ nin Gayus, u yé Dɛbe ya du ya nil nɛ nin Ticik nin Trofim, bi yé Asi ya tinfɛnm ya nib nɛ nin Timote.
5 Binib bugbɛn liere' usɛn ki jon' Trowas ya du ni ki tĩ gu tɛ*.
6 Tinbi wɔn, kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya *nacenku gèbre' nɛ ki yaan ti kɔn' buñɛrciɛnbu Filip ya du ni. Ti tĩ tu' bɛ Trowas ya du ni wienŋun daali nɛ, ki tien' len iwien ilole.

Pɔl te Trowas ya du ni

7 *Saba ya daali ya tajuɔku nɛ ti taan' tí ji Yonbdaan ya jier, nɛ Pɔl cin' ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr. Nĩ faa' la, u li bure ma nnɔ nɛ u tɔke' bɛ tù ki tĩ baa' kuyɔku ya siik.
8 Ti taan' lidutɔtuɔl liba ya paaki ya duku ni nɛ. Ifr yɛbe kuduku nnɔ ni.

---

* **20:5** Liike 16:10.

9 Unacenfaan uba kɛ lidutɔtuɔl nnɔ ya dutaaku ya dubonl bo, bi yih wɔ Etikus. Pɔl tɔke' tigbɛr ki wuɔke' ma nnɔ nɛ migùɔnm ñɔ̀nde' unacenfaan nnɔ u gùɔn' ki gbɔkre', nɛ ki cere' ki lu' tingi. Bi jiire' bɛ ń fin wɔ ki laa' u kpo'-a!
10 Nɛn saan nɛ Pɔl jiire' ki bùɔn' ki yuure' wɔ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Cuo mɛn ni'ba, wa kpo'.»
11 Pɔl liɛbe' ki don' kuduku nnɔ ya paaki nɛ ki gbiire' Yonbdaan ya jier bi jin', nɛ u tí tɔke' bɛ tigbɛr ki wuɔke'. Nǐ tǐ tuo mifaam, nɛ u bure'.
12 Bi tuke' unacenfaan nnɔ ní u fuobe nɛ unil kɛ ya yɛnm duɔn'.

Pɔl ñɛn' Trowas ki jon' Milɛ

13 Tinbi kɔn' buñɛrciɛnbu, ki liere' usɛn ki bure' Asɔs ya du bó. Pɔl ye ti li taa wɔ buñɛrciɛnbu ni nɛn bó nɛ, kimɛ u là yíe wɔ ń cuon nɛ kí jo ni'bó.
14 U tǐ tu' tɛ Asɔs ni, nɛ ti taa' wɔ buñɛrciɛnbu nnɔ ni ti bure' Mitilɛnn ya du bó.
15 Ti siere' ni'saan ki bure', nǐ ŋmɔŋmɔbe ki tǐ faa' ki laa' ti gaake Kiyo ya dekl nɛ. Kutaaku faa' nɛ ti baa' lidektɔl saan, bi yih lɛ Samɔs, kutaaku tí liɛbe' ki faa' nɛ ti baa' Milɛ ya du ni.
16 Kimɛ Pɔl ŋa yíe wɔ ń wuɔke Asi ya tinfɛnm ni nɛ ki lɔke' Efɛs ya du. U là benh wɔ ń baa Yerusalɛm tonm nɛ, ki maaleh nǐ tuo' la, wɔ ń baa len *Pantekot ya nacenku ya daali.

Pɔl cɛ̀be' Kristo ya taanl là te Efɛs ni nnɔ ya ciɛnb

17 Pɔl te Milɛ ya du ni, nɛ ki sɔn' ki yin' *Kristo ya taanl ya ciɛnb bà te Efɛs ya du ni nnɔ.
18 Bi baa' u'saan uyo wà nnɔ, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Kí ñɛ lidaali là n'taal tɛ Asi ya tinfɛnm ni nnɔ, ninbi nɛ bɛn n là fuobe nin nɛ idaan kɛ ma bo.
19 N jiin' n'ba tingi nɛ ki sɔn' Yonbdaan ya tuonl nin tinunsiir, ki jin' ijɛnd, kimɛ *Sufmbɛ biba là kpaan' iyɛ bɛ ń li teh nni nà bre nɛ.
20 N tɔke' nɛ *Yesu ya gbɛr binib taakeh nà saan nin ni'den ka bɔle' nɛ tigbɛr tà kɛ li tore nɛ.
21 N tɔke' *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ ki ye bɛ ń lèbre bi'tetem kí paan Uwien ya sɛn bo, kí teke Yonbdaan *Yesu kí ji.
22 Fɛnfɛnnɔ min nɛ te usɛn ni ki joh Yerusalɛm nɔ. *Uwien ya Fuoñaanm nɛ wɔbn' nni ń jo. Ma bɛn nà li tǐ tu nni ni'bó.
23 Ama n nín bɛn ki ye *Mifuoñaanm tɔkeh nni idu kɛ ni ki teh bi li tǐ lòle nni ni'bó, kí jènde nni mɔ.
24 Ama min ŋa nín tɔngeh n'miɛl tɛn lɛn nɛ yé n'bo nibonmɔ̀nn. N yíe ń sɔn ki tǐ baa' n'tuonl ya biɛn nɛ. N yíe ń tien Yonbdaan *Yesu ye ń tien nà nnɔ nɛ. Nɛn si: ń tɔke binib Uwien ya juokm ya gbɛmɔnmɔnt.
25 «N là cuonh ki tɔkeh ninbi bà kɛ Uwien ya bɛl ya gbɛr nnɔ, n bɛn ki ye na ji li lɛ nni.
26 Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ dinnɔ wuɔ ki teh ni'ni wà kɛ kpo' ki juore' fɛnfɛnm la, na ñɛn' min,
27 kimɛ n tɔke' nɛ Uwien yíe nà kɛ, ka bɔle' nɛ niba.
28 Li ŋuuke mɛn ni'ba mɔnmɔnm, kí li ŋuuke binib bà *Mifuoñaanm guun' nɛ bɛ nnɔ mɔ mɔnmɔnm. Li likeh bɛ mɛn. Bi yé Uwien ya taanl nɛ. U taa' u'Bijɛ ya sɛ̀m nɛ ki dɛ' lɛ̀.
29 N bɛn ki ye n bure' la, binib li kɔ ni'ni, kí li bre tɛn ikèr, kí li nuunh bɛ ń bere litaanl nnɔ, kí tien li'nib nà bre ka ń lɔkre uba mɔnɔn.
30 Bitonnɛndɛnb li ñɛ ninbi mɔnɔn ni kí lɛre binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ bɛ ń wiɛ u'sɛn kí paan bɛn bo.
31 Nɛn bo, la gɔh mɛn, kí li tiɛn kí ye ibin ita sɔ n gbiereh ni'ni wà kɛ nin tinunsiir nɛ ñɔnku nin wien ni.
32 «Fɛnfɛnnɔ n taa' nɛ ki ŋukn' Uwien; ki tɔkeh nɛ ki teh ní tiɛre Uwien ya juokm ya gbɛr bó. Tigbɛr nnɔ ŋmɔbe mituɔm, ki li cère ní li faa mitekjim ni, ki li de nɛ lifaal là u bonde' lɛ̀ ki ble' binib bà kɛ yé u'yaab nnɔ.
33 N là te ni'saan ma nnɔ, ma binbe' uba ya likbu ki niireh nin u'wɛngolkaar.

34 Ninbi mənən bɛn ki ye n ya nəjɛ bo nɛ min nin n'təntəknlieb là fuobe.
35 N tuu ki sənh ki wəngeh nɛ ki teh ni'mə ń li sənh nin inunmón ŋə kí li toreh bijiinb, kí li tiɛn Yonbdaan *Yesu mənən là len' liñəbonl là ki ye: ‹Wà dienh ya yɛnm sənge ki cɛn' wà teknh nnə.› »
36 Pəl len' ki tĭ gben', nɛ wən nin bɛn kɛ gbaan' nɛ u kàare'.
37 Nɛn saan nɛ bi'kɛ cin' ki muəh ki joh ki tĭ ləkndeh Pəl.
38 Bi'yɛnm tùəre' ki saa' u len' liñəbonl là ki ye ba ji li lɛ wə nnə bo nɛ, nɛ ki pĭɛre' wə, wə ń tĭ kə buñɛrciɛnbu.

21

Pəl doh Yerusalɛm bó

1 Ti cɛ̀be' bɛ ma nnə nɛ ki kən' buñɛrciɛnbu, ki bure' ki cubn' ki tĭ baa' Kəs ya dekl; wienle daali nɛ ti baa' Lod ya dekl, ki ñɛn' nɛn saan ki bure' Patara ya du bó.
2 Ti laa' ni'saan buñɛrciɛnbu buba bù fih bù ń bure Fenisi ya tinfɛnm bó, nɛ ti kən' bù ki bure'.
3 Ti jojoh ki tĭ likeh Ciip ya dekl ti'nun bó, nɛ ki ŋmiɛke' lɛ̀ unəgɛn bó, ki cubn' Siri ya tinfɛnm bó, ki tĭ baa' Tir ya du ni. Bi li ñɛn ituk buñɛrciɛnbu nnə ni nɛn saan nɛ.
4 Ti laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' udu nnə ni, nɛ ki tien' bi'saan iwien ilole. *Mifuoñaanm cère' bi təke' Pəl ki ye u la dùo Yerusalɛm bó.
5 Iwien ilole nnə gɛ̀bre' ma nnə, nɛ ti liɛbe' ki bure'. Ti joh tí kə buñɛrciɛnbu, nɛ bɛn nin bi'puob nin bi'bumu kɛ pĭɛre' tɛ ki ñɛn' udu nnə ni. Ti'kɛ gbaan' miñunciɛnm nnə ya gbaal, ki kàare',
6 nɛ ti cɛ̀be' təb, ti kən' buñɛrbu nnə, nɛ bɛn liɛbe' ki kun'.
7 Ti kən' buñɛrciɛnbu mifərkaam Tir ya du ni nɛ ki tĭ baa' Tolemayis ya du ni. Ti jon' ki fuonde' binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te ni'saan nnə, nɛ ki tien' bi'saan uwien uba.
8 Kutaaku faa' nɛ ti tí liɛbe' ki bure' ki tĭ baa' Sesare ya du ni, ki jon' ki tĭ te Filip wà təkeh *Yesu ya gbɛmənmənt nnə den. U yé bi là gènde' jɛb bilole* bà nnə ya uba nɛ.
9 U là ŋmə be bisiɛb binan nɛ ba bɛn jɛb, ki səkndeh Uwien ya ñəbon.
10 Ti tien' ni'saan iwenkàankɛ, nɛ *Uwien ya ñəbonsəknl uba ñɛn' Sude ya tinfɛnm bó ki baa' ní bi yih wə Agabus.
11 U tu' tɛ ni'saan nɛ ki teke' Pəl ya ningbɛnl, ki lòle' wən Agabus ya tàan nin u'nuə, ki len' ki ye *Mifuoñaanm ye ma sə: «Udaan wà si liningbɛnl liɛ nnə *Sufmbɛ li tĭ lòle wə nnə nɛ Yerusalɛm ni, kí taa wə kí ŋukn bà ŋa yé *Sufmbɛ.»
12 Ti cii' nnə ma nnə nɛ tinbi nin binib bà te ni'saan nnə gbáan' Pəl ki ye u la dùo Yerusalɛm bó.
13 Nɛ Pəl ye: «Ni teh bɛ nə, ki məmuəh ki saah n'yɛnm-i? Min bonde' ki gben' nɛ. Bi li tĭ lòle nni bii bi li tĭ ku nni Yerusalɛm ni Yonbdaan *Yesu bo mənən la, n lĭ li jo nɛ.»
14 Wa tuo' ti'yaam ma nnə nɛ ti dàan' wə, ki ye: «Yonbdaan ń tien u yíe ma.»
15 Ti tien' ni'saan iwenkàankɛ yà nnə gɛ̀bre', nɛ ti bonde' ki tĭ gben' ki don' Yerusalɛm bó.
16 Binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te Sesare ya du ni nnə ya biba mə pĭɛre' tɛ. Bi tuke' tɛ ki jon' ujɛ uba den ti tĭ gən', bi yih wə Minasən, u yé Ciip ya nil nɛ, ki pɛ Yesu ya sɛn bo nĭ wuɔke'.

Pəl baa' Yerusalɛm ni ki jon' Saak den

17 Tə, ti baa' Yerusalɛm ni ma nnə nɛ binib bà teke' *Yesu ki jin' nnə teke' tɛ nin uyɛnsənge.
18 Kutaaku faa' nɛ tinbi nin Pəl jon' Saak den ki tĭ fuonde' wə. *Kristo ya taanl ya ciɛnb kɛ mə là taan' ni'saan.
19 Pəl fuonde' bɛ ki tĭ gben', nɛ ki təke' bɛ ni'kɛ dokdoki kí ñɛ u'tuonl bo Uwien tien' nà bà ŋa yé *Sufmbɛ ya siik ni.

---

* **21:8** Liike 6:5.

20 Bi cii' Pɔl len' nà nnɔ, nɛ bi pɛ̀ke' Uwien, ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti'ninjɛ, a laa'-aa! *Sufmbɛ
itur itur nɛ teke' *Yesu ki jin', nɛ bi'kɛ ya nun mɔ́n bɛ ń li boh Moyis ya yiko nɛ.
21 Bi cii' bi ye a wɔknh *Sufmbɛ bà kɛ te inibotɔ ya du ni nnɔ ki teh bi la ji ń li pɛ Moyis
ya yiko bo, ki la ji ń li jɛh bi'bumu ya pun, ki la ji ń li pɛ bi'yaajɛbok bo.
22 Ti li tien mila? Bi lɨ̀ li cii a'baam bó nɛ.
23 Tɔ, á tien ti li tɔke ŋɛ nà nɔ. Bijɛb binan biba te ti'ni, ki là pùon' lipuonl;
24 taa bɛ ní jo Uwien ya duku ni, kí tɨ̀ tien tijɔknt ya ñɛnm ya tuɔrl, á pɛ̀ bi li tɨ̀ taa tibont
tà kí tien lituɔrl nnɔ bo, ŋɔ bɛ ń kuo bi'yur. A tien' nnɔ la, binib kɛ li bɛnde kí ye bi lienh
tà a'bo nnɔ ta te, kí bɛnde kí ye a'mɔ pɛ Moyis ya yiko bo nɛ.
25 Binib bà ŋa yé *Sufmbɛ ki teke' *Yesu ki jin' nnɔ, bɛn wɔn, ti là maale' ki ye nɨ̀ mɔn tí
kɛle kugbɔnku nɛ kí tɔke bɛ kí ye bi la ŋmɔnh tɔtuɔrnɔnt, ki la ŋmɔnh wɛnkpil, ki la jinh
sɛ̀m, ki la teh naŋmaal.»
26 Kutaaku tí faa' nɛ Pɔl taa' bijɛb nnɔ, wɔn nin bɛn tɨ̀ taan' ki cin' ki teh tijɔknt ya ñɛnm
ya tuɔrl nnɔ. Nɛ u kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki tɔke' utɔtuɔrkɛ lidaali là bi li tien lituɔrl
nnɔ kí gben ŋɔ wà kɛ ń de Uwien u'pum.

Bi cuo' Pɔl Uwien ya duku ya luo bo

27 Tɔ, bi li tien lituɔrl nnɔ kí tɨ̀ dukn iwien ilole nɛ. Iwien nnɔ tɨ̀ benh yɨ̀ ń gben, nɛ
*Sufmbɛ bà ñɛn' Asi ya tinfɛnm bó ní nnɔ laa' Pɔl Uwien ya duku ya luo bo, ki cère' linigol
kpre' Pɔl bo, nɛ ki cuo' wɔ,
28 ki wuureh ki teh: «Israyɛl yaabɛ, la tuo mɛn, ujɛ wà sɔ cuonh ni'kɛ saan, ki wɔknh
binib kɛ miwɔknm mà saah tinbi *Sufmbɛ nin Moyis ya yiko nin Uwien ya duku. U tuke'
binib bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔnɔn, ki kɔn' Uwien ya duku ni, ki kuɔn' kù tijɔknt.»
29 Kimɛ bi là laa' Pɔl nin Trofim, wà yé Efɛs ya du ya nil nnɔ tɔke udu ni ma nnɔ nɛ bi
maale' ki ye Pɔl taa' wɔ ki kɔn' Uwien ya duku ni nɛ.
30 Kukpiinku kpi' udu ni ni'kɛ saan, nɛ udu nnɔ ya nib sɛn' ki taan' ní, ki cuo' Pɔl, ki dɛre'
wɔ ki ñɛn' Uwien ya duku ni, nɛ ki pɔk ki pɨ̂in' inañuɔn.
31 Uyo wà bi nuunh bɛ ń ku Pɔl nnɔ, nɛ Erom ya Sojambɛ ya ciɛn cii' bi ye: «Yerusalɛm
kɛ kpi' ŋɔ.»
32 I ya tàan bo, nɛ uciɛn nnɔ taa' Sojambɛ nin sojambɛ kobk ya ciɛnb biba, ki tiinh ki
joh linigol nnɔ saan. Bi laa' Sojambɛ nnɔ nin bi'ciɛn ma nnɔ, nɛ bi dàan' ka ji ñih Pɔl.
33 Nɛn saan nɛ sojambɛ ya ciɛn nnɔ cuon' ki nɛkn' Pɔl, ki cuo' wɔ, ki tɔke' u'sɔjambɛ ki
ye bɛ ń taa tikudɔkr tule kí lòle wɔ, nɛ ki niire' Pɔl yé udaan wà nin u tien' bà.
34 Ama linigol nnɔ ni, biba wuureh ki lienh tuba, nɛ bitɔb mɔ wuureh ki lienh tutɔr.
Kuwaaku nnɔ bo nɛ sojambɛ ya ciɛn nnɔ ŋa fre' ki bɛnde' nà tien', nɛ ki tɔke' u'sɔjambɛ ki
ye bɛ ń taa Pɔl kí jo bi'tonsɔnduku saan.
35 Bi tuke wɔ ki joh ki tɨ̀ baa' kuduku nnɔ ya nañɔkɔkɔl saan, nɛ sojambɛ tɨ̀ gben' ki
yuure' wɔ paaki, kimɛ linigol nnɔ ŋmɔbe kinunbɔnk nɛ.
36 Udu nnɔ ya nib kɛ pɛ puoli nɛ ki wuureh ki teh: «Ku wɔ mɛn! Ku wɔ mɛn!»

Pɔl len' wɔ ń fie u'ba Sufmbɛ saan

37 Bi ye bɛ ń kuɔn Pɔl kuduku nnɔ ni uyo wà nnɔ nɛ u niire' sojambɛ ya ciɛn nnɔ Grɛkmbɛ
ya lenm ni ki ye: «A li tuo kí cèbe nni ń tɔke ŋɛ liñɔbonl liba-aa?» Nɛ uciɛn nnɔ niire' wɔ
ki ye: «A ciih Grɛkmbɛ ya lenm nɛ-ɛɛ?
38 Nɛn mɛn la, sin ŋa ńí Esipt ya jɛ wà cère' linigol yɨ̂e' ti'du ya ciɛnb ya ñɔbu bó idɛn yiɛ
nɔ ki tuke' binikub itur inan ki jon' kupenpelku ni nnɔ-a?»
39 Nɛ Pɔl ye: «Min yé Suf nɛ, ki maa' Tars ya du wà te Silisi ya tinfɛnm ni, u'yel kpére'
nnɔ ni, ki yé len ya nil. A tuo' la, á cèbe nni ń len nin linigol liɛ nɔ.»
40 U cèbe' Pɔl ki ye wɔ ń len, nɛ Pɔl sere' linañɔkɔkɔl nnɔ bo, ki yuon' unuɔ ki ye bɛ ń
ŋmile, bi ŋmile' cim, nɛ u len' bɛ *Sufmbɛ ya lenm ni ki ye:

22

1 «Nˈbaambɛ nin nˈninjiɛbɛ, cenge mɛn fɛnfɛnnɔ n li tɔke nɛ tigbɛr tà kí fie nˈba nɔ.»
2 Bi cii' u lienh bi ya lenm ma nnɔ, nɛ bi tùɔre' ki ŋmile' cim.
Nɛn saan nɛ Pɔl ye:
3 «N yé Suf nɛ, ki maa' Tars ya du wà te Silisi ya tinfɛnm ni nnɔ ni. Ama bi wube' nni udu wà ni sɔ. Gamaliɛl nɛ là wɔkn' nni tiˈyaajɛb ya yiko ya bom mɔnmɔnm. Nɛ nˈnun là món Uwien ya tuonl bo, tɛn niˈkɛ ya nun món ma liˈbo fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ.
4 N là jèndeh binib bà pɛ *Yesu ya sɛn bo nɛ haali bi tĭ kpuokeh, ki coh bijɛb nin bipiib, ki lùoh bɛ tikudɔkr, ki tĭ pɛkndeh.
5 Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nin *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab li fre kí tɔke nɛ kí ye n len' nà nɔ nĭ yé imòn nɛ. Bi là kɛle' tigbɔnt mɔnɔn ki de' nni ń tĭ de *Sufmbɛ bà te Damas ya du ni nnɔ, bɛ ń cèbe nni ń cuo binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te niˈbó nnɔ, kí lòle bɛ tikudɔkr kí taa bɛ kí baa Yerusalɛm ni, kí lá dɛre biˈtub.»

Pɔl tɔke' bɛ u teke' Yesu ki jin' ma bo (Itùon 9:1-19; 26:12-18)

6 «N là joh ki tĭ nɛkn' Damas ya du, kuwensiiku ya yo, nɛ kuwenwenciɛnku kuba ci' ki ñɛn' paaki bó ní, ki wende' ki yile' nˈbo.
7 N lu' tingi ni, nɛ ki cii' uniɛke uba bó u teh: ‹Sɔl, Sɔl, bɛ tien' a jèndeh nni?›
8 Nɛ n niire' ki ye: ‹Yonbdaan, a yé u lɛ daan nɛ?› Nɛ u jiin' nni ki ye: ‹Min Nasarɛt ya *Yesu nɛ, a jèndeh min nɛ.›
9 Min nin bà là te nnɔ laa' kuwenwenku nnɔ ama ba cii' wà lienh nni nnɔ ya niɛke bó.
10 Nɛ n tí niire' ki ye: ‹Yonbdaan, n li tien mila?› Nɛ u jiin' nni ki ye: ‹Fii kí jo Damas ya du ni, bi li tĭ tɔke ŋɛ a li tien nà kɛ.›
11 Kuwenwenku nnɔ wende' nˈnun ni ma nnɔ, ma ji lɛnh, nɛ min nin bà tɔke nnɔ cuo' nˈnuɔ ki dĭɛh n tĭ baa' Damas ya du ni.
12 «Ujɛ uba là te len, bi yih wɔ Ananiyas. U pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm, ki boh Moyis ya yiko nɛ *Sufmbɛ bà kɛ kɔ Damas ni nnɔ pèkeh wɔ.
13 U baa' ki sere' nˈsaan nɛ ki tɔke' nni ki ye: ‹Nˈninjɛ Sɔl, likre.› Nɛ n pɔk ki likre' i ya tàan bo ki laa' wɔ.
14 Nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Tiˈyaajɛb ya Wien juɔ' ki gènde' ŋɛ, á bɛnde uˈyíem, kí lɛ *Yesu ugbɛmòndaan, kí cii uˈniɛke bó.
15 Kimɛ a li yé uˈmònkunl nɛ binib kɛ ya nun bó, kí tɔke bɛ a laa' nà nin a cii' nà.
16 Ji la taande, fii kí cère bɛ ń sĭi ŋɛ Uwien ya ñunm, á tɛ uˈyel wɔ ń fère ŋɛ aˈbiɛre.›
17 «Ni ya puoli bó nɛ n liɛbe' Yerusalɛm. Lidaali liba nɛ n te Uwien ya duku ni ki kàareh nɛ nĭ tien' nni tidɛknt yaam,
18 n laa' Yonbdaan nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Fii kí ñɛ Yerusalɛm ni tonm, kimɛ len ya nib ŋa ń teke a li tɔke bɛ nˈgbɛr tà nnɔ.›
19 Nɛ n jiin' wɔ ki ye: ‹Yonbdaan, bi bɛn ki ye min nɛ là joh *Sufmbɛ ya táan ya dur ni, ki coh binib bà teke' ŋɛ ki jin' nnɔ, ki tĭ pɛkndeh, ki jèndeh bɛ ki gbiekeh.
20 Bi là kuuleh aˈmònkunl Etiɛnn uyo wà nnɔ, min mɔnɔn là te niˈsaan, ki tuo' ki ye nĭ mɔn, nɛ ki gu binib bà kuuleh wɔ nnɔ ya wɛngolkaar.›
21 Nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Li joh, kimɛ n li sɔn ŋɛ nà bó fɔke, bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ saan.› »

Ba kaabe' ki ñi' Pɔl kimɛ u yé Erom yɔ nɛ

22 Linigol nnɔ cenge' Pɔl bó ki tĭ baa' uyo wà u ye Yonbdaan ye wɔ ń jo bà ŋa yé *Sufmbɛ saan nnɔ, nɛ ki cin' ki wuureh ki teh: «Gben mɛn unil wuɔ ya gbɛr kitink bo, kimɛ na kpɛ wɔ ń li fuobe.»
23 Nɛ ki tùɔreh ki wuureh, ki goreh biˈliɛrgbenkt ki wiɛnh, ki yiih titɛnt ki plèh paaki ki teh kutɛngunku.
24 Nɛ Sojambɛ ya ciɛn nnɔ tɔke' uˈsɔjambɛ ki ye bɛ ń taa Pɔl kí kuɔn biˈduku ni, kí ñĭ wɔ inalɛbe, kí wɔbn wɔ wɔ ń tɔke u tien' bà ŋɔ bi wuureh uˈbo nɔ nnɔ.

25 Bi lòle' Pɔl, bɛ ń ñĭ wɔ inalɛbe uyo wà nnɔ, nɛ u tɔke' Sojambɛ kobk ya ciɛn wà se u'saan nnɔ ki ye: «Ni ŋmɔbe usɛn ní ñĭ Erom yɔ, ka kpiɛ' ki bun' wɔ tibuur ki laa' u'biil-ii?»
26 Sojambɛ kobk ya ciɛn nnɔ cii' nnɔ ma nnɔ nɛ ki jon' bi'ciɛn nnɔ saan, ki tĭ tɔke' wɔ ki ye: «A bi ye á tien bɛ sɔ! Ujɛ nnɔ yé Erom yɔ nɛ.»
27 Nɛ bi'ciɛn nnɔ jon' Pɔl saan, ki tĭ niire' wɔ ki ye: «A yé Erom yɔ nɛ-ɛɛ?» Pɔl tuo'.
28 Nɛ uciɛn nnɔ ye: «Min pèn' ilike ĭ yɛbe nɛ ki yaan ki kpɛnde' Erom ya nil.» Nɛ Pɔl ye: «Bi maa' min n yé Erom ya nil nɛ.»
29 Pɔl len' nnɔ ma nnɔ nɛ bà bi li ñĭ wɔ kí wɔbn wɔ wɔ ń len nnɔ sule' ki sere' i ya tàan bo. Uciɛn nnɔ bɛnde' ki ye u lòle' unil wà nnɔ yé Erom yɔ ma nnɔ nɛ bujɛwaanbu cuo' wɔ.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Pɔl tibuur

30 Tɔ, sojambɛ ya ciɛn nnɔ yíe wɔ ń tùɔre kí bɛnde *Sufmbɛ biindeh Pɔl nibonn nà bo ma nnɔ, kutaaku faa' nɛ u lore' Pɔl, ki cère' bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab kɛ taan', nɛ u cère' Pɔl baa' ki lá sere' bi'nun bó.

23

1 Pɔl caan' tibuur ya ciɛn nnɔ bo inun nɛ ki ye: «N'yaabɛ, n bɛn n'yɛnm ni ki ye ma ŋmɔbe biil Uwien ya nun bó haali nin fɛnfɛnnɔ.»
2 U len' nnɔ ma nnɔ, nɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn Ananiyas tɔke' bà se ki nɛke Pɔl nnɔ ki ye bɛ ń ñĭ u'ñɔbu bó nɛ bi ñi'.
3 Nɛn saan nɛ Pɔl tɔke' wɔ ki ye: «A yíe a li mɔn binib ya nun ni nɛ, Uwien nɛ li ñĭ sin. A kɛ niɛ saan ki ye a buh nni tibuur ti'yiko ye ma bo nɛ, nɛ ki kɛnde' *yiko bugbɛn bo ki ye bɛ ń ñĭ nni.»
4 Nɛ binib bà te ni'saan nnɔ tɔke' Pɔl ki ye: «A sukreh bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn sɔ-ɔɔ?»
5 Nɛ Pɔl ye: «Weee! N'yaabɛ, ma bɛn ki ye u yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn. N bi bɛn la, ma bi li len nnɔ, kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: ‹Ŋa ń len a'du ya ciɛn fɛnfɛnm.› »
6 Tɔ, Pɔl bɛn ki ye bi'ni biba yé Saduseyɛnmbɛ nɛ, bitɔb mɔ yé Farisiɛnmbɛ. Nɛ u wuure' tibuur ya cɛkl yaab nnɔ ya siik ni ki ye: «N'yaabɛ, n yé Farisiɛn nɛ, nɛ n'baa mɔ yé Farisiɛn. N ŋmɔbe lidɛndɛnl ki ye bitɛnkpiib li mɛkre. Lidɛndɛnl nnɔ bo nɛ, bi buh nni tibuur.»
7 U len' nnɔ u'ñɔbu ŋa lu', nɛ Farisiɛnmbɛ nin Saduseyɛnmbɛ cin' ki findeh nin tɔb, nɛ linigol nnɔ bore' mile.
8 Saduseyɛnmbɛ bɛn, maaleh ki teh tɛnkpiib ŋa ń mɛkre, Wien ya tondb ŋa te, ciiku mɔ ŋa te, ama *Farisiɛnmbɛ bɛn teh ni'kɛ te nɛ.
9 Bi biɛ findeh nin tɔb, ki ŋmɔbe kuwaaku ki gbien', nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb ni bà yé *Farisiɛnmbɛ nnɔ ya biba fii' ki sere' ki len' ufaa bo ki ye: «Ta laa' ujɛ wuɔ ya biil. Nba la, Uwien ya tond bii niba nɛ len' nin wɔ.»
10 Ifinfinde nnɔ brikreh ki joh ma nnɔ, Sojambɛ ya ciɛn nnɔ fɛnge bi la lá dɛre kí tɔnde Pɔl nɛ ki tɔke' u'sojambɛ ki ye bɛ ń jiire kí jo kí tĭ ñɛn Pɔl bi'ni, kí jiin bi'duku ni.
11 Ni'daali ya ñɔnku nɛ Yonbdaan baa' Pɔl saan, ki tɔke' wɔ ki ye: «Cuo a'ba. A tɔke' binib n'gbɛr Yerusalɛm ni ma bo nnɔ, a li tĭ tɔke tù nnɔ nɛ Erom ya du ni mɔ.»

Sufmbɛ kpaan' iyɛ bɛ ń ku Pɔl

12 Kutaaku faa' nɛ *Sufmbɛ biba taan' ki kpaan' iyɛ ki pole' ki ye ba ku' Pɔl la, ba ń ji ka ń ñu mɔ.
13 Binib bà kpaan' iyɛ nnɔ gèbre' pinan.
14 Bi jon' bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb saan, ki tĭ tɔke' bɛ ki ye: «Ti pole' ki ye ta ku' Pɔl la, ta ń ji bonn.
15 Fɛnfɛnnɔ ninbi nin *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab tuo' la, ní sɔn unil wɔ ń jo Sojambɛ ya ciɛn saan kí tĭ tɔke wɔ kí ye wɔ ń cère Pɔl ń baa ni'saan, ní tùɔre kí fiin u'gbɛr. Tinbi bonde' ŋɔ tí ku wɔ, wa ń baa niɛ saan.»

16 Pəl ya ninsɛ ya bijɛ cii' bi bonde' ma bo, nɛ ki jon' Sojambɛ ya tonsənduku bó, ki tĭ kɔn' ki tɔke' Pəl.
17 Nɛn saan nɛ Pəl yin' Sojambɛ kobk ya ciɛn uba, ki tɔke' wɔ ki ye: «Pìɛre unacien wuɔ ni'ciɛn saan, kimɛ u ŋməbe tigbɛr tuba wɔ ń tɔke wɔ.»
18 Nɛ sojambɛ kobk ya ciɛn nnɔ taa' wɔ ki jon' bi'ciɛn nnɔ saan, ki tĭ tɔke' wɔ ki ye: «Lipɛkl ya nil Pəl nɛ yin' nni ki tɔke' nni ki ye ń pĭɛre unacien wuɔ a'saan, u ŋməbe tigbɛr tuba wɔ ń tɔke ŋɛ.»
19 Sojambɛ ya ciɛn nnɔ cuo' unacien nnɔ ya nuɔ bi jɛnde', nɛ u niire' wɔ ki ye: «A yíe á tɔke nni bɛ ya gbɛr-i?»
20 Nɛ u ye: «*Sufmbɛ biba bonde', ki ye bi li tɔke ŋɛ kí ye á wun taa Pəl ní tibuur ya ciɛnb saan, ŋɔ bɛ ń tùɔre kí fiin u'gbɛr.
21 Bi tɔke' ŋɛ la, a la tuo, kimɛ bijɛb bà nuunh bɛ ń gùbn usɛn bó kí ku Pəl nnɔ gèbre' pinan. Bi pole' ki ye ba ku' Pəl la, ba ń ji ka ń ñu mɔ. Fɛnfɛnnɔ bi bonde' ki gben'-a, bi ji cengeh sin bó nɛ.»
22 Nɛ Sojambɛ ya ciɛn nnɔ tɔke' unacien nnɔ ki ye: «La tɔke nil kí ye a tɔke' nni tigbɛr tù nɔ», nɛ ki cère' u bure'.

Bi taa' Pəl ki jon' gobina Feliks saan

23 Sojambɛ ya ciɛn nnɔ yin' sojambɛ kobk ya ciɛnb ni bile ki tɔke' bɛ ki ye bɛ ń taa Sojambɛ kobiile nin bitɛnjɛkb pilole nin sojambɛ bà bukeh ikpaan nnɔ kobiile, bɛ ń bonde kí lá bure kuñənku tikur tuwɛ ya yo Sesare ya du bó.
24 Ní bonde itaan mɔ kí taa Pəl kí jo gobina Feliks saan, wɔ ń ñɛ caabu, niba la tien wɔ.
25 Sojambɛ ya ciɛn nnɔ kɛle' kugbənku bɛ ń tĭ de gobina Feliks. U kɛle' ki ye:
26 «Min Klod Lisiyas nɛ fuondeh sin uciɛn, gobina Feliks.
27 *Sufmbɛ là cuo' ujɛ wuɔ ki benh bɛ ń ku wɔ nɛ. N cii' u yé Erom yɔ ma nnɔ nɛ n taa' Sojambɛ ki tĭ fie' wɔ bi'saan.
28 N là yíe ń bɛnde bi biindeh wɔ bà bo ma nnɔ, nɛ ki taa' wɔ ki jon' *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab saan.
29 Bi bun' wɔ tibuur, nɛ n bɛnde' ki ye bi biindeh wɔ bi'yiko bo nɛ. Ma laa' u tien' nà, nĭ kpɛ bɛ ń ku wɔ bii bɛ ń pɛkn wɔ.
30 N cii' bi ye *Sufmbɛ kpaan' iyɛ bɛ ń bɔle kí ku wɔ ma nnɔ nɛ n cère' bi taa' wɔ i ya tàan bo ki baa' a'saan, ki tɔke' binib bà biindeh wɔ nnɔ ki ye bi'mɔ ń jo a'saan, kí tĭ tɔke ŋɛ bi biindeh wɔ bà bo.»
31 Tɔ, Sojambɛ nnɔ paan' bi'ciɛn tɔke' bɛ nà nnɔ bo, nɛ ki taa' Pəl kuñənku ki jon' Antipatis ya du bó.
32 Kutaaku faa' nɛ Sojambɛ bà cuonh tingi ni nnɔ liɛbe' bi'duku bó, nɛ bitɛnjɛkb nnɔ gèbre' nin Pəl ki joh Sesare ya du bó.
33 Bi tĭ baa' ki taa' kugbənku nnɔ ki de' gobina Feliks, nɛ ki taa' Pəl mɔ ki ŋukn' wɔ.
34 Gobina nnɔ kaan' kugbənku nnɔ ki gben', nɛ ki niire' Pəl ki ye «A yé mi lɛ tinfɛnm bɛ yɔ nɛ?» Nɛ Pəl ye: «N yé Silisi yɔ nɛ.» U cii' u yé Silisi yɔ ma nnɔ,
35 nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Binib bà biindeh ŋɛ nnɔ mɔ baa' ní la, n li cenge a'gbɛr.» Ki cère' u te ubɛr Herod là mɛn' kubɛrduku kùa nnɔ ni, nɛ bi gu wɔ.

24

Sufmbɛ biin' Pəl

1 Iwien iŋun gèbre', nɛ bitətuərciɛnb ya ciɛn Ananiyas baa' Sesare ya du ni nin *Sufmbɛ ya ciɛnb biba nin lɔya uba bi yih wɔ Tɛtulus. Nɛ bi biin' Pəl gobina Feliks ya nun bó.
2 Bi yin' Pəl u baa' nɛ Tɛtulus cin' ki biindeh wɔ ki teh: «Uciɛn Feliks, sin bo nɛ ti ŋməbe uñɔkpaan ki tĭ gben' kí ñɛ a laa' miyɛnfuom mà ki tuke' milèbrm ki baa' ti'du wuu ni nnɔ.
3 Ti lɛnh a teh mimənm mà uyo kɛ ni'kɛ saan, nɛ ki faareh ŋɛ.

4 Ma yíe ń len kí wuɔke kí ŋaabe a'yɛnm. Nɛn bo, n gbáanh ŋɛ a'nimɔ̀nt bo, á cenge ti'bo waamu.
5 Ti sekn' ki laa' ujɛ wuɔ yé unibiɛrɔ nɛ. U kpĭindeh *Sufmbɛ bà kɛ te unɛndun wuu ni nɛ, ki cèreh bi teh fɛnfɛnm. Wɔn nɛ yé licɛkl là pɛ Nasarɛt ya *Yesu ya sɛn bo nnɔ ya ciɛn.
6 U là bikn' wɔ ń kuɔn Uwien ya duku tijɔknt mɔnɔn nɛ ti cuo' wɔ. [Ti là yíe tí bu wɔ tibuur ti'yiko ye ma bo nɛ.
7 Nɛ Sojambɛ ya ciɛn Lisiyas baa' ki lá taa' ufaa ki fie' wɔ ti'saan,
8 ki tɔke' binib bà biindeh wɔ nnɔ ki ye bɛ ń jo a'saan.]* Sin mɔnɔn bun' wɔ tibuur la, a li bɛnde ti biindeh wɔ bà bo.»
9 Sufmbɛ taan' Tɛtulus buñɔbu ki ye u len' tà nɔ tù te nɛ.

Pɔl lienh Feliks ya nun bó wɔ ń fie u'ba

10 Nɛn saan nɛ Feliks yuon' unuɔ ki de' Pɔl usɛn wɔ ń len. Nɛ Pɔl ye: «N bɛn ki ye a ŋuuke udu wuu nĭ tien' ibin yà yɛbe, nɛn bo, n li tɔke ŋɛ n'gbɛmɔ̀nt nin midum.
11 N don' Yerusalɛm bó ki tĭ puke' Uwien ma na gèbre' iwien piik nin ile. A li fre kí niire binib kí liike tù te bii ta te.
12 Nil ŋa laa' n te Uwien ya duku ni bii *Sufmbɛ ya táan ya dur ni bii udu ni niba saan ki findeh nin uba bii ki sureh binib bɛ ń kpre.
13 Ba ń fre kí wuɔn ŋɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ bi biin' nni bà bo.
14 N bɛn nà sɔ ń tɔke ŋɛ: n pɛ *Yesu ya sɛn bo ŋɔ ń li pukeh ti'yaajɛb ya Wien mɔnmɔnm nɛ, nɛ bɛn *Sufmbɛ lienh ki teh usɛn nnɔ ŋa yé sɛnmɔ̀n. N boh nà kɛ kɛle' *yiko ya gbɔnku ni nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb kɛle' nà kɛ nnɔ mɔ nɛ.
15 N ŋmɔbe lidɛndɛnl là nnɔ, bɛn mɔnɔn ŋmɔbe li ya dɛndɛnbaabl nɛ, ki ye Uwien li mɛkre bitɛnkpiib, bà mɔn nin bà bre kɛ.
16 Nɛn bo nɛ n tuu ki ñikndeh n la li ŋmɔbe biil Uwien nin binib saan.
17 «N tien' ibin yà yɛbe ka te Yerusalɛm ni, nɛ ki liɛbe' ní ń lá pu n'du ya jiinb bupaabu, kí tùɔre lituɔrl kí de Uwien.
18 Nɛn saan nɛ bi laa' nni n te uyo wà Uwien ya duku ya luo bo ki teh tijɔknt ya ñɛnm ya tuɔrl nnɔ. Ba laa' nni nin nigol, ka laa' n cère' nib mɔ kpre' ma.
19 Ama *Sufmbɛ bà ñɛn' ní Asi ya tinfɛnm bó ní nnɔ, nɛ là laa' nni. Bi bi ŋmɔbe n'bo tigbɛr la, bɛn nɛ bi li baa a'saan kí là biin nni,
20 bii bɛn bà biindeh nni nɔ, bɛ ń tɔke ŋɛ *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' nni tibuur Yerusalɛm ni ma nnɔ bi laa' n'biil li la?
21 Nba la, n là sere' bi'nun bó ma ki wuure' ki len' liñɔbonl là baba ki ye: ‹N teke' ki jin' ki ye Uwien li mɛkre bitɛnkpiib nnɔ bo nɛ ni buh nni tibuur dinnɔ.› »
22 Feliks bɛn *Yesu ya sɛn ya paanm bo ya gbɛr mɔnmɔnm. Nɛn bo nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Liɛbe ní mɛn lidaali liba. Sojambɛ ya ciɛn Lisiyas lá baa' ní la, n li liike ni'gbɛr ya tingi.»
23 Nɛ ki tɔke' Sojambɛ kobk ya ciɛn ki ye wɔ ń li gu Pɔl, ki la li wɔbndeh wɔ isɛn iba ni. U'yaab ye bɛ ń tore wɔ la, u la piendeh bɛ.
24 Iwenkàankɛ gèbre', nɛ Feliks tɔke nin u'po Drusil ki baa' tibuur ni. U'po nnɔ yé Suf nɛ. Feliks sɔn' bɛ ń tĭ yin Pɔl ní wɔ ń lá tɔke bɛ tigbɛr tà li cère bɛ ń teke *Yesu Kristo kí ji ŋɔ bɛ ń cenge.
25 Pɔl te ki lienh ki wɔngeh unil li teh ma kí li cuube nin u li coh u'ba ma bo, kimɛ Uwien li bu binib tibuur ma nnɔ, nɛ bujɛwaanbu cuo' Feliks, nɛ u ye: «Fɛnfɛnnɔ á li fre kí li joh, n lá laa' mifɛnm la, n li liɛbe kí yin ŋɛ.»
26 Feliks daan ki teh nba la Pɔl li de wɔ ilike nɛ. Nɛn bo nɛ u sɔnh ki yih wɔ uyo kɛ bi tɔkeh tigbɛr.
27 Ibinŋmɛn ile gèbre', nɛ gobina wà bi yih wɔ Pɔsiyus Fɛstus nnɔ baa' ki lá lère' Feliks ya lènl. Feliks yíe wɔ ń sɔnge *Sufmbɛ ya yɛnm ma nnɔ nɛ ki dàan' Pɔl juore' ki paake.

---

* **24:8** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 6b-8a ŋa te tu'ni.

25

Pɔl ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu u'buur

1 Gobina Fɛstus baa' Sesare ya du ni, ki tien' len iwien ita nɛ ki don' Yerusalɛm bó.
2 U tĭ baa' nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab nnɔ ya sɛnlierb baa' u'saan, ki lá biin' Pɔl, ki gbáan' Fɛstus cɛɛn,
3 ki ye u la yĭe, wɔ ń ñikn kí cère bɛ ń taa Pɔl kí baa Yerusalɛm ni. Kimɛ bi kpaan' iyɛ u we ní la, bɛ ń ku wɔ usɛn ni nɛ.
4 Nɛ Fɛstus tɔke' bɛ ki ye: «Pɔl laan biɛ ki te lipɛkl ni nɛ Sesare ya du ni. Nɛ min mɔnɔn li liɛbe kí kun i tàan yiɛ bo nɛ.
5 U ŋmɔbe libiil la, cère mɛn ni'ciɛnb ń paan n'bo kí tĭ biin wɔ nɛn bó.»
6 Fɛstus lii tien' Yerusalɛm ni iwien iniin bii iwien piik nɛ ki yaan ki liɛbe' Sesare ya du bó. Kutaaku faa' nɛ u kɔn' ki kèle' tibuur ya duku ni ki sɔn' bɛ ń tĭ taa Pɔl ní.
7 Pɔl baa' ma nnɔ nɛ *Sufmbɛ bà ñɛn' ní Yerusalɛm nnɔ guɔn' wɔ, ki biindeh wɔ nĭ bre isɛn yà yɛbe ni, ka ń fre kí wuɔn kí ye bi lienh tà nnɔ tù te.
8 Pɔl yíe wɔ ń fie u'ba nɛ ki len' ki ye: «Ma saa' *Sufmbɛ ya yiko, ka saa' Uwien ya duku, ka bii' ubɛrciɛn Sesa mɔ.»
9 Fɛstus yíe wɔ ń sɔnge *Sufmbɛ ya yɛnm, nɛ ki niire' Pɔl ki ye: «A yíe á dùo Yerusalɛm bó bɛ ń tĭ bu ŋɛ tibuur tigbɛr tuu bo n'nun bó-oo?»
10 Nɛ Pɔl jiin' wɔ ki ye: «N li sere ubɛrciɛn Sesa ya nun bó u'buur ya duku ni nɛ. Bi li bu nni tibuur nɛn saan nɛ. Sin mɔnɔn bɛn mɔnmɔnm ki ye ma bii' *Sufmbɛ niba.
11 N bi bii' bii n bi tien' nibonn nà kpɛ mikuum la, ma bi li nuunh ń ŋmɛre. Ama bi biindeh nni nà bo ŋa yé gbɛmònt la, uba ŋa ń fre kí taa nni kí ŋukn bɛ. Ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu n'buur.»
12 Nɛn saan nɛ Fɛstus nin u'gbegbierkaab taan' ki liike' tigbɛr nnɔ nɛ u tɔke' Pɔl ki ye: «A ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu a'buur ma nɔ a li jo wɔn saan nɛ.»

Ubɛr Agripa yíe wɔ ń cenge Pɔl ya gbɛr

13 Iwenkàankɛ gèbre', nɛ ubɛr Agripa nin u'ninsɛ Berenis tɔke ki baa' Sesare ya du ni, bɛ ń fuonde Fɛstus.
14 Bi tien' len idɛn ile ma nnɔ nɛ Fɛstus tɔke' ubɛr Agripa Pɔl ya gbɛr ki ye: «Ujɛ uba te libùol liɛ nɔ, Feliks nɛ là pɛkn' wɔ, u juore' ki te lipɛkl ni.
15 N là jon' Yerusalɛm uyo wà nnɔ nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Sufmbɛ ya ciɛnb baa' ki lá biin' ujɛ bugbɛn ki ye u kpɛ mikuum nɛ.
16 Nɛ n jiin' bɛ ki ye tinbi Erom yaab ya tentienm ni, bi biin' unil la, ti tĭ ń kòle' wɔn nin binib bà biindeh wɔ nnɔ nɛ, wɔ ń cii bi biindeh wɔ bà bo, kí cère u'mɔ ń len u li len ma kí fie u'ba. Ta ń dɛre nil ya tubl ka kpiɛ' ki bun' wɔ buur.
17 N tɔke' bɛ nnɔ, nɛ bi baa' ní. Kutaaku faa' ma, ma taande', n kɔn' ki kèle' tibuur ya duku ni nɛ, ki sɔn' bi tĭ taa' ujɛ nnɔ ní.
18 Nɛ binib bà biindeh wɔ nnɔ fii' ki sere' ki guɔn' wɔ ki biindeh wɔ. Min maaleh ki teh bi li biin wɔ nibonn nà bo nnɔ li bre ki tĭ kɛnde' nɛ, ama na te nnɔ.
19 N laa' bi findeh nin wɔ nà bo nnɔ, yé bi'Wien bo ya paanm ya gbɛr nɛ nin ujɛ wà bi yih wɔ *Yesu u kpo' ŋɔ Pɔl lienh ki teh u fuobe nnɔ ya gbɛr nɛ.
20 Ma là bɛn n li tien ma tigbɛr nnɔ. Nɛ n niire' Pɔl ki ye u yíe wɔ ń jo Yerusalɛm bɛ ń tĭ bu wɔ tibuur tigbɛr nnɔ bo nɛn bó-oo?
21 Ama u ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu u'buur. Nɛn bo nɛ n cère' u te lipɛkl ni, kí tĭ baa lidaali là n li cère bɛ ń taa wɔ kí jo ubɛrciɛn saan.»
22 Nɛ ubɛr Agripa tɔke' Fɛstus ki ye: «Min mɔnɔn bi yíe ń cenge ujɛ bugbɛn bó.» Nɛ Fɛstus tɔke' wɔ ki ye: «Wenli a li wun cenge u'bó.»
23 Kutaaku faa' nɛ ubɛr Agripa nin Berenis baa' binikpɛkpiɛkb ya baam, ki tɔke nin sojambɛ ya ciɛnb nin udu nnɔ ni ya ciɛnb, ki lá kɔn' kuduciɛnku kùa ubɛr teknh binib ku'ni nnɔ ni. Nɛ Fɛstus sɔn' bi taa' Pɔl ní.

24 Nɛ ki len' ki ye: «Ubɛr Agripa nin ninbi bà kɛ te nin tɛ niɛ saan nɔ, ni likeh ujɛ wà nɔ, *Sufmbɛ kɛ là baa' n'saan Yerusalɛm ni, ki tí baa' niɛ saan mɔ, ki là wuureh ki teh na kpɛ wɔ ń ji li fuobe.
25 Min ya bùol ma laa' u tien' nà nǐ kpɛ kuum; ama wɔn nin u'yul ye ubɛrciɛn nɛ li bu u'buur ma nnɔ, nɛ n ye nǐ mɔn ń jon wɔ nɛn bó nɛ.
26 N yíe ń kɛle kugbɔnku kí de ubɛrciɛn kí tɔke wɔ Pɔl ya gbɛr nɛ, ka bɛn n li cinbe kí kɛle kí kun nà bó, nɛn bo nɛ n taa' wɔ ki sien' ni'nun bó. N cinbe ki sien' wɔ sin ubɛr Agripa ya nun bó nɛ, á niire wɔ u'gbɛr nnɔ te ma bo, ŋɔ n bɛnde' n li kɛle kí kun nà bó.
27 Kimɛ n maale' ki ye nà mɔn ń cère bɛ ń taa' lipɛkl ya nil kí jo Ubɛrciɛn saan ka tɔke' bi biin' udaan nà bo.»

26

Pɔl len' wɔ ń fie u'ba Agripa ya nun bó

1 Tɔ, ubɛr Agripa tɔke' Pɔl ki ye: «A ŋmɔbe usɛn á len kí fie a'ba.»
Nɛ Pɔl yuon' unuɔ ki cin' ki tɔkeh ki teh:
2 «Ubɛr Agripa, n'yɛnm sɔnge cɛɛn nin n laa' usɛn dinnɔ wuɔ ma ń len a'nun bó kí fie n'ba *Sufmbɛ biin' nni mibiinm mà kɛ nnɔ ni.
3 N bɛn ki ye a bɛn *Sufmbɛ ya tentienm kɛ, ki bɛn bi findeh nin tɔb nà bo. Nɛn bo nɛ n gbáanh ŋɛ á duɔn a'yɛnm kí li cengeh n li len kí ye bà.
4 «*Sufmbɛ kɛ bɛn n là te ma n'nacenfènm ni. Bi bɛn haali micincinm n là fuobe ma bo n'du ya nib ni nin Yerusalɛm ni.
5 Bi bɛn nni nǐ wuɔke' ki ye n yé Farisiɛnmbɛ ya cɛkl yɔ nɛ. Li ya cɛkl nɛ boh Moyis ya yiko mɔnmɔnm ki cɛn' icɛktɔ. Bi yíe la, bi li fre kí kun imɔ̀n.
6 N ŋmɔbe lidɛndɛnl Uwien là pùon' lipuonl là ki de' ti'yaajɛb nnɔ bo nɛ. Nɛn bo nɛ bi buh nni tibuur dinnɔ.
7 Tinbi *Sufmbɛ ya baamul piik nin ile nnɔ kɛ pukeh Uwien ñɔnku nin wien ni, nɛ ki daan ki ye Uwien li tien u'puonl nnɔ. Ubɛr Agripa, li ya dɛndɛnl bo nɛ *Sufmbɛ biindeh nni.
8 Ninbi Sufmbɛ, bɛ bo nɛ na teke' ki jin' ki maaleh ki teh Uwien ŋa ń mɛkre tɛnkpiib-i?
9 Min mɔnɔn là maaleh ki teh nǐ kpɛ, nǐ tuo' la, ń ñɛ isɛn kɛ kí saa Nasarɛt ya *Yesu ya yel nɛ.
10 N là teh nnɔ nɛ Yerusalɛm ni. Min nin n'yul là coh Uwien ya nib nɛ ki tǐ pɛkndeh, kí ñɛ bitɔtuɔrciɛnb de' nni usɛn wà nnɔ bo. Bi là ye bi li ku bɛ la, n'mɔ se bi'ciɛk bó nɛ.
11 Uyo kɛ n là joh *Sufmbɛ ya táan ya dur ni nɛ ki tǐ jèndeh Uwien ya nib, ki wɔbndeh bɛ bɛ ń suke wɔ. N'benku ni là piebe' bi'bo ki gbien', nɛ n joh idu yà ŋa te *Sufmbɛ ya tinfɛnm ni bó, ki tǐ jèndeh bɛ.»

Pɔl tɔke' u teke' Yesu ki jin' ma bo
(Itùon 9:1-19; 22:6-16)

12 «Nnɔ nɛ lidaali liba bitɔtuɔrciɛnb de' nni usɛn ń jo kí tǐ cuo binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te Damas ya du ni nnɔ.
13 Ubɛr Agripa, n là te usɛn ni ki joh Damas bó ma nnɔ, kuwensiiku ya yo nɛ n laa' kuwenwenku kuba ñɛn' paaki bó ní ki windeh ki cɛn' uwien, ki wende' ki yile' min nin n'tɔntɔknlieb bo.
14 Ti'kɛ lu' tingi ni, nɛ n cii' uniɛke uba bó u len' *Sufmbɛ ya lenm ni ki ye: ‹Sɔl, Sɔl, bɛ tien' a jèndeh nni? Nǐ bre a'bo nin á mɔ̀ nin Uwien.›
15 Nɛ n niire' wɔ ki ye: ‹Yonbdaan, a yé u lɛ daan nɛ?› Nɛ u tɔke' nni ki ye: ‹Min *Yesu nɛ, a jèndeh min nɛ.
16 Fii kí sere, kimɛ n baa' a'saan, ki gènde' ŋɛ á sɔn n'tuonl nɛ, kí li yé n cère' a laa' tibont tà nɔ nin n lá li cère á lɛ tà nnɔ ya mɔ̀nkunl.
17 N sɔnh ŋɛ *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ saan nɛ. N li cère bi la fre kí tien ŋɛ niba.

18 Tĭ wende bi'nun bó, kí ñɛn bɛ licinñunl ni, kí cère bɛ ń li te kuwenwenku ni, kí fie
bɛ *Satan ya nuɔ ni, kí taa bɛ kí ŋukn Uwien, ŋɔ Uwien ń fère bɛ bi'biɛre, kí de bɛ lifaal là
Uwien li de lɛ̀ binib bà teke' min *Yesu ki jin' ki yé u'yaab nnɔ.› »

Pɔl tɔke' u teke' Yesu ki jin' ki sɔn' itùon yà

19 «Tɔ, ubɛr Agripa, kí ñɛ nɛn daali ma, ma yĭe' udaan wà len' nni paaki bó tidɛknt yaam
nnɔ ya ñɔbu bó.
20 N kpiɛ' ki tɔke' Damas ya du ya nib nɛ Uwien ya gbɛr, ki tuɔn' Yerusalɛm yaab nin
Sude ya tinfɛnm kɛ yaab nin bà ŋa yé Sufmbɛ. N tɔke' bɛ ki ye bɛ ń lèbre bi'tetem kí paan
Uwien ya sɛn bo kí sɔn itùon yà wɔngeh ki teh bi mɔnbe ki lèbre' bi'tetem.
21 Nɛn bo nɛ *Sufmbɛ cuo' nni Uwien ya duku ya luo bo, ki nuunh bɛ ń ku nni.
22 Ama Uwien pi n'bo haali nin dinnɔ, nɛ ki cère' n yé u'mànkunl mubumu nin biciɛnb
kɛ ya nun bó. Ma tɔkeh tuba ki kɛnde' *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin Moyis là len' ki ye tà li
tien nnɔ.
23 N tɔkeh ki teh Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo lĭ bi li ji ijɛnd nɛ, kí li yé unil wà li kpiɛ kí
mɛkre bitɛnkpiib ni, kí li wɔngeh *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ Uwien ya wenwenku.»
24 Pɔl lienh wɔ ń fie u'ba ma nnɔ, nɛ Fɛstus len' ufaa bo ki ye: «Pɔl, a yé uwaar nɛ.
A'bɛnciɛnm nɛ cère' a waare'.»
25 Nɛ Pɔl jiin' wɔ ki ye: «Uciɛn Fɛstus, ma yé waar. N lienh tigbɛmànt nɛ, na yé waarlenm.
26 Ubɛr Agripa bɛn tigbɛr nnɔ. Nɛn bo nɛ n laa' lifɛ̀l ki lienh u'nun bó. N bɛn ki ye tigbɛr
nnɔ tuba ŋa luɔn' wɔ, kimɛ tigbɛr nnɔ ŋa là tien' bɔlm ni.
27 Ubɛr Agripa, a teke' *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà nnɔ ki jin'-ii? N bɛn ki ye a teke'
ki jin'.»
28 Nɛ Agripa niire' Pɔl ki ye: «Nì sĭen' waamu nɛ á sure nni ń tien Kristo yɔ.»
29 Nɛ Pɔl ye: «N kàareh Uwien tuo' la, nĭ yé fɛnfɛnnɔ bii uyo uba nɛ la, sin nin binib bà
kɛ cengeh n'bó nnɔ, ń tien *Kristo yaab tɛn min nɛ. Ama ma yíe bɛ ń lòle nɛ tikudɔkr tɛn
min».
30 Nɛ ubɛr Agripa nin gobina Fɛstus nin Berenis nin binib bà kɛ te kuducɛnciɛnku kùa
ubɛr teknh binib ku'ni nnɔ fii',
31 ki ñɛh nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ujɛ wuɔ ŋa tien' nà kpɛ kuum bii pɛkl.»
32 Nɛ Agripa tɔke' Fɛstus ki ye: «Ujɛ bugbɛn ŋa bi ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu u'buur la, ti
bi li fre kí wiɛ wɔ.»

27

Bi taa' Pɔl ki bure' Erom ya du bó

1 Tɔ, bi tɔke' ki ye ti li jo Itali bó ma nnɔ, nɛ bi taa' Pɔl nin lipɛkl ya nitɔb ki de' Sojambɛ
kobk ya ciɛn uba bi yih wɔ Juliyus. U te sojacɛkl là ni nnɔ ya yel si «Ubɛrciɛn ya Sojambɛ
nɛ.»
2 Buñɛrciɛnbu buba là te ki yé Adramiti ya du ya ñɛrbu, ki joh Asi ya tinfɛnm bó, nɛ
ti kɔn' bù ki bure'. Tinbi nin ujɛ uba nɛ là tɔke bi yih wɔ Aristak. U yé Maseduɔnn ya
tinfɛnm ya nil nɛ, ki kɔ Tesalonik ya du ni.
3 Kutaaku faa' nɛ ti baa' Sidɔn ni. Sojambɛ ya ciɛn Juliyus ŋuuke Pɔl nin tinimànt ma
nnɔ nɛ ki cèbe' wɔ, wɔ ń jo u'jɔtieb saan bɛ ń tĭ teke wɔ kucènku.
4 Ti siere' ni'saan ki joh, kutafaaku tobreh tɛ ma nnɔ, nɛ ti likn' Ciip ya dekl ki nuɔn lɛ̀,
5 ki tĭ puore' miñunciɛnm mà nuɔn Silisi nin Panfili ya tinfɛnm nnɔ, nɛ ki tĭ baa' Lisi ya
tinfɛnm ya du uba ni bi yih wù Mira.
6 Nɛn saan nɛ Sojambɛ ya ciɛn nnɔ laa' Alɛksandri ya du ya ñɛrciɛnbu buba, bù joh Itali
ya du bó, nɛ u cère' ti kɔn' bun.
7 Ti là tien' iwenkàankɛ nɛ ki jènjèndeh ki tĭ nɛkn' Kinid ya du. Ti'ñɛrbu là joh sosuo nɛ,
kimɛ kutafaaku là tobreh tɛ nɛ, nɛ ti wiɛ' ti bi cuube nà bó nnɔ, ki cubn' Salomone ki tĭ
linde' Krɛt ya dekl, ki nuɔn lɛ̀.

8 Ti kpàakeh miñunciɛnm nnɔ nin ijɛnd nɛ, ki ŋmɔŋmɔbe ki tĭ baa' libùol liba saan bi
yih lɛ̀ «ñɛrsienbòmɔnmɔnl», ni'saan ŋa fɔke nin Lase ya du.
9 Ti wuɔke' usɛn ni nɛ *Sufmbɛ ya ñɔlòle ya yo tĭ gɛ̀bre'. U ya yo gɛ̀bre' la, uñɛrkure ji
ŋmɔbe kinunbɔnk nɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl gbiere' bɛ ki ye:
10 «ɴ'jɔtiebɛ, n likeh ma nɔ, ti biɛ ki joh nin buñɛrbu buu la, kinunbɔnk li tu tɛ, nɛ na yé
buñɛrbu baba nɛ li saa ituk ŕ ñɛnde, tinbi binib mɔnɔn te len.»
11 Ama Sojambɛ ya ciɛn nnɔ du uñɛrdaan nin uñɛrkurl bo ki cɛn' Pɔl len' nà nnɔ.
12 Nɛ ñɛrsienbùol nnɔ mɔ ŋa mɔn nil ŕ li te ni'saan tiwɔrciɛnt ya yo ma nnɔ, bà yɛbe
ye nĭ mɔn bɛ ŕ bure nɛ, nĭ tuo' la, bɛ ŕ baa Krɛt ya ñɛrsienbùol bi yih ni'saan Feniks.
ɴɛrsienbùol nnɔ ŋmɔbe kɔkɔbùon ile nɛ. Liba te nintuɔli bó ugɛn bó, litɔl te nintuɔli bó
ujie bó. Bi yíe tiwɔrciɛnt nnɔ ya yo kí lɛ bi te nɛn saan nɛ.

Kutafaabiiku fii' miñunciɛnm bo

13 Kutafaaku kuba ñɛn' ugɛn bó ní, ka faa nɛ bi ye bi bi maale' nà nnɔ li tuo, nɛ ki lore'
buñɛrciɛnbu nnɔ ki bure', ki kpàakeh Krɛt ya dekl.
14 Ama bi bure' ma, na taande' nɛ kutafaabiiku kuba fii' lidekl nnɔ bó ní ki yile' bi'bo
bi yih kù «Lɛnpuoli ya jie bó ya tafaaku».
15 Kutafaaku nnɔ yile' buñɛrbu nnɔ bo ma nnɔ bua ji li fre kí tuobe kù. Kù pe' tɛ ki cɔn',
nɛ ti cère' buñɛrbu nnɔ paan' ku'bo.
16 Ti jojoh ki tĭ likn' lidekl liba, bi yih lɛ̀ Koda, nɛ ki ñikn' ki yuure' ti'ñɛrciɛnbu dĭɛh
buñɛrwawaabu bùa nnɔ
17 ki kpĭen' buciɛnbu ni. Nɛ biñɛrkurb taa' iŋmi ki lòle' ki pànpàn' ki cuo' buciɛnbu nnɔ
ya tingi. Bi là fɛnge nba la, buñɛrbu nnɔ li tĭ yèke litɛngbil là bi yih lɛ̀ Sirt * nnɔ nɛ. Nɛn
bo nɛ bi taa' nà co buñɛrciɛnbu bù la joh tontonm nnɔ ki jɔn' bu'bo ki cùun' miñunm ni,
ki cère' bù paan' kutafaaku bo.
18 Kutaaku tí faa' ki laa' kutafaaku biɛ ki joh ki faa, ki jèngeh buñɛrciɛnbu, nɛ bi ñɛn'
ituk iba ki wiɛ' miñunm ni.
19 Wienta daali nɛ biñɛrkurb ñɛn' buñɛrciɛnbu bugbɛn ya wɛnt tuba mɔ ki wiɛ'
miñunm ni.
20 Ti tien' idɛn yà yɛbe ka laa' wien, ka laa' ŋmaabii mɔ. Kutafaaku nnɔ lĭ biɛ ki faa nɛ.
Ta ji daan ki ye ti li ŋmɛre.
21 Tɔ, nĭ wuɔke' binib bà te buñɛrciɛnbu ni nnɔ ŋa jin' niba. Nɛn saan nɛ Pɔl fii' ki sere'
bi'nun bó ki tɔke' bɛ ki ye: «ɴ'jɔtiebɛ, ni bi là tuo' n'ñɔbu bó, ka siere' Krɛt ya dekl ni la,
kinunbɔnk kiɛ ŋa bi li tu tɛ, tibont mɔ ŋa bi li ñɛnde.
22 Fɛnfɛnnɔ wuɔ n gbáanh nɛ nɛ, cuo mɛn ni'ba kimɛ ni'ni uba ŋa ŕ kpo, buñɛrbu baba
nɛ li saa.
23 N yé Uwien ya nil nɛ, nɛ ki pukeh wɔ. Kuñɔnku kuu nɔ u sɔn' u'tond uba n'saan,
24 u lá tɔke' nni ki ye: ‹Pɔl, la sɛn jɛwaanbu. A lĭ li sere ubɛrciɛn Sesa ya nun bó nɛ.
Uwien li juoke ŋɛ kí cère binib bà kɛ te nin ŋɛ buñɛrciɛnbu ni nnɔ ŕ ŋmɛre.›
25 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, cuo mɛn ni'ba. N teke' Uwien ki jin' ki du ki ye u li tien u tɔke' nni
nà nnɔ.
26 Ama kutafaaku li tuke tɛ kí tĭ gbèn lidekl liba.»
27 Tɔ, piik nin ñɔnkunan sɔ, kutafaaku tuke tɛ ti te Adriyatik ya ñunciɛnm bo. Nĭ tĭ tuo
kuyɔku nɛ biñɛrkurb maale' ki ye ti nɛkn' liwɛl liba nɛ.
28 Bi yíe bɛ ŕ bikn kí liike miñunm nnɔ ñɔ ki kpɛ ma bo, nɛ ki taa' uŋmi ki lòle' likuluɔnl
liba ki wiɛ' miñunm ni ki bikn' ki laa' nĭ kpɛ mɛta pita nin ulole nɛ. Ti jɛnde' ki pukn', nɛ
bi tí bikn' ki laa' mɛta pile nin uniin.
29 Bi fɛnge nba la, buñɛrciɛnbu nnɔ la tĭ yèke itɛn nɛ. Nɛn bo nɛ bi lòle' ikuluɔn inan ki
jɔn' buñɛrbu nnɔ ya puoli ki cuo' bù ki sien', ki tureh kutaaku ŕ faa kí tu bɛ.

---

* **27:17** *Litɛngbil là bi yih lɛ̀ Sirt* nnɔ te Libi ya ñunciɛnm ni nɛ, ka fɔke nin ñungbaal.

30 Biñɛrkurb nnɔ nuunh bɛ ń lɔkre kí ñɛ buñɛrciɛnbu nnɔ ni ma nnɔ nɛ ki jiin' buñɛrwawaabu nnɔ ki pùkn' miñunm bo, ki nɛn' ki ye bi joh bɛ ń tĭ lòle ikuluɔn nɛ kí jɔn buñɛrciɛnbu nnɔ ya nun bó.
31 Nɛ Pɔl tɔke' sojambɛ nin bi'ciɛn ki ye: «Binib biɛ ñɛn' buñɛrbu buu ni la, na ń ŋmɛre»
32 Nɛn saan nɛ sojambɛ cere' iŋmi yà lùo buñɛrwawaabu nnɔ, ki cère' bù bure'.
33 Nĭ wendeh pĭpĭ nɛ Pɔl gbáan' bi'kɛ bɛ ń ñikn kí ji tijier, nɛ ki ye: «Dinnɔ wuɔ nɔ nĭ tien' iwien piik nin inan sɔ, ni te iyɛnbɛn ni ka jinh niba.
34 Nɛn bo ñikn mɛn kí ji tijier, kimɛ nĭ li tore nɛ ní ŋmɛre. Ni'ni uba mɔnɔn ya yul ŋa ń gàare»
35 Pɔl len' ki gben', nɛ ki taa' kpɔnɔ, ki faare' Uwien bi'kɛ ya nun bó, ki kuɔ' ki cin' ki ŋmɔnh.
36 Nɛn saan nɛ bi'kɛ cuo' bi'ba ki mɔ jin' tijier.
37 Ti là te binib kobiile nin pilole nin biluob nɛ buñɛrciɛnbu nnɔ ni.
38 Bi'kɛ jin' ki gbo', nɛ ki ñɛn' tijier tà te buñɛrbu ni nnɔ ki wiɛ' miñunm ni ŋɔ bù ń yuɔke.
39 Uwien puɔ' uyo wà nnɔ, biñɛrkurb ŋa bɛnde' bi te nà saan, ama bi laa' lijaal liba miñunciɛnm ya gbaal. Nɛ bi ye nĭ tuo' la, bi li cère buñɛrciɛnbu nnɔ ń tĭ ñɛ nɛn saan nɛ.
40 Nɛ ki cere' ikuluɔn nnɔ ya ŋmi, ki cère' ĭ juore' miñunm ni. Nɛ ki lore' tiñɛkurlɛnbɛnt ya ŋmi, ki taa' kukpɛlciɛku kuba ki jɔn' buñɛrbu ya nun bó paaki, ki cère' kutafaaku tureh bɛ ki cuube miñunm nnɔ ya gbaal.
41 Bi tĭ lɛke' litɛngbil liba bo miñunm linde' lè. Buñɛrbu don' li'bo, nɛ liñɛryul bubn', bua ji li fre kí jo. Nɛ iñungbegbel fih ki yèkreh ufaa bo ki wieleh buñɛrbu nnɔ ya juul bó.
42 Sojambɛ nnɔ maale' ki ye bi li ku lipɛkl ya nib nnɔ nɛ ŋɔ uba la wo kí ñɛ kí sɛn kí ŋmɛre.
43 Ama sojambɛ ya ciɛn nnɔ yíe wɔ ń ŋmiɛn Pɔl, nɛ ka tuo' bɛ ń tien bi maale' nà nnɔ, nɛ ki ye bà freh ki woh nnɔ ń kpiɛ kí maabe kí lu miñunm ni, kí wo kí puore.
44 Bà sĭen' nnɔ mɔ ń cuo idɔyɛk bii iñɛryɔyɔl kí puore. Bi tien' nnɔ nɛ bi'kɛ puore' caabu.

28

Pɔl te Malt ya dekl bo

1 Ti ñɛn' miñunm nnɔ ni ma nnɔ nɛ bi tɔke' tɛ ki ye bi yih lidekl nnɔ Malt nɛ.
2 Lidekl nnɔ ya nib tien' tɛ tinimɔ̀nt cɛɛn. Utaa cin' ki niih, tiwɔr te ma nnɔ, nɛ bi sère' umu ki cère' ti'kɛ jebe' wù.
3 Pɔl wore' tidɔbikuont, ki lá kpĭen' umu ni. Umu nnɔ ya wɔl cère' uwɛ ñɛn' tidɔbri nnɔ ni, ki kère' Pɔl ya nuɔ ki juore' ki juɔn.
4 Lidekl nnɔ ya nib laa' uwɛ juɔn Pɔl ya nuɔ bo ma nnɔ, nɛ ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ujɛ wuɔ lĭ yé unikul nɛ. U ŋmɛre' ka kpo' miñunciɛnm ni, ama ti'bul wà cuube nnɔ ŋa ń cère wɔ ń li fuobe.»
5 Nɛn saan nɛ Pɔl gbɛ' uwɛ nnɔ, u lu' umu ni ka cii' u'luol bó.
6 Bi maaleh ki teh nĭ li duun nɛ, bii Pɔl li kpo i ya tàan bo nɛ. Bi lilikeh nĭ tĭ wuɔke', bi laa' bonn ŋa tien' wɔ, nɛ bi liɛbe' ki maale' ki ye u yé ubul nɛ.
7 Tɔ, lidekl nnɔ ya ciɛn uba là te bi yih wɔ Publiyus. U'kpàabu ŋa fɔke nin ti te nà saan nnɔ. Nɛ u teke' tɛ iwien ita, ki cènde' tɛ tɛn ti yé u'jɔtieb nɛ.
8 Publiyus ya baa dɔ ki bun, u'gbɛnɛnt ton, u juh misèm. Pɔl jon' u dɔ nà saan nnɔ, ki tĭ taa' u'nuɔ ki paan' u'bo ki kàare' ki de' wɔ, nɛ u faake'.
9 Pɔl tien' nnɔ ma nnɔ, nɛ biwiɛntɔb bà te lidekl nnɔ bo nnɔ baa' u'saan, nɛ u cère' bi'mɔ faake'.
10 Binib nnɔ seln' tɛ cɛɛn. Ti ye tí siere uyo wà nnɔ, nɛ bi pun' tɛ nà kɛ ciɛke tɛ.

Pɔl baa' Erom ya du ni

11 Ti là tien' ni'saan iŋmaale ita nɛ, ki yaan ki kɔn' Alɛksandri ya ñɛrciɛnbu buba ki bure'
bù ŋmɔbe ibuleb* ya nɛnnɛnku. Buñɛrciɛnbu nnɔ là juore' ni'saan tiwɔrciɛnt ya yo nɛ.
12 Ti tĭ baa' Sirakus ya du ni, ki tien' len iwien ita,
13 nɛ ki ñɛn' len' ki nɔn' miñunciɛnm, ki tĭ baa' Lɛjiyo ya du ni. Kutaaku faa', kutafaaku
kuba fii' ugɛn bó ní, nɛ ti taa' iwien ile ki baa' Pusɔl ya du ni.
14 Ti laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ ya biba len, nɛ bi gbáan' tɛ tí tien bi'saan iwien
ilole. Ti tentien' nnɔ nɛ ki tĭ baa' Erom ya du ni.
15 Binib bà teke' ki jin' ki te Erom ya du ni nnɔ cii' ti we ní nɛ ki tuobe' tɛ usɛn bó. Biba
tĭ tuobe' tɛ Apiyus ya daak saan nɛ, bitɔb mɔ tĭ tuobe' tɛ Ticɛndur tuta saan. Pɔl laa' bɛ ma
nnɔ, nɛ ki faare' Uwien, nɛ u'gbɛnɛnt saake'.
16 Ti tĭ baa' Erom ya du ni ma nnɔ, nɛ bi de' Pɔl u'duku u'ba, ki cère' soja uba gu wɔ.

Pɔl tɔke' Erom yaab Uwien ya gbɛr

17 Iwien ita gèbre', nɛ Pɔl yin' *Sufmbɛ ya ciɛnb, bi taan', nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N'yaabɛ,
ma tien' ti'du ya nib bonn, ka saa' ti'yaajɛbok liba. Ama bi cuo' nni Yerusalɛm ni nɛ, ki
taa' nni ki ŋukn' Erom yaab.
18 Bi bun' nni tibuur ki laa' ma ŋmɔbe biil, nɛ bi yíe bɛ ń taa nni kí wiɛ, kimɛ ba laa' n
tien' nà nĭ kpɛ bɛ ń ku nni.
19 Ama *Sufmbɛ ŋa tuo' bɛ ń wiɛ nni ma nnɔ nɛ cère' n len' ki ye ubɛrciɛn Sesa nɛ li bu
n'buur. Na yé n yíe ń biin n'bol ya nib nɛ.
20 N yin' nɛ ń lá wuɔn nɛ tu ya gbɛr nɛ. Tinbi Israyɛl yaab là ŋmɔbe lidɛndɛnl là nnɔ bo
nɛ bi lòle' nni tikudɔkr.»
21 Nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «Sude ya tinfɛnm ya nib ŋa kɛle' a'gbɛr gbɔnku ni ki de' tɛ. Ti'yɔ
uba mɔ ŋa ñɛn' ni'bó ní, ki lá tɔke' tɛ a'gbɛr bii ki len' tigbɛbiɛrt tuba a'bo.
22 Ama ti yíe tí cii a'ñɔbu ni nɛ sin bugbɛn maaleh ki teh bà, kimɛ ti bɛn ki ye idu kɛ ni,
binib ŋa tuonh a'cɛkl ya gbɛr.»
23 Nɛ bi sien' lidaali là bi li liɛbe ní Pɔl saan. Ni'daali, nɛ bi baa' u te nà saan nnɔ, ki yɛbe
cɛɛn. Pɔl cin' kutɛnŋaaku nɛ ki tɔkeh Uwien ya bɛl ya gbɛr ki tĭ baa' kutaajuɔku. U ñĭikeh
Moyis nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' nà *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ bo nɛ, ki tɔkeh bɛ
*Yesu ya gbɛr ki ñiknɗeh bɛ ń tuo tù.
24 Bi'ni biba tuo' tù, nɛ bitɔb yĭe' ka teke' tù ki jin'.
25 Bi tĭ siereh ka cii' tɔb bó ma nnɔ, nɛ Pɔl len' liñɔbonl liba ki ye: «*Mifuoñaanm là cère'
*Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi tɔke' ni'yaajɛb tigbɛr tà nnɔ yé tigbɛmɔ̀nt nɛ.
26 Mĭ là ye: ‹Li joh ki tĭ tɔke Israyɛl yaab kí ye:
Ni li tùɔre kí cenge ama na ń cii ni'tingi,
ni li tùɔre kí liike ama na ń lɛ,
27 kimɛ binib nnɔ ya yul faa nɛ,
bi kpɛ' bi'tub nɛ,
ki pi' bi'nun,
ka yíe bi'nun ń lɛ,
ka yíe bi'tub ń cii,
ka yíe bɛ ń bɛnde ni'tingi bi'yɛnm ni,
ka yíe bɛ ń lèbre bi'tetem ŋɔ ń buu bɛ.› »
28 Nɛ Pɔl tí tɔke' bɛ ki ye: «Bɛnde mɛn kí ye Uwien sɔn' nni bà ŋa yé *Sufmbɛ saan nɛ ń tĭ
tɔke bɛ miŋmiɛnm ya gbɛr. Bɛn li cengeh tù.»
29 [Pɔl len' nnɔ ma nnɔ, nɛ *Sufmbɛ nnɔ siere' ki findeh nin tɔb ki gbiekeh.]†
30 Pɔl tien' ibinŋmɛn ile nɛ ki te kuduku kùa u paanh ku'bo nnɔ ni, ki teknh bà kɛ bàareh
u'saan nnɔ.

---

* **28:11** *Ibuleb* nnɔ yé Grɛkmbɛ ya bule ya yel nɛ. Bi là maaleh ki teh yin nɛ gu biñɛrkurb miñunciɛnm bo. Bi yih ibuleb nnɔ ya liba Kastɔr, ki yih li'tɔ mɔ Polus. † **28:29** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 29 ŋa te tu'ni.

31 U tɔkeh binib Uwien ya bɛl ya gbɛr nin Yonbdaan *Yesu Kristo ya gbɛr, ki ŋmɔbe lifɛ̀l
ki lienh, nɛ uba ŋa piendeh wɔ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de'
Erom
yaab nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Yesu ya tond Pɔl nɛ kɛle' kugbɔnku kuu nɔ. U yé Suf nɛ, ki maa' Tars ya du ni. U là bɛn Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gbɛr mɔnmɔnm nɛ, ki yé Farisiɛn, ka sè yiko ya gbɛr bo. U là jèndeh Kristo yaab cɛɛn nɛ. Nɛ ki tí lá joh Damas bó wɔ ń tĭ jènde ni'mɔ bó yaab. Kristo jiɛ' wɔ usɛn, ki tien' wɔ u'yɔ, nɛ u ji tɔkeh binib wɔn Kristo ya gbɛr.

Pɔl ya sɛn ya jom nta bo nɛ u kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Erom yaab. Bi'ni biba là teke' Kristo ki jin' ka yé Sufmbɛ. Ama Sufmbɛ bà teke' Kristo ki jin' ki juore' ki pɛ yiko bo ya biba lienh ki teh bà ŋa yé sufmbɛ nnɔ mɔ li boh yiko nnɔ nɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu nɔ.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 8, Pɔl ye unisaal kɛ yé ubiɛrdaan nɛ. Nɛ yiko ŋa ń fre kí ñɛn nil biɛre ni. Ama unil kɛ li ŋmɛre kí ñɛ mitekjim nin Mifuoñanm ya torm bo nɛ.

Kí cin iyul 9 kí tĭ baa 11, Pɔl kɛle' Uwien ya nib Israyɛl yaab nin Kristo yaab ya gbɛr nɛ. Kristo yaab ya tekjim te tɛn busubu nɛ. Bu'ñaan cin' Sufmbɛ ya bùol nɛ. Ama na yé Sufmbɛ kɛ nɛ teke' Kristo ki jin'. Nin nɛn kɛ ŋɔ Uwien biɛ ki yíe bɛ nɛ ki yih bɛ u'yaab.

Kí cin iyul 12 kí tĭ baa 15, Pɔl wuɔn' binib li pukeh Uwien ma bo nin bi li ŋmɛ nin tɔb ma bo, ki sure' bà ya tekjim faa bɛ ń li ciih ki dienh bà ya tekjim ŋa faa nnɔ. U tĭ fɔre' nin ifuonde nɛ (liyul 16).

Ifuonde

1 Min Pɔl nɛ kiɛh nɛ kugbɔnku kuu. N yé *Yesu Kristo ya tonsɔnl nɛ. Uwien nɛ yin' nni ń li yé Yesu Kristo ya tond, ki gènde' nni ń li kpaandeh wɔn Uwien ya gbɛmɔnmɔnt.

2 Uwien là pùon' tɛ ti ya gbɛmɔnmɔnt nɛ haali uyoyo, ki cère' u'ñɔbonsɔknb kɛle' tù u'gbɔnku ni.

3 Tù lienh u'Bijɛ bo nɛ. U tien' u'ba unisaal nɛ bi maa' wɔ *Dafid ya lontunku ni.

4 Ama *Mifuoñaanm bo nɛ Uwien wuɔn' ki ye u yé u'Bijɛ ki cère' u ŋmɔbe mituɔm kí ñɛ u'mɛkrm bitɛnkpiib ni bo. Wɔn nɛ yé *Yesu Kristo ti'Yonbdaan.

5 Wɔn bo nɛ n laa' mijuokm ki yé u'tond, ŋɔ u'yel bo ń li tɔkeh inibol kɛ ki teh bɛ ń teke wɔ kí ji, kí li boh wɔ.

6 Ni'mɔ te inibol nnɔ ni nɛ, kimɛ *Yesu Kristo yin' ni'mɔ nɛ.

7 N kiɛh kugbɔnku kuu ń de ninbi bà kɛ te Erom ya du ni Uwien yíe nɛ, ki yin' nɛ ki tien' u'yaab nnɔ nɛ. Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl nuunh wɔ ń jo kĭ tĭ fuonde Kristo yaab bà te Erom ni nnɔ

8 Micincinm n li kpiɛ kí faare n'Wien nɛ. *Yesu Kristo bo nɛ n li faareh wɔ ni'kɛ bo, kimɛ bi lienh uŋɛndun ni ni'kɛ saan ni'tekjim bó.

9 Wɔn Uwien wà n sɔnh nin n'fèl kɛ ki dienh wɔ u'Bijɛ ya gbɛmɔnmɔnt ya tɔkm ni nnɔ nɛ yé n'mɔ̀nkunl ki ye n tuu ki tiɛn ni'bó n'kaare ni.

10 N kàareh ki miɛh wɔ uyo kɛ ki teh u tuo' la, wɔ ń de nni usɛn ń baa ni'saan nɛ.

11 Kimɛ n'nun mɔ́n ń lɛ nɛ kí cère ní lɛ *Mifuoñaanm ya paabu ŋɔ kí tùɔre kí li faa mitekjim ni nɛ.

12 N len' nà nɔ ya tingi si: n baa' ni'saan la, min nin ninbi, wà kɛ ń saake u'tɔ ya gbɛnɛnt kí ñɛ ti ŋmɔbe mitekjim ma nnɔ bo nɛ. N ya tekjim ń saake ni'gbɛnɛnt, ni'mɔ yaam ń saake n'yaar.

13 N'yaabɛ, n yíe ní li bɛn kí ye n tuu ki bobndeh ń baa ni'saan nɛ, ka laan laa' bònl. N yíe n'tuonl ń cuon ni'mɔ saan tɛn lĭ cuon' ma inibotɔ saan nnɔ nɛ.

14 Nĩ yé liwɔbl nɛ n'bo ń tɔke binib kɛ tigbɛmɔnmɔnt, bà ya nun wende' nin bà ya nun ŋa wende', bà bɛn niba nin bà ŋa bɛn niba mɔ.
15 Nɛn bo nɛ n'nun mɔ́n ń tɔke ninbi bà te Erom ni mɔ tigbɛmɔnmɔnt nnɔ.

Tigbɛmɔnmɔnt yé Uwien ya tuɔm nɛ

16 Fɛ ŋa ŋmɔbe nni tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm bo. Tù yé Uwien ya tuɔm nɛ, ki li ŋmiɛn binib bà kɛ teke' tù ki jin': bà yé *Sufmbɛ mikpiɛkm nin bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ.
17 Kimɛ tun nɛ wɔngeh Uwien ñĩikeh nà bo ki bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb. U ñĩikeh mitekjim baba bo nɛ ki bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb tɛn nĩ kɛle' ma u'gbɔnku ni ki ye: «Ugbɛmɔ̀ndaan li fuobe u'tekjim bo nɛ.»

Binib kɛ bre nɛ

18 Uwien wɔngeh haali paaki bó nɛ ki teh u'mutuol fii' binib bo. Kimɛ bi sɔnh itùonbiɛrɛ nɛ ka pɛ u'bo, ki piendeh tigbɛmɔ̀nt ya sɛn bi'tùonbiɛrɛ nnɔ bo.
19 Kimɛ bi bɛn unisaal li fre kí bɛnde nà kɛ Uwien bo. Wɔn Uwien nɛ wuɔn' bɛ nɛ̀.
20 Imɔ̀n, haali uŋɛndun ya cincinyo kí lá baa fɛnfɛnnɔ nɔ, nib ŋa kpele ki laa' Wien nin bi'nunbu, ama bi lɛnh u ñɛn' tibont tà nɛ ki bɛndeh ki teh u mɔnbe ki yé Uwien, ki ŋmɔbe mituɔm mà ŋa ŋmɔbe gbenm. Nɛn bo nɛ ba ji li fre kí ye ba bɛn wɔ.
21 Nin bi bɛn wɔ ma kɛ nnɔ, ba kpiɛkreh wɔ ki ye u yé Uwien, ka faareh wɔ mɔ. Ama bi juore' nin bi'yɛnmaalkuon nɛ, ka ŋmɔbe yɛnm, ki te libɔnbɔnl ni.
22 Bi yih bi'ba biyɛnfodɛnb nɛ, ki nín ji yé ijɔr.
23 Bi dàan' Uwien wà ŋa ń kpo ya kpiɛkm, nɛ ki lèbe' ki kpiɛkreh unisaal wà li kpo ya nɛnnɛnku nin inuɔn nin itàan inan ya wɛnt nin tiwɛnbɛlnkaar ya nɛnnɛnt.
24 Nɛn bo nɛ Uwien sɛln' bɛ, bi pɛ bi'yɛnm yíe nà bo, ki sɔnh tijɔknt ya tùon, ki jindeh bi'ba ifɛ.
25 Bi taa' kutonnɛnku nɛ ki lèbe' Uwien ya gbɛmɔ̀nt, ki pukeh tibont tà Uwien ñɛn' tù, ki sɔnh itùon ki dienh tù, ki dàan' wɔn Uwien wà ñɛn' tibont nnɔ kɛ ki kpɛ kupɛnpɛku uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm nnɔ. Ami.
26 Nɛn bo nɛ Uwien sɛln' bɛ, bɛ ń li sɔnh ifɛ ya tùon bi'yɛnm yíe ma bo. Nɛ bi'puob teh nà ŋa kpɛ tienm, ki dàan' miduɔnm nin bijɛb, ki duɔndeh nin bi'piitɔb.
27 Bijɛb mɔ dàan' miduɔnm nin bipiib, bi'mɛnku kɔh bijɛtɔb ni ki gbiekeh, nɛ bi teh nà ŋa kpɛ tienm, ki yé ifɛ nin bi'jɛtɔb. Nɛn bo nɛ bi lɛnh bi'yul bo ya tudɛre wà kpɛ bi'tùonbiɛrɛ nnɔ.
28 Ba tɔnge' Uwien ma nnɔ, nɛ u sɛln' bɛ, bɛ ń li ŋmɔbe yɛnmaalfɛnm, kí li teh nà ŋa kpɛ tienm.
29 Bi cère' mitetem mà kɛ ŋa mɔn ya bol nin mibiɛrm nin ununfɔke nin iponponbe nin linikul nin ikɔ̀nkɔ̀n nin milɛrkjim nin iyɛnmaalbiɛre nɛ yɛbre' nin bɛ. Bi yé bitonnɛndɛnb nɛ,
30 ki yé bitɛnfuonb, ki yé Uwien ya nɛnnɛndb, ki yé bikɛlnbaandɛnb, ki yíe tigbengt nin tinacenkpekuont, ki yé idukond, ka boh bi'naambɛ nin bi'baambɛ,
31 ki yé ijɔr, ki yé binib bà ba du bi'bo, ki yé binunkuondɛnb, ka muɔh nil cɛcɛkm.
32 Bi bɛn Uwien sien' ki ye binib teh nnɔ la, bi kpɛ mikuum nɛ. Nin nɛn kɛ bi tuu ki teh nnɔ nɛ, ka juore' nɛn baba bo, ki liɛbe' ki saakreh binitɔb bà mɔ teh nnɔ ya gbɛnɛnt.

2

Uwien li bu unil kɛ tibuur

1 Tɔ, sin unil wà biindeh a'tɔ nnɔ, a yíe la, á li yé wà kɛ, a'mɔ te libiil ni nɛ Uwien saan. A biindeh a'tɔ ma nnɔ a biindeh a'ba nɛ. Kimɛ a biindeh wɔ nà bo nnɔ, a'mɔ teh nɛn nɛ.
2 Ti bɛn ki ye Uwien diɛh binib bà teh tu ya bont ya tub la, u ŋmɔbe imɔ̀n nɛ.
3 Sin unil wà biindeh binitɔb bà teh tu ya bont, ki mɔ teh tù nnɔ, a maaleh ki teh a li ñɛ tibuur ni Uwien saan nɛ-ɛɛ?

4 Uwien tien' ŋɛ tinimɔ̀nt ki gbien', ki ŋmɔbe a'bo lifɛ̀sɔngl nin kuminku, nɛ a yin' nɛn kɛ fɛnm-ii? Ŋa bɛn ki ye Uwien tien' ŋɛ tinimɔ̀nt ŋɔ á lèbre a'tetem nɛ-ɛɛ?
5 A'yul faa, ŋa yíe á lèbre a'tetem ma nnɔ, a bondeh a'ba bo Uwien ya benpiebciɛn nɛ, ki gu lidaali là u'mutuol li fii binib bo wɔ ń bu bɛ tibuur ni'donbó nnɔ.
6 Nɛn daali nɛ u li jiin unil kɛ u'tùon kpɛ ma bo.
7 Binib bà mǐndeh ki sɔnh itùon yà mɔn, ki nuunh ukpiɛke nin lisel nin limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm Uwien saan nnɔ, Uwien li cère bɛn nɛ ń li tuu ki fuobe nin wɔ.
8 Ama binib bà pɛ bi'yɛnm yíe nà bo, ki wiɛ' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn, ki pɛ tibonbiɛrt ya sɛn bo nnɔ, Uwien ya mutuol li fii, u'benku ni ń piebe bi'bo kí gbien.
9 Binib bà kɛ teh nà bre nnɔ, ijɛnd nin micɛcɛkm li lu bi'bo. Nǐ li lu bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ bo nɛ.
10 Ama bà kɛ teh nà mɔn li lɛ ukpiɛke nin lisel nin uyɛnduɔn. Bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ li lɛ nɛ,
11 kimɛ Uwien ŋa ŋmɔbe gèngènde.
12 Binib bà kɛ ŋa bɛn *yiko ki teh nà bre la, bi li kpo, ama Uwien ŋa ń ñi *yiko bo kí bu bɛ buur. Ama binib bà kɛ bɛn *yiko ki teh nà bre nnɔ Uwien li ñi *yiko nnɔ bo nɛ kí bu bɛ tibuur.
13 Kimɛ na yé bà bɛn *yiko nɛ yé bigbɛmɔ̀ndɛnb Uwien saan, ama Uwien bùh bà teh *yiko nnɔ ye ma bo nɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb.
14 Bà ŋa yé *Sufmbɛ, ka bɛn *yiko ŋɔ ki teh *yiko nnɔ ye ma nnɔ, ba bɛn ma ki teh nnɔ, bi'yɛnmaale nɛ yé bi'yiko.
15 Bi teh nnɔ ma nnɔ, nɛn nɛ wɔngeh ki teh yiko ye nà nnɔ te bi'yɛnm ni nɛ. Bi'yɛnm ni bi bɛn nà mɔn nin nà bre. Nɛn bo nɛ bi'yɛnmaale biindeh bɛ uyo uba, ki teknh bɛ uyotɔ mɔ.
16 N tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ wɔngeh ki teh nǐ lá li te nnɔ nɛ lidaali là Uwien li cère *Yesu Kristo ń bu binib tibuur, kí cère bɛ ń ñɛn nà kɛ buɔ bi'fɛ̀l ni upaan bo nnɔ.

Sufmbɛ nin yiko ya gbɛr

17 Tɔ, sin Suf wà lienh ki teh a yé Suf, ki du *yiko bo baba, ki jɛbnh a'ba ki teh a bɛn Uwien,
18 ki bɛn u yíe nà, ki bɛn nà mɔn nin nà ŋa mɔn, kí ñɛ *yiko bo,
19 ki maaleh ki teh a yé ununyaan nɛ ki dǐɛh ijùɔn, ki yé bà te licinñunl ni ya wenwenku,
20 ki wɔknh ijɔr mibɛnm, ki wɔknh mubumu, kimɛ a bɛn *Uwien ya yiko ma nnɔ, a maaleh ki teh a bɛn tibont kɛ nɛ, ki maaleh ki teh a lienh nà kɛ nnɔ yé tigbɛmɔ̀nt nɛ.
21 Tɔ, sin wà wɔknh bitɔb nɔ nnɔ, bɛ tien' ŋa wɔknh a'ba? Sin wà tɔkeh binib ki teh bi la suh nnɔ, bɛ tien' a suh?
22 Sin wà lienh ki teh nib la teh naŋmaal nnɔ, bɛ tien' a teh lɛ̀? Sin wà ŋa yíe á cii bule ya nu nnɔ, bɛ tien' a suh tibudur ya bont-i?
23 A jɛbnh a'ba *yiko bo, ki liɛbe' ki saah wɔ ma nnɔ, a yuɔndeh Uwien nɛ.
24 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Ninbi nɛ cèreh inibotɔ sukreh Uwien.»
25 Tɔ, a jiɛ' a'punl ki boh yiko la, upunjiɛ ŋmɔbe kpɛle nɛ. Ama a jiɛ' a'punl ki saah yiko la, nǐ te tɛn ŋa jiɛ' nɛ.
26 Wà ŋa jiɛ' punl, boh *yiko la, Uwien ya bùol nǐ te tɛn u jiɛ' u'punl nɛ.
27 Sin wà yé Suf ki ŋmɔbe yiko, u kɛle' kugbɔnku ni, ki liɛbe' ki jiɛ' a'punl mɔ nnɔ, ŋa boh *yiko nnɔ ma nnɔ, wà ŋa jiɛ' punl, ki boh wɔ nnɔ nɛ li bu ŋɛ tibuur.
28 Na yé unil wà yé Suf upaan bo baba nɛ yé Sufmɔ̀n. Na yé wà jiɛ' u'punl bi'kɛ laa' u jiɛ' nɛ yé upunjiɛmɔ̀n.
29 Suf ya yɛnm nɛ wɔngeh ki teh u yé Sufmɔ̀n. Upunjiɛmɔ̀n ñɛ lifɛ̀l ni nɛ. U ya punjiɛ ñɛn' *Mifuoñaanm saan nɛ, wa ñɛn' *yiko wà bi kɛle' wɔ kugbɔnku ni nnɔ. Na yé binib nɛ li pɛ̀ke wà yé Sufmɔ̀n, Uwien nɛ li pɛ̀ke wɔ.

3

Uba ŋa te ki yé gbɛmɔ̀ndaan Uwien saan

1 *Sufmbɛ ya kpɛle nín si ba? Bii bi'punjiɛ ŋmɔbe kpɛle-ee?
2 Ni'kɛ ŋmɔbe kpɛle wà yɛbe nɛ isɛn kɛ ni, kimɛ Uwien kpiɛ' ki taa' u'gbɛr ki ŋukn' bɛn nɛ.
3 Nĭ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye ba? Nĭ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye bi'ni biba ŋa paan' Uwien ye ma bo la, nĭ li pien Uwien u la tien u ye ma bo nɛ-ɛɛ?
4 Na ń tien nnɔ fiebu. Binib kɛ yé bitonnɛndɛnb mɔnɔn la, Uwien wɔn tuu ki yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ tɛn nĭ kɛle' ma u'gbɔnku ni ki ye:
«A'lenm ni nɛ bi li bɛnde kí ye
a yé ugbɛmɔ̀ndaan.
Bi bun' nin ŋɛ tibuur la,
a li faake nin bɛ.»
5 Tɔ, nĭ yé ti teh nà ŋa cuube nĭ wɔngeh ki teh Uwien yé ugbɛmɔ̀ndaan la, ti nín ji li len kí ye ba? Ti li ye Uwien diɛh ti'tub la, u teh nà ŋa cuube nɛ-ɛɛ? (N lienh binib lienh ma bo nɛ.)
6 Na te nnɔ fiebu. U teh nà ŋa cuube la, u li tien mila kí bu uŋɛndun ya nib tibuur-i?
7 Tɔ, nĭ yé n'tonnɛnku wɔngeh Uwien ya gbɛmɔ̀nt ki cèreh binib kpiɛkreh wɔ la, bɛ tien' u diɛh n'tub ki teh n yé ubiɛrdaan-i?
8 Tí li teh nà bre ŋɔ nɛ̀ ń kpɛnde nà mɔn-ii? Binib biba sukreh tɛ ki teh ti lienh ki teh nnɔ nɛ. Bidɛnb li lɛ utudɛre wà bi kpɛ wù nɛ.
9 Nĭ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye ba? Nĭ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye tinbi Sufmbɛ, ti cɛn' binitɔb nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu. N là wɔkn' nɛ ki ye *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ te ibiɛre ya yonbt ni nɛ.
10 Nɛn nɛ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni. Nĭ kɛle' ki ye:
«Uba mɔnɔn ŋa te ki yé gbɛmɔ̀ndaan,
11 uba ŋa te ki ŋmɔbe yɛnfuom,
uba ŋa te ki nuunh Uwien,
12 bi'kɛ dàan' u'sɛn nɛ,
ki taan' ki juore' fɛnm.
Uba mɔnɔn ŋa te ki teh nà mɔn.
13 Bi'niɛke yɛ tɛn itɛnkpiifɛle nɛ,
bi'lɛn ya tùon si milɛrm baba nɛ,
Bi'ñuɔn ŋmɔbe tilɔbr tɛn iwaalɛb nɛ.
14 Iñɔbonbil nin miŋùum baba nɛ gbe bi'ñuɔn ni.
15 Bi'tàan ton linikul bo nɛ.
16 Bi ñɛn' nà kɛ saan la, bi saah nɛ,
ki kuɔndeh binitɔb micɛcɛkm ni.
17 Ba bɛn yɛnduɔn ya sɛn.
18 Ba fɛnge Wien.»
19 Tɔ, ti bɛn ki ye *yiko len' nà kɛ nnɔ, u len' ki de' binib bà li boh wɔ nnɔ nɛ, ŋɔ uba la dule niba bo kí ye wa bii'. Nnɔ nɛ uŋɛndun ya nib kɛ li bɛnde kí ye bi ŋmɔbe libiil Uwien saan.
20 Nɛn bo nɛ unil teh *yiko ye ma bo la, na ń cère Uwien ń bù wɔ gbɛmɔ̀ndaan. Yiko cèreh binib bɛndeh nà yé ibiɛre baba nɛ.

Uwien bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb mitekjim bo nɛ

21 Fɛnfɛnnɔ wuɔ Uwien ji wuɔn' u ñɛh usɛn wà ki bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb, na yé u tukndeh *yiko ye ma bo nɛ. Yiko nin Uwien ya ñɔbonsɔknb là juɔ' ki len' nɛn nɛ u'gbɔnku ni.
22 U bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb bi'tekm *Yesu Kristo kí ji bo nɛ. Bà kɛ teke' *Yesu Kristo ki jin' la, u bùh bɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb nɛ. Kimɛ bi'kɛ te miba nɛ.
23 Bi'kɛ tien' ibiɛre nɛ ki luo' Uwien ya kpiɛke.

24 Ama Uwien ya juokm bo nɛ u bù' bɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb *Yesu Kristo ya tuɔrl là dɛ' bɛ ki
wiɛ' nnɔ bo. Na yé bi'nimɔ̀nt bo nɛ.
25 Uwien taa' wɔn nɛ ki tien' lituɔrl u'sɛ̀m bo, ki dɛ' bà kɛ teke' wɔ ki jin' ki wiɛ', ki wuɔn'
wɔn Uwien ya gbɛmɔ̀nt, ka dɛre' binib ya tub bi'biɛre bo uyo bo,
26 u là duɔn' u'yɛnm uyo wà nnɔ. Fɛnfɛnnɔ wuɔ u wuɔn' u'gbɛmɔ̀nt ki ye wà kɛ teke'
*Yesu ki jin' nɛ yé ugbɛmɔ̀ndaan. U tien' nnɔ ŋɔ binib ń bɛnde kí ye wɔn Uwien nɛ yé
ugbɛmɔ̀ndaan.
27 Nǐ te nnɔ la, uba biɛ ki ŋmɔbe u li jɛbn u'ba nà bo-oo? Nǐ yé fɛnm. Na yé binib ya tùon
bo nɛ Uwien bùh bɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb, u bùh bɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb bi'tekjim bo nɛ.
28 Kimɛ ti bɛn ki ye Uwien bùh unil ugbɛmɔ̀ndaan u'tekjim bo nɛ, na yé u teh *yiko ye
ma bo nɛ u bùh wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.
29 Uwien yé *Sufmbɛ baba ya Wien nɛ, ka yé bà ŋa yé *Sufmbɛ ya Wien-ii? U yé bi'mɔ
ya Wien nɛ.
30 Kimɛ Uwien te uba nɛ. Wɔn nɛ bùh bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ
bigbɛmɔ̀ndɛnb mitekjibaabm bo.
31 Ti lienh nà nnɔ, nǐ ye nɛ ń ye mitekjim bo *yiko ŋa ji yé bonn nɛ-ɛɛ? Nnɔ ŋa ñí! Ti
wɔngeh *yiko cinbe ki te ma bo nɛ.

4

Uwien bù' Abraham ugbɛmɔ̀ndaan u'tekjim bo nɛ

1 Tɔ, ti li ye ba kí taa kí jo ti'yaajɛ *Abraham ya gbɛr bo? Wɔn nin u'yul là laa' ba?
2 Nǐ bi yé u'tùonmɔnmɔn nɛ cère' Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan la, u bi ŋmɔbe u li jɛbn
u'ba nà bo. Ama Uwien ya bùol na te nnɔ.
3 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «*Abraham teke' Uwien ki jin', nɛn bo nɛ
Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.»
4 Unil sɔn' lituonl ki teke' nibonn la, na yé paabu, nǐ ye u'paaku nɛ.
5 Unil wà ŋa nuunh Uwien ń juoke wɔ u'tùon bo, ama ki teke' wɔn Uwien wà juokeh
bibiɛrdɛnb nnɔ ki jin' la, u'tekjim bo nɛ Uwien li bù wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.
6 Nnɔ nɛ *Dafid mɔ là pokn' binib bà Uwien bù' bɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb, ka tukn' bi'tùon nnɔ
ya mɔnm bo. *Dafid là ye:
7 «Binib bà Uwien fère' bɛ bi'biil, ki subn' bi'biɛre bo nnɔ,
u'mɔnm te bi'bo.
8 Unil wà Yonbdaan ŋa ń tɔnge u'biɛre nnɔ u'mɔnm te udaan bo.»
9 Mimɔnm nnɔ te ki de' bà jiɛ' ipun baba nɛ bii mǐ te ki de' bà mɔ ŋa jiɛ' nɛ? Tí liɛbe
ní *Abraham ya gbɛr bo. Ti ye u teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ cère' Uwien bù' wɔ
ugbɛmɔ̀ndaan.
10 U lɛ yo ba nɛ u bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan-i? Uyo wà u jiɛ' u'punl nnɔ bii uyo wà wa laan
là jiɛ' nɛ? Uyo wà wa laan là jiɛ' nnɔ nɛ.
11 Ni ya puoli bó nɛ Uwien cère' *Abraham jiɛ' u'punl. Upunjiɛ nnɔ nɛ yé kudǐɛku kùa
wɔngeh ki teh *Abraham ya tekjim bo nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan ki laa' wa laan jiɛ'
punl. Nɛn nɛ cère' *Abraham yé binib bà kɛ teke' Uwien ki jin' ka jiɛ' pun ya yaajɛ ŋɔ
Uwien ń bù bi'mɔ bigbɛmɔ̀ndɛnb.
12 Binib bà jiɛ' ipun, ka pɛ upunjiɛ baba bo, ama ki tɛkn' *Abraham ya taal ni, ki teke'
Uwien ki jin' tɛn *Abraham là teke' Uwien ki jin' ma, ki laa' wà laan jiɛ' punl nnɔ, u yé
bi'mɔ ya yaajɛ nɛ.

Uwien pùon' binib bà teke' wɔ ki jin' nnɔ mimɔnm

13 Na yé *Abraham là bon' *yiko nɛ Uwien pùon' ki ye uŋɛndun li yé wɔn nin u'yaabii
ya faal, kimɛ mitekjim bo nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.
14 Nǐ yé Uwien bi pùon' ki ye uŋɛndun li yé bà boh *yiko nnɔ ya faal nɛ la, mitekjim ŋa
ji bi li ŋmɔbe kpɛle, lipuonl nnɔ mɔ bi li juore fɛnm nɛ.

15 Kimɛ *yiko ya saam nɛ cèreh Uwien ya mutuol fih binib bo. Yiko ŋa te la, unil li saa wɔ-ɔɔ?
16 Nɛn bo nɛ Uwien pùon' lipuonl mitekjim bo, ŋɔ lɛ́ ń li yé bupaabu, kí li kpɛ *Abraham ya yaabii kɛ bo. Na yé lǐ li te kí de bà pɛ *yiko bo baba nɛ, lǐ li te ki de' bà mɔ teke' Uwien ki jin' tɛn *Abraham nnɔ nɛ. Kimɛ *Abraham yé tinbi bà kɛ teke' Uwien ki jin' nnɔ ya yaajɛ nɛ.
17 Tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «N tien' ŋɛ inibol ligol ya yaajɛ.» *Abraham nɛ yé ti'kɛ ya yaajɛ Uwien ya nun bó. Wɔn Uwien nɛ mɛkreh bitɛnkpiib, nɛ ki naanh tibont nin u'ñɔbon.
18 Nǐ là naan lipuonl nnɔ ŋa ń tien nɛ. Nin nɛn kɛ *Abraham tuu ki daan nɛ. U teke' Uwien ki jin' nɛ Uwien tien' wɔ inibol ligol ya yaajɛ. Tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «A'yaabii li yɛbe ka ŋmɔbe fuul.»
19 Nǐ là sǐen' waamu nɛ wɔ ń lɛ ibin kobk, ki bɛnde' ki ye u nɛke mikuum, nɛ u'po Sara mɔ tonde' ki yé uŋɔl. Ama nin nɛn kɛ *Abraham ya dum ŋa kùore' waamu mɔnɔn.
20 *Abraham ŋa maale' milele lipuonl nnɔ bo, u'dum mɔ ŋa kùore', ama u tùɔreh ki faakreh mitekjim ni nɛ, ki kpiɛkreh Uwien,
21 ki cinbe ki bɛn ki ye Uwien pùon' nà nnɔ, u ŋmɔbe mituɔm mà u li fre kí tien nɛ̀.
22 Nɛn bo nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.
23 Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien bù' *Abraham ugbɛmɔ̀ndaan.» Na yé *Abraham baba bo nɛ nǐ kɛle' nnɔ.
24 Nǐ kɛle' ti'mɔ bo nɛ. Ti teke' Uwien wà cère' Yonbdaan *Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ ki jin', nɛ wɔn Uwien bù' ti'mɔ bigbɛmɔ̀ndɛnb.
25 Uwien cère' wɔn *Yesu nɛ kpo' ti'biɛre bo, ki cère' u mɛkre' bitɛnkpiib ni, ŋɔ wɔn bo wɔ ń bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb.

5

Uwien cère' binib nin wɔn taan' buñɔbu

1 Tɔ, ti'tekjim bo nɛ Uwien bù' tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb, ki cère' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo, tinbi nin wɔn taan' buñɔbu.
2 Wɔn *Yesu Kristo nɛ cère' ti laa' mijuokm Uwien saan, kimɛ ti teke' wɔ ki jin'. Ti fuobe mi ya juokm ni nɛ ki ŋmɔbe lidɛndɛnl ki jɛbnh ti'ba ki teh ti li lɛ ukpiɛke Uwien saan.
3 Na yé nɛn baba bo nɛ ti jɛbnh, ti jɛbnh ijɛnd mɔ ni nɛ. Kimɛ ti bɛn ti ye ijɛnd ni nɛ ti lɛnh lifɛ̀l,
4 nɛ lifɛ̀l cèreh ti ŋmɔbe kuminku, kuminku mɔ dienh tɛ lidɛndɛnl.
5 Lidɛndɛnl nnɔ ŋa ń yuɔn tɛ. Kimɛ Uwien de' tɛ *Mifuoñaanm ma nnɔ, mɛn nɛ cèreh ti bɛndeh ti'fɛ̀l ni u yíe tɛ ki gbien' ma bo.
6 Imɔ̀n, uyo wà ta là ŋmɔbe tuɔm nnɔ, nɛ *Kristo teke' tinbi bibiɛrdɛnb ya kuum ki kpo'. Uwien nɛ sien' u ya yo.
7 Nǐ faa nin unil ń teke ugbɛmɔ̀ndaan ya kuum kí kpo. Nba la, uba li kaabe kí kpo unimɔ̀n bo.
8 Ama Uwien wuɔn' ki ye u yíe tɛ, ki cère' *Kristo teke' ti'kuum ki kpo' uyo wà ti laan là biɛ ki yé bibiɛrdɛnb nnɔ.
9 Fɛnfɛnnɔ, *Kristo ya sɛ̀m bo nɛ Uwien bù' tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ma nnɔ, bɛ li tien ŋɔ wa ji li ñɛn tɛ Uwien ya benpiebe wà we ní nnɔ ni?
10 Uyo wà ti là yé Uwien ya nɛnnɛndb nnɔ nɛ u cère' tinbi nin wɔn taan' buñɔbu kí ñɛ u'Bijɛ ya kuum bo. Tinbi nin wɔn taan' buñɔbu ma nnɔ, bɛ li tien ŋɔ ta ji li ŋmɛre u'Bijɛ ya fuobm bo?
11 Na yé nɛn baba bo nɛ ti jɛbnh ti'ba, ti jɛbnh Uwien bo mɔ nɛ. Yonbdaan *Yesu Kristo taan' tinbi nin Uwien buñɔbu fɛnfɛnnɔ ma nnɔ, nɛ cère' ti jɛbnh.

Adam nin Kristo ya gbɛr

12 Unibaab bo nɛ ibiɛre cin' uŋɛndun ni. Ibiɛre nnɔ nɛ tuke' mikuum ki baa', nɛ binib kɛ kpuokeh kimɛ bi'kɛ teh ibiɛre nɛ.
13 Kí yaan Uwien ń de Moyis *yiko nnɔ ki laa' ibiɛre te nɛ uŋɛndun ni. Yiko ŋa laan là te ma nnɔ, ba là tɔngeh binib ya biɛre.
14 Ama kí ñɛ Adam ya yo kí tĭ baa Moyis ya yo mikuum jinh binib nɛ. Nin ba tien' biɛre tɛn Adam là kɛnde' Uwien ya ñɔbu bó ki bii' ma kɛ nnɔ mikuum jinh bɛ nɛ. Adam là yé unil wà we ní nnɔ ya nɛnnɛnku nɛ.
15 Ama Uwien ya paabu nin Adam ya biil ŋa tɛ, ka kpɛ mɔ. Unibaab ya biil bo nɛ mikuum jin' binib bi yɛbe ma nnɔ, bɛ li tien ŋɔ unibaab *Yesu Kristo mɔ bo Uwien ŋa ń juoke binib bi yɛbe, kí de bɛ bupaabu bù ń li yɛbe ka ŋmɔbe bù kpɛ nin bà ni?
16 Uwien ya paabu tien' nà nin unibaab nnɔ ya biɛre tien' nà ŋa tɛ. Wɔn unibaab ya biɛre bo nɛ Uwien ye binib kɛ kpɛ utudɛre. Ama Uwien ya juokm bo nɛ u bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb nin bi'biɛre yɛbe ma kɛ nnɔ.
17 Unibaab ya biil bo nɛ mikuum ŋmɔbe mituɔm binib kɛ bo kí ñɛ wɔn unibaab nnɔ. Nĭ te nnɔ la, bɛ li tien ŋɔ binib bà laa' Uwien ya nimɔ̀nciɛnt tà cère' Uwien bù' bɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb nnɔ ŋa ji li lɛ Uwien ya fuobm, kí ji libɛl unibaab *Yesu Kristo bo?
18 Unibaab ya biil nɛ tuke' utudɛre ki baa' binib kɛ bo. Nnɔ nɛ unibaab ya tuonmɔnmɔnl mɔ bo, Uwien bùh binib kɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ki cèreh bi fuobe.
19 Unibaab ŋa bon' Uwien ma nnɔ nɛ cère' binib kɛ yé bibiɛrdɛnb Uwien saan. Nnɔ nɛ unibaab mɔ bon' Uwien ma nnɔ cère' binib kɛ yé bigbɛmɔ̀ndɛnb Uwien saan.
20 Uwien lá taa' *yiko ki baa' nɛ binib ya biil yɛbre' ki gbien'. Ama ibiɛre yɛbe nà saan la, Uwien ya nimɔ̀nt mɔ yɛbe ni'saan cɛɛn nɛ.
21 Ibiɛre là ŋmɔbe mituɔm nɛ ki tukeh mikuum ki bàareh. Nnɔ nɛ Uwien ya nimɔ̀nt mɔ ŋmɔbe mituɔm ki cèreh binib yé bigbɛmɔ̀ndɛnb u'saan, ki li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm kí ñɛ Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

6

Ti kpo' nin Kristo ma nnɔ, ti li fuobe nin wɔ mɔ nɛ

1 Tɔ, nĭ te nnɔ ma nnɔ, nĭ ye nɛ̀ ń ye ba? Nĭ ye nɛ̀ ń ye tí li tuu ki teh ibiɛre ŋɔ Uwien ya nimɔ̀nt ń li yɛbreh nɛ-ɛɛ?
2 Na te nnɔ fiebu. Ti ñɛn' ibiɛre ya wɔbl ni ŋɔ, ti li tien mila kí liɛbe kí li fuobe ibiɛre ni?
3 Bii na bɛn ki ye bi sĭi' tinbi bà kɛ Uwien ya ñunm ti taan' nin *Yesu Kristo nnɔ ti taan' u'kuum mɔ nɛ-ɛɛ?
4 Bi sĭi' tɛ Uwien ya ñunm ti taan' Kristo ya kuum ma nnɔ, bi taan' ki sube' tinbi nin wɔn nɛ. Nɛ u'Baa Uwien ya kpiɛke bo, u cère' u mɛkre' bitɛnkpiib ni ŋɔ ti'mɔ ń li te mifuobfɛ̀nm ni.
5 Nɛ tinbi nin wɔn taan' u'kuum ma nnɔ, ti li taan u'mɛkrm mɔ nɛ.
6 Tùɔre mɛn kí li bɛn kí ye bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo ma nnɔ, bi kpɛ' ti'tetekpaam mɔ nin wɔ nɛ. Mitetekpaam nnɔ la ji ń li ŋmɔbe tuɔm ŋɔ ti la ji ń li yé ibiɛre ya yonbe.
7 Imɔ̀n, unil kpo' la, u ñɛn' ibiɛre ya yonbt ni nɛ.
8 Ti kpo' nin Kristo ma nnɔ, ti teke' ki jin' ki ye ti li fuobe nin wɔ mɔ nɛ.
9 Ti bɛn ki ye u mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ, wa ji li kpo, kuum ŋa ji ŋmɔbe tuɔm u'bo.
10 U kpo' bolm miba kpein nɛ ki gben' ibiɛre ya tuɔm. Fɛnfɛnnɔ u fuobe, nɛ u'fuobm nnɔ yé Uwien yaam nɛ.
11 Nnɔ nɛ ni'mɔ li bùh ni'ba tɛn ni'mɔ kpo' ki ñɛn' ibiɛre ya tuɔm ni, nɛ ki fuobe ki de' Uwien *Yesu Kristo bo.
12 Nɛn bo, ni la ji ń cère ibiɛre ń li ŋmɔbe tuɔm ni'gbɛnɛnt tà li kpo nnɔ bo, ki la ji ń li teh tù yíe nà.
13 Ni la taah ni'gbɛnɛnbɛl ki teh ibiɛre tɛn ĭ yé itùonbiɛrɛ ya jɛwɛnt nɛ. Ama ni te tɛn binib bà mɛkre' ki liɛbe' ki fuobe ma nnɔ, taa mɛn ni'ba kí de Uwien, kí taa ni'gbɛnɛnbɛl kí de wɔ tɛn ĭ yé itùonmɔnmɔn ya jɛwɛnt nɛ.

14 Na ji li te biɛre ya yonbt ni, kimɛ yiko ŋa ji ŋuuke nɛ, Uwien ya nimɔ̀nt nɛ ji ŋuuke nɛ.

Tí ñɛ ibiɛre ni kí li teh nà mɔn Uwien ya nun bó

15 Nǐ tingi si ba? Tí li teh ibiɛre kí ye *yiko ŋa ji ŋuuke tɛ, Uwien ya nimɔ̀nt nɛ ji ŋuuke tɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu!
16 Na bɛn ki ye a taa' a'ba ki de' unil, ki boh wɔ tɛn a yé u'yonb la, a mɔnbe ki yé udaan ya yonb nɛ-ɛɛ? A taa' a'ba ki de' ibiɛre la, a yé ibiɛre ya yonb nɛ, nɛ ibiɛre bàareh nin mikuum nɛ. Nǐ yé a tí taa' a'ba ki de' Uwien, ki boh wɔ la, u li bù ŋɛ ugbɛmɔ̀ndaan nɛ.
17 Tí faare mɛn Uwien. Ninbi bà là yé ibiɛre ya yonbe uyo uba nnɔ, fɛnfɛnnɔ ni ji boh bi wɔkn' nɛ miwɔknm mà Uwien ya sɛn bo nnɔ nin ni'fɛ̀l kɛ nɛ.
18 Uwien ñɛn' nɛ ibiɛre ya yonbt ni, nɛ ki tien' nɛ tigbɛmɔ̀nt ya yonbe.
19 Ni'jiint bo nɛ n taa' minisaaltetem ki tien' kunɛnnɛnku ŋɔ ní fre kí cii. Uyo uba ni là taa' ni'ba ki tien' tijɔnkt nin fɛnfɛnm ya yonbe nɛ, ki teh nà ŋa kpe sɛn Uwien ya nun bó ma nnɔ, fɛnfɛnnɔ ní ji ń taa ni'ba kí tien tigbɛmɔ̀nt ya yonbe, kí li yé Uwien ya nib imɔ̀nmɔ̀n.
20 Ni là yé ibiɛre ya yonbe ma nnɔ, niba ŋa là wɔbndeh nɛ ní li teh nà cuube Uwien ya nun bó.
21 Ni là teh tibont tà uyo uba nnɔ, tù ji coh nɛ ifɛ nɛ fɛnfɛnnɔ, nɛ tu'fɔrm là bàareh nin mikuum nɛ.
22 Ama fɛnfɛnnɔ Uwien ñɛn' nɛ ibiɛre ya yonbt ni, ki tien' nɛ u ya yonbe, nɛ ni ji teh tibont tà mɔn u'nun bó. Nɛ mifɔrm, ni li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.
23 Ibiɛre ya paaku si mikuum nɛ, nɛ Uwien ya paabu si limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm, Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

7

Yiko nin Kristo yaab ya gbɛr

1 N'yaabɛ, n lienh nin ninbi bà nnɔ, ni yé binib bà bɛn *yiko mɔnmɔnm nɛ. Ni bɛn ki ye unil te *yiko ya wɔbl ni uyo wà u laan fuobe nɛ.
2 Nnɔ nɛ *yiko bo ujɛ laan fuobe la, u'po ŋa ŋmɔbe sɛn wɔ ń fii u'saan, ama u'cɛ kpo' la, u ŋmɔbe usɛn wɔ ń liɛbe kí kun ticɛr.
3 Upii nɛbre' ki kun' ticɛr uyo wà u'cɛ laan fuobe la, bi li yin wɔ upiinaŋmaa nɛ. Ama u'cɛ kpo' la, wa ji te yiko ya wɔbl ni. U liɛbe' ki kun' ujɛtɔ la, ba ń yin wɔ piinaŋmaa.
4 N'yaabɛ, ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Kristo là kpo' ma nnɔ, ni'mɔ là kpo' nin wɔ nɛ, ka te yiko ya wɔbl ni, ni ji yé uba yaab nɛ. Ni'tingi si: ni ji yé Kristo wà mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ yaab nɛ, ŋɔ tí li sɔnh itùon yà mɔn ki dienh Uwien.
5 Imɔ̀n, uyo wà ti là pɛ minisaaltetem bo nnɔ, *yiko nɛ là cèreh ti lɛnh iyɛnmaalbiɛre, ki teh tibont tà bàareh nin mikuum.
6 Fɛnfɛnnɔ ti te tɛn ti kpo' nɛ ki ñɛn' nà là co tɛ nnɔ ni, ka ji te yiko ya wɔbl ni. Ti ji pɛ Mifuoñaanm wɔngeh tɛ usɛnfaan wà nnɔ bo nɛ, ki sɔnh Uwien ya tuonl; ta ji pɛ Moyis kɛle' yiko wà nnɔ là wɔngeh tɛ usɛnkpaan wà nnɔ bo.

Yiko nɛ cèreh unil bɛndeh ibiɛre

7 Tɔ, nǐ ye nɛ̀ ń ye ba? Nǐ ye nɛ̀ ń ye yiko yé ibiɛre ya bonn nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu! Kimɛ *yiko ŋa bi te la, ma bi li bɛnde nà yé ibiɛre ya bonn. Nà bi kɛle' *yiko ya gbɔnku ni ki ye: «La ŋmɔbe nunfɔke la,» ma bi li bɛnde kí ye ununfɔke yé biɛre.
8 Yiko ya wɔbl bo nɛ ibiɛre laa' usɛn ki cère' n ŋmɔbe ununfɔke kɛ ya bol. Yiko ŋa bi te la, biɛre ŋa bi ŋmɔbe tuɔm.
9 Uyo wà ma là bɛn yiko nnɔ, n là fuobe nɛ. Ama n tǐ bɛnde' *yiko nnɔ ya wɔbl ma nnɔ, nɛ ibiɛre laa' mituɔm n'bo,
10 nɛ n kpo'. Yiko ya wɔbl là bi li de nni limiɛl nnɔ, baa' nin mikuum nɛ min bo.
11 Kimɛ *yiko ya wɔbl bo nɛ, ibiɛre laa' usɛn, ki lɛre' nni, ki cère' n kpo'.
12 Imɔ̀n, *yiko nin u'wɔbl ñɛn' Uwien saan nɛ ki mɔn, ki cuube.

13 Tɔ, nà yé nibonmɔnmɔnn nɛ kpɛnde' n'bo mikuum-ii? Na te nnɔ fiebu! Ibiɛre nɛ cère' n kpo'. Nibonmɔnmɔnn nnɔ bo nɛ ibiɛre laa' usɛn ki ku' nni, ŋɔ yĭ ń tùɔre kí wuɔn ĭ yé bà. Yiko nnɔ ya wɔbl nɛ wuɔn' tɛ ibiɛre bre ki gbien' ma bo.

Ibiɛre coh binib tiyonbt ma bo

14 Imɔ̀n, ti bɛn ki ye *yiko ñɛn' Uwien saan nɛ. Min wɔn, n yé unisaal nɛ, nɛ ibiɛre cuo' nni tiyonbt.
15 Ma bɛn n teh nà, kimɛ n yíe ń tien nà la, ma teh nɛn. Ama n nɛn nà nnɔ n teh nɛn nɛ.
16 N teh ma yíe ń tien nà la, nɛn nɛ wuɔn' ki ye n tuo' ki ye *yiko yé nibonmɔnmɔnn nɛ.
17 Nĭ te nnɔ la, na yé min nɛ teh nnɔ, ibiɛre yà te nni nnɔ nɛ teh nnɔ.
18 N bɛn ki ye bonmɔnmɔnn ŋa te nni, n niireh n yé unisaal ma nnɔ nɛ. N yíe ń tien nà mɔn, ama ma ń fre kí tien nɛ̀.
19 Kimɛ n yíe ń tien mimɔnm mà nnɔ, ma teh mɛ̀. Nà bre, ma yíe ń tien nɛ̀ nnɔ, n teh nɛn nɛ.
20 N teh ma yíe nà la, na yé min nɛ teh, ibiɛre yà te nni nnɔ nɛ teh.
21 Nɛn bo, n laa' n te mitetem mà ni sɔ: min wà yíe ń tien nà mɔn nnɔ, n lɛnh n freh ki teh nà bre baba nɛ.
22 N fɛ *Uwien ya yiko n'yɛnm ni cɛɛn nɛ,
23 ama n laa' mituɔm miba mɔ te nni, ki mɔ̀h nin n'yɛnmaalmɔnmɔn, ki cère' ibiɛre yà te nni nnɔ cuo' nni tiyonbt, n te i'wɔbl ni.
24 Min wuɔ ya cɛcɛkdaan! Ŋmɛ li fie nni ibiɛre yà te nni, ki li baa nin nni mikuum nnɔ saan-i?
25 N faareh Uwien, kimɛ wɔn nɛ li fie nni kí ñɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo.
Min wɔn n'yɛnmaale ni, n te *Uwien ya yiko ya yonbt ni nɛ, ama minisaaltetem ya sɛn ni wɔn, n yé ibiɛre ya yonb nɛ ki te i'yiko ni.

8

Mifuoñaanm nɛ dienh limiɛl

1 Fɛnfɛnnɔ Uwien ŋa ji li dɛre bà yé *Yesu Kristo yaab ya tub.
2 Kimɛ unil yé *Yesu Kristo yɔ la, *Mifuoñaanm ya tuɔm mà dienh limiɛl nnɔ, nɛ ñɛn' udaan ibiɛre nin mikuum ya tuɔm ni.
3 Uwien tien' *yiko ŋa ń fre kí tien nà. Kí ñɛ unisaal ya jiint bo nɛ *yiko ŋa là ŋmɔbe tuɔm. Nɛn bo nɛ ibiɛre bo, Uwien sɔn' ní u'tiɛma Bijɛ uŋɛndun wuu ni nin tigbɛnɛnt, tù naan tinbi bibiɛrdɛnb yaar. Uwien taa' wɔn nɛ ki tien' lituɔrl ki gben' ibiɛre ya gbɛr.
4 U tien' nnɔ ŋɔ tinbi bà dàan' minisaaltetem ki pɛ *Mifuoñaanm yíe nà bo nɛ ń fre kí tien *yiko ye nà kɛ mɔnmɔnm.
5 Binib bà pɛ minisaaltetem bo nnɔ teh unisaal yíe nà nɛ. Ama bà pɛ *Mifuoñaanm bo nnɔ, bɛn teh mĭ yíe nà nɛ.
6 Unisaal yíe nà nnɔ bàareh nin mikuum nɛ. Ama *Mifuoñaanm yíe nà nnɔ nɛn dienh limiɛl nin uyɛnduɔn nɛ.
7 Kimɛ binib bà teh unisaal yíe nà nnɔ yé Uwien ya nɛnnɛndb nɛ. Ba boh *Uwien ya yiko, ka lĭ li fre kí bo wɔ mɔ.
8 Bà pɛ minisaaltetem bo nnɔ ŋa ń fre kí sɔnge Uwien ya yɛnm.
9 Ninbi bɛn wɔn, na pɛ nisaaltetem bo, ni pɛ *Uwien ya Fuoñaanm bo nɛ, kimɛ Uwien ya Fuoñaanm te ni'ni. Kristo ya Fuoñaanm ŋa te unil wà ni la, udaan ŋa yé u'yɔ.
10 Kristo te ninbi ni ma nnɔ, ibiɛre cère' ni'gbɛnɛnt li kpo mɔnɔn la, *Mifuoñaanm nɛ yé ni'miɛl kí ñɛ Uwien bù' nɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ma nnɔ bo.
11 Uwien wà cère' *Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ ya Fuoñaanm te ni'ni ma nnɔ, wɔn wà cère' Kristo mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ li de ni'gbɛnɛnt tà lá li kpo nnɔ mifuobm kí ñɛ *u'Fuoñaanm mà te ni'ni nnɔ bo.

12 N'yaabɛ, nɛn bo nɛ ti ŋməbe lifɛ̀nl. Ama ta ŋməbe fɛ̀nl nin unisaal ya tetem ŋɔ tí li teh
unisaal yíe nà.
13 Kimɛ ni pɛ minisaaltetem bo la, ni li kpo nɛ, ama kí ñɛ *Uwien ya Fuoñaanm bo, ni
wiɛ' unisaal yíe nà la, ni li fuobe nɛ.
14 *Uwien ya Fuoñaanm pekreh binib bà kɛ nnɔ nɛ yé Uwien ya bumu.
15 Uwien de' nɛ *u'Fuoñaanm mà nnɔ ŋa co nɛ yonbt ŋɔ ní liɛbe kí sɛn bujɛwaanbu,
ama *u'Fuoñaanm nɛ tien' nɛ u'bumu, nɛ ki cère' ti yih wɔ ti'Baa.*
16 *Uwien ya Fuoñaanm nin mi'yul nɛ kundeh imɔ̀n ti'yɛnm ni ki teh ti yé Uwien ya
bumu.
17 Ti yé Uwien ya bumu ma nnɔ, ti yé u'faajib mɔ nɛ. Ti yé Uwien ya faajib nɛ tinbi nin
Kristo kɛ. Ti taan' ki jèndeh nin Kristo ma nnɔ, tinbi nin wɔn li taan kí lɛ ukpiɛke mɔ nɛ.

Uwien lá li kpiɛke u'nib

18 N bɛn ki ye fɛnfɛnnɔ ya jɛnd ŋa ŋməbe bɛ ń taa yɛ̀ kí kpaan nin ukpiɛke wà Uwien lá
li ñɛn wù upaan bo kí de tɛ nnɔ.
19 Kimɛ Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ gu nin inunmɔ́n nɛ lidaali là Uwien li wuɔn bà yé
u'bumu.
20 Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ juore' fɛnm. Na yé tù yíe nɛ ki juore' fɛnm, wɔn Uwien
nɛ cère' tù juore' fɛnm. Ama tù ŋməbe lidɛndɛnl ki ye
21 lidaali liba tu'mɔ li ñɛ mituɔm mà kuuleh tù, ki cèreh tù te tiyonbt ni nnɔ ni, ki mɔ ń
lɛ Uwien ya bumu ya kpiɛke, ki li te liwiel ni.
22 Ti bɛn ki ye haali nin fɛnfɛnnɔ Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ jèndeh nɛ ki kpɪ̈ɛndeh tɛn
upii nɛ benh nin imɛrwiɛn.
23 Na yé tibont nnɔ baba, tinbi bà Uwien de' tɛ *u'Fuoñaanm, mɪ̈ yé u'paacindkaabu
nnɔ, ti'mɔ kpɪ̈ɛndeh ti'fɛ̀l ni nɛ, ki gu lidaali là Uwien li wuɔn kí ye ti mɔnbe ki yé u'bumu,
u dɛ' tɛ ki wiɛ' nnɔ.
24 Ti ŋmɛre' ama nɪ̈ laan yé lidɛndɛnl nɛ. Unil ŋməbe lidɛndɛnl nibonn bo la, wa laan
laa' nɛ̀ nɛ. U laa' nɛ̀ la, na ji yé dɛndɛnl u'bo.
25 Ti ŋməbe lidɛndɛnl nibonn bo, ka laan laa' nɛ̀ la, ti li mɪ̈nde nɛ kí li gu.
26 Nnɔ nɛ *Uwien ya Fuoñaanm toreh tɛ ti'jiint ni, kimɛ ta bɛn u yíe tí li kàareh wɔ ma
bo. Nɛ *u'Fuoñaanm kàareh wɔ ki dienh tɛ, ki dunh haali nil ŋa ń fre kí lɛ u li taa iñɔbon
yà kí tɛkn mɪ̈ lienh nà nnɔ.
27 Uwien, wà bɛn binib ya fɛ̀l ni te ma bo, bɛn *u'Fuoñaanm ya yɛnmaale. Mɛn nɛ
kàareh wɔ u yíe ma bo ki dienh u'yaab.
28 Ti bɛn ki ye Uwien teh tibont tà kɛ nnɔ u teh tù binib bà yíe wɔ ya mɔnm bo nɛ. Bi yé
binib bà u yin' bɛ u là bobn' ma bo nɛ.
29 Kimɛ u là bɛn bɛ ki laa' ba laan maa' bɛ, nɛ ki sien' ki ye bɛ ń li naan u'Bijɛ, ŋɔ u'Bijɛ ń
li yé kibukpiɛk libugol ni.
30 Uwien yin' bà nnɔ, u là juɔ' ki gènde' bɛn nɛ. U yin' bà nnɔ, u cère' bɛn nɛ yé
bigbɛmɔ̀ndɛnb. U cère' bɛn bà yé bigbɛmɔ̀ndɛnb nnɔ, u de' bɛn nɛ ukpiɛke.

Niba ŋa ń fre kɪ́ bore tinbi nin Uwien ya yɪ́em

31 Ti li len tu lɛ ba kí pukn-i? Uwien se ti'ciɛk bó la, ŋmɛ ji li fre kí tien tɛ niba?
32 Wa yɪ̈e' u'tiɛma Bijɛ mɔnɔn bo, ama u taa' wɔ ki cɛ̀be' wɔ ń tɪ̈ kpo ti'kɛ ya biɛre bo nɛ.
U de' tɛ u'Bijɛ ma nnɔ, bɛ li tien u la juoke tɛ kí de tɛ tibont kɛ?
33 Ŋmɛ li fre kí biin Uwien gènde' binib bà? Uwien mɔnɔn ye bi yé bigbɛmɔ̀ndɛnb nɛ.
34 Nɛn bo, ŋmɛ li fre kí ye bi kpɛ utudɛre? Yesu Kristo kpo'. Na yé u kpo' baba, u mɛkre'
bitɛnkpiib ni mɔ nɛ, ki te Uwien ya jie bó, ki kàareh wɔ ki dienh tɛ.
35 Bɛ li fre kí bore tinbi nin Kristo u la li yíe tɛ? Ijɛnd bii uyɛnsaa bii bi jèndeh tɛ ma nnɔ
bii mikònm bii micɛcɛkm bii kinunbɔnk bii mikuum-i?

---

* **8:15** Grɛkmbɛ ya lenm ni bi kɛle' ki ye: Aba nɛ. Liñɔbonl nnɔ ñɛn' *Sufmbɛ ya lenm ni nɛ, nɛ li'tingi si: Baa.

36 Nì te tɛn nì kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nì kɛle' ki ye:
«Sin bo nɛ bi kuuleh tɛ idaan kɛ,
ki likeh tɛ tɛn ti yé ipe nɛ bi tuke ki joh bɛ ń tì kòre.»
37 Ama *Yesu Kristo wà yíe tɛ nnɔ ya tuɔm bo nɛ, ti faa ki cɛn' wà kɛ mòn' ki faake'.
38 Imòn, n bɛn ki ye niba ŋa te kí fre kí bore tinbi nin Uwien u la yíe tɛ. Mikuum, limiɛl, Uwien ya tondb, paaki bó ya tuɔm kɛ ya bol, fɛnfɛnnɔ ya gbɛr, uyo wà we ní ya gbɛr, mituɔm mà kɛ te ya bol,
39 nà kɛ te paaki bó, nà kɛ te dɛntingi, Uwien ñɛn' nà kɛ nnɔ, niba ŋa te kí fre kí bore tinbi nin Uwien u la yíe tɛ. U wuɔn' tɛ u'yíem nnɔ kí ñɛ Yonbdaan *Yesu Kristo bo nɛ.

9

Uwien nin u'nib Israyɛl yaab ya gbɛr

1 Tɔ, n yé Kristo yɔ nɛ ki tɔkeh tigbɛmònt, ma nɛndeh. N'yɛnm nin *Mifuoñaanm nɛ yé bimònkunb ki ye
2 n te uyɛnsaaciɛn ni, nɛ nì wi n'fèl ni ki gbiekeh uyo kɛ.
3 Imòn, n bi yíe Uwien ń wiɛ nni miŋùum kí bore min nin Kristo, n'yaab bà yé n'bol ya nib nnɔ bo.
4 Bɛn nɛ yé Israyɛl yaab. Uwien tien' bɛn nɛ u'bumu, ki de' bɛ u'kpiɛke, ki cuo' nin bɛ kujɔtieku mibolm mà yɛbe, ki de' bɛ *yiko, ki wuɔn' bɛ bi li pukeh wɔ ma bo, nɛ ki pùon' bɛ ipuon.
5 Israyɛl ya bol cin' nin bi ya yaajɛb nɛ. Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo tien' u'ba unisaal ki ñɛn' bi ya bol ni nɛ. Wɔn nɛ yé Uwien ki ŋmɔbe mituɔm tibont kɛ bo. Wɔn si kupɛnpɛku uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.
6 Na yé Uwien ŋa fre' ki tien' u là pùon' lipuonl là nnɔ nɛ. Ama Israyɛl ya yaabii kɛ ŋa cinbe ki yé Israyɛl ya bol ya nib.
7 *Abraham ya yaabii mɔ kɛ ŋa cinbe ki yé Uwien ya puonl ya bumu. Kimɛ Uwien là pùon' *Abraham ki ye u'bijɛ *Isaak ya bumu baba nɛ li yé u'yaabiimòn.
8 Ni'tingi si: na yé unisaal maa' mubumu mùa nɛ yé Uwien ya bumu. Uwien ya puonl ya bumu baba nɛ yé u'bumu, ki yé *Abraham ya yaabii.
9 Uwien là pùon' *Abraham ki ye ma sɔ: «Nì lá ŋmèn nɔ la, n li liɛbe ní kí lɛ a'po Sara ŋuuke kibujɛbuk nɛ.»
10 Na yé nɛn baba: tiɛre mɛn Lebeka mɔ ya gbɛr. Wɔn nin ti'yaajɛ *Isaak là maa' ileb nɛ, mù yé mujɛmu.
11-12 Ama ba laan la maa' mubumu nnɔ, ki niireh nin mù ń tien nà mɔn bii nà bre, nɛ Uwien juɔ' ki tɔke' Lebeka ki ye uciɛn lá li tien uwaal ya yonb nɛ. Uwien len' nnɔ ŋɔ wɔ ń wuɔn kí ye wa tukndeh nil ya tuonl bo ki gèndeh wɔ, ama u'yíem bo nɛ u gèndeh unil, nɛ miyíem nnɔ ŋa ŋmɔbe lèbrm.
13 Nì te tɛn nì kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nì kɛle' ki ye: «N yíe Sakɔb, nɛ ki nɛn Esawu.»
14 Nì te nnɔ la, ti nín li len kí ye ba? Ti li ye Uwien teh nà ŋa cuube nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu!
15 Uwien là tɔke' Moyis ki ye: «N yíe ń muɔ unil wà micɛcɛkm la, n muɔh wɔn nɛ. N tí yíe ń tien wà tinimònt la, n teh wɔn nɛ.»
16 Nɛn bo, na yé unil ya yíem bo, ka yé u'ñiknm bo nɛ Uwien muɔh wɔ micɛcɛkm. Uwien ya nimònt bo nɛ u muɔh unil micɛcɛkm.
17 Nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye Uwien tɔke' Farahɔn ki ye: «N kàan' ŋɛ ubɛr ŋɔ sin bo ń wuɔn binib n ŋmɔbe mituɔm ma bo nɛ, ŋɔ binib kɛ ń cii n'yel bó utingbɛn kɛ bo.»
18 Nnɔ nɛ Uwien yíe wɔ ń muɔ wà micɛcɛkm la, u muɔh wɔn nɛ, nɛ u yíe wà ya yul ń li faa la, u cèreh li faa nɛ.

Uwien ya benpiebe nin u muɔh binib micɛcɛkm ma bo

19 Nɛn bo, uba li niire nni kí ye: nǐ te nnɔ la, bɛ bo nɛ Uwien kɔnh nin binib ki teh ba
teh ni'donbó? Bii u li fre kí ye: ŋmɛ li fre kí pien Uwien u la tien u yíe ma?
20 Tɔ, sin unisaalɔ, a tɛn ki yé ŋmɛ nɛ ki niɛh nin Uwien-i? Timaar li fre kí niire, wà mɛn'
tù kí ye «Bɛ tien' a mɛn' tɛ nɔ nnɔ-ɔɔ?»
21 Umaar ŋa ŋmɔbe sɛn wɔ ń tien u'yɔkr u yíe ma-aa? U li fre kí bore tuba kí mɛ lisɛnl
là ŋmɔbe kuñuɔrku, kí taa tutɔr kí mɛ là ŋa ŋmɔbe ñuɔrku.
22 Uwien là yíe wɔ ń wuɔn biba kí ye u'mutuol fii' bi'bo, ki yíe bɛ ń bɛnde kí ye u ŋmɔbe
mituɔm nɛ. Nin nɛn kɛ bà fin' u'mutuol ki bi kpɛ mikuum nnɔ, u taa' lifèsɔngl cɛɛn nɛ ki
ŋmɔbe bɛ.
23 U là yíe wɔ ń wuɔn bitɔb mɔ kí ye u muɔ' bɛ micɛcɛkm nɛ, ki yíe bɛ ń bɛnde u'kpiɛke
yɛbe ki kpɛ ma bo nɛ. U là bonde' bɛn nɛ wɔ ń de bɛ ukpiɛke nnɔ.
24 Tinbi nɛ yé u bonde' bà nnɔ. Na yé u yin' tɛ *Sufmbɛ ya bol ni baba nɛ, bà ŋa yé
*Sufmbɛ mɔ te len nɛ.
25 Nǐ te tɛn nǐ kɛle' ma Ose ya gbɔnku ni nnɔ nɛ. Nǐ kɛle' ki ye:
«Linibol là ya nib ŋa là yé n'yaab nnɔ,
n li yin bɛ n'yaab,
linibol là ma là yíe lè nnɔ,
n li yíe lè.
26 Bi là tɔke' bɛ nà saan ki ye ba yé n'nib la,
bi li yin bɛ ni'saan min Uwien wà fuobe ya bumu.»
27 Israyɛl yaab bɛn wɔn, *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi mɔ là len' bi'gbɛr ki ye: «Israyɛl
yaab yɛbe tɛn likpentɛngbil mɔnɔn la, bi'ni binikàankaab nɛ li ŋmɛre.
28 Kimɛ Yonbdaan li sɔn u'tuonl kitink bo u là len' ma bo nnɔ kí tǐ gben ka ń taande.»
29 Nǐ liɛbe' ki te tɛn Esayi tí là len' ma ki ye:
«Yonbdaan mituɔm kɛ ya daan
ŋa bi cère' ti'bol sǐen' waamu la,
ti bi kunde' tɛn Sodɔm nin Gomɔr yaab nɛ.»

Israyɛl yaab nin mitekjim ya gbɛr

30 Ti len nà nnɔ ya tingi si ba? Ni'tingi si: bà ŋa yé *Sufmbɛ ka là nuunh Uwien ń bù bɛ
bigbɛmàndɛnb nnɔ, fɛnfɛnnɔ Uwien bù' bɛ bigbɛmàndɛnb bi'tekjim bo nɛ.
31 Ama Israyɛl yaab bɛn là nuunh Uwien ń bù bɛ bigbɛmàndɛnb *yiko ya bom bo nɛ ka
laa'.
32 Bɛ bo nɛ ba laa'? Kimɛ ba teke' Uwien ki jin', ki maaleh ki teh bi'tùon bo nɛ Uwien li
bù bɛ bigbɛmàndɛnb. Nnɔ nɛ bi gbiɛre' milum ya tɛnl,
33 tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Liike mɛn, n taa' milum ya tɛnl ki ble'
Siyɔn ya du ni. Lǐ yé litɛnl là binib lɛkeh li'bo ki luh nɛ. Ama wà du li'bo la, fɛ ŋa ń ji wɔ.»

10

1 N'yaabɛ, n'nun mɔ́n nà bo n kàareh Uwien si: Israyɛl yaab ń ŋmɛre nɛ.
2 N li fre kí kun bi'bo imàn kí ye bi'nun mɔ́n Uwien ya tuonl bo, ama ba bɛn bi li sɔn ma
bo nɛ.
3 Ba bɛn Uwien bùh binib bigbɛmàndɛnb isɛn yà ni, nɛ ki nuunh bi'tiɛma sɛn, bɛ ń li yé
bigbɛmàndɛnb, ki yǐe' ka paan' isɛn yà bo Uwien bùh binib bigbɛmàndɛnb nnɔ bo.
4 Kimɛ Kristo baa' ma yiko ŋa ji ŋmɔbe tuonl. Wà kɛ teke' wɔ ki jin' la, Uwien li bù udaan
ugbɛmàndaan nɛ.

Wà kɛ teke' Kristo ki jin' li ŋmɛre

5 Bà nuunh bɛ ń li yé bigbɛmàndɛnb *yiko bo nnɔ, Moyis là kɛle' bi'gbɛr ki ye: «Unil wà
teh *yiko ye ma la, *yiko nnɔ bo nɛ u li fuobe.»

6 Ama bà nuunh bɛ ń li yé bigbɛmɔ̀ndɛnb mitekjim bo nnɔ ya gbɛr wɔn, nǐ kɛle' *Uwien
ya gbɔnku ni ki ye bi la li maaleh bi'yɛnm ni ki teh: «ŋmɛ li dùo paaki bó?» Ni'tingi si:
ŋmɛ li jiin Kristo ní?
7 Ki la li maaleh mɔ ki teh: «ŋmɛ li jiire dɛntingi?» Ni'tingi si: ŋmɛ li mɛkre Kristo ní?
8 Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ba? Nǐ kɛle' ki ye:
«Uwien ya gbɛr nɛke a'saan,
ki te a'ñɔbu nin a'fɛ̀l ni.»
Tigbɛr nnɔ yé mitekjim ya gbɛr tà ti tɔkeh tù binib nnɔ nɛ.
9 A yàare' ki len' binib kɛ ya nun bó ki ye *Yesu nɛ yé Yonbdaan, ki ŋmɔbe midum a'fɛ̀l
ni ki ye Uwien mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni la, Uwien li ŋmiɛn ŋɛ.
10 Kimɛ a ŋmɔbe midum a'fɛ̀l ni la, Uwien bù' ŋɛ ugbɛmɔ̀ndaan nɛ. Nɛ a yàare' ki len'
binib kɛ ya nun bó ki ye *Yesu yé a'Yonbdaan la, Uwien li ŋmiɛn ŋɛ.
11 Imɔ̀n, nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Wà kɛ du u'bo la, fɛ ŋa ń ji udaan.»
12 Nɛn bo, *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ te miba nɛ. Bi'kɛ ya Yonbdaan te uba nɛ ki
teh bà kɛ muɔh ki yih wɔ mimɔnm.
13 Imɔ̀n: «Wà kɛ li muɔ kí yin Yonbdaan ya yel nnɔ, wɔn nɛ li ŋmɛre.»
14 Tɔ, binib ŋa teke' wɔ ki jin' la, bi li tien mila kí muɔ kí yin wɔ? Ba cii' u'gbɛr la, bi li
tien mila kí teke wɔ kí ji? Unil ŋa kpaande' tù la, bi li tien mila kí cii tù?
15 Ba sɔn' nil wɔ ń tǐ kpaande tù la, ŋmɛ li kpaande tù? Nǐ te tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya
gbɔnku ni ki ye: «Binib bà tuke tigbɛmɔnmɔnt ki we ní nnɔ ya cènl mɔn cɛɛn nɛ.»
16 Nin nɛn kɛ na yé binib kɛ nɛ tuo' tigbɛmɔnmɔnt nnɔ. Nɛn bo nɛ Esayi là len' ki ye:
«Yonbdaan, ŋmɛ tuo' ki teke' ti len' nà nnɔ ki jin'-i?»
17 Nɛn bo, mitekjim ñɛh tigbɛr ya ciim ni nɛ, nɛ tigbɛr nnɔ yé Kristo ya gbɛr nɛ.
18 Tɔ, n niireh nɛ-a, Israyɛl yaab ŋa là cii' nɛ-ɛɛ? Bɛn nɛ là cii'-a!
Nǐ te tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Bi cii' bi'ñɔfaam bó utingbɛn kɛ bo,
bi'ñɔbon jon' utingbɛn bo ni'kɛ saan.»
19 Tɔ, n tí niireh nɛ-a, Israyɛl yaab ŋa là cii' ni'tingi nɛ-ɛɛ? Bɛn nɛ là cii' ni'tingi-a! Moyis là
len' ŋɔ ki ye Uwien ye:
«N li cère ní li ponbe linibol là ŋa yé niba nnɔ,
kí cère bà ŋa bɛn niba ya bol ń fin ni'mutuol.»
20 Esayi mɔ là mɛnge' lifɛ̀l ki len' ki ye Uwien ye:
«Binib bà ŋa nuunh nni nnɔ, n cère' bɛn nɛ laa' nni.
Binib bà ŋa là niireh n'bo nnɔ, n taa' n'ba ki wuɔn' bɛn nɛ.»
21 Israyɛl yaab bɛn wɔn, u len' bi'gbɛr ki ye: «N tun' liwentunŋmɛnl, nɛ ki kɛnbeh ki yih
linibol là ŋa boh nni ka ciih n'ñɔbu bó nnɔ.»

11

Uwien ŋa wiɛ' Israyɛl yaab

1 Nɛn bo, n niireh nɛ-a, Uwien wiɛ' u'nib Israyɛl yaab nɛ-ɛɛ? Wa wiɛ' bɛ fiebu. Kimɛ min
Pɔl mɔnɔn yé Israyɛl yɔ nɛ, ki yé *Abraham ya yaabil, ki yé Bɛnsamɛn ya lontunku yɔ.
2 Uwien ŋa wiɛ' u'nib bà uyo bo u là juɔ' ki gènde' bɛ nnɔ. Na bɛn nà kɛle' *Uwien ya
gbɔnku ni Eli bo nɛ-ɛɛ? Nǐ kɛle' ki ye Eli biin' Israyɛl yaab Uwien saan ki ye:
3 «Yonbdaan, bi kuku' a'ñɔbonsɔknb, ki wewe' a'ponpob. Min baba nɛ sǐen', nɛ bi nuunh
bɛ ń ku n'mɔ.»
4 Ama Uwien jiin' wɔ ki ye: «N sǐen' n'ba bijɛb bà ŋa gbaan' ki pèke' ubul Baal nnɔ itur
ilole nɛ.»
5 Nǐ te nnɔ nɛ haali nin dinnɔ, Israyɛl yaab ni nǐ sǐen' binikàankaab bà Uwien gènde' bɛ
u'nimɔ̀nt bo nnɔ nɛ.

6 U là gènde' bɛ u'nimɔ̀nt bo nɛ na yé bi'tùon bo. Nǐ bi yé bi'tùon bo nɛ la, Uwien ya
nimɔ̀nt ŋa ji bi li yé nimɔ̀nt.
7 Nnɔ la, ti nín li ye ba? Israyɛl yaab nuun' nà nnɔ, ba laa' nɛ̀, Uwien gènde' bà nnɔ nɛ
laa' nɛ̀. Bitɔb nnɔ wɔn, Uwien cère' bi'yul faa nɛ.
8 Nǐ te tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nǐ kɛle' ki ye:
«Uwien fùɔre' bi'yɛnm,
nɛ ki cère' bi'nun ŋa lɛnh,
bi'tub ŋa ciih kí lá baa fɛnfɛnnɔ wuɔ.»
9 *Dafid mɔ là len' bi'bo ki ye:
«Bi'jier ń li yé bi'bo kudiɛku,
kí li yé bi'bo ticuɔr,
kí li yé bi li lɛke nà bo kí lu,
kí li yé bi'bo utudɛre wà bi kpɛ wù.
10 Cère bi'nun ń bɔnde bi ji la lɛnh,
kí cère bɛ ń li tuu ki niibeh ibuɔn.»
11 Nɛn bo, n niireh nɛ-a, Israyɛl yaab lu' ŋɔ bi la ji ń fii kpɛlkpɛl nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu!
Bi'lum nnɔ bo nɛ bà ŋa yé Israyɛl yaab mɔ li ŋmɛre. Nɛn nɛ li fin bi'ponponbe.
12 Nǐ yé *Sufmbɛ ya biil cère' uŋɛndun laa' mimɔnm Uwien saan, nɛ bi'lum cère' bà ŋa
yé *Sufmbɛ mɔ laa' lifaal Uwien saan la, bi lá li lɛ miŋmɛrm kí tǐ gben ma nnɔ, nǐ ji li te
mila bo?

Bà ŋa yé Sufmbɛ ya ŋmɛrm ya gbɛr

13 Tɔ, n ji cinbe ki lienh ninbi bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ nɛ. *Yesu sɔn' nni ń tɔke nɛ u'gbɛr
ma nnɔ, n poknh n'tuonl bugbɛn bo nɛ,
14 ki daan ki ye nǐ tuo' la, ń fin n'bol ya nib ya mutuol ŋɔ kí ŋmiɛn bi'ni bi'ba nɛ.
15 Nǐ yé Uwien wiɛ' *Sufmbɛ ki cère' wɔn nin inibotɔ yà te uŋɛndun ni taan' buñɔbu la,
u lá li liɛbe kí teke bɛ ma nnɔ, nǐ ji li te mila bo? Na li yé bitɛnkpiib ya mɛkrm-ii?
16 Tɔ, Uwien si kpɔnɔ ya niba bó la, nǐ wuɔn' ki ye wɔn si kpɔnɔ nnɔ kɛkɛ nɛ. Uwien si
busubu ya ñaan la, nǐ wuɔn' ki yé wɔn si bu'sigben mɔ nɛ.
17 Israyɛl yaab te tɛn olifi ya sucaankaabu bùa bi cɔre' bu'sigben iba nɛ, ki taa' bà ŋa yé
Israyɛl yaab ki te tɛn olifi ya subu bùa pɛn' kumuɔku ni nnɔ ya sigben ki nɛbn' ki kpɔbn' yà
sǐen' nnɔ bo nɛ. Fɛnfɛnnɔ sin nin yà sǐen nnɔ kɛ ji jondeh busubu nnɔ ya ñaan yà jindeh
bù nnɔ bo nɛ.
18 Nɛn bo, la jɛbnh a'ba bi cɔre' isigben yà nnɔ bo. A li tien mila kí jɛbn a'ba, kimɛ na yé
sin nɛ tuke isiñaan, isiñaan nɛ tuke ŋɛ.
19 Nba la, a li ye: «Bi cɔre' isigben nnɔ ŋɔ bɛ ń taa min nɛ kí nɛbn i'bùol.»
20 Imɔ̀n, isigben nnɔ ŋa teke' Uwien ki jin', nɛ bi cɔre' yǐ, sin teke' Uwien ki jin' nɛ bi taa'
ŋɛ ki nɛbn' i'bùol. Ama a la nín li jɛbnh a'ba, á li fɛnge.
21 Kimɛ Uwien cɔre' busubu ya sigbenmɔ̀n la, a bɛn ki ye u li dàan sin wà yé
usigbennɛbnkɛ nnɔ nɛ-ɛɛ?
22 Sekn kí bɛnde Uwien ya nimɔ̀nt nin u'biɛrm. U bre binib bà ŋa ji pɛ u'bo nnɔ bo, nɛ
ki teh sin wà pɛ u'bo nnɔ tinimɔ̀nt. A tuu ki pɛ u'bo la, u li tuu ki teh ŋɛ tinimɔ̀nt nɛ. Nnɔ
ŋa ńí la, u li wiɛ a'mɔ nɛ.
23 Nǐ te nnɔ nɛ Israyɛl yaab mɔ bo: bi wiɛ' bi'yufaa la, Uwien li jiin bɛ kí nɛbn bi là cɔre'
bɛ nà saan nnɔ nɛ. U ŋmɔbe mituɔm wɔ ń jiin bɛ kí nɛbn.
24 Sin wà yé olifi ya subu bùa pɛn' kumuɔku ni ya sigben bi taa' ŋɛ ki nɛbn' olifi ya
sucaankaabu bo nnɔ, a yé usigbencaan nɛ, ŋa yé busubu nnɔ ya sigbenmɔ̀n. Nnɔ nɛ
Uwien ye wɔ ń jiin kí nɛbn busucaankaabu nnɔ ya sigbenmɔ̀n bu'bo la, na ń li faa.

Israyɛl kɛ li ŋmɛre nɛ

25 N'yaabɛ, n yíe ń tɔke nɛ tigbɛbɔlkaar tuba nɛ, ŋɔ ni la li maaleh ki teh ni yé
biyɛnfodɛnb. Israyɛl yaab biba lĭ li ŋmɔbe uyufaa nɛ haali nin uyo wà bà ŋa yé Israyɛl
yaab kɛ li paan Uwien ya sɛn bo.
26 Nnɔ nɛ Israyɛl yaab kɛ li ŋmɛre, tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni. Nĭ kɛle' ki ye:
«Uŋmiɛnl li ñɛ Siyɔn ya du ni nɛ,
kí gben Sakɔb ya yaabii ya biil.
27 N li gben bi'biɛre,
n li cuo nin bɛ kujɔtieku kùa nnɔ nínɔ.»
28 Tɔ, bi yĭe' tigbɛmɔnmɔnt ma nnɔ, nɛ ki kpɛnde' Uwien ya nɛnnɛndb ŋɔ ninbi nɛ ń
jonde. Ama Uwien biɛ ki yíe bɛ nɛ kí ñɛ bi'yaajɛb bo, kimɛ wɔn nɛ là gènde' bɛ ki tien'
u'yaab.
29 Kimɛ Uwien pun' unil bupaabu bùa la, wa liɛbeh ki teknh bù, u tí yin' unil la, u yin'
wɔ nɛ, wa lèbreh u'yɛnmaale.
30 Imòn, uyo bo ni'mɔ ŋa là boh Wien. Ama fɛnfɛnnɔ *Sufmbɛ ŋa bon' Uwien ma nnɔ nɛ
u muɔ' nɛ micɛcɛkm.
31 Fɛnfɛnnɔ ba bon' Uwien ma nnɔ nɛ Uwien muɔ' nɛ micɛcɛkm. Nɛn nɛ li cère Uwien ń
muɔ bi'mɔ micɛcɛkm.
32 Kimɛ Uwien kuɔn' binib kɛ uyufaa ni, ŋɔ wɔ ń muɔ bi'kɛ micɛcɛkm nɛ.

Uwien ya yɛbn ŋa ŋmɔbe kpaanm

33 Bo! Uwien ya faal mɔ laan yɛbe-a!
U'yɛnfuom nin u'bɛnm yɛbe cɛɛn nɛ!
Nil ŋa ń fre kí bɛnde u'yɛnmaale,
ka ń fre kí bɛnde u teh ma bo mɔ.
34 «Ŋmɛ bɛn Yonbdaan ya yɛnmaale?
Nmɛ li fre kí gbiere wɔ?
35 Bii ŋmɛ kpiɛ' ki de' wɔ nibonn,
ŋɔ wɔ ń jiin kí pè wɔ?»
36 Nibonn kɛ ñɛn' wɔn saan nɛ. Wɔn nɛ cère' ni'kɛ te, nɛ wɔn si ni'kɛ mɔ. Wɔn si ukpiɛke
uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

12

Kristo yɔ li ŋmɔbe mitetem mà

1 Nɛn bo, n'yaabɛ, Uwien ya nimònt bo nɛ n gbiereh nɛ ní taa ni'ba kí de Uwien tɛn
kitɔtuɔrwɛnk kà fuobe, ki mɔn, ki sɔnge Uwien ya yɛnm. Nɛn nɛ yé mipum ma sɔnge
Uwien ya yɛnm.
2 Ni la li te tɛn uŋɛndun wuu ya nib. Ama cère mɛn Uwien ń lèbre ni'yɛnmaale kí de
nɛ iyɛnmaalfaan ŋɔ ní li sekndeh kí bɛnde Uwien yíe nà: nà mɔn, ka pɔre' niba, ki sɔnge
u'yɛnm.
3 Tɔ, Uwien de' nni bupaabu bùa nnɔ bo, nɛ n tɔkeh ni'kɛ ki teh ni la li bùh ni'ba ki
gèbreh ni kpɛ ma bo. Unil kɛ ń tùɔre kí bɛnde u yé wà, ki li bùh u'ba ki kpàandeh Uwien
cère' u teke' Kristo ki jin' ma bo.
4 Unisaal ya gbɛnɛnt te tuba nɛ, ki ŋmɔbe igbɛnɛnbɛl ĭ yɛbe. Ama i'kɛ ŋa tɛ tùon.
5 Ti'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Nin ti yɛbe ma kɛ nnɔ ti taan' nin Kristo ma nnɔ, ti ji te tigbɛnɛnt
tuba nɛ, nɛ wà kɛ yé tigbɛnɛnt nnɔ ya gbɛnɛnbɛl ki tuuke i'tɔ bo.
6 Uwien ya juokm bo nɛ u de' ti'kɛ bupaabu jɛjɛ. Nɛn bo, Uwien de' wà uñɔbonsɔkn ya
paabu la, udaan ń li sɔkndeh ki kpàandeh Uwien de' wɔ mitekjim ma bo.
7 Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li toreh binib la, wɔ ń li toreh. Uwien de' wà bupaabu
wɔ ń li wɔknh la, wɔ ń li wɔknh.
8 Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li saakreh binib ya gbɛnɛnt la, wɔ ń li saakreh binib ya
gbɛnɛnt. Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li punh binib tibont la, wɔ ń li punh ki la cuɔleh.

Uwien de' wà ticiɛnt wɔ ń li likeh binib la, wɔ ń li sɔnh u'tuonl mɔnmɔnm. Uwien de' wà bupaabu wɔ ń li muɔh binib micɛcɛkm la, wɔ ń li muɔh bɛ nin lifɛ̀sɔngl.
9 Ní li yíe binib imɔ̀nmɔ̀n. Cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n nà mɔn ya tienm bo, kí li nɛn nà bre.
10 Ní li yíe tɔb tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo. Ní li ñikndeh ki boh tɔb, ama ní cère mibom ń li kpɨ̀ɛreh ki ñɛh ninbi.
11 Li yíe mɛn lituonl ki la tiinh gbɛnɛnbien. Cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n Yonbdaan ya tuonl bo.
12 Ni ŋmɔbe lidɛndɛnl là u'saan nnɔ cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge li'bo. Ní li ŋmɔbe kuminku ijɛnd ni, kí li kàareh uyo kɛ.
13 Ní li toreh Uwien ya nib bà nɨ̃ pɔre' bɛ, kí cère ni'nun ń li mɔ́n bicɛnb ya tekm bo.
14 Ní li kàareh Uwien wɔ ń tien binib bà jèndeh nɛ nnɔ u'mɔnm. Ní li teh wɔ ń tien bɛ u'mɔnm, ni la teh wɔ ń wiɛ bɛ ŋùum.
15 Li poknh mɛn nin bà poknh, kí li muɔh nin bà muɔh.
16 Li lienh mɛn ki ciih tɔb bó. La li wɔngeh mɛn ni'ba, li jiindeh mɛn ni'ba tingi binib ya nun bó, ki la maaleh ki teh ni yé biyɛnfodɛnb.
17 Unil tien' ŋɛ nà bre la, la jiin wɔ nà bre. Li nuunh mɛn ní li teh nà mɔn binib kɛ ya nun bó.
18 Nɨ̃ yé ni li fre, nɛ nɨ̃ li ñɛ ninbi nɛ la, li ñikndeh mɛn kí li ŋmɛ nin unil kɛ.
19 N'jɔtiebɛ, unil tien' nɛ nà bre la, ninbi nin ni'yul la nuunh ní tu wɔ fɛ̀nl, ama cère mɛn Uwien ya mutuol ń fii wɔ ń tien u li tien ma. Kimɛ nɨ̃ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye Yonbdaan ye: «Min nɛ li tu lifɛ̀nl, min nɛ li jiin unil kɛ u'tuonl kpɛ ma bo.»
20 Nɨ̃ liɛbe' ki kɛle' ki ye: «Mikɔ̀nm ŋmɔbe a'nɛnnɛnd la, de wɔ wɔ ń ji, uñuñun ŋmɔbe wɔ la, de wɔ miñunm. A teh nnɔ la, ni naan tɛn a woreh imukuɔn nɛ ki cokndeh u'yul bo.»
21 La cère mibiɛrm ń faake nin ŋɛ. Li faa nin mibiɛrm a'mɔnm bo.

13

Li boh mɛn udu ya ciɛnb

1 Unil kɛ ń li boh biciɛnb bà likeh udu nnɔ. Kimɛ nil ŋa yé ciɛn ŋɔ Uwien ŋa tien' wɔ ciɛn. Bà kɛ yé udu ya ciɛnb nnɔ, Uwien nɛ tien' bɛ biciɛnb.
2 Nɛn bo, wà kɛ yɨ̃e' udu ya ciɛn ya ñɔbu bó la, u yɨ̃e' Uwien sien' ki ye nɛn li te ma bo nɛ. Unil teh nnɔ la, u nuunh u'ba bo utudɛre nɛ.
3 Nnɔ nɛ binib bà teh nà mɔn ŋa fɛnge udu ya ciɛnb, bà teh nà bre nɛ fɛnge bɛ. Nɛn bo, ŋa yíe á li fɛnge bɛ la, li teh nà mɔn, ŋɔ bɛ ń li pɛ̀keh ŋɛ.
4 Kimɛ udu ya ciɛnb sɔnh Uwien ya tuonl là li pukn ŋɛ a li te mɔnmɔnm nɛ. Ama a teh nà bre la, li fɛnge. Kimɛ na yé fɛnm nɛ udu ya ciɛnb ŋmɔbe usɛn bɛ ń dɛre a'tub. Bi diɛh binib ya tub la, bi sɔnh Uwien ya tuonl nɛ bɛ ń wuɔn kí ye Uwien ya mutuol fih bà teh nà bre bo.
5 Nɛn bo, na yé ni boh udu ya ciɛnb ki fɛnge utudɛre baba nɛ. Ama ni boh bɛ kimɛ ni'yɛnm ni, ni bɛn ki ye nɛn nɛ mɔn.
6 Nɛn bo nɛ ni pɛ̀h lɛnpo. Kimɛ lɛnpotekb nnɔ, Uwien nɛ sien' bi'mɔ bɛ ń li sɔnh li ya tuonl nin inunmɔ́n.
7 Li teh mɛn unil kɛ u kpɛ ní li teh wɔ nà. Li pɛ̀h mɛn lɛnpo ki dienh bilɛnpotekb, kí li pɛ̀h tikre ki dienh tikrtekb, kí li boh bà kpɛ ní li boh bɛ, kí li selndeh bà kpɛ ní li selndeh bɛ.

Li yíe mɛn tɔb

8 La ŋmɔbe mɛn uba fɛ̀nl. Lifɛnbaabl là ni li ŋmɔbe lɛ̀ si: ní li yíe tɔb nɛ, kimɛ unil wà yíe u'tɔ la, udaan bon' *yiko ye nà kɛ nnɔ nɛ.
9 Imɔ̀n, *yiko wà ye: «La teh naŋmaal, ki la ku nil, ki la suh, ki la ŋmɔbe nunfɔke utɔ ya bonn bo» nin wà kɛ sɨ̃en' nnɔ taan' ki te yikobaab wà ye: «Li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo» nnɔ ni nɛ.

10 Unil wà ŋmɔbe miyíem ŋa teh u'tɔ nà bre. Nɛn si unil ŋmɔbe miyíem la, u boh *yiko
ye nà kɛ nnɔ nɛ.

Bonde mɛn kí li gu Kristo ya baam

11 Tɔ, n lienh nnɔ kimɛ ni bɛn ti te uyo wà. Nǐ yé uyo wà ni li finde migùɔnm bo nɛ.
Kimɛ lidaali là ti li ŋmɛre nnɔ ŋa ji fɔke tɛn lidaali là ti teke' Kristo ki jin' nnɔ.
12 Kuyɔku gèbre'-a! Kutaaku ya wendm ŋa ji fɔke. Nɛn bo, cère mɛn tí dàan licinñunl
ya tuonl, kí bèle kuwenwenku ni ya jɛwɛnt.
13 Cère mɛn tí li te mɔnmɔnm tɛn binib te ma uwien ni. Cère mɛn ti la li yíe uninfɛnjin,
ki la ñuh ki yibeh, ki la teh sɔnsɔndl, ki la teh fɛnfɛnm, ki la kɔnh jɛr, ki la ŋmɔbe nɛnk.
14 Taa mɛn Yonbdaan *Yesu Kristo kí tien ni'liɛrl, ki la ji ń de ni'gbɛnɛnt sɛn tù ń tien tù
yíe nà.

14

La biindeh mɛn tɔb jier ya jim bo

1 Tɔ, teke mɛn wà ŋa faa tekjim ni, ki la niɛh nin wɔ u maaleh ma bo.
2 Nba la, uba li fre kí maale kí ye tijier tuba ŋa kùɔ u'tekjim bo, kí lɛ wà ŋa faa tekjim ni
nnɔ kùɔ tinɔnt, nɛ ki jinh tikpinfɛr baba.
3 Wà jinh ni'kɛ nnɔ, la li séreh wà jinh tijier tubambɛ nnɔ. Wà mɔ ŋa jinh tijier tubambɛ
nnɔ, la biindeh wà jinh ni'kɛ nnɔ. Kimɛ Uwien teke' u'mɔ nɛ.
4 A yé ŋmɛ ki biindeh u'tɔ ya tonsɔnl-i? U teh nǐ mɔn bii u teh na mɔn la, nǐ likeh
u'cɛnbaa nɛ. Nɛ u li tien nè ń li mɔn nɛ, kimɛ Yonbdaan li fre kí sere u'ciɛk bó.
5 Nǐ te nnɔ nɛ iwentun mɔ bo. Uba maaleh ki teh iwentun iba cɛn' i'tɔ nɛ, utɔ mɔ maaleh
ki teh i'kɛ te miba nɛ. Unil kɛ ń li teh u maaleh ma bo.
6 Unil wà boh liwentunl liba ki cɛn' i'tɔ la, u boh lè ki selndeh Yonbdaan nɛ. Unil wà
jinh ni'kɛ la, u jinh ki selndeh Yonbdaan nɛ, kimɛ u faareh Uwien nɛ kí yaan kí ji. Wà mɔ
ŋa jinh tijier tubambɛ nnɔ, wa jinh tù ki selndeh Yonbdaan nɛ, kimɛ u'mɔ ŋa jinh tù ki
faareh Uwien nɛ.
7 Ti'ni uba ŋa fuobe ki de' u'ba. Uba mɔ ŋa kpuokeh ki dienh u'ba.
8 Ti fuobe la, ti fuobe ki de' Yonbdaan nɛ. Ti tí kpo' la, ti kpo' ki de' Yonbdaan nɛ. Nɛn
bo nɛ ti fuobe bii ti kpo' la, ti yé Yonbdaan yaab nɛ.
9 Kimɛ Kristo kpo' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni, ŋɔ wɔ ń li yé bitɛnkpiib nin binifuob kɛ ya
Yonbdaan nɛ.
10 Nɛ sin, nǐ te nnɔ la, bɛ tien' a biindeh a'tɔ? A'mɔ, bɛ tien' a séreh a'ninjɛ? Ti'kɛ li jo kí
sere Uwien ya nun bó, nɛ wɔ ń bu tɛ tibuur.
11 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Min Yonbdaan wà fuobe nɛ len' ki ye:
nisaal kɛ nisaal li gbaan n'nintuɔli,
kí yàare u'ñɔbu kí ye min nɛ yé Uwien.»
12 Nɛn saan nɛ unil kɛ li tɔke [Uwien] u tien' ma bo.

Uba la cère u'tɔ ń tùre Uwien ya sɛn ni

13 Nɛn bo, cère mɛn ti dàan' tɔb ya biinm. Ni li cɛ nà bo si: ni la tien' niba nè ń tuln ni'yɔ
Uwien ya sɛn ni, kí cère wɔ ń kɔ libiil ni.
14 Yonbdaan *Yesu bo, n mɔnbe ki bɛn ki ye jier tuba ŋa yé jɔknt. Unil ye tijier tuba yé
tijɔknt la, tù yé tijɔknt wɔn baba bo nɛ.
15 A jinh tijier ki bɛn ki ye nǐ li saa a'tɔ ya yɛnm la, ŋa ji kpe yíem ya sɛn. La cère Kristo
kpo' unil wà bo nnɔ ń juore fɛnm a jinh tijier tà nnɔ bo.
16 La cère mɛn nibonn nà mɔn ki de' nɛ nnɔ ń li yé nibonn nà bi'tɔb li suke nɛ ni'bo.
17 Kimɛ Uwien ya bɛl ŋa yé jim nin ñunm ya gbɛr. Lǐ yé tibont tà *Mifuoñaanm dienh
tɛ tù nnɔ ya gbɛr nɛ. Tun si: tigbɛmònt nin uyɛnduɔn nin uyɛnsɔnge.

18 Unil ŋmɔbe mi ya tetem, ki sɔnh ki dienh Kristo la, Uwien ya yɛnm sɔnge u'bo nɛ, nɛ
binib pɛ̀keh wɔ.
19 Nɛn bo, cère mɛn tí li nuunh nà li cère tí li kpɛ buñɔbu, ki li cère ti'ni wà kɛ ń li faakreh
mitekjim ni.
20 La saah Uwien ya tuonl tijier bo. Imɔ̀n, jier tuba ŋa yé jɔknt, ama nà bre si: unil li ji
tijier tà nɛ̀ ń tuln u'tɔ Uwien ya sɛn ni nɛ.
21 Nà mɔn si: á dàan tinɔnt nin midaam nin tijier tà kɛ li tuln a'yɔ Uwien ya sɛn ni nɛ.
22 A'tekjim bo a ŋmɔbe iyɛnmaale kɛ tu ya bont bo la, cère nɛ̀ ń li te a'fɛ̀l ni Uwien ya
nun bó. Unil wà jɛke' wɔ ń tien nibonn u'yɛnmaale ŋa biindeh wɔ la, Uwien ya mɔnm te
u'bo nɛ.
23 Ama unil jinh tijier ki jieh la, u biindeh u'ba nɛ Uwien ya nun bó. Udaan jieh ma
nnɔ, wa teh mitekjim ye ma bo, kimɛ nà kɛ ŋa yé tekjim yaann yé ibiɛre nɛ.

15

Li toreh mɛn tɔb bɛ ń faake mitekjim ni

1 Tinbi bà faa mitekjim ni nnɔ, nǐ mɔn tí li toreh bà ŋa faa tekjim ni nnɔ nɛ bi'jiint ni, ki
la li nuunh tí li teh ti'yɛnm yíe ma.
2 Cère mɛn ti'ni wà kɛ ń li teh nà sɔnge u'tɔ ya yɛnm, ki mɔn ki de' wɔ, kí li toreh wɔ wɔ
ń faake mitekjim ni.
3 Kimɛ Kristo ŋa là nuunh wɔ ń li teh u'yɛnm yíe ma. Tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku
ni ki ye: «Bà sukreh ŋɛ nnɔ, ya suk juore' min bo nɛ.»
4 Nà kɛ là kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni uyo bo nnɔ, nǐ là kɛle' nɛ̀ ń wɔkn tɛ nɛ. Nǐ là kɛle'
nɛ̀ ń de tɛ kuminku nin uyɛnduɔn ŋɔ tí li ŋmɔbe lidɛndɛnl nɛ.
5 Uwien wà yé kuminku nin uyɛnduɔn ya daan nnɔ, ń cère ní li lienh ki ciih tɔb bó
*Yesu Kristo yíe ma bo,
6 ŋɔ ni'kɛ ń taa iyɛnmaale iba kí kpaan buñɔbu, kí pɛ̀ke Uwien, ti'Yonbdaan *Yesu
Kristo ya Baa.

Kristo baa' unil kɛ bo nɛ

7 Nɛn bo, li teknh mɛn tɔb tɛn Kristo teke' nɛ ma ŋɔ nɛ̀ ń de Uwien ukpiɛke.
8 N tɔkeh nɛ nɛ, Kristo là tien' *Sufmbɛ ya tonsɔnl, ŋɔ Uwien là pùon' bi'yaajɛb nà nnɔ
nɛ̀ ń tien nɛ. Nɛn nɛ wɔngeh ki teh Uwien yé umɛmɔ̀ndaan.
9 Kristo baa' ŋɔ bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ ń kpiɛke Uwien kí ñɛ u muɔh binib micɛcɛkm ma
nnɔ bo nɛ tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Nɛn bo nɛ n li pɛ̀ke ŋɛ inibol kɛ ni,
kí gɛ̀ iyuon kí donde ŋɛ.»
10 Nǐ tí kɛle' ki ye:
«Ninbi inibotɔ nnɔ,
li poknh mɛn nin Uwien ya nib.»
11 Nǐ tí liɛbe' ki kɛle' ki ye:
«Ninbi inibotɔ kɛ,
li pɛ̀keh mɛn Yonbdaan,
inibol kɛ ń li dondeh wɔ.»
12 Esayi mɔ là len' ki ye:
«Unil uba li ñɛ Yɛse ya bol ni,
wɔn nɛ li fii kí li ŋmɔbe mituɔm inibol kɛ bo,
inibol kɛ li ŋmɔbe lidɛndɛnl wɔn bo nɛ.»
13 Uwien wà yé lidɛndɛnl ya daan, ń de nɛ uyɛnsɔnge nin uyɛnduɔn kí gbien isɛn kɛ ni,
kí ñɛ ni'tekjim bo, ŋɔ *Mifuoñaanm ya tuɔm ń cère ni'dɛndɛnl nnɔ ń li yɛbreh ki gbiekeh.

Pɔl lienh u'tuonl bo

14 N'yaabɛ, ninbi ya bùol wɔn, min nin n'yul bɛn n'yɛnm ni ki ye ni'nimɔ̀nt yɛbe ki
gbien', ni ŋmɔbe mibɛnm isɛn kɛ ni, ki li fre kí li gbiereh tɔb.
15 Nin nɛn kɛ n mɛnge' lifɛ̀l ki kɛle' kugbɔnku kuu ni nibɛmbɛ saan, ŋɔ ń tiɛre nɛ tigbɛr
tà ni kpiɛ' ki cii' tù ŋɔ nɛ. N kɛle' nnɔ kí ñɛ Uwien là de' nni bupaabu bùa
16 ki tien' nni *Yesu Kristo ya tonsɔnl bà ŋa yé *Sufmbɛ saan nnɔ nɛ. N sɔnh lituonl nnɔ
tɛn utɔtuɔrkɛ nɛ, ki tɔkeh bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ Uwien ya gbɛmɔnmɔnt, ŋɔ bɛ ń li yé lituɔrl
là *Mifuoñaanm cère' lĭ yé Uwien yaal, u'yɛnm sɔnge li'bo.
17 *Yesu Kristo bo nɛ n li fre kí jɛbn n'ba n sɔnh lituonl là ki dienh Uwien nnɔ bo.
18 Kimɛ ma ń fre kí mɛnge fɛ̀l kí len niba bo, kí kɛnde Kristo taa' nni n sɔn' lituonl là ki
cère' bà ŋa yé *Sufmbɛ boh Uwien nnɔ bo. N'lenm nin n'tùon ni nɛ u tien' nɛ̀,
19 kí ñɛ miyɔkm ya bont nin Uwien ya Fuoñaanm ya tuɔm bo. Nnɔ nɛ n fre' ki tɔke'
Kristo ya gbɛmɔnmɔnt ni'kɛ saan, ki ñɛn' Yerusalɛm ki tĭ baa' Iliri ya tinfɛnm ni.
20 N'nun là mɔ́n ń tɔke tigbɛmɔnmɔnt nnɔ nib ŋa laan là cii' Kristo ya yel nà saan nnɔ
nɛ, kimɛ ma là yíe ń ŋuɔn uba ya tɛnpuul bo.
21 N là yíe ń tien tɛn nĭ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ. Nĭ kɛle' ki ye:
«Ba là tɔke' binib bà u'gbɛr nnɔ li lɛ wɔ,
ba ŋa là cii' u'gbɛr nnɔ li cii tù.»

Pɔl yíe wɔ ń jo Erom bó

22 Nɛn nɛ là tuu ki piendeh nni ki cère' ma fre' ki baa' ni'saan.
23 Fɛnfɛnnɔ ma ji ŋmɔbe tuonl iten nnɔ ni. N ñɛn' ibin ibin ki nuunh ń baa ni'saan, nɛ
ka laa' bònl.
24 Ama n yíe ń jo Ɛspaña. N daan n joh nɛ la, ń ñɛ kí lɛ nɛ, kí jonde ni'tɔntɔkn bo waamu
ŋɔ ní tore nni ń baa ni'bó.
25 Ama fɛnfɛnnɔ, n laan joh Yerusalɛm nɛ Uwien ya nib ya torm bo.
26 Kimɛ Kristo yaab bà te Maseduɔnn nin Akayi ya tinfɛnm ni nnɔ cɛ̀kre' bi'yɛnm bɛ ń
tore Kristo yaab bà yé bijiinb ki te Yerusalɛm ni nnɔ.
27 Imɔ̀n, bi là cɛ̀kre' bi'yɛnm nɛ, nɛ nĭ li bi kpɛ bɛ ń tore bɛ nɛ. Kimɛ *Sufmbɛ laa' Uwien
ya mɔnm mà nnɔ, bi gbiire' mɛ̀ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ nɛ. Nɛn bo nɛ nĭ kpɛ bà ŋa yé *Sufmbɛ
mɔ ń gbiire bi'bont nin Sufmbɛ.
28 N taan' mipum nnɔ ki gben', ki taa' ki jon' Yerusalɛm ki tĭ de' bɛ la, n li ñɛ ni'saan nɛ
kí yaan kí jo Ɛspaña ya du bó.
29 Nɛ n bɛn ki ye n we ní ni'saan la, n li baa nin Kristo ya mɔnm mà yɛbe nɛ.
30 N'yaabɛ, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nin *Mifuoñaanm ya yíem bo, nɛ n gbáanh nɛ,
ní tore nni kí li kàareh Uwien ki dienh nni,
31 ŋɔ wɔ ń ñɛn nni Sude ya tugbendɛnb ya nuɔ ni, kí li kàareh wɔ mɔ ki teh wɔ ń cère
mipum mà n tuke mɛ̀ ki joh Yerusalɛm bó nnɔ, Uwien ya nib ń tĭ teke mɛ̀ mɔnmɔnm.
32 Nnɔ nɛ Uwien tuo' la, n li baa ni'saan nin uyɛnsɔnge, kí fuore waamu.
33 Uwien wà yé uyɛnduɔn ya daan ń li te nin ni'kɛ. Ami.

16

Ifuonde

1 Tɔ, n yíe ní teke ti'ninsɛ Febe nɛ. U yé wà sɔnh Kristo ya taanl là te Sankre ya du ni
nnɔ ni nɛ.
2 Yonbdaan ya yel bo, teke mɛn wɔ tɛn nĭ kpɛ bɛ ń li teknh Uwien ya nib ma bo. Uyo wà
kɛ u lá ciɛke ní tore wɔ la, ní tore wɔ. Kimɛ wɔn mɔnɔn là tore' binib bi yɛbe. U là tore'
min mɔnɔn.
3 Ní fuonde Prisil nin Akilas kí de nni. Bi yé n'tonsɔnlieb nɛ *Yesu Kristo ya tuonl ni.
4 Bi là nuunh bɛ ń ŋmiɛn min nɛ ki tĭ benh bɛ ń kpo. Nɛn bo nɛ n faareh bɛ. Na yé min
baba nɛ faareh bɛ, Kristo ya táan yaab bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ mɔ kɛ faareh bɛ nɛ.

5 Ní fuonde Kristo yaab bà taakeh bi'den ki kàareh nnɔ mɔ kí de nni. Ní fuonde n'jɔ Epayinɛt kí de nni. Wɔn nɛ kpiɛ' ki teke' Kristo ki jin' Asi ya tinfɛnm ni.
6 Ní fuonde Mari kí de nni. U'gbɛnɛnt ben' ni'bo cɛɛn nɛ.
7 Ní fuonde n'ninjiɛb Andronikus nin Yuniyas. Min nin bɛn nɛ là te lipɛkl ni. Bi ŋmɔbe liyel *Yesu ya tondb saan. Bi kpiɛ' ki teke' Kristo ki jin' nin nni mɔnɔn.
8 Ní fuonde n'jɔ Ampliyatus kí de nni. N yíe wɔ ki gbien' Yonbdaan bo nɛ.
9 Ní fuonde n'jɔ Urbɛn. U yé ti'tonsɔnlie nɛ Kristo ya tuonl ni. Ní fuonde n'jɔ Stakis mɔ kí de nni.
10 Ní fuonde Apɛlɛs wà wuɔn' ki ye u mɔnbe ki yé Kristo yɔ nnɔ kí de nni. Ní fuonde Aristobul nin u'den yaab.
11 Ní fuonde n'den yɔ Herodiyɔn, kí fuonde Narsis nin u'den yaab bà pɛ Yonbdaan bo nnɔ.
12 Ní fuonde Trifɛnn nin Trifos bà ya gbɛnɛnt ben' Yonbdaan ya tuonl ni nnɔ, kí fuonde ti'jɔ Pɛrsid wà mɔ ya gbɛnɛnt ben' Yonbdaan ya tuonl ni nnɔ.
13 Ní fuonde Yonbdaan ya tonsɔnmɔ̀n Lufus nin u'naa wà yé n'mɔ ya naa nnɔ.
14 Ní fuonde Asɛnkirt nin Flegon nin Hɛrmɛs, kí fuonde Patrobas nin Hɛrmas nin ti'ninjiɛb bà te bi'saan nnɔ.
15 Ní fuonde Filoloɔg nin Yuli, kí fuonde Nere nin u'ninsɛ nin Olimpas nin Uwien ya nib bà kɛ te bi'saan nnɔ.
16 Ní fuonde ni'tɔb mɔnmɔnm. Kristo ya táan yaab kɛ fuondeh nɛ.

Igbierfɔrkɛ

17 N'yaabɛ, n gbáanh nɛ nɛ, liike mɛn ni'yul bo nin binib bà boreh nɛ ki cèreh ni tùreh nnɔ. Bɛn nɛ niɛh nin bi là tɔke' nɛ Uwien ya gbɛr tà nnɔ. Ni la nɛkndeh bi ya nib,
18 kimɛ ba yé ti'Yonbdaan Kristo ya tonsɔnb. Bi sɔnh bi'pòr bo nɛ, nɛ ki ŋmɔbe uñɔŋmaa, ki lɛreh binib bà ya bɛnm ŋa yɛbe.
19 Ninbi bɛn wɔn, unil kɛ bɛn ni ŋmɔbe mibom ma bo. Nɛn nɛ cère' n'yɛnm sɔnge ni'bo. N yíe ní li ŋmɔbe miyɛnfuom kí gbien, kí li teh nà mɔn nɛ, kí li ceke ki lɔkeh nà bre.
20 Na ń wuɔke Uwien, uyɛnduɔn ya daan, li cère ni tɛ kí mɛre *Satan. Ti'Yonbdaan *Yesu ń juoke nɛ.
21 N'tonsɔnlie Timote fuondeh nɛ. N'den yaab Lusiyus nin Sasɔn nin Sosipatɛr mɔ fuondeh nɛ.
22 Min Tɛtiyus wà Pɔl cère' n kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ mɔ fuondeh nɛ Yonbdaan ya yel bo.*
23 Gayus wà teke' min Pɔl nin Kristo ya taanl yaab kɛ ya cènku nnɔ mɔ fuondeh nɛ. Erat wà ŋuuke udu wuu ya like nnɔ mɔ fuondeh nɛ. Ti'ninjɛ Katus mɔ fuondeh nɛ.
[
24 Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ. Ami.]†
25 Cère mɛn tí kpiɛke Uwien. U ŋmɔbe mituɔm mà li cère tí li faa mitekjim ni. N tɔkeh *Yesu Kristo ya gbɛmɔnmɔnt tà nnɔ nɛ ye nnɔ. Tù là buɔ nɛ haali uyo bo nɛ Uwien kpiire' tù,
26 ki cère' fɛnfɛnnɔ tù te upaan bo. *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kɛle' tù bi'gbɔnt ni ma nnɔ nɛ cère' tù ji te kuwenwenku ni. Uwien wà tuu ki te nnɔ, nɛ là sien' ki ye inibol kɛ ń cii tù, ŋɔ kí li ŋmɔbe mibɛnm kí teke wɔ kí ji kí li boh wɔ.
27 Uwien baba nɛ yé uyɛnfodaan, ki kpɛ ukpiɛke uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm *Yesu Kristo bo. Ami.

---

* **16:22** Pɔl nin u'yul ŋa cinbe ki kɛle' kugbɔnku bugbɛn. U lienh nɛ ujɛ uba cengeh ki kiɛh bi yih wɔ Tɛtiyus. † **16:24** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni migbiirm 24 ŋa te tu'ni.

Kugbɔnkpiɛku kùa Pɔl kɛle' ki de'
Korɛnt
yaab nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl ya sɛn ya jom nle bo nɛ u caan' Kristo ya taanl là te Korɛnt ni nnɔ. Korɛnt yé Grɛkmbɛ ya ducɛnciɛn ya uba nɛ. Udu nnɔ ya ñɛrsienbùon bo nɛ cère' u là ŋmɔbe lifaal ki gbien'. Binib bà yɛbe là fuobe fɛnfɛnm nɛ udu nnɔ ni, ki pɛ ibule bo.

Pɔl cii' bi ye Kristo yaab ni biba mɔ fuobe fɛnfɛnm nɛ (1:11; 7:11). Udu nnɔ ya nib ya tetem bo nin bi là lienh Kristo yaab bo tigbɛr tà nnɔ, nɛ cère' bi kɛle' kugbɔnku ki niire' Pɔl bi li te ma bo. Nɛ Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki jiin' bɛ bi'niire nnɔ.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 4, Pɔl ye binib bà kɛ tɔkeh Kristo ya gbɛmɔnmɔnt nnɔ, kɛ sɔnh lituonbaabl nɛ. Nɛn bo nɛ nà kpɛ bɛ ń li findeh nin tɔb.

Kí cin iyul 5 kí tĭ baa iyul 11:16, Pɔl ye Kristo yaab ŋa ji yé yonbe. U ye unil yé Kristo yɔ ki biɛ ki teh fɛnfɛnm la, bɛ ń pien wɔ (iyul 5–6). U wuɔn' bɛ bi li te ma bo upiikuɔn ya sɛn ni (iyul 7) nin bi li fuobe ma bo nin bà ŋa yé Kristo yaab (iyul 8–10). U sureh bɛ bɛ ń li nuunh tɔb ya mɔnm, kí li boh tɔb nɛ, kí li yíe tɔb, ki la ŋmɔbe pàpàare (iyul 13).

Iyul 15 ni, Pɔl ye Uwien mɛkre' Kristo ma nnɔ, u li mɛkre bitɛnkpiib mɔ. Pɔl sureh Korɛnt yaab bɛ ń taan mipum kí tĭ tore Kristo yaab bà yé bijiinb Yerusalɛm bó. U tĭ fɔre' nin ifuonde nɛ (16).

Ifuonde

1 Uwien ya yíem bo nɛ u yin' min Pɔl, ń li yé *Yesu Kristo ya tond. Min nin ti'ninjɛ
Sɔstɛnn nɛ kiɛh kugbɔnku kuu
2 tí de Uwien ya taanl yaab bà te Korɛnt ya du ni nnɔ. U gènde' bɛ kí ñɛ *Yesu Kristo bo
nɛ ki tien' u'yaab. U gènde' bɛ bɛ ń li ŋmɔbe mitetem mà dèkre' u'bo nin binib bà kɛ muɔh
ki yih Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel ni'kɛ saan nnɔ nɛ. U yé tinbi nin bɛn kɛ ya Yonbdaan
nɛ.
3 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl faareh Uwien u tien' Korɛnt yaab mimɔnm mà nnɔ bo

4 N tuu ki faareh n'Wien ni'bo kí ñɛ u tien' nɛ mimɔnm ni yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ
bo nɛ.
5 Kimɛ ni yé u'yaab ma nnɔ nɛ Uwien tien' nɛ mimɔnm ki gbien' isɛn kɛ ni, milenm nin
mibɛnm kɛ ni,
6 kí ñɛ bi tɔke' nɛ tigbɛr tà Kristo bo, ni teke' tù, ki cère' tù kpɛ' iñaan ni'ni nnɔ bo.
7 Nɛn bo, ninbi bà gu nin inunmɔ́n lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu Kristo li ñɛn u'ba upaan
bo nnɔ Uwien ya paabu buba mɔnɔn ŋa ji pɔre' nɛ.
8 Wɔn nɛ li cère ní li faa kí tĭ fɔre ŋɔ lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu [Kristo] li baa ní nnɔ
bi la lɛ bi li biin nɛ nà bo.
9 Uwien yé umɛmɔ̀ndaan nɛ. Wɔn nɛ yin' nɛ ní taan nin u'Bijɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo.

Miborm mà te Kristo ya taanl yaab ni

10 N'yaabɛ, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo nɛ n sureh nɛ ní li lienh ki ciih tɔb bó, ki
la cère borm ń li te ni'ni. Ama ní li kpɛ buñɔbu mɔnmɔnm, kí li ŋmɔbe iyɛnmaale iba, kí
li kpe usɛn uba.
11 Tɔ, n'yaabɛ, Kolowe* den yaab tɔke' nni ki ye ifinfinde te ni'ni.
12 N ye ń len nà si: ni'ni biba lienh ki teh bɛn pɛ Pɔl bo nɛ, bitɔb teh bɛn pɛ Apolos bo
nɛ, bitɔb teh bɛn pɛ Piɛr† bo nɛ, bitɔb mɔ teh bɛn pɛ Kristo bo nɛ.

---

* **1:11** *Kolowe* yé upii nɛ. † **1:12** Nĭ kɛle' migbiirm miɛ ni ki yé Kefasi nɛ. Bi liɛbe' ki yih wɔn nɛ Piɛr. Liike San 1:42.

13 Kristo bobore' nɛ-ɛɛ? Bi kpɛ' Pəl nɛ udəpənpən bo ni'bo-oo? Pəl ya yel bo nɛ bi sɨ̀i' nɛ
Uwien ya ñunm-ii?
14 N faareh Uwien, Kripus nin Gayus baba ŋa ñí la, ma sɨ̀i' uba ni'ni Wien ya ñunm.
15 Nɛn bo, uba ŋa ń fre kí ye bi sɨ̀i' nɛ Uwien ya ñunm n ya yel bo nɛ.
16 Oo! N sɨ̀i' Sitefanas nin u'den yaab mə. Ma teke' ki jin' ki ye n liɛbe' ki sɨ̀i' uba Uwien
ya ñunm ki pukn'.
17 Kimɛ Kristo ŋa sən' nni ń li siih binib Uwien ya ñunm. U sən' nni ń li təkeh binib
u'gbɛmənmənt nɛ, ki la tuuke unisaal ya yɛnfogbɛr ŋɔ *Yesu ya kuum udəpənpən bo la
juore fɛnm.

Yesu Kristo nɛ yé Uwien ya tuəm nin u'yɛnfuom

18 Imɔ̀n, Kristo ya kuum udəpənpən bo yé tiwaargbɛr nɛ bà pɛ fɛnm ya sɛn bo, ama
tinbi bà Uwien ŋmiɛndeh tɛ nnə, tinbi bo nɨ̀ yé Uwien ya tuəm nɛ.
19 Kimɛ nɨ̀ kɛle' *Uwien ya gbənku ni ki ye Uwien ye:
«N li gben biyɛnfodɛnb ya yɛnfuom,
kí cère bibɛnbɛnb ya bɛnm ń juore fɛnm.»
20 Tɔ, uyɛnfodaan ji te la? Yiko ya wənwəknl ji te la? Miniɛm ya nil ji te la uyo wuu nə?
Uwien wuən' ki ye uŋɛndun ya yɛnfuom yé liwaarl nɛ.
21 Kimɛ uŋɛndun wuu ya nib nin bi'yɛnfuom kɛ ba fre' ki bɛnde' Uwien u'yɛnfuom ni.
Nɛn bo nɛ Uwien cɛ̀kre' u'yɛnm wə ń cère binib bà teke' Kristo ki jin' nnə ń ŋmɛre kí ñɛ
tiwaargbɛr tà ti kpaandeh tù ki təkeh binib nnə bo.
22 *Sufmbɛ nuunh bɛ ń lɛ miyəkm ya bont nɛ, nɛ Grɛkmbɛ nuunh miyɛnfuom.
23 Ama tinbi təkeh binib bi kpɛ' Kristo udəpənpən bo ma nnə ya gbɛr nɛ. Tù yé tigbɛr tà
cəkreh *Sufmbɛ nɛ, ki yé tiwaargbɛr bà ŋa yé *Sufmbɛ bo.
24 Ama Kristo yé Uwien ya tuəm nin u'yɛnfuom nɛ binib bà Uwien yin' bɛ nnə bo;
*Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ kɛ.
25 Kimɛ binib yih Uwien ya tuonl là liwaartuonl nnə cɛn' unisaal ya yɛnfotuonl, nɛ
u'jiint mə ŋməbe mituəm ki cɛn' unisaal ya tuəm.
26 N'yaabɛ, tiɛre mɛn Uwien yin' nɛ ki laa' ni yé bidɛnb bà. Unisaal bo ni'ni biyɛnfodɛnb
nin inigbengbeng ŋa yɛbe, nɛ ba yé iden yà ŋməbe mituəm yaab mə ŋa yɛbe.
27 Ama binib likeh bà ki teh ba bɛn niba nnə, Uwien gènde' bɛn nɛ wə ń jin bi yih bà
biyɛnfodɛnb nnə ifɛ, ki gènde' bi yih bà ijiin nnə wə ń jin bi yih bà bifɛfaab nnə ifɛ.
28 Binib likeh bà ki teh ba ŋməbe pukm uŋɛndun ni ki yindeh bɛ, ki yih bɛ fɛnm nnə,
Uwien gènde' bɛn nɛ, ki tien' binib likeh bà ki teh bi ŋməbe mipukm nnə fɛnm.
29 U tien' nnə ŋɔ uba la li jɛbnh u'ba wən Uwien ya nun bó nɛ.
30 Wən nɛ taan' ninbi nin *Yesu Kristo, ki cère' Kristo yé ti'bo miyɛnfuom. Wən Kristo
bo nɛ u bù' tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb, ki gènde' tɛ tí li yé u'yaab, ki dɛ' tɛ ki wiɛ'.
31 Nɛn bo, nɨ̀ te tɛn nà kɛle' *Uwien ya gbənku ni nnə nɛ. Nɨ̀ kɛle' ki ye: «Unil ye wə ń
wuən u'ba la, wə ń wuən u'ba Yonbdaan bo.»

2

Pəl təkeh binib bi kpɛ' Kristo udəpənpən bo ma nnə ya gbɛr

1 N'yaabɛ, min mənən là baa' ni'saan ma nnə, ma baa' nin iñəbon yà ya ciim faa, ka baa'
nin binib ya yɛnfuom ń lá təke nɛ Uwien ya bonbəlkaar ya gbɛr,
2 kimɛ ma là jɛke' ń təke nɛ gbɛr tuba ki kɛnde' *Yesu Kristo ya gbɛr, wən wà bi kpɛ' wə
udəpənpən bo nnə ya gbɛr.
3 N là te ni'saan ma nnə n là yé ujiin nɛ, ki fɛnge, nɛ n'gbɛnɛnt ŋəh pepebu.
4 N là te ni'saan ma nnə, na yé n là bɛn milenm nɛ bii n là taa' miyɛnfuom nɛ ki wəkn'
nɛ bii ki təke' nɛ tigbɛmənmənt nnə. Ama *Mifuoñaanm nɛ wəngeh mi'tuəm n teh nà kɛ
nnə ni,

5 ŋɔ ni'tekjim la li pɛ binib ya yɛnfuom bo ama mè ń li pɛ Uwien ya tuɔm bo.

Uwien ya yɛnfuom

6 Tɔ, ti nín wɔknh Kristo yaab bà tien' binicekrkaab mitekjim ni nnɔ miyɛnfuom nɛ. Na yé uŋɛndun wuu ya yɛnfuom, ka yé bà ŋmɔbe mituɔm uŋɛndun bo ya yɛnfuom mɔ, kimɛ bi gben' bi'gbɛr.
7 Tinbi tɔkeh Uwien ya yɛnfuom ya gbɛr nɛ. Tù yé tigbɛbɔlkaar tà là juore' ki buɔ nɛ. Kí yaan Uwien ń ñɛn uŋɛndun wuu nnɔ u là juɔ' ki bonde' miyɛnfuom bugbɛn wɔ ń de tɛ ukpiɛke nɛ.
8 Bà ŋmɔbe mituɔm uŋɛndun wuu bo ya uba mɔnɔn ŋa bɛnde' miyɛnfuom nnɔ. Kimɛ bi bi bɛnde' mè la, ba bi kpɛ' Yonbdaan ukpiɛke ya daan udɔpɔnpɔn bo.
9 Ama nǐ te tɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nǐ kɛle' ki ye:
«Uwien bonde' nà ki ble' bà yíe wɔ nnɔ,
nil ya nunbu ŋa tuun' ni'bo,
u'tubl ŋa cii' ni'bó,
wa lǐ maale' ni'bó mɔnɔn.»
10 U cère Mifuoñaanm kpiire' nɛn nɛ ki wuɔn' tinbi. Kimɛ mǐ likeh ki lɛnh nibonn kɛ nɛ, haali tigbɛr tà te Uwien ya fèl bo mɔnɔn.
11 Na yé unisaal baba ŋa ñí la, ŋmɛ li fre kí bɛnde nà te u'fèl bo? Nnɔ nɛ *Uwien ya Fuoñaanm baba ŋa ñí la, uba ŋa bɛn nà te Uwien ya fèl bo.
12 Tinbi wɔn, ta maaleh tɛn uŋɛndun ya nib maaleh ma bo, ama Uwien nɛ de' tɛ *u'Fuoñaanm ŋɔ tí fre kí bɛnde u punh tɛ bupaabu bùa nnɔ.
13 Ti lienh nibonn nà bo nɔ, ta taah nisaal ya yɛnfuom ya ñɔbon ki lienh. Ama ti lienh *Uwien ya Fuoñaanm ye tí len iñɔbon yà nɛ. Ti teh nnɔ ma nnɔ ti taah iñɔbon yà ñɛh ní *Uwien ya Fuoñaanm saan nɛ ki wɔknh binib bà *Uwien ya Fuoñaanm te bi'ni*.
14 Unil wà ŋmɔbe inisaalyɛnmaale baba ŋa ń fre kí teke *Uwien ya Fuoñaanm ya gbɛr. Wɔn bo tù yé tiwaargbɛr nɛ, nɛ wa ń fre kí cii tu'tingi, kimɛ *Uwien ya Fuoñaanm nɛ cèreh binib bɛndeh tù.
15 Ama wà ŋmɔbe *Uwien ya Fuoñaanm wɔn li fre kí bɛnde tibont kɛ ya tingi, nɛ uba ŋa ń fre kí bɛnde udaan ya yɛnmaale.
16 Nǐ te tɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nǐ kɛle' ki ye:
«Ŋmɛ bɛn Yonbdaan ya yɛnmaale?
Ŋmɛ li fre kí gbiere wɔ?»
Ama tinbi wɔn, ti ŋmɔbe Kristo ya yɛnmaale nɛ.

3

Uwien ya tonsɔnl ya tuonl

1 N'yaabɛ, ma fre' ki len'* nin nɛ tɛn n bi li len ma nin bà ŋmɔbe *Mifuoñaanm nnɔ. Ama n len' nin nɛ tɛn ni yé binib bà pɛ minisaaltetem bo nɛ, ki yé mucɛnfɛndmu Kristo ya sɛn ni.
2 N là de' nɛ mibiim nɛ, ma là de' nɛ jier tà kpiɛke, kimɛ na là li fre kí ji tù. Fɛnfɛnnɔ mɔnɔn na lǐ li biɛ kí fre kí ji tù,
3 kimɛ ni laan lǐ biɛ ki pɛ minisaaltetem bo nɛ. Iponponbe nin ikɔ̀nkɔ̀n yà te ni'ni nnɔ nɛ wɔngeh ki teh ni biɛ ki ŋmɔbe minisaaltetem nɛ, ki ŋaake ki teh unisaal teh nà baba.
4 Ni'ni biba lienh ki teh bɛn pɛ Pɔl bo nɛ, bitɔb lienh ki teh bɛn pɛ Apolos bo ma nnɔ, na pɛ nisaaltetem bo nínɔ-ɔɔ?
5 Apolos yé bɛ nɛ? Bii min Pɔl yé bɛ nɛ? Ti yé Uwien ya tonsɔnb nɛ. Nɛ kí ñɛ tinbi bo Uwien cère' ni teke' *Yesu Kristo ki jin'. Ti'ni wà kɛ sɔn' Yonbdaan de' wɔ lituonl là nɛ.

---

* **2:13** Migbiirm miɛ ya fɔrm ya ciim te bolm mile bo nɛ: *ki wɔknh binib bà Uwien ya Fuoñaanm te bi'ni* bii ki tɔkeh binib Mifuoñaanm ya gbɛr. * **3:1** Liike Itùon 18:1-17.

6 Min Pɔl caan' busubu nɛ, nɛ Apolos jɔke' bù miñunm, ama Uwien nɛ cèreh bù kpienh.
7 Nɛn bo, wà caakeh nin wà jɔknh miñunm kɛ ŋa yé niba, ama Uwien wà cèreh nĭ kpienh nnɔ nɛ yé niba.
8 Wà caakeh nin wà jɔknh kɛ te miba nɛ, nɛ wà kɛ li lɛ u'suul u'tiɛma tuonl bo nɛ.
9 Kimɛ ti tɛ ki sɔnh Uwien ya tuonl nɛ†. Ni te tɛn Uwien ya kpàabu nɛ, ki te tɛn Uwien ya duku mɔ.
10 Uwien nɛ de' nni bupaabu ki cère' n yé udumɛciɛn wà ŋmɔbe miyɛnfuom, ki pu' kuduku ya tɛnpuul, nɛ uba ji ŋuɔndeh. Ama unil kɛ ń liike u'yul bo nin u ŋuɔndeh ma bo.
11 Kimɛ uba ŋa ji li fre kí pu tɛnputɔl ki kɛnde' là te nnɔ bo; lɛn si: *Yesu Kristo.
12 Uba li fre kí taa miñɔ̀km bii ilike ya kur bii itɛn yà mɔn ki ŋmɔbe kudaaku kí ŋuɔn litɛnpuul nnɔ bo. Utɔ mɔ li fre kí taa idɔ bii timuɔr bii ikɛk kí caan litɛnpuul nnɔ bo.
13 Unil kɛ ya tuonl lá li ñɛ upaan bo Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ nɛ. Kimɛ ni'daali li baa nin umu nɛ. Umu nnɔ nɛ li bikn wà kɛ ya tuonl kí wuɔn lĭ yé là ba.
14 Wà kɛ mu ŋa wĭn' u ŋuɔn' nà litɛnpuul nnɔ bo la, u li lɛ u'tuonl ya suul.
15 Wà kɛ umu wĭn' u ŋuɔn' nà la, u'tuonl juore' fɛnm nɛ. Wɔn bugbɛn nín li ŋmɛre ama u li te tɛn unil wà càare' umu ni nɛ ki ŋmɛre'.
16 Na bɛn ki ye ni yé Uwien ya duku nɛ, nɛ *u'Fuoñaanm te ni'ni-ii?
17 Unil bere' Uwien ya duku la, Uwien li gben udaan ya gbɛr nɛ, kimɛ kù yé wɔn Uwien ya tiɛma duku nɛ‡, nɛ ninbi nɛ yé kuduku bugbɛn.
18 Uba la lɛreh u'ba. Unil te ni'ni ki yih u'ba uyɛnfodaan tɛn uŋɛndun wuu ni ya nib maaleh ma bo la, wɔ ń kpiɛ kí tien u'ba uwaar ŋɔ kí mɔnbe kí li yé uyɛnfodaan.
19 Kimɛ uŋɛndun wuu ya yɛnfuom yé liwaarl nɛ Uwien bo.
Nĭ te tɛn nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nĭ kɛle' ki ye:
«U taah biyɛnfodɛnb ya cekn nɛ ki coh bɛ.»
20 Nĭ tí liɛbe' ki kɛle' ki ye:
«Yonbdaan bɛn biyɛnfodɛnb ya yɛnmaale.
U bɛn ki ye ya yé bonn.»
21 Nɛn bo, uba ji la ŋmɔbe gbengt kí ye wɔn pɛ wuɔ bo bii wuɔ bo, kimɛ nibonn kɛ yé u'yaann nɛ.
22 Min Pɔl bii Apolos bii Piɛr§ bii uŋɛndun wuu bii limiɛl bii mikuum nin tibont tà te fɛnfɛnnɔ nɔ, haali nin tà we ní nnɔ, ninbi si ni'kɛ.
23 Ama ni'mɔ yé Kristo yaab nɛ, nɛ Kristo mɔ yé Uwien yɔ.

4

Pɔl nin Korɛnt yaab ya gbɛr

1 Nɛn bo, unil kɛ ń li bɛn kí ye ti yé Kristo ya tonsɔnb nɛ, ki yé binib bà Uwien taa' u'gbɛbɔlkaar kɛ ya bol ki ŋukn' tɛ tí taa tù kí tɔke binib.
2 Tɔ, ni bɛn ki ye bi de' unil lituonl la, nĭ kpɛ wɔ ń sɔn lè ni'donbó nɛ.
3 Min wɔn, ninbi nɛ li biin nni bii tibuur ya nib mɔnɔn nɛ li biin nni la, n'baka ŋa kpe len. Min nin n'yul ŋa biindeh n'ba.
4 Imɔ̀n, n'yɛnmaale ŋa jèndeh nni niba bo, ama na yé nɛn nɛ wɔngeh ki teh n cuube Uwien ya nun bó. Yonbdaan nɛ yé wà buh nni tibuur.
5 Nɛn bo, la ci mɛn kí bu buur tu'daali ŋa laan baa. Guure mɛn Yonbdaan ń baa kí bu tibuur. Wɔn nɛ li ñɛn tibont tà buɔ licinñunl ni upaan bo, kí kpiire iyɛnmaale yà te unil kɛ ya fèl bo kí wuɔn. Nɛn saan nɛ unil kɛ li lɛ u kpɛ kupɛnpɛku kùa Uwien saan.

† **3:9** Bi li fre lɛbre *ti tɛ ki sɔnh Uwien ya tuonl* kí ye tinbi nin Uwien tɛ ki sɔnh u'tuonl mɔ. ‡ **3:17** Bi li fre kí lɛbre *kù yé wɔn Uwien ya tiɛma duku nɛ* kí ye kù yé kuñaanku mɔ. § **3:22** Liike 1:12.

6 N'yaabɛ, n len' nà nɔ, n taa' min nin Apolos ya gbɛr nɛ kunɛnnɛnku ń gbiere nɛ, ní tɛkn
ti ya taal ni ŋɔ ki la teh niba ki tĭ gèbreh nà kɛle'. Ni la li ŋmɔbe gbengt ki teh ni pɛ uba bo
nɛ, ki nɛn utɔ.
7 Bɛ wuɔn' ki ye a cɛn' bitɔb-i? A ŋmɔbe ba ŋɔ Uwien ŋa de' ŋɛ nè? Uwien nɛ de' ŋɛ nè la,
bɛ tien' a ji ŋmɔbe tigbengt tɛn uba ŋa de' ŋɛ nè?
8 Ni laa' ni yíe nà kɛ ŋɔ-a! Ni ji yé bifàadɛnb nɛ-a, ki kpɛnde' bi'bɛrb nɛ tinbi juore'
fɛnm-a! Imòn, n bi yíe ní mɔnbe kí li yé bibɛrb nɛ, ŋɔ ti'mɔ ń tɛbn nɛ kí li yé bibɛrb.
9 Kimɛ, min bo, nĭ naan Uwien tien' tinbi Yesu ya tondb, binigbaarkaab nɛ. Ti te tɛn
binib bà bi bun' bɛ tibuur ki ye bi kpɛ mikuum nɛ. Imòn, ti yé tilaar ya bonn nɛ unɛndun
wuu ni. Uwien ya tondb nin binib kɛ lɛh tɛ nɛ.
10 Kristo bo, tinbi te tɛn iwaar nɛ, nɛ ninbi yé biyɛnfodɛnb kí ñɛ ni yé Kristo yaab ma
nnɔ bo-a! Tinbi yé ijiin nɛ, nɛ ninbi yé bifɛfaab. Bi kpiɛkreh ninbi nɛ ki yuɔndeh tinbi.
11 Mikònm nin uñuñun ŋmɔbe tɛ, haali nin fɛnfɛnnɔ wuɔ. Ta ŋmɔbe wɛngolkaar. Binib
ñih tɛ, ta ŋmɔbe ti kɔ nà.
12 Ti jèndeh ki sɔnh itùon nɛ ki jinh ti'nɔjɛ bo. Bi sukreh tɛ, nɛ ti teh «Uwien ń tien bɛ
u'mɔnm.» Bi jèndeh tɛ, nɛ ti tuonh ijɛnd nnɔ.
13 Bi lienh ki saah tɛ, nɛ ti duɔndeh bi'yɛnm. Bi likeh tɛ tɛn ti yé tinagbokmuɔr nɛ
unɛndun wuu ni, ki likeh tɛ tɛn ti yé tijɔknt ya bonn nɛ unil kɛ bo haali nin fɛnfɛnnɔ.
14 Ma kɛle' tigbɛr bugbɛn ń jin nɛ ifɛ, ama n nuunh ń pekre nɛ ní kpĭen usɛn nɛ, kimɛ ni
te tɛn n'tiɛma bumu nɛ, nɛ n yíe nɛ.
15 Kimɛ ni ŋmɔbe biwɔnwɔknb itur piik mɔnɔn Kristo ya sɛn ni la, ni'baa te uba nɛ. Min
nɛ yé ni'baa, kimɛ min nɛ tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt nɛ ni teke' *Yesu Kristo ki jin'.
16 Nɛn bo nɛ n gbáanh nɛ, ní tɛkn n'taal ni Kristo ya sɛn ni.
17 Nɛn bo nɛ n sɔn' Timote ni'saan. U sɔnh Yonbdaan ya tuonl ni'donbó nɛ. N yíe wɔ tɛn
n'tiɛma buk nɛ. U li tiɛre nɛ n fuobe ma bo Kristo ya sɛn ni. N wɔknh nɛn nɛ ni'kɛ saan
Kristo ya táan kɛ ni.
18 Ni'ni biba là maaleh ki teh ma ji li baa ni'saan nɛ. Nɛn nɛ cère' bi gbengreh bi'ba.
19 Ama Yonbdaan tuo' la, n li baa ni'saan na ń taande. Binib bà gbengreh bi'ba nnɔ n
lá baa' la, na yé n li tukn bi'lenm baba bo nɛ, n li tukn kí liike bi'tuɔm mɔ kpɛ ma bo nɛ.
20 Kimɛ Uwien ya bɛl ŋa yé lenm ya gbɛr, lĭ yé mituɔm ya gbɛr nɛ.
21 Tɔ, ni cinbe ki yíe ba? Ni yíe ń baa ni'saan nin iningbɛn nɛ bii ń baa kí li ŋmɔbe
miyíem nin uyɛnduɔn nɛ?

5

Pɔl kɔnh nin Korɛnt yaab lisɔnsɔndl bo

1 Tɔ, bi lienh ni'kɛ saan ki teh uba te ni'ni ki teh lisɔnsɔndl liba ya bol. Bi lienh ki teh
udaan diere' u'baa ya po nɛ. Haali binib bà ŋa pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnɔn ŋa teh li ya
sɔnsɔndl.
2 Nin nɛn kɛ nɛ ni biɛ ki ŋmɔbe tigbengt-a! Ni bi li te tɛn ni kɛ mikuum nɛ, kí ñɛn udaan
wà tien' ni ya bonn ni'ni.
3 Min ŋa te nin nɛ. Nin nɛ kɛ n likeh ki lɛnh nà kɛ teh ni'ni. Nɛn bo, n bun' udaan wà
tien' ni ya bonn tibuur n bi te nin nɛ la, n li bu wɔ ma bo ŋɔ.
4 Ní taan litaanl Yonbdaan *Yesu ya yel bo. Ni taan' la, n'yɛnmaale li te nin nɛ,
Yonbdaan *Yesu ya tuɔm mɔ te nin nɛ,
5 ní taa udaan kí cèbe *Satan* wɔ ń ji ijɛnd u'gbɛn ni ŋɔ u'naank ń ŋmɛre lidaali là
Yonbdaan li bu binib tibuur nnɔ.
6 Ni gbengreh ni'ba nà bo nnɔ ŋa mɔn. Na bɛn ki ye bi bun' kpɔnɔyom, ki taa' kpɔnɔ ya
ñɔke waamu ki tien' len la, kpɔnɔ nnɔ kɛ nuuleh nɛ-ɛɛ?

---

* **5:5** Pɔl ye bɛ ń *taa udaan kí cèbe Satan* ma nnɔ u ye wɔ ń ye bɛ ń ŋɔre udaan bi'cɛkl ni nɛ.

7 Ŋɛn mɛn ibiɛre yà te ni'ni kí wiɛ tɛn bi wiɛnh ma kpɔnɔ ya ñɔke wà saa', ki la li ŋmɔbe jɔknt, kí li te tɛn kpɔnɔyom mà bi bun' mè mifènfènm ka tien' ñɔke mi'ni. Ni mɔnbe ki te tɛn kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke nɛ. Kimɛ Kristo wà yé ti'Pak ya Pebuk nnɔ là taa' u'ba ki tien' lituɔrl ki de' Uwien, ti'tùonbiɛrɛ bo nɛ.
8 Nɛn bo, ti'tetem kɛ ni, cère mɛn tí li jeleh kunacenku, kí la li ŋmɔbe biɛre iba nin itɔ. Lisɔnsɔndl nin ibiɛre kɛ ya bol te tɛn kpɔnɔ ya ñɔke nɛ. Ama tí li jeleh nin iyɛnmaalmɔnmɔn nin tigbɛmònt. Nɛn nɛ te tɛn kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke.
9 Tɔ, n là kɛle' n'gbɔnku ni ki ye ni la li ŋmɔbe kànkàan nin isɔnsɔnd.
10 Ma niireh kutataaku ni uŋɛndun ya nib bà yé isɔnsɔnd nin binunfɔkdɛnb nin binasub nin bà pɛ ibule bo nnɔ. Nĭ bi yé bɛn la, ni bi li ñɛ uŋɛndun wuu ni nɛ.
11 N là kɛle' nà nnɔ ya tingi si: ni la ŋmɔbe kànkàan nin wà yih u'ba Kristo yɔ, ki biɛ ki yé usɔnsɔnd bii ununfɔkdaan bii wà pɛ ubul bo bii utɛnfuon bii udɛyibl bii unasu nɛ. Ni la taan nin ni ya nitunbu kí ji tijier mɔnɔn.
12-13 Na yé min nɛ li bu kí biin bà ŋa yé Kristo yaab, Uwien nɛ li bu kí biin bɛ. Bà yé Kristo yaab bɛn wɔn, ninbi nɛ li bu kí biin bɛn, kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Ñɛn mɛn unibiɛrɔ ni'ni.»

6

La taah mɛn tɔb ki joh buur

1 U lɛ sɛn bo nɛ, ni'ni wà kɛ nin u'tɔ laa' tigbɛr la, u taah tù ki joh tibuur ya dɛnb bà ŋa cuube Uwien saan, bɛ ń tĭ bu tù, ka ń cère Uwien ya nib ń tùɔre tù?
2 Na bɛn ki ye Uwien ya nib nɛ li bu uŋɛndun yaab tibuur-ii? Nĭ yé ninbi nɛ li bu uŋɛndun yaab tibuur la, bɛ tien' na ji li fre kí tùɔre ni'gbɛwawaar-i?
3 Na bɛn ki ye ti li bu Uwien ya tondb tibuur, ki ji niireh nin fɛnfɛnnɔ wuɔ ya gbɛr-ii?
4 Ni laa' tu ya gbɛr ya bol ni'ni la, ni taah binib bà Kristo ya taanl ŋa yíe bi'gbɛr nɛ ki teh ni'buur ya nib.
5 N len' nà nɔ yé ni'fɛ nɛ. Yɛnfodaan uba mɔnɔn ŋa te ninbi Kristo yaab ni kí li freh ki tùɔreh tigbɛr ni'ni-ii?
6 Bɛ tien' ni'ni wà nin u'tɔ laa' tigbɛr la, u taah tù ki joh tibuur ya dɛnb bà ŋa teke' Kristo ki jin' saan ki tĭ buh tù?
7 Imɔ̀n, ni taah tɔb ki joh tibuur ma nnɔ, nĭ wuɔn' ki ye na kpĭen' sɛn nɛ. Na bi kpɛ unil tien' nɛ nà bre la, ní tuo-oo? Bii u jin' ni'bonn la, ní dàan wɔ-ɔɔ?
8 Ama ninbi nɛ teh binitɔb nà bre, ki jinh ki pendeh bɛ, nɛ bi yé ni'yaab nɛ.
9 Na bɛn ki ye binib bà ya tetem ŋa cuube ŋa ń kɔ Uwien ya bɛl ni-ii? La lɛreh mɛn ni'ba. Isɔnsɔnd nin bà pɛ ibule bo nin binaŋmaab nin bijɛb bà taah bi'tɔb ki teh bipiib ki duɔndeh nin bɛ
10 nin binasub nin binunfɔkdɛnb nin bidɛyib nin bitɛnfuonb nin bà fienh bi'tɔb ya bont nnɔ ŋa ń kɔ Uwien ya bɛl ni.
11 Ni là te nnɔ nɛ, ni'kɛ ŋa ñí mɔnɔn la, ama Uwien sĭi' ki lùore' nɛ ki bore' nɛ ki tien' u'yaab ki bù' nɛ bigbɛmòndɛnb, Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo nin wɔn ti'Wien ya Fuoñaanm bo.

Li teh mɛn nà li kpiɛkreh Uwien

12 «Niba ŋa yé n'bo kuɔl*.» Nĭ yé imɔ̀n nɛ, ama na yé ni'kɛ nɛ yé n'bo nibonmɔnmɔnn. «Niba ŋa yé n'bo kuɔl». Nĭ yé imɔ̀n nɛ, ama min ŋa ń taa n'ba kí tien niba ya yonb.
13 «Tijier bo nɛ kupuoku te, kupuoku bo nɛ tijier mɔ te.» Tɔ, Uwien li cère ni'kɛ nile ń gben. Ama tigbɛnɛnt tun ŋa te ki de' sɔnsɔndl, tù te ki de' Yonbdaan nɛ, nɛ Yonbdaan mɔ te ki de' tigbɛnɛnt.

---

* **6:12** *Niba ŋa yé n'bo kuɔl* yé mikpɛnjɛnm nɛ Korɛnt yaab là pɔh mè.

14 Nɛ Uwien wà cère' Yonbdaan mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ li cère u'tuɔm bo ti'mɔ ń mɛkre.
15 Na bɛn ki ye ni'gbɛnɛnt yé Kristo ya gbɛnɛnbɛl nɛ-ɛɛ? Ɲ taa n'gbɛnɛnt tà yé Kristo ya gbɛnɛnbɛl nnɔ kí tien ujɛnkpend ya gbɛnɛnbɛl-ii? Ma ń tien nnɔ fiebu.
16 Na bɛn ki ye wà kɛ mɔkn' ujɛnkpend la, wɔn nin ujɛnkpend nnɔ taan' ki tien' tigbɛnɛnt tuba nɛ-ɛɛ? Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ujɛ nin upii taan' la, «bɛn bile nnɔ taan' ki tien' unibaab nɛ.»
17 Ama wà kɛ taan' nin Yonbdaan la, wɔn nin Yonbdaan ya yɛnm taan' ki tien' miyɛnm miba nɛ.
18 Wiɛ mɛn lisɔnsɔndl. Unil teh ibiɛrtɔ la, na likeh u'gbɛnɛnt. Ama u teh lisɔnsɔndl la, u teh u'tiɛma gbɛnɛnt nɛ ibiɛre.
19 Na bɛn ki ye ni'gbɛnɛnt yé *Mifuoñaanm ya duku nɛ-ɛɛ? Uwien nɛ de' nɛ mè, nɛ mǐ te ni'ni. Nɛn bo na ji si niba.
20 Kimɛ Uwien nɛ pèn' ki ñɛn' nɛ ti'yonbt ni. Nɛn bo, ní li taah ni'gbɛnɛnt ki sɔnh itùon yà kpiɛkreh wɔn Uwien.

7

Upii nin yiko ya gbɛr

1 Tɔ, tí ji ń liike mɛn ni kɛle' nni kugbɔnku tigbɛr tà bo nnɔ. Nǐ mɔn ujɛ ń li coh u'ba upii bo nɛ*.
2 Ama linaŋmaal ya pǐenm bo, jɛ kɛ jɛ ń li ŋmɔbe u'po, pii kɛ pii mɔ ń li ŋmɔbe u'cɛ.
3 Ujɛ ya mɛnku kɔn' u'po ni la, na kpɛ u'po ń yǐe. Upii mɔ ya mɛnku kɔn' u'cɛ ni la, na kpɛ u'cɛ mɔ ń yǐe.
4 Upii ŋa si u'tiɛma gbɛnɛnt, u'cɛ nɛ si tù. Ujɛ mɔ ŋa si u'tiɛma gbɛnɛnt, u'po nɛ si tù.
5 Uba la yǐe kí ye wa ń duɔn nin u'tɔ. Nǐ yé ni lá yíe ní lɛ libònl kí kàare nɛ la, ní kpiɛ kí len kí cii tɔb bó, kí laan dàan waamu. Ama ní liɛbe kí tùkre kí li fuobe upii nin u'cɛ fuobe nin tɔb ma bo. Nnɔ ŋa ñí la, *Satan li biike nɛ, kí ñɛ na ń fre kí cuo ni'ba ma nnɔ bo.
6 Ɲ len' nà nɔ ŋa yé wɔbl. Ɲ de' nɛ usɛn ni yíe la, ní li teh nnɔ nɛ.
7 Ɲ bi yíe unil kɛ ń li te tɛn min nɛ†, ama Uwien de' unil kɛ u'tiɛma paabu nɛ. U de' uba buu ya paabu nɛ, ki de' utɔ mɔ buu ya paabu.
8 Ɲ tɔkeh ijɛkpɔk nin ipiikpɔk nin bikpopiib nɛ ki teh nǐ mɔn bɛ ń juore kí li te tɛn min nɛ.
9 Ama ba ń fre kí cuo bi'ba la, bijɛb ń kuɔn bipiib, bipiib mɔ ń kun ticɛr. Kimɛ bijɛb kuɔn' bipiib, bipiib mɔ kun' ticɛr la, nɛn tu nin upii ya mɛnku ń li ŋmɔbe ujɛ u wɔlnh bii ujɛ ya mɛnku ń li ŋmɔbe upii u'mɔ wɔlnh.
10 Piiciɛb nin bipiib bà ŋmɔbe ciɛbɛ, n li tɔke nɛ nà nɔ yé ni'bo liwɔbl nɛ. Nà ñɛn' min saan, Yonbdaan nɛ ye nnɔ: Upii la fii u'cɛ saan.
11 Upii fii' u'cɛ saan la, u la liɛbe kí kun cɛr bii wɔ ń liɛbe kí taan u'cɛ buñɔbu. Ujɛ mɔ la ŋɔre u'po.
12 Bà sǐen' nnɔ, na yé Yonbdaan nɛ tɔkeh bɛ, min nin n'yul nɛ tɔkeh bɛ. Nǐ yé ujɛ yé Kristo yɔ ŋɔ u'po ŋa yé Kristo yɔ ki tuo' ki ye u li te nin wɔ la, u la ŋɔre upii nnɔ.
13 Upii mɔ yé Kristo yɔ ŋɔ u'cɛ ŋa yé Kristo yɔ ki tuo' ki ye u li te nin wɔ la, u la fii u'cɛ nnɔ saan.
14 Kimɛ ujɛ ŋa yé Kristo yɔ ŋɔ u'po yé Kristo yɔ la, u'po nnɔ bo Uwien li tien wɔ tɛn u yé u'yɔ nɛ. Upii mɔ ŋa yé Kristo yɔ ŋɔ u'cɛ yé Kristo yɔ la, u'cɛ nnɔ bo Uwien li tien wɔ tɛn u yé u'yɔ nɛ. Na bi te nnɔ la, bi'bumu bi li yé bà yé tijɔknt Uwien ya nun bó ya bumu nɛ, ama mù ji yé bà ŋa yé jɔknt Uwien ya nun bó yaamu nɛ.

---

* **7:1** *Nǐ mɔn ujɛ ń li coh u'ba upii bo nɛ.* Biba maaleh ki teh Korɛnt yaab nɛ len' i ya ñɔbon. † **7:7** Pɔl ye u *bi yíe unil kɛ ń li te tɛn* wɔn ma nnɔ u ye wɔ ń ye u bi yíe unil kɛ ń juore kí li yé lijɛkpɔkl tɛn wɔn nɛ.

15 Ama ujɛ wà ŋa yé Kristo yɔ yíe wɔ ń wiɛ u'po bii upii wà ŋa yé Kristo yɔ yíe wɔ ń fii
u'cɛ saan la, u li fre kí tien u yíe ma. U ya yo wà yé Kristo yɔ nin wà ŋa yé Kristo yɔ nnɔ
ŋa ji tɛ gbɛr. Uwien ŋa yin' nɛ ní li ŋmɔbe uyɛnduɔn nɛ-ɛɛ?
16 Upii, sin bo a'cɛ bi li ŋmɛre la, a bɛn-ii? Ujɛ, sin bo a'po bi li ŋmɛre la, a bɛn-ii?

Uba la nuunh wɔ ń lèbre Uwien sien' wɔ ma bo

17 Nɛn ñɛn' len la, Yonbdaan sien' unil kɛ ma bo la, wɔ ń li fuobe nnɔ. Uwien yin' unil
kɛ ki laa' u se usensien wà la, wɔ ń juore kí li se wun ni. N tɔkeh nɛn nɛ Kristo ya táan kɛ
ni.
18 Uwien yin' unil ki laa' u jiɛ' u'punl ŋɔ la, u la li buɔh binib la bɛnde kí ye u jiɛ'. U yin'
wà mɔ ki laa' wa jiɛ' u'punl la, u la ji ń jiɛ.
19 Unil jiɛ' u'punl bii wa jiɛ' la, nà yé nɛn nɛ yé nibonmɔ̀nn. Ama Uwien ya wɔb ya bom
nɛ yé nibonmɔ̀nn.
20 Uwien yin' unil kɛ ki laa' u se usensien wà la, wɔ ń juore kí li se wun ni.
21 Uwien yin' ŋɛ ki laa' a yé uyonb la, la cère nɛ ń li wi ŋɛ. Ama a laa' usɛn á fre kí ñɛ
tiyonbt nnɔ ni la, la cère nɛ̀ ń ŋmɛre ŋɛ.
22 Kimɛ Yonbdaan yin' unil ki laa' u te tiyonbt ni la, u ñɛn' udaan ibiɛre ya yonbt ni nɛ,
u ji yé u'yɔ nɛ. Nnɔ nɛ Yonbdaan tí yin' wà mɔ ki laa' wa te yonbt ni la, u ji yé Kristo ya
yonb nɛ.
23 Uwien nɛ pèn' ki ñɛn' ni'kɛ ti'yonbt ni. Nɛn bo, la ji ń li yé mɛn nib ya yonbe.
24 Tɔ, n'yaabɛ, Uwien yin' wà kɛ ki laa' u se usensien wà la, wɔ ń juore kí li se wun wɔn
Uwien ya nun bó.

Bà ŋa kuɔn' piib nin bà ŋa kun' cɛr ya gbɛr

25 Bà ŋa kuɔn' piib nin bà ŋa kun' cɛr bɛn wɔn, ma ŋmɔbe Yonbdaan ya mɛsɛn ń wuɔn
bɛ. Ama n li tɔke bɛ n maaleh ma bo nɛ, kimɛ n yé unil wà Yonbdaan muɔ' nni ki cère' n
kpɛ bɛ ń li du n'bo nɛ.
26 Ti jinh ijɛnd yà fɛnfɛnnɔ nɔ bo, n maale' ki ye nǐ mɔn wà kɛ ń juore kí li te tɛn u te ma
bo nɛ.
27 A ŋmɔbe upii la, la li nuunh sin nin wɔn ń gbiire. Ŋa laan ŋmɔbe pii la, ji la li nuunh
á kuɔn.
28 Ama a ye á kuɔn upii la, na yé biɛre. Kijɛfɛ̀nbuk mɔ ye kɛ̀ ń kun ticɛr la, na yé biɛre.
Bà kuɔn' bipiib nin bà kun' ticɛr li lɛ ijɛnd bi'fuobm ni. Ma yíe ijɛnd nnɔ ń tu bɛ nɛ cère n
len' nnɔ.
29 N'yaabɛ, n yíe ń len nà sɔ: uyo wà sǐen' nnɔ ŋa ji yɛbe. Nɛn bo, kí ñɛ fɛnfɛnnɔ kí li joh
wà ŋmɔbe upii la, wɔ ń tien tɛn wa ŋmɔbe,
30 wà muɔh la, wɔ ń tien tɛn wa muɔh, wà poknh la, wɔ ń tien tɛn wa poknh, wà daanh
tibont la, wɔ ń tien tɛn wɔn ŋa si tibont nnɔ,
31 wà jondeh uŋɛndun ni ya bont bo la, wɔ ń tien tɛn wa cinbe ki jondeh tu'bo, kimɛ
uŋɛndun wuu nɔ ji te ma bo nnɔ wa ji li wuɔke.
32 Ma yíe niba ń li wiɛbe nɛ. Wà ŋa ŋmɔbe pii ya nun mɔ́n Yonbdaan ya tùon bo nɛ.
U'nun mɔ́n u li tien ma bo ŋɔ Yonbdaan ya yɛnm ń li sɔnge u'bo nɛ.
33 Ama wà ŋmɔbe upii ya nun mɔ́n u li fuobe ma bo uŋɛndun wuu ni nɛ. U'nun mɔ́n u
li tien ma bo ŋɔ u'po ya yɛnm ń li sɔnge u'bo nɛ,
34 nɛ u'yɛnmaale gbiire' mile. Upii wà ŋa ŋmɔbe cɛ nin kijɛfɛ̀nbuk ya nun mɔ́n
Yonbdaan ya tùon bo nɛ, ki nuunh bi'yɛnmaale nin bi'fɛ̀l kɛ ń li te ki de' Yonbdaan. Ama
upii wà ŋmɔbe cɛ ya nun mɔ́n u li fuobe uŋɛndun wuu ni ma bo nɛ, nɛ u'nun mɔ́n u li tien
ma bo ŋɔ u'cɛ ya yɛnm ń li sɔnge u'bo.
35 N len' nnɔ ki nuunh ni'tiɛma mɔnm nɛ, ma nuunh ń de nɛ wɔbl. Ama n nuunh ní li
teh nà mɔn ki dèkre' nɛ, kí taa ni'ba kí de Yonbdaan kí li te ki de' wɔn baba.

36 ‡ Nĩ yé unil ŋmɔbe kijɛkpeng u'mɛnku te ki'ni nĩ tĩ kɛnde', wà yíe wɔ ń saa kɛ̀ kí jin kɛ̀ fɛ, ki yíe nibonn kɛ ń li te ni'donbó la, wɔ ń tien nà mɔn u'bo. Bɛ ń kuɔn tɔb. Na yé biɛre.
37 Ama unil cɛ̀kre' u'yɛnm, uba ŋa wɔbn' wɔ, ki yíe nɛ ki gɛ̀nde' ki ye wɔn nin u'jɛkpeng ń li te, wa ń mɛ kɛ̀ fiebu la, u tien' nĩ mɔn nɛ.
38 Tɔ, wà kuɔn' u'jɛkpeng la, u tien' nĩ mɔn nɛ, ama wa juore' lijɛkpɔkl la, u tien' nĩ mɔn ki cɛn' u bi kuɔn' la.
39 Uyo wà upii ya cɛ laan fuobe la, u yé u'cɛ nɛ. Ujɛ nnɔ tĩ kpo' la, u li fre kí kun u yíe ujɛ wà, ama nĩ kpɛ ujɛ nnɔ ń li yé Kristo yɔ nɛ.
40 N ya bùol, min maale' ki ye u juore' ka liɛbe' ki kun' jɛ la, u li ŋmɔbe uyɛnsɔnge ki gbien'. Na yé *Uwien ya Fuoñaanm nɛ pekreh n'mɔ bi?

8

Titɔtuɔrnɔnt ya gbɛr

1 Tɔ, tí ji ń liike mɛn titɔtuɔrnɔnt ya gbɛr. Tun bo wɔn la, ti bɛn ki ye «ti'kɛ ŋmɔbe mibɛnm nɛ.» Ama mibɛnm cèreh unil gbengreh u'ba nɛ, nɛ miyíem cèreh unil kpienh mitekjim ya sɛn ni.
2 Unil maaleh ki teh u bɛn niba la, wa laan bɛnde' ki kpaan' u bi li bɛnde ma bo.
3 Ama wà yíe Uwien la, Uwien bɛn udaan nɛ.
4 Tɔ, titɔtuɔrnɔnt ya ŋmɔnm wɔn la, ti bɛn ki ye ibule yà kɛ te unɛndun wuu ni nɔ ŋa yé bonn, ki bɛn ki ye niba ŋa te ki kɛnde' Uwien bo.
5 Imɔ̀n, tibont te kutaaku nin kitink bo binib taah tù ki teh bi'wien. Imɔ̀n, bɛn bo iwien te ligol nɛ, nɛ yonbdɛnb mɔ ligol.
6 Ama tinbi bo Uwien te uba nɛ ki yé ti'Baa. Wɔn nɛ ñɛn' tibont kɛ, nɛ wɔn bo nɛ ti fuobe. Yonbdaan mɔ te uba nɛ. Wɔn si *Yesu Kristo. Kí ñɛ wɔn bo nɛ tibont kɛ te, nɛ ti'mɔ te kí ñɛ wɔn bo nɛ.
7 Ama na yé binib kɛ nɛ ŋmɔbe mi ya bɛnm. Biba paan' ibule bo ki mɛn' nɛ ki dàan' yĩ na laan wuɔke'. Nɛn bo nɛ bi biɛ ki ŋmɔnh titɔtuɔrnɔnt la, bi maaleh ki teh tù yé titɔtuɔrnɔnt nɛ. Bi'fɛ̀l ŋa co ma nnɔ nɛ bi'yɛnmaale jèndeh bɛ, nɛ bi maaleh ki teh tù kuɔndeh bɛ tijɔnkt.
8 Na yé tijier nɛ li cère tí li yé binib bà cuube Uwien ya nun bó. Ti jin' la, na ń pukn tɛ niba, ta tí jin' mɔ la, na ń kùore tɛ niba.
9 Ama ní liike ni'yul bo, ki la cère wà ya tekjim ŋa faa ń lu Uwien ya sɛn ni, kí ñɛ ni ŋmɔbe usɛn ní li teh tibont tà nnɔ bo.
10 Kimɛ unil wà ya tekjim ŋa faa laa', sin wà ŋmɔbe mibɛnm, jinh tijier ibule ya duku ni la, u'mɔ ya fɛ̀l li cúun nɛ wɔ ń li ŋmɔnh titɔtuɔrnɔnt ki ciibe.
11 Nnɔ nɛ a'bɛnm nnɔ bo a'tɔ wà ya tekjim ŋa faa li bole. Nɛ Kristo kpo' u'mɔ bo nɛ.
12 Ni teh u'yaab i ya biɛre ya bol, ki saah bi'yɛnm bi'fɛ̀l ŋa co ma nnɔ bo la, ni teh Kristo nɛ ibiɛre.
13 Nɛn bo, n jinh nà li cère n'tɔ ń lu Uwien ya sɛn ni la, ma ji li ji nɛ̀ fiebu ŋɔ ki la cère n'tɔ ń lu Uwien ya sɛn ni.

9

Yesu ya tondb ŋmɔbe usɛn wà

1 Ma si n'ba bi? Ma yé *Yesu ya tond bi? Ma laa' Yonbdaan *Yesu bi? Na yé n sɔn' Yonbdaan ya tùon ma nnɔ nɛ cère' ni yé u'yaab-ii?
2 Ma yé *Yesu ya tond binitɔb bo mɔnɔn la, ninbi bo wɔn n yé wɔ nɛ. Kimɛ ni yé Yonbdaan yaab ma nnɔ nɛ yé kudĩɛku kùa wuɔn' ki ye n yé u'tond.
3 Binib bà biindeh nni nnɔ n li jiin bɛ nà sɔ:
4 Ta ŋmɔbe sɛn tí ji kí ñu ti'tùon bo bi?

‡ **7:36** Migbiirm 36 kí tĩ baa 38 ya gbɛr ya ciim te bolm mile bo nɛ. Biba maaleh ki teh migbiirm bugbɛn lienh wà ŋmɔbe kijɛkpeng ya gbɛr nɛ. Bitɔb maaleh ki teh mĩ lienh bibaa wà ŋmɔbe bisɛ ka yíe wɔ ń gɛ̀bre cɛr ya kunm bo nɛ.

5 Ta ŋmɔbe sɛn wà kɛ ń li ŋmɔbe upii wà yé Kristo yɔ, kí li tɔke nin wɔ bi? Yonbdaan ya
tondtɔb nin u'ninjiɛb nin Piɛr* ŋa teh nnɔ nɛ-ɛɛ?
6 Bii min nin Banabas baba nɛ ŋa sɔn' tuontɔl la, ta ń ji?
7 U lɛ soja ba nɛ sɔnh sojatuonl ka teknh paaku fiebu? Bii ŋmɛ nɛ li caan busubu ka ń
mɔ bu'bii? Bii ŋmɛ nɛ kpaah tiwɛnt ka ń ñu tu'biim-i?
8 N len' nà nɔ yé unisaal ya yɛnmaale baba nɛ-ɛɛ? Yiko ya gbɔnt ni mɔnɔn nà te nnɔ-ɔɔ?
9 Kimɛ Moyis kɛle' yiko ya gbɔnt nnɔ ni ki ye: «A taa unɛ u taanh iji la, ŋa ń lòle u'ñɔbu†.»
Uwien tuukeh inɛ ya gbɛr nɛ-ɛɛ?
10 Na yé tinbi bo nɛ Uwien cinbe ki len' nnɔ-ɔɔ? Imòn, tinbi bo nɛ nǐ kɛle' nnɔ. Nǐ kpɛ
wà kòn' bukpàabu nin wa gun' bu'ji kɛ ń li daan ki ye wà kɛ li lɛ u ya bó nɛ.
11 Ti cère' ni laa' *Mifuoñaanm ya mɔnm ma nnɔ, ni de' tɛ ni'faal ya niba bó la, nǐ bre
nɛ-ɛɛ?
12 Binitɔb ŋmɔbe usɛn bɛ ń teke tibont ni'saan la, ta ŋmɔbe usɛn ki cɛn' bɛ-ɛɛ?
Ama tinbi ŋa tɔnge' nɛn kɛ, kimɛ ta yíe niba ń pien Kristo ya gbɛmɔnmɔnt ma nnɔ nɛ
cère' ta yíe ti li yé uba bo tukl, nɛ ki ŋmɔbe sukle nibonn kɛ bo.
13 Na bɛn ki ye binib bà sɔnh itùon Uwien ya duku ya luo bo nnɔ bi'jier ñɛh kuduku
nnɔ ya luo bo nɛ-ɛɛ? Nɛ bà mɔ sɔnh itùon Uwien ya ponpuol saan nnɔ, mɔ ŋmɔbe bi ya bó
nɛ binib tukeh tibont tà ki lá dienh Uwien u'ponpuol bo nnɔ ni.
14 Nnɔ nɛ Yonbdaan là de' usɛn ki ye binib bà kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt nnɔ, ń li fuobe
tun bo.
15 Ama min ŋa tɔnge' i ya sɛn kɛ. Nɛ n kiɛh kugbɔnku kuu ma nɔ, na yé n nuunh ní de
nni n kpɛ ní de nni nà nnɔ nɛ. N kpo' la, nǐ tu nin uba ń cère ń lúo n jɛbnh n'ba nà bo nnɔ.
16 Kí tɔke binib tigbɛmɔnmɔnt tun wɔn la, na yé ń li jɛbnh n'ba, kimɛ nǐ yé n'bo liwɔbl
nɛ. Ma tɔke' tù la, nǐ bre n'bo nɛ.
17 Min nin n'yul nɛ bi cèkre' n'yɛnm ki sɔnh lituonl bugbɛn la, n bi li nuunh lisuul nɛ.
Na yé n yíe nɛ ki sɔnh lè. Bi niin' nni nɛ n sɔnh lè, n bi li sɔnh lè ma bo.
18 Nɛn bo, n'suul si ba? N'suul si ń li tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt tuu ki la nuunh niba
nɛ, ki la tuuke n tɔke' binib tigbɛmɔnmɔnt bugbɛn la, n kpɛ bɛ ń de nni tibont tà nnɔ.
19 Ma yé uba ya yonb, ama n taa' n'ba ki tien' binib kɛ ya yonb ŋɔ ń lɛ binib bà yɛbe kí
de Kristo nɛ.
20 *Sufmbɛ saan, n teh bi teh ma bo nɛ ŋɔ ń lɛ bɛ kí de Kristo. Imòn, ma ji te Moyis ya
yiko ya wɔbl ni, ama n lá te nin bɛ la, n pɛ bi teh ma bo nɛ ŋɔ ń lɛ bɛ kí de Kristo.
21 Bà ŋa bɛn Moyis ya yiko nnɔ saan mɔ n teh tɛn bɛn nɛ ŋɔ ń lɛ bi'mɔ kí de Kristo. Na
yé n kɛnde' *Uwien ya yiko bo nɛ, kimɛ n boh Kristo ya yiko nɛ.
22 Bà ya tekjim ŋa faa' mɔ saan la, n te tɛn bɛn nɛ ŋɔ ń lɛ bi'mɔ kí de Kristo. Nɛn bo, binib
kɛ saan n te tɛn bɛn nɛ ŋɔ ń ñikn kí cère bi'ni biba ń ŋmɛre.
23 Tigbɛmɔnmɔnt bo nɛ n teh nɛn kɛ, ŋɔ n'mɔ ń lɛ n ya bó tu'mɔnm ni.
24 Na bɛn ki ye binib te minɔnsɛnniɛm bo la, bi'kɛ tiinh nɛ, ama unibaab wà li sɛn kí
faake nnɔ nɛ li lɛ lisuul-ii? Nɛn bo, ni'kɛ ń li tiinh ki nuunh ní lɛ lisuul.
25 Wà kɛ nuunh wɔ ń niɛ kí sɛn la, u coh u'ba tibont tà yɛbe ni nɛ. U teh nnɔ ŋɔ wɔ ń lɛ
lisuul là nnɔ ŋa wuɔkreh. Tinbi wɔn, ti mòh ki nuunh lisuul là li tuu ki te nɛ.
26 Nɛn bo, min tiinh la, ma ŋaake ki tiinh ka bɛn n joh nà bó, ka te tɛn unɔkuñil wà ñih
ka ŋmɔbe u ñih wà.
27 N biendeh n'gbɛnɛnt ki gbiekeh, ki teh n'ba tɛn uyonb ŋɔ min wà tɔkeh bitɔb
tigbɛmɔnmɔnt tuu nnɔ, min bugbɛn la lá lúo n ya bó nɛ.

10

La li ŋmɔbe mɛn Israyɛl yaab là ŋmɔbe mitetem mà kupenpelku ni nnɔ

* **9:5** Liike 1:12. † **9:9** Israyɛl yaab là yé bɛ ń gu tibont la, bi taah inɛ nɛ ĩ taanh ki ñɛndeh tibont nnɔ ya bim.

1 N'yaabɛ, n yíe ní li bɛn nà là tu' ti'yaajɛb nɛ. Kutɛwɔlgbɔnku kuba nɛ là jiire' ní ki
wɔngeh bi'kɛ usɛn, nɛ bi'kɛ puore' miñunciɛnm.
2 Kutɛwɔlgbɔnku nin miñunciɛnm nnɔ yé bi'kɛ bo Uwien ya ñunsii nɛ ki tien' bɛ Moyis
ya panpaankaab.
3 Bi'kɛ là taan' ki jin' tijiebaabt tà ñɛn' Uwien saan nɛ,
4 ki taan' ki ñun' miñunbaabm mà ñɛn' Uwien saan. Imɔ̀n, bi'kɛ là ñuh miñunm mà
nnɔ Uwien nɛ là cère' mǐ tɔh ki ñɛh kujɔtɛnku kuba ni. Kutɛnku nnɔ yé Uwien yaaku nɛ,
nɛ bi là te nà kɛ saan la, kù te nɛ. Kutɛnku nnɔ là yé Kristo nɛ.
5 Nin nɛn kɛ Uwien ya yɛnm ŋa sɔnge' bi'ni bà yɛbe bo. Nɛn bo nɛ bi là kpokpo'
kupenpelku ni.
6 Tibont tuu là tu' ti'yaajɛb ŋɔ nɛ̀ ń de tɛ ucekn ŋɔ ti la tien nà bre tɛn bɛn nɛ.
7 Ni'mɔ la li pɛ ibule bo tɛn bi'ni biba là tien' ma. Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Binib nnɔ là kɛ̀le' ki jin' ki ñun', nɛ ki fii' ki caan' kujelku.»
8 Ti la li teh mɛn sɔnsɔndl tɛn bi'ni biba là tien' ma, ki cère' binib itur pile nin ita kpo'
uwien uba nnɔ.
9 Ti la biike mɛn Yonbdaan* tɛn bi'ni biba là tien' ma ki cère' iwɛ kɛ̀kɛ̀re' ki ku' bɛ nnɔ.
10 La li ŋulnh mɛn tɛn bi'ni biba là ŋulnh ma ki cère' Uwien ya tond wà kuuleh baa' ki
kuku' bɛ nnɔ.
11 Tibont tuu nnɔ kɛ là tu' ti'yaajɛb ŋɔ nɛ̀ ń de binitɔb ucekn nɛ. Bi kɛle' tù ŋɔ tù ń gbiere
tinbi bà ŋa ji fɔke nin ugbengbenyo nnɔ nɛ.
12 Nɛn bo, wà maale' ki ye u se mɔnmɔnm mitekjim ya sɛn ni la, wɔ ń li bɛn ki la lu.
13 Mibiikm mà tu' nɛ nɔ, yé mibiikm mà li fre kí tu unisaal kɛ nɛ. Uwien yé
umɛmɔ̀ndaan ma nnɔ, wa ń cère mibiikm mà li faake nin nɛ ń tu nɛ. Ama mibiikm lá
tu nɛ la, u li de nɛ mituɔm ní juun kí teke, kí wuɔn nɛ ni li kpǐen isɛn yà kí ñɛ len.

La li tuuke mɛn ibule nin ituɔrɛ ya gbɛr

14 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, wiɛ mɛn ibule nin ituɔrɛ ya gbɛr.
15 N lienh nin ninbi bà nnɔ, ni yé biyɛnfodɛnb nɛ. Ninbi mɔnɔn ń maale kí liike n len'
nà nɔ ya tingi.
16 Ti jinh Yonbdaan ya jier la, ti ñuh midaam mà, ki faareh Uwien mi'bo nnɔ ŋa taakeh
tɛ nin Kristo ya sɛ̀m-ii? Ti kɔ̀h kpɔnɔ wà ki gbiinh ki ŋmɔnh nnɔ ŋa taakeh tɛ nin Kristo ya
gbɛnɛnt-ii?
17 Kpɔnɔ nnɔ te kpɔnɔ uba ma nnɔ, nin tí yɛbe ma kɛ nnɔ ti taan' ki tien' tigbɛnɛnt tuba
nɛ. Kimɛ ti'kɛ taakeh ki gbiinh u ya kpɔnɔbaab nɛ.
18 Liike mɛn Israyɛl yaab teh ma bo. Binib bà jinh bi taah tiwɛnt tà ki teh ituɔrɛ
liponpuol bo ki dienh Uwien nnɔ, bɛn nin wɔn taakeh nɛ kí ñɛ liponpuol nnɔ bo.
19 N len' nà nɔ ya tingi si ba? N ye ń ye ibule yé niba nɛ-ɛɛ? Bii n ye ń ye bi taah tiwɛnt
tà ki punh yǐ nnɔ ya nɔnt nɛ yé niba?
20 Na te nnɔ. N ye ń ye bi tùɔreh ituɔrɛ yà nnɔ, ba tùɔreh ki dienh Wien, bi tùɔreh ki
dienh isɛnpol nɛ. Nɛ ma yíe ninbi nin isɛnpol ń li tɛ gbɛr.
21 Na ń fre kí ñu Yonbdaan ya dɛyiek, kí liɛbe kí ñu isɛnpol yaak mɔ. Na ń fre kí ji
Yonbdaan ya jier, kí liɛbe kí ji isɛnpol yaar mɔ.
22 Bii ti yíe tí fin Yonbdaan ya mutuol nɛ? Ti ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' wɔ-ɔɔ?

Cère mɛn ni teh nà kɛ ń li kpiɛkreh Uwien

23 Tɔ, «Niba ŋa yé kuɔl†» ama na yé ni'kɛ nɛ yé nibonmɔnmɔnn. «Niba ŋa yé kuɔl.» Ama
na yé ni'kɛ nɛ li tore unil wɔ ń kpére mitekjim ya sɛn ni.
24 Uba la nuunh u'tiɛma mɔnm, ama wɔ ń li nuunh bitɔb yaam.
25 Ni lɛke' tinɔnt tà kɛ bo kidaak ni la, dɛ mɛn kí ŋmɔn, ki la cère' ni'yɛnmaale ń li jɛ̀ndeh
nɛ, ní li niireh tù yé bà yaar,

---

* **10:9** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nǐ kɛle' ki ye Kristo nɛ. † **10:23** Liike 6:12.

26 kimɛ «Yonbdaan si kitink nin tibont tà kɛ te ki'bo.»
27 Wà ŋa yé Kristo yɔ yin' nɛ tijier ya jim, ni tuo' ki jon' la, u de' nɛ nà kɛ la, ji mɛn, ki la cère' ni'yɛnmaale ń li jèndeh nɛ, ní li niireh tù yé bà yaar.
28 Ama unil tɔke' nɛ ki ye nǐ yé titɔtuɔrnɔnt la, ni la ji. Wà tɔke' nɛ ki ye nǐ yé titɔtuɔrnɔnt nnɔ bo nɛ na ń ji ŋɔ udaan ya yɛnmaale la jèndeh wɔ.
29 N niireh u ya daan ya yɛnmaale nɛ la jèndeh wɔ, ma niireh ninbi yi.
Tɔ, nba la, uba li fre kí maale u'yɛnm ni kí ye: «Bɛ bo nɛ wa ń fre kí tien u bi ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien nà kí ñɛ utɔ ya yɛnmaale bo?
30 N faareh Uwien ki jinh tijier la, bɛ bo nɛ bi li liɛbe kí biin nni n faareh Uwien tijier tà bo nnɔ bo?»
31 Nɛn bo, ni jinh bii ni ñuh bii ni teh nà kɛ la, ní li teh ni'kɛ ki kpiɛkreh Uwien.
32 Nǐ yé Suf bii wà ŋa Suf bii Uwien ya taanl yɔ nɛ la, ni la cère ni'tentiem ń tuln bi'ni uba mɔnɔn.
33 Ní li teh tɛn n teh ma bo. N sɔngreh binib kɛ ya yɛnm tibont kɛ ni nɛ, ka nuunh n'yul bo ya mɔnm, ki nuunh linigol ya mɔnm ŋɔ bɛ ń ŋmɛre nɛ.

11

1 Tɛkn mɛn n'taal ni tɛn n tɛkn' Kristo ya taal ni ma.

Ujɛ nin upii li te ma bo ikaare ni

2 N pèkeh nɛ nin ni tiɛn n'bó tibont kɛ ni ma, ki pɛ Kristo ya nikpiɛb ya wɔknm mà n là wɔkn' nɛ mè nnɔ bo mɔnmɔnm nnɔ.
3 Ama n yíe ní bɛnde kí ye jɛ kɛ jɛ ya ciɛn si Kristo nɛ. Pii kɛ pii mɔ ya ciɛn si ujɛ nɛ, nɛ Kristo mɔ ya ciɛn si Uwien.
4 Ujɛ wà kɛ kàareh bii u sɔkndeh Uwien ya ñɔbon ki cùube nibonn la, u jindeh u'ciɛn nɛ ifɛ.
5 Ama upii wà mɔ kɛ kàareh bii u sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, bonn ŋa ŋaake u'yul bo la, u mɔ jindeh u'ciɛn nɛ ifɛ, kimɛ nǐ te tɛn u kuo' u'yur* nɛ.
6 Upii laa' wa ń taa niba kí ŋɛkn u'yul bo la, wɔ ń tu kí ce u'yur-a! Ama upii cen' u'yur bii u kuo' tù la, nǐ yé u'bo ifɛ nɛ. Nɛn bo, wɔ ń li taah niba ki ŋɛkndeh u'yul bo.
7 Ujɛ kàareh la, wa kpɛ wɔ ń li cùube bonn, kimɛ u yé Uwien ya nɛnnɛnku nɛ, ki wɔngeh Uwien ya kpiɛke. Ama upii wɔn wɔngeh ujɛ ya kpiɛke nɛ.
8 Na yé Uwien là taa' upii ya gbɛnɛnt bo nɛ ki tien' ujɛ, u là taa' ujɛ ya gbɛnɛnt bo nɛ ki tien' upii,
9 nɛ na yé upii bo nɛ Uwien là ñɛn' ujɛ ama ujɛ bo nɛ Uwien là ñɛn' upii.
10 Nɛn bo nɛ Uwien ya tondb bo, nǐ kpɛ upii ń taa niba kí ŋɛkn u'yul bo kí wuɔn kí ye u ŋmɔbe usɛn wɔ ń tien u teh nà.
11 Tɔ, nin nɛn kɛ Yonbdaan ya sɛn ni wɔn, pii ŋa te la, jɛ ŋa te. Jɛ mɔ ŋa te la, pii ŋa te.
12 Kimɛ nǐ yé imɔ̀n nɛ, Uwien là taa' ujɛ ya gbɛnɛnt bo nɛ ki tien' upii, nɛ upii mɔ nɛ maah ujɛ. Nɛ nɛn kɛ ñɛn' Uwien saan nɛ.
13 Ninbi mɔnɔn maale mɛn kí liike, upii kàareh niba ŋa ŋaake u'yul bo la, nǐ cuube-ee?
14 Uwien ñɛn' tibont ma bo mɔnɔn wuɔn' ki ye ujɛ tuke tiyufɔfɔrkrt la, nǐ yé ifɛ nɛ.
15 Upii wɔn bo, tiyufɔfɔkrt yé ukpiɛke nɛ. Kimɛ Uwien de' wɔ tiyufɔfɔkrt tù ń li piibe u'yul bo nɛ.
16 Unil nuunh wɔ ń li niɛh isɛn kɛ ni la, udaan ń li bɛn ki ye tinbi ŋa ŋmɔbe mi ya tetem, Uwien ya táan yaab mɔ ŋa ŋmɔbe mè.

Yonbdaan ya jier
(Matie 26:26-29; Mark 14:22-25; Luk 22:14-20)

17 Tɔ, n gbiereh nɛ ma nɔ ń li tɔke nɛ usɛn wà bo ma ń pèke nɛ, kimɛ ni taakeh ni'táan la, na teh nà li tore nɛ, ni teh nà li saa nɛ nɛ.

---

* **11:5** Pɔl ya yo upii là *kuo' u'yur* bii u cen' tù la, nǐ yé u'bo ifɛ nɛ.

18 Mikpiɛkm n cii' bi ye ni taakeh itáan la, ni ŋmɔbe ipàpàare nɛ. Nɛ n teke' ki jin' ki ye
bi tɔke' nni tigbɛr tà nnɔ, tuba yé tigbɛmɔ̀nt nɛ.
19 Imɔ̀n, uyo uba la, nǐ kpɛ miborm ń li te ni'ni ŋɔ bɛ ń bɛnde bà cinbe ki yé
bigbɛmɔ̀ndɛnb nɛ.
20 Ni lá taan' la, na yé ni cinbe ki jinh Yonbdaan ya jier nɛ,
21 kimɛ wà kɛ kpiɛleh wɔ ń ji u'tiɛma jier nɛ. Mikònm ŋmɔbe uba, utɔ mɔ ñun' ki yibe'
ŋɔ.
22 Na ŋmɔbe den ní ji kí ñu nɛn bó-oo? Bii ni yindeh Uwien ya taanl yaab nɛ, ki jindeh
bijiinb ifɛ? N li len kí ye ba? N li pɛ̀ke nɛ nɛ-ɛɛ? Ma ń pɛ̀ke nɛ u ya sɛn bo.
23 Tɔ, min cii' miwɔknm mà sɔ Yonbdaan saan nɛ ki taa' mɛ̀ ki wɔkn' nɛ. Kuñɔnku kùa
bi là li kuɔre Yonbdaan *Yesu nnɔ, nɛ u taa' kpɔnɔ
24 ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', nɛ ki ye: «Nà sɔ yé n'gbɛnɛnt n taa' ki de' nɛ. Li teh mɛn nnɔ
kí li tiɛn n'bó.»
25 Bi jin' ki tǐ gben', nɛ u taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, nɛ ki ye: «Midaam miɛ yé n'sɛ̀m
nɛ, ki wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtiefɛ̀nku. Uyo wà kɛ ni ñuh mɛ̀ la, ní li teh
nnɔ ki tiɛn n'bó.»
26 Kimɛ uyo wà kɛ ni ŋmɔnh kpɔnɔ wuɔ, ki ñuh midaam miɛ la, ni tɔkeh binib Yonbdaan
ya kuum ya gbɛr nɛ, kí tǐ baa lidaali là u li baa ní.
27 Nɛn bo nɛ wà kɛ ŋmɔnh Yonbdaan ya kpɔnɔ, ki ñuh u'daam, ka boh tijier bugbɛn la,
u biindeh u'ba nɛ Yonbdaan ya gbɛnɛnt nin u'sɛ̀m bo.
28 Nɛn bo, unil kɛ ń tùɔre kí maale kí liike u'tetem te ma bo kí yaan kí ŋmɔn kpɔnɔ nnɔ,
kí ñu midaam nnɔ.
29 Kimɛ unil ŋmɔn' kpɔnɔ nnɔ, ki ñun' midaam nnɔ, ka bùh ki teh nǐ yé Yonbdaan ya
gbɛnɛnt la, u ŋmɔnh, ki ñuh ma nnɔ, u nuunh u'tiɛma yul bo ya tudɛre nɛ.
30 Nɛn nɛ cère' ni'ni bà yɛbe yé biwiɛnb, bitɔb yé ijiin, bà yɛbe mɔ kpo'.
31 Ti tùɔre' ki maale' ki liike' ti'tetem te ma bo la, Yonbdaan ŋa ń dɛre ti'tub nnɔ.
32 Ama u diɛh ti'tub la, u cekndeh tɛ ŋɔ u la lá bu kí biin unɛndun ya nib kí yekn tɛ nɛ.
33 N'yaabɛ, nɛn bo, ni tǐ taan' ní ji la, ní li guureh tɔb.
34 Mikònm ŋmɔbe wà la, wɔ ń ji u'den, ŋɔ ni la lá taan kí li nuunh ni'tiɛma tudɛre.
Tigbɛr tà sǐen' nnɔ, n lá baa' la, n li tùɔre tu'mɔ.

12

Mifuoñaanm ya paabu

1 Tɔ, tí ji ń liike mɛn *Mifuoñaanm ya paabu ya gbɛr. N'yaabɛ, ma yíe ní li te ka bɛn
Mifuoñaanm dienh bupaabu bùa kɛ ya bol nnɔ ya gbɛr.
2 Ni bɛn ki ye na laan là pɛ Uwien ya sɛn bo ma nnɔ, ibule nɛ là co nɛ ticuɔr nɛ na ń fre
kí ŋmɛre i'saan, ki bɛn mɔ ki ye ibule nnɔ ŋa lienh.
3 Nɛn bo nɛ n yíe ní tùɔre kí bɛnde kí ye *Uwien ya Fuoñaanm cèreh unil tɔkeh tigbɛr
la, wa ń fre kí len kí ye: *Yesu ń juore fɛnm. *Mifuoñaanm ŋa ñí la, nil mɔ ŋa ń fre kí len
kí ye: *Yesu yé Yonbdaan.
4 *Mifuoñaanm ya paabu te ibol ibol nɛ, ama mi ya Fuoñaanbaabm nɛ dienh ni'kɛ.
5 Itùon te ibol ibol nɛ, ama wà kɛ sɔnh ki dienh Yonbdaan uba nɛ.
6 Itùon ya sɔnm te ibol ibol nɛ, ama Uwien uba nɛ cèreh unil kɛ sɔnh itùon.
7 *Mifuoñaanm dienh wà kɛ bupaabu nɛ̀ ń li toreh unil kɛ nɛ.
8 *Mifuoñaanm nɛ dienh uba miyɛnfolenm. Mi ya Fuoñaanbaabm nɛ dienh utɔ mɔ
mibɛnm.
9 Mɛn nɛ dienh uba mitekjim mà yɛbe, ki dienh utɔ mɔ bupaabu bùa cèreh u buuh
biwiɛnb.
10 Mǐ dienh uba mituɔm wɔ ń li teh miyɔkm ya bont, ki cèreh utɔ mɔ sɔkndeh Uwien
ya ñɔbon, ki cèreh utɔ mɔ sekndeh ki bɛndeh nà yé *Mifuoñaanm yaann nin nà ŋa yé

Fuoñaanm yaann, ki cèreh uba lienh milencɛnm ibol ibol, ki cèreh utɔ mɔ sɔkndeh milencɛnm nnɔ.
11 Mi ya Fuoñaanbaabm nɛ cèreh tibont nnɔ kɛ teh. Mĩ dienh unil kɛ bupaabu jɛjɛ mĩ yíe ma bo nɛ.

Tigbɛnɛnt te tuba nɛ, ama tu'gbɛnɛnbɛl te ligol nɛ

12 Tɔ, liike mɛn unisaal ya gbɛnɛnt te ma bo. Tù ŋmɔbe igbɛnɛnbɛl ligol nɛ. Nin ĩ te ligol ma kɛ nnɔ, ĩ taan' ki tien' tigbɛnɛnbaabt nɛ. Kristo yaam mɔ te nnɔ nɛ.
13 Kimɛ ti'ni bà yé *Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ, bà yé iyonbe nin bà ŋa yé yonbe, Mifuoñaanbaabm nɛ jiire' ní ti'kɛ bo ki yé ti'bo Uwien ya ñunsii, ki tien' tɛ unibaab. Ti'kɛ ñun' mi ya Fuoñaanbaabm nɛ tɛn miñunm.
14 Tɔ, tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl ŋa te liba, ĩ te ligol nɛ.
15 Litaal tɔke' ki ye: «Ma yé nuɔ ma nnɔ, ma yé gbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl» la, lĩ li fre kí bore li'ba ki la tuuke gbɛnɛnt bo-oo?
16 Litubl mɔ tɔke' ki ye: «Ma yé nunbu ma nnɔ, ma yé gbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl» la, lĩ li fre kí bore li'ba ki la tuuke gbɛnɛnt bo-oo?
17 Tigbɛnɛnt kɛ bi yé bununbu nɛ la, unil bi li teh mila ki ciih? Tù tí bi yé litubl nɛ la, u bi li teh mila ki ciih unu?
18 Ama Uwien tien' tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl kɛ gbɛnɛnbɛl li'bùol u yíe ma bo nɛ.
19 Tigbɛnɛnt kɛ bi yé ligbɛnɛnbɛl liba la, nĩ bi li yé tigbɛnɛnt-ii?
20 Nɛn bo, igbɛnɛnbɛl te ligol nɛ ki taan' ki tien' tigbɛnɛnbaabt.
21 Nɛn nɛ cère' bununbu ŋa ń fre kí tɔke unuɔ kí ye: «Ma ciɛke ŋɛ.» Liyul mɔ ŋa ń fre kí tɔke itàan kí ye: «Ma ciɛke nɛ.»
22 Na te nnɔ. Tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl yà bi likeh yè tɛn ya yé bonn nnɔ mɔnɔn ŋmɔbe lituonl nɛ.
23 Igbɛnɛnbɛl yà ŋa ŋmɔbe sel nnɔ, ti dienh yɛn nɛ lisel ki cɛn' i'tɔ. Nɛ tigbɛnɛnt ya na'saan yé ifɛ ya bonn nnɔ, ti tùɔreh nɛn saan nɛ mɔnmɔnm.
24 Ama tigbɛnɛnt ya nà saan ŋa yé fɛ ya bonn nnɔ ŋa nuunh mi ya tùɔrm kɛ. Uwien nɛ tien' tigbɛnɛnt nɛ ki de' tigbɛnɛnt ya nà saan ŋa ŋmɔbe sel nnɔ, lisel ki gbien',
25 ŋɔ tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl la boreh i'tɔ, ama yè ń li kpɛ buñɔbu kí li toreh i'tɔ.
26 Tigbɛnɛnt ya niba saan wi la, ni'kɛ saan wi nɛ. Niba saan laa' lisel la, ni'kɛ saan li ŋmɔbe uyɛnsɔnge nɛ.
27 Ninbi nɛ yé Kristo ya gbɛnɛnt, nɛ unil kɛ yé tigbɛnɛnt nnɔ ya gbɛnɛnbɛl.
28 Uwien cère' binib bà sɔnh u'taanl ni si: mikpiɛkm, *Yesu ya tondb, nle bo *Uwien ya ñɔbonsɔknb, nta bo biwɔnwɔknb. Ni ya puoli bó nɛ u de' bà bupaabu bɛ ń li teh miyɔkm ya bont nin u de' bà bupaabu bɛ ń li buuh biwiɛnb nin u de' bà bupaabu bɛ ń li muɔh binib nin u de' bà bupaabu bɛ ń li likeh binitɔb nin u de' bà bupaabu bɛ ń li lienh milencɛnm ibol ibol nnɔ.
29 Bi'kɛ yé *Yesu ya tondb nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ yé biwɔnwɔknb nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ teh miyɔkm ya bont nɛ-ɛɛ?
30 Bi'kɛ ŋmɔbe bupaabu bɛ ń li buuh biwiɛnb nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ lienh milencɛnm ibol ibol nɛ-ɛɛ? Bi'kɛ sɔkndeh milencɛnm ibol ibol nnɔ nɛ-ɛɛ?
31 Tɔ, cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n bupaabu bùa mɔn ki cɛn' bupaabu kɛ ya bol bo.
Ama fɛnfɛnnɔ n li wuɔn nɛ usɛn wà mɔn ki cɛn' isɛntɔ.

13

Miyɨem nɛ cɛn' nibonn kɛ

1 N lienh binib ya lenm nin Uwien ya tondb ya lenm kɛ, ka nín ji yíe nib la, n te tɛn lisɛnbuɔl bii ligangaal là muɔh ki ŋmɔbe kuwaaku nɛ.

2 Nĩ yé n ŋməbe bupaabu ki səkndeh Uwien ya ñəbon, ki bɛn tigbɛr tà kɛ buɔ, ki ŋməbe mibɛnm kɛ ya bol, ki ŋməbe mitekjim ki tĩ gben', mĩ li fre kí cère ijuɔn ń nɛbre i'bùol ŋɔ ka yíe nib la, ma yé bonn.
3 Nĩ yé n taa' n'faal kɛ ki gbigbiire' binib, ki tuo' bi wĩn' nni ŋɔ ka yíe nib la, ma ŋməbe kpɛle uba nin utɔ.
4 Unil ŋməbe miyíem la, u ŋməbe lifɛ̀səngl nɛ, ki ŋməbe tinimɔ̀nt, ka ŋməbe nunfɔke, ka wɔngeh u'ba, ka ŋməbe gbengt,
5 ka teh fɛ ya bonn, ka nuunh u'tiɛma mənm, ka yé benpiebdaan, ka ŋuuh nib bo.
6 U'yɛnm ŋa sɔnge nà ŋa cuube bo, ama u'yɛnm pɛ tigbɛmɔ̀nt bo nɛ.
7 Unil ŋməbe miyíem la, u ŋməbe sukle tibont kɛ ni nɛ, ki du Uwien bo isɛn kɛ ni, ki ŋməbe lidɛndɛnl isɛn kɛ ni, ki ŋməbe kuminku nà kɛ li tu wɔ bo.
8 Miyíem ŋa ń gben fiebu. Uwien ya ñəbon ya səknm mɛn li gben nɛ. Milencɛnm mà binib lienh mɛ̀ nnɔ mɔ li gben. Mibɛnm mɔ li gben.
9 Fɛnfɛnnɔ wuɔ ti bɛn jenjenku nɛ, nɛ ki səkndeh Uwien ya ñəbon mɔ jenjenku.
10 Ama nà mən ki tĩ gben' lá baa' uyo wà la, ti bɛn nà nin ti teh nà jenjenku nnɔ kɛ li gben nɛ.
11 N là yé kibuk ma nnɔ, n là lienh mibuwaalenm nɛ, ki bɛn tibont ya tingi kibuk bɛn ma bo, ki maaleh kibuk maaleh ma bo. N tĩ tien' uciɛn, nɛ ki dàan' ibuwaatùon.
12 Fɛnfɛnnɔ, ti lɛnh tibont dɔmudɔmu nɛ, nĩ te tɛn ti likeh kinunliik kà ŋa lɛnh mənmənm ni nɛ, nɛ ki lɛnh tijinjint. Ama uyo we ní tí lɛ tù nin ti'nunbu. Fɛnfɛnnɔ ma laan bɛn tibont ki tĩ gben'. Ama uyo we ní ń bɛnde tù kí tĩ gben tɛn Uwien bɛn nni ma bo.
13 Tɔ, mitekjim nin lidɛndɛnl nin miyíem tuu ki te nɛ, ama tibont tuta nnɔ ni miyíem nɛ cɛn' tu'kɛ.

14

Mifuoñaanm ya paabu li toreh Kristo ya taanl yaab kɛ nɛ

1 Li nuunh mɛn ní li yíe binib, kí cère ni'nun ń li món *Mifuoñaanm ya paabu bo; ni'kɛ tu nin bupaabu bùa li cère ní li səkndeh Uwien ya ñəbon.
2 Kimɛ unil lienh milencɛnm la, wa lienh nin nib, u lienh nin Uwien nɛ. Uba ŋa ciih u lienh ki teh bà. *Mifuoñaanm nɛ cèreh u lienh tigbɛr tà buɔ.
3 Ama unil səkndeh Uwien ya ñəbon la, u lienh nin binib nɛ, ki toreh bɛ bi kpienh mitekjim ya sɛn ni, ki saakreh bi'gbɛnɛnt, ki səngreh bi'yɛnm.
4 Wà lienh milencɛnm la, u kpiendeh u'ba nɛ mitekjim ya sɛn ni. Ama wà səkndeh Uwien ya ñəbon toreh Kristo ya taanl yaab nɛ bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn ni.
5 N yíe ni'kɛ ń li lienh milencɛnm, ama n tùɔre' ki fɛ ní li səkndeh Uwien ya ñəbon nɛ. Wà səkndeh Uwien ya ñəbon cɛn' wà lienh milencɛnm. Ama nĩ yé unil te kí səkn milencɛnm nnɔ la, ni'mɔ li fre kí tore Kristo ya taanl yaab bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn ni.
6 N'yaabɛ, nĩ yé n baa' ni'saan ki lá lienh milencɛnm baba, ka cèreh ni bɛndeh Uwien ya gbɛbɔlkaar, ka cèreh ni bɛndeh gbɛmɔ̀nt, ka səkndeh nɛ Uwien ya ñəbon, ka wɔknh nɛ wɔknm miba nin mitɔm la, n toreh nɛ nínɔ-ɔɔ?
7 Tɔ, maale mɛn kí liike bi taah tibont tà ki jeleh kujelku nnɔ te ma bo. Nĩ yé liwol bii kubĩɛku nɛ tu'muɔ ŋa bore' la, bi li tien mila kí bɛnde nà kɛ muɔh ma bo?
8 Unil piebe' butɔbu ya natunl ka piebe' mənmənm la, ŋmɛ li bonde butɔbu?
9 Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Ni lienh iñəbon ñɛh ni'ñuɔn ni nib ŋa ciih i'tingi la, bi li tien mila kí bɛnde ni ye ní ye bà? Ni lienh ki wiɛnh fɛnm nɛ.
10 Ma bɛn ilenbol ya ñəbu uŋɛndun wuu ni, ama lenm miba ŋa te ka ŋməbe mi'tingi.
11 Ma ciih nil ya lenm la, u yé ucaan nɛ n'bo, nɛ n'mɔ yé ucaan u'bo.
12 Ni'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Ni'nun món *Mifuoñaanm ya paabu bo ma nɔ, tùɔre mɛn kí li nuunh bù, ama ní li nuunh bupaabu bùa li tore Kristo ya taanl yaab bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn ni.

13 Nɛn bo, unil lienh milencɛnm la, wɔ ń li kàareh, Uwien ń de wɔ bupaabu bùa li cère
wɔ ń fre kí sɔkn milencɛnm nnɔ.
14 Kimɛ n kàareh milencɛnm ni la, *Mifuoñaanm nɛ cère' n kàareh, n'bugbɛn ŋa bɛn n
teh bà.
15 Nɛn bo, n li tien mila? *Mifuoñaanm cèreh n kàareh milencɛnm ni la, n li kàareh n
bɛn milenm mà mɔ ni nɛ. Mĩ cèreh n gɛh iyuon milencɛnm ni la, n li gɛh n bɛn milenm
mà mɔ ni nɛ.
16 Kimɛ *Mifuoñaanm cèreh a faareh Uwien milencɛnm ni baba ŋɔ unil te ni'ni, ka bɛn
niba Uwien ya sɛn ni la, u li tien mila kí ye «Ami»? Kimɛ wa ciih a lienh ki teh bà.
17 Imɔ̀n, a faareh Uwien nĩ mɔn cɛɛn nɛ, ama na toreh bitɔb bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn
ni.
18 N faareh Uwien nin n lienh milencɛnm ki cɛn' ni'kɛ ma nnɔ.
19 Ama n te Kristo ya taanl yaab ni, ki tu ki len' iñɔbon iŋun ĩ wien ki wɔkn' bɛ la, nĩ tu
nin ń len iñɔbon itur piik milencɛnm ni.
20 N'yaabɛ, la te mɛn tɛn mubumu ni'yɛnmaale ni. Nà bre ya tienm wɔn, li te mɛn tɛn
mucɛnfɛndmu, ama iyɛnmaale ni wɔn, li maaleh mɛn biciɛnb maaleh ma bo.
21 Nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye Yonbdaan ye:
«N li cère linibotɔl ya nib nɛ ń len nin n'nib biɛ milencɛnm,
nin nɛn kɛ ŋɔ,
ba ń cenge n'bó.»
22 Nɛn bo, milencɛnm ŋa yé dĩɛku binib bà teke' Uwien ki jin' nnɔ bo, ama mĩ yé kudĩɛku
bà ŋa teke' wɔ ki jin' nnɔ bo nɛ. Uwien ya ñɔbon ya sɔknm mɛn yé kudĩɛku bà teke' wɔ ki
jin' nnɔ bo nɛ, ma yé dĩɛku bà ŋa teke' wɔ ki jin' nnɔ bo.
23 Nĩ yé Kristo ya taanl yaab kɛ taan' ŋɔ bi'kɛ lienh milencɛnm la, binib bà ŋa bɛn niba
Uwien ya sɛn ni bii binib bà ŋa teke' wɔ ki jin', kɔn' ní la, ba ń ye ni yé iwaar-ii?
24 Ama unil kɛ sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, wà ŋa teke' wɔ ki jin', bii wà ŋa bɛn niba u'sɛn
ni kɔn' ní la, binib kɛ lienh nà nnɔ nɛ li cère wɔ ń bɛnde kí ye u yé ubiɛrdaan, nɛ u'yɛnm
ń saa u'biɛre bo.
25 U'fɛ̀l bo ya gbɛr kɛ li ñɛ upaan bo. Nnɔ nɛ u li gbaan, kí puke Uwien, kí ye nĩ yé imɔ̀n
nɛ, Uwien mɔnbe ki te ni'ni.

Kristo yaab taan' la, bi la teh tibont ŋmɛrkŋmɛrki

26 N'yaabɛ, ti li tien mila? Ni lá taan' la, wà ŋmɔbe iyuon la, wɔ ń gɛ̀. Wà mɔ ŋmɔbe
miwɔknm la, wɔ ń wɔkn. Uwien cère' wà bɛnde' u'gbɛbɔlkaar la, wɔ ń tɔke tù bitɔb. Wà
mɔ ŋmɔbe bupaabu wɔ ń len milencɛnm la, wɔ ń len bii wɔ ń sɔkn mɛ̀. Wà teh nà kɛ la,
wɔ ń cère nɛ̀ ń li toreh Kristo yaab bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn ni.
27 Binib ye bɛ ń len milencɛnm la, nɛ̀ li yé bile bii bita. Nĩ la gɛ̀bre' binib bita. Bɛ ń li
lienh uba uba. Uba mɔ ń li sɔkndeh bi lienh ki teh bà.
28 Nil ŋa te litaanl nnɔ ni kí sɔkn la, bɛ ń li ŋmin, kí li lienh bi'yɛnm ni nin Uwien.
29 Nĩ yé Uwien ya ñɔbon ya sɔknm mɔ la, bile bii bita ń sɔkn, bitɔb ń fiin kí liike bi
sɔkndeh nà nnɔ ya tingi.
30 Uwien cère' unitɔ bɛnde' u'gbɛbɔlkaar litaanl nnɔ ni, ki ye wɔ ń sɔkn tù la, wà bi lienh
nnɔ ń ŋmile.
31 Imɔ̀n, ni'kɛ li fre kí li sɔkndeh Uwien ya ñɔbon ama ní li sɔkndeh uba uba. Ni teh nnɔ
la, unil kɛ li bɛnde Uwien ya gbɛr, nɛ nĩ li saake unil kɛ ya gbɛnɛnt.
32 Unil sɔkndeh Uwien ya ñɔbon la, u li fre kí li coh u'ba.
33 Kimɛ Uwien ŋa yíe fɛnfɛnm, u yíe nibonn kɛ ń li te ni'donbó nɛ.
Nĩ te ma Kristo yaab ya táan kɛ ni si:
34 Bipiib li ŋmin nɛ itáan ni. Ba ŋmɔbe sɛn bɛ ń len, bɛ ń li blinh bi'yul, kimɛ nĩ kɛle' nnɔ
nɛ Moyis ya gbɔnt ni.
35 Bi yíe bɛ ń tùɔre kí cii niba ya tingi la, bɛ ń tĩ niire bi'ciɛb idonbó; kimɛ na kpɛ pii ń li
lienh Kristo ya taanl ni.

36 Bii Uwien ya gbɛr ñɛn' ninbi saan nɛ-ɛɛ? Ninbi baba nɛ cii' tù-uu?
37 Unil maaleh ki teh u yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl bii u maaleh ki teh *Mifuoñaanm te u'ni la, wɔ ń bɛnde kí ye n kɛle' nà nɔ yé Yonbdaan ya wɔbl nɛ.
38 Unil wà ŋa tɔnge' nɛ̀ la, Uwien mɔ ŋa ń tɔnge wɔ.
39 N'yaabɛ, nɛn bo, cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n ní li sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, ki la pien nil u la len lencɛnm.
40 Ama ní li teh nibonn kɛ ni'donbó, ki la teh ŋmɛrkŋmɛrki.

15

Kristo ya mɛkrm bitɛnkpiib ni

1 N'yaabɛ, n yíe ń tiɛre nɛ n là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà, ni teke' tù, ki ŋuuke tù mɔnmɔnm nnɔ nɛ.
2 Ni ŋuuke tù n là tɔke' nɛ tù ma bo la, tun bo nɛ ni li ŋmɛre. Nnɔ ŋa ñí la, ni teke' ki jin' fɛnm nɛ.
3 N là cii' nà nnɔ n cinde' ki tɔke' nɛ nɛn nɛ. Nɛn si: Ti'biɛre bo nɛ Kristo kpo'. Nĭ là kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye nĭ lá li tien nnɔ nɛ.
4 Bi sube' wɔ, nɛ wienta daali u mɛkre' bitɛnkpiib ni. Nĭ là kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye nĭ lá li tien nnɔ nɛ.
5 U cère' Piɛr* laa' wɔ, ni ya puoli bó nɛ u cère' bitondb piik nin bile nnɔ kɛ laa' wɔ.
6 Nɛ ki liɛbe' ki cère' u'panpaankaab mɔ taan' ki laa' wɔ ki gèbre' binib kobiiŋun. Bi'ni bà yɛbe biɛ ki fuobe, nɛ biba mɔ kpo'-a!
7 U liɛbe' ki cère' Saak laa' wɔ, nɛ ki cère' bitondb kɛ mɔ laa' wɔ.
8 Bi'kɛ yaam tĭ gèbre', nɛ u cère' min wà te tɛn kibuk kà bi lɔre' kɛ̀ nnɔ mɔ fɔre' ki laa' wɔ.
9 Imòn, min nɛ yé *Yesu ya tondb kɛ ya gbaarkɛ. Ma kpɛ bɛ ń yin nni *Yesu ya tond mɔnɔn, kimɛ n là jèndeh Uwien ya taanl yaab nɛ.
10 Ama Uwien ya juokm bo nɛ n ji te tɛn n te ma fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ. U juoke' nni mijuokm ma nnɔ ŋa juore' fɛnm. Ma juore' fɛnm, kimɛ n'gbɛnɛnt ben' lituonl ni ki cɛn' bi'kɛ. Na yé n taa' n'tiɛma tuɔm nɛ ki sɔn' lituonl nnɔ, n laa' Uwien ya juokm mà nnɔ nɛ cère' n sɔn'.
11 Tɔ, nĭ yé min nɛ bii bɛn nɛ tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt la, ti'kɛ tɔke' nɛ tigbɛbaabt nɛ, nɛ ni teke' tun nɛ ki jin'.

Uwien li mɛkre bitɛnkpiib

12 Tɔ, ti tɔkeh ki teh Kristo mɛkre' bitɛnkpiib ni nɛ. Nĭ tien' mila ni'ni biba lienh ki teh bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre?
13 Nĭ yé bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, Kristo mɔ ŋa mɛkre' nɛ-a!
14 Kristo ŋa mɛkre' la, ti tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ yé fɛnm nɛ, nɛ ni'tekjim mɔ yé fɛnm nɛ.
15 Bitɛnkpiib ŋa ń mɔnbe kí mɛkre la, nĭ wɔngeh ki teh ti nɛndeh Uwien bo nɛ-a! Kimɛ ti lienh ki teh u mɛkre' Kristo nɛ, nɛ wa mɛkre' wɔ-a!
16 Tɔ, bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, Kristo mɔ ŋa mɛkre' nɛ-a!
17 Nɛ Kristo ŋa mɛkre' la, ni'tekjim yé fɛnm nɛ, nɛ ni juore' ki te ni'biɛre ni nɛ.
18 Nnɔ la, Kristo yaab bà kpo' nnɔ mɔ juore' fɛnm nɛ.
19 Nĭ yé ti ŋmɔbe lidɛndɛnl Kristo bo uŋɛndun wuu ni ya fuobm baba bo nɛ la, ti yé bicɛcɛkdɛnb ki cɛn' binib kɛ.
20 Ama imòn nɛ, Uwien mɔnbe ki mɛkre' Kristo. Wɔn nɛ yé unil wà kpiɛ' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni, ki wuɔn' ki ye bitɛnkpiib mɔ lá li mɛkre.
21 Kimɛ unibaab bo nɛ mikuum baa', nɛ unibaab mɔ bo nɛ bitɛnkpiib li mɛkre.
22 Adam bo nɛ binib kɛ kpuokeh, nɛ Kristo mɔ bo nɛ binib kɛ li mɛkre.
23 Ama wà kɛ nin u'sensien nɛ. Kristo nɛ yé unil wà kpiɛ' ki mɛkre'. U lá baa' la, binib bà yé u'yaab nnɔ mɔ li mɛkre.

---

* **15:5** Liike 1:12.

24 Ni ya puoli bó nɛ Kristo li gben nà ŋmɔbe ufaa kɛ ya bol nin nà ŋmɔbe mituɔm kɛ ya
bol, kí taa libɛl kí jiin kí de u'Baa Uwien. Ugbengbenyo nínɔ.
25 Kimɛ u li yé ubɛr nɛ kí tĩ baa uyo wà Uwien li cère wɔ ń tɛ u'nɛnnɛndb kɛ bo litaal.
26 Mikuum nɛ yé unɛnnɛndfɔrkɛ wà u li gben u'gbɛr.
27 Imɔ̀n, Uwien cère' u tɛ' nibonn kɛ bo litaal ŋɔ. Ama bi ye: «U tɛ' nibonn kɛ bo litaal
la», nà yé u tɛ' Uwien mɔ bo nɛ, kimɛ Uwien nɛ cère' u tɛ' nibonn kɛ bo litaal.
28 Uyo wà Kristo li yé uciɛn nibonn kɛ bo nnɔ, u ya yo nɛ wɔn Kristo wà yé Uwien ya
Bijɛ nnɔ mɔ li jiin ticiɛnt kí de Uwien wà de' wɔ ticiɛnt nibonn kɛ bo nnɔ. Nnɔ nɛ Uwien li
tùɔre kí li yé ubɛr nibonn kɛ bo.
29 Tɔ, maale mɛn kí liike binib bà cèreh bi siih bɛ Uwien ya ñunm bitɛnkpiib ya taal ni
nnɔ ya gbɛr. Nĩ yé bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, nĩ li tore bɛ ba? Bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, bɛ
bo nɛ bi cèreh bi siih bɛ Uwien ya ñunm bi'taal ni?
30 Nĩ yé bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, bɛ bo nɛ tinbi sɔnh itùon yà cèreh kinunbɔnk tuu ki
bàareh tɛ?
31 N'yaabɛ, nĩ yé imɔ̀n nɛ, idaan kɛ mikuum kpàakeh nni nɛ. Nĩ liɛbe' ki ye imɔ̀n mɔ nɛ
ki ye ninbi nɛ yé n'bo ijɛnjɛbn Yonbdaan *Yesu Kristo ya sɛn ni.
32 Nĩ yé n mɔ̀n' nin muwɛnbiimu Efɛs ya du bó inisaalyɛnmaale baba bo nɛ la, n kpɛle
si ba? Nĩ yé bitɛnkpiib ŋa ń mɛkre la, cère mɛn tí li jinh kí ñuh-a, kimɛ wenli ti li wun
kpo-a!
33 La cère mɛn uba ń lɛre nɛ. «A tɔkeh nin unibiɛrɔ la, a'mɔ li tĩ gben kí saa nɛ.»
34 Cuo mɛn ni'ba ki la teh mɛn biɛre, kimɛ ni'ni biba ŋa bɛn Wien. N len' nà nɔ yé ni'fɛ
nɛ.

Bà li mɛkre ya gbɛnɛnt li te ma bo

35 Ama uba li fre kí niire kí ye: «Bitɛnkpiib li mɛkre mila bo? Bi mɛkre' la, bi'gbɛnɛnt li
te mila bo?»
36 Ujɔr sin, a bule' nibonbuonn nà kpo' la, na ń pɛ.
37 Nibonbuonn nà a bule' nè nnɔ ŋa yé nĩ pɛn' nà nnɔ, nĩ yé nĩ lá li lùon nà nnɔ nɛ. Nba
la, a bule' iji nɛ, mitɔm la, tibontɔr.
38 Nɛ Uwien cèreh mibim kɛ pɛh mipiɛm u yíe ma bo. Nɛ bim kɛ bim nin mipiɛm nɛ.
39 Bonn kɛ bonn nin ni'gbɛnɛnt nɛ. Binib ya gbɛnɛnt te tu'ba nɛ, tiwɛnt mɔ yaar tu'ba,
inuɔn mɔ yaar tu'ba, ijɛn mɔ yaar tu'ba.
40 Kutaaku bo ya bont te tu'ba, nɛ kitink bo yaar mɔ te tu'ba. Kutaaku bo yaar ya mɔnbe
nin kitink bo yaar ya mɔnbe ŋa tɛ.
41 Uwien ya wien te u'ba nɛ, uŋmaal mɔ yu u'ba, iŋmaabii mɔ yu u'ba. Iŋmaabii mɔnɔn kɛ
ya wien ŋa kpɛ.
42 Bitɛnkpiib lá mɛkre' la, nĩ li te nnɔ nɛ. Bi sube' bɛ nin tigbɛnɛnt tà nnɔ li bùre nɛ, ama
bi li mɛkre nin tà nnɔ tun ŋa ń bùre.
43 Bi subeh nin tigbɛnɛnt tà nnɔ ŋa ŋmɔbe sel, bi li mɛkre nin tà nnɔ, tun ŋmɔbe ukpiɛke
nɛ. Bi subeh nin tigbɛnɛnt tà nnɔ ŋa ŋmɔbe tuɔm, bi li mɛkre nin tà nnɔ, tun ŋmɔbe
mituɔm nɛ.
44 Bi subeh nin tigbɛnɛnt tà nnɔ, tù yé tinisaalgbɛnɛnt nɛ. Bi li mɛkre nin tà nnɔ yé
*Mifuoñaanm li de tà nɛ. Tinisaalgbɛnɛnt te la, *Mifuoñaanm dienh tà mɔ te nɛ.
45 Nɛn bo nɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Adamkpiɛk là yé unisaal nɛ,» ama
Adamfɔrkɛ† wɔn yé *Mifuoñaanm ya daan nɛ ki dienh limiɛl.
46 Nà yé ti li kpiɛ kí li ŋmɔbe *Mifuoñaanm dienh tigbɛnɛnt tà nnɔ nɛ. Ti li ŋmɔbe
tinisaalgbɛnɛnt nɛ kí yaan kí lá lɛ *Mifuoñaanm dienh tà nnɔ.
47 Uwien là taa' titɛnt nɛ ki tien' unikpiɛk. U yé titɛnt nɛ. Unilie wɔn, wɔn ñɛn' paaki bó
nɛ ki jiire' ní.

† **15:45** Bi ye *Adamfɔrkɛ* la, bi niireh Kristo.

48 Bi taa' titɛnt ki tien' unikpiɛk wà nnɔ te ma bo nnɔ, bà yé kitink bo yaab mɔ te nnɔ nɛ.
Wà ñɛn' paaki bó ki jiire' ní te ma bo nnɔ, bà li yé paaki bó yaab nnɔ mɔ li te nnɔ nɛ.
49 Ti naan unil wà bi taa' titɛnt ki tien' wɔ ma nnɔ, nnɔ nɛ ti lá li naan wà ñɛn' paaki bó
ki jiire' ní nnɔ mɔ.
50 N'yaabɛ, n ye ń tɔke nà sɔ: nà ŋmɔbe tigbɛnɛnt nin misèm ŋa ń fre kí kɔ Uwien ya bɛl
ni. Na li bùre nin nà ŋa ń bùre ŋa ń fre kí taan.
51 Cenge mɛn ń tɔke nɛ tigbɛbɔlkaar tuba. Ti'kɛ ŋa ń kpo kí gben ama ti'kɛ ya gbɛnɛnt li
lèbre nɛ.
52 Tigbɛnɛnt ya lèbrm nnɔ ŋa ń taande nĭ li tien tɛn bununbu ya kɛnbm nɛ uyo wà bi li
piebe linatunfɔrkaarl nnɔ. Bi piebe' linatunfɔrkaarl nnɔ uyo wà la, bitɛnkpiib li mɛkre
kí li ŋmɔbe tigbɛnɛnt tà ŋa ń bùre, nɛ Uwien ń lèbre ti'mɔ ya gbɛnɛnt.
53 Kimɛ nĭ kpɛ tigbɛnɛnt tà li bùre nnɔ ń kpɛnde tà ŋa ji li bùre nɛ, nɛ tà li kpo nnɔ mɔ ń
kpɛnde tà ŋa ji li kpo.
54 Tigbɛnɛnt tà li bùre nnɔ lá kpɛnde' tà ŋa ń bùre ŋɔ tigbɛnɛnt tà li kpo mɔ kpɛnde' tà
ŋa ji kpo la, nɛn daali nɛ nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ li tien. Nĭ kɛle' ki ye:
«Uwien faake' nin mikuum, ki gben' mi'gbɛr.
55 Mikuumɛ, a'faa ji te la?
Mikuumɛ, a'lɔbpĭen ji te la?»
56 Ibiɛre nɛ yé mikuum ya lɔbpĭen, nɛ yiko bo nɛ ibiɛre ŋmɔbe ti'bo mituɔm.
57 Nin nɛn kɛ tí faare mɛn Uwien, kimɛ wɔn nɛ dienh tɛ ufaa kí ñɛ Yonbdaan *Yesu
Kristo bo.
58 Nɛn bo, n'yaab bà n yíe bɛ, tùɔre mɛn kí cuo kenken, kí cère ni'nun ń li món Yonbdaan
ya tuonl bo, ní li tuu ki sɔnh lɛ̀ ki joh inun bó, kí li bɛn ki ye ni sɔnh ki dienh ti'Yonbdaan
la, ni'tòntònku ŋa ń juore fɛnm.

16

Bi li taan ilike ma bo kí tore Kristo yaab bà te Yerusalɛm bó

1 Tɔ, mipum mà ni li taan mɛ̀ kí tore Uwien ya nib nnɔ ya gbɛr wɔn, tien mɛn tɛn n là
tɔke' Kristo ya táan yaab bà te Galasi ki ye bɛ ń tien ma bo nnɔ.
2 Nawucu kɛ nawucu ya wenkpiɛke ya daali*, ni'ni wà kɛ ń li boreh u laa' nà bo ki blinh
u'den niba saan u'tuɔm kpɛ ma bo. Ni la li gu ń baa ŋɔ kí yaan ní taan mipum nnɔ.
3 Ní gènde ni'ni biba, n lá baa' la, ń de bɛ tigbɔnt, kí sɔn bɛ, bɛ ń taa ni taan' mipum mà
nnɔ kí tĭ de Kristo yaab bà te Yerusalɛm ni nnɔ.
4 Nĭ kpɛ n'mɔ ń jo ni'bó la, n li tɔke nin bɛ.

Pɔl bondeh isɛn ya jom

5 N maaleh ń ñɛ Maseduɔnn nɛ kí baa ni'saan, kimɛ n li cuon kí càare mi ya tinfɛnm nɛ.
6 Nba la, n li tien ni'saan iwenkàankɛ bii n li tien ni'saan kí tĭ gben tiwɔrciɛnt ya yo nɛ,
ŋɔ ní tore nni n fre kí baa n joh nà bó.
7 Ma yíe miɛ bo n baa' ni'saan la, ń sere itàan bo ki gèbre', kimɛ Yonbdaan tuo' la, n yíe
ń tien ni'saan iwien ile nɛ.
8 Ama n li juore Efɛs ya du ni, kí tĭ baa Pantekot ya nacenku ya yo nɛ,
9 kimɛ Uwien pɛkre' usɛn ki de' nni ń sɔn lituonciɛnl udu nnɔ ni nin binɛnnɛndb yɛbe
ma kɛ nnɔ.
10 Timote baa' ni'saan la, ní ñikn kí teke wɔ mɔnmɔnm, kí cère u'yɛnm ń li dɔ, kimɛ
u'mɔ sɔnh Yonbdaan ya tuonl tɛn min nɛ.
11 Nɛn bo, uba la liike wɔ fɛnm. Ní tore wɔ, ŋɔ wɔ ń liɛbe ní n'saan nin uyɛnduɔn, kimɛ
n gu wɔn nin ti'ninjiɛb bitɔb ya liɛbm ní nɛ.
12 Ti'ninjɛ Apolos wɔn, n tùɔre' ki sure' wɔ wɔ ń pĭɛre ti'ninjiɛb ni'saan, ama wa yíe wɔ
ń baa ni'saan fɛnfɛnnɔ wuɔ fiebu. U lá laa' usɛn la, u li baa ní.

* **16:2** *Nawucu ya wenkpiɛke* nɛ ji yé Kristo yaab ya fofuordaali.

Igbierfɔrkɛ nin ifuonde

13 La gɔh mɛn, kí li faa mitekjim ni, kí li ŋmɔbe lifɛ̀l, kí li faa.
14 Li teh mɛn tibont kɛ nin miyíem.
15 N'yaabɛ, n li liɛbe kí gbiere nɛ usɛn uba mɔ ni. Ni bɛn ki ye Sitefanas nin u'den yaab nɛ kpiɛ' ki teke' Kristo ki jin' nin Akayi ya tinfɛnm ya nib kɛ, nɛ ki taa' bi'ba ki de' Uwien ya nib ya torm.
16 Nɛn bo, li boh mɛn bi ya nib nin bà kɛ taakeh nin bɛ ki sɔnh itùon nin inunmɔ́n nnɔ.
17 Sitefanas nin Fotunatus nin Akayikus ya baam là sɔnge' n'yɛnm. Na là te n'saan ma nnɔ, bɛn nɛ la lère' ni'lènl.
18 Kimɛ bi là duɔn' n'yɛnm ki duɔn' ni'mɔ yaam. Li pɛ̀keh mɛn bi ya nib.
19 Kristo ya táan yaab bà te niɛ saan Asi ya tinfɛnm ni nnɔ fuondeh nɛ. Akilas nin Prisil nin Kristo ya taanl ya nib bà taakeh bi'den nnɔ mɔ fuondeh nɛ mɔnmɔnm Yonbdaan ya yel bo.
20 Ti'yaab kɛ fuondeh nɛ. Ni'mɔ ń li fuondeh tɔb mɔnmɔnm.
21 Min Pɔl nin n'yul nɛ kɛle' ifuonde yii nɔ.†
22 Unil wà ŋa yíe Yonbdaan la, Uwien ń wiɛ wɔ miŋùum. Maranata! Ni'tingi si: Yonbdaan, dɛn!
23 Yonbdaan *Yesu ń juoke nɛ.
24 *Yesu Kristo bo nɛ n yíe ni'kɛ.

† **16:21** Kí ñɛ Kugbɔnku kuu ya cinm kí lá baa 16:20 Pɔl lienh nɛ uba kiɛh, ama wɔn nin u'yul nɛ kɛle' migbiirm 21 ki ti baa' 24.

Kugbɔnlieku kùa Pɔl kɛle' ki de' Korɛnt yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' kugbɔnkpiɛku kùa ki de' Korɛnt yaab nnɔ ya puoli bó nɛ wɔn nin u'yul jon' ni'bó. U tĭ baa' nɛ bi'yɛnm ŋa ŋmaake' u'bo. Bi'ni biba mɔnɔn yĭe ki ye wa yé Yesu ya tond. Pɔl mɔ ya yɛnm ŋa ŋmaake' bi'bo. Nɛn bo nɛ wa wuɔke' bi'saan, ki liɛbe' Efɛs ya du bó. U tĭ baa' nɛ ki kɛle' kugbɔntɔku nin tinunsiir ki de' Tit wɔ ń tĭ de bɛ. Ku ya gbɔnku bole' nɛ, nil ŋa bɛn nĭ tien' ma. Tit tuke kugbɔnku nnɔ uyo wà ki joh Korɛnt nnɔ, Pɔl ya yɛnm ŋa dɔ. Tit liɛbe' ní ki lá cende' Pɔl Maseduɔnn ya du ni nɛ, ki tɔke' wɔ ki ye Korɛnt yaab tuo' u'gbɛr ki lèbre' bi'tetem, nɛ u'yɛnm ji duɔn' nɛ u kɛle' kugbɔnku kuu kí de bɛ.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 7 Pɔl len' ki fie' u'ba, ki ye u yé Kristo ya tond nɛ, nɛ nĭ yé u'bo lituonl nɛ. Ijɛnd nin kinunbɔnk tu' wɔ u'tuonl ni ki yɛbe, ama u juun' ki teke' nɛn kɛ.

Kí cin iyul 8 kí tĭ baa 9 Pɔl sureh Kristo yaab bà te Korɛnt ya du ni nnɔ bɛ ń pu Kristo yaab bà te Yerusalɛm ni, ka ŋmɔbe niba nnɔ mipum nin tinimɔ̀nt.

Kí cin iyul 10 kí tĭ baa 13 Pɔl wuɔn' unil li ŋmɔbe mitetem mà, kí li yé Kristo ya tond nɛ. U ya bùol Kristo ya tond yé unil wà jiindeh u'ba tingi ki kpiendeh bitɔb nɛ.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ Uwien ya yíem bo. Min nin ti'ninjɛ Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de Uwien ya taanl yaab bà te Korɛnt ya du ni nnɔ nin bà mɔ kɛ yé u'yaab ki te Akayi ya tinfɛnm kɛ ni nnɔ.

2 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Ni'mɔ ń li duɔndeh ni'tɔb ya yɛnm

3 Tí pèke mɛn Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. U yé ti'Baa wà muɔh binib micɛcɛkm ki gbiekeh nɛ, ki yé Uwien wà duɔndeh binib ya yɛnm isɛn kɛ ni.

4 U duɔndeh ti'yɛnm ijɛnd kɛ ni ŋɔ ti'mɔ ń li freh ki duɔndeh binib bà lɛnh ijɛnd kɛ ya bol ya yɛnm kí ñɛ tinbi mɔnɔn lɛnh uyɛnduɔn wà u'saan nnɔ bo nɛ.

5 Nnɔ nɛ Kristo bo, ti lɛnh ijɛnd ki gbiekeh ma nnɔ wɔn Kristo bo nɛ Uwien duɔndeh ti'yɛnm mɔ ki gbiekeh.

6 Ti te uyɛnsaa ni la, ti nuunh ninbi ya yɛnduɔn nin ni'ŋmɛrm nɛ. Uwien duɔn' ti'yɛnm ŋɔ ti'mɔ ń duɔn ni'yaam ní juun kí tuo ti jinh ijɛnd yà nnɔ nɛ.

7 Nɛn bo, ti cinbe ki du ni'bo ki gbien', kimɛ ti bɛn ki ye tinbi nin ninbi taakeh ki jinh ijɛnd ma nnɔ, ti li taan kí li ŋmɔbe uyɛnduɔn mɔ nɛ.

8 Ti'yaabɛ, ta yíe ní li te ka bɛn ki ye ijɛnd là tu' tɛ Asi ya tinfɛnm ni. Ijɛnd nnɔ ŋa là ŋmɔbe fuul. I là faake' nin tɛ cɛɛn nɛ, nɛ ta ji là daan ki ye ti li lɛ limiɛl mɔnɔn.

9 Imɔ̀n, tinbi mɔnɔn là maale' ki ye ti'kuum ya yo baa' nɛ. Nĭ là tien' nnɔ ŋɔ ti la ji ń li du ti'ba bo, ama tí li du Uwien wà mɛkreh bitɛnkpiib nnɔ bo nɛ.

10 Wɔn nɛ ñɛn' tɛ mi ya kubiɛrm ni, ki tí li ñɛn tɛ mi'ni mɔ. Imɔ̀n, ti du wɔn bo nɛ ki ye u li ñɛn tɛ len.

11 Ni'mɔ toreh tɛ len nɛ nin ni'kaare. Nnɔ nɛ Uwien dienh tɛ mimɔnm kí ñɛ linigol ya kaare bo. Nɛ tinbi bo binib bà yɛbe mɔ li faare Uwien.

Nà cère' Pɔl pien' u'sɛn ya jom

12 Ti jɛbnh ti'ba nà bo si: ti bɛn ti'yɛnm ni, ki ye ti ŋmɔbe mitetem mà nnɔ ñɛn' Uwien saan nɛ. Mĭ wien nɛ, ki cuube uŋɛndun wuu ni, ni'kɛ tu nin ninbi bo. Uwien ya juokm nɛ cère' ti te nnɔ, na yé nisaalyɛnfuom.

13 Ti kɛle' nɛ tigbɛr tà ti'gbɔnt ni nnɔ, gbɛr tuba ŋa te len ŋɔ ní kàan ka ń fre kí bɛnde
tu'tingi. Nɛ n teke' ki jin' ki ye ni li fre kí bɛnde tu'kɛ ya tingi
14 tɛn ni cin' ki bɛndeh ma ki teh tinbi nɛ yé ni'jɛnjɛbn, nɛ ni'mɔ li yé ti'yɛ lidaali là
Yonbdaan *Yesu li baa ní nnɔ.
15 N là ŋmɔbe mi ya dum ya bol nɛ ki cèkre' n'yɛnm ń kpiɛ kí baa ni'saan ŋɔ ní tí ń lɛ
mimɔnm kí pukn.
16 N ñɛn' ni'saan la, n li jo Maseduɔnn ya tinfɛnm bó nɛ, kí tí ń liɛbe ní ni'saan ŋɔ ní de
nni nà kɛ ciɛke nni ń fre kí jo Sude ya tinfɛnm bó.
17 N cèkre' n'yɛnm ń tien nnɔ ma nnɔ, ma tùɔre' ki maale' nɛ-ɛɛ? Bii n cèkre' n'yɛnm ń
tien nà nnɔ yé unisaal ya yɛnmaale nɛ, ŋɔ ń ye nɛn nɛ, kí liɛbe kí ye nɛn ŋa ñí?
18 Uwien yé umɛmàndaan nɛ. U bɛn ki ye ta tɔkeh nɛ ki teh nɛn nɛ, ki liɛbeh ki teh nɛn
ŋa ñí.
19 Kimɛ *Yesu Kristo Uwien ya Bijɛ wà min nin Silfɛn* nin Timote là tɔke' nɛ u'gbɛr nnɔ
ŋa teh nɛn nɛ, kí liɛbe kí ye nɛn ŋa ñí. Ama u tuu ki cɛ ki teh nɛn nɛ.
20 Wɔn bo nɛ Uwien là pùon' ki ye u li tien nà kɛ nnɔ tien'. Wɔn bo mɔ nɛ ti teh «Ami» ki
kpiɛkreh Uwien.
21 Wɔn Uwien nɛ cère' tinbi nin ninbi faa mitekjim ni kí ñɛ Kristo bo. Wɔn nɛ gènde' tɛ
ki tien' u'yaab,
22 ki tien' u'dĭɛku ti'bo, ki cère' *Mifuoñaanm te ti'fèl bo. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye ta ń lúo
mimɔnm mà u bonde' mè ki ble' tɛ nnɔ.
23 Min wɔn, n taa' Uwien nɛ ki tien' n'mɔ̀nkunl, n nɛn la, u la dàan nni. Ma là yíe ń len
tuba, tù ń saa ni'yɛnm nɛ. Nɛn nɛ cère' ma liɛbe' ní Korɛnt ni.
24 Na yé ti nuunh tí wɔbn nɛ kí wuɔn nɛ ni li teke Uwien kí ji ma bo nɛ, kimɛ ni co
mitekjim kenken nɛ. Ama ti nuunh tinbi nin ninbi ń taan kí sɔn ŋɔ ní li ŋmɔbe uyɛnsɔnge
nɛ.

2

1 Min cèkre' nà sɔ n'yɛnm ni: nĭ yé n li liɛbe ní ni'saan, ni'yɛnm ń saa la, ma we ní.
2 Kimɛ min nin yul saa' ni'yɛnm la, ń ji li lɛ ŋmɛ wɔ ń de nni uyɛnsɔnge? Na yé n saa'
ninbi bà ya yɛnm nnɔ-ɔɔ?
3 Nɛn bo nɛ n tí là kɛle' nɛ kugbɔnku kuba, kimɛ ma là yíe ń baa n'yɛnm ń saa ninbi bà
bi li de nni uyɛnsɔnge nnɔ bo. N bɛn ni'kɛ ya tetem. Nà li sɔnge n'yɛnm nnɔ li sɔnge ni'kɛ
mɔ yaam nɛ.
4 N là kiɛh nɛ kugbɔnku nnɔ ma nnɔ, n'yɛnm ŋa là ŋmɛ fiimu nɔ, nĭ wi nni ki tĭ kɛnde'
nɛ n muɔh brĭbrĭ. Nin nɛn kɛ ŋɔ ma là kɛle' kugbɔnku bugbɛn ń saa ni'yɛnm, n la yíe ní
bɛnde n yíe nɛ ki tĭ kpɛ ma bo nɛ.

Wà bii' nnɔ, ní fère wɔ

5 Unil tien' uyɛnsaa ya bonn la, na yé u saa' min baba ya yɛnm nɛ, u saa' ni'kɛ yaam nɛ.
Ma yíe ń len kí tĭ kɛnde. Na li yé ni'kɛ mɔnɔn la, u saa' ni'ni biba yaam.
6 U ya daan wɔn, ni'ni bà yɛbe kɔn' nin wɔ ma, nĭ dèkre nɛ.
7 Nɛn bo, ni ji bi li fère wɔ u'biil nɛ, kí duɔn u'yɛnm. Nnɔ ŋa ñí la, u'yɛnm ji li saa kí tĭ
kɛnde nɛ.
8 Nɛn bo nɛ n sureh nɛ ní wuɔn wɔ kí ye ni yíe wɔ.
9 Kimɛ n kiɛh nɛ kugbɔnku kuu ma nɔ, n yíe ń diire kí liike ni boh tibont isɛn kɛ ni bii
na boh nɛ.
10 Ni fère' unil wà u'biil la, n'mɔ fère wɔ nínɔ. N fère' wɔ u'biil ma nnɔ, na bi ciɛke min
ń fère wɔ, ninbi bo nɛ n fère' udaan Kristo ya nun bó,
11 ŋɔ ki la de *Satan usɛn wɔ ń lɛre kí tuln tɛ, kimɛ ti bɛn u maaleh ti'bo yà.

Pɔl ya yɛnm saa' Trowas ya du ni

---

* **1:19** Bi liɛbe' ki yih *Silfɛn* nɛ Silas. Liike Itùon 15:22, 40.

12 N là jon' Trowas ya du bó ń tĭ tɔke Kristo ya gbɛmɔnmɔnt nɛ. Nin Yonbdaan de' nni usɛn ń sɔn lituonl bugbɛn ma kɛ nnɔ,
13 n'yɛnm ŋa là dɔ, kimɛ ma là laa' n'ninjɛ Tit. Nɛn bo nɛ n là cèbe' udu nnɔ yaab ki bure' Maseduɔnn ya tinfɛnm bó.

Yesu Kristo nɛ mɔ̀n' ki faake'

14 Tɔ, tí faare mɛn Uwien. Uyo kɛ u cèreh ti te binib bà wɔngeh ki teh u mɔ̀n' ki faake' ya cɛkl ni nɛ kí ñɛ Kristo bo. Kí ñɛ tinbi bo nɛ u cèreh binib bɛndeh Kristo ya gbɛr ni'kɛ saan. U'gbɛr ya bɛndm nnɔ te tɛn lɛfina wà ya nu ŋmɛ ki joh ni'kɛ saan nɛ.
15 Imɔ̀n, Uwien bo, ti yé Kristo ya lɛfina nɛ ki nu ki ŋmɛ. Bà pɛ miŋmɛrm ya sɛn bo nin bà pɛ usɛn wà li cère bɛ ń juore fɛnm kɛ ciih lɛfina nnɔ ya nu nɛ.
16 Lɛfina nnɔ yé biba bo mikuum ya nu nɛ, ki tukeh mikuum ki bàareh bɛ, ki yé bitɔb bo limiɛl ya nu, ki cèreh bi lɛnh limiɛl. Ŋmɛ li fre kí sɔn li ya tuonl-i?
17 Tinbi ŋa taah Uwien ya gbɛr ya tɔkm ki teh ukpenkpende tɛn binib bà yɛbe teh ma bo. Uwien nɛ sɔn' tɛ. Kristo bo nɛ ti tɔkeh wɔn Uwien ya gbɛr u'nun bó, jɔknt ŋa te ti'fɛ̀l bo.

3

Kujɔtiefɛnku ya tuonl

1 Ni maaleh tí biɛ kí taa ti'ba kí wuɔn nɛ nɛ? Bii ni maaleh tí de nɛ tigbɔnt kí wuɔn kí ye ti yé *Yesu ya tondb nɛ? Bii ni maaleh ninbi nɛ ń de tɛ tigbɔnt kí wuɔn kí ye ti yé bɛ, tɛn binib biba teh ma bo?
2 Ninbi nin ni'yul nɛ yé ti'bo kugbɔnku. Kugbɔnku nnɔ kɛle' ti'fɛ̀l ni nɛ, nɛ unil kɛ bɛn kù, ki kaan' kù mɔ.
3 Imɔ̀n, ni mɔnbe ki yé Kristo bo kugbɔnku nɛ kí ñɛ ti'tuonl bo. Kua kɛle' nin sĭem, kù kɛle' nin Uwien wà fuobe ya Fuoñaanm nɛ. Kua kɛle' tɛnpɛnpɛn bo, kù kɛle' binib ya fɛ̀l ni nɛ.
4 Kristo bo, ti ŋmɔbe mi ya dum nɛ Uwien ya nun bó.
5 Ta maale' ki ye ti li fre kí tien niba ti'tiɛma tuɔm bo, ama Uwien nɛ cèreh ti freh ki teh, ti teh nà.
6 Wɔn nɛ de' tɛ mituɔm ki cère' ti yé kujɔtiefɛ̀nku ya tonsɔnb. Kujɔtieku nnɔ ŋa ñɛn' Moyis kɛle' *yiko wà nnɔ, kù ñɛn' *Mifuoñaanm nɛ. Kimɛ *yiko bàareh nin mikuum nɛ, nɛ *Mifuoñaanm dienh limiɛl.
7 Yiko nnɔ là kɛle' itɛnpɛnpɛn bo nɛ, ki ŋmɔbe Uwien ya kpiɛke, ki cère' Moyis ya nun bó windeh. Israyɛl yaab ŋa là li fre kí liike u'nun bó kí ñɛ ukpiɛke nnɔ bo. Ama ukpiɛke nnɔ ŋa wuɔkreh. Nĭ yé *yiko wà bàareh nin mikuum ya tuonl là ŋmɔbe u ya kpiɛke la,
8 bɛ li tien *Mifuoñaanm ya tuonl ya kpiɛke ŋa ń cɛn nnɔ?
9 Lituonl là bo Uwien li bu kí biin binib ŋmɔbe ukpiɛke la, bɛ li tien lituonl là li cère wɔ ń bù binib bigbɛmɔ̀ndɛnb ŋa ń li ŋmɔbe kí cɛn nnɔ?
10 Nɛn bo nɛ ukpiɛke wà là windeh uyo bo nnɔ ŋa yé bonn fɛnfɛnnɔ ya kpiɛke wà ŋa ŋmɔbe u ya tɔ nɔ bo.
11 Nĭ yé nà ŋa wuɔkreh ŋmɔbe ukpiɛke la, bɛ li tien nà tuu ki te ŋa ń li ŋmɔbe ukpiɛke kí cɛn nɛn-i?
12 Ti du li ya dɛndɛnl bo nɛ ki ŋmɔbe lifɛ̀l.
13 Ta teh tɛn Moyis là teh ma bo. U là pibndeh u'nun bó ŋɔ Israyɛl yaab la lɛ ukpiɛke wà windeh ka ń wuɔke nnɔ ya gbenm nɛ.
14 Ama bi'yɛnm juore' ki liibe nɛ. Haali nin dinnɔ bi kàanh Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku la, nà là lĭeke bi'nun bó nnɔ biɛ ki te nɛ, na lèkre'. Kristo ŋa ñí la, uba ŋa ń fre kí lèkre nɛ̀.
15 Imɔ̀n, haali nin dinnɔ bi kàanh Moyis ya gbɔnt la, nĭ te tɛn niba nɛ cùube bi'yɛnm bo.
16 Ama unil pekre' ki paan' Yonbdaan bo nɛ la, u'yɛnm li cĭbre.

17 Kimɛ Yonbdaan yé *Mifuoñaanm nɛ. Nɛ Yonbdaan ya Fuoñaanm te nà saan la, liwiel
nɛ te ni'saan.
18 Tinbi bà kɛ niba ŋa ji lïeke ti'nun bó nnɔ, ti te tɛn kinunliik nɛ bi likeh ki lɛnh
Yonbdaan ya kpiɛke windeh ma bo. Nɛ wɔn wà yé *Mifuoñaanm nnɔ lèbreh tɛ ki cèreh
ti nɛngreh wɔ, ki lɛnh ukpiɛke u yɛbreh ki joh.

4

Uwien taa' u'faal ki ŋukn' tinbi bà yé isɛncɛb nnɔ nɛ

1 Uwien ya nimɔ̀nt bo nɛ u taa' u'tuonl ki ŋukn' tɛ. Nɛn bo nɛ ti'gbɛnɛnt ŋa ŋɛndeh.
2 Ama ti wiɛ' itùon yà yé libɔnbɔnl ni ya tùon ki ŋmɔbe ifɛ nnɔ. Ta taah cekn ki lɛreh
nib, ka lèbreh Uwien ya gbɛr ye ma. Ama tinbi tɔkeh tigbɛmɔ̀nt baba nɛ nï wien. Nnɔ nɛ
unil kɛ li du ti'bo Uwien ya nun bó.
3 Nɛ nï yé ti tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ ya tingi biɛ ki buɔ la, tu'tingi buɔ bà juonh fɛnm
nnɔ bo nɛ.
4 Bi yé binib bà ŋa teke' Kristo ki jin' nɛ. *Satan wà yé uŋɛndun wuu ya wien nnɔ nɛ
libe' bi'yɛnm ki cère' ba lɛnh tigbɛmɔnmɔnt ya wenwenku. Kuwenwenku nnɔ wɔngeh
Kristo wà yé Uwien ya nɛnnɛnku nnɔ ya kpiɛke nɛ.
5 Tɔ, ti tɔkeh nɛ tigbɛr tà nnɔ ŋa lienh tinbi bo, tù lienh *Yesu Kristo bo nɛ ki teh wɔn nɛ
yé Yonbdaan. Tinbi bɛn wɔn, ti tɔkeh nɛ ki teh ti yé ni'tonsɔnb nɛ wɔn *Yesu bo.
6 Kimɛ Uwien wà là ye: «Kuwenwenku ń wende licinñunl ni nnɔ», wɔn nɛ wende' ti'fɛ̀l
ni ŋɔ tí bɛnde u'kpiɛke wà windeh [Yesu] Kristo ya nun bó nnɔ.
7 Tinbi bà yé isɛncɛb nnɔ, Uwien taa' u'gbɛmɔnmɔnt tà yé lifaaciɛnl nnɔ ki ŋukn' tinbi
nɛ. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye mituɔm mà ŋa ŋmɔbe mï kpɛ nin bà nnɔ ñɛn' Uwien saan nɛ, ma
ñɛn' tinbi saan.
8 Bi pɛbeh tɛ isɛn kɛ ni nɛ, ama ba freh ki mɛreh tɛ. Ti te iyɛnbɛn ni, ama ti tuu ki ŋmɔbe
lidɛndɛnl nɛ.
9 Bi bùuh tɛ, ama ba nèndeh tɛ. Bi gbɔ̀breh tɛ, ama ba freh ki gbendeh ti'gbɛr.
10 Uyo kɛ ti jinh *Yesu là jin' ijɛnd yà u'kuum ni nnɔ nɛ ti'gbɛn ni, ŋɔ nè ń wuɔn kí ye
u'fuobm mɔ te ti'ni.
11 Imɔ̀n, *Yesu bo, mikuum tuu ki kpàakeh tɛ nɛ ti'fuobm ni uyo kɛ ŋɔ nè ń wuɔn kí ye
u'fuobm te ti'gbɛnɛnt tà li kpo nnɔ ni.
12 Nnɔ nɛ mikuum benh nin tinbi, nɛ ninbi lɛnh mifuobm.
13 Tɔ, nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ti'mɔ teke' nɛn nɛ ki jin'. Nï kɛle' ki ye: «N teke'
ki jin' ma nnɔ, nɛ ki len'.» Ti'mɔ teke' ki jin' ma nnɔ, nɛ ki lienh.
14 Imɔ̀n, ti bɛn ki ye Uwien wà mɛkre' Yonbdaan *Yesu nnɔ li mɛkre ti'mɔ tí li te nin
*Yesu wɔ ń taa tinbi nin ninbi kí jo u'ba saan.
15 Ninbi bo nɛ i ya jɛnd kɛ tu' tɛ, ŋɔ Uwien ya mɔnm ń li yɛbreh ki joh, kí cère binib bà
yɛbe ń li tùɔreh ki faareh wɔ, ki kpiɛkreh wɔ.

Kï li fuobe mitekjim bo

16 Nɛn bo nɛ ti'gbɛnɛnt ŋa ŋɛndeh. Ti'gbɛnɛnt jïinh ki joh mɔnɔn la, ti'yɛnm ni wɔn, ti
fɛ̀ndeh nɛ daan kɛ daan.
17 Kimɛ fɛnfɛnnɔ ya jɛnd ŋa yé bonn nà kpiɛke ti'bo, ka wuɔkreh mɔ. Ama ï bondeh tɛ
tí lɛ ukpiɛke wà yɛbe ka tï ŋmɔbe u kpɛ nin bà, ki li tuu ki te mɔ nɛ.
18 Tinbi ŋa tɔnge bi lɛnh tibont tà, ama ti tɔnge ba lɛnh tà nɛ. Kimɛ bi lɛnh tà nnɔ ŋa
wuɔkreh, nɛ ba lɛnh tà nnɔ, tun tuu ki te nɛ.

5

1 Tɔ, ti bɛn ki ye ti fuobe nin tigbɛnɛnt tà kitink kiɛ bo nɔ te tɛn lininbonl nɛ. Lininbonl
nnɔ lá bere' la, ti ŋmɔbe iden yà li tuu ki te Uwien bonde' yï ki ble' tɛ paaki bó. Wɔn Uwien
nɛ mɛn' iden bugbɛn, na yé nil nɛ mɛn' yï.

2 Ti laan te kitink kiɛ bo ma nɔ, ti jèndeh nɛ ki dunh, ti'nun mɔ́n tí lɛ iden yà te paaki bó
nnɔ kí kɔ. Iden nnɔ te tɛn liliɛrl nɛ tí taa kí gole.
3 Ti gole' liliɛrl nnɔ la, ta ji li te ñil.
4 Ti'gbɛnɛnt laan te tɛn lininbonl kitink kiɛ bo ma nɔ, ti dunh tɛn ti tuke litukl nɛ lĭ kpiɛke
nin tɛ. Na yé ti yíe tí dàan ti ŋmɔbe tigbɛnɛnt tà kitink kiɛ bo nɔ nɛ, ama ti nuunh ti li lɛ
tigbɛnɛnt tà paaki bó nnɔ nɛ ń pibn tu'bo ŋɔ mifuobm ń fuɔbe kí ñɛn nà li kpo tu'ni nnɔ.
5 Uwien nin u'yul nɛ bonde' tɛ nɛn kɛ. U de' tɛ *Mifuoñaanm ma nnɔ nɛ wuɔn' ki ye ta
ń lúo mimɔnm mà u bonde' mè ki ble' tɛ nnɔ.
6 Nɛn bo nɛ ti ŋmɔbe lifɛ̀l uyo kɛ. Ama ti bɛn ki ye ti laan ŋmɔbe ti'gbɛnɛnt tà kitink kiɛ
bo nɔ, ti te kucènku nɛ, ka nɛke Yonbdaan den.
7 Kimɛ mitekjim nɛ pekreh tɛ, nà yé ti lɛnh nà nɛ pekreh tɛ.
8 Imòn, ti ŋmɔbe lifɛ̀l, ki bi yíe tí dàan tuu ya gbɛnɛnt nɛ kí jo kí li te Yonbdaan saan.
9 Ama ti juore' ki ŋmɔbe tigbɛnɛnt tuu nɔ bii ti dàan' tù la, ti'nun mɔ́n nà bo si: tí sɔnge
Yonbdaan ya yɛnm nɛ.
10 Kimɛ nĭ kpɛ ti'kɛ ń sere Kristo ya nun bó nɛ, wɔ ń bu tɛ tibuur kí cère unil kɛ ń lɛ u
kpɛ nà kí ñɛ u tien' nà kitink kiɛ bo. Nĭ yé nà mɔn bii nà bre nɛ la.

Kristo nɛ taan' binib nin Uwien buñɔbu

11 Ti bɛn Yonbdaan ya bom yé nibonn nà. Nɛn bo nɛ ti sureh binib bɛ ń tuo u'ñɔbu bó.
Uwien bɛn tɛ mɔnmɔnm; n du ki ye ni'mɔ bɛn tɛ mɔnmɔnm ni'fɛ̀l ni.
12 Ta nuunh tí liɛbe kí taa ti'ba kí wuɔn nɛ, ama ti yíe ní lɛ ni li ñi nà bo, kí li jɛbnh ni'ba
kí ñɛ tinbi bo nɛ. Nɛn bo, ni li fre kí jiin binib bà jɛbnh bi'ba upaan bo ya bont bo, ki
dàandeh nà te lifɛ̀l ni nnɔ bo.
13 Nĭ yé ti sɔnh liwaartuonl nɛ la, ti sɔnh ki dienh Uwien nɛ. Ti tí sɔnh liyɛnfotuonl nɛ
la, ti sɔnh ki dienh ninbi nɛ.
14 Kristo ya yíem nɛ sureh tɛ ki cère' ti ŋmɔbe yii ya yɛnmaale. Yin si: unibaab nɛ teke'
binib kɛ ya kuum ki kpo'. Nɛn bo, unil kɛ taan' ki kpo' nin wɔ nɛ.
15 U teke' bi'kɛ ya kuum ki kpo' ŋɔ nè ń wuɔn kí ye bà fuobe ŋa ji fuobe ki de' bi'ba, ama
bi fuobe ki de' wɔn wà teke' bi'kɛ ya kuum ki kpo', ki mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ nɛ.
16 Nnɔ nɛ, ñɛ fɛnfɛnnɔ kí li joh ta ji li bùh nib unisaal bùh binib ma bo. Nĭ yé uyo uba ti
là bùh Kristo unisaal bùh binib ma bo mɔnɔn la, ta ji bùh wɔ nnɔ.
17 Nɛn bo nɛ unil yé Kristo yɔ la, udaan ji yé unifaan nɛ. Nibonkpaann gben'-a!
Nibonfɛ̀nn nɛ ji te.
18 Nɛn kɛ ñɛn' Uwien saan nɛ. Wɔn nɛ cère' tinbi nin wɔn taan' buñɔbu kí ñɛ Kristo bo,
ki de' tɛ lituonl ki ye tí tɔke binitɔb bi'mɔ ń taan wɔ buñɔbu.
19 Imòn, Kristo bo Uwien cère' uŋɛndun ya nib nin wɔn taan' buñɔbu. Wa ji tuuke binib
ya biil. U de' tɛ lituonl ki ye tí tɔke binitɔb bi'mɔ ń taan wɔ buñɔbu nɛ.
20 Ti se Kristo ya taal ni nɛ ki tɔkeh nɛ tigbɛr tuu, nɛ kí ñɛ tinbi bo Uwien nin u'yul nɛ
lienh nɛ. Ti gbáanh nɛ nɛ, Kristo ya yel bo, taan mɛn nin Uwien buñɔbu.
21 Kristo ŋa là tien' biɛre iba nin itɔ. Uwien là tun' wɔ ti ya biɛre nɛ, ŋɔ kí ñɛ wɔn bo,
Uwien ń bù tɛ bigbɛmòndɛnb.

6

1 Ti tɛ ki sɔnh Uwien ya tuonl ma nnɔ bo nɛ ti sureh nɛ, ni la cère ni laa' bupaabu bùa
u'saan nnɔ ń juore fɛnm.
2 Kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Uyo wà nĭ kpɛ nnɔ
nɛ n teke' a'kaare.
Miŋmɛrm ya daali,
nɛ n tore' ŋɛ.»
Tɔ, nĭ ji kpaan' uyo sɔ, miŋmɛrm ya daali sɔ.
3 Ta yíe ti teh nà ń tuln uba Uwien ya sɛn ni ŋɔ uba ń len ti'tuonl bo fɛnfɛnm nɛ.

4 Ama tibont kɛ ni, ti wɔngeh ki teh ti yé Uwien ya tonsɔnb nɛ, ki ŋmɔbe kuminku ki
gbien' ijɛnd nin liwɔbl nin iyɛnbɛn ni.
5 Ti tuo' tipuɔr nin lipɛkl nin binib kpreh ti'bo ma nin kujiinku kɛ ya bol, ki père'
migùɔnm, ki wɔln' mikònm.
6 Nin nɛn kɛ ŋɔ ti'tetem wien nɛ. Ti ŋmɔbe mibɛnm Uwien ya sɛn bo, ki ŋmɔbe liyɛnguol,
ki teh tinimònt. *Mifuoñaanm te nin tɛ, ti yíe binib imònmòn,
7 ki kpaandeh tigbɛr tà yé tigbɛmònt, Uwien ya tuɔm te nin tɛ. Ti taah tigbɛmònt nɛ ki
teh tijɛkɔnwɛnt, ki ñih ki guɔnh.
8 Biba kpiɛkreh tɛ, nɛ bitɔb yuɔndeh tɛ. Biba sukreh tɛ, nɛ bitɔb pèkeh tɛ. Bi yih tɛ
bitonnɛndɛnb ama ti yé bigbɛmòndɛnb nɛ.
9 Bi teh tɛn ba bɛn tɛ nɛ, ama kí nín bɛn tɛ kɛin. Bi likeh tɛ tɛn ti kpo' ŋɔ, ama ti nín fuobe
nɛ. Bi ñih tɛ, ama ba kuuleh tɛ.
10 Bi saah ti'yɛnm, ama ti'yɛnm tuu ki sɔnge nɛ. Bi maaleh ki teh ti yé bijiinb nɛ, ama
tinbi nɛ cèreh bà yɛbe lɛnh lifaal. Bi maaleh ki teh ta ŋmɔbe niba nɛ, ama ti nín ŋmɔbe
ni'kɛ.
11 Ninbi Korɛnt yaabɛ, ta ŋmìɛre' nɛ gbɛr tuba, ti yíe nɛ nin ti'fèl kɛ nɛ.
12 Ti ya yɛnm pɛ ni'bo cɛɛn nɛ, ni ya yɛnm nɛ ŋa pɛ ti'bo.
13 Ni'mɔ ń tien nnɔ kí jiin tɛ. Ni'mɔ ń cère ni'yɛnm ń li pɛ ti'bo. Ni te tɛn n'tiɛma bumu
ma nnɔ nɛ cère' n len' nɛ nnɔ.

La teh mɛn tɛn bà ŋa pɛ Wien bo

14 La taa mɛn ni'yul kí kpɛle bà ŋa teke' Uwien ki jin', kimɛ ninbi nin bɛn ŋa ń fre kí li
tɛ gbɛr. Nà cuube nin nà ŋa cuube li fre kí taan-ii? Kuwenwenku nin licinñunl li fre kí
taan-ii?
15 Kristo nin *Satan li fre kí kpaan buñɔbu-uu? Wà teke' Kristo ki jin' nin wà ŋa teke'
wɔ ki jin' tɛ tigbɛr-ii?
16 Uwien ya duku nin ibule tɛ-ɛɛ? Nɛ tinbi nɛ yé Uwien wà fuobe ya duku. Wɔn Uwien
nɛ len' ki ye:
«N li te bi'siik ni nɛ ki cuonh nin bɛ,
ki li yé bi'Wien,
nɛ bɛ ń li yé n'nib.»
17 Nɛn bo nɛ Yonbdaan liɛbe' ki len' ki ye:
«Ñɛ mɛn bi'ni kí jɛnde bɛ.
La mɛ mɛn jɔknt ya bont,
ŋɔ ń teke nɛ.»
18 Wɔn Yonbdaan mituɔm kɛ ya daan tí len' ki ye:
«N li yé ni'Baa,
nɛ ní li yé n'bijiɛb nin n'bisiɛb.»

7

1 N'jɔtiebɛ, Uwien là pùon' tinbi nɛ tu ya bont kɛ. Nɛn bo cère mɛn tí ñɛn nà kɛ yé tijɔknt
ti'gbɛnɛnt nin ti'fèl ni, kí cère Uwien ń tien tɛ u'yaab kí tĭ gben, tí li boh wɔ.

Pɔl ya yɛnm sɔnge Kristo yaab bà te Korɛnt ni nnɔ bo

2 Li ñikndeh mɛn ni'yɛnm ń li pɛ ti'bo. Ta bii' uba, ka tuln' uba, ka lɛre' ki jin' uba ya
bonn.
3 Na yé n nuunh ń biin nɛ, nɛ ki lienh nɔ. Kimɛ n kpiɛ' ki len' ŋɔ ki ye ti fuobe-ee, ti
kpo'-oo; ti'yɛnm pɛ ni'bo nɛ.
4 N du ni'bo ki gbien'. Ninbi nɛ yé n'bo ijɛnjɛbn. N'yɛnm dɔ cɛɛn nɛ. Ti'jɛnd kɛ ni n'yɛnm
sɔnge cɛɛn nɛ.
5 Tɔ, ti tĭ baa' Maseduɔnn ya tinfɛnm ni ma, ta laa' fuorl, ama ti jin' ijɛnd kɛ ya bol nɛ
len. Ikònkòn là jebe' tɛ ni'kɛ saan nɛ, nɛ bujɛwaanbu mɔ coh tɛ.

6 Ama Uwien wà dienh binib bà ya yɛnm saa' uyɛnduɔn nnɔ cère' Tit baa', nɛ ti'yɛnm duɔn'.
7 Na yé Tit ya baam baba nɛ duɔn' ti'yɛnm. U tɔke' tɛ ki ye u laa' uyɛnduɔn wà ni'saan nnɔ mɔ duɔn' ti'yɛnm nɛ. U tɔke' tɛ ki ye ni'nun mɔ́n ní tí ń lɛ nni, nɛ ni kɛ tinunsiir bo, ki ye ni'nun mɔ́n ní sere n'ciɛk bó. Nɛn kɛ nɛ cère' n'yɛnm tùɔre' ki sɔnge' ki gbien'.
8 Nǐ yé n là kɛle' nɛ kugbɔnku kùa nnɔ saa' ni'yɛnm mɔnɔn la, ma là gbiɛnde' ku'kɛlm bo. Ama n là gbiɛnde' kù saa' ni'yɛnm ma nnɔ bo nɛ. Imɔ̀n, n là gbiɛnde', kimɛ n là laa' kù saa' ni'yɛnm ama ni'yɛnsaa nnɔ ŋa wuɔke'.
9 Ama fɛnfɛnnɔ n'yɛnm sɔnge'. Na yé n'yɛnm sɔnge' kù cère' ni'yɛnm saa' ma nnɔ bo nɛ. Ama n'yɛnm sɔnge' ni'yɛnsaa nnɔ cère' ni lèbre' mitetem ma nnɔ bo nɛ. Uwien nɛ cère' ni'yɛnm saa'. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye ta tien' nɛ nà bre.
10 Kimɛ uyɛnsaa wà sɔnge Uwien ya yɛnm cèreh unil lèbreh mitetem nɛ ki lɛnh limiɛl. U ya yɛnsaa ŋa kpɛ wù ń li wi nil. Ama uyɛnsaa wà ŋa cèreh nil lèbreh mitetem bàareh nin mikuum nɛ.
11 Ni'yɛnsaa nnɔ sɔnge' Uwien ya yɛnm ma nnɔ, na laa' nǐ tǐ fɔre' ma bo-oo! Na laa' ni ji teh ni bi li tien nà tonm-ii! Na laa' ni'yɛnm ji saah ni'tùonbiɛrɛ bo, ni gbiɛndeh-ee! Na laa' ni ji fɛnge ibiɛre ya tienm-ii? Na laa' ni'nun mɔ́n ní tí ń lɛ nni-ii? Na laa' ni'nun mɔ́n ní sere n'ciɛk bó-oo? Na laa' ni ji nuunh unil sɔn' itùonbiɛrɛ la, ní dɛre u'tub-ii? Ni teh nnɔ ma nnɔ, nǐ wuɔn' ki ye na te tigbɛr nnɔ ni nɛ.
12 N là kɛle' nɛ kugbɔnku ma nnɔ, na yé wà bii nnɔ bo, ka yé u bii' wà nnɔ mɔ bo nɛ n kɛle' kù. Ama n là yíe ń wuɔn ninbi bugbɛn Uwien ya nun bó, kí ye ni'nun mɔ́n ní li se ti'ciɛk bó nɛ.
13 Nɛn nɛ duɔn' ti'yɛnm.
Na yé nɛn baba nɛ duɔn' ti'yɛnm. Ni là cère' Tit ya yɛnm dɔ, u ŋmɔbe uyɛnsɔnge ma nnɔ nɛ cère' ti'yɛnm ti liɛbe' ki sɔnge' ki pukn'.
14 Nǐ yé ninbi bo n jɛbn' n'ba u'saan waamu la, na cuo' nni fɛ. Ti tuu ki tɔkeh nɛ tigbɛmɔ̀nt ma nnɔ, nɛn nɛ wuɔn' ki ye ninbi bo, ti jɛbn' ti'ba Tit saan ma nnɔ ti ŋmɔbe imɔ̀n nɛ.
15 U lá tiɛre' ni'kɛ là boh wɔ ma bo, ki teke' wɔ kucènku mɔnmɔnm, ki seln' wɔ ma bo la, u tùɔreh ki yíe nɛ ki pukndeh nɛ.
16 N'yɛnm sɔnge' ki gbien', kimɛ n du ni'bo isɛn kɛ ni nɛ.

8

Pɔl sureh Kristo ya táan yaab bɛ ń tore bi'tɔb bà te Yerusalɛm bó nnɔ

1 Ti'yaabɛ, ti yíe ní bɛnde Uwien tien' Kristo ya táan yaab bà te Maseduɔnn ya tinfɛnm ni mimɔnm mà nnɔ nɛ.
2 Ijɛnd tu' bɛ na ŋmɔbe fuul ama bi juore' ki te uyɛnsɔngciɛn ni nɛ. Nin bi'jiint yɛbe ma kɛ nnɔ, bi de' mipum nin tinimɔ̀nt nǐ yɛbe.
3 Bi de' bi'tuɔm kpɛ ma bo nɛ. N li fre kí kun imɔ̀n kí ye bi de' ki gèbre' bi'tuɔm ya biɛn mɔnɔn. Bi cèkre' bi'yɛnm nɛ ki de',
4 ki tuu ki cɛ ki teh tí cère bi'mɔ ya pum ń li te mipum mà li tore Uwien ya nib bà te Yerusalɛm bó nnɔ ni.
5 Bi tien' nǐ tǐ gèbre' ti là daan bɛ ma bo mɔnɔn. Bi kpiɛ' ki taa' bi'ba ki de' Yonbdaan nɛ, ki yaan ki taa' bi'ba ki de' ti'mɔ Uwien yíe ma bo.
6 Nɛn bo nɛ ti gbáan' Tit wɔ ń tùkre u là cin' mipum ya tuonl là ni'saan nnɔ kí tǐ gben lɛ̀.
7 Niba ŋa pɔre' nɛ isɛn kɛ ni, kimɛ ni ŋmɔbe mitekjim, ki bɛn ki lienh, ki ŋmɔbe mibɛnm, ki teh ni bi li tien nà kɛ ya bol tonm, ki ŋmɔbe miyíem mà ti là wɔkn' nɛ mɛ̀ nnɔ. Mipum ya sɛn ni mɔ, wuɔn mɛn kí ye ni ŋmɔbe tinimɔ̀nt.
8 N lienh ma nɔ, na yé n wɔbndeh nɛ nɛ, ama n yíe ní bɛnde Uwien ya nitɔb ya nun mɔ́n bɛ ń de mipum ma bo nɛ. N tien' nnɔ ŋɔ ń liike ni'mɔ ŋmɔbe miyíem imɔ̀nmɔ̀n bii na ŋmɔbe nɛ.

9 Kimɛ ni bɛn ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya nimɔ̀nt kpɛ ma bo. U là yé ufàadaan nɛ. Ninbi bo nɛ u tien' u'ba ujiin, ŋɔ u'jiint nnɔ ń cère ní tien bifàadɛnb.
10 N ŋmɔbe iyɛnmaale yà sɔ tigbɛr tuu bo. Iyɛnmaale nnɔ yé ni ya kpɛle nɛ. Yin si: na yé ni là kpiɛ' ki de' mipum baba nɛ, ninbi nɛ là kpiɛ' ki caan' mipum nnɔ ya gbɛr libinl là gɛ̀bre' nɔ.
11 Tɔ, fɛnfɛnnɔ, ñikn mɛn kí sɔn lituonl nnɔ kí tǐ gben lɛ̀ ni'tuɔm kpɛ ma bo. Ni là caan' uyo wà ki ye ni li sɔn lɛ̀ nnɔ, ni là cɛ̀kre' ni'yɛnm nɛ. Nɛn bo, li ŋmɔbe mɛn i ya yɛnmaalbaabe kí sɔn lɛ̀ kí tǐ gben.
12 Kimɛ unil ŋmɔbe iyɛnmaalmɔnmɔn wɔ ń pu la, Uwien li teke u'pum nnɔ u'yɛnmaalmɔnmɔn nnɔ bo nɛ, wa ń tɔnge mǐ yɛbe bii ma yɛbe.
13 Na yé ní pipre ni'bonn kɛ kí de bitɔb ŋɔ kí li cɛknh nɛ. Nǐ mɔn ni'kɛ yaam ń li kpɛ nɛ.
14 Kimɛ fɛnfɛnnɔ ni ŋmɔbe ki gbien' ma nnɔ, nǐ mɔn ní tore bà ŋa ŋmɔbe nɛ. Ni'mɔ lá luo' la, bi'mɔ ŋmɔbe ki gbien' la, bɛ ń tore nɛ. Nnɔ nɛ ni'kɛ yaam li kpɛ.
15 Tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Wà là laa' nǐ yɛbe
ŋa là jin' ki gbɛle'.
Wà mɔ là laa' waamu
mɔ ŋa là jin' nǐ pɔre' wɔ.»

Bi sɔn' Tit nin u'tɔntɔknlieb Korɛnt ya du bó

16 Tɔ, tí faare mɛn Uwien nin u cère' Tit mɔ ya nun mɔ́n ni'gbɛr bo ma nnɔ bo.
17 Ti tɔke' Tit wɔ ń jo ni'saan nɛ u tuo'. Na yé u tuo' baba nɛ, u'nun là mɔ́n wɔ ń jo ni'saan nɛ, nɛ u cɛ̀kre' u'yɛnm wɔ ń jo.
18 Ti li cère ti'ninjɛ uba mɔ ń tɔke nin wɔ kí jo ni'saan. Kristo ya táan yaab kɛ pɛ̀keh ti'ninjɛ nnɔ nɛ kí ñɛ u sɔn' lituonl là tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm bo nnɔ.
19 Na yé nɛn baba bo, Kristo ya táan yaab mɔnɔn gɛ̀nde' wɔn nɛ wɔ ń tɔke nin tɛ tí taa bi taan' mipum mà nnɔ kí jon Yerusalɛm. Ti li sɔn lituonl bugbɛn kí kpiɛke Yonbdaan nɛ, kí wuɔn kí ye ti ŋmɔbe miyíem tí tore binib.
20 Bi taan' mipum mà ki ŋukn' tɛ nnɔ yé ilikcɛnciɛn nɛ. Ta yíe uba ń lá suke tɛ ilike nnɔ ya sɛn ni.
21 Kimɛ na yé ti nuunh tí li teh nà mɔn Yonbdaan ya nun bó baba nɛ, ti nuunh tí li teh nà mɔn binib ya nun bó mɔ nɛ.
22 Ti sɔn' ti'ninjɛ utɔ mɔ wɔ ń tɔke nin bà joh ni'saan nnɔ. Isɛn kɛ ni nin itùon kɛ ni, ti laa' u'nun mɔ́n binib ya torm bo. Fɛnfɛnnɔ u du ni'bo ki gbien' ma nnɔ nɛ u'nun ji tùɔre' ki mɔ́n wɔ ń jo ni'saan.
23 Tit wɔn yé n'tɔntɔknlie nɛ, ki yé n'tonsɔntɔ ni'saan. Ti'ninjiɛb bɛn yé Kristo ya táan ya tondb nɛ. Bi sɔnh bɛ ń kpiɛke Kristo nɛ.
24 Nɛn bo, wuɔn bɛ mɛn kí ye ni yíe bɛ, ŋɔ Kristo ya táan yaab kɛ ń bɛnde kí ye ti jɛbnh ni'bo usɛn wà bo nnɔ yé imɔ̀n nɛ.

9

Uwien yíe unil wà punh nin iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ

1 Mitorm mà ni li tore Uwien ya nib nnɔ wɔn, na ji ciɛke ń kɛle nɛ gbɔnku.
2 Kimɛ n bɛn ni'nun mɔ́n binib ya torm bo. N là jɛbn' n'ba ni'bo Maseduɔnn ya tinfɛnm yaab saan u ya sɛn ni nɛ, ki tɔke' bɛ ki ye Kristo yaab bà te Akayi ya tinfɛnm ni nnɔ là bonde' ŋɔ bɛ ń de mipum haali libinl là gɛ̀bre' nɔ. Ni'nun là mɔ́n binib ya torm bo ma nnɔ nɛ saake' bà yɛbe ya gbɛnɛnt.
3 Nɛn bo nɛ n sɔn' ti'ninjiɛb biɛ ni'saan ŋɔ n jɛbn' ni'bo usɛn wà bo nnɔ la juore' fɛnm. Li yé mɛn binib bà mɔnbe ki bonde' ki gben' tɛn n là len' ma bo.

4 Na tien' nnɔ, ki cère' Maseduɔnn ya tinfɛnm yaab tɔke nin nni ki baa' ni'saan ki laa' na bonde' ki gben' la, ti du ni'bo usɛn wà bo nnɔ li yé ti'bo ifɛ nɛ, ma yíe ń ye ǐ li yé ni'yi nɛ.
5 Nɛn bo nɛ n maale' ki ye nǐ kpɛ ń cèbe ti'ninjiɛb bɛ ń liere tɛ kí baa ni'saan kí tore nɛ, ní taan mipum mà ninbi nin ni'yul là pùon' ki ye ni li de mè nin tinimɔ̀nt nnɔ. Nnɔ nɛ bi li bɛnde kí ye ni cèkre' ni'yɛnm nɛ ki de', na yé fiem.
6 Bɛnde mɛn kí ye: wà bule' waamu la, u lá li ce waamu nɛ. Wà bule' nǐ yɛbe la, u lá li ce nǐ yɛbe nɛ.
7 Wà kɛ ń de u cèkre' u'yɛnm wɔ ń de ma bo. U la de nin uyɛnsaa, ki la cère nè ń li yé u'bo liwɔbl mɔ. Kimɛ Uwien yíe wà dienh nin lifèsɔngl nɛ.
8 Nɛ u ŋmɔbe mituɔm wɔ ń de nɛ mimɔnm kɛ ya bol kí gbien, ŋɔ ní tien nà kɛ ciɛke nɛ uyo kɛ isɛn kɛ ni, kí li biɛ ki ŋmɔbe ki gbien', kí fre kí tien tinimɔ̀nt kɛ ya bol.
9 Tɛn nǐ kɛle' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«U punh bijiinb nin tinimɔ̀nt nɛ,
nɛ u'nimɔ̀nt ŋa ŋmɔbe gbenm».
10 Uwien wà dienh ukpaal tibonbuor, ki dienh wɔ tijier nnɔ, wɔn nɛ li de ni'mɔ tibonbuor kí cère tù ń pòre, kí cère ni'nimɔ̀ntùon ń yɛbre kí gbien.
11 Uwien li cère ní li ŋmɔbe ki gbien' isɛn kɛ ni, kí li teh tinimɔ̀nt kɛ ya bol. Nnɔ nɛ ti taah ni'pum ki tǐ dienh binib bà nnɔ li faare Uwien.
12 Kimɛ ni sɔnh mitorm ya tuonl là nnɔ ŋa cèreh Uwien ya nib lɛnh nà pɔre' bɛ baba, lǐ cèreh binib faareh Uwien mɔ ki yɛbe nɛ.
13 Ni'tuonl nnɔ wuɔn' ki ye ni boh Kristo ya gbɛmɔnmɔnt tà ni tɔkeh tù binib kɛ ya nun bó nnɔ, ki taakeh ni ŋmɔbe tibont tà nin tinimɔ̀nt ki toreh bɛn nin binitɔb kɛ. Nɛn bo nɛ bi bɛnde' ki ye ni sɔnh lituonl là nnɔ ŋmɔbe kpɛle nɛ ki kpiɛkreh Uwien.
14 Bi kàareh ki dienh nɛ, ki wɔngeh ki teh bi yíe nɛ ki gbien' kí ñɛ Uwien juoke' nɛ ki gbien' ma nnɔ bo.
15 Tí faare mɛn Uwien u'paabu bùa ŋa ŋmɔbe bù kpɛ nin bà nnɔ bo.

10

Pɔl kɔnh u'ba bo

1 Min Pɔl, n ye ń niire nɛ nɛ: ni'ni biba lienh ki teh n te ni'saan uyo wà la, ma kaabe, nɛ ma lá nɛke nɛ la, n ji yé ukaajɛ-a! Kristo ya yɛnguol nin u'nimɔ̀nt bo nɛ n tɔkeh nɛ ki teh:
2 N faare' nɛ nɛ, la cère mɛn n lá baa ni'saan la, ń wuɔn nɛ kí ye n yé ukaajɛ. Ama binib bà maaleh ki teh ti ŋmɔbe minisaaltetem nɛ ki sɔnh nnɔ, n li wuɔn bɛn kí ye n yé ukaajɛ.
3 Imɔ̀n, ti yé binib nɛ ama ta mɔ̀h nin nisaaltuɔm.
4 Kimɛ ti ŋmɔbe tijɛkɔnwɛnt tà nnɔ ŋa ñɛn' nisaal saan, tù ñɛn' Uwien saan nɛ ki ŋmɔbe mituɔm. Ti taah tu ya tuɔm nɛ ki gbendeh nà kɛ ŋmɔbe mituɔm ya gbɛr, ki cèreh bitonnɛndɛnb ya yɛnmaale juonh fɛnm,
5 ki gbendeh nà kɛ yé tigbengt ya bonn ki piendeh binib bi la bɛnde Uwien nnɔ ya gbɛr, ki lèbreh unil kɛ ya yɛnmaale wɔ ń li boh Kristo.
6 Ni tǐ laa' uyo wà ni boh Kristo ki tǐ gben' la, ti li dɛre wà kɛ ŋa boh wɔ ya tub.
7 Li likeh mɛn tibont tu'donbó. Unil du u'ba bo ki ye u yé Kristo yɔ la, wɔ ń taa kí ble u'yul ni kí ye u yé Kristo yɔ la, ti'mɔ yé Kristo yaab nɛ.
8 Yonbdaan de' tɛ ticiɛnt tí cère ni'cɛkl ń kpére nɛ, wa ye tí bere lè. Nǐ yé n pèkeh n'ba ticiɛnt nnɔ bo nǐ tǐ kɛnde' waamu mɔnɔn la, na coh nni fɛ.
9 Ma yíe nè ń li naan tɛn n nuunh ń fènde nɛ nɛ kí ñɛ tigbɔnt tà n kiɛh nɛ tù nnɔ bo.
10 Kimɛ biba lienh ki teh n kiɛh mimaam mà tigbɔnt ni nnɔ faa nɛ ki cɔkreh binib, ama n ji lá te bi'ni la, n yé ujiin nɛ, ki lienh gbɛfɛnm.
11 Wà kɛ lienh nnɔ ń li bɛn kí ye ta nɛke ni'saan ki kɛle' tigbɔnt ni ki ye ma la, ti tí lá baa' mɔ la, ti li tien nnɔ nɛ.

12 Ta tuo' tí taa ti'ba kí nɛnge binib bà wɔngeh bi'ba nnɔ, ki niireh nin tí gèkn nin bɛ. Ba ŋmɔbe yɛnm. Bi taah bi'ba nɛ ki teh kunɛnnɛnku, ki liɛbe' ki taah bi'ba ki kpàandeh kù.
13 Tinbi bɛn wɔn, ta ń li jɛbnh ti'ba kí tĭ kɛnde. Ti li jɛbn ti'ba ki tĭ kpaan' Uwien sien' tɛ tí sɔn kí kpaan nà saan nnɔ nɛ. Wɔn nɛ cère' ti baa' ni'mɔ saan.
14 Ti là baa' ni'saan ma nnɔ ta gèbre' ti'biɛn. Ti là kpaan' Uwien sien' tɛ nà saan nɛ. Tinbi nɛ cinbe ki kpiɛ' ki baa' ni'saan ki tɔke' nɛ Kristo ya gbɛmɔnmɔnt.
15 Ta ń gèbre ti'tuonl ya biɛn kí tĭ ń li jɛbnh ti'ba bitɔb yaal bo. Ama ti daan ki ye ni li kpére mitekjim ni. Nnɔ nɛ ti li sɔn itùon ni'ni yè ń li yɛbe. Ama ta ń gèbre Uwien sien' ki ye tí sɔn kí kpaan nà saan.
16 Ti li joh idu yà tɔ ni'yu bo ni, ki tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt, ta ń jo bitɔb sɔn' nà saan, kí li jɛbnh ti'ba bi'tùon bo.
17 Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Unil ye wɔ ń wuɔn u'ba la, wɔ ń wuɔn u'ba Yonbdaan bo.»
18 Na yé Yonbdaan ya yɛnm sɔnge unil wà pèkeh u'ba bo nɛ, wɔn Yonbdaan pèkeh wà la, u'yɛnm sɔnge wɔn bo nɛ.

11

Pɔl nin bà taah bi'ba ki teh Yesu ya tondb nnɔ ya gbɛr

1 Tɔ, ni bi tuo' la, ní cèbe nni ń len nin nɛ mijòrlenm waamu. Nĭkn mɛn kí tuo.
2 N yíe nɛ cɛɛn nɛ, ka sè ni'bo tɛn Uwien ŋa sè ni'bo ma. Kimɛ ni te tɛn ujɛfaan nɛ ń taa nɛ kí pun ujɛ uba kpein, wɔn si Kristo. Wɔ ń teke nɛ tɛn ujɛfaan wà ŋa bɛn jɛ fiebu.
3 Ama n fɛnge nibonn niba nɛ. Nɛn si: uwɛ là taa' ucekn ki lɛre' Ɛfa ma nnɔ, bi la lá taa gbɛfɛnfɛnm uba kí lèbre ni'yɛnmaale kí saa ni'tetem mà cuube ni la ji ń li pɛ Kristo bo ni'donbó nɛ.
4 Bɛ tien' unitɔ baa' ki lá tɔke' nɛ *Yesu uba ya gbɛr wa yé ti là tɔke' nɛ wà ya gbɛr bii u tí wuɔn' nɛ nà ŋa tɛ nin ni là laa' *Mifuoñaanm ma nnɔ bii u tí tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà ŋa tɛ nin ti là tɔke' nɛ tà nnɔ la, ni tuonh-i?
5 Ma laa' bà yih bi'ba *Yesu ya tondmònb nnɔ cɛn' nni nà.
6 Nba la, milenm ni nɛ ma freh ki lienh mɔnmɔnm ama mibɛnm mɛn ni, na te nnɔ. Ti wuɔn' nɛ isɛn kɛ ni nin ti teh nà kɛ ni, ki ye ti bɛn.
7 N là jiin' n'ba tingi, ki kpien' nɛ, ki tɔke' nɛ Uwien ya gbɛmɔnmɔnt ka teke' ni'saan bonn ma nnɔ, n bii' nɛ-ɛɛ?
8 N là pende' Kristo ya táantɔ yaab nɛ ki fre' ki sɔn' ki tore' nɛ, kimɛ bɛn nɛ là pèh nni kupaaku.
9 Uyo wà n là te ni'saan nnɔ, n là ciɛke tibont ama ma là miɛh uba niba. Kimɛ ti'ninjiɛb bà ñɛn' ní Maseduɔnn ya tinfɛnm bó ní nnɔ de' nni nà kɛ là ciɛke nni. Ma là yíe ń li yé ni'ni uba bo tukl isɛn kɛ ni, ka lĭ li tien uba bo tukl mɔ.
10 Kí ñɛ Kristo ya gbɛmònt tà n ŋmɔbe tù nnɔ bo nil ŋa te Akayi ya tinfɛnm ni kí pien nni n la jɛbn n'ba ni ya bonn bo.
11 Bɛ bo nɛ n len' nnɔ? Ma yíe nɛ nɛ-ɛɛ? Uwien wɔn bɛn ki ye n yíe nɛ.
12 N teh nà nɔ, n lĭ li teh nɛn nɛ, ŋɔ binib bà nuunh bi li dule nà bo kí wuɔn bi'ba kí ye tinbi nin bɛn kpɛ nnɔ, la lɛ bi li dule nà bo.
13 Bi ya nib nɛndeh nɛ ki teh bi yé Kristo ya tondb. Bi yé bitonsɔnb bà lɛreh binib nɛ, ki bɔndeh bi'nun bó ki teh bi yé Kristo ya tondb.
14 Bi teh nà nnɔ ŋa yé bonn nà coh yɔkm, kimɛ *Satan mɔnɔn bɔndeh binib ya nun bó nɛ ki teh u yé Uwien ya tond wà yé kuwenwenku.
15 Nɛ u'tonsɔnb mɔ bɔndeh binib ya nun bó ki teh bi teh nà cuube la, ni'mɔ ŋa yé bonn nà coh yɔkm. Bi tĭ li fɔre kí lɛ utudɛre wà bi'tùon kpɛ wù nɛ.

Pɔl jènde' Yesu Kristo bo

16 N tí ye ń len nɛ kí lere nɛ. Ni la maaleh ki teh n yé ujɔr nɛ. Bii ni tí maale' ki ye n yé
ujɔr nɛ la, ní tien sukle n'bo ŋɔ n'mɔ ń fre kí jɛbn n'ba waamu.
17 N lienh nà nɔ ŋa yé Yonbdaan yíe ń len ma bo. N lienh tɛn ujɔr nɛ, kimɛ n ŋmɔbe n li
ñi nà bo kí jɛbn n'ba.
18 Binib bà yɛbe jɛbnh bi'ba minisaaltetem bo ma nnɔ, n'mɔ li fre kí jɛbn n'ba-a!
19 Ni yih ni'ba biyɛnfodɛnb nɛ. Bɛ tien' ni toh ki cengeh ijɔr ya gbɛr ki tuonh i'ñuɔn bó?
20 Kimɛ ni tuonh bi teh nɛ iyonbe, ki jinh ki pendeh nɛ, ki fienh ni ŋmɔbe nà kɛ, ki
yindeh nɛ, ki kpɔ̀breh nɛ.
21 N len' nà nɔ, nǐ yé ifɛ nɛ. Ti gbɛle' ti'ba cɛɛn nɛ ki te nnɔ.
Unil mɛnge' lifɛ̀l ki jɛbn' u'ba nibonn bo la, n'mɔ li mɛnge lifɛ̀l kí jɛbn n'ba nɛ, haali n lǐ
lienh mijɔ̀rlenm mɔnɔn la.
22 Binib bugbɛn yé Ebrembɛ nɛ-ɛɛ? N'mɔ yé wɔn nɛ. Bi yé Israyɛl yaab nɛ-ɛɛ? N'mɔ yé
wɔn nɛ. Bi yé *Abraham ya yaabii nɛ-ɛɛ? N'mɔ yé lɛn nɛ.
23 N ji ye ń tùɔre kí len mijɔ̀rm sɔ. Bi yé Kristo ya tonsɔnb nɛ-ɛɛ? N yé Kristo ya tonsɔnl ki
cɛn' bɛ, ki sɔn' ki cɛn' bɛ, bi pɛkn' nni ki cɛn' bɛ, ki ñi' nni ki cɛn' bɛ. N tuu ki lɛnh kinunbɔnk
kà li fre kí baa nin nni mikuum.
24 Bolm miŋun, *Sufmbɛ ñi' nni inalɛbe ñinm pita nin miwɛ.
25 Bolm mita, Erom yaab mɔ ñi' nni ilɛnbɛn. Miba, bi yèke' nni itɛn. Bolm mita,
buñɛrbu lin' nin nni. Miba mɔ n tien' miñunciɛnm bo liwentunŋmɛnl nin kuñɔnŋmɛnku.
26 Uyo wà kɛ n joh isɛn la, n lɛnh kinunbɔnk kɛ ya bol nɛ. N laa' kinunbɔnk ikpen bo, ki
laa' kinunbɔnk idukond saan, ki laa' kinunbɔnk n'yaab *Sufmbɛ saan, ki laa' kinunbɔnk
bà ŋa yé *Sufmbɛ saan, ki laa' kinunbɔnk iducɛnciɛn ni, ki laa' kinunbɔnk nib ŋa kɔ nà
saan, ki laa' kinunbɔnk miñunciɛnm bo, ki laa' kinunbɔnk bà nɛndeh ki teh bi yé Kristo
yaab nnɔ saan.
27 N'gbɛnɛnt ben' itùon ni, kujiinku kɔn' nni. N sɔbe ki pèreh migùɔnm. Mikònm nin
uñuñun kɛ cuo' nni, n gɔh ki tɛkreh ka jinh. N ñuh tiwɔr ka ŋmɔbe niba ń ŋɛkn n'ba bo.
28 Ma kaan' ki gben' nà kɛ tu' nni. Ama n'nun món nà bo si: Kristo ya táan kɛ yaab ya
gbɛr nɛ ciɛke nni daan kɛ daan.
29 Ŋmɛ yé ujiin ŋɔ ma tien' n'ba tɛn ujiin-i? Ŋmɛ tùre' Uwien ya sɛn ŋɔ na wire' nni ki
gbien'-i?
30 Nǐ kpɛ ń jɛbn n'ba la, n li jɛbn n'ba n'jiint bo nɛ.
31 Yonbdaan *Yesu ya Baa Uwien wà si kupɛnpɛku uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm nnɔ bɛn ki
ye ma nɛndeh.
32 N là te Damas ya du ni ubɛr Aletas ya yo nɛ. Udu nnɔ ya ciɛn là nuunh wɔ ń cuo nni,
nɛ ki cère' u'sojambɛ se udu nnɔ ya guon ya nañɔbu saan ki gu.
33 Ama bi ñɛn' nni likɛndɛncɛnciɛnl ni nɛ udu nnɔ ya guonl là guɔn' wù nnɔ ya dubonl
liba, nɛ n ŋmɛre' u'nuɔ ni.

12

Uwien kpiire' tibont tà ki wuɔn' Pɔl

1 Nǐ kpɛ ń li jɛbnh n'ba-aa? Na ŋmɔbe kpɛle. Ama n li len tibont tà kɛ Yonbdaan kpiire'
tù ki wuɔn' nni nnɔ bo.
2 N bɛn ujɛ uba u yé Kristo yɔ.* Ibin piik nin inan sɔ, Uwien taa' wɔ ki don' paaki ya
paaki ya paaki bó. U don' nin u'gbɛnɛnt nɛ-ɛɛ! Ma bɛn. Wa tí don' nin u'gbɛnɛnt-ii! Ma
bɛn. Uwien nɛ bɛn.
3 Udaan don' nin u'gbɛnɛnt bii wa don' nin u'gbɛnɛnt-ii! Ma bɛn. Uwien nɛ bɛn. Ama n
bɛn
4 ki ye Uwien taa' wɔ ki don' paaki ki tǐ baa' wɔn Uwien den. Nɛn saan nɛ u cii' tigbɛr tà
nisaal ŋa ń lɛ u li taa iñɔbon yà kí len kí tɛkn tù, ka ŋmɔbe sɛn wɔ ń len tù mɔ.

* **12:2** Pɔl ye *ujɛ uba* ma nnɔ, u niireh wɔn bugbɛn nɛ.

5 U ya daan bo n li jɛbn n'ba. Ama min bugbɛn bo wɔn n li jɛbn n'ba n'jiint bo nɛ.
6 N bi yíe ń jɛbn n'ba la, n bi li fre kí jɛbn, nɛ na bi yé n'bo jòrm, kimɛ n bi li lienh
tigbɛmònt baba nɛ. Ama ma jɛbnh n'ba, kimɛ ma yíe uba ń li ŋmɔbe n'bo iyɛnmaale yà
cɛn' u lɛnh n teh nà nin u ciih n lienh nà.
7 Kimɛ Uwien kpiire' tibonmɔnmɔnt ki wuɔn' nni. Uwien ŋa yíe ń li jɛbnh n'ba tibont
bugbɛn bo ma nnɔ, nɛ ki cère' *Satan sɔn' nibonn niba, nǐ lá kɔn' n'gbɛnɛnt ni, ki cɔkreh
nni tɛn ukonkon nè ń pien nni n la li jɛbnh n'ba.
8 N gbáan' Yonbdaan bol mita nɛ ki ye wɔ ń ñɛn nè n'gbɛnɛnt ni,
9 ama u tɔke' nni ki ye: «N'juokm li dèkre ŋɛ. Kimɛ a yé ujiin uyo wà la, u ya yo nɛ n
wɔngeh n'tuɔm.» Nɛn bo, n li tuo kí li jɛbnh n'ba n'jiin bo. Nnɔ nɛ Kristo ya tuɔm li te nni.
10 Nɛn bo, n lá te tijiint ni bii tisukr ni bii micɛcɛkm ni bii liwɔbl ni bii iyɛnbɛn ni Kristo
bo la, n'yɛnm sɔnge nɛ. Kimɛ uyo wà mituɔm lá pɔre' nni la, u ya yo nɛ n tùɔreh ki lɛnh
mituɔm.

Pɔl jieh Kristo yaab bà te Korɛnt ni nnɔ

11 Ni laa'-aa! Ninbi nɛ cère' n lienh mijòrm. Ninbi nɛ bi li wuɔn binib n yé udaan wà.
Nin ma yé niba ma kɛ nnɔ, bà yih bi'ba *Yesu ya tondmònb nnɔ ŋa cɛn' nni niba.
12 N là te ni'saan ma nnɔ n là ŋmɔbe kuminku ki gbien', ki teh miyɔkm ya bont kɛ ya
bol. Nɛn nɛ wɔngeh ki teh n yé *Yesu ya tond.
13 Kristo ya táantɔ yaab laa' bà ki cɛn' ninbi? Ma là yé ni'bo tukl ma nnɔ nɛ tien' n'biil-ii?
Nǐ yé nɛn bo la, fère nni mɛn.
14 N bonde' ki gben' ń baa ni'saan bolmta sɔ. N baa' la, ma tí lǐ li yé ni'bo tukl, kimɛ
n bàareh ninbi bo nɛ, ma bàareh ni'faal bo. Na yé mubumu nɛ nuunh lifaal ki blinh
mu'baambɛ, bibaambɛ nɛ nuunh lifaal ki blinh bi'bumu.
15 Min li tuo kí taa n ŋmɔbe nà kɛ, kí sɔn lituonl kí tore nɛ, ki li tuo kí taa min bugbɛn
mɔnɔn kí cèbe nɛ. N yíe nɛ ki gbien' la, ninbi yíe nni ma bo nnɔ li kùore nɛ-ɛɛ?
16 Imòn, ma là yé ni'bo tukl. Ama biba maaleh ki teh n là ŋmɔbe ununwien nɛ, ki taah
ucekn ki lɛreh ki jinh nɛ.
17 Liike mɛn binib bà kɛ n sɔn' bɛ ni'saan nnɔ, n ñi' uba bo ki lɛre' ki jin' nɛ-ɛɛ?
18 N là sɔn' Tit ni'saan ma ki cère' ti'ninjɛ uba tɔke nin wɔ nnɔ, u la lɛre' ki jin' nɛ-ɛɛ? Min
nin wɔn kɛ ŋa là ŋmɔbe iyɛnmaale iba nɛ ki kpe usɛn uba-aa?
19 Ni ñɛn' uyo ki maaleh ki teh ti lienh ki nuunh tí lɛ imòn nɛ ni'saan-a! Na te nnɔ. Ti yé
Kristo yaab nɛ, ki te Uwien ya nun bó ki lienh. Ti'jɔtiebɛ, ti teh nɛn kɛ ki nuunh ni'tekjim
nɛ ń kpére Uwien ya sɛn ni.
20 Kimɛ n fɛnge n la lá baa' ni'saan kí lɛ ni te ma bi yíe ní li te ma bo, ni'mɔ ń lɛ n te na
bi yíe n li te ma bo nɛ. N fɛnge n la lá baa' kí lɛ ifinfinde nin iponponbe nin ubenpiebe
nin kunaniɛrku nin itɛnfuon nin kuñɔkpɔbku nin tigbengt nin fɛnfɛnm nɛ te ni'ni nɛ.
21 N liɛbe' ki fɛnge n la lá baa' ni'saan Uwien cère' ń ji ifɛ ni'bo, kí muɔ binib bà yɛbe,
ki tien' ibiɛre ka lèbre' bi'tetem, ki juore' ki teh tijɔknt ya bont, ki pɛ lisɔnsɔndl bo, ki teh
fɛnfɛnm kɛ ya bol nnɔ bo nɛ.

13

Igbierfɔrkɛ nin micèbm

1 N ji we ní ni'saan bolmta sɔ. Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Bi ye bɛ ń gben tigbɛr
tà kɛ la, bi li cenge bimònkunb bile bii bita bó nɛ kí yaan kí gben tù.»
2 N là baa' ni'saan miliem ma nnɔ n là tɔke' binib bà kɛ là tien' ibiɛre nnɔ nin bitɔb kɛ
ŋɔ. Fɛnfɛnnɔ ma te ni'saan, n tí juɔ' ki tɔkeh bɛn nɛ ki teh n lá baa' la, ma ń dàan bi'ni uba
kpein mɔnɔn.
3 Tɔ, ni nuunh kudǐɛku kùa wɔngeh ki teh Kristo nɛ cèreh n lienh-a! Wɔn ŋa yé jiin
ni'bo, u yé utɔdaan nɛ ni'ni.

4 Imɔ̀n, u là tien' u'ba ujiin nɛ bi kpɛ' wɔ udɔpɔnpɔn bo, ama fɛnfɛnnɔ Uwien ya tuɔm
bo nɛ u fuobe. Tinbi bà yé u'yaab nnɔ mɔ yé bijiinb nɛ. Ama ninbi bo nɛ ti'mɔ li fuobe
nin wɔ kí ñɛ Uwien ya tuɔm bo.
5 Liike mɛn ni'tetem te ma bo, kí fiin ni'ba kí liike ni'fuobm kpe mitekjim ya sɛn-ii? Na
bɛn ki ye *Yesu Kristo te ni'ni-ii? Nba la, ní fiin ni'ba kí lɛ na te nnɔ ŋa ñí la.
6 N ŋmɔbe lidɛndɛnl ki ye ni fiin' la, ni li bɛnde kí ye ti ya tuonl ŋa juore' fɛnm.
7 Ti miɛh Uwien wɔ ń cère ni la li teh nà bre nɛ. Na yé ti nuunh tí wuɔn nɛ kí ye ti ŋmɔbe
imɔ̀n nɛ; ti nuunh ní li teh nà mɔn nɛ. Nǐ ye nɛ̀ ń wuɔn kí ye ta ŋmɔbe mɔ̀n mɔnɔn la, na
bre.
8 Kimɛ ta ŋmɔbe tuɔm tí pien tigbɛmɔ̀nt ama ti ŋmɔbe mituɔm tí sɔn ŋɔ tù ń li joh inun
bó nɛ.
9 Ninbi faa ŋɔ tinbi yé bijiinb la, ti'yɛnm sɔnge nɛ. Ti miɛh nà ti'kaare ni si: ní tien
binicekrkaab mitekjim ni nɛ.
10 Nɛn nɛ cère' ma laan baa' ni'saan ma nnɔ n kɛle' kugbɔnku kuu ki de' nɛ. Ma yíe n
lá baa' la, ń lɛ nǐ kpɛ ń wuɔn nɛ kí ye n bre kí ñɛ Yonbdaan de' nni ticiɛnt tà nnɔ bo. U de'
nni tù ki ye ń cère ni'cɛkl ń kpére nɛ, wa ye ń bere lɛ̀.
11 Tɔ, n'yaabɛ, li te mɛn uyɛnsɔnge ni, kí li nuunh ní li yé binicekrkaab mitekjim ni.
Li duɔndeh mɛn tɔb ya yɛnm, kí li tɛ iyɛnmaale, kí li ŋmɛ nin tɔb ŋɔ Uwien miyíem nin
uyɛnduɔn ya daan ń li te nin nɛ.
12 Li fuondeh mɛn tɔb mɔnmɔnm. Uwien ya nib kɛ fuondeh nɛ.
13 Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm nin Uwien ya yíem nin Mifuoñaanm ya taanm ń
li te nin ni'kɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de'
Galasi
yaab nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Kristo ya táan yà te Galasi ya tinfɛnm ni nnɔ nɛ. Udu nnɔ ya nib bà yé Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ kɛ teke' Kristo ki jin' nɛ.

Sufmbɛ biba wɔkn' Kristo ya táan nnɔ ni, ki caan' ki ye bà ŋa yé Sufmbɛ ki teke' Kristo ki jin' nnɔ ń paan yiko bo, kí li teh Sufmbɛ teh ma bo.

Nɛn bo nɛ Pɔl kɛle' ki ye na yé yiko bo nɛ Uwien bùh binib bigbɛmàndɛnb, u bùh bɛ bigbɛmàndɛnb mitekjim bo nɛ.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 2, Pɔl lienh wɔn bugbɛn ya gbɛr nɛ. U ye u yé Suf nɛ, ki yé Yesu Kristo ya tond bà ŋa yé Sufmbɛ saan (2:11-21).

Kí cin iyul 3 kí tĭ baa iyul 4, Pɔl ñĭikeh Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku bo nɛ ki wɔngeh ki teh Kristo nɛ sɔn' Uwien ya puonl ya tuonl. U liɛbe' ki ye binib yé Kristo yaab la, bɛn nin Uwien taan' buñɔbu nɛ (3:28). Ki ye Kristo yaab ŋa ji ŋmɔbe wuɔ yé Suf, wuɔ ŋa yé Suf, wuɔ yé uyonb, wuɔ ŋa yé yonb, wuɔ yé ujɛ, wuɔ yé upii.

Kí cin iyul 5 kí tĭ baa iyul 6, Pɔl ye Kristo yaab ŋa ji yé yonbe.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ. Na yé nib nɛ gènde' nni, ka yé nisaal nɛ cère' n yé u'tond. Ti'Baa Uwien wà mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni nin *Yesu Kristo bugbɛn nɛ cère' n yé u'tond.

2 Min nɛ kiɛh kugbɔnku kuu ń de Kristo ya táan yà te Galasi ya tinfɛnm ni nnɔ. Min nin n'yaab bà kɛ te n'saan nnɔ fuondeh nɛ.

3 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

4 Ti'Baa Uwien ya yíem bo nɛ *Yesu Kristo tuo' ki kpo' ti'biɛre bo ŋɔ wɔ ń ñɛn tɛ idɛn yà bre ti te i'ni nɔ ni.

5 Wɔn Uwien nɛ si ukpiɛke uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

Galasi yaab wiɛ' tigbɛmɔnmɔnt

6 Nĭ jin' nni nɛ nin ni wiɛnh Uwien wà yin' nɛ Kristo ya juokm bo ya gbɛr tontonm ma ki sikreh ki paakeh tigbɛtɔr bo nnɔ.

7 Na yé gbɛmɔnmɔntɔr te nɛ. Binib biba nɛ te, ki saah ni'yɛnm, ki nuunh bɛ ń lèbre Kristo ya gbɛmɔnmɔnt.

8 Ama, nĭ yé tinbi bii Uwien ya tond mɔnɔn nɛ ñɛn' paaki bó ní ki lá tɔke' nɛ tigbɛr tà bore' nin ti là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ la, Uwien ń wiɛ wɔ miŋùum.

9 Ti là tɔke' nɛ ŋɔ, nɛ n tí liɛbe' ki tɔkeh nɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ ki teh: unil tɔke' nɛ tigbɛr, tù bore' nin ni là cii' tigbɛmɔnmɔnt tà ti'saan nnɔ la, Uwien ń wiɛ wɔ miŋùum.

10 Fɛnfɛnnɔ n nuunh binib nɛ ń li pèkeh nni bii Uwien-i? N nuunh binib ya yɛnm nɛ ń li sɔnge n'bo-oo? N bi biɛ ki nuunh binib ya yɛnm nɛ ń li sɔnge n'bo la, ma bi li yé Kristo ya tonsɔnl.

Nĭ tien' ma Pɔl tĭ yé Yesu Kristo ya tonsɔnl

11 N'yaabɛ, n yíe ní bɛnde kí ye n là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ ŋa ñɛn' nil saan nɛ.

12 Kimɛ ma là cii' tù nil saan, nil ŋa wɔkn' nni tù, ama *Yesu Kristo nɛ kpiire' tù, ki cère' n bɛnde' tù.

13 Ninbi mɔnɔn cii' n'tetem là te ma uyo wà n là pɛ Uwien bo *Sufmbɛ yaam nnɔ. N là jèndeh Uwien ya taanl yaab nĭ tĭ kɛnde', nɛ n'nun mɔ́n ń gben bɛ.

14 Tinbi *Sufmbɛ pɛ Uwien bo ma bo wɔn la, n là cɛn' n'gbɔnku yaab bi yɛbe, nɛ n'nun
mɔ là mɔ́n ti'yaajɛbok bo ki cɛn' bɛ.
15 Ama Uwien gènde' nni ki laa' ba laan maa' nni. U'nimɔ̀nt bo nɛ u yin' nni. U'yíem bo
nɛ
16 u cère' n bɛnde' u'Bijɛ yé udaan wà ŋɔ ń jo kí tĭ tɔke bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ u'gbɛr. I ya
tàan bo ma gbĭen' uba bo,
17 ka don' Yerusalɛm bó ń tĭ lɛ bà kpiɛ' ki yé nin nni *Yesu ya tondb nnɔ. Ama n bure'
Arabi ya tinfɛnm bó nɛ, ki ñɛn' ni'bó ki liɛbe' ní Damas ya du ni.
18 Tɔ, ibin ita gèbre', nɛ n don' Yerusalɛm bó ń tĭ lɛ Piɛr*, ki tien' u'saan iwien piik nin
iŋun.
19 Saak wà yé Yonbdaan ya ninjɛ nnɔ baba ŋa ñí la, ma là laa' *Yesu ya tond uba ki
pukn'.
20 N kiɛh nà ń de nɛ nɔ, Uwien bɛn ki ye ma nɛndeh.
21 Tɔ, n ñɛn' nɛn bó ma nnɔ n jon' Siri nin Silisi ya tinfɛnm bó nɛ.
22 U ya yo ki laa' Kristo ya táan yaab bà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ ŋa laan bɛn nni.
23 Ama bi là cii' nà baba si: «Ujɛ wà là jèndeh tɛ nnɔ, ji cuonh ki tɔkeh binib mitekjim
ya gbɛmɔnmɔnt tà u'nun là mɔ́n wɔ ń gben tù nnɔ nɛ.»
24 Nɛn bo nɛ bi pèkeh Uwien n'bo.

2

Pɔl nin Yesu ya tondtɔb taan' ki kèle'

1 Ibin piik nin inan gèbre', nɛ n liɛbe' ki don' Yerusalɛm bó nin Banabas. N là tɔke nin
Tit mɔ nɛ.
2 Uwien nɛ là ye ń liɛbe ni'bó, nɛ n jon'. Min nin Kristo yaab ya ciɛnb taan' ki kèle' ti'ba,
nɛ n tùɔre' ki tɔke' bɛ tigbɛmɔnmɔnt tà n kpaandeh tù bà ŋa yé *Sufmbɛ saan nnɔ. Kimɛ
ma là yíe n sɔn' nà bii n sɔnh nà nnɔ ń juore fɛnm nɛ.
3 Tɔ, Tit wà n là tɔke nin wɔ nnɔ là yé Grɛk nɛ. Ama Kristo yaab ya ciɛnb nnɔ ŋa là wɔbn'
wɔ wɔ ń jiɛ u'punl.
4 Ama binib bà yih bi'ba *Kristo yaab, ka yé bɛ nnɔ nɛ là yíe wɔ ń jiɛ. Bi taa' miyɛnfuom
nɛ ki kɔn' ti'cɛkl ni bɛ ń pinge kí liike *Yesu Kristo cère' ti teke' ti'yul ma nnɔ, ti biɛ ki pɛ
yiko bo bii ta pɛ. Bi là maaleh bɛ ń liɛbe kí tien tɛ yiko ya yonbe nɛ.
5 Ama ta tuo' bi'ñɔbu bó fiebu, ŋɔ tigbɛmɔnmɔnt ya gbɛmɔ̀nt ń juore kí li te tù te ma bo
ni'bùol nɛ.
6 Kristo yaab ya ciɛnb bɛn wɔn, bi yé biciɛnb bii ba yé la, na teh nni bonn, kimɛ Uwien
ŋa ŋmɔbe gèngènde. Biciɛnb nnɔ mɔnɔn ŋa là wɔbn' nni ń tien bontɔnn kí pukn.
7 Ama bi bɛnde' ki ye Uwien gènde' min nɛ ń li tɔkeh bà ŋa yé *Sufmbɛ *Yesu ya
gbɛmɔnmɔnt tɛn u gènde' Piɛr mɔ ma wɔ ń li tɔkeh tù Sufmbɛ.
8 Kimɛ wà de' Piɛr mituɔm wɔ ń li tɔkeh *Sufmbɛ tigbɛmɔnmɔnt nnɔ, wɔn nɛ de' n'mɔ
mituɔm ń li tɔkeh tù bà ŋa yé Sufmbɛ nnɔ.
9 Nɛ Saak nin Piɛr* nin San, bà bi bɛn ki ye bi yé Kristo ya táan yaab ya sɛnlierb nnɔ
bɛnde' ki ye Uwien de' nni bupaabu, nɛ ki yoke' min nin Banabas ya nuɔ ki wuɔn' ki ye ti
kpaan' buñɔbu, tinbi ń jo bà ŋa yé *Sufmbɛ bó, bi'mɔ ń jo *Sufmbɛ bó.
10 Bi ye tí li tiɛn bijiinb bó baba nɛ. N'mɔ ya nun là mɔ́n nɛn bo nɛ.

Pɔl nin Piɛr finde' nin tɔb Antiyɔk ya du ni

11 Ama Piɛr là baa' Antiyɔk ya du ni uyo wà nnɔ, nɛ n kòle' ki len' nin wɔ, kimɛ wa là
kpĭen' sɛn nɛ.

---

* **1:18** Liike Itùon 9:26. * **2:9** Liike 1:18.

12 Kí yaan binib ń ñɛ Saak saan kí baa ní nnɔ, ki laa' u taakeh ki jinh nin bà ŋa yé
*Sufmbɛ nɛ. Ama binib nnɔ lá baa' uyo wà nnɔ, nɛ u dekre' ki tĭ sere u'ba, kimɛ u là
fɛnge' bà cɛ upunjiɛ bo nnɔ nɛ†
13 Nɛ Suftəb mɔ kpĭen' iñuɔn ilele ya sɛn tɛn Piɛr, ki cère' Banabas mɔ tùre' ki paan' bi'bo.
14 Ama n laa' ba pɛ tigbɛmɔnmɔnt ya gbɛmɔ̀nt bo ni'donbó ma nnɔ, nɛ n tɔke' Piɛr bi'kɛ
ya nun bó ki ye: «Sin a yé Suf nɛ, ki teh tɛn wà ŋa yé Suf, ŋa teh tɛn Suf. Bɛ tien' a ji wɔbndeh
bà ŋa yé *Sufmbɛ bɛ ń li teh tɛn Sufmbɛ?»

Mitekjim nɛ li cère Uwien ń bù binib bigbɛmɔ̀ndɛnb

15 Bi maa' tinbi ti yé *Sufmbɛ nɛ. Ta te tɛn bà ŋa yé Sufmbɛ,
16 nɛ ti bɛn ki ye na yé unil teh yiko ye ma bo nɛ la, Uwien li bù wɔ ugbɛmɔ̀ndaan,
ama wà teke' *Yesu Kristo ki jin' la, Uwien bùh wɔn nɛ ugbɛmɔ̀ndaan. Ti'mɔ teke' *Yesu
Kristo ki jin' ŋɔ Uwien ń bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb nɛ. Ti teke' *Yesu Kristo ki jin' ma nnɔ
nɛ cère' Uwien bù' tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb. Na yé ti teh yiko ye ma bo nɛ la, Uwien li bù tɛ
bigbɛmɔ̀ndɛnb, kimɛ Uwien ŋa bù nil gbɛmɔ̀ndaan kí ye u teh yiko ye ma bo.
17 Nĭ yé ti nuunh Kristo bo, Uwien ń bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb, nɛ bi ye ti'mɔ yé bibiɛrdɛnb
la, nĭ ye nè ń ye Kristo sɔnh ki dienh ibiɛre nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu!
18 Kimɛ n là wiɛ' yiko wà nnɔ n liɛbe' ki paan' u'bo la, n wuɔn' ki ye min nin n'yul ŋa teh
ni'donbó nɛ.
19 Min wɔn *yiko bo, n te tɛn utɛnkpii nɛ. Wɔn nɛ cère' n te tɛn utɛnkpii; wa ji ŋməbe
tuɔm n'bo. Nĭ te nnɔ ŋɔ ń fre kí li fuobe Uwien yíe ma bo nɛ. Bi taan' ki kpɛ' min nin Kristo
udɔpɔnpɔn bo nɛ.
20 Nɛn bo, n fuobe la, na ji yé min nɛ fuobe, Kristo nɛ fuobe nni. Kimɛ n fuobe fɛnfɛnnɔ
wuɔ ma nɔ, Uwien ya Bijɛ wà yíe nni ki teke' n'kuum ki kpo' nnɔ, n teke' wɔn nɛ ki jin', ki
fuobe.
21 Nà yé n ye ń tien Uwien ya paabu fɛnm nɛ, kimɛ nĭ yé kí ñɛ *yiko bo nɛ Uwien bùh
binib bigbɛmɔ̀ndɛnb la, Kristo kpo' fɛnm nɛ.

3

Yiko nin mitekjim ya gbɛr

1 Galasi yaabɛ, ni jɔ̀re' nɛ-ɛɛ? Bɛ nɛ fùɔre' ni'yɛnm-i? N tùɔre' ki tɔke' nɛ bi kpɛ' *Yesu
Kristo udɔpɔnpɔn bo ma bo ŋɔ!
2 N yíe ní jiin nni iniire yà sɔ baba. Ni teh yiko ye ma bo nɛ cère' Uwien de' nɛ
Mifuoñanm bii ni cenge' tigbɛmɔnmɔnt ki teke' tù ki jin' ma nnɔ bo nɛ?
3 Nĭ tien' mila ni'yɛnm gben' ki tĭ kpɛ nɔ! Ni là cin' nin *Mifuoñaanm ya tuɔm nɛ, bɛ
tien' ni ji nuunh ní tĭ fɔre nin minisaaltuɔm-i?
4 Ni laa' nà kɛ ni'fuobm ni nnɔ juore' fɛnm nɛ-ɛɛ? Na ń tuo kí juore fɛnm.
5 Uwien dienh nɛ *Mifuoñaanm ki teh miyɔkm ya bont ni'siik ni ma nnɔ, ni teh yiko
ye ma bo nɛ cère' u teh nnɔ bii ni cenge' tigbɛmɔnmɔnt ki teke' tù ki jin' ma nnɔ bo nɛ?

Uwien bù' Abraham ugbɛmɔ̀ndaan u'tekjim bo nɛ

6 Kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «*Abraham teke' Uwien ki jin', nɛn bo nɛ
Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.»
7 Nɛn bo, bɛnde mɛn kí ye binib bà teke' Uwien ki jin' nnɔ, bɛn nɛ yé *Abraham ya
yaabii.
8 Uwien là juɔ' ki len' u'gbɔnku ni ki ye u li bù bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ bigbɛmɔ̀ndɛnb
bi'tekjim bo nɛ. Nɛn bo nɛ u là juɔ' ki tɔke' *Abraham tigbɛmɔnmɔnt tuu ki ye: «Sin bo nɛ
n li tien inibol kɛ mimɔnm.»

† **2:12** Pɔl ye *bà cɛ upunjiɛ bo* ma nnɔ u niireh Sufmbɛ bà teke' Yesu Kristo ki jin' ŋɔ ki cɛ ki ye bà kɛ teke' Yesu Kristo ki jin' nnɔ n li jɛh ipun ki li pɛ bɛn Sufmbɛ ya yaajɛbok bo nnɔ nɛ.

9 *Abraham là teke' Uwien ki jin' nɛ u tien' wɔ mimɔnm. Nnɔ nɛ bà mɔ teke' Uwien ki
jin' nnɔ, u tien' bi'mɔ mimɔnm tɛn *Abraham.
10 Tɔ, binib bà kɛ teh yiko ye ma bo, ki du nɛn bo nnɔ, bi te Uwien ya ŋùum ni nɛ. Kimɛ
nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Wà kɛ ŋa boh nà kɛ kɛle' *yiko ya gbɔnku ni nnɔ la, u
te Uwien ya ŋùum ni nɛ.»
11 Nǐ yé imɔ̀n nɛ, Uwien ŋa ń bù nil gbɛmɔ̀ndaan wɔn Uwien ya nun bó kí ñɛ u teh yiko
ye ma nnɔ bo. Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Ugbɛmɔ̀ndaan li fuobe mitekjim
bo nɛ.»
12 Ama *yiko ya bom nin mitekjim ŋa tɛ. Nǐ yé unil teh *yiko ye ma la, yiko nnɔ bo nɛ
u li fuobe.
13 Kristo dɛ' tɛ ki wiɛ', ki ñɛn' tɛ *yiko ya ŋùum ni, ki teke' ti'sensien ki cère' mǐ lu' wɔn bo
nɛ. Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Bi ku' wà kɛ ki lɛkn' udɔ bo la, nǐ yé miŋùum
nɛ u'bo».
14 Nǐ tien' nnɔ ŋɔ kí ñɛ *Yesu Kristo bo, bà ŋa yé *Sufmbɛ mɔ ń lɛ Uwien là tien'
*Abraham u'mɔnm mà nnɔ nɛ. Nnɔ nɛ mitekjim bo, ti'mɔ li lɛ Uwien là pùon' ki ye u
li sɔn ní *Mifuoñaanm mà nnɔ.

Yiko ŋa ń pien Uwien ya puonl

15 N'yaabɛ, cère mɛn ń taa kunɛnnɛnku kuba binib ya fuobm ni kí wuɔn nɛ. Unil pole'
ki kɛle' u'ñɔbonfɔrkaal la, uba ŋa ń fre kí lèbre lɛ̀, ka ń fre kí pukn niba mɔ li'bo.
16 Tɔ, Uwien là pùon' lipuonl ki de' *Abraham nin u'yaabil nɛ. Na kɛle' ki ye u'yaabii
tɛn u niireh ligol nɛ, nǐ kɛle' ki ye u'yaabil nɛ. Lǐ te liba nɛ, lɛn si: Kristo.
17 N ye ń ye nà sɔ: Uwien là cuo' nin *Abraham kujɔtieku nɛ ki pùon' ki ye kua ń saa. Nǐ
tien' ibin kobiinan nin ibin pita nɛ ki yaan u de' Moyis *yiko. Yiko nnɔ ŋa ń gben kujɔtieku
nnɔ kí cère Uwien ya puonl ń juore fɛnm.
18 Kimɛ nǐ yé yiko bo nɛ binib li lɛ mimɔnm Uwien saan la, na ji yé puonl bo nɛ bi li lɛ
mɛ̀. Ama lipuonl bo nín nɛ Uwien là juoke' *Abraham.
19 Nǐ te nnɔ la, bɛ bo nɛ Uwien de' *yiko bugbɛn-i? U là de' wɔ ki pukn' ŋɔ binib ń li
bɛndeh bi'tùonbiɛrɛ nɛ, kí tǐ baa uyo wà *Abraham ya yaabil là u là pùon' lipuonl ki de'
lɛ̀ nnɔ ń baa ní. Uwien là cère' u'tondb nɛ taa' *yiko nnɔ ki de' ucɛndɛnduol*, nɛ u taa' ki
de' binib.
20 Binib bile ya siik ni nɛ ucɛndɛnduol te. Ama Uwien bugbɛn nɛ là pùon' lipuonl nnɔ
ki de' *Abraham, nil ŋa là te bi'siik ni.
21 Nǐ te nnɔ la, yiko niɛh nin Uwien là pùon' ipuon yà nnɔ nɛ-ɛɛ? Na te nnɔ fiebu!
Yiko nnɔ bi li fre kí cère unisaal ń lɛ limiɛl la, Uwien bi li ñi wɔn bo nɛ kí bù binib
bigbɛmɔ̀ndɛnb.
22 Ama *Uwien ya gbɔnku ye ibiɛre ya tuɔm co uŋɛndun ya nib kɛ tiyonbt nɛ. Nɛn bo,
Uwien li tien u pùon' ki ye ma nnɔ kí de binib bà teke' *Yesu Kristo ki jin' nnɔ bi'tekjim
bo nɛ.
23 Kí yaan Kristo ń baa binib ń teke wɔ kí ji nnɔ, yiko là co tɛ tiyonbt nɛ, ki gu uyo wà
Uwien li wuɔn tɛ mitekjim ya sɛn.
24 Nnɔ nɛ *yiko nnɔ là likeh tɛ ki tǐ baa' uyo wà Kristo baa' ní, ŋɔ Uwien bù' tɛ
bigbɛmɔ̀ndɛnb ti'tekjim bo nnɔ.
25 Ama Kristo tǐ baa' ma, ti teke' wɔ ki jin' nnɔ yiko ŋa ji likeh tɛ.
26 Ninbi bà kɛ teke' *Yesu Kristo ki jin' nnɔ, ni yé Uwien ya bumu nɛ kí ñɛ ni'tekjim bo.
27 Ninbi bà kɛ bi sǐi' nɛ Uwien ya ñunm Kristo ya yel bo nnɔ, ni teke' Kristo ya tetem nɛ.
28 Ni yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ, borm ŋa ji te ni'ni. Ninbi *Sufmbɛ nin bà ŋa yé
Sufmbɛ, ninbi iyonbe nin bà ŋa yé yonbe, ninbi bijɛb nin bipiib, ni'kɛ yé unibaab nɛ.
29 Ni yé Kristo yaab ma nnɔ, ni yé *Abraham ya yaabii nɛ, ki li lɛ mimɔnm mà Uwien
là pùon' mɛ̀ *Abraham nnɔ.

---

* **3:19** Bi ye *ucɛndɛntuol* wà nnɔ, bi niireh Moyis nɛ.

4

Kristo yaab ŋa ji yé yonbe

1 Tɔ, n ye ń ye nà si: kibuk kà li ji lifaal laan yé kibuwawaak uyo wà la, ka cɛn' yonb
nin kɛn si lifaal ma kɛ nnɔ.
2 Ama kǐ laan yé kibuk ma nnɔ, kǐ li boh binib bà likeh kɛ̀ nin bà likeh ki'faal nnɔ nɛ, kí
tǐ baa uyo wà ki'baa sien' ki ye kǐ ji yé uciɛn nnɔ.
3 Ti'mɔ yaam te nnɔ nɛ. Uyo wà ta laan là teke' Kristo ki jin' nnɔ, ti là yé iyaajɛbok yà te
uŋɛndun ni ya yonbe nɛ.*
4 Ama nǐ lá kpaan' uyo wà Uwien sien' nnɔ, nɛ u sɔn' ní u'Bijɛ, ki cère' upii maa' wɔ, yiko
ŋuuke wɔ,
5 ŋɔ wɔ ń dɛ binib bà yiko ŋuuke bɛ nnɔ kí wiɛ. Nnɔ nɛ u tien' tɛ Uwien ya bumu.
6 Ni mɔnbe ki yé u'bumu nɛ. Nɛn bo nɛ u sɔn' ní u'Bijɛ ya Fuoñaanm ti'fɛ̀l ni, mǐ cèreh
ti yih Uwien ti'Baa.
7 Nɛn bo, ŋa ji yé yonb, a ji yé u'buk nɛ. A yé u'buk ma nnɔ, a'mɔ li lɛ u'mɔnm nɛ. Uwien
nɛ cère' nǐ te nnɔ.

Pɔl ya yɛnm saa' Galasi yaab bo

8 Na laan là bɛn Uwien ma nnɔ, ni là pɛ ibule bo nɛ ǐ co nɛ tiyonbt. Ibule nnɔ ŋa yé Wien.
9 Ama fɛnfɛnnɔ, ni bɛnde' Uwien, wɔn Uwien nɛ cère' ni bɛnde wɔ. Bɛ tien' ni nuunh ní
liɛbe kí paan iyaajɛbok bo? Ya ŋmɔbe tuɔm, ka yé niba mɔ? Bɛ tien' ni yíe ní liɛbe kí li yé
i'yonbe?
10 Ni ŋmɔbe ibok nɛ ki tùɔreh ki boh yɛ̀ ibin iba ni nin iŋmaale iba ni nin iwien iba nin
uyo uba.
11 N'yɛnm saa' ni'bo, kimɛ n likeh n sɔn' lituonl là nin inunmɔ́n ki de' nɛ nnɔ la juore
fɛnm nɛ.
12 N'yaabɛ, n gbáanh nɛ nɛ, li te mɛn tɛn min, kimɛ n tien' n'ba tɛn ninbi bà yé *Sufmbɛ
nɛ. Na bii' nni niba.
13 Ni bɛn ki ye iwǐɛn yà là ŋmɔbe nni nnɔ bo nɛ n laa' usɛn ki tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt
mikpiɛkm.
14 Nin iwǐɛn nnɔ là cère' n'gbɛnɛnt ŋa ŋmɔbe liikm ma kɛ nnɔ, na là senge' nni, ka liike'
nni fɛnm. Ama ni là teke' nni tɛn n yé Uwien ya tond bii n yé *Yesu Kristo nin u'yul nɛ.
15 Ni là ŋmɔbe uyɛnsɔnge wà nnɔ ji te la? Kimɛ n li fre kí kun nɛ imɔ̀n kí ye ni bi là li fre
kí lòkre ni'nunbii mɔnɔn kí de nni la, ni bi là lòkre' yɛ̀ ki de' nni nɛ.
16 Fɛnfɛnnɔ, n tɔkeh nɛ tigbɛmɔ̀nt ma nnɔ nɛ cère' n kpɛnde' ni'nɛnnɛnd-ii?
17 Binib biba te bi'nun mɔ́n bɛ ń li yíe ni'gbɛr ama bi ŋmɔbe iyɛnmaale yà nnɔ ŋa mɔn.
Bi nuunh bɛ ń bore min nin ninbi nɛ kí taa nɛ kí mɔkn bi'ba.
18 Nǐ mɔn, ni'nun ń li mɔ́n ní li tuu ki teh nà mɔn uyo kɛ nɛ, na yé n lá te ni'saan uyo wà
baba nɛ la.
19 N'bumu, nǐ liɛbe' ki wi nni ni'bo tɛn imɛrwiɛn nɛ. Nǐ lǐ li wi nni nnɔ nɛ kí tǐ baa uyo
wà ni li ŋmɔbe Kristo ya tetem.
20 N bi yíe ń li te ni'saan fɛnfɛnnɔ wuɔ nɛ, kí bɛnde n li len nɛ ma bo, kimɛ n'yɛnm nɛ
ñɛn' ni'ni.

Sara nin Agaar ya gbɛr

21 Tɔke nni mɛn, ninbi bà yíe yiko ń li ŋuuke nɛ nnɔ, na ciih u teh bà nɛ-ɛɛ?
22 Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «*Abraham là ŋmɔbe bijiɛb bile nɛ. Upiiyonb là
maa' uba, nɛ u'po umɔ̀n mɔ maa' utɔ.
23 Upiiyonb nnɔ maa' wà nnɔ u maa' wɔ unisaal yíe ma bo nɛ. Ama u'po umɔ̀n maa' wà
nnɔ, Uwien nɛ là pùon' ki ye u li maa wɔ.

---

* **4:3** Bi lɛbre' iñɔbon yà ki ye: *ta laan là teke' Kristo ki jin' uyo wà nnɔ;* ǐ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: «Ti laan là yé mubumu uyo wà nnɔ nɛ.»

24 Tigbɛr tuu ya tingi ŋmɔbe imɛsɛn ile nɛ; kimɛ bipiib bile biɛ te tɛn Uwien là cuo' nin
binib kujɔtieku kùa bolm mile nnɔ ya nɛnnɛnku nɛ. Kuba si: Uwien là cuo' kùa nin u'nib
Sinayi ya juɔl bo nnɔ nɛ. Agaar nɛ yé ku ya jɔtieku ya nɛnnɛnku, nɛ u maa' mubumu mùa
kɛ nnɔ yé iyonbe.
25 Bi ye Agaar la, bi niireh Sinayi ya juɔl là te Arabi ya du ni nnɔ nɛ. Fɛnfɛnnɔ ya
Yerusalɛm te tɛn upiiyonb nnɔ nɛ, kimɛ u'nib yé iyonbe nɛ.
26 Ama Yerusalɛm wà te paaki nnɔ, wun ŋa te tɛn piiyonb. Wun nɛ yé ti'du ki te tɛn
ti'naa.
27 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Upiiŋɔlɔ, li poknh,
sin wà ŋa bɛn mɛrwiɛn nnɔ,
li yiknh nin uyɛnsɔnge,
kimɛ upii wà bi wiɛ' wɔ ya bumu li yɛbe,
ki cɛn' wà ŋmɔbe cɛ yaamu.»
28 N'yaabɛ, ninbi bɛn wɔn, Uwien là pùon' lipuonl là nnɔ bo nɛ ni yé u'bumu tɛn *Isaak.
29 Bi là maa' kibuk kà unisaal yíe ma bo nnɔ là jènde' uyo bo bi là maa' kà *Mifuoñaanm
ya tuɔm bo nnɔ. Fɛnfɛnnɔ mɔ nǐ biɛ ki te nnɔ nɛ.
30 Tɔ, nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ki ye ba? Nǐ kɛle' ki ye: «Ŋɔre upiiyonb nnɔ nin u'bijɛ,
kimɛ upiiyonb nnɔ ya buk ŋa ŋmɔbe sɛn kɛn nin upiimɔ̀n ya buk ń taan kí ji bi'baa ya
faal»
31 Nɛn bo, n'yaabɛ, ta yé piiyonb ya bumu ama ti yé upiimɔ̀n yaamu nɛ.

5

La liɛbe mɛn kǐ kɔ yonbt ni

1 *Kristo teke' tɛ ki wiɛ', ŋɔ ti la ji ń li te yonbt ni nɛ. Nɛn bo, gore mɛn ki la cère niba ń
liɛbe kí cuo nɛ yonbt.
2 Cenge mɛn, min Pɔl nɛ tɔkeh nɛ ki teh: «Ni tuo' bi jiɛ' ni'pun la, Kristo ŋa ji yé niba
ni'bo.»
3 N liɛbe' ki tɔkeh unil wà kɛ tuo' bi jiɛ' u'punl nɛ ki teh nǐ yé liwɔbl nɛ ki de' udaan, wɔ
ń li boh yiko nnɔ kɛ kí tǐ gben.
4 Ninbi bà nuunh Uwien ń bù nɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb yiko bo nnɔ, ni bore' ni'ba Kristo saan
ŋɔ, nɛ ki mun' ni'ba Uwien ya paabu.
5 Tinbi bɛn wɔn, ti'dɛndɛnl si: Uwien li bù tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ti'tekjim bo nɛ. *Mi-
fuoñaanm nɛ cère' ti gu lidɛndɛnl nnɔ ń tien.
6 Kimɛ a yé *Yesu Kristo yɔ la, a jiɛ' a'punl bii ŋa jiɛ' la, na ciɛke. Nà ciɛke si: á teke Kristo
kí ji ŋɔ a'tekjim ń cère á li yíe binitɔb nɛ.
7 Ni là cin' mɔnmɔnm nɛ, ŋmɛ nɛ pien' nɛ, ni la ji ń li boh gbɛmɔ̀nt-i?
8 Mi ya pǐenm ŋa ñɛn' Uwien wà yih nɛ saan.
9 Kpɔnɔ ya ñɔke waamu mɔnɔn cèreh kpɔnɔ kɛ nuuleh nɛ.
10 Min wɔn, Yonbdaan cère' n ŋmɔbe midum ni'bo ki ye ni'yɛnmaale ŋa bore' nin n'yi.
Ama wà taah fɛnfɛnm ki bàareh ni'ni nnɔ yíe la, wɔ ń li yé udaan wà kɛ, u li lɛ utudɛre nɛ.
11 N'yaabɛ, n bi biɛ ki tɔkeh binib ki teh bɛ ń li jɛh ipun la, ba ji bi jèndeh nni. Kristo ya
dɔpɔnpɔn ya gbɛr ŋa ji bi li cère uba ya yɛnm ń saa.
12 Cère mɛn binib bà taah fɛnfɛnm ki bàareh ni'ni nnɔ ń li jɛh bi'pun haali kí tǐ fàare
bi'ba mɔnɔn!

Li toreh mɛn tɔb, kǐ cère Mifuoñaanm ń li pekreh nɛ

13 N'yaabɛ, ninbi wɔn, Uwien nɛ yin' nɛ ki dɛ' nɛ ki wiɛ'. Ni la dule nɛn bo kí li teh
ni'yɛnm yíe nà. Ama ní li yíe tɔb, kí li toreh tɔb.
14 Kimɛ yiko kɛ taan' ki te yiko uba ni nɛ, wɔn si: «Li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma bo.»
15 Liike mɛn ni'yul bo! Ni te tɛn muwɛnbiimu, ki coh tɔb la, ni joh migbenm nɛ.

16 N tɔkeh nɛ nɛ, cère mɛn Mifuoñaanm ń li pekreh nɛ. Nnɔ nɛ na ji li teh ni'yɛnm yíe nà.
17 Kimɛ unisaal yíe nà bore' nin *Mifuoñaanm yíe nà, nɛ *Mifuoñaanm yíe nà mɔ bore' nin unisaal yíe nà. Unisaal yíe nà ŋa cendeh nin *Mifuoñaanm yíe nà. Nɛn bo nɛ na ń fre kí li teh ni'yɛnm yíe nà.
18 *Mifuoñaanm pekreh nɛ la, yiko ŋa ji ŋmɔbe tuɔm ni'bo.
19 Tɔ, unisaal ya yíem cèreh u sɔnh itùonbiɛrɛ yà nnɔ, ti bɛn yè. Yɛn si: tijɔknt ya tùon nin linaŋmaal nin lisɔnsɔndl,
20 nin ibule bo ya paanm nin liñɔkjil nin kinɛnk nin likɔ̀nkɔ̀nl nin iponponbe nin ubenpiebe nin kunaniɛrku nin ifinfinde nin umaapàare
21 nin ununfɔke nin tidɛyibr nin unifɛnjin nin itùontɔ yà bre tɛn yiɛ. N là tɔke' nɛ itùonbiɛrɛ nnɔ bó ŋɔ, ki liɛbe' ki tɔkeh nɛ, binib bà kɛ teh tuu ya bont ŋa ń kɔ Uwien ya bɛl ni.
22 Ama *Mifuoñaanm cère' binib yíe tɔb, ki ŋmɔbe uyɛnsɔnge nin uyɛnduɔn nin kuminku, ki ŋmɔbe tinimɔ̀nt, ki muɔh binib micɛcɛkm, ki ŋmɔbe midum,
23 ki ŋmɛ nin tɔb, ki coh bi'ba. Yiko ŋa te kí biin binib bà teh tuu ya bont.
24 Binib bà yé Kristo yaab nnɔ, wiɛ' bi'nisaaltetem tɛn bi kpɛ' mɛ̀ Kristo ya dɔpɔnpɔn bo nɛ.
25 *Mifuoñaanm nɛ cère' ti fuobe ma nnɔ, cère mɛn mɛ̀ ń li pekreh tɛ.
26 Cère mɛn ti la li ŋmɔbe nacenkpekuont, ki la li dɛlkeh tɔb, ki la li ŋmɔbe ponponbe tɔb bo.

6

Li toreh mɛn tɔb

1 N'yaabɛ, nǐ yé bi pǐln' unil u teh nà bre la, ninbi bà *Mifuoñaanm pekreh nɛ nnɔ, ní tien suoo, kí tore wɔ wɔ ń liɛbe kí kpǐen usɛn wà mɔn. Ni'ni wà kɛ ń liike u'yul bo ki mɔ la kɔ biikm ni.
2 Li toreh mɛn tɔb ijɛnd ni. Nnɔ nɛ ni li boh Kristo ya yiko.
3 Unil maaleh ki teh u yé niba nɛ, ka yé la, u lɛreh u'ba nɛ.
4 Wà kɛ ń fiin kí liike u'tuonl. U laa' lǐ mɔn la, wɔ ń li pɛ̀keh u'ba u'tuonl nnɔ bo ki la taa' lɛ̀ ki kpàandeh bi'tɔb yè.
5 Kimɛ wà kɛ teh nà la, nǐ likeh wɔn nɛ.
6 Bi wɔknh wà Uwien ya gbɛr ń li ñɛndeh u ŋmɔbe tibont tà kɛ nnɔ ya niba bó ki dienh wà wɔknh wɔ.
7 La lɛreh mɛn ni'ba, ba lɛh Wien. Kimɛ unil bule' nà la, u li ce nɛn nɛ.
8 Unil teh u'yɛnm yíe nà la, u li lɛ u'yɛnm yíe nà ya suul nɛ. Ni'tingi si: mikuum. Ama unil teh *Mifuoñaanm yíe nà la, u li lɛ *Mifuoñaanm ya suul nɛ. Ni'tingi si: limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.
9 Cère mɛn tí li teh mimɔnm ki la ye ti jii'. Kimɛ ti tuu ki teh mimɔnm la, uyo we ní tí lɛ lisuul.
10 Nɛn bo, ti ŋmɔbe libònl ma nɔ, cère mɛn tí li sɔnh ki nuunh binib kɛ ya mɔnm, ni'kɛ tu nin ti'yaab bà mɔ teke' Kristo ki jin' nnɔ.

Tigbɛfɔrkaar

11 Liike mɛn, min nin n'yul nɛ kɛle' nǐ gbenge ki de' nɛ.
12 Binib bà wɔbndeh nɛ ní li jɛh ipun nnɔ nuunh bɛ ń li teh tibont binib ń li lɛnh bi'yɛnm ń li sɔnge bi'bo, ŋɔ bi la jènde bɛ Kristo ya dɔpɔnpɔn ya gbɛr bo baba nɛ.
13 Kimɛ bɛn bà jɛh ipun nnɔ bugbɛn ŋa boh yiko. Bi yíe ni li jɛh ipun ŋɔ bɛ ń li jɛbnh bi'ba ki teh bɛn nɛ wɔbn' nɛ ni jiɛ' ipun nɛ.
14 Min wɔn, ma lǐ li jɛbn n'ba niba bo ki kɛnde' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya dɔpɔnpɔn bo. Udɔpɔnpɔn nnɔ bo nɛ uŋɛndun wuu ya bont te tɛn tikpir n'bo, nɛ n'yɛnm ŋa ji pɛ tu'bo.
15 Kimɛ unil jiɛ' lipunl bii wa jiɛ' la, na ciɛke. Nà ciɛke si: Uwien ń tien tɛ binifènb nɛ.

16 Uwien ń de binib bà kɛ kpe u ya sɛn uyɛnduɔn, kí muɔ bɛ micɛcɛkm. Wɔ ń tien nnɔ
u'nib kɛ*.
17 Tɔ, kí ñɛ dinnɔ kí li joh uba la ji ŋmɔbe nni yɛnŋaabe, kimɛ n jɛ̀nde' *Yesu bo ma nnɔ
ya gbɩ̌ɛn juore' ki te n'bo nɛ.
18 N'yaabɛ, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ. Ami.

* **6:16** Migbiirm miɛ ni bi lɛbre' liñɔbonl là ki ye *u'nib kɛ* nnɔ nɩ̌ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: Uwien ya nib Israyɛl yaab nɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de'
Efɛs
yaab nnɔ
Nà wɔngeh Kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Kristo ya táan yà te Efɛs ya du ni nin i'tɔ yà te Asi ya tinfɛnm ni nnɔ nɛ. U là te lipɛkl ni nɛ ki kɛle' kugbɔnku nnɔ (3:1; 4:1). Pɔl taan' u wɔkn' itáan nnɔ miwɔknm mà kɛ nnɔ mijenjenm bo nɛ ki kɛle' kugbɔnku kuu ni. U kɛle' kù ki de' Kristo yaab bà ŋa yé Sufmbɛ nnɔ nɛ. Kugbɔnku kuu ya mɛsɛnkpiɛke si: Efɛs yaab ń bɛnde Uwien bonde' wɔ ń sɔn itùon yà nɛ. Nǐ yé tibont tà là buɔ, Yesu cère' binib bɛnde' tù nɛ. Uwien bonde' haali uyoyo ŋɔ wɔ ń taan nà kɛ te kitink bo nin kutaaku bo nɛ kí taa kí ŋukn Yesu Kristo.

Kí cin liyul 1 kí tǐ baa 3, Pɔl tɔke' bɛ ki ye: Yesu Kristo nɛ baa' ki kpo' udɔpɔnpɔn bo ki cère' bɛn nin Uwien taan' buñɔbu, ki gben' kinɛnk kà là te bà yé Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ nnɔ ya sɛsiɛke. Nɛn bo, borm ŋa ji te bi'siik ni.

Kí cin iyul 4 kí tǐ baa 6, Pɔl tɔkeh Kristo yaab ki teh bɛ ń li ŋmɔbe mitekjim nin uyɛnduɔn wà Uwien de' bɛ wù nnɔ, kí li fuobe mifuobfènm. Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ tɔkeh piiciɛb ki teh bɛ ń bɛ ń li yíe bi'puob tɛn Kristo yíe u'táan yaab ma bo, ki kpo' bi'biɛre bo nnɔ nɛ.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ Uwien ya yíem bo. N kiɛh kugbɔnku kuu ń de bà yé Uwien yaab kí ñɛ *Yesu Kristo bo, ki du u'bo ki te [Efɛs ya du ni] nnɔ nɛ.
2 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Uwien tien' tɛ mimɔnm mà Yesu Kristo bo

3 Tí pɛ̀ke mɛn Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. Ti yé wɔn Kristo yaab ma nnɔ nɛ Uwien tien' tɛ u'mɔnm kɛ ya bol. Mimɔnm nnɔ yé paaki bó yaam nɛ, ki yé *Mifuoñaanm yaam.
4 Tɔ, u là cère' ti yé Kristo yaab nɛ ki gènde' tɛ ki laa' wa laan ñɛn' uŋɛndun ŋɔ tí li yé u'yaab, ki la li ŋmɔbe biil u'nun bó. U yíe tɛ nɛ,
5 ki juɔ' ki gènde' tɛ ki tien' tɛ u'bumu *Yesu Kristo bo. U yíe nɛ ki cèkre' u'yɛnm ki tien' nnɔ,
6 ŋɔ tí li pɛ̀keh wɔ u ŋmɔbe ukpiɛke wà nnɔ bo nin u tien' tɛ tinimɔ̀nt tà kí ñɛ u'Bijɛ wà u yíe wɔ nnɔ bo.
7 Wɔn u'Bijɛ ya sèm bo nɛ u dɛ' tɛ ki wiɛ', ki fère' tɛ ti'biɛre, ki wuɔn' tɛ u ŋmɔbe tinimɔ̀nt tù yɛbe ki tǐ kpɛ ma bo.
8 U tien' tɛ tinimɔ̀nt nnɔ ki gbien', ki de' tɛ miyɛnfuom nin mibɛnm isɛn kɛ ni.
9 U cère' ti bɛnde' tibonbɔlkaar tà u'yíem bo, u là cèkre u'yɛnm wɔ ń tien tù Kristo bo nnɔ.
10 Nǐ lá kpaan' uyo la, u li tien tibonbɔlkaar tà nnɔ si: u li taan nà kɛ te kutaaku bo nin nà kɛ te kitink bo nnɔ Kristo ń li yé ni'kɛ ya bɛr.
11 Uwien cère' ti yé wɔn Kristo yaab ma nnɔ nɛ ki là juɔ' ki gènde' tɛ tí li yé u'yaab. Uwien teh tibont kɛ u jɛke' ma bo nin u yíe ma bo,
12 ŋɔ tinbi bà kpiɛ' ki ŋmɔbe lidɛndɛnl Kristo bo nnɔ tí li pɛ̀keh wɔn Uwien, u ŋmɔbe ukpiɛke wà nnɔ bo nɛ.
13 Wɔn Kristo bo nɛ ni'mɔ là cii' Uwien ya gbɛr. Tù yé tigbɛmɔ̀nt nɛ, ki yé tigbɛmɔnmɔnt tà cère' ni ŋmɛre'. Ni teke' wɔ ki jin', nɛ Uwien diɛke' nɛ. *Mifuoñaanm mà u là pùon' ki ye u li de nɛ mè nnɔ nɛ yé kudǐɛku nnɔ.

14 *Mifuoñaanm nnɔ bo, ti bɛn kɛin ki ye ti li lɛ Uwien bonde' lifaal là ki ble' u dɛ' bà ki wiɛ' bi yé yaab nnɔ. Nɛn bo, cère mɛn tí li pèkeh wɔ u ŋmɔbe ukpiɛke wà nnɔ bo.

Pɔl kàareh ki dienh Efɛs yaab

15 Nɛn bo nɛ n cii' ni tùɔre' ki teke' Yonbdaan *Yesu ki jin', ki tùɔre' ki yíe Uwien ya nib kɛ ma nnɔ,
16 nɛ n tuu ki faareh Uwien ni'bo, ki tiɛn ni'bó n'kaare ni,
17 ki miɛh ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Wien wà yé ti'Baa ki ŋmɔbe ukpiɛke nnɔ wɔ ń cère *Mifuoñaanm ń de nɛ miyɛnfuom kí wuɔn nɛ wɔ, ní tùɔre kí bɛnde wɔ.
18 N miɛh wɔ wɔ ń wende ni'nun bó, ní bɛnde lidɛndɛnl là bo u yih nɛ nnɔ; kí bɛnde u'faal là mɔn ki ŋmɔbe lisel, u li taa lɛ̀ kí de binib bà yé u'yaab nnɔ;
19 kí bɛnde kí ye u'tuɔm yɛbe ka tĭ ŋmɔbe mĭ kpɛ nin bà. U taah mɛ̀ ki toreh tinbi bà teke' wɔ ki jin' nnɔ. U wuɔn' mituɔm bugbɛn yɛbe ki kpɛ ma bo,
20 uyo wà u taa' mɛ̀ ki mɛkre' Kristo bitɛnkpiib ni, ki taa' wɔ ki kàan' u'nɔjie bó paaki bó nnɔ nɛ.
21 Kristo te nɛn saan nɛ ki ŋmɔbe mituɔm ki cɛn' nà kɛ te kutaaku bo ki ŋmɔbe mituɔm kɛ ya bol nin nà kɛ ŋmɔbe ticiɛnt kɛ ya bol. U'yel cɛn' iyel yà kɛ te. Na yé fɛnfɛnnɔ ya yel baba, lĭ cɛn' uyo wà we ní nnɔ mɔ yɛ nɛ.
22 Uwien cère' Kristo nɛ tɛ' tibont kɛ bo litaal, ki tien' wɔ tibont kɛ ya ciɛn. Wɔn nɛ yé u'taanl ya yul,
23 nɛ u'taanl yé u'gbɛnɛnt. U te li'ni ki tĭ gben', nɛ Uwien mɔ te u'ni ki tĭ gben'.

2

Mifuobfɛ̀nm nin Kristo

1 Uyo uba ni là teh ibiɛre nɛ ki biih Uwien, ki te tɛn bitɛnkpiib u'nun bó;
2 ki teh tɛn uŋɛndun yaab, ki boh wà yé isɛnpol ya ciɛn ki te kutaaku nin kitink ya sɛsiɛke nnɔ. Fɛnfɛnnɔ u ya ciɛn nɛ ŋuuke uŋɛndun ya nib bà ŋa tuo' Uwien ya ñɔbu bó nnɔ; ki cèreh bi teh u yíe nà.
3 Uyo uba ti'kɛ mɔ là te tɛn bi ya nib nɛ, ki pɛ minisaaltetem bo, ki teh ti'yɛnm yíe nà. Ti'nisaaltetem nnɔ bo, ti là kpɛ Uwien ń dɛre ti'tub tɛn binitɔb nɛ.
4 Ama Uwien nín muɔh binib micɛcɛkm nĭ tĭ kɛnde', ki yíe tɛ ki gbien'. Nɛn bo,
5 tinbi bà là te tɛn bitɛnkpiib Uwien ya nun bó, ka boh wɔ nnɔ, u cère' ti liɛbe' ki fuobe nin Kristo. U'juokm bo nɛ ni ŋmɛre'.
6 Ti yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ nɛ Uwien taan' ki mɛkre' tinbi nin wɔn, ki cère' ti kɛ̀le' wɔn Kristo saan paaki bó.
7 Uwien tien' tɛ nnɔ u'juokm bo nɛ kí ñɛ *Yesu Kristo bo, ŋɔ kí ñɛ dinnɔ kí li joh wɔ ń wuɔn kí ye u'nimànt yɛbe ka tĭ ŋmɔbe tù kpɛ nin bà nɛ.
8 Ni teke' *Yesu ki jin' ma nnɔ, nɛ cère' ni ŋmɛre' Uwien ya juokm bo. Na yé ni'tuɔm bo nɛ ni ŋmɛre', Uwien ya paabu bo nɛ ni ŋmɛre'.
9 Na yé ni'tùon bo nɛ ni ŋmɛre'. Nɛn bo, uba la li jɛbnh u'ba.
10 Kimɛ Uwien nɛ cère' ti ji yé ti yé bidɛnb bà nɔ. Ti yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ nɛ Uwien tien' tɛ binifɛ̀nb ŋɔ tí li sɔnh itùonmɔnmɔn yà u là juɔ' ki bonde' yè ki ble' tɛ nnɔ.

Yesu Kristo bo nɛ ti'kɛ taan' ki tien' unibaab

11 Nɛn bo, tiɛre mɛn kí ye bi maa' nɛ ma na yé Sufmbɛ. U yo uba *Sufmbɛ là yih nɛ bà ŋa jiɛ' pun nɛ, ki yih bi'ba bà jiɛ' ipun. Unisaal nɛ jiɛ' bi'pun nɛ upunjiɛ ya dĭɛku te bi'bo.
12 Tiɛre mɛn kí ye uyo nnɔ, na là bɛn Kristo, ka là ŋmɔbe sɛn ní li yé Israyɛl yaab, ka là te kujɔtieku kùa Uwien cuo' kù nin u'nib mibolm mà yɛbe, ki pùon' lipuonl ki de' bɛ nnɔ ni. Na là ŋmɔbe dɛndɛnl, ka bɛn Wien ni'fuobm ni kitink kiɛ bo.
13 Ama ninbi bà là jɛnde' Uwien nnɔ, fɛnfɛnnɔ ni yé *Yesu Kristo yaab ma nnɔ, Uwien cère' ni nɛkn' wɔ kí ñɛ wɔn Kristo ya sèm bo nɛ.

14 Kimɛ wɔn Kristo nɛ cère' ti ŋmɔbe uñɔkpaan. U taan' *Sufmbɛ nin bà ŋa yé *Sufmbɛ
ki tien' linibol liba. U kpo' udɔpɔnpɔn bo, ki gben' kinɛnk kà là te tɛn liguonl ki bore' bɛ
nnɔ.
15 U cère' *Sufmbɛ ya yiko nin u'wɔb nin u'tentienm ŋa ji ŋmɔbe tuɔm. U taan' *Sufmbɛ
nin bà ŋa yé *Sufmbɛ ki tien' linibofɛ̀nl bi tɛ nin wɔ. U tien' nnɔ nɛ ki cère' bi ŋmɔbe
uñɔkpaan.
16 U kpo' udɔpɔnpɔn bo nɛ ki taan' bà yé Sufmbɛ nin bà ŋa yé Sufmbɛ ki tien' unibaab
ki cère' bɛn nin Uwien taan' buñɔbu. U tien' nnɔ nɛ ki gben' kinɛnk kà là bore' bɛ nnɔ.
17 Kristo baa' ki lá tɔke' ninbi bà là jɛnde' Uwien nin bà là nɛke wɔ nnɔ uyɛnduɔn ya
gbɛr nɛ.
18 Kristo bo nɛ Mifuoñaanbaabm cère' ti'kɛ laa' usɛn tí nɛkn Baa Uwien.
19 Nɛn bo, ninbi bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ, na ji yé cɛnb bii binib bà ñɛn' niba bó ní, ama
ni ji yé Uwien ya nib ya biba nɛ, ki yé u'den yaab mɔ.
20 Ni te tɛn kuduku kùa bi mɛh kù ya bont nɛ. *Yesu ya tondb nin *Uwien ya
ñɔbonsɔknb nɛ yé kuduku nnɔ ya tɛnpuul, nɛ *Yesu Kristo bugbɛn yé litɛnl là co litɛnpuul
nnɔ.
21 Wɔn bo nɛ kuduku nnɔ ya bont kɛ tɔ tu'tɔr bo ki kpienh, ki tĭ tien' kuduku kùa yé
Yonbdaan yaaku.
22 Ni yé wɔn Kristo yaab ma nnɔ, ni'mɔ yé kuduku nnɔ ya bont ya tuba nɛ, ki taan' ki
tien' libùol là Uwien te kí ñɛ *Mifuoñaanm bo.

3

Pɔl tɔke' bà ŋa yé Sufmbɛ tigbɛmɔnmɔnt

1 *Yesu Kristo ya tuonl bo nɛ min Pɔl te lipɛkl ni ninbi bà ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ bo.
2 Ni cii' Uwien ya nimɔ̀nt bo, u de' nni lituonl là ń sɔn kí de nɛ nnɔ bó.
3 U là cĭbre' n'nun bó ki cère' n bɛnde' u'gbɛbɔlkaar nɛ ki kɛle' tù mikpiɛkm kugbɔnku
kuu ni waamu.
4 Ni kaan' tù la, ni li fre kí bɛnde kí ye n ŋmɔbe mibɛnm tigbɛbɔlkaar nnɔ bo. Tù wɔngeh
Uwien lá li tien nà kí ñɛ Kristo bo nɛ.
5 Uwien ŋa là cère' uyo bo yaab bɛnde' tigbɛbɔlkaar nnɔ, ama fɛnfɛnnɔ wuɔ Mi-
fuoñaanm cère' u'yaab *Yesu ya tondb nin u'ñɔbonsɔknb bɛnde' tù.
6 Tigbɛbɔlkaar nnɔ si: kí ñɛ u'gbɛmɔnmɔnt bo, bà ŋa yé *Sufmbɛ li taan nin *Sufmbɛ kí
ji Uwien ya faal, kí taan kí tien unibaab, kí taan kí li te Uwien là pùon' lipuonl là nnɔ ni,
kimɛ bi'kɛ yé *Yesu Kristo yaab nɛ.
7 Uwien ya nimɔ̀nt nin u'paabu bo nɛ u cère' n yé u'tonsɔnl, ki tɔkeh binib
u'gbɛmɔnmɔnt nnɔ.
8 Min wà yé Uwien ya nib ya gbaarkɛ nnɔ, Uwien tien' nni tinimɔ̀nt ki ye ń tɔke bà ŋa
yé *Sufmbɛ nnɔ kí ye Kristo yé lifaal là mɔn ki tĭ kɛnde' nɛ;
9 kí wuɔn binib kɛ bɛ ń tùɔre kí bɛnde Uwien teh ma bo nibonn nà u là bobn' nɛ̀ lididikl
bo nnɔ. Wɔn Uwien wà ñɛn' tibont kɛ nnɔ nɛ là bɔle' nɛ̀ u'ba saan haali uyo bo.
10 U tien' nnɔ ŋɔ kí ñɛ u'taanl bo, nà ŋmɔbe mituɔm kɛ ya bol nin nà ŋmɔbe ticiɛnt kɛ ya
bol ki te paaki bó nnɔ ń bɛnde Uwien ŋmɔbe miyɛnfuom isɛn kɛ ni ma bo nɛ.
11 Nnɔ nɛ Uwien là bobn' wɔ ń tien nà haali uyo bo nnɔ, u ji tien' nɛn nɛ ti'Yonbdaan
*Yesu Kristo bo.
12 Ti teke' Kristo ki jin' ma ki yé u'yaab nnɔ bo nɛ ti ŋmɔbe usɛn tí nɛkn Uwien nin
midum.
13 Nɛn bo nɛ n gbáanh nɛ, ni la cère ni'gbɛnɛnt ń yɔ̀re n jinh ijɛnd yà ni'bo nnɔ bo. Ama
cère mɛn n'jɛnd nnɔ ń li yé ni'bo ukpiɛke.

Kristo yie tɛ

14 Nɛn bo nɛ n gbaandeh Baa Uwien ya nun bó.
15 Wɔn nɛ yé kutaaku bo yaab nin kitink bo yaab kɛ ya Baa.

16 N miɛh wɔ u'kpiɛke yɛbe ki tĩ kɛnde' ma nnɔ bo wɔ ń cère *u'Fuoñaanm ń de nɛ mituɔm, ní li yé binib bà ya fèl co nɛ.
17 N liɛbe' ki miɛh wɔ, wɔ ń cère Kristo ń li te ni'fèl ni kí tĩ gben nɛ. Ni teke' wɔ ki jin' ma nnɔ bo, n miɛh wɔ wɔ ń cère ní li faa miyíem ni, kí li se mɔnmɔnm,
18 ŋɔ ninbi nin u'nitɔb kɛ ń fre kí bɛnde Kristo ya yíem yɛbe ka ŋmɔbe biɛn isɛn kɛ ni ma bo;
19 kí bɛnde kí ye u'yíem yɛbe ki tĩ gèbre' unisaal ya bɛnm; kí li ŋmɔbe Uwien ya tetem kɛ ki tĩ gben'.
20 Uwien nɛ li fre kí tien tɛ nè ń li yɛbe kí cɛn ti maaleh nà nin ti miɛh wɔ nà, kí ñɛ u'tuɔm mà te ti'ni ki sɔnh itùon nnɔ bo.
21 Wɔn si ukpiɛke u'taanl yaab ni *Yesu Kristo bo yo kɛ yo haali nin uyo wà ŋmɔbe gbenm. Ami.

4

Uwien cère' Kristo yaab kɛ taan' kí tien unibaab

1 Tɔ, min Pɔl wà te lipɛkl ni Yonbdaan bo nnɔ sureh nɛ; ní cère ni'tetem ń li selndeh Uwien wà yin' nɛ nnɔ;
2 kí li jiindeh ni'ba tingi isɛn kɛ ni, kí li ŋmɛ nin unil kɛ, kí li ŋmɔbe liyɛnguol, kí li yíe tɔb, kí li ŋmɔbe sukle tɔb bo.
3 *Mifuoñaanm taan' nɛ ki tien' unibaab ma nnɔ, ñikn mɛn kí li tɛ kí ñɛ uñɔkpaan bo.
4 Uwien cère' ti'kɛ taan' ki tien' tigbɛnɛnt tuba nɛ. *Mifuoñaanm mɔ te miba nɛ. Nɛ Uwien yin' tɛ lidɛndɛnl là bo nnɔ mɔ te liba nɛ.
5 Yonbdaan te uba nɛ. Mitekjim mɔ te miba nɛ. Uwien ya ñunsii mɔ te uba nɛ.
6 Uwien te uba nɛ, ki yé unil kɛ ya Baa. Wɔn nɛ cɛn' nà kɛ te, ki te unil kɛ ya fèl ni, ki taah unil kɛ u sɔnh u'tùon.
7 Ama ti'ni wà kɛ laa' bupaabu Kristo de' wɔ ki kpaan' ma bo nɛ.
8 Nɛn bo nɛ nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«U doh paaki uyo wà nnɔ,
u tuke u cuo' bà tiyonbt nnɔ nɛ,
ki de' binib bupaabu.»
9 Tɔ, u don' paaki ya tingi si ba? Ni yé nè ń wuɔn kí ye u kpiɛ' ki jiire' dɛntingi nɛ.
10 Wà jiire' dɛntingi nnɔ, wɔn nɛ don' paaki mɔ ki gèbre' kutaaku ŋɔ wɔ ń li te ni'kɛ saan.
11 Wɔn nɛ de' unil kɛ bupaabu. U cère' biba yé bitondb, bitɔb yé u'ñɔbonsɔknb, bitɔb mɔ kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt, bitɔb yé bà likeh u'táan yaab*, bitɔb mɔ yé Uwien ya gbɛr ya wɔnwɔknb.
12 U de' bupaabu nnɔ ŋɔ wɔ ń bonde Uwien ya nib bɛ ń li sɔnh u'tuonl, kí cère u'taanl là yé u'gbɛnɛnt nnɔ ń kpére mitekjim ya sɛn ni nɛ.
13 Nnɔ nɛ ti'kɛ li ŋmɔŋmɔbe kí tĩ tien unibaab mitekjim ya sɛn ni, kí bɛnde wɔn Uwien ya Bijɛ mɔnmɔnm, kí li yé binib bà kpére' mitekjim ya sɛn ni, kí li te tɛn Kristo kí tĩ gben.
14 Nnɔ nɛ ta ji li te tɛn bumu. Ta ji li te tɛn buñɛrbu bùa iñungbegbel tureh bù ki joh ikɛle kɛ. Binib ya wɔknm mà tulndeh binib ŋa ji ŋmɔbe tɛ ki pekreh tɛn kutafaaku nɛ tuke tɛ. Nib ŋa ji li lɛre kí tuln tɛ nin bi'tonnɛnku.
15 Ama tí li yíe tɔb, kí li tɔkeh tɔb tigbɛmònt. Nnɔ nɛ ti li kpére isɛn kɛ ni, kí li te tɛn Kristo. Wɔn nɛ yé u'taanl ya yul.
16 Wɔn nɛ taan' u'nib kɛ ki cère' bi tien' unibaab tɛn tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl tutuuke i'tɔ bo ki tùɔre' ki co ma bo. Tigbɛnɛnt ya gbɛnɛnbɛl kɛ sɔnh i'tùon mɔnmɔnm la, tigbɛnɛnt nnɔ kɛ kpienh nɛ. Kristo ya taanl yaab mɔ yaam te nnɔ nɛ. Bi yíe tɔb la, litaanl nnɔ kpienh mɔnmɔnm nɛ mitekjim ya sɛn ni.

* **4:11** Bi lɛbre' iñɔbon yà ki ye *bitɔb yé bà likeh u'tàan yaab* nnɔ; ĩ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye biwɛnkpaab nɛ.

Mitetekpaam nin mitetefɛ̀nm ya gbɛr

17 Nɛn bo nɛ n ñiikeh ki tɔkeh nɛ tigbɛr tuu nɔ Yonbdaan ya yel bo ki teh: Ni la ji ń li
fuobe tɛn binib bà ŋa pɛ Wien bo. Bi'yɛnmaale kɛ pɛ bonfɛnm bo nɛ.
18 Bi'nun ŋa wien. Bi'yufaa nɛ cère' ba bɛn niba. Nɛn bo nɛ ba ń lɛ Uwien de' u'nib
mifuobfɛ̀nm mà nnɔ.
19 Ba ji bɛn nà mɔn, ka bɛn nà bre, nɛ ki taa' bi'ba ki de' lisɔnsɔndl, ki ŋaake ki teh tijɔknt
ya bonn kɛ ya bol.
20 Ninbi wɔn, na yé ni bɛnge' nɛn nɛ Kristo bo.
21 Ni là cii' Kristo ya gbɛr nɛ, nɛ bi là wɔkn' nɛ tun nɛ kí ñɛ wɔn *Yesu Kristo ŋmɔbe
tigbɛmɔ̀nt tà nnɔ bo, bii ba?
22 Nɛn bo, dàan mɛn ni'tetekpaam, mǐ yé minisaaltetem mà là saah nɛ ki cèreh ni'nun
fɔke tibont tà lɛreh binib nnɔ bo nɛ.
23 Cère mɛn Uwien ń lèbre ni'tetem nin ni'yɛnm,
24 ŋɔ ní li ŋmɔbe mitetefɛ̀nm mà Uwien tien' mè u yíe ma bo nnɔ. Tigbɛmɔ̀nt nɛ cère'
mitetem nnɔ mɔn, ki cuube.
25 Nɛn bo, dàan mɛn kutonnɛnku. Wà kɛ ń li tɔkeh u'tɔ tigbɛmɔ̀nt, kimɛ ti taan' ki tien'
tigbɛnɛnt tuba nɛ.
26 Ni'benku ni ben' la, ní cuo ni'ba ki la tien biɛre, ki la cère ni'benpiebe nnɔ ń lu uwien.
27 La de mɛn sɛnpol sɛn uba nin utɔ.
28 Wà suh la, wɔ ń dàan bunasubu, kí li yé unimɔ̀n, kí li sɔnh itùon nin inunmɔ́n, kí lɛ
u yíe nà u'nɔjɛ bo, ŋɔ kí pu bijiinb mɔ.
29 Ni la cère iñɔbonbil ń li ñɛh ni'ñuɔn ni. Ama ni ye ní li len la, ní cère nɛ̀ ń li yé iñɔbon
yà mɔn, kí fre kí tore binib nǐ wiɛbe bɛ ma bo bɛ ń kpére mitekjim ya sɛn ni, kí cère bà
cenge ni'bó nnɔ ń lɛ mimɔnm.
30 La cère mɛn *Uwien ya Fuoñaanm ya yɛnm ń saa, kimɛ Uwien taa' mɛn nɛ ki diɛke'
nɛ, ki gu lidaali là u li dɛ nɛ kí wiɛ.
31 Ni la cère ni'benku ni ń li to tɔb bo, ki la ŋuuh tɔb bo, ki la li ŋmɔbe benpiebe, ki la
kɔnh nin tɔb jɛr, ki la sukreh tɔb, ki la cère biɛrm miba nin mitɔm ń ji ń li te ni'ni.
32 Li yé mɛn binimɔ̀nb, kí li muɔh tɔb micɛcɛkm, kí li fèreh tɔb tɛn Uwien fère' nɛ Kristo
bo ma bo.

5

1 Ni yé Uwien ya bumu u yíe nɛ ma nnɔ, li te mɛn tɛn wɔn.
2 Li ŋmɔbe mɛn miyíem ni'fuobm ni, tɛn Kristo yíe tɛ ma ki taa' u'ba ki tien' bupaabu
nin kitɔtuɔrwɛnk nnɔ. Lituɔrl nnɔ te tɛn lɛfina nɛ ki nu ki ŋmɛ, ki sɔnge Uwien ya yɛnm.
3 Ni yé Uwien ya nib ma nnɔ, na ji kpɛ bɛ ń li tàakeh lisɔnsɔndl nin tijɔknt ya tùon kɛ ya
bol nin ununfɔke ya yel ni'ni mɔnɔn.
4 Na ji kpɛ ni li lienh ñɔbonbil nin jɔ̀rlenm, ki la lienh tibont tà ŋmɔbe tijɔknt bo. Nà
kpɛ ní li teh nɛ̀ si: ní li faareh Uwien nɛ.
5 Tùɔre mɛn kí bɛnde kí ye wà kɛ teh lisɔnsɔndl nin wà kɛ sɔnh tijɔknt ya tùon nin wà
kɛ ŋmɔbe ununfɔke lifaaciɛnl ŋa ŋmɔbe gbiin Kristo nin Uwien ya bɛl ni. Wà kɛ ŋmɔbe
ununfɔke lifaaciɛnl bo la, lifaaciɛnl yé u'bo ibule nɛ.
6 La cère mɛn uba ń taa gbɛfɛnm uba kí lɛre nɛ. Uwien ya benku ni beh bi ya nib bo nɛ,
kimɛ ba ciih u'ñɔbu bó.
7 Ni la cère ninbi nin ni ya nibol ń li tɛ gbɛr.
8 Uyo uba ni'mɔ là te licinñunl ni nɛ. Fɛnfɛnnɔ, ni yé Yonbdaan yaab ma nnɔ, ni ji te
kuwenwenku ni nɛ. Nɛn bo, li fuobe mɛn tɛn kuwenwenku ni yaab.
9 Kimɛ kuwenwenku cèreh ti teh tinimɔ̀nt kɛ ya bol nɛ, ki teh nà cuube, ki pɛ tigbɛmɔ̀nt
ya sɛn bo.
10 Sekn mɛn kí bɛnde nà sɔnge Yonbdaan ya yɛnm.

11 La taa mɛn ni'ba kí kuɔn binib bà te licinñunl ni ya tùonfɛnfɛnm ni. Ama li ñɛndeh
mɛn bi'gbɛr upaan bo.
12 A ye á tɔke bi buɔh ki sɔnh itùon yà nnɔ ya gbɛr mɔnɔn la, nǐ ŋmɔbe ifɛ nɛ.
13 Ama bi buɔh ki teh nà kɛ nnɔ ñɛn' upaan bo la, na ji buɔ, nǐ ji te kuwenwenku ni nɛ.
14 Kimɛ nà kɛ ñɛn' upaan bo la, nǐ ji yé kuwenwenku ni yaann nɛ. Nɛn bo nɛ bi ye:
«Sin wà gɔh la, á finde,
fii kí ñɛ bitɛnkpiib ni,
Kristo li wende ŋɛ.»
15 Nɛn bo, li bɛn mɛn, ni li fuobe ma bo, ki la ji ń li te tɛn ijɔr, ama wuɔn mɛn kí ye ni
ŋmɔbe miyɛnfuom.
16 Uyo wà ni laa' libònl ní tien nà mɔn la, tien nɛ̀ mɛn, kimɛ ti te idɛn yà nɔ bre nɛ.
17 Nɛn bo, ji la yé mɛn jɔr, ama bɛnde mɛn Yonbdaan yíe nà.
18 La ñuh mɛn daam ki yibeh, kimɛ tidɛyibr cèreh binib teh fɛnfɛnm nɛ. Ama cère mɛn
*Mifuoñaanm ń li te ni'ni kí tǐ gben.
19 Li dondeh mɛn Yonbdaan, kí li gɛh iyuon kɛ ya bol ki ñɛngeh wɔ nin ni'fɛ̀l kɛ, kí li
saakreh tɔb ya gbɛnɛnt,
20 kí li faareh Baa Uwien uyo kɛ nibonn kɛ bo ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo.

Upii nin u'cɛ li fuobe ma bi'dencɛnl ni

21 Ni boh Kristo ma nnɔ, li blinh mɛn ni'yul ni'tɔb ya nun bó.
22 Bipiibɛ, li blinh mɛn ni'yul ni'ciɛb ya nun bó tɛn ni blinh ma ni'yul Yonbdaan ya nun
bó nnɔ;
23 kimɛ ujɛ yé u'po ya ciɛn tɛn Kristo yé u'taanl yaab ya ciɛn ma nɛ. Kristo ya taanl yé
u'gbɛnɛnt nɛ, nɛ u yé u'taanl nnɔ ya Ŋmiɛnl.
24 Nɛn bo, bipiib ń li blinh bi'yul bi'ciɛb ya nun bó isɛn kɛ ni tɛn Kristo ya taanl yaab
blinh bi'yul u'nun bó ma bo.
25 Bijɛbɛ, wà kɛ ń li yíe u'po tɛn Kristo yíe u'taanl ma, ki teke' li'kuum ki kpo' nnɔ.
26 U tien' nnɔ ŋɔ lɛ̀ ń li yé Uwien yaal nɛ, nɛ ki taa' miñunm nin u'gbɛr ki lùore' li'nib.
27 U yíe bɛ ń baa u'saan, kí li mɔn ki windeh, ki la ŋmɔbe jɔknt, ki la ŋmɔbe miin, ki la
gbè niba saan, ama bɛ ń li yé biñaanb, ki la ŋmɔbe biil nɛ.
28 Nnɔ nɛ nǐ kpɛ ujɛ ń li yíe u'po tɛn u yíe u'ba ma bo. Ujɛ wà kɛ yíe u'po la, u yíe u'ba nɛ.
29 Kimɛ nil ŋa kpele ki senge' u'ba. U jinh nɛ, ki likeh u'ba mɔnmɔnm tɛn Kristo jindeh
u'taanl yaab ma, ki likeh bɛ mɔnmɔnm nnɔ.
30 Tinbi Kristo yaab yé u'gbɛnɛnt nɛ.
31 Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Nɛn nɛ cère' ujɛ kuɔn' upii la, u li dàan u'naa nin
u'baa, wɔn nin u'po ń taan, nɛ bɛn bile nnɔ ń taan kí tien unibaab.»
32 Nibonbɔlkaann nnɔ yé nibonciɛnn nɛ. Min bo, nǐ likeh Kristo nin u'taanl nɛ.
33 Ama tigbɛr bugbɛn likeh ni'mɔ nɛ. Ujɛ kɛ ń li yíe u'po tɛn u yíe u'ba ma bo. Upii kɛ
mɔ ń li boh u'cɛ.

6

Mubumu li fuobe ma bo lidencɛnl ni

1 Mubumu, ni yé Yonbdaan yaamu nɛ, li boh mɛn ni'naambɛ nin ni'baambɛ, kimɛ nǐ
kpɛ ní li teh nɛn nɛ.
2 «Li boh a'naa nin a'baa» yé liwɔbkpiɛkl là Uwien de' lɛ̀ ki pole' lipol ki kpɔbn' lɛ̀ nɛ.
3 A pɛ li'bo la, «A li te liwiel ni nɛ, kí li ŋmɔbe limɛfɔkl unɛndun wuu ni.»
4 Bibaambɛ, la cère mɛn ni'bumu ya yɛnm ń li ñɛh ni'ni. Ama ní li wubeh mù, kí li
pekreh mù, kí li gbiereh mù Yonbdaan yíe ma bo.

Iyonbe nin i'cɛnbaambɛ li te ma bo

5 Iyonbe, li boh mɛn ni'cɛnbaambɛ unɛndun wuu ni, kí li fɛnge bɛ imɔ̀nmɔ̀n, kí li sɔnh
bi'tùon nin ni'fɛ̀l kɛ tɛn ni te ma bo nin Kristo.
6 Ni la li boh bɛ bi'nun ni baba tɛn ni nuunh binib nɛ ń li pɛ̀keh nɛ, ama ní li teh tɛn ni
yé Kristo ya yonbe nɛ, ki nuunh ní li teh Uwien yíe nà nin ni'fɛ̀l kɛ.
7 Li sɔnh mɛn itùon nin uyɛnŋmaa, tɛn ni sɔnh ki dienh Yonbdaan nɛ, na sɔnh ki dienh
nib.
8 Ní li bɛn kí ye wà kɛ teh nà mɔn, yé uyonb bii wa yé yonb la, mimɔnm nnɔ bo nɛ
Yonbdaan li suu wɔ.
9 Iyonbe ya cɛnbaambɛ, ni'mɔ ń li teh ni'yonbe mɔnmɔnm, kí dàan liwɔbl, kí li bɛn kí
ye ninbi nin bɛn kɛ tɛ Cɛnbaa uba nɛ paaki bó. Wɔn ŋa yíe uba ki cɛn' utɔ.

Uwien de' Kristo yaab tijɛkɔnwɛnt tà

10 N li len nà kí fɔre si: li nuunh mɛn ni'tuɔm Yonbdaan saan ŋɔ u'tɔciɛnm ń cère ní li
faa.
11 Taa mɛn Uwien dienh tijɛkɔnwɛnt tà kɛ nnɔ ŋɔ kí li faa kí fre kí tuobe usɛnpol nin
u'cekn ya sɛn kɛ.
12 Na yé ti li tɔ nin unisaal nɛ lituɔl. Ama ti li tɔ lituɔl nin nà ŋmɔbe ufaa kɛ ya bol nin
nà ŋmɔbe ticiɛnt kɛ ya bol nin nà ŋmɔbe mituɔm kɛ ya bol ki ŋuuke licinñunl ya ŋɛndun
wuu nɔ nin isɛnpol yà te paaki bó nnɔ nɛ.
13 Nɛn bo, taa mɛn Uwien dienh tijɛkɔnwɛnt tà kɛ nnɔ, ŋɔ uwenbiɛre ya daali ní fre kí
tɔ mɔnmɔnm kí ñɛ len, kí juore kí li se ki faa.
14 Nɛn bo, bonde mɛn kí sere, kí li pɛ tigbɛmɔ̀nt bo. Tù yé ni'bo liningbɛnl nɛ ki co ni'ciɛk
ni, kí li pɛ imɔ̀n bo. I yé ni'bo tijɛkɔnwɛnt tà lèkndeh ni'fɛ̀l bo nɛ.
15 Taa mɛn tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm kí tien tɛn ni'tacaan, kí cère ni'gbɛnɛnt ń li ñaanh
tu'tɔkm bo. Tun nɛ cèreh unil ya yɛnm dɔ.
16 Li taah mɛn mitekjim ki teh tɛn lipikl uyo kɛ. Ni li taa lɛn nɛ kí fre kí kpiin usɛnpol
ubiɛrɔ ya pien yà teknh umu nnɔ,
17 kí cère ni'ŋmɛrm ń li yé ni'bo tikur ya kɛnpinl, kí li ŋuuke *Mifuoñaanm ya jusiek,
ni'tingi si: Uwien ya gbɛr.
18 Li kàareh mɛn uyo kɛ, kí cère *Mifuoñaanm ń li toreh nɛ ni'kaare nin ni'miɛbu ni
isɛn kɛ ni. Nɛn bo, la gɔh mɛn, kí li tuu ki kàareh ki dienh Uwien ya nib kɛ.
19 Li kàareh wɔ mɛn ki dienh n'mɔ, ŋɔ wɔ ń cère ń lá yàare n'ñɔbu la, ń bɛnde n li len
ma bo, kí de nni lifɛ̀l ń tɔke binib tigbɛmɔnmɔnt tuu ya bonbɔlkaar ki la bɔle tù.
20 N tɔkeh tun nɛ ki te lipɛkl ni. Nɛn bo, ní li kàareh, Uwien ń de nni lifɛ̀l, ń tɔke binib
tigbɛmɔnmɔnt nnɔ ya bonbɔlkaar, n bi li tɔke bɛ tù ma bo ki la bɔle tù.

Ifuondfɔrkɛ

21 N yíe ni'mɔ ń bɛnde n te ma bo nin n teh nà nɛ. Ti'ninjɛ Ticik wà n yíe wɔ u sɔnh
Yonbdaan ya tuonl mɔnmɔnm nnɔ li tɔke nɛ n'gbɛr kɛ.
22 N sɔnh wɔ ni'saan nà bo si: wɔ ń lá tɔke nɛ ti'gbɛr, kí saake ni'gbɛnɛnt nɛ.
23 Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń de ninbi ti'yaab uyɛnduɔn, kí cère ní li yíe
tɔb, kí li ŋmɔbe mitekjim.
24 Uwien ń juoke binib bà kɛ yíe ti'Yonbdaan *Yesu Kristo miyíem mà ŋa ŋmɔbe biɛn
nnɔ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de'
Filip
yaab nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Filip yé Maseduɔnn ya tinfɛnm ya du nɛ. Pɔl joh u'sɛn nle bo nɛ ki tɔke' Filip yaab tigbɛmɔnmɔnt.

Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki wuɔn' ki wɔn nin Filip yaab yíe tɔb ki gbien'. Nĩ tete nɛ bi lá cuo' Pɔl ki pɛkn' Yonbdaan ya tuonl bo. U te lipɛkl ni ka ń fre kí tore Filip yaab ma nnɔ nɛ nĩ wi wɔ cɛɛn, kimɛ u cii' binib biba nuunh bɛ ń tuln bɛ nɛ (1:15-17; 2:21; 3:2, 18). Pɔl sɔn' uba ni'bó wɔ ń tĩ tore bɛ kí cenge tigbɛr nnɔ (2:19-30).

Pɔl faare' Filip yaab bi'pum bo, ki sure' bɛ, bɛ ń li ŋuuke tigbɛmɔnmɔnt nnɔ tinɔjɛr tule, ki la cère uba ń tuln bɛ.

Yesu dàan' u là ŋmɔbe nà kɛ, nɛ Uwien taa' tibont kɛ ki ŋukn' wɔ. Nnɔ nɛ Pɔl mɔ dàan' nà kɛ là yé u'bo lifaal nnɔ (3:3-10), ki tuo' ki jèndeh Yesu Kristo bo, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye bi'mɔ ń tɛkn u'taal ni (3:17; 4:9), kí li ŋmɔbe uyɛnsɔnge uyo kɛ, kí li kpɛ buñɔbu.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Timote yé *Yesu Kristo ya tonsɔnb nɛ. Ti kiɛh kugbɔnku kuu tí de bà kɛ yé Uwien ya nib kí ñɛ *Yesu Kristo bo, ki te Filip ya du ni nnɔ nin bà likeh Kristo ya taanl nin bi'totorb nɛ.
2 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl kàareh ki dienh Filip yaab

3 Uyo wà kɛ n tiɛre' ni'bó la, n faareh n'Wien ni'bo nɛ.
4 N kàareh ki dienh ni'kɛ uyo wà kɛ la, n kàareh nin uyɛnsɔnge nɛ.
5 Kimɛ kí ñɛ lidaali là n baa' ni'saan kí lá tu dinnɔ, ni toreh nni nɛ n tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt.
6 N du ki ye Uwien cin' lituonmɔnmɔnl là ni'ni nnɔ u li sɔn kí tĩ gben lɛ̀ lidaali là *Yesu Kristo li baa ní nnɔ nɛ.
7 Nĩ kpɛ ń li ŋmɔbe i ya yɛnmaale ni'kɛ bo, kimɛ n'yɛnm pɛ ni'bo nɛ. Uwien juoke' min nin ninbi kɛ ma nnɔ nɛ cère' ni tore' nni fɛnfɛnnɔ wà n te lipɛkl ni nɔ nin uyo wà n là mɔ̀h tigbɛmɔnmɔnt bo, ki nuunh binib ń tùɔre kí teke tù kí ji nnɔ.
8 Imɔ̀n, Uwien nɛ yé umɔ̀nkunl ki ye n yíe ni'kɛ nin n'fɛ̀l kɛ. Kimɛ n yíe nɛ tɛn *Yesu Kristo yíe nɛ ma bo nɛ.
9 N kàareh nà bo si: Uwien ń cère ni'yíem ń li yɛbreh ki joh ŋɔ ni'nun bó ń li wendeh ní li bɛndeh tibont kɛ ya tingi mɔnmɔnm,
10 ŋɔ kí sekn kí gènde nà mɔn. Nnɔ nɛ na ń li ŋmɔbe jɔknt, ka ń li ŋmɔbe biil mɔ lidaali là Kristo li baa ní nnɔ.
11 *Yesu Kristo li cère ní li tuu ki teh nà cuube ŋɔ Uwien ń li ŋmɔbe ukpiɛke nin kupɛnpɛku.

Pɔl mɔ̀h tigbɛmɔnmɔnt bo

12 N'yaabɛ, n yíe ní bɛnde kí ye nà tu' nni nɔ bo binib cii' tigbɛmɔnmɔnt ki yɛbe nɛ.
13 Nɛn bo, sojambɛ bà gu ubɛrciɛn den nin binitɔb kɛ bɛn ki ye Kristo bo nɛ n te lipɛkl ni.
14 N te lipɛkl ni ma nnɔ cère' Kristo yaab bà yɛbe du Yonbdaan bo ki gbien', ki laa' lifɛ̀l cɛɛn, ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr ka fɛnge.
15 Imɔ̀n, bi'ni biba ŋmɔbe n'bo iponponbe nɛ ki tɔkeh Kristo ya gbɛr, ki nuunh bɛ ń li niɛh nin nni. Ama bitɔb mɔ tɔkeh Kristo ya gbɛr nin iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ.

16 Bɛn wɔn, bi ŋmɔbe miyíem nɛ ki teh nnɔ, kimɛ bi bɛn ki ye n te lipɛkl ni ń mɔ̀ tigbɛmɔnmɔnt bo nɛ.
17 Bitɔb nnɔ bɛn wɔn, bi nuunh bɛ ń wuɔn kí ye bi cɛn' nni nɛ ki tɔkeh Kristo ya gbɛr. Bi'yɛnmaale ŋa mɔn. Bi teh nnɔ ki nuunh n'jɛnd nɛ ń yɛbre lipɛkl ni.
18 Bi tɔkeh Kristo ya gbɛr nin iyɛnmaalbiɛre bii bi tɔkeh tù nin iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ la, n'baka ŋa kpe len. Nin nɛn kɛ ŋɔ bi'kɛ tɔkeh Kristo ya gbɛr nɛ. Nɛn nɛ cère' n poknh, ki li tuu ki poknh.
19 Kimɛ n bɛn ki ye nɛn nɛ li cère ń ñɛ len kí ñɛ ni kàareh ki dienh nni ma nnɔ nin *Yesu Kristo ya Fuoñaanm bo.
20 N gu nɛn nɛ nin inunmɔ́n, ki daan nɛ̀ ń lɨ̀ ń tien. N li tien nà kpɛ ń tien nɛ̀ nɛ, kí li ŋmɔbe lifɛ̀l uyo wuu nɔ tɛn n là ŋmɔbe lɛ̀ ma bo uyo kɛ, kí cère n li kpo bii n li fuobe la, binib ń li kpiɛkreh Kristo n'bo.
21 Kimɛ min wɔn, n fuobe la, Kristo nɛ yé nibonmɔ̀nn, n tí kpo' la, nɨ̀ yé kpɛle nɛ n'bo.
22 Ama n li biɛ ki fuobe nɛ kí sɔn Uwien ya tuonl lɛ̀ ń tore binib la, ma ji bɛn n li gɛ̀nde nà.
23 Nɨ̀ fike' nni nɛ. N bi yíe ń kpo kí li te nin Kristo nɛ. Nɛn nɛ tu.
24 Ama ninbi bo, n juore' ki fuobe nɛ la, nɨ̀ mɔn.
25 Nɛn bo, n bɛn ki ye ma ń kpo, nɨ̀ yé imɔ̀n nɛ. N li juore kí li te nin ni'kɛ nɛ, kí li toreh nɛ ni'tekjim ń li joh inun bó, ní li ŋmɔbe uyɛnsɔnge,
26 ŋɔ n tí liɛbe' ní ni'saan la, ní li jɛbnh ni'ba kí ñɛ *Yesu Kristo cère' n sɔn' itùon yà ki de' nɛ nnɔ bo.

Li tuu ki cɛ mɛn limuɔl Kristo ya gbɛmɔnmɔnt bo

27 Nɨ̀ te ma kɛ la, li fuobe mɛn binib ni Kristo ya gbɛmɔnmɔnt wɔkn' nɛ ma bo. Nɨ̀ yé n fre' la, n li baa ni'saan. Ma tí baa la, ń cii ni'gbɛr kí ye ni pɛ mitekjim ya sɛn bo mɔnmɔnm, ki kpɛ buñɔbu, ki ŋmɔbe iyɛnmaale iba, ki mɔ̀h limuɔl liba mitekjim mà kpe tigbɛmɔnmɔnt ya sɛn nnɔ bo.
28 La sɛn mɛn ni'nɛnnɛndb jɛwaanbu. Nɛn nɛ li wuɔn bɛ kí ye bi joh mibolm nɛ, kí wuɔn ni'mɔ kí ye ni li ŋmɛre. Nɨ̀ yé Uwien yaam nɛ.
29 Kimɛ Uwien ŋa juoke' nɛ ní teke Kristo kí ji baba nɛ, ama u juoke' nɛ ní jɛ̀nde u'bo mɔ nɛ,
30 kí li mɔ̀h limuɔl là ni là laa' n mɔ̀n' lɛ̀ u'bo, ki cii' n biɛ ki mɔ̀h lɛ̀ fɛnfɛnnɔ nnɔ.

2

Li jiindeh mɛn ni'ba tingi tɛn Kristo

1 Kristo bo, ni ŋmɔbe ugbɛnɛnsaake, u'yíem cèreh ni faakreh, *u'Fuoñaanm cèreh ni kpɛ buñɔbu, ki ŋmɔbe tinimɔ̀nt, ki muɔh tɔb micɛcɛkm ma nnɔ,
2 ní li kpɛ buñɔbu, kí li yíe tɔb, kí li tɛ iyɛnmaale, kí li pɛ usɛn uba bo ŋɔ ń li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí tɨ̃ gben.
3 La li ŋmɔbe mɛn naniɛrku tɔb bo, ki la li wɔngeh ni'ba. Na ŋmɔbe kpɛle. Ama ní li jiindeh ni'ba tingi, kí li bùh binitɔb tɛn bɛn nɛ cɛn' nɛ.
4 Uba la li nuunh u'tiɛma mɔnm, ama wɔ ń li nuunh bitɔb yaam.
5 Li ŋmɔbe mɛn mi ya tetem nin ni'tɔb tɛn *Yesu Kristo.
6 Wɔn wà nin Uwien kɛ te miba nnɔ,
wa cɛ ki ye wɔn nin Uwien ń li kpɛ.
7 Ama u'yɛnm ni nɛ u dàan' tibont kɛ,
ki ŋmɔbe utonsɔnl ya tetem,
ki tien' u'ba unisaal,
unil kɛ laa' u yé unisaal.
8 U jiin' u'ba tingi,
ki tuo' Uwien ya ñɔbu bó,

haali ki tĭ kpo'.
U kpo' udɔpɔnpɔn bo nɛ.
9 Nɛn bo nɛ Uwien kpien' wɔ ki tĭ gbien',
ki de' wɔ liyel là cɛn' iyel kɛ,
10 ŋɔ bà te paaki bó nin bà te kitink bo nin bà te dɛntingi nnɔ kɛ cii' *Yesu ya yel la,
bɛ ń̀ gbaan kí kpiɛke wɔ,
11 ŋɔ inibol kɛ ń̀ len kí ye *Yesu Kristo
nɛ yé tibont kɛ ya Yonbdaan,
kí kpiɛke ti'Baa Uwien.

Li yé mɛn kuwenwenku uŋɛndun wuu ni

12 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, ni yé binib bà tuu ki ŋmɔbe mibom nɛ. Ni la ŋmɔbe bom uyo wà n te ni'saan baba, ama fɛnfɛnnɔ ma te ni'saan ma nɔ, li ŋmɔbe mɛn mibom ki cɛn' uyo wà n te ni'saan. Tùɔre mɛn kí li boh Uwien, kí li sɔnh itùon yà wɔngeh ki teh ni ŋmɛre' nnɔ kí tĭ gben.
13 Kimɛ wɔn Uwien nɛ sɔnh ni'ni, ki cèreh ni yíe u yíe nà, ki liɛbe' ki cèreh ni teh nè̀ mɔ.
14 Li teh mɛn tibont kɛ ki la ŋulnh, ki la findeh nin tɔb mɔ,
15 ŋɔ kí li yé binib bà ŋa ŋmɔbe biil, ka ŋmɔbe jɔknt, kí li yé Uwien ya bumu mùa mɔn ki tĭ gben' binib bà ŋa cuube, ka kpe sɛn ya siik ni, ki li te tɛn kuwenwenku kí wendeh uŋɛndun,
16 kí li tɔkeh bɛ tigbɛr tà dienh limiɛl. Nnɔ nɛ ninbi bo n li jɛbn n'ba lidaali là Kristo li baa ní nnɔ, kimɛ n sɔn' lituonl là nin inunmɔ́n nnɔ ŋa juore' fɛnm.
17 Ni'tekjim yé lituɔrl nɛ ki de' Uwien. Nba la, bi li ku nni. Bi ku' nni la, n'sèm mɔ li tien lituɔrl nɛ kí pukn ni'yaal bó. Nĭ te nnɔ la, n ŋmɔbe uyɛnsɔnge nɛ ki poknh nin ni'kɛ.
18 Nɛn bo, ni'mɔ ń̀ li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí li poknh nin nni.

Pɔl yie wɔ ń̀ sɔn Timote nin Epafrodit

19 N daan ki ye Yonbdaan *Yesu de' usɛn la, n li sɔn Timote ni'saan itàan yiɛ bo, wɔ ń̀ tĭ cenge ni'gbɛr, kí lá tɔke nni ŋɔ n'yɛnm ń̀ duɔn.
20 Kimɛ wɔn ŋa ñí la, ma ŋmɔbe min nin wà maaleh ni'bó. Nil ŋa te ki cinbe ki tɔnge ni'gbɛr.
21 Bitɔb kɛ nuunh bi'tiɛma mɔnm nɛ, ba tɔnge *Yesu Kristo ya tuonl.
22 Ama Timote wɔn, ni bɛn wɔ, ki laa' u sɔn' ma bo. U sɔnh nin nni tigbɛmɔnmɔnt ya sɛn ni tɛn kibuk sɔnh nin ki'baa ma bo nɛ.
23 Nɛn bo, n tĭ laa' n'gbɛr ya donbó la, n daan ń̀ pɔk kí sɔn wɔn nɛ ni'saan.
24 N du Yonbdaan bo ki ye min nin n'yul li baa ni'saan na ń̀ taande.
25 Ama n maale' ki ye nĭ kpɛ ń̀ cère ti'ninjɛ Epafrodit ń̀ liɛbe ni'saan nɛ. U yé min nin wà tɛ ki sɔnh, ki tɛ ki mɔ̀h limuɔl liba nɛ, ki yé unil wà ni sɔn' wɔ, wɔ ń̀ lá de nni nà pɔre' nni.
26 U'nun mɔ́n wɔ ń̀ tí ń̀ lɛ ni'kɛ ama u'yɛnm saa' nĭ tĭ kɛnde', kimɛ ni cii' u'wĭɛn bó.
27 Imɔ̀n, u bunge' ki tĭ benh wɔ ń̀ kpo nɛ, ama Uwien muɔ' wɔ micɛcɛkm. Na yé u muɔ' wɔn baba nɛ micɛcɛkm, u muɔ' n'mɔ nɛ ŋɔ n'yɛnsaa la yɛbre kí pukn.
28 Nɛn bo nɛ n teh tontonm ń̀ cère wɔ ń̀ liɛbe ni'saan, ní tí ń̀ tĭ lɛ wɔ ni'yɛnm ń̀ sɔnge ŋɔ n'bugbɛn ya yɛnm ń̀ duɔn waamu.
29 Nɛn bo, teke wɔ mɛn nin uyɛnsɔngciɛn, kimɛ u yé Yonbdaan yɔ nɛ. Li selndeh mɛn binib bà kɛ te tɛn wɔn.
30 Kimɛ Kristo ya tuonl bo nɛ u là sĭen' waamu wɔ ń̀ kpo. Wa là jie u'miɛl, nɛ ki sɔn' nni lituonl là ninbi nin ni'yul ŋa bi li fre kí sɔn nni lè̀ nnɔ.

3

Nà li cère unil ń̀ li cuube Uwien ya nun bó

1 Tɔ, n'yaabɛ, li poknh mɛn Yonbdaan bo. Nĩ yé ń liɛbe kí kɛle nɛ n là kpiɛ' ki kɛle' nɛ nà nnɔ nɛ la, na ŋaabeh n'yɛnm, kimɛ nɛn nɛ li cère ní ñɛ kinunbɔnk ni.
2 Liike mɛn ni'yul bo nin bitonsɔnbiɛrb; i ya sɛngbɛle jɛh ki bungreh i'ba nɛ ki yih nè upunjiɛ.
3 Tinbi ya punjiɛ nɛ yé upunjiɛmɔ̀n, kimɛ *Uwien ya Fuoñaanm nɛ cèreh ti pukeh wɔ, ki jɛbnh ti'ba *Yesu Kristo bo, ka du ti'tiɛma tuɔm bo.
4 Nin nɛn kɛ ŋɔ min ŋmɔbe usɛn ń li du n'tiɛma tuɔm bo. Unil ye u ŋmɔbe usɛn wɔ ń li du u'tiɛma tuɔm bo la, n ŋmɔbe usɛn ki cɛn' wɔ.
5 Bi maa' nni, wienniin daali nɛ bi jiɛ' n'punl. N yé Israyɛl ya bol ya nil nɛ, ki yé Bɛnsamɛn ya yaabil. N'baambɛ kɛ yé Ebrembɛ nɛ. Yiko ya sɛn ni wɔn, n yé *Farisiɛnmbɛ ya cɛkl yɔ nɛ ki pɛ u'bo mɔnmɔnm.
6 N'tùon ya sɔnm ni, n'nun là món ń jènde Kristo ya taanl yaab nɛ. Yiko ya sɛn ni mɔ la, ma là ŋmɔbe biil yiko uba bo.
7 N là maaleh ki teh nɛn kɛ yé n'bo kpɛle nɛ. Ama Kristo bo n laa' nĩ yé fɛnm nɛ.
8 Imɔ̀n nɛ, n yin' nibonn kɛ fɛnm kimɛ n bɛnde' *Yesu Kristo n'Yonbdaan ma nnɔ, nɛn nɛ cɛn' nibonn kɛ. Wɔn bo nɛ n dàan' nibonn kɛ, ki ye ni'kɛ yé tibint ŋɔ ń li yé wɔn Kristo yɔ nɛ,
9 kí li tɛ nin wɔ kí tĩ gben. Na yé n pɛ *yiko bo ma nnɔ nɛ ki yé ugbɛmɔ̀ndaan. N teke' Kristo ki jin' ma nnɔ, nɛ ki yé ugbɛmɔ̀ndaan. Uwien bùh binib bigbɛmɔ̀ndɛnb kí ñɛ mitekjim bo nɛ.
10 N yíe nibonbaabn nà si: ń li bɛn Kristo nɛ, kí li bɛn u mɛkrm ya tuɔm, kí taan nin wɔ u'jɛnd ni, kí tĩ kpo tɛn wɔn,
11 ŋɔ kí li daan ki ye n'mɔ li mɛkre bitɛnkpiib ni.

Pɔl tiinh kí cuube lisuul ya bùol

12 Na yé n ye n baa' lisuul nnɔ ya bùol ŋɔ nɛ, ka yé n ye n yé wà niba ŋa ji pɔre' wɔ nɛ. Ama n mɔ̀ndeh ki tiinh ń nènde lɛ̀ nɛ, kimɛ *Yesu Kristo nɛ cuo' nni ki tien' u'yɔ.
13 N'yaabɛ, ma ye min nènde' lisuul nnɔ ŋɔ nɛ. N'nun món nibonn nà bo si: ń sunde nà tien' n'puoli bó nɛ, kí li bɔ minɔnm bo ki joh inun bó.
14 N tiinh ki cuube lisuul ya bùol nɛ, ŋɔ *Yesu Kristo bo ń lɛ Uwien yin' tɛ wɔ ń de tɛ lisuul là paaki bó nnɔ.
15 Tinbi bà kɛ tien' binicekrkaab mitekjim ya sɛn ni nnɔ, cère mɛn tí li maaleh nnɔ. Ni tí ŋmɔbe iyɛnmaale i'ba ĩ bore' nin yii la, Uwien li wuɔn nɛ i'tingi.
16 Nĩ te ma kɛ la, cère mɛn tí li tuu ki kpe usɛn wà ti lĩ là kpe wù ki lá baa' fɛnfɛnnɔ nɔ.
17 N'yaabɛ, ni'kɛ ń tɛkn n'taal ni, kí li tùɔreh ki sekndeh binib bà teh ti là wuɔn' nɛ ki ye ní li teh ma bo nnɔ.
18 Kimɛ n là kpiɛ' ki tɔke' nɛ ŋɔ, ki tí tɔkeh nɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ nin tinunsiir ki teh binib bà yɛbe nɛ ŋmɔbe mitetem mà cère' bi yih Kristo ya kuum udɔpɔnpɔn bo fɛnm.
19 Bi li tĩ fɔre kí juore fɛnm nɛ. Bi'bent nɛ yé bi'Wien. Bi jɛbnh bi'ba bi'fɛ ya tùon bo nɛ. Bi'yɛnmaale kɛ pɛ uŋɛndun ya bont bo nɛ.
20 Tinbi wɔn, ti yé paaki bó yaab nɛ. Nɛn bo nɛ ti gu nin inunmón lidaali là Yonbdaan *Yesu Kristo ti'Ŋmiɛnl li ñɛ ni'bó kí baa ní,
21 kí lèbre ti'gbɛnɛnt tà ŋa ŋmɔbe sel nnɔ kí nɛnge u'yaar tà ŋmɔbe ukpiɛke nnɔ, kimɛ u ŋmɔbe mituɔm wɔ ń cère tibont kɛ ń tuo u'ñɔbu bó.

4

1 Nɛn bo, n'yaabɛ, n yíe nɛ nɛ, ki dɔkn' nɛ cɛɛn. Ninbi nɛ yé n'bo n'yɛnsɔnge, ki yé n'bo lisuul là bi dienh lè wà mɔ̀n' ki faake'. Tùɔre mɛn kí li pɛ Yonbdaan ya sɛn bo nnɔ.

Igbiere

2 Efodi nin Sɛntik, n sureh nɛ nibonn nà bo si: Yonbdaan bo ní li lienh ki ciih tɔb bó.

3 Sin n'tonsɔntɔ, umɛmɔ̀ndaan, n gbáanh ŋɛ nɛ, á tore bɛ kimɛ bi yé bipiib bà nin
Kleman nin n'tonsɔntɔb là mɔ̀nde' ki tore' nni tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm ni nɛ. Uwien kɛle'
bi'yel limiɛl ya gbɔnku ni ŋɔ.
4 Yonbdaan bo, li poknh mɛn uyo kɛ. N liɛbe' ki tɔkeh nɛ nɛ, li poknh mɛn.
5 Li ŋmɛ mɛn nin binib kɛ. Yonbdaan ya babaadaali nɛkn' ní ŋɔ.
6 La cère mɛn iyɛnmaale ń li wiɛbe nɛ niba bo, ama ní li kàareh isɛn kɛ ni, kí li gbáanh
Uwien, kí li faareh wɔ, kí li miɛh wɔ nà pɔre' nɛ.
7 Nnɔ nɛ Uwien ya yɛnduɔn wà cɛn' unisaal ya bɛnm kɛ nnɔ, li de nɛ lifɛ̀sɔngl, kí cère
ni'yɛnm ń li dɔ kí ñɛ *Yesu Kristo bo.
8 Tɔ, n'yaabɛ, cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n nà kɛ yé nibonmɔ̀nn nin nà kɛ kpɛ bɛ ń li boh
nɛ nin nà kɛ cuube nin nà kɛ ŋa ŋmɔbe jɔknt nin nà kɛ kpɛ bɛ ń li yíe nɛ̀ nin nà kɛ ŋmɔbe
lisel nin nà mɔn ki tǐ gben' ki ŋmɔbe kupɛnpɛku bo.
9 Li teh mɛn ni bɛnge' nà n'saan, ki cii' nɛ̀, ki teke' nɛ̀, ki laa' n teh nɛ̀ nnɔ, ŋɔ Uwien
uyɛnduɔn ya daan ń li te nin nɛ.

Pɔl faareh Filip yaab bi'pum bo

10 N ŋmɔbe uyɛnsɔnge Yonbdaan bo ki gbien', kimɛ ni ji fre' ki wuɔn' ki ye ni tiɛn n'bó.
Ni lǐ là tiɛn n'bó nɛ, ama na là laa' sɛn nɛ ní wuɔn kí ye ni tiɛn n'bó.
11 Nà yé n te tijiint ni nɛ cère' n lienh nnɔ, kimɛ n bɛnge' n li fuobe ma bo isɛn kɛ ni.
12 N bɛn n li fuobe ma bo tijiint ni bii ligbɛl ni. N bɛnge' uyo kɛ, n li fuobe ma bo isɛn kɛ
ni. N jinh ki gbuokeh bii n te mikònm la, n ŋmɔbe ki gbien' bii n ŋmɔbe waamu la, n bɛn
ń li tien ma.
13 Kí ñɛ Kristo wà dienh nni mituɔm nnɔ bo nɛ n li fre kí tien ni'kɛ.
14 Nin nɛn kɛ, ni tore' nni n'jɛnd ni ma nnɔ, ni tien' nǐ mɔn nɛ.
15 Ninbi Filip yaab mɔnɔn bɛn ki ye uyo wà n là siereh Maseduɔnn ya tinfɛnm ni nnɔ,
ninbi baba ŋa ñí la, Kristo ya taanl liba mɔnɔn ŋa là ñɛn' ni'ba ki tore' nni. N là cin' u ya
yo nɛ ki tɔkeh binib Kristo ya gbɛmɔnmɔnt mitinfɛnm nnɔ ni.
16 N là te Tesalonik ya du ni uyo wà nnɔ, ni là nɛ̀kn' nni nà pɔre' nni nǐ gɛ̀bre' bolm
miba.
17 Na yé n nuunh mipum baba nɛ; ama n nuunh ni'pum nnɔ bo, Uwien ń cère ní lɛ
mimɔnm kí gbien nɛ.
18 Ni de' nni nà nnɔ, ni'kɛ kɔn' n'nuɔ ni. Nǐ yɛbe ki cɛn' n là ciɛke nà mɔnɔn. Ni sɔn'
Epafrodit wɔ ń lá de nni nà nnɔ, n laa' nɛ̀, nɛ ki ji ŋmɔbe ki gbien'. Ni'pum nnɔ te tɛn
lituɔrl là mɔn li'nu ŋmɛ, Uwien teke' lɛ̀, u'yɛnm sɔnge li'bo nɛ.
19 N'Wien ŋmɔbe ukpiɛke, ki ŋmɔbe lifaal ki gbien' ma nnɔ, *Yesu Kristo bo, u li de nɛ
nà kɛ pɔre' nɛ.
20 Cère mɛn tí kpiɛke ti'Baa Uwien uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

Ifuondfɔrkɛ

21 Ní fuonde binib bà kɛ yé Uwien yaab kí ñɛ *Yesu Kristo bo nnɔ jɛjɛ kí de nni. Kristo
yaab bà te n'saan nnɔ mɔ fuondeh nɛ.
22 Uwien ya nib kɛ fuondeh nɛ. Ubɛrciɛn Sesa ya tonsɔnb bà yé Uwien ya nib nnɔ tùɔreh
ki fuondeh nɛ.
23 Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de'
Kolɔs
yaab nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kolɔs yé Asi ya tinfɛnm ya duciɛn uba nɛ. Nĭ naan Pɔl nin u'yul ŋa jon' ni'bó. U'tonsɔntɔ Epafas nɛ cin' ki tɔke' ni'bó Yesu ya gbɛr (1:7; 4:12).

Pɔl cii' bitonnɛndɛnb biba wɔknh Kolɔs yaab miwɔknm mà ŋa kpe sɛn ki tɔkeh bɛ ki teh bi li paan iyaajɛbok bo nɛ kí ŋmɛre. U te lipɛkl ni ka ń fre kí jo ni'bó ma nnɔ nɛ ki kɛle' kugbɔnku kuu nɔ ki de' bɛ.

Kí cin liyul 1:1 kí tĭ baa 2:5 Pɔl wuɔn' ki ye Yesu Kristo nɛ ŋmɔbe mituɔm tibont kɛ bo, ki yé u'taanl ya yul. Wɔn nɛ kpɛ bɛ ń li pukeh wɔ.

Kí cin iyul 2:6 kí tĭ baa iyul 2:23 Pɔl tɔkeh Kolɔs yaab ki teh bɛ ń liike bi'yul bo, ki la li cengeh binib bà wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn nnɔ ya gbɛr, ama bɛ ń li co bi ŋmɔbe mitekjim mà nnɔ kenken.

Kí cin iyul 3 kí tĭ baa 4:6 Pɔl tɔkeh bɛ bi li fuobe ma bo itáan ni nin idencɛn ni nin binitɔb nɛ. U tĭ fɔre' kugbɔnku kuu nɔ nin ifuonde nɛ (4:7-18).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ Uwien ya yíem bo. Min nin ti'ninjɛ Timote nɛ
kiɛh kugbɔnku kuu tí de
2 ninbi ti'yaab bà te Kolɔs ya du ni ki yé Uwien yaab ki du Kristo bo nnɔ. Ti'Baa Uwien
ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl faareh Uwien Kolɔs yaab bo

3 Uyo wà kɛ ti kàareh ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa Uwien ki dienh nɛ la, ti tuu ki
faareh wɔ ni'bo nɛ;
4 kimɛ ti cii' ni tùɔre' ki teke' *Yesu Kristo ki jin', ki tùɔre' ki yíe Uwien ya nib kɛ
5 kí ñɛ lidɛndɛnl là Uwien ble' lɛ̀ paaki bó ki gu nɛ nnɔ bo. Ni cii' lidɛndɛnl nnɔ bó lidaali
là bi cinde' ki tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà yé tigbɛmɔ̀nt nnɔ nɛ.
6 Bi tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt nnɔ ma bo nnɔ, bi tɔke' tù nnɔ nɛ uŋɛndun ni ni'kɛ saan, tù
cèreh binib teknh *Yesu ki jinh ki yɛbreh ki joh, ki teh nà mɔn. Tù là tien' ni'mɔ nnɔ nɛ,
lidaali là ni cinde' ki cii' Uwien ya juokm ya gbɛr ki bɛnde' tù mɔnmɔnm nnɔ.
7 Ti'jɔ nin ti'tonsɔntɔ Epafa nɛ wɔkn' nɛ. U yé ni'bo Kristo ya tonsɔnl wà ti du u'bo nɛ.
8 U tɔke' tɛ *Mifuoñaanm cèreh ni yíe tɔb ma bo.
9 Nɛn bo nɛ haali nin lidaali là ti tĭ cii' ni'gbɛr nnɔ, ti kàareh ki dienh nɛ ka pieh, ki
gbáanh Uwien wɔ ń cère u'Fuoñaanm ń de nɛ miyɛnfuom nin mibɛnm isɛn kɛ ni, ŋɔ ní
bɛnde u yíe nà kí tĭ gben.
10 Nnɔ nɛ ni li ŋmɔbe mitetem mà selndeh Yonbdaan, ki li teh nà kɛ sɔnge u'yɛnm, ki li
sɔnh itùonmɔnmɔn kɛ ya bol, ki li tùɔreh ki bɛndeh Uwien mɔ ki puknde h.
11 Ti gbáanh wɔ ki teh u'tuɔm mà ŋmɔbe ukpiɛke nnɔ ń cère ni'mɔ ń lɛ mituɔm kí li faa
isɛn kɛ ni, kí li ñikndeh, kí li ŋmɔbe kuminku mibiikm mà kɛ li tu nɛ ni.
12 Li faareh mɛn Baa Uwien nin uyɛnsɔnge, kimɛ u tien' nɛ binib bà kpɛ bɛ ń lɛ bi ya bó
u bonde' mimɔnm mà u'bɛl là yé kuwenwenku ni ki ble' bà yé u'yaab nnɔ.
13 Wɔn nɛ fie' tɛ licinñunl ya tuɔm saan, ki nɛbre' tɛ ki jon' u'Bijɛ wà u yíe wɔ ya bɛl ni.
14 U'Bijɛ nnɔ nɛ dɛ' tɛ ki wiɛ', ki cère' u fère' tɛ ti'biɛre.

Iyuon yà dondeh Kristo

15 U yé Uwien wà ba lɛnh wɔ ya nɛnnɛnku nɛ,

ki te ki laa' unɛndun ŋa laan te,
16 Uwien cère' wɔn nɛ ñɛn' tibont kɛ,
kutaaku bo yaar nin kitink bo yaar,
bi lɛnh tà nin ba lɛnh tà,
Tibont tà kɛ te kutaaku bo ki ŋmɔbe mituɔm kɛ ya bol,
nin tà kɛ ŋmɔbe ticiɛnt kɛ ya bol,
Uwien cère' wɔn nɛ ñɛn' tu'kɛ,
nɛ tu'kɛ mɔ yé u'yaar nɛ.
17 U te ki laa' tibont kɛ ŋa laan te,
wɔn nɛ cère' tibont kɛ te tu'bùol.
18 Wɔn nɛ yé u'taanl ya yul,
nɛ u'taanl yé u'gbɛnɛnt,
Wɔn nɛ yé micincinm,
ki yé wà kpiɛ' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni,
ŋɔ wɔ ń li yé usɛnlier isɛn kɛ ni.
19 Kimɛ Uwien ya yíem bo nɛ wɔn nin u'yul te u'Bijɛ ni ki tǐ gben',
20 ki cère' u'Bijɛ bugbɛn bo,
wɔn nin unɛndun taan' buñɔbu,
ŋɔ ni'kɛ ń li yé u'Bijɛ yann,
u'Bijɛ ya sèm mà ñɛn' ki wule' udɔpɔnpɔn bo nnɔ bo nɛ,
u cère' uñɔkpaan te kitink nin kutaaku bo.
21 Uyo uba ni'mɔ là yé binib bà jɛnde' Uwien nɛ, ki yé u'nɛnnɛndb kí ñɛ ni là ŋmɔbe iyɛnmaale yà ǐ cèreh ni teh nà bre nnɔ bo.
22 Ama fɛnfɛnnɔ Uwien cère' ninbi nin wɔn taan' buñɔbu kí ñɛ u'Bijɛ tien' u'ba unisaal ma ki tuo' ki kpo' nnɔ bo. Uwien tien' nnɔ ŋɔ ní fre kí sere u'nun bó, kí li yé u'yaab, ki la ŋmɔbe jɔknt, ki la li ŋmɔbe biil mɔ nɛ.
23 Ama ní li faa mitekjim ni, kí li co kenken. Ni là cii' tigbɛmɔnmɔnt ma nnɔ, tù cère' ni ŋmɔbe lidɛndɛnl nɛ. Ni la wiɛ lidɛndɛnl nnɔ. Bi kpaande' tù utingbɛn bo ya nib kɛ saan nɛ. Nɛ min Pɔl ya tuonl si: ń kpaande tu ya gbɛmɔnmɔnt nɛ.

Pɔl mɔ̀h ki toreh Kristo ya taanl

24 Fɛnfɛnnɔ n jinh ijɛnd yà ni'bo nɔ n'yɛnm sɔnge nɛ; kimɛ Kristo là jin' ijɛnd yà nnɔ, n'mɔ tùkre' i ya jɛnd nɛ ki jèndeh u'taanl là yé u'gbɛnɛnt nnɔ bo.
25 N yé litaanl nnɔ ya tonsɔnl ŋɔ ninbi bo, Uwien de' nni lituonl là nnɔ ń sɔn lɛ̀ nɛ. Lɛn si: ń tɔke nɛ Uwien ya gbɛr kí tǐ fɔre.
26 Tù yé tigbɛbɔlkaar tà Uwien là bɔle' tù uyo bo yaab nɛ. Nɛ fɛnfɛnnɔ u kpiire' tù ki tɔke' u'yaab.
27 U yíe bɛ ń bɛnde tigbɛbɔlkaar nnɔ yé lifaal ki tǐ kpɛ ma bo nɛ, ki ŋmɔbe ukpiɛke bà ŋa yé *Sufmbɛ ni. Ni'tingi si: Kristo te ni'siik ni ma nnɔ, ni ŋmɔbe lidɛndɛnl ki ye ni li lɛ Uwien ya kpiɛke.
28 Ti tɔkeh wɔn Kristo ya gbɛr nɛ, ki gbiereh unil kɛ, ki taah miyɛnfuom kɛ ya bol ki wɔknh unil kɛ ŋɔ unil kɛ ń li mɔn Kristo ya sɛn ni kí tǐ gben.
29 Nɛn bo nɛ n sɔnh lituonl. Kristo ya tuɔm mà te n'gbɛn ni ki ñaanh nnɔ nɛ cèreh n mɔ̀h lituonl bugbɛn bo nin inunmɔ́n.

2

1 Imɔ̀n, n yíe ní bɛnde n mɔ̀h limuɔl là ya tunbu nin inunmɔ́n ninbi nin Lawodise yaab nin binitɔb bà kɛ ŋa laan laa' nni nin bi'nunbu bo nɛ.
2 N teh nnɔ ŋɔ bi'fɛ̀l ń li co, bɛ ń li kpɛ buñɔbu, kí li yíe tɔb, kí li ŋmɔbe mibɛnm kí tǐ gben nɛ. Mibɛnm nnɔ nɛ li cère bɛ ń bɛnde Uwien ya bonbɔlkaann. Nɛn si: Kristo bugbɛn.
3 Miyɛnfuom nin mibɛnm ŋmɔbe lifaal là kɛ nnɔ buɔ wɔn saan nɛ.

4 N tɔkeh nɛ nɛn ŋɔ uba la taa ñɔŋmaagbɛr tuba kí lɛre nɛ nɛ.
5 Kimɛ nin ma te ni'ni ma kɛ nnɔ, n tuu ki maaleh ni'bó nɛ. N'yɛnm sɔnge ni'bo, kimɛ n laa' tibont kɛ te tu'donbó nɛ ni'bùol, ki laa' ni du Kristo bo nin ni'fɛ̀l kɛ.

Kristo nɛ dienh limiɛl

6 Ni teke' ki ye *Yesu Kristo nɛ yé Yonbdaan ma nnɔ, li pɛ mɛn u'sɛn bo.
7 Tùɔre mɛn kí tɛbn wɔ, kí cère ni'miɛl ń li juɔn u'bo. Li faa mɛn mitekjim ni tɛn bi là wɔkn' nɛ ma bo, kí li faareh Uwien yo kɛ yo.
8 Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń dɛle kí cuo nɛ nin tinisaalyɛnfogbɛr. Tù yé gbɛfɛnm nɛ, ki yé kutonnɛnku mɔ, ki ñɛn' unisaal ya yaajɛbok nin isɛnpol yà ŋuuke uŋɛndun wuu nɔ saan, ta ñɛn' Kristo saan.
9 Kimɛ Uwien nin u'yul te wɔn Kristo ni nɛ ki tǐ gben'.
10 Ninbi nin wɔn Kristo taan' ki tien' unibaab ma nnɔ nɛ ni laa' mimɔnm kɛ ki tǐ gben'. Wɔn nɛ cɛn' nà kɛ ŋmɔbe mituɔm nin ticiɛnt kɛ ya bol.
11 Ninbi nin wɔn taan' ki tien' unibaab ma nnɔ, nǐ te tɛn ni jiɛ' ni'pun nɛ. Upunjiɛ nnɔ ŋa yé nisaal jɛh ipun ma bo, ama u ñɛn' Kristo saan nɛ ki gbendeh minisaaltetem mà cèreh unil teh ibiɛre nnɔ ya gbɛr.
12 Bi sǐi' nɛ Uwien ya ñunm ma nnɔ nǐ wuɔn' ki ye bi taan' ki sube' ninbi nin Kristo nɛ, nɛ ninbi nin wɔn taan' ki mɛkre' mɔ, kimɛ ni teke' Uwien ya tuɔm mà cère' u mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ ki jin'.
13 Ni là te tɛn bitɛnkpiib nɛ Uwien ya nun bó, kimɛ ni là teh ibiɛre nɛ, ka yé u'nib* mɔ. Ama u cère' ni liɛbe' ki fuobe nin Kristo, ki fère' tɛ ti'biɛre kɛ.
14 U ŋmire' tigbɛr tà bi là kɛle' tù kugbɔnku ni tù biindeh tɛ, ka cendeh nin ti'fuobm kí ñɛ tù ble' iwɔb yà nnɔ bo; ki gben' kugbɔnku nnɔ ya gbɛr Kristo ya dɔpɔnpɔn bo.
15 Kristo fie' nà kɛ ŋmɔbe mituɔm nin ticiɛnt kɛ ya bol ya jɛkɔnwɛnt, ki jin' nɛ̀ ifɛ binib kɛ ya nun bó, ki tuke ni'kɛ ki lindeh wɔ ń wuɔn kí ye udɔpɔnpɔn nɛ cère' u mɔ̀n' ki faake'.
16 Nɛn bo, la cère mɛn uba ń kùɔn nɛ kí ye ni la ji niɛ, ki la ñu niɛ, ki la cère uba ń wɔbn nɛ libinl ya nacent nin uŋmaafaan ya nacenku nin *Saba ya daali ya gbɛr bo.
17 Tu ya bont yé nà li baa ní ya jinjinku nɛ, ama Kristo bugbɛn nɛ yé nibonmɔ̀nn.
18 La cère mɛn bà bɔndeh binib ya nun bó ki teh bi yé binib bà dinge, ki pukeh Uwien ya tondb nnɔ ń juon nɛ puoli. Bi lienh ki teh bi lɛnh tibont tidɛknt yaam, nɛ ki ŋmɔbe inisaalyɛnmaale, ki teh tinacenkpenkuont.
19 Ba tuuke Kristo bo. Ama u'mɔ nɛ yé liyul. Liyul nɛ jindeh tigbɛnɛnt kɛ, ki cèreh tigbɛnɛnt ya bont tuuke tu'tɔr bo ijire coco tù, nɛ Uwien cèreh tù kpienh u yíe ma bo.
20 Ni taan' ki kpo' nin Kristo nɛ ki ñɛn' isɛnpol yà ŋuuke uŋɛndun wuu ya nuɔ ni. Nɛn bo, bɛ tien' ni biɛ ki cèreh bi wɔbndeh ki dienh nɛ i ya kùɔn tɛn uŋɛndun nɛ cère' ni fuobe?
21 Bɛ tien' ni cèreh bi kùɔndeh nɛ ki teh: la taa mɛn niɛ, ki la lèn niɛ, ki la mɛ niɛ.
22 Nɛn kɛ yé iwɔb yà te ki de' tibont tà binib jin' tù ki tǐ gben' la, ta ji ŋmɔbe kpɛle nɛ. Unisaal nɛ ñɛn' i ya wɔb ki wɔknh yɛ̀ binib.
23 Iwɔb bugbɛn ya gbɛr te tɛn miyɛnfuom nɛ ka ji yé yɛnfuom. I tɔkeh unil ya yɛnm yíe wɔ ń li pukeh nà ya gbɛr nɛ, ki cèreh binib teh tɛn bi jiindeh bi'ba tingi, ki jɛ̀ndeh bi'ba. Iwɔb nnɔ ŋa yé bonn, ǐ toreh unisaal wɔ ń li teh u'yɛnm yíe nà baba nɛ.

3

Li nuunh mɛn tibont tà yé Uwien yaar

1 Ni taan' ki mɛkre' nin Kristo ma nnɔ, li nuunh mɛn paaki bó ya bont Kristo kɛ nà saan Uwien ya jie bó nnɔ.
2 Cère mɛn ni'yɛnmaale ń li pɛ tibont tà te paaki bó bo, ki la tɔnge tingi ni yaar.
3 Kimɛ ni kpo' nɛ ni'miɛl buɔ Kristo saan, nɛ Kristo mɔ buɔ Uwien saan.

---

* **2:13** Bi lɛbre' liñɔbonl là ki ye *ka yé u'nib* nnɔ; lǐ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: Ni là yé binib bà ŋa jiɛ' pun nɛ.

4 Kristo nɛ yé ni'miɛl. U lá li ñɛn u'ba upaan bo uyo wà nnɔ ni'mɔ li taan nin wɔ kí ñɛ upaan bo, kí lɛ u'kpiɛke.

Mitetekpaam nin miteteſɛnm ya gbɛr

5 Sii ki subn mɛn tibont tà te ni'fuobm ni ki yé kitink bo yaar nnɔ. Tun si: lisɔnsɔndl nin linaŋmaal nin ujɛnniɛke nin iyɛnmaalbiɛre nin ununfɔke lifaaciɛnl bo. Lifaaciɛnl yé unil bo ibule nɛ.
6 Nɛn nɛ cèreh Uwien ya benku ni beh bà ŋa ciih u'ñɔbu bó nnɔ bo.
7 Uyo wà ni là teh i ya biɛre nnɔ, ni'mɔ là ŋmɔbe mi ya tetem nɛ.
8 Ama fɛnfɛnnɔ, ni'mɔ ń wiɛ tibont tuu kɛ. Tun si: ubenpiebe nin tijɛr nin mibiɛrm nin isuk nin iñɔbonbil yà ñɛh ni'ñuɔn ni nnɔ.
9 La tɔkeh mɛn tɔb tonnɛngbɛr. Ni gben' ni'tetekpaam nin mǐ là cèreh ni teh tibont tà kɛ nnɔ ya gbɛr,
10 nɛ ki taa' miteteſènm, ki ji yé binifènb. Uwien nɛ cèreh ni tuu ki fèndeh ki joh, ki nɛngreh wɔn wà ñɛn' nɛ nnɔ. Nnɔ nɛ ni li tùɔre kí bɛnde wɔ.
11 Nɛn bo, na ji ŋmɔbe wuɔ yé Suf nɛ wuɔ ŋa yé Suf, ka ji ŋmɔbe wuɔ yé wà jiɛ' u'punl nɛ wuɔ yé wà ŋa jiɛ' u'punl, ka ji ŋmɔbe wuɔ yé ucaan nɛ wuɔ yé wà ya nun ŋa wien, ka ji ŋmɔbe wuɔ yé uyonb nɛ wuɔ ŋa yé yonb. Ama Kristo nɛ yé ni'bo nibonn kɛ ki te unil kɛ ni.
12 Uwien nɛ gènde' nɛ ki tien' nɛ u'yaab, ki yíe nɛ. Nɛn bo, cère mɛn ni'nun ń li món tinimònt bo, kí li muɔh tɔb micɛcɛkm, kí li jiindeh ni'ba tingi, kí li ŋmɛ nin tɔb, kí li ŋmɔbe liyɛnguol,
13 kí li ŋmɔbe sukle tɔb bo. Uba kɔnh nin u'tɔ nibonn niba bo la, bɛ ń li fèreh tɔb. Yonbdaan fère' nɛ ma nnɔ ni'mɔ ń li fèreh tɔb.
14 Ni li tùɔreh ki teh nà si: ní li yíe tɔb nɛ, kimɛ miyíem nɛ cèreh binib tùɔreh ki te uñɔkpaan ni.
15 Kristo ya yɛnduɔn ń li te ni'fèl ni ki pekreh nɛ. U ya yɛnduɔn bo nɛ Uwien yin' nɛ ní taan kí li yé unibaab. Nɛn bo, li tuu ki faareh wɔ mɛn.
16 Cère mɛn Kristo ya gbɛr ń tùɔre kí kpɛ iñaan ni'fèl ni. Li wɔknh mɛn tɔb, kí li taah miyɛnfuom kɛ ya bol ki gbiereh tɔb. Li dondeh mɛn Uwien, kí li gɛh iyuon kɛ ya bol nin ni'fèl kɛ ki faareh wɔ.
17 Ni lienh nà kɛ bii ni teh nà kɛ la, cère mɛn ni'kɛ ń li yé Yonbdaan *Yesu ya yel bo, kí li faareh Baa Uwien wɔn bo.

Kristo yaab li fuobe ma bo bi'dencɛn ni

18 Bipiibɛ, li blinh mɛn ni'yul ni'ciɛb ya nun bó. Nǐ kpɛ bipiib bà pɛ Yonbdaan bo ń li teh nnɔ nɛ.
19 Bijɛbɛ, wà kɛ ń li yíe u'po, ki la cère u'benku ni ń li pendeh u'bo.
20 Mubumu, li boh mɛn ni'naambɛ nin ni'baambɛ isɛn kɛ ni, kimɛ nɛn nɛ sɔnge Yonbdaan ya yɛnm.
21 Bibaambɛ, la cèreh mɛn ni'bumu ya yɛnm ń li ñɛh ni'ni. Ni teh nnɔ la, mu'yɛnm li saa nɛ.
22 Iyonbe, li boh mɛn ni'cɛnbaambɛ uŋɛndun wuu ni isɛn kɛ ni. Ni la li boh bɛ bi'nun ni baba tɛn ni nuunh binib nɛ ń li pèkeh nɛ, ama ní li boh bɛ nin ni'fèl kɛ kí ñɛ ni boh Yonbdaan ma nnɔ bo.
23 Ni teh nà kɛ la, ní li teh nè nin ni'fèl kɛ tɛn ni teh ki dienh Yonbdaan nɛ, na teh ki dienh nib,
24 kí li bɛn ki ye Yonbdaan Uwien li su nɛ nin u bonde' mimɔnm mà ki ble' bà yé u'yaab nnɔ. Ni teh ki dienh Kristo nɛ, wɔn nɛ cinbe ki yé ni'cɛnbaa.
25 Wà teh nà bre la, Uwien li dɛre udaan ya tub u teh nà nnɔ bo nɛ, kimɛ Uwien ŋa ŋmɔbe gèngènde.

4

1 Iyonbe ya cɛnbaambɛ, li teh mɛn ni'yonbe nà cuube, ki la li yíe uba ki cɛn' u'tɔ; kí li bɛn kí ye ni'mɔ ŋmɔbe Cɛnbaa paaki bó.

Igbiere

2 Li kàareh mɛn ki la pieh. Ni'kaare ń cère ní la gɔh kí li faareh Uwien.
3 Ní yekn kí li kàareh ki dienh ti'mɔ ŋɔ Uwien ń de tɛ usɛn tí wɔkn binib u'gbɛr, kí tɔke bɛ Kristo ya gbɛbɔlkaar tà bo n te lipɛkl ni nɔ.
4 Ní kàare wɔ ŋɔ ń tùɔre kí ñɛn tigbɛbɔlkaar nnɔ upaan bo kí tɔke tù, n bi li tɔke tù ma bo.
5 Li ŋmɔbe mɛn miyɛnfuom, kí li te mɔnmɔnm nin bà ŋa yé Kristo yaab. Uyo wà ni laa' libònl ní tien nà mɔn la, tien nè mɛn.
6 Cère mɛn ni'gbɛr ń li tuu ki ŋmɛ kí suɔke, ní li jiindeh wà kɛ nĩ kpɛ ní jiin wɔ ma bo.

Ifuondfɔrkɛ

7 Ti'ninjɛ Ticik wà n yíe wɔ, u yé n'tonsɔntɔ Yonbdaan ya tuonl ni, ki sɔnh lè mɔnmɔnm nnɔ, li tɔke nɛ n'gbɛr kɛ.
8 N sɔnh wɔ ni'saan nà bo si: wɔ ń tĩ tɔke nɛ ti'gbɛr, kí saake ni'gbɛnɛnt nɛ.
9 N li cère wɔn nin Onesim nɛ ń tɔke. Onesim yé ti'ninjɛ wà kpɛ ti li du u'bo nɛ, nɛ n yíe wɔ. U yé ni'yɔ nɛ. Bi baa' ni'saan la, bi li tɔke nɛ tigbɛr tà kɛ te ti'bùol.
10 Min nin Aristak wà te lipɛkl ni nnɔ fuondeh nɛ. Banabas ya ninjɛ Mark mɔ fuondeh nɛ. N là tɔke' nɛ u'bó ŋɔ, u lá baa ni'saan la, ní teke wɔ tinɔjɛr tule.
11 *Yesu wà bi baan' wɔ Yustus nnɔ mɔ fuondeh nɛ. *Sufmbɛ bà yé Kristo yaab nnɔ ni, bɛn baba nɛ sɔnh nin nni Uwien ya bɛl ya tuonl. Bi yé binib bà saake' n'gbɛnɛnt nɛ.
12 Ni'yɔ Epefa mɔ fuondeh nɛ. U yé [Yesu] Kristo ya tonsɔnl nɛ, ki kàareh uyo kɛ nin inunmón ki dienh nɛ ŋɔ ní li ŋuuke mitekjim mɔnmɔnm, kí kpére mi'ni kí tĩ gben, kí li yé binib bà bonde' bɛ ń li teh Uwien yíe nà kɛ.
13 Imàn, n yé u'mànkunl ki ye u'nun món ninbi nin Lawodise yaab nin Herapolis yaab bo cɛɛn nɛ.
14 Ti'jɔ Luk wà yé dɔktiɛ nnɔ nin Demas mɔ fuondeh nɛ.
15 Ní fuonde Kristo yaab bà te Lawodise ya du ni nnɔ, kí fuonde Ninfa nin Kristo yaab bà taakeh u'den nnɔ mɔ.
16 Ni kaan' kugbɔnku kuu la, ní cère bɛ ń kàan kù Kristo ya taanl là te Lawodise ya du ni nnɔ mɔ ni. Ni'mɔ ń kàan kùa li ñɛ Lawodise ya du ni kí baa ni'saan nnɔ.
17 Ní tɔke Akip kí ye wɔ ń tùɔre kí liike Yonbdaan de' wɔ lituonl là nnɔ, kí li sɔnh lè mɔnmɔnm.
18 Iñɔbonfɔrkɛ yiɛ nɔ, min Pɔl nin n'yul nɛ ji kiɛh yè ki fuondeh nɛ*. La sunde mɛn n jèndeh ijɛnd yà lipɛkl ni nnɔ bó.
Uwien ń juoke nɛ.

* **4:18** Kí ñɛ kugbɔnku kuu ya cinm kí lá baa 4:17 Pɔl lienh nɛ uba kiɛh, ama wɔn nin u'yul nɛ kɛle' migbiirm 18.

Kugbɔnkpiɛku kùa Pɔl kɛle' ki de' Tesalonik yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tesalonik yé Maseduɔnn ya tinfɛnm ya ducɛnciɛn nɛ. Pɔl là joh usɛn nle bo ma nnɔ nɛ ki tɔke' ni'bó yaab Kristo ya gbɛr. Wɔn nin Silfɛn nin Timote nɛ là tɔke. Tesalonik yaab bà yɛbe ŋa là yé Sufmbɛ.

Sufmbɛ bà là te udu nnɔ ni nnɔ ya biba ŋa tuo' Pɔl ya gbɛr, ki sure' bɛ bi kpre' ni'kɛ saan Pɔl nin u'tɔb bo.

Kí cin liyul 1 kí tĭ baa iyul 3, Pɔl tɔkeh ki teh wɔn nin Tesalonik yaab ya yɛnm sɔnge tɔb bo. Bi du Kristo bo, ki yíe tɔb ma nnɔ nɛ u faare' Uwien bi'bo, ki tiɛre' bɛ wɔn nin u'tɔb là te bi'saan uyo wà nnɔ bi là ŋmɔbe mitetem mà.

Kí cin iyul 4 kí tĭ baa iyul 5, Pɔl laa' Tesalonik yaab biba ŋa bɛn Yesu ya baam ya gbɛr mɔnmɔnm; nɛ u tùɔre' ki tɔke' bɛ tù ni'donbó. Biba laa' bi'yaab biba kpuokeh Kristo ŋa laan biɛ ki baa'. Bi maaleh bà kpuokeh nnɔ li fɔre ma bo ma nnɔ, nɛ Pɔl tɔke' bɛ ki ye bà kpo' nin bà fuobe kɛ tɛ nin Yesu Kristo nɛ, ki lá li mɛkre lidaali liba.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Silfɛn* nin Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de Kristo ya taanl là te
Tesalonik ya du ni, ki yé Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo yaal nnɔ. Uwien ń juoke
nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl faareh Uwien Tesalonik yaab ya tekjim bo

2 Ti tuu ki faareh Uwien ni'kɛ bo nɛ, ki tiɛn ni'bó ti'kaare ni.

3 Ti tuu ki tiɛn ni'bó ti'Baa Uwien ya nun bó kí ñɛ ni'tekjim cèreh ni sɔnh itùon yà nin
ni ŋmɔbe miyíem ki sɔnh yà nnɔ nin ni ŋmɔbe lidɛndɛnl ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nĭ
tĭ kɛnde' ma nnɔ bo nɛ.

4 Ti'yaab bà Uwien yíe bɛ, ti bɛn ki ye Uwien nɛ gènde' nɛ ní li yé u'yaab.

5 Kimɛ ti là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ ŋa là yé ñɔbon baba, *Mifuoñaanm nɛ là cère'
tù ŋmɔbe mituɔm, ki cère' ti du ki ye tù yé tigbɛmɔ̀nt. Nɛ ni bɛn ti là te ni'saan uyo wà
nnɔ, ti'tetem là te ma bo. Ti là te nnɔ ŋɔ nɛ̀ ń li mɔn ni'bo nɛ.

6 Ninbi tɛkn' tinbi nin Yonbdaan ya taal ni nɛ. Nin ni teke' u'gbɛr ijɛndciɛn ni ma kɛ
nnɔ, ni ŋmɔbe uyɛnsɔnge wà *Mifuoñaanm dienh wù nnɔ.

7 Nnɔ nɛ Maseduɔnn ya tinfɛnm ya dutɔ yaab nin Akayi yaab bà kɛ teke' *Yesu ki jin'
nnɔ mɔ li tɛkn ni ya taal ni.

8 Kimɛ Yonbdaan ya gbɛr ñɛn' ni ya bùol nɛ ki yɛre' Maseduɔnn ya tinfɛnm ya dutɔ nin
Akayi ya tinfɛnm ya du kɛ ni. Na yé i ya du ni baba, binib cii' ni'kɛ saan ni teke' Uwien ki
jin' ma bo. Nɛn bo, ta ji ŋmɔbe tuba tí tɔke.

9 Kimɛ ni'bó ya nib lienh ti là baa' ni'bùol ni teke' tɛ ma bo ya gbɛr nin ni wiɛ' ibule, ki
pekre' ki paan' Uwien limiɛl ya daan, wà tuu ki te nnɔ bo ma bo,

10 ki gu u'Bijɛ *Yesu ń ñɛ paaki bó kí baa ní. U là cère' wɔn nɛ mɛkre' bitɛnkpiib ni. Wɔn
nɛ ŋmiɛndeh tɛ Uwien ya benpiebe ni, ki li ŋmiɛn tɛ lidaali là Uwien li bu binib tibuur
nnɔ.

2

Pɔl lienh u sɔn' itùon Tesalonik ya du ni ma bo

1 Ti'yaabɛ, ninbi mɔnɔn bɛn ki ye ti là baa' ni'bùol ni teke' tɛ ma nnɔ ŋa juore' fɛnm.

* **1:1** Liike Itùon 17:4, 5.

2 Ni bɛn ki ye bi là jɛ̀nde' tɛ, ki suke' tɛ Filip ya du ni. Ama nin binib là ñɛn' ti'bo
kinunbɔnk ma kɛ nnɔ, ti'Wien de' tɛ lifɛ̀l ti tɔke' nɛ u'gbɛmɔnmɔnt.
3 Ti là sureh nɛ ní cenge Uwien ya gbɛr ma nnɔ ta là nuunh tí tuln nil, ka ŋmɔbe
yɛnmaalbiɛre, ka nuunh tí lɛre kí ji mɔ.
4 Ama Uwien bikn' tɛ ki laa' ti kpɛ tí tɔke binib u'gbɛmɔnmɔnt nɛ ki taa' tù ki ŋukn' tɛ.
Nɛn bo nɛ ta nuunh ti tɔkeh tù la, binib ya yɛnm ń li sɔnge ti'bo, ti nuunh Uwien wà bɛn
ti'fɛ̀l ni te ma bo nnɔ ya yɛnm nɛ ń li sɔnge ti'bo.
5 Ni bɛn ki ye ta kpele ki len' ñɔŋmaagbɛr tí lɛre nil, ka kpele ki nuun' tí ñi nil bo kí lɛ
like. Uwien nɛ yé ti'mɔ̀nkunl.
6 Ta kpele ki nuun' ninbi bii nitɔb ń pɛ̀ke tɛ, kimɛ ta nuunh pɛnpɛku nisaal saan.
7 Ti yé *Kristo ya tondb ma nnɔ, ti bi li fre kí wuɔn nɛ kí ye ti ŋmɔbe ukpiɛke, ama ta
tien' nnɔ. Ti là te ni'saan ma nnɔ, ti là duɔn' ti'yɛnm ni'bo tɛn upii ŋaandeh ma u'bumu,
u'yɛnm sɔnge mu'bo u likeh mù nɛ.
8 Ti yíe nɛ nǐ tǐ kɛnde' ma nnɔ, na yé ti'nun mɔ́n tí tɔke nɛ Uwien ya gbɛmɔnmɔnt baba
nɛ. Ninbi bo, ti li tuo kí kpo mɔnɔn, kimɛ ni yé binib bà ta gɔh ni'bo nɛ.
9 Ti'yaabɛ, ni tiɛn ti'tùon nin ti'jiinku bó. Ti là tɔkeh nɛ Uwien ya gbɛmɔnmɔnt ma nnɔ,
ti là sɔnh itùon nin inunmɔ́n nɛ ñɔnku nin wien ni ŋɔ ti la li yé uba bo tukl.
10 Ninbi bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ nin Uwien nɛ yé bimɔ̀nkunb ki ye ti là te ni'saan ma
nnɔ ti'tetem là cuube nɛ ka ŋmɔbe jɔknt. Ta là ŋmɔbe bi li biin tɛ nà bo.
11 Ni bɛn kɛin ki ye ti là teh ni'ni wà kɛ tɛn bibaa teh u'bumu ma bo nɛ,
12 ki sureh nɛ, ki saakreh ni'gbɛnɛnt, ki ñiikeh ki tɔkeh nɛ ki teh ní li ŋmɔbe mitetem
mà selndeh Uwien. Wɔn nɛ yin' nɛ ní kɔ u'bɛl ni kí lɛ u'kpiɛke.

Pɔl pɛ̀keh Tesalonik yaab bi'tekjim bo

13 Ti tuu ki faareh Uwien ni'bo uyo kɛ nibonn nà bo nnɔ si: ti là tɔke' nɛ Uwien ya gbɛr,
nɛ ni teke' tù, ki tuo' ki ye ta yé nib yaar tù mɔnbe ki yé Uwien yaar nɛ, ki cèreh ninbi bà
teke' Uwien ki jin' nnɔ teh Uwien yíe nà.
14 Ti'yaabɛ, ni tɛkn' Uwien ya táan yaab bà te Sude ya tinfɛnm ni, ki liɛbe' ki yé *Yesu
Kristo yaab nnɔ ya taal ni nɛ. Kimɛ ni'du yaab jɛ̀nde' nɛ ijɛnd yà nnɔ *Sufmbɛ mɔ là jɛ̀nde'
bɛ i ya jɛnd nɛ.
15 Bɛn *Sufmbɛ nnɔ nɛ là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki ku' Yonbdaan Yesu, ki jɛ̀nde'
ti'mɔ cɛɛn. Uwien ya yɛnm ŋa sɔnge bi'bo. Bi yé binib kɛ ya nɛnnɛndb nɛ.
16 Bi piendeh tɛ ti la tɔke bà ŋa yé *Sufmbɛ tigbɛr tà li cère bɛ ń ŋmɛre nɛ. Bi teh nnɔ nɛ
bi'biɛre yɛbreh ki joh, nɛ Uwien ya benku ni tǐ gben' ki ben' bi'bo.

Pɔl yíe wɔ ń tí ń lɛ Tesalonik yaab

17 Ti'yaabɛ, tinbi nin ninbi dàan' tɔb nǐ tien' idɛn ile ma nnɔ, ti dɔkn' nɛ cɛɛn nɛ. Ti jɛnde'
tɔb nɛ, ama ti tiɛn ni'bó ti'yɛnmaale ni. Nɛn nɛ cère' ti ñikn' tí tí ń lɛ nɛ.
18 Nɛn bo nɛ ti yíe tí liɛbe kí baa ni'saan. Min Pɔl mɔnɔn bikn' nlen, ki bikn' nle, nɛ
*Satan pien' tɛ.
19 Imɔ̀n, ninbi bo nɛ ti ŋmɔbe lidɛndɛnl nin uyɛnsɔnge. Yonbdaan *Yesu li baa lidaali
là nnɔ, ninbi nɛ li yé ti'bo lisuul, nɛ ti'yɛnm li sɔnge ni'bo u'nun bó.
20 Imɔ̀n, ninbi nɛ yé ti'kpiɛke nin ti'yɛnsɔnge.

3

1 Nɛn bo ta ń fre kí cuo ti'ba. Nɛn nɛ cère' ti bobn' ki ye tinbi baba ń juore Atɛnn ya du
ni,
2 nɛ ki sɔn' ti'ninjɛ Timote ni'saan. Timote yé ti'tonsɔnlie nɛ Uwien ya tuonl ni, ki
tɔkeh binib *Kristo ya gbɛmɔnmɔnt. Ti sɔn' wɔ ni'saan wɔ ń saake ni'gbɛnɛnt nɛ, kí cère
ni'tekjim ń faake

3 ŋɔ, idɛn yiɛ ya jɛnd la cère uba ń lu mitekjim ya sɛn ni. Kimɛ ninbi mɔnɔn bɛn ki ye
Uwien sien' tɛ nnɔ nɛ.
4 Ti là te ni'saan uyo wà nnɔ, ti là juɔ' ki tɔke' nɛ ki ye ti li ji ijɛnd. Nɛn nɛ tien' nɔ, ninbi
mɔnɔn bɛn.
5 Ma là li fre kí cuo n'ba ma nnɔ, nɛn bo nɛ n sɔn' Timote ni'saan, wɔ ń liike ni biɛ ki pɛ
mitekjim ya sɛn bo bii na ji pɛ, kimɛ n là fɛnge nba la *usɛnpol unibiikl la tuln' nɛ ki cère'
ti'tuonl juore' fɛnm nɛ.
6 Fɛnfɛnnɔ nɛ Timote ñɛn' ni'donbó ki liɛbe' ní ki lá tɔke' tɛ tigbɛmɔnmɔnt, ki ye ni biɛ
ki pɛ mitekjim ya sɛn bo, ki ŋmɔbe miyíem. U tɔke' tɛ ki ye ni'yɛnm tuu ki pɛ ti'bo nɛ, nɛ
ni ciɛke ní lɛ tɛ tɛn ti'mɔ ciɛke tí lɛ nɛ ma.
7 Ti'yaabɛ, nnɔ nɛ ni'tekjim cère' ti ŋmɔbe ugbɛnɛnsaake ti'yɛnsaaciɛn nin ti'jɛnd ni.
8 Fɛnfɛnnɔ, ti ji fuore' ki jiin', kimɛ ni pɛ Yonbdaan bo mɔnmɔnm.
9 Nɛn bo, ta bɛn ti li faare Uwien ni'bo kí tĩ kpaan ma bo. Kí ñɛ ninbi bo nɛ ti ŋmɔbe
uyɛnsɔngciɛn ki poknh ti'Wien ya nun bó.
10 Ti miɛh wɔ ñɔnku nin wien ni nin inunmɔ́n ki teh wɔ ń cère tí tí ń lɛ nɛ, kí wɔkn nɛ kí
tonde nà pɔre' nɛ ni'tekjim ni.
11 Ti'Baa Uwien nin u'yul nin Yonbdaan *Yesu ń ŋère tɛ usɛn tí fre kí baa ni'saan.
12 Yonbdaan ń cère ni ŋmɔbe miyíem mà nnɔ ń yɛbre kí gbien; ní li yíe tɔb nin binib kɛ
tɛn ti yíe nɛ ma bo.
13 Nnɔ nɛ u li de nɛ mituɔm, ní li yé u'yaab, ki la li ŋmɔbe biil ti'Baa Uwien ya nun bó,
lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu li baa ní nin u'nib kɛ nnɔ.

4

Mitetem mà sɔnge Uwien ya yɛnm

1 Tɔ, ti'yaabɛ, ti là wɔkn' nɛ ni li fuobe ma bo ŋɔ Uwien ya yɛnm ń li sɔnge ni'bo. Nɛ ni
fuobe nnɔ nɛ. Ti gbiereh nɛ, ki sureh nɛ Yonbdaan *Yesu bo, ní li tùɔreh ki teh nnɔ ki joh
inun bó.
2 Kimɛ ni bɛn ti là wɔkn' nɛ Yonbdaan *Yesu ya wɔknm ma nnɔ.
3 Uwien yíe nà si: ní li ŋmɔbe mitetem mà mɔn nɛ, ki la li teh sɔnsɔndl.
4 Ni'ni wà kɛ ń bɛnde u li tien ma kí li coh u'ba, ki la li kuɔndeh u'ba jɔknt, kí li yé unil
wà bi boh wɔ,
5 ki la li ŋmɔbe sɔnsɔndyɛnmaale tɛn binib bà ŋa bɛn Wien.
6 Uba la lĩ ń bii u'tɔ, ki la lɛre wɔ tu ya gbɛr bo, kimɛ Yonbdaan diɛh binib ya tub i ya
biɛre kɛ bo nɛ. Ti là tɔke' nɛ ŋɔ, ki liɛbe' ki lere'.
7 Kimɛ Uwien ŋa yin' tɛ, tí li teh nà kuɔndeh tɛ jɔknt, u yin' tɛ tí li ŋmɔbe mitetem mà
mɔn nɛ.
8 Nɛn bo, wà kɛ yĩe' tigbɛr tuu la, na yé u yĩe' binib ya gbɛr nɛ, u yĩe' Uwien wà dienh
nɛ *Mifuoñaanm nnɔ ya gbɛr nɛ.
9 Ni li yíe tɔb Kristo bo ma bo wɔn, na ji ciɛke nil ń kɛle kugbɔnku kí tɔke nɛ ni li teh ma
bo, kimɛ Uwien cère' ninbi nin ni'yul bɛnde' ni li yíe tɔb ma bo ŋɔ.
10 Ti'yaabɛ, ni teh nnɔ nɛ nin ti'yaab bà kɛ te Maseduɔnn ya tinfɛnm ni nnɔ. Ti'yaabɛ,
ti sureh nɛ ní li tùɔreh ki teh nnɔ ki joh inun bó nɛ.
11 Cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n ní li te suoo. Ni'kɛ ń li likeh ni'yul bo ya gbɛr, kí li jinh ni'nɔjɛ
bo tɛn ti là tɔke' nɛ ma bo,
12 ŋɔ bà ŋa yé Kristo yaab ń li boh nɛ; nɛ na ji li jinh itɔnuɔ bo.

Yonbdaan ya baam ya gbɛr

13 Ti'yaabɛ, ti yíe ní bɛnde binib bà kpo' ya gbɛr ŋɔ ki la li te uyɛnsaa ni tɛn binitɔb nɛ,
kimɛ bɛn ŋa ŋmɔbe dɛndɛnl.
14 Ti teke' ki jin' ki ye *Yesu kpo', ki mɛkre' bitɛnkpiib ni ma nnɔ, nnɔ nɛ bà teke' wɔ ki
jin' ki yaan ki kpo' nnɔ, Uwien li mɛkre bi'mɔ kí taan bɛn nin wɔn Yesu.

15 Imɔ̀n, ti tɔkeh nɛ tigbɛr tà nɔ yé Yonbdaan ya ñɔbon iba nɛ. Yɛn si: Yonbdaan li baa
lidaali là nnɔ, tinbi bà li biɛ ki fuobe nnɔ ŋa lĭ li liere bà kpo' usɛn.
16 Kimɛ Uwien lá de usɛn la, ti li cii Uwien ya tondb ya ciɛn ya niɛke bó nin Uwien ya
natunl ya muɔ bó. U ya yo nɛ Yonbdaan nin u'yul li ñɛ paaki bó kí li jiinh ní. Nɛn saan nɛ
Kristo yaab bà kpo' nnɔ li kpiɛ kí mɛkre.
17 Ni ya puoli bó nɛ Uwien li yuure tinbi bà biɛ ki fuobe nnɔ nin bɛn tí tuobe Yonbdaan
titɛwɔlgbɔnt ni paaki bó. Nnɔ nɛ ti li tuu ki te nin Yonbdaan uyo kɛ.
18 Nɛn bo, li taah mɛn tigbɛr tuu ki saakreh tɔb ya gbɛnɛnt.

5

La gɔh mɛn kí li gu Yonbdaan ya baam

1 Ti'yaabɛ, Yonbdaan li baa uyo wà ya gbɛr wɔn, na ciɛke nil ń kɛle gbɔnku kí tɔke nɛ,
2 kimɛ ninbi mɔnɔn bɛn kɛin ki ye Yonbdaan ya babaadaali li te tɛn unasu bàareh
kuñɔnku ma bo nɛ.
3 Uyo wà binib li lienh ki teh bi te uyɛnduɔn ni, niba ŋa ń tien bɛ nnɔ, u ya yo nɛ ijɛndciɛn
li ci bɛ. Nĭ li te tɛn imɛrwiɛn ciikeh utɛnpunb ma bo nɛ, nɛ ba ń fre kí ñɛ len.
4 Ti'yaabɛ, ninbi ŋa te cinñunl ni ma nnɔ Yonbdaan ya babaadaali ŋa ń ci nɛ tɛn unasu
ciikeh binib ma bo.
5 Kimɛ ni'kɛ yé kuwenwenku yaab nɛ, ki yé uwien ni yaab. Ta yé ñɔnku yaab, ka yé
cinñunl yaab mɔ.
6 Nɛn bo, la cère mɛn ti li gɔh tɛn binitɔb. Cère mɛn tí li like, kí li co ti'ba.
7 Kimɛ bà gɔh nnɔ, bi gɔh kuñɔnku nɛ, bà ñuh ki yibeh nnɔ, bi yibeh kuñɔnku nɛ.
8 Ama tinbi bɛn wɔn, ti yé uwien ni yaab nɛ. Nɛn bo, cère mɛn tí li co ti'ba. Cère mɛn
ti'tekjim nin ti'yíem ń li yé ti'bo tijɛkɔnwɛnt tà lèkndeh ti'fɛ̀l bo; ti'ŋmɛrm ya dɛndɛnl mɔ
ń li te ti'bo tɛn tikur ya kɛnpinl*.
9 Uwien ŋa gènde' tɛ wɔ ń ŋuu ti'bo, ama u gènde' tɛ tí ŋmɛre ti'Yonbdaan *Yesu Kristo
bo nɛ.
10 Tinbi bo nɛ u kpo', ŋɔ ti fuobe bii ti kpo' la, tinbi nin wɔn ń li tɛ ki te.
11 Nɛn bo, li saakreh mɛn tɔb ya gbɛnɛnt, kí li toreh tɔb, ni'tekjim ń li faakreh tɛn ni teh
ma fɛnfɛnnɔ nɔ.

Igbierfɔrkɛ nin ifuonde

12 Ti'yaabɛ, ti tɔkeh nɛ ki teh ní li bùh binib bà sɔnh Uwien ya tuonl ni'ni nin inunmɔ́n,
ki likeh nɛ Yonbdaan ya sɛn ni, ki gbiereh nɛ nnɔ.
13 Ní li boh bɛ ki gbiekeh, kí li yíe bɛ bi'tuonl bo. Cère mɛn ni'kɛ ya yɛnm ń li dɔ tɔb bo.
14 Ti'yaabɛ, ti gbiereh nɛ ní li tɔkeh bà yé ikpaayuon† nnɔ ki teh bɛ ń liike bi'yul bo, kí
li biendeh bijɛwaandɛnb ya fɛ̀l, kí li toreh bà yé bijiinb, kí li ŋmɔbe kuminku binib kɛ bo.
15 Liike mɛn ni'yul bo, ki la cère unil tien' u'tɔ ibiɛre la, wɔ ń tu wɔ fɛ̀nl. Ama li nuunh
mɛn uyo kɛ ní li teh ni'tɔb nin binitɔb kɛ nà mɔn.
16 Cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge uyo kɛ,
17 ní li tuu ki kàareh,
18 kí li faareh Uwien isɛn kɛ ni, kimɛ Uwien yíe *Yesu Kristo bo ní li teh nnɔ nɛ.
19 La piendeh mɛn *Fuoñaanm ya tuonl,
20 ki la yih bi sɔkndeh Uwien ya gbɛr tà nnɔ fɛnm.
21 Li tùɔreh mɛn ki fiinh tibont kɛ, tà mɔn la, ní li ŋuuke tun.
22 Wiɛ mɛn ibiɛre kɛ ya bol.

---

* **5:8** Pɔl ya bùol unisaal ya yɛnmaale te u'yul ni nɛ. Nɛ miŋmiɛnm te tɛn *tikur ya kɛnpinl* ki lieke iyɛnmaale bo ŋɔ usɛnpol la fre yĭ. † **5:14** Bi li fre kí lɛbre *bà yé ikpaayuon*kí ye bà fuobe fɛnfɛnm mɔ.

23 Uwien, uyɛnduɔn ya daan nin u'yul ń cère ní li yé u'yaab kí tĭ gben. Wɔ ń guure ni'kɛ mɔnmɔnm‡ ŋɔ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya babaadaali ni la li ŋmɔbe biil.
24 Wà yin' nɛ nnɔ yé umɛmɔ̀ndaan nɛ, u li tien nɛn kɛ.
25 Ti'yaabɛ, li kàareh mɛn ki dienh tɛ.
26 Ní fuonde ti'yaab kɛ mɔnmɔnm.
27 N tɔkeh nɛ Yonbdaan ya yel bo nɛ ki teh ní kàan kugbɔnku kuu nɔ ti'yaab kɛ ya nun bó.
28 Ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ.

‡ **5:23** Bi lɛbre' iñɔbon yà ki ye *ni'kɛ mɔnmɔnm nnɔ;* ĭ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: Wɔ ń guure ni'yɛnm nin ni'naank nin ni'gbɛnɛnt nɛ.

Kugbɔnlieku kùa Pɔl kɛle' ki de' Tesalonik yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu ya cincinm bi tɔke' ki ye binib bita nɛ kɛle' kù, ama Pɔl nɛ yé kugbɔnku bugbɛn ya kɛlm ya sɛnlier. Bi kɛle' kugbɔnkpiɛku ki de' Tesalonik yaab ma nnɔ, ni ya puoli bó nɛ Pɔl cii' ni'bó ya nib biba lienh ki teh Yonbdaan Yesu liɛbe' ní ŋɔ. Tigbɛr nnɔ saa' Tesalonik yaab ya yɛnm cɛɛn. Nɛ ba ji bɛn bi li tien ma. Biba dàan' ka ji sɔnh tùon. Nɛn nɛ cère' Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu wɔ ń saake bi'gbɛnɛnt bɛ ń li co bi ŋmɔbe mitekjim mà nnɔ kenken, ki li sɔnh itùon mɔ.

Liyul 1 ni, Pɔl cin' ki faareh Uwien Tesalonik yaab ya yíem nin bi'tekjim bo nɛ, ki tɔke' ki ye Uwien li dɛre bà jèndeh bɛ nnɔ ya tub kí tu lifɛ̀nl, kí jènde bà ŋa boh Yesu Kristo ya gbɛmɔnmɔnt nnɔ lidaali là u li baa ní nnɔ.

Iyul 2 ni, Pɔl tɔkeh nà li liere Yonbdaan ya baam usɛn ya gbɛr nɛ. U ye wà li yíe Uwien ya ñɔbu bó li ñɛn u'ba upaan bo, kí tuln binib pelpel nɛ kí yaan Yonbdaan ń baa ní. U tɔke' bɛ ki ye bɛ ń li se mitekjim ni nǐ faa.

Iyul 3 ni, Pɔl tɔkeh bà yé ikpaayuon nnɔ ki teh bɛ ń liike bi'yul bo, kí li sɔnh ki jinh bi'nɔjɛ bo.

Pɔl tǐ fɔre' kugbɔnku kuu nɔ nin micɛ̀bm nɛ.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Silfɛn* nin Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de Kristo ya taanl là te Tesalonik ya du ni ki yé ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo yaal nnɔ.

2 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Yonbdaan li baa ní kǐ bu binib tibuur

3 Ti'yaabɛ, nǐ kpɛ tí li faareh Uwien ni'bo uyo kɛ nɛ, nǐ yé nibonn nà cuube nɛ, kimɛ ni tùɔreh ki teknh *Yesu ki jinh mɔnmɔnm, nɛ ki tùɔreh ki yíe tɔb mɔ mɔnmɔnm.

4 Nɛn bo nɛ ti tɔkeh Uwien ya táantɔ ni, ti'yɛnm sɔnge ni'bo ki tǐ kpɛ ma bo, kimɛ nin bi teh nɛ nà bre, ki jèndeh nɛ ma kɛ nnɔ ni tùɔreh ki mɔ̀h mitekjim ni ki joh inun bó nɛ.

5 Nɛn nɛ wɔngeh ki teh Uwien buh tibuur tu'donbó, kimɛ ijɛnd nnɔ nɛ li cère Uwien ń ye ni kpɛ ní kɔ u'bɛl là ni jèndeh li'bo nnɔ ni.

6 Imɔ̀n, Uwien li tien nà cuube nɛ. Binib bà jèndeh nɛ nnɔ, u'mɔ li jènde bɛ nɛ kí tu ni'fɛ̀nl,

7 kí de ninbi bà jèndeh nnɔ nin tinbi lifuorl lidaali là Yonbdaan Yesu li puɔ paaki bó ní nnɔ. U li puɔ ni'bó ní nin Uwien ya tondtɔdɛnb nɛ,

8 kí li te umupien ni ki we ní. U li dɛre bà ŋa yíe Uwien ya gbɛr nnɔ nin bà ŋa boh ti'Yonbdaan Yesu ya gbɛmɔnmɔnt nnɔ ya tub.

9 Bi'tudɛre nnɔ si: u li cère bɛ ń kɔ ijɛndciɛn ni kí li tuu ki te len. U li ŋɔre bɛ kí jɛnde u'nun bó, ba ji li lɛ u'tuɔm nin u'kpiɛke.

10 Nǐ li tien nnɔ lidaali là Yonbdaan li baa ní ŋɔ bɛ ń pɛ̀ke wɔ, kí ñuɔre wɔ kí ñɛ bà kɛ teke' wɔ ki jin', ki yé u'yaab nnɔ bo nɛ. Ni'mɔ te len, kimɛ ti tɔke' nɛ u'gbɛr ma nnɔ ni teke' tù ki jin'.

11 Nɛn bo nɛ ti kàareh ki dienh nɛ uyo kɛ ŋɔ ti'Wien ń ye ni kpɛ u'yin, kí li toreh nɛ nin u'tuɔm ní li teh ni nuunh ní tien mimɔnm mà kɛ nnɔ, kí cère ní li sɔnh itùon yà wɔngeh ki teh ni ŋmɔbe mitekjim.

---

* **1:1** Liike 1 Tesalonik 1:1.

12 Ni teh nnɔ la, ninbi bo nɛ bi li kpiɛke Yonbdaan Yesu, nɛ u'mɔ ń kpiɛke nɛ, kí ñɛ ti'Wien
nin wɔn Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm bo.

2

Nà li liere Yonbdaan ya baam usɛn

1 Ti'yaabɛ, Yonbdaan *Yesu Kristo ya baam nin ti'taanm u'saan ya gbɛr bo nɛ ti tɔkeh
nɛ ki teh:
2 bi tɔke' nɛ ki ye Yonbdaan ya babaadaali baa' la, ni la cère nɛ̀ ń pɔk kí ŋaabe ni'yɛnm,
ki la cère nɛ̀ ń sén ni'fɛ̀l. Nba la, bi li tɔke kí ye *Mifuoñaanm nɛ cère' bi len' tigbɛr nnɔ,
mitɔm la, bi li ye tù ñɛn' tinbi saan nɛ bii tinbi nɛ kɛle' kugbɔnku ki ye nnɔ.
3 La lì ń cère mɛn uba ń ñɛ isɛn iba kí lɛre nɛ. Kí yaan Yonbdaan ya babaadaali ń baa
nnɔ binib li yïe Uwien ya ñɔbu bó ki yɛbe, nɛ wà li yïe Uwien ya ñɔbu bó, ki juore fɛnm
Uwien li dɛre u'tub nnɔ mɔ li ñɛn u'ba upaan bo.
4 U li yé unɛnnɛnd nɛ, kí ye u cɛn' Uwien nin binib pukeh tibont tà kɛ nnɔ. U li kɛ̀le
Uwien ya duku ni mɔnɔn kí yin u'ba Uwien.
5 Na tiɛn ki ye n laan là te ni'saan ma nnɔ, n là tɔke' nɛ tigbɛr tuu nɔ-ɔɔ?
6 Ni bɛn nà co wɔ fɛnfɛnnɔ. U'yo lá baa' la, u li ñɛn u'ba upaan bo.
7 Kimɛ wà li yïe Uwien ya ñɔbu bó nnɔ ya tuɔm mà buɔ nnɔ ya tùon cin'-a! Nǐ ji sïen'
wà piendeh mɛ̀ nnɔ nɛ ń dàan mɛ̀.
8 U ya yo nɛ u li ñɛ upaan bo, nɛ Yonbdaan ń piebe u'bo, wɔ ń kpo. Yonbdaan li baa ki
li windeh ma nnɔ nɛ li cère ubiɛrɔ bugbɛn ya gbɛr ń gben.
9 Wà li yïe Uwien ya ñɔbu bó nnɔ lá baa' la, u li ŋmɔbe *Satan ya tuɔm nɛ, kí li teh
micincilnm nin miyɔkm ya bont kɛ ya bol ki lɛreh binib.
10 U li tien mibiɛrm kɛ ya bol, kí tuln binib bà buoh, kimɛ ba tuo' bɛ ń li yíe tigbɛmɔ̀nt
tà li cère bɛ ń ŋmɛre ma nnɔ nɛ cère' bi buoh.
11 Nɛn bo nɛ Uwien dienh bɛ mituɔm mà tulndeh bɛ, ki cèreh bi teknh kutonnɛnku ki
jinh.
12 Nnɔ nɛ Uwien li biin bà ŋa teke' gbɛmɔ̀nt ki jin', ki fɛ nà bre ya tienm nnɔ.

Uwien nɛ gɛ̀nde' nɛ, cère mɛn ni'tekjim ń li faa

13 Ti'yaab bà Yonbdaan yíe bɛ, tinbi bɛn wɔn, nǐ kpɛ tí li faareh Uwien ni'bo uyo kɛ
nɛ, kimɛ Uwien là gènde' nɛ haali ucincinyo ní ŋmɛre nɛ, kí ñɛ *Mifuoñaanm mà teh nɛ
u'yaab nnɔ nin ni teke' tigbɛmɔ̀nt ki jin' ma nnɔ bo.
14 Nɛn bo nɛ u yin' nɛ ní kɔ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya kpiɛke ni, kí ñɛ ti tɔke' nɛ
tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ bo.
15 Nɛn bo, ti'yaabɛ, gore mɛn kí li se mitekjim ya sɛn ni mɔnmɔnm, kí li ŋuuke ti là wɔkn'
nɛ miwɔknm mà, buñɔbu ni bii ti kɛle' nà kugbɔnku ni ki de' nɛ nnɔ.
16 Ti'Yonbdaan *Yesu Kristo nin u'yul nin ti'Baa Uwien wà yíe tɛ, ki tuu ki saakreh
ti'gbɛnɛnt, ki cère' ti ŋmɔbe lidɛndɛnl là mɔn, kí ñɛ u'juokm bo nnɔ
17 ń saake ni'gbɛnɛnt, kí de nɛ ufaa ní li tuu ki teh nà mɔn ni'tùon ni nin ni'lenm ni kɛ.

3

Li kàareh mɛn ki dienh tɛ

1 Tɔ, ti'yaabɛ, li kàareh mɛn ki dienh tɛ ŋɔ Yonbdaan ya gbɛr ń li yɛreh ni'kɛ saan
tontonm, kí li ŋmɔbe ukpiɛke tɛn tù ŋmɔbe ukpiɛke ni'du ni ma bo.
2 Li kàareh mɛn, Uwien ń ñɛn tɛ binib bà bre nǐ tǐ kɛnde' nnɔ ya nuɔ ni, kimɛ na yé binib
kɛ nɛ teke' ki jin'.
3 Yonbdaan yé umɛmɔ̀ndaan ma nnɔ u li de nɛ ufaa, kí lèkn ni'bo, usɛnpol ubiɛrɔ la fre
nɛ.
4 Kí ñɛ Yonbdaan bo nɛ ti du ni'bo ki ye ti tɔke' nɛ nà nnɔ, ni teh nɛn nɛ, ki li tuu ki teh
nɛ̀.

5 Yonbdaan ń pekre niʼyɛnm ní bɛnde Uwien ya yíem, kí li ŋmɔbe Kristo ya minku.

Unil kɛ ya nun ń li mɔ́n itʉ̀on bo

6 Tiʼyaabɛ, ti tɔkeh nɛ Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo nɛ ki teh: niʼyɔ wà kɛ ŋa yíe tuonl ya gbɛr*, ka pɛ ti là wɔkn' nɛ miwɔknm mà nnɔ bo la, ní wiɛ uʼgbɛr.
7 Kimɛ ninbi nin niʼyul bɛn ki ye nĭ kpɛ ní tɛkn tiʼtaal ni nɛ. Ti là te niʼsaan uyo wà nnɔ, ta là yé kpaayuon†
8 ka miɛh uba jier ki jinh. Ti là sɔnh itʉ̀on nin inunmɔ́n nɛ ñɔnku nin wien ni ŋɔ ti la li yé uba bo tukl.
9 Na yé ta là ŋmɔbe sɛn tí ji niʼnuɔ ni nɛ, ti là yíe tinbi nin tiʼyul ń wuɔn nɛ miseknm ŋɔ ní tɛkn tiʼtaal ni nɛ.
10 Kimɛ ti là te niʼsaan uyo wà nnɔ, ti là tɔke' nɛ ki ye wà kɛ ŋa yíe tuonl ya gbɛr la, u la ji mɔ.
11 Nin nɛn kɛ ti cii' bi ye niʼni biba yé ikpaayuon nɛ, ka sɔnh niba nin nitɔnn, ki cuonh ki kɔh bitɔb ya gbɛr ni.
12 Ti tɔkeh bi ya nib nɛ Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo, ki teh bɛ ń liike biʼyul bo, kí li te suoo, kí li sɔnh ki jinh biʼnɔjɛ bo.
13 Tiʼyaabɛ, ninbi bɛn wɔn, la ŋɛnde mɛn niʼgbɛnɛnt mimɔnm ya tienm ni.
14 Niʼni wà ŋa boh ti kɛle' tigbɛr tà kugbɔnku kuu ni la, ní sekn udaan, kí wiɛ uʼgbɛr ŋɔ ifɛ ń cuo wɔ.
15 Ni la taa' wɔ kí tien tɛn u yé niʼnɛnnɛnd nɛ ama ní li sureh wɔ, kimɛ uʼmɔ yé niʼyɔ nɛ.

Ifuondfɔrkɛ

16 Yonbdaan uyɛnduɔn ya daan nin uʼyul ń li dienh nɛ uyɛnduɔn uyo kɛ isɛn kɛ ni. Yonbdaan ń li te nin niʼkɛ.
17 Min Pɔl nin nʼyul nɛ kɛle' ifuonde yii nɔ. Nʼgbɔnt kɛ ni n kiɛh nʼyel ma sɔ‡.
18 Tiʼ Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke niʼkɛ.

---

* **3:6** Liike 1 Tesalonik 5:14. † **3:7** Liike 1 Tesalonik 5:14. ‡ **3:17** Kí ñɛ Kugbɔnku kuu ya cinm kí lá baa 3:16 Pɔl lienh nɛ uba kiɛh, ama wɔn nin uʼyul nɛ kɛle' migbiirm 17.

Kugbɔnkpiɛku kùa Pɔl kɛle' ki de' Timote nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' Timote tigbɔnt tule nɛ. U kɛle' tù ki laa' u caan' Kristo ya táan ŋɔ nǐ ji sǐen' bi li liike yɛ̀ ma bo ŋɔ Kristo yaab ń faake mitekjim ni nɛ. Timote ya naa yé Suf nɛ ki pɛ Kristo ya sɛn bo, nɛ u'baa yé grɛk ka pɛ Kristo ya sɛn bo. Timote là tɛ ki sɔnh nin Pɔl nɛ ki pǐɛre' wɔ isɛn yà yɛbe ya jom.

Kugbɔnkpiɛku kuu ni, Pɔl tɔkeh Timote u li tien ma kí liike Kristo ya táan nnɔ nɛ. U tɔke' wɔ ki ye binib biba te itáan nnɔ ni ki wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn (1:3-7; 4:1-4; 6:3-5), ki teh tibont tà te uŋɛndun wuu ni nnɔ ya tuba ŋa mɔn, ki teh binib ń dàan upiikuɔn, ki la jinh tijier tubambɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl tɔke' Timote ki ye wɔ ń tiɛre Kristo yaab kí ye: Uwien ñɛn' nà kɛ nnɔ mɔn nɛ.

U wuɔn' wɔ u li tien ma kí gènde itáan nnɔ ya ciɛnb, ki gbiere' binib bɛ ń li pukeh Uwien, kí li kàareh wɔ (iyul 2), ki tɔke' itáan nnɔ ya ciɛnb li fuobe ma bo (iyul 3).

Pɔl tɔke' Timote ki ye wɔ ń li likeh itáan nnɔ kɛ mɔnmɔnm (iyul 4-6).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ. Uwien ti'Ŋmiɛnl nin Yonbdaan *Yesu Kristo wà
yé ti'dɛndɛnl nnɔ nɛ ye ń li yé u'tond.
2 Timote, n kiɛh kugbɔnku kuu ń de sin nɛ. A yé n'bumànk kí ñɛ ti ŋmɔbe mitekjim mà
nnɔ bo nɛ. Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke ŋɛ, kí muɔ ŋɛ micɛcɛkm, kí de
ŋɛ uyɛnduɔn.

Liike a'yul bo nin biwɔnwɔknb bà tulndeh binib nnɔ

3 N là joh Maseduɔnn ya tinfɛnm bó ma nnɔ, n là sure' ŋɛ á juore Efɛs ya du ni, kí pien
binib bà te len ki wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn nnɔ nɛ.
4 Bi la ji ń li tuuke gbɛyiɛnkaar nin bi'yaajɛb ya yel yà bi findeh i'bo ka gbendeh nnɔ bo.
Nɛn nɛ cèreh miniɛm bàareh. Na cèreh binib bɛndeh Uwien bonde' ma bo wɔ ń ŋmiɛn
binib kí ñɛ mitekjim bo.
5 N là sure' ŋɛ á pien bɛ ŋɔ bɛ ń li yé binib bà ya fɛ̀l bo ŋa ŋmɔbe jɔknt, kí li yíe tɔb, kí li
ŋmɔbe iyɛnmaalmɔnmɔn, kí li ŋmɔbe mitekjimànm.
6 Binib biba te, ka ji pɛ u ya sɛn bo, bi tùre' nɛ, ki lienh gbɛfɛnfɛnm,
7 ki yih bi'ba *Yiko ya wɔnwɔknb, ka bɛn bi lienh nà nnɔ ya tingi, ki niireh nin bi cɛ nà
bo nnɔ.
8 Ti bɛn ki ye *yiko mɔn nɛ, nǐ yé unil taah wɔ ki sɔnh itùon ni'donbó la.
9 Tùɔre mɛn kí cii kí ye yiko ŋa te ki de' nimàn, ama u te ki de' bà ŋa boh wɔ nin bà yǐe'
Uwien ya ñɔbu bó nin bà ŋa pɛ Uwien bo nin bibiɛrdɛnb nin bà yindeh Uwien nin u'bont
kɛ nin bà kuuleh bi'naambɛ nin bi'baambɛ nin bà kɛ yé binikub nin
10 isɔnsɔnd nin bà dàan' bipiib ki duɔndeh nin bi'jɛtɔb nin bà kuɔreh iyonbe nin
bitonnɛndɛnb nin bà poleh itonnɛnpòl nin bà kɛ yǐe' miwɔknm mà kpe usɛn nnɔ nɛ.
11 Mi ya wɔknm nɛ pɛ tigbɛmɔnmɔnt tà wɔngeh Uwien ya kpiɛke nnɔ bo. Uwien
uyɛnduɔnciɛn ya daan nɛ taa' tù ki ŋukn' nni.

Pɔl faareh Yesu Kristo

12 Yonbdaan *Yesu Kristo nɛ de' nni mituɔm. Nɛn bo nɛ n faareh wɔ. U du n'bo nɛ ki
gènde' nni ń sɔn u'tuonl.
13 Uyo uba n là lienh u'bo fɛnfɛnm nɛ, ki jèndeh u'nib, ki bre ka muɔh bɛ cɛcɛkm, ama
u muɔ' nni micɛcɛkm, kimɛ ma là bɛn n teh bà, ka laan là teke' wɔ ki jin' mɔ.

14 Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm yɛbe ki gbien' ma nnɔ nɛ u cère' n teke' wɔ ki jin', ki yíe wɔn nin u'nib kɛ.
15 Tigbɛr tuu te nɛ, ki kpɛ binib ń tuo tu'kɛ. Tun si: *Yesu Kristo baa' uŋɛndun wuu ni, wɔ ń lá ŋmiɛn bibiɛrdɛnb nɛ, nɛ min nɛ yé ubiɛrdaan ki cɛn' bi'kɛ.
16 *Yesu Kristo muɔ' nni micɛcɛkm, ŋɔ min wà yé ubiɛrdaan ki cɛn' binib kɛ nnɔ bo wɔ ń wuɔn u ŋmɔbe sukle ki gbien' ma bo nɛ. Nɛn nɛ li yé kudìɛku binib bà li teke wɔ, kí ji kí lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nnɔ bo.
17 Binib kɛ ń li pèkeh Uwien, kí li kpiɛkreh wɔ uyo kɛ. Wɔn nɛ yé Uwenbaabe, nil ŋa lɛnh wɔ, u yé Ubɛrciɛn wà tuu ki te uyo kɛ nɛ. Ami.
18 N'buk Timote, n ye ń tɔke ŋɛ tigbɛr tà sɔ kí ñɛ bi là sɔkn' Uwien ya ñɔbon yà a'bo nnɔ. Ñi yɛn bo kí mɔ̀ limuɔl là mɔn,
19 kí li ŋmɔbe mitekjim nin iyɛnmaalmɔnmɔn. Binib biba dàan' i ya yɛnmaale nɛ ka ji ŋmɔbe tekjim.
20 Bi'ni bile si: Himene nin Alɛksand. Nɛ n taa' bɛ ki ŋukn' Satan, ŋɔ bɛ ń bɛnde kí ye na mɔn bɛ ń ji ń suke Uwien.

2

Li kàareh mɛn ki dienh binib kɛ

1 Nɛn bo, tigbɛr tà yé tigbɛkpiɛkt n li tɔke nɛ si: ní li kàareh ki miɛh Uwien, ki gbáanh wɔ, ki faareh wɔ ki dienh binib kɛ
2 nin bibɛrb nin udu ya ciɛnb kɛ ŋɔ tí li te uyɛnduɔn ni, niba la ŋaabe ti'yɛnm, kí li pɛ Uwien ya sɛn bo, kí li yé binib bà ya tetem kpɛ bɛ ń li boh bɛ.
3 Nɛn nɛ mɔn Uwien ti'Ŋmiɛnl ya nun bó ki sɔnge u'yɛnm.
4 U yíe binib kɛ ń ŋmɛre nɛ, kí bɛnde kí ye u'gbɛr yé tigbɛmɔ̀nt.
5 Kimɛ Uwien te uba nɛ. Ucɛndɛnduol mɔ te uba nɛ binib nin Uwien ya siik ni. Wɔn si: *Yesu Kristo wà tien' u'ba unisaal,
6 ki tuo' ki teke' binib kɛ ya kuum ki kpo', ŋɔ wɔ ń dɛ bɛ kí wiɛ nnɔ. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien yíe wɔ ń ŋmiɛn binib u ya yo nɛ.
7 Nɛn bo nɛ Uwien gènde' nni ń li yé *Yesu Kristo ya tond, kí li kpaandeh u'gbɛr, kí li wɔknh tù bà ŋa yé Sufmbɛ ŋɔ bɛ ń teke wɔ kí ji, kí bɛnde kí ye tù yé tigbɛmɔ̀nt nɛ. Ma nɛndeh n tɔkeh tigbɛmɔ̀nt nɛ.
8 Tɔ, n yíe Kristo yaab te nà saan kɛ la, bijɛb ń li kàareh, ki findeh inuɔ, ki la cère yì ń li yé binib bà ya fèl bo ŋmɔbe tijɔknt ya nuɔ, ki la li ŋmɔbe benpiebe, ki la li findeh nin tɔb.

Bipiib li ŋmɔbe mitetem mà

9 Bipiib bɛn wɔn, n yíe bɛ ń li guoh nǐ kpɛ upii ń li guoh ma bo nɛ, ki la cère bi guo la, bɛ ń li lɛnh bi'fɛ, ki la wɔngeh bi'ba, ki la li lùoh yulòle wà faa, ki la tungeh ñɔ̀km ya kɛnjɔnga wà ya daaku faa, ki la bèleh ilaan yà ya daaku faa, ki la guoh wɛngolkaar tà ya daaku faa.
10 Ama bɛ ń li sɔnh itùonmɔnmɔn. Nɛn nɛ mɔn ki de' bipiib bà kɛ lienh ki teh bi pɛ Uwien ya sɛn bo.
11 Bi wɔknh bɛ uyo wà la, bɛ ń li te suoo, kí li cengeh nin mibom.
12 Ma ń de bɛ sɛn bɛ ń wɔkn jɛb, ka ń de bɛ ciɛnt jɛb bo. Bɛ ń li te suoo.
13 Kimɛ Uwien là kpiɛ' ki ñɛn' Adam nɛ, ki tuɔn' Ɛfa.
14 Na yé uwɛ* là lɛre' Adam nɛ, u là lɛre' Ɛfa nɛ u saa' likuɔl ki bii' Uwien.
15 Ama upii juore' ki ŋmɔbe mitekjim nin miyíem, ki pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm, ka wɔngeh u'ba la, timɛr ŋa ń cère Uwien la ŋmiɛn wɔ.

3

Kristo ya táan yaab ya sɛnlierl li te ma bo

* **2:14** Bi ye *uwɛ* la, bi niireh Satan nɛ. Liike 2 Korɛnt 11:3.

1 N ye ń tɔke tigbɛr tà nɔ tù te nɛ. Unil yíe wɔ ń li likeh Kristo ya taanl la, u gènde'
lituonmɔnmɔnl nɛ.
2 Nǐ kpɛ Kristo ya taanl yaab ya sɛnlierl ń li yé unil wà ŋa ŋmɔbe biil nɛ, kí li ŋmɔbe upii
uba, kí li coh u'ba tibont kɛ ni, kí li ŋmɔbe miyɛnm, kí li yé unil wà bi boh wɔ, kí li teknh
bicɛnb, kí li yé unil wà li fre kí wɔkn binib Uwien ya gbɛr mɔnmɔnm,
3 ki la taa' u'ba kí de daam, ki la ŋmɔbe jɛr. Wɔ ń li ŋmɛ nin binib kɛ, ki la findeh nin
nib, ki la cère u'nun ń li mán ilike bo,
4 kí li likeh u'dencɛnl mɔnmɔnm, kí cère u'bumu ń li ciih litubl, ki ŋmɔbe mibom nǐ kpɛ
kibuk ń li ŋmɔbe mibom ma bo.
5 Kimɛ unil ŋa ń fre kí liike u'dencɛnl mɔnmɔnm la, u li tien mila kí liike Uwien ya taanl
yaab-i?
6 U la li yé wà ŋa wuɔke' Uwien ya sɛn ni. U yé unil wà ŋa wuɔke' Uwien ya sɛn ni la,
nba la, u li ŋmɔbe tigbengt, nɛ kí lɛ utudɛre tɛn usɛnpol.
7 Nǐ kpɛ bà ŋa yé Kristo yaab ń li pèkeh wɔ nɛ. U te nnɔ la, nil ŋa ń len u'bo fɛnfɛnm, nɛ
sɛnpol ya diɛku mɔ ŋa ń cuo wɔ.

Kristo ya taanl ya totorb li te ma bo

8 Kristo ya taanl ya totorb mɔ li yé binib bà bi boh bɛ nɛ, ki la li yé iñuɔn ilele ya nib, ki
la taa bi'ba kí de daam, ki la jinh pònt.
9 Kí cère jɔknt la li te bi'fèl bo ŋɔ bɛ ń li pɛ tigbɛmɔ̀nt tà Uwien kpiire' tù nnɔ bo.
10 Bɛ ń kpiɛ kí fiin bɛ kí liike bi'tetem te ma bo kí yaan. Bi laa' ba ŋmɔbe biil la, bi li fre
kí li sɔnh bitotorb ya tùon.
11 Bipiib bà yé bitotorb mɔ li yé binib bà bi boh bɛ nɛ, ki la lienh tɔb bo fɛnfɛnm, kí li
coh bi'ba tibont kɛ ni, kí li yé bipiib bà bi du bi'bo isɛn kɛ ni.
12 Kristo ya taanl ya totorb li ŋmɔbe upii uba uba nɛ, kí li likeh bi'bumu nin bi'dencɛn
mɔnmɔnm.
13 Kimɛ binib bà sɔnh bitotorb ya tùon mɔnmɔnm nnɔ ya yel li kpienh nɛ. Bi ŋmɔbe
midum ki gbien' bi teke' *Yesu Kristo ki jin' ma nnɔ bo.

Nà cère' Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu nɔ

14 N kiɛh ŋɛ kugbɔnku kuu nɔ ki daan n li baa a'saan na ń wuɔke nɛ.
15 Ma lǐ baa' tonm mɔnɔn la, kugbɔnku kuu li cère á bɛnde a li ŋmɔbe mitetem mà
Uwien ya nib ni. Binib nnɔ yé Uwien limiɛl ya daan ya taanl nɛ. Lǐ te tɛn likpɛnkpɛnl
nɛ ki co tigbɛmɔ̀nt ki dienh tù mituɔm.

Uwien kpiire' tigbɛbɔlkaar ki wuɔn' binib

16 Imɔ̀n, Uwien bo ya paanm ya gbɛr tà buɔ u kpiire' tù nnɔ yé tigbɛciɛnt nɛ.
Kristo nɛ yé tigbɛr tà buɔ nnɔ,
ki tien' u'ba unisaal,
ki ñɛn' u'ba upaan bo
*Mifuoñaanm nɛ wuɔn' ki ye u yé ugbɛmɔ̀ndaan,
u cère' Uwien ya tondb laa' wɔ,
bi kpaande' u'gbɛr bà ŋa yé *Sufmbɛ ni,
nɛ binib teke' wɔ uŋɛndun ni ki jin',
Uwien taa' wɔ u'kpiɛke ni ki don' paaki bó.*

4

Miwɔknm mà ŋa kpe sɛn ya gbɛr

1 *Mifuoñaanm len' nǐ wien ki ye ufɔfɔryo binib biba li wiɛ mitekjim ya gbɛr, kí paan
isɛnpol tulndeh binib ki cèreh bi wɔknh miwɔknm mà nnɔ bo.

---

* **3:16** Bi li fre kí lɛbre *Uwien taa' wɔ u'kpiɛke ni ki don' paaki bó* kí ye Uwien cère' u'kpiɛke yɛbe mɔ.

2 Bi li cère binib bà yé iñuɔn ilele ya nib, ki yé bitonnɛndɛnb, ibiɛre tɛbe' bi'yɛnm tɛn
kudɨɛku kùa ŋa ŋməbe ŋmirm nnɔ, ń tuln bɛ.
3 Binib bugbɛn kùɔndeh upiikuɔn nin tijier tubambɛ ya jim nɛ. Uwien nɛ ñɛn' tijier nnɔ
ŋɔ binib bà teke' wɔ ki jin' ki bɛn tigbɛmònt nnɔ ń li jinh tù, ki faareh wɔ tu'bo.
4 Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ, tù mɔn nɛ. Ti la sèngeh tuba, ti jinh tà kɛ la, tí li faareh
wɔ tu'bo.
5 Kimɛ Uwien ya gbɛr nin ikaare nɛ mɔngreh nibonn kɛ.

Pɔl tɔke' Timote u li te ma bo u'tuonl ni

6 A wɔknh Kristo yaab tigbɛr tuu nɔ la, a li yé wɔn *Yesu Kristo ya tonsɔnl wà mɔn, kí
cère Uwien ya gbɛr tà a teke' tù ki jin' nnɔ nin miwɔknmɔnmɔnm mà a tùɔre' ki paan'
mi'bo nnɔ ń li yé a'bo tijier.
7 La tuuke gbɛyiɛnkaar, kimɛ ta kpe Wien ya sɛn. Ñikn kí li pɛ Uwien ya sɛn bo
mɔnmɔnm.
8 Unil ñikndeh ki tiinh u'gbɛnɛnt ń jaare la, nɨ mɔn nɛ ama nɨ li tore wɔ waamu nɛ. Unil
ñikndeh ki pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm la, nɛn nɛ li tore wɔ isɛn kɛ ni, kimɛ Uwien ye
nɛn nɛ li cère binib ń li fuobe fɛnfɛnnɔ wuɔ nin uyo wà we ní nnɔ.
9 Tigbɛr tuu te nɛ, ki kpɛ binib ń tuo tu'kɛ.
10 Ti sɔnh itùon nin inunmɔ́n, ki mɔ̀h limuɔl, kimɛ ti ŋməbe lidɛndɛnl Uwien limiɛl ya
daan bo nɛ. Wɔn nɛ yé binib kɛ ya Ŋmiɛnl. U cinbe ki yé bà teke' wɔ ki jin' ya Ŋmiɛnl nɛ.
11 Wɔkn binib tigbɛr tuu, kí tɔke bɛ kí ye bɛ ń li teh nnɔ.
12 La cère uba ń yinde ŋɛ a yé kinacenfènbuk ma nnɔ bo. Ama li yé wà cuube u'lenm
ni, ki ŋməbe mitekjim nin mitetemɔnmɔnm, ki yíe binib, ka ŋməbe biil ŋɔ bà teke' Uwien
ki jin' nnɔ ń tɛkn a'taal ni.
13 Taa a'ba kí de *Uwien ya gbɔnku ya kàanm Kristo yaab ni, kí li sureh bɛ, kí li wɔknh
bɛ haali nin n'baam.
14 La dàan *Mifuoñaanm ya paabu bùa te a'ni nnɔ. A laa' bù kí ñɛ bi là sɔkn' Uwien ya
ñɔbon yà a'bo nin Kristo ya taanl ya ciɛnb là taa' bi'nuɔ ki paan' a'bo ma nnɔ bo nɛ.
15 Taa a'ba kí de nɛn kɛ, kí sɔn lituonl nnɔ tinɔjɛr tule. Nnɔ nɛ binib kɛ li lɛ a'tùon cuonh
ma bo.
16 Liike a'tetem, kí li bɛn a wɔknh binib ma bo, kí li ñikndeh isɛn kɛ ni. A teh nnɔ la, sin
bugbɛn li ŋmɛre, nɛ bà cengeh a'bó nnɔ mɔ li ŋmɛre.

5

A li te ma bo nin Kristo yaab

1 La gbiereh jɛciɛn nin jɛr, ama li gbiereh wɔ tɛn a'baa, kí li gbiereh binacenfènb tɛn
a'ninjiɛb,
2 kí li gbiereh ipiiciɛn tɛn a'naambɛ, kí li gbiereh bijɛfènb tɛn a'ninsiɛb, kí la kuɔn a'ba
jɔknt nin bɛ.
3 Li toreh bikpopiib bà ŋa ŋməbe bà likeh bɛ.
4 Ukpopii ŋməbe mubumu bii iyaabii la, nɨ mɔn bɛn nɛ ń kpiɛ kí li toreh bi'den yaab,
kí wuɔn kí ye bi boh bɛ. Bi teh nnɔ la, bi jiindeh bi'naambɛ nin bi'baambɛ bi là wube' bɛ
ma nnɔ bo nɛ, kimɛ Uwien ya yɛnm sɔnge nɛn bo nɛ.
5 Ukpopii wà ŋa ŋməbe wà li likeh wɔ, ki juore' ki te u'ba kpein la, u du Uwien bo nɛ, ki
tuu ki kàareh ki miɛh wɔ ñɔnku nin wien ni.
6 Ama ukpopii pɛ lisɔnsɔndl bo, ki teh u'yɛnm yíe nà la, nin u fuobe ma kɛ nnɔ, Uwien
ya sɛn bo wɔn, u kpo' ŋɔ.
7 Tɔke bikpopiib tigbɛr tuu nɔ ŋɔ nib la lɛ bi li dule nà bo kí biin bɛ.
8 Wà ŋa toreh u'yaab, ni'kɛ tu nin wa toreh u'tiɛma dencɛnl ni yaab la, u wiɛ' mitekjim
ya sɛn nɛ, ki bre ki cɛn' wà ŋa teke' Kristo ki jin'.
9 A li kɛle ukpopii wà ya yel bikpopiib ya yel ya gbɔnku si: wà tɨ fii' ma, u kun' ticɛr
miba kpein nɛ, ki ŋməbe ibin piluob.

10 U li yé upii wà sɔnh itùonmɔnmɔn binib kɛ pèkeh wɔ i'bo nɛ. Yɛn si: u wube' u'bumu
mɔnmɔnm, ki teke' bicɛnb, ki sɔkre' Uwien ya nib ya tàan, ki tore' bijiinb, u'nun món wɔ
ń li sɔnh itùonmɔnmɔn.
11 Bikpopiib bà fàan bɛn wɔn, dàan bɛ, kimɛ bijɛb ya mɛnku lá cuo' bɛ la, bi li wiɛ Kristo
ya gbɛr nɛ, kí li nuunh bɛ ń liɛbe kí kun ticɛr,
12 ka ń sɔn bi là len' ki ye bi li sɔn Kristo ya tuonl là nnɔ. Nɛn bo nɛ bi li ŋmɔbe libiil.
13 Ba ŋmɔbe tùon ma nnɔ, bi li cuonh ki lindeh iñiɛn nɛ. Na yé ba ŋmɔbe tùon baba nɛ,
bi li yé biñɔkpɔbdɛnb nɛ, kí li kɔh binib ya gbɛr ni, kí li lienh gbɛfɛnfɛnm.
14 N yíe bikpopiib bà fàan nnɔ ń liɛbe kí kun ticɛr nɛ, kí maa mubumu, kí li likeh bi'den
mɔnmɔnm, ki la cère' unɛnnɛnd ń lɛ u li dule nà bo kí len ti'bo fɛnfɛnm,
15 kimɛ bikpopiib biba wiɛ' Kristo ya sɛn nɛ ki paan' *Satan bo.
16 Upii wà teke' Kristo ki jin' ki ŋmɔbe bikpopiib u'den la, wɔ ń li toreh bɛ, ki la cère bɛ
ń li yé Kristo ya taanl bo tukl, ŋɔ lɛ̀ ń fre kí li toreh bikpopiib bà ŋa ŋmɔbe bà likeh bɛ nnɔ.
17 Kristo ya taanl ya ciɛnb likeh Kristo yaab mɔnmɔnm la, bi kpɛ bɛ ń li boh bɛ, kí li pèh
bɛ mɔnmɔnm nɛ. Ni'kɛ tu nin bà kpaandeh Uwien ya gbɛr, ki wɔknh tù nin inunmón nnɔ;
18 kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «A taa' unɛ u taanh iji la, ŋa ń lòle u'ñɔbu»,
ki liɛbe' ki ye: «Wà sɔnh lituonl la, u kpɛ bɛ ń pɛ̀ wɔ u'paaku nɛ.»
19 Bi biin' Kristo yaab ya ciɛn la, na yé mànkunb bile bii bita nɛ biin' wɔ la, la cenge tù.
20 Kristo yaab ya ciɛnb ya uba tien' ibiɛre la, kɔnh nin wɔ binib kɛ ya nun bó ŋɔ bà sǐen'
nnɔ ń fɛnge.
21 N sureh ŋɛ Uwien nin *Yesu Kristo nin Uwien ya tondb bà cii' u'ñɔbu bó nnɔ ya nun
bó nɛ, li pɛ n wuɔn' ŋɛ isɛn yà nɔ bo, ki la ŋmɔbe a'ñɔbu gbè nà bó, ki la ŋmɔbe gèngènde
mɔ.
22 A ye á de unil lituonl Kristo ya taanl ni la, la yíe tonm kí pɔk kí yuon a'nuɔ u'bo kí
kàare kí de wɔ. La kɔ tɔb ya biɛre ni. Cère sin bugbɛn ya tetem ń li wien.
23 A tuu ki bungreh ma nnɔ, la li ñuh ñunm baba, li lengeh midaam mɔ waamu, ŋɔ nɛ̀
ń li toreh a'benku.
24 Bi lɛnh binib biba ya biɛre upaan bo nɛ kí yaan kí bu bɛ tibuur. Bitɔb mɔ yi ŋa kpiireh
tonm.
25 Itùonmɔnmɔn mɔ te upaan bo nɛ. Iba lǐ buɔ mɔnɔn la, ya ń juore kí li buɔ.

6

Iyonbe nin i'cɛnbaambɛ ya gbɛr

1 Binib bà kɛ yé iyonbe nnɔ bɛ ń li boh bi'cɛnbaambɛ mɔnmɔnm, nǐ kpɛ bɛ ń li boh bɛ
ma bo, ŋɔ uba la lɛ u li dule nà bo kí len Uwien nin ti'wɔknm bo fɛnfɛnm.
2 Iyonbe yà ya cɛnbaambɛ teke' Kristo ki jin' nnɔ, ǐ la likeh i'cɛnbaambɛ nnɔ fɛnm, kí
ye bi yé i'ninjiɛb ma nnɔ bo. Ama yǐ ń li tùɔreh ki sɔnh lituonl ki dienh bɛ, kimɛ bɛn bà
jondeh i'tùon bo nnɔ yé bà teke' Kristo ki jin' Uwien yíe bɛ nɛ.

Miwɔknm mà ŋa kpe sɛn ya gbɛr

A li wɔknh binib nà sɔ, ki sureh bɛ bɛ ń li teh nnɔ.
3 Unil wɔknh miwɔknm mà bore' miba, ka pɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya gbɛmɔnmɔnt
bo, ka pɛ miwɔknm mà kpe Uwien ya sɛn bo la,
4 tigbengt nɛ yɛbre' nin udaan nɛ wa bɛn niba, ki fɛ miniɛm, ki findeh iñɔbon bo. Nɛn
nɛ cère' ibinbinbe nin ikɔ̀nkɔ̀n nin isuk nin itɛnfuonbiɛre te,
5 ki cèreh binib niɛh miniɛm ka gbendeh, kimɛ bi'yɛnmaale ŋa kpe sɛn, nɛ ba bɛn
gbɛmɔ̀nt. Bi maaleh ki teh bi paan' Uwien ya sɛn bo la, bi li lɛ lifaal nɛ.
6 Imɔ̀n, unil ya yɛnm sɔnge u ŋmɔbe nà bo, ki pɛ Uwien ya sɛn bo la, nɛn nɛ yé lifaaciɛnl
ki de' udaan.
7 Kimɛ ta tuke' niba ki baa' unɛndun wuu ni, ka ń tuke niba kí ñɛ u'ni mɔ.
8 Nɛn bo, ti ŋmɔbe tijier nin tiwɛngolkaar la, cère mɛn ti'yɛnm ń li sɔnge tu'bo.

9 Ama binib bà ya nun mɔ́n lifaal bo nnɔ luh mibiikm ni nɛ. Tijɔ̀rbont tà yɛbe, ki bre
ya mɛnku li cuo bɛ tɛn kudiɛku, kí cère bɛ ń kɔ mikuum ni kí juore fɛnm.
10 Kimɛ ilike ya yíem yé ibiɛre kɛ ya ñaan ya uba nɛ. Binib biba taa' bi'ba ki de' ilike ma
nnɔ nɛ ki tùre', ka ji pɛ tekjim ya sɛn bo, nɛ ki nuun' bi'ba bo ijɛndciɛn.
11 Sin Uwien ya nilɔ, la paan nɛn kɛ bo, kí li yé unil wà cuube, kí li pɛ Uwien ya sɛn bo,
kí li ŋmɔbe mitekjim, kí li ŋmɔbe miyíem nin kuminku, kí li ŋmɛ nin unil kɛ.
12 Mɔ̀ mitekjim ya muɔl mɔnmɔnm, kí li nuunh limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Uwien yin'
ŋɛ li ya miɛl bo nɛ, kí ñɛ lidaali là a len' mɔnmɔnm bimɔ̀nkunb bà yɛbe ya nun bó ki ye a
teke' wɔ ki jin' nnɔ.
13 N sureh ŋɛ Uwien wà dienh tibont kɛ limiɛl nin *Yesu Kristo wà là kun' imɔ̀n
mɔnmɔnm Pɔns Pilat saan nnɔ ya nun bó nɛ.
14 Li boh n tɔke' ŋɛ nà kɛ nnɔ, kí li wien, kí la li ŋmɔbe biil kí tǐ baa uyo wà Yonbdaan
*Yesu Kristo li baa ní nnɔ.
15 Uwien sien' uyo wà nnɔ lá baa' la, u li cère wɔ ń baa ní. Uwien nɛ yé uyɛnduɔn ya
daan. Wɔn baba nɛ yé tibont kɛ ya Cɛnbaa, ki yé bibɛrb kɛ ya bɛr, ki yé yonbdɛnb kɛ ya
Yonbdaan.
16 Wɔn baba nɛ ŋa ń kpo, ki te kuwenwenku kùa ni uba ŋa ń fre kí kɔ ku'ni. Uba ŋa
kpele ki laa' wɔ, ka lǐ li fre kí lɛ wɔ mɔ. Wɔn si kupɛnpɛku nin mituɔm uyo kɛ. Ami.
17 Tɔke binib bà yé bifàadɛnb uŋɛndun wuu ni nnɔ kí ye bi la li ŋmɔbe gbengt, ki la li
du lifaal nnɔ bo, kimɛ lǐ yé mitafaam nɛ. Ama bɛ ń li du Uwien bo, kimɛ wɔn nɛ dienh tɛ
tibont kɛ ki gbiekeh ŋɔ tí li jondeh tu'bo.
18 Tɔke bifàadɛnb nnɔ kí ye bɛ ń li teh mimɔnm, kí li sɔnh itùon yà mɔn ki gbien', kí li
punh ki la cuɔleh, kí li gbiinh bi'bont nin binitɔb.
19 Bi teh nnɔ la, bi taakeh lifaal là mɔn ka ń saa nɛ ki blinh bi'ba wenli bo bɛ ń wun lɛ
limɛmɔ̀nl.

Tigbɛfɔrkaar

20 N'yɔ Timote, li likeh Uwien guun' ŋɛ nà nnɔ mɔnmɔnm. La paan gbɛfɛnfɛnm bo, kimɛ
tà kpe Wien ya sɛn, ki la paan bi niɛh miniɛm mà ki maaleh ki teh bi ŋmɔbe mibɛnm nnɔ
mɔ bo.
21 Binib biba lienh ki teh bi ŋmɔbe mi ya bɛnm nɛ ki tùre', ka ji pɛ tekjim ya sɛn bo.
Uwien ń juoke nɛ.

Kugbɔnlieku kùa Pɔl kɛle' ki de' Timote nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kɛle' kugbɔnlieku kuu ki de' Timote igbierfɔrkɛ nɛ. U kɛle' kugbɔnku kuu uyo wà u te lipɛkl ni nnɔ nɛ (2:9). Binib bà yɛbe là wiɛ' wɔ nɛ (1:15; 4:10-16). U là bɛn ki ye u'kuum ya yo baa'-a (4:6), nɛ u cèbreh u'tonsɔnlie Timote wà u yíe wɔ tɛn u'buk nnɔ.

Kugbɔnku kuu tiɛreh Pɔl ya fuobm bó nɛ. U là sɔn' Yesu ya tond ya tùon ki wɔkn' binib, ki jin' ijɛnd tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm bo. Pɔl gbiere' Timote ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tuo kí ji ijɛnd Kristo ya tùon bo (2:1-13), ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń li wɔknh Uwien ya gbɛr mɔnmɔnm (2:14–4:15). Nɛn bo, wɔ ń dàan iñɔbon bo ya finfinde, kí búle bà teh tibont tà ŋa kpe sɛn nnɔ ibuɔn, kí tɛkn wɔn Pɔl ya taal ni, kí tùɔre kí li pɛ Pɔl nin biwɔnwɔkntɔb wɔkn' nà nnɔ bo.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ Uwien ya yíem bo, ki tɔkeh binib Uwien pùon' lipuonl ki ye u li de bɛ limiɛl là *Yesu Kristo bo nnɔ ya gbɛr.
2 Timote, n kiɛh kugbɔnku kuu ń de sin nɛ. A yé n'buk kà n yíe kɛ̀ nɛ. Baa Uwien nin ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke ŋɛ, kí muɔ ŋɛ micɛcɛkm, kí de ŋɛ uyɛnduɔn.

Pɔl saakreh Timote ya gbɛnɛnt

3 N faareh Uwien wà n pukeh wɔ nin lifɛ̀l là ŋa ŋmɔbe jɔknt tɛn n'yaajɛb là teh ma bo nɛ. N tuu ki tiɛn a'bó n'kaare ni ñɔnku nin wien ni nɛ.
4 N tiɛre' a'muɔ bó la, nǐ naan ń pɔk kí lɛ ŋɛ nɛ, ŋɔ n'yɛnm ń sɔnge kí gbien.
5 Ma sunde' a ŋmɔbe mitekjimɔ̀nm mà nnɔ bó. A'yɛ Loyis nin a'naa Enis nɛ kpiɛ' ki laa' mitekjim nnɔ. Nɛ n du ki ye a'mɔ ŋmɔbe mi ya tekjim nɛ.
6 Nɛn bo nɛ n tiɛreh ŋɛ, á fikre Uwien là de' ŋɛ *u'Fuoñaanm ya paabu bùa nnɔ ya tuɔm uyo wà n là yuon' n'nuɔ a'bo, ki kàare' ki de' ŋɛ nnɔ.
7 Kimɛ Uwien de' tɛ *Mifuoñaanm mà nnɔ ŋa cèreh ti tiinh jɛwaanbu, ama mǐ dienh tɛ mituɔm nɛ, ki cèreh ti yíe binib, ki coh ti'ba.
8 Nɛn bo, li kundeh Yonbdaan bo imɔ̀n ki la tiinh fɛ, ki la cère fɛ ń li ŋmɔbe ŋɛ min wà te lipɛkl ni u'bo nnɔ bo. Ama Uwien ya tuɔm bo, cère min nin sin ń li jɛ̀ndeh tigbɛmɔnmɔnt bo.
9 Wɔn nɛ ŋmiɛn' tɛ, ki yin' tɛ, ki tien' tɛ u'yaab. Na yé ti'tùon bo nɛ u tien' nnɔ, ama u cɛ̀kre' u'yɛnm nɛ ki tien' nnɔ. *Yesu Kristo bo nɛ u tien' tɛ tinimɔ̀nt ki laa' wa laan ñɛn' uŋɛndun.
10 Fɛnfɛnnɔ wuɔ, ti'Ŋmiɛnl *Yesu Kristo baa' ki wuɔn' tɛ tinimɔ̀nt nnɔ. Wɔn nɛ gben' mikuum ya tuɔm, ki ñɛn' limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm upaan bo kí ñɛ u'gbɛmɔnmɔnt bo.
11 Tigbɛmɔnmɔnt nnɔ bo nɛ Uwien gɛ̀nde' nni ń li yé *Yesu ya tond, kí li tɔkeh tù binib, kí li wɔknh bɛ tù.
12 Nɛn bo nɛ n jɛ̀ndeh yiɛ ya jɛnd. Ama na ŋmɔbe nni fɛ, kimɛ n bɛn n teke' udaan wà ki jin', ki du ki ye u li fre kí guure u ŋukn' nni nà nnɔ kí tǐ baa lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ.
13 Li ŋuuke n là tɔke' ŋɛ tigbɛmɔ̀nt tà nnɔ nin mitekjim nin miyíem mà ñɛn' *Yesu Kristo saan nnɔ. Cère tigbɛr nnɔ ń li pekreh ŋɛ.
14 *Mifuoñaanm mà te ti'ni nnɔ ya tuɔm bo, li ŋuuke a cii' miwɔknm mà nnɔ mɔnmɔnm.
15 A bɛn ki ye bà kɛ yé Asi ya tinfɛnm ya nib nnɔ kɛ wiɛ' n'gbɛr ŋɔ. Bi'ni biba si: Fijɛl nin Hemojɛnn.

16 Yonbdaan ń muɔ Onesifɔr nin u'den yaab micɛcɛkm, kimɛ u sɔbe ki saakreh n'gbɛnɛnt nɛ. Nin n te lipɛkl ni ma kɛ nnɔ, fɛ ŋa cuo' wɔ n'bo.
17 U baa' Erom ya du ni ma nnɔ, u cuon' ki nuun' nni nin inunmɔ́n nɛ ki tǐ laa' nni.
18 A bɛn u là tore' nni Efɛs ya du ni ma bo ki cɛn' unil kɛ. Yonbdaan *Yesu ń muɔ wɔ micɛcɛkm lidaali là Yonbdaan Uwien li bu binib tibuur nnɔ.

2

Tuo kí li jèndeh Yesu Kristo bo

1 Sin n'bukɛ, cère *Yesu Kristo ya juokm ń li dienh ŋɛ mituɔm Uwien ya sɛn ni.
2 A là cii' tigbɛr tà n'saan bimɔ̀nkunb ligol ya nun bó nnɔ, á taa tù kí tɔke binib bà bi du bi'bo, bi'mɔ li fre kí wɔkn tù binitɔb.
3 A yé *Yesu Kristo ya sojamɔ̀n nɛ, a'mɔ ń li jèndeh u'bo.
4 Soja sɔnh sojatuonl ki yíe wà gènde' wɔ ya yɛnm ń li sɔnge u'bo la, wa ji li pɛ bà ŋa yé sojambɛ ya tùon bo.
5 Unil jon' minɔnsɛnniɛm ka paan' minɔnm ya kùɔn bo la, wa ń lɛ minɔnm nnɔ ya suul.
6 Ukpaal wà sɔnh bukpàabu ni nin inunmɔ́n la, wɔn nɛ li kpiɛ kí ji bukpàabu nnɔ ya jier.
7 Cii n tɔke' ŋɛ nà nɔ ya tingi Yonbdaan nɛ li cère á cii ni'kɛ.
8 Tiɛre *Yesu Kristo ya gbɛr, u yé *Dafid ya yaabil nɛ. U kpo', nɛ ki mɛkre' bitɛnkpiib ni. N tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ nínɔ.
9 Tun bo nɛ bi jèndeh nni haali ki tǐ lòle' nni tikudɔkr tɛn n yé udukond nɛ. Ama Uwien ya gbɛr tun ŋa lùo.
10 Nɛn bo nɛ n ŋmɔbe kuminku ijɛnd kɛ ni, ŋɔ Uwien gènde' binib bà nnɔ bo, *Yesu Kristo bo, bi'mɔ ń ŋmɛre, kí lɛ ukpiɛke wà ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ.
11 Tigbɛr tuu te nɛ:
«Ti kpo' nin Kristo la,
ti li fuobe nin wɔ mɔ nɛ,
12 Ti mǐnde' kí pɛ u'bo la,
ti li ji libɛl mɔ u'saan nɛ,
ti ye ta bɛn wɔ la,
u'mɔ li ye wa bɛn tɛ nɛ.
13 Ta yé gbɛmɔ̀ndɛnb la,
wɔn tuu ki yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ,
kimɛ wa ń fre kí yǐe u'tiɛma tetem.»

Li pɛ tigbɛmɔ̀nt ya sɛn bo

14 Tiɛre binib tigbɛr tuu nɔ, kí tɔke bɛ Uwien ya nun bó, kí ye bi la li findeh ñɔbon bo, kimɛ ifinfinde nnɔ ŋa pukndeh niba, ǐ tulndeh bà cengeh yǐ nnɔ nɛ.
15 Ńikn kí li yé unil wà ya tùon mɔn Uwien ya nun bó. Li yé u'tonsɔnl wà fɛ ŋa ŋmɔbe wɔ u'tuonl bo; kí li tɔkeh binib tigbɛmɔ̀nt mɔnmɔnm.
16 La paan gbɛfɛnfɛnm bo, ta kpe Wien ya sɛn, kimɛ bà pɛ tu'bo nnɔ tùreh Uwien ya sɛn ki joh nɛ.
17 Bi wɔknh miwɔknm mà nnɔ bre tɛn linatuɔnɛl nɛ ki bukeh ki joh. Bi ya biba si: Himene nin Filetɔs.
18 Bi tùre' nɛ ka ji pɛ gbɛmɔ̀nt ya sɛn bo, ki lienh ki teh Uwien mɛkre' bitɛnkpiib ŋɔ. Bi lienh nnɔ ma nnɔ nɛ cèreh binib biba wiɛnh bi'tekjim.
19 Nin nɛn kɛ ŋɔ, Uwien pu' litɛnpuul là nnɔ faa nɛ. Bi kɛle' tigbɛr tà sɔ li'bo: «Uwien bɛn binib bà yé u'yaab», ki liɛbe' ki kɛle' ki ye: «Wà kɛ yé Uwien yɔ la, wɔ ń dàan nà bre ya tienm.»
20 Na yé ñɔ̀km nin likkur ya jietienwɛnt baba nɛ te idencɛnciɛn ni, idɔ nin tiyɔkr yaar mɔ te nɛ. Bi taah tuba ki sɔnh itùonmɔnmɔn nɛ, ki taah tutɔr ki sɔnh tibr ya tùon.

21 Unil dàan' miwɔknm mà ŋa kpe sɛn la, u li naan itùonmɔnmɔn ya jietienwɛnku nɛ.
U li yé Yonbdaan yɔ nɛ, kí li ŋmɔbe u'bo lituonl, kí li yé wà bonde' wɔ ń li tuu ki teh nà
mɔn.
22 La paan bifènb fɛ tibonbiɛrt tà nnɔ bo. Li nuunh á li teh nà cuube, kí li ŋmɔbe
mitekjim nin miyíem, kí li kpe uyɛnduɔn ya sɛn. Li te nnɔ nin bà muɔh ki yih Yonbdaan
bi'fèl bo ŋa ŋmɔbe jɔknt nnɔ.
23 Dàan mijòrniɛm, kimɛ ma ŋmɔbe kpɛle. A bɛn ki ye mɛn nɛ bàareh nin ikɔ̀nkɔ̀n,
24 nɛ na kpɛ Yonbdaan ya tonsɔnl ń li kɔnh jɛr. U li yé unimɔ̀n nɛ unil kɛ bo, kí li freh ki
wɔknh binib Uwien ya gbɛr, kí li ŋmɔbe kuminku isɛn kɛ ni,
25 kí li pekreh binib bà niɛh nin wɔ nin lifèsɔngl. Nba la, Uwien li cère bɛ ń lèbre
bi'tetem kí bɛnde nà yé tigbɛmɔ̀nt,
26 kí liɛbe kí li maaleh mɔnmɔnm, kí ñɛ usɛnpol wà dɛle' ki cuo' bɛ bɛ ń li teh u'yíem
nnɔ ya nuɔ ni.

3

Idɛnfɔrkɛ ya gbɛr

1 Li bɛn kí ye idɛnfɔrkɛ li yé uyo wà faa nɛ.
2 Kimɛ binib li yé ifɔnfuɔb nɛ, bi'nun ń li mɔ́n ilike baba bo, kí li teh tinacenkpekuont,
kí li yíe tigbengt, kí li sukreh Uwien, ka ń li boh bi'naambɛ nin bi'baambɛ, ka ń li faareh
bà toreh bɛ, ka ń li boh tibont tà yé Uwien yaar,
3 kí li yé binibiɛrb, ka ń li muɔh nib cɛcɛkm, kí li lienh tɔb bo fɛnfɛnm, kí li teh fɛnfɛnm,
kí li bre ki gbien', kí li nɛn nà mɔn,
4 kí li yé binikuɔrb, kí li ŋmɔbe lifètònl. Tigbengt li cère bɛ ń li te tɛn ijùɔn, kí li fɛ
uŋɛndun wuu ni ya bont ki cɛn' Uwien.
5 Bi li teh tɛn bi pɛ Uwien ya sɛn bo nɛ, ama ka ji tuuke nà yé mitekjim ya tuɔm. A la
nɛkn bi ya nib ya bol.
6 Kimɛ bi'ni biba teh miyɛnfuom nɛ ki kɔh idencɛn ni, ki lɛreh ki coh mupiiliinmu.
Ibiɛre nɛ gbe mu'fèl bo, nɛ mu'yɛnmaale cère' mù pɛ mù fɛ uŋɛndun ya bont tà kɛ nnɔ
bo.
7 Mù tuu ki bɛngeh nɛ, ama mua ń fre kí bɛnde nà yé gbɛmɔ̀nt fiebu.
8 Yanɛs nin Yanbɛrɛ là yǐe' Moyis ya ñɔbu bó ma bo nnɔ, binib nnɔ mɔ yǐenh tigbɛmɔ̀nt
nnɔ nɛ. Bi ŋmɔbe iyɛnmaalbiɛre, nɛ bi'tekjim juore' fɛnm.
9 Ama bi teh nà nnɔ ŋa ń wuɔke, kimɛ binib kɛ li bɛnde kí ye bi yé ijɔr nɛ tɛn bi là bɛnde'
ma ki ye Yanɛs nin Yanbɛrɛ yé ijɔr nnɔ.

Pɔl gbiereh Timote

10 Ama sin wɔn, a paan' n'bo ki bɛn n wɔknh ma bo, ki bɛn n'tetem te ma bo, ki bɛn n
yíe ń sɔn yà, ki bɛn n teke' *Yesu ki jin' ma bo, ki bɛn n ŋmɔbe kuminku nin miyíem nin
miñiknm ma bo,
11 ki bɛn binib jènde' nni ma bo nin n jin' ijɛnd yà Antiyɔk ya du ni nin Ikoniyɔm ya du
ni nin Lista ya du ni nnɔ. I lɛ jɛnd ba nɛ ma jin' yè! Ama Yonbdaan ñɛn' nni i'kɛ ni.
12 Imɔ̀n, binib bà kɛ yíe bɛ ń li pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm *Yesu Kristo bo nnɔ, bi li
jènde bɛ nɛ.
13 Binibiɛrb nin bitonnɛndɛnb bɛn wɔn, bi li tùɔreh ki sɔnh itùonbiɛrɛ nɛ, kí li tulndeh
binib, kí tǐ tonde kí tuln bi'ba mɔ.
14 Sin wɔn, taa a'ba kí de bi wɔkn' ŋɛ nà kɛ a teke' nè ki jin' nnɔ. A bɛn bà wɔkn' ŋɛ nnɔ
yé bidɛnb bà.
15 A bɛn *Uwien ya gbɔnku ya gbɛr haali a'buwaam ni nɛ. Tigbɛr nnɔ li fre kí de ŋɛ
miyɛnfuom mà li cère á teke *Yesu Kristo kí ji ŋɔ kí ŋmɛre.

16 Tigbɛr tà kɛ te *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ, Uwien nɛ cère' bi kɛle' tù. Tù mɔn nɛ, ki wɔngeh binib Uwien ya sɛn, ki pekreh bɛ, ki tùɔreh bi'tetem, ki wɔknh bɛ mifuobm mà cuube,
17 ŋɔ Uwien ya nil ń li yé unil wà bonde' ki tĭ gben', ki ŋmɔbe nà li cère wɔ ń li sɔnh itùon yà kɛ mɔn.

4

1 N tɔkeh ŋɛ Uwien nin *Yesu Kristo wà li baa ní kí li yé ubɛr, kí bu binifuob nin bitɛnkpiib tibuur nnɔ ya nun bó nɛ ki teh:
2 li kpaandeh Uwien ya gbɛr, nĭ ton bii nĭ sɔnge la, li ñiikeh, la tuo, li kɔnh nin binib ki pekreh bɛ, kí li ŋmɔbe kuminku ki wɔknh bɛ.
3 Kimɛ uyo uba we ní, binib ŋa ji li yíe miwɔknm mà kpe usɛn ya gbɛr, bi li pɛ bi'yɛnm yíe nà bo nɛ, ki taakeh biwɔnwɔknb bi'ba saan bɛ ń li tɔkeh bɛ, bi yíe bɛ ń li cengeh tigbɛr tà.
4 Bi li yĭe ka ji li cengeh gbɛmɔ̀nt, kí pekre kí li cengeh tigbɛyiɛnkaar.
5 Ama sin wɔn, li coh a'ba tibont kɛ ni, kí li ŋmɔbe kuminku ijɛnd ni, kí li sɔnh a'tuonl. Lɛn si: Kristo ya gbɛmɔnmɔnt ya tɔkm. Sɔn a'tuonl nnɔ kí tĭ gben.
6 Min wɔn, bi taa' nni ki tien' lituɔrl ŋɔ, n'daali baa' ki gben' nɛ.
7 N mɔ̀n' limuɔl là mɔn, ki sɛn' ki baa' n cuube nà saan, ki juore' ki ŋmɔbe mitekjim.
8 Fɛnfɛnnɔ n'nɔm ya suul ji dɔ nɛ ki gu nni. Lĭ yé binib bà cuube ya suul nɛ. Yonbdaan wà buh binib tibuur tu'donbó nnɔ li de nni lɛ̀ lidaali là u li bu binib tibuur nnɔ nɛ. Na yé u li de min baba nɛ, u li de binib bà kɛ yíe wɔ ki gu u'baam nnɔ mɔ nɛ.

Pɔl ya ñɔbonfɔrkɛ

9 Ñikn kí baa n'saan tonm;
10 kimɛ Demas fɛ uŋɛndun ya bont ma nnɔ u wiɛ' n'gbɛr ŋɔ ki bure' Tesalonik bó. Krɛnskɛns mɔ bure' Galasi bó, nɛ Tit mɔ bure' Dalmas bó.
11 Luk baba nɛ te n'saan. A we ní la, sin nin Mark ń li tɔke ní, kimɛ u li tore nni Uwien ya tuonl ni.
12 N sɔn' Ticik Efɛs bó ŋɔ.
13 A we ní la, á li tuke n'liɛrku kùa n là dàan' kù Trowas ni, Karpos den nnɔ, kí li tuke tigbɔnt mɔ ní. A cinbe kí li tiɛn bi taa' tiwɛnt ya gbɔnt ki tien' tà nnɔ bó.
14 Alɛksand uŋmaan tien' nni nà bre cɛɛn. Yonbdaan nɛ li tu wɔ lifɛ̀nl.
15 A'mɔ ń li bɛn u'bó, kimɛ u yĭe' ti'wɔknm pelpel nɛ.
16 N là nuunh ń len' kí fie n'ba bà buh nni tibuur ya nun bó mikpiɛkm ma nnɔ, uba ŋa là sere' n'ciɛk bó, bi'kɛ là wiɛ' n'gbɛr nɛ. Uwien la tɔnge bi'biil bugbɛn.
17 Ama Yonbdaan wɔn là sere' n'ciɛk bó, ki de' nni mituɔm ń wɔkn u'gbɛr kí tĭ gben, ŋɔ bà kɛ ŋa yé *Sufmbɛ nnɔ ń cii tù. Yonbdaan ŋmiɛn' nni, ki cère' tibuur ya dɛnb ŋa taa' nni ki wiɛ' icind.
18 Yonbdaan li ñɛn nni nà kɛ bre ni, kí ŋmiɛn nni kí cère ń kɔ u'bɛl ni paaki bó. Wɔn nɛ si ukpiɛke uyo kɛ. Ami.

Micɛ̀bm

19 A fuonde Prisil nin Akilas nin Onesifɔr den yaab kí de nni.
20 Erat biɛ ki te Korɛnt ni. Trofim bun nɛ. Nɛn bo nɛ n cère' u juore' Milɛ ni.
21 Ñikn kí baa n'saan kí yaan tiwɔrciɛnt ya yo ń baa. Ebule nin Pudɛns nin Linus nin Klodiya nin Kristo yaab kɛ fuondeh ŋɛ.
22 Yonbdaan ń li te nin ŋɛ. Wɔ ń juoke nɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de'
Tit
nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tit yé Pɔl ya tonsɔnlie nɛ. Tit ŋa yé Suf. U teke' Yesu ki jin' nɛ ki paan' Pɔl bo. U yé unil wà freh ki tùɔreh mimaam nɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl cère' Tit te Krɛt ya du ni ŋɔ wɔ ń gènde Kristo ya taanl là te len nnɔ ya ciɛnb bɛ ń li likeh litaanl nnɔ ya nib.

U kɛle' Kristo ya taanl ya ciɛnb li fuobe ma bo (1:5-16) nin bi li likeh litaanl nnɔ ma bo nin bi li wɔknh bijɛb nin bipiib nin binacenfɛ̀nb nin ijɛciɛn nin iyonbe bi li fuobe ma bo (2:1-15).

Ni ya puoli bó nɛ u tɔke' Kristo yɔ li fuobe ma bo nin u li tien ma kí lɔke bà wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn nnɔ. Yesu Kristo kpo' ŋɔ wɔ ń ñɛn nisaal kɛ nisaal ibiɛre ni nɛ (2:14).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé Uwien ya tonsɔnl nɛ, ki yé *Yesu Kristo ya tond. Uwien nɛ ye ń tore u gènde' binib bà nnɔ bɛ ń tùɔre kí teke wɔ kí ji, kí cère bɛ ń bɛnde tigbɛmànt tà te Uwien ya sɛn ni,

2 kí li ŋmɔbe lidɛndɛnl kí ye bi li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm. Uwien wà ŋa nɛndeh nɛ là pùon' haali uyo bo ki ye u li tien nnɔ.

3 Ti'Ŋmiɛnl Uwien là sien' uyo wà nnɔ nɛ ki cère' binib bɛnde' u'gbɛr kí ñɛ n tɔkeh tigbɛr tà nnɔ bo. Wɔn nɛ de' nni usɛn n tɔkeh tigbɛr nnɔ.

4 Tit, n kiɛh kugbɔnku kuu nɔ ń de sin nɛ. A yé n'bumànk kí ñɛ ti ŋmɔbe mitekjibaabm mà nnɔ bo nɛ. Baa Uwien nin ti'Ŋmiɛnl *Yesu Kristo ń juoke ŋɛ, kí de ŋɛ uyɛnduɔn.

Pɔl ye Tit ń gènde Kristo ya táan ya ciɛnb

5 N dàan' ŋɛ Krɛt ya dekl bo ŋɔ á sɔn kí tonde lituonl là sǐen' nɛ, kí gènde binib bà li yé Kristo ya táan ya ciɛnb idu yà kɛ te lidekl nnɔ bo ni tɛn n là tɔke' ŋɛ ma bo nnɔ.

6 Kristo ya taanl ya ciɛn li yé unil wà ŋa ŋmɔbe biil nɛ, kí li ŋmɔbe upii uba, u'bumu ń li yé mubumu mùa ŋmɔbe mitekjim, ka yé sɔnsɔnd, ka yé yufaadɛnb ŋɔ nil la lɛ u li dule nà bo kí biin bɛ.

7 Kristo ya taanl yaab ya sɛnlierl sɔnh Uwien ya tuonl ma nnɔ nǐ kpɛ u la li ŋmɔbe biil nɛ, ki la li ŋmɔbe gbengt, ki la li yé benpiebdaan, ki la taa' u'ba ki de' daam, ki la li ŋmɔbe jɛr, ki la jinh pònt.

8 Ama wɔ ń li yé wà teknh bicɛnb, kí li yíe mimɔnm ya tienm, kí li ŋmɔbe miyɛnm, kí li cuube, kí li teh nà sɔngreh Uwien ya yɛnm, kí li coh u'ba,

9 kí li pɛ tigbɛr tà kpɛ bɛ ń teke tù kí ji nnɔ bo mɔnmɔnm tɛn bi wɔknh wɔ tù ma bo. Nnɔ nɛ u li freh kí li sureh binib kí ñɛ miwɔknm mà cuube nnɔ bo, kí fre kí wuɔn bà niɛh nin wɔ nnɔ bi tùre' ma bo.

10 Binib bà yɛbe nɛ yé biyufaadɛnb, ki lienh gbɛfɛnfɛnm, ki lɛreh binib. Binib bà teh nnɔ sɔbe ki yé Sufmbɛ nɛ.

11 A pien binib bugbɛn, kimɛ bi wɔknh miwɔknm mà ŋa kpɛ bɛ ń li wɔknh mè nɛ, ki tulndeh idencɛn iba ya nib kɛ. Tipònt ya jim bo nɛ bi teh nnɔ.

12 Bi'du ya yɛnfodaan uba mɔnɔn là len' bi'bo ki ye:
«Krɛt yaab tuu ki nɛndeh nɛ,
ki bre tɛn muwɛnbiimu,
ki yé ikpaayuon,
ki maaleh ujin baba bo.»

13 U là len' nà nnɔ yé imàn nɛ. Nɛn bo, mónde bi'bo inun ŋɔ bɛ ń li ŋmɔbe mitekjimànm,

14 ki la tuuke *Sufmbɛ ya gbɛyiɛnkaar bo, ki la tuuke binib bà wiɛ' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn
blinh iwɔb yà nnɔ bo.
15 Jier tuba ŋa yé kuɔl binib bà ya fɛ̀l bo ŋa ŋmɔbe jɔknt bo. Ama binib bà ya fɛ̀l bo ŋmɔbe
tijɔknt, ba teke' Uwien ki jin' nnɔ, tijier tubambɛ yé bi'bo likuɔl nɛ. Bi'yɛnmaale ŋa mɔn
nɛ ba ń fre kí bɛnde nà mɔn mɔ.
16 Bi lienh ki teh bi bɛn Uwien nɛ, ama bi teh nà nnɔ wɔngeh ki teh ba bɛn wɔ. Bi ŋmɔbe
isensen nɛ, ka tuo' Wien ya ñɔbu bó, ka ń fre kí tien nà mɔn.

2

Ijɛciɛn nin ipiiciɛn nin bifɛnb nin iyonbe bi li te ma bo

1 Sin wɔn, li wɔknh miwɔknm mà cuube tɛn bi wɔkn' ŋɛ ma bo.
2 Tɔke ijɛciɛn kí ye yɛ̀ ń li coh i'ba tibont kɛ ni, kí li yé binib bà bi boh bɛ, kí li ŋmɔbe
miyɛnm, kí li ŋmɔbe mitekjimɔ̀nm nin miyíem nin kuminku.
3 Tɔke ipiiciɛn mɔ kí ye yɛ̀ ń li ŋmɔbe binib bà pɛ Uwien ya sɛn bo ya tetem, ki la li lienh
tɔb bo fɛnfɛnm, ki la taa' bi'ba ki de' daam, kí li ŋmɔbe igbiermɔnmɔn.
4 Nnɔ nɛ ì li freh ki gbiereh bipiijɛfɛ̀nb bɛ ń li yíe bi'ciɛb, kí li yíe bi'bumu,
5 kí li ŋmɔbe miyɛnm, ki la teh sɔnsɔndl, kí li likeh uluo bo ya tùon mɔnmɔnm, kí li yé
bipiinimɔ̀nb, kí li boh bi'ciɛb, ŋɔ uba la lɛ u li dule nà bo kí len Uwien ya gbɛr bo fɛnfɛnm.
6 Li gbiereh binacenfɛ̀nb mɔ bɛ ń li ŋmɔbe miyɛnfuom
7 tibont kɛ ni. Sin bugbɛn ń li teh nà mɔn ŋɔ bitɔb mɔ ń paan a teh ma bo. Li wɔknh
binib Uwien ya gbɛr ni'donbó ŋɔ binib kɛ ń li boh miwɔknm nnɔ.
8 Li lienh milenm mà cuube ŋɔ bi la niɛh nin ŋɛ, ŋɔ ifɛ ń cuo bà ŋa yíe ti'gbɛr, kimɛ ba ń
lɛ bi li dule nà bo kí len ti'bo fɛnfɛnm.
9 Tɔke iyonbe kí ye yì ń li tuonh i'cɛnbaambɛ ya ñuɔn bó tibont kɛ ni, kí cère
i'cɛnbaambɛ ya yɛnm ń li sɔnge i'bo, ki la yìenh bi ye bà,
10 ki la suh bi'bont, kí li yé binimɔ̀nb uyo kɛ ŋɔ kí li selndeh ti wɔknh miwɔknm mà
Uwien ti'Ŋmiɛnl ya sɛn bo nnɔ.

Uwien ya juokm bo nɛ u ŋmiɛndeh binib

11 Uwien cère' ti laa' u'juokm mà bo u ŋmiɛndeh binib kɛ nnɔ.
12 Mijuokm nnɔ nɛ cèreh ti wiɛnh nà kɛ piendeh tɛ Uwien bo ya paanm, ki cèreh
ti'mɛnku ŋa kɔh uŋɛndun ya nib fɛ tibont tà nnɔ ni, ki cèreh ti coh ti'ba uŋɛndun wuu
ni, ki teh nà cuube, ki pɛ Uwien bo mɔnmɔnm,
13 ki gu lidɛndɛnl là li de tɛ uyɛnsɔnge nnɔ ya daali. Nɛn daali nɛ ti'Wenciɛn, *Yesu
Kristo, ti'Ŋmiɛnl li ñɛn u'kpiɛke upaan bo.
14 Tinbi bo nɛ u kpo' ŋɔ wɔ ń ñɛn tɛ itùonbiɛrɛ kɛ ni, kí tien tɛ linibol là ŋa ŋmɔbe jɔknt,
ki yé u'yaal, li'nun món lɛ̀ ń li tuu ki teh nà mɔn.
15 Kí ñɛ a'ciɛnt bo, a li len nnɔ nɛ, kí sure binib, kí gbiere bɛ, ki la cère uba ń yinde ŋɛ.

3

Kristo yɔ li te ma bo

1 Tiɛre Kristo yaab kí ye bɛ ń li tuonh gobina nin tibuur ya ciɛnb ya ñuɔn bó, kí li boh
bɛ, kí li yé binib bà bonde' bɛ ń li teh nà mɔn,
2 ki la lienh nib bo fɛnfɛnm, ki la kɔnh jɛr, kí li teh tinimɔ̀nt, kí li ŋmɛ nin binib kɛ.
3 Kimɛ uyo uba tinbi mɔnɔn là yé ijɔr nɛ, ka boh Wien, ki yé binib bà tùre', ki taa' ti'ba
ki de' tibont tà ti fɛ tù, ti'mɛnku kɔh tu'ni nnɔ. Ti là teh mibiɛrm nɛ, ki ponbeh tɔb, ki yé
binib bà ba yíe ti'nu, nɛ ti'mɔ ŋa yíe tɔb ya nu.
4 Ama Uwien ti'Ŋmiɛnl wuɔn' tɛ u'nimɔ̀nt nin u'yíem uyo wà nnɔ
5 nɛ ki ŋmiɛn' tɛ. Na yé ti'tùonmɔnmɔn bo nɛ u ŋmiɛn' tɛ, u muɔ' tɛ micɛcɛkm nɛ ki ŋmiɛn'
tɛ, kí ñɛ u'ñunsii wà lèbre' tɛ nnɔ nin *Mifuoñaanm tien' tɛ binifɛnb ma nnɔ bo.
6 Ti'Ŋmiɛnl *Yesu Kristo bo nɛ Uwien de' tɛ *Mifuoñaanm ki tì gben',

7 ŋɔ u'juokm bo u bù' tɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb ma nnɔ, ti daan ki ye ti li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe
gbenm.
8 Tigbɛr tuu te nɛ, nɛn bo nɛ n yíe á li tùɔreh ki tɔkeh tù binib, ŋɔ bà teke' Uwien ki jin'
nnɔ ya nun ń li mɔ́n bɛ ń li teh nà mɔn. Nɛn nɛ mɔn, ki toreh binib.
9 Ama a la niɛh jɔ̀rniɛm, ki la niɛh nin nib iyaajɛyel bo, ki la kɔnh jɛr, ki la findeh *yiko
bo. Nɛn kɛ yé fɛnm nɛ, ka ŋmɔbe torm.
10 Unil cèreh Kristo yaab boreh tɔb la, á gbiere wɔ nba. U yĭe la, á gbiere wɔ nle. U tí
yĭe la, á wiɛ u'gbɛr,
11 kí li bɛn kí ye ni ya nitunbu tùre' nɛ, ki teh ibiɛre, ki nuunh u'ba bo utudɛre.

Tigbɛfɔrkaar

12 N lá sɔn Atemas bii Ticik a'saan la, á ñikn kí cende nni Nikopolis ya du ni, kimɛ n
maale' ki ye n li te nɛn saan nɛ tiwɔrciɛnt ya yo.
13 Ñikn kí tore Senas wà bɛn *yiko mɔnmɔnm nnɔ nin Apolos bi'sɛn ya jom ni, ki la cère
niba ń pɔre bɛ.
14 Nĭ mɔn ti'tɔb Kristo yaab ń bɛnde kí ye nĭ kpɛ bi'nun ń li mɔ́n bɛ ń li teh nà mɔn nɛ,
kí li toreh uyo wà nĭ kpɛ bɛ ń tore, ŋɔ ki la li te fɛnm.
15 Binib bà kɛ te n'saan nnɔ fuondeh ŋɛ. Á fuonde tinbi nin bà kɛ ŋmɔbe mitekjibaabm
bi yíe tɛ nnɔ.
Uwien ń juoke ni'kɛ.

Kugbɔnku kùa Pɔl kɛle' ki de' Filemɔn nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Filemɔn yé Pɔl ya jɔ nɛ. Pɔl tɔke' wɔ tigbɛmɔnmɔnt nɛ u kpɛnde' Kristo yɔ. Nĭ naan u là yé ufàadaan nɛ ki ŋmɔbe iyonbe. Uba ya yel si Onesim. Onesim Siere' Filemɔn saan nɛ ki tĭ cende' Pɔl lipɛkl ni ki mɔ kpɛnde' Kristo yɔ. Pɔl jiin' Onesim u'cɛnbaa Filemɔn saan, ki de' wɔ kugbɔnku.

Pɔl kɛle' kugbɔnku kùa ki de' Filemɔn nnɔ te ki de' binib bà taakeh u'den nnɔ mɔ nɛ (migbiirm 2).

Uyo nnɔ, iyonbe nɛ là cèreh Erom yaab lɛnh lifaal là yɛbe. Bi gbiire' Erom yaab bolm mile la, miba li yé iyonbe nɛ. Bɛn nɛ sɔnh itùon kɛ, nɛ bi'cɛnbaambɛ ŋmɔbe mituɔm bi'bo. Uyo nnɔ uyonb siere' u'cɛnbaa saan ki lá liɛbe' ní la, u'cɛnbaa li fre kí tien wɔ nà bre bii kí ku wɔ mɔnɔn.

Nɛn nɛ cère' Pɔl kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Onesim wɔ ń tĭ de u'cɛnbaa Filemɔn ki ye u la ji ń liike Onesim tɛn u yé uyonb, ama wɔ ń teke wɔ tɛn Kristo yaab teknh tɔb ma bo. Ama Pɔl ŋa de' Filemɔn wɔbl, u yíe wɔn nin u'yul ń cɛ̀kre u'yɛnm kí liike u li tien ma bo nɛ. Kristo yaab bikpiɛkb nnɔ ŋa là li fre kí ci kí lèbre binib fuobe ma bo. Ama unil teke' Yesu Kristo ki jin' la, mitekjim nnɔ lèbreh u li fuobe ma bo binib ni nɛ.

Ifuonde

1 Min Pɔl, wà te lipɛkl ni *Yesu Kristo bo nnɔ nin ti'ninjɛ Timote nɛ kiɛh kugbɔnku kuu tí de sin Filemɔn wà yé ti'jɔ, ki liɛbe' ki yé ti'tonsɔntɔ nnɔ,

2 kí de ti'ninsɛ Afiya nin Akip wà tinbi nin wɔn mɔ̀h limɔbaabl nnɔ nin Kristo yaab bà taakeh sin Filemɔn den nnɔ.

3 Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.

Pɔl faareh Uwien Filemɔn bo

4 Uyo wà kɛ n kàareh la, n tiɛn a'bó nɛ, ki tuu ki faareh Uwien a'bo.

5 Kimɛ n cii' bi lienh ki teh a du Yonbdaan *Yesu bo ki yíe u'nib kɛ.

6 Tinbi nin sin kpɛ buñɔbu mitekjibaabm bo nɛ. Nɛn bo nɛ n kàareh ŋɔ Uwien ń cère a'tekjim nnɔ ń li faa ŋɔ á tore binib bɛ ń bɛnde Kristo bo, ti li teh mimɔnm mà kɛ nnɔ.

7 N'ninjɛ, a ŋmɔbe miyíem ma nnɔ cère' n ŋmɔbe uyɛnsɔnge ki gbien' nɛ n'gbɛnɛnt saake, kimɛ a cère' Uwien ya nib ya yɛnm dɔ.

Pɔl gbáanh Filemɔn ki dienh Onesim

8 Tɔ, nin Kristo bo n ŋmɔbe usɛn ń tɔke ŋɛ nà kpɛ á li teh nɛ̀ ma kɛ nnɔ,

9 kí ñɛ miyíem bo nɛ n yíe n gbáan ŋɛ nibonn niba bo. Imɔ̀n, min Pɔl n yé ujɛciɛn nɛ, nɛ ki liɛbe' ki te lipɛkl ni fɛnfɛnnɔ *Yesu Kristo bo.

10 N gbáanh ŋɛ ki dienh n'buk Onesim nɛ. U yé n'buk, kimɛ n te lipɛkl liɛ ni nɛ ki cère' u paan' Kristo ya sɛn bo.

11 Wɔn wà ŋa là ŋmɔbe pukm uyo uba a'saan nnɔ, fɛnfɛnnɔ u ji li ŋmɔbe mipukm a'bo tɛn u ŋmɔbe mipukm n'bo ma nɛ.

12 N li cère wɔn wà yé n'yɛnm ni ya nil nnɔ ń liɛbe a'saan.

13 Min bi yíe ń cère wɔ ń juore n'bùol nɛ kí sere a'taal ni, kí li toreh nni n te lipɛkl ni tigbɛmɔnmɔnt bo ma nnɔ.

14 Ama ma yíe ń tien niba ŋɔ ŋa bɛn. Ma yíe ń wɔbn ŋɛ á tien mimɔnm. N yíe á cɛ̀kre a'yɛnm nɛ kí tien.

15 Nba la, Onesim siere' a'saan wɔ ń tien idɛn ile ŋɔ kí liɛbe ní kí ji li tuu ki te a'saan nɛ.

16 Ama wa ji li te tɛn yonb, fɛnfɛnnɔ u tu nin u'yonb. U yé ti'ninjɛ wà ti yíe wɔ nɛ. Min
yíe wɔ cɛɛn nɛ ama sin li yíe wɔ ki cɛn' nnɔ, kimɛ u yé a'yonb nɛ, ki yé a'ninjɛ mɔ Yonbdaan
ya sɛn ni.
17 Nɛn bo, a tuo' ki ye min nin sin kpɛ buñɔbu mitekjim bo la, teke wɔ tɛn a bi li teke
nni ma bo.
18 Nĩ yé u bii' ŋɛ bii u tí ŋmɔbe a'fɛ̀nl nɛ la, cère lɛ̀ ń li yé n'yaal.
19 Min Pɔl nin n'yul nɛ kɛle' ki ye n li pɛ̀ ŋɛ. Ama ma nín yíe ń tɔke ŋɛ kí ye a'mɔ ŋmɔbe
n'fɛ̀nl wɔn! Lɛn si: a laa' limiɛl là min bo nnɔ bii ba?
20 Nɛn bo, n'ninjɛ, Yonbdaan bo, tien nnɔ kí de nni. Wɔn Kristo bo, cère n'yɛnm ń li dɔ.
21 N du ki ye a li tuo n'ñɔbu bó nɛ cère' n kiɛh ŋɛ kugbɔnku kuu nɔ. N bɛn ki ye a li tien
kí cɛn n ye ma bo.
22 A yekn kí bonde nni gɔgɔbùol mɔ, kimɛ n daan ki ye kí ñɛ ni'kaare bo Uwien li cère
bɛ ń wiɛ nni ń liɛbe ní ni'saan.

Ifuondfɔrkɛ

23 Min nin Epefa wà te lipɛkl ni *Yesu Kristo bo nnɔ fuondeh ŋɛ.
24 N'tonsɔntɔb Mark nin Aristak nin Demas nin Luk mɔ fuondeh ŋɛ.
25 Yonbdaan *Yesu Kristo ń juoke nɛ.

Kugbɔnku kùa bi kɛle' ki de'
Ebrembɛ
nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ ŋa kɛle' u'yel ku'ni niba saan, nɛ nil mɔ ŋa cinbe ki bɛn u kɛle' kù ki de' bidɛnb bà. Ama wà kɛle' kù nnɔ bɛn Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gbɛr mɔnmɔnm.

U kɛle' ki de' bà nnɔ lii yé Sufmbɛ nɛ, ki pɛ Kristo ya sɛn bo. Bi'gbɛnɛnt cin' ki ŋɛndeh, ba ji se usɛn nnɔ ni mɔnmɔnm. Nɛn nɛ cère' wà kɛle' kù nnɔ tùɔre' ki tɔke' bɛ bi kpiɛ' ki cii' miwɔknm mà nnɔ.

Kristo bo nɛ Uwien nin binib liɛbe' ki taan' buñɔbu (1:1-2:18). Wɔn bo nɛ bà teke' ki jin' li fre kí nɛkn Uwien kí lɛ limiɛl (3:1-5:10).

Bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn baba nɛ là ŋmɔbe usɛn wɔ ń kɔ Uwien ya ninbonl ya dubenku bó, kí tien lituɔrl binib ya biɛre bo. Kristo baba nɛ yé bitɔtuɔciɛnb ya ciɛn wà ŋa ŋmɔbe tɔ, ki kɔn' ki càare' Uwien ya ninbonl là te paaki nnɔ.

Bitɔtuɔrkaab là te ligol nɛ, ki tuu ki taah tiwɛnt ki tùɔreh ki lereh. Kristo wɔn taa' u'ba nɛ ki tien' lituɔrl miba kpein ki dɛ' unil kɛ ki wiɛ', ki pɛkre' usɛnfaan ki de' u'yaab.

Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ saakreh u kɛle' ki de' bà nnɔ ya gbɛnɛnt nɛ, ki sureh bɛ, bɛ ń tɛkn bà là te uyo bo, ki teke' Uwien ki jin' nnɔ ya taal ni (11:1-12:13). U liɛbe' ki wɔngeh Kristo yaab li fuobe ma bo Uwien ya nun bó nɛ (12:14-13:1-25).

Uwien cère' u'Bijɛ nɛ len' nin tɛ

1 Uyo bo Uwien là ñɛn' isɛn yà yɛbe nɛ ki cère' u'ñɔbonsɔknb len' nin ti'yaajɛb nà luo' bolm miŋɛ.
2 Ama idɛnfɔrkɛ yiɛ nɔ, u ji cère' u'Bijɛ nɛ len' nin tɛ. U cère' wɔn nɛ ñɛn' nà kɛ te, ki gènde' wɔ ki tien' tibont kɛ ya daan.
3 U'Bijɛ bugbɛn nɛ yé u'kpiɛke ya wenwenku, ki naan nin wɔ ki tĭ gben', ki cère' u'gbɛr ya tuɔm co tibont kɛ tù se tu'bùol, ki sɔkre' ki ñɛn' binib ya biɛre ki gben', nɛ ki don' paaki bó ki tĭ kɛ̀le' Uwien uyɛbm kɛ ya daan ya jie bó.

Uwien ya Bijɛ cɛn' Uwien ya tondb

4 Uwien ya Bijɛ cɛn' Uwien ya tondb. Nɛn bo nɛ Uwien yin' wɔ liyel là ŋmɔbe lisel ki cɛn' bi'yɛ.
5 Uwien kpele ki tɔke' u lɛ tond ba ki ye:
«Sin nɛ yé n'Bijɛ,
dinnɔ nɛ n wuɔn' ki ye n yé a'Baa?»
Bii u tí kpele ki tɔke' u lɛ ba ki ye:
«Min li yé u'Baa,
nɛ wɔ ń li yé n'Bijɛ?»
6 Ama uyo wà Uwien yíe u'Bijɛ wà yé kibukpiɛk nnɔ ń baa uŋɛndun ni nnɔ, u len' ki ye:
«U'tondb kɛ ń gbaan kí puke u'Bijɛ.»
7 Uwien len' u'tondb bɛn bo ki ye:
«U cèreh bi te tɛn mitafaam nɛ,
ki liɛbe' ki cèreh bi te tɛn umupien.»
8 Ama u len' u'Bijɛ wɔn bo ki ye:
«Uwien, a yé ubɛr nɛ ki kɛ a'bɛrbiɛk bo,
nɛ a'bɛl ŋa ŋmɔbe gbenm.
A likeh a'nib nin mitetem mà cuube nɛ.
9 A yíe nà cuube nɛ ki nɛn nà bre.

Nɛn bo nɛ sin wà yé Uwien nnɔ,
a'Wien wule' a'yul bo mikpɔm,
ki wuɔn' ki ye u gɛ̀nde' ŋɛ,
ki cère' a'yɛnm sɔnge,
ki de' ŋɛ lisel ki cɛn' a'tɔb kɛ.»
10 Uwien tí len' ki ye:
«Micincinm, sin Yonbdaan nɛ ñɛn' kitink,
nɛ kutaaku mɔ yé a'nuɔ ya tuonl nɛ.
11 Nɛn kɛ li gben,
ama sin li tuu ki te nɛ,
nɛn kɛ li cɛre tɛn tikpɛlcɛr nɛ.
12 A li gongonde nɛn kɛ tɛn lilierl nɛ.
Imɔ̀n, a li lèbre tù tɛn bi lèbreh liliɛrl ma bo nɛ,
ama sin ŋa ń lèbre, a li tuu ki fuobe nɛ.»
13 Uwien kpele ki tɔke' u lɛ tond ba ki ye:
«Kɛ̀le n'nɔjie bó,
kí tĭ baa uyo wà n li cère á tɛ a'nɛnnɛndb bo litaal-i?»
14 Uwien ya tondb bɛn wɔn, bi'kɛ yé u'tonsɔnb nɛ, nisaal ŋa ń fre kí lɛ bɛ nin nunbu. U sɔnh bɛn nɛ bi lá toreh binib bà u li ŋmiɛn bɛ nnɔ.

2

Liike mɛn ni'yul bo nin ni ciih miŋmiɛnm ya gbɛr tà nɔ

1 Nɛn bo, nĭ kpɛ tí tùɔre kí liike ti'yul bo nɛ nin ti ciih tigbɛr tà nɔ, nnɔ ŋa ñí la, ti li tùre usɛn.
2 Uwien ya tondb là tɔke' tigbɛr tà uyo bo nnɔ kpɛ bɛ ń li du tu'bo nɛ. Nɛ wà ŋa là tuo' tù, ka bon' wɔ, laa' utudɛre wà u kpɛ wù la,
3 ti'mɔ ŋa tɔnge' miŋmiɛnm ya gbɛr tà mɔn tɛn niba nnɔ la, tinbi bɛn li tien mila kí ñɛ utudɛre ni? Yonbdaan nin u'yul nɛ là kpiɛ' ki tɔke' binib tigbɛr bugbɛn, nɛ binib bà cii' tù nnɔ mɔ tɔke' tinbi ki ye tù kpɛ bɛ ń li du tu'bo nɛ.
4 Nɛ Uwien wuɔn' ki ye bi tɔkeh tigbɛr tà nnɔ kpɛ bɛ ń li du tu'bo nɛ, ki cère' bi teh miyɔkm ya bont kɛ ya bol, ki teh nisaal ŋa ń fre kí tien nà, ki cère' Mifuoñaanm de' bi'kɛ bupaabu jɛjɛ u yíe ma bo.

Yesu tien' u'ba unisaal ki tien' tɛ Uwien yaab

5 Tɔ, ti tɔkeh uŋɛndun wà we ní nnɔ ya gbɛr nɛ. Uwien ŋa cère' u'tondb ŋmɔbe u'bo tuɔm.
6 Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni niba saan ki ye:
«Unil yé ba a tiɛn u'bó?
Bii unisaal yé ba a tɔnge wɔ?
7 A jiin' wɔ tingi,
ki cère' a'tondb cɛn' wɔ na wuɔke'.
Nɛ ki ji kpiɛke' wɔ, ki seln' wɔ,
8 ki de' wɔ mituɔm tibont kɛ bo.»
Uwien de' wɔ mituɔm tibont kɛ bo ma nnɔ, niba ŋa sĭen' ŋɔ wa ŋmɔbe tuɔm ni'bo. Fɛnfɛnnɔ tinbi nɛ ŋa laan lɛnh u ŋmɔbe mituɔm tibont kɛ bo ma bo.
9 Ama ti lɛnh *Yesu wà Uwien jiin' wɔ tingi, ki cère' u'tondb cɛn' wɔ na wuɔke' nnɔ laa' ukpiɛke nin lisel kí ñɛ bi jɛ̀nde' wɔ ma u tĭ kpo' nnɔ bo. Uwien ya nimɔ̀nt bo nɛ u teke' binib kɛ ya kuum ki kpo'.
10 Imɔ̀n, Uwien nɛ ñɛn' tibont kɛ, nɛ wɔn bo tu'kɛ te. U yíe u'bumu mùa yɛbe ń li ŋmɔbe ukpiɛke wà u ŋmɔbe wù nnɔ nɛ. Nɛn bo nɛ ni mɔn wɔ ń cère *Yesu ń ji ijɛnd ŋɔ kí li yé wà kpɛ wɔ ń sɔn u'tuonl kí tĭ gben. Wɔn *Yesu nɛ pɛkre' miŋmiɛnm ya sɛn ki de' Uwien ya bumu.

11 Wɔn nɛ teh binib Uwien yaab. Wɔn wà teh binib Uwien yaab nin u teh bà Uwien
yaab nnɔ kɛ ya baa si Uwien nɛ. Nɛn bo nɛ u yin' bɛ u'ninjiɛb nin u'ninsiɛb la, na coh wɔ
fɛ.
12 Ki liɛbe' ki ye:
«N li cère n'ninjiɛb nin n'ninsiɛb ń bɛnde a yé udaan wà,
kí li gɛh iyuon ki pèkeh ŋɛ bi'táan ni.»
13 Ki tí ye:
«Min li du u'bo kí tĭ gben nɛ.»
Nɛ ki tí ye:
«Min nin Uwien de' nni u'bumu mùa nnɔ sɔ.»
14 Mubumu nnɔ yé binib ma nnɔ nɛ u'mɔ tien' uba unisaal ŋɔ kí ñɛ u'kuum bo wɔ ń
gben usɛnpol wà ŋmɔbe mikuum ya tuɔm nnɔ ya gbɛr,
15 kí ñɛn binib bà fɛnge mikuum ki te tɛn iyonbe bi'fuobm kɛ ni nnɔ tiyonbt ni.
16 Nĭ yé imòn nɛ, wa baa' wɔ ń tore Uwien ya tondb, u baa' wɔ ń tore *Abraham ya
yaabii nɛ.
17 Nɛn bo nɛ nĭ kpɛ wɔ ń li naan u'ninjiɛb nin u'ninsiɛb kí tĭ gben, kí li yé bitɔtuɔrciɛnb
ya ciɛn wà muɔh micɛcɛkm, ki sɔnh Uwien ya tùon ni'donbó ŋɔ kí ñɛ wɔn bo Uwien ń fère
binib bi'biɛre.
18 *Yesu mɔnɔn nin u'yul jènde' mibiikm ni ma nnɔ, nɛn bo nɛ u li fre kí juɔn binib bà
te mibiikm ni.

3

Yesu cɛn' Moyis

1 Tɔ, n'ninjiɛb nin n'ninsiɛbɛ, ninbi bà Uwien yin' nɛ ni taan' ki yé u'yaab nnɔ, cère mɛn
ni'nun ń li cɛ *Yesu bo. Uwien sɔn' wɔn nɛ u yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn. Ti teke' nɛn nɛ ki jin'
ki tɔkeh nè binib ya nun bó.
2 U gènde' wɔn nɛ wɔ ń sɔn lituonl, nɛ u sɔn' lè ni'donbó tɛn Moyis là sɔn' ni'donbó ma
bo Uwien den ni ni'kɛ saan nnɔ.
3 Ama *Yesu kpɛ wɔ ń li ŋmɔbe ukpiɛke ki cɛn' Moyis, kimɛ bi pèkeh wà mɛn' iden nɛ ki
cɛn' iden bugbɛn.
4 Imòn, iden kɛ ŋmɔbe wà mɛn' yĭ nɛ, ama Uwien nɛ naan' tibont kɛ.
5 Moyis là yé utonsɔnl wà sɔn' itùon Uwien den ni ni'kɛ saan ni'donbó nɛ, ki yé Uwien
li tɔke u'nib tigbɛr tà nnɔ ya mònkunl.
6 Ama Kristo wɔn yé Uwien ya Bijɛ nɛ, ki sɔn' Uwien den ni'donbó. Wɔn nɛ ŋmɔbe ticiɛnt
Uwien den. Ti co mitekjim kenken, ti'yɛnm sɔnge ti ŋmɔbe lidɛndɛnl là nnɔ bo la, ti yé
iden nnɔ yaab nɛ.

Binib bà teke' Uwien ki jin' nɛ li lɛ lifuorl u'saan

7 Nɛn bo nɛ *Mifuoñaanm ye:
«Dinnɔ ni cii' Uwien ya niɛke bó la,
8 ni la ñɛle ni'tub,
tɛn ni'yaajɛb là tien' ma,
uyo wà bi là yĭe' Uwien ya ñɔbu bó
ki dɛle' wɔ kupenpelku ni nnɔ.
9 Uwien ye:
‹Ni'yaajɛb là dɛle' nni kupenpelku ni
bɛ ń liike n li tien ma,
nin bi laa' n tien' nà,
10 ki tĭ dukn' ibin pinan ma kɛ nnɔ.
Nɛn bo nɛ n'benku ni piebe' bi'bo,
nɛ n len' ki ye: bi tuu ki tùreh usɛn nɛ,
ka toh bɛ ń kpĭen n yíe bɛ ń kpĭen usɛn wà.›

11 Nɛ n'benpiebe ni n pole' ki ye:
‹ba ń baa n bonde' bɛ nà saan bɛ ń fuore nnɔ fiebu.› »
12 N'yaabɛ, liike mɛn ni'yul bo, ni'ni uba la li ŋmɔbe iyɛnmaalbiɛre u'fɛ̀l bo yǐ ń pien wɔ u la teke kí ji ŋɔ kí wiɛ Uwien limiɛl ya daan ya sɛn.
13 Ama li saakreh mɛn tɔb ya gbɛnɛnt daan kɛ daan, ŋɔ ni'ni uba la cère ibiɛre ń lɛre wɔ, wɔ ń tien uyufaa kí yǐe Uwien ya ñɔbu bó. Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye dinnɔ la, nǐ yé dinnɔ nɛ ti'mɔ bo.
14 Imɔ̀n, ti juore' ki co kenken ti là co ma bo mitekjim ki tǐ fɔre' la, ti yé Kristo ya tɔntɔknlieb nɛ imɔ̀nmɔ̀n.
15 Nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Dinnɔ ni cii' Uwien ya niɛke bó la,
ni la ñɛle ni'tub,
tɛn ni'yaajɛb là tien' ma,
uyo wà bi là yǐe' Uwien ya ñɔbu bó nnɔ.»
16 Tɔ, bi lɛ ba nɛ là cii' Uwien ya niɛke bó, ki yǐe' u'ñɔbu bó? Na yé binib bà kɛ Moyis là ñɛn' bɛ Esipt ni nnɔ-ɔɔ?
17 Uwien ya benku ni là piebe' bi lɛ bo ki tǐ dukn' ibin pinan-i? Na yé binib bà là tien' ibiɛre ki kpokpo' kupenpelku ni nnɔ-ɔɔ?
18 U là pole' ki ye bi lɛ ba ŋa ń kɔ u bonde' bɛ lifuorl udu wà ni nnɔ fiebu? Bà là yǐe' u'ñɔbu bó nnɔ ŋa ñí-ii?
19 Imɔ̀n, ti laa' ba kɔn' udu wà ni Uwien bonde' bɛ lifuorl nnɔ ni, kimɛ ba teke' wɔ ki jin'.

4

1 Uwien bonde' lifuorl niba saan, ki pùon' ki ye u'nib li baa ni'saan kí fuore. Lipuonl nnɔ biɛ ki te nɛ. Nɛn bo, liike mɛn ni'yul bo, ni'ni uba la taandeh ŋɔ ki la lúo lifuorl nnɔ.
2 Kimɛ ti cii' tigbɛŋmɛŋmaakt tɛn ti'yaajɛb là cii' tù ma kupenpelku ni nnɔ nɛ. Ama tigbɛr nnɔ ŋa là tore' bɛ. Kimɛ bi cii' tù ma nnɔ ba tuo' ki teke' tù ki jin'*.
3 Ama tinbi teke' tù ki jin'. Nɛn bo nɛ ti li lɛ lifuorl Uwien saan. U là len' lifuorl nnɔ bo ki ye:
«N'benpiebe ni n pole' ki ye:
‹Ba ń kɔ n bonde' bɛ lifuorl udu wà ni nnɔ ni fiebu.› »
Ama Uwien nín sɔn' ki gben' u'tuonl haali uŋɛndun ya cinm nɛ.
4 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni niba saan wienlole bo ki ye: «Uwien sɔn' ki gben' u'tuonl kɛ ma nnɔ u taa' wienlole daali nɛ ki fuore'.»
5 Nǐ liɛbe' ki kɛle' ni'saan ki ye: «Ba ń kɔ n bonde' bɛ lifuorl udu wà ni nnɔ ni fiebu.»
6 Bà kpiɛ' ki cii' tigbɛŋmɛŋmaakt nnɔ ŋa bon' tù, nɛ ka kɔn' Uwien bonde' bɛ lifuorl udu wà ni nnɔ ni mɔnɔn la, binitɔb li biɛ kí fre kí kɔ len.
7 Nɛn bo nɛ Uwien liɛbe' ki sien' lidaali liba ki yin' ni'daali «dinnɔ». Nǐ là tete ki tǐ wuɔke' nɛ u lá cère' *Dafid len' ni'daali ya gbɛr tɛn nǐ kpiɛ' ki kɛle' ma kugbɔnku kuu ni ki ye:
«Dinnɔ ni cii' Uwien ya niɛke bó la, ni la ñɛle ni'tub.»
8 Tɔ, nǐ yé Sosuwe bi là cère' bi laa' lifuorl la, Uwien ŋa bi li liɛbe kí len lidɛtɔl liba ya gbɛr.
9 Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien ya nib biɛ ki ŋmɔbe lifuorl tɛn Uwien là fuore' ma wienlole daali nnɔ.
10 Kimɛ wà kɛ laa' lifuorl Uwien saan la, u sɔn' u'tuonl ki gben' nɛ ki fuoreh tɛn Uwien là sɔn' u'tuonl ki gben' ki fuore' ma nnɔ.
11 Nɛn bo, cère mɛn tí li benh ki nuunh tí lɛ lifuorl nnɔ ŋɔ uba la tɛkn ti'yaajɛb ya taanl ni kí yǐe Uwien ya ñɔbu bó kí tùre.

---

* **4:2** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nǐ kɛle' ki ye: «Kimɛ ba tuo' ki paan' bà teke' tù ki jin' nnɔ bo nɛ.»

12 Tɔ, Uwien ya gbɛr ŋmɔbe limiɛl nɛ, ki ŋmɔbe mituɔm mɔ, ki ŋmɛ ki cɛn' jusiek kɛ jusiek kà ŋmɛ ikɛle kɛ ile. Tù kɔh unil ni nɛ haali ki tĭ bàareh u'fɛ̀l nin u'naank ni, haali ki tĭ bàareh u'kpɔtutuk nin u'suɔrm ni, ki fiinh ki bɛndeh nà kɛ buɔ u'fɛ̀l ni.
13 Uwien ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ, bonn niba ŋa buɔ u'nun bó, u likeh ki lɛnh tu'kɛ nɛ, nɛ ki bɛn nà kɛ te ma bo. Ti li tɔke wɔn nɛ ti sɔnsɔn' ma bo.

Yesu nɛ yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn

14 Ti ŋmɔbe bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn uba nɛ. U ya tɔ ŋa te. Wɔn si Yesu, Uwien ya Bijɛ. Wɔn nɛ don' ki tĭ baa' Uwien saan paaki bó. Nɛn bo, cère mɛn tí tùɔre kí li ŋuuke ti teke' nà ki jin' nnɔ kenken.
15 Ti ŋmɔbe bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn wà nnɔ ŋa yé wà ŋa ń fre kí muɔ tɛ ti'jiint ni ka. Mibiikm tu' u'mɔ isɛn kɛ ni tɛn tinbi, ama wɔn ŋa tien' biɛre kɛ biɛre.
16 Nɛn bo, cère mɛn tí nɛkn Uwien, mijuokm ya daan, ya bɛrbiɛk saan nin midum. Nnɔ nɛ Uwien li muɔ tɛ micɛcɛkm, kí juoke tɛ, kí tore tɛ uyo wà nĭ ciɛke tɛ.

5

1 Bi gèndeh tɔtuɔrciɛn kɛ tɔtuɔrciɛn binib ni nɛ ki kaandeh wɔ wɔ ń li se bi'taal ni ki sɔnh Uwien ya tùon, ki taah mipum ki dienh Uwien, ki teh ituɔrɛ ibiɛre bo.
2 U li freh ki duɔndeh u'yɛnm bà ŋa bɛn niba, ki tùreh nnɔ bo, kimɛ wɔn nin u'yul yé unisaal nɛ ki ŋmɔbe ibiɛre.
3 Nɛn bo nɛ nĭ kpɛ wɔ ń tien lituɔrl ibiɛre bo. Na yé u li tien binitɔb ya biɛre baba bo nɛ, u li tien u'tiɛma biɛre mɔ bo nɛ.
4 Nil ŋa ń fre kí ñĭ u'fɛ̀l kí ye u yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn. Ama Uwien nɛ yih unil ki teh wɔ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tɛn u là tien' Arɔn ma bo.
5 Nnɔ nɛ Kristo mɔ ŋa ñi' u'fɛ̀l ki ye u yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn. Uwien nɛ tien' wɔ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ki tɔke' wɔ ki ye:

«Sin nɛ yé n'Bijɛ,
dinnɔ nɛ n wuɔn' ki ye n yé a'Baa.»

6 U tí len' ki ye:

«A yé utɔtuɔrkɛ nɛ uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm
tɛn Uwien là ñɛn' isɛn yà ki tien' Mɛlkisedɛk utɔtuɔrkɛ nnɔ.»

7 Uyo wà *Yesu là te kitink kiɛ bo nnɔ u là kàare' Uwien ki muɔ' cɛɛn, ki gbáan' wɔ nin tinunsiir, kimɛ wɔn nɛ li fre kí ñɛn wɔ mikuum ni. U là jiin' u'ba tingi Uwien ya nun bó ma nnɔ nɛ u cenge' u'kaare bó.
8 Nin u yé Uwien ya Bijɛ ma kɛ nnɔ u'jɛnd ni nɛ u bɛnde' mibom.
9 Uwien cère' u sɔn' u'tuonl ni'donbó ki tĭ gben'. Nɛn bo nɛ kí ñɛ wɔn bo, binib bà kɛ boh wɔ nnɔ li lɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm.
10 Kimɛ Uwien nɛ tien' wɔ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tɛn u là ñɛn' isɛn yà ki tien' Mɛlkisedɛk bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nnɔ.

La biɛ ki te mɛn tɛn mubumu mitekjim ya sɛn ni

11 I ya sɛn ni, ti ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe tí len ama na ciih tontonm ma nnɔ, tu'tingi ya tɔkm faa nɛ.
12 Ni ji bi kpɛ ní li yé biwɔnwɔknb nɛ, ama ni biɛ ki nuunh bɛ ń li wɔknh nɛ bi cinh ki wɔknh binib Uwien ya gbɛr tà, tu'ciim ŋa faa nnɔ nɛ. Ni ji bi kpɛ tijier tà kpiɛke nɛ, ama ni biɛ ki ciɛke mibiim nɛ.
13 Wà kɛ biɛ ki ŋaanh la, u yé kicɛnfɛndk nɛ, ka ń fre kí bɛnde nà mɔn nin nà bre.
14 Binicekrkaab bɛn wɔn, bi jinh tijier tà kpiɛke nɛ. Bi lɛnh miyɛnfuom nɛ daan kɛ daan ya tùon ni, ki bɛn nà mɔn nin nà bre.

6

1 Nɛn bo, la cère mɛn tí juore bi cinh ki wɔknh binib Kristo ya gbɛr tà, tu'ciim ŋa faa
nnɔ bo. Ama cère mɛn tí li teh binicekrkaab mitekjim ya sɛn ni ki joh inun bó, ki la liɛbe
ní tiboncindkaar bo. Tun si: kí wiɛ mitetem mà bàareh nin mikuum nin kí teke Uwien
kí ji ya gbɛr,
2 nin tigbɛnɛnt ya sɔkrm kí paan iyaajɛbok ye ma bo ya gbɛr nin kí taa inuɔ kí paan
unil bo kí kàare kí de wɔ ya gbɛr nin bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gbɛr nin Uwien lá li bu
binib tibuur ufɔfɔryo ma bo ya gbɛr.
3 Uwien tuo' la, ti li joh inun bó nɛ nin binicekrkaab ya wɔknm.
4 Tɔ, binib laa' Uwien ya wenwenku, ki laa' u'paabu, ki laa' *Mifuoñaanm,
5 ki cii' Uwien ya gbɛr ya ŋmaa, ki bɛnde' unɟɛndun wà we ní nnɔ ya tuɔm ŋɔ
6 ki wiɛ' Uwien ya sɛn la, nĭ faa nin unil ń fre kí liɛbe kí lèbre bi ya nib ya tetem, kimɛ
bɛn nin bi'yul liɛbe' ki kpaakeh Uwien ya Bijɛ nɛ udɔpɔnpɔn bo, ki dienh binitɔb usɛn bɛ
ń suke wɔ.
7 Tɔ, utaa tuu ki niih, kitink ŋa luoreh sɔngl la, kĭ lùonh tibonmɔnmɔnt nɛ ki dienh bà
koh kɛ̀, nɛ Uwien teh kɛ̀ u'mɔnm.
8 Ama kĭ pɛh ikonkon nin ipɔn la, kĭ li juore fɛnm nɛ, Uwien ń tĭ gben kí wiɛ kɛ̀ miŋùum,
nɛ bɛ ń fɔre kí wĭn kɛ̀.
9 Ti'jɔtiebɛ, ti lienh nnɔ mɔnɔn la, ti bɛn ki ye ninbi kpe usɛn wà mɔn nɛ, wun nɛ yé
miŋmiɛnm ya sɛn.
10 Kimɛ Uwien pɛ tigbɛmɔ̀nt bo nɛ. Wa ń sunde ni'tùon bó, ka ń sunde ni yíe wɔ ma, ki
tore' u'nib, ki biɛ ki toreh bɛ ma nnɔ bó.
11 Ti yíe ni'ni wà kɛ ya nun ń li mɔ́n wɔ ń li teh nnɔ kí tĭ fɔre nɛ, ŋɔ kí lɛ ni daan nà nnɔ
kí tĭ gben.
12 Ta yíe kpaayuonl ń cuo nɛ ama ti yíe ní tɛkn binib bà kí ñɛ bi'minku nin bi'tekjim bo,
bi lɛnh mimɔnm mà Uwien là pùon' bɛ mɛ̀ nnɔ ya taal ni nɛ.

Uwien ya puonl ŋa ń lèbre

13 Uwien là pùon' *Abraham lipuonl ma nnɔ u là pole' wɔn bugbɛn nɛ, kimɛ uba ŋa te
ki cɛn' wɔ ŋɔ wɔ ń pole udaan.
14 U là pùon' wɔ ki ye:
«Imɔ̀n, n li tien ŋɛ mimɔnm kí gbien,
kí cère á pòre kí gbien.»
15 *Abraham mĭnde' ki guure' nɛ ki laa' Uwien là pùon' wɔ nà nnɔ.
16 Binib tĭ ń pole nɛ kí wuɔn kí ye bi len' tigbɛr tà nnɔ te nɛ. Bi poleh wà cɛn' bɛ ŋɔ lipol
nnɔ bo uba la ji ń fre kí niɛ tu'bo nɛ.
17 Nnɔ nɛ Uwien là yíe wɔ ń tùɔre kí wuɔn bà li lɛ u'puonl ya mɔnm nnɔ kí ye u jɛ̀ke' wɔ ń
tien nà nnɔ ŋa ŋmɔbe lèbrm nɛ. Nɛn bo nɛ u là pùon' ki liɛbe' ki pole' ki kpɔbn'.
18 Uwien ya puonl nin u'pòl yé tibont tule nɛ, ka ŋmɔbe lèbrm, nɛ wa ń nɛn tibont nnɔ ni
fiebu. Nɛn nɛ saakreh tinbi bà sɛn' ki bɔle' u'saan nnɔ ya gbɛnɛnt ki gbiekeh, ki cèreh ti
tùɔreh ki coh lidɛndɛnl là ti ŋmɔbe lɛ̀ u'saan nnɔ kenken.
19 Lidɛndɛnl nnɔ nɛ cèreh ti se nĭ faa tɛn bi wiɛnh likuluɔnl miñunm ni, lĭ coh buñɛrciɛnbu
bua ŋmìɛkeh ma bo. Ti daan wà nnɔ nɛ kɔn' Uwien ya duku ni paaki bó, ki tĭ càare'
kukpɛlciɛku kùa bore' kù bolm mile nnɔ, ki kɔn' haali dubenku bó Uwien ya bùol.
20 Tinbi bo nɛ *Yesu liere' ki kɔn' ku'ni, nɛ Uwien tien' wɔ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn uyo wà ŋa
ŋmɔbe gbenm tɛn u là ñɛn' isɛn yà ki tien' Mɛlkisedɛk bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn nnɔ.

7

Mɛlkisedɛk yé ubɛr nɛ, ki liɛbe' ki yé utɔtuɔrkɛ mɔ

1 Tɔ, Mɛlkisedɛk bugbɛn yé Salɛm ya bɛr nɛ ki liɛbe' ki yé Uwien wà ŋa ŋmɔbe Nacentɔ
ya tɔtuɔrkɛ. *Abraham là tɔn' nin bibɛrtɔb lituɔl ki faake' nin bɛ ki liɛbe' ki kunh ní ma
nnɔ wɔn Mɛlkisedɛk nɛ là tuobe' wɔ, ki tien' wɔ Uwien ya mɔnm.
2 *Abraham là de' wɔn nɛ u tɔn' lituɔl ki faake' ki fie' tibont tà kɛ nnɔ ya gbiirm piik ya
miba. Mikpiɛkm liyel Mɛlkisedɛk ya tingi si: Ubɛrgbɛmɔ̀ndaan nɛ. Nle bo u yé Salɛm ya
bɛr nɛ. Salɛm ya tingi si: Uyɛnduɔn ya bɛr nɛ.
3 Ba bɛn u'naa, ka bɛn u'baa, ka bɛn u'yaajɛb mɔ. Wa ŋmɔbe u'fuobm cin' uyo wà, ka
ŋmɔbe mĭ li tĭ gben uyo wà mɔ, u te tɛn Uwien ya Bijɛ nɛ, ki tuu ki yé utɔtuɔrkɛ.
4 Ni laa' Mɛlkisedɛk yé unikpɛkpiɛk ma bo-a! Ti'yaajɛ *Abraham mɔnɔn là taa' u tɔn'
lituɔl ki faake' ki fie' tibont tà nnɔ ya gbiirm piik ya miba ki de' wɔn nɛ.
5 Tɔ, kí ñɛ Moyis ya yiko bo, Lefi ya yaabii yà yé bitɔtuɔrkaab nnɔ nɛ ŋmɔbe usɛn bɛ ń
li teknh Israyɛl yaab ya bont ya gbiirm piik ya miba nin bi yé bi'ninjiɛb, ki yé *Abraham
ya yaabii ma kɛ nnɔ.
6 Mɛlkisedɛk wɔn ŋa yé bi'lontunku ya nil, nin nɛn kɛ u teke' *Abraham tɔn' lituɔl ki
fie' tibont tà nnɔ ya gbiirm piik ya miba, nɛ ki tien' wɔn *Abraham wà Uwien pùon' wɔ
lipuonl nnɔ Uwien ya mɔnm.
7 Na ŋmɔbe niɛm, wà yé uciɛn nɛ teh uwaal Uwien ya mɔnm.
8 Lefi ya yaabii yà teknh Israyɛl yaab saan tibont ya gbiirm piik ya miba nnɔ yé binib
nɛ, kí li kpo lidaali liba. Ama Mɛlkisedɛk wà teke' *Abraham saan tibont ya gbiirm piik
ya miba nnɔ *Uwien ya gbɔnku ye wɔn tuu ki fuobe nɛ.
9 Lefi ya yaabii nɛ teknh tibont ya gbiirm piik ya miba Israyɛl yaab saan. *Abraham là
gbiire' tibont bolm piik ki taa' miba ki de' Mɛlkisedɛk ma nnɔ ti li fre kí ye Lefi mɔ là de'
nɛ kí ñɛ u'yaajɛ *Abraham bo.
10 Kimɛ Mɛlkisedɛk là tuobe' *Abraham uyo wà nnɔ, ki laa' Lefi laan te u'yaajɛ
*Abraham ya sèm ni nɛ, wa laan là maa' wɔ.
11 Uwien là de' Israyɛl yaab yiko nɛ. Nɛ u ya yiko nɛ wɔngeh ki teh Lefi ya yaabii nɛ
li yé bitɔtuɔrkaab. Nĭ yé bitɔtuɔrkaab nnɔ ya tùon bi cère' binib mɔn Uwien ya nun bó
ki tĭ gben' la, tɔtuɔrkɛ kɛ tɔtuɔrkɛ bi li te tɛn Arɔn nɛ. Ba ji bi li nuunh utɔtuɔrkɛtɔ tɛn
Mɛlkisedɛk. Bi'tùon ŋa ń fre kí cère binib ń li mɔn Uwien ya nun bó kí tĭ gben. Nɛn nɛ
cère' nĭ kpɛ utɔtuɔrkɛtɔ ń baa kí li te tɛn Mɛlkisedɛk.
12 Kimɛ bi lèbre' bi teh binib bitɔtuɔrkaab ma bo la, nĭ kpɛ bɛ ń lèbre yiko mɔ nɛ.
13 Tigbɛr tuu lienh unil wà bo nnɔ yé udensɛntɔ ya nil nɛ. Udensɛn nnɔ ya nil uba mɔnɔn
ŋa kpele ki sɔn' Uwien ya ponpuol bo tuonl.
14 Unil kɛ bɛn ki ye ti'Yonbdaan yé Suda ya densɛn ya nil nɛ. Nɛ Moyis ya gbɔnt ni nà
saan kɛ u len' bitɔtuɔrkaab ya gbɛr nnɔ wa len' niba udensɛn nnɔ bo.

Yesu yé utɔtuɔrkɛ tɛn Mɛlkisedɛk

15 Liike mɛn; nà tùɔre' ki wende' ti'nun bó tigbɛr nnɔ bo si: utɔtuɔrkɛ uba mɔ ñɛn' ki te
tɛn Mɛlkisedɛk.
16 Wa yé tɔtuɔrkɛ, kí ñɛ u yé udensɛn uba ya nil *yiko ye ma nnɔ bo, u yé utɔtuɔrkɛ kí
ñɛ u'miɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm ya tuɔm bo nɛ.
17 Kimɛ nĭ kɛle' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«A yé utɔtuɔrkɛ nɛ uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm
tɛn Uwien là ñɛn' isɛn yà ki tien' Mɛlkisedɛk utɔtuɔrkɛ nnɔ.»
18 Nɛn bo nɛ bi gben' yikokpiɛk nnɔ, kimɛ wa ŋmɔbe tuɔm, ka toreh mɔ.
19 Kimɛ Moyis ya yiko ŋa fre' ki cère' bonn mɔn ki tĭ gben' Uwien ya nun bó. Ama Uwien
yùɔn' ki de' tɛ lidɛndɛnl là mɔn ki cɛn' ni'kɛ. Lɛn nɛ li cère tí nɛkn Uwien.
20 Nà pukn' si: Uwien liɛbe' ki pole' ki pùon' mɔ nɛ. Bitɔtuɔrkɛtɔb nnɔ Uwien ŋa pole' ki
pùon' bɛn bo.
21 Ama *Yesu wɔn, Uwien pole' ki pùon' nɛ ki tɔke' wɔ ki ye:
«Min Yonbdaan nɛ pole' ki pùon',

ma ń jiin n'ñɔbon:
‹A yé utɔtuɔrkɛ nɛ uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.› »
22 Nɛn bo, *Yesu nɛ sere' ki cère' Uwien cuo' nin tɛ kujɔtieku kùa mɔn ki cɛn' ni'kɛ.
23 Nibontɔnn mɔ si: bitɔtuɔrkɛtɔb nnɔ là te ligol nɛ, kimɛ mikuum bo ba ń fre kí li tuu
kí te ki sɔnh bi'tuonl.
24 Ama *Yesu wɔn tuu ki fuobe ma nnɔ u li yé utɔtuɔrkɛ nɛ yo kɛ yo.
25 Nɛn bo nɛ u li fre kí ŋmiɛn binib bà nɛkndeh Uwien kí ñɛ wɔn bo uyo wà kɛ te, kimɛ
u tuu ki fuobe nɛ ki kàareh ki miɛh Uwien ki dienh bɛ.
26 *Yesu nɛ yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn wà kpɛ tí li ŋmɔbe wɔ. U yé uñaan nɛ, ka te iba
ni, ka ŋmɔbe biil, Uwien bore' wɔ nin bibiɛrdɛnb, ki duon' wɔ paaki ya paaki ki de' wɔ
ukànkàan.
27 Wɔn ŋa ciɛke wɔ ń li teh idaan kɛ ituɔrɛ u'tiɛma biɛre bo ŋɔ kí yaan kí tien ituɔrɛ udu
ya nib yi bo tɛn bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛntɔb teh ma bo. U taa' u'bugbɛn nɛ ki tien' lituɔrl bolm
miba kpein.
28 Moyis ya yiko là cère' bi teh binib bà bitɔtuɔrciɛnb nnɔ mɔ la teh ibiɛre tɛn binitɔb nɛ.
Yiko nnɔ ya puoli bó nɛ Uwien pole' ki pùon', ki tien' u'Bijɛ bitɔtuɔciɛnb kɛ ya ciɛn. Wɔn
nɛ ŋa tien' biɛre fiebu ki li fre kí sɔn lituonl ni'donbó.

8

Yesu nɛ yé bitɔtuɔciɛnb ya ciɛn imànmàn

1 Umɛsɛn wà sɔ yé umɛsɛnjɛ ti tɔkeh tigbɛr tà nɔ ni: ti ŋmɔbe u ya tɔtuɔrciɛnb kɛ ya ciɛn
ya bol nɛ, u kɛ Uwien uyɛbm kɛ ya daan, ya jie bó paaki bó,
2 ki sɔnh u'tuonl Uwien te lininbonl là ni nnɔ. Nɛn saan nɛ yé Uwien ya ninbonmànl.
Na yé nisaal nɛ tien' lè, Uwien nin u'yul nɛ tien' lè.
3 Bi teh unil kɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn wɔ ń li taah tibont nɛ ki dienh Uwien, kí li teh ituɔrɛ
mɔ ki dienh wɔ. Nnɔ nɛ nǐ kpɛ ti'mɔ ya tɔtuɔrciɛnb ya ciɛn mɔ ń li ŋmɔbe u li taa nà kí de
Uwien.
4 U bi te kitink bo la, wa bi li yé tɔtuɔrkɛ mɔnɔn, kimɛ bitɔtuɔrkaab te ki taah tibont ki
dienh Uwien, Moyis ya yiko ye ma bo nɛ.
5 Bi sɔnh itùon yà nnɔ yé tibonmànt tà te paaki bó nnɔ ya nɛnnɛnku nin tu'jinjint nɛ.
Nnɔ nɛ Moyis là ye wɔ ń tien Uwien ya ninbonl uyo wà nnɔ, Uwien tɔke' wɔ ki ye: «Tùɔre
kí cenge, á tien lɛ̀, lɛ̀ ń tùɔre kí li naan n wuɔn' ŋɛ lininbonl là ya nɛnnɛnku lijuɔl bo nnɔ.»
6 Ama fɛnfɛnnɔ, Uwien de' *Yesu utɔtuɔrkɛ ya tuonl là nnɔ cɛn' tɔtuɔrkɛ kɛ tɔtuɔrkɛ
yaal. Wɔn nɛ se Uwien cuo' nin binib kujɔtieku kùa nnɔ ni, nɛ kujɔtieku nnɔ mɔn ki cɛn'
mikpiɛkm yaaku, kimɛ Uwien pùon' lipuonl là nnɔ mɔn ki cɛn' mikpiɛkm yaal.

Kujɔtiefɛnku ya gbɛr

7 Tɔ, nǐ yé kujɔtiekpiɛku kùa là te nnɔ ŋa bi ŋmɔbe gbɛr tuba la, Uwien ŋa bi li liɛbe kí
cuo nin nib jɔtietɔku.
8 Imàn, Uwien laa' u'nib ya biil nɛ ki len' ki ye:
«Min Yonbdaan nɛ lienh,
uyo uba we ní
ń liɛbe kí cuo nin Israyɛl yaab
nin Suda yaab kɛ kujɔtiefɛ̀nku.
9 Kujɔtieku nnɔ ŋa ń li naan nin
n là kpiɛ' ki cuo' kùa nin bi'yaajɛb,
uyo wà n dɛ̀re',
ki ñɛn' bɛ Esipt ni nnɔ.
Ba paan' kujɔtieku nnɔ bo ma nnɔ,
nɛ n'mɔ sɛln' ki dàan' bɛ.
Min Yonbdaan nɛ len' nnɔ.
10 Yonbdaan liɛbe' ki ye:

‹Idɛn yiɛ gɛ̀bre' la,
n li cuo nin Israyɛl yaab kujɔtieku kùa sɔ.
N li kuɔn n'yikombɛ bi'yɛnm ni,
kí kɛle bɛ bi'fɛ̀l bo.
N li yé bi'Wien,
nɛ bɛ ń li yé n'nib.›
11 Bi'ni uba ŋa ji li wɔkn u'tɔ,
uba ŋa ji li wɔkn u'ninjɛ kí tɔke wɔ kí ye:
‹wɔ ń bɛnde Yonbdaan.›
Kimɛ bi'kɛ li bɛnde nni nɛ.
Kí cin ibaan kí tĭ baa binikpɛkpiɛkb.
12 N li fère bɛ bi'biil,
ma ji li tiɛre bi'biɛre bó fiebu.»
13 Uwien lienh kujɔtiefɛnku bó la, nĭ wuɔn' ki ye kukpiɛku nnɔ kpaare' nínɔ. Kimɛ nibonkpaann kɛ tĭ pore' la, nĭ joh nɛ̀ ń gben nɛ.

9

Kujɔtiekpiɛku ya tuɔrɛ

1 Uwien là kpiɛ' ki cuo' nin binib kujɔtieku kùa nnɔ u là wuɔn' bɛ bi li paan isɛn yà bo kí li pukeh wɔ nɛ, nɛ ki cère' bi ŋmɔbe bi li pukeh wɔ nà saan kitink bo.
2 Imɔ̀n, bi là tien' lininbonl liba nɛ lĭ ŋmɔbe tidubent tule. Lininbonl nnɔ ya puke ni frŋɔknbùol là te nin litebl là bi paakeh li'bo kpɔnɔ wà bi taah ki punh Uwien nnɔ. Bi yih nɛn saan nɛ libòñaanl.
3 Kukpɛlcɛcɛnciɛnku kuba nɛ là bore' upuke nin kudubenku nnɔ. Kukpɛlciɛku nnɔ ya puoli bó nɛ yé kudubenku. Bi yih nɛn bó nɛ libùol là ñaan ki tĭ gbien'.
4 Bi taa' miñɔ̀km ki duore' liponpuol là ki siɛnh li'bo liŋubl nnɔ te nɛn bó nɛ. Kujɔtieku ya lɛkl là bi taa' miñɔ̀km ki duore' li'gbɛnɛnt kɛ bo nnɔ mɔ te nɛn bó nɛ. Tijier tà bi yih tù *mann nnɔ te miñɔ̀km ya sɛnl liba ni ki taake lilɛkl nnɔ ni. Arɔn ya kpɛdɔn wà là bunde' ki puun' nin bi là kɛle' *yiko itɛnpɛnpɛn yà bo nnɔ mɔ te lilɛkl nnɔ ni nɛ.
5 Uwien ya tondb bà bi yih bɛ seribɛn nnɔ bile ya nɛnnɛnt te lilɛkl nnɔ ya paaki, ki ŋmɔbe ifiɛbe, ki wɔngeh ki teh Uwien te ni'saan. Bitondb nnɔ ya fiɛbe ya sɔnge lĭeke lilɛkl nnɔ bo bi gbiɛnh nà saan misɛ̀m ŋɔ Uwien ń fère binib bi'biɛre nnɔ. Bònl ŋa te tí len nɛ̀ ń li yɛbe tibont nnɔ kɛ bo fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ.
6 Bi bonde' tibont kɛ ki sensien' nnɔ nɛ. Bitɔtuɔrkaab kɛ kɔh upuke ni nɛ idaan kɛ ki tĭ sɔnh bi'tuonl.
7 Ama kudubenku bó wɔn, bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn baba nɛ kɔh ni'bó bolm miba libinl ni. Wa kɔh ni'bó ŋɔ ka tuke wɛnt ya sɛ̀m wɔ ń tĭ de Uwien wɔn bugbɛn ya biil nin udu ya nib tùre' ki bii' libiil là nnɔ bo.
8 Nnɔ nɛ *Mifuoñaanm wuɔn' ki ye lininbonkpiɛkl laan biɛ ki te ma nnɔ, usɛn wà joh lininbonmɔ̀nl là te paaki bó nnɔ biɛ ki paake nɛ.
9 Nĭ yé kunɛnnɛnku nɛ uyo wuu. Ni'tingi si: bi punh Uwien tibont tà nnɔ nin bi teh ituɔrɛ yà ki dienh wɔ nnɔ ŋa ń fre kí cère wa teh tu ya bont ya fɛ̀l bo ń li wien kí tĭ gben.
10 Ni'kɛ yé inisaalbok nɛ, ki likeh tijier ya jim nin midaam ya ñum nin tigbɛnɛnt ya sɔkrm ki paan' iyaajɛbok ye ma bo. Binib li boh i ya bok nɛ kí tĭ baa uyo wà Uwien li lèbre nibonfɛ̀nn.

Kristo wɔn taa' u'bugbɛn nɛ ki tien' lituɔrl

11 Kristo wɔn baa' ki yé bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn ŋɔ wɔ ń cère tí lɛ ti laa' mimɔnm mà nɔ nɛ*. U kɔn' lininbonl là ya tɔl ŋa te, ki mɔn ki tĭ gben' ni nɛ. Nisaal ŋa tien' li ya ninbonl, nɛ la yé kitink kiɛ bo yaal mɔ.

* **9:11** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nĭ kɛle' ki ye: Wɔ ń cère tí lɛ mimɔnm mà we ní nnɔ nɛ.

12 Kristo kɔn' lininbonl nnɔ ni bolm miba kpein nɛ. Wa tuke iwɔjɛ nin inajɛfanfaan ya sèm nɛ ki kɔn' wɔ ń tĭ tien lituɔrl, u taa' u'tiɛma sèm nɛ ki tien' lituɔrl, ki dɛ' tɛ ki wiɛ' uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.
13 Nĭ yé bi là taah iwɔjɛ nin inajɛ ya sèm ki gbiɛnh binib bà bii' bo, ki wĭndeh unasɛl ki taah u'fɛntɛm ki pukeh bi'bo, kimɛ bi saa' likuɔl ŋɔ bɛ ń ñɛn bi'bo tijɔknt la,
14 nĭ li tien mila Kristo ya sèm ŋa ń li ŋmɔbe tuɔm kí cɛn nɛn kɛ. Mifuoñaanm mà ŋa ŋmɔbe gbenm cère' Kristo taa' u'ba ki tien' lituɔrl tɛn kitɔtuɔrwɛnk kà ya niba saan ŋa gbè, ki de' Uwien ŋɔ u'sèm ń gben itùonbiɛrɛ yà te ti'fèl bo ya gbɛr, kí cère ti'fèl ń li wien kí tĭ gben ŋɔ tí li sɔnh ki dienh Uwien wà fuobe nɛ.
15 Nɛn bo nɛ Kristo sere' Uwien cuo' nin binib kujɔtiefènku kùa nnɔ ni, ŋɔ wɔn Uwien yin' bà nnɔ ń lɛ u pùon' ki ye u li tien bɛ mimɔnm mà, mè ń li tuu ki te nnɔ. Nnɔ nɛ Kristo kpo' wɔ ń dɛ bà là te kujɔtiekpiɛku ni ki saa' kù nnɔ, bi'biɛre ni kí wiɛ.
16 Imòn, unil kɛle' u lá kpo' la, bi li tien u'faal ma bo ki ble' la, nĭ kpɛ u'kuum ya puoli bó, bɛ ń wuɔn kí ye u kpo' nɛ, kí yaan kí tien, u kɛle' ki ye bɛ ń tien u'faal ma bo.
17 Udaan ŋa laan kpo' la, u kɛle' nà nnɔ ŋa ŋmɔbe tuonl fiebu. U tĭ kpo' nɛ la, u kɛle' nà nnɔ ji ŋmɔbe lituonl.
18 Nɛn bo, Uwien là cuo' nin binib kujɔtiekpiɛku kùa nnɔ mɔnɔn ya cinm, bi là kòre' kiwɛnk ki wule' misèm nɛ, ki yaan kù cin'.
19 Tɔ, Moyis là kaan' wɔbl kɛ wɔbl *yiko ya gbɔnku ni udu ya nib kɛ ya nun bó, nɛ ki taa' inajɛfanfaan nin iwɔjɛ ya sèm ki cùuke' miñunm, ki taa' kufaaku kuba bi yih kù isɔp nin kukpɛlciɛku kuba kù dinge suɔɔ ki mɔ́n ki cùun' len ki gbɛgbɛ' *yiko ya gbɔnku nnɔ nin udu ya nib bo.
20 Nɛ ki ye: «Misèm miɛ wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin nɛ kujɔtieku nɛ ki ye ní li ŋuuke kù.»
21 Nɛ ki taa' misèm nnɔ ki gbɛgbɛ' Uwien ya ninbonl nin bi taah tiwɛnt tà kɛ ki pukeh Uwien nnɔ mɔ kɛ bo.
22 Kí ñɛ *yiko ye ma bo, misèm nɛ ñɛndeh tibont tà yɛbe ya jɔknt ki cèreh tù mɔn. Sèm ŋa ñɛn' la, Uwien ŋa ń fère nib bi'biɛre.

Yesu taa' u'ba ki tien' lituɔrl bolm miba kpein nɛ ki gben' ibiɛre

23 Bi teh i ya tuɔrɛ ki ñɛndeh tibont tà yé paaki bó yaar ya nɛnnɛnku ya jɔknt la, nĭ wuɔn' ki ye paaki bó yaar tà yé tibonmònt nnɔ mɔ kpɛ bɛ ń tien tùituɔrɛ yà mɔn ki cɛn' yɛn nɛ.
24 Kimɛ Kristo ŋa kɔn' lininbonl là binib tien' lè, lì yé paaki bó ya ninbonmònl ya nɛnnɛnku nnɔ ni. Ama u kɔn' paaki bó yaal bugbɛn ni nɛ ki ji se ti'ciɛk bó fɛnfɛnnɔ Uwien ya nun bó.
25 Nà yé u kɔn' len wɔ ń li tuu ki taah u'ba ki teh lituɔrl tɛn bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tuu ki taah ma tiwɛnt ya sèm ki kɔh Uwien ya ninbonl ya dubenku ni binl kɛ binl ma bo.
26 U bi tien' nnɔ la, u bi jin' ijɛnd mibolm mà yɛbe ŋɔ kí cin haali uŋɛndun ya cincinyo. Ama fɛnfɛnnɔ, idɛnfɔrkɛ yiɛ nɔ u taa' u'ba ki wuɔn' binib bolm miba kpein nɛ, ki taa' u'ba ki tien' lituɔrl ki gben' ibiɛre ya tuɔm.
27 Uwien sien' ki ye unil kɛ li kpo bolm miba nɛ, nɛ ni ya puoli bó wɔ ń bu binib tibuur.
28 Nnɔ nɛ Kristo taa' u'ba ki tien' lituɔrl bolm miba kpein ŋɔ wɔ ń ñɛn binib bà yɛbe ibiɛre ni. U li liɛbe kí taa u'ba kí wuɔn nle bo. Na ji yé wɔ ń ñɛn binib ibiɛre ni, nĭ ji yé wɔ ń ŋmiɛn bà gu u'baam nnɔ nɛ.

10

1 Moyis ya yiko yé tibonmònt tà we ní nnɔ ya jinjinku nɛ. Wa cinbe ki yé tibont bugbɛn ki tĭ gben'. Nɛn bo nɛ *yiko nin u cèreh bi tuu ki tehituɔrbaab yà binl kɛ binl ka ŋmɔbe biɛn nnɔ, ŋa lĭ li fre kí cère binib bà nɛkndeh Uwien nnɔ ń li mɔn kí tĭ gben.
2 I bi freh ki cèreh bà teh yè nnɔ mɔn ki tĭ gben' Uwien ya nun bó la, bi bi dàan' yè ŋɔ, kimɛ bi bi li tien yè bolm miba kpein nɛ, ka ji li ŋmɔbe biil ya yɛnmaale bi'fèl bo.

3 Ama ituɔrɛ nnɔ tuu ki tiɛreh bɛ bi'biɛre bó nɛ binl kɛ binl.
4 Kimɛ inajɛ nin iwɔjɛ ya sèm ŋa ń fre kí gben biɛre.
5 Nɛn bo nɛ Kristo ye wɔ ń baa uŋɛndun wuu ni uyo wà nnɔ u tɔke' Uwien ki ye:
«Ŋa yíe tuɔrɛ,
ka yíe bɛ ń li punh ŋɛ bont mɔ,
ama a tien' nni tigbɛnɛnt.
6 Bi wĭndeh ituɔrɛ yà ya wɛnt iponpob bo ki dienh ŋɛ nnɔ,
a'yɛnm ŋa sɔnge' i'bo,
bi teh yà ibiɛre ya fèrm bo nnɔ,
a'yɛnm ŋa sɔnge' i'mɔ bo.
7 Nɛn bo nɛ n tɔke' ŋɛ ki ye:
‹N'Wien, min sɔ,
n we ní ń tien a'yíem nɛ,
tɛn nĭ kɛle' n'bo a'gbɔnku ni ma bo.› »
8 Kristo kpiɛ' ki len' ki ye:
«Ŋa yíe tuɔrɛ,
ka yíe bɛ ń li punh ŋɛ bont,
ka yíe bi wĭndeh ituɔrɛ yà ya wɛnt iponpob bo ki dienh ŋɛ nnɔ,
ka yíe bi teh yà ibiɛre ya fèrm bo nnɔ mɔ,
Nɛn kɛ ŋa sɔnge' a'yɛnm.»
Ama *yiko nɛ nín ye bɛ ń li teh i ya tuɔrɛ kɛ.
9 Nɛ ki liɛbe' ki len' ki ye:
Min sɔ, n we ní ń tien a'yíem nɛ.
Nnɔ nɛ u gben' ituɔrkpiɛk nnɔ ki taa' u ya tuɔrl ki lèbe'.
10 *Yesu Kristo tien' Uwien ya yíem, ki taa' u'ba ki tien' lituɔrl bolm miba kpein, ki cère' ti mɔn ki tĭ gben' Uwien ya nun bó.
11 Tɔtuɔrkɛ kɛ tɔtuɔrkɛ tuu ki sieh idaan kɛ nɛ ki sɔnh u'tùon, ki tuu ki teh ituɔrbaab, ya lĭ li fre kí ñɛn nib ya biɛre.
12 Ama Kristo wɔn tien' lituɔrl bolm miba nɛ ibiɛre bo, nɛ ki kɛ uyo kɛ Uwien ya jie bó,
13 ki gu haali nin uyo wà Uwien li cère wɔ ń tɛ u'nɛnnɛndb bo litaal.
14 Kimɛ u tien' lituɔrl bolm miba nɛ ki cère' u ñɛn' bà ibiɛre ni nnɔ mɔn Uwien ya nun bó ki tĭ gben' uyo kɛ.
15 *Mifuoñaanm mɔ tɔkeh tɛ ki teh nnɔ nɛ. Mĭ kpiɛ' ki len' ki ye:
16 «Yonbdaan ye: ‹Idɛn yiɛ gèbre' la,
n li cuo nin bɛ kujɔtieku kùa sɔ:
N li kɛle n'yikombɛ bi'fèl bo,
kí kuɔn bɛ bi'yɛnm ni.› »
17 Nɛ ki liɛbe' ki ye:
«Ma ji li tiɛre bi'biɛre nin bi'biil bó.»
18 Uwien fère' binib bi'biɛre la, ba ji li nuunh bɛ ń tien lituɔrl ibiɛre nnɔ ya fèrm bo.

Yesu bo ti laa' usɛn tĭ nɛkn Uwien

19 N'yaabɛ, nɛn bo, ti du ki ye *Yesu ya sèm bo, ti ŋmɔbe usɛn tí kɔ Uwien ya ninbonl ya dubenku ni.
20 *Yesu pɛkre' usɛnfaan wà dienh limiɛl, kí ñɛ u taa' u'ba ma ki tien' lituɔrl ki cère' kukpɛlcɛcɛnciɛnku kùa bore' Uwien ya ninbonl bolm mile nnɔ kɛre' nɛ ti ji laa' usɛn tí kɔ lininbonl nnɔ ya dubenku ni.
21 Ti ŋmɔbe bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn uba, wɔn nɛ ŋmɔbe ticiɛnt Uwien den.
22 Nɛn bo, cère mɛn tí nɛkn Uwien, kí li ŋmɔbe iyɛnmaale yà cuube, kí li ŋmɔbe mitekjim kí tĭ gben. Yesu bo, ti'fèl bo wien nɛ, ka ji ŋmɔbe biil liba nin litɔl. Nĭ te tɛn bi taa' miñunm mà ŋa ŋmɔbe jɔknt nɛ ki sĭi' tɛ.

23 Cère mɛn tí li lienh binib ya nun bó ti'dɛndɛnl bó, kí li co lɛ̀ kenken, ki la li ŋɛndeh
ti'gbɛnɛnt, kimɛ Uwien wà pùon' nnɔ yé umɛmɔ̀ndaan nɛ.
24 Cère mɛn ti la gɔh tɔb bo, kí li saakreh tɔb ya gbɛnɛnt ŋɔ kí fre kí li yíe tɔb, kí li sɔnh
itùon yà mɔn.
25 La cère mɛn tí dàan ti'táan ya baam tɛn biba dàan' ma ka ji bàareh, ama tí li cinbe ki
saakreh tɔb ya gbɛnɛnt, kimɛ ninbi mɔnɔn bɛn ki ye Yonbdaan ya wengbiin nɛkn ní ŋɔ.
26 Ti bɛnde' nà yé tigbɛmɔ̀nt ŋɔ ki cɛ̀kre' ti'yɛnm ki liɛbe' ki teh ibiɛre la, tuɔrl ŋa ji te kí
fre kí ñɛn i ya biɛre.
27 Nà sɨ̈en' si: tí li gu nin bujɛwaanbu nɛ lidaali là Uwien li bu binib tibuur, kí cère
umucɛnciɛn ń wi bà yɨe' u'ñɔbu bó nnɔ.
28 Ni bɛn ki ye unil saa' Moyis ya yiko ŋɔ binib bile bii bita kun' imɔ̀n ki ye u mɔnbe ki
saa' wɔ la, ba ń muɔ udaan cɛcɛkm, bi li ku wɔ nɛ.
29 Nɨ̈ li tien mila ŋɔ unil wà yin' Uwien ya Bijɛ fɛnm, ki ye misɛ̀m mà bo Uwien liɛbe'
ki cuo' nin binib kujɔtieku, ki ñɛn' wɔ ibiɛre ni ŋa yé bonn, ki suke' *Mifuoñaanm mà bo
Uwien tien' wɔ mimɔnm nnɔ ya tudɛre ŋa ń li bre kí gbien-i?
30 Imɔ̀n, ti bɛn wà len' ki ye:
«Min nɛ li tu lifɛ̀nl,
min nɛ li jiin unil kɛ u'tùon kpɛ ma bo,»
ki liɛbe' ki ye:
«Min Yonbdaan nɛ li bu n'nib tibuur.»
31 Unil lu' Uwien, limiɛl ya daan ya nuɔ ni la, nɨ̈ bre udaan bo cɛɛn nɛ.
32 Tiɛre mɛn ni là cin' idɛn yà ki laa' Uwien ya wenwenku nnɔ ni ya puoli bó nà là tien'.
Ni là jin' ijɛnd ki gbien', ki juun' ki mɔ̀n' limuɔl là faa cɛɛn.
33 Uyo uba bi là suke' nɛ, ki jɛ̀nde' nɛ binib kɛ ya nun bó, ama uyo uba mɔ ni là sere' bi
jɛ̀ndeh binitɔb bà nnɔ mɔ ya ciɛk bó.
34 Nɨ̈ yé imɔ̀n nɛ, ni là ŋmire' binib bà te lipɛkl ni nnɔ ya nunsiir. Binib fie' ni'bont nɛ ni
tuo' nin uyɛnsɔnge, kimɛ ninbi nin ni'yul bɛn ki ye ni ŋmɔbe lifaal là mɔn cɛɛn, ki li tuu
ki te.
35 N'yaabɛ, nɛn bo, la ŋɛnde mɛn ni'gbɛnɛnt ni ŋmɔbe midum mà nnɔ bo, kimɛ mɨ̈ li
cère ní lɛ lisuul là yɛbe.
36 Nɨ̈ kpɛ ní li ŋmɔbe kuminku nɛ kí fre kí tien Uwien yíe nà ŋɔ kí lɛ u pùon' nà nnɔ.
37 Kimɛ nɨ̈ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Nì sɨ̈en' waamu nɛ,
uyo wà sɨ̈en' nnɔ ŋa ji yé bonn,
wà we ní nnɔ
li baa ní wa ń taande.
38 Wa yé ugbɛmɔ̀ndaan n'nun bó,
li fuobe u'tekjim bo nɛ,
ama u liɛbe' puoli la,
n'yɛnm ŋa ń li sɔnge u'bo.»
39 Tinbi bɛn wɔn, ta yé binib bà li liɛbe puoli kí juore fɛnm, ama ti yé bà teke' Uwien ki
jin' bɛ ń ŋmɛre nɛ.

11

Mitekjim ya gbɛr

1 Tɔ, mitekjim yé kí li du ki ye a daan a li lɛ nibonn nà nnɔ, a mɔnbe ki laa' nɛ̀ ŋɔ, kí li
du ki ye ŋa lɛnh tibont tà nin a'nunbu nnɔ mɔnbe ki te nɛ.
2 Uyo bo yaab ya tekjim bo nɛ Uwien là len' bi'bo nà mɔn.
3 Ti teke' Uwien ki jin', nɛ ki bɛnde' ki ye wɔn nɛ ñɛn' nà kɛ te nɔ nin u'ñɔmaam. Nnɔ nɛ
Uwien ñi' ta lɛnh tibont tà bo ki tien' ti lɛnh tà.

4 Abɛl là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tien' lituɔrl là mɔn ki cɛn' Kayɛn yaal, ki de' wɔn Uwien. Nɛn bo nɛ Uwien bù' Abɛl ugbɛmɔ̀ndaan ki tuo' u'paabu. Nin Abɛl kpo' ma kɛ nnɔ, mitekjim nnɔ bo nɛ u biɛ ki lienh.
5 Enɔk là teke' Uwien ki jin', nɛ wɔn Uwien taa' wɔ ki don' paaki bó, kuum ŋa jin' wɔ. Uba ŋa ji laa' wɔ, kimɛ Uwien taa' wɔ ki don' u'ba saan ŋɔ. Nĩ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: Uwien ya yɛnm là sɔnge' Enɔk bo nɛ ki yaan u taa' wɔ ki don' paaki bó.
6 Unil ŋa ŋmɔbe tekjim la, wa ń fre kí sɔnge Uwien ya yɛnm, kimɛ nĩ kpɛ wà kɛ nɛkndeh Uwien ń teke kí ji kí ye Uwien te nɛ, nɛ Uwien li su bà kɛ nuunh wɔ.
7 Nowe là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tien' buñɛrcɛnciɛnbu ki ŋmiɛn' wɔn nin u'den yaab. Uwien là juɔ' ki tɔke' wɔ tibont tà ba laan lɛnh tù, tù lá li tien nnɔ bó nɛ u teke' tù tunɔjɛr tule. Nnɔ nɛ Nowe wuɔn' ki ye uŋɛndun ya nib ŋmɔbe libiil Uwien saan. U'tekjim bo nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmɔ̀ndaan.
8 Abraham là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tuo' u'yin, ki bure' Uwien ye u li de wɔ udu wà wun li yé u'faal nnɔ bó, ki joh ka bɛn u joh nà bó.
9 U là teke' Uwien ki jin', nɛ ki fii' ki tĩ kɔn' udu wà Uwien là pùon' ki ye u li de wɔ wù nnɔ ni, ki yé ucaan ni'bó. U là pɔn' ininbon nɛ ki kɔh len. *Isaak nin Sakɔb bà yé lipuonl nnɔ mɔ ya faajib tɛn wɔn nnɔ mɔ là kɔh ininbon nɛ.
10 *Abraham tien' nnɔ ki gu wɔ ń la kɔ udu wà ya dur ya tɛnpuun faa ta ŋmɔbe lum ni nɛ. Uwien nin u'yul nɛ kpankpaan' u li mɛ udu nnɔ ya dur ma bo, nɛ ki mɛn' tù.
11 Nin Abraham là pore' ki gɛ̀bre' wɔ ń maa kibuk ma kɛ, u'po mɔ tonde' ki yé uŋɔl nnɔ, u teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ Uwien cère' u maa' kibuk, kimɛ u bɛn ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nnɔ kpɛ bɛ ń li du u'bo nɛ.*
12 Nɛn bo nɛ wɔn ujɛbaab *Abraham, wà là nɛke mikuum nnɔ laa' iyaabii ĩ yɛbe ka ŋmɔbe kɛnku tɛn iŋmaabii nin likpentɛngbil.
13 Binib nnɔ kɛ là ŋmɔbe mitekjim nɛ ki tĩ baa' bi'kuum daali ka teke' Uwien là pùon' bɛ nà nnɔ. Ama bi'tekjim bo nɛ bi juɔ' ki laa' Uwien pùon' nà nnɔ nĩ te fɔnfɔkm, nɛ bi'yɛnm sɔnge' ni'bo, nɛ bi len' binib ya nun bó ki ye bi yé bicɛnb nɛ uŋɛndun wuu ni ki gɛ̀breh.
14 Binib bà lienh nnɔ wɔngeh nĩ wien nɛ ki teh bi nuunh udu wà yé bi'yu nɛ.
15 Bi bi maaleh bi ñɛn' udu wà ni bó nɛ la, bi bi laa' libònl ki liɛbe' ni'bó ŋɔ.
16 Ama imɔ̀n, bi'nun mɔ́n bɛ ń kɔ udu wà mɔn ki gbien' ni nɛ, wun si Uwien den. Nɛn bo nɛ bi yin' Uwien bi'Wien la, na coh wɔ fɛ, kimɛ u bonde' bɛ udu wà bi li kɔ u'ni.
17 Abraham là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tuo' ki taa' u'bijɛbaab *Isaak wɔ ń tien lituɔrl uyo wà Uwien bikn' wɔ wɔ ń liike u'tekjim nnɔ nin Uwien là pùon' wɔ lipuonl ma kɛ
18 ki ye: «*Isaak bo nɛ a'lontunku li nɔbe» nnɔ.
19 Abraham là bɛn u'yɛnm ni ki ye unil kpo' mɔnɔn la, Uwien li fre kí mɛkre wɔ. Nɛn bo nɛ Uwien jiin' u'bijɛ *Isaak ki de' wɔ. Nĩ yé mimɛkrm ya nɛnnɛnku nɛ.
20 *Isaak là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tien' *Sakɔb nin Esawu Uwien ya mɔnm ki de' bi'wenl bo.
21 Sakɔb là teke' Uwien ki jin', nɛ uyo wà u benh wɔ ń kpo nnɔ, u tien' Yosɛf ya buk kɛ buk Uwien ya mɔnm, ki ñi' ukpɛndɔ bo ki puke' Uwien.
22 Yosɛf là teke' Uwien ki jin', nɛ u tĩ nɛke mikuum ma nnɔ u tɔke' uyo wà Israyɛl yaab lá li siere kí ñɛ Esipt ni, nɛ ki tɔke' bɛ bi lá li tien ma u'kpɔb.
23 Moyis ya baambɛ là teke' Uwien ki jin', nɛ ki maa' wɔ ki bɔle' wɔ iŋmaale ita, kimɛ bi là laa' u mɔn, nɛ ba fɛnge ubɛr ble' likuɔl là nnɔ.
24 Moyis là teke' Uwien ki jin', nɛ ki tĩ kpére' ma nnɔ u yĩe' ki ye bi la li yih wɔ Farahɔn ya bisɛ ya buk,

---

* **11:11** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ: *Nin Abraham là pore' ki gɛ̀bre' wɔ ń maa kibuk ma kɛ, u'po mɔ tonde' ki yé uŋɔl nnɔ, u teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ Uwien cère' u maa' kibuk, kimɛ u bɛn ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nnɔ kpɛ bɛ ń li du u'bo nɛ bii nin Sara là pore' ma kɛ ki tonde' ki yé uŋɔl nnɔ, u teke' Uwien ki jin' ma nnɔ nɛ Uwien cère' u maa' kibuk, kimɛ u bɛn ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nnɔ kpɛ bɛ ń li du u'bo nɛ.*

25 ki cèkre' u'yɛnm ki ye bi jèndeh wɔn nin Uwien ya nib la, nǐ mɔn ki cɛn' wɔ ń li te
ibiɛre ni ki jinh uŋmaa wà ŋa ń wuɔke.
26 U là bɛn ki ye bi yuɔndeh wɔ Uwien ya Nigɛndkɛ bo la, nǐ mɔn ki cɛn' nin wɔ ń lɛ Esipt
ya faal kɛ, kimɛ u'nun là cɛ, u lá li lɛ lisuul là nnɔ bo nɛ.
27 U là teke' Uwien ki jin', nɛ ki siere' Esipt ni ka fɛnge' ubɛr ya benpiebe, u'fɛ̀l ŋa wɔ̀re',
kimɛ u te tɛn unil wà laa' Uwien wà ba lɛnh wɔ nɛ.
28 U teke' Uwien ki jin', nɛ ki cère' Israyɛl yaab tien' Pak ya nacenku, nɛ ki taa'
misèm ki fanfaan' inañuɔn bo, ŋɔ Uwien ya tond wà kuuleh nnɔ la mɛ Israyɛl yaab ya
bujɛbukpiɛkmu.
29 Israyɛl yaab là teke' Uwien ki jin', nɛ ki puore' miñunciɛnmónmónm tɛn bi cuonh
liwɛl bo nɛ. Ama Esipt yaab bɛn bikn' nɛ ki luo'.
30 Israyɛl yaab là teke' Uwien ki jin', nɛ ki taa' iwien ilole ki cuon' ki linde' Seriko ya du,
nɛ liguonjɛl là guɔn' wù nnɔ lu'.
31 Ujɛnkpend Lahab là teke' Uwien ki jin', nɛ ba ku' ki yekn' wɔn nin binib bà yǐe' Uwien
ya ñɔbu bó, kimɛ u là teke' Israyɛl yaab ya pinpingb kucènku mɔnmɔnm.
32 N li biɛ kí len kí ye ba kí pukn-i? N ye ń tùɔre kí len Gedeyɔn nin Barak nin Samsɔn
nin Jɛfte nin *Dafid nin Samiɛl nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr la, uyo li pɔre nni.
33 Bi'ni biba là teke' Uwien ki jin', nɛ ki faake' nin bibɛrb ki fie' bi'du ki tien' bi'yi, bitɔb
cère' binib kpǐen' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn, bitɔb laa' Uwien là pùon' nà nnɔ, bitɔb pi' icind ya
ñuɔn ya fre' ki tien' bɛ niba,
34 bitɔb kpiin' umufaa, bitɔb ŋmɛre' ba fre' ki ku' bɛ nin jusiek, bitɔb ŋa là ŋmɔbe tuɔm,
ki ji tien' bitɔdɛnb, ki ŋmɔbe lifɛ̀l butɔbu ni, ki sɛn' ki gbɛle' idutɔ ya sojambɛ.
35 Bipiib biba mɔ là teke' Uwien ki jin', nɛ Uwien cère' bi mɛkre' bi'yaab bà kpo' nnɔ
ki jiin' ki de' bɛ. Bi jènde' binib biba mɔ, ki nuunh bɛ ń wiɛ Uwien ya sɛn ŋɔ kí ŋmɛre nɛ,
nɛ ba tuo', kimɛ bi là nuunh bɛ ń lá mɛkre bitɛnkpiib ni ŋɔ kí lɛ mifuobm mà mɔn ki cɛn'
fɛnfɛnnɔ yaam nɛ.
36 Binib biba mɔ tuo' isuk, bi ñi' bɛ inalɛbe, ki lòle' bɛ tikudɔkr ki pɛkn' bɛ.
37 Bi yèke' bitɔb itɛn ki ku' bɛ, ki jiɛ' ki yɛkre' bitɔb nin kanpintajuk, ki ku' bitɔb nin
kijusiek, bitɔb ŋa ŋmɔbe bonn, ki cuonh ki lindeh ki guo tipegbɔnt bii tiwɔgbɔnt, bi jèndeh
bɛ cɛɛn, nɛ ki teh bɛ nà bre.
38 Bɛn bo uŋɛndun ŋa kpɛ bɛ ń li yé u'nib. Nɛ bi cuonh ki lindeh, ki joh ijuɔn nin
kupenpelku bó, ki kɔh tijɔlulnt nin ifɛle ni.
39 Nin Uwien len' binib nnɔ kɛ bo nà mɔn bi'tekjim bo ma kɛ nnɔ, ba laa' u là pùon' ki
ye u li de bɛ nà nnɔ.
40 Kimɛ Uwien là juɔ' ki bonde' tɛ tibont tà mɔn ki cɛn' tibont kɛ. Nɛn bo nɛ wa ń cère
bɛ ń kpiɛ kí li yé u sien' bɛ, bɛ ń li yé bidɛnd bà kí dàan tɛ.

12

Tí li ŋmɔbe kuminku ijɛnd ni

1 Tɔ, bi ya nib kɛ yé bimɔ̀nkunb nɛ ki guɔn' ki linde' tɛ ki yɛbe cɛɛn. Nɛn bo, cère mɛn tí
wiɛ nà kɛ yé ti'bo litukl nin ibiɛre yà jebeh tɛ ikɛle kɛ na faa nnɔ, kí li ŋmɔbe kuminku, ki
bɔ minɔnm bo ki cuube Uwien sien' tɛ tí sɛn kí baa nà saan.
2 Cère mɛn ti'nun ń li cɛ *Yesu bo. Wɔn nɛ pɛkre' mitekjim ya sɛn, nɛ ki cèreh mǐ kpienh
ni'donbó ki joh. U tuo' udɔpɔnpɔn bo ya kuum ka sɛn' fɛ, kimɛ u là bɛn ki ye u lá li lɛ
uyɛnsɔnge. Fɛnfɛnnɔ u kɛ Uwien ya bɛrbiɛk ya jie bó nɛ.
3 Imɔ̀n, maale mɛn Yesu bo, kí liike bibiɛrdɛnb là nɛnde' wɔ ki jènde' wɔ ma bo u tuo'
ni'kɛ, ŋɔ ki la cère uyɛnsaa ń ŋɛnde ni'gbɛnɛnt.
4 Ni mɔ̀h ni la li teh ibiɛre ma, na laan mɔ̀n' ki tǐ baa' nǐ yé mikuum la, ní kpo.
5 La sunde mɛn Uwien tɔke' nɛ nà ki de' nɛ lifɛ̀l nnɔ bó tɛn bibaa gbiereh u'bumu ma
bo. U ye:

«Nʼbukɛ, la yĭe Yonbdaan ya tudɛre.
U kɔnh nin ŋɛ la,
la cère aʼyɛnm ń saa.
6 Kimɛ Yonbdaan yíe wà la,
u diɛh u ya tub nɛ.
U bɛn wà kɛ yé uʼbuk nnɔ
u ñih wɔn nɛ.»
7 Tuo mɛn kí ji ijɛnd, kimɛ ĭ cekndeh nɛ nɛ. Ni yé Uwien ya bumu ma nnɔ nɛ u diɛh niʼtub. Ki lɛ buk te ŋɔ kiʼbaa ŋa diɛh kiʼtub-i?
8 Uwien ŋa dɛre' niʼtub tɛn u diɛh uʼbutɔmu ya tub ma bo la, na yé uʼbumu, ni yé ikpiɛb nɛ.
9 Nĭ yé tiʼbaambɛ bà yé binib nnɔ diɛh tiʼtub ki cekndeh tɛ ti boh bɛ la, nĭ li tien mila ŋɔ ta ji li tuo Baa wà te paaki bó ya tudɛre, kí lɛ limiɛl-i?
10 Imɔ̀n, tiʼbaambɛ taa' uyo wà ki diɛh tiʼtub bɛ ń cekn tɛ bi yíe ma bo nnɔ ŋa fɔke, ama Uwien wɔn diɛh tiʼtub tiʼmɔnm bo nɛ, ŋɔ ti la ŋmɔbe jɔknt tɛn wɔn Uwien ŋa ŋmɔbe jɔknt ma bo nɛ.
11 Bi dɛre' unil ya tubl itàan yà bo la, uʼyɛnm ŋa sɔnge, nĭ yé uyɛnsaa nɛ uʼbo. Ama ni ya puoli bó, nĭ ji yé bà tuo' bi dɛre' biʼtub ki gbiere' bɛ nnɔ bo uyɛnduɔn nɛ, ki cèreh bi teh nibonn nà cuube.
12 Nɛn bo, tùɔre mɛn kí sere, kí li co nĭ faa.
13 Tùɔre mɛn kí cubn ni li kpĭen isɛn yà, ŋɔ idiɛn la sikre iʼtɛngbiɛmu ama yè ń faake.

Kristo yɔ li fuobe ma bo

14 Li nuunh mɛn ní li ŋmɛ nin unil kɛ, kí li pɛ Uwien ya sɛn bo nin niʼfèl kɛ. Nnɔ ŋa ñí la, uba mɔnɔn ŋa ń lɛ wɔ.
15 Li bɛn mɛn, ki la cère uba ń lúo Uwien ya juokm, ki la cère niʼni uba ń li te tɛn tisitontont, ki kpienh ŋɔ kí tuke fɛnfɛnm kí baa bà yɛbe bo kí tuln bɛ.
16 Li bɛn mɛn, ki la li teh sɔnsɔndl, ki la li likeh Uwien ya bont fɛnm tɛn Esawu là tien' ma ki kuɔre' u ŋmɔbe kibuciɛnk ya kpɛle wà nnɔ, ki teke' tijier ki jin' nɛn saan.
17 Ni bɛn ki ye ni ya puoli bó nɛ u ji là lá nuunh uʼbaa ń tien wɔ Uwien ya mɔnm nɛ wa cenge' uʼbó. Nin u muɔ' ki gbáan' ma kɛ nnɔ uʼbaa ŋa lèbre' yɛnmaale*.
18 Ni nɛkn' Uwien saan ma nnɔ, na yé ni laa' bii ni cii' Israyɛl yaab là laa' nà nin bi cii' nà Sinayi ya juɔl ya ñiɛl nnɔ nɛ. Bi là laa' umufafaa uba teknh liʼbo piɛbu piɛbu, ki laa' nĭ bĭike' cinm, ki laa' kutafaabiiku,
19 ki cii' linatunl liba ya muɔ bó, ki cii' uniɛke uba bó. Bi cii' uniɛke nnɔ bó ma nnɔ nɛ ki gbáan' ki ye ba ji yíe bɛ ń liɛbe kí cii ñɔbonl liba kí pukn.
20 Kimɛ uniɛke nnɔ ye nà nnɔ faa biʼbo nɛ. U ye:
«Wà kɛ mɛ' lijuɔl nnɔ la,
ba nĭ yé kiwɛnk mɔnɔn la,
bɛ ń yèke itɛn kí ku.»
21 Nà là tien' nnɔ là ŋmɔbe bujɛwaanbu cɛɛn, nɛ Moyis len' ki ye: «Bujɛwaanbu ŋmɔbe nni haali nʼgbɛnɛnt kɛ tĭ ŋɔh.»
22 Ama ninbi wɔn, ni nɛkn' lijuɔl là bi yih lè Siyɔn ya juɔl nnɔ, ki nɛkn' Uwien limiɛl ya daan ya du. Wun si: Yerusalɛm wà te paaki bó. Uwien ya tondb turbɛnm te wun ni nɛ ki jeleh kunacenku.
23 Ninbi baa' licɛkl là ni nnɔ ya nib yé Uwien ya bukpiɛkmu mùa ya yel kɛle' uʼsaan paaki bó nnɔ nɛ. Ni baa' Uwien wà buh uŋɛndun ya nib kɛ tibuur nnɔ saan nɛ. Ni baa' binib bà cuube, u cère' bi yé u yíe bɛ ń li yé bidɛnd bà nnɔ saan nɛ.

---

* **12:17** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ: *Nin u muɔ' ki gbáan' ma kɛ nnɔ uʼbaa ŋa lèbre' yɛnmaale bii nin u muɔ' ki lèbre' uʼtetem ma kɛ nnɔ, wa fre' ki lèbre' niba, kimɛ uyo nnɔ gèbre' ŋɔ.*

24 Ni baa' *Yesu saan nɛ. Wɔn nɛ sere' Uwien cuo' nin binib kujɔtiefɛ̀nku kùa nnɔ ni. U
ya sɛ̀m nɛ puube' ki tien' tɛ binib bà ŋa ŋmɔbe jɔknt. U'sɛ̀m nnɔ ya gbɛr ŋmɛ ki cɛn' Abɛl
yaam ya gbɛr.
25 Liike mɛn ni'yul bo, ki la yɨe ka ń cenge wà lienh nɛ nnɔ bó. Moyis là tɔke' binib
Uwien ya gbɛr kitink bo, ba cenge' u'bó nɛ ka ñɛn' utudɛre ni. Nɨ li tien mila ŋɔ tinbi bà
Uwien lienh tɛ haali paaki bó nnɔ ta tɔnge' u'gbɛr la, ti li ñɛ utudɛre ni?
26 Wɔn wà ya niɛke là jènge' kitink uyo bo nnɔ, tí len' fɛnfɛnnɔ ki ye: «N li liɛbe kí cère
kitink ń jènge; na yé kitink baba, kutaaku mɔ ji li jènge nɛ.»
27 U len' nà ki ye: «Kí liɛbe kí cère nnɔ» ya tingi si: u ñɛn' tibont tà kɛ nnɔ li jènge nɛ wɔ
ń taa tù kí ble ukɛle bo, kí dàan tà ŋa ń jènge tun ń li tuu ki te.
28 Nɛn bo, tí faare mɛn Uwien kimɛ u de' tɛ udu wà ŋa ń jènge ki yé ti'yu nɛ. Cère mɛn
tí li pukeh wɔ u yíe ma bo, kí li tuonh u'ñɔbu bó, kí li boh wɔ.
29 Imɔ̀n, ti'Wien te tɛn umu nɛ ki wih ki ŋèreh tibont kɛ.

13

Kristo yɔ li tien ma kɨ li sɔnge Uwien ya yɛnm

1 Li tuu kí yíe mɛn tɔb tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo.
2 La sunde mɛn kucènku ya tekm bó, kimɛ biba teknh binib kucènku nɛ ki tɨ teke' biba
kucènku ka bɛn ki ye bi yé Uwien ya tondb nɛ.
3 Li tiɛn mɛn lipɛkl ya nib bó tɛn ni'mɔ te lipɛkl ni nɛ, kí li tiɛn bi jèndeh binib bà nnɔ bó
tɛn bi jèndeh ninbi nɛ.
4 Unil kɛ ń li boh upiikuɔn. Unil nin u'po la lindeh tɔb ya puoli bó, kimɛ Uwien li bu
binib bà kɛ teh lisɔnsɔndl nin linaŋmaal nnɔ tibuur.
5 La taa mɛn ni'yul kí kpɛle ilike. Cère mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge ni ŋmɔbe nà bo. Kimɛ
Uwien mɔnɔn len' ki ye: «Imɔ̀n, ma ń sunde a'bó, ka ń wiɛ ŋɛ mɔ.»
6 Nɛn bo nɛ ti'ni unil kɛ li fre kí ñɨ lifɛ̀l kí len kí ye:
«N'Yonbdaan nɛ se n'ciɛk bó,
ma fɛnge bonn.
Unisaal li fre kí tien nni ba?»
7 Li tiɛn mɛn ni'ciɛnb bà wɔkn' nɛ Uwien ya gbɛr nnɔ bó, kí liike bi'fuobm là tɨ fɔre' ma
bo, kí tɛkn bi'taanl ni mitekjim ya sɛn ni.
8 *Yesu Kristo ŋa lèbreh. U là te ma bo nnɔ u biɛ ki te nnɔ nɛ dinnɔ ki li tuu ki te nnɔ nɛ.
9 La cère mɛn binib ń taa miwɔknm mà kɛ ya bol ŋa kpe sɛn kí lɛre nɛ. Uwien ya juokm
nɛ dienh tɛ mituɔm la, nɨ mɔn. Nɨ cère' tijier ya kùɔn yɛn wɔn la, ya li toreh binib bà pɛ
i'bo fiebu.
10 Ti ŋmɔbe liponpuol liba, nɛ *Sufmbɛ bà yé bitɔtuɔrkaab Uwien ya ninbonl ni nnɔ ŋa
ŋmɔbe sɛn bɛ ń ji li'bo ya jier,
11 kimɛ bitɔtuɔrciɛnb ya ciɛn tukeh tiwɛnt tà ya sɛ̀m, ki kɔh Uwien ya ninbonl ya
dubenku bó ki teh ibiɛre ya fèrm ya tuɔrl nnɔ bi ñɛndeh tù udu ya gbɛ nɛ ki tɨ wɨndeh.
12 Nɛn bo nɛ bi là ñɛn' Yesu udu ya gbɛ ki tɨ ku', ŋɔ u'sɛ̀m ń ñɛn udu ya nib ya biɛre.
13 Nɛn bo, cère mɛn tí ñɛ kí cende wɔ udu ya gbɛ ki mɔ ń tuo bi suke wɔ isuk yà nnɔ.
14 Kimɛ ti kɔh udu wà ni kitink kiɛ bo nɔ ŋa ń li tuu ki te. Ama ti'nun mɔ́n ti lá li kɔ udu
wà ni wenli bo nnɔ bo nɛ.
15 Wɔn *Yesu bo, cère mɛn tí li pèkeh Uwien uyo kɛ, kí li gɛh iyuon ki tɔkeh binib ki teh
u yé Yonbdaan. Nɛn nɛ yé lituɔrl là ti teh lɛ̀ ki dienh wɔn Uwien.
16 La sunde mɛn tɔb ya mɔnm ya tienm bó, kí li gbiinh ni'bont nin tɔb. Nɛn nɛ te tɛn
lituɔrl ki sɔnge Uwien ya yɛnm.
17 Li boh mɛn ni'ciɛnb, kí li tuonh bi'ñuɔn bó, kimɛ bɛn nɛ likeh nɛ, ki lá li tɔke' Uwien
bi liliike' nɛ ma bo. Ni boh bɛ la, bi li sɔn bi'tùon nin uyɛnduɔn nɛ. Nnɔ ŋa ńí la, bi li sɔnh
ki dunh nɛ, nɛ na ń tore nɛ.

18 Li kàareh mɛn ki dienh tɛ. Ti bɛn ti'yɛnm ni, ki ye ta ŋmɔbe biil, kimɛ ti nuunh tí li
teh nà mɔn nɛ isɛn kɛ ni.
19 N lì tùɔreh ki gbáanh nɛ nɛ, ní li kàareh ki dienh nni ŋɔ Uwien ń de usɛn ń liɛbe ní
ni'saan tonm.

Ikaarfɔrkɛ

20 Uwien nɛ yé uyɛnduɔn ya daan. U cère' ti'Yonbdaan *Yesu wà yé upekpaaciɛn nnɔ
mɛkre' bitɛnkpiib ni. U ya sèm bo nɛ Uwien cuo' nin binib kujɔtieku kùa ŋa ŋmɔbe gbenm.
21 Uwien bugbɛn ń cère ní li freh kí teh mimɔnm isɛn kɛ ni, kí li teh u yíe nà. Wɔ ń cère
*Yesu Kristo bo, tí li teh nà sɔnge u'yɛnm. Wɔn *Yesu Kristo nɛ si ukpiɛke uyo kɛ. Ami.

Tigbɛfɔrkaar

22 N'yaabɛ, n gbáanh nɛ nɛ, ñikn mɛn kí cenge n kɛle' tigbɛr tà ń saake ni'gbɛnɛnt nɔ;
ma lì kɛle' nì fɔke mɔnɔn.
23 Ní li bɛn kí ye bi wiɛ' ti'ninjɛ Timote ŋɔ. Nì yé u baa' n'saan tonm la, min nin wɔn li
tɔke kí baa kí lɛ nɛ.
24 Fuonde mɛn ni'ciɛnb nin Uwien ya nib kɛ. Itali yaab fuondeh nɛ.
25 Uwien ń juoke ni'kɛ.

Kugbɔnku kùa
Saak
kɛle' kù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tigbɛr tà te Saak ya gbɔnku ni yé miwɔknm nɛ ki saakreh Kristo ya táan yà te uŋɛndun ni ni'kɛ saan nnɔ ya nib ya gbɛnɛnt. Saak kɛle' tù ki de' binib bà nnɔ lii yé Sufmbɛ bà teke' Kristo ki jin' nɛ.

Kugbɔnku kuu wɔngeh Kristo yaab miyɛnfuom mà li tore bɛ, bɛ ń li fuobe mitekjim ye ma bo nɛ. Unil teke' Uwien ki jin' la, u li sɔnh mitekjim ya tùon nɛ. U'tùon nnɔ wɔngeh ki teh u fuobe mɔnmɔnm Uwien ya nun bó (2:14-26).

Kugbɔnku kuu ni Saak tɔkeh bà ya nun món bɛ ń lɛ lifaal nɛ ki teh bi la li likeh bijiinb fɛnm. U tɔkeh bifàadɛnb mɔ ki teh bi taah bi'faal ki teh nà nnɔ nɛ cèreh bi'faal nnɔ ŋa mɔn (5:1-6).

Kugbɔnku kuu ya fɔrm tɔkeh Kristo yaab ki teh bɛ ń li toreh tɔb, kí li kàareh ki dienh tɔb, kí li toreh bà wiɛ' tigbɛmànt ya sɛn bɛ ń liɛbe kí paan usɛn nnɔ bo (5:7-20).

Ifuonde

1 Min Saak, n yé Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ya tonsɔnl nɛ. N kiɛh kugbɔnku kuu
ki fuondeh ninbi Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile ya nib* bà yɛre' ki te uŋɛndun kɛ ni
nnɔ nɛ.

Li ŋmɔbe mɛn kuminku mibiikm ni

2 N'yaabɛ, *mibiikm mà kɛ ya bol lá tu' nɛ la, cère mɛn ni'kɛ ń li yé ni'bo uyɛnŋmaaciɛn.
3 Kimɛ ni bɛn ki ye mibiikm lu' ni'bo ŋɔ na wiɛ' ni'tekjim la, mǐ faakreh nɛ ki dienh nɛ
kuminku.
4 Cère mɛn ni'minku nnɔ ń tǐ fɔre ŋɔ ní li yé binib bà mɔn ki tǐ gben' ka pɔre' niba.
5 Ni'ni miyɛnfuom pɔre' wà la, wɔ ń miɛ mè Uwien wà ŋmɔbe tinimànt ki dienh binib
kɛ faala, ka tiigeh uba nnɔ, nɛ u li de wɔ mè.
6 Ama wɔ ń miɛ nin mitekjim, ki la li ŋmɔbe yɛnmaale ilele, kimɛ unil ŋmɔbe iyɛnmaale
ilele la, u naan tɛn iñungbegbel yà kutafaaku joh ki findeh yè nɛ.
7 Udaan la li maaleh ki teh u li lɛ niba ti'Yonbdaan saan nɛ.
8 U ŋmɔbe iyɛnmaale ilele nɛ, ka bɛn u li cinbe kí tukn yà u'tùon kɛ ni.

Tijiint nin lifaal ya gbɛr

9 Kristo yɔ wà yé ujiin la, wɔ ń li poknh, kimɛ Uwien kpiɛke' wɔ ŋɔ.
10 Wà mɔ yé ufàadaan la, u'mɔ ń li poknh, kimɛ Uwien jiin' wɔ tingi ŋɔ. Ufàadaan li
gèbre tɛn mimɔpuum sokreh ma bo nɛ.
11 Uwien puɔ' ki ben' ki sɛ' timuɔr la, tǐ yuɔnh nɛ, nɛ tu'puum ń sokre, ka ji ŋmɔbe
ñuɔrku. Nnɔ nɛ ufàadaan nin u'tùon kɛ li juore fɛnm.

Mibiikm ya gbɛr

12 Unil wà *mibiikm tu' wɔ ŋɔ u ñikn' ka lu' mi'ni la, Uwien ya mɔnm te u'bo, kimɛ u
ñikn' *mibiikm ni ki tǐ gben' la, u li lɛ limiɛl. Li ya suul nɛ Uwien pùon' ki ye u li de lè
binib bà yíe wɔ nnɔ.
13 *Mibiikm tu' wà la, u la ye Uwien nɛ biike' wɔ, kimɛ niba ŋa ń fre kí sure Uwien wɔ
ń tien nà bre, nɛ u'mɔ ŋa ń sure nil wɔ ń tien nà bre.
14 Ama unil kɛ ya nunfɔke nɛ díɛh wɔ ticuɔr ki coh wɔ.

---

* **1:1** *Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile ya nib* nnɔ li fre kí li yé *Uwien ya nib kɛ mɔ.*

15 Unil ŋmɔbe ununfɔke ki gbien' la, u cèreh u teh ibiɛre nɛ. Ibiɛre nnɔ mɔ tĭ yɛbre' ki
gbien' la, ĭ tukeh wɔ ki joh mikuum ni nɛ.
16 N'yaab bà n yíe bɛ, la li lɛreh mɛn ni'ba tuu ya bont ni:
17 Mipum mà kɛ mɔn ki tĭ gben', ñɛh paaki bó nɛ. Mĭ ñɛh Uwien wà ñɛn' tiwenwent tà
te paaki nnɔ saan nɛ. Wɔn nɛ ŋa lèbreh, ka jèngeh, ka ŋmɔbe cinñunl mɔ.
18 U yíe tɛ, ki cère' ti tien' u'yaab kí ñɛ u'gbɛr tà yé tigbɛmɔ̀nt nnɔ bo, ŋɔ tí li yé u ñɛn'
tibont tà kɛ nnɔ ya sɛnlierb nɛ.

Li cengeh mɛn kí li teh ni ciih nà nnɔ

19 N'yaab bà n yíe bɛ, bɛnde mɛn kí ye nĭ mɔn unil kɛ ń pele itub kí li cengeh nɛ, ama
wɔ ń cuo u'lɛnl, ki la cère u'benku ni mɔ ń li beh tontonm,
20 kimɛ unil ya benku ni ben' la, wa ji teh nà cuube Uwien ya nun bó.
21 Nɛn bo, wiɛ mɛn nà kɛ li kuɔn nɛ tijɔknt nin mibiɛrciɛnm ya tùon kɛ. Teke mɛn tigbɛr
tà Uwien tien' tù ni'ni nnɔ nin lifèsɔngl, tun nɛ li fre kí ŋmiɛn nɛ.
22 La cèreh mɛn ni'yɛnm ń li sɔnge Uwien ya gbɛr ya cengm baba bo, li teh mɛn tù ye
ma bo nnɔ mɔ. Na teh nnɔ la, ni lɛreh ni'ba nɛ.
23 Unil cenge' Uwien ya gbɛr, ka teh tù ye nà nnɔ la, u te tɛn wà liike' u'ba kinunliik ni
nɛ.
24 U liike' ki siere' la, i ya tàan bo, u pɔk kí sunde u bi laa' u'ba len ma bo nɛ.
25 Ama unil sekn' yiko ki bɛnde' u yé yikomɔnmɔn, ki yé yiko wà li ñɛn wɔ ibiɛre ya
yonbt ni, ki pɛ u'bo, ka yé yɛnsundm ya nil, ki teh u ye ma bo la, Uwien ya mɔnm li te
udaan bo u'tùon kɛ ni nɛ.
26 Unil ye u pɛ Uwien ya sɛn bo, ka coh u'lɛnl la, u lɛreh u'ba nɛ. Nɛ u'Wien ya sɛn bo ya
paanm nnɔ mɔ yé fɛnm nɛ.
27 Uwien ya sɛn bo ya paanm mà mɔn ki ñaan wɔn ti'Baa Uwien ya nun bó si: kí li toreh
mutɛnkpiibumu nin bikpopiib bi'jènd ni, kí li coh a'ba, ki la cèreh uŋɛndun ya jɔknt kɔh
ŋɛ.

2

La bùh mɛn uba ki cɛn' utɔ

1 N'yaabɛ, ninbi bà teke' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo wà ŋmɔbe ukpiɛke ki jin' nnɔ, ji la
ŋmɔbe mɛn gèngènde.
2 Kí lɛ uba baa' ki lá kɔn' ni'taanl ya duku ni, ki pii miñɔ̀km ya gbiɛk, ki guo
tikpɛlcɛmɔnmɔnt; nɛ utɔ mɔ baa' ki yé ujiin, ki guo ikpɛlcɛyɔyɔl la,
3 ni selndeh wà guo tikpɛlcɛmɔnmɔnt nnɔ cɛɛn nɛ, kí tɔke wɔ kí ye: «Sin, kèle niɛ saan
kibiɛk kà mɔn bo,» kí tɔke ujiin nnɔ mɔ kí ye: «Sin, sere niɛ bó» bii «Kèle tink ni n'tàan
bó.»
4 Nɛn nɛ wɔngeh ki teh ni ŋmɔbe igèngènde ni'ni, ki buh tɔb tibuur nin iyɛnmaalbiɛre.
5 N'yaab bà n yíe bɛ, cenge mɛn, Uwien gènde' binib bà yé bijiinb uŋɛndun wuu ni ŋɔ
bɛ ń li yé bifàadɛnb mitekjim bo, kí li yé Uwien ya bɛl ya faajib. U là pùon' ki ye u li de lè
binib bà yíe wɔ nnɔ nɛ.
6 Ama ninbi yih bijiinb fɛnm nɛ, ki boh bifàadɛnb. Bi lɛ ba wɔbndeh nɛ ki taah nɛ ki
jondeh tibuur-i? Na yé bɛn bifàadɛnb-ii?
7 Bɛn nɛ ŋa saah *Yesu ya yel-ii? Li ya yeñaanl nɛ ŋa cère' ni yé Uwien yaab-ii?*
8 Tɔ, yiko wà te *Uwien ya gbɔnku ni ki cɛn' u'tɔ nnɔ ye: «Li yíe a'tɔ tɛn a yíe a'ba ma
bo.» Ni boh wɔ mɔnmɔnm la, ni teh nà mɔn nɛ.
9 Ama ni ŋmɔbe igèngènde ni'ni la, ni teh ibiɛre nɛ. Nɛ yiko nnɔ li cère bɛ ń biin nɛ, kimɛ
na bon' wɔ.
10 Wà kɛ boh yiko ya gbɛr kɛ, ka lá bon' tuba mɔnɔn la, wa bon' yiko kɛ nɛ.

---

* **2:7** Migbiirm miɛ ya ciim te bolm mile bo nɛ: *Bɛn nɛ ŋa saah *Yesu ya yel-ii?* Bii bɛn nɛ ŋa saah liyeñaanl là Uwien de' nɛ lè nnɔ-ɔɔ?

11 Kimɛ wà len' ki ye: «La teh naŋmaal nnɔ», wɔn nɛ liɛbe' ki len' ki ye: «La ku nil mɔ.»
Ŋa tien' naŋmaal ama ki nín ku' unil la, ŋa bon' yiko nnɔ kɛ nɛ.
12 Li lienh mɛn, kí li sɔnh tɛn binib bà Uwien li bu bɛ tibuur yiko wà cèreh binib ñɛh
ibiɛre ya yonbt ni nnɔ bo.
13 Kimɛ wà ŋa muɔh cɛcɛkm la, Uwien mɔ li bu wɔ tibuur, ka ń muɔ wɔ cɛcɛkm. Ama
wà muɔh micɛcɛkm ŋa jie buur ya daali.

Mitekjim mà ŋa ŋmɔbe tùon ya gbɛr

14 N'yaabɛ, unil len' ki ye u ŋmɔbe mitekjim, ka sɔnh mi'tùon la, u ŋmɔbe kpɛle-ee?
U'tekjim nnɔ li fre kí ŋmiɛn wɔ-ɔɔ?
15 Tɔ, kí lɛ ni'ninjɛ uba bii ni'ninsɛ uba ń li te ka ŋmɔbe wɛngolkaar, ka ŋmɔbe daali kɛ
daali ya jier,
16 nɛ ni'ni uba ń ji ń tɔke bɛ kí ye: «Ni'yaam ń li ŋmɛ, tĭ gole mɛn, kí ji kí gbo,» ka de' bɛ
nà pɔre' bɛ la, nĭ ŋmɔbe kpɛle-ee?
17 Nnɔ nɛ mitekjim mà mɔ ŋa sɔnh tuonl la, mĭ yé fɛnm nɛ.
18 Tɔ, uba li ye: «Uba ŋmɔbe mitekjim, nɛ utɔ sɔnh itùon.» N'mɔ li jiin' udaan kí ye:
«Laan wuɔn nni a'tekjim mà ŋa sɔnh tùon nnɔ, ŋɔ min ya tùon ń wuɔn ŋɛ kí ye n ŋmɔbe
mitekjim.»
19 A teke' ki jin' ki ye Uwien te uba nɛ. A tien' nĭ mɔn nɛ. A nín li bɛn kí ye isɛnpol mɔ
teke' ki jin', nɛ ki te bujɛwaanciɛnbu ni.
20 Ujɔr sin, a yíe ń wuɔn ŋɛ kí ye mitekjim mà ŋa sɔnh tùon la, mĭ yé fɛnm nɛ-ɛɛ?
21 Ti'yaajɛ *Abraham ya tùon bo nɛ Uwien là ye u yé ugbɛmàndaan ki cuube u'saan,
kimɛ u là tuo' Uwien ya ñɔbu bó nɛ ki taa' u'bijɛ *Isaak wɔ ń tien lituɔrl liponpuol bo.
22 A laa'-aa! U là ŋmɔbe mitekjim nɛ ki sɔnh mi'tùon mɔ. U'tùon nnɔ nɛ wuɔn' ki ye u
teke' Uwien ki jin' imàn.
23 Nĭ tien' tɛn nà là kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nɛ. Nĭ kɛle' ki ye: «*Abraham teke' Uwien
ki jin', nɛn bo nɛ Uwien là bù' wɔ ugbɛmàndaan,» ki yin' wɔ u'jɔ.
24 Ni laa'-aa! Itùon bo nɛ Uwien bùh unisaal ugbɛmàndaan, na yé mitekjim baba bo
nɛ.
25 Nnɔ nɛ Lahab wà là yé ujɛnkpend nnɔ teke' Sosuwe ya tondb kucènku, ki tɔke' bɛ ki
ye bɛ ń taa usɛnpaankɛ kí liɛbe kí kun. Nɛn bo nɛ Uwien bù' wɔ ugbɛmàndaan.
26 Tɔ, tigbɛnɛnt ŋa ŋmɔbe fuorku la, tù kpo' ma nnɔ, nnɔ nɛ mitekjim mà mɔ ŋa ŋmɔbe
tùon la, mi'mɔ kpo' nɛ.

3

Li coh mɛn ni'lɛn

1 N'yaabɛ, la li nuunh mɛn ni'kɛ ń li yé biwɔnwɔknb, kimɛ ni bɛn ki ye Uwien li bu tinbi
bà wɔknh nnɔ tibuur nè ń li faa kí cɛn binitɔb kɛ.
2 Kimɛ ti'kɛ biih isɛn yà yɛbe ni nɛ. Unil lienh ka tùreh ki biih la, wɔn nɛ mɔn ki tĭ gben',
ki li fre kí cuo u'ba.
3 Ti kuɔndeh itaan ya ñuɔn ni mugbiɛmu, yĭ ń li ciih ti'ñuɔn bó ŋɔ tí li freh ki pekreh yĭ
nɛ.
4 Liike mɛn, iñɛrciɛn yɛbe ki kpɛ ma bo. Ama kutafaabiiku fii' ki tureh yĭ la, biñɛrkurb
taah tiñɛkurlɛnbɛnt tà ki kùreh yĭ, ki cèreh ĭ joh bi yíe nà bó nnɔ waa nɛ.
5 Nnɔ nɛ lilɛnl mɔ yé nibonwawaann tigbɛnɛnt bo, ama lĭ nín wɔngeh li'ba ki gbiekeh
tibont tà yɛbe ni nɛ. Liike mɛn, kimukuɔnk li fre kí cère lifuɔciɛnl ń teke umu.
6 Tɔ, lilɛnl mɔ te tɛn umu nɛ, ki yé mibiɛrm kɛ ñɛh nà saan ki te ti'gbɛnɛnt bo. Lĭ kuɔndeh
ti'gbɛnɛnt kɛ tijɔknt, nɛ ki wĭndeh ti'fuobm kɛ. Lilɛnl ya mu nnɔ naan umu wà ŋa ń kpiin
nnɔ ya mu nɛ.
7 Unisaal freh ki lɛreh ki coh kumuɔku ni ya wɛnt kɛ ya bol nin inuɔn kɛ ya bol nin
tiwɛnt tà fuunh kubenku bo kɛ ya bol nin ijɛn kɛ ya bol ki dieh.
8 Ama lilɛnl lɛn, uba ŋa ń fre kí cuo lè, lĭ lɛbreh ni'kɛ bó nɛ, ki bre tɛn tilɔbr, ki kuuleh.

9 Ti taah lilɛnl nɛ ki pèkeh Baa Yonbdaan, ki liɛbe' ki taah lɛn nɛ ki wiɛnh binib bà wɔn
Yonbdaan Uwien ñɛn' bɛ, bi naan wɔ nnɔ miŋùum.
10 Buñɔbaabu bùa pèkeh wɔn Yonbdaan Uwien nnɔ, bun nɛ liɛbe' ki wiɛnh binib mɔ
miŋùum. N'yaabɛ, na mɔn nè ń li te nnɔ.
11 Liñunbunl liba li fre kí bunge uñunbúnnun uba ni miñunm mà ŋmɛ nin mà lɛlke
nba bo-oo?
12 N'yaabɛ, bukɛnkɛnbu li fre kí lùon isàan-ii*? Bii isiin yà bi taah i'bii ki ŋɛh fɛn nnɔ li
fre kí lùon ikɛnkɛn-ii? Nnɔ nɛ liñunbunl liba mɔ ŋa ń fre kí bunge miñunm mà lɛlke nin
mà ŋmɛ nba bo.

Miyɛnfuom mà ñɛn' paaki bó

13 Unil te ni'ni ki ŋmɔbe miyɛnfuom nin mibɛnm la, wɔ ń cère u'tetemɔnmɔnm ń wuɔn
kí ye u ŋmɔbe mè, kí li ŋmɔbe lifèsɔngl, kí li ŋmɔbe miyɛnfuom u'tùon kɛ ni.
14 Ama iponponbbiɛre yɛbe ni'fèl ni, nɛ ni ŋmɔbe kunaniɛrku tɔb bo la, la pèkeh mɛn
ni'ba ki nɛndeh ki teh ni yé bigbɛmòndɛnb.
15 Mi ya yɛnfuom ya bol ŋa ñɛn' paaki bó, ama mǐ yé uŋɛndun nin unisaal ya yɛnfuom
nɛ, ki tonde' ki yé usɛnpol yaam.
16 Kimɛ iponponbe nin kunaniɛrku te nà saan la, fɛnfɛnm nin itùonbiɛrɛ kɛ ya bol mɔ
te nɛn nɛ.
17 Ama miyɛnfuom mà ñɛn' paaki bó nnɔ, ŋa ŋmɔbe jɔknt, nɛ ki dienh uyɛnduɔn, ki
cèreh kuñɔtaaku te, ki cèreh unil muɔh u'tɔ micɛcɛkm, ki sɔnh itùonmɔnmɔn. Mi ya
yɛnfuom ŋa ŋmɔbe gèngènde, ka cèreh nil yé ñuɔn ilele ya nil mɔ.
18 Bà nuunh binib ya yɛnm ń li dɔ nnɔ, bi sɔnh uyɛnduɔn ya tùon nɛ, nɛ bi'tùon nnɔ
cèreh binib teh nà cuube Uwien ya nun bó.

4

Uŋɛndun ya jɔ yé Uwien ya nɛnnɛnd nɛ

1 Ifinfinde nin ikònkòn ñɛn' la ni'ni? I ñɛn' iyɛnmaalbiɛre yà te ni'fèl ni ki jèndeh nɛ nnɔ
ni nɛ.
2 Ni'nun món tibont bo, ama na ń fre kí lɛ tù. Ni ŋmɔbe iponponbe ki kuuleh ni'tɔb; nin
nɛn kɛ na lɛnh niba. Nɛn nɛ cère' ni findeh, ki kɔnh tijɛr. Na ŋmɔbe niba, kimɛ na miɛh
Wien.
3 Ni miɛh mɔnɔn la, na lɛnh, kimɛ ni'yɛnmaale ŋa mɔn. Ni miɛh ki nuunh ní li teh
ni'yɛnm yíe nà nɛ.
4 Ni yé binib bà ŋa cuube Uwien saan nɛ. Na bɛn ki ye unil yíe uŋɛndun la, u yé Uwien
ya nɛnnɛnd nɛ-ɛɛ? Wà nuunh wɔ ń jɔre nin uŋɛndun la, u kpɛndeh Uwien ya nɛnnɛnd nɛ.
5 Bii ni maaleh ki teh nà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien ŋa sè u'Fuoñaanm mà
te ti'ni nnɔ bo nnɔ» yé fɛnm nɛ-ɛɛ?
6 Ama Uwien juoke' tɛ ki tǐ gbien', kimɛ nǐ kɛle' u'gbɔnku ni ki ye:
«Uwien nɛn bà ŋmɔbe tigbengt,
ama u teh bà jiindeh bi'ba tingi tinimònt.»
7 Li boh mɛn Uwien, kí tuobe usɛnpol nin tijɛr ŋɔ wɔ ń sɛn kí jɛnde ni'saan.
8 Nɛkn mɛn Uwien, u'mɔ li nɛkn nɛ. Bibiɛrdɛnbɛ, tùɔre mɛn ni'ba. Ninbi iñuɔn ilele ya
nibɛ, wende mɛn ni'fèl.
9 Bɛnde mɛn kí ye ni te micɛcɛkm ni, kí li muɔh ikumuɔ. Cère mɛn ni'laar ń kpɛnde
imuɔ, kí cère ni'yɛnsɔnge mɔ ń kpɛnde uyɛnsaa.
10 Jiin mɛn ni'ba tingi Yonbdaan Uwien ya nun bó, ŋɔ wɔ ń kpiɛke nɛ.

La buh mɛn tɔb buur

* **3:12** Bi lɛbre' liñɔbonl là ki ye isàan nnɔ; lǐ kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki *Olifi ya bii* nɛ.

11 N'yaabɛ, la lienh mɛn tɔb bo fɛnfɛnm. Unil lienh u'tɔ bo fɛnfɛnm bii u biindeh wɔ la, u lienh yiko bo nɛ fɛnfɛnm ki teh wa mɔn. Unil ye yiko ŋa mɔn la, wa ji boh wɔ, ama u nuunh wɔ ń lèbre wɔ kí tien wɔn yíe ma bo nɛ.
12 Uwien baba nɛ dienh *yiko, ki yé wà buh tibuur. Wɔn nɛ li fre kí ŋmiɛn unil, kí liɛbe kí fre kí ku wɔ mɔ. Sin, unilɔ, a yé ŋmɛ nɛ ki biindeh a'tɔ?

La ŋmɔbe mɛn gbengt

13 Cenge mɛn fɛnfɛnnɔ, ninbi bà lienh ki teh: «Dinnɔ bii wenli, ti li jo wuu ya du ni, kí tĭ tien libinl liba, kí tien ukpenkpende kí lɛ kpɛle nnɔ,»
14 na bɛn nà li wun tu nɛ? Ni'miɛl yé ba? Ni naan ligunl nɛ. Lĭ lu' la, na ń wuɔke nɛ lɛ̀ ń pɔk kí gben.
15 Ni bi li lienh ki teh: «Yonbdaan Uwien yíe ki cère' ti fuobe la, ti li tien niɛ nin niɛ nɔ nɛ.»
16 Ama fɛnfɛnnɔ ni ŋmɔbe tigbengt nɛ ki wɔngeh ni'ba. Tu ya gbengt ya bol ŋa mɔn.
17 Nɛn bo, unil bɛn mimɔnm ya tienm, ka teh mɛ̀ la, u tien' ibiɛre nɛ.

5

Nĭ bre bifàadɛnb bo

1 Cenge mɛn fɛnfɛnnɔ, ninbi bifàadɛnbɛ: muɔ mɛn kí kpiɛnde micɛcɛkm mà lá li tu nɛ nnɔ bo.
2 Ni'faal yon'-a! Likuotuul mɔ mɔn' ni'kpɛlcɛr-a!
3 Ni'ñɔ̀km nin ni'like ya kur kɔn' itɛnmɔ́n ŋɔ. I ya tɛnmɔ́n nɛ li cère bɛ ń biin nɛ. I li ŋmɔn nɛ tɛn umu nɛ. Uŋɛndun benh wù ń gben nɛ, nin nɛn kɛ ni kùleh lifaal ki cokndeh.
4 Liike mɛn, bitonsɔnb bà taan' ni'kpàan ni ya jier, ŋɔ ni yĭe' ka pèn' bɛ bi'paaku kɛ nnɔ muɔh ku'bo. Nɛ bi'muɔ nnɔ lu' Yonbdaan Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya tubl ni.
5 Ni te liwiel ni nɛ uŋɛndun wuu ni, ki teh nà sɔnge ni'yɛnm, ki jinh ki gbengreh tɛn bi jindeh tiwɛnt tà tù ń gbenge bɛ ń kù.
6 Ni biin' binib bà ŋa bii' niba ki ku' bɛ, ba kɔn' bi'ba bo.

Kuminku nin ikaare ya gbɛr

7 N'yaabɛ, li ŋmɔbe mɛn kuminku kí tĭ baa Yonbdaan ya baam. Liike mɛn, ukpaal ŋmɔbe kuminku kùa ya bol. U tĭ ń gu uyo wà u'kpàabu ya jier li tien mɔnmɔnm nɛ kí cin utɛkpiɛk kí tĭ baa utɛfɔrkɛ.
8 Ni'mɔ ń taa mɛn kuminku, kí li faakreh ni'ba, kimɛ uyo wà Yonbdaan li baa ní nnɔ nɛkn' ní ŋɔ!
9 N'yaabɛ, la po mɛn tɔb bo, ŋɔ Uwien la lá bu nɛ buur. Liike mɛn, wà li bu tibuur nnɔ baa' ki gben'-a!
10 N'yaabɛ, li tòkreh mɛn Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là len' Yonbdaan ya yel bo nnɔ ya jɛnd nin bi'minku.
11 Ti lienh binib bà ŋmɔbe kuminku ijɛnd ni ki tĭ gben' nnɔ bo nɛ ki teh Yonbdaan ya mɔnm te bi'bo. Ni cii' Sɔb là ŋmɔbe kuminku kùa ya bol, ki bɛn Yonbdaan là tien' nà ki de' wɔ ijɛnd nnɔ ya gbenm. Kimɛ Yonbdaan ŋmɔbe lifɛ̀sɔngl ki gbien', ki muɔh binib micɛcɛkm.
12 N'yaabɛ, nibonn kɛ ni, la pole mɛn taaku, ki niireh nin tink, ki la pole bonn niba nin nitɔnn. Nɛn bo, ni len' ki ye: «Nì te nnɔ la, nɛ̀ ń li te nnɔ,» ni tí ye: «Na te nnɔ la, nĭ la li te nnɔ», ŋɔ ni la lu Uwien ya buur ni.

Li kàareh mɛn ki dienh biwiɛnb

13 Ni'ni uba te ijɛnd ni la, wɔ ń li kàareh. Ni'ni uba ŋmɔbe uyɛnsɔnge la, wɔ ń li gɛh iyuon ki dondeh Uwien.
14 Ni'ni uba bun la, wɔ ń yin Kristo ya taanl ya ciɛnb, bɛ ń kàare kí de wɔ, kí taa mikpɔm kí fanfaan wɔ Yonbdaan ya yel bo.

15 Bi kàare' nin mitekjim la, Yonbdaan li cère uwiɛn nnɔ ń faake, kí cère wɔ ń fii. U tien' ibiɛre mɔnɔn la, u li fère wɔ yĭ.
16 Nɛn bo, li tɔkeh mɛn tɔb ni'tùonbiɛrɛ, kí li kàareh ki dienh tɔb, ŋɔ Uwien ń de nɛ laanfiɛ, kimɛ ugbɛmɔ̀ndaan ya kaare ŋmɔbe mituɔm ki gbien'.
17 *Eli là yé unisaal tɛn tinbi nɛ, ki kàare' nin inunmɔ́n ki ye taa la nii. Nɛ taa ŋa tuore' tink bo haali ibin ita nin iŋmaale iluob.
18 U tí liɛbe' ki kàare', nɛ Uwien cère utaa nii', kitink sɔnge' nɛ tijier tien'.
19 N'yaabɛ, ni'ni uba tùre' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn ŋɔ utɔ jiin' wɔ ní la,
20 udaan ń li bɛn kí ye: «Unil jiin' ubiɛrdaan wà tùre' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn la, u ŋmiɛn' udaan nɛ, ki li cère Uwien ń fère ibiɛre ĭ yɛbe.»

Kugbɔnkpiɛku kùa
Piɛr
kɛle' kù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Piɛr yé Yesu Kristo ya tond nɛ. U kɛle' kugbɔnku kuu ki de' Kristo yaab bà te Asi ya tinfɛnm ni nnɔ. Bi jènde' bɛ ki gbien' kimɛ bi teke' Kristo ki jin' (1:1; 2:11). Nɛn bo nɛ Piɛr kɛle' kugbɔnku kuu wɔ ń saake bi'gbɛnɛnt kí tore bɛ bi'tekjim nin bi'dɛndɛnl ni.

U ye Yesu Kristo ya mɛkrm bitɛnkpiib ni nnɔ nɛ yé lidɛndɛnl nnɔ. Lɛn nɛ cèreh binib tuonh isuk nin bi teh bɛ fɛnfɛnm wà nnɔ tɛn Yesu. U tɔke' bɛ ki ye bɛ ń tɛkn Yesu Kristo ya taal ni.

Iyonbe yà ya cɛnbaambɛ ŋa yé Kristo yaab nin bipiib bà ya ciɛb ŋa yé Kristo yaab bɛn wɔn, bi'tetem nɛ li cère binitɔb ń bɛnde mitekjim yé nibonn nà. Mi ya tetem nɛ wɔngeh bà ŋa yé Kristo yaab ki teh Kristo yaab ŋa ŋmɔbe biil.

Ifuonde

1 Min Piɛr, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ. N kiɛh kugbɔnku kuu ń de ninbi bà Uwien gènde' nɛ ni yɛre' ki te Pɔnt nin Galasi nin Kapadosi nin Asi nin Bitini ya tinfɛnm ni, ki yé bicɛnb ni'bó nnɔ nɛ.

2 Baa Uwien là bobn' ki gènde' nɛ haali uyoyo ní li yé u'yaab *Mifuoñaanm bo, kí li boh *Yesu Kristo ŋɔ u'sèm ń sɔkre kí lùore nɛ nɛ. Uwien ń juoke nɛ kí gbien, kí de nɛ uyɛnduɔn mɔ kí gbien.

Uwien muɔ' tɛ micɛcɛkm ki ŋmiɛn' tɛ

3 Tí pèke mɛn Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. U'nimɔ̀nciɛnt bo nɛ u cère' ti maa' ki lere' kí ñɛ *Yesu Kristo ya mɛkrm bitɛnkpiib ni bo, ŋɔ tí li ŋmɔbe lidɛndɛnl là ŋa ŋmɔbe juorm,

4 kí lɛ lifaal là mɔn, ka ń saa, jɔknt mɔ ŋa ń kɔ lè. U bonde' lifaal nnɔ ki ble' nɛ paaki bó nɛ.

5 Nɛ kí ñɛ mitekjim bo Uwien gu nɛ nin u'tuɔm, ki gu ufɔfɔryo, uyo wà u li wuɔn upaan bo kí ye ni ŋmɛre'.

6 Nɛn bo nɛ ni poknh. Nì yé mibiikm kɛ ya bol saah ni'yɛnm fɛnfɛnnɔ mɔnɔn la, mibiikm nnɔ ŋa ń wuɔke.

7 Mɛn nɛ wɔngeh ki teh ni ŋmɔbe mitekjim mɔnmɔnm bii na ŋmɔbe. Miñɔ̀km yé nibonn nà ŋa ń li tuu ki te nɛ. Ama bi dondeh mè nɛ kí bɛnde mì mɔn bii ma mɔn-i. Ni'tekjim nnɔ cɛn' miñɔ̀km. Ni'tekjim nnɔ bo nɛ, lidaali là *Yesu Kristo li ñɛn u'ba upaan bo nnɔ, ni li ŋmɔbe kupɛnpɛku nin ukpiɛke nin lisel.

8 Wɔn wà na laa' wɔ, ki yíe wɔ, ki teke' wɔ ki jin' ka laan lì biɛ ki laa' wɔ. Nɛn bo nɛ ni te uyɛnsɔngciɛn wà ta bɛn ti li taa iñɔbon yà kí tɔke u'gbɛr nnɔ ni ki poknh.

9 Nnɔ nɛ ni laa' nà bo ni teke' *Yesu ki jin'. Nɛn si: ni'ŋmiɛnm.

10 *Uwien ya ñɔbonsɔknb là tùɔre' ki fiin' miŋmiɛnm bugbɛn ya gbɛr, nɛ ki sɔkn' nɛ Uwien bonde' wɔ ń de nɛ bupaabu bùa nnɔ ya gbɛr.

11 Bi là fiin' bɛ ń bɛnde Kristo ya Fuoñaanm te bi'ni ki tɔke' bɛ nà kɛ nnɔ li tien uyo wà nin nì li tien ma bo nɛ. Mì là juɔ' ki tɔke' bɛ Kristo lá li ji ijɛnd yà nin ni ya puoli bó u li lɛ ukpiɛke wà nnɔ ya gbɛr nɛ.

12 Uwien là kpiire' ki tɔke' biñɔbonsɔknb nnɔ ki ye tigbɛr nnɔ ŋa yé bɛn nin bi'yul yaar, tù yé bi sɔkndeh tù ninbi bà nnɔ yaar nɛ. Fɛnfɛnnɔ bà tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt nnɔ nɛ tɔke' nɛ tigbɛr nnɔ kí ñɛ *Mifuoñaanm ya tuɔm bo. Uwien nɛ cère' *Mifuoñaanm nnɔ ñɛn' paaki bó ki jiire' ní. U'tondb mɔnɔn ya nun mɔ́n bɛ ń bɛnde tigbɛr nnɔ ya tingi nɛ.

Li ŋməbe mɛn mitetemənməm

13 Nɛn bo, bonde mɛn kí li gu, kí li co ni'ba, kí li ŋməbe lidɛndɛnl kí tĭ gben kí ye ni li lɛ
bupaabu lidaali là *Yesu Kristo li ñɛn u'ba upaan bo nnɔ.
14 Ni yé binib bà boh Uwien ma nnɔ, ji ń dàan mɛn na laan là bɛn Wien ŋɔ ki teh tibont
tà ni'yɛnm yíe ma bo nnɔ.
15 Ama ni la li ŋməbe jɔknt ni'tetem kɛ ni kimɛ Uwien wà yin' nɛ nnɔ ŋa ŋməbe jɔknt,
16 kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Li yé mɛn biñaanb, kimɛ u yé uñaan nɛ.»
17 Ni'kaare ni, ni yih Uwien wà ŋa gèndeh, ki bùh unil kɛ u'tùon kpɛ ma bo ni'Baa ma
nnɔ, li ŋməbe mɛn mitetem mà wɔngeh ki teh ni boh Uwien uyo wà ni laan te kitink kiɛ
bo nɔ.
18 Ní li bɛn kí ye Uwien ŋa taa' tibont tà ŋa li tuu ki te tɛn ilike ya kur bii miñɔ̀km nɛ ki
dɛ' nɛ ki wiɛ', ki ñɛn' nɛ ni là guɔre' ni'yaajɛb ya fuobm mà, ma ŋməbe mĭ kunh nà bó nnɔ
ni.
19 Ama u taa' Kristo ya sèm mà mɔn ki cɛn' nibonn kɛ tɛn kipebuk kà ya niba saan ŋa
gbè, ka ŋməbe jɔknt nɛ ki dɛ' nɛ ki wiɛ'.
20 Uwien là gènde' wɔ ki laa' wà laan ñɛn' uŋɛndun, nɛ ki cère' ninbi bo, u taa' u'ba ki
wuɔn' idɛnfɔrkɛ yiɛ nɔ.
21 Wɔn bo nɛ ni teke' Uwien wà mɛkre' wɔ bitɛnkpiib ni, ki kpiɛke' wɔ nnɔ ki jin'. Nɛn
bo nɛ ni teke' Uwien ki jin', ki ŋməbe u'bo lidɛndɛnl.
22 Ni pɛ tigbɛmɔ̀nt bo ma nnɔ nɛ cère' na ŋməbe jɔknt. Nɛn bo, ní li yíe tɔb imɔ̀nmɔ̀n tɛn
ninjiɛb yíe tɔb ma bo. Tùɔre mɛn kí li yíe tɔb nin ni'fɛ̀l kɛ.
23 Uwien ya gbɛr nɛ cère' ni maa' ki lere'. Tigbɛr nnɔ ŋa te tɛn nibonn nà li saa, tù tuu
ki te nɛ ki dienh limiɛl.
24 Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Nisaal kɛ nisaal te tɛn timuɔr nɛ,
nɛ nà kɛ yé u'bo ukpiɛke nnɔ
te tɛn mimɔpuum.
Timuɔr kuoreh nɛ tu'puum sokreh.
25 Ama Yonbdaan ya gbɛr tun tuu ki te uyo kɛ nɛ. Tigbɛr nnɔ tun si: bi tɔke' nɛ
tigbɛmɔnmɔnt tà nnɔ.»

2

1 Nɛn bo, dàan mɛn mibiɛrm kɛ ya bol nin milɛrkjim kɛ ya bol, ki la ŋməbe ñuɔn ilele,
ki la ŋməbe nunfɔke, ki la lienh ki saah tɔb.
2 Li febnh mɛn Uwien ya gbɛr bo tɛn kicɛnfɛndk febnh ma libiil bo. Uwien ya gbɛr te
tɛn mibiim mà mɔn nɛ, kí li cère ní kpére kí lɛ limiɛl Uwien saan,
3 kimɛ ni laa' Yonbdaan ŋməbe tinimɔ̀nt ma bo.

Kristo te tɛn litɛnl nɛ ki co Uwien ya duku

4 Nɛkn mɛn Yonbdaan saan. U te tɛn litɛnl là fuobe nɛ. Binib wiɛ' lɛ̀, nɛ Uwien gènde' lɛ̀,
lĭ yé u'bo nibonmɔ̀nn.
5 Ni'mɔ te tɛn itɛn yà fuobe nɛ. Nɛn bo, cère mɛn Uwien ń taa nɛ kí mɛ *Mifuoñaanm
ya duku. Ní li yé licɛkl là Uwien gènde' lɛ̀ ki tien' bitɔtuɔrkaab, kí li teh ituɔrɛ ki dienh wɔ
tɛn *Mifuoñaanm ye ma bo, nɛ *Yesu Kristo bo, u li tuo ituɔrɛ nnɔ.
6 Kimɛ nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Liike mɛn, n gènde' litɛnl là yé n'bo nibonmɔ̀nn,
ki tien' litɛnl là co kuduku,
ki ble' Siyɔn ya du ni,
wà kɛ du li'bo la, fɛ ŋa ń ji wɔ.»
7 Ninbi bà teke' ki jin' nnɔ,
litɛnl nnɔ yé ni'bo nibonmɔ̀nn nɛ.

Ama bà ŋa teke' ki jin' nnɔ bo nɛ nǐ kɛle' ki ye:
«Litɛnl là bidumɛb wiɛ' lè nnɔ,
lɛn lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku,
8 ki yé litɛnl là binib li lɛkeh li'bo,
ki yé litɛnl là li gbɔ̀breh binib mɔ.»
Bi li lɛkeh li'bo, kimɛ ba tuo' Uwien ya gbɛr,
nɛ Uwien sien' bɛ nnɔ.
9 Ama ninbi yé libol là Uwien gènde' lè nɛ,
ki yé wɔn ubɛrciɛn ya tɔtuɔrkaab,
ki yé linibol là te ki de' wɔn baba,
ki yé u'nib.
U gènde' nɛ, ní li kpaandeh u sɔn' itùonciɛn yà nnɔ nɛ.
Wɔn nɛ ñɛn' nɛ licinñunl ni,
ki kuɔn' nɛ u'wenwenku kùa ŋmɔbe kuñuɔrku nnɔ ni.
10 Uyo uba na là yé Uwien ya nib,
ama fɛnfɛnnɔ ni ji yé u'yaab nɛ,
na là yé u muɔ' binib bà micɛcɛkm nnɔ,
ama fɛnfɛnnɔ ni ji yé u muɔ' binib bà micɛcɛkm nɛ.

Li ŋmɔbe mɛn mitetem mà wɔngeh ki teh ni yé Uwien ya nib

11 N'jɔtiebɛ, ni yé bicɛnb nɛ kitink kiɛ bo ki gèbreh. Nɛn bo nɛ n sureh nɛ ní li coh ni'ba unisaal ya yɛnm pɛ tibont tà bo, tù piendeh wɔ u la tien' Uwien yíe nà nnɔ bo.
12 Ní li ŋmɔbe mitetemɔnmɔnm bà ŋa pɛ Wien bo ya nun bó, ŋɔ nǐ yé bi lienh ki saah nɛ isɛn iba ni ki teh ni teh nà bre mɔnɔn la, bɛ ń lɛ ni'tùonmɔnmɔn kí pèke Uwien u li baa lidaali là.
13 Yonbdaan bo, ní li blinh ni'yul udu ya ciɛnb kɛ ciɛnb ya nun bó. Bɛn si: ubɛrciɛn, wɔn nɛ ŋmɔbe ticiɛnt u'du ya nib kɛ bo,
14 nin u kàan' binib bà idu ni bɛ ń li likeh yǐ, kí li diɛh bà teh ibiɛre ya tub, kí li pèkeh bà teh nà mɔn nnɔ.
15 Uwien yíe nà si: ní li teh nà mɔn, ŋɔ nɛn bo, bà yé ijɔr, ka bɛn niba nnɔ la fre kí yàare ñɔbu.
16 Li yé mɛn binib bà si bi'ba. Ni la dule nɛn bo kí li teh nà bre. Ama ní li fuobe nǐ kpɛ Uwien ya tonsɔnb ń li fuobe ma bo.
17 Li dienh mɛn unil kɛ lisel, kí li yíe ni'tɔb bà teke' Kristo ki jin', kí li boh Uwien, kí li dienh ubɛrciɛn lisel.

Tɛkn mɛn Yesu Kristo ya taal ni

18 Bitonsɔnbɛ, ní li blinh ni'yul ni'cɛnbaambɛ ya nun bó, kí tùɔre kí li fɛnge bɛ. Na yé ní li teh nnɔ cɛnbaambɛ bà yé binimɔ̀nb, ki dinge baba nɛ, ní li teh nnɔ bà mɔ ya gbɛr faa.
19 Kimɛ unil ŋa bii' niba ŋɔ bi jèndeh wɔ, u jin' kuminku Uwien bo, ki tuo' ijɛnd nnɔ la, nǐ yé nibonn nà mɔn nɛ.
20 Ni tien' nà bre ŋɔ bi jèndeh nɛ, ni tuo' ijɛnd nnɔ la, ni ŋmɔbe ku lɛ pɛnpɛku-u? Ama ni tien' nà mɔn ŋɔ bi jèndeh nɛ ni mǐnde' ki tuo' ijɛnd nnɔ la, nɛn nɛ yé nà mɔn Uwien ya nun bó,
21 kimɛ Uwien yin' nɛ ní sɔn nà nínɔ. Kristo mɔ jènde' ni'bo nnɔ nɛ. U tien' nnɔ ŋɔ ni'mɔ ń tɛkn u'taal ni nɛ.
22 Wɔn ŋa tien' biɛre, tonnɛnku mɔ ŋa ñɛn' u'ñɔbu ni fiebu.
23 Bi suke' wɔ, wa jiin', ki jènde' wɔ, wa taa' jɛr, ama u taa' u'ba ki ŋukn' wà buh tibuur tu'donbó ya nuɔ ni nɛ.
24 Wɔn bugbɛn nɛ taa' u'tiɛma gbɛnɛnt ki teke' ti'biɛre udɔpɔnpɔn bo, ŋɔ ibiɛre ji la ŋmɔbe ti'bo tuɔm, ŋɔ tí lɛ mifuobm mà cuube. U ya jɛnd ya gbǐɛn nɛ cère' ni laa' laanfiɛ.
25 Imɔ̀n, ni là te tɛn ipe yà cuon' ki yebre' nɛ, ama fɛnfɛnnɔ ni liɛbe' ní wà kpaah nɛ, ki gu nɛ nnɔ saan.

3

Bijɛb nin bi'puob li fuobe ma bo bi'dencɛn ni

1 Bipiibɛ, ni'mɔ ń li blinh ni'yul ni'ciɛb ya nun bó, ŋɔ bi'ni biba ŋa teke' Uwien ya gbɛr
ki jin' mɔnɔn la, kí ñɛ bi'puob ya tetem bo, bɛ ń teke tù kí ji, kí lɛ ba tɔke' bɛ gbɛr,
2 kimɛ bi li lɛ ni'tetem wien ma bo, ki ŋmɔbe mibom.
3 Ni la tuuke gbɛnɛnt ya mɔnbe bo, ki findeh tiyur ki gbiekeh, ki fèndeh ni'ba nin
miñɔ̀km ya jɛfènbont, ki guoh tikpɛlcɛr tà ŋmɔbe kuñuɔrku.
4 Ama cère mɛn ni'mɔnbe ń li te ni'fèl bo, ní li ŋmɔbe liyɛnguol, kí li te suoo. Nɛn nɛ yé
umɔnbe wà ŋa ń winde, ki mɔn Uwien ya nun bó cɛɛn.
5 Nnɔ nɛ uyo bo ya piib bà là yé Uwien ya nib, ki du u'bo nnɔ, là ŋmɔbe u ya mɔnbe nɛ,
kimɛ bi là blinh bi'yul bi'ciɛb ya nun bó nɛ
6 tɛn Sara. Sara là boh *Abraham nɛ, ki yih wɔ u'cɛnbaa. Ni teh nà mɔn ka cèreh niba
coh nɛ jɛwaanbu la, ni yé wɔn Sara ya bumu nɛ.
7 Piiciɛbɛ, ni'mɔ ń li fuobe nin ni'puob nin miyɛnfuom, kí li bɛn ki ye ba ŋmɔbe tuɔm.
Li selndeh bɛ mɛn, kimɛ ninbi nin bɛn kɛ li taan' kí lɛ Uwien ya paabu nɛ. Bun si: limiɛl
là ŋa ŋmɔbe gbenm. Ni teh nnɔ la, niba ŋa ń pien ni'kaare.

Li teh mɛn nà mɔn

8 N li len nà kí fɔre si: ni'kɛ ń li ŋmɔbe iyɛnmaalbaabe, kí li muɔh tɔb micɛcɛkm, kí li yíe
tɔb tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo, kí li ŋmɔbe tinimɔ̀nt tɔb bo, kí li jiindeh ni'ba tingi.
9 Ni la tien biɛrm kí tu wà tien' nɛ mibiɛrm lifènl, kí la suke kí jiin wà suke' nɛ. Ni li teh
nà si: ní li miɛh Uwien ya mɔnm ki dienh udaan, kimɛ Uwien yin' nɛ ní li teh nɛn nɛ, ŋɔ
ninbi nin ni'yul ń lɛ Uwien ya mɔnm.
10 Kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Wà yíe wɔ ń li fuobe kí li te liwiel ni idaan kɛ la,
wɔ ń li coh u'lɛnl,
ki la cère tonnɛnku ń li ñɛh u'ñɔbu ni,
11 kí dàan nà bre,
kí li teh nà mɔn,
kí li nuunh uñɔkpaan nin inunmón.
12 Kimɛ Yonbdaan ya nun cɛ bigbɛmɔ̀ndɛnb bo,
nɛ u gbè itub ki cengeh bi'kaare bó.
Ama bà teh nà bre nnɔ wɔn,
u bulnh bɛn ibuɔn nɛ.»
13 Ni'nun món ní li teh nà mɔn la, ŋmɛ li tien nɛ nà bre?
14 Nǐ tǐ baa' bɛ ń jènde nɛ, ni teh nà mɔn ma nnɔ bo mɔnɔn la, li te mɛn uyɛnsɔnge ni. La
fɛnge mɛn nib, ki la cère ni'yɛnm ń saa.
15 Ama li dienh mɛn Kristo lisel ni'fèl ni, kimɛ wɔn nɛ yé Yonbdaan. Li bondeh mɛn
ni'ba uyo kɛ unil niire' nɛ ni'dɛndɛnl ya tingi la, ní fre kí jiin udaan.
16 Ama ní li jiindeh nin liyɛnguol nin mibom. Li ŋmɔbe mɛn iyɛnmaalmɔnmɔn, ŋɔ bà
lienh ki saah nɛ isɛn iba ni, kí ñɛ ni yé Kristo yaab, ki ŋmɔbe miteteməmɔnm mà nnɔ bo
nnɔ ń ji ifɛ.
17 Nǐ yé Uwien ya yíem bo nɛ ni jinh ijɛnd, kimɛ ni teh nà mɔn nɛ la, nǐ mɔn ki cɛn' nin
ní li teh nà bre ki jinh ijɛnd.

Kristo faake' nin mikuum

18 Kristo nin u'yul kpo' bolm miba kpein nɛ binib ya biɛre bo. Wɔn wà ŋa tien' nà bre
nnɔ tuo' ki teke' bà teh nà bre ya kuum ki kpo' ŋɔ wɔ ń taa nɛ kí baa Uwien saan. Bi ku'
u'nisaalgbɛnɛnt ama *Mifuoñaanm cère' u mɛkre' ki fuobe.
19 Mǐ cère' u jon' ki tǐ tɔke' bitɛnkpiib bà lùo ki te lipɛkl ni nnɔ mɔnɔn tigbɛmɔnmɔnt.

20 Bɛn si: binib bà là yïe' Uwien ya ñɔbu bó uyo bo nnɔ, uyo wà Uwien là duɔn' u'yɛnm
ki cère' nǐ wuɔke' nnɔ nɛ. U là duɔn' u'yɛnm uyo wà Nowe là te ki teh buñɛrciɛnbu nnɔ
nɛ. Binikàankaab nɛ là kɔn' buñɛrbu nnɔ ki ŋmɛre' kí ñɛ miñunm bo. Bi'kɛ là te biniin nɛ.
21 Miñunm nnɔ yé uñunsii wà ŋmiɛndeh nɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ ya nɛnnɛnku nɛ. Na
yé ñunsii wà ñɛndeh tigbɛnɛnt ya jɔknt, nǐ yé unil ń taa u'ba kí de Uwien nin
iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ. U ya ñunsii nɛ ŋmiɛndeh kí ñɛ Yesu Kristo ya mɛkrm bitɛnkpiib
ni bo.
22 U don' kutaaku bo ki tǐ kèle' Uwien ya nɔjie bó ki ŋmɔbe mituɔm Uwien ya tondb nin
nà kɛ ŋmɔbe ti'ciɛnt nin mituɔm kɛ ya bol nnɔ bo.

4

Ijɛnd yà li tu Kristo yaab

1 Tɔ, Kristo là tuo' ki jin' ijɛnd u'gbɛn ni. Nɛn bo, ni'mɔ ń li ŋmɔbe lifèl ki tuo' kí ji ijɛnd
tɛn wɔn, kimɛ wà tuo' ki jin' ijɛnd u'gbɛn ni la, wɔn nin ibiɛre gbiire' nɛ,
2 ŋɔ uyo wà sïen' wɔ ń li fuobe uŋɛndun wuu ni nnɔ, wɔ ń li teh Uwien yíe nà, kí dàan
unisaal fɛ nà.
3 Uyo uba, ni là teh bà ŋa pɛ Wien bo yíe nà, nɛ nǐ tǐ wuɔke'. Ni là teh lisɔnsɔndl nɛ, ki
teh unisaal fɛ tibont tà, ki ñuh ki yibeh, ki jinh unifɛnjin, ki taakeh ki kaah, ki jinh ki ñuh
ki yibeh, ki pɛ ibule bo. Ibule bo ya paanm yé ijuɔke ya bonn nɛ Uwien ya nun bó.
4 Fɛnfɛnnɔ, bi laa' na ji tuuke bi'sɔnsɔndkɛndkaal nnɔ bo ma nnɔ, nɛ nǐ jin' bɛ, bi ji
sukreh nɛ.
5 Ama bi li tɔke wà bonde' wɔ ń bu binifuob nin bitɛnkpiib kɛ tibuur nnɔ, bi sɔn' nà kɛ.
6 Nɛn bo nɛ bi tɔke' bitɛnkpiib mɔnɔn tigbɛmɔnmɔnt. Bi là kpo' binib kɛ kpuokeh ma
bo nɛ. Bi tɔke' bɛ tigbɛmɔnmɔnt nnɔ ŋɔ Mifuoñaanm bo bɛ ń li fuobe tɛn Uwien nɛ.

Kristo yaab li fuobe ma nin bi'tɔb

7 Tibont kɛ ya gbenm nɛkn' ní ŋɔ! Nɛn bo, li ŋmɔbe mɛn miyɛnfuom, kí li coh ni'ba ŋɔ
kí li freh ki kàareh.
8 Ni li kpiɛ kí li teh nà si: li yíe mɛn tɔb nin ni'fèl kɛ, kimɛ miyíem cèreh binib fèreh tɔb
ibiɛre yà yɛbe nɛ.
9 Li teknh mɛn tɔb kucènku ki la ŋulnh.
10 Uwien de' unil kɛ bupaabu jɛjɛ nɛ. Wà kɛ ń li yé utonsɔnmɔnmɔn wà taah u laa'
bupaabu bùa nnɔ ki toreh bitɔb.
11 Wà kɛ ye wɔ ń len la, wɔ ń len Uwien ya gbɛr. Wà toreh binib la, wɔ ń li toreh nin
Uwien de' wɔ mituɔm mà nnɔ. Nɛn nɛ li cère *Yesu Kristo bo bɛ ń pèke Uwien isɛn kɛ ni.
Wɔn nɛ si ukpiɛke nin mituɔm uyo kɛ. Ami.

Bà jèndeh Kristo bo nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo

12 N'jɔtiebɛ, la cère mɛn ni te ijɛndciɛn yà ni ǐ siɛnh tɛn umu nnɔ ń cuo nɛ yɔkm. I tu' nɛ
ŋɔ nè ń wuɔn kí ye ni ŋmɔbe mitekjim mɔnmɔnm bii na ŋmɔbe nɛ? Nɛn bo, ni la li maaleh
ki teh nǐ yé nibonlurkaann nɛ.
13 Ama li poknh mɛn, kimɛ ninbi nin Kristo nɛ taan' ki jèndeh, ŋɔ lidaali là u li ñɛn
u'kpiɛke upaan bo nnɔ ní li te uyɛnsɔngciɛn ni ki poknh.
14 Bi sukreh nɛ, kimɛ ni yé Kristo yaab la, Uwien ya mɔnm te ni'bo, kimɛ *Uwien ya
Fuoñaanm mà ŋmɔbe ukpiɛke nnɔ te ni'bo.
15 Ni'ni uba là cère bɛ ń li jèndeh wɔ kí ye u ku' unil, bii u sun', bii u tien' niba nǐ bre,
bii u kɔn' uba ya gbɛr ni.
16 Ama u yé Kristo yɔ ma nnɔ nɛ bi jèndeh wɔ la, u la cère' fɛ ń cuo wɔ, wɔ ń li kpiɛkreh
Uwien bi yih wɔ Kristo yɔ ma nnɔ bo.
17 Tibuur ya yo baa' ŋɔ, nɛ Uwien li kpiɛ kí bu u'yaab nɛ. Tɔ, nǐ yé u cin' nin tinbi bà yé
u'yaab la, bà yïe' ka teke' u'gbɛmɔnmɔnt nnɔ yaam li tǐ fɔre mila bo?
18 Nǐ yé:

«Ugbɛmɔ̀ndaan ya ŋmɛrm li faake la,
nǐ ji li te mila wà ŋa kpe Wien ya sɛn, ki yé ubiɛrdaan bo?»
19 Nɛn bo, bi jèndeh bà Uwien ya yíem bo nnɔ, bɛ ń li tuu ki teh nà mɔn, kí taa bi'ba kí ŋukn wɔn wà ñɛn' tibont kɛ, kí yé umɛmɔ̀ndaan nnɔ ya nuɔ ni.

5

Kristo yaab ya ciɛnb li teh ma bo

1 Fɛnfɛnnɔ, n sureh bà yé Kristo yaab ya ciɛnb ni'ni nnɔ nɛ. Min mɔnɔn yé Kristo yaab ya ciɛn nɛ tɛn bɛn, ki yé umɔ̀nkunl Kristo jin' ijɛnd yà kɛ nnɔ bo, ki li lɛ Kristo li ñɛn u'kpiɛke wà upaan bo nnɔ. N sureh bɛn nɛ ki teh:
2 «Li kpaah mɛn Uwien ŋukn' nɛ binib bà nnɔ, kí li likeh bɛ, ki la cère nɛn li te tɛn nǐ yé liwɔbl nɛ ni'bo, ama nè ń li yé ni'yɛnm ni, tɛn Uwien yíe ma bo. Ni la sɔnh ki nuunh like, ama cère mɛn ni'yɛnm ń li pɛ lituonl nnɔ bo.
3 Uwien nɛ taa' bɛ ki ŋukn' ni'nuɔ ni. Ni la ŋuuke bɛ tɛn ni yé bi'yonbdɛnb nɛ, ama ní cère ni'tetem ń li wɔngeh bɛ, bi li teh ma bo.»
4 Nnɔ nɛ Kristo wà yé bà kpaah u'nib ya ciɛn nnɔ li ñɛn u'ba upaan bo uyo wà nnɔ, ni li lɛ lisuul là ŋmɔbe kuñuɔrku kùa ŋa ń gben nnɔ.

Kristo yaab kɛ li teh ma bo

5 Ninbi bifɛ̀nbɛ ni'mɔ ń li blinh ni'yul biciɛnb ya nun bó.
Kristo yɔ kɛ Kristo yɔ ń li jiindeh u'ba tingi bitɔb ya nun bó, kimɛ nǐ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Uwien nɛn bà ŋmɔbe tigbengt,
ama u teh bà jiindeh bi'ba tingi tinimɔ̀nt.»
6 Nɛn bo, li jiindeh mɛn ni'ba tingi Uwien, mituɔm kɛ ya daan, ya nun bó ŋɔ wɔ ń kpiɛke nɛ u sien' uyo wà wɔ ń kpiɛke nɛ nnɔ.
7 Li taah mɛn nà kɛ ciɛke nɛ ki ŋukndeh wɔ, kimɛ wɔn nɛ likeh nɛ.
8 Li coh mɛn ni'ba, ki la gɔh, kimɛ ni'nɛnnɛnd usɛnpol te tɛn uyɛnbɔl nɛ, ki gbokeh ki lindeh ni'kɛ saan ki nuunh unil wɔ ń cuo.
9 La cɛ̀be wɔ mɛn ni'ba, tùɔre mɛn kí li du Uwien bo, kí li bɛn kí ye ni'yaab Kristo yaab bà kɛ mɔ te uŋɛndun wuu ni nnɔ mɔ jèndeh tɛn ninbi nɛ.
10 Ni li jènde, ama na ń wuɔke kí gbien. Ni yé Kristo yaab ma nnɔ nɛ Uwien, tinimɔ̀nt kɛ ya daan, yin' nɛ ní lɛ u'kpiɛke wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Wɔn nin u'yul nɛ li mɔnge nɛ kí tǐ gben, kí de nɛ mituɔm, kí cère ni'tekjim ń faake, kí cère niba la fre kí jènge nɛ u'sɛn ni.
11 Uwien nɛ si mituɔm uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. Ami.

Micɛ̀bm

12 Ti'ninjɛ Silfɛn* wà n du u'bo nnɔ nɛ tore' nni n kɛle' iñɔbonkàankɛ yiɛ ń sure nɛ, kí tɔke nɛ kí ye Uwien ya paabu yé imɔ̀n nɛ. Tùɔre mɛn kí li ŋuuke bù.
13 Ni'tɔb bà Uwien gɛ̀nde' bɛ, bi te Babilonn ni nnɔ fuondeh nɛ. N'buk Mark mɔ fuondeh nɛ.
14 Ní fuonde tɔb mɔnmɔnm tɛn ninjiɛb nin ninsiɛb fuondeh tɔb ma bo.
Uwien ń de ninbi Kristo yaab kɛ uyɛnduɔn.

* **5:12** Liike Itùon 15:22, 40.

Kugbɔnlieku kùa
Piɛr
kɛle' kù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu te ki de' Kristo yaab kɛ nɛ, nɛ ki yé micèbm ya gbɛr. Piɛr wà kɛle' kù nnɔ ye u'kuum ya yo baa'-a! (1:13) U kɛle' kù ŋɔ Kristo yaab ń tiɛre u'wɔknm bó nɛ. U tɔke' bɛ ki ye bɛ ń li ŋmɔbe bi là ŋmɔbe mitetem mà kí ñɛ bi'tekjim bo nnɔ, kí li pɛ bi wɔkn' bɛ nà nnɔ bo (liyul 1). Kugbɔnku kuu ya gbɛr mɔ̀h nin bitonnɛnñɔbonsɔknb ya tonnɛnku nin bi'tetefɛnfɛnm nɛ (iyul 2), ki tɔkeh Yonbdaan Yesu li baa ní lidaali là ya gbɛr (iyul 2).

Tɔ, Kristo yaab ya nikpiɛkb kpo' ŋɔ Yesu ŋa biɛ ki baa' ní, nɛ nǐ bɛke' binib bà yɛbe, ba ji bɛn nǐ ñɛn' bà. Ama Kristo yaab gu wɔ ma, nɛn nɛ wɔngeh Uwien ya minku, kimɛ u yíe nisaal kɛ nisaal ń lèbre u'tetem nɛ.

Piɛr saakreh Kristo yaab ya gbɛnɛnt bɛ ń li ŋmɔbe kuminku mitekjim ni, kí li gu lidaali là Yesu Kristo li baa ní. U tɔkeh bɛ ki teh bi la gɔh, kimɛ nil ŋa bɛn lidaali là u li baa ní.

Piɛr wà kɛle' kugbɔnlieku kuu nnɔ ye wɔ ń kɛle kù uyo wà nnɔ ki laa' bi bɛnde' Pɔl ya gbɔnt tuba bó ŋɔ (3:15). Nil la nuunh wɔ ń cii bi kɛle' tigbɛr tà ya tingi u'tiɛma tuɔm bo (1:20), Mifuoñaanm ya torm nɛ yé nibonn nà ciɛke.

Ifuonde

1 Min Simɔn Piɛr, n yé *Yesu Kristo ya tonsɔnl nɛ, ki yé u'tond mɔ. N kiɛh kugbɔnku kuu ń de ninbi bà teke' *Yesu Kristo wà yé ti'Wien nin ti'Ŋmiɛnl ki jin' mɔnmɔnm tɛn tinbi nnɔ nɛ. Wɔn *Yesu Kristo nɛ cère' ni teke' wɔ ki jin', kimɛ u yé wà cuube nɛ.

2 Uwien ń juoke nɛ kí gbien, kí cère ní li ŋmɔbe uyɛnduɔnciɛn kí ñɛ ni bɛn wɔ, ki liɛbe' ki bɛn Yonbdaan *Yesu ma nnɔ bo.

Kristo yɔ li ŋmɔbe mitetem mà

3 U'tuɔm bo nɛ u de' tɛ nà kɛ li tore tɛ tí li fuobe, kí li pɛ u'sɛn bo mɔnmɔnm, ki cère' ti bɛnde' wà yin' tɛ kí ñɛ u'tiɛma kpiɛke nin u'tiɛma nimɔ̀nt bo nnɔ.

4 Tu ya bont bo nɛ u de' tɛ u là pùon' ki ye u li de tɛ tibont tà, tù yé tibonciɛnt ki mɔn ki gbien' nnɔ. Tu ya bont nɛ li cère tibonbiɛrt tà te unɛndun wuu ni binib ya nun fɔke tu'bo nnɔ ji la coh nɛ mɛnku. Nnɔ nɛ ni li ŋmɔbe Uwien ya tetem.

5 Nɛn bo, tùɔre mɛn kí ñikn kí li ŋmɔbe mitetemɔnmɔnm kí pukn ni'tekjim bó, kí li ŋmɔbe mibɛnm kí pukn ni'tetemɔnmɔnm bó,

6 kí li co ni'ba kí pukn ni'bɛnm bó, kí li ŋmɔbe kuminku kí pukn ni coh ni'ba ma nnɔ bo, kí li pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm, kí pukn kuminku bó.

7 Ni pɛ Uwien ya sɛn bo mɔnmɔnm la, ní li yíe tɔb tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo. Ni yíe tɔb tɛn ninjiɛb yíe tɔb ma bo la, ní li yíe binib kɛ mɔ.

8 Kimɛ ni ŋmɔbe mi ya tetem ki pɛ mi'bo ki joh inun bó la, mǐ li cèreh ní li sɔnh itùon, nɛ itùon nnɔ ŋa ń juore fɛnm. Mǐ li cère ní tùɔre kí bɛnde ti'Yonbdaan *Yesu Kristo mɔ.

9 Ama wà ŋa ŋmɔbe mitetem nnɔ la, u lɛnh dɔmudɔmu nɛ, ki te tɛn ujuɔn. U sunde' ŋɔ ki ye Uwien sɔkre' ki ñɛn' u là teh ibiɛre yà nnɔ ŋɔ.

10 N'yaabɛ, Uwien nɛ yin' nɛ ki gènde' nɛ. Nɛn bo, cère mɛn ni'nun ń li mɔ́n ní li teh nà wɔngeh ki teh wɔn nɛ yin' nɛ ki gènde' nɛ. Ni teh nnɔ la, na ń tùre kí kɔ biil ni fiebu.

11 Nnɔ nɛ Uwien li teke nɛ tinɔjɛr tule, kí cère ní kɔ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ti'Ŋmiɛnl ya bɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nnɔ ni.

Li pɛ mɛn Yesu ya tondb ya wɔknm bo

12 Nɛn bo nɛ n li tuu ki tiɛreh nɛ tibont bugbɛn bó nin ni bɛn tù ma kɛ, ki pɛ bi tɔke' nɛ tigbɛmɔ̀nt tà nnɔ bo mɔnmɔnm nnɔ.

13 N laan biɛ ki fuobe ma n maale' ki ye nĭ mɔn ń li tiɛn nɛ tibont bugbɛn bó ŋɔ ni la gɔh tu'bo nɛ.
14 Kimɛ n bɛn ki ye uyo wà sĭen' n li fuobe ŋa ji yɛbe tɛn ti'Yonbdaan *Yesu Kristo nin u'yul là tɔke' nni ma bo.
15 Ama n li ñikn kí cère n tĭ taa' n'yaam ki bure' mɔnɔn la, ní li tuu ki tiɛn tibont bugbɛn bó nɛ.
16 Tɔ, na yé ti taa' unisaal ya yɛnfuom ya gbɛyiɛnkaar nɛ ki tɔke' nɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya baam nin u'tuɔm ya gbɛr, ama ti'nunbu nɛ laa' u'yɛbn.
17 Imɔ̀n, u laa' lisel nin ukpiɛke Baa Uwien saan, uyo wà wɔn Uwien wà ŋmɔbe ukpiɛke u yɛbe ka tĭ ŋmɔbe u kpɛ nin bà nnɔ là len' ki ye: «Wà sɔ yé n'Bijɛ, n yíe wɔ cɛɛn nɛ n'yɛnm sɔnge u'bo ki gbien'.»
18 Nɛ tinbi mɔnɔn là cii' uniɛke nnɔ bó paaki bó uyo wà tinbi nin wɔn là te Uwien ya juɔl bo nnɔ.
19 Nnɔ nɛ ti tùɔre' ki du ki ye *Uwien ya ñɔbonsɔknb là tɔke' tigbɛr tà nnɔ tù te. Nĭ mɔn ní tùɔre kí pele itub nɛ kí cenge tù. Tù te tɛn lifrl nɛ wendeh nà saan biike ki gu nɛ̀ ń faa ŋɔ litɛnŋɛŋmaasɛl* ń wende ni'fɛ̀l ni.
20 Kpiɛ mɛn kí bɛnde kí ye *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gbɛr tà kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ, uba ŋa ń fre kí sɔkn tù nin u'tiɛma yɛnfuom,
21 kimɛ nil ŋa kpele ki taa' u'tiɛma yíem ki sɔkn' Uwien ya ñɔbon, ama *Mifuoñaanm nɛ là cère' binib sɔkn' Uwien ya ñɔbon.

2

Bà wɔknh kutonnɛnku ya gbɛr

1 Uyo bo binib là te Uwien ya nib ni ki yih bi'ba *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki sɔkndeh kutonnɛnku tɛn binib te ni'mɔ ni ma ki yih bi'ba biwɔnwɔknb, ki wɔknh kutonnɛnku nɔ. Bi li taa ucekn kí taa miwɔknm mà yé kutonnɛnku kí kuɔn ni'ni kí tuln binib, haali kí tĭ niɛ mɔnɔn kí ye ba bɛn bi'Cɛnbaa wà dɛ' bɛ ki wiɛ'. Bi li tien nnɔ nɛ ki nuunh bi'tiɛma tudɛre nɛ Uwien ń gben bi'gbɛr na ń taande.
2 Binib li paan bi'sɔnsɔndl bo ki yɛbe. Bɛn bo nɛ binib li len tigbɛmɔ̀nt ya sɛn bo fɛnfɛnm.
3 Bi li yé binib bà ŋa gbuokeh like nɛ, kí taa tiñɔŋmaagbɛr kí lɛre kí ji nɛ. Ama bi bonde' haali uyoyo bɛ ń bu bɛ tibuur tà nnɔ ŋa ŋmɔbe pèrm; bi'tudɛre mɔ ŋa ŋmɔbe juorm.
4 Kimɛ Uwien ŋa dàan' u'tondb bà bii' nnɔ ya tub ya dɛrm. Ama u taa' bɛ ki wiɛ' kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn, ki biike ni nɛ, ki cère' bi lùo tikurdɔkr ki te len, ki gu tibuur ya daali.
5 Wa dàan' binib bà là te uŋɛndun wuu ni haali uyoyo bo ya tub ya dɛrm. Ama u là cère' miwuɔm kun' nin bà ŋa boh wɔ ma nnɔ, u là ŋmiɛn' Nowe nɛ nin binib bilole ki pukn'. Wɔn Nowe nɛ là tɔkeh binib tigbɛmɔ̀nt.
6 Uwien là dɛre' Sodɔm nin Gomɔr yaab ya tub ki cère' idu bugbɛn teke' umu ki wĭn' ki ŋmaare' ŋɔ wenli bo nɛ̀ ń li yé kudĭɛku bà ŋa li boh wɔ nnɔ bo nɛ.
7 U là ŋmiɛn' Lɔt, ugbɛmɔ̀ndaan wà ya yɛnm là saa' idu nnɔ ya nib ya tetem bo ki gbien' nnɔ nɛ. Bi là pɛ lisɔnsɔndl bo nɛ ki teh bi'yɛnm yíe nà.
8 Lɔt nin bɛn nɛ là kɔ, nɛ idaan kɛ u lɛnh, ki ciih bi teh nà kɛ, nɛ nĭ wi wɔ bi'tùonfɛnfɛnm nnɔ bo cɛɛn, kimɛ u yé ugbɛmɔ̀ndaan nɛ.
9 Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien bɛn u li tien ma kí ñɛn binib bà pɛ u'bo mibiikm ni, kí guure tibuur ya daali kí dɛre bà ŋa cuube ya tub.
10 U li tùɔre kí dɛre bà pɛ tigbɛnɛnt yíe tibonbiɛrt tà bo, ki fɛ tijɔknt ya bont ya tienm, ki yindeh Uwien ya yonbdɛnt nnɔ ya tub nɛ.
Biwɔnwɔknb bà wɔknh kutonnɛnku nnɔ, ba fɛnge bonn, ki ŋmɔbe tigbengt, ki mɛngreh lifɛ̀l ki sukreh nà kɛ ŋmɔbe ukpiɛke paaki bó.

* **1:19** Migbiirm miɛ ni bi ye *litɛnŋɛŋmaasɛl* la, bi niireh Kristo nɛ.

11 Uwien ya tondb bà ŋmɔbe mituɔm nin ufaa ki cɛn' bɛ nnɔ mɔnɔn ŋa sukreh ki biindeh nà kɛ ŋmɔbe ukpiɛke paaki bó nnɔ Yonbdaan ya nun bó.
12 Ama binib nnɔ yé ijɔr nɛ, ki te tɛn ipiɛ, ki te ki de' bɛ ń li coh yǐ ki kuuleh. Bi sukreh bà bɛn nà nɛ, ki li kpo tɛn tiwɛnt,
13 ki li lɛ utudɛre, wun nɛ yé bi'tùonbiɛrɛ nnɔ ya paaku. Bi'yɛnm sɔnge bɛ ń li sɔnh isɔnsɔndtùon kuwensiiku nɛ. Ninbi nin bɛn taan' ki jinh la, bi'yɛnm sɔnge bɛ ń li lɛreh nɛ nɛ. Bi yé tijɔknt nɛ, ki ŋmɔbe ifɛ.
14 Bi'yɛnmaale kɛ pɛ bipiib bo nɛ. Bi teh ibiɛre nɛ ka jiireh, ki lɛreh ki coh bà ya tekjim ŋa faa. Ba gbuokeh bont nɛ bi'yɛnmaale kɛ pɛ tu'bo, ki yé binib bà te miŋùum ni.
15 Bi wiɛ' usɛnmɔnmɔn nɛ ki tùre' ki paan' Bosɔr ya bijɛ Balam ya sɛn bo. Wɔn Balam nɛ là yíe ilike ki gbien' ki tuo' bi pèn' wɔ u tien' nà bre.
16 Ama Uwien cère' uŋuun len' minilm ki biin' Balam ki pien' wɔn Balam *Uwien ya ñɔbonsɔknl ya jɔrtùon.
17 Biwɔnwɔknb bà wɔknh kutonnɛnku nnɔ te tɛn iñunbunkuon nɛ, ki te tɛn titɛwɔlgbɔnt tà kutafaaku tuke tù. Uwien bonde' bɛ mifɛnm nà saan biike cǐnm ŋɔ.
18 Bi lienh tigbengt ya lenm nɛ ma ŋmɔbe tingi, ki sɔnh isɔnsɔndtùon yà bi'mɛnku pɛ i'bo nnɔ, ki lɛreh ki coh binib bà wiɛ' bà tùre' ya sɛn na laan wuɔke' nnɔ.
19 Ki tɔkeh bɛ ki teh bi pɛ bi'bo la, bi li lɛ liwiel nɛ bɛn bugbɛn ji yé tibont tà teh bɛ fɛnm nnɔ ya yonbe, kimɛ unil teh nà nǐ tǐ mɛn' wɔ ki gbien' wa ji li fre kí wiɛ nè la, u yé ni'yonb nɛ.
20 Binib bà bɛnde' *Yesu Kristo wà yé Yonbdaan ki yé Uŋmiɛnl nnɔ ñɛn' bi'ba uŋɛndun wuu ya jɔknt ya bont ni ŋɔ. Bi liɛbe' ki kɔn' tu'ni, ki cère' tù mɛn' bɛ ki tǐ gbien' ba ji li fre kí wiɛ tù la, bi li tien fɛnm kí cɛn bi là te mikpiɛkm ma bo.
21 Kimɛ ba bi bɛnde' tigbɛmɔ̀nt ya sɛn la, nǐ bi tu nin bɛ ń bɛnde wù ŋɔ kí wiɛ Uwien ya gbɛr tà bi là wɔkn' bɛ tù nnɔ.
22 Nà li tu bɛ nnɔ li wuɔn kí ye mikpɛnjɛnm miɛ yé imòn nɛ. Mɛn si: «Usɛngbɛnl liɛbe' ki jin' u'siint», nɛ «Bi sǐi' fanga ki gben', u liɛbe' ki tǐ binbinde' liwɔ̀bl ni.»

3

Yonbdaan lǐ li baa nɛ

1 N'jɔtiebɛ, n kiɛh kugbɔnlieku sɔ ń de nɛ. Tu'kɛ tule ni ń tiɛreh nɛ ni'kɛ ŋɔ ń tore nɛ ní li ŋmɔbe iyɛnmaalmɔnmɔn nɛ.
2 Li tiɛn mɛn *Uwien ya ñɔbonsɔknb là juɔ' ki tɔke' nɛ tigbɛr tà nnɔ, kí li tiɛn Yonbdaan, Uŋmiɛnl là sɔn' u'tondb ni'saan bi tɔke' nɛ u'gbɛr tà nnɔ mɔ.
3 Ni li kpiɛ kí bɛnde nà si: idɛnfɔrkɛ ya yo binib li te nɛ, kí li yé binib bà lɛh ki séreh binitɔb, kí li fuobe bi'yɛnm yíe ma bo,
4 ki lienh ki teh: «*Yesu pùon' ki ye u li baa ní-a! U nín ji juore' la? Kimɛ ti'baambɛ kpo' haali uyoyo ŋɔ ama ni'kɛ juore' ki te tɛn uŋɛndun ya cincinyo nɛ.»
5 Bi lienh nnɔ ma nnɔ bi sunde' ŋɔ ki ye Uwien là len' nɛ kutaaku nin kitink ñɛn' haali uyoyo. U taan' miñunm bùol liba ki cère' kitink ñɛn' upaan bo.
6 U là liɛbe' ki cère' miñunm yebre' ki kun' nin uŋɛndun ya nib nin nà kɛ là fuobe uyo bo.
7 Ama Uwien len' ki ye kutaaku kuu nin kitink kiɛ nɔ li te nɛ ki gu lidaali là u li bu binib tibuur, kí gben bà ŋa boh wɔ nnɔ ya gbɛr. Nɛn daali nɛ umu li wi kutaaku nin kitink kɛ.
8 Ama n'jɔtiebɛ, na bi li sunde nibonn niba bó nɛ. Nɛn si: uwien uba te tɛn ibin liturl nɛ Yonbdaan bo, nɛ ibin liturl mɔ te tɛn uwien uba.
9 Yonbdaan ŋa ń taande u pùon' ki ye u li tien nà nnɔ bo tɛn binib biba maaleh ma bo. U ŋmɔbe kuminku ni'bo, kimɛ wa yíe uba ń kpo kí juore fɛnm, ama u yíe unil kɛ ń lèbre u'tetem nɛ.

10 Yonbdaan li baa ní lidaali là li ci binib tɛn unasu nɛ. Nɛn daali nɛ kutaaku li gben kí tien kuwaaku kí gbien, nɛ tibont tà kɛ te ku'bo nnɔ ń wi. Kitink nin tibont tà kɛ te ki'bo nnɔ mɔ li wi.
11 Tibont nnɔ kɛ li wi ma nnɔ, nǐ mɔn, ní li yé bɛ ya nitunbu? Nǐ kpɛ ní li fuobe Uwien yíe ma bo nɛ, kí li boh wɔ,
12 ki gu lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ ń baa tonm. Nɛn daali nɛ umu li wi kutaaku nɛ limuuwɔl ń donde tibont tà kɛ te ku'bo.
13 Ama Uwien là pùon' ki ye u li tien kutɛfɛ̀nku nin kitinfɛ̀nk, kí cère tigbɛmɔ̀nt ń li te tu'bo. Ti gu nɛn nɛ.
14 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, ni gu ni'daali ma nɔ, li ñikndeh mɛn ŋɔ u lá baa' la, wɔ ń lɛ ni te uyɛnduɔn ni, ka ŋmɔbe jɔknt, ka gbè niba saan.
15 Ní li bɛn kí ye ti'Yonbdaan mǐnde' ki wuɔke' ma nnɔ, nǐ yé ni ya ŋmɛrm nɛ. U ya sɛn bo nɛ ti'ninjɛ Pɔl wà ti yíe wɔ nnɔ kɛle' nɛ kugbɔnku kí ñɛ Uwien de' wɔ miyɛnfuom mà nnɔ bo.
16 U'gbɔnt kɛ ni, u ye wɔ ń len tuu ya gbɛr bo la, u lienh nnɔ nɛ. Nibɛmbɛ saan ya ciim faa nɛ, nɛ binib bà ŋa bɛn niba, ka tukn' wɔknm miba bo coh tu'tingi ki lèbreh tɛn bi lèbreh *Uwien ya gbɔnku ni ya gbɛtɔr ya tingi ma bo, ki tulndeh bi'ba.
17 Nɛn bo, n'jɔtiebɛ, n juɔ' ki tɔke' nɛ sɔ. Li bɛn mɛn, ki la cère bà ŋa boh Uwien, ki tùre' nnɔ ń lɛre nɛ ní paan bi'bo, kí lúo ni se usensien wà ki faa nnɔ.
18 Ama tùɔre mɛn kí li bɛndeh ti'Yonbdaan nin ti'Ŋmiɛnl *Yesu Kristo ki joh inun bó, kí cère u'juokm ń li yɛbreh ni'saan. Wɔn si ukpiɛke fɛnfɛnnɔ nin uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm. [Ami].

Tigbɔnt tà
San
kɛle' tù nnɔ
Nà wɔngeh tigbɔnt tuu te ma bo

San nɛ kɛle' tigbɔnt tuta tuu nɔ. Wa kɛle' u'yel tu'ni niba saan.

Kukpiɛku kuu ni ni'ba saan ŋa wɔngeh u kɛle' kù ki de' wà. U lii kɛle' ki de' Kristo yaab biba nɛ, bi paan' binib biba bo bi'wɔknm ŋa kpe sɛn bo. Nɛn bo nɛ San kɛle' kugbɔnku kuu ki tɔke' bà li kàanh kù ki ye bɛ ń liike bi'yul bo nin mi ya wɔknm.

Kugbɔnlieku ni, San yih u'ba «ucɪɛn nɛ.» U kɛle' kù ki de' upii uba nin u'bumu nɛ. Upii uba nin u'bumu nnɔ yé Kristo ya taanl liba nin li'nib nɛ.

U saakreh bà li kàan kù nnɔ ya gbɛnɛnt bɛ ń li yíe tɔb, kí li pɛ Yesu ya wɔknm bo mɔnmɔnm nɛ.

Wɔn unibaab nɛ kɛle' kugbɔntaaku ki de' ujɛ uba, ki pɛ̀ke' wɔ, kimɛ u pɛ tigbɛmɔ̀nt ya sɛn bo, ki toreh Kristo yaab. U liɛbe' ki lienh ujɛtɔ mɔ bó. U yĭe' «ucɪɛn» ya ñɔbu bó, ka teknh cɛnb mɔ (migbiirm 9-10). U tí liɛbe' ki lienh ujɛtɔ uba mɔ ya gbɛr, u teke' Yesu ki jin' (migbiirm 11-12). U saakreh ukpiɛk nnɔ ya gbɛnɛnt wɔ ń li pɛ u ya jɛ ya tetem bo nɛ.

Mifuobm ya gbɛr

1 Ti tɔkeh nɛ ti cii' nà, ti'nunbu laa' nɛ̀, ti ñuɔre' nɛ̀, ti'nuɔ mɛ' nɛ̀ nnɔ ya gbɛr nɛ. Tigbɛr bugbɛn là te haali tibont kɛ ya cincinyo nɛ, ki yé limiɛl ya gbɛr.

2 Mifuobm nnɔ ya daan taa' u'ba ki wuɔn' tɛ, ti laa' wɔ nɛ ki kundeh imɔ̀n, ki tɔkeh nɛ *limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm ya gbɛr. Wà yé limiɛl ya daan nnɔ là te nin Baa Uwien nɛ, ki taa' u'ba ki wuɔn' tɛ.

3 Ti cii' nà, ki laa' nɛ̀ nnɔ, ti tɔkeh ni'mɔ ni ya gbɛr nɛ, ŋɔ tinbi nin ninbi ń li te uñɔkpaan ni. Ti'ñɔkpaan nnɔ yé uñɔkpaan wà tinbi nin ti'Baa Uwien nin u'Bijɛ *Yesu Kristo ŋmɔbe wù nnɔ nɛ.

4 Ti yíe tí li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí tĭ gben nɛ. Nɛn bo nɛ ti kɛle' tigbɛr tuu nɔ ki de' nɛ.

Nɛ mɛn licinñunl ni kɨ kɔ kuwenwenku ni

5 Ti cii' tigbɛr tà *Yesu saan nnɔ, ti tɔkeh nɛ tun sɔ: Uwien yé kuwenwenku nɛ, cinñunl ŋa te u'ni.

6 Ti lienh ki teh tinbi nin Uwien ŋmɔbe uñɔkpaan, ki liɛbe' ki te licinñunl ni la, ti yé bitonnɛndɛnb nɛ, ta ŋmɔbe gbɛmɔ̀nt.

7 Ama ti te kuwenwenku ni tɛn Uwien te kuwenwenku ni ma la, ti ŋmɔbe uñɔkpaan nin tɔb nɛ. Nɛ u'Bijɛ *Yesu ya sèm sɔkreh ti'biɛre kɛ.

8 Ti len' ki ye ta ŋmɔbe biɛre la, ti tulndeh ti'ba nɛ, gbɛmɔ̀nt ŋa te ti'fɛ̀l ni.

9 Ti kpiire' ti'biɛre ki tɔke' Uwien la, u li fère tɛ, kí sɔkre ti'fɛ̀l kí ñɛn nà kɛ bre, kimɛ u cuube nɛ ki yé ugbɛmɔ̀ndaan.

10 Ti len' ki ye ta teh biɛre la, ti yin' Uwien utonnɛndaan nɛ, nɛ u'gbɛr ŋa te ti'fɛ̀l ni.

2

Kristo nɛ yé ucɛndɛnduol

1 N'bumu, ma yíe ní li teh biɛre. Nɛn bo nɛ n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ. Ama unil tien' ibiɛre mɔnɔn la, ti ŋmɔbe *ucɛndɛnduol uba ti'Baa Uwien saan. Wɔn si: *Yesu Kristo ugbɛmɔ̀ndaan.

2 U taa' u'ba ki tien' lituɔrl ki de' Uwien ŋɔ Uwien ń fère tɛ ti'biɛre nɛ. Na yé ti'yi baba, u li fère uŋɛndun ya nib kɛ mɔ yi nɛ.

3 Ti tuo' Uwien ye nà la, nɛn nɛ wɔngeh tɛ ki teh ti mɔnbe ki bɛn Uwien.

4 Wà kɛ ye u bɛn Uwien, ka tuo' u ye nà la, u yé utonnɛndaan nɛ, nɛ gbɛmɔ̀nt ŋa te u'fɛ̀l ni.
5 Ama wà kɛ boh Uwien ya gbɛr la, wɔn nɛ cinbe ki yíe Uwien ki tĭ gben'. Nnɔ nɛ ti mɔnbe ki bɛn ki ye tinbi nin Uwien tɛ.
6 Wà kɛ ye wɔn nin Uwien tɛ la, wɔ ń li fuobe tɛn *Yesu Kristo là fuobe ma bo.

Li yíe mɛn tɔb
(San 13:34-35)
7 N'jɔtiebɛ, na yé wɔbfɛ̀nl nɛ n kiɛh ki dienh nɛ, ama nĭ yé liwɔbkpaal nɛ. Ni là cin' ki paan' *Yesu Kristo ya sɛn bo ma nnɔ, nɛ ki cii' lɛ̀. Liwɔbkpaal bugbɛn yé tigbɛr tà ni là cii' tù nnɔ nɛ.
8 Nin nɛn kɛ ŋɔ, n kɛle' liwɔbl là ki de' nɛ nnɔ yé lifɛ̀nl nɛ. Ninbi nin *Yesu Kristo ya tetem nɛ wɔngeh ki teh liwɔbl nnɔ mɔn. Kimɛ licinñunl benh ki gbendeh nɛ, nɛ kuwenwenmɔ̀nku cin' ki wendeh.
9 Wà kɛ ye u te kuwenwenku ni, ki nɛn u'tɔ la, u biɛ ki te licinñunl ni nɛ.
10 Wà kɛ yíe u'tɔ la, u te kuwenwenku ni nɛ. Bonn ŋa te u'fɛ̀l bo kí fre kí cère wɔ ń tien nà bre.
11 Ama wà kɛ nɛn u'tɔ la, u te licinñunl ni nɛ, ki cuonh ka bɛn u joh nà bó. Kimɛ licinñunl nnɔ juɔn' wɔ ŋɔ.

Ni'nun la li mɔ́n uŋɛndun nin u'bont bo
12 N'bumu, n kiɛh tigbɛr tuu ń de nɛ, kimɛ Uwien fère' nɛ ni'biɛre *Yesu Kristo ya yel bo ŋɔ.
13 N'baambɛ, n kiɛh tigbɛr tuu ń de nɛ,
kimɛ ni bɛn wà te haali tibont kɛ ya cincinyo.
Bifɛ̀nbɛ, n kiɛh tigbɛr tuu ń de nɛ,
kimɛ ni faake' nin usɛnpol ubiɛrɔ ŋɔ.
14 N'bumu, n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ,
kimɛ ni bɛn Baa Uwien.
N'baambɛ, n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ,
kimɛ ni bɛn wà te haali tibont kɛ ya cincinyo.
Bifɛ̀nbɛ, n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ,
kimɛ ni ŋmɔbe mituɔm,
Uwien ya gbɛr te ni'fɛ̀l ni,
nɛ ni faake' nin usɛnpol ubiɛrɔ.
15 La yíe mɛn uŋɛndun wuu, ki niireh nin tibont tà te u'ni.
Wà kɛ yíe uŋɛndun wuu la,
wa ŋmɔbe Baa Uwien ya yíem.
16 Kimɛ iyɛnmaalbiɛre yà te unisaal ya fɛ̀l bo nnɔ
nin u ŋmɔbe ununfɔke wà u lɛnh tibont tà bo nnɔ
nin u ŋmɔbe tigbengt tà u'faal bo nnɔ
ŋa ñɛn' Baa Uwien saan,
tu'kɛ ñɛn' uŋɛndun wuu ni nɛ,
ki yé uŋɛndun yaar.
17 *Uŋɛndun wuu nin tibont tà binib ya nun fɔke tu'bo nnɔ kɛ li gben, ama wà kɛ teh Uwien yíe nà la, udaan li tuu ki te nɛ.

Nà li tore nɛ ni bɛnde Kristo ya nɛnnɛnd
18 N'bumu, nĭ sĭen' waamu nɛ ugbengbenyo ń baa. Ni là cii' bi ye Kristo ya nɛnnɛnd li baa ní. Fɛnfɛnnɔ wuɔ Kristo ya nɛnnɛndb baa' ki yɛbe. Nɛn bo nɛ ti bɛnde' ki ye nĭ sĭen' waamu nɛ ugbengbenyo ń baa.

19 Bi là te ti'cɛkl ni, nɛ ki siere' ti'saan. Ba lĭ là yé ti'yaab. Bi bi là yé ti'yaab la, bi bi biɛ
ki te ti'ni nɛ. Bi siere' ti'saan ma nnɔ, nɛn nɛ wuɔn' tɛ nĭ wien ki ye bi'kɛ ŋa lĭ mɔnbe ki yé
ti'yaab.
20 Ninbi bɛn wɔn, Kristo de' nɛ *Mifuoñaanm ŋɔ. Nɛn bo nɛ ni'kɛ bɛn nà yé tigbɛmɔ̀nt.
21 Na yé na bɛn gbɛmɔ̀nt nɛ cère' n kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ. Ni bɛn tigbɛmɔ̀nt ma nnɔ
nɛ cère' n kɛle' tù ki de' nɛ. Ni bɛn ki ye tonnɛnku ŋa te gbɛmɔ̀nt ni.
22 Ŋmɛ yé utonnɛndaan-i? Na yé wà niɛh ki teh *Yesu ŋa yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo-
oo? U ya daan nɛ yé *Kristo ya nɛnnɛnd, ki niɛh ki teh wa bɛn Baa Uwien nin u'Bijɛ.
23 Wà kɛ niɛ' ki ye wa bɛn Uwien ya Bijɛ la, u niɛ' ki ye wa bɛn Baa Uwien mɔ nɛ. Wà kɛ
ye u bɛn Uwien ya Bijɛ la, wɔn nin Baa Uwien kpɛ buñɔbu nɛ.
24 Ninbi wɔn, cère mɛn ni là cii' tigbɛr tà haali micincinm nnɔ ń li te ni'fɛ̀l ni. Tigbɛr tà
ni là cii' tù micincinm nnɔ te ni'fɛ̀l ni la, ni tɛ nin Baa Uwien nin u'Bijɛ nɛ.
25 U pùon' ki ye u li de tɛ nibonn nà nnɔ, nɛn si: *limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ.
26 N kɛle' tigbɛr tuu ki de' nɛ ń tɔke nɛ binib bà nuunh bɛ ń tuln nɛ nnɔ bó nɛ.
27 Ninbi bɛn wɔn, Kristo de' nɛ *u'Fuoñaanm nɛ mĭ tuu ki te ni'bo, nɛ na ji nuunh nil ń
wɔkn nɛ u'gbɛr. *U'Fuoñaanm nnɔ nɛ wɔknh nɛ ni'kɛ. Mĭ wɔknh nɛ nà nnɔ yé tigbɛmɔ̀nt
nɛ, ma nɛndeh. Li tɛ mɛn nin Kristo, *u'Fuoñaanm wɔkn' nɛ ma bo.
28 N'bumu, li tɛ mɛn nin Kristo fɛnfɛnnɔ ŋɔ lidaali là u li baa ní, kí ñɛn u'ba upaan bo
binib kɛ ń lɛ wɔ nnɔ tí li ŋmɔbe midum ŋɔ fɛ la cuo tɛ u'nun bó.

Uwien ya bumu ŋa ji li teh biɛre

29 Ni bɛn ki ye Kristo yé ugbɛmɔ̀ndaan ma nnɔ, bɛnde mɛn kí ye unil wà kɛ teh nà cuube
la, u yé Uwien ya buk nɛ.

3

1 Liike mɛn Baa Uwien yíe tɛ nĭ tĭ kpɛ ma. U yíe tɛ ki gbien' haali ki tĭ yin' tɛ u'bumu. Ti
mɔnbe ki yé u'bumu nɛ. *Uŋɛndun ya nib ŋa bɛn tɛ, kimɛ ba bɛn Uwien yé udaan wà.
2 N'jɔtiebɛ, fɛnfɛnnɔ wuɔ ti yé Uwien ya bumu nɛ. Ama ta laan bɛn ti lá li te ma bo. Ti
nín bɛn ki ye Kristo lá li ñɛn u'ba upaan bo uyo wà nnɔ, ti li naan wɔn nɛ, kimɛ ti li lɛ wɔ,
u te tɛn u lĭ te ma bo nɛ.
3 Wà kɛ ŋmɔbe Kristo bo li ya dɛndɛnl la, wa ji ŋmɔbe jɔknt tɛn Kristo ŋa ŋmɔbe jɔknt
ma.
4 Wà kɛ teh ibiɛre la, u wiɛ' yiko nɛ, kimɛ yiko ya wiɛm yé ibiɛre nɛ.
5 Ni bɛn ki ye Kristo baa' uŋɛndun wuu ni wɔ ń gben ibiɛre nɛ. Nɛ biɛre iba mɔnɔn ŋa
te u'ni.
6 Wà kɛ tɛ nin wɔ la, wa ji teh biɛre. Wà kɛ teh ibiɛre la, wa laa' wɔ, ka bɛn wɔ mɔ.
7 N'bumu, la cère mɛn uba ń tuln nɛ. Wà kɛ teh nà cuube la, u yé ugbɛmɔ̀ndaan tɛn
Kristo yé ugbɛmɔ̀ndaan ma nɛ.
8 Wà kɛ teh ibiɛre yé usɛnpol yɔ nɛ, kimɛ usɛnpol yé ubiɛrdaan nɛ haali tibont kɛ ya
cincinyo. Nɛn bo nɛ Uwien ya Bijɛ baa' uŋɛndun wuu ni wɔ ń gben usɛnpol ya tùon.
9 Wà kɛ yé Uwien ya buk ŋa ji li teh biɛre, kimɛ Uwien ya tetem te u'ni. U yé Uwien ya
buk ma nnɔ, wa ń fre kí tien biɛre.
10 Wà kɛ teh nà ŋa cuube, ka yíe u'tɔ la, wa yé Wien ya buk. Nɛn nɛ cèreh bi bɛndeh bà
yé Uwien ya bumu nin bà yé usɛnpol yaamu.

Li yíe mɛn tɔb

11 Ni là cii' tigbɛr tà haali micincinm nnɔ tun si: «Tí li yíe tɔb nɛ.»
12 La cère mɛn tí li te tɛn Kayɛn. U là yé usɛnpol ubiɛrɔ yɔ nɛ, ki ku' u'ninjɛ. Bɛ bo nɛ u
ku' wɔ? U là ku' wɔ, kimɛ u ya tùon là bre nɛ, nɛ u'ninjɛ yɛ cuube.
13 N'yaabɛ, *uŋɛndun ya nib nɛn nɛ la, la cère mɛn nɛ̀ ń cuo nɛ yɔkm.
14 Tinbi yíe ti'tɔb Kristo yaab ma nnɔ nɛ cère' ti bɛnde' ki ye ti ñɛn' mikuum ni ki kɔn'
mifuobm ni. Wà kɛ ŋa yíe u'tɔ la, u biɛ ki te mikuum ni nɛ.

15 Wà kɛ nɛn u'tɔ la, u yé unikul nɛ. Nɛ ni bɛn ki ye limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm ŋa te nikul ni.
16 Nà sɔ cère' ti bɛnde' miyíem ya tingi: Kristo teke' tinbi ya kuum nɛ ki kpo'. Nĩ mɔn ti'mɔ ń teke ti'tɔb ya kuum nɛ kí kpo.
17 Unil ŋmɔbe lifaal uŋɛndun wuu ni, ki laa' nĩ pɔre' u'tɔ, nɛ wa tuo' wɔ ń ŋukre kí tore wɔ la, u ŋmɔbe Uwien ya yíem mila bo?
18 N'bumu, la cère mɛn tí li yíe tɔb buñɔbu ni, cère mɛn tí li sɔnh itùon yà wɔngeh ki teh ti mɔnbe ki yíe tɔb.
19-20 Nɛn nɛ li cère tí bɛnde kí ye ti pɛ tigbɛmɔ̀nt bo. Nĩ yé ti'yɛnmaale mɔnɔn nɛ biindeh tɛ la, ti'yɛnm dɔ Uwien saan nɛ, kimɛ Uwien cɛn' ti'yɛnmaale, ki bɛn tibont kɛ.
21 N'jɔtiebɛ, ti'yɛnmaale ŋa biindeh tɛ la, ti ŋmɔbe midum Uwien saan.
22 Nɛ ti miɛ' wɔ nà kɛ la, u dienh tɛ nɛ̀ nɛ, kimɛ ti boh u'wɔbl nɛ ki sɔngreh u'yɛnm.
23 U de' tɛ liwɔbl là nnɔ si: tí teke u'Bijɛ *Yesu Kristo kí ji, kí li yíe tɔb, tɛn wɔn *Yesu Kristo tɔke' tɛ ma bo.
24 Wà kɛ boh Uwien ya wɔbl la, u tɛ nin Uwien, nɛ Uwien mɔ tɛ nin wɔ. U de' tɛ Mifuoñaanm ma nnɔ nɛ cère' ti bɛn ki ye u tɛ nin tɛ.

4

Ni li tien ma kí bɛnde Mifuoñaanm te bà bo

1 N'jɔtiebɛ, la li teknh mɛn binib bà kɛ lienh ki teh bi ŋmɔbe *Mifuoñaanm nnɔ ki jinh, ama ní sekn kí bɛnde kí ye *Mifuoñaanm nɛ cère' bi lienh kí yaan kí teke bɛ kí ji. Kimɛ bitonnɛnñɔbonsɔknb ji gbe nɛ uŋɛndun ni.
2 Nà sɔ li cère ní bɛnde binib bà ŋmɔbe *Uwien ya Fuoñaanm: wà kɛ lienh ki teh *Yesu Kristo mɔnbe ki baa' uŋɛndun wuu ni nin tinisaalgbɛnɛnt la, wɔn nɛ yé Uwien yɔ.
3 Wà kɛ lienh ki teh Kristo ŋa baa' nin nisaalgbɛnɛnt la, wa yé Wien yɔ, u yé Kristo ya nɛnnɛnd yɔ nɛ. Ni cii' bi ye Kristo ya nɛnnɛnd li baa ní. Fɛnfɛnnɔ wuɔ u baa' uŋɛndun ni ŋɔ.
4 Ninbi n'bumu, ni yé Uwien yaab nɛ, nɛ ki faake' nin *bitonnɛnñɔbonsɔknb nnɔ, kimɛ *Uwien ya Fuoñaanm mà te ni'ni nnɔ faa ki cɛn' Kristo ya nɛnnɛnd wà te uŋɛndun ni nnɔ.
5 Bɛn yé uŋɛndun yaab nɛ. Nɛn bo nɛ bi lienh uŋɛndun ya lenm, nɛ uŋɛndun ya nib cengeh bi'bó.
6 Tinbi bɛn wɔn, ti yé Uwien yaab nɛ. Wà kɛ bɛn Uwien nɛ cengeh ti'bó. Wà kɛ ŋa yé Wien yɔ ŋa cengeh ti'bó. Nɛn nɛ cère' ti bɛnde' *Mifuoñaanm, mɛn mà yé tigbɛmɔ̀nt nnɔ te binib bà ni, ki cère' ti bɛnde' usɛnpol utonnɛndaan mɔ te binib bà ni.

Miyíem ñɛh Uwien saan nɛ

7 N'jɔtiebɛ, cère mɛn tí li yíe tɔb, kimɛ miyíem ñɛn' Uwien saan nɛ. Wà kɛ ŋmɔbe miyíem la, u yé Uwien ya buk nɛ, ki bɛn Uwien.
8 Wà ŋa ŋmɔbe yíem la, wa bɛn Wien, kimɛ Uwien yé miyíem ya daan nɛ.
9 Uwien wuɔn' tɛ u'yíem ma bo sɔ: u sɔn' ní u'Bijɛbaab uŋɛndun wuu ni ŋɔ wɔn bo tí li fuobe nɛ.
10 Miyíem nnɔ si nà sɔ: na yé tinbi nɛ yíe Uwien, Uwien nɛ yíe tɛ, ki sɔn' ní u'Bijɛ uŋɛndun ni, wɔ ń lá taa u'ba kí tien lituɔrl kí de Uwien ŋɔ wɔ ń fère tɛ ti'biɛre.
11 N'jɔtiebɛ, Uwien yíe tɛ nnɔ ma nnɔ, nĩ kpɛ ti'mɔ ń li yíe tɔb nɛ.
12 Uba ŋa kpele ki laa' Wien. Ti yíe tɔb la, Uwien tɛ nin tɛ nɛ, nɛ u'yíem te ti'ni ki tĩ gben'.
13 Nà cère' ti bɛn ki ye ti tɛ nin Uwien nɛ Uwien mɔ tɛ nin tɛ nnɔ si: u de' tɛ *u'Fuoñaanm.
14 Tinbi laa' Uwien ya Bijɛ, nɛ ki kundeh imɔ̀n ki teh u'Baa nɛ sɔn' wɔ ní uŋɛndun wuu ni, wɔ ń lá li yé uŋɛndun ya nib ya Ŋmiɛnl.
15 Wà kɛ lienh ki teh *Yesu yé Uwien ya Bijɛ la, Uwien tɛ nin udaan nɛ, nɛ u'mɔ tɛ nin Uwien.

16 Tinbi bɛn Uwien yíe tɛ ma bo, nɛ ki teke' ki jin'.
Uwien yé miyíem ya daan nɛ. Wà kɛ ŋmɔbe miyíem la, u tɛ nin Uwien nɛ, nɛ Uwien mɔ
tɛ nin wɔ.
17 Nà cère' miyíem te ti'ni ki tĭ gben' ŋɔ tí li ŋmɔbe midum Uwien li bu binib tibuur
lidaali là nnɔ si: Kristo te ma bo nnɔ, ti'mɔ te nnɔ nɛ uŋɛndun wuu ni.
18 Jɛwaanbu ŋa te yíem ni. Miyíem mà mɔn ki tĭ gben' gbendeh bujɛwaanbu nɛ.
Utudɛre bo nɛ binib fɛnge. Unil wà fɛnge ŋa laan ŋmɔbe yíem mà mɔn ki tĭ gben'.
19 Tinbi yíe Uwien, kimɛ wɔn nɛ kpiɛ' ki yíe' tɛ.
20 Unil lienh ki teh u yíe Uwien, ka yíe u'tɔ la, u yé utonnɛndaan nɛ. Kimɛ nil ŋa yíe u'tɔ
wà u lɛnh wɔ la, wa ń fre kí ye u yíe Uwien wà wa lɛnh wɔ.
21 *Yesu Kristo de' tɛ liwɔbl là sɔ: unil yíe Uwien la, wɔ ń li yíe u'tɔ mɔ.

5

Teke mɛn Uwien ya bijɛ kĭ ji, kĭ faake nin uŋɛndun

1 Wà kɛ teke' ki jin' ki ye *Yesu yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo la, udaan yé Uwien ya buk
nɛ. Wà kɛ yíe kibuk ya baa la, u yíe u'buk mɔ nɛ.
2 Ti yíe Uwien ki boh u'wɔb la, nɛn nɛ wɔngeh ki teh ti yíe u'bumu.
3 Kimɛ Uwien ya yíem si: tí li boh u'wɔb nɛ. Nɛ u'wɔb nnɔ ŋa faa.
4 Wà kɛ yé Uwien ya buk nɛ faakreh nin uŋɛndun. Ti'tekjim nɛ cèreh ti faakreh nin
uŋɛndun.
5 Ŋmɛ yé unil wà faakreh nin uŋɛndun-i? Wɔn si: wà teke' ki jin' ki ye *Yesu yé Uwien
ya Bijɛ.

Yesu Kristo ya mɔ̀nkunb

6 Wɔn *Yesu Kristo nɛ baa' ní nin miñunm nin misèm*. Na yé u baa' nin miñunm baba
nɛ, u baa' nin miñunm nin misèm nɛ. *Mifuoñaanm kundeh imɔ̀n, kimɛ mĭ yé imɔ̀n nɛ.
7 Bi te bimɔ̀nkunb bita nɛ.
8 Bɛn si: Mifuoñaanm nin miñunm nin misèm. Bɛn bita nnɔ kɛ kpɛ buñɔbu nɛ.
9 Ti teknh binib ya mɔ̀nkun la, tí li bɛn kí ye Uwien ya mɔ̀nkun cɛn' binib yu. Uwien ya
mɔ̀nkun nnɔ si: u kun' imɔ̀n ki ye *Yesu mɔnbe ki yé u'Bijɛ nɛ.
10 Wà teke' Uwien ya Bijɛ ki jin' la, u tuo' Uwien kun' imɔ̀n yà nnɔ nɛ. Ama wà ŋa teke'
Uwien ki jin' la, u yih wɔ utonnɛndaan nɛ, kimɛ wa teke' Uwien kun' u'Bijɛ bo imɔ̀n yà
nnɔ nɛ ki jin'.
11 Uwien ya mɔ̀nkun nnɔ si: u de' tɛ limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm, nɛ u'Bijɛ nɛ yé limiɛl nnɔ
ya daan.
12 Wà tɛ nin Uwien ya Bijɛ nɛ ŋmɔbe limiɛl nnɔ. Wà ŋa tɛ nin Uwien ya Bijɛ ŋa ŋmɔbe lɛ̀.

Tigbɛfɔrkaar

13 N kɛle' tigbɛr tuu kɛ ki de' nɛ ŋɔ ní bɛnde kí ye ninbi bà teke' Uwien ya Bijɛ ki jin' nnɔ,
ni ŋmɔbe limiɛl là ŋa ŋmɔbe gbenm nɛ.
14 Ti ŋmɔbe midum mà Uwien saan si: ti miɛ' wɔ nà kɛ u'yíem bo la, u cengeh ti'bó nɛ.
15 Ti bɛn u cengeh ti'bó ma nnɔ, ti miɛ' wɔ nà kɛ la, ti du ki ye ti laa' nɛ̀ ŋɔ.
16 Unil laa' u'tɔ teh ibiɛre yà ŋa kuuleh la, wɔ ń kàare kí de wɔ ŋɔ Uwien ń tùɔre u'fuobm,
nĭ yé ibiɛre nnɔ ŋa mɔnbe ki kuuleh nɛ la. Kimɛ ibiɛre iba te ki kuuleh, ma niireh bɛ ń
kàare kí de binib bà teh i ya biɛre.
17 Itùon yà kɛ ŋa cuube yé ibiɛre nɛ. Ama nà yé ibiɛre kɛ nɛ kuuleh.
18 Ti bɛn ki ye wà kɛ yé Uwien ya buk ŋa ji teh biɛre, kimɛ Uwien ya Bijɛ gu wɔ, nɛ
usɛnpol ubiɛrɔ ŋa ń fre kí tien wɔ niba.

---

* **5:6** *Yesu Kristo nɛ baa' nĭ nin miñunm nin misèm* ya tingi si: Bi sĭi' wɔ Uwien ya ñunm nin u'kuum nɛ.

19 Ti bɛn ki ye tinbi yé Uwien ya bumu nɛ, ki bɛn mɔ ki ye uŋɛndun ya nib kɛ te usɛnpol
ubiɛrɔ ya wɔbl ni nɛ.
20 Ti bɛn ki ye Uwien ya Bijɛ baa' ki wuɔn' tɛ ti li tien ma kí bɛnde Uwenmɔ̀n nɛ. Ti tɛ nin
Uwenmɔ̀n nɛ, kí ñɛ u'Bijɛ *Yesu Kristo bo. Wɔn nɛ yé Uwenmɔ̀n, ki yé limiɛl là ŋa ŋmɔbe
gbenm ya daan.
21 N'bumu, liike mɛn ni'yul bo nin ibule ya gbɛr.

Kugbɔnlieku kùa San kɛle' kù nnɔ

Ifuonde

1 Min uciɛn, n fuondeh sin tiˈnaa wà Uwien gènde' ŋɛ nin aˈbumu*. N yíe nɛ imànmàn
nɛ. Na yé min baba nɛ yíe nɛ, binib bà kɛ bɛn tigbɛmànt nnɔ mɔ yíe nɛ nɛ,
2 kí ñɛ tigbɛmànt tà te tiˈfɛ̀l ni, ki li tuu ki te tiˈni nnɔ bo.
3 Baa Uwien nin uˈBijɛ *Yesu Kristo ń juoke tɛ, kí muɔ tɛ micɛcɛkm, kí de tɛ uyɛnduɔn
ŋɔ tí li pɛ tigbɛmànt bo, kí li fuobe miyíem ni.

Li ŋmɔbe mɛn tigbɛmànt, kí li yíe tɔb

4 N laa' aˈbumu muba pɛ tigbɛmànt bo tɛn Baa Uwien de' tɛ liwɔbl ma bo nnɔ, nɛ nˈyɛnm
sɔnge' ki gbien'.
5 Sin tiˈnaa, fɛnfɛnnɔ n gbáanh ŋɛ nɛ, cère mɛn tí li yíe tɔb. Na yé wɔbfɛ̀nl nɛ ń kɛle' ki
de' ŋɛ, nǐ yé ti là cii' là haali ucincinyo nnɔ nɛ.
6 Miyíem ya tingi si: tí li fuobe Uwien ya wɔbl ye ma bo nɛ. Li ya wɔbl nɛ ni là cii' lɛ̀
haali ucincinyo nnɔ: «Li fuobe mɛn lǐ ye ma bo».
7 Binib bà tulndeh biˈtɔb yɛbre' uŋɛndun wuu ni, ki lienh ki teh *Yesu Kristo ŋa baa'
nin nisaalgbɛnɛnt. Unil teh nnɔ la, u yé wà tulndeh binib nɛ, ki yé *Kristo ya nɛnnɛnd.
8 Liike mɛn niˈyul bo ŋɔ tiˈtuonl la juore fɛnm. La juore' fɛnm la, ni li lɛ lisuul kí tǐ gben.
9 Wà kɛ taah tibontɔr ki pukndeh Kristo ya wɔknm bó, ka fuobe mǐ ye ma bo la, wa tɛ
nin Uwien. Wà fuobe Kristo ya wɔknm ye ma bo la, u tɛ nin Baa Uwien nin uˈBijɛ nɛ.
10 Wà baa' ní niˈsaan ka tuke mi ya wɔknm la, la teke wɔ mɛn, ki la fuonde wɔ mɔnɔn.
11 Kimɛ wà fuonde' wɔ la, udaan nin wɔn kpaan' iyɛ ki sɔn' u sɔnh itùonbiɛrɛ yà nnɔ
nínɔ.

Micèbm

12 N ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe ń tɔke nɛ ama ma yíe ń kɛle tù gbɔnku ni. N daan ń baa niˈsaan,
kí lɛ nɛ, tí tɔke tigbɛr ŋɔ kí li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí tǐ gben nɛ.
13 Tiˈnaa, aˈninsɛ wà Uwien gènde' wɔ nnɔ ya bumu mɔ fuondeh ŋɛ.

* **1:1** *Tiˈnaa nin uˈbumu* li fre kí ye Kristo ya taanl liba nin liˈnib.

Kugbɔntaaku kùa San kɛle' kù nnɔ

Ifuonde

1 N'jɔ Gayus, min uciɛn fuondeh ŋɛ. N yíe ŋɛ imànmàn nɛ.
2 N'jɔ, n kàareh ki teh nè ń li mɔn a'bo isɛn kɛ ni nɛ; á li ŋmɔbe ugbɛnɛnsɔnge mɔnmɔnm, tɛn a'fuobm mɔn Uwien saan ma bo.
3 Ti'tɔb Kristo yaab biba baa', ki lá tɔke' nni a pɛ tigbɛmànt bo ma bo nin a fuobe tigbɛmànt ni ma bo, nɛ n'yɛnm sɔnge' ki gbien'.
4 Nà li cère n'yɛnm ń sɔnge kí tĭ kɛnde si: ń cii n'bumu pɛ tigbɛmànt ya sɛn bo nɛ.

Bi pèkeh Gayus

5 N'jɔ, a pɛ Kristo ya sɛn bo mɔnmɔnm ki teh u'nib nà mɔn nin bi yé bicɛnb ma kɛ nnɔ.
6 Bi'mɔ len' Kristo ya taanl yaab saan a yíe binib ma bo. N gbáanh ŋɛ nɛ, li toreh bɛ bi'sɛncenl ni Uwien yíe ma bo.
7 Kimɛ bi cuonh ki sɔnh Kristo ya tuonl nɛ ka teknh niba bà ŋa pɛ Wien bo saan.
8 Nɛn bo, nĭ kpɛ tinbi nɛ ń li toreh bi ya nib, ŋɔ tinbi nin bɛn ń taan kí li tɔkeh binib tigbɛmànt.

Diotrɛf nin Demetriyus ya gbɛr

9 N là kɛle' tigbɛr tuba ki de' Kristo ya taanl yaab. Ama Diotrɛf wà yíe wɔ ń li yé ni'kɛ ya sɛnlier nnɔ ŋa tɔnge ti'gbɛr.
10 Nɛn bo nɛ n baa' ní la, n li tɔke u teh nà kɛ nnɔ. Nɛn si: u lienh ti'bo tigbɛbiɛrt tà kɛ nnɔ. U tien' nɛn kɛ ki ye nà sɔnge' u'yɛnm. Ti'tɔb Kristo yaab baa' la, wa teknh bɛ, nɛ bà mɔ yíe bɛ ń teke bɛ la, u piendeh bɛ, ki ŋuɔh bɛ Kristo ya taanl ni.
11 N'jɔ Gayus, la tòkre bà teh nà bre; ama bà teh nà mɔn, kimɛ wà kɛ teh nà mɔn yé Uwien yɔ nɛ. Wà mɔ kɛ teh nà bre ŋa bɛn Wien.
12 Demetriyus wɔn, binib kɛ pèkeh wɔ nɛ. U pɛ tigbɛmànt tà bo nnɔ mɔ wɔngeh ki teh u yé unil nɛ. Ti'mɔ pèkeh wɔ nɛ, nɛ a bɛn ki ye ti pèkeh wɔ ma nnɔ nĭ yé imàn nɛ.

Micèbm

13 N ŋmɔbe tigbɛr tù yɛbe ń tɔke ŋɛ ama ma yíe ń kɛle tù gbɔnku ni.
14 N daan ki ye nĭ pukn' waamu la, n li lɛ ŋɛ, tí tɔke tigbɛr.
15 Uwien ń de ŋɛ uyɛnduɔn.
A'jɔtieb fuondeh ŋɛ. A'mɔ ń fuonde ti'yaab kɛ jɛjɛ kí de tɛ.

Kugbɔnku kùa
Sud
kɛle' kù nnɔ
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu te ki de' Kristo yaab kɛ nɛ. Ku'maam nɛke Piɛr kɛle' kulieku kùa nnɔ nɛ. Kugbɔnku kuu ya gbɛr màh nin bitonnɛnñɔbonsɔknb ya tonnɛnku nin bi'tetefɛnfɛnm nɛ (migbiirm 6-13; 2 Pi iyul 2).

Wà kɛle' kugbɔnku kuu nnɔ taah Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gbɛr nɛ, ki ñɛndeh miwɔknm len ki wɔknh u'yo ya nib. U liɛbe' ki taah Sufmbɛ ya gbɔnt tuba mɔ ya gbɛr ki kiɛh u'gbɔnku ni. Ama tigbɔnt nnɔ tun ŋa te Uwien ya gbɔnku ni (migbiirm 9, 14, 15).

U taah iñɔbon yà cɔkreh nɛ ki tɔkeh Uwien li dɛre bà yĭe' u'yíem ya gbɛr ya tub ma bo (migbiirm 3-13). Ama u liɛbe' ki tɔke' mɔ ki ye nĭ kpɛ bɛ ń muɔ bɛ micɛcɛkm nɛ kí tore bɛ ŋɔ bɛ ń ñɛ Uwien li dɛre binib ya tub ma nnɔ ni (migbiirm 22-23). Sud kɛle' u'gbɔnku ni ubenpiebe ya gbɛr la, u yíe wɔ ń pien nà bre nin kinunbɔnk nɛ. U ya benpiebe ŋa bereh ama u ŋmiɛndeh nɛ.

Ifuonde

1 Min Sud, n yé *Yesu Kristo ya tonsɔnl nɛ, ki yé Saak ya ninjɛ. Min nɛ kiɛh kugbɔnku kuu ń de ninbi bà Baa Uwien yin' nɛ, ki yíe nɛ, ki cère' *Yesu Kristo gu nɛ nnɔ.

2 Uwien ń li tuu ki muɔh nɛ micɛcɛkm, kí de nɛ uyɛnduɔn kí gbien, kí li yíe nɛ cɛɛn.

Uwien li dɛre bà wɔknh nà ŋa kpe sɛn ya tub

3 N'jɔtiebɛ, n'fènm là ton ń kɛle kugbɔnku kí tɔke nɛ miŋmiɛnm mà yé ti'kɛ yaam nnɔ ya gbɛr nɛ. Ama fɛnfɛnnɔ n laa' nĭ yé n'bo liwɔbl nɛ ń kɛle kí de nɛ kí cère ni'fèl ń li co ŋɔ ní mà Uwien tɔke' u'yaab mitekjim ya gbɛr tà bolm miba kpein nnɔ bo.

4 Kimɛ binib biba lɔnbe' ki kɔn' ni'ni, ki yé bibiɛrdɛnb, ki sikreh ti'Wien ya juokm ya gbɛr ya tingi ŋɔ bɛ ń fre kí li teh bi'sɔnsɔndl nɛ. Bi wiɛ' *Yesu Kristo wà yé ti'Wɔnwɔknbaab, ki yé ti'Yonbdaan nnɔ ya gbɛr. Nĭ kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni haali uyo ŋɔ ki ye Uwien li dɛre bi'tub.

5 Ni bɛn n li tɔke nɛ nà kɛ nnɔ mɔnmɔnm. Nin ni bɛn ma kɛ nnɔ n yíe ń tiɛre nɛ kí ye Yonbdaan là ŋmiɛn' Israyɛl yaab Esipt ni nɛ. Ni ya puoli bó nɛ u gben' bi'ni bà ŋa teke' wɔ ki jin' nnɔ ya gbɛr.

6 Tiɛre mɛn Uwien ya tondb bà là dàan' Uwien sien' bɛ nà saan, ki siere' ki dàan' bi'kɔnkuɔn nnɔ ya gbɛr. Uwien lòle' bɛ nɛ, bɛ ń li tuu ki lùo, kí li te kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn, ki biike ni, ki gu tibuur ya wengbiin ya daali.

7 Liɛbe kí tiɛre mɛn Sodɔm nin Gomɔr ya du nin idutɔ yà kpieke yĭ nnɔ ya nib là tien' lisɔnsɔndl tɛn bitondb nnɔ ma nnɔ ya gbɛr. Bi tien' lisɔnsɔndl nĭ tĭ kɛnde' haali ki ji tĭ nuunh bɛ ń li duɔndeh nin tibont tà nin nisaal ŋa tɛ*. Uwien là dɛre' bi'tub, ki kuɔn' bɛ umu wà ŋa ń kpiin ni. Nɛn nɛ wɔngeh nà lá li tu bibiɛrdɛnb.

8 Bibiɛrdɛnb nnɔ mɔ teh tɛn bɛn nɛ. Bi pɛ bi'dɛknt bo nɛ ki sɔnh itùon yà kuɔndeh bi'tiɛma gbɛnɛnt tijɔknt, ki yindeh Uwien ya yonbdɛnt, ki sukreh nà kɛ ŋmɔbe ukpiɛke paaki bó.

9 Uwien ya tondb ya ciɛn Misɛl mɔnɔn nin *usɛnpol là kɔnh uyo wà Moyis ya gbɛnɛnt bo nnɔ wa là tuo' ki suke' ki biin' wɔ ama u là tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan ń dɛre a'tub» baba nɛ.

10 Ama bibiɛrdɛnb nnɔ bɛn wɔn, bi sukreh ba bɛn nà nɛ, ki te tɛn ipiɛ, ki maaleh ki teh bi bɛn nà nnɔ mɔnɔn tulndeh bɛ ki joh nɛ.

---

* **1:7** *Tibont tà nin nisaal ŋa tɛ* ya tingi te bolm mile bo nɛ: Uwien ya tondb bii tiwɛnt.

11 Nĭ bre bi'bo, kimɛ bi kpĭen' Kayɛn là kpĭen' usɛn wà nnɔ nɛ. Bi taa' bi'ba ki de' ilike ya
nuunm nɛ ki tùre' tɛn Balam, ki yĭe' Uwien ya ñɔbu bó tɛn Kore là yĭe' ma bo, nɛ ki kpo'.
12 Ninbi Kristo yaab taan' ní ji tijier la, bi saake ni'ni tɛn tijɔknt nɛ ki saah ni'jiejin, ki
jinh fuɔlfuɔl, fɛ ŋa ŋmɔbe bɛ, ki maaleh bɛn baba bó. Bi te tɛn utaa wà yin' ki bɔnde' ki
juore' nin kutafaaku ka nii' nɛ; ki te tɛn isiin yà ŋa lùonh haali i'lònlùonyo mɔnɔn, ki
kpĭkre' ki lu', ki kpo' kɛkɛ nɛ.
13 Bi sɔnh ifɛ ya tùon nɛ ki joh tɛn miñunciɛnm ya ñungbegbel teh kujujuku miñunm
ya gbɛ ma bo, ki te tɛn iŋmaabii yà cuonh ka ŋmɔbe ĭ joh nà bó. Uwien bonde' mifɛnm ki
ble' bɛ licinñunl ni bɛ ń li te len uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.
14 Enɔk, wà là yé ti'yaajɛ nlole bo kí cin Adam ya bùol nnɔ, là sɔkn' Uwien li tien
bibiɛrdɛnb nnɔ ma bo ki ye: «Li cengeh mɛn, Yonbdaan nin u'tondb turbɛnm li baa
15 kí lá bu binib kɛ tibuur; tibuur ń cuo bibiɛrdɛnb kɛ, bi sɔn' itùonbiɛrɛ yà kɛ nnɔ nin
bi len' u'bo imɛbil yà kɛ nnɔ bo.»
16 Bi yé binib bà ŋulnh uyo kɛ nɛ, nɛ bonn kɛ bonn ŋa dèkreh bɛn. Bi pɛ bi'yɛnm yíe nà
bo nɛ, ki lienh nin tigbengt, ki tɔkeh binib tiñɔŋmaagbɛr, ki nuunh bɛ ń jonde bi'bo.

Igbiere

17 N'jɔtiebɛ, ninbi bɛn wɔn, tiɛre mɛn ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya tondb là juɔ' ki tɔke'
nɛ tigbɛr tà nnɔ.
18 Bi là tɔke' nɛ ki ye: ufɔfɔryo binib lá li lè nɛ, kí li pɛ bi'yɛnm yíe nà bo, ka ń li boh
Wien.
19 Bɛn nɛ boreh binib, ki pɛ unisaal yíe nà bo, ka ŋmɔbe *Fuoñaanm.
20 N'jɔtiebɛ, ninbi bɛn wɔn, ni teke' Uwien ya gbɛñaant tà nnɔ, ñi mɛn tun bo kí li joh
inun bó, kí li kàareh wɔ *Mifuoñaanm ya tuɔm bo,
21 kí li tuu ki te Uwien ya yíem ni, ki gu ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ń de nɛ limiɛl là ŋa
ŋmɔbe gbenm u'nimɔ̀nt bo.
22 Binib bà maaleh milele nnɔ, muɔ mɛn bɛ micɛcɛkm.
23 Bitɔb mɔ te ní ñɛn bɛ umu ni bɛ ń ŋmɛre. Ní muɔ bitɔb mɔ micɛcɛkm ama kí li dèkreh
ni'ba, ki la miɛkeh bi'wɛngolkaar mɔnɔn, kimɛ bi'tùon nnɔ kuɔn' tu'mɔ tijɔknt ŋɔ.

Li pèkeh mɛn Uwien

24 Uwien nɛ yé wà li fre kí li gu nɛ ni la lu' sɛn kɛ sɛn ni, ki li cère ní sere wɔn wà ŋmɔbe
ukpiɛke ya nun bó, kí li tuu ki ŋmɔbe uyɛnsɔnge, ki la ŋmɔbe biil.
25 Wɔn wà yé Uwenbaabe, ki yé ti'Ŋmiɛnl kí ñɛ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nnɔ si
ukpiɛke nin uyɛbn nin mituɔm nin ufaa tibont kɛ bo uyo wà gèbre' nin fɛnfɛnnɔ wuɔ
nin uyo kɛ. Ami.

Mikpiirm
Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi kɛle' kugbɔnku kuu nɔ uyo wà bi là jèndeh Kristo yaab ki gbiekeh nɛ. Erom ya bɛrb là yíe bɛ ń li pukeh bɛ tɛn bi yé iwien nɛ. Kristo yaab biba là tuo' ki jènde' bi'tekjim bo, ama bitɔb ŋa là laa' fɛ̀l ki jènde' bi'tekjim bo.

Tinɛnnɛnt nin tijinjint nɛ yɛbe kugbɔnku ku'ni. Tà yɛbe ñɛn' ní Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ni nɛ. Inɔnbɛ nin misɩ̀em mɔ te ku'ni, ama nà kɛ ŋmɔbe nɩ̌ ye nɛ̀ ń ye bà nɛ. Nà teh nà bre kɛ taan' ki te miñunciɛnm ni nɛ, nɛ utunwiɛn nɛ yé nà kɛ bre ya nɛnnɛnku.

Kugbɔnku kuu gbiire' ibɔkcɛnciɛn ile nɛ nin kugbɔnku bugbɛn ya tondm ya gbɛr.

Libɔkkpiɛkl ni (1:1–3:22) bi lienh Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfɛnm ni nnɔ ya gbɛr nɛ.

Libɔkliel ni (iyul 4–20) wà kɛle' kù nnɔ laa' tibont nnɔ kɛ tidɛknt yaam nɛ. U wuɔn' ki ye Yesu Kristo nɛ yé Uwien ya Pebuk ki yé limiɛl ya daan ki ŋmɔbe mituɔm tibont kɛ bo.

Iyul 21–22 tɔkeh Uwien yíe wɔ ń ñɛn tibonfɛ̀nt tà nnɔ ya gbɛr nɛ.

1 Tigbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nɔ yé tigbɛbɔlkaar tà Uwien tɔke' *Yesu Kristo wɔ ń kpiire tù kí tɔke u'tonsɔnb tibont tà li tien na ń taande* nɛ. Nɛ *Yesu sɔn' Uwien ya tond wɔ ń tɩ̌ tɔke u'tonsɔnl San tigbɛr nnɔ.
2 San laa' tibont tà kɛ nnɔ u kun' imɔ̀n ki ye *Yesu Kristo nɛ wuɔn' wɔ tù, nɛ tù yé Uwien ya gbɛr nɛ.
3 Tigbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nɔ ñɛn' Uwien saan nɛ. Unil wà kàanh tù binib ya nun bó nin bà cengeh tù ki boh tù nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo, kimɛ uyo wà ni'kɛ li tien nnɔ nɛkn' ní ŋɔ.

San fuondeh Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfɛnm ni

4 Min San nɛ kɛle' kugbɔnku kuu ki de' *Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfɛnm ni nnɔ. Uwien wà là te, ki biɛ ki te, ki we ní nnɔ nin u'Fuoñaanm† mà te u'bɛrbiɛk saan nnɔ ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.
5 *Yesu Kristo wà yé umɔ̀nkunmɔ̀n, ki kpiɛ' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni, ki yé uŋɛndun wuu ya bɛrb ya ciɛn nnɔ mɔ ń juoke nɛ, kí de nɛ uyɛnduɔn.
U yíe tɛ, nɛ ki taa' u'ba ki tien' lituɔrl,
ki ñɛn' tɛ ti'biɛre ni,
6 ki tien' tɛ bibɛrb Uwien ya bɛl ni, ki cère' ti yé u'Baa Uwien ya tɔtuɔrkaab. Wɔn si ukpiɛke nin mituɔm uyo kɛ. Ami.
7 Liike mɛn, u te titɛwɔlgbɔnt ni ki we ní.
Unil kɛ ya nun li lɛ wɔ,
bà là cɔke' wɔ likpaanl nnɔ mɔnɔn li lɛ wɔ,
wɔn bo nɛ inibol yà kɛ te utingbɛn bo nɔ
li muɔh ki kpɩ̌ɛndeh.
Nɩ̌ yé imɔ̀n nɛ. Ami.
8 Yonbdaan Uwien ye:
«Min nɛ yé micincinm nin migbenm.»
Wɔn nɛ yé wà là te, ki biɛ ki te, ki we ní,
ki yé mituɔm kɛ ya daan.

San laa' Yesu tidɛknt yaam

---

* **1:1** *Na ń taande* ya ciim te bolm mile bo nɛ: Nà li tien itàan yiɛ bo bii nà ŋa ŋmɔbe pèrm. † **1:4** Bi lɛbre' iñɔbon yà ki ye *u'Fuoñaanm* nnɔ; ì kɛle' Grɛkmbɛ ya lenm ni ki ye: Tibont tulole tà te Uwien ya bɛrbiɛk saan nnɔ nɛ.

9 Min San n yé ni'ninjɛ nɛ. Min nin ninbi taan' ki jin' ijɛnd, ki ŋmɔbe kuminku *Yesu
bo, ki taan' ki yé bibɛrb Uwien ya bɛl ni. Uwien ya gbɛr nin n kundeh imɔ̀n *Yesu bo ma
nnɔ, nɛ bi là taa' nni ki jon' lidekl là bi yih lɛ̀ Patmos nnɔ bo.
10 Yonbdaan ya daali, *Mifuoñaanm taa' nni, nɛ n cii' uniɛke uba bó u giere' ufaa bo
n'puoli bó tɛn linatunl
11 ki ye: «Kɛle a laa' nà kugbɔnku ni, kí taa kù kí sɔn kí tĭ de *Kristo ya táan ilole yà te
Asi ya tinfɛnm ya du ilole ni nnɔ. Idu nnɔ si: Efɛs nin Siminn nin Pegam nin Tiyatiir nin
Sadɛs nin Filadɛlfi nin Lawodise.»
12 N jiɛbe' ń liike udaan wà lienh nni. N jiɛbe' ma nnɔ nɛ ki laa' miñɔ̀km ya fr ilole,
13 ki laa' niba ifr nnɔ ya siik ni nĭ naan unisaal, ki guo liliɛrfɔfɔkrl, ki buobe miñɔ̀km ya
ningbɛnl u'siik ni.
14 U'yur pĭen kponkpon tɛn tikunkunt, nɛ u'nun muɔreh tɛn umupien.
15 U'tàan windeh tɛn kukurku kùa faa bi pule' kù umu ni kù mɔ́nde', nɛ u'niɛke mɔ
tuoreh tɛn miñunciɛnm nɛ fuh.
16 U ŋuuke iŋmaabii ilole u'nɔjie bó, nɛ kijusiek kà fenbe ki ŋmɛ ikɛle kɛ ile nɔreh ki ñɛh
u'ñɔbu ni. U'nun bó muɔreh tɛn liwenyul ya wien nɛ.
17 N laa' wɔ uyo wà nnɔ, nɛ ki lu' u'nintuɔli ki naan utɛnkpii. Nɛ u taa' u'nɔjie ki mɛ' nni,
ki tɔke' nni ki ye: «La sɛn jɛwaanbu. Min nɛ yé ukpiɛk nin ufɔrkɛ,
18 ki yé wà fuobe. N là kpo' nɛ, ama fɛnfɛnnɔ n fuobe nɛ uyo kɛ, ki ŋmɔbe mituɔm
mikuum nin kutɛnkpiiku kɛ bo.
19 Nɛn bo, kɛle a laa' nà, nɛn si: nà teh fɛnfɛnnɔ wuɔ nɔ nin nà lá li tien.
20 A laa' iŋmaabii ilole yà n'nɔjie bó nnɔ nin miñɔ̀km ya fr ilole yà nnɔ yé tibont tà ya
tingi buɔ nɛ. Tu'tingi si: iŋmaabii ilole nnɔ yé Uwien ya tondb bà gu Kristo ya táan ilole
nnɔ nɛ‡. Ifr ilole nnɔ mɔ yé Kristo ya táan ilole nnɔ nɛ.»

2

Kɛle kugbɔnku kĭ de Kristo ya taanl là te Efɛs ya du ni nnɔ

1 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Efɛs ya du ni nnɔ ya ciɛn kí ye wà ŋuuke
iŋmaabii ilole u'nɔjie bó, ki cuonh miñɔ̀km ya fr ilole ya siik ni nnɔ, nɛ len' ki ye:
2 ‹N bɛn a sɔnh itùon yà, ki bɛn a ñikndeh ma bo, ki ŋmɔbe kuminku, ki bɛn ki ye ŋa toh
bibiɛrdɛnb ya ñɔbu bó. N bɛn ki ye a sekn' binib bà yih bi'ba n'tondb ŋɔ ka yé bɛ nnɔ, ki
bɛnde' ki ye bi yé bitonnɛndɛnb nɛ.
3 A ŋmɔbe kuminku, ki jin' ijɛnd n'bo, a'fɛ̀l ŋa wɔ̀re',
4 ama n li kɔn nin ŋɛ nibonn niba bo nɛ, kimɛ ŋa ji yíe nni tɛn a là cin' ki yíe nni ma bo.
5 Tiɛre a là cin' ki ŋmɔbe miyíem mà ki yaan ki lu' nnɔ bó. Lèbre a'tetem kí liɛbe
kí li sɔnh a là cin' ki sɔnh itùon yà nnɔ, nnɔ ŋa ñí la, n li baa a'saan kí lá yuure a'frl
li'sensienbùol.
6 Ama a ŋmɔbe kupɛnpɛku nibonn niba bo nɛ, kimɛ a nɛn Nikola ya cɛkl ya nib* ya tùon
tɛn n'mɔ nɛn yɛ̀ ma bo nɛ.
7 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà. Wà kɛ mɔ̀n'
ki faake' la, n li cɛ̀be wɔ, wɔ ń mɔ busubu bùa te Uwien den ki dienh limiɛl nnɔ ya bi.› »

Kɛle kugbɔnku kĭ de Kristo ya taanl là te Siminn ya du ni nnɔ

8 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Siminn ya du ni nnɔ ya ciɛn kí ye wà yé
ukpiɛk nin ufɔrkɛ, ki là kpo' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ nɛ len' ki ye:
9 ‹N bɛn bi jɛ̀ndeh nɛ ijɛnd yà nin ni'jiint, ama ni nín yé bifàadɛnb nɛ. N bɛn binib bà
yih bi'ba *Sufmbɛ ka nín ji kpe bɛn *Sufmbɛ ya sɛn nnɔ sukreh nɛ isuk yà. Bi yé *Satan
ya taanl yaab nɛ.

---

‡ **1:20** Bi li fre kí lɛbre *Uwien ya tondb bà gu Kristo ya táan ilole nnɔ* kí ye Kristo ya táan ilole nnɔ ya ciɛnb mɔ. * **2:6** Kugbɔnku kuu baba nɛ lienh *Nikola ya cɛkl ya nib* bó. Licɛkl nnɔ là wɔknh miwɔknm mà ŋa kpe sɛn nɛ. Nil ŋa cinbe ki bɛn miwɔknm nnɔ ya tingi.

10 La fɛnge mɛn ni li ji ijɛnd yà. Ni bɛn-ii! Usɛnpol li biike nɛ kí cère bɛ ń pɛkn ni'ni biba. Bi li jènde nɛ kí tĭ baa iwien piik. Bi li ku nɛ mənən la, li pɛ mɛn n'bo. N li su nɛ limiɛl là ŋa ŋməbe gbenm.
11 ‹Wà ŋməbe litubl la, wə ń cii *Mifuoñaanm təkeh Kristo ya táan ki teh bà. Wà kɛ màn' ki faake' la, wa ń kpo kí lere†.› »

Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Pegam ya du ni nnə

12 «Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Pegam ya du ni nnə ya ciɛn kí ye wà ŋməbe kijusiek kĭ fenbe ki ŋmɛ ikɛle kɛ ile nnə nɛ len' ki ye:
13 ‹N bɛn a kə nà saan nnə, *Satan ya bɛrbiɛk mə te nɛn saan nɛ. Bi là ku' n'mànkunmàn Antipas ni'du ni nɛ. *Satan kə wun ni nɛ. Haali u ya yo mənən ŋa wiɛ' a'tekjim, a juore' ki pɛ n'bo nɛ.
14 Ama n li kən nin ŋɛ nibonwawaann niba bo nɛ, kimɛ ni'ni biba pɛ Balam ya wəknm bo nɛ. Wən nɛ là gbiere' Balak u li tien ma kí tuln Israyɛl *yaab bɛ ń ŋmən titətuərnənt, kí tien lisənsəndl.
15 Nikola ya cɛkl ya nib mə wəknh mi ya wəknbaabm nɛ, nɛ ni'ni bi'ba pɛ mi'bo.
16 Nɛn bo, lèbre a'tetem, nnə ŋa ñí la, n li baa a'saan nà ń taande, kí taa kijusiek kà te n'ñəbu ni nnə kí tə nin binib nnə butəbu.
17 ‹Wà ŋməbe litubl la, wə ń cii *Mifuoñaanm təkeh Kristo ya táan ki teh bà.
‹Wà kɛ màn' ki faake' la, n li de wə tijier tà buə bi yih tù *mann‡ nnə, kí de wə litɛnpenpienl liba bi kɛle' li'bo liyefènl. Wà teke' litɛnl nnə baba ŋa ñí la, uba ŋa bɛn liyel nnə.› »

Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Tiyatiir ya du ni nnə

18 «Kɛle kugbənku kí de Kristo ya taanl là te Tiyatiir ya du ni nnə ya ciɛn kí ye Uwien ya Bijɛ wà ya nun muəreh tɛn umupien, u'tàan windeh tɛn kukurku kùa faa bi pule' kù umu ni kù mónde' nnə, nɛ len' ki ye:
19 ‹N bɛn a sənh itùon yà nin a ŋməbe miyíem mà, ki bɛn a ŋməbe mitekjim mà, ki bɛn a toreh binib ma bo nin a ŋməbe kuminku kùa. Fɛnfɛnnə a sənh itùon yà yɛbe ki cɛn' mikpiɛkm yɛ.
20 Ama n li kən nin ŋɛ nibonn niba bo nɛ, kimɛ a cère' Sesabɛl§, upii wà yih u'ba *Uwien ya ñəbonsəknl nnə tulndeh n'tonsənb ki wəknh bɛ bɛ ń li teh lisənsəndl, ki li ŋmənh titətuərnənt.
21 N de' wə libònl wə ń lèbre u'tetem, ama wa yíe wə ń lèbre u'tetem kí wiɛ u'sənsəndl nnə.
22 Nɛn bo, wən nin binib bà pɛ u'bo ki teh lisənsəndl nnə ŋa lèbre' bi'tetem ki dàan' itùon nnə la, n li cère bɛ ń ji ijɛnd kí gbien,
23 kí cère bà pɛ u'bo nnə ń kpo ŋə Kristo ya táan kɛ ń bɛnde kí ye min nɛ bɛn nà te unisaal ya fèl ni. N li jiin ni'ni wà kɛ u'tùon kpɛ ma bo nɛ.
24 ‹Ninbi bà te Tiyatiir ya du ni, ka pɛ Sesabɛl ya wəknm bo, ka bɛn bi nɛndeh ki yih nà «*Satan ya bonbəlkaar nnə», n təkeh ninbi nɛ ki teh ma ń wəbn nɛ kí de nɛ tuktəl kí pukn.
25 Ama li ŋuuke mɛn ni ŋməbe nà nnə mənmənm kí tĭ baa lidaali là n li baa ní.
26 Wà màn' ki faake', ki pɛ n'tùon bo ki tĭ fəre' la, n li de wə ticiɛnt inibol kɛ bo,
27 wə ń li ŋuuke bɛ nin ufaa, ki la ŋməbe nunsənge bi'bo, kí niin bɛ bɛ ń tĭ we tɛn isèn.
28 N'Baa de' nni mituəm ma nnə n'mə li cère wà màn' ki faake' ń li windeh tɛn litɛnŋɛŋmaasɛl nɛ*.
29 ‹Wà ŋməbe litubl la, wə ń cii *Mifuoñaanm təkeh Kristo ya táan ki teh bà.› »

---

† **2:11** *Kĭ kpo kĭ lere* ya tingi si: kí li tuu ki te umu wà ŋa ń kpiin ni ki lɛbreh nɛ. Liike 21:8. ‡ **2:17** *Mann* yé tijier tà Uwien là de' tù Israyɛl yaab kupenpelku ni nnə nɛ. Mann wà *buə* li fre kí li yé tijier tà Uwien dienh tù binib kí ñɛ Yesu Kristo bo. Liike San 6:49-51. § **2:20** Niɛ saan bi ye *Sesabɛl* ma nnə, bi niireh unil wà yíe Uwien ya ñəbu bó nɛ.
* **2:28** Bi ye *litɛnŋɛŋmaasɛl* la, bi niireh Yesu Kristo nɛ. Liike 2 Piɛr 1:19.

3

Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Sadɛs ya du ni nnɔ

1 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Sadɛs ya du ni nnɔ ya ciɛn kí ye wà likeh
Uwien ya Fuoñaanm*, ki ŋuuke iŋmaabii ilole nnɔ nɛ len' ki ye: ‹N bɛn a sɔnh itùon yà.
Binib lienh ki teh a fuobe nɛ ama a kpo' ŋɔ.
2 La gɔh, gore ŋɔ bà ya tekjim benh mɛ̀ ń gben nnɔ la tonde, kimɛ n laa' a'tùon ŋa mɔn
ki gben' n'Wien ya nun bó.
3 Nɛn bo, tiɛre bi là wɔkn' ŋɛ miwɔknm mà nnɔ bó nin a là cii' mɛ̀ ma bo. Li ŋuuke mɛ̀,
kí lèbre a'tetem ki la gɔh. A gɔh la, n li baa a'saan tɛn unasu nɛ, ŋa ń bɛnde uyo wà n li
baa ní.
4 Ama a'nib biba te Sadɛs ya du ni, ka kuɔn' bi'ba jɔknt. Bɛn nɛ li tɔke nin nni kí li guo
tikpɛlcɛpenpient, kimɛ bi kpɛ nnɔ nɛ.
5 Nnɔ nɛ wà mɔ̀n' ki faake' li gole tikpɛlcɛpenpient. Ma ń ŋmire u'yel limiɛl ya gbɔnku
ni fiebu. N li len n'Baa Uwien nin u'tondb ya nun bó kí ye u yé n'yɔ nɛ.
6 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.› »

Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Filadɛlfi ya du ni nnɔ

7 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Filadɛlfi ya du ni nnɔ ya ciɛn
kí ye wà yé uñaan,
ki yé ugbɛmɔ̀ndaan,
ki ŋmɔbe *Dafid ya dupien,
ki pi̱ire' bunañɔbu la,
uba ŋa ń fre kí pi̱in bù,
u tí pi̱in' mɔ la,
uba ŋa ń fre kí pi̱ire nnɔ,
nɛ len' ki ye:
8 ‹N bɛn a sɔnh itùon yà, ki bɛn ki ye a'tuɔm ŋa yɛbe. Nin nɛn kɛ a ŋuuke n'gbɛr, ka ye ŋa
bɛn nni. Nɛn bo nɛ n pi̱ire' ŋɛ bunañɔbu ki yaan', uba ŋa ń fre kí pi̱in bù.
9 Liike-a! N li cɛ̀be ŋɛ *Satan ya taanl yaab. Bi nɛndeh ki teh bi yé *Sufmbɛ nɛ ka yé. N
li wɔbn bɛ bɛ ń baa kí lá gbaan a'nintuɔli, kí bɛnde kí ye n yíe ŋɛ.
10 A juore' ki ŋmɔbe kuminku kùa n là ye á li ŋmɔbe kù nnɔ ma nnɔ, n'mɔ li lèkn a'bo
ijɛnd yà li baa utingbɛn ya nib kɛ bo kí biike bɛ nnɔ ya yo.
11 N li baa ní na ń taande. Li ŋuuke a ŋmɔbe nà nnɔ kenken ŋɔ uba la lá teke a'suul.
12 Wà kɛ mɔ̀n' ki faake' la, n li cère wɔ ń li yé unikpɛkpiɛk n'Wien ya duku ni. Wa ji li ñɛ
len fiebu. N li cère wɔ ń li yé n'Wien yɔ, kí lɛ n'kpiɛke, kí li ŋmɔbe n'yefɛ̀nl, kí li yé n'Wien
ya du Yerusalɛmfaan wà li ñɛ u'saan paaki bó kí jiire ní nnɔ ya nil.
13 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.› »

Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Lawodise ya du ni nnɔ

14 «Kɛle kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Lawodise ya du ni nnɔ ya ciɛn kí ye bi yih
wà ‹Ami›, u yé umɔ̀nkunmɔ̀n, ki yé ugbɛmɔ̀ndaan, ki yé Uwien cère' wà ñɛn' tibont kɛ
nnɔ, nɛ len' ki ye:
15 ‹N bɛn a sɔnh itùon yà, ki bɛn ki ye ŋa sɔnge, ka ton mɔ; a bi li fre kí li sɔnge bii kí li
ton.
16 Ama ŋa ton, ka sɔnge mɔ, a te mɛlmɛl nɛ. Nɛn bo nɛ n li sii ŋɛ.
17 A lienh ki teh a yé ufàadaan nɛ, ki laa' lifaal li yɛbe, bonn ŋa pɔre' ŋɛ, ka bɛn ki ye a
yé ucɛcɛkdaan, ki yé unɛndaan, ki yé ujuɔn, ki se licɛnkpɛnlonlonl.
18 Nɛn bo nɛ n gbiereh ŋɛ á dɛ n'saan miñɔ̀km mà bi donde' mɛ̀ umu ni mi̱ windeh ŋɔ kí
li yé ufàadaan, kí dɛ n'saan tikpɛlcɛpient kí gole ŋɔ bi la lɛ a'fɛ. Kí dɛ n'saan minunkpɔm
kí tien a'nun kí likre.

---

* **3:1** Liike 1:4.

19 N yíe bà kɛ nnɔ, n gbiereh bɛ nɛ ki diɛh bi'tub. Nɛn bo, cère' a'nun ń li món á lèbre
a'tetem.
20 Liike mɛn, n se bunañɔbu ni nɛ ki bàandeh. Wà kɛ cii' n'bó ki pïire' la, n li kɔ u'den
min nin wɔ ń taan kí ji.
21 Wà kɛ mɔ̀n' ki faake' la, n li de wɔ usɛn, wɔn ń kɛ̀le kibɛrbiɛk bo n'yaak saan, tɛn n'mɔ
mɔ̀n' ki faake' ma, ki kɛ̀le' kibɛrbiɛk bo n'Baa Uwien yaak saan nnɔ.
22 ‹Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.› »

4

San laa' Uwien ya bɛrbiɛk tidɛknt yaam

1 Ni ya puoli bó nɛ n laa' tidɛknt yaam bunañɔbu buba yɛ paaki bó, nɛ n bi cii' udaan
wà ya niɛke bó mikpiɛkm nnɔ giere' ufaa bo tɛn linatunl ki ye: «Dùo ní ń wuɔn ŋɛ nà we
ní nɛ̀ ń tien.»
2 I ya tàan bo nɛ *Mifuoñaanm taa' nni, nɛ n laa' kibɛrbiɛk kiba se paaki bó, uba kɛ
ki'bo.
3 Wà kɛ ki'bo nnɔ windeh tɛn itɛn yà bi yih yɛ̀ jaspi nin saduwann i'daaku faa* nnɔ nɛ.
Kugɔnguɔku kuba guɔn' ki linde' kibɛrbiɛk nnɔ ki windeh tɛn litɛnl là bi yih lɛ̀ emolod †
nnɔ.
4 Mubɛrbiɛmu pile nin munan mɔ se ki guɔn' kɛ̀. Biciɛnb pile nin binan mɔ kɛ
mubɛrbiɛmu nnɔ bo, ki guo tiwɛnpenpient, ki kpiɛ miñɔ̀km ya yukpiɛkpiɛ.
5 Kibɛrbiɛk nnɔ ya bùol muɔreh piɛbpiɛb tɛn utɛmɛknde. Kuwaaku mɔ ñɛh ki'saan
tɛn utaa nɛ tɛngeh. Timucincint tulole te ki'nun bó tùoo. Timucincint nnɔ yé Uwien ya
Fuoñaanm‡ nɛ.
6 Kibɛrbiɛk nnɔ ya nun bó ní naan miñunciɛnm nɛ, ki wien tein ki likeh ki càareh tɛn
lidingl.
Tiwɛnfuobt tunan nɛ guɔn' kibɛrbiɛk nnɔ siik ni. Tu'nun bó nin tu'puoli kɛ yé inunbii
nɛ ñɛin.
7 Kiwɛnkpiɛk naan ucind nɛ, kiliek naan unajɛ, kitaak ya nun bó naan unil ya nun bó,
nnan naan ukaab nɛ laanh.
8 Tiwɛnfuobt tunan nnɔ kɛ ŋmɔbe ifiɛbe iloluob nɛ, ki ŋmɔbe inun ifiɛbe nnɔ bo ñɛin,
paaki nin tingi kɛ. Ŋɔnku nin wien ni tù tuu ki gɛh iyuon nɛ ki teh:
«Uñaan, uñaan, uñaan,
Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan nɛ yé uñaan.
Wɔn nɛ là te, ki biɛ ki te, ki we ní mɔ.»
9 Uyo kɛ tiwɛnt nnɔ gɛh iyuon nɛ ki kpiɛkreh wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ, ki ñɛngeh wɔ, ki
faareh wɔn wà fuobe uyo kɛ nnɔ. Tù gɛh uyo wà la,
10 biciɛnb pile nin binan nnɔ gbaandeh wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ ya nun bó ki pukeh wɔ,
ki kpiɛkreh wɔn wà fuobe uyo kɛ nnɔ, ki kpèreh bi'yukpɛkpiɛ ki blinh kibɛrbiɛk nnɔ ya
nun bó ki teh:
11 «Yonbdaan Uwien,
sin nɛ kpɛ bɛ ń kpiɛke ŋɛ, kí ñɛnge ŋɛ, a ŋmɔbe mituɔm,
kimɛ sin nɛ ñɛn' tibont kɛ,
a yíe tù ń li te nɛ,
ki ñɛn' tù.»

5

Bi konkonde' kugbɔnku kùa nin Uwien ya Pebuk nnɔ ya gbɛr

1 N tí laa' wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ ŋuuke kugbɔnku u'nɔjie ni, kù konkonde'. Bi kɛle'
kugbɔnku nnɔ ya kɛle kɛ ile bo nɛ, nɛ ki taa' isiwɛl ki tɛntɛbn' ki tï dukn' bolm milole.

---

* **4:3** *Jaspi nin saduwann yé itɛn ya yel nɛ* Jaspi yé litɛnl là windeh nɛ, nɛ saduwann yé litɛnl là món. † **4:3** *Emolod* yé litɛnl là bɔn tɛn tifɛr nɛ. ‡ **4:5** Liike 1:4.

2 Nɛ n laa' Uwien ya tondtɔdaan uba, u kpaandeh ufaa bo ki teh: «Ŋmɛ kpɛ wɔ ń tɛbre
isiwɛl nnɔ kí père kugbɔnku kuu nɔ?»
3 Ama nil ŋa te taaku bo bii tink bo bii dɛntingi, kí fre kí père kugbɔnku nɔ kí liike ku'ni.
4 Nɛ n muɔ' cɛɛn, kimɛ nil ŋa te ki kpɛ wɔ ń père kugbɔnku nnɔ kí liike ku'ni.
5 Nɛn saan nɛ biciɛnb nnɔ ya uba tɔke' nni ki ye: «La muɔh. Liike, wà yé Suda ya bol
ya cind, ki yé *Dafid ya yaabil nnɔ mɔ̀n' ki faake'. Wɔn nɛ li tɛbre isiwɛl ilole nnɔ, kí père
kugbɔnku nnɔ.»
6 Nɛ n laa' Kipebuk kiba se ki nɛke kibɛrbiɛk nnɔ, tiwɛnfuobt tunan nnɔ nin biciɛnb nnɔ
ya siik ni. Kipebuk nnɔ ŋmɔbe igbɩ̀ɛn yà wɔngeh ki teh bi ku' kɛ̀ nɛ. Kɩ̀ ŋmɔbe iyin ilole
nin inun ilole nɛ. I yé *Uwien ya Fuoñaanm mà u sɔn' mɛ̀ utingbɛn bo ni'kɛ saan nnɔ nɛ.
7 Kɩ̀ jon' wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ saan, ki teke' kugbɔnku nnɔ u'nɔjie ni.
8 Kɩ̀ teke' kugbɔnku nnɔ uyo wà nnɔ, nɛ tiwɛnfuobt tunan nin biciɛnb pile nin binan
nnɔ gbaan' ki'nintuɔli. Wà kɛ ŋuuke kubɩ̀ɛku nin miñɔ̀km ya sèn nɛ, ɩ̀ gbe lɛfina. Isèn nnɔ
yé Uwien ya nib ya kaare nɛ.
9 Bi gɛh iyuonfaan ki teh:
«Sin nɛ kpɛ á teke kugbɔnku kuu nɔ,
kí tɛbre isiwɛl nnɔ,
kimɛ bi ku' ŋɛ, nɛ a'sèm bo a dɛ'
inibol yà kɛ te utingbɛn bo ki lienh ilenbol kɛ nnɔ
ki de' Uwien.
10 A tien' bɛ bibɛrb Uwien ya bɛl ni,
ki cère' bi yé ti'Wien ya tɔtuɔrkaab,
ki li likeh binib bà kɛ te utingbɛn bo nɔ.»
11 N biɛ ki likeh ma nnɔ, nɛ ki cii' Uwien ya tondb ya ñɔfaam bó. Bi te itur itur ka ŋmɔbe
kàanm, ki se ki guɔn' kibɛrbiɛk nnɔ nin tiwɛnfuobt nnɔ nin biciɛnb nnɔ,
12 ki gɛh iyuon ufaa bo ki teh:
«Kipebuk kà bi ku' kɛ̀ nnɔ nɛ kpɛ kɛ̀ ń li ŋmɔbe mituɔm nin lifaal
nin miyɛnfuom nin ufaa.
Kɛn nɛ kpɛ bɛ ń ñɛnge kɛ̀,
kí kpiɛke kɛ̀,
kí pɛ̀ke kɛ̀.»
13 Nɛ n tí cii' Uwien ñɛn' tibont tà kɛ tù te kutaaku bo nin tà te kitink bo nin tà te dɛntingi
nin tà te miñunciɛnm ni nnɔ kɛ gɛh iyuon ki teh:
«Wà kɛ kibɛrbiɛk bo nin Kipebuk nnɔ,
bɛn nɛ si kupɛnpɛku nin miñɛgm nin ukpiɛke
nin ufaa uyo kɛ.»
14 Nɛ tiwɛnfuobt tunan nnɔ tuonh ki teh: «Ami.» Nɛ biciɛnb nnɔ mɔ gbaandeh ki pukeh
wà kɛ kibɛrbiɛk bo nin Kipebuk nnɔ.

6

Uwien ya Pebuk nnɔ tɛbre' kugbɔnku nnɔ ya siwɛl iluob

1 N biɛ ki likeh tidɛknt yaam, uyo wà Uwien ya Pebuk nnɔ tɛbre' isiwɛl ilole nnɔ ya
kpiɛkl nnɔ, nɛ n cii' tiwɛnfuobt tunan nnɔ ya kiba wuure' utɛtiɛn yaam ki ye: «Dɛn!»
2 Nɛ n liike' ki laa' utɛnpien uba. Wà jɛke wɔ nnɔ ŋuuke butɔnbu. Bi de' wɔ wà mɔ̀n' ki
faake' ya yukpɛkpiɛ. Wɔn nɛ mɔ̀n' ki faake' nɛ u bure' wɔ ń tí ń tɩ̄ mɔ̀ kí faake.
3 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛliel uyo wà nnɔ, nɛ n cii' kiwɛnfuobk nle len' ki ye: «Dɛn!»
4 Nɛn saan nɛ utɛnmɔ́n tohin ñɛn'. Bi de' wà jɛke wɔ nnɔ usɛn wɔ ń cère butɔbu ń tien
utingbɛn bo ŋɔ binib ń li kuuleh tɔb, ki de' wɔ kijusiecɛnciɛnk kiba.
5 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nta uyo wà nnɔ, nɛ n cii' kiwɛnfuobk nta len' ki ye: «Dɛn!»
Nɛ n liike' ki laa' utɛnbɔn. Wà jɛke wɔ nnɔ ŋuuke kilo u'nuɔ ni.

6 Nɛ n cii' niba len' tɛn unil tiwɛnfuobt tunan nnɔ ya siik ni ki ye: «Tijier ŋa ń li sɔbe, nɛ
bi li taa liwentunŋmɛnl ya paaku nɛ kí dɛ imuu kilo uba, kí taa liwentunŋmɛnl ya paaku
kí dɛ iji kilo uta. Ama a la mɛ mikpɔm nin midaam.»
7 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nnan uyo wà nnɔ, nɛ n cii' kiwɛnfuobk nnan len' ki ye:
«Dɛn!»
8 Nɛ n liike' ki laa' utɛnnagbok, bi yih wà jɛke wɔ nnɔ mikuum. Kutɛnkpiiku cuonh ki
pɛ u'bo. Bi de' bɛ ufaa kitink ya gbiirm minan bo bɛ ń li kuuleh binib nin kijusiek, kí cère
mikònm nin iwiɛnbiɛre yà puonh nin kumuɔku ni ya wɛnbr mɔ ń li kuuleh binib.
9 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nŋun uyo wà nnɔ, nɛ n laa' binib bà là tuo' Uwien ya gbɛr,
ki kun' tu'bo imòn ŋɔ bi ku' bɛ nnɔ ya naanmu liponpuol ya tingi.
10 Nɛ binib nnɔ wuureh ufaa bo ki teh: «Cɛnbaa, sin wà yé uñaan, ki yé ugbɛmòndaan
nnɔ, nǐ li wuɔke kí tǐ kpaan mila bo kí yaan á bu utingbɛn bo ya nib bà ku' tɛ nnɔ tibuur,
kí teke ti'bo kí dɛre bi'tub-i?»
11 Nɛ bi de' bi'kɛ tiliɛrpenpient, ki tɔke' bɛ ki ye bɛn biɛ kí li fuoreh ŋɔ nè ń pukn waamu,
kimɛ bi li ku kí tonde bi'ninjiɛb bi'tonsɔnlieb bà bi bi li ku bɛ tɛn bɛn nnɔ nɛ kí yaan.
12 Kipebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nluob, nɛ kitink jènge' ki gbien', uwien bɔnde' dikdiki,
uŋmaal móńde' u'kɛkɛ tɛn misèm.
13 Iŋmaabii cienh paaki bó ki lá luh kitink bo tɛn kutafaabiiku nɛ yòkreh ikɛnkɛnkaab.
14 Kutaaku gbendeh ki joh tɛn bi kondeh kugbɔnku nɛ, ijuɔn nin idek kɛ lèlèbre'
isensien.
15 Nɛ utingbɛn bo ya bɛrb nin biciɛnb nin sojambɛ ya ciɛnb nin bifàadɛnb nin bifɛfaab
nin iyonbe nin bà ŋa yé yonbe kɛ bɔle' tijɔlulnt nin ijɔtɛn ni,
16 ki tɔkeh ijuɔn nin itɛn ki teh:
«Lu mɛn ti'bo ki bɔle' tɛ,
ŋɔ wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ la likeh tɛ,
Kipebuk nnɔ mɔ ya benpiebe la tu tɛ.
17 Kimɛ bi'benpiebciɛn ya daali baa' ní ŋɔ!
Ŋmɛ li fre kí sere bi'nun bó?»

7

Uwien cère' bi diɛke' u gènde' binib bà nnɔ

1 Ni ya puoli bó nɛ n tí laa' tidɛknt yaam Uwien ya tondb binan se kitink ya kɛle kɛ inan,
ki co ikɛle inan nnɔ ya tafaam ŋɔ tafaam la ji ń jo tink nin ñunciɛnm nin subu bo.
2 N liɛbe' ki laa' utondtɔ ñɛn' liwenpurl bó ní, ki ŋuuke Uwien limiɛl ya daan taah nà ki
diɛkeh u'nib nnɔ. U yin' Uwien ya tondb binan bà Uwien de' bɛ ufaa bɛ ń tien kitink nin
miñunciɛnm nà bre nnɔ ufaa bo
3 ki tɔke' bɛ ki ye: «Cuo mɛn ni'ba, laan la tien mɛn tink nin ñunciɛnm nin subu nà bre.
Cère mɛn tí tien ti'Wien ya dǐɛku u'nib ya yutun bo kí yaan.»
4 Nɛ n cii' bi tien' Uwien ya dǐɛku binib bà bo nnɔ ya ñɔbu. Bi te binib itur kobk nin
pinan nin inan nɛ, ki ñɛn' Israyɛl yaab ya baamul kɛ ni ní.
5 Bi diɛke' bà nnɔ bɛn si:
Suda ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Lubɛnn ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Gaad ya baamul ni binib itur piik nin ile,
6 Asɛr ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Nɛftali ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Manase ya baamul ni binib itur piik nin ile,
7 Simeyɔn ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Lefi ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Isaka ya baamul ni binib itur piik nin ile,
8 Sabulɔn ya baamul ni binib itur piik nin ile,

Yosɛf ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Bɛnsamɛn ya baamul ni binib itur piik nin ile.

Inibol kɛ ya nib taan' Uwien nin Kipebuk ya nun bó

9 Ni ya puoli bó nɛ n tí liike' ki laa' kuniwulku kuba; nil ŋa ń fre kí kàan kí cuo bi'ñɔbu.
Bi ñɛn' inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni, ki lienh ilenbol kɛ nnɔ ni nɛ, ki se kibɛrbiɛk nin
Kipebuk nnɔ ya nun bó, ki guo tiliɛrpenpient, ki ŋuuke mubiɛbisiimu ya fɛr,
10 ki wuureh ufaa bo ki teh: «Ti'Wien wà kɛ kibɛrbiɛk bo nin Kipebuk nɛ ŋmiɛndeh tɛ.»
11 Nɛ Uwien ya tondb kɛ se ki guɔn' kibɛrbiɛk nin biciɛnb nin tiwɛnfuobt tunan nnɔ, nɛ
ki gbaan' ki dondeh Uwien,
12 ki teh: «Imɔ̀n, ti'Wien ŋmɔbe mituɔm nin miyɛnfuom nin ufaa. Nɛn bo tí li pèkeh wɔ,
kí li kpiɛkreh wɔ, kí li faareh wɔ, kí li ñɛngeh wɔ uyo kɛ. Ami.»
13 Nɛ biciɛnb nnɔ ya uba niire' nni ki ye: «Binib bà guo tiliɛrpenpient nɔ, bi yé ŋmɛmbɛ?
Bi ñɛn' la?»
14 Nɛ n jiin' wɔ ki ye: «N'Yonbdaan, sin nɛ bɛn.» Nɛ u ye: «Bi yé binib bà bi jènde' bɛ ki
gbien' nɛ. Bi sɔkre' bi'liɛrt Kipebuk nnɔ ya sèm ni nɛ tù pende'.
15 Nɛn bo nɛ bi se
Uwien ya bɛrbiɛk ya nun bó,
ki sɔnh itùon ki dienh wɔ u'duku ni ñɔnku nin wien ni.
Nɛ wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ li lèkn bi'bo.
16 Kònm ŋa ji li cuo bɛ,
ñuñun ŋa ji li cuo bɛ,
kuwienku ya wɔl mɔnɔn ŋa ji li sɛ bɛ.
17 Kimɛ Kipebuk kà te kibɛrbiɛk saan nnɔ
nɛ li liike bɛ kí taa bɛ
kí jo liñunbunl là ya ñunm dienh limiɛl saan.
Nɛ Uwien li ŋmire bi'nunsiir kɛ.»

8

Uwien ya Pebuk tɛbre' kugbɔnku nnɔ ya siwɛl nlole

1 Uwien ya Pebuk nnɔ tɛbre' lisiwɛl nlole uyo wà nnɔ, nɛ paaki ya bont kɛ ŋmile' cim nĭ
wuɔke' ki tĭ kpaan' tɛn miire pita.
2 Nɛ n laa' Uwien ya tondb bilole bà te u'nun bó ki sɔnh u'tùon nnɔ, bi de' bɛ inatun
ilole.
3 Nɛ utondtɔ mɔ baa' kí lá sere liponpuol saan ki ŋuuke bi siɛnh liŋubl miñɔ̀km ya sèn
yà ni nnɔ ya liba. Bi de' wɔ liŋubl lĭ yɛbe wɔ ń sɛ, kí taan nɛn nin Uwien ya nib ya kaare
kí de Uwien miñɔ̀km ya ponpuol là te u'bɛrbiɛk ya nun bó nnɔ bo.
4 Liŋubl nnɔ ya muñii nin Uwien ya nib ya kaare ñɛh utond nnɔ ya nuɔ ni, ki fih paaki
bó Uwien ya nun bó.
5 Nɛ Uwien ya tond nnɔ taa' liŋubsɛnl nnɔ, ki pɛre' umu liponpuol nnɔ bo, ki gbien' lɛ̀, ki
taa' ki wiɛ' kitink bo. Nɛ utaa mɛkndeh, ki tɛngeh, kuwaaku te cɛɛn, nɛ kitink mɔ jènge'.

Inatunkpiɛk inan ya piebm

6 Uwien ya tondb bilole bà ŋuuke inatun ilole nnɔ bonde' bɛ ń piebe.
7 Ukpiɛk piebe' u'natunl, nɛ bi taa' itɛtɛn ki taan' nin umu nin misèm ki wiɛ' kitink bo.
Nɛ kitink ya gbiirm mita ya miba wĭn',
isiin mɔ ya gbiirm mita ya miba wĭn',
nɛ timɔsɔngt kɛ mɔ wĭn'.
8 Ulie mɔ piebe' u'natunl, nɛ bi taa' nibonn niba ki wiɛ' miñunciɛnm ni nĭ yɛbe tɛn lijuɔl
ki teknh umu. Miñunm nnɔ ya gbiirm mita ya miba kpɛnde' misèm.
9 Nɛ tibont tà fuobe mi'ni nnɔ ya gbiirm mita ya miba kpo'. Iñɛrde ya gbiirm mita ya
miba mɔ wewe'.

10 Nta mɔ piebe' u'natunl, nɛ liŋmaabicɛnciɛnl liba teknh umu ki te tɛn kumucincinku
ki ñɛn' paaki bó ní ki lá lu' ikpen nin iñunbun ni.
11 Bi yih liŋmaabil nnɔ «Tilɔbr» nɛ. Lì lu' miñunm mà ni nnɔ ya gbiirm mita ya miba
kpɛnde' tilɔbr. Nɛ binib bà yɛbe ñun' ki kpo', kimɛ mǐ ji yé tilɔbr nɛ.
12 Nnan mɔ piebe' u'natunl, nɛ uwien nin uŋmaal ya gbiirm mita ya miba saa' nɛ ni'bó
bǐike'. Iŋmaabii ya gbiirm mita ya miba mɔ saa' nɛ ni'mɔ bó biike'. Nnɔ nɛ uwien ni ya
gbiirm mita ya miba ŋa ji wien, kuñɔnku mɔ ya gbiirm mita ya miba mɔ ŋa ji wien.
13 Nɛ n laa' ubɛnwien uba laanh mitɛwɔlkpɔm, ki cii' u wuureh ufaa bo ki teh: «Nì li
bre binib bo, nǐ li bre binib bo, uyo wà Uwien ya tondb bita bà sǐen' nnɔ li piebe bi'natun
nnɔ, nǐ li bre binib bo.»

Linatunl nŋun ya piebm

9

1 Uwien ya tond nŋun mɔ piebe' u'natunl, nɛ n laa' liŋmaabil liba cere' kutaaku bo ní ki
lá lu' kitink bo. Nɛ bi de' lɛ̀ kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn* nnɔ ya nañɔbu ya pien.
2 Lì pǐire' kubùoku nnɔ ya nañɔbu, nɛ imuñii iba ñɛn', ki naan tɛn bi puuh timaar nɛ,
ki biike' uwien, nɛ ni'kɛ saan biike' cǐnm.
3 Nɛ inacutuɔn ñɛn' imuñii nnɔ ni ki gbe utingbɛn bo. Bi de' yǐ mituɔm yǐ ń li jundeh nǐ
wi tɛn inɛn.
4 Nɛ ki pien' yǐ, ǐ la mɛ muɔr, ki la mɛ sisɔnkt, ki la mɛ subu buba nin butɔbu, ama yǐ ń
li jundeh binib bà ŋa ŋmɔbe Uwien ya dǐɛku bi'yutun bo nnɔ baba.
5 Ba de' yǐ sɛn yǐ ń li kuuleh binib nnɔ ama yǐ ń li jèndeh bɛ kí tǐ baa iŋmaale iŋun. Ijɛnd
nnɔ wi tɛn unɛn ya luol nɛ.
6 I ya dɛn, binib li nuunh mikuum, ka ń lɛ mɛ̀. Bi li nuunh bɛ ń kpo ama mikuum li
tiinh bɛ nɛ.
7 A laa' inacu nnɔ la, a li ye itaan yà bi bonde' yǐ bɛ ń taa kí jo lituɔl nɛ. I'yul bo te tɛn bi
kpɛle' yǐ miñɔ̀km ya yukpɛkpiɛ nɛ, i'nun bó mɔ te tɛn unisaal ya nun bó.
8 Tiyur te i'yul bo ki naan tipiiyur, nɛ i'ñin mɔ naan ucind yɛ.
9 Nibonn niba lǐeke i'fɛ̀l bo ki naan tikur. I'fiɛbe ŋmɔbe kuwaaku tɛn itaan nɛ tuke
titɛnlolt ki tiinh ki joh lituɔl.
10 I'juun mɔ naan inɛn ya juun nɛ, ki tǐ fɔre' nin mupǐenmu. Liluol là ǐ li taah ki jèndeh
binib kí tǐ baa iŋmaale iŋun nnɔ te yɛn ni nɛ.
11 Kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nnɔ ya tond nɛ yé i'bɛr. *Sufmbɛ ya lenm ni, bi yih
utond nnɔ Abadɔn nɛ, ki yih wɔ Apoliyɔn† Grɛkmbɛ ya lenm ni.
12 Ijɛndkpiɛk gɛ̀bre' sɔ. Iyuɔn mɔ we ní.

Linatunl nluob ya piebm

13 Uwien ya tond nluob mɔ piebe' u'natunl, nɛ n cii' uniɛke uba bó, u ñɛn' miñɔ̀km ya
ponpuol‡ là te Uwien ya nun bó nnɔ ya kɛle inan bó ní,
14 ki tɔkeh Uwien ya tond nluob wà ŋuuke linatunl nnɔ ki teh: «Lore bitondb binan bà
lùo Efrat ya kpenciɛnl ya gbɛ nnɔ kí wiɛ.»
15 Nɛ u lore' bitondb binan nnɔ ki wiɛ'. Bi là bonde' ki ye bi li lore bɛ li ya binl nin u ya
ŋmaal nin u ya wien nin u ya yo nɛ, bɛ ń ku binib ya gbiirm mita ya miba.
16 N cii' sojambɛ bà jɛke itaan nnɔ ya ñɔbu, bi là te itur itur ya turbɛnm nɛ.
17 N laa' itaan nnɔ nin bà jɛke yǐ nnɔ te ma bo.
Tikur tuba lǐeke bi'fɛ̀l bo.
Tu'sǐem miba mɔ́n tɛn umu,
mitɔm bɔn wiee,
mitɔm mɔ naan mitɛnñɔkjiɛm.

---

* **9:1** Liike Luk 8:31. † **9:11** *Apoliyɔn* ya tingi si: «Uduber nɛ.» ‡ **9:13** *Liponpuol* nnɔ ya kɛle kɛ ya gbɛ naan iyin nɛ.

Itaan nnɔ ya yul naan ucind ya yul nɛ.
Umu nin imuñii nin mitɛnñɔkjiɛm ñɛh i'ñuɔn ni.
18 Umu nin imuñii nin mitɛnñɔkjiɛm nnɔ yé ijɛndciɛn nɛ ki ñɛh itaan nnɔ ya ñuɔn ni.
Tibont tuta nnɔ ku' binib ya gbiirm mita ya miba,
19 kimɛ itaan nnɔ ya tuɔm te i'ñuɔn nin i'juun ni nɛ. I'juun nnɔ naan iwɛ nɛ ki ŋmɔbe
iyul. I taah yɛn nɛ ki jèndeh binib.
20 Binib bà ŋa kpo' ijɛnd nnɔ ni nnɔ ŋa lèbre' bi'tetem. Bi biɛ ki gbaandeh ki pukeh
isɛnpol nin ibule yà bɛn nin bi'yul tien' yì nnɔ nɛ. Bi taa' miñɔ̀km nin ilike ya kurku nin
kukurku kùa bi yih kù blɔnsi nnɔ nin itɛn nin idɔ nɛ ki tien' yì. Ibule nnɔ ŋa lɛnh, ka ciih,
ka cuonh mɔ.
21 Binib nnɔ ŋa biɛ ki dàan' bi'nikul nin bi'ñɔkjil nin bi'sɔnsɔndl nin bi'nasubu.

10

Uwien ya tond nin kigbɔnwawaak kiba ya gbɛr

1 N tí laa' Uwien ya tondtɔdaan uba, u ñɛn' kutaaku bó ki jiinh ní kutɛwɔlgbɔnku piibe
u'bo; gbɛngbɛnjɛpolkɛ guɔn' u'yul tɛn uyukpɛkpiɛ. U'nun bó muɔreh tɛn uwien, nɛ u'tàan
mɔ naan umu nɛ teknh còlcòl.
2 U ŋuuke kigbɔnwawaak kiba u'nuɔ ni kǐ pibre'. U'nɔjietaal te miñunciɛnm bo, nɛ
u'nɔgɛntaal mɔ te liwɛl bo.
3 U wuure' ufaa bo tɛn ucind. U wuure' uyo wà nnɔ, nɛ utaa tiɛn' bolm milole bo.
4 N ye ń kɛle itɛtiɛn nnɔ ye bà kugbɔnku ni, nɛ ki cii' uniɛke uba bó u len' paaki bó ki ye:
«Bɔle itɛtiɛn nnɔ ye bà, la kɛle tù.»
5 Uwien ya tond wà n bi laa' u se miñunciɛnm nin liwɛl bo nnɔ yuon' u'nɔjie paaki bó
6 ki pole' wà tuu ki te uyo kɛ,
ki ñɛn' kutaaku nin tibont tà kɛ te ku'bo,
ki ñɛn' kitink nin tibont tà kɛ te ki'bo,
ki tien' miñunciɛnm nin tibont tà kɛ te mi'ni nnɔ,
ki ye: «Na ji li taande.»
7 Ama uyo wà Uwien ya tond nlole li cin kí piebe u'natunl nnɔ, u ya yo nɛ Uwien ya
gbɛbɔlkaar tà u là tɔke' tù u'tonsɔnb biñɔbonsɔknb nnɔ li tien.
8 N bi cii' uniɛke wà bó paaki bó nnɔ tí ye: «Li joh kí tǐ teke kigbɔnk kà Uwien ya tond
wà se miñunciɛnm nin liwɛl bo ŋuuke kè, kǐ pibre' nɔ.»
9 Nɛ n bure' Uwien ya tond nnɔ saan ki tǐ tɔke' wɔ ki ye wɔ ń de nni kigbɔnk nnɔ. Nɛ u
tɔke' nni ki ye: «Teke kè kí ŋmɔn. Kǐ li ŋmɛ a'ñɔbu ni tɛn tisiir nɛ, nɛ ki li to a'benku ni.»
10 Nɛ n teke' kè utond nnɔ ya nuɔ ni ki ŋmɔn'. N ŋmɔnh kè uyo wà nnɔ kǐ ŋmɛ n'ñɔbu ni
tɛn tisiir nɛ. Ama n tǐ nɛle' kè ma nnɔ n'benku ni kɛ ji to nɛ kɛrkɛri.
11 Nɛn saan nɛ bi tɔke' nni ki ye: «A li biɛ kí tɔke inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni, ki lienh
ilenbol kɛ nin bibɛrb nà lá li tu bɛ ya gbɛr.»

11

Bimɔ̀nkunb bile ya gbɛr

1 Nɛn saan nɛ bi de' nni iŋmɛle ya lɛnbɛnl liba li naan ukpɛndɔ, ki tɔke' nni ki ye: «Fii
kí kpaan Uwien ya duku nin liponpuol, kí kàan binib bà gbaandeh ki pukeh Uwien len
nnɔ.
2 Ama á dàan ki la kpaan kuduku nnɔ ya luo, kimɛ Uwien taa' wù ki de' bà ŋa yé u'yaab
nɛ. Bi li faake nin Uwien ya du kí wɔbn u'nib kí tǐ baa iŋmaale pinan nin ile.
3 Nɛ Uwien li cère u'mɔ̀nkunb bile ń li sɔkndeh u'gbɛr kí tǐ baa iwien liturl nin kobiile
nin piluob, kí li guo tikpɛlcɛr* tuba tù naan tibɔtɔr.»

* **11:3** Bi là kɛ mikuum bii bi te uyɛnsaa ni bii bi bɛnde' ki ye bi bii' Uwien nɛ la, bi guoh ni ya kpɛlcɛtunb. Liike Matie 11:21.

4 Bimɔ̀nkunb bile nnɔ yé Olifi ya siin ile nin ifr ile nɛ ki se uŋɛndun ya Yonbdaan ya
nun bó.
5 Bi'nɛnnɛndb nuunh bɛ ń jènde bɛ la, umu uba nɛ li ñɛ bi'ñuɔn ni kí ku bɛ. Wà kɛ nuunh
wɔ ń jènde bɛ la, udaan li kpo nnɔ nɛ.
6 Bi ŋmɔbe mituɔm bɛ ń cuo utaa uyo wà bi te ki sɔkndeh Uwien ya gbɛr, ki ŋmɔbe
mituɔm bɛ ń cère miñunm ń kpɛnde misèm, ki ŋmɔbe mituɔm bɛ ń cère ijɛnd kɛ ya bol ń
lu utingbɛn bo uyo wà kɛ bi yíe.
7 Bi tĭ kun' imɔ̀n Uwien ya gbɛr bo ki gben' la, kiwɛnbiik kà li ñɛ ní kubùoku kùa ñɔ ka
ŋmɔbe biɛn ni nnɔ li jɛ̀ke bɛ butɔbu kí faake nin bɛ, kí ku bɛ.
8 Nɛ bi'gbɛnɛnt ń juore kí li dɔ upaan bo uduciɛn wà ni bi là kpɛ' bi'Yonbdaan
udɔpɔnpɔn bo nnɔ ni. Bi yih udu nnɔ ki nɛngreh Sodɔm nin Esipt nɛ.
9 Nɛ inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni ki lienh ilenbol kɛ nnɔ li baa kí lá liike bi'gbɛnɛnt
nnɔ kí tĭ baa iwien ita nin kujenku, ka ń tuo bɛ ń sube bɛ.
10 Bi'kuum li sɔnge utingbɛn ya nib ya yɛnm, bɛ ń li poknh, kí li punh tɔb tibont, kimɛ
Uwien ya ñɔbonsɔknb bile nnɔ là jènde' bɛ ki gbien'.
11 Ama iwien ita nin kujenku nnɔ gèbre', nɛ Uwien cère' kufuorku kɔn' bi'ni, bi fii' ki
sere', nɛ bujɛwaanciɛnbu cuo' binib bà bi likeh bɛ nnɔ.
12 Nɛ biñɔbonsɔknb bile nnɔ cii' uniɛke uba bó u len' paaki bó ufaa bo ki ye: «Dùo ní
mɛn.» Nɛ bi don' paaki kutɛwɔlgbɔnku ni bi'nɛnnɛndb ya nun bó.
13 U ya yo nɛ kitink jènge' cɛɛn, nɛ uduciɛn nnɔ ya dur ya gbiirm piik ya miba lu'. Kitink
ya jèngm nnɔ ku' binib itur ilole. Bà sĭen' ka kpo' nnɔ ya fɛ̀l sɛn' ki tĭ kɛnde', nɛ bi kpiɛke'
Uwien wà te paaki bó.
14 Ijɛnd nle bo gèbre' sɔ. Nta mɔ ya baam ŋa ń taande.

Linatunl nlole ya piebm

15 Uwien ya tond nlole mɔ piebe' u'natunl, nɛ bidɛnb biba len' paaki bó ufaa bo ki ye:
«Yonbdaan Uwien nin u'NigɛndkɛKristo nɛ ji si uŋɛndun wuu ya bɛl.
Libɛl nnɔ li tuu ki te uyo kɛ nɛ.»
16 Nɛ biciɛnb pile nin binan bà kɛ bi'bɛrbiɛmu bo Uwien ya nun bó nnɔ
gbaan' ki pukeh Uwien
17 ki teh:
«Yonbdaan Uwien, mituɔm kɛ ya daan.
Sin wà là te, ki biɛ ki te nnɔ, ti faareh ŋɛ,
kimɛ a taa' a'tɔciɛnm nɛ ki jin' a'bɛl.
18 Binib bà ŋa yé a'yaab ya benku ni là ben' a'bo,
nɛ fɛnfɛnnɔ a'mɔ ya mutuol ji fii' bi'bo.
Uyo wà sɔ a li bu bitɛnkpiib tibuur,
kí su a'tonsɔnb biñɔbonsɔknb,
kí su a'nib bà kɛ boh ŋɛ,
biwaab nin biciɛnb kɛ†,
kí gben bà bereh uŋɛndun nnɔ ya gbɛr.»
19 Uwien ya duku kùa te paaki bó nnɔ pĭire', kujɔtieku ya lɛkl se ku'ni. Nɛn saan nɛ
utaa mɛkndeh ki tɛngeh ki ŋmɔbe kuwaaku cɛɛn, kitink jènge', nɛ utaa nii' itɛtɛn lu' ki
yɛbe cɛɛn.

12

Upiitɛnpunb nin utunwiɛn ya gbɛr

1 Ni ya puoli bó nɛ micincilnciɛnm miba tien' kutaaku bo. N laa' upii uba nɛ uwien piibe
u'bo tɛn liliɛrl, uŋmaal te u'tàan ya tingi, iŋmaabii piik nin ile te u'yul bo tɛn uyukpɛkpiɛ.
2 Upii nnɔ là punbe' nɛ, u'mamaayo baa', u benh wɔ ń maa, nɛ ki wɔlnh nin imɛrwiɛn.

† **11:18** *Biwaab nin biciɛnb* li fre kí li yé ibaan nin binikpɛkpiɛkb mɔ.

3 Micincilntɔm tí tien' kutaaku bo. N laa' utunwiɛn* uba, u mɔ́n tohin ki ŋmɔbe iyul
ilole nin iyin piik, ki kpiɛ ubɛryukpɛkpiɛ yul kɛ yul bo.
4 Utunwiɛn nnɔ taah u'juul ki preh iŋmaabii ya gbiirm mita ya miba, ki wiɛnh kitink
bo. U baa' ki lá sere' upii nnɔ ya nun bó ŋɔ kibuk nnɔ tĭ ñɛn' uyo wà la, wɔ ń pɔk kí guɔre
kí nɛle nɛ.
5 Upii nnɔ maa' kibujɛbuk. Kɛn nɛ lá li ŋuuke inibol kɛ nin ufaa ki la ŋmɔbe nunsɔnge
bi'bo. Uwien yuure' kibuk nnɔ ki don' u'ba saan, u'bɛrbiɛk ya bùol.
6 Nɛn saan nɛ upii nnɔ sɛn' ki jon' kupenpelku ni, Uwien là bonde' wɔ mifɛnm nɛn bó
nɛ. Bi tĭ li likeh wɔ nɛn bó nɛ kí tĭ baa iwien liturl nin kobiile nin piluob.
7 Butɔbu buba tien' kutaaku bo. Uwien ya tondciɛnb ya uba bi yih wà Misɛl; wɔn nin
u'tondb tɔn' nin utunwiɛn nnɔ nin u'mɔ ya tondb butɔbu,
8 ki faake' nin bɛ, nɛ utunwiɛn nin u'tondb ŋa ji ŋmɔbe sɛn bɛ ń li te paaki bó.
9 Nɛ bi ŋɔre' kutunwiɛnku nnɔ. Kù yé uyo bo ya wɛ nnɔ nɛ. Bi yih kun nɛ usɛnpol, ki
liɛbe' ki yih kù *Satan. Kun nɛ tulndeh uŋɛndun ya nib kɛ. Bi ture' kun nin ku'tondb kɛ
nɛ ki wiɛ' kitink bo.
10 Nɛ n cii' uniɛke uba bó u len' ufaa bo kutaaku bo ki ye:
«Uyo wà sɔ yé uŋmɛŋmɛryo,
ki yé uyo wà ti'Wien wuɔn' u'tuɔm,
ki wuɔn' ki ye u yé ubɛr,
ki wuɔn' ki ye u'Nigɛndkɛ Kristo ŋmɔbe ticiɛnt,
kimɛ bi ŋɔre' wà biindeh ti'yaab Uwien ya nun bó ñɔnku nin wien ni nnɔ ŋɔ.
11 Ti'yaab nnɔ faake' nin wɔ ŋɔ. Kipebuk ya sèm nin tigbɛr tà bi kundeh imɔ̀n tu'bo nnɔ,
nɛ cère' bi faake' nin wɔ.
Ba tɔnge' bi'miɛl haali ki tĭ kpo'.
12 Kutaaku nin tibont tà kɛ te ku'bo ń li poknh,
kimɛ bi ŋɔre' usɛnpol nnɔ ŋɔ.
Ama nĭ bre kitink nin miñunciɛnm bo,
kimɛ usɛnpol jiire' ni'bó
nin u'benpiebe,
ki bɛn ki ye nĭ sĭen' wɔ iwenkàankɛ nɛ.»
13 Utunwiɛn nnɔ laa' bi ture' wɔ ki wiɛ' kitink bo ma nnɔ nɛ u sɛn' ki paan' upii wà maa'
kibujɛbuk nnɔ bo.
14 Nɛ Uwien de' upii nnɔ ifiɛbe ile ĭ yɛbe tɛn umiɛkaab yi ŋɔ wɔ ń laan kí jo kupenpelku
bó, Uwien là bonde' wɔ mifɛnm nà saan nnɔ ŋɔ utunwiɛn nnɔ la nènde wɔ. Bi tĭ li likeh
wɔ nɛn saan nɛ kí tĭ baa ibin ita nin kujenku.
15 Nɛn saan nɛ utunwiɛn nnɔ siin' miñunm mĭ yɛbe tɛn likpenl upii nnɔ ya puoli bó ŋɔ
mè ń puube kí tĭ tuke wɔ kí bure.
16 Nɛ kitink tore' upii nnɔ, ki yàare' nɛ utunwiɛn nnɔ siin' miñunm mà nnɔ kɔn'.
17 Utunwiɛn nnɔ ya benku ni ben' upii nnɔ bo ki tĭ kɛnde', nɛ u bure' ki tĭ tɔn' nin upii
nnɔ ya yaabii yà sĭen' nnɔ butɔbu. Bi yé binib bà boh Uwien ya wɔb, ki pɛ *Yesu ya gbɛr
bo mɔnmɔnm nɛ.
18 Nɛ utunwiɛn nnɔ jon' ki tĭ sere' miñunciɛnm ya gbɛ litɛngbil bo†.

13

Kiwɛnk kà ñɛn' miñunciɛnm ni nin utunwiɛn nnɔ ya gbɛr

1 N tí laa' kiwɛnk kiba, kĭ ñɛn' miñunciɛnm ni, ki ŋmɔbe iyul ilole nin iyin piik, ki kpiɛ
ubɛryukpɛkpiɛ yinl kɛ yinl bo. Nɛ bi kɛle' yul kɛ yul bo liyel, lĭ sukreh Uwien.
2 Kiwɛnk nnɔ naan unamuun nɛ, ki'tàan yɛbe ki ŋmɔbe titɛbiñiint tù fenbe cɛɛn,
ki'ñɔkpon naan ucind yu. Utunwiɛn nnɔ taa' u'faa nin u'bɛrbiɛk nin u'tɔciɛnm ki de' kɛ̀.

* **12:3** *Utunwiɛn* yé ibiɛre ya daan ya nɛnnɛnku nɛ. † **12:18** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba nĭ kɛle' ki ye: «N jon' ki tĭ sere' miñunciɛnm ya gbɛ litɛngbil bo nɛ.»

3 Kiwɛnk nnɔ ya yul nnɔ ya liba ŋmɔbe kugbɨ̈ɛku tɛn la ń ŋmɛre nɛ.
Ama kugbɨ̈ɛku nnɔ bukre'.
Nɨ̈ cuo' utingbɛn ya nib kɛ miyɔkm nɛ bi ji ñuɔreh kɛ̀.
4 Bi gbaan' ki pukeh utunwiɛn nnɔ, kimɛ wɔn nɛ de' kiwɛnk nnɔ mituɔm. Bi là gbaan' ki pukeh kiwɛnk nnɔ mɔ ki teh: «Ŋmɛ te tɛn kiwɛnk kiɛ nɔ? Ŋmɛ li fre kí tɔ nin kɛ̀ butɔbu?»
5 Bi là de' kiwɛnk nnɔ usɛn kɛ̀ ń li lienh tigbengt ya lenm, kí li sukreh Uwien, ki de' kɛ̀ mituɔm kɛ̀ ń li teh tibont haali iŋmaale pinan nin ile.
6 Nɛ kɨ̈ cin' ki sukreh Uwien ki saah u'yel, ki yih u te nà saan fɛnm, ki sukreh bà te u'saan paaki bó nnɔ.
7 Bi de' kɛ̀ usɛn kɛ̀ ń tɔ nin Uwien ya nib butɔbu kí faake nin bɛ. Nɛ ki de' kɛ̀ mituɔm kɛ̀ ń li ŋuuke inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni ki lienh ilenbol kɛ nnɔ.
8 Utingbɛn bo ya nib bà kɛ ba kɛle' bi'yel limiɛl ya gbɔnku ni haali uŋɛndun ya cincinm nnɔ li gbaan kí puke kiwɛnk nnɔ. Bi là ku' Uwien ya Pebuk kà nnɔ nɛ si limiɛl ya gbɔnku nnɔ.
9 «Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ń cii.
10 Uwien ye bi li cuo wà tiyonbt la,
bi li mɔnbe kí cuo wɔ tiyonbt nɛ.
U ye bi li ku wà nin kijusiek la,
bi li mɔnbe kí ku wɔ nin kijusiek nɛ.
Nɛn bo, Uwien ya nib ń li ŋmɔbe kuminku,
kí li pɛ Uwien bo mɔnmɔnm.»

Kiwɛnk kà puɔ' kitink ni ya gbɛr

11 Nɛ n tí laa' kiwɛntɔk kiba puɔ' kitink ni, ki ŋmɔbe iyin ile ɨ naan kipebuk yɛ̀, nɛ ki ji lienh tɛn utunwiɛn nnɔ.
12 Kɨ̈ là ŋmɔbe kiwɛnk kà ñɛn' miñunciɛnm ni nnɔ ya tuɔm kɛ, nɛ ki taah mɛ̀ ki sɔnh ki dienh kɛ̀. Kiwɛnk kà puɔ' kitink ni nnɔ wɔbndeh utingbɛn bo ya nib bɛ ń li gbaandeh ki pukeh kà là ñɛn' miñunciɛnm ni, ki ŋmɔbe kugbɨ̈ɛku, kù bukre' nnɔ.
13 Kiwɛnk kà puɔ' kitink ni nnɔ teh micincilnm cɛɛn, haali ki tɨ̈ cèreh umu ñɛh paaki ki jiinh ní tingi, binib kɛ ya nun bó.
14 Bi de' kɛ̀ mituɔm kɨ̈ teh micincilnm ki dienh kiwɛnk kà ñɛn' miñunciɛnm ni nnɔ, ki tulndeh utingbɛn ya nib kɛ, ki tɔkeh bɛ ki teh bɛ ń mɛ kiwɛnk kà bi bunge' kɛ̀ nin kijusiek ŋɔ kɨ̈ faake' nnɔ ya nɛnnɛnku.
15 Bi de' kiwɛnk kà puɔ' kitink ni nnɔ mituɔm kɛ̀ ń kuɔn kufuorku kà ñɛn' miñunciɛnm ni nnɔ ya nɛnnɛnku ni ŋɔ kù ń li lienh, ki cèreh bi kuuleh binib bà kɛ ŋa gbaandeh ki pukeh kù nnɔ.
16 Kɨ̈ wɔbn' binib kɛ, biwaab nin biciɛnb nin bifàadɛnb nin bijiinb nin iyonbe nin bà ŋa yé yonbe bi tien' kudɨ̈ɛku bi'nɔjie bo bii bi'yutun bo.
17 Kudɨ̈ɛku nnɔ yé kiwɛnk kà ñɛn' miñunciɛnm ni nnɔ ya yel bii ki'yel ya nɔnbl nɛ. Unil wà ŋa ŋmɔbe kudɨ̈ɛku nnɔ la, ba ń cère wɔ ń dɛ bonn, ka ń cère wɔ ń kuɔre mɔ.
18 Fɛnfɛnnɔ miyɛnfuom nɛ li cère binib ń bɛnde tibont tuu ya tingi. Unil wà ŋmɔbe miyɛnfuom nɛ li bɛnde kiwɛnk nnɔ ya nɔnbl ya tingi. Linɔnbl nnɔ yé unil ya yel ya nɔnbl nɛ. Lɨ̈ te kobiiluob nin piluob nin miluob* nɛ.

14

Kipebuk nin kɨ̈ teke' binib bà ki wiɛ'

1 N tí liike' ki laa' Kipebuk nnɔ se Siyɔn ya juɔl bo. Binib itur kobk nin pinan nin inan bà ya yutun bo ŋmɔbe kɛn nin ki'Baa ya yel nnɔ te ki'saan.

* **13:18** Biba maaleh ki teh linɔnbl *kobiiluob nin piluob nin miluob* yé Erom ya bɛrciɛn ya yel nɛ. Bitɔb maaleh ki teh linɔnbl nnɔ wɔngeh unisaal ya bonn nɛ.

2 Nɛ n cii' kuwaaku kuba bó paaki bó nǐ tuoreh tɛn miñunciɛnm nɛ fuh bii utaa nɛ tɛngeh ufaa bo. N ciih kuwaaku kùa bó nnɔ ŋmɛ mɔ tɛn bibiɛñib nɛ ñih tibèr.
3 Binib nnɔ te Uwien ya bɛrbiɛk nin tiwɛnfuobt tunan nin biciɛnb nnɔ ya nun bó nɛ ki gɛh iyuonfaan. Binib itur kobk nin pinan nin inan bà Uwien dɛ' bɛ kitink bo ki wiɛ' nnɔ baba ŋa ńí la, uba ŋa ń fre kí bɛnge iyuon nnɔ.
4 Ba kuɔn' bi'ba jɔknt, bi te tɛn ujɛfaan wà ŋa bɛn jɛ nɛ, kimɛ ba paan' niba bo, bi pɛ Kipebuk nnɔ baba bo nɛ, ki joh kǐ joh nà kɛ saan. Uwien dɛ' bɛn nɛ binib ni ki wiɛ', bɛ ń li yé wɔn nin Kipebuk ya nikpiɛkb.
5 Ba bɛn tonnɛnku, nɛ ka ŋmɔbe biil mɔ.

Uwien ya tondb bita tɔke' Uwien ya buur bó

6 N tí laa' Uwien ya tond uba, u laanh mitɛwɔlkpɔm, ki tuke tigbɛmɔnmɔnt tà ŋa ŋmɔbe gbenm, wɔ ń lá tɔke utingbɛn ya nib kɛ: inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni ki lienh ilenbol kɛ nnɔ.
7 Utond nnɔ len' ufaa bo ki ye: «Li boh mɛn Uwien, kí li kpiɛkreh wɔ, kimɛ u li bu binib tibuur uyo wà nnɔ baa'-a! Li gbaandeh mɛn ki pukeh Uwien, wɔn nɛ ñɛn' kutaaku nin kitink nin miñunciɛnm nin iñunbun kɛ ya bol.»
8 Utondlie mɔ paan' ukpiɛk nnɔ bo, ki lienh ki teh: «U lu' ŋɔ, u lu' ŋɔ, uduciɛn Babilonn lu' ŋɔ. Wun nɛ taa' u'sɔnsɔndl ki puon' inibol kɛ, ki cère' ǐ kɔn' Uwien ya tudɛre ni.»
9 Utond nta mɔ paan' bikpiɛkb bile nnɔ bo, ki lienh ufaa bo ki teh: «Binib bà kɛ gbaandeh ki pukeh kiwɛnk nnɔ nin ki'nɛnnɛnku, ki ŋmɔbe ki'dǐɛku bi'yutun bo bii bi'nuɔ bo la,
10 Uwien ya benku ni li be bi'bo kí gbien, wɔ ń dɛre bi'tub ka ń muɔ bɛ cɛcɛkm, kí cère bɛ ń li te u'tondb nin Kipebuk ya nun bó ki jèndeh ki lɛbreh mitɛnñɔkjiɛm mà teknh umu ni.
11 Umu wà bi te u'ni ki jèndeh ki lɛbreh nnɔ ya muñii li tuu ki dukeh nɛ uyo kɛ. Binib bà ŋmɔbe kiwɛnk nnɔ ya yel ya dǐɛku, ki gbaandeh ki pukeh kɛn nin ki'nɛnnɛnku nnɔ li jèndeh nɛ ñɔnku nin wien ni ka ń li ŋmɔbe fuorl.»
12 Nɛn bo, nǐ yé uyo wà Uwien ya nib bà boh u'wɔb, ki teke' *Yesu ki jin' nnɔ ń li ŋmɔbe kuminku nɛ.
13 Nɛ n cii' uniɛke uba bó u len' paaki bó ki ye: «Kɛle kí ye: Binib bà ji kpuokeh fɛnfɛnnɔ Yonbdaan bo nnɔ, Uwien ya mɔnm te bi'bo.» Nɛ *Mifuoñaanm ye: «Imɔ̀n, bɛ ń li fuoreh kí ñɛn bi'jiinku, kimɛ Uwien ŋa ń sunde bi'bó bi sɔn' itùon yà nnɔ bo.»

Uwien li bu uŋɛndun ya nib tibuur

14 Nɛ n tí liike' ki laa' kutɛwɔlgbɔnpenpienku kuba, niba kɛ ku'bo ki naan unisaal, ki kpiɛ miñɔ̀km ya yukpɛkpiɛ, ki ŋuuke puokŋmaŋmaa uba.
15 Nɛ Uwien ya tond uba ñɛn' ní Uwien ya duku ni, ki yin' wà kɛ kutɛwɔlgbɔnku bo nnɔ ufaa bo ki ye: «Taa a'puoko nnɔ kí cin kí li ceh tijier, tijier ya ceceyo baa' ŋɔ, kimɛ utingbɛn bo ya jier ben'-a.»
16 Nɛn saan nɛ wà kɛ kutɛwɔlgbɔnku bo nnɔ taa' u'puoko ki cen' utingbɛn ya jier kɛ.
17 N tí laa' utondtɔ paaki bó, u ñɛn' ní Uwien ya duku ni, ki mɔ ŋuuke puokŋmaŋmaa.
18 Nɛ utondtɔ mɔ ñɛn' liponpuol saan. Wɔn nɛ ŋmɔbe mituɔm umu bo. U yin' utond wà ŋuuke puokŋmaŋmaa nnɔ ufaa bo ki ye: «Taa a'puokŋmaŋmaa nnɔ kí cecere utingbɛn bo ya sibii yà bi taah yè ki ŋɛh fɛn nnɔ, kimɛ ǐ ben'-a.»
19-20 Nɛ utond nnɔ taa' u'puoko ki cecere' utingbɛn bo ya sibii nnɔ, ki taa' ki kuore' kubòciɛnku kùa bi ŋmɛngeh isibii ku'ni nnɔ ni. Bi ŋmiɛn' isibii nnɔ dugbaal nɛ. Bi ŋmiɛn' yè ma nnɔ misèm nɛ ñɛn' kubùoku nnɔ ni ki puube' ki tǐ baa' kɔnsini kobiita. Utaan se mi'ni la, mǐ li baa u'lɛnbu. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye Uwien ya benku ni ben' binib bo cɛɛn.

15

Ijɛndfɔrkɛ ya gbɛr

1 Nɛ n tí laa' micincilntɔm kutaaku bo. Nĩ yé niboncιɛnn nɛ ki ŋmɔbe kuñaanku cɛɛn.
N laa' Uwien ya tondb bilole, bɛn nɛ li cère ijɛnd ń tu uŋɛndun ya nib kí tĩ dukn bolm
milole. Ijɛndfɔrkɛ nínɔ, kimɛ yɛn bo nɛ Uwien li tùɔre kí wuɔn u'benpiebe.
2 Nɛ n laa' nibonn niba nĩ naan miñunciɛnm umu te ni'bo, nĩ wien tein ki likeh ki
càareh tɛn lidingl, ki laa' binib bà mɔ̀n' ki faake' nin kiwɛnk nnɔ nin ki'nɛnnɛnku nin
ki'yel ya nɔnbl nnɔ se nibonn nnɔ saan, ki ŋuuke Uwien de' bɛ tibɛ̀r tà nnɔ.
3 Ki gɛh Uwien ya tonsɔnl Moyis nin Kipebuk nnɔ ya yuon ki teh:
«Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan,
a'tùon yé itùonciɛn nɛ ki ŋmɔbe kuñaanku.
A teh nà nnɔ nĩ cuube nɛ ki yé imɔ̀n.
Sin nɛ yé inibol kɛ ya bɛr.
4 Yonbdaan, ŋmɛ li mɛnge lifɛ̀l ki la boh ŋɛ? Ŋmɛ te kí ye wa ń li pèkeh ŋɛ?
Sin baba nɛ yé uñaan.
Inibol kɛ li baa kí lá gbaan a'nun bó kí puke ŋɛ,
kimɛ binib kɛ laa' a teh nà nnɔ nĩ cuube nɛ.»
5 Ni ya puoli bó nɛ n laa' Uwien ya duku kùa te paaki bó nnɔ pĩire', kun si: kujɔtieku ya
lɛkl te lininbonl là ni nnɔ.
6 Nɛ Uwien ya tondb bilole bà li cère uŋɛndun ya nib ń jènde kí tĩ dukn bolm milole nnɔ
ñɛn' ní kuduku nnɔ ni, ki guo tikpɛlcɛpenpient tù windeh, ki buobe miñɔ̀km ya nĩngbɛn
bi'siik ni.
7 Nɛ tiwɛnfuobt tunan nnɔ ya kiba taa' miñɔ̀km ya sɛ̀n ilole ki de' Uwien ya tondb bilole
nnɔ. Uwien wà tuu ki te uyo kɛ nnɔ ya mutuol nɛ gbe isɛ̀n nnɔ.
8 Nɛ Uwien ya kpiɛke nin u'tuɔm cère' imuñii fii' ki gbe kuduku nnɔ. Uba ŋa ń fre kí kɔ
ku'ni kí tĩ baa ijɛnd yà Uwien ya tondb bilole li cère uŋɛndun ń jènde yɛ̀ kí tĩ dukn bolm
milole nnɔ ya gbenm.

16

Uwien ya benpiebe te isɛ̀n yà ni ya gbɛr

1 N cii' uniɛke uba bó u len' Uwien ya duku ni ufaa bo, ki tɔke' Uwien ya tondb bilole
nnɔ ki ye: «Li joh mɛn kí tĩ taa Uwien ya benpiebe wà te isɛ̀n ilole ni nnɔ kí wule kitink
bo.»
2 Ukpiɛk bure' ki tĩ taa' nà te u'sɛnl ni nnɔ ki wule' kitink bo. Nɛ inɛl yà bre ki wi ki
gbien' yèyèke' binib bà ŋmɔbe kiwɛnk nnɔ ya dĩɛku ki gbaandeh ki pukeh ki'nɛnnɛnku
nnɔ.
3 Ulie mɔ taa' nà te u'yaal ni ki tĩ wule' miñunciɛnm ni. Nɛ mĩ kpɛnde' kusɛbubulku ki
naan libonkpil ya sɛ̀m. Nɛ tibont tà kɛ te mi'ni nnɔ kpo'.
4 Nta mɔ taa' nà te u'mɔ yaal ni ki tĩ wule' ikpen nin iñunbun ni. Nɛ i'ñunm kpɛnde'
misɛ̀m.
5 Nɛ n cii' Uwien ya tond wà ŋmɔbe mituɔm miñunm bo nnɔ len' ki ye:
«Uwien, a cuube nɛ,
sin nɛ là te, ki biɛ ki te, ki yé uñaan.
A tien' nà nɔ nɛ wuɔn' ki ye a'buur cuube.
6 Kimɛ bi ku' a'nib nin a'ñɔbonsɔknb nɛ a'mɔ de' bɛ misɛ̀m bɛ ń ñu. Bi kpɛ nɛn nɛ.»
7 Nɛ n cii' uniɛke uba bó liponpuol saan u teh: «Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan,
a'buur yé imɔ̀n nɛ, ki cuube.»
8 Nnan mɔ taa' nà te u'mɔ yaal ni ki wule' uwien wà puɔreh nɔ bo, nɛ u laa' mituɔm wù
ń li siɛnh binib tɛn umu.
9 Kuwɔlku funfunde' binib, nɛ bi suke' Uwien wà ŋmɔbe ufaa ki cère' bi jèndeh nnɔ, ka
tuo' bɛ ń lèbre bi'tetem ŋɔ kí kpiɛke wɔ.
10 Nŋun mɔ taa' nà te u'mɔ ya sɛnl ni ki tĩ wule' kiwɛnk nnɔ ya bɛrbiɛk bo. Ki'bɛl ya
tinfɛnm kɛ biike', nɛ binib jèndeh ki gbiekeh ki ŋmɔnh bi'lɛn.

11 Ijɛnd nnɔ nin inɛl nnɔ bo nɛ bi suke' Uwien wà te paaki bó; ka tuo' ki wiɛ' bi'tùonbiɛrɛ nnɔ.
12 Nluob mɔ taa' nà te u'mɔ ya sɛnl ni, ki tĭ wule' likpenciɛnl Efrat ni, nɛ lĭ fuɔre', ki cère' bibɛrb bà ñɛn' liwenpurl bó ní nnɔ laa' ñɛñɛbùol.
13 Nɛ n laa' isɛnpol ita; uba ñɛn' *utunwiɛn nnɔ ya ñɔbu ni, utɔ ñɛn' kiwɛnk nnɔ yaabu ni, utɔ mɔ ñɛn' utonnɛnñɔbonsɔknl yaabu ni. Isɛnpol nnɔ naan itɛtiɛ nɛ.
14 *Satan nɛ sɔn' yè, ĭ teh micincilnm, ki joh utingbɛn kɛ bo ya bɛrb saan, yè ń taan bɛ ŋɔ bɛ ń tɔ butɔbu Uwien mituɔm kɛ ya daan ya wengbiin ya daali.
15 Yonbdaan ye: «Li cengeh mɛn, n li baa tɛn unasu nɛ. Wà ŋa gɔh, ki bonde' u'wɛngolkaar mɔ la, Uwien ya mɔnm te u'bo, kimɛ wa ń cuon cɛnkpɛnlonlonl bɛ ń lɛ u'fɛ.»
16 Isɛnpol nnɔ taan' bibɛrb nnɔ libùol liba nɛ bi yih ni'saan *Sufmbɛ ya lenm ni ki teh Amagedɔnn.
17 Nlole mɔ taa' nà te u'mɔ ya sɛnl ni, ki tĭ wule' kitink bó ní, nɛ uniɛke uba len' ufaa bo Uwien ya duku ni u'bɛrbiɛk saan ki ye: «Nì gben' nínɔ.»
18 Utaa mɛkndeh, ki tɛngeh, kuwaaku te cɛɛn, nɛ kitink jènge' na ŋmɔbe fuul. Haali Uwien tĭ ñɛn' binib kitink bo ma, ka laan jènge' mi ya jèngm.
19 Kĭ jènge' ma nnɔ nɛ uduciɛn Babilonn yɛkre' bolm mita. Idu kɛ ya dur mɔ lulu'. Uwien nɛ tiɛre' uduciɛn Babilonn ya nib bó. U'benku ni ben' bi'bo ki gbien' nɛ u dɛre' bi'tub cɛɛn, ka muɔ' bɛ cɛcɛkm.
20 Idek nin ijuɔn kɛ fefele'.
21 Utaa nii' nɛ itɛtɛn lulu' binib bo ki kpiɛke cɛɛn, nɛ bi suke' Uwien itɛtɛn nnɔ bo, kimɛ ijɛnd nnɔ là bre bi'bo cɛɛn nɛ.

17

Uwien li bu ujɛnkpendgaar tibuur

1 Nɛ Uwien ya tondb bilole bà ŋuuke isèn ilole nnɔ ya uba baa' ki lá tɔke' nni ki ye: «Dɛn ń wuɔn ŋɛ Uwien lá li bu ujɛnkpendgaar nnɔ tibuur kí dɛre u'tub ma bo. Ujɛnkpendgaar nnɔ yé udu nɛ ki te ikpengol ya gbɛ.
2 Utingbɛn bo ya bɛrb tien' lisɔnsɔndl nin wɔn nɛ, nɛ binib guɔre' lè utingbɛn kɛ bo ki kɔn' Uwien ya tudɛre ni.»
3 *Mifuoñaanm cère' n laa' nà tidɛknt yaam nnɔ ni, nɛ utond nnɔ taa' nni ki jon' kupenpelku ni, n tĭ laa' upii uba jɛke kiwɛnmɔ́nmɔ́nk kiba, kĭ ŋmɔbe iyul ilole nin iyin piik, ki'gbɛnɛnt kɛ gbe iyel yà sukreh Uwien.
4 Upii nnɔ guo tiwɛnmɔnmɔnt tuba tù mɔ́n, ki taa' miñɔ̀km nin itɛn yà ŋmɔbe kudaaku nin ilaan yà ŋmɔbe kudaaku ki fènde' u'ba. U ŋuuke miñɔ̀km ya sɛnl, lĭ gbe u'sɔnsɔndtùon. Yɛn si: u'juɔke nin u'jɔknt ya bont nnɔ.
5 Bi kɛle' liyel là binib ŋa bɛn li'tingi u'yutunl bo. Liyel nnɔ ya tingi si: «Uduciɛn Babilonn: lijɛnkpendl nin ijuɔke yà te kitink bo ya naa.»
6 Nɛ n laa' upii nnɔ ñun' Uwien ya nib ya sèm nin binib bà bi ku' bɛ *Yesu bo nnɔ ya sèm ki yibe' tɛn u ñun' midaam nɛ.
N laa' wɔ ma nnɔ nɛ nĭ cuo' nni miyɔkm cɛɛn.
7 Nɛ Uwien ya tond nnɔ tɔke' nni ki ye: «Bɛ tien' nĭ cuo' ŋɛ miyɔkm-i? N li kpiire' upii nnɔ nin u jɛke kiwɛnk kà, kĭ ŋmɔbe iyul ilole nin iyin piik nnɔ ya gbɛr, kí tɔke ŋɛ.
8 A laa' kiwɛnk kà nɔ, kĭ là te nɛ ka ji te. Kĭ li ñɛ ní kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nnɔ ni nɛ, kí bure bɛ ń tĭ ku kè. Binib bà Uwien ŋa kɛle' bi'yel limiɛl ya gbɔnku ni haali uŋɛndun ya cincinm nnɔ laa' kè la, nĭ li ji bɛ, kimɛ kĭ là te nɛ, ka ji te ama kĭ li liɛbe ní.
9 «Fɛnfɛnnɔ miyɛnfuom nin mibɛnm nɛ li cère binib ń bɛnde nibonn niɛ ya tingi. Kiwɛnk nnɔ ya yul ilole nnɔ yé ijuɔn ilole yà upii nnɔ te i'bo nnɔ nɛ. I yé bibɛrb bilole mɔ nɛ.
10 Bibɛrb bilole nnɔ ni, biŋun ya bɛl gèbre' ŋɔ, nluob nɛ kɛ fɛnfɛnnɔ wuɔ, nlole ŋa laan kèle'. U lá kèle' la, wa ń wuɔke.

11 Kiwɛnk kà là te, ka ji te nnɔ yé bɛrniin nɛ, ki ñɛn' bibɛrb bilole nnɔ ni, nɛ ki joh bɛ ń
tĭ ku kɛ̀.
12 A laa' iyin piik yà nnɔ, yé binib piik bà lá li ji libɛl nɛ. Bi lá jin' libɛl la, bɛn nin kiwɛnk
nnɔ li taan libɛl nnɔ nɛ, ama la ń wuɔke.
13 Bibɛrb nnɔ kɛ kpaan' buñɔbu nɛ, bɛ ń taa bi'tuɔm nin bi'faa kɛ kí sɔn kí de kiwɛnk
nnɔ.
14 Bi li tɔ nin Kipebuk butɔbu, nɛ kɛ̀ ń faake nin bɛ, kimɛ kĭ yé yonbdɛnb kɛ ya Yonbdaan
nɛ, ki yé bibɛrb kɛ ya bɛrciɛn. Wɔn nin binib bà Uwien yin' bɛ ki gènde' bɛ bi yé u'yaab ki
pɛ u'bo mɔnmɔnm nnɔ nɛ li faake.»
15 Nɛ utond nnɔ tí tɔke' nni ki ye: «A laa' miñunm mà ujɛnkpend nnɔ te mi'saan nnɔ yé
inibol yà kɛ te uŋɛndun wuu ni ki lienh ilenbol kɛ nnɔ nɛ.
16 A laa' iyin piik yà, ĭ yé bibɛrb nnɔ, nin kiwɛnk nnɔ li sikre ujɛnkpend nnɔ bo, kí fie
u'wɛnt kɛ, kí cère wɔ ń li te limufunl, kí ŋmɔnŋmɔn wɔ, kí taa umu kí sɛ nà bó sĭen',
17 kimɛ Uwien nɛ de' bibɛrb piik nnɔ iyɛnmaale bɛ ń tien u yíe nà. U yíe nà si: bibɛrb
piik nnɔ ń kpaan buñɔbu kí taa bi'bɛl kí cèbe kiwɛnk nnɔ kí tĭ baa uyo wà u là len' nà nnɔ
ń tien.
18 «A laa' upii wà nnɔ yé uduciɛn wà likeh utingbɛn bo ya bɛrb kɛ nɛ.»

18

Babilonn ya berm

1 Ni ya puoli bó nɛ n tí laa' tidɛknt yaam Uwien ya tond uba ñɛn' paaki bó ki jiinh ní, ki
ŋmɔbe mituɔm ki gbien', nɛ u'wenwenku wende' utingbɛn kɛ bo,
2 nɛ u lienh ufaa bo ki teh:
«U lu' ŋɔ, u lu' ŋɔ, uduciɛn Babilonn lu' ŋɔ.
U ji kpɛnde' isɛnpol kɛ ya bol ya kɔnkuɔn nɛ.
Inuɔn nin tiwɛnt tà yé tijɔnkt ya bont ki ŋmɔbe isensen kɛ ji kɔ wun ni nɛ.
3 Kimɛ udu nnɔ nɛ taa' u'sɔnsɔndl ki puon' inibol kɛ, ki cère' ĭ kɔn' Uwien ya tudɛre ni.
Utingbɛn bo ya bɛrb tien' lisɔnsɔndl nin wù,
nɛ ikpenkpend laa' lifaal li yɛbe u'wiel bo.»
4 Nɛ n tí cii' uniɛke uba bó paaki bó u lienh ki teh:
«N'nibɛ, ñɛ mɛn Babilonn ni,
ki la li te u'nib ya tùonbiɛrɛ ya gbɛr ni,
ŋɔ ki la ji ijɛnd yà bi li ji yɛ̀ nnɔ,
5 kimɛ udu nnɔ ya nib sɔn' itùonbiɛrɛ yà nnɔ yɛbre' ki gbien' ki tĭ kpiɛ kutaaku
nɛ, Uwien ŋa sunde' bi'tùonbiɛrɛ nnɔ bó,
6 Tien bɛ mɛn bi tien' nɛ ma bo nnɔ,
bi tien' nɛ ibiɛre yà nnɔ, jiin bɛ mɛn nnɔ bolm mile bo,
bi là cère' ni jin' ijɛnd ma bo nnɔ,
jiin bɛ mɛn nnɔ bolm mile bo.
7 Bɛn bà là yíe tigbengt, ki yíe bɛ ń li te liwiel ni, nĭ tĭ kɛnde' nnɔ,
cère mɛn bɛ ń ji ijɛnd mɔ kí li kaa mikuum kí tĭ baa nnɔ,
kimɛ udu nnɔ ya nib maaleh bi'fɛ̀l ni,
ki teh bi'du gbɛre' nɛ, ka te tɛn kpopii,
ka lĭ li kɛ̀le kuum mɔ fiebu.
8 Nɛn bo, ijɛnd li taan kí lu udu nnɔ ya nib bo uwien uba nɛ. Yɛn si:
mikuum nin ikumuɔ nin mikònm.
Umu li wi udu nnɔ,
kimɛ Yonbdaan Uwien wà bun' tibuur nnɔ ŋmɔbe mituɔm ki gbien'.»
9 Utingbɛn bo ya bɛrb bà kɛ tien' lisɔnsɔndl nin udu nnɔ, bɛn nin wun jin' liwiel nnɔ, li
muɔ kí kpiɛnde u'bo, kimɛ u teknh umu, imuñii dukeh.

10 Bi li juore kí li se fɔnfɔkm nɛ, kimɛ bi fɛnge bi la tĭ jènde udu nnɔ ni nɛ. Bi li lienh ki teh:
«Nì brike' a'bo ŋɔ, nĭ brike' a'bo ŋɔ
uduciɛn Babilonn, sin wà là ŋmɔbe ufaa nnɔ, nĭ brike' a'bo ŋɔ,
Uwien pɔk ki bun' a'buur ki gben' na taande'.»
11 Utingbɛn bo ya kpenkpend mɔ li muɔh ki kpĭɛndeh udu nnɔ bo, kimɛ uba ŋa ji daanh bi'wɛnt.
12 Tun si: miñɔ̀km nin ilike ya kur nin itɛn yà ŋmɔbe kudaaku nin ilaan nin tikpɛlcɛpenpient nin ikpɛlmɔ́nmɔ́n nin tikpɛlcɛr tà dinge suɔɔ ki windeh nin ikpɛlde kɛ ya bol yà ya daaku faa nin isiin yà ya dɔ ya daaku faa nin bi taah iluobñin ki teh tibont tà nin bi kpeh tibont tà kɛ ya bol nin kukurku kùa bi yih kù blɔnsi nin tikutɔr nin itɛn yà ya daaku faa bi yih yè maarb
13 nin lɛfina kɛ ya bol nin tisir tà nu ki ŋmɛ kɛ ya bol nin midaam kɛ nin mikpɔm nin miyom nin iji nin inɛ nin ipe nin itaan nin titɛnlolt nin iyonbe nin binib bà bi coh bɛ butɔbu ni.
14 Bi li len ki ye:
«Sin Babilonn, a là fɛ tibont tà nnɔ gben' ŋɔ.
A'nacenkpebont tà mɔn ki ŋmɔbe kuñuɔrku nnɔ gben' ŋɔ,
nil ŋa ji li lɛ tù fiebu.»
15 Binib bà tien' ukpenkpende udu nnɔ ni, ki laa' lifaal nnɔ,
li juore kí li se fɔnfɔkm nɛ ki muɔh ki kpĭɛndeh,
kimɛ bi fɛnge bi la tĭ jènde ni'bó nɛ.
16 Bi li lienh ki teh:
«Nì brike' a'bo ŋɔ, nĭ brike' a'bo ŋɔ uduciɛn Babilonn, nĭ brike' a'bo ŋɔ,
sin wà là te tɛn upii wà guo tikpɛlcɛpenpient
nin ikpɛlmɔ́nmɔ́n nin yà kɛ ya bol ya daaku faa
ki fènde' a'ba nin bi taah miñɔ̀km nin itɛn yà ya daaku faa
ki teh tijɛfènbont tà nnɔ nin ilaan nnɔ.
17 Li ya faal kɛ nɛ pɔk ki gben' na taande' nɔ-ɔɔ?»
Biñɛrkurb nin bi'ciɛnb nin bikpentuɔnb nin bà kɛ sɔnh miñunciɛnm bo ki jinh se fɔnfɔkm nɛ,
18 ki likeh udu wà teknh nnɔ ya muñii, ki wuureh ki teh: «U lɛ udu ba te ki baa' uduciɛn wuu nɔ?»
19 Nɛ ki yiih titɛnt ki pukeh bi'yul bo, ki muɔh ki kpĭɛndeh ki wuureh ki teh:
«Nì brike' a'bo ŋɔ, nĭ brike' a'bo ŋɔ,
uduciɛn Babilonn nĭ brike' a'bo ŋɔ,
biñɛrdɛnb kɛ ñi' a ya faal bo nɛ ki faake'.
Nɛn kɛ nɛ pɔk ki lá gben' na taande' nɔ-ɔɔ?»
20 Tibont tà kɛ te kutaaku bo ń li poknh,
Uwien ya nib nin *Yesu ya tondb nin
*Uwien ya ñɔbonsɔknbɛ ni'mɔ ń li poknh,
uduciɛn nnɔ ya berm bo,
kimɛ Uwien bun' udu nnɔ ya nib tibuur
bi tien' nɛ mibiɛrm mà nnɔ bo ki kun' nɛ imɔ̀n.
21 Nɛ Uwien ya tondtɔdaan uba yuure' litɛnl liba li yɛbe tɛn linèciɛnl ki wiɛ' miñunciɛnm ni, nɛ ki ye:
«Bi li bere uduciɛn Babilonn ufaa bó ma sɔ.
Nil ŋa ji li lɛ wù fiebu.
22 Ba ji li cii biɛñib nin yonyuonb
nin wopieb nin natunpieb bó udu nnɔ ni.
Utonsɔnl uba mɔnɔn nin utɔ ŋa ji li te u'ni.

Ba ji li cii naal bó u'ni.
23 Frl ŋa ji li wende u'ni,
ba ji li cii ujɛ nin upii bà kuɔn' tɔb,
na laan wuɔke' ya yuon bó u'ni,
udu nnɔ ya kpenkpend nɛ là cɛn' binib kɛ utingbɛn bo.
U'nib là taa' iñɔke nɛ ki lɛre' inibol kɛ.»
24 Liɛbe' ki ní, *Uwien ya ñɔbonsɔknb nin u'nib bà kɛ bi ku' bɛ utingbɛn bo nnɔ u ya du nɛ si bi'kuum.

19

Bà mɔ̀n' ki faake' ya yuon nin Uwien ya Pebuk ya piikuɔn

1 Ni ya puoli bó nɛ n cii' uniɛke uba bó paaki bó tɛn kuniwulku ya niɛke, u teh:
«Aleluya,
ti'Wien nɛ ŋmiɛndeh binib.
Wɔn nɛ si ukpiɛke nin mituɔm,
2 kimɛ u'buur yé imɔ̀n nɛ, ki cuube.
U bun' ujɛnkpendgaar wà taa' u'sɔnsɔndl
ki puon' binib kɛ utingbɛn bo nnɔ tibuur,
ki tu' u là ku' u'tonsɔnb bà nnɔ ya fɛ̀nl».
3 Nɛ kuniwulku nnɔ tí ye:
«Aleluya,
Babilonn ya muñii li tuu ki dukeh nɛ uyo kɛ.»
4 Nɛ biciɛnb pile nin binan nnɔ nin tiwɛnfuobt tunan nnɔ gbaan' ki pukeh Uwien wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ, ki teh:
«Ami! Aleluya!»
5 Nɛn saan nɛ uniɛke uba len' kibɛrbiɛk nnɔ saan ki ye: «Ninbi, biwaab nin biciɛnb bà yé ti'Wien ya tonsɔnb ki boh wɔ nnɔ ni'kɛ ń li pɛ̀keh wɔ mɛn.
6 Nɛ n tí cii' uniɛke uba bó tɛn kuniwulku ya niɛke, a li ye miñunciɛnm nɛ fuh bii utaa nɛ tɛngeh. Uniɛke nnɔ teh:
‹Aleluya,
Yonbdaan Uwien mituɔm kɛ ya daan caan' u'bɛl ŋɔ.
7 Cère mɛn tí li poknh, kí li ŋmɔbe uyɛnsɔnge kí gbien,
kí li kpiɛkreh wɔ,
kimɛ Kipebuk nnɔ ya piikuɔnyo baa' ŋɔ.
Nɛ ki'po bonde' u'ba ŋɔ.› »
8 Uwien de' wɔ usɛn wɔ ń gole tikpɛlcɛr tà mɔn ki pɨ̀en ki windeh.
Tikpɛlcɛr nnɔ wuɔn' ki ye Uwien bù' u'nib bigbɛmɔ̀ndɛnb nɛ.
9 Nɛ uba tɔke' nni ki ye: «Kɛle kí ye: ‹Uwien ya mɔnm te u yin' binib bà bɛ ń ji Kipebuk ya piikuɔnjier nnɔ bo,› nɛ ki tí ye: ‹Tigbɛr tuu cinbe ki ñɛn' Uwien saan nɛ.› »
10 Nɛn saan nɛ n gbaan' udaan nnɔ ya nun bó ń puke wɔ, nɛ u tɔke' nni ki ye n la tien nnɔ, kimɛ u'mɔ yé min nin n'tɔb bà yé *Yesu ya mɔ̀nkunb nnɔ ya tonsɔntɔ nɛ. A li puke Uwien baba nɛ. *Yesu kpiire' tigbɛmɔ̀nt tà nnɔ yé Uwien là cère' *u'Fuoñaanm tore' u'ñɔbonsɔknb bi sɔkn' tigbɛr tà nnɔ nɛ.

Unil wà jɛke utɛnpien ya gbɛr

11 Nɛ n tí liike' ki laa' kutaaku yɛ, utɛnpien uba puɔ' ní, wà jɛke wɔ nnɔ bi yih wɔ umɛmɔ̀ndaan nin unimɔ̀n nɛ. U buh binib tibuur, ki tɔh butɔbu ni'donbó nɛ.
12 U'nun muɔreh tɛn umupien nɛ. U kpiɛ ibɛryukpɛkpiɛ ligol. Liyel liba te u'bo, wɔn baba ŋa ñí la, uba ŋa bɛn li'tingi.
13 U guo kuliɛrku kuba nɛ ku'kɛkɛ yé misɛ̀m, bi yih wɔ Uwien ya ñɔbonl.
14 Nɛ Uwien ya sojambɛ pɛ u'puoli, ki jɛke itɛnpien, ki guo tiliɛrt tù pɨ̀en ki windeh.

15 Nɛ kijusiek kà ŋmɛ penpen nɔreh ki ñɛh utɛnjɛkl nnɔ ya ñɔbu ni. U li taa kɛn nɛ kí ku inibol. U li ŋuuke bɛ nin ufaa ki la ŋmɔbe nunsɔnge bi'bo, kí niin bɛ tɛn bi taanh ki mɛreh isibii ki ñɛndeh i'ñunm ma bo, kimɛ Uwien mituɔm kɛ ya daan ya mutuol fii' bi'bo ki gbien'-a!
16 Liyel liba te u'liɛrku nin u'pɛnl bo. Lɛn si: «Bibɛrb kɛ ya bɛrciɛn nin yonbdɛnb kɛ ya Yonbdaan.»
17 Nɛ n laa' utond uba se uwien bo, ki wuureh ufaa bo ki yih inuɔn yà kɛ ya bol jinh tunɔnt yì ń baa kí ji Uwien bonde' ujinciɛn wà nnɔ.
18 Yì ń baa kí ji bibɛrb nin sojaciɛnb nin bifɛfaab nin itaan nin bà jɛke yì nin binib kɛ, bà yé iyonbe nin bà ŋa yé yonbe nin biwaab nin biciɛnb kɛ ya nɔnt.
19 Nɛ n tí laa' kiwɛnk nnɔ nin utingbɛn bo ya bɛrb nin bi'sojambɛ taan', bɛ ń tɔ utɛnjɛkl nnɔ nin u'sojambɛ butɔbu.
20 Nɛ bi cuo' kiwɛnk nnɔ nin utonnɛnñɔbonsɔknl nnɔ mɔ. Wɔn nɛ là tien' micincilnm ki de' kiwɛnk, ki lɛre' binib bà kiwɛnk nnɔ ya dìɛku te bi'bo bi gbaandeh ki pukeh ki'nɛnnɛnku nnɔ. Bi taa' bi'kɛ bile bi fuobe nɛ ki tǐ wiɛ' kumubùoku kuba ni mitɛnñɔkjiɛm te len ki teknh.
21 Bà sìen' nnɔ wɔn, utɛnjɛkl nnɔ taa' kijusiek kà nɔreh ki ñɛh u'ñɔbu ni nnɔ nɛ ki ku' bɛ, nɛ inuɔn kɛ baa' ki jin' bɛ ki tǐ gbo'.

20

Ibin liturl ya gbɛr

1 Nɛ n tí laa' Uwien ya tond uba ñɛn' kutaaku bó ki jiinh ní ki ŋuuke kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nnɔ ya pien nin tikudɔkcɛnciɛnt u'nuɔ ni,
2 ki baa' ki cuo' utunwiɛn nnɔ. U yé uyo bo ya wɛ nnɔ nɛ. Bi yih wɔn nɛ usɛnpol, ki liɛbe' ki yih wɔ *Satan. U taa' tikudɔkr nnɔ ki lòle' wɔ, wɔ ń li lùo kí tǐ baa ibin liturl,
3 ki taa' wɔ ki wiɛ' kubùoku kùa ñɔ ka ŋmɔbe biɛn nnɔ ni, ki bǐin', ki pǐin' ipǐen, ki pɔle' ŋɔ utunwiɛn nnɔ ji la lɛre nib kí tǐ baa ibin liturl nnɔ ya gbenm. Ibin nnɔ gèbre' la, bi li wiɛ wɔ nɛ, wɔ ń tien iwenkàankɛ.
4 Nɛ n laa' mubɛrbiɛmu muba, bà bàareh ki kaah mu'bo nnɔ, Uwien de' bɛ usɛn bɛ ń bu binib tibuur, ki laa' binib bà là kun' imòn *Yesu bo, ki kpaande' Uwien ya gbɛr ŋɔ bi ku' bɛ nnɔ ya naanmu. Bi mɛkre' nɛ ki jin' libɛl nin Kristo ibin liturl. Bɛn ŋa gbaan' ki puke' kiwɛnk nnɔ bii ki'nɛnnɛnku, ka ŋmɔbe ki'dǐɛku bi'yutun bo bii bi'nuɔ bo.
5 Uwien mɛkre' bɛn nɛ mikpiɛkm. Bitɛnkpiitɔb bà sǐen' nnɔ ibin liturl nnɔ ŋa gèbre' la, ba ń mɛkre.
6 Binib bà kpiɛ' ki mɛkre' bitɛnkpiib ni nnɔ Uwien ya mɔnm te bi'bo, kimɛ Uwien nɛ bore' bɛ ki tien' u'yaab. Ba ń kpo kí lere. Bi li yé Uwien nin *Kristo ya tɔtuɔrkaab nɛ, ki li yé bibɛrb nin *Kristo ibin liturl.

Satan ya lum

7 Ibin liturl nnɔ gèbre' la, Uwien li cère bɛ ń ñɛn *Satan lipɛkl ni kí wiɛ,
8 wɔ ń jo kí tǐ lɛre inibol yà kɛ te utingbɛn kɛ bo, kí tǐ taan yè, yè ń tɔ butɔbu. Inibol nnɔ ya yel si Gɔg nin Magɔg* nɛ. Bi yɛbe tɛn likpentɛngbil nɛ.
9 Bi gbe utingbɛn bo ni'kɛ saan, ki jebe' udu wà Uwien yíe wù, u'nib te u'ni nnɔ, nɛ umu ñɛn' paaki bó ní ki lá wǐn' bi'kɛ.
10 Nɛ Uwien cère' bi cuo' usɛnpol wà lɛre' bɛ nnɔ, ki wiɛ' kumubùoku kùa mitɛnñɔkjiɛm te len ki teknh nnɔ ni, kiwɛnk nnɔ nin utonnɛnñɔbonsɔknl te nà saan nnɔ. Bi li tuu ki te nɛn saan nɛ uyo kɛ ki jèndeh ki lɛbreh ñɔnku nin wien ni.

Lidaali là Uwien li bu binib kɛ tibuur

11 N laa' kibɛrbɛcɛnciɛnk kiba kǐ pǐen, ki laa' wà kɛ ki'bo nnɔ. Kitink nin kutaaku gben' u'nun bó kpɛkpɛl ka sǐen' bonn.

---

* **20:8** Uwien ya ñɔbonsɔknl Esekiɛl là yih Uwien ya nɛnnɛndb nɛ *Gɔg nin Magɔg*.

12 Nɛ n laa' bitɛnkpiib, biciɛnb nin biwaab kɛ se kibɛrbiɛk nnɔ ya nun bó. Nɛ bi pibre' tigbɔnt, ki liɛbe' ki pibre' kutɔku limiɛl ya gbɔnku nínɔ. Bi bun' bitɛnkpiib tibuur, wà kɛ là sɔn' ma bo. Bi bun' bɛ tɛn nǐ kɛle' ma bo tigbɔnt nnɔ ni nɛ.
13 Miñunm là jin' binib bà kɛ nnɔ, mǐ ñɛn' bɛ ní. Mikuum là jin' bà bi te kutɛnkpiiku ni nnɔ mɔ ñɛn' ní, nɛ Uwien bun' bɛ tibuur wà kɛ là sɔn' ma bo.
14 Nɛn saan nɛ bi taa' mikuum nin kutɛnkpiiku ki wiɛ' kumubùoku ni. Kumubùoku nnɔ nɛ yé mikuliem.
15 Nɛ bi taa' binib bà kɛ ya yel ŋa kɛle' limiɛl ya gbɔnku ni nnɔ mɔ ki wiɛ' kumubùoku nnɔ ni.

21

Kutɛfɛ̀nku nin kitinfɛ̀nk ya gbɛr

1 N laa' kutɛfɛ̀nku nin kitinfɛ̀nk, kimɛ kutɛkpaaku nin kitinkpaak nnɔ ŋa ji te. Miñunciɛnm mɔ ŋa ji te.
2 N laa' Uwien ya du Yerusalɛmfaan ñɛn' u'saan paaki bó ní ki mɔn tɛn ujɛfaan wà bi dùun' wɔ ki tuke ki joh u'cɛ bó.
3 Nɛ n cii' uniɛke uba bó, u len' ufaa bo kibɛrbiɛk nnɔ saan ki ye: «Liike mɛn, Uwien ya kɔnkuɔn ji te binib ni nɛ. U li kɔh nin bɛ, nɛ bɛ ǹ li yé u'yaab, nɛ wɔn bugbɛn ǹ li yé bi'Wien.
4 U li ŋmire bi'nunsiir kɛ, kuum nin kumuɔ nin jɛnd nin kpiɛnde ŋa ji li te, kimɛ tibonkpaar nnɔ kɛ gben'-a.»
5 Nɛn saan nɛ wà kɛ kibɛrbiɛk bo nnɔ len' ki ye: «Fɛnfɛnnɔ n teh tibont kɛ tifɛ̀nt nɛ.» Nɛ ki tí len' ki ye: «Kɛle tigbɛr tuu, kimɛ tù te nɛ, ki kpɛ bɛ ǹ li du tu'bo.»
6 Nɛ ki tɔke' nni ki ye: «Ni'kɛ tien' ki gben'-a! Min nɛ yé micincinm nin migbenm. Uñuñun ŋmɔbe wà kɛ la, n li de wɔ liñunbunl là ya ñunm dienh limiɛl wa ǹ pɛ̀ niba.
7 Wà kɛ mɔ̀n' ki faake' nɛ li si tu ya bont kɛ. N li yé u'Wien nɛ u'mɔ li yé n'buk.
8 Bà sɛn' bujɛwaanbu nin bà ŋa fɔre' Kristo ya sɛn ni nin bà teh ijuɔke ya bont nin binikub nin isɔnsɔnd nin biñɔkdɛnb nin bà pɛ ibule bo. Bi'kɛ ya tùon nin bi'lenm ŋa kpe gbɛmɔ̀nt ya sɛn. Bi'bùol si kumubùoku kùa ni mitɛnñɔkjiɛm te len ki teknh nnɔ nɛ. Nɛn nɛ yé mikuliem.»

Yerusalɛmfaan ya gbɛr

9 Uwien ya tondb bilole bà ŋuuke ijɛndfɔrkɛ isɛ̀n ilole ni nnɔ ya uba baa' ki lá tɔke' nni ki ye: «Dɛn, ǹ wuɔn ŋɛ ujɛfaan wà Kipebuk li kuɔn wɔ nnɔ.»
10 *Mifuoñaanm cère' n laa' nà tidɛknt yaam nnɔ ni nɛ utond nnɔ taa' nni ki don' lijɔfɔfɔkrl liba bo, ki wuɔn' nni Uwien ya du Yerusalɛm u ñɛn' u'saan paaki bó ki jiinh ní.
11 Uwien ya wenwenku wendeh wù ki cère' u windeh tɛn litɛnl là ya daaku faa, ki windeh tɛn litɛnl là bɔn tɛn lidingl ki likeh ki càareh.
12 Liguoncɛnciɛnl liba nɛ là guɔn' udu nnɔ, ki ŋmɔbe inañuɔn piik nin ile. Uwien ya tondb piik nin bile se inañuɔn nnɔ kɛ saan. Israyɛl yaab ya baamul piik nin ile ya yel kɛle' inañuɔn piik nin ile nnɔ kɛ bo.
13 Inañuɔn ita te lɛnpuoli bó, ita te nintuɔli bó, ita te ugɛn bó, ita mɔ te ujie bó.
14 Liguoncɛnciɛnl nnɔ se itɛn piik nin ile bo nɛ. Kipebuk ya tondb piik nin bile ya yel kɛle' itɛn nnɔ kɛ bo.
15 Uwien ya tond wà lienh nni nnɔ ŋuuke miñɔ̀km ya kpɛndɔ wɔ ǹ kpaan udu nnɔ nin u'nañuɔn nin u'guoncɛnciɛnl nnɔ.
16 Udu nnɔ là te tɛn kangbɔnga nɛ, u'kɛle kɛ inan ya pǐɛn kpɛ. Nɛ u taa' ukpɛndɔ nnɔ ki kpaan' udu nnɔ, ki laa' ikɛle inan nnɔ, wà kɛ ya fɔkn te mikpàanm itur piik nin ile nɛ. U'paaki ya fɔkn mɔ kpɛ nnɔ nɛ.

17 U kpaan' * liguonl nnɔ ki laa' nǐ te kobk nin pinan nin minan nɛ. U kpaan' binib
kpàandeh tibont ma bo nɛ.
18 Bi là taa' itɛn yà bi yih yè jaspi nnɔ nɛ ki mɛn' liguonl nnɔ. Udu nnɔ kɛ là yé miñɔkm
mà wien, ki windeh ki likeh ki càareh tɛn lidingl nɛ.
19 Bi là taa' itɛn yà ya daaku faa kɛ ya bol nɛ ki mɔnge' liguonl nnɔ ya tɛnpuul.
Likpiɛkl yé litɛnl là bi yih lè jaspi nnɔ nɛ,
liliel yé litɛnl là bi yih lè safir nnɔ nɛ,
litaal yé litɛnl là bi yih lè agati nnɔ nɛ,
nnan yé litɛnl là bi yih lè emolod nnɔ nɛ,
20 nŋun yé litɛnl là bi yih lè sadoniks nnɔ nɛ,
nluob yé litɛnl là bi yih lè kaneliyann nnɔ nɛ,
nlole yé litɛnl là bi yih lè krisolate nnɔ nɛ,
nniiin yé litɛnl là bi yih lè belil nnɔ nɛ,
nwɛ yé litɛnl là bi yih lè topasi nnɔ nɛ,
piik yé litɛnl là bi yih lè kalsedoni nnɔ nɛ,
piiknba yé litɛnl là bi yih lè yasɛnte nnɔ nɛ,
piiknle yé litɛnl là bi yih lè ametisi nnɔ nɛ.
21 Bi là taa' litɛnl là ya daaku faa bi yih lè pɛrl nnɔ piik nin ile nɛ ki tien' udu nnɔ ya
nañuɔn piik nin ile nnɔ. Nañɔbu kɛ nañɔbu là jin' litɛnl liba nɛ. Ki taa' miñɔkm mà
windeh ki likeh ki càareh tɛn lidingl nnɔ ki cǐe' mifɛnm mà dɔ udu nnɔ ya benku ni nnɔ.
22 Ma laa' udu nnɔ ni bi pèkeh Uwien kuduku kùa ni, kimɛ Yonbdaan Uwien mituɔm
kɛ ya daan nin Kipebuk nnɔ te udu nnɔ ni, nɛ binib pèkeh bɛ.
23 Udu nnɔ ya nib ŋa nuunh wien nin ŋmaal ń li wendeh u'ni, kimɛ Uwien ya wenwenku
nɛ wendeh wù, nɛ Kipebuk nnɔ yé u'frl.
24 Inibol kɛ li cuon u'wenwenku ni, nɛ utingbɛn bo ya bɛrb li tuke bi'bont tà dienh bɛ
ukpiɛke kí baa u'ni.
25 Udu nnɔ ya nañuɔn li tuu ki yɛ uyo kɛ nɛ, nɛ na ji li biire u'ni.
26 Bi li taa tibont tà dienh inibol kɛ ukpiɛke nin lifaal kí baa u'ni.
27 Nibonn nà kɛ yé tijɔknt ya bonn ŋa ń kɔ u'ni. Binib bà teh ijuɔke ya bont nin bà ya
tùon nin bi'lenm ŋa kpe gbɛmònt ya sɛn nnɔ mɔ ŋa ń kɔ u'ni. Binib bà ya yel kɛle' limiɛl
ya gbɔnku ni nnɔ baba nɛ li kɔ u'ni. Kugbɔnku nnɔ yé Uwien ya Pebuk nnɔ yaaku nɛ.

22

1 Uwien ya tond nnɔ wuɔn' nni miñunm mà dienh limiɛl ya kpen u windeh tɛn lidingl
ki likeh ki càareh. Mǐ ñɛh Uwien nin Kipebuk nnɔ ya bɛrbiɛk saan nɛ.
2 Limiɛl ya subu se mifɛnm mà dɔ udu nnɔ ya benku ni nnɔ ya siik ni nɛ, ki te ukpen
nnɔ ya kɛle kɛ ile, ki lùonh bolm piik nin mile libinl ni. Bù lùonh ŋmaal kɛ ŋmaal nɛ. Bu'fɛr
yé kuŋàaku nɛ ki buuh inibol kɛ.
3 Uwien wiɛ' nà kɛ miŋùum ŋa ji li te udu nnɔ ni. Uwien nin Kipebuk ya bɛrbiɛk li te
udu nnɔ ni nɛ, nɛ Uwien ya tonsɔnb ń li pukeh wɔ.
4 Bi li lɛ u'nun bó, nɛ bi li kɛle u'yel bi'yutun bo.
5 Na ji li biire u'ni, nɛ binib nnɔ ŋa ji li nuunh frl, ka ji li nuunh wien ń wende bɛ, kimɛ
Yonbdaan Uwien nɛ li wendeh bɛ. Bi li yé bibɛrb nɛ uyo kɛ.

Yesu ya baam ya gbɛr

6 Uwien ya tond nnɔ tɔke' nni ki ye: «Tigbɛr tuu te nɛ, ki kpɛ bɛ ń li du tu'bo. Yonbdaan
Uwien wà là cère' u'ñɔbonsɔknb sɔkn' u'gbɛr nnɔ, nɛ sɔn' ní u'tond wɔ ń lá wuɔn u'tonsɔnb
tibont tà li tien' na ń taande.»

* **21:17** Mikpàanm nnɔ ya fɔkn kpɛ kí cin kunɔkpɛndunku kí tǐ fɔre inɔbii nɛ.

7 *Yesu len' ki ye: «Li cengeh mɛn, n we ní na ń taande.» Wà kɛ tùɔre' ki ŋuuke Uwien ya
gbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nɔ ki tɔkeh nà laan teh nin nà lá li tien nnɔ ya gbɛr la, Uwien
ya mɔnm te u'bo.
8 Min San nɛ cii' tibont tuu bó ki laa' tù mɔ. N cii' tu'bó, ki laa' tù ma nnɔ, nɛ n gbaan'
utond wà wuɔn' nni tù nnɔ ya nun bó ń puke wɔ.
9 Nɛ u tɔke' nni ki ye n la tien nnɔ, kimɛ u'mɔ yé min nin n'tɔb bà yé *Uwien ya
ñɔbonsɔknb nin bà tùɔre' ki ŋuuke kugbɔnku kuu ya gbɛr ya tonsɔntɔ nɛ. A li puke Uwien
baba nɛ.
10 Nɛ ki tí tɔke' nni ki ye: «La bɔle Uwien ya gbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nɔ, kimɛ tù li
tien uyo wà nnɔ nɛkn' ní ŋɔ.
11 Wà bre la, wɔ ń li teh nà bre ki joh. Wà yíe tijɔknt ya tùon la, wɔ ń li kuɔndeh u'ba
tijɔknt ki joh. Wà yé unimɔ̀n la, wɔ ń li teh tinimɔ̀nt ki joh. Wà yé Uwien yɔ la, wɔ ń juore
kí li yé Uwien yɔ.»
12 *Yesu tí ye: «Li cengeh mɛn, n we ní na ń taande, kí li tuke lisuul ń lá su unil kɛ u'tuonl
kpɛ ma bo.
13 Min nɛ yé micincinm nin migbenm, ukpiɛk nin ufɔrkɛ.»
14 Binib bà sɔkreh bi'liɛrt nnɔ Uwien ya mɔnm te bi'bo. Bɛn nɛ ŋmɔbe usɛn bɛ ń mɔ
limiɛl ya subu ya bii, kí ñɛ bunañɔbu kí kɔ udu nnɔ ni*.
15 Ama bà teh ijuɔke ya bont nin biñɔkdɛnb nin isɔnsɔnd nin binikub nin bà pɛ ibule
bo nnɔ, bi'kɛ fɛ itùon nin tigbɛr tà ŋa kpe gbɛmɔ̀nt ya sɛn nɛ, nɛ ki pɛ tu'bo. Bɛn li juore
saali nɛ.
16 «Min *Yesu nɛ sɔn' ní n'tond wɔ ń lá tɔke nɛ tigbɛr tuu n'táan ni. N yé Dafid ya yaabil
nɛ, ki wien tɛn litɛnŋɛŋmaasɛl.»
17 *Mifuoñaanm nin Uwien ya Pebuk ya jɛkpen ye: «Dɛn.»
Wà kɛ cii' la, u'mɔ ń ye: «Dɛn.»
Uñuñun ŋmɔbe wà kɛ la, wɔ ń dɛn,
wà yíe miñunm mà dienh limiɛl la,
wɔ ń dɛn kí ñu, ki la pè niba.

Tigbɛfɔrkaar

18 N gbiereh wà kɛ ciih tigbɛr tà te kugbɔnku kuu ni, ki tɔkeh nà laan teh nin nà lá li
tien nnɔ ya gbɛr nnɔ nɛ. Wà kɛ taa' tigbɛtɔr ki pukn' tigbɛr nnɔ bó la, Uwien li cère ijɛnd
yà bi len' i'bó kugbɔnku kuu ni nnɔ ń lu u'bo.
19 Wà kɛ kùore' kugbɔnku kuu ya gbɛr la, Uwien ŋa ń cèbe wɔ, wɔ ń mɔ bi len' limiɛl ya
subu bùa bó kugbɔnku kuu ni nnɔ ya bii, ka ń cère wɔ ń kɔ u'du wà bi len' u'bó kugbɔnku
kuu ni nɔ ni mɔ.
20 Wà tɔke' tigbɛr tuu kɛ nnɔ ye: «Imɔ̀n nɛ n we ní na ń taande.»
Imɔ̀n, Yonbdaan Yesu, dɛn.
21 Yonbdaan *Yesu ń juoke binib kɛ.

* **22:14** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nĭ kɛle' ki ye: «Binib bà boh ti'gbɛr tà te kugbɔnku kuu ni nnɔ Uwien ya mɔnm te bi'bo nɛ.»